ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE FILOZOFIE

CERCETĂRI FILOZOFICE

I 7884
Biblioteca orășenească

ANUL IX 1962

4

NUMĂR ÎNCHINAT VICTORIEI SOCIALISMULUI LA SATE

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

CERCETĂRI FILOZOFICE • ANUL IX, 4, 1962

0 IUL. 2005

I 7884.

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE FILOZOFIE

DEC 2014

CERCETĂRI FILOZOFICE

FARI 2022

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

4
ANUL IX
1962

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

5797

1964

„CERCETĂRI FILOZOFICE" REVISTĂ DE FILOZOFIE

APARE DE 6 ORI PE AN

COMITETUL DE REDACŢIE

ACAD. C. IONESCU-GULIAN, *redactor responsabil*; ACAD. ATH. JOJA; ACAD. M. RALEA; PROF. T. BUGNARIU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; PROF. M. BREAZU; PROF. STANCIU STOIAN; PROF. D.D. ROŞCA (Cluj); PROF. DAN BĂDĂRĂU; C. VLAD; N. BELLU, *redactor responsabil adjunct*; H. WALD.

Redacţia: Bucureşti, B-dul Ilie Pintilie nr. 6, tel. 12.17.19

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

INSTITUTUL DE FILOZOFIE

CERCETĂRI FILOZOFICE

Anul IX, nr. 4 1962

SUMAR

ACTIVITATEA PRACTICĂ ŞI UNELE PROBLEME ALE DEZVOLTĂRII CONŞTIINŢEI SOCIALISTE

Pag.

GHEORGHE GOINA, *Erou al Muncii Socialiste*, Grija pentru sporirea avutului obştesc — aspect important al dezvoltării noii atitudini a colectiviştilor faţă de muncă 815

MARIN VASILE, *Prim-secretar al Comitetului raional Olteniţa al P.M.R.*, Munca politică-educativă şi rolul ei în formarea conştiinţei socialiste a ţărănimii colectiviste 825

PETRACHE LIXANDRU, *Secretar al Comitetului raional Galaţi al P.M.R.*, Dezvoltarea conştiinţei socialiste a ţărănimii muncitoare şi unele probleme ale întrajutorării în munca de folos obştesc a colectiviştilor din raionul Galaţi 839

STUDII ŞI CERCETĂRI

COSTIN MURGESCU, Experienţa Romîniei şi problema creşterii producţiei agricole în cursul transformării revoluţionare a relaţiilor agrare 849

ALEXANDRU TĂNASE, Perfecţionarea democraţiei interne şi dezvoltarea iniţiativei colectiviştilor în activitatea de producţie 883

MIHAIL CERNEA, Conştiinţa socialistă şi dezvoltarea noii gîndiri economice a ţărănimii 909

NICULAE BELLU, Cu privire la nou şi vechi în geneza moralei socialiste a ţărănimii. I. Premise 943

GHEORGHE EPURE, Cu privire la formarea şi dezvoltarea opiniei publice a ţărănimii colectiviste 977

ION PASCADI şi GRIGORE SMEU, Rolul activităţii cultural-artistice de masă în dezvoltarea conştiinţei socialiste a ţărănimii colectiviste 1001

COMUNICĂRI

VASILE POPESCU, Retribuţia suplimentară şi influenţa ei asupra dezvoltării conştiinţei socialiste a ţărănimii colectiviste 1019

ZAMFIR CĂTĂLIN, Întrajutorarea socialistă ca trăsătură a relaţiilor şi a comportării morale în gospodăria colectivă (Pe baza materialului adunat la gospodăria colectivă din Ceacu) 1033

ALECU IVAN GHILIA, Însemnări despre schimbări survenite în psihologia ţăranului. Psihologie deschisă 1043

VALERIU FILIMON, Trăsături noi în folclorul satului colectivizat 1047

LECȚII ȘI CONSULTAȚII

SERGIU TAMAȘ, Aspecte ale ridicării pe o treaptă mai înaltă a unității moral-politice a poporului pe baza încheierii colectivizării agriculturii 1061

CONSFĂTUIREA REDACȚIILOR REVISTELOR DE FILOZOFIE DIN ȚĂRILE SOCIALISTE DIN EUROPA

Din partea redacției 1071

M. B. MITIN (U.R.S.S.), Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. și sarcinile muncii științifice în domeniul filozofiei marxist-leniniste 1073

WOLFGANG EICHHORN (R.D.G.), Despre critica filozofiei burgheze . . . 1093

MILOS KALAB (R. S. Cehoslovacă), Problemele filozofice ale construcției socialiste și comuniste 1107

Rezoluție 1119

NOTE

Note bibliografice 1121

Din sumarele revistelor străine 1127

Buletin bibliografic 1131

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

АКАДЕМИЯ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

ИНСТИТУТ ФИЛОСОФИИ

ФИЛОСОФСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Год издания IX, № 4 1962

СОДЕРЖАНИЕ

ПРАКТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ

Стр.

ГЕОРГЕ ГОЙНА, *Герой Социалистического Труда*, Забота о росте общественной собственности — важный момент в развитии нового отношения коллективистов к труду 815

МАРИН ВАСИЛЕ, *Первый секретарь райкома РРП (Олтеница)*, Политико-воспитательная работа и ее роль в формировании социалистического сознания коллективизированного крестьянства 825

ПЕТРАКЕ ЛИКСАНДРУ, *Секретарь райкома РРП (Галац)*, Развитие социалистического сознания трудящегося крестьянства и некоторые вопросы общественной трудовой взаимопомощи коллективистов Галацкого района 839

ТРУДЫ И ИССЛЕДОВАНИЯ

КОСТИН МУРДЖЕСКУ, Опыт Румынии и проблема увеличения сельскохозяйственного производства в ходе революционного преобразования аграрных отношений 849

АЛЕКСАНДРУ ТЭНАСЕ, Совершенствование внутренней демократии и развитие инициативы крестьян-коллективистов в производственной деятельности 883

МИХАИЛ ЧЕРНЯ, Социалистическое сознание и развитие нового экономического мышления у крестьянства 909

НИКУЛАЕ БЕЛЛУ, О новом и старом в процессе формирования социалистической морали у крестьянства. Предпосылки. 943

ГЕОРГЕ ЕПУРЕ, О формировании и развитии общественного мнения в среде коллективизированного крестьянства 977

ИОН ПАСКАДИ и ГРИГОРЕ СМЕУ, Роль массовой культурно-художественной работы в развитии социалистического сознания коллективизированного крестьянства 1001

СООБЩЕНИЯ

ВАСИЛЕ ПОПЕСКУ, Добавочная оплата и ее влияние на развитие социалистического сознания коллективизированного крестьянства 1019

ЗАМФИР КЭТЭЛИН, Социалистическая взаимопомощь — черта, характеризующая отношения и моральное поведение в коллективном сельском хозяйстве. (На основе материала, собранного в коллективном сельском хозяйстве Чаку) 1033

АЛЕКУ ИВАН ГИЛЯ, Открытая психология. (Заметки об изменениях, происшедших в психологии крестьянина) 1043

ВАЛЕРИУ ФИЛИМОН, Новые черты в фольклоре коллективизированных сел 1047

ЛЕКЦИИ И КОНСУЛЬТАЦИИ

Стр.

СЕРДЖИУ ТАМАШ, Некоторые аспекты перехода к более высокому этапу развития морально-политического единства народа в результате коллективизации сельского хозяйства 1061

СОВЕЩАНИЕ РЕДАКЦИЙ ФИЛОСОФСКИХ ЖУРНАЛОВ, ИЗДАЮЩИХСЯ В СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ СТРАНАХ ЕВРОПЫ

От редакции 1071

М. Б. МИТИН (СССР), XXII съезд КПСС и задачи научной работы в области марксистско-ленинской философии 1073

ВОЛЬФГАНГ АЙХОРН (ГДР), О критике буржуазной философии . . 1093

МИЛОШ КАЛАБ (ЧСР), Философские проблемы строительства социализма и коммунизма 1107

Решение 1119

ЗАМЕТКИ

Библиографические заметки 1121

Из содержания иностранных журналов 1127

Библиографический бюллетень 1131

ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

ACADÉMIE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE
INSTITUT DE PHILOSOPHIE

RECHERCHES DE PHILOSOPHIE

IXe année, n° 4 1962

SOMMAIRE

L'ACTIVITÉ PRATIQUE ET LES PROBLÈMES DU DÉVELOPPEMENT DE LA CONSCIENCE SOCIALISTE

Page

GHEORGHE GOINA, *Héros du Travail Socialiste*, La préoccupation d'accroître le patrimoine commun — aspect important du développement de la nouvelle attitude des collectivistes envers le travail 815

MARIN VASILE, *Premier secrétaire du Comité P.O.R. du district d'Oltenița*, Le rôle de l'activité politique-éducative dans la formation de la conscience socialiste des paysans collectivistes 825

PETRACHE LIXANDRU, *Secrétaire du Comité P.O.R. du district de Galați*, Le développement de la conscience socialiste des paysans collectivistes et quelques problèmes de l'entraide dans le cadre du travail d'utilité sociale des collectivistes du district de Galați 839

ÉTUDES ET RECHERCHES

COSTIN MURGESCU, L'expérience de la Roumanie et le problème de l'accroissement de la production agricole au cours de la transformation révolutionnaire des relations agraires 849

ALEXANDRU TĂNASE, Le perfectionnement de la démocratie interne et le développement de l'initiative des collectivistes dans l'activité productive 883

MIHAIL CERNEA, La conscience socialiste et le développement de la nouvelle conception économique des paysans 909

NICULAE BELLU, Le nouveau et l'ancien dans la genèse de la morale socialiste de la paysannerie. I. Prémisses 943

GHEORGHE EPURE, De la formation et du développement de l'opinion publique de la paysannerie collectiviste 977

ION PASCADI et GRIGORE SMEU, Le rôle de l'activité culturelle-artistique de masse dans le développement de la conscience socialiste de la paysannerie collectiviste 1001

COMMUNICATIONS

VASILE POPESCU, La rétribution supplémentaire et son influence sur le développement de la conscience socialiste des paysans collectivistes 1019

ZAMFIR CĂTĂLIN, L'entraide socialiste — trait caractéristique des relations et du comportement moral dans les exploitations agricoles collectives (Sur la base des observations faites dans l'exploitation de Ceacu) . . . 1033

ALECU IVAN GHILIA, Notes sur les changements survenus dans la psychologie du paysan. La psychologie ouverte 1043

VALERIU FILIMON, Aspects nouveaux dans le folklore des villages collectivisés 1047

LEÇONS ET CONSULTATIONS

SERGIU TAMAŞ, Aspects de l'unité morale-politique du peuple, élevée sur un échelon supérieur par la collectivisation de l'agriculture 1061

LA CONFÉRENCE DES RÉDACTIONS DES REVUES DE PHILOSOPHIE DES PAYS SOCIALISTES D'EUROPE

De la part de la rédaction 1071

M. B. MITINE (U.R.S.S.), Le XXIIe Congrès du P.C.U.S. et les tâches du travail scientifique dans le domaine de la philosophie marxiste-léniniste 1073

WOLFGANG EICHHORN (R.D.A.), Sur la critique de la philosophie bourgeoise 1093

MILOS KALAB (R. S. Tchécoslovaque), Les problèmes philosophiques de la construction socialiste et communiste 1107

Résolution 1119

NOTES

Notes bibliographiques 1121

Extraits des sommaires des revues étrangères 1127

Bulletin bibliographique 1131

ÉDITIONS DE L'ACADÉMIE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

ACTIVITATEA PRACTICĂ ŞI UNELE PROBLEME ALE DEZVOLTĂRII CONŞTIINŢEI SOCIALISTE

GRIJA PENTRU SPORIREA AVUTULUI OBŞTESC — ASPECT IMPORTANT AL DEZVOLTĂRII NOII ATITUDINI A COLECTIVIŞTILOR FAŢĂ DE MUNCĂ

(Din experienţa G.A.C. „Viaţa nouă"-Sîntana, raionul Criş, regiunea Crişana)

DE

GHEORGHE GOINA

Erou al Muncii Socialiste

Întregul nostru popor muncitor a sărbătorit cu entuziasm marea victorie: *terminarea colectivizării agriculturii. „În Republica Populară Romînă* — a spus tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naţionale — din 27 aprilie 1962 — *socialismul a învins definitiv la oraşe şi sate"* [1].

Victoria socialismului la sate a confirmat în mod strălucit justeţea politicii partidului nostru. Astăzi, sub conducerea partidului, ţărănimea colectivistă, alături de clasa muncitoare, lucrează cu entuziasm şi abnegaţie pentru desăvîrşirea construcţiei socialismului şi trecerea treptată la construirea comunismului.

Terminarea colectivizării agriculturii pune în faţa gospodăriilor agricole colective noi sarcini de mare răspundere. Una dintre aceste sarcini este şi dezvoltarea economică şi consolidarea fiecărei gospodării colective. Factorul principal pentru atingerea acestui obiectiv este *creşterea permanentă a avutului obştesc. „Puterea economică a gospodăriilor colective* — subliniază tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej — *este indisolubil legată de creşterea avutului obştesc. Alocarea an de an a unor fonduri sporite din veniturile realizate de gospodărie şi mărirea fondului obştesc raportat la suta de hectare suprafaţă reprezintă indicatorii principali care arată progresul realizat de gospodărie şi forţa sa economică"* [2].

În articolul de faţă ne propunem ca, pe baza unor date şi fapte concrete, să împărtăşim din experienţa noastră în realizarea acestei importante sarcini.

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naţionale, 27 aprilie 1962*, Edit. politică, Bucureşti, 1962, p. 5.

[2] *Ibidem*, p. 35—36.

Una dintre trăsăturile principale ale conştiinţei socialiste a omului nou, constructor al socialismului, este *grija faţă de avutul obştesc.* Educarea oamenilor în acest spirit este o sarcină importantă a organizaţiilor de partid.

Sporirea an de an a averii obşteşti a gospodăriei noastre colective reflectă, între altele, munca politică desfăşurată de organizaţia de bază P.M.R. pentru educarea oamenilor, pentru dezvoltarea conştiinţei lor socialiste. Dacă acum cîţiva ani existau colectivişti care manifestau neîncredere faţă de averea obştească, care nu înţelegeau faptul că sporirea averii obşteşti înseamnă şi creşterea propriului lor nivel de trai material şi cultural, astăzi, datorită în primul rînd experienţei practice dobîndite, precum şi muncii sistematice educative, ei s-au convins că mărirea averii obşteşti a gospodăriei înseamnă în acelaşi timp propria lor bunăstare şi fericire. Opinia publică a colectiviştilor, spiritul lor de buni gospodari îşi spun cu prisosinţă cuvîntul în această problemă. Colectiviştii noştri, educaţi în spirit nou, socialist faţă de muncă, manifestă o grijă deosebită pentru creşterea permanentă a averii obşteşti.

„Ca urmare a transformărilor social-economice — spunea tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej în raportul prezentat la Congresul al III-lea al P.M.R. —, în ţara noastră a luat naştere şi se dezvoltă tot mai mult o morală nouă, socialistă, o nouă atitudine faţă de muncă, faţă de bunurile obşteşti şi îndatoririle sociale, noi relaţii de întrajutorare tovarăşească între cei ce muncesc" [1].

Sursa principală de creştere permanentă a avutului obştesc o constituie veniturile în bani şi în natură ale gospodăriei. Gospodăria noastră, înfiinţată în februarie 1950, este astăzi multimilionară. Sugestivă în această direcţie este creşterea avutului obştesc în ultimii trei ani. Dacă în 1959 averea obştească era de 10 774 843 de lei, în 1960 ea a fost de 12 482 335 de lei, ajungînd la sfîrşitul anului 1961 la suma de 14 535 919 de lei. Raportată la 100 ha, averea obştească a crescut de la 359 161 de lei, cît era în 1959, la 469 903 lei. În anul acesta ne-am propus ca averea obştească, în ansamblul ei să crească cu încă circa 2 000 000 de lei.

Sporirea averii obşteşti nu înseamnă numai o creştere cantitativă, ci totodată o dezvoltare calitativă, mereu ascendentă a structurii economice a acestei avuţii. Dezvoltarea ei este indisolubil legată de mărirea permanentă a fondului de bază. De aceea, an de an, am alocat sume tot mai mari la fondul de bază. Dacă la început fondul de bază al gospodăriei era de 32 418 lei, în 1954, gospodăria noastră a devenit pentru prima oară milionară, iar în prezent el s-a ridicat la suma de 12 000 600 de lei, revenind 387 116 lei la 100 ha. Prin mărirea fondului de bază am avut posibilitatea să întărim şi să dezvoltăm gospodăria.

Veniturile băneşti ale gospodăriei au crescut considerabil. Dacă în 1951 venitul la 100 ha era de 54 590 de lei, la sfîrşitul anului 1961 a ajuns să fie de 244 755 de lei la 100 ha.

---

[1] *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Romîn*, Edit. politică, Bucureşti, 1960, p. 86.

Conștienți de faptul că principala cale de obținere a veniturilor este aceea a vînzării produselor pe bază de contracte cu statul, am avut permanent în preocupările noastre dezvoltarea producției agricole, vegetale și animale. În activitatea economică și organizatorică a gospodăriei am făcut o importantă cotitură. Dacă la început organizarea muncii, care este una dintre cheile succeselor în producție, a fost mai puțin satisfăcătoare, în sensul că nu exista suficientă cointeresare în efectuarea lucrărilor de calitate, respectiv în creșterea producției, precum și în direcția îmbinării și cooperării juste a tuturor ramurilor de producție, începînd din 1957 am introdus sistemul de muncă bazat pe acord individual cu plata după producție, iar în 1958 am trecut la organizarea de brigăzi permanente de producție.

Aceste măsuri organizatorice au creat condiții pentru aplicarea măsurilor agrotehnice la un nivel superior și au dat posibilitatea de a crește producția animală și vegetală, deci implicit au contribuit la sporirea avutului obștesc, la ridicarea nivelului de trai al colectiviștilor.

Pentru a ilustra creșterea producției agricole vegetale, vom arăta producțiile medii la ha (în kg) realizate de gospodărie la principalele culturi în ultimii 4 ani :

Cultura	1958	1959	1960	1961
Grîu	1 559	2 312	2 320	2 260
Porumb boabe	2 267	4 519	4 577	5 348
Floarea-soarelui	1 671	1 752	1 974	2 132

Menționez că în anul trecut am avut condiții climaterice mai puțin favorabile dezvoltării plantelor față de ceilalți ani citați, seceta din perioada de vegetație a culturilor fiind mult prelungită. Totuși, rezultatele obținute ne dovedesc că avem condiții să sporim producția agricolă an de an, aplicînd cu încredere în practică metodele agrotehnice înaintate.

Începînd din 1960, în gospodărie se pune un accent deosebit pe introducerea în cultură a soiurilor de mare productivitate la toate culturile. În această direcție putem arăta că încă din 1959 am introdus la porumb sămînța dublu hibridă. În 1961 întreaga suprafață a fost semănată numai cu porumb dublu hibrid. Înainte de aceasta produceam și cultivam numai hibrizi simpli de porumb obținuți din soiuri de porumb autohton.

Paralel cu creșterea producției agricole au crescut și cantitățile de produse contractate cu statul.

Astfel, în ultimul an, la principalele produse am predat prin contracte : 704 320 kg de grîu, 90 000 kg de orz, 110 520 kg de porumb boabe, 78 000 kg de floarea-soarelui. De asemenea am predat întreaga producție de plante tehnice și legume de pe suprafața de 435 ha.

Cea mai mare parte a resurselor fondului obștesc sînt folosite în gospodărie pentru mărirea efectivului de animale, pentru construirea de adăposturi necesare și a altor construcții gospodărești și social-culturale.

Creşterea animalelor ocupă un loc important în avutul obştesc. Pornind de la aceasta, am acordat o deosebită atenţie dezvoltării permanente a acestui sector. Prin îndrumarea organizaţiei de bază şi preocuparea îndeaproape a consiliului de conducere a gospodăriei, planul de producţie pe anul 1961 în ceea ce priveşte efectivele de animale şi producţia în acest sector a fost realizat şi depăşit la majoritatea indicilor din plan. Realizarea sarcinilor de plan a fost posibilă printr-o muncă susţinută, zi de zi, a îngrijitorilor de animale, care au înţeles importanţa acestui sector pentru economia naţională şi pentru veniturile realizate în gospodărie.

Astfel, în sectorul taurin am realizat 845 de capete, îndeplinind 100% prevederile planului, la vaci şi junince gestante am realizat 389 de capete, faţă de 348 cît prevedea planul.

Producţia globală de lapte prevăzută în plan a fost realizată şi depăşită cu 102,3%, adică s-a realizat în total 681 499 l de lapte de vacă, revenind pe cap de vacă furajată 2839 l, iar pe cap de vacă în lactaţie 3 442 l.

În sectorul porcin, planul a fost realizat după cum urmează: faţă de totalul de 1 185 de capete de porcine planificate, am realizat 2 099 de capete, iar la scroafe şi scrofiţe, faţă de 244 de capete prevăzute, am realizat 258 de capete.

Din cadrul îngrăşătoriei am livrat statului în 1961 un număr de 1 284 de capete de porcine, cu o greutate vie de 124 730 kg, ceea ce reprezintă 4 454 kg de carne de porc la 100 ha.

În sectorul ovin am avut planificate 1 922 de capete, dintre care am realizat numai 1 839 de capete, iar la oile mame, faţă de 1 238 de capete planificate, am realizat 1 413 capete.

Un sector care nu a ajuns încă la o dezvoltare pe măsura posibilităţilor existente în cadrul gospodăriei noastre este sectorul avicol. Am depăşit planul, în sensul că am crescut 1 730 de capete, faţă de 1 050 de capete planificate, dar acest lucru este departe de a ne mulţumi. În viitor noi vom acorda o atenţie deosebită şi acestui important sector.

Grija faţă de dezvoltarea avutului obştesc se poate vedea şi din construcţiile pe care le-am realizat pînă în prezent.

Dacă la înfiinţarea gospodăriei noastre, în 1950, aveam numai un grajd, primit de la stat, cu o capacitate de 16 cai de muncă şi o singură magazie pentru cereale cu o capacitate de 10 vagoane, pînă la sfîrşitul anului 1961 ne-am construit adăposturi pentru animale, magazii pentru cereale şi alte construcţii gospodăreşti după cum urmează: şase grajduri pentru animalele de muncă şi taurine cu o capacitate de 1 300 de capete, cu instalaţii de apă şi linie decovil, iar în anul curent am introdus şi instalaţie de muls electric; o îngrăşătorie de porci şi două maternităţi pentru scroafe cu o capacitate de 2 660 de capete de porci; şapte cotețe pentru păsări cu o capacitate de 16 000 de capete; trei saivane pentru oi cu o capacitate de 2 500 de capete; o magazie pentru cereale şi şase pătule pentru porumb cu o capacitate de 500 de vagoane; şase silozuri pentru nutreţ murat, construite din beton şi cărămidă, cu o capacitate de peste 400 de vagoane; o casă de administraţie, două clădiri pentru atelier;

două case pentru îngrijitorii de animale, remize, garaje și alte construcții gospodărești. Ne-am construit și o casă de odihnă la Moneasa, raionul Gurahonț, cu o capacitate de 100 de locuri, unde colectiviștii merg în fiecare an după terminarea campaniilor agricole de vară ca să se odihnească pentru a-și reface forțele de muncă, avînd asigurate toate condițiile în acest sens.

Din construcțiile enumerate mai sus, numai în 1961 am construit un siloz pentru furaje, cu o capacitate de 80 de vagoane nutreț murat, două construcții pentru ateliere și o casă pentru administrație.

Munca voluntară, plină de entuziasm depusă de colectiviști la construirea obiectivelor enumerate mai sus a scos cu prisosință în evidență noua lor atitudine față de muncă, înțelegerea faptului că averea colectivă este propria lor avere, că ceea ce se construiește în folosul colectivității duce la dezvoltarea și la înflorirea permanentă a gospodăriei, că această înflorire înseamnă în același timp creșterea permanentă a nivelului de trai material și cultural al colectiviștilor. Construcțiile din 1961 au fost executate în întregime prin muncă voluntară de către membrii gospodăriei, ceea ce a adus gospodăriei o economie de 8 500 de zile-muncă, reprezentînd în valoare bănească 272 000 de lei.

Dintre colectiviștii care au contribuit cu mai multe zile voluntare la executarea construcțiilor, putem cita pe următorii tovarăși: Iosif Burgher și Andrei Buttinger din brigada a II-a, cu cîte 14 zile muncă voluntară fiecare, Carol Reinholz din brigada a III-a cu 10,50 zile, Traian Goina cu 7 zile muncă voluntară și alții.

O contribuție importantă au adus și tinerii colectiviști, care, la lucrările din sectorul construcțiilor, au contribuit fiecare cu cîte 60 de ore de muncă voluntară, pentru ieftinirea construcției și ridicarea valorii fondului de bază.

Am arătat mai înainte că activitatea educativă, munca politică desfășurată de organizația de partid a fost factorul hotărîtor în obținerea acestor succese. Organizația noastră de bază, comuniștii și utemiștii au avut întotdeauna o grijă deosebită pentru cultivarea în rîndul colectiviștilor a unei atitudini noi față de muncă, față de averea gospodăriei.

În această muncă complexă, învățămîntul de partid și politic U.T.M. au jucat un rol important. În cadrul cercurilor de învățămînt de partid au fost încadrați toți membrii și candidații de partid, precum și un număr de cursanți din rîndurile activului fără de partid; la fel și în învățămîntul U.T.M. au fost încadrați un număr mare de tineri. Lecțiile predate în formele de învățămînt, pe lîngă problemele din tematică, au cuprins și aspecte din munca colectiviștilor din gospodăria noastră. Pe linie de partid și U.T.M., cu participarea tuturor membrilor gospodăriei, au fost ținute conferințe și referate pe tema păstrării și creșterii averii obștești. Un exemplu de astfel de temă care s-a ținut în brigăzi, echipe și cu tineretul a fost „Păstrarea bunurilor obștești la brigăzile de cîmp din sectorul zootehnic și al construcțiilor".

Învățămîntul de partid și U.T.M., celelalte forme de învățămînt, conferințele și referatele i-au ajutat pe oameni să înțeleagă mai bine necesitatea sporirii permanente a averii obștești, să se convingă că numai

întărirea organizatorică-economică a gospodăriei, alocarea unor sume tot mai mari la fondul de bază pot asigura dezvoltarea de perspectivă a gospodăriei colective și, implicit, un trai din ce în ce mai bun pentru colectiviști.

Stația de radioamplificare a comunei, gazeta de perete din gospodărie, gazetele de perete ale brigăzilor, panoul de onoare, colțul roșu, sînt alte mijloace de popularizare a grijii manifestate de colectiviști față de avutul obștesc. Aproape în fiecare număr, la gazetele de perete apar articole în care sînt popularizați fruntașii în producție, cei care manifestă o grijă deosebită față de bunurile gospodăriei. Aceste articole constituie un stimulent în muncă și pentru ceilalți colectiviști. În același timp ele sînt mijloace eficiente de criticare a unor lipsuri care se manifestă încă în această direcție.

Asemenea probleme sînt dezbătute și în cadrul organizației de bază P.M.R., în cadrul adunărilor generale și a adunărilor deschise. Așa, de exemplu, la adunarea generală de dare de seamă și alegeri din 15 octombrie 1961, comuniștii care au luat cuvîntul — Teodor Gligor I, Ana Bont, Ioan Negru, Petre Brădiceanu, Ioan Reinholz și alții — au vorbit despre succesele obținute de organizația de bază, de grupele de partid din cele șase brigăzi în educarea colectiviștilor, în dezvoltarea conștiinței lor.

Tov. Petre Brădiceanu, arătînd rolul grupelor de partid din brigăzi în succesele obținute, sublinia în același timp că grupele de partid vor trebui să muncească și mai bine, să-și întărească rolul în brigăzi, unde se hotărăște soarta producției, pentru educarea colectiviștilor, astfel ca „în fiecare brigadă grupa de partid să fie inițiatoare tuturor măsurilor".

Tov. Teodor Gligor I, în cuvîntul său, a subliniat că „gospodăria a obținut rezultate frumoase în producție și în creșterea avutului obștesc datorită muncii desfășurate de către biroul organizației de bază și de către membrii și candidații de partid. Colectiviștii noștri, romîni, germani și maghiari, lucrează înfrățiți, umăr la umăr, pentru traducerea în viață a horărîrilor partidului și guvernului nostru, pentru întărirea economică-organizatorică a gospodăriei colective".

Cuvîntul colectiviștilor la această adunare, și în general la adunările de partid și la adunările generale ale delegaților colectiviștilor, este pătruns de grija față de avutul obștesc, față de bunul mers al gospodăriei.

Oamenii nu se mulțumesc numai cu rezultatele bune obținute în această direcție, ei critică cu asprime lipsurile unor colectiviști în ceea ce privește grija față de averea obștească.

Astfel, comunistul Marțian Macarie, secretarul organizației de bază, în adunarea generală a gospodăriei din februarie 1962, arăta în cuvîntul său că rezultatele frumoase obținute de gospodărie se datoresc muncii entuziaste a colectiviștilor, a conducerii gospodăriei sub directa îndrumare a organizației de partid. Un rol important în această direcție s-a datorat și muncii educative desfășurate de grupele de partid din cele șase brigăzi, exemplului personal al comuniștilor, care a fost un îndemn în muncă și un mijloc de antrenare a colectiviștilor în lupta pentru continua dezvoltare a averii gospodăriei. În același timp, tov. M. Macarie a criticat cu asprime pe colectiviștii care nu au grijă de averea gospodăriei, cerînd

conducerii ca „orice abatere de la disciplina muncii, orice neglijență față de avutul obștesc să fie sancționată imediat și să fie adusă la cunoștința adunării generale".

Brigadierul Gheorghe Selejan, vorbind despre roadele muncii educative în ridicarea conștiinței membrilor gospodăriei, a subliniat că „rezultatele bune se datoresc faptului că colectiviștii noștri sînt conștienți de menirea lor, execută lucrări de calitate și, prin aceasta, contribuie la ridicarea producției, la mărirea avutului obștesc în cadrul gospodăriei".

Comuniștii Alexandru Szep, Adam Marta, Carol Zimmerman, Ludovic Olah, Teodor Gligor II și alții au criticat cu asprime pe cei care au rămas în urmă la munca cîmpului, neglijența brigăzii de construcție care nu îngrijea bine materialele, felul defectuos în care unii mecanizatori au muncit la însămînțatul sfeclei de zahăr și al porumbului.

Nu sînt trecute cu vederea nici unele lipsuri care par mărunte, ca de exemplu : de ce s-a trecut cu căruța prin livadă, de ce un colectivist a lăsat cîțiva știuleți de porumb în tulei, de ce unii șoferi ai gospodăriei nu pun întotdeauna butoaiele de carburanți la loc etc.

Cele șase organizații de bază U.T.M. din brigăzi, în care sînt încadrați peste 150 de utemiști, au cultivat în rîndurile tineretului colectivist dragostea față de averea gospodăriei, de păstrarea și de îngrijirea bunurilor obștești. În ședințele U.T.M. pe brigăzi, în adunările deschise cu tinerii din gospodărie au fost prezentate teme și referate pe aceste probleme. În acest sens putem arăta că tinerii noștri manifestă o grijă deosebită în munca lor de zi cu zi pentru păstrarea și sporirea permanentă a averii gospodăriei. Ei au înțeles că mijloacele de muncă pe care le au în primire și cu care muncesc trebuie să fie astfel îngrijite, ca mîine să poată lucra și alții cu ele. Exemplele pozitive în această direcție nu sînt puține la număr : Iosif Schrauer, căruțaș la brigada a VI-a, pregătindu-și din timp uneltele pentru însămînțarea și întreținerea culturilor, a reușit ca pe tot timpul efectuării lucrărilor să nu aibă nici o defecțiune. Viorel Belci, șofer la una dintre mașinile gospodăriei, prin buna întreținere a mașinii a reușit să depășească cu mai mult de trei luni termenul fixat pentru reparații capitale, contribuind astfel la transportarea produselor din cîmp în magaziile și hambarele gospodăriei și, în același timp, făcînd economii la piese de schimb, ulei și benzină.

De asemenea, o contribuție importantă aduce tineretul, prin muncă voluntară, la întreținerea pășunilor, la dezvoltarea sectorului zootehnic. Tineri ca Gheorghe Matei și Elisabeta Trif de la ferma de porci, Nicolaie Scherer de la ferma de vaci, Constantin Nicule de la ferma de oi și mulți alții, printr-o muncă perseverentă, prin îngrijirea în bune condiții a animalelor, au reușit să obțină producții mari de carne, lapte și lînă.

Exemplele date atît din adunările organizației de bază P.M.R., cît și din adunările U.T.M. și adunările generale din gospodărie scot cu pregnanță în evidență dezvoltarea conștiinței colectiviștilor, atitudinea lor nouă față de muncă, înțelegerea aspectului esențial că averea colectivului este propria lor avere, că muncind mai bine, avînd permanent grijă de păstrarea și creșterea avutului obștesc, ne clădim propria noastră bunăstare și fericire.

Activitatea cultural-artistică de masă are un rol important în educarea oamenilor, în formarea conștiinței lor socialiste, în dezvoltarea spiritului colectivist, a noii atitudini față de averea obștească, în dezvoltarea unei opinii de masă împotriva acelora care nu înțeleg să aibă grijă de averea gospodăriei, contra chiulangiilor și a celor care lucrează de mîntuială. La căminul cultural, formația artistică și brigada artistică de agitație au prezentat nenumărate programe artistice, axate pe probleme de producție, pe probleme ale dezvoltării și întăririi economice-organizatorice a gospodăriei. La colțul roșu și-a desfășurat cu regularitate activitatea cercul agrozootehnic, s-au ținut cicluri de conferințe pe teme ca: „Să ne cunoaștem patria socialistă", „Știința în slujba progresului societății"; s-au organizat seri de calcul și jurnale vorbite pe teme de producție și de actualitate social-politică.

Consiliul de conducere, sub îndrumarea organizației de bază, a avut permanent în vedere creșterea averii obștești, ca principală cale de mărire a veniturilor gospodăriei, de întărire a puterii economice, de ridicare permanentă a nivelului material și cultural al colectiviștilor. Colectiviștii din gospodărie, cu tot anul secetos, au primit la o zi muncă 6,603 kg de cereale, însemnate cantități de legume, fructe, zahăr, ulei, precum și 12 lei.

Dezvoltarea continuă a gospodăriei noastre, succesele obținute de colectiviști în ridicarea producției și a productivității muncii, în mărirea permanentă a avutului obștesc în cei 12 ani de existență au adus schimbări esențiale în traiul colectiviștilor, în înfățișarea comunei. Moți și bihoreni săraci care colindau flămînzi și goi cîmpiile Crișanei și Banatului în căutare de lucru, germani săraci care altădată slugăreau înjosiți la chiaburii comunei au devenit astăzi fruntași în construcția socialismului la sate.

Pentru a evidenția îmbunătățirea permanentă a nivelului de viață al colectiviștilor, a veniturilor pe care ei le realizează, vom da cîteva exemple. Astfel, colectivistul Iosif Kerner din brigada a III-a, împreună cu soția, au efectuat un număr de 876 de zile-muncă, pentru care au primit 2 730 kg de grîu, 4 375 kg de porumb, 10 500 de lei și alte produse, Sabin Costea, cioban din brigada a VI-a, a efectuat 627 de zile-muncă, pentru care a primit 1 956 kg de grîu, 3 135 kg de porumb, 7 624 de lei și alte produse. Teodor Cilan, din brigada a IV-a, cu încă două persoane au efectuat 635 de zile-muncă, pentru care au primit 1 881 kg de grîu, 3 175 kg de porumb, 7 620 de lei și alte produse. Asemenea exemple pot fi date cu zecile în gospodăria noastră. Nu trebuie să uităm nici faptul că colectiviștii mai obțin venituri și din loturile de pămînt date în folosință pentru grădină.

Pentru depășirea sarcinilor de plan, mulți colectiviști au primit retribuții suplimentare: 30% la grîu și 40% la porumb din producțiile obținute peste plan.

Totodată, gospodăria a acordat fruntașilor în producție, celor mai buni gospodari, colectiviștilor care manifestă o grijă deosebită față de averea gospodăriei numeroase premii în obiecte. Pentru rezultatele excepționale în muncă pe anul 1961, au fost premiați în obiecte un număr de 27 de colectiviști, cu stofe, ceasuri de mînă, covoare și stilouri. Printre cei

premiați, sînt: brigadierii Teodor Gligor II, Teodor Olah, colectiviștii Maria Burcă din brigada I, Iosif Manestoiner din brigada a II-a, Vasile Moț, Ana Goina din brigada a III-a și alții.

Din veniturile obținute, colectiviștii și-au construit pînă în prezent peste 650 de case noi. Sute de familii de colectiviști și-au cumpărat garnituri de mobilă și aparate de radio, aproape toți colectiviștii posedă biciclete, iar peste 30 și-au cumpărat motociclete. O dată cu introducerea curentului de înaltă tensiune, au început să apară, la sfîrșitul anului 1961, televizoare în casele colectiviștilor. Nivelul material și cultural al membrilor gospodăriei colective este în continuă creștere.

Creșterea averii obștești înseamnă și creșterea fondului social-cultural și, implicit, dezvoltarea culturală a colectiviștilor, folosirea rațională a timpului liber, odihnă plăcută.

La casa de odihnă a gospodăriei de la Moneasa, numai în 1961 au stat cîte 7—15 zile un număr de peste 500 de colectiviști și 130 de copii, care au fost trimiși în colonie pentru o lună de zile.

Pe lîngă faptul că membrii gospodăriei se odihnesc între campaniile agricole de vară la casa de odihnă a gospodăriei de la Moneasa, noi am mai organizat prin O.N.T. „Carpați" excursii cu colectiviștii fruntași, plata făcîndu-se din fondul social-cultural al gospodăriei. În 1961, de exemplu, am organizat prin O.N.T.„Carpați" un număr de trei excursii cu colectiviștii: una la Doftana, una la București și una la Constanța, la care excursii au participat în total peste 150 de colectiviști.

Tot din fondul social-cultural am mai organizat vizionări de filme și de teatru, la care au participat majoritatea colectiviștilor.

★

Vom desfășura și în continuare o muncă susținută de educare a colectiviștilor în spiritul grijii și dezvoltării avutului obștesc — calea sigură spre întărirea permanentă a gospodăriei și înflorirea bunăstării materiale și culturale a colectiviștilor. Vom munci cu și mai mare avînt să întărim gospodăria noastră colectivă din punct de vedere economic-organizatoric, să contribuim permanent la înflorirea patriei noastre, a economiei noastre naționale, la creșterea bunăstării poporului nostru. Pe temelia succeselor de pînă acum, vom munci cu și mai multă sîrguință pentru a da patriei tot mai multe produse agro-alimentare, iar industriei materii prime. Cu priceperea și hărnicia membrilor gospodăriei, cu ajutorul specialiștilor, vom scoate peste 5 000 kg de porumb boabe la ha (în condiții de neirigare), peste 2 300 kg de grîu la ha, peste 2 000 kg de floarea-soarelui, peste 25 000 kg de sfeclă de zahăr la ha, vom crește animale, păsări, vom dezvolta multilateral producția agrozootehnică, vom da statului cu 70% mai mult grîu decît în 1959, cu 50% mai mult orz și porumb, cu 300% mai multă carne, cu 300% mai mult lapte și alte produse.

Vom fi demni de înalta prețuire pe care partidul și guvernul a acordat-o gospodăriei noastre: *Ordinul Muncii clasa I.* Noi, membrii din G.A.C. „Viața nouă"-Sîntana, mulțumim din toată inima scumpului nostru partid, tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej personal și Consiliului de Stat al Republicii Populare Romîne pentru această înaltă prețuire.

MUNCA POLITICĂ-EDUCATIVĂ ŞI ROLUL EI ÎN FORMAREA CONŞTIINŢEI SOCIALISTE A ŢĂRĂNIMII COLECTIVISTE

DE

MARIN VASILE

Prim-secretar al Comitetului raional Oltenița al P.M.R.

Formarea unui om nou, lichidarea treptată a ideilor, mentalităţilor şi obiceiurilor vechi, care nu mai corespund noilor relaţii sociale, într-un cuvînt revoluţionarea conştiinţei oamenilor, constituie una dintre sarcinile principale ale muncii desfăşurate de partid în opera de desăvîrşire a construcţiei socialiste. Vasta muncă politică-educativă desfăşurată de organele şi organizaţiile de partid, de stat şi organizaţiile obşteşti se sprijină, în primul rînd, pe uriaşa forţă educativă a relaţiilor socialiste, a realităţii noi în care muncesc şi trăiesc oamenii muncii.

În cadrul acestui proces de formare şi dezvoltare a conştiinţei socialiste a tuturor oamenilor muncii, un rol deosebit îl ocupă educarea în spiritul socialismului a celei mai noi clase sociale, ţărănimea colectivistă. Aşa cum s-a subliniat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naţionale consacrată acestui măreţ eveniment istoric din viaţa poporului nostru, terminarea colectivizării agriculturii *„ridică pe o treaptă mai înaltă alianţa muncitorească-ţărănească şi unitatea moral-politică a întregului popor"* [1], marchează începutul unei noi etape în dezvoltarea agriculturii şi a ţărănimii colectiviste. Pe lîngă problemele politice şi economice noi, dezvoltarea agriculturii socialiste în această nouă etapă ridică sarcini şi exigenţe sporite în munca organizatorică şi politică-educativă desfăşurată în vederea transformării conştiinţei ţărănimii.

În cele ce urmează vom înfăţişa unele aspecte din experienţa dobîndită de Comitetul raional de partid Oltenița în activitatea sa de ridicare pe o treaptă mai înaltă a întregii munci politice-educative la sate, corespunzător noii etape.

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naţionale. 27 aprilie 1962*, Edit. politică, Bucureşti, 1962, p. 5.

Colectivizarea completă a agriculturii raionului, înfăptuită cu succes încă de la începutul anului 1961, a ridicat la o muncă rodnică, plină de avînt, masa tot mai largă a țărănimii muncitoare. La baza însemnatelor transformări petrecute în conștiința țărănimii stau schimbările social-economice care s-au produs în viața satelor raionului nostru.

Transformarea țărănimii muncitoare într-o clasă nouă, țărănimea colectivistă, care își organizează viața pe baza proprietății socialiste, a muncii în comun și a repartiției după cantitatea și calitatea muncii, a creat condiții pentru dezvoltarea principiilor socialiste de muncă și de convietuire. Se dezvoltă raporturi de colaborare și întrajutorare în muncă, spiritul de răspundere în producție, pentru consolidarea economică-organizatorică a G.A.C., pentru sporirea avutului obștesc.

Creșterea gradului de mecanizare a principalelor lucrări agricole și aplicarea pe scară tot mai largă a măsurilor agrotehnice determină creșterea nivelului de cunoștințe tehnice-științifice, ceea ce reprezintă de asemenea un factor important în ridicarea nivelului cultural și în formarea conștiinței socialiste a țărănimii muncitoare.

O contribuție de seamă la plămădirea unui țăran nou, cetățean demn al statului socialist, o aduce larga și multilaterala muncă politică-educativă desfășurată de organizațiile de partid de la sate, îndrumate de Comitetul raional.

Experiența muncii practice a confirmat adevărul profund al indicației partidului cu privire la însemnătatea deosebită a propagării ideologiei marxist-leniniste pentru transformarea conștiinței oamenilor. În acest sens, principalul mijloc prin care oamenii muncii cunosc și își însușesc ideile marxism-leninismului, politica partidului și experiența înaintată a P.C.U.S., principalul mijloc de educare comunistă a țărănimii colectiviste îl reprezintă sistemul organizat al învățămîntului ideologic de partid și U.T.M.

În anul școlar 1961—1962, în cadrul învățămîntului de partid la sate au fost cuprinși în diferite forme de învățămînt aproape 3 000 de cursanți, din care peste 2 000 de membri și candidați de partid.

Condițiile calitativ noi ale satelor complet colectivizate au pus noi cerințe în ce privește organizarea și nivelul învățămîntului politic. Au fost necesare modificări în programa învățămîntului: au fost scoase o serie de lecții, cum ar fi cele referitoare la întovărășirile agricole; au fost introduse teme noi cu privire la documentele plenarelor C.C. al P.M.R. din iunie-iulie și decembrie 1961, la lucrările Consfătuirii pe țară a țăranilor colectiviști.

Programul lecțiilor a fost axat pe problemele teoretice și practice ale dezvoltării bazei tehnice-materiale a socialismului, extinderea și consolidarea relațiilor de producție socialiste, evoluția funcțiilor statului democrat-popular în perioada desăvîrșirii construcției socialismului, ale dezvoltării științei și culturii, problemele situației internaționale.

Transpunînd în viață indicația partidului cu privire la rolul deosebit al propagandiștilor în asigurarea unui înalt nivel, a purității și combativității ideologice a învățămîntului de partid, Comitetul raional a

acordat o atenție sporită recrutării acestora din rîndul celor mai pregătiți membri de partid, oameni cu experiență în această muncă, îndeosebi activiști, muncitori, ingineri și tehnicieni care lucrează direct în producție.

Au fost menținuți propagandiștii cu vechime și experiență, mulți dintre aceștia fiind promovați să conducă forme de învățămînt superioare celor din anii precedenți.

Din cei 232 de propagandiști care activează în învățămîntul de partid, 48 sînt activiști de partid, 42 sînt activiști în aparatul de stat și economic, 42 sînt muncitori direct productivi; ceilalți sînt ingineri și tehnicieni, învățători, profesori.

Din rîndul propagandiștilor, 84 au o vechime în această muncă între 1 și 3 ani, 83 au o vechime de peste trei ani; peste 40% din numărul propagandiștilor au școli medii și superioare de stat și aproape tot atîția au absolvit diferite școli de partid.

Cunoscînd că obiectivul principal al învățămîntului de partid este conținutul acestuia, Comitetul raional a urmărit îndeaproape modul de desfășurare a lecțiilor și seminariilor în cercuri și cursuri, felul în care propagandiștii leagă de problemele practice fiecare temă.

Cabinetul de partid și instructorii Comitetului raional au primit sarcina de a ajuta îndeaproape pe propagandiști pentru întocmirea unor planuri de seminarii cît mai bune, de a orienta pe cursanți în discuții pentru legarea problemelor teoretice de cele practice. Propagandiștii au fost îndrumați și ajutați să se documenteze multilateral asupra sarcinilor care stau în fața organizațiilor de partid, sarcini ce se pun în discuția cursanților în scopul mobilizării acestora pentru transpunerea lor în viață.

Astfel, învățătorul comunist Vasile Alexe, propagandist la un cerc de învățămînt de partid în satul Cîmpurelu, ține în mod permanent legătura cu conducerea gospodăriei colective, informîndu-se asupra sarcinilor care stau în față în fiecare perioadă; mergînd la locurile de muncă ale cursanților și cunoscînd problemele concrete pe care aceștia le au de rezolvat, propagandistul Alexe Vasile realizează lecții și seminarii interesante și combative, în care problemele teoretice sînt îmbinate cu cele ale muncii de zi cu zi pentru dezvoltarea gospodăriei colective.

Un alt exemplu: ca propagandist la un cerc de învățămînt politic U.T.M. din comuna Radovanu, Gheorghe Frize a constatat că o bună parte din tinerii cursanți, de o vîrstă cu regimul nostru democrat-popular, nu sînt în stare să aprecieze în suficientă măsură ceea ce este nou în realitatea satului socialist.

Necunoscînd exploatarea și mizeria regimului burghezo-moșieresc, lipsindu-le acest termen de comparație, unii tineri considerau viața pe care o trăiesc astăzi ca fiind așa dintotdeauna. Era necesară deci evidențierea convingătoare, cu argumente la îndemîna cursanților, a noului, a măreției vieții socialiste, a faptului că realitatea pe care o trăiesc este rezultatul revoluției și al construcției socialismului, înfăptuite de clasa muncitoare revoluționară în alianță cu țărănimea, sub conducerea partidului.

Pentru aceasta, în cadrul lecțiilor „A 40-a aniversare a înființării P.C.R.", „P.M.R. — forța conducătoare a poporului nostru în lupta pentru

construirea socialismului" şi „Pagini din trecutul de luptă al poporului nostru", propagandistul a folosit date din monografia comunei cu privire la numărul bolnavilor T.B.C. şi de pelagră, numărul de analfabeţi, numărul ţăranilor fără pămînt sau cu pămînt puţin, în comparaţie cu mărimea moşiilor din raza comunei.

Totodată, pentru a demonstra superioritatea zdrobitoare a socialismului, Gheorghe Frize a adunat şi a prezentat cursanţilor date cu privire la dezvoltarea şi consolidarea gospodăriilor colective din comună, la creşterea investiţiilor, a fondului de bază şi a valorii zilei-muncă, la numărul de biciclete, aragaze, aparate de radio şi televizoare existente în comună etc.

Şi rezultatele n-au întîrziat : a crescut simţitor participarea şi interesul tinerilor faţă de învăţămîntul politic, iar la lecţia despre documentele Congresului al III-lea al P.M.R., în cadrul discuţiilor însufleţite care au avut loc, propagandistul a avut de consemnat chiar angajamente concrete ale tinerilor cursanţi referitoare la îndeplinirea unor sarcini care stau în faţa gospodăriei colective din comună.

Sub îndrumarea Comitetului raional, instruirea propagandiştilor în cadrul cabinetului de partid a devenit mai complexă, mai plină de răspundere.

S-au organizat cu propagandiştii referate şi consultaţii pe temele din programa cursului, expuneri pe teme documentare (În faţa hărţii : „Popoarele lumii luptă pentru apărarea păcii", „Dezvoltarea multilaterală a tuturor regiunilor patriei noastre"), vizite la Muzeul de istorie al P.M.R., vizionarea unor spectacole teatrale şi cinematografice, toate acestea contribuind la lărgirea orizontului lor politic şi cultural, iar prin aceasta la ridicarea nivelului cursurilor şi seminariilor.

Pentru a se asigura un ajutor eficient organizaţiilor de bază în conducerea învăţămîntului de partid, Biroul Comitetului raional a organizat în lunile ianuarie-februarie trimiterea în organizaţiile de bază de la sate a 10 brigăzi formate din cadre de răspundere din aparatul de partid şi de stat, din activul voluntar al cabinetului de partid, care au controlat şi au îndrumat în mod concret învăţămîntul de partid şi politic U.T.M., reuşind să se îmbunătăţească simţitor atît frecvenţa, cît şi calitatea discuţiilor la seminarii, cercuri şi cursuri.

Brigăzile trimise de Comitetul raional de partid au organizat schimburi de experienţă între propagandişti şi cursanţi, în cadrul cărora au fost generalizate metodele cele mai bune în conducerea învăţămîntului de partid. Acesta a fost cazul cu metoda folosită de propagandistul Nicolaie State de la G.A.C. Radovanu, de a convoca pe cursanţi cu 2—3 zile înainte de seminar şi a le acorda consultaţii colective pentru lămurirea problemelor mai dificile, sau metoda folosită de tov. Maria Isaic de la Budeşti, de a pregăti din timp material documentar (planşe, hărţi) pentru lecţii şi altele.

Faptul că marea majoritate a cercurilor şi cursurilor de partid de la sate şi-au încheiat activitatea în acest an, predînd şi seminarizînd toate temele prevăzute în program, dovedeşte creşterea maturităţii politice a organizaţiilor de bază în conducerea învăţămîntului de partid, dovedeşte

interesul mereu crescînd al cursanților de a cunoaște și a-și însuși învățătura marxist-leninistă, politica partidului în lupta pentru desăvîrșirea construcției socialismului în țara noastră.

Pe baza întregului complex de măsuri luate, Biroul Comitetului raional consideră că învățămîntul de partid în anul 1961—1962, în ciuda unor deficiențe care încă mai persistă, a contribuit într-o mai bună măsură la realizarea obiectivelor economice ale fiecărei unități socialiste, la educarea partinică a membrilor și candidaților de partid, la ridicarea nivelului de conștiință a acestora. Învățămîntul de partid a contribuit efectiv la educarea cursanților în spiritul socialismului, al dragostei față de munca în colectiv, față de gospodăria lor colectivă.

Comitetul raional de partid consideră că una dintre obligațiile sale importante este desfășurarea unei largi munci politice pentru ca masele de oameni ai muncii să cunoască problemele cele mai actuale ale politicii partidului și statului nostru, succesele obținute de Uniunea Sovietică și celelalte țări socialiste în lupta pentru construirea socialismului și comunismului, pentru informarea oamenilor muncii în problemele internaționale la zi. Corespunzător noii etape, încercînd să răspundă cum se cuvine nevoilor mereu crescînde ale țărănimii colectiviste, propaganda prin conferințe s-a străduit să depășească vechiul nivel — expunerile generale, al căror conținut se pierdea pe jumătate în drumul de la conferențiarul care citea grăbit pînă la auditoriul care nu reușea să-l urmărească.

În acest scop s-a dat mai multă atenție recrutării celor 120 de conferențiari ai Comitetului raional, din rîndul membrilor și candidaților de partid mai bine pregătiți, activiști de partid și de stat, ingineri, tehnicieni, cadre didactice. În afară de aceștia, pe lîngă Secția de învățămînt și cultură a Sfatului popular raional activează 35 de colective sătești, cuprinzînd 457 de conferențiari din rîndul învățătorilor și profesorilor, inginerilor și tehnicienilor din S.M.T., G.A.C., G.A.S., medici etc., care, pe baza unui plan tematic, țin în cadrul căminelor culturale, colțurilor roșii și cluburilor conferințe pe diferite teme.

În toate organizațiile de bază de la sate, membrii Biroului și Comitetului raional de partid, activiști de partid și de stat au expus conferințe pe probleme privind disciplina și alte aspecte ale vieții interne de partid și pe problemele Congresului al XXII-lea al P.C.U.S.

În 1961, colectivele sătești de conferențiari au ținut 3 643 de conferințe, la care au participat peste 288 000 de oameni ai muncii. Dintre acestea, 559 de conferințe au avut teme de politică internă și internațională, 1 497 teme agricole, 1 210 teme științifice etc. În trimestrul I 1962 au fost ținute 769 de conferințe, dintre care 312 agricole, 267 științifice, 57 despre situația internațională etc. La aceste conferințe au participat peste 75 000 de colectiviști.

Acordînd atenția cuvenită combaterii misticismului și a superstițiilor, în cadrul căminelor culturale au fost expuse conferințe ca : „Știința și religia despre facerea lumii", „Despre somn și vise", „Cum a apărut

viața pe pămînt", „Adevărul despre calendar", „Originea și evoluția omului" etc.

O activitate rodnică în desfășurarea propagandei prin conferințe a fost dusă de organizațiile de partid din comunele Mînăstirea, Chiselet, Budești, Fundeni, Vărăști, Chirnogi și altele, care au antrenat colectivele de conferențiari pentru adecvarea conferințelor la specificul comunelor respective.

În propagarea principiilor educației comuniste și a cunoștințelor științifice necesare părinților pentru educarea copiilor în spiritul moralei comuniste, sînt folosite forme și mijloace variate: conferințe, lecții și lectorate pentru părinți etc. Asemenea lectorate cu părinții au fost organizate în școlile din comunele Spanțov, Curcani, Chirnogi, Budești, precum și în școlile nr. 1, 2 și 3 din Oltenița.

Una dintre formele muncii politice-educative de masă care s-a dovedit deosebit de eficace în propagarea cunoștințelor politice, științifice, economice-agrare este brigada științifică. Sub directa conducere a Biroului Comitetului raional de partid își desfășoară activitatea un număr de șase brigăzi, cuprinzînd 32 de specialiști din diferite sectoare de activitate: ingineri, agronomi, medici, profesori, judecători, președinți de G.A.C., fruntași ai recoltelor bogate și alții. În trimestrul I 1962, aceste brigăzi au efectuat 24 de deplasări în comune, unde au participat 3 600 de cetățeni.

Răspunzînd competent și în același timp accesibil interesului manifestat de țărani față de probleme de politică internațională sau metodele științifice pentru obținerea unor producții sporite, explicînd diferite fenomene naturale și combătînd superstițiile, întîlnirile dintre brigăzi și colectiviști se soldează de obicei cu discuții vii, colectiviștii fiind mulțumiți de răspunsurile primite. Ca urmare, colectiviștii din comunele Coconi, Chiselet, Curcani, Popești-Sat, Gruiu au invitat pe membrii brigăzilor științifice să vină mai des la căminele culturale.

Încheierea colectivizării agriculturii raionului a pus în fața Comitetului raional, a organizațiilor de bază de la sate sarcini noi și de mare răspundere, impunînd ridicarea pe o treaptă mai înaltă a muncii organizatorice și politice-educative de masă. În centrul acestei activități s-au situat problemele consolidării economice-organizatorice a gospodăriilor agricole colective, sporirii producției agricole, organizării unei cît mai largi întreceri socialiste pentru ridicarea tuturor gospodăriilor colective la nivelul celor fruntașe.

În vederea îmbunătățirii stilului și metodelor de muncă, pentru a lega mai strîns activitatea politică-educativă de lupta pentru îndeplinirea sarcinilor puse de partid în noua etapă, organizațiile de bază de la sate au fost ajutate în selecționarea colectivelor de agitatori din rîndul celor mai activi țărani colectiviști, oameni cu experiență în această muncă, fruntași în producție. În satele raionului nostru sînt recrutați și confirmați de organizațiile de bază 4 800 de agitatori.

Comitetul raional a sprijinit birourile organizațiilor de bază pentru instruirea agitatorilor cu materiale și documente de partid, cifre și fapte, repartizîndu-i apoi pe sectoare de activitate.

În trimestrul IV 1961 și în trimestrul I 1962, colectivele de agitatori au fost instruite în problemele privind sarcinile care revin organizațiilor de bază de la sate în înfăptuirea hotărîrii plenarei C.C. al P.M.R. din iunie-iulie 1961, documentele Consfătuirii pe țară a colectiviștilor fruntași, Directivele C.C. al P.M.R. privind obiectivele întrecerii socialiste pentru îndeplinirea sarcinilor de plan pe anul 1962, hotărîrile conferințelor regionale și raionale de partid, planurile de producție ale S.M.T., G.A.S. și G.A.C., sarcinile campaniilor agricole de toamnă și primăvară, metodele ce trebuie folosite pentru obținerea recoltelor de 5 000 kg de porumb boabe în condiții de neirigare etc.

Pentru a asigura o instruire de calitate a agitatorilor, în trimestrul IV 1961 au fost pregătiți la Comitetul raional de partid, timp de 3 zile, un număr de 180 de propagandiști și responsabili cu propaganda și agitația din birourile organizațiilor de bază de la sate. Acestora le-au fost predate lecții legate de metodele muncii politice de masă, organizîndu-se cu acest prilej și un larg schimb de experiență. Grupul de propagandiști instruit la Comitetul raional a acordat un sprijin real birourilor organizațiilor de bază în instruirea agitatorilor în cadrul fiecărei organizații.

Un sprijin neprețuit în desfășurarea unei munci politice-educative de masă eficace pentru educarea țărănimii în spiritul înfăptuirii politicii partidului, al creșterii conștiinței ei socialiste îl constituie presa centrală și regională. În raionul nostru pătrund lunar aproape 27 000 de diferite publicații, dintre care peste 21 000 numai la sate.

Experiența a arătat că simpla răspîndire a presei la sate nu e suficientă. Comitetul raional a îndrumat activitatea organizațiilor de bază pentru ca acestea, pe lîngă asigurarea abonamentelor, să se ocupe cu simț de răspundere de modul în care sînt citite ziarele de către colectiviști. În acest sens, în tot mai multe sate se organizează citirea presei în colectiv, discuții în jurul articolelor principale, ca și afișarea zilnică a ziarelor la locuri vizibile. Se poate constata astăzi o creștere simțitoare a interesului țărănimii colectiviste de a cunoaște cît mai mult din realizările oamenilor muncii de pe întregul cuprins al patriei, de a fi la curent cu realizările științei și tehnicii înaintate din Uniunea Sovietică și din celelalte țări socialiste, de a urmări la zi evoluția situației internaționale, toate acestea indicînd succesele obținute în ridicarea nivelului de conștiință al colectiviștilor.

★

Roadele muncii politice-educative desfășurate de organizațiile de bază de la sate sub directa îndrumare a Comitetului raional de partid, avînd la bază noile condiții economice create prin încheierea colectivizării agriculturii și întreaga viață nouă a satelor, se reflectă în principalele trăsături moral-politice care se conturează tot mai mult la țăranii colectiviști. Se poate aprecia că nivelul de conștiință a țărănimii colectiviste din raionul nostru a crescut foarte mult și este în continuă creștere.

Latura cea mai înaintată a noii conștiințe sociale a țăranului colectivist o constituie conștiința sa politică. Atașamentul față de cauza socialismului și încrederea nestrămutată în justețea politicii partidului nostru se exprimă în activitatea plină de entuziasm și spirit de inițiativă a membrilor și candidaților de partid, a consiliilor de conducere, a marii majorități a colectiviștilor pentru înfăptuirea obiectivelor trasate de Congresul al III-lea al partidului.

Un prim criteriu care măsoară nu numai forța economică crescîndă, dar și dezvoltarea conștiinței țăranilor colectiviști îl constituie sporirea considerabilă a producției în toate ramurile economiei agrare. Astfel, în 1961, colectiviștii au obținut în medie 1 400 kg de grîu la hectar, 2 500 kg de porumb boabe, 1 410 kg de floarea-soarelui etc. Au fost gospodării colective care au obținut cantități mult mai însemnate : la porumb — G.A.C. Valea Roșie a obținut 3 858 kg la hectar, G.A.C. „Donca Simo"-Chiselet — 3 200 kg, G.A.C. „Dobrogeanu Gherea"-Curcani — 3 079 kg și altele.

Dînd viață hotărîrilor plenarei C.C. al P.M.R. din iunie-iulie 1961, ca urmare a muncii desfășurate pentru consolidarea economică-organizatorică a gospodăriilor colective, a crescut simțitor numărul animalelor de producție și păsărilor în G.A.C.

Creșterea numărului de animale și păsări în G.A.C. din raionul Oltenița, în anii 1959–1962

Specia	Anul 1959	Anul 1960	Anul 1961	Anul 1962
bovine	426 din care : vaci și juninci 258	2.600 din care : vaci și juninci 1.060	7.782 din care : vaci și juninci 2.879	11.780 din care : vaci și juninci 4.171
ovine	5.284 din care : cu lînă fină și semifină 5.069	12.426 din care : cu lînă fină și semifină 10.181	21.062 din care : cu lînă fină și semifină 20.554	33.307 din care : cu lînă fină și semifină 28.101
porcine	1.485 din care : scroafe 512	2.913 din care : scroafe 647	11.025 din care : scroafe 2.783	19.038 din care : scroafe 4.022
păsări	8.409	12.756	42.250	292.788 din care : tineret 264.792

La obținerea acestor rezultate a adus o contribuție de seamă aplicarea și întărirea consecventă a cointeresării materiale a colectiviștilor în rezultatele producției, introducerea retribuției suplimentare după calitatea muncii și producția obținută. Comitetul raional a mobilizat un larg activ din rîndul inginerilor, tehnicienilor, învățătorilor și profesorilor cărora li s-a prelucrat sistemul de retribuție suplimentară. Acest activ, la rîndul său, a explicat acest sistem în cadrul brigăzilor și echipelor din gospodăriile colective, evidențiindu-i avantajele pe bază de calcule concrete pe familii și echipe. Dacă în 1960—1961 în raionul nostru erau numai cîteva gospodării colective care aplicau sistemul retribuției suplimentare, în 1962 el este aplicat de toate G.A.C. la principalele culturi vegetale și la majoritatea fermelor zootehnice. Faptul că sistemul de retribuție suplimentară se aplică la cultura mare nu individual, ci pe brigăzi și

echipe, contribuie substanțial la educarea țărănimii colectiviste în spiritul unei noi atitudini față de munca în comun, în direcția formării unor trainice convingeri și deprinderi colectiviste.

Trebuie spus că la început a fost mai greu, colectiviștii neînțelegînd avantajele sistemului; abia după ce s-a trecut la aplicarea lui practică și s-au putut vedea rezultatele lui pozitive, sistemul retribuției suplimentare a fost acceptat de masa largă a țăranilor colectiviști.

Multă vreme au fost întîmpinate greutăți în atragerea celor mai buni oameni pentru a lucra în sectorul zootehnic, colectiviștii considerînd această ocupație ca fiind degradantă, pe baza tradiționalei atitudini depreciative a ocupațiilor de văcar, porcar, cioban.

Or, atît schimbarea caracterului acestei munci, cît și introducerea retribuirii după producția obținută au făcut ca în cele mai multe gospodării colective nu numai să fie oprită fluctuația în acest sector, dar să devină posibilă selecționarea unora dintre cei mai buni muncitori în acest sector. Schimbările survenite în atitudinea colectiviștilor față de sectorul zootehnic se concretizează în faptul că astăzi în tot mai multe gospodării numărul cererilor de lucru în sectorul zootehnic depășește necesitățile.

Introducerea retribuției după cantitatea și calitatea producției și permanentizarea cadrelor, obținută pe această cale, au dus la sporirea însemnată a producțiilor de carne și lapte, la creșterea nivelului de pregătire profesională și științifică a celor care lucrează aici.

Cointeresarea materială, pe lîngă efectele sale economice, determină o substanțială creștere a răspunderii colectiviștilor față de producție, contribuie la dezvoltarea conștiinței lor colectiviste, a devotamentului față de cauza întăririi economice-organizatorice a gospodăriilor lor colective. Toate acestea explică, de pildă, faptul că avem în raion gospodării colective care au devenit milionare la scurt timp după înființare: G.A.C. „Timpuri noi" din Cîmpurelu, „Drumul lui Lenin" din Luica, „Răscoala" din Obedeni ș.a.

Comitetul raional de partid a desfășurat și desfășoară o intensă muncă politică pentru a-i convinge pe colectiviști să-și ridice nivelul de cunoștințe agrozootehnice corespunzător cerințelor marii producții socialiste mecanizate și pentru obținerea recoltelor bogate. Nu este prea departe trecutul în care țăranii individuali și întovărășiți manifestau o vădită neîncredere în posibilitatea de a obține recolte de 3—4 și chiar 5 ori mai mari decît cele pe care le scoteau ei. Astăzi, ca urmare a colectivizării totale și a lucrării pămîntului cu mașinile, colectiviștii se conving tot mai mult de rezervele uriașe care există în această direcție. Colectiviștii noștri au văzut cu ochii lor recolte de 2 800—3 500 kg porumb boabe la hectar obținute pe toată suprafața în numeroase gospodării colective din raion și astfel, sarcina pusă de către partid privind obținerea unei recolte de 5 000 kg porumb boabe la hectar în condiții de neirigare apare majorității colectiviștilor ca realizabilă.

Comitetul raional de partid a antrenat un larg activ de partid și fără de partid, ingineri și tehnicieni, cadre didactice și pe cei mai buni colectiviști care au explicat masei mari a colectiviștilor metodele reco-

mandate de agrotehnică în vederea obținerii unor producții mari. După ce s-a terminat însămînțatul porumbului în condițiile indicate și înainte de începerea prășitului, în toate gospodăriile colective au avut loc ședințe pe echipe în care specialiștii și cei mai buni brigadieri au prelucrat modul cum trebuie să muncească fiecare colectivist pentru asigurarea densității de plante indicate la hectar. În primăvara aceasta, fiecare colectivist a mers la prașila porumbului cu un bețișor care indica distanța recomandată pe rînd între fire, „ca școlarii", după propria lor expresie. Aceasta reprezintă un important pas al țărănimii colectiviste pe drumul care duce la îndeplinirea sarcinii despre care vorbea tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în raportul prezentat la Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale: „Fiecare țăran colectivist, întreaga masă a țărănimii colectiviste trebuie să fie pe deplin pregătită pentru a munci în felul acesta nou (mai productiv, corespunzător noilor condiții ale agriculturii socialiste mecanizate. — *n.n.*), să-și însușească temeinice cunoștințe agrotehnice privind diferite ramuri ale producției agricole" [1].

Însușirea cunoștințelor agrotehnice și lichidarea prejudecăților tradiționale — parte integrantă a procesului de ridicare a nivelului de cultură — reprezintă în etapa actuală una dintre cele mai importante sarcini în domeniul transformării conștiinței sociale a țărănimii colectiviste, un teren al luptei dintre nou și vechi.

În condițiile muncii pe pămînturile fără haturi, ale marii agriculturi socialiste mecanizate, dispare treptat din conștiința țăranilor colectiviști spiritul îngust individualist, egoismul. Se dezvoltă o nouă atitudine, socialistă, față de muncă, izvorîtă din convingerea tot mai trainică a colectiviștilor că muncesc pentru ei, pentru binele propriu și pentru bunăstarea întregului popor. Aceasta se exprimă în strădania de fiecare zi, cu un tot mai accentuat caracter de masă, de a munci cît mai bine pentru dezvoltarea gospodăriei lor colective, de a-și însuși cunoștințele agrotehnice necesare obținerii unor recolte bogate, despre care am vorbit, ca și în respectarea conștientă a disciplinei muncii în întrecerea socialistă.

Dezvoltarea atitudinii socialiste față de muncă este sprijinită substanțial de munca politică-educativă desfășurată în satele raionului nostru. Dezvoltînd experiența dobîndită în perioada colectivizării, cînd se organizau vizite ale țăranilor individuali sau întovărășiți la gospodăriile fruntașe pentru a-i convinge să pășească pe această cale, Comitetul raional organizează *vizite și schimburi de experiență cu un conținut nou*, corespunzător etapei noi de dezvoltare a agriculturii raionului.

Așa, de pildă, în luna ianuarie 1962, pornind de la faptul că raionul nostru asigură capitala și fabrica de conserve de la Valea Roșie cu o mare cantitate de legume, s-a organizat un schimb de experiență între toate gospodăriile colective din bazinul legumicol care aprovizionează capitala cu legume și zarzavaturi pretimpurii și timpurii. La acest schimb de experiență au participat consiliile de conducere, birourile organizațiilor de bază, șefii de echipă și o parte din colectiviști; au fost de asemenea invitați specialiști din București în cultura legumelor.

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 47.

Schimbul de experiență a început prin vizitarea sectoarelor legumicole din fiecare gospodărie, în atenția participanților stînd însămînțările la răsadnițe, îngrijirea și comportarea răsadurilor, calitatea lor, aprovizionarea cu materialele necesare. A urmat o discuție în comuna Vărăști, în cadrul căreia participanții și-au spus părerea asupra celor văzute și s-au stabilit măsuri concrete pentru generalizarea lucrurilor bune ca și pentru înlăturarea deficiențelor constatate. Chiar acolo, în timpul discuțiilor însuflețite, s-au putut constata primele roade ale schimbului de experiență : vorbitorii au apreciat metodele bune și succesele unor gospodării colective, au criticat faptul că asemenea rezultate n-au existat și în gospodăriile lor. „Și la noi se pot obține rezultate mai bune !". Această propoziție, pe care au rostit-o cei mai mulți participanți, exprima dorința de a ridica prestigiul și onoarea satului, a colectivei lor. Ea s-a concretizat de altfel în întrecerea socialistă inițiată cu acest prilej între toate gospodăriile agricole colective cu un pronunțat caracter legumicol.

Rezultatele schimbului de experiență n-au întîrziat să apară. Gospodăria colectivă din Gostinari, de exemplu, s-a situat anul trecut printre ultimele pe raion atît ca participare la muncă și îngrijire a culturilor, cît și ca producții obținute. Anul acesta, ca urmare a angajamentelor luate în cadrul întrecerii socialiste inițiate la Vărăști, gospodăria este apreciată de Biroul Comitetului raional ca o gospodărie fruntașă în ce privește calitatea lucrărilor efectuate și a răsadurilor, participarea colectiviștilor la muncă și ordinea în gospodărie.

Pe linia aceloraşi preocupări, Comitetul raional de partid a inițiat instruirea birourilor organizațiilor de bază pe sectoare, avînd ca loc de desfășurare una dintre gospodăriile colective fruntașe. Astfel, în luna aprilie birourile organizațiilor de bază din G.A.C. din comunele Coconi, Mînăstirea, Chiselet, Spanțov, Ulmeni, Chirnogi au fost instruite la G.A.C. „Alexandru Sahia", Mînăstirea, una din cele mai bune gospodării colective din raion. După ce au fost instruiți în problemele muncii de partid, participanții au vizitat gospodăria, în special construcțiile din pămînt bătut și sectorul zootehnic, au stat de vorbă cu îngrijitorii de animale, care le-au explicat sistemul de retribuire suplimentară și rezultatele obținute pe baza lui.

Membrii birourilor organizațiilor de bază s-au convins astfel o dată mai mult de însemnătatea și consecințele îndeplinirii sarcinilor puse de partid în fața lor și au căpătat argumente noi, convingătoare, pentru munca politică-educativă pe care o desfășoară în rîndul colectiviștilor din satele lor.

Această inițiativă a Comitetului raional de partid reprezintă un mijloc de fundamentare a muncii politice-educative pe experiența practică nemijlocită, de folosire cît mai eficientă a virtuților educative ale realităților noi din satele noastre.

O latură deosebit de importantă a conștiinței socialiste în formare o constituie creșterea grijii colectiviștilor față de avutul obștesc.

Dacă în urmă cu un an sau doi, unii colectiviști treceau nepăsători pe lîngă cei care aveau o atitudine necorespunzătoare față de averea gospodăriei, față de chiulangii și cei care făceau o muncă de mîntuială, astăzi

situația se schimbă de la o zi la alta. Pe măsură ce înțeleg că belșugul și bunăstarea colectivei reprezintă în mod direct propria lor bunăstare, se dezvoltă o opinie combativă a masei de colectiviști față de orice știrbire a avutului obștesc. Colectiviștii din comuna Valea Roșie, de pildă, au demascat un grup de elemente necinstite care, falsificînd acte, au furat din avutul gospodăriei o sumă de bani.

Este de asemenea grăitoare pentru această nouă atitudine față de gospodăria lor colectivă următoarea întîmplare petrecută la G.A.C. din Dobreni : solicitat de un colectivist necinstit să vîndă împreună, la București, o cantitate de legume neînregistrată, brigadierul legumicol Voicu Tudor a refuzat, demascînd consiliului de conducere pe cel care intenționa să fure din avutul obștesc.

Gospodărindu-și cu mai mult simț de răspundere averea obștească, în numeroase G.A.C. din raion colectiviștii au luat inițiativa realizării unor construcții durabile și în același timp ieftine, folosind resursele locale (pămînt bătut, chirpici). Au fost de asemenea numeroase cazurile cînd colectiviștii au propus în adunările generale ca fiecare să aducă din gospodăria personală pentru construcții salcîmi și alte materiale.

Dezvoltarea conștiinței socialiste a țărănimii are loc în condițiile prielnice ale creșterii neîntrerupte a nivelului ei de trai și cultură. Iată un exemplu foarte semnificativ și tipic : înainte de a intra în colectivă (1958), Stan Călin, din comuna Radovanu, avea 3 hectare de pămînt și 9 copii ; casa pe care și-o începuse în 1942 n-a putut s-o termine decît în primul an de muncă în gospodăria colectivă. Cu veniturile obținute în 1961, Stan Călin nu numai că și-a construit o casă nouă, cu 7 camere, dar și-a cumpărat mobilă, aragaz și a instalat lumină electrică. Este cu totul firesc ca modul de a gîndi al acestui colectivist să se schimbe radical, ca el să fie însuflețit de un atașament profund față de cauza socialismului, față de partid și chiar să spună, autocritic, așa cum spune acum : „Gospodăria colectivă trebuia să-mi fi deschis capul mai de mult".

Și ca Stan Călin sînt atîția colectiviști în raionul nostru. Numai în 1961 au fost construite 3 000 de case noi, iar peste 1 700 au fost renovate. În perioada 1960—1961 au fost vîndute în comunele raionului peste 300 de televizoare, nemaivorbind de miile de aparate de radio și difuzoare.

Experiența de zi cu zi a muncii în colectivă și întreaga viață calitativ nouă de care se bucură insuflă țăranului colectivist noi învățăminte, noi constatări, noi atitudini, ceea ce înlătură treptat vechea lui psihologie de mic proprietar și mic negustor ; el își acumulează o experiență nouă, pe a cărei bază se întărește încrederea și atașamentul țăranului față de gospodăria colectivă, de orînduirea socialistă, față de partid.

Efectul educativ al noilor relații sociale, al muncii politice desfășurate de către organele și organizațiile de partid este întregit de pătrunderea tot mai largă a științei și culturii la sate. Aparatele de radio și televizoarele, cărțile și filmele — tot mai accesibile și mai folosite de către colectiviști — sînt tot atîtea mijloace de transformare a conștiinței lor în sensul socialismului. Socialismul nu numai că a creat posibilitatea ca țăranii colectiviști să mănînce, să se îmbrace și să trăiască mai bine, dar le-a luminat mințile, le-a deschis noi orizonturi. Experiența dovedește că formarea și dezvol-

tarea conștiinței socialiste a țărănimii colectiviste nu constă doar într-un simplu act de înlocuire a unor idei, mentalități și deprinderi mic-burgheze cu altele socialiste, ci reprezintă un proces mult mai vast și complex. Forme vechi ale conștiinței sociale sînt în proces de dispariție, deși nu pe o cale simplă și rapidă, nu fără o luptă pentru promovarea noului victorios.

Așa cum ne învață partidul, lupta pentru formarea conștiinței socialiste este grea și îndelungată. Mai sînt destule probleme de rezolvat. Așa, de pildă, în activitatea de creștere și promovare a femeilor în viața de stat și obștească au fost obținute unele rezultate : 42 de femei au fost alese și activează în comitetele executive ale sfaturilor populare comunale, 190 sînt șefe de echipă, iar 49 contabile și socotitoare la G.A.C.-uri. Totuși, pentru raionul nostru, nu poate fi considerată ca rezolvată satisfăcător problema atragerii femeilor în viața politică și obștească, corespunzător măsurii în care ele asigură munca în gospodăriile colective. Aceasta se exprimă, printre altele, în faptul că nu există în tot raionul nici o femeie președintă de gospodărie colectivă sau de sfat popular comunal, că doar 3 femei sînt brigadiere și enumerarea situațiilor nemulțumitoare ar putea continua. Mai dăinuie încă destule prejudecăți învechite și atitudini nejuste. Comitetul raional n-a găsit cele mai potrivite metode și n-a desfășurat pînă acum o susținută muncă politică-educativă pentru curmarea acestei stări de lucruri, de care este conștient.

Desfășurînd în continuare o muncă politică-educativă multilaterală și eficace, preocupîndu-se permanent de îmbunătățirea stilului de muncă și de găsirea unor noi forme și mijloace prin care să lege mai strîns această activitate de viața gospodăriilor colective, Comitetul raional de partid va răspunde exigențelor mereu sporite ale noii etape în desăvîrșirea construcției socialismului la sate. Sensul adînc al proceselor care se petrec azi în satele raionului nostru este acela al victoriei depline a socialismului atît pe planul economiei și al relațiilor sociale, cît și în ce privește conștiința oamenilor.

DEZVOLTAREA CONȘTIINȚEI SOCIALISTE A ȚĂRĂNIMII MUNCITOARE ȘI UNELE PROBLEME ALE ÎNTRAJUTORĂRII ÎN MUNCA DE FOLOS OBȘTESC A COLECTIVIȘTILOR DIN RAIONUL GALAȚI

DE

PETRACHE LIXANDRU
Secretar al Comitetului raional Galați al P.M.R.

În procesul de transformare socialistă a agriculturii, țărănimea noastră a dobîndit, sub conducerea științifică a partidului clasei muncitoare, succese răsunătoare. Încheierea colectivizării agriculturii, realizată în primăvara acestui an, a însemnat un eveniment de seamă în istoria poporului nostru. Țărănimea muncitoare din patria noastră, unită în mii de gospodării colective își aduce contribuția ei la lupta poporului nostru pentru desăvîrșirea construirii socialismului.

Astăzi, țărănimea colectivistă formează o clasă nouă, cu trăsături și caracteristici noi, prietenă și aliată de nădejde a clasei muncitoare. În procesul transformărilor revoluționare, care au schimbat din temelii înfățișarea și viața satului nostru, „se dezvoltă — arată tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — conștiința socialistă a maselor țărănești, se întărește și se ridică pe o treaptă mai înaltă alianța muncitorească-țărănească" [1].

În cadrul acestor trăsături și caracteristici noi, o mare importanță capătă profilul moral și spiritual al țărănimii colectiviste. Vechiul individualism generat de relațiile sociale ale orînduirii capitaliste, precum și al micii producții de mărfuri, a fost, pe măsura procesului de transformare socialistă a agriculturii, din ce în ce mai mult lichidat. În locul lui, pe baza proprietății colective, a relațiilor socialiste de producție, se dezvoltă principiul colectivismului și întrajutorării. Noua atitudine socialistă față de muncă, disciplina conștientă, apărarea și dezvoltarea proprietății obștești, colectivismul și întrajutorarea, relațiile socialiste din viața de

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport la cel de-al III-lea Congres al Partidului Muncitoresc Romîn*, Edit. politică, București, 1960, p. 48.

familie și particulară sînt trăsături ale moralei noi, socialiste, în curs de formare și dezvoltare în rîndurile țărănimii colectiviste.

Dar toate aceste trăsături ale omului nou de la sate nu s-au format de la sine, în mod spontan. Pentru aceasta a fost nevoie de munca permanentă, de zi cu zi a organizațiilor de partid, care, în cursul luptei pentru transformarea economică a satului, s-au preocupat în același timp și de educarea morală și politică a unui om nou. Fără această muncă perseverentă dusă de partid și, sub conducerea lui, de celelalte organizații obștești, înseși realizările economice ar fi fost primejduite.

În cursul acestui articol ne vom opri asupra unor aspecte mai interesante cu privire la întrajutorarea țăranilor colectiviști din raionul Galați în munca de folos obștesc, expresie a dezvoltării conștiinței socialiste a țărănimii muncitoare.

★

Realizările importante care au fost obținute mai ales în ultimii ani în raionul Galați în munca de folos obștesc se datoresc, pe de o parte, atenției pe care a acordat-o acestei probleme Comitetul raional de partid, Sfatul popular raional și organizațiile obștești și, pe de altă parte, faptului că raionul este colectivizat încă din anii trecuți.

În această direcție trebuie subliniat un lucru important : întrajutorarea colectiviștilor în munca de folos obștesc nu s-a făcut pe un teren gol, fără nici o legătură cu tradițiile pozitive existente deja în munca țărănimii. Întrajutorarea *în muncă* a țărănimii a cunoscut și în trecut unele aspecte pozitive, ca, de pildă, tarlalizarea, mult folosită în regiunea Galați, întrajutorarea vecinilor etc. E drept, aceste aspecte ale întrajutorării nefiind născute pe temeiul relațiilor de producție socialiste, nu puteau avea decît o eficiență redusă. În gospodăriile agricole colective, țărănimea s-a obișnuit să lucreze în comun ; spiritul colectivismului și întrajutorării s-a dezvoltat puternic. De aceea, în diferite acțiuni de folos obștesc efectuate într-o gospodărie colectivă, într-un sat sau în mai multe sate, participarea voluntară a maselor este un fenomen cu arie de răspîndire din ce în ce mai mare. La aceasta se adaugă, după cum spuneam mai sus, activitatea de *mobilizare*, *îndrumare* și *educare* a colectiviștilor, activitate dusă în mod permanent de către organizațiile de partid, sfaturile populare și alte organizații obștești din comune.

În cadrul lucrărilor de folos obștesc, ponderea cea mai mare o au, în prezent, lucrările de mai mică amploare, la nivelul unei gospodării agricole colective sau la nivelul unui singur sat. Direcțiile principale, după obiectivele care se construiesc, ale muncii de folos obștesc la acest nivel în comunele raionului Galați sînt următoarele : în gospodării colective — terasări, irigații, construcții pentru sectorul zootehnic, plantări de pomi etc. ; la sate — construcții și reamenajări de șosele și poduri, construcții de școli și cămine culturale, participarea colectiviștilor la electrificarea comunei sau satului respectiv, înfrumusețarea satului și altele. După cum se vede, obiectivele sînt diverse ; ele necesită, prin varietatea și amploarea lor, un mare număr de ore. În același timp, înfăptuirea acestor obiective constituie o cauză nu numai a unui individ izolat sau a unei anumite părți

a satului. Ele interesează în mod direct pe toți locuitorii comunei. De aceea ele nu se pot construi fără întrajutorarea în muncă a colectiviștilor, fără participarea *în masă* a țăranilor colectiviști la asemenea acțiuni. *Participarea în masă a colectiviștilor în munca de folos obștesc* este, astfel, prima caracteristică principală a unor asemenea acțiuni. Exemplele sînt numeroase și deosebit de elocvente; să luăm unul mai recent: în aprilie și în prima jumătate a lunii mai, la diferitele acțiuni de interes obștesc au participat 12 547 de cetățeni, care au efectuat un număr de 97 075 de ore de muncă patriotică. Și nu trebuie să uităm că tot în această perioadă a fost campania de însămînțări și de îngrijire a culturilor, căreia a trebuit să i se acorde, bineînțeles, o atenție primordială. Sau un alt exemplu: în ianuarie și februarie 1962, 5 208 colectiviști din comunele Braniștea, Cuca, Frumușița, Piscu, Grivița, Șendreni, Ivești, Slobozia-Conache etc. au efectuat peste 40 000 de ore muncă patriotică pentru deszăpezirea șoselelor. Toate aceste exemple sînt deosebit de grăitoare pentru problema de care ne ocupăm. Pentru această participare în masă a țăranilor la munca de folos obștesc își aduc contribuția, fără îndoială, în cea mai mare măsură unitățile agricole existente în satele noastre, în special gospodăriile colective. Aceasta se face prin acordarea de mijloace materiale — atelaje, material săditor, mașini etc. — și prin o justă programare a activității brigăzilor din gospodărie, pentru a nu suferi nici munca agricolă. Astfel, gospodăriile colective susțin activitățile de folos obștesc, mobilizează pe colectiviști să participe la ele.

La munca de înfrumusețare a comunei, la construcțiile de școli sau cămine culturale, la terasări și irigații organizațiile de partid din raion caută să atragă, într-o măsură cît mai mare, tineretul. Prin astfel de acțiuni se educă la tineret o justă atitudine față de munca în colectiv, spiritul patriotic și de inițiativă, spiritul colectivist și de întrajutorare. Asemenea acțiuni constituie deci un prilej minunat de educație cetățenească și morală a tineretului. De pildă, în comuna Slobozia-Conache, sub îndrumarea și din inițiativa comitetului comunal de partid (secretar Ion Hodină) s-a înfăptuit în primăvara acestui an o vastă campanie de plantări de pomi. În sat s-au plantat pe marginea ulițelor 2 590 de pomi fructiferi și duzi, iar alți 17 000 de puieți au fost plantați pe terenuri degradate. La această acțiune au participat peste 210 utemiști, care au efectuat 1 100 de ore de muncă patriotică.

Acesta este doar un singur exemplu. Trebuie spus însă că tinerii colectiviști din raionul Galați, mobilizați și îndrumați de organizațiile de partid, aduc o mare contribuție la munca de folos obștesc. Aceasta este de la sine înțeles: născuți și crescuți în anii regimului de democrație populară, educați în spiritul colectivismului și întrajutorării, tinerii colectiviști sînt primii care sprijină acțiunile inițiate de comuniști. Astfel, tineretul din raionul Galați, ca, de altfel, din mai toate raioanele țării, a contribuit în 1961 și începutul acestui an la activitatea de construcții din gospodăriile colective, în special construcții în sectorul zootehnic. Utemiștii au participat activ la construcțiile din gospodăriile colective „11 iunie" — Pechea, „Steagul roșu" — Nămoloasa-Tîrg, „Tractorul" — Nănești, „30 Decembrie" — Oasele, „1 Mai" — Fîntînele etc. Participarea prin

munca patriotică a tineretului la construcții în gospodării colective se datorește în special faptului că problema întăririi și dezvoltării gospodăriei agricole colective a devenit cu adevărat o cauză de onoare a utemiștilor. Tinerii colectiviști înțeleg din ce în ce mai mult că numai prin dezvoltarea continuă a averii obștești a gospodăriei se asigură întregii țărănimi muncitoare un nivel de viață material și cultural tot mai înalt.

O altă trăsătură principală a muncii de folos obștesc este *dezvoltarea spiritului de inițiativă al colectiviștilor, folosirea cît-mai judicioasă a materialelor locale.* Tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej arăta : „Pot fi reparate străzile, se poate întreține în bune condiții spațiul locativ, se pot construi cămine culturale, locuințe, folosind desigur ajutorul statului, dar fără a aștepta ca totul — cărămida, cimentul — să vină « de sus » ... Înfăptuirea unei acțiuni largi de folosire a resurselor locale pune însă în fața noastră sarcina de a dezvolta tot mai mult inițiativa organelor locale de partid și de stat, de a insufla maselor interes pentru problemele obștești, a le stimula inițiativa"[1]. Aceste indicații deosebit de prețioase ale tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej au stat permanent în atenția Comitetului raional de partid și a organizațiilor de partid din comune și sate. De pildă, în comuna Nămoloasa, uzina electrică a fost realizată exclusiv prin muncă patriotică, cu materiale din resurse locale (colectiviștii au demontat un vechi grajd comunal, folosind cărămida și alte materiale în construcția uzinei). Transportul motorului (cale de 30 de km de la Lieşti) a fost făcut de comună, iar jumătate din stîlpii rețelei de 6 km au fost procurați de către cetățeni. De asemenea, la gospodăria agricolă colectivă „7 Noiembrie"-Pechea, munca necalificată la rețeaua interioară din gospodărie a fost efectuată de colectiviști în mod voluntar, fără a se cheltui zile-muncă. Iar stîlpii necesari instalației au fost procurați de colectiviști din pădurea învecinată.

O altă caracteristică a muncii de folos obștesc în satele și comunele raionului Galați este *sprijinul calificat acordat țăranilor colectiviști de către mecanizatorii din S.M.T.-urile raionului și de către muncitorii din diversele întreprinderi ale orașului Galați.* În asemenea acțiuni comune, în care colectiviștii primesc ajutorul voluntar al muncitorilor, se dezvoltă prietenia și alianța indestructibilă dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. Mai mult decît atît, ajutorul prompt și voluntar primit de către colectiviști din partea muncitorilor constituie un exemplu pentru locuitorii satelor noastre în munca lor de folos obștesc viitoare. Acest exemplu arată o dată mai mult colectiviștilor că acțiunile mari nu se pot înfăptui decît prin munca comună și de înaltă calitate a tuturor locuitorilor. Un asemenea fapt deosebit de semnificativ găsim la gospodăria agricolă colectivă „11 Iunie" — Pechea, gospodărie decorată cu Ordinul Muncii clasa I. Repararea rețelei interioare, a cărei manoperă ar fi costat 50 000 de lei, a fost făcută prin muncă patriotică comună de către electricienii raionului Galați și de colectiviști. De asemenea, în cazul citat mai sus al electrificării comunei Nămoloasa, electricienii au efectuat în două după amiezi, tot voluntar,

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Cuvîntare rostită la Conferința de partid a Regiunii Mureș-Autonomă Maghiară*, Edit. politică, București, 1959, p. 14—15.

instalarea a aproximativ 6 km de rețea. Astfel de exemple sînt foarte multe. Ele demonstrează cît se poate de elocvent, pe de o parte, faptul că în satele și în comunele noastre a apărut și se dezvoltă o nouă conștiință cetățenească, o nouă atitudine față de muncă și față de interesul *colectiv*, iar pe de altă parte sprijinul tot mai intens, concret și eficient, pe care-l capătă colectiviștii din partea muncitorilor și, pe baza acestuia, dezvoltarea tot mai intensă a noilor norme și principii morale colectiviste în rîndurile țărănimii.

O trăsătură importantă a muncii de folos obștesc depusă de colectiviști pentru înfăptuirea obiectivelor propuse o constituie deci *caracterul ei voluntar*. Acest lucru are o importanță deosebită. Și în trecut se executau o serie de munci comunale fără plată. Dar ce deosebire este între munca pe care, fără să greșim, o putem considera „forțată", muncă la care țăranii erau siliți să participe pentru construirea unui post de jandarmi sau a unei primării, muncă a cărei îndeplinire aducea jalnice repercusiuni în îngrijirea peticului de pămînt pe care-l poseda pe atunci un țăran, și munca patriotică, conștientă, de *stăpîn în casa lui* pe care o îndeplinește colectivistul astăzi! În trecut, munca comunală fără plată servea de fapt la îmbogățirea și mai rapidă a clasei exploatatoare și la creșterea mizeriei maselor de țărani. Munca patriotică, de folos obștesc pe care o efectuează azi țărănimea colectivistă duce la înflorirea satelor patriei noastre, la creșterea bunăstării materiale și la dezvoltarea culturală a colectiviștilor. Și de acest lucru țărănimea noastră este convinsă. Astfel se explică faptul că numai în aprilie și în prima jumătate a lunii mai din acest an, economiile realizate prin diferite acțiuni de interes obștesc ale colectiviștilor din raionul Galați au atins o sumă de peste 242 000 de lei. În acest an se construiesc prin autoimpunere și muncă patriotică școli cu 8 săli de clasă în comunele Pechea și Folteștí, cu 4 săli de clasă în comunele Tudor Vladimirescu, Nămoloasa-Tîrg și Oasele, și se extind școlile din Frumușița, Piscu, Fîntînele Tătarca, Bucești, Ivești; se termină căminele culturale în comunele Tulucești, Șivița, Vameș, Nămoloasa-Sat, Vasile Alecsandri; se electrifică comunele Slobozia-Conache, satul Negrea, Vînători; se repară drumurile, se construiesc noi poduri. Astfel se poate spune că întregul raion Galați constituie un vast șantier al muncii patriotice, șantier care creează valori atît materiale, cît și morale, care creează nu numai școli și cămine culturale noi, ci și oameni noi.

Prin acțiunile de folos obștesc se dezvoltă spiritul nou, colectivist. În satele și comunele noastre începe din ce în ce mai mult *să se înțeleagă* faptul că muncind pentru colectiv — în cazul nostru pentru satul respectiv — se muncește, de fapt, și pentru interesele fiecărui individ în parte.

În legătură cu aceasta, trebuie subliniat încă o caracteristică principală, de o deosebită însemnătate, și anume faptul că întreg acest proces este un *proces organizat, îndrumat, coordonat și controlat de către organizațiile de partid*. Munca politică de masă desfășurată de organizațiile de partid din raion canalizează energia creatoare a colectiviștilor și înspre activitatea de folos obștesc. Organizațiile de partid antrenează pe o scară tot mai largă femeile și tineretul în asemenea acțiuni. Mijloacele agitatorice sînt diverse și folosite din plin: conferințe la cămine culturale, ședințe cu colectiviștii, folosirea stațiilor de radioficare, gazete de stradă, stimulări,

premieri etc. Se cuvine a fi subliniat aici şi rolul sfaturilor populare, al deputaţilor şi comitetelor de cetăţeni, al organizaţiilor U.T.M. şi de femei. Astfel se aplică pe scară tot mai largă indicaţia tovarăşului Gh. Gheorghiu-Dej cu privire la mobilizarea cît mai intensă a oamenilor muncii, a tineretului de la oraşe şi sate în vederea realizării sarcinilor economice şi, în acelaşi timp, antrenarea lor „în acţiunile de construire a obiectivelor industriale, a drumurilor, a locuinţelor şi şcolilor, în lucrările de hidroamelioraţii şi electrificări rurale" [1]. Procesul acesta este complex : dezvoltarea conştiinţei socialiste a ţăranilor colectivişti, care se înfăptuieşte şi prin această muncă de folos obştesc, proces permanent de educare a omului nou la sate, duce, după cum s-a mai spus, la stimularea iniţiativei creatoare a colectiviştilor, la apariţia unor noi forme de organizare a muncii, de noi propuneri venite din mase, care, generalizate şi susţinute de către organizaţiile de partid, constituie baza viitoarelor succese.

★

Întrajutorarea ţăranilor colectivişti în munca de folos obştesc îşi dezvăluie şi mai mult posibilităţile sale de a contribui la făurirea unui om nou, atunci cînd se analizează activităţi mai vaste, care antrenează *mai multe* comune, dintre care unele n-au nici un interes imediat şi nemijlocit în această muncă. Astfel, la asemenea acţiuni participă colectivişti din comune aflate la zeci de kilometri de comuna unde se desfăşoară munca, participă atelaje ale unor gospodării agricole îndepărtate etc. O asemenea situaţie nu se poate întîlni într-o ţară capitalistă şi, desigur, pentru mentalitatea individualistă burgheză este şi foarte greu de înţeles. Într-adevăr, judecată prin prisma relaţiilor de producţie capitaliste, ajutorarea vecinilor, şi cu atît mai mult a celor mai îndepărtaţi, uneori stingherindu-ţi propria activitate, este un nonsens. Pentru noi însă, pentru profilul spiritual şi moral al colectivistului, acest lucru este din ce în ce mai firesc. La fel cum atunci cînd într-o brigadă dintr-o gospodărie munca cere mai multe forţe şi celelalte brigăzi se simt datoare s-o sprijine, tot astfel, cînd o comună are nevoie de un ajutor pentru acţiuni de mare amploare, colectiviştii din comunele şi satele învecinate, mobilizaţi de organizaţiile de partid, îi dau tot sprijinul cerut. În asemenea acţiuni de mare amploare se regăseşte pe plan superior tot ceea ce era pozitiv în activităţile examinate anterior. Ele constituie un pas înainte în formarea şi justa înţelegere a relaţiilor colectiviste din raionul nostru. Ţăranul colectivist se deprinde astfel de a se considera răspunzător nu numai pentru frumuseţea şi bunăstarea comunei sale sau a gospodăriei colective din care face parte.

Această nouă trăsătură în curs de formare a omului nou din satele zilelor noastre îşi are, credem, originea încă din perioada începutului colectivizării, cînd în munca de convingere a ţăranilor pentru intrarea în gospodăriile colective s-au folosit cu mult succes vizitele la gospodăriile deja înfiinţate ; apoi, pe măsură ce gospodăriile colective se întăreau, se consolidau din punct de vedere economic-organizatoric, ele sprijineau

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Expunere la plenara C.C. al P.M.R. din 3—5 decembrie 1959*, Edit. politică, Bucureşti, 1959, p. 38.

activ alte gospodării noi, le ajutau să-și organizeze cît mai bine munca, să-și întocmească planuri de muncă judicioase, le împărtășeau din experiența lor. De pildă, gospodăria „11 Iunie" din comuna Pechea și cea din comuna Sivița au ajutat — iar munca aceasta a avut rezultate fructuoase — gospodăriile colective mai tinere și cu mai puțină experiență, ca de exemplu „Vasile Roaită" din Lieşti, respectiv gospodăria din Nămoloasa-Tîrg. Asemenea acțiuni de sprijin reciproc, de împărtășire din experiența unor gospodării mai vechi altora mai noi este un fenomen răspîndit. Principalul este însă faptul că, pe această bază deja formată a întrajutorării dintre gospodăriile colective, s-au putut dezvolta forme noi ale muncii de folos obștesc la nivelul întrajutorării între mai multe comune.

În raionul Galați activitatea principală de o mare amploare pe care colectiviștii dintr-o singură comună n-ar putea-o realiza cu forțele lor proprii fără primejduirea rezultatelor muncii agricole este munca de sporire a suprafeței arabile prin îndiguiri, desecări etc. și construirea unor vaste complexe de irigație. La plenara C.C. al P.M.R. din 30 iunie—1 iulie 1961, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej arăta că „sursele de sporire a suprafeței arabile ce trebuie în principal folosite sînt: îndiguirea unor suprafețe mari de teren în lunca inundabilă a Dunării, Jiului, Oltului, Mureșului, Siretului și altor rîuri" [1]. În raionul nostru avem mari suprafețe de teren arabil, în special în lunca Siretului, a Prutului, în jurul lacului Brateș, care se pot îndigui și pot intra astfel în circuitul agricol. De asemenea, datorită marilor cursuri de apă care există în raion — Dunărea, Siretul, Prutul, lacul Brateș —, se pot amenaja mari complexe de irigații. În această direcție s-au făcut primii pași, iar în viitorul apropiat problema îndiguirilor și irigațiilor va fi în mare parte rezolvată.

Astfel de acțiuni cer însă multă mînă de lucru, un volum mare de muncă, fonduri etc. De aceea, deși de pe urma lor nu beneficiază decît o comună sau două (în raza cărora se execută lucrările), la îndeplinirea lucrărilor sînt atrase forțe puternice din comunele învecinate. O asemenea acțiune de mare amploare a fost aceea a îndiguirii zonei Badalan în anii 1958—1959. Prin scoaterea acestei zone de 158 ha de sub influența inundațiilor, gospodăria agricolă de stat Barboși a putut s-o folosească pentru culturi de cîmp (față de folosirea ei ca pășune în anii anteriori), obținînd astfel un beneficiu net de peste 164 000 de lei anual. În acțiunea de îndiguire a acestei zone au participat muncitori de la diferite întreprinderi din orașul Galați, ca șantierul naval, „Năvodul", „Brateș", „11 Iunie", I.S.C.L. etc., precum și colectiviști din gospodăriile colective din comunele Pechea, Slobozia-Conache și Pisica (în prezent aparținînd regiunii Dobrogea); colectiviștii au executat un mare volum de lucrări (18 000 m^3, 625 de zile/căruță, 6 000 de zile/om). Dar acest exemplu nu este semnificativ numai prin volumul mare de lucrări executate de colectiviști sau prin munca comună a muncitorilor și țăranilor pentru îndiguirea unui teren proprietate a unei gospodării agricole de stat. Comunele Pechea și

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport asupra mersului îndeplinirii Directivelor Congresului al III-lea al partidului privind construirea socialismului la sate și dezvoltarea agriculturii*, Edit. politică, București, 1961, p. 31.

Slobozia se află la o distanță de G.A.S. Barboși de aproximativ 25—35 km. Mult mai aproape de locul îndiguirii, la cîțiva kilometri, se găsesc comunele Serdaru, Fileşti, Independența etc. şi totuşi acestea nu au participat la acțiunea respectivă. Principala cauză credem că rezidă în faptul că în cele două comune, Pechea şi Slobozia-Conache, există trei gospodării agricole colective puternice, multimilionare şi spiritul muncii în colectiv, al întrajutorării, spiritul patriotic este foarte dezvoltat. În comunele citate mai sus, mai apropiate de zona Badalan, gospodăriile colective erau mai tinere, lipsite de experiență, cu greutăți în munca lor de început. În aceste gospodării, spiritul colectiv abia se forma, munca de educare a colectiviştilor în a vedea mai departe decît limitele tarlalei proprii era la început.

O altă acțiune colectivă de mare amploare a fost, în anii 1959—1961, cea de îndiguire şi desecare pe linia Nomoloasa-Măxineni, acțiune în care au fost interesate mai multe raioane. Şi la această lucrare, în afară de comunele beneficiare din raionul Galați — Independența, Pisc, Vameş, Tudor Vladimirescu, Hanu-Conache, Liești —, şi-au adus contribuția şi colectiviştii din Iveşti, Slobozia-Conache şi Pechea.

Asemenea acțiuni colective au realizat şi tinerii din raion. Anul trecut, de pildă, la cele două mari şantiere de împădurire a participat în special tineretul. La Iveşti (beneficiar Ocolul silvic Hanu-Conache), aproximativ 1 800 de tineri din comunele Iveşti, Bucești, Liești, Fundeni, Tudor Vladimirescu şi S.M.T. Năneşti au împădurit 18 ha, iar la Plaja-Brateş (beneficiar Ocolul silvic Tulucești) circa 400 de tineri au plantat puieți pe o suprafață de 4 ha. Economiile realizate prin astfel de acțiuni ale tinerilor din raion au fost în 1961 de 760 000 de lei, iar angajamentul lor pe anul 1962 este de a realiza economii în valoare de 1 000 000 de lei.

Asemenea exemple demonstrează cît se poate de evident faptul că în satele raionului nostru se dezvoltă neîncetat o nouă atitudine față de muncă, față de proprietatea obştească şi de stat, o nouă morală — morala socialistă. Spiritul colectivismului şi al întrajutorării atît în munca desfăşurată în cadrul gospodăriilor colective, cît şi în munca de folos obştesc capătă din ce în ce mai mult teren în conştiința țăranului colectivist.

★

Actuala etapă de dezvoltare a agriculturii țării noastre — începută o dată cu încheierea colectivizării — duce cu necesitate la un mare avînt şi în munca de folos obştesc. Terminarea colectivizării determină creşterea amplorii acțiunilor de masă în munca de folos obştesc, determină mărirea interesului colectiviştilor în executarea unor lucrări comune şi, implicit, se acționează astfel asupra dezvoltării conştiinței socialiste a țărănimii noastre noi. În raportul prezentat la recenta sesiune extraordinară a Marii Adunări Naționale, tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej sublinia faptul că „terminarea colectivizării creează condiții favorabile pentru o largă acțiune de mobilizare a maselor țărănimii la executarea lucrărilor de combatere a eroziunilor, de desecare a terenurilor cu exces de apă, de îndiguire

a suprafețelor inundabile, de punere în cultură a terenurilor nisipoase și a sărăturilor, ridicîndu-se pe toate căile fertilitatea solului" [1].

Aceste indicații prețioase ale tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej sînt, fără îndoială, deosebit de importante și pentru activitatea viitoare a țăranilor colectiviști din raionul Galați. Pe baza lor, precum și pe baza propunerilor concrete ale colectiviștilor din raion, se pot desprinde, în mod concret, direcțiile principale ale muncii de folos obștesc, perspectivele ei.

Dezvoltarea neîncetată a muncii de folos obștesc este asigurată, pe de o parte, de întărirea spiritului de întrajutorare al colectiviștilor în înseși acțiunile pe care le înfăptuiesc, iar pe de altă parte de continua muncă politică de masă pe care o duc organizațiile de partid din comunele și satele din raion. O mare importanță și eficiență are în acest sens dezvoltarea, datorită mijloacelor de mai sus, a inițiativei creatoare a maselor.

Un exemplu grăitor ni-l oferă sesiunea Sfatului popular al raionului Galați, care s-a ținut în ultimele zile ale lunii mai 1962. În cursul ședințelor plenare și pe secții au luat cuvînt 150—160 de vorbitori, care au făcut aproape 300 de propuneri ! Propunerile, cele mai multe de mare eficiență economică, demonstrează cît de mare este spiritul de inițiativă al maselor, cîtă energie creatoare există în rîndurile colectiviștilor care sînt astăzi stăpîni pe soarta lor și muncesc cu elan, alături de întregul nostru popor, pentru înflorirea patriei. Multe propuneri au fost făcute și în legătură cu problemele tratate în acest articol : întrajutorarea în munca de folos obștesc. Caracteristica principală a acestor propuneri a fost îndreptarea atenției în special înspre acțiunile mari, colective, care cer un volum mare de muncă și mijloace materiale, posibile doar prin întrajutorarea mai multor gospodării colective din cîteva sate și comune. Bineînțeles, acțiunile de o mai mică amploare, la nivelul unui singur sat sau comune, sînt necesare. Dar ele nu pot înlocui acțiunile colective, a căror eficiență economică și moral-politică este foarte mare. Dintre propunerile făcute, multe se referă la construirea unui complex de irigații pe valea Siretului (a fost de fapt o propunere repetată de președinți de gospodării colective, brigadieri, ingineri agronomi, deputați, activiști de partid, din mai multe comune). La fel au fost făcute numeroase propuneri cu privire la îndiguirea Siretului sau cu privire la drenarea terenurilor Nămoloasa-Năneşti-Colieni. Simultaneitatea acestor propuneri, venite din partea mai multor comune, arată că problemele respective frămîntă masele de colectiviști din raion. Iar faptul că atenția principală este acum îndreptată înspre acțiunile colective de întrajutorare demonstrează că țăranii colectiviști s-au convins din practică de eficiența lor și le acordă o mare prețuire.

Problemele întrajutorării în munca de folos obștesc a țăranilor colectiviști din raionul Galați sînt, fără îndoială, foarte multe, iar prezentul

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale. 27 aprilie 1962*, Edit. politică, București, 1962, p. 35.

articol nu a putut decît să dea un tablou schematic al unora dintre ele. Esența lor însă este aceea că acțiunile diverse înfăptuite de către colectiviști, antrenați de organizațiile de partid, de sfaturile populare și de alte organizații obștești, au nu numai o eficiență economică, ci și moral-politică, iar dezvoltarea întrajutorării în munca de folos obștesc constituie o expresie nemijlocită a dezvoltării continue a conștiinței socialiste a țărănimii noastre noi.

STUDII ŞI CERCETĂRI

EXPERIENŢA ROMÎNIEI ŞI PROBLEMA CREŞTERII PRODUCŢIEI AGRICOLE ÎN CURSUL TRANSFORMĂRII REVOLUŢIONARE A RELAŢIILOR AGRARE

DE

COSTIN MURGESCU

„Una din trăsăturile cele mai importante ale procesului construcţiei socialiste la sate o constituie creşterea continuă în întreaga această perioadă a producţiei agricole vegetale şi animale" [1].

(Gh. Gheorghiu-Dej).

„Partidul Muncitoresc Romîn a rezolvat cu pricepere problema transformării socialiste a agriculturii. El a reuşit să obţină ca în cursul acestui proces producţia vegetală şi animală să nu scadă, ci să crească. Aceasta constituie un mare succes al comuniştilor romîni, o frumoasă contribuţie a lor la tezaurul nostru comun al teoriei şi practicii construcţiei socialiste" [2].

(N. S. Hruşciov).

În răstimpul scurt de 13 ani, din martie 1949 pînă în martie 1962, agricultura Romîniei a parcurs drumul uriaş de la mica gospodărie individuală la marea gospodărie colectivă.

În locul celor peste 3 milioane de gospodării ţărăneşti, fărîmiţate în 23 milioane loturi, înzestrate cu inventar rudimentar şi practicînd o agricultură de slabă productivitate — avem astăzi cîteva mii de mari gospodării colective, înzestrate cu tehnica modernă şi întărite cu cadre de

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naţionale. 27 aprilie 1962*, Edit. politică, Bucureşti, 1962, p. 18.

[2] *Cuvîntarea tovarăşului N. S. Hruşciov* la marele miting al oamenilor muncii din Capitală, în „Scînteia", nr. 5570, din 25 iunie 1962.

specialişti cu studii superioare, gospodării care se dezvoltă puternic şi practică o agricultură tot mai intensivă.

În cursul procesului complex de transformare social-economică a satului a fost lichidată sub toate formele exploatarea omului de către om. În locul unei ţărănimi fărîmiţată în grupuri sociale cu interese contradictorii, care mergeau de la proletariatul agricol lipsit complet de mijloace de producţie pînă la gospodăriile chiabureşti, bazate pe exploatarea muncii străine şi a căror forţă economică era de cîteva ori mai mare decît a gospodăriilor mici şi mijlocii, — avem astăzi la sate o clasă socială cu totul nouă şi omogenă, clasa ţărănimii colectiviste.

Sub ochii noştri, contemporani şi părtaşi ai acestui proces, s-a înfăptuit cea mai adîncă transformare revoluţionară pe care a cunoscut-o vreodată satul romînesc în cursul existenţei sale multiseculare. Consecinţele şi semnificaţiile economice, social-politice şi culturale ale transformării socialiste care a schimbat întregul curs al vieţii rurale sînt atît de numeroase şi profunde încît vor trece încă mulţi ani pînă cînd le vom putea măsura pe toate şi în întreaga lor amploare.

În rîndurile de faţă ne propunem să ne oprim asupra unei singure laturi a problemei; este vorba de contribuţia pe care experienţa Romîniei o aduce în lămurirea uneia din cele mai controversate dispute ideologice contemporane privind soarta producţiei agricole în condiţiile unei transformări revoluţionare a relaţiilor agrare.

I

Punctul de plecare al disputei la care ne referim rezidă în faptul că, în lumea nesocialistă, agricultura a rămas în urmă în raport cu cerinţele dezvoltării economice de ansamblu şi uneori chiar cu necesităţile alimentare crescînde.

Încă din anii celui de-al doilea război s-a creat, pe plan mondial, un decalaj între producţia de produse alimentare şi creşterea demografică. În unele regiuni slab dezvoltate ale globului, acest decalaj nu a fost lichidat în perioada postbelică, astfel încît în continente întregi ca America latină, Africa şi Asia — unde încă dinainte de război sute de milioane de oameni suferă de foamete cronică, au o capacitate de lucru redusă sau sînt decimaţi pur şi simplu de boli din cauza subalimentaţiei — producţia alimentară pe cap de locuitor este astăzi egală sau chiar mai mică decît în perioada antebelică.

În timp ce producţia agricolă creşte într-un ritm lent, ritmul demografic se accelerează. Populaţia globului care în ultimul secol a crescut în medie anuală cu circa 13—14 milioane de locuitori, creşte în ultimul deceniu cu circa 50 de milioane de locuitori pe an.

Această situaţie alimentară complexă a generat în epoca postbelică o recrudescenţă a diverselor teorii neomalthusiene în ţările capitaliste. Antiumanismul organic al malthusianismului şi falsa sa aparenţă ştiinţifică s-au contopit pînă la identificare cu interesele cercurilor promotoare ale cursei înarmărilor şi politicii imperialiste agresive.

Cu rigoare științifică, savanți de prestigiu din întreaga lume au risipit, ca urmare a unor meticuloase calcule, vălul demential sub care apologeții noului apocalips căutau să ascundă adevărul.

S-a putut stabili astfel că la actualul nivel al tehnicii agricole și chiar numai de pe suprafața aflată astăzi în cultură, agricultura ar putea hrăni o populație de cîteva ori mai mare decît actuala populație a globului. Posibilitățile de sporire a producției mondiale sînt însă infinit mai largi dacă avem în vedere faptul că în multe continente sînt suprafețe uriașe care nici nu sînt încă puse în cultură.

Ori, în lumea nesocialistă posibilitățile tehnicii agricole contemporane nu sînt folosite decît în cîteva țări, în timp ce continente întregi au rămas încă la metode primitive de lucrare a pămîntului, ceea ce explică stagnarea producției lor agricole la un nivel deosebit de scăzut. În același timp, în țările capitaliste dezvoltate, cu o agricultură de relativ înaltă productivitate, se restrîng suprafețele cultivate și sînt adeseori distruse cantități uriașe de produse alimentare.

În aceste împrejurări, a devenit evident chiar și pentru o serie de economiști și sociologi nemarxiști că întregul „paradox agricol contemporan" — cum le place unora să denumească incapacitatea capitalismului de a rezolva problema alimentară — își are izvorul în relațiile de producție care, în lumea nesocialistă, întîrzie dezvoltarea agriculturii și frînează progresul social.

Cu o excepțională ascuțime se pune problema transformării structurii agrare în special în țările slab dezvoltate, menținute timp îndelungat în robie colonială și care au o agricultură unilaterală, de slabă productivitate, înlănțuită — în majoritatea cazurilor — în relații feudale sau semifeudale.

Analizînd căile pe care țările slab dezvoltate au de mers în dezvoltarea lor economico-socială, Declarația Consfătuirii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești (Moscova, noiembrie 1960) a subliniat că „O importanță primordială pentru aceste țări are rezolvarea problemei țărănești, care afectează direct interesele marii majorități a populației. Fără profunde transformări agrare nu poate fi rezolvată problema alimentară, nu pot fi măturate toate rămășițele medievale, care încătușează dezvoltarea forțelor de producție în agricultură și în industrie" [1].

Spre a fi pe deplin eficiente, transformările agrare din aceste țări trebuie — cu alte cuvinte — să aibă un caracter radical, să lichideze din rădăcini rînduielile și rămășițele feudalismului, să se efectueze cu participarea întregii țărănimi și în interesul ei. Acest punct de vedere al ideologiei marxist-leniniste corespunde atît intereselor fundamentale ale națiunilor respective, cît și cauzei progresului omenirii.

Înfăptuirea, de pildă, a reformelor agrare pe baza unei mișcări țărănești largi ar fi de natură să contribuie la adîncirea conținutului revoluționar al procesului transformărilor agrare. Aceasta ar înlesni popoarelor eliberate să poată adopta în ultimă instanță calea necapitalistă de dezvoltare și ar servi totodată apropierii și împletirii — pe plan mondial —

[1] *Declarația Consfătuirii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești (noiembrie 1960)* Edit. politică, București, 1960, p. 42.

a sarcinilor revoluțiilor populare democratice, de eliberare națională și socialiste.

Reacțiile în lanț pe care le poate declanșa soluționarea radicală a problemei agrare din țările slab dezvoltate nu pot fi ignorate nici de ideologii burgheziei imperialiste. Nevoiți, pe de o parte, să recunoască necesitatea schimbării structurii agrare a țărilor slab dezvoltate, înspăimântați pe de altă parte, de vastele implicații social-politice pe care le poate antrena o atare schimbare, ei se străduiesc să găsească o soluție care să-i scoată din impas.

În acest scop, ei încearcă să golească de conținut revoluționar transformările agrare devenite inevitabile și să le orienteze astfel într-un mod care să înlesnească trecerea țărilor slab dezvoltate pe făgașul dezvoltării capitaliste.

În acest context social-politic, economiștii și sociologii burghezi caută să acrediteze ideea că *orice transformare revoluționară a relațiilor agrare ar fi inevitabil însoțită, în perioada înfăptuirii ei, de scăderea temporară a producției agricole*. Teza și-a găsit o largă reflectare în poziția adoptată de o serie de economiști burghezi la al XI-lea Congres internațional al economiștilor agrari ținut în 1961 în Mexic. Astfel, opunînd căii revoluționare a unor transformări agrare radicale — calea unor transformări lente, „ordonate" etc., economistul nord-american Sherman Johnson susținea că „Schimbările în posesiune (a pămîntului — n.n.) ar putea să se efectueze într-un mod care să înlesnească progresul, însă în general, dacă vin ca rezultat al unei insubordonări violente, întîrzie creșterea producției și a veniturilor agricultorilor" [1]. Aceeași idee era reluată și în rezoluția uneia din grupele de discuții, care afirma că „nu va mai fi cazul ca viitoarele reforme agrare să izvorască în mod necesar din procese revoluționare". „Fără rezervă — proclamau economiștii din această grupă — s-a exprimat speranța că s-ar putea realiza reforme prin intermediul unor procese evolutive care să reducă costurile sociale foarte înalte pe care le implică metodele revoluționare" [2].

Ne oprim aici cu citatele. În lumina lor apare limpede preocuparea ideologilor contemporani ai burgheziei de a încerca să opună cerințelor de înfăptuire a unor transformări agrare revoluționare „primejdia" scăderii temporare a producției agricole, perspectiva „costurilor sociale foarte înalte" ș.a.m.d.

În esența ei, teza nu este desigur nouă. Am putea reaminti, de pildă, dezbaterile din Comisia proprietății de la 1848, în care moșierii romîni încercau să opună revendicărilor țărănești pericolul scăderii producției. Dacă s-ar atinge proprietatea moșierească, argumenta boierul Lahovary „nimeni n-ar mai munci și n-ar mai cheltui ca să cultive pămîntul și agricultura ar decădea. Și odată cu dînsa ar seca singurul izvor de bogăție și fericire al țării" [3].

---

[1] Sh. E. Johnson, *El desarollo economico y el bienestar de la poblacion rural* (Text litografiat), p. 6.

[2] *Informe preliminar del grupo de discusion No.3a. Problemas de tenencia de la tierra* (Text litografiat), p. 2.

[3] *1848. Problema agrară discutată de țărani și proprietari*, București, 1948, p. 48.

S-ar putea face desigur numeroase comentarii despre sărăcia arsenalului ideologic al burgheziei contemporane, nevoită să împrumute, la mijlocul sec. XX, argumente pe care, în fiecare țară, la începuturile capitalismului, le-au folosit latifundiarii feudali. Asemenea comentarii nu ne-ar duce însă prea departe în analiza problemei care ne preocupă. Ele ar putea, cel mult, să demonstreze o dată în plus continuitatea cu care, în toate epocile și în toate țările, clasele interesate în menținerea vechilor relații de producție recurg la sperietoarea scăderii producției spre a împiedica promovarea unor noi relații, superioare.

Cît privește teza însăși după care transformarea revoluționară a relațiilor agrare nu s-ar putea înfăptui decît cu sacrificarea temporară a producției agricole, teză căreia ideologii capitalismului contemporan ar dori să-i dea caracterul unei legi universal valabile, socotim că asupra ei este cazul să ne oprim atenția.

În prealabil însă este necesar să remarcăm că niciodată pericolul scăderii temporare a producției nu a fost pentru clasa în ascensiune un obstacol în fața căruia să se oprească, atunci cînd era vorba de lupta pentru sfărîmarea vechilor relații care împiedicau progresul social. V. I. Lenin făcea, de pildă, observația că adversarii burghezi ai sclaviei din America de Nord nu s-au oprit în fața scăderii vremelnice a producției de bumbac în urma războiului civil din 1863—1865, deși pentru burghezie este în primul rînd importantă producția pentru producție. S-ar putea aminti că nici burghezia engleză nu a renunțat la revoluția sa numai pentru faptul că luptele civile din a doua jumătate a sec. XVII au dus la stagnarea producției agricole, așa cum nici burghezia franceză n-a renunțat la revoluție pentru faptul că perioada revoluționară a fost o perioadă de foamete.

Pe o poziție similară s-a situat și burghezia din țara noastră la mijlocul veacului trecut cînd a înfăptuit reforma de la 1864 deși — așa cum rezultă din scrierile lui D. P. Marțian — ea recunoștea deschis posibilitatea ca „noua măsură deocamdată pe vreo cîțiva ani va împuțina producția ei. O criză tranzitorie se va simți fără îndoială. Ea va fi mai mult sau mai puțin intensă, după cum adică va fi și maniera de a executa ameliorația" [1].

Cu atît mai mult nu se poate opri în fața unui asemenea argument mișcarea revoluționară din vremea noastră. Elaborînd *Schița inițială a tezelor cu privire la problema agrară*, pentru Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste, V. I. Lenin scria : „În interesul succesului acestei revoluții, proletariatul n-are dreptul să se oprească în fața scăderii vremelnice a producției" [2].

Teza aceasta este în aceeași măsură valabilă pentru procesul de dezvoltare a țărilor eliberate, al căror progres economic, social și politic este indisolubil legat de lichidarea din rădăcini a feudalismului și de ruperea firelor dependenței economice față de fostele metropole și de imperialism în general.

---

[1] D. P. Marțian, *Opere economice*, București, 1961, p. 238—239.
[2] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 31, p. 142.

O dată această precizare prealabilă făcută, rămîne să cercetăm problema de fond : este oare inevitabilă o scădere temporară a producției agricole în perioada de înfăptuire a unei transformări revoluționare a relațiilor agrare? Este știut că noile relații de producție apar, în cursul mișcării sociale, ca o necesitate impusă de stadiul pe care-l ating forțele de producție în procesul dezvoltării lor. O dată instaurate, noile relații de producție acționează ca un motor al dezvoltării în continuare a forțelor de producție, accelerează dezvoltarea producției sociale.

Totodată, nu este mai puțin adevărat că analiza concret-istorică a modului în care s-a înfăptuit această lege universală a dezvoltării sociale ne arată că în formațiunile presocialiste perioada trecerii de la o formă a proprietății agrare la o altă formă a ei a fost însoțită de regulă de o turburare mai mult sau mai puțin profundă a producției agricole și abia după statornicirea noii ordini agrare, producția și-a reluat mersul ascendent.

Este suficient să menționăm în acest sens perioada revoluției franceze pînă la consulat, cînd are loc trecerea de la orînduirea agrară feudală la cea capitalistă, care este o perioadă de permanentă criză agrară : în pofida defrișărilor făcute, suprafețele efectiv cultivate scad ; recoltele sînt mereu deficitare ; are loc o reducere catastrofală a șeptelului, pe care lipsa bazei furajere o agravează și mai mult ; locuitori care aveau 2—3 vaci, nu mai aveau în 1794 nici una și capra devine „vaca săracului" ; păsările dispar în așa măsură încît sub consulat, după 1800, cînd efectivele de animale revin în general la nivelul prerevoluționar, efectele se resimt încă ; în 1795 în districtul Lille nu se mai poate înregistra nici un porc peste un an ; în perioada 1793—1795 foametea capătă forme dramatice și se introduc „pîinea egalității", recensămintele și controlul rezervelor și producției, rechizițiile, raționalizarea consumului, pedeapsa cu moartea pentru neînsămînțarea suprafețelor cu cereale, pentru speculă etc. [1].

Scăderea temporară a producției agricole în perioada revoluției burgheze a fost mult mai gravă în Franța decît fusese cu un secol și jumătate mai înainte în Anglia.

Totuși și în Anglia, istoricii vorbesc despre o certă stagnare agricolă între 1640—1670, despre faptul că „speranțele de ameliorare au fost sfărîmate de izbucnirea războiului civil", că începerea revoluției „a omorît în fașe speranțele de progres agricol" etc. [2].

Se poate însă susține că temporara dare înapoi a producției agricole, aceste „costuri sociale foarte înalte" ale perioadei de tranziție de la un regim la altul s-ar datora „metodelor revoluționare" întrebuințate?

O cercetare atentă a faptelor infirmă categoric o asemenea ipoteză.

În Anglia sec. XVII, burghezia a folosit mase țărănești în războiul civil împotriva aristocrației feudale, dar a imprimat de la început revo-

[1] G. Lefebvre, *Les paysans du Nord pendant la révolution française*, Lille, 1924 ; O. Festy, *L'agriculture pendant la révolution française. L'utilisation des jachères*, Paris, 1950 ; Michel Augé Laribé, *La révolution agricole*, Paris, 1955 ; O. Festy, *Les délits ruraux et leur répression sous la révolution et le consulat*, Paris, 1956.

[2] Rowland Edmund Prothero, *English Farming past and present*, ed. franceză sub titlul *Histoire rurale de l'Angleterre*, Paris, 1952, p. 120—122. Acest cunoscut istoric al agriculturii engleze dă un exemplu sugestiv pentru ilustrarea stagnării prin compararea numărului de brevete pentru îmbunătățiri agricole în perioada 1640—1670 și în primele decenii ale sec. XVII.

luției sale un caracter antițărănesc, conservator. Nici vorbă nu poate fi despre „metode revoluționare" în schimbarea structurii agrare care să fi determinat amintita stagnare agricolă.

Revoluția burgheză din Franța s-a deosebit, din acest punct de vedere, în mod fundamental, de cea engleză. Totuși și în Franța între interesele burgheziei și cele ale maselor țărănești au existat deosebiri esențiale. Cercetările minuțioase făcute în ultimele decenii — în special de G. Lefebvre — au scos la iveală aceste deosebiri existente încă înainte de începerea revoluției și oglindite în formularea cererilor care au precedat convocarea Statelor generale. Este vorba de vestitele „caiete parohiale" care, redactate în prezența țăranilor și cu participarea lor, exprimau cereri radicale, spre deosebire de „caietele de ocol" (bailliage) în care primele erau sintetizate și care oglindeau punctul de vedere al burgheziei, exprimînd cereri mult mai moderate. După convocarea Statelor generale, reprezentanții burgheziei n-au manifestat nici o grabă în rezolvarea revendicărilor țărănești și în iunie 1789 ascultau precizarea lui Ludovic al XVI-lea că „toate proprietățile, fără excepție, vor fi constant respectate". Abia după căderea Bastiliei, cînd în țară s-au dezlănțuit răscoalele țărănești, cînd țăranii au început să atace castelele și să ardă actele de proprietate feudală, cînd — în a doua jumătate a lunii iulie 1789 — s-a răspîndit în întreaga Franță „marea spaimă", sub spectrul ei și sub semnul incapacității aparatului feudal de represiune de a mai face față situației, Constituanta a adoptat — cu voturile nu numai ale burgheziei, dar și ale nobilimii însăși — principiul abolirii feudalismului, în noaptea de 4 august 1789. Chiar și cu acest prilej însă, precum și în perioada de trei luni care a urmat pînă la promulgarea acestei hotărîri, burghezia franceză a susținut fără rezerve desființarea „stărilor", asigurarea egalității civile și desființarea dijmei, probleme în care era interesată, dar a adoptat o poziție diametral opusă intereselor și revendicărilor țărănești în legătură cu împărțirea bunurilor senioriale proprietate privată. Întrucît o parte din aceste bunuri aparțineau chiar burgheziei, ea a introdus discriminări juridice între drepturi „rău dobîndite" care erau abolite fără răscumpărare și bunuri „bine dobîndite" care urmau să fie răscumpărate de țărani. Tocmai această cale „ordonată" adoptată de burghezia franceză a determinat nemulțumirea țărănimii și un nou val de frămîntări sociale. Abia în 1793, după patru ani de sbuciumări, și numai cînd Franța a fost invadată de armatele contrarevoluționare, spre a putea recîștiga țărănimea, Convenția s-a hotărît să proclame definitiv abolirea tuturor drepturilor feudale fără răscumpărare. O politică de favorizare a elementelor exploatatoare în dauna țărănimii sărace a fost urmată în tot cursul revoluției și în problema vînzării „bunurilor naționale" (proprietăți naționalizate ale clerului, colegiilor, instituțiilor de caritate, bunuri domeniale etc.). Reglementarea noului regim agrar și a transferării pămîntului în mîna țărănimii, pe căi întortochiate spre a înșela țărănimea, a continuat apoi pînă în 1804, în preajma proclamării imperiului[1].

[1] R. Beudant, *La transformation juridique de la propriété foncière dans le droit intermediaire*, Paris, 1889; E. Chénon, *Les démembrements de la propriété foncière en France, avant et*

15 ani de legiferări și tergiversări, în care burghezia și-a drămuit strop cu strop concesiile și în care țărănimea a trebuit să smulgă, pas cu pas, mai întîi din mîna aristocrației, iar apoi din cea a burgheziei, drepturile pentru care se angajase în luptă, — iată calea pe care s-a înfăptuit în practică cea mai radicală transformare de structură agrară de care a fost capabilă burghezia europeană. Firește că o asemenea cale, cu toată starea de nesiguranță pe care o crea în ceea ce privește regimul agrar, nu putea să nu influențeze negativ producția agricolă, în perioada trecerii de la o orînduire la alta.

Dar toate acestea demonstrează că nu „metodele revoluționare" folosite, ci tocmai opoziția claselor stăpînitoare la înfăptuirea unei transformări agrare radicale, tendința lor de a tergiversa și în parte de a împiedica îndeplinirea năzuințelor țărănimii printr-o politică de transformări „lente" determină acele „costuri sociale foarte înalte".

Concluzia este confirmată de faptul că efecte asemănătoare asupra producției agricole s-au resimțit și în țările din răsăritul Europei care au trecut de la regimul agrar feudal la cel capitalist pe calea unor reforme „lente", „ordonate" — așa cum burghezia imperialistă recomandă astăzi țărilor slab dezvoltate — și unde deci nici nu poate fi vorba de efectele negative ale unor „metode revoluționare". Pe teritoriul țării noastre, de exemplu, perioada de aplicare a reformei de la 1864 este însoțită de perturbări ale producției agricole. „Perturbarea care a rezultat (din aplicarea legii n.n.) din capul locului a cauzat pierderi și decepții de care exploatarea pămîntului s-a resimțit în principal", notează moșierul N. Șuțu [1]. Și în Romînia, ca și în Franța la 1789, se înregistrează o scădere simțitoare a efectivelor de animale : în 1873, față de 1860, numărul cailor scăzuse cu 16,9%, al bovinelor cu 32,8%, al porcilor cu 22,9% etc. [2].

În Rusia, în deceniul al 8-lea din sec. XIX, deci după aplicarea legiuirilor din 1861—1866, se constată o reducere a suprafețelor arate, cu excepția zonelor din sud — și sud-vest [3].

Analizînd măsurile de abolire a iobăgiei luate în Rusia, la o jumătate de secol după adoptarea lor, V. I. Lenin scria : „Țăranii « au fost eliberați » în Rusia de înșiși moșieri, de guvernul moșieresc al țarului autocrat și de funcționarii săi. Și acești « eliberatori » au aranjat lucrurile *în așa fel*, « au eliberat » pe țărani în așa fel, încît au rămas jecmăniți, lăsați săraci lipiți pămîntului, au scăpat din robia moșierilor și au fost înrobiți de aceiași moșieri și de creaturile acestora" [4].

În aceste împrejurări nu poate fi nimic surprinzător în faptul că în primii doi ani după abolirea iobăgiei (1861—1863) nemulțumirile țără-

---

après la révolution, Paris, 1923 ; G. Lefebvre, *La place de la révolution dans l'histoire agraire de la France* („Annales d'histoire économique et sociale", nr. 4/1929) ; J. Jaurès, *Histoire socialiste de la révolution française* (ed. revăzută de A. Mathiez), 3 vol., Paris, 1939.

[1] N. Șuțu, *Question rurale, 1868*. Publicată de V. Slăvescu în : *Viața și opera economistului N. Șuțu*, București, 1941, p. 571.

[2] Date publicate de G. D. Cioriceanu ; citate după I. Adam și N. Marcu, *Studii despre dezvoltarea capitalismului în agricultura Romîniei*, vol. I, București, 1956, p. 123.

[3] P. I. Leașcenco, *Istoria economiei naționale a U.R.S.S.*, vol. I, București, 1955, p. 488.

[4] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 17, p. 70.

nimii s-au exprimat într-un număr de răzmeriţe şi răscoale mai mare decît într-o perioadă de 35 de ani, înainte de desfiinţarea iobăgiei [1].

Am luat ca exemple cazurile extreme ale trecerii de la feudalism la capitalism în Europa; în apus, Anglia, care realizează prima această trecere şi străbate un lung război civil, care nu modifică însă în esenţă regimul agrar şi Franţa, care realizează la sfîrşitul sec. XVIII o transformare radicală a regimului agrar la capătul unei sîngeroase revoluţii; în răsărit, Rusia şi Romînia, care realizează printre ultimele aceeaşi trecere, în a doua jumătate a sec. XIX, prin intermediul unor tipice reforme de compromis între burghezie şi moşierime. Diferenţe sensibile apar nu numai în ceea ce priveşte perioadele şi modalităţile în care se înfăptuieşte trecerea, dar şi în ceea ce priveşte situaţia efectivă a ţărănimii şi nivelul dezvoltării agricole în condiţiile orînduirii feudale. Cu toate acestea, fenomenul scăderii producţiei agricole în cursul anilor de tranziţie apare, cu intensităţi diferite, în toate cazurile.

Explicaţia constă în faptul că *în toate cazurile*, interesele clasei care lua în mîinile sale puterea (burghezia) nu coincideau cu interesele maselor ţărăneşti. De cînd a apărut pe scena istoriei, burghezia a urmărit numai să folosească în interesul ei egoist de clasă mişcările ţărăneşti şi nicidecum să satisfacă năzuinţele reale pentru care ţărănimea îşi vărsa sîngele în răscoale şi revoluţii.

Tocmai această necoincidenţă a făcut ca perioada de transformare burgheză a regimului agrar să fie o perioadă de prelungite tergiversări şi frămîntări în cursul cărora ţărănimea a fost nevoită să smulgă, prin luptă, concesii aliatului ei antifeudal. Cu alte cuvinte, „costurile sociale ridicate", consecinţă a unor perioade de turburări şi frămîntări sociale, costuri cu care burghezia încearcă astăzi să înspăimînte popoarele eliberate, au fost determinate pretutindeni (şi sînt determinate şi astăzi în ţările care păşesc pe calea capitalistă de dezvoltare) nu de faptul că ar fi fost utilizate „metode revoluţionare", nu de caracterul revoluţionar al unei transformări agrare, ci de tendinţa permanentă a burgheziei spre o înţelegere cu marii latifundiari, spre găsirea unei soluţii de compromis între revendicările radicale ale ţărănimii şi marea proprietate funciară (în care pînă la un punct burghezia însăşi începe să fie interesată). Tocmai aceasta este explicaţia reală a scăderii temporare a producţiei în perioada transformărilor agrare, cînd aceste transformări sînt înfăptuite sub conducerea burgheziei.

II

Totala lipsă de fundament ştiinţific a tezelor burgheze potrivit cărora transformarea revoluţionară a relaţiilor agrare ar fi *inevitabil* însoţită (în perioada de înfăptuire a transformării respective) de o temporară scădere a producţiei agricole se cere demonstrată nu numai prin analiza cauzelor concrete care au determinat scăderea vremelnică a producţiei în perioada revoluţiei burgheze, ci şi prin cercetarea modului în

[1] P. I. Leaşcenco, *op. cit.*, p. 470—471.

care se pune problema în perioada transformării socialiste a relațiilor agrare.

După cum se știe, în perioada construcției socialiste transformarea structurii agrare este infinit mai complexă, implică răsturnări mai profunde și are un caracter mai adînc revoluționar decît oricare dintre transformările prin care a trecut agricultura în cursul vreuneia dintre orînduirile anterioare.

După logica sociologiei burgheze, care atribuie „metodelor revoluționare" scăderea temporară a producției agricole, ar trebui deci ca perioada transformării socialiste a agriculturii să reprezinte *inevitabil* perioada unei scăderi și mai brutale a producției agricole decît perioada revoluției burgheze. Tocmai aceasta și este concluzia ideologilor contemporani ai burgheziei care văd în producția agricolă „călcîiul lui Ahile" al construcției socialiste și — luîndu-și propriile dorințe drept realitate — cred că pot folosi problema producției agricole drept argument cu ajutorul căruia să opună calea capitalistă de dezvoltare, căii socialiste. Organizînd, de pildă, la 28 ianuarie 1962, o „discuție liberă" asupra problemelor colectivizării agriculturii, „specialiștii" postului de propagandă imperialistă „Europa liberă" nu mai puteau să nege succesele obținute de țările de democrație populară în procesul transformării socialiste a agriculturii; ei se consolau așadar cu speranța scăderii producției agricole, proclamînd: „După colectivizare, fără îndoială că problema producției agricole este a doua mare problemă a oricărei agriculturi larg dezvoltate din regimurile comuniste... Producția agricolă constituie, după cum s-a spus, călcîiul lui Ahile al economiei comuniste".

Chiar un sociolog de reputația lui W. W. Rostow leagă de aceeași problemă argumentarea sa potrivit căreia socialismul n-ar reprezenta în lumea de astăzi unica soluție a progresului economic și social, mergînd pînă la afirmația: „Dar ar putea (comunismul — n.n.) să fie un mod de înfăptuire a acestei dificile sarcini — ceea ce este încă de văzut — dacă ar rezolva problema producției agricole în decadele impulsului inițial" [1]. În concepția și terminologia lui Rostow, care încearcă să substituie succesiuni istorice a diferitelor orînduiri o proprie ierarhizare neștiințifică a etapelor dezvoltării economice a omenirii, etapa „impulsului inițial" este „intervalul în care, în sfîrșit, sînt depășite toate vechile obstacole și rezistențe contrarii unei creșteri permanente" [2].

Optica sociologilor burghezi este în asemenea măsură deformată, încît nici chiar evidența faptelor nu mai reușește să-i turbure. Cu toate acestea, faptele sînt la îndemîna tuturor. Vom apela în acest sens la date și calcule a căror obiectivitate nu poate fi pusă la îndoială tocmai de specialiștii burghezi. Este vorba de calculele cele mai recente ale „Organizației

[1] W. W. Rostow, *The Stages of Economic Growth, a Non-Communist Manifesto* (citat după ediția spaniolă *Las etapas del crecimiento economico. Un manifiesto no comunista*, Mexic-Buenos Aires, 1961 p. 192).

[2] *Op. cit.*, p. 20.

Națiunilor Unite pentru alimentație și agricultură. F.A.O.", calcule sintetizate în următorul tabel : [1]

Tabel I

Indicii producției agricole
100=media anilor 1952/53–1956/57

	Media anterioară	Media 1948/49–1952/53	Media 1953/54–1957/58	1958/1959	1959/1960	1960/61 (date preliminare)
Toate produsele agricole						
Europa occidentală	82	86	103	109	113	116
Europa orientală și U.R.S.S.	82	86	106	129	132	130
America de Nord	68	93	100	106	109	111
Oceania	78	90	101	117	118	120
America latină	73	89	103	117	120	117
Extremul Orient (fără R.P. Chineză)	86	86	103	111	114	118
Orientul apropiat	72	84	104	116	117	118
Africa	70	88	102	109	110	111
Toate regiunile menționate	77	88	103	113	116	117
Numai produsele alimentare						
Europa occidentală	82	86	103	110	113	116
Europa orientală și U.R.S.S.	83	86	106	130	133	132
America de Nord	66	92	100	110	111	113
Oceania	81	93	100	117	113	119
America latină	70	88	103	116	115	114
Extremul Orient (fără R. P. Chineză)	84	86	103	111	116	119
Orientul apropiat	72	83	104	115	116	117
Africa	72	89	102	106	107	108
Toate regiunile menționate	76	88	103	114	117	118

Oricîte rezerve s-ar putea face privind modul de grupare a țărilor, nu este mai puțin adevărat că datele tabelului de mai sus oferă posibilitatea unui întreg studiu privind dinamica producției agricole mondiale.

---

[1] F.A.O. *La situation mondiale de l'alimentation et de l'agriculture, 1961*, Roma, 1961, p. 15, 16 și urm. Indicii din aceste tabele au fost calculați de F.A.O. prin aplicarea unor coeficienți de ponderare regională, bazați pe raportul prețurilor agricole din 1952–1956 la cifrele de producție ajustate spre a se ține seama de cantitățile utilizate ca furaje sau semințe. Evident, modul de calcul este susceptibil de discuții. Totuși, unitatea metodologică — într-un calcul atît de dificil — asigură comparabilitatea cifrelor și exprimă tendința generală, singura care ne interesează aici.

În tabele nu a fost inclusă R. P. Chineză, organele F.A.O. arătînd că nu au datele complete necesare calculelor. În modul de grupare a țărilor există unele ciudățenii, prin faptul că se apelează cînd la criteriul geografic, cînd la cel al caracterului orînduirii, deși întotdeauna titulatura diferitelor grupări de state pare a indica criteriul geografic drept unic. Chiar și în acest context, apar însă abateri. De exemplu, R. P. F. Iugoslavia este inclusă în calculele F. A.O. la Europa occidentală. În ceea ce privește Orientul apropiat, el este considerat în statisticile F.A.O. ca întinzîndu-se de la Cipru și Turcia în nord-vest, Afganistan în est și pe continetul african, incluzînd R.A.U., Libia și Sudanul. Prin „Europa orientală", statisticile F.A.O. înțeleg țările europene membre ale C.A.E.R.

Ne vom rezuma însă că consemnăm aici numai cîteva constatări legate nemijlocit de problema în discuție.

Este vorba de faptul că în condițiile în care producția agricolă a crescut în toate regiunile globului, ritmul cel mai înalt de creștere este înregistrat în țările sistemului mondial socialist. Ușoara scădere a producției acestor țări în 1960/61, datorită condițiilor climatice nefavorabile, nu schimbă cu nimic tendința generală relevată de tabel.

Dimpotrivă, regiunile globului care n-au trecut în perioada postbelică prin transformări de structură economică sau social-politică, regiunile am spune cele mai „conservatoare" în perioada analizată, cum sînt Europa occidentală sau America de Nord, au un ritm de creștere a producției agricole în general inferior ritmului mediu mondial[1]. O singură excepție pare a fi în această privință : Oceania, unde problema se complică însă imediat ce luăm în considerare și factorul demografic.

Decalajul de ritm în favoarea țărilor socialiste este și mai mare dacă avem în vedere nu întreaga producție agricolă, ci numai produsele alimentare — cu influență directă asupra nivelului de consum și de trai al populației.

Analiza creșterii producției agricole în legătură cu transformarea revoluționară a relațiilor agrare ar fi incompletă dacă n-am lua în considerare și creșterea populației în perioada respectivă. Lucrul acesta este cu atît mai important cu cît este știut că în țările socialiste indicatorul sporului natural al populației este în perioada postbelică superior celui antebelic.

Pentru a putea aprecia și prin această prizmă problema, vom menționa deci și un alt tabel în care producția este calculată pe cap de locuitor.

După cum se poate ușor deduce, chiar de la o primă vedere, datele tabelului II întăresc și completează concluzia primului tabel privind superioritatea ritmului de creștere a producției agricole în țările socialiste care au înfăptuit o transformare revoluționară a relațiilor agrare. În timp ce în țările socialiste producția pe cap de locuitor crește rapid într-un ritm net superior celorlalte regiuni ale globului și mediei mondiale, în țările conservatoare ea crește într-un ritm sensibil mai lent, aproximativ la nivelul creșterii mondiale (Europa occidentală), bate pasul pe loc fiind efectiv staționară în ultimul deceniu (America de Nord) sau se află chiar, în ceea ce privește produsele alimentare, constant sub nivelul antebelic (Oceania).

Așadar, din cifrele menționate se poate vedea că în ultimul deceniu socialismul a asigurat un ritm de creștere superior capitalismului nu numai în ceea ce privește producția industrială, dar și cea agricolă. Această superioritate, izvorîtă din natura și superioritatea relațiilor socialiste de

[1] Pentru Europa occidentală lucrul acesta este valabil pentru întreaga perioadă postbelică, exceptînd anii 1953—1958, cînd atinge exact nivelul ritmului mondial ; pentru America de Nord, din 1953 înainte.

Tabel II

Indicii producției agricole pe cap de locuitor
100 = media anilor 1952/53—1956/57

	Media antebelică	Media 1948/49—1952/53	Media 1953/54—1957/58	1958/1959	1959/1960	1960/61
Toate produsele agricole						
Europa occidentală	93	89	102	106	109	110
Europa orientală și U.R.S.S.	84	92	104	122	123	120
America de Nord	88	100	98	99	100	99
Oceania	103	99	99	107	105	106
America latină	109	98	101	106	106	102
Extremul Orient (fără R. P. Chineză)	110	92	101	104	106	108
Orientul apropiat	94	91	101	106	105	104
Africa	92	95	100	100	98	97
Toate regiunile menționate	95	94	101	107	107	107
Numai produsele alimentare						
Europa occidentală	93	89	102	106	109	110
Europa orientală și U.R.S.S.	85	92	104	123	124	121
America de Nord	85	99	99	102	102	101
Oceania	108	102	98	106	101	105
America latină	104	97	101	105	102	99
Extremul Orient (fără R.P. Chineză)	108	92	101	105	107	109
Africa	95	96	100	97	95	94
Toate regiunile menționate	94	94	101	107	108	107

producție, se afirmă clar fie că am compara ritmul lor cu al țărilor capitaliste aflate în perioada „maturității" sau a „difuzării în mase a bunurilor și serviciilor durabile de consum", fie că l-am compara cu al țărilor nesocialiste aflate în perioada „condițiilor prealabile" sau a „impulsului inițial", ca să ne referim la terminologia d-lui Rostow.

Explicația nu este greu de aflat. Creșterea sau scăderea producției agricole în perioada unei transformări a relațiilor agrare depinde în ultimă instanță de poziția clasei care deține puterea și înfăptuiește transformările, față de masa de milioane de țărani — producători ai produselor agricole.

Cînd burghezia a înfăptuit transformările agrare, producția agricolă a scăzut temporar, deoarece — așa cum am arătat — tocmai în perioada aceasta țărănimea a simțit direct trădarea fostului ei aliat antifeudal. Contradicția de interese dintre burghezie, care punea mîna pe putere, și masele țărănești s-a manifestat cu virulență în modul în care noua clasă stăpînitoare înțelegea să rezolve problema agrară. Nu „metodele revoluționare" ci trădarea țărănimii de către burghezie și faptul că ea înțelegea să substituie o formă de exploatare altei forme de exploatare, venind astfel în contradicție cu năzuințele țărănimii dornică să se elibereze de exploatare, a determinat conflictul, mai mult sau mai puțin deschis, dintre cele două forțe antifeudale, cu reflectare directă asupra producției agricole. De altfel, la drept vorbind, burghezia nici nu poate să nu trădeze pînă

la urmă țărănimea. Trădarea ei nu are nimic accidental sau conjunctural; ea este inevitabilă, fiind determinată de natura de clasă a burgheziei, de interesele ei fundamentale.

Dimpotrivă, *revoluția proletară este singura în care clasa care smulge puterea este legată de țărănime în virtutea unei comunități a intereselor lor fundamentale.* Tocmai pe această comunitate a intereselor fundamentale ale clasei muncitoare și țărănimii muncitoare se întemeiază și planul cooperatist-leninist al transformării socialiste a agriculturii.

Înfăptuită din inițiativa partidelor comuniste și muncitorești și sub conducerea clasei muncitoare, trecerea agriculturii de la mica gospodărie individuală la marea gospodărie socialistă se înfăptuiește în interesul maselor largi ale țărănimii și ale întregii societăți, și cu participarea activă a țărănimii.

Dacă la acest fapt fundamental, adăugăm și pe acela că partidele comuniste și muncitorești desfășoară procesul transformării socialiste a agriculturii pe baza unei cunoașteri științifice a legilor dezvoltării sociale, avem la îndemînă elementele esențiale pentru a înțelege de ce *socialismul este prima orînduire care are toate condițiile necesare pentru a înfăptui o transformare profund revoluționară a relațiilor agrare, în condițiile creșterii permanente a producției agricole.*

Firește însă că numai niște materialiști vulgari sau niște sociologi care confundă marxismul cu quietismul pot trage de aici concluzia că existența condițiilor obiective duce automat și la reconstrucția socialistă a satului, în condițiile creșterii producției agricole.

Socialismul — datorită faptului că eliberează pe țăran de exploatare și-l face beneficiar al propriei sale munci — creează așadar *posibilitatea* transformării revoluționare a relațiilor agrare în condițiile creșterii producției agricole. Pe măsură ce experiența mișcării muncitorești și revoluționare internaționale se îmbogățește, se lărgesc și condițiile care permit transformarea acestei posibilități în realitate. De exemplu, experiența construcției colhoznice din U.R.S.S. a ușurat drumul transformării socialiste a agriculturii în țările de democrație populară, așa cum experiența actuală a întregului sistem mondial socialist va ușura și mai mult parcurgerea drumului spre agricultura colectivistă țărilor care în viitor vor trece la socialism.

Toate acestea nu ne îngăduie însă să confundăm posibilitatea (chiar cînd ea nu este abstractă, ci reală) cu realitatea însăși. O asemenea confuzie este străină marxism-leninismului.

Transformarea socialistă a agriculturii reprezintă un proces extrem de complex, care implică numeroase dificultăți ce trebuie învinse pentru ca societatea să transforme în realitate posibilitatea obiectivă de colectivizare a agriculturii în condițiile creșterii producției agricole. Numai fiind pe deplin conștienți de acest lucru, oamenii pot să prevină greutățile și să ia măsurile necesare pentru atingerea scopului propus.

Experiența istorică — pe care ideologii burgheziei o invocă prin exemple neconcludente spre a susține *inerenta* scădere a producției agricole și în cursul colectivizării — a demonstrat de altfel că drumul transformării socialiste a agriculturii nu este o șosea asfaltată și în linie dreaptă.

Tocmai asupra acestui fapt atrăsese atenția și V. I. Lenin cînd sublinia că problema trecerii țărănimii la formele socialiste de producție reprezintă sarcina cea mai grea și mai complexă a clasei muncitoare după preluarea puterii.

O problemă atît de complexă, în care fiecare pas făcut generează elemente și aspecte noi, a căror neglijare se poate resfrînge imediat și negativ asupra producției agricole, rezolvarea cu succes a sarcinilor construcției socialiste în agricultură cere atît consecvență și principialitate în aplicarea legilor generale ale revoluției și construcției socialiste, cît și o profundă cunoaștere a condițiilor concret-istorice în care aceste legi urmează să fie aplicate, în așa fel încît măsurile de politică economică să răspundă într-adevăr în fiecare etapă a dezvoltării cerințelor obiective ale mișcării sociale. Tocmai un asemenea conținut științific și marxist-leninist creator are politica agrară a Partidului Muncitoresc Romîn, ceea ce a făcut ca în Romînia una din trăsăturile cele mai importante ale procesului construcției socialiste la sate să o constituie „*creșterea continuă în întreaga această perioadă a producției agricole vegetale și animale*" [1].

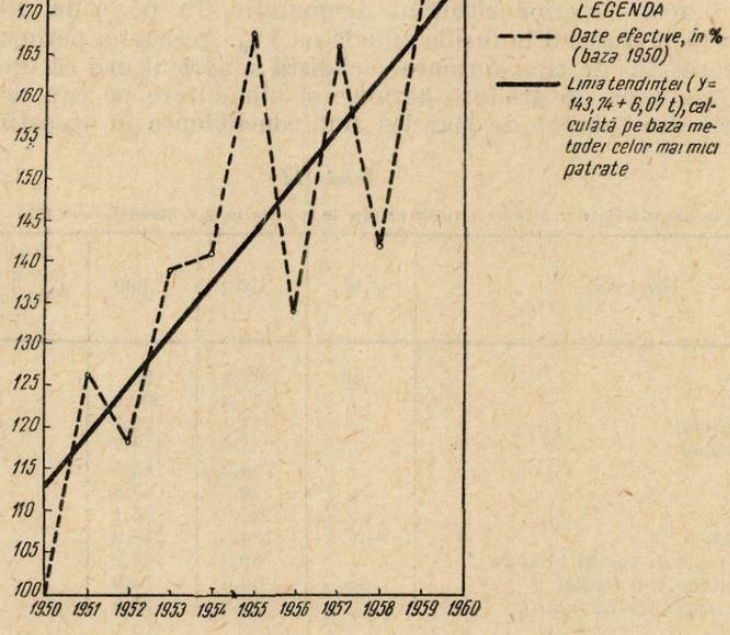

Grafic A.

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale. 27 aprilie 1962*, București, 1962, p. 18.

Creşterea producţiei agricole vegetale şi animale în perioada transformării socialiste a agriculturii se reflectă limpede în dinamica producţiei agricole globale a ţării. Pentru ilustrarea procesului am întocmit graficul A. care se referă la perioada 1950—1960; în pofida oscilaţiilor pe care condiţiile climatice dintr-un an sau altul le mai determină în ceea ce priveşte nivelul absolut al recoltelor, tendinţa de creştere continuă a producţiei agricole globale apare netă din analiza liniei y, calculată prin ajustarea datelor pe baza metodei celor mai mici pătrate.

Un alt fapt semnificativ : ritmul de creştere a producţiei globale agricole a fost în perioada colectivizării considerabil superior celui în care creştea producţia agricolă în Romînia burghezo-moşierească sau creşte astăzi în principalele ţări capitaliste. De pildă, în perioada 1950—1960, ritmul mediu anual de creştere a producţiei agricole globale a Romîniei a fost de 5,4% faţă de numai 1,2% în perioada 1929—1937 şi faţă de 2—3% cît a fost în ultimul deceniu ritmul mediu anual în unele ţări capitaliste dezvoltate. Cu alte cuvinte, într-o perioadă de transformări revoluţionare adînci ale relaţiilor agrare, Republica Populară Romînă a reuşit nu numai să-şi sporească producţia agricolă, dar să facă acest lucru într-un ritm mai înalt decît pot s-o facă ţări care nu trec prin transformări de structură.

Se cuvine menţionat şi faptul că ritmul de creştere a producţiei agricole a fost superior ritmului demografic, în perioada 1950—1960 populaţia ţării crescînd în medie anuală cu 1%. Aceasta a permis ca în tot cursul procesului de transformare socialistă a agriculturii să crească permanent producţia de produse agricole şi alimentare pe cap de locuitor.

Cifrele din tabelul de mai jos sînt concludente în această privinţă.

Tabel III

Producţia principalelor produse agricole pe cap de locuitor în R.P. Romînă între 1950—1960

Produsul	U.M.	1950	1960	Cu cît este mai mare nivelul anului 1960 faţă de 1950 (în %)
Grîu-secară	kg	147,2	193	31,1
Porumb	,,	128,8	300,5	133,3
Floarea soarelui	,,	13,1	28,3	116,0
Sfeclă de zahăr	,,	38,8	184,7	376,0
Cartofi	,,	98,2	163,5	66,5
Struguri	,,	39,7	47,5	19,6
Fructe	,,	24,6	45,1	83,3
Lapte (total)	litri	114,8	148,9	29,7
— din care lapte de vaci şi bivoliţe	,,	90,3	128,2	42,0
Carne (greutate vie) (total)	kg	39,5	52,6	33,2
— din care carne de bovine	,,	17,3	21,0	21,4

Creşterea producţiei pe cap de locuitor a făcut posibilă îmbunătăţirea sistematică a consumului populaţiei şi ridicarea nivelului de trai a milioanelor de locuitori de la oraşe şi sate chiar în perioada transformării revoluţionare a relaţiilor agrare.

Succesele obținute de Republica Populară Romînă în direcția creșterii producției agricole au fost de asemenea natură încît nivelul antebelic a fost depășit atît în ceea ce privește producția vegetală, cît și în ceea ce privește numărul animalelor și producția animală — chiar în cursul transformării socialiste a agriculturii [1]. Faptul acesta este cu atît mai remarcabil cu cît agricultura Romîniei suferise pierderi considerabile în cursul celui de-al doilea război mondial, cînd teritoriul țării a fost teatru de operațiuni militare, și în primii ani postbelici, ca urmare a unor secete consecutive.

Creșterea producției de cereale în raport cu nivelul antebelic s-a realizat pe baza creșterii producțiilor medii la ha. De pildă, la principalele culturi cerealiere — grîul și porumbul — producția medie la ha a fost în perioada 1956/1960 cu 9,7% și respectiv 33,6% mai mare decît în perioada 1934/1938. În 1961, ultimul an înainte de încheierea colectivizării, producția medie la ha a fost la grîu cu 30%, iar la porumb cu 60,6% mai mare decît în ultima perioadă antebelică (1934/1938).

Sporirea producțiilor medii de cereale la ha a făcut posibilă înfăptuirea unui dublu obiectiv, în cursul transformării socialiste a relațiilor agrare: pe de o parte obținerea unor cantități totale de cereale mai mari decît înainte de război, pe de altă parte schimbarea structurii suprafețelor cultivate în concordanță cu cerințele orientării agriculturii spre o producție multilateral dezvoltată. Astfel, în timp ce greutatea specifică a cerealelor pentru boabe în totalul suprafeței cultivate a scăzut de la 87% în 1938 la 72,4% în 1961, greutatea specifică a altor culturi, neglijate în trecut, dar absolut necesare dezvoltării de ansamblu a economiei naționale a crescut în aceiași perioadă, la floarea soarelui de la 0,7% la 4,5% din totalul suprafeței cultivate, la sfeclă de zahăr de la 0,3% la 1,8%, la cartofi și legume de la 2,6% la 5%, iar la plantele de nutreț de la 6,7% la 12,4%.

Extinderea culturii plantelor industriale, a legumelor și plantelor de nutreț — *în condițiile creșterii sistematice a producției cerealiere, baza dezvoltării întregii agriculturi* — contribuie la ridicarea gradului de intensitate a agriculturii și la lichidarea gravelor disproporții care existau în agricultura antebelică a Romîniei ca urmare a caracterului ei extensiv cerealier *.

---

[1] Vezi, în această privință, *Tabelul IV*.

* Aceste schimbări se reflectă și în dinamica și structura producției globale vegetale. Astfel, în 1961 — ultimul an înainte de încheierea colectivizării — producția globală vegetală a țării era cu 23% mai mare decît în 1938 și cu 126,5% mai mare decît în 1948, anul imediat anterior începerii procesului revoluționar de transformare socialistă a agriculturii. Totodată în structura producției globale vegetale, cerealele pentru boabe au scăzut de la 38% în 1938 la 36,8% în 1960, în timp ce plantele uleioase au crescut de la 1,1% la 2,8%, culturile pentru alte industrializări (inclusiv sfecla de zahăr) au crescut de la 0,8% la 3,2%, cartofii, pepenii și legumele de la 8,2% la 17,7%, iar plantele de nutreț de la 3,5% la 5,6%. Toate acestea s-au înfăptuit însă în condițiile în care producția cerealieră era în 1960 cu 14,2% mai mare decît în 1938 și cu 90% mai mare decît în 1948, fapt deosebit de important pentru înțelegerea orientării juste a producției agricole pe calea unei dezvoltări proporționale, a unei îmbinări raționale a diferitelor culturi în condițiile în care posibilitățile de extindere a suprafeței arabile sînt limitate la maximum.

Schimbări importante au intervenit şi în sectorul creşterii animalelor, o dată cu mărirea şeptelului [1]. Trebuie menţionată de pildă îmbunătăţirea structurii efectivelor de animale pe grupe de vîrstă şi sexe *.

În ansamblul ei, producţia globală animală a crescut în 1961 cu 50% faţă de 1938 şi cu 108,3% faţă de 1948. În comparaţie cu 1938, ritmul de creştere a producţiei globale animale a fost mai înalt decît cel al producţiei globale vegetale, ceea ce a dus la o schimbare a structurii producţiei globale a agriculturii, în cadrul căreia a crescut greutatea specifică a producţiei animale.

Schimbări semnificative au intervenit şi în ce priveşte structura producţiei globale animale pe de o parte prin creşterea greutăţii specifice a producţiei de lapte şi ouă în raport cu producţia de carne, pe de altă parte — în cadrul producţiei de carne — prin creşterea greutăţii specifice a cărnii de bovine în raport cu cea de porcine şi ovine.

Împletindu-se indisolubil cu creşterile cantitative, schimbările calitative intervenite în cursul transformării socialiste a agriculturii, ca urmare a dezvoltării multilaterale a producţiei agricole, au contribuit la aprovizionarea ritmică a industriei cu materii prime şi a populaţiei orăşeneşti cu produse agroalimentare. Cerinţele care au fost puse în faţa agriculturii au fost deosebit de mari în această privinţă, dată fiind atît creşterea populaţiei orăşeneşti, cît şi creşterea producţiei în ramurile industriale care utilizează produse agricole ca materii prime**. Cu toate acestea, agricultura a reuşit să asigure atît creşterea cantitativă şi îmbunătăţirea structurii consumului alimentar al populaţiei de la oraşe şi sate, cît şi materiile prime necesare industriei, Romînia lichidînd în ultimii ani ai transformării socialiste a agriculturii importurile de zahăr, ulei şi lînă.

În faţa acestor realităţi devine absolut evident că numai neînţelegerea cauzelor reale care au determinat scăderea producţiei agricole şi lipsurile alimentare grave din perioada transformării burgheze a relaţiilor agrare, îmbinată cu obsesia anticomunismului, pot face pe ideologii contemporani ai capitalismului să proclame în faţa celor dispuşi să-i mai asculte, că orice transformare revoluţionară a relaţiilor agrare şi în special transformarea

---

[1] Vezi, în această privinţă, *Tabelul V*.

* Potrivit datelor recensămîntului animalelor domestice din ianuarie 1962, rezultă, de pildă, că numai în ultimii patru ani ai procesului de colectivizare numărul boilor de muncă a scăzut, în structura efectivului total de bovine, de la 16,9% la 9,1%. În totalul taurinelor a crescut greutatea specifică a vacilor şi junincilor de la 46,2% la 50,5%, iar a tineretului femel de la 21,3% la 26,3%. Acest exemplu arată că în cursul transformării socialiste a agriculturii nu numai că a fost mărit şeptelul, dar s-a lărgit totodată şi baza pentru obţinerea în viitor a unei creşteri şi mai rapide a efectivelor de animale. Semnificativă este şi îmbunătăţirea structurii efectivelor de animale pe rase. De pildă, la taurine 78% din femele sînt animale din rase superioare sau metişii lor, în timp ce înainte de război (anul 1935 cînd s-a efectuat ultimul recensămînt antebelic care permite analiza comparativă a structurii pe rase a şeptelului), ponderea aceasta era de numai 42,7%.

Din totalul ovinelor, cele cu lînă fină şi semifină reprezintă 47% faţă de 32,1% cît indică recensămîntul din 1955.

** Să amintim numai cîteva cifre : populaţia urbană a Romîniei a crescut de la 3 milioane locuitori în 1930 şi 3,7 milioane locuitori în 1948 la 6 milioane locuitori în 1961. Producţia industriei alimentare a crescut în 1961 cu 173% faţă de 1938 şi cu 340% faţă de 1948 ; în industria textilă creşterea a fost cu 384% faţă de 1938 şi cu 431% faţă de 1948 etc.

socialistă a agriculturii ar fi inevitabil însoțită de o scădere temporară a producției agricole.

Experiența Romîniei demonstrînd prin fapte că colectivizarea agriculturii se poate înfăptui în condițiile creșterii producției agricole, ale intensificării și dezvoltării ei multilaterale, dă o lovitură nimicitoare construcțiilor ideologice burgheze. Nu putem să nu menționăm în acest sens, aprecierea pe care o făcea nu de mult N. S. Hrusciov care, referindu-se la experiența Romîniei, sublinia că „Aceasta constituie un mare succes al comuniștilor romîni, o frumoasă contribuție a lor la tezaurul nostru comun, al teoriei și practicei construcției socialiste" [1].

Se pare însă că ideologii burgheziei n-au înțeles decît parțial învățămintele acestei experiențe. Într-adevăr, ce altceva s-ar putea spune despre aprecierile pe care ziarul englez „Times" le făcea la 27 aprilie 1962 cu prilejul încheierii colectivizării în țara noastră, cînd afirma că „în ciuda colectivizării, producția alimentară din Romînia a fost menținută la același nivel", spre a conchide apoi : „Ceea ce Romînia pare să fi demonstrat prin politica sa la sate este că, în ciuda colectivizării, producția nu a avut de suferit pînă acum și, ținînd seama de caracteristicile Europei răsăritene, acest lucru este un succes și probabil și motivul pentru încrederea lor pentru viitor".

Trecem peste amănuntul că formulări ca „producția alimentară a fost menținută la același nivel" sau „producția nu a avut de suferit pînă acum" sînt eufemistice pînă la denaturarea adevărului că producția *a crescut*, spre a ne opri la repetata precizare „în ciuda colectivizării".

„În ciuda colectivizării"? Să apelăm din nou la fapte, la cifre.

Tabel IV

Creșterea producției totale la unele grupe de culturi (sau culturi) și gradul de socializare a agriculturii în R. P. Romînă

Perioada	Producția medie anuală, în mii tone, la			Gradul de socializare la începutul și sfîrșitul perioadei (din total arabil)
	Cereale boabe total	Floarea soarelui	Sfeclă de zahăr	
1934–1938	8 015,7	48,4	392,5	—
1951–1955	8 232,7	265,6	1 405,5	12%–25,9%
1956–1960	9 186,2	362,9	2 427,8	25,9%–84,3%
1961	10 612,3	481,4	2 910,8	84,3%–86,9%

Tabelul de mai sus, întocmit pe bază de medii cincinale care anulează variațiile accidentale determinate de condițiile climatice mai mult sau mai puțin favorabile dintr-un an sau altul, oglindește cu evidență nu numai creșterea continuă a producției la principalele produse agricole vegetale, dar și corelația strînsă dintre această dinamică și extinderea gradului de transformare socialistă a agriculturii.

[1] Citat după „Scînteia" din 25 iunie 1962.

La aceleaşi concluzii duce şi tabelul privind evoluţia numărului de animale, cu atît mai semnificativ cu cît este unanim cunoscută sensibilitatea deosebită a acestui sector al producţiei agricole la transformările în structura de proprietate rurală.

Tabel V

Numărul de animale din Romînia în 1938, la începutul şi la sfîrşitul perioadei de colectivizare a agriculturii

(la începutul anului în milioane capete)

Anul	Bovine	Din care vaci	Porcine	Ovine	Păsări
1938	3652,6	1786,9	2760,6	10086,5	27325
1950	4309,1	2105,2	2210,6	10303,2	17610 *
1962	4707,4	2143,9	4665,4	12846,8	44691,9

* = 1951

Este semnificativă în această privinţă şi dinamica producţiei globale a agriculturii, care îmbină într-un singur mănunchi evoluţia ei în legătură cu mersul colectivizării :

Tabel VI

Dinamica producţiei globale a agriculturii

1938 (ultimul an antebelic)	1948 (ultimul an înainte de începerea transformării socialiste a agriculturii)	1950 (primul an după începerea transformării socialiste a agriculturii)	1960 (anul încheierii cooperativizării agriculturii)	1961 (ultimul an înainte de încheierea colectivizării, terminată în aprilie 1962)
100,0	59,6	71,5	124,4	131

Cifrele sînt la îndemîna oricui [1]. Corelarea lor cu desfăşurarea procesului de colectivizare nu lasă nici o îndoială asupra faptului că creşterea producţiei agricole s-a înfăptuit în Romînia nu „în ciuda colectivizării", ci tocmai pe baza transformării socialiste a agriculturii.

III

Creşterea continuă a producţiei agricole în întreaga perioadă a colectivizării reprezintă un succes istoric al politicii agrare a Partidului Muncitoresc Romîn, succes care verifică, confirmă şi îmbogăţeşte marxism-leninismul, contribuind la mărirea forţei sale de atracţie pe plan internaţional. Este de aceea întrutotul firesc ecoul puternic pe care succesul menţionat l-a avut şi dincolo de hotarele ţării ; nu încape îndoială că timpul nu va face decît să amplifice acest ecou.

[1] Cifrele din acest capitol, privind producţia agricolă a Romîniei, după lucrările Direcţiei Centrale de Statistică : *Dezvoltarea agriculturii Republicii Populare Romîne*, Bucureşti, 1962 şi *Breviar statistic al R.P. Romîne, 1962*, Bucureşti, 1962.

De altfel, încă de pe acum, unii ideologi ai burgheziei, care își dau seama că experiența Romîniei distruge o armă des întrebuințată din arsenalul anticomunismului, încep să sugereze diverse „explicații" ale victoriei politicii agrare a Partidului Muncitoresc Romîn. Este vorba de „explicații" în cel mai fericit caz nesatisfăcătoare, atunci cînd nu sînt direct greșite.

De pildă, în articolul mai sus citat, ziarul londonez „Times" încearcă să explice succesul politicii de colectivizare în Romînia referindu-se cînd la „politica prudentă", cînd la faptul că la țăranul romîn „nu s-a manifestat nici o rezistență împotriva colectivizării". Într-o anumită măsură ambele explicații au un sîmbure de adevăr. Redusă însă la atît, explicația este cel puțin incompletă și unilaterală ; iar dacă noțiunii de „politică prudentă" publiciștii londonezi îi dau un sens care nu include totodată principialitate și curaj revoluționar, ea devine de-a dreptul falsă.

Deși nu ne-am propus să încercăm aici o analiză a politicii de transformare socialistă a agriculturii R. P. Romîne, socotim însă că — date fiind interpretările de felul celei amintite — unele delimitări sînt inevitabile, spre a se putea înțelege care au fost cauzele care au determinat în Romînia *transformarea în realitate a posibilității* socialismului de a obține colectivizarea agriculturii în condițiile creșterii sistematice a producției.

Pentru a răspunde întrebării care se pune, trebuie pornit în primul rînd de la *caracterul profund științific al politicii P.M.R. de transformare socialistă a agriculturii*. Este concludentă în această privință lectura, astăzi, după 13 ani, a documentelor Plenarei C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949 și în primul rînd a Raportului prezentat cu acest prilej de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — documente care au trasat drumul trecerii agriculturii de la mica gospodărie individuală la marea gospodărie colectivă. Aplicînd în mod creator planul cooperatist-leninist la condițiile țării noastre, pe baza unei aprofundate studieri a tuturor particularităților economiei noastre naționale și situației din agricultură (situație economică, nivel tehnic, structură de clasă și relații sociale etc.), P.M.R. a elaborat un program amplu și multilateral de transformări revoluționare, precis determinate în toate aspectele lor esențiale și perfect îmbinate într-un complex unitar de măsuri care aveau să jaloneze întregul mers al agriculturii timp de peste un deceniu.

Justețea acestui program s-a verificat prin faptul că el a stat într-adevăr la temelia întregii munci desfășurate în agricultură timp de 13 ani, păstrîndu-și nealterată actualitatea.

Clarviziunea politică a programului adoptat în martie 1949 poate fi ilustrată cu zeci de exemple : să ne limităm în a menționa faptul că nu există problemă fundamentală care să se fi pus în cursul colectivizării și pentru care programul din martie 1949 să nu fi indicat cu grije, calea principială de soluționare.

Această clarviziune politică s-a împletit *cu fermitatea și tenacitatea revoluționară* cu care C.C. al P.M.R. a dezvoltat linia politică a partidului în concordanță cu cerințele specifice ale fiecărei etape în cursul procesului de colectivizare ; în același timp, cu principialitate leninistă, P.M.R. a apărat linia sa politică împotriva oricăror încercări de abatere de la drumul

trasat, cum au fost de exemplu încercările aventuriste ale grupului antipartinic fracționist al deviatorilor Pauker-Luca.

Așa cum cu deplină justețe s-a subliniat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale dedicată încheierii colectivizării, în politica agrară s-au manifestat din plin trăsături caracteristice ale P.M.R. : *fidelitatea nestrămutată față de adevărurile universal-valabile ale marxism-leninismului unită cu un spirit profund creator, străin oricăror dogme.* Spiritul creator al politicii P.M.R. se întemeiază pe cunoașterea aprofundată a realităților din țara noastră, pe studierea amănunțită a cerințelor obiective ale dezvoltării sociale, pe legătura permanentă cu masele, pe grija de a preveni din timp fenomenele negative care pot apărea și a orienta eforturile spre înfăptuirea sarcinilor principale.

Toate acestea au asigurat *continuitatea* perfectă a politicii noastre agrare în tot cursul transformării socialiste a agriculturii, continuitate fără de care ar fi fost de neconceput mersul mereu ascendent al colectivizării și creșterea continuă în acest timp a producției agricole.

Pentru a înțelege în ce constă experiența Romîniei, trebuie avut în vedere și un alt fapt esențial, subliniat de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej cu prilejul încheierii colectivizării :

„*Profundele transformări revoluționare care au avut loc la sate s-au înfăptuit în condițiile dezvoltării întregii economii naționale pe o linie mereu ascendentă, echilibrată, toate ramurile crescînd armonios, în ritm susținut*" [1].

Este știut că dezvoltarea economică a Romîniei începe să preocupe astăzi pînă și pe specialiștii occidentali. Nu de mult, chiar o asemenea publicație oficială și rezervată în aprecieri (mai ales cînd este vorba de succesele țărilor socialiste) cum este „Buletinul economic pentru Europa" al O.N.U. era nevoită să consemneze faptul că dezvoltarea impetuoasă a economiei naționale a R. P. Romîne se sintetizează în faptul că venitul național a crescut în ultimul deceniu cu peste 10%, în medie anuală, ceea ce reprezintă „un ritm de creștere printre cele mai ridicate dintre cele care au fost înregistrate în Europa după război, într-o perioadă comparabilă" [2]. Încercînd să formuleze diverse rezerve privind unele aspecte ale metodologiei de calcul la unii indicatori, autorii studiului nu pot pînă la urmă să nu recunoască : „Cu toate acestea, rezervele pe care le-am formulat nu schimbă cu nimic faptul că Romînia se plasează în rîndul economiilor celor mai dinamice ale Europei de după 1950" [3].

La baza ritmului înalt de dezvoltare economică stă politica de industrializare socialistă a țării. Ducînd o politică fermă de industrializare socialistă susținută, prin dezvoltarea cu precădere a industriei grele și transformînd industria în ramura conducătoare a întregii economii, Partidul Muncitoresc Romîn a vegheat totodată permanent la păstrarea unor proporții juste între diversele ramuri ale economiei. Datorită acestui fapt,

---

[1] *Op. cit.*, p. 7.

[2] Nations Unies, „Bulletin économique pour l'Europe", vol. 13, nr. 2, noiembrie 1961, p. 78.

[3] *Op. cit.*, p. 69.

în perioada construcției socialiste, în țara noastră nu au apărut disproporții de natură să împiedice mersul mereu ascendent al economiei și creșterea continuă a nivelului de trai. O deosebită atenție a fost acordată sprijinului reciproc dintre industrie și agricultură, cele două ramuri principale ale economiei. Aspectul acesta trebuie subliniat cu deosebită tărie, dată fiind actualitatea excepțională a problemei corelației dintre industrie și agricultură în procesul creșterii economice. Este bine știut faptul că în unele țări slab dezvoltate care pornesc acum pe drumul industrializării se socotește că opera de industrializare poate fi înfăptuită prin sacrificarea intereselor agriculturii, ceea ce dă naștere la disproporții pline de consecințe grave. O asemenea politică ar putea avea consecințe cu atît mai nedorite în ceea ce privește producția agricolă într-o țară care construiește socialismul.

Politica urmată în R. P. Romînă în această privință a fost clar formulată încă din 1945 cînd s-a subliniat că dezvoltarea industriei grele trebuie să contribuie și la ridicarea agriculturii; ea a fost reafirmată cu tărie cu prilejul congresului de constituire a P.M.R. (februarie 1948): „Dorim să asigurăm dezvoltarea industrială a țării noastre" — arăta tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, precizînd: „Este evident că aceasta nu înseamnă să atingem acest scop dezvoltînd industria în detrimentul agriculturii. Dimpotrivă, aceasta înseamnă că, odată cu dezvoltarea intensă a industriei, și agricultura noastră va trebui scoasă din starea de înapoiere, modernizată, înzestrată cu mijloacele tehnice necesare, cu semințe selecționate și vite de soi" [1].

Înfăptuirea acestei politici nu a fost lipsită de greutăți. Este știut, de pildă, că în primii ani ai cincinalului 1951—1955, organele de planificare au încercat să forțeze ritmul industrializării, neglijînd interesele agriculturii; C.C. al P.M.R. a intervenit însă *imediat* și cu energie, restabilind proporțiile juste în repartizarea investițiilor.

Folosindu-se posibilitățile crescînde pe care industrializarea socialistă le crea economiei naționale, au fost alocate agriculturii — în perioada colectivizării — mijloace importante. Investițiile statului în agricultură s-au ridicat în perioada 1950—1961 la peste 27 miliarde lei, ceea ce reprezintă 14,9% din totalul investițiilor făcute de stat în economia națională.

Corelarea strînsă a dezvoltării industriale și agricole a stimulat atît ritmul industrial cît și creșterea producției agricole. Procesul de industrializare socialistă s-a întemeiat pe lărgirea continuă a pieței interne, în care schimbarea radicală a condițiilor de viață ale satului a jucat un rol de prim ordin.

În același timp, pe baza industrializării a fost creată o nouă bază tehnică-materială a agriculturii, modernă, corespunzătoare cerințelor agriculturii socialiste și capabilă să înlesnească creșterea producției agricole în concordanță cu nevoile economiei naționale.

Făurirea economiei socialiste este un proces de *construcție*; ea presupune ca atare respectarea riguroasă a legilor generale ale construcției

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, București, 1955, p. 152.

și totodată o concepție arhitectonică proprie, căreia să-i fie subordonate proporții minuțios determinate și apoi aplicate în tot cursul construcției, plan în detalii calculat. În cadrul unei asemenea economii perfect echilibrate, care se dezvoltă ritmic, transformarea socialistă a agriculturii a fost integrată în Romînia ca parte organică în procesul general al creșterii și acesta reprezintă unul din factorii succesului de care ne ocupăm.

După cum se știe, transformarea socialistă a agriculturii este obiectiv necesară în perioada trecerii de la capitalism la socialism, deoarece numai pe această cale poate fi înlăturată contradicția care apare în condițiile în care socialismul se dezvoltă la orașe în timp ce la țară rămîne predominantă mica gospodărie individuală.

Înfăptuirea trecerii de la gospodăria individuală la gospodăria colectivă trebuie să se întemeieze pe *făurirea unei noi baze tehnice-materiale a agriculturii.*

În procesul făuririi bazei tehnice-materiale necesare marii agriculturi socialiste, are loc o considerabilă și accelerată dezvoltare a forțelor de producție la sate, crește productivitatea muncii agricole, se dezvoltă producția agricolă, creîndu-se astfel condițiile cele mai prielnice pentru transformarea socialistă a relațiilor agrare.

Trasînd programul transformării socialiste a agriculturii, P.M.R. a subliniat permanent că acest proces trebuie să se desfășoare *treptat*, numai pe măsura creării condițiilor necesare. „Trecerea la agricultura socialistă, la organizarea gospodăriilor colective — spunea tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej încă de la plenara C.C. al P.M.R. din 3 — 5 martie 1949 — presupune, cum am arătat mai sus, o industrie dezvoltată, în stare să pună la dispoziția agriculturii tractoarele și mașinile de care are nevoie, existența unor cadre de agronomi capabili să conducă agricultura după cele mai perfecționate metode științifice, o muncă sistematică de lămurire și de convingere a masei țărănimii sărace și mijlocașe despre folosul gospodăriilor colective. Atît timp cît noi n-am creat baza tehnică și cadrele necesare, atît timp cît noi n-am intensificat încă munca de lămurire temeinică a maselor țărănimii muncitoare pentru ca acestea să treacă de bunăvoie la organizarea agriculturii colective, ar fi greșit și chiar păgubitor de a trece la o colectivizare masivă" [1].

Pornind de la această teză de principiu, urmărită neabătut de-a lungul a 13 ani, și sprijinindu-se pe industria socialistă în plină dezvoltare, regimul democrat-popular a făurit o nouă bază tehnico-materială a agriculturii.

Agricultura R.P. Romîne dispune astăzi de 54 000 tractoare fizice (față de 4 049 în 1938), de 50 000 semănători mecanice (de circa 10 ori mai mult decît în clipa trecerii la transformarea socialistă a agriculturii), de 25 000 combine pentru păioase, etc.*

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 211.

* Făurirea unei puternice industrii grele care înzestrează satul cu tehnica modernă a dus la schimbări radicale în structura bazei energetice a agriculturii : de unde în 1938, din totalul energiei utilizate în agricultură 14,3% era energie mecanică și 85,7% energie animală, în 1960 raportul se inversează, peste 3/4 fiind energie mecanică.

Noua bază tehnico-materială a agriculturii este o întruchipare vie a faptului că pîrghia principală pentru îndrumarea agriculturii pe calea socialismului este industria socialistă, industria grea.

Înzestrarea agriculturii cu tehnica nouă a fost însoțită de măsuri organizatorice corespunzătoare, care să asigure utilizarea ei cît mai eficientă. Un rol deosebit de important au îndeplinit în această privință Stațiunile de mașini și tractoare — prin intermediul cărora țărănimea a putut să folosească în mod avantajos noua tehnică — și gospodăriile agricole de stat, modele vii ale organizării și superiorității agriculturii mari socialiste.

Sprijinindu-se astfel pe mijloacele moderne care i-au fost puse la dispoziție, agricultura Romîniei a reușit să-și sporească simțitor producția.

Concomitent cu dezvoltarea continuă a bazei tehnico-materiale, regimul democrat-popular s-a preocupat atent de problema formării cadrelor de specialiști necesari agriculturii socialiste *.

Punînd cu tărie problema cadrelor de specialiști, a cercetărilor științifice legate de agricultură și a aplicării în producție a cuceririlor științei, plenara C.C. al P.M.R. din martie 1949 a subliniat totodată că agricultura socialistă presupune *o ridicare în masă* a nivelului de pregătire culturală, tehnică și științifică a țărănimii.

În cursul transformării socialiste a agriculturii a fost lichidat analfabetismul și s-a introdus învățămîntul general de 7 ani, toți elevii primind gratuit manualele școlare. În clasele V—VII din mediul rural învață acum de 10 ori mai mulți elevi decît înainte de război.

A fost lărgită considerabil intelectualitatea rurală, la sate lucrînd astăzi — în raport cu 1938 — de peste 2 ori mai multe cadre didactice, de peste 5 ori mai mulți medici, de peste 8 ori mai mulți specialiști agricoli cu studii superioare. Numărul instalațiilor cinematografice este de peste 30 ori mai mare decît înainte de război, iar cele circa 8 000 biblioteci din mediul rural au peste 3 milioane de cititori. La cursurile agrozootehnice de masă au participat, în ultimul an înainte de încheierea colectivizării, 570 000 țărani ș.a.m.d.

Revoluția culturală desfășurată la sate nu poate să fie, sub nici o formă, separată de transformarea socialistă a agriculturii; ele nu numai că au mers împreună, dar s-au sprijinit și condiționat reciproc. În același

---

O dată cu tractoarele și o gamă întreagă de mașini agricole care au pătruns în agricultură, s-a extins utilizarea substanțelor chimice pentru mărirea fertilității solului și combaterea dăunătorilor, s-au înmulțit considerabil construcțiile gospodărești (remize, grajduri, silozuri), se efectuează pe scară mereu lărgită lucrări de îmbunătățiri funciare, de irigații etc.

* În ultimii 15 ani au fost pregătiți pentru agricultură peste 14 000 specialiști cu pregătire superioară, peste 25 000 tehnicieni și peste 100 000 muncitori calificați în școli profesionale și alte forme de pregătire. În prezent, în școli și institute agronomice învață circa 50 000 elevi și studenți. Atenția acordată formării cadrelor de specialiști a făcut posibil ca astăzi fiecare gospodărie agricolă de stat să fie încadrată cu cel puțin 5 specialiști cu studii superioare agricole, fiecare S.M.T. în medie cu 2—3 ingineri mecanizatori, fiecare gospodărie colectivă cu un inginer agronom și să revină la fiecare 3—4 gospodării colective cîte un medic veterinar. În același timp, lărgirea procesului de formare a noi cadre de specialiști de înaltă calificare creează condițiile ca pînă în 1970, fiecare gospodărie de stat să dispună de 7 cadre și fiecare gospodărie colectivă de 3 cadre cu studii superioare.

timp a fost dezvoltată inițiativa creatoare a maselor, s-a lărgit permanent participarea țărănimii la conducerea treburilor obștești, iar problemele fundamentale ale transformării socialiste a satului au fost dezbătute amplu și sistematic cu masele țărănești care au făcut ele însile sugestii și propuneri privind transformarea socialistă a satului și măsurile necesare creșterii producției agricole, propuneri și sugestii transpuse apoi în fapt de organele de partid și de stat.

Trasînd un vast și curajos program revoluționar de transformare socialistă a satului, program care la vremea respectivă a stîrnit nu puține zîmbete sceptice ideologilor burgheziei încredințați că țăranul romîn este prin natură „ostil" socialismului, P.M.R. n-a confundat nici o clipă revoluționarismul cu aventurismul, ci a curmat necruțător și în fașe orice asemenea tendințe aventuriste, cînd încercau să-și facă loc. Creînd cu grije gospodărească toate condițiile necesare (bază tehnică-materială, cadre, revoluție culturală, cointeresare materială, convingerea țărănimii etc.), Partidul a corelat permanent munca sa de făurire a noilor relații socialiste de crearea acestor condiții prealabile. „*Caracteristic pentru procesul de transformare socialistă a agriculturii* — arăta tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — *a fost înaintarea treptată, continuă, pe măsura convingerii țărănimii de a trece pe drumul agriculturii socialiste și pe măsura creării bazei tehnice-materiale necesare*" [1].

Un factor esențial al planului cooperatist leninist îl constituie întemeierea lui pe alianța muncitorească-țărănească. Călăuzindu-se după indicațiile lui V. I. Lenin, P.M.R. nu numai că a apărat ca lumina ochilor alianța muncitorească-țărănească, dar a întărit-o permanent și sub toate formele.

Stabilind ca principiu fundamental al politicii sale la sate principiul liberului consimțămînt al țărănimii în trecerea ei spre forme socialiste de producție și socotind că acest liber consimțămînt trebuie să se întemeieze în mod firesc pe convingerea țărănimii asupra superiorității gospodăriei colective, regimul democrat-popular din Romînia a acordat un sprijin multilateral țărănimii muncitoare în vederea ridicării producției agricole.

Respectarea liberului consimțămînt s-a îmbinat indisolubil cu aplicarea unor măsuri chibzuite de stimulare materială a producătorilor agricoli, măsuri care au dus concomitent la creșterea producției agricole, la ridicarea gospodăriilor țărănești mici și mijlocii și, totodată, la apropierea lor treptată de formele socialiste de producție.

Politica de stimulare materială a producătorilor agricoli — care a jucat un rol de prim ordin în creșterea producției agricole în perioada colectivizării — n-a izvorît din considerente tactice de moment, n-a fost determinată de cauze accidentale. Ca și toate celelalte măsuri adoptate în cursul operei de transformare socialistă a agriculturii, ea a avut un caracter profund principial și transpunea în fapt, în concordanță cu

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale. 27 aprilie 1962*, p. 12—13.

cerințele fiecărei etape, o teză fundamentală formulată de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej încă de la Plenara C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949 : „Piața, în Republica Populară, crește nu pe seama sărăcirii și proletarizării țărănimii muncitoare, ci datorită creșterii bunăstării țărănimii mijlocașe și sărace". Reluînd această idee, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej preciza apoi, în același raport : „Trebuie accentuat că alcătuirea gospodăriei agricole colective va avea loc nu pe baza ruinării și distrugerii gospodăriilor mici și foarte mici, nu pe calea luptei cu ele, ci pe calea ridicării lor economice, a ridicării lor la un nivel mai înalt al tehnicii, culturii și organizării lor" [1].

În concordanță cu această politică, regimul democrat-popular, a acordat nu numai unităților socialiste, dar și gospodăriilor individuale ale țărănimii muncitoare asistență tehnică, credite, posibilitatea de a utiliza tehnica modernă și de a-și valorifica avantajos producția obținută. Rezultatele acestui sprijin se reflectă în faptul că în cursul transformării socialiste a agriculturii, gospodăriile individuale ale țărănimii muncitoare au ajuns să obțină producții medii la ha mai înalte decît întreaga agricultură a Romîniei burghezo-moșierești (inclusiv gospodăriile moșierești) înainte de război. Astfel, în 1955—1959, în sectorul individual al agriculturii s-au obținut 14,1 q porumb la ha față de 10,4 q, în perioada 1934—1938. De asemenea, în perioada colectivizării, a crescut densitatea animalelor la 100 ha în gospodăriile individuale.

Incapabili să înțeleagă procesul transformării socialiste a vieții rurale, unii sociologi burghezi au încercat să-l „explice" prin „presiunile" economice pe care chipurile le-ar exercita statul socialist ; între mijloacele acestea de „presiune" ei citează de regulă cotele obligatorii. O asemenea explicație falsă este contrazisă de întregul mers al colectivizării în agricultura Romîniei. Să amintim un singur fapt : ritmul transformării socialiste a agriculturii s-a intensificat după 1952, o dată cu înființarea întovărășirilor agricole. În perioada 1956—1959 s-a înfăptuit trecerea în masă a țărănimii spre întovărășirea agricolă, numărul familiilor de întovărășiți crescînd de la 206,3 mii în 1955 la 1767,1 mii în 1959. A început apoi mișcarea de trecere în masă a țărănimii spre forma superioară a cooperației agricole, gospodăria colectivă, mișcare care s-a accentuat în 1961.

Este important ca aceste date să fie subliniate în legătură cu problema amintită, deoarece în Romînia sistemul cotelor obligatorii a început să fie înlocuit treptat prin sistemul contractelor și achizițiilor încă din 1953. În 1956, fondul de stat se forma pe calea contractărilor și achizițiilor în proporție de 27% la porumb, 26,6% la floarea-soarelui, 59,7% la carne, 49,2% la lapte de vacă, 36,3% la lînă etc. În același an, 1956, Romînia a fost prima țară socialistă care — pe baza unei experiențe de trei ani — a desființat sistemul cotelor obligatorii, așezînd relațiile de schimb între oraș și sat pe baze comerciale.

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. IV, E.S.P.L.P., 1955, p. 203 și 210

Extinderea treptată și folosirea largă a contractelor ca metodă fundamentală în relațiile economice cu țărănimea, întruchipare a unei politici perseverente de aplicare a principiului cointeresării materiale, a dus la creșterea producției agricole vegetale și animale a țării, la creșterea veniturilor țărănimii și a fondului central de stat, contribuind totodată la apropierea gospodăriilor individuale ale țărănimii muncitoare de formele socialiste de economie; ea și-a adus astfel contribuția la înfăptuirea cu succes a colectivizării.

Ca urmare a politicii consecvente de cointeresare materială a țărănimii, veniturile acesteia au crescut o dată cu creșterea producției agricole. Calculat pe un țăran, venitul real a crescut între 1950—1960 cu 71%.

Acum cîțiva ani, în plin proces de transformare socialistă a agriculturii, existau sociologi burghezi care — derutați de astă dată de desființarea sistemului cotelor obligatorii — vedeau în politica noastră de ridicare sistematică a gospodăriei țărănești semnele unei „restabiliri a capitalismului" în agricultura Romîniei. Vrabia, mălai visează. În cazul de față n-a fost însă numai atît. Sociologii burghezi dovedeau o dată mai mult că nu sînt în stare să înțeleagă nici esența alianței muncitorești-țărănești, nici caracterul dialectic al mersului gospodăriei țărănești spre socialism, nici grija cu care politica P.M.R. de creștere a producției agricole și de ridicare a gospodăriei țărănești s-a îmbinat cu o fermă politică de clasă la sate și de apropiere a gospodăriilor individuale mici și mijlocii de cooperația de producție agricolă.

Politica de clasă la sate a fost limpede formulată în 1949: „*Ne sprijinim pe țărănimea săracă, strîngem alianța cu țărănimea mijlocașă și ducem o luptă neîntreruptă împotriva chiaburimii*" [1].

Urmînd neclintit această politică, regimul democrat-popular a sprijinit ridicarea gospodăriilor țărănimii muncitoare și a luat totodată măsuri pentru îngrădirea chiaburimii și reducerea sistematică a sferei exploatării la sate. Prin aplicarea atentă a acestei politici și fără a se prejudicia asupra producției agricole a țării, greutatea specifică a gospodăriilor capitaliste-chiaburești a scăzut treptat în totalul gospodăriilor individuale de la 5,4% în 1948 la 2,5% în 1954 și 1,5% în 1959 cînd — ca urmare a rezultatelor obținute în transformarea socialistă a agriculturii — s-a trecut la desființarea oricăror forme ale exploatării omului de către om la sate.

Modul în care P.M.R. a rezolvat problema lichidării exploatării capitaliste la sate reprezintă un exemplu de aplicare creatoare, la condițiile concrete din țara noastră, a marxism-leninismului și nu poate fi de asemenea separat de succesele obținute de Romînia în opera de colectivizare.

Cînd economiștii marxiști vorbesc despre principiul leninist al liberului consimțămînt ca despre un principiu fundamental al politicii de transformare socialistă a agriculturii, sociologii și economiștii burghezi dau sceptici din cap (în cel mai fericit caz). Ei par a ști, ce știu. Dar, în mod evident ei nu înțeleg un lucru elementar și fundamental: că încălcarea

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 213.

liberului consimțămînt ar submina alianța muncitoresc-țărănească și ar face de neexplicat consolidarea continuă a puterii proletare, după cum ar face imposibilă și creșterea producției agricole în perioada colectivizării. Am arătat mai sus că înșelarea așteptărilor și năzuințelor țărănimii a provocat scăderea producției agricole în perioada transformării burgheze a relațiilor agrare ; cu atît mai mult, încălcarea liberului consimțămînt al țărănimii, încercarea de a o obliga să intre în forme colective de producție, ar duce la rezultate cel puțin similare în ceea ce privește producția agricolă în perioada transformării socialiste a agriculturii.

Țăranul este un bun și chibzuit gospodar ; ca atare el n-are dogme și se dovedește mai bun economist decît toți economiștii burghezi care cred în veșnicia proprietății private.

Bazîndu-se pe o cunoaștere profundă a țărănimii muncitoare, pe cunoașterea năzuințelor ei spre o viață mereu mai bună, năzuință care poate înfrînge atașamentul ei față de gospodăria individuală, C.C. al P.M.R. a arătat încă din martie 1949 calea pe care țăranul poate fi atras spre socialism de bună voie : „Țărănimea mijlocașă va putea să fie atrasă pe calea socialismului numai atunci cînd va fi convinsă că această cale este în interesul ei... Dar, pentru a se hotărî să meargă pe drumul socia- va trebui s-o convingem în practică de faptul că această trecere este necesară și este în folosul ei. Deci numai pe calea aceasta, *a convingerii prin fapte...*" [1]

Este unanim cunoscută astăzi lupta pe care C.C. al P.M.R. a dus-o spre a pune capăt încercărilor grupului antipartinic Pauker-Luca de a încălca liberul consimțămînt și de a forța colectivizarea. Respectarea liberului consimțămînt la intrarea în întovărășire sau în gospodăria colectivă, la transformarea întovărășirilor în gospodării colective, a fost un principiu fundamental al politicii P.M.R. la sate.

Respingînd pripeala, dar nepierzînd nici o clipă din vedere țelul urmărit, regimul democrat popular din Romînia s-a preocupat cu consecvență ca gospodăriile colective care se formau să fie trainice, să se bazeze pe convingerea țăranilor că au ales bine calea pe care vor merge în viitor.

În tot cursul procesului de colectivizare, eforturile principale au fost permanent concentrate în direcția consolidării economice a gospodăriilor colective, astfel ca ele, prin exemplul viu al rezultatelor obținute în producție și în ridicarea nivelului de trai al colectiviștilor, să devină un mijloc puternic de convingere a maselor țărănești că numai acesta este drumul pe care trebuie să-l urmeze. Aceasta alcătuiește o trăsătură fundamentală a politicii de transformare socialistă a agriculturii în Romînia

Preocuparea permanentă pentru întărirea economico-organizatorică și dezvoltarea continuă a gospodăriilor colective create a avut un caracter profund principial.

Socotind că noua agricultură colectivistă trebuie să fie rodul convingerii țărănimii, al muncii și participării ei active la schimbarea cursului vieții rurale și dezvoltarea economiei naționale, sprijinind din punct de

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 215.

vedere economic, financiar, tehnic şi organizatoric noile unităţi agricole socialiste create, P.M.R. şi guvernul R.P.R. n-au mers nici o clipă pe calea concesiilor neprincipiale (forme de „subvenţionare", admiteri ale încălcării statutului în ceea ce priveşte mijloacele de producţie ce trebuie colectivizate etc.) ceea ce ar fi putut duce la unele succese de moment, dar s-ar fi răsfrînt apoi negativ în activitatea de producţie a noilor unităţi socialiste.

Ca urmare a acestei politici, gospodăriile agricole colective din Romînia şi-au sporit permanent averea obştească şi şi-au extins sfera activităţii productive. Toate datele statistice existente şi publicate scot în evidenţă regularitatea cu care gospodăriile colective au obţinut producţii la hectar şi rezultate în creşterea animalelor mult superioare celor obţinute în gospodăriile individuale. Acest lucru este esenţial pentru înţelegerea concordanţei depline care există între creşterea producţiei agricole a ţării şi extinderea sectorului socialist din agricultură.

În acelaşi timp, pe măsură ce superioritatea gospodăriei colective se afirma mai puternic, mase tot mai largi de ţărani îşi îndreptau privirile spre gospodăriile colective, le îngroşau rîndurile, contribuiau la întărirea lor şi — prin aceasta — creau posibilităţi suplimentare de afirmare a superiorităţii socialismului.

O legătură dialectică, intimă, de interacţiune de la cauză la efect şi de la efect la cauză s-a stabilit astfel în procesul dezvoltării socialiste a agriculturii.

Producţiile superioare obţinute de gospodăriile colective şi creşterea mai rapidă a nivelului de trai al colectiviştilor (în condiţiile în care producţia şi nivelul de trai au crescut şi în gospodăriile individuale, aşa cum am arătat) au contribuit la convingerea ţărănimii muncitoare spre a trece la formele socialiste de producţie agricolă şi au făcut totodată ca fiecare pas în extinderea sectorului socialist din agricultură să fie în acelaşi timp şi un pas în direcţia creşterii producţiei agricole a ţării.

Fireşte, numai un naiv ar putea deduce de aici că la convingerea ţărănimii asupra superiorităţii agriculturii socialiste s-a ajuns deodată, într-un an sau doi sau studiindu-se tabele statistice. S-au adunat, de-a lungul anilor, mii de fapte de viaţă care au dus pe ţăranul muncitor la pasul hotărîtor cînd şi-a unit pămîntul cu al celorlalţi ţărani în gospodăria colectivă.

Un merit istoric al P.M.R. constă în faptul de a fi înlesnit acest pas, dîndu-i posibilitate ţăranului să se convingă despre avantajele socialismului nu numai din ceea ce vede la alţii, dar chiar din propria lui experienţă. Un rol din cele mai însemnate l-a îndeplinit în această privinţă indicaţia plenarei C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949 privind utilizarea formelor inferioare de cooperare în producţia agricolă. În Romînia au apărut în cursul transformării socialiste a agriculturii diverse forme inferioare de cooperare, cea mai mare extindere luînd-o însă întovărăşirile agricole pentru lucrul în comun al pămîntului, introduse în 1952 printr-o luptă ascuţită împotriva grupului antipartinic. Specificul acestei forme de cooperare a constat în faptul că îmbină unele avantaje ale socialismului (lucru în comun şi mecanizat pe suprafeţe întinse, posibilităţi de a introduce metode agrotehnice înaintate imposibil de aplicat pe loturi răzleţe, divi-

ziunea muncii și un nivel mai înalt al productivității muncii etc.) cu păstrarea proprietății individuale asupra lotului adus în întovărășire. Munca în întovărășiri a însemnat o mare școală a socialismului pentru sute de mii de țărani muncitori și le-a ușurat pasul următor, decisiv, spre forma pe deplin socialistă a gospodăriei colective.

Este suficient să menționăm, astfel, că din cele 3,2 milioane familii de colectiviști de astăzi, cu trei ani în urmă 1,7 milioane erau încă întovărășiți. Se poate spune că în perioada 1952—1962, imensa majoritate a țăranilor colectiviști au trecut prin școala întovărășirilor.

La îndeplinirea cu succes a rolului jucat de întovărășiri decisivă a fost însă nu numai introducerea acestei forme, ci și faptul că ele au fost permanent înțelese ca formă *intermediară*, de trecere spre treapta superioară, a gospodăriei colective, ceea ce a presupus o muncă atentă și răbdătoare de întărire treptată a elementelor socialiste din întovărășiri, de ridicare sistematică a lor spre gospodăria colectivă.

★

Este ușor de înțeles că realizarea concomitentă a unei asemenea multitudini de sarcini complexe care se întrepătrund strîns una cu alta — din care am schițat mai sus numai cîteva — ar fi fost imposibil de conceput fără o largă și permanentă muncă politico-organizatorică, menită să ridice nivelul de conștiință a maselor țărănești, încît să devină ele însele înfăptuitoarele programului elaborat de partid pentru transformarea socialistă a agriculturii. „*Munca politică desfășurată de organele și organizațiile de partid, de întregul activ de partid pentru lămurirea și convingerea țărănimii* — spunea tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej referindu-se la perioada de colectivizare — *a luat caracterul uneia din cele mai largi acțiuni politice și organizatorice de masă a partidului*".

Această muncă uriașă, desfășurată fără răgaz timp de 13 ani, a dus nu numai la înfăptuirea transformării socialiste a agriculturii și la creșterea producției agricole, la făurirea unei noi agriculturi, a unei noi țărănimi și a unui nou sat, la ridicarea pe o treaptă superioară a alianței muncitorești-țărănești, dar și la întărirea rolului conducător al Partidului Muncitoresc Romîn, la creșterea încrederii și devotamentului țărănimii față de partid și de puterea democrat-populară, chezășie supremă a faptului că și sarcinile care se pun agriculturii în noua ei etapă de dezvoltare, vor fi îndeplinite cu tot atîta succes.

ОПЫТ РУМЫНИИ И ПРОБЛЕМА УВЕЛИЧЕНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА В ХОДЕ РЕВОЛЮЦИОННОГО ПРЕОБРАЗОВАНИЯ АГРАРНЫХ ОТНОШЕНИЙ

РЕЗЮМЕ

В связи с окончанием коллективизации сельского хозяйства в Румынской Народной Республике автор рассматривает вопрос о значении опыта Румынии в разрешении идеологического спорного во-

проса современности, касающегося судьбы сельскохозяйственного производства в период революционного преобразования аграрных отношений.

В буржуазной социологии распространено мнение, что любое революционное преобразование аграрных отношений сопровождается неизбежно временным спадом сельскохозяйственного производства, очень высокими общественными издержками. Эта теория призвана тормозить борьбу трудящихся масс слаборазвитых стран за глубокие аграрные преобразования, ставшие неизбежными, и за ликвидацию в связи с этим всех феодальных пережитков, задерживающих экономический рост и социальный прогресс в этих странах. Одновременно, вышеупомянутая теория имеет целью умалить историческую важность социалистических преобразований в сельском хозяйстве, происходящих в странах мировой социалистической системы.

Автор анализирует причины, обусловившие временный спад сельскохозяйственного производства в период буржуазных преобразований аграрных отношений, приводя в качестве примеров случаи двух крайностей перехода от феодализма к капитализму в Европе: с одной стороны, во Франции, где этот переход совершился путем кровавой революции в конце XVIII в., и, с другой стороны, в России и Румынии, в которых он произошел во второй половине XIX в. путем типичных реформ на основе компромисса между помещиками и буржуазией. Спад сельскохозяйственного производства и в одном и в другом случае, заключает автор, обусловлен тем фактом, что интересы буржуазии не совпадают полностью с интересами крестьянства, что буржуазия использует крестьянское движение в своих, эгоистических, классовых интересах и совсем не намерена удовлетворить полностью действительные чаяния, за осуществление которых борется крестьянство.

Верность этого вывода подкрепляется и тем обстоятельством, что хотя аграрные преобразования, проводимые рабочим классом после взятия власти, имеют гораздо более глубокий характер и гораздо более революционное содержание, чем когда-либо в прошлом, они все же осуществляются в условиях роста сельскохозяйственного производства. Этот факт объясняется тем, что основные интересы рабочего класса и трудящегося крестьянства совпадают, что аграрные преобразования в период пролетарской власти осуществляются при активном участии крестьянства.

Подчеркивая, что в процессе строительства социализма впервые появляется объективная возможность осуществления революционных аграрных преобразований в условиях роста сельскохозяйственного производства, автор показывает одновременно, что превращение этой возможности в действительность требует проведения глубоко научной политики. Именно такая научная политика проводилась в РНР; благодаря ей сельскохозяйственная продукция растениеводства и животноводства непрерывно росла в течение всего процесса коллективизации.

Приводя ряд данных, отражающих этот рост и его тесную связь с повышением степени обобществления сельского хозяйства, автор анализирует в последней части статьи основные черты аграрной поли-

тики, проводившейся в Румынии в период перехода от мелкого индивидуального хозяйства к крупным социалистическим хозяйствам. В работе подчеркивается, таким образом, сущность опыта Румынии, которая превратила возможность роста сельскохозяйственного производства в период революционных преобразований в действительность; речь идет о том опыте, который вызвал большой интерес и за границей и который видные представители международного коммунистического движения оценили как большой успех румынских коммунистов, как важный вклад в общую сокровищницу теории и практики строительства социализма.

L'EXPÉRIENCE DE LA ROUMANIE ET LE PROBLÈME DE L'ACCROISSEMENT DE LA PRODUCTION AGRICOLE AU COURS DE LA TRANSFORMATION RÉVOLUTIONNAIRE DES RELATIONS AGRAIRES

RÉSUMÉ

S'occupant de l'achèvement de la collectivisation de l'agriculture dans la République Populaire Roumaine, l'auteur se propose d'analyser le problème de la contribution que l'expérience de la Roumanie apporte à l'éclaircissement d'une dispute idéologique contemporaine fort controversée, concernant le sort de la production agricole au cours de la transformation révolutionnaire des relations agraires.

Dans la sociologie bourgeoise, l'opinion la plus répandue est que toute transformation révolutionnaire des relations agraires s'accompagne inévitablement d'une baisse temporaire de la production agricole et d'une hausse du coût social. Cette théorie est destinée à freiner la lutte que les masses mènent, dans les pays sous-développés, pour réaliser des transformations agraires profondes, devenues inévitables, et pour balayer tous les vestiges féodaux qui retardent l'accroissement économique et le progrès social de ces pays. Par ailleurs, la dite théorie est appellée à dénigrer l'importance historique des transformations agraires socialistes qui ont lieu dans les pays du système socialiste mondial.

En conséquence, l'auteur analyse les causes qui ont déterminé la baisse temporaire de la production agricole au cours de la période de transformation bourgeoise des relations agraires, en prenant comme exemple les cas extrêmes du passage du féodalisme au capitalisme en Europe : d'un côté la France, qui a réalisé ce passage grâce à une révolution sanglante à la fin du XVIIIe siècle, d'un autre côté la Russie et la Roumanie, qui ont réalisé ce passage dans la seconde moitié du XIXe siècle, par la voie de réformes, de compromis typiques entre la bourgeoisie et les propriétaires terriens. La baisse de la production agricole dans un cas comme dans l'autre, conclut l'auteur, est due au fait que les intérêts de la bourgeoisie ne coïncident pas entièrement avec ceux de la paysannerie, et que la bourgeoisie utilise, dans ses intérêts égoïstes de classe, les mouve-

ments paysans, sans être disposée à satisfaire entièrement les aspirations réelles pour lesquelles la paysannerie s'engage dans la lutte.

La justesse de cette conclusion se trouve renforcée par le fait que lorsque la classe ouvrière prend le pouvoir — quoiqu'elle réalise des transformations agraires plus radicales et dont le contenu révolutionnaire est beaucoup plus profond que celles que l'histoire ait jamais connues — elle est en mesure d'effectuer ces transformations tout en accroissant la production agricole. Ceci tient à ce que les intérêts fondamentaux de la classe ouvrière et de la paysannerie laborieuse sont identiques, et que les transformations agraires de la période du pouvoir du prolétariat sont réalisées avec la participation active des paysans.

En soulignant qu'au cours du processus d'édification du socialisme on voit apparaître pour la première fois la possibilité objective de réaliser des transformations agraires révolutionnaires tout en accroissant la production agricole, l'auteur montre en même temps que pour changer cette possibilité en réalité, il faut mener une politique profondément scientifique. Une telle politique scientifique a été menée dans la République Populaire Roumaine, ce qui a permis à la production agricole végétale et animale de croître d'une manière continue au cours du passage à la forme collective.

L'auteur présente une série de données qui reflètent cet accroissement et son étroite corrélation avec les progrès de socialisation de l'agriculture, et analyse dans la dernière partie de son ouvrage les traits fondamentaux de la politique agraire appliquée en Roumanie au cours de la période du passage de la petite exploitation individuelle à la grande exploitation socialiste. L'ouvrage met ainsi en lumière l'essence de l'expérience de la Roumanie qui a transformé en réalité la possibilité d'accroître la production agricole au cours de la période de transformation révolutionnaire. Il s'agit là d'une expérience qui a suscité un grand intérêt jusqu'à l'étranger et que des représentants de marque du mouvement communiste international ont appréciée comme un grand succès des communistes roumains, une contribution importante de ceux-ci à l'enrichissement du trésor commun de la théorie et de la pratique de l'édification socialiste.

PERFECȚIONAREA DEMOCRAȚIEI INTERNE ȘI DEZVOLTAREA INIȚIATIVEI COLECTIVIȘTILOR ÎN ACTIVITATEA DE PRODUCȚIE

DE

ALEXANDRU TĂNASE

I. Democrația internă ca modalitate obștească de conducere și gospodărire în G.A.C.

Organizarea politică a societății socialiste se dezvoltă pe linia adîncirii continue a democratismului. Este o lege socială care își lărgește cîmpul de acțiune și se îmbogățește pe măsura extinderii și perfecționării relațiilor de producție socialiste în întreaga economie națională.

Pe măsura dezvoltării relațiilor socialiste în lumea satelor și mai ales o dată cu triumful total al acestor relații, apar cerințe noi, pe deplin maturizate, pe planul organizării politice a societății : o populație de milioane, ținută vreme îndelungată într-o stare de exploatare și mizerie, de înapoiere socială și culturală, este pusă în situația obiectivă, necesară de a participa ea însăși la organizarea și la conducerea propriei sale vieți economice și social-culturale, în forme dintre cele mai adecvate și eficiente, pe temeiul unei noi *existențe sociale*. Firește că procesul înnoitor de transformare a țărănimii a început încă din primii ani ai puterii populare. Experiența poporului nostru — atît cea tragică, din istoria trecutului, cît și cea luminoasă, creatoare, a istoriei noi — a confirmat cu puterea de netăgăduit a faptelor că țărănimea muncitoare se poate ridica la situația de făuritoare conștientă a propriei sale istorii, de stăpînă deplină a destinelor sale numai sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu partidul său marxist-leninist, numai ca un rezultat al revoluției socialiste victorioase. Întregul sistem al democrației socialiste, cu toate organele, instituțiile și formele sale democratice de masă, constituie o vastă școală de educare politică a țărănimii muncitoare în spiritul unei atitudini conștiente și active, direct angajate, față de organizarea și de conducerea vieții de stat și obștești.

Un aspect esențial al democrației socialiste constă în participarea directă, pe plan local, a oamenilor muncii la reglementarea vieții lor eco-

nomice, pe temeiul relațiilor de producție socialiste. Sînt cunoscute formele multiple prin intermediul cărora muncitorii din întreprinderile industriale de stat participă la buna organizare și conducere a producției. Și în domeniul agriculturii poate fi instituită o organizare și conducere democratică a vieții economice numai pe temeiul proprietății socialiste. Cea mai adîncă prefacere din existența socială a țărănimii, care se realizează prin colectivizarea agriculturii, determină schimbări structurale în formele sale de viață și de activitate : de la orizontul strîmt de gîndire și activitate pe care-l permitea mica gospodărie individuală la problemele complexe de organizare și de conducere științifică a economiei pe care le ridică marea gospodărie colectivă. În funcție de tipul de proprietate socialistă, de gradul de socializare al mijloacelor de producție, societatea socialistă își creează forme, instrumente adecvate de reglementare și de conducere economică. Instituirea proprietății socialiste de tip cooperatist a determinat forme (metode) specifice de conducere democratică a economiei.

Pentru țăranii individuali, răzleți, prizonieri de veacuri ai micului lor petic de pămînt, exploatați și obijduiți de moșieri, chiaburi, cămătari, cîrciumari, popi, nici nu se punea problema participării la conducerea economiei ; ei aproape că nu aveau ce organiza și administra. Ridicarea la un nou mod de viață, care incumbă fiecăruia răspunderi noi nu numai față de sine însuși, față de minuscula sa gospodărie, ci față de cauza obștească, față de o întreagă colectivitate umană care și-a unit destinele și își conjugă eforturile pe temeiul unei gospodării socialiste, reprezintă una dintre laturile cele mai adînc răscolitoare ale revoluției socialiste. O dată cu colectivizarea totală a agriculturii s-au creat toate premisele de ordin obiectiv pentru lărgirea și îmbogățirea continuă a formelor și metodelor democratice de conducere, statală și obștească și în acest sector al economiei naționale. Trebuie subliniat faptul că o condiție politică importantă a dezvoltării democrației interne constă în îmbunătățirea continuă a conducerii și îndrumării statale a agriculturii. Principiul îndrumării statale a agriculturii socialist-cooperatiste, care se realizează prin intermediul tuturor verigilor aparatului de stat, are o hotărîtoare importanță economică și totodată o mare însemnătate politică-educativă, contribuind la maturizarea formelor obștești de conducere, a democrației interne. Caracteristic și nou în modul de aplicare și în evoluția acestui principiu este dezvoltarea conținutului său științific și democratic. În această privință, de o importanță hotărîtoare este elaborarea, din inițiativa conducerii partidului și a tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej personal, a unui nou sistem de conducere a agriculturii, corespunzător sarcinilor și cerințelor actuale ale agriculturii în întregime colectivizate. Trăsăturile fundamentale ale noului sistem sînt :

a) *Conducerea științifică a agriculturii* și repartiția judicioasă a cadrelor tehnice-științifice, corespunzător nevoilor unităților agricole socialiste. „Această formă de organizare a conducerii agriculturii — se arată în art. 1 al *Legii cu privire la înființarea Consiliului superior al agriculturii și a consiliilor agricole regionale și raionale* — va asigura o competentă conducere științifică a întregii agriculturi, strîns legată de producție și de nevoile unităților agricole socialiste, și va crea condiții

pentru participarea la conducerea agriculturii a celor mai pregătite cadre care lucrează nemijlocit în producție" [1].

b) *Lărgirea bazelor democratice ale conducerii agriculturii.* În locul vechiului sistem depășit, care nu mai corespundea situației noi, s-a creat un sistem nou, adecvat dezvoltării socialiste unitare a agriculturii, care se bazează pe munca vie și concretă cu oamenii și asigură participarea largă la conducerea agriculturii a celor mai valoroase și mai pregătite cadre care lucrează nemijlocit în producție și care cunosc nevoile acesteia : ingineri, tehnicieni, directori de S.M.T. și G.A.S., președinți de G.A.C., oameni de știință cu o înaltă pregătire și experiență.

Perfecționarea conducerii centralist-democratice prin adoptarea noii concepții organizatorice, a unui sistem de conducere profund inovator și creator reprezintă de sus și pînă jos o schimbare fundamentală a metodelor și stilului de muncă. Noua formă de conducere, care asigură o conducere științifică și democratică pe toate treptele a întregului proces de producție agricolă, „va avea ca urmare consolidarea organizatorică și economică a unităților socialiste din agricultură" [2].

Caracterul real și eficient al democrației socialiste constă, între altele, în crearea unui cadru organizatoric suplu și a unor forme de conducere care să îmbine cele mai noi cuceriri ale științei cu datele experienței concrete a producătorilor înșiși, care să întemeieze experiența pe știință și să valorifice pe plan științific datele experienței, care să ridice mase din ce în ce mai largi de oameni ai muncii la nivelul unei conduceri calificate. Cele mai largi drepturi de conducere și autoconducere a vieții sale economice de care dispune țărănimea colectivistă dobîndesc o tot mai deplină eficiență practică pe măsura dezvoltării orizontului său cultural-științific, al însușirii cunoștințelor și deprinderilor necesare unei conduceri cu adevărat științifice, potrivit cerințelor marii agriculturi socialiste, angajată pe făgașul unei dezvoltări multilaterale și bazată pe tehnica modernă.

În agricultura socialistă nu numai că orice progres în organizarea și desfășurarea științifică a muncii, precum și în formele de conducere, corespunde pe deplin intereselor producătorilor direcți, a țăranilor colectiviști în calitatea lor de stăpîni, de proprietari colectivi ai mijloacelor de muncă și a produselor obținute, dar se pune problema ca ei înșiși să se ridice treptat la nivelul de conducători și organizatori ai producției pe temeiul științei și tehnicii moderne. „Fiecare țăran colectivist — spunea tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — , întreaga masă a țărănimii colectiviste trebuie să fie pe deplin pregătită pentru a munci în felul acesta nou, să-și însușească temeinice cunoștințe agrotehnice privind diferite ramuri ale producției agricole" [3].

Reorganizarea conducerii agriculturii duce de asemenea la o *întărire a principiului centralismului democratic.* Așa cum spunea tovarășul

---

[1] „Scînteia" nr. 5 515 din 1 mai 1962.

[2] *Lucrările sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale, Cuvîntul tovarășului Alexandru Drăghici,* în „Scînteia" nr. 5 514 din 30 aprilie 1962.

[3] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, 27 aprilie 1962,* Edit. politică, București, 1962, p. 47.

Ion Gheorghe Maurer, noile organe create — Consiliul superior al agriculturii şi consiliile agricole regionale şi raionale — sînt organizate pe baza aceloraşi principii : conducerea calificată, eficientă, centralizată şi totodată ţinînd seama de specificul condiţiilor locale. Din modul de organizare a consiliilor agricole regionale şi raionale, din noua concepţie care stă la baza acestui sistem de conducere rezultă o creştere considerabilă a sarcinilor şi răspunderii sfaturilor populare regionale şi raionale pentru dezvoltarea armonioasă şi continuă a unităţilor agricole socialiste. Creşterea rolului sfaturilor populare în conducerea şi îndrumarea dezvoltării agriculturii este una din re cele mai pregnante manifestări ale adîncirii democratismului în viaţa social-politică a ţării noastre.

În ceea ce priveşte democraţia internă ca modalitate de conducere şi gospodărire în G.A.C., aceasta decurge din însăşi natura socială a gospodăriei colective ca uniune cooperatistă de producţie a milioane de ţărani, ca şcoală de conducere obştească a oamenilor muncii de la sate. „*Democraţia internă* — spunea tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej în *Cuvîntarea rostită la Congresul fruntaşilor din G.A.C. — este principiul organizatoric de bază de conducere şi activitate al gospodăriei colective, pentru dezvoltarea iniţiativei creatoare a maselor de colectivişti, pentru întărirea pe toate căile a gospodăriilor colective*" [1].

În cadrul dreptului cooperatist-agricol, *principiul democraţiei interne* este tratat după cel al *liberului consimţămînt* din care decurge : gospodăria colectivă ia fiinţă prin libera voinţă a membrilor săi şi de accea este condusă de ei înşişi. Principiul liberului consimţămînt, de esenţă profund democratică, a constituit o piatră de temelie în politica leninistă a partidului nostru de transformare socialistă a agriculturii. „Principiul democraţiei interne apare în timpul existenţei unei organizaţii cooperatiste de producţie agricolă, ca o prelungire a principiului liberului consimţămînt al cooperatorilor care s-a manifestat la înfiinţarea ei" [2].

Aplicarea consecventă a democraţiei interne, participarea largă şi activă a tuturor colectiviştilor la rezolvarea celor mai importante probleme ale gospodăriei asigură promovarea în munci de conducere a celor mai buni şi mai harnici gospodari, organizatori pricepuţi şi pasionaţi pentru nou, contribuie la statornicirea unor relaţii cu adevărat socialiste de încredere şi întrajutorare între colectivişti, precum şi între aceştia şi conducerea gospodăriei.

După cum se ştie, o tendinţă legică în evoluţia sistemului democraţiei socialiste este aceea a întăririi şi dezvoltării organizaţiilor obşteşti care preiau unele sarcini şi funcţii ale organelor de stat. Această apreciere este valabilă şi pentru gospodăria colectivă ca organizaţie nestatală, de tip obştesc [3]. G.A.C. îşi rezolvă singure numeroase probleme legate de

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Bucureşti, 1956, p. 641 — 642.

[2] S. Brădeanu, *Principiile fundamentale ale dreptului cooperatist agricol*, în *Probleme juridice privind agricultura în R.P.R.*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti, p. 158.

[3] La o conferinţă ştiinţifică convocată în 1960 din iniţiativa Comitetului orăşenesc Moscova al P.C.U.S., Institutul de filozofie şi Institutul pentru problemele statului şi dreptului al Academiei de Ştiinţe al U.R.S.S., cu tema „Dezvoltarea statului socialist în autoadministrare obştească

reglementarea raporturilor interne (prin *statutul model* și *regulamentul de ordine interioară*), în cadrul unor reglementări socialiste de stat, cu sprijinul direct și sub îndrumarea organelor de stat locale sau centrale. În competența directă a gospodăriilor colective intră, de asemenea, planificarea dezvoltării producției.

O condiție politică esențială a perfecționării democrației interne în G.A.C. o constituie întărirea principiului rolului conducător al partidului în toate verigile mecanismului obștesc și statal al organizării agriculturii socialiste. Crearea comitetelor comunale de partid, dezvoltarea organizațiilor de bază din sînul G.A.C., crearea și întărirea grupelor de partid în toate brigăzile de producție (prin primirea de noi membri și candidați de partid dintre colectiviștii fruntași și cei mai buni ingineri și tehnicieni, printr-o repartizare mai judicioasă a membrilor și candidaților de partid în locurile-cheie de muncă : brigăzi de cîmp, ferme zootehnice etc.), lărgirea și educarea partinică a activului fără de partid sînt doar unele aspecte de ordin politic-organizatoric ale dezvoltării acestui principiu fundamental al democrației socialiste. Organizațiile de bază și grupele de partid din cadrul gospodăriilor colective veghează în permanență la respectarea și la aplicarea consecventă a principiilor democrației interne și militează pentru o largă și eficientă participare a țăranilor colectiviști la conducerea treburilor obștești prin intermediul organelor obștești ale acestei democrații.

II. Organele obștești ale democrației interne

Funcțiile obștești de conducere a agriculturii socialist-cooperatiste se realizează în primul rînd prin intermediul organelor democrației interne. Principalele organe (forme organizatorice) prin care se înfăptuiește democrația internă sînt : *adunarea generală*, *consiliul de conducere* și *brigada de producție* [1].

---

comunistă", s-a arătat că legea generală a dezvoltării democrației sovietice, care constă în trecerea treptată a funcțiilor organelor de stat asupra organizațiilor obștești, este valabilă și pentru dezvoltarea democrației colhoznice.

În U.R.S.S., dezvoltarea democrației colhoznice, independența economică și de producție a colhozurilor, se realizează prin continua îmbunătățire a conducerii lor, prin lărgirea sferei de probleme pe care le rezolvă singure : stabilirea, în funcție de condițiile locale, a *minimului* de zile-muncă, planurile anuale de producție și financiare (comitetele executive raionale pot recomanda modificări), *normele de lucru* și *tarifele*, *cuantumul retribuției* principale și suplimentare, sistemul de asigurare materială a membrilor incapabili de muncă, problemele trecerii treptate la formele comuniste de satisfacere a nevoilor materiale și spirituale direct din fondurile gospodăriei obștești, deservirea tehnică a producției colhoznice prin reorganizarea S.M.T. (vezi I. F. Pankratov, *Elemente noi în democrația colhoznică în etapa actuală*, în „Analele romîno-sovietice", seria Drept, 1961, nr. 3).

[1] În colhozurile sovietice au apărut de-a lungul anilor și o serie de organe obștești ajutătoare, cum ar fi : *comisiile pentru muncă în rîndurile femeilor*, *consilii de veterani ai muncii*, *consilii agronomice și tehnice*, *organe obștești pentru organizarea muncii culturale de masă*, *comisii de pensii sau prevederi sociale* etc. (cf. I.F. Pankratov, *op. cit.*).

1. ADUNAREA GENERALĂ

Adunarea generală a colectiviştilor este organul suprem de conducere al gospodăriei colective, ale cărui atribuţii, stabilite de statutul model sînt : alegerea preşedintelui, a consiliului de conducere şi a comisiilor de revizie, aprobarea planului anual de producţie, bugetului de venituri şi cheltuieli, a planului de construcţii, precum şi a normelor de lucru, aprobarea regulamentului de ordine interioară etc. Din înseşi atribuţiile adunării generale decurg următoarele trăsături ale democraţiei interne, ca : rezolvarea tuturor problemelor importante ale gospodăriei direct de către membrii săi, eligibilitatea organelor executive de conducere, obligaţia acestora de a da socoteală şi a răspunde faţă de colectivişti, libertatea criticării de către membrii gospodăriei a activităţii organelor de conducere.

La Consfătuirea pe ţară a ţăranilor colectivişti, în *Recomandările Comisiei pentru problemele economice şi organizatorice a G.A.C.*, s-a subliniat că „în scopul participării cît mai active a masei de colectivişti la rezolvarea problemelor consolidării şi dezvoltării gospodăriilor colective este foarte important ca în fiecare gospodărie să se ţină cu regularitate adunările generale, în care să se dezbată temeinic treburile obşteşti cu masa colectiviştilor, să se prezinte periodic dări de seamă din partea consiliului de conducere şi a comisiilor de revizie" [1].

Dacă adunarea generală este tratată de cei în drept cu toată răspunderea — convocare regulată, rapoarte şi dări de seamă trimestriale şi anuale, dezbaterea problemelor centrale legate de progresul principalelor ramuri ale agriculturii, adoptarea de măsuri practice concrete în acest sens etc. — , ea devine o foarte bună şcoală politică de conducere a economiei, în concordanţă nu numai cu cerinţele democraţiei socialiste, dar şi cu cele ale ştiinţei şi tehnicii înaintate. Cele mai bune forme şi metode de organizare şi de conducere democratică a vieţii sociale rămîn insuficiente dacă nu dobîndesc un conţinut corespunzător, dacă nu sînt folosite potrivit cu natura lor socială şi cu rosturile pe care le îndeplinesc. Acolo unde adunarea generală este un organism viabil şi îşi exercită pe deplin funcţia de organ suprem de conducere, creşte sentimentul de responsabilitate pentru bunul mers al gospodăriei, conştiinţa îndatoririlor obşteşti a tuturor sau a marii majorităţi a colectiviştilor.

Să luăm, de pildă, gospodăria colectivă „8 Martie" din Comuna Chirnogi, una dintre gospodăriile fruntaşe ale raionului Oltenita. Creată încă în 1953 cu 22 de familii şi 41 000 de lei fond de bază (singura sa avuţie zootehnică fiind 12 cai de tracţiune şi o scroafă), această gospodărie, care s-a dezvoltat mulţi ani într-un ritm destul de lent şi nu pe măsura posibilităţilor de care dispunea, a făcut în ultimii ani un adevărat salt pe linia belşugului şi bunăstării, a organizării şi disciplinei muncii, a încrederii depline între colectivişti, între membrii colectivei şi conducerea acesteia. Dacă azi averea obştească a gospodăriei se cifrează la peste 3 000 000 de lei, dintre care 1 800 000 de lei fond de bază, dacă numai anul trecut gospodăria a livrat statului aproape 500 de tone de legume, iar sectorul

[1] *Consfătuirea pe ţară a ţăranilor colectivişti*, Ed. politică, Bucureşti, 1962, p. 666.

zootehnic numără 471 de porcine, 233 de taurine, 979 de ovine și 5 493 de păsări, toate acestea se datoresc nu numai creșterii numărului de familii colectiviste de la 22 la aproape 1 900, ci și stilului nou de muncă ce s-a încetățenit în această gospodărie, în care prestigiul și autoritatea conducătorilor nu sînt impuse prin metode administrative, prin presiune și constrîngere, ci prin convingere și încredere reciprocă, prin munca vie și devotată cauzei obștești, prin mobilizarea permanentă a tuturor colectiviștilor, în însuși procesul muncii sau în cadrul adunărilor generale, la rezolvarea principalelor probleme de producție sau din afara sferei producției.

Îndeplinirea de către adunarea generală a rolului său de școală democratică a conducerii socialiste este condiționată în mare măsură de soluționarea problemelor cu adevărat importante, care sînt supuse dezbaterii și în legătură cu care se elaborează măsuri corespunzătoare. Dacă cercetăm ordinea de zi a gospodăriei „8 Martie" din perioada în care a săltat în ritmuri fără precedent, vom înțelege care au fost izvoarele acestui salt.

Data	Ordinea de zi	Problemele mai importante discutate în legătură cu ordinea de zi
4 dec. 1960	1. Alegerea brigadierilor și socotitorilor; 2. Organizarea brigăzilor.	— Atenția principală a adunării e concentrată în direcția discutării individuale cu mult simț critic a calităților și defectelor tuturor celor propuși ca brigadieri, socotitori, casieri, magazioneri de cereale.
11 dec. 1960	1. Repartiția produselor pe 1960; 2. Discutarea și aprobarea normelor pe 1961.	— Explicarea conținutului normelor și a criteriilor de stabilire a lor în funcție de specificul diferitelor lucrări; — necesitatea prelucrării, discutării și cunoașterii acestor norme de către toți colectiviștii.
14 ian. 1961	1. Darea de seamă a consiliului de conducere pe 1960; 2. Raportul comisiei de revizie; 3. Discuții și propuneri; 4. Alegerea consiliului de conducere și a comisiei de revizie.	— Întrebări și critici cu privire la unele deficiențe mai mari sau mai mici, la care cei vizați sînt obligați să răspundă pe loc; — problema cadrelor la grădina de legume și necesitatea pregătirii unor socotitori tineri, cinstiți și pricepuți; — spiritul critic și exigent în care a decurs alegerea noului consiliu și a comisiei de revizie.
19 ian. 1961	1. Raportul consiliului de conducere cu privire la proiectul planului anual de producție și a bugetului de venituri și cheltuieli; 2. Sarcinile de producție pe brigăzi și ferme; 3. Contractul de lucrări cu S.M.T.; 4. Regulamentul de ordine interioară.	— Majoritatea vorbitorilor au dezvăluit posibilitățile existente de a realiza și chiar depăși planul prezentat, au făcut propuneri concrete în acest sens și și-au luat angajamente personale sau colective (în numele brigăzii, echipei).

Data	Ordinea de zi	Problemele mai importante discutate în legătură cu ordinea de zi
22 ian. 1961	1. Problema viilor ; 2. Modul de stabilire al zilelor-muncă pentru brigadieri.	— Pentru a satisface fără investiții suplimentare nevoia urgentă a 1 000 000 de araci, s-a propus și s-a acceptat propunerea folosirii unor resurse interne.
5 febr. 1961	Raport de activitate a consiliului de conducere pe ianuarie.	— Mai mult simț de răspundere în executarea unor lucrări de bună calitate. În acest scop, fiecare colectivist fruntaș, devotat gospodăriei, trebuie să devină un agitator și un controlor obștesc al calității ; — mai multă grijă față de avutul obștesc ; — toate greutățile să fie rezolvate prin eforturi colective.
25febr. 1961	Analiza muncii pe perioada 5 febr. — 25 febr. 1961.	
6 mart. 1961	Repartiția *loturilor personale.*	
23 apr. 1961	1. Primirea de noi membri ; 2. Darea de seamă a consiliului de conducere pe trim. I ; 3. Plan de măsuri pentru etapa următoare ; 4. Raportul Comisiei de revizie.	— Critică necruțătoare împotriva celor care, „din lipsă de conștiință, aleargă după norme mari, executînd lucrări de proastă calitate". În domeniul agriculturii, o lucrare de proastă calitate adesea nu mai poate fi îndreptată. Se cere aplicarea unor sancțiuni severe în aceste cazuri.
10 iun. 1961	1. Informare asupra întreținerii culturilor și a calității altor lucrări ; 2. Plan de măsuri ; 3. Discuții.	— Din nou critică necruțătoare a risipitorilor și propuneri de sancționare a lor ; — evidențierea celor din sectorul zootehnic.
19 aug. 1961	1. Rezultatele obținute în întărirea economică-organizatorică a gospodăriei ; 2. Cifre de control și plan de măsuri pentru perioada 1962—1965.	— Încredere deplină în posibilitățile de a înfăptui cele mai îndrăznețe planuri, ambiția sănătoasă de a deveni gospodărie fruntașă. Există pentru aceasta toate premisele de ordin obiectiv, numai de oameni depinde totul, de munca lor cinstită și pasionată, de disciplină și bună organizare.
14 nov. 1961	1. Bilanțul realizărilor obținute în 1961 ; 2. Alegerea delegaților la consfătuirea raională a țăranilor colectiviști.	— Brigadierii Dumitru Miroiu și Alexandru Ilie împărtășesc adunării generale felul cum au muncit pentru a obține succese mari cu care se mîndresc. Astfel, brigada lui Miroiu a obținut 3 340 kg de porumb boabe la hectar. „Noi ne considerăm o familie", a declarat el.
30 dec. 1961	Cifrele de plan pe anul 1962.	— O masivă participare la discuție ; cifrele de plan sînt discutate cu competență de buni și pricepuți gospodari, cu certitudine în privința realizării lor. O atenție deosebită se acordă măsurilor necesare pentru a obține 5 000 kg de porumb la hectar (și chiar mai mult) pe suprafața planificată.

Data	Ordinea de zi	Problemele mai importante discutate în legătură cu ordinea de zi
13 ian. 1962	1. Darea de seamă statistică pe 1961 ; 2. Darea de seamă a comisiei de revizie. 3. Discuții.	— La majoritatea produselor, veniturile realizate au fost mai mari decît cele planificate ; — autocritica unor colectiviști care, neavînd suficientă încredere în gospodărie, au lucrat mai mult în alte părți, rezultatul fiind că au avut un cîștig mai mic ; — critica consiliului de conducere pentru că nu s-a ocupat de munca culturală, de educarea colectiviștilor, lipsă ce se reflectă și în darea de seamă care ignorează această problemă ; — se propune construirea și amenajarea unei săli de naștere, a unui colț roșu și funcționarea normală a panourilor de onoare cu fotografiile fruntașilor.
30 ian. 1962	1. Organizarea brigăzilor ; 2. Repartizarea sarcinilor pe brigăzi, stabilirea șefilor de echipă și a conducătorilor.	
18 mart. 1962	1. Repartizarea loturilor personale ; 2. Creșterea puilor de găină pentru a spori sectorul avicol.	— Cu acest prilej, președintele Ion Vlăsceanu, care a vizitat Uniunea Sovietică, a arătat că se va ajunge în viitor și la noi la renunțarea de bunăvoie la loturile personale, dar, în stadiul actual al dezvoltării noastre, acest lot și întreaga gospodărie personală, trebuie exploatate cît mai rațional și mai economic.

Această imagine oarecum cinematografică a desfășurării adunărilor generale dintr-o gospodărie colectivă este comună, cu anumite deosebiri specifice și particularități locale, tuturor unităților socialist-cooperatiste din agricultură. Tematica acestor adunări generale, problemele discutate, așa cum au fost ele sintetizate în cele de mai sus, sînt grăitoare prin ele însele asupra rolului funcțional și transformator al formelor și metodelor democratice de conducere, atît în sfera existenței sociale a țăranilor colectiviști, cît și pe planul conștiinței lor politice și morale.

Țăranii colectiviști sînt puși în situația de a reflecta conștient asupra experienței lor nemijlocite de viață, de a înțelege semnificația acesteia în ansamblul procesului de construcție socialistă, de a dezbate și a rezolva *în colectiv* probleme de interes obștesc. Adunarea generală ca organ de autoconducere democratică reprezintă un cadru pe deplin adecvat manifestării spiritului critic și gospodăresc, a inițiativei înnoitoare a colectiviștilor. Ea contribuie la formarea și la dezvoltarea unei conștiințe socialiste, a unei atitudini noi față de muncă și de avutul obștesc, a unor deprinderi de conducere corespunzătoare unei unități de producție de tip socialist.

Într-un studiu asupra problemelor conștiinței socialiste a țărănimii se accentuează asupra faptului, a cărui semnificație rezultă limpede din situația concretă înfățișată mai sus, că țăranul colectivist își îmbogățește conștiința prin oglindirea unui gen deosebit de probleme care nu i s-au mai pus, fiind „*solicitată* să răspundă *activ* acestor probleme, să hotărască modalitatea și căile soluționării lor. Această solicitare atacă pasivitatea și zgîlțîie vechea inerție, impune luarea de atitudine. Iar luarea personală de atitudine obligă apoi la acțiune . . . Democrația socialistă

din gospodăria colectivă este o adevărată şcoală de educaţie politică, morală şi gospodărească" [1].

Din punctul de vedere al perfecţionării democratismului socialist în G.A.C., o însemnătate deosebită are adunarea generală de sfîrşit de an. În cele mai bune gospodării, darea de seamă este întocmită de un întreg colectiv, pentru ca ea să constituie un document de analiză corespunzătoare şi profundă a principalelor probleme : structura economică a fondului funciar şi lucrările de îmbunătăţire funciară executate, realizarea sarcinilor în producţia vegetală şi a planului privind dezvoltarea creşterii animalelor pe bază de calcule economice concrete, folosirea chibzuită a mijloacelor de producţie şi organizarea cea mai potrivită a muncii, realizarea planului de construcţii şi a obligaţiilor contractuale, creşterea valorii proprietăţii obşteşti şi pregătirea cadrelor, expunerea instructivă şi atractivă a felului cum au muncit colectiviştii, echipele, brigăzile şi elaborarea de concluzii practice, concrete pentru munca în anul viitor. O dare de seamă elaborată în acest fel dovedeşte respect faţă de adunarea generală ca for suprem de conducere şi stimulează ample discuţii critice.

Un organ obştesc prin intermediul căruia adunarea generală (respectiv colectiviştii) exercită funcţii de control şi de supraveghere a aparatului executiv şi tehnic de conducere al gospodăriei este *comisia de revizie*. Pe măsura dezvoltării spiritului de răspundere al colectiviştilor pentru bunul mers al treburilor obşteşti, a atitudinilor de intransigenţă faţă de lipsuri, s-a îmbogăţit şi activitatea comisiei de revizie. Spre deosebire de anii trecuţi, această comisie nu se mai limitează la verificarea trimestrială a activităţii gospodăreşti şi financiare, aşa cum e reflectată aceasta în registre, situaţii statistice, în lucrările de contabilitate etc., ci şi îndreaptă atenţia către un control mai de fond al activităţii : confruntarea actelor contabile cu situaţia de teren, dezvăluirea abaterilor sau neglijenţelor constatate, modul în care se calculează şi se repartizează zilele-muncă, participarea la recepţionarea lucrărilor din sectorul vegetal, modul în care consiliul de conducere şi preşedintele rezolvă operativ propunerile făcute, hotărîrile adoptate, elaborarea de concluzii privind căile sporirii producţiei într-un sector sau altul pe baza studierii concrete a faptelor [2].

Într-un cuvînt, comisia de revizie desfăşoară în cele mai bune gospodării colective o activitate complexă şi multilaterală, contribuind astfel la ridicarea prestigiului adunării generale şi, în general, a metodelor democratice de gospodărire.

Viaţa însăşi, istoria reală a acestor ani glorioşi din viaţa ţărănimii noastre pun mereu cerinţe noi. Un fenomen nou şi caracteristic ultimilor ani, apărut ca rezultat al comasării mai multor gospodării, precum şi al încheierii colectivizării, este acela că aproape pretutindeni s-au format şi s-au dezvoltat mari gospodării colective a căror conducere cere metode democratice perfecţionate şi o mai înaltă pregătire tehnică-organizatorică a cadrelor de conducere.

---

[1] Mihail Cernea, *Cu privire la procesul formării şi dezvoltării conştiinţei politice socialiste a ţărănimii*, în vol. *Dezvoltarea conştiinţei socialiste în Republica Populară Romînă*, Edit. Acad. R.P.R., Bucureşti, 1961, p. 359—360.

[2] O experienţă interesantă în această privinţă este înfăţişată de I. Leseanu, *Sprijinul comisiei de revizie pentru îndeplinirea planului de producţie*, în „Agricultura nouă" nr. 699 din 6 ianuarie 1961.

„Noi dăm preferință . . . marilor arteluri de producție" [1], spunea Lenin. Și în țara noastră, ca rezultat al creării unor mari unități socialiste de producție, adunarea generală nu mai poate funcționa în mod eficient în vechea formă; au apărut tendințe și forme noi de realizare a democrației interne. Nu numai că există mari greutăți de a aduna laolaltă mii de oameni (de obicei se invocă numai această motivare), ci este de-a dreptul imposibilă (chiar dacă ar exista săli suficient de mari pentru a-i aduna pe toți sau marea majoritate a colectiviștilor) participarea efectivă la dezbateri (critici, propuneri, angajamente) a tuturor acelora care doresc să ia cuvîntul, și ei sînt din ce în ce mai mulți. Adunarea generală nu e o ședință oarecare (festivă, miting etc.), ci un organ statutar cu funcții de conducere prin intermediul căruia fiecare colectivist poate participa la conducerea treburilor obștești ale gospodăriei. De aceea a căpătat o largă răspîndire adunarea generală sub forma *adunării delegaților* (sau împuterniciților; denumirea nu s-a fixat încă definitiv). Aceștia sînt aleși pe brigăzi și, prin intermediul lor, colectiviștii exercită aceleași funcții democratice ca și în cazul adunării generale a *tuturor* membrilor gospodăriei[2].

Prin sistemul adunării reprezentanților nu sînt cu nimic știrbite drepturile democratice ale colectiviștilor, deoarece fiecare membru al gospodăriei colective are posibilitatea de a participa la dezbaterea problemelor obștești fie prin intermediul delegaților aleși pe timp de un an, fie prin prezența personală, care nu este prin nimic împiedicată, mai ales atunci cînd cineva are de ridicat probleme importante sau de făcut propuneri care privesc bunul mers al întregii gospodării. Noul sistem, fiind încă la început, e susceptibil și necesită chiar perfecționări. Se constată, de pildă, că nu peste tot delegații aleși se consfătuiesc cu masa colectiviștilor înaintea adunărilor generale. Or, numai atunci cînd delegații sînt cu adevărat exponenți conștienți și de răspundere ai voinței și părerilor tuturor colectiviștilor, adunarea generală este realmente, în cel mai deplin înțeles al cuvîntului, un organ al democrației directe, prin intermediul căruia fiecare colectivist poate să exercite control și influență asupra conducerii executive a gospodăriei, poate determina prin propuneri și critici constructive creșterea nivelului de organizare și a calității muncii, sporirea producției cerealiere sau animaliere.

2. PRINCIPIUL CONDUCERII COLEGIALE ÎN GOSPODĂRIA COLECTIVĂ

Spre deosebire de unitățile agricole și întreprinderile de stat în care funcțiile operative de execuție și dispoziție aparțin unui singur om numit de organe tutelare superioare, potrivit principiului conducerii unice, în

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 27, E.S.P.L.P., București, 1955, p. 122.

[2] În U.R.S.S., adunarea împuterniciților funcționează uneori alături de adunarea generală, avînd funcții delimitate și restrînse, sau în locul acesteia, în care caz în competența sa intră toate atribuțiile adunării generale. Și la noi se întîlnesc situații similare. La G.A.C. „Flamura Roșie" din comuna Șoldanu, raionul Oltenița (gospodărie mare, în care s-au unit trei gospodării mai mici), adunarea generală se ține, de regulă, sub forma adunării împuterniciților, dar în anumite situații speciale (alegerea delegaților la consfătuirea raională a colectiviștilor, alegerea delegaților pentru a participa la lucrările sesiunii extraordinare a M.A.N., darea de seamă asupra lucrărilor acestei sesiuni) s-a convocat adunarea generală în vechea formă.

organizațiile socialiste de tip cooperatist aceste funcții aparțin consiliului de conducere, organ executiv avînd caracter reprezentativ (membrii săi sînt aleși de adunarea generală). Art. 34 din statutul model stabilește că consiliul de conducere este organul executiv al gospodăriei colective și răspunde față de adunarea generală, căreia este obligat să-i prezinte scurte rapoarte de activitate lunare sau trimestriale și darea de seamă anuală.

Pentru a oferi o imagine mai clară asupra sferei de probleme ce intră în dezbaterea acestui organ colegial de conducere a gospodăriei, vom înfățișa sintetic conținutul cîtorva ședințe ale consiliului de conducere din G.A.C. „Flamura roșie" din com. Șoldanu :

— 15 ian. 1962 : La ordinea de zi : Discutarea bugetului de venituri și cheltuieli pe 1962, problema socotitorilor la brigăzi etc. În discuții se propune contopirea unor brigăzi și exluderea din brigadă a oamenilor care nu se țin de treabă, se hotărăște ca brigadierii să stea mai mult în mijlocul oamenilor.

— 2 febr. 1962 : Organizarea muncii pe brigăzi și problema orezului. Se susține că cea mai bună metodă de mobilizare a oamenilor pentru obținerea unor producții mari este convingerea pe baza demonstrației practice concrete ; se ia o hotărîre cu privire la calificarea socotitorilor și *trimiterea unor femei la calificare pentru ferma de păsări.*

— 9 febr. 1962 : Organizarea muncii pe echipe, discutarea problemei meseriilor, îmbunătățirea muncii la ferma de vaci și porci ; problema disciplinei. Se susține necesitatea cointeresării pe echipe stabile, cărora să li se repartizeze loturi pentru tot anul.

— 8 martie 1962 : Campania agricolă de primăvară.

Se hotărăște, între altele, construirea de diguri pentru protejarea unor terenuri inundabile și intensificarea ritmului construcțiilor pentru animale ; sînt criticați unii meseriași pentru calitatea necorespunzătoare a reparațiilor.

— 16 martie 1962 : Ședință cu meseriașii pentru *a discuta problema construcțiilor*, elaborarea unui plan minuțios de lucru în acest scop, formarea de echipe (rotari, fierari, zidari).

Chiar din acest unic exemplu se poate vedea cît de variate și de complexe sînt problemele pe care le are de rezolvat consiliul de conducere. În orînduirea socialistă, deținătorii mijloacelor de producție sînt totodată creatorii, stăpînii și beneficiarii valorilor create și ei hotărăsc, ținînd cont de legile obiective ale dezvoltării sociale, asupra proporțiilor și direcțiilor progresului economic. Aparatul de conducere nu este funcționăresc-birocratic, ci se constituie pe temeiuri obștești și e mereu înnoit cu forțe tinere avînd deja o anumită experiență în producție și cursuri corespunzătoare de calificare. Puterea de comandă și de decizie aparține acelora care au totodată puterea și capacitatea de execuție, de înfăptuire practică a deciziilor luate. În cazul gospodăriilor colective, aceasta se vede în preocuparea constantă — prezentă atît în adunările generale, cît și în ședințele de consiliu — de a ridica mereu noi cadre, de a trimite la școli de calificare pentru tehnicieni, brigadieri, socotitori, conducători de ferme etc. pe cei mai buni colectiviști.

Una dintre căile dezvoltării democrației interne este perfecționarea continuă a *îmbinării* principiului colegialității cu conducerea unipersonală.

Deși pentru gospodăria colectivă este caracteristică conducerea colectivă și colegială, în sensul că nici o problemă mai importantă nu se rezolvă în afara adunării generale și a consiliului de conducere, acest principiu nu este exclusiv, nu epuizează, după părerea noastră, problema conducerii în unitățile cooperatiste de producție. Și aici se aplică, într-un mod specific, conducerea unipersonală. Este o situație întrucîtva similară cu aceea a sfatului popular. Metodele democratice de conducere colectivă sau colegială nu exclud conducerea personală a președintelui, ci o presupun. Este vorba de conducerea operativă, cotidiană a muncii. Hotărîrile adunării generale și ale consiliului de conducere sînt realizate prin munca vie, concretă a colectiviștilor, care trebuie sprijinită, îndrumată îndeaproape. Și de acest lucru răspunde în primul rînd președintele — ajutat, firește, de organizația de partid, de ingineri și de membrii consiliului —, care este pus mereu în situația de a da dispoziții operative în cele mai variate probleme ale muncii concrete prin care se realizează hotărîrile luate. Tocmai de aceea se pune un accent deosebit pe ridicarea calificării președinților de G.A.C., care trebuie să cunoască bine producția și principiile planificării sale, să descopere și să folosească rezervele interne, să fie conștienți de unitatea intereselor gospodăriei cu cele ale statului și să militeze pentru promovarea noului. Un bun președinte este în primul rînd un bun gospodar, un om plin de inițiativă și cu un orizont larg [1].

În țara noastră, mai ales în actuala etapă, după încheierea colectivizării, alegerea, promovarea și calificarea președinților este una dintre problemele centrale ale dezvoltării gospodăriilor colective. Încă în 1953, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej spunea : „Aplicarea conștiincioasă a principiului democratic cere promovarea curajoasă a celor mai destoinici membrii ai gospodăriei, bărbați, femei și tineri, în posturi de conducere" [2].

Profilul caracteristic al președintelui de gospodărie colectivă din zilele noastre nu mai corespunde noțiunii tradiționale de țăran. Cei mai buni președinți de G.A.C., avînd deja o îndelungată și bogată experiență în conducerea și organizarea muncii pe temeiuri noi, socialiste, sînt oameni familiarizați cu noțiunile de bază ale științelor agricole, profund devotați cauzei socialismului, cu o înaltă conștiință politică și morală.

Autoritatea președintelui este condiționată în mare măsură de priceperea și competența cu care conduce treburile gospodăriei, iar aceste calități se obțin ca un rezultat al activității și experienței practice, precum și al calificării profesionale.

Îndeosebi unirea a pus în fața președintelui noii gospodării unificate două cerințe imediate :

a) îmbogățirea nivelului de cunoștințe, a pregătirii agrozootehnice la nivelul noilor sarcini, corespunzător nevoilor de a gospodări în chip

[1] În U.R.S.S., încă din 1959, 54% din președinții de colhozuri aveau studii superioare terminate, urmau școli superioare sau absolviseră școli medii, o treime din ei fiind specialiști în agricultură (vezi L. Monașev, *Alegerea și formarea președinților de colhozuri*, în „Kommunist", 1959, nr. 16).

[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 642.

rațional o avuție obștească care de cele mai multe ori se exprimă în multe milioane;

b) perfecționarea metodelor de muncă cu oamenii, pentru a face din mici colectivități separate, care nu totdeauna trăiau în deplină armonie socialistă, un singur colectiv, mare, puternic sudat.

În acest sens credem, de pildă, că tov. Dumitru Brănișteanu, președintele G.A.C. „Elena Sîrbu"-Vasilați, raionul Oltenița, este, cum se spune în termeni literari, un om tipic pentru tot ce e nou și înaintat în munca miilor de președinți de G.A.C. din întreaga țară. Fiu al unei văduve sărace din satul Pîrlita, el a lucrat înainte de 23 August ca lucrător la fostele întreprinderi „Malaxa", a îndeplinit după eliberare diverse sarcini încredințate de partid, iar din 1949 a devenit un neobosit militant pentru ideea colectivizării, fiind unul dintre fondatorii primei gospodării colective din comuna sa, care a luat ființă în 1950. De atunci este fără întrerupere președintele gospodăriei. Numai că nici gospodăria de azi nu mai este cea de acum 12 ani și, bineînțeles, nici președintele nu mai este cel de altă dată. Nu e același lucru să conduci o gospodărie de vreo 30 de familii, cu o avuție obștească de cîteva zeci de mii, și gospodăria unificată de azi, a cărei avuție obștească se ridică la 4 200 000 de lei, care dispune, în afara fondului funciar de 3 400 ha, de un puternic sector zootehnic și de trei autocamioane proprii. Președintele este și el pe măsura noilor și marilor răspunderi: e tehnician agricol, absolvent al unei școli tehnice profesionale de doi ani, și se străduiește să fie la curent cu cele mai înaintate metode agrozootehnice.

O situație asemănătoare există în G.A.C. „Flamura roșie", creată tot în 1950, cu 61 familii, avînd în total un fond de bază de 12 000 de lei. În 1962 actuala gospodărie unificată (tot din trei gospodării ca și cea din Vasilați) este de asemenea multimilionară, dispunînd, în afară de sectorul zootehnic — care numără mii de bovine, porcine, ovine — de trei autocamioane, un atelier de tîmplărie, un atelier mecanic etc. Președintele acestei gospodării, tov. Ion Mihală, deține și el această funcție din 1950, dar cîtă deosebire între țăranul sărac de atunci, cu un cal slăbănog și o sfoară de pămînt arid, devenit președintele unei gospodării modeste, în formare, și președintele de azi, care conduce cu pricepere și cu cele mai bune rezultate o gospodărie multimilionară, pentru care se cer îndelungată experiență și temeinice cunoștințe de specialitate!

În ce privește cel de-al doilea aspect al problemei, munca cu oamenii, folosirea metodelor democratice de conducere, se poate spune că cei doi președinți, Dumitru Brănișteanu și Ion Mihală, nu și-au însușit doar elemente științifice de gospodărire rațională a treburilor agriculturii socialiste, ci au dobîndit treptat și știința de a munci cu oamenii, care este totodată o artă. Ei se bucură de o mare autoritate, sînt respectați și ascultați nu ca urmare a folosirii unor metode de comandă, ci datorită faptului că orice acțiune importantă este discutată în consiliul de conducere și se sprijină pe o largă adeziune și participare a colectiviștilor prin intermediul echipelor, brigăzilor sau a adunărilor generale. Ei controlează permanent executarea hotărîrilor luate, rezolvă problemele practice ale muncii de zi cu zi nu prin metode cancelarist-birocratice, ci pe bază de cunoaștere,

cu sprijinul specialiștilor, al șefilor de brigadă și de fermă. La aceasta contribuie și faptul că, atunci cînd anumite hotărîri ale președintelui sau ale consiliului de conducere, n-au fost suficient de întemeiate, s-a ținut seama în mod cuvenit de obiecțiile îndreptățite și contrapropunerile oamenilor și s-a revenit asupra lor.

Ca o ilustrare a celor spuse este concludent și următorul fapt : cu prilejul muncii pregătitoare de unificare și a adunării împuterniciților care a hotărît aceasta, nu numai că nu au existat nici un fel de dificultăți în legătură cu alegerea președintelui noii gospodării unificate, nu numai că colectiviștii celorlalte gospodării mai noi nu au obiectat împotriva alegerii celor doi tovarăși, dar ei au fost aceia care i-au sprijinit cu cea mai mare ardoare. Și nu este străină de felul cum muncesc cei doi președinți nici împrejurarea că mulți colectiviști provenind din cele două gospodării unite, care înainte nu ieșeau la muncă sau lucrau de mîntuială, nu se legaseră încă cu inima și conștiința de noua formă de muncă și de viață, se numără azi, după puțin timp de la unificare, printre cei mai buni, unii fiind chiar fruntași.

Ca și pe Ion Vlăsceanu, președintele G.A.C. „8 Martie" din Chirnogi, pe cei doi tovarăși citați îi stăpînește mai puternic ca orice dorința, ambiția sănătoasă de a face ca gospodăriile lor să se numere printre cele mai bune nu numai din raion, ci din regiune și chiar din țară, „în pas cu cele mai noi cuceriri ale științei, ale agronomiei avansate", cum se exprima tov. Ion Vlăsceanu la o ședință cu brigadierii.

3. BRIGADA DE PRODUCȚIE

Brigada de producție „este forma de bază a organizării muncii în gospodăria colectivă" (statutul model, art. 25), care a cunoscut o largă răspîndire pe măsura consolidării economice-organizatorice a gospodăriilor colective.

Încă în 1951, în *Hotărîrea C.C. al P.M.R. asupra muncii pe tărîmul construirii gospodăriilor agricole colective și al întovărășirilor agricole*, se arată că „brigada permanentă trebuie să devină în toate gospodăriile colective veriga de bază în organizarea muncii" [1], iar doi ani mai tîrziu, în *Cuvîntarea rostită la Congresul fruntașilor din gospodăriile agricole colective*, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, subliniind din nou importanța deosebită a brigăzilor permanente, a criticat stările de lucruri dintr-o serie de gospodării colective unde brigăzile se fac și se desfac în fiecare an, se „reorganizează" cu prilejul fiecărei campanii agricole, „încălcîndu-se un principiu organizatoric de bază în gospodăria colectivă, și anume că brigada este permanentă și răspunde de parcela de pămînt ce i s-a încredințat pe tot timpul cît durează asolamentul" [2].

În condițiile actuale ale încheierii colectivizării, a fost generalizată în toate gospodăriile colective brigada de producție, dobîndind un caracter permanent (prin loc, durată, înzestrare tehnică).

[1] *Rezoluții și hotărîri ale C.C. al P.M.R.*, vol. II, 1951—1953, E.P.L.P., 1954, p. 89.
[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 641.

În *Recomandările Comisiei pentru problemele economice și organizatorice ale gospodăriilor agricole colective*, prezentate Consfătuirii pe țară a țăranilor colectiviști, se arată că este necesară îmbunătățirea continuă a activității brigăzilor de producție prin permanentizarea lor în toate gospodăriile colective [1], folosirea mai rațională a mijloacelor de producție, creșterea răspunderii față de bunul obștesc, întărirea disciplinei și atitudinii socialiste față de muncă.

Brigada de producție, fiind o formă socialistă de organizare a muncii, devine implicit și un instrument al democrației interne, o formă de participare a maselor colectiviștilor la rezolvarea celor mai variate probleme de ordin economic-gospodăresc.

Brigăzile, și în cadrul brigăzilor echipele, sînt principalele celule organizatorice de muncă colectivă, de inițiativă și de spirit gospodăresc a colectiviștilor. Organizarea pe brigăzi creează cel mai potrivit cadru pentru promovarea disciplinei socialiste în modul de a munci al unor oameni care timp de decenii au cunoscut o altă disciplină, a bîtei și a foamei. Chiar pentru cei care aveau ceva pămînt, munca în general de unul singur și cu mijloace tehnice rudimentare, lupta cu pămîntul și cu forțele oarbe ale naturii nu puteau constitui un autentic izvor de bucurie și de înălțare morală. Astăzi tocmai brigada este aceea care oferă în mod direct condițiile unei munci înfrățite și generatoare de bucurii, care maturizează simțirea și gîndirea socialistă a colectiviștilor — un adevărat laborator al experiențelor înaintate și al inițiativelor. În brigadă, oamenii își însușesc mecanismul complex al producției sociale, se debarasează treptat de tradițiile și deprinderile mic-burgheze, individualiste, se dezvoltă conștiința de stăpîn al vieții și muncii noi, înțeleg tot mai mult că noțiunea de *bunăstare personală* s-a contopit cu aceea de *putere economică a gospodăriei colective*.

Democrație internă, colectivistă nu înseamnă, în cazul de față, numai supunerea brigăzii față de hotărîrile adunării generale și ale consiliului de conducere (aceasta se realizează fără nici un fel de dificultăți deosebite), ci și, într-o mai mare măsură, efort constructiv și creator, participarea activă a membrilor brigăzii la rezolvarea unor probleme de interes obștesc prin dezbaterea lor în ședințele de brigadă — de regulă lunare la brigăzile de cîmp, bilunare sau săptămînale la cele zootehnice — și elaborarea de propuneri corespunzătoare.

În cele mai bune brigăzi, ședințele au caracterul unor consfătuiri de producție. Așa se întîmplă lucrurile în brigada de cîmp a tînărului comunist Șerban Gh. Vasile din G.A.C. „Elena Sîrbu" — Vasilați, unde oamenii discută în special asupra celor mai noi cerințe tehnice ale diferitelor munci. De aici au izvorît propuneri privind necesitatea executării unui grăpat de mai bună calitate prin ascuțirea dinților la grapele de fier, furajarea mai rațională și economicoasă a cailor de tracțiune etc.

---

[1] S. Trapeznikov consideră că înființarea de brigăzi de producție permanente și de ferme zootehnice este una dintre *legile generale* ale cooperării în producție la sate (vezi *Experiența istorică a construcției colhoznice în U.R.S.S. și caracterul ei internațional*, în „Kommunist", 1958, nr. 5).

În această brigadă s-a format o puternică opinie împotriva unor conductori de atelaje sau colectiviști care nu manifestă grijă față de avutul obștesc. Nu este de mirare că în anul trecut brigada a obținut, printre alte succese, 4 000 kg de porumb la ha pe o suprafață de 20 ha, 1 550 kg de floarea soarelui la ha față de 1 400 planificat, 27 de tone de sfeclă de zahăr față de 22 cîte au fost planificate.

Și brigada zootehnică condusă de Ștefan Dumitrache, tînăr crescut de gospodărie, a obținut realizări frumoase, datorită în mare măsură încrederii reciproce, întrajutorării și spiritului de inițiativă. O singură cifră e concludentă : 2 700 kg de lapte pe cap de vacă furajată. Propunerea Eugeniei Gavrilă de a se face un dig pentru strîngerea apei necesare creșterii rațelor, două propuneri ale brigadierului de a se electrifica sectorul zootehnic și de a se fora un puț electric cu adăpătoare automată în grajduri, sînt doar cîteva din inițiativele acestei harnice brigăzi cu care se mîndrește gospodăria.

În brigada zootehnică condusă de tov. Gh. N. Crăciun din G.A.C. „8 Martie" — Chirnogi, mulgătorii au propus ca mulsul vacilor să se facă de trei ori pe zi (metodă recomandată și aplicată în multe părți). Spiritul inovator care domnește în această brigadă se datorește și străduinței lor de a se califica : citesc broșuri de specialitate, sînt cu toții abonați la radio și presă, urmează cu toții cursuri de zootehnie în timpul iernii. Brigadierul însuși, care citește tot ce se aduce la bibliotecile din comună în domeniul zootehniei, este îndrăgostit de meserie și visează ca feciorul său să ajungă inginer zootehnist.

În brigada legumicolă din aceeași gospodărie, condusă de Gheorghe Stanimir, s-a propus săparea unui puț în apropierea răsadnițelor pentru a înlesni udarea lor, iar răsadnița rece să fie amenajată într-un teren unde să se poată face udarea prin irigare, economisindu-se astfel un mare număr de zile-muncă.

Gheorghe T. Zaharia, șef de echipă în brigada I (brigadier Ion Stoica) din G.A.C. „Flamura Roșie" — Șoldanu, a propus la o ședință de brigadă să fie folosite mai intens mijloacele mecanizate de muncă (de ex. sapa rotativă), făcînd și calcule asupra economiilor realizate prin munca mecanizată.

Brigada zootehnică din aceeași gospodărie se mîndrește, între alții, cu tînărul U.T.M.-ist Petre I. Turcu, de 22 de ani, care a urmat un curs de mulgători, citește mult în domeniul zootehniei și face parte din echipa artistică de amatori.

Cele mai bune brigăzi sînt acelea în care grupa de partid activează intens și inițiază măsuri operative atunci cînd survin defecțiuni în îndeplinirea planului, discută abaterile săvîrșite de unii colectiviști, mobilizează pe membrii brigăzii la acțiuni de muncă voluntară și militează pentru popularizarea și generalizarea experienței înaintate, a realizărilor pilduitoare. În multe brigăzi, din inițiativa și cu sprijinul grupei de partid a apărut un sistem de întrajutorare pentru construcția de locuințe individuale.

Ridicarea nivelului de activitate și de conștiință a membrilor brigăzii, transformarea acesteia într-un organism viabil de muncă socialistă

al democrației interne depind în mare măsură de gradul de pregătire și de calitățile brigadierului, de nivelul și de calitatea muncii de instruire pe care o desfășoară inginerii și tehnicienii.

Brigadierul este, se poate spune, unul dintre pilonii de bază ai progresului tehnic în gospodărie și ai stimulării spiritului de inițiativă și emulație [1]. Cei mai mulți brigadieri au urmat cursuri speciale agro- sau zootehnice de calificare pentru funcția de brigadier, citesc destul de regulat cărți și broșuri de specialitate, iar mulți dintre ei dovedesc preocupări multilaterale pentru cultură și un mod de viață civilizat.

O mare valoare politică mobilizatoare o au ședințele de seară cu brigadierii, la care participă și mulți șefi de echipă. De cele mai multe ori, aceste ședințe au un caracter operativ și instructiv : se examinează critic lucrările efectuate în timpul zilei, se semnalează deficiențele constatate, se adoptă măsuri urgente pentru îndreptarea lor, se stabilește planul concret de muncă pentru a doua zi. Oamenii dobîndesc astfel deprinderi de a lucra în mod organizat și planificat, de a critica și a face propuneri. În gospodăria citată de la Vasilați, brigadierii dovedesc cu acest prilej nu numai cunoștințe de specialitate, dar și un adevărat spirit de ordine și disciplină, de modestie și matură chibzuință în discutarea celor mai mici detalii ale muncii. Exigența pentru calitate a brigadierilor din această gospodărie, dezvoltarea spiritului de răspundere a colectivului pentru munca fiecăruia s-a vădit și în propunerea lor de a se aplica *metoda recepționării lucrărilor* și obligația de a refface lucrările de proastă calitate fără o retribuție suplimentară. Așa se procedează într-o colectivitate socialistă puternică, închegată. P. A. Prozorov, de două ori Erou al Muncii Socialiste, președinte al colhozului „Krasnîi Okteabrî" din raionul Kumeno, reg. Kirov, spunea : „La noi, fiecare construcție a fost recepționată de către întregul colectiv al colhozului, fiecare mașină cumpărată a fost demonstrată în fața întregului colhoz" [2].

Așa au început să procedeze și colectiviștii din Vasilați, iar propunerea a venit din partea brigadierilor. Și sînt foarte rare cazurile cînd cei puși să-și refacă lucrările refuză.

Fiind un colectiv sănătos de muncă, brigada reprezintă astfel nu numai un mod de organizare a producției. Ea posedă totodată reale virtuți moral-educative.

La Vasilați, conducerea gospodăriei se bucură de o mare autoritate în rîndurile colectiviștilor tocmai pentru că se sprijină în tot ce între-

[1] La o ședință cu brigadierii de la G.A.C. „8 Martie" — Chirnogi, raionul Oltenița, București, s-a propus, în legătură cu introducerea în acest an a unor reguli agrotehnice pentru a obține sporuri mari de recoltă, formarea unei echipe dintre cei mai buni șefi de echipă și colectiviști fruntași care să le demonstreze colectiviștilor în mod practic importanța și superioritatea acestor norme.

[2] *Noul și vechiul în conștiința țărănimii colhoznice*, în „Probleme de filozofie" 1961, nr. 7.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

prinde pe cei mai harnici colectiviști, și în primul rînd pe brigadieri. Tînăra ingineră a gospodăriei, Elena Popescu, membră în Consiliul agricol regional București, acordă o deosebită atenție ședințelor cu brigadierii pe care le transformă într-un fel de *consiliu de producție al brigadierilor*. Este de subliniat faptul că, pe măsura consolidării și dezvoltării economice a gospodăriilor colective, pe măsura transformării acestora în mari unități socialiste, cu mii de familii și mii de hectare de teren arabil, cu un puternic sector zootehnic, cu fonduri obștești de multe milioane, crește tot mai mult rolul brigăzii de producție ca verigă principală a organizării muncii și instrument important de conducere democratică a treburilor gospodăriei [1].

În țara noastră, deși multe gospodării colective se află abia la începutul noului drum al fericirii și bunăstării, au apărut deja elemente noi în existența și funcționarea brigăzilor de producție. Astfel, în gospodăriile mari, din care fac parte mii de familii și în care colectiviștii conduc treburile obștești și de producție prin intermediul *adunării delegaților* sau al reprezentanților, aceștia din urmă sînt aleși, de regulă, în adunarea generală a brigăzii. Conducerea brigăzii aparține consiliului de conducere, care o exercită prin intermediul brigadierului, dar se conturează totodată unele tendințe (activizarea în mai mare măsură a șefilor

---

[1] E interesant să relevăm în această privință unele aspecte deosebit de instructive ale experienței sovietice. Astfel, în raionul Pallasovsk, reg. Volgograd, unde colhozurile dețin între 35 000 și 70 000 ha, brigăzilor de producție le sînt afectate cîte 7000—10 000 ha, sute de cornute mari, 10—12 tractoare etc., adică atît cît 2—3 și chiar mai multe colhozuri înainte (Cf. I. Ilimenski, *Să democratizăm conducerea brigăzii colhoznice*, în „Partinaia jizni", 1961, nr. 8). Problemele de producție într-o asmenea brigadă sînt deosebit de grele și de complexe, și de aceea ele nu pot fi rezolvate satisfăcător de un singur om, brigadierul. În afară de aceasta, colhoznicii au de rezolvat tot felul de probleme personale: construirea unei case, problema concediilor și a pensiilor etc. Viața a arătat că este de-a dreptul imposibil pentru conducerea colhozului să cuprindă multitudinea problemelor obștești și personale a zecilor de mii de colhoznici. De aceea, încă în 1956, au fost alese *consilii ale brigăzilor*, care au contribuit la îmbunătățirea activității brigăzii, dar într-o măsură insuficientă, deoarece propunerile și indicațiile lor aveau numai un caracter consultativ. În 1959, la o consfătuire raională, s-a propus ca brigăzile să fie conduse de un organ mai reprezentativ, în frunte cu un brigadier ales de adunarea generală a brigăzii. Problema a fost amplu dezbătută în presă și la adunările colhoznice. Ca un rezultat al acestor dezbateri s-au făcut recomandări, acceptate în unanimitate de colhoznici, ca conducerea brigăzii să fie alcătuită din 5—6 membri în frunte cu un brigadier, aleși cu toții de adunarea generală a brigăzii. Acestei conduceri i s-au acordat cele mai largi drepturi în rezolvarea problemelor brigăzii sau a chestiunilor personale ale membrilor brigăzii, — chiar excluderea din artel (care urmează a fi sancționată de adunarea generală). O dată cu aceasta a fost introdus în brigăzi principiul gospodăririi socialiste. „Actuala brigadă de producție este o mare unitate economică în colhoz. Ea este chemată să rezolve independent multe probleme, să efectueze complet toate lucrările agricole" (I. Lebedev, *Trăsăturile noului în colhozuri și munca de partid la sate*, în „Kommunist", 1958, nr. 10). Unii se temeau că astfel brigăzile vor deveni un fel de mici ... colhozuri. Dar, după numai un an de activitate, „nu numai că nu au fost decomasate colhozurile, ci, dimpotrivă, s-au întărit considerabil din punct de vedere organizatoric, datorită unei mai mari democratizări a conducerii problemelor artelului" (I. Ilimenski, *op. cit.*, p. 48). Brigada este o parte a gospodăriei, iar adunările de brigadă rezolvă exclusiv probleme interne ale brigăzii și nu probleme care interesează întregul colhoz. Ea nu se poate în nici un caz substitui adunărilor împuterniciților.

de echipă, participarea lor la ședințele cu brigadierii sau la adunarea delegaților) de întărire și sporire a funcțiilor de conducere ale brigăzii.

În cadrul dezbaterilor cu privire la noul *Program al P.C.U.S.*, într-un scurt articol *Despre dezvoltarea democrației colhoznice*, A. Ovcinnikova relevă o serie de elemente noi și interesante în această privință, scriind între altele, pe baza generalizării datelor experienței practice, că *consiliile de producție* din cadrul brigăzilor „reprezintă ochiul vigilent al colhoznicilor care observă toate lipsurile în muncă, toate cazurile de muncă de proastă calitate. Controlul obștesc, exercitat prin consiliul brigăzii de producție, silește chiar pe colhoznicii indolenți să respecte cu strictețe regulile agrotehnice în efectuarea lucrărilor agricole" [1].

Deși la noi nu s-au constituit astfel de consilii de conducere, se poate afirma — judecînd după experiența celor mai bune brigăzi, după spiritul de intoleranță față de lipsuri, îndeosebi față de lucrările de proastă calitate — că întreaga brigadă constituie un asemenea „ochi vigilent" al colectiviștilor, o școală a gospodăririi socialiste, un instrument de înfierare și stîrpire a vechiului și de promovare a noului.

★

Un indice grăitor al superiorității hotărîtoare a democrației socialiste îl constituie ridicarea condiției umane de muncă și viață a femeii, statornicirea unui climat de încredere (și, se poate spune, de autoîncredere) în forțele și capacitățile sale de muncă și conducere socialistă, promovarea celor mai capabile dintre femei în munci de răspundere. E un teren în care lupta noului cu vechiul e dintre cele mai dramatice și răscolitoare în lumea satelor; pentru deplina sa soluționare nu e suficientă revoluția politică și cea economică, ci e necesară și transformarea raporturilor și conștiințelor omenești — iar o atare revoluție cere un timp mai îndelungat — pentru a stîrpi în cele mai intime straturi ale conștiinței și deprinderilor de comportare vechea atitudine față de femeie.

De la tribuna sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale, tov. Maria Nistor, de 4 ani președintă la G.A.C. din Plopeni, reg. Dobrogea (înainte fusese 3 ani brigadieră de cîmp), spunea între altele : „Fiind una dintre primele femei din gospodărie promovate în munci de răspundere, m-am izbit la început de multe greutăți, datorită faptului că oamenii nu prea aveau încredere în capacitatea femeilor". Amintind situația grea a femeilor de la sate în trecut (cînd nu aveau nici copilărie, nici tinerețe), ea spunea în continuare : „În noua rînduială a vieții din gospodăriile colective, femeia are condiții pentru a se ridica și a se bucura cu adevărat de toate drepturile cetățenești create de regimul nostru,

[1] „Kommunist", 1961, nr. 15, trad. rom., p. 103—104.

pentru a-și aduce contribuția la bunul mers al gospodăriei și la activitatea obștească. Brigada legumicolă este condusă de o femeie, iar în celelalte brigăzi mai multe femei sînt șefe de echipă și conduc cu pricepere munca de care răspund" [1].

Să mai luăm două exemple din gospodăria „8 Martie"—Chirnogi. Printre colectiviștii fruntași se situează și comunista Anghelina Andrei. Fiică de țărani săraci, în trecut lucrătoare cu ziua la chiaburi și pe moșia Calomfireasca, această vrednică femeie care a activat încă din 1946 pe linia mișcării de femei și a fost una dintre cele mai pasionate membre a comisiei de colectivizare, este azi membră în consiliul de conducere, deputată comunală și regională, responsabilă a fermei de păsări, una dintre cele mai active prezențe la adunările generale și ședințele de consiliu și pasionată cititoare de literatură zootehnică și beletristică.

Nu e exagerat a spune că în viața civilizată, demnă și plină de bucurii a unor femei ca Tudorița Pană și Anghelina Andrei, în ale căror case noi a pătruns de mult lumina electrică, aparatul de radio sau televizorul, biblioteca și aragazul, precum în alte sute de mii și milioane de asemenea vieți, se reflectă umanismul revoluției socialiste și democratismul profund al orînduirii noastre.

★

Din cele spuse cu privire la organele obștești ale democrației interne rezultă cu claritate valoarea lor politică și moral-educativă, alcătuind un cadru organizatoric pe deplin adecvat formării deprinderilor de gospodărire și conducere socialistă a treburilor obștești.

Introducerea unui stil nou de muncă bazat pe spirit de întrajutorare și emulație socialistă, critica curajoasă a lipsurilor constatate, orientarea dezbaterilor de cele mai multe ori către problemele esențiale etc. fac să sporească încrederea colectiviștilor în aceste forme de autoconducere democratică a treburilor care-i privesc îndeaproape și deci participarea lor la rezolvarea acestora.

Interesant și nou este de asemenea faptul că în cadrul politic-organizatoric al democrației interne s-a creat în prezent o opinie colectivă, de masă împotriva tuturor colectiviștilor care manifestă lipsă de grijă față de avutul obștesc, nu participă la muncă sau execută lucrări de proastă calitate. Este de-a dreptul impresionantă exigența și intransigența pe care o arată colectiviștii înșiși față de leneși și risipitori, față de cei care nu lucrează cu tragere de inimă pentru gospodărie. Adunarea generală, brigada de producție etc. reprezintă un cadru adcvat larg democratic pentru formarea și manifestarea unei asemenea opinii de masă împotriva a tot ce este vechi și înapoiat.

Rolul educativ și eficiența practică a democrației interne contribuie la statornicirea unui climat de muncă și încredere, de interes pentru problemele colectivității, de preocupare pentru organizarea rațională a muncii.

[1] „Scînteia" nr. 5515 din 1 mai 1962.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ВНУТРЕННЕЙ ДЕМОКРАТИИ И РАЗВИТИЕ ИНИЦИАТИВЫ КРЕСТЬЯН-КОЛЛЕКТИВИСТОВ В ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

РЕЗЮМЕ

В первой части работы, озаглавленной *Внутренняя демократия как общественный метод руководства и хозяйствования в коллективных сельских хозяйствах*, автор анализирует социально-экономические причины, обуславливающие совершенствование руководства сельским хозяйством. Важным политическим условием развития внутренней демократии является улучшение государственного руководства и управления. Характерным и новым в применении и развитии этого принципа является то, что он приобрел научное и демократическое содержание. Новая система руководства сельским хозяйством — показывается в работе — характеризуется двумя основными чертами: а) научным характером руководства сельским хозяйством; б) расширением демократической основы руководства.

Общественная система внутренней демократии основывается на глубоко демократическом принципе добровольности: коллективное хозяйство создается по доброй воле его членов и поэтому руководят им сами члены. Закономерная тенденция в развитии системы социалистической демократии — тенденция к укреплению и развитию общественных организаций, к которым переходят некоторые задачи и функции государственных органов, является действительной и для коллективных сельских хозяйств, как негосударственных организаций общественного типа.

Существенным политическим условием совершенствования внутренней демократии в коллективных сельских хозяйствах является укрепление принципа руководящей роли партии во всех звеньях общественного и государственного механизма в сельском хозяйстве.

Наиболее важные вопросы анализируются во второй части статьи, озаглавленной *Общественные органы внутренней демократии.*

Высшим руководящим органом коллективного хозяйства является *общее собрание.* Из самих функций этого уставного органа вытекают такие черты внутренней демократии как: разрешение всех важных вопросов непосредственно самими членами коллективного хозяйства, выборность руководящих исполнительных органов, их отчетность и ответственность перед коллективом, свобода критики.

На основе конкретного материала, собранного в нескольких коллективных хозяйствах, автор анализирует смысл и содержание деятельности общего собрания, показывая таким образом функциональную и преобразующую роль демократических форм и методов руководства.

В заключении этой главы освещается ряд характерных черт новой формы общего собрания — *собрания делегатов* или *уполномоченных*, через посредство которых коллективисты осуществляют те же демо-

кратические функции, как и в случае общего собрания *всех* членов коллективного хозяйства.

Общее собрание как орган демократического самоуправления или непосредственной демократии представляет широкие возможности для проявления духа критики и хозяйственности, новаторской инициативы коллективистов.

Принцип коллективного руководства в сочетании с принципом единоначалия председателя составляет предмет исследований специальной главы. Автор рассматривает здесь содержание работы правления коллективного хозяйства, которое осуществляет коллективное руководство, показывая одновременно, что демократические методы руководства не исключают единоначалия председателя, а наоборот предполагают его.

В последней главе работы исследуется основная форма организации труда в коллективных хозяйствах — *производственная бригада*, получившая почти повсюду постоянный характер. Бригады и входящие в их состав звенья являются основными организационными ячейками коллективного труда; они представляют, таким образом, инструмент внутренней демократии, форму участия масс коллективистов в разрешении самых разнообразных проблем хозяйственно-экономического характера. Организация труда по бригадам создает наилучшие условия для соблюдения социалистической дисциплины труда, для созидательной и творческой работы, будучи в то же время настоящей лабораторией передового опыта и инициативы.

Красноречивым показателем решающего превосходства социалистической демократии является улучшение жизненных и трудовых условий для сельских женщин. В этом отношении борьба между новым и старым в деревне имеет особо упорный характер.

В заключение подчеркивается, что воспитательная роль и практическая действенность внутренней демократии способствуют установлению атмосферы труда и доверия в системе демократического самоуправления, повышают заинтересованность в разрешении различных вопросов и содействуют более рациональной организации труда.

LE PERFECTIONNEMENT DE LA DÉMOCRATIE INTERNE ET LE DÉVELOPPEMENT DE L'INITIATIVE DES COLLECTIVISTES DANS L'ACTIVITÉ PRODUCTIVE

RÉSUMÉ

Dans la première partie de l'étude — *La démocratie interne en tant que modalité sociale de direction et d'administration des exploitations agricoles collectives* — l'auteur analyse les causes d'ordre social et économique qui déterminent le perfectionnement de la direction de l'agriculture. Une condition politique importante du développement de la démocratie interne

est l'amélioration de la direction et de l'orientation de l'agriculture par les organismes d'Etat. Ce qui est caractéristique et nouveau dans le mode d'application et dans l'évolution de ce principe, c'est qu'il s'étaye sur des bases scientifiques et démocratiques. Le nouveau système de direction de l'agriculture se caractérise par deux traits fondamentaux : a) *la direction scientifique de l'agriculture* ; b) *l'élargissement des bases démocratiques de la direction de l'agriculture.*

La démocratie interne découle du principe profondément démocratique du libre consentement : l'exploitation collective est née du libre consentement de ses membres et c'est pour cela qu'elle est dirigée par ceux-ci. La tendance, objective, de l'évolution du système de la démocratie socialiste — qui consiste à renforcer et à développer les organisations sociales qui prennent à leur compte certaines des charges et des fonctions incombant aux organismes de l'Etat — est également valable pour l'exploitation collective, en tant qu'organisme non étatique de type social.

Une condition politique essentielle du perfectionnement de la démocratie interne dans les exploitations agricoles collectives est le renforcement du rôle dirigeant du parti à tous les échelons du mécanisme social et d'Etat de l'agriculture socialiste.

Les problèmes les plus importants dont traite cette étude sont analysés dans la IIe partie, intitulée *Les organes sociaux de la démocratie interne.*

L'organe suprême de direction de l'exploitation est *l'assemblée générale.* Des attributions mêmes de cet organe, prévu par les statuts, découlent certains traits de la démocratie interne, tels que la capacité de résoudre toutes les affaires importantes de l'exploitation, directement par ses membres, l'éligibilité des organes exécutifs de direction, l'obligation de ces derniers de rendre compte et de répondre devant les collectivistes, la liberté de la critique.

L'auteur analyse, à la lumière de l'expérience de plusieurs exploitations collectives, le sens et le contenu de l'activité de l'assemblée générale, démontrant ainsi le rôle fonctionnel et transformateur des formes et des méthodes démocratiques de direction des exploitations.

Dans la partie finale de ce chapitre, l'auteur met en lumière une série de caractéristiques d'une forme nouvelle d'assemblée générale, à savoir *l'assemblée des délégués*, par l'intermédiaire de laquelle les collectivistes exercent les mêmes fonctions démocratiques que dans le cas de l'assemblée générale de *tous* les membres de l'exploitation.

L'assemblée générale, en tant qu'organe d'autodirection démocratique ou de démocratie directe, favorise l'esprit critique, la bonne administration, l'initiative rénovatrice des collectivistes.

Le principe de la direction collective combiné avec la direction unipersonnelle du président constitue l'objet d'un chapitre spécial. L'auteur analyse le contenu de l'activité du conseil de direction, qui exerce une direction collective, et montre en même temps que les méthodes démocratiques de direction n'excluent pas la direction personnelle exercée par le président, mais la supposent.

Dans le dernier chapitre de l'ouvrage, l'auteur traite de cette forme fondamentale de l'organisation du travail dans l'exploitation collective qu'est *la brigade de production*, laquelle a acquis presque partout un caractère de permanence. Les brigades — et au sein des brigades, les équipes — sont les principales cellules du travail collectif, de l'initiative et de l'esprit de bonne administration, constituant par conséquent, implicitement, un instrument de la démocratie interne, une forme de participation des masses de collectivistes à la solution des problèmes les plus variés d'ordre économique et administratif. L'organisation par brigades crée le cadre le plus propice au renforcement de la discipline socialiste du travail, à l'effort constructif et créateur, constituant un véritable laboratoire d'expériences et d'initiatives avancées.

Un indice éloquent de la supériorité décisive de la démocratie socialiste est constitué par l'amélioration des conditions de travail et de vie de la femme. C'est là un terrain sur lequel la lutte entre le nouveau et l'ancien est des plus dramatiques.

En conclusion, l'auteur souligne le fait que le rôle éducatif et l'efficacité pratique de la démocratie interne contribuent à créer un climat favorable au travail, un climat de confiance dans le système d'autodirection démocratique, d'intérêt pour les problèmes de la collectivité, pour l'organisation rationnelle du travail.

CONȘTIINȚA SOCIALISTĂ ȘI DEZVOLTAREA NOII GÎNDIRI ECONOMICE A ȚĂRĂNIMII

DE

MIHAIL CERNEA

Revoluția în sfera conștiinței sociale cere istoriei un răstimp de desfășurare relativ mai îndelungat decît revoluția pe planul relațiilor economice și politice. Totuși, tocmai perioadele de revoluție sînt cele care pun în evidență cu maximum de limpezime dimensiunile transformărilor de conștiință, cotiturile în starea de spirit a maselor largi, *direcțiile* noi în care va evolua în perioada următoare conștiința epocii respective. O asemenea revoluție în relațiile de producție de la sate este și colectivizarea agriculturii.

Plămădirea conștiinței socialiste a clasei țărănimii colectiviste este un proces desfășurat simultan pe numeroase planuri dintre care fiecare ridică probleme specifice. Pe de o parte, diferitele forme ale conștiinței sociale a țărănimii își înnoiesc conținutul; locul vechilor idei și concepții morale, politice, juridice etc. perimate, reflectînd condiția micului producător individual, este luat treptat de idei morale, politice etc. noi, socialiste. Conștiința începe astfel să se schimbe, să se înnoiască pe întreaga ei arie, chiar dacă ritmul modificărilor în diferitele sale zone este în mod necesar inegal.

Nașterea și dezvoltarea conștiinței socialiste a țărănimii se realizează însă nu numai printr-o asemenea înlocuire revoluționară a vechiului cu noul, ci și datorită îmbogățirii conștiinței cu laturi și elemente lipsite — total sau în cea mai mare parte — de corespondent în vechea conștiință țărănească. Conștiința maselor țărănești dobîndește teritorii noi, inaccesibile în trecut. Ea se dezvoltă nu numai datorită creșterii capacității sale — în virtutea unui ansamblu de condiții — de a reflecta mai *în adîncime* existența socială, ci se dezvoltă și pe seama *extinderii* domeniilor de existență socială pe care începe să le oglindească. Lărgindu-și aria de reflectare, conștiința se dezvoltă încorporînd noi cunoștințe, concepții, valori, dobîndind noi laturi. Munca educativă sistematică

a partidului nostru, a statului, instituțiilor culturale etc., cuprinzînd în sfera sa de înrîuriri mase de milioane, aduce o contribuție hotărîtoare la ritmul acestui proces.

Un moment extrem de important și profund interesant din ansamblul prefacerilor prin care trece profilul spiritual al țărănimii în cursul transformării ei socialiste — alături de schimbarea conștiinței politice a țăranului sau al gîndirii și comportării sale morale — îl constituie schimbarea *gîndirii sale economice*. În rîndurile maselor țărănești, partidul și statul nostru au desfășurat cu perseverență, în anii luptei pentru colectivizare, o intensă activitate de *educație economică*, cu urmări adînci asupra conștiinței țărănimii. Această activitate continuă în prezent, în etapa desăvîrșirii construcției socialiste, cu un conținut adecvat cerințelor actuale.

Educația economică socialistă a maselor țărănești este *o parte componentă inseparabilă a ansamblului educației lor în spiritul socialismului*, și poate nu este exagerată afirmația că ea nu are mai puțină importanță decît, de pildă, educarea lor morală socialistă, de care de altfel este strîns legată. Educarea și reeducarea economică a țăranului merită să fie analizată în mod special *sub unghiul efectelor* exercitate asupra modelării noii conștiințe a colectivistului. Efectele sînt profunde, mergînd nu numai pe linia formării a ceea ce am putea numi o conștiință economică socialistă a țăranului colectivist, dar și pe linia înrîuririi altor zone ale conștiinței sale, contribuind la fundamentarea și înrădăcinarea mai adîncă a unor convingeri și idei de ordin *politic*, la reconsiderarea într-o optică nouă a unor vechi deprinderi și atitudini *morale*, la dezvoltarea unei concepții științifice asupra proceselor vieții sociale în totalitatea lor.

Educarea economică a țărănimii colectiviste, cultivarea unei gîndiri economice sănătoase, pătrunse de principiile socialismului, *ca parte* a noii ei conștiințe sociale, răspunde unei *necesități* imperioase și are o mare însemnătate *practică*, generală. Relațiile de producție socialiste făurite la sate și mijloacele de producție moderne cu care este înzestrată agricultura reclamă un anumit tip de producător, cu un anumit nivel de calificare și deprinderi de muncă, avînd un anumit profil spiritual-ideologic, o anumită morală și, în ordinea de idei la care ne referim, cu o anumită *putere de înțelegere a problemelor economice pe care le ridică organizarea socialistă a producției agricole*. Gîndirea economică a țăranului colectivist are o însemnătate directă pentru buna desfășurare a activității de producție a gospodăriei colective, pentru organizarea rațională a producției și dezvoltarea diferitelor ramuri, pentru rezolvarea justă a unor asemenea fundamentale probleme gospodărești cum sînt acumulările și sporirea fondului de bază, investițiile, construcțiile, evidența muncii, repartiția socialistă și perfecționarea ei, pentru activitatea de schimb, comercială a gospodăriei ș.a. Participarea fiecărui colectivist la conducerea producției gospodăriei colective și soluționarea în practică a tuturor acestor probleme potrivit cerințelor socialismului face necesară dezvoltarea nu numai a conștiinței morale noi a țăranului colectivist sau a conștiinței sale juridice socialiste, ci și a unui *nou* mod de a gîndi în ceea ce privește nemijlocit problemele economice.

O atare gîndire economică *nouă* a maselor țărănești *a și început* să se formeze în procesul colectivizării. În mod curent, analizele făcute asupra dezvoltării conștiinței se referă la conștiința morală, politică, la dezvoltarea cultural-artistică, la combaterea concepțiilor religioase și la formarea unei viziuni materialist ateiste etc., dar nu abordează direct problemele gîndirii economice. Or, aplecarea asupra realității, asupra fenomenului viu de conștiință, arată că gîndirea economică este un domeniu care merită din plin atenție și trebuie abordat și cercetat ca atare. Gîndirea economică a tipului de țăran care se dezvoltă în condițiile socialismului, ca una dintre multiplele fațete ale afirmării noii conștiințe socialiste la sate, trebuie analizată din punct de vedere *sociologic* tot așa, de pildă, cum ea nu poate fi și nu *trebuie* omisă în reflectarea literar-artistică a noului din conștiința țărănimii [1] sau tot așa cum trebuie luată în considerare în orice alt domeniu de activitate legat într-un fel sau altul de problemele conștiinței țărănimii.

★

Ca parte a procesului educativ general, în spiritul socialismului, educarea economică a țărănimii nu este liberă de o anumită luptă, nu este liberă de dificultăți și obstacole. Dimpotrivă, formarea și dezvoltarea unei gîndiri economice noi, socialiste, este arena unei intense *lupte între nou și vechi*. Educarea economică a țărănimii nu se face pe un teren gol, mentalitatea țăranului muncitor, sub acest aspect, fiind greu tributară trecutului său economic și spiritual, condițiilor micii producții de mărfuri, pieței capitaliste. Educarea economică a țăranului trecut pe făgașul relațiilor socialiste implică și reeducare, dar totodată este mult mai mult decît atît.

Condițiile producției și schimbului în cadrul micii gospodării individuale au imprimat în mod necesar în conștiința țăranului individual o serie de vederi economice, o anumită optică economică specifică. Asemenea vederi se formau *spontan*, purtînd pecetea situației sociale obiectiv contradictorii a țăranului, în același timp om al muncii exploatat, mic proprietar și mic negustor. Această situație obiectivă a generat și o psihologie individualistă, vederile sale economice înapoiate se exprimau în mentalitatea sa speculativă, negustorească, în setea de acumulare.

Piatra unghiulară a acestor vederi economice — de altfel nesistematizate, limitate, eronate în cea mai mare parte și reflectînd denaturat propria sa situație obiectivă — era considerarea proprietății asupra pămîntului drept valoare economică supremă. Proprietatea era de altfel privită nu numai ca suprema valoare economică, dătătoare de siguranță și stabilitate, ci și ca sursă de valori morale. Legea fundamentală a unei

[1] Este de remarcat că în unele lucrări literare recente, mai ales din genul reportajului literar, alături de preocuparea predominantă pentru latura morală a profilului eroilor, se întrevede căutarea autorilor de a sesiza nou din conștiința țăranului colectivist și sub acest aspect inedit, defrișînd cu mijloacele reflectării artistice această zonă în plină înnoire și lărgire din conștiința țărănimii. Dar, în raport cu amploarea, semnificația și noutatea transformărilor spirituale ce se petrec sub acest unghi de vedere, se poate spune fără teamă că, în acest sector al conștiinței, comorile noului se acumulează într-un ritm mult mai rapid decît sînt ele descoperite și explorate literar.

asemenea gîndiri era apărarea cu orice preț a micii proprietăți, obiectivul conștient, imediat și de perspectivă, al activității economice era menținerea și sporirea ei, tendința de acumulare, de îmbogățire. „... Capitalismul — spunea Lenin — a învățat pe micul proprietar să se gîndească în primul rînd la el însuși : cum să se îmbogățească, cum să ajungă mai repede om bogat. . ." [1]. Această mentalitate nu reprezenta o simplă deformare morală accidentală ; ea constituia reflexul inevitabil pe planul gîndirii unor mase numeroase al anumitor realități economice, care generau cu necesitate o corespunzătoare optică economică (și, în același timp, una morală, una juridică etc.), impuneau un anumit mod de a gîndi și a privi diferitele aspecte ale activității economice de producție și de schimb, inoculau în conștiință anumite criterii de apreciere a acestei activități, implicit anumite criterii de orientare în cursul desfășurării ei.

Atît condiția obiectivă economică a micii gospodării individuale, cît și condițiile culturale și spirituale ale existenței țăranului muncitor exploatat din țara noastră în timpul orînduirii capitaliste *limitau* la extrem puterea sa de înțelegere a fenomenelor economice. Țăranul muncitor individual nu era și nu putea fi — conștient de adevăratele relații economice de la sat ; deși în cadrul lor se mișca existența sa și a gospodăriei sale, gîndirea sa nu putea pătrunde esența acestor relații, legile lor. Țăranul își vindea relativul surplus de produse pe piață dar întreaga înțelepciune economică a acestei activități se reducea la a obține ceva peste prețul pieței sau la a aștepta — numai dacă avea suficientă „rezistență" — toamna și iarna cînd se putea primi un preț mai bun pentru produsele agricole. Dependent în fel și chip de piața, capitalistă, pe care era exploatat și jefuit, țăranul individual nu era conștient de conținutul real al relațiilor economice *de schimb* în care intra vînzîndu-și produsele gospodăriei sale[2]. Înapoierea, limitarea caracterizau astfel puținul gîndirii sale economice, neînțelegerea relațiilor sociale reale făceau din ea o gîndire eronată, mistificată, redusă ca sferă.

Specifică pentru psihologia economică a țăranului individual este obișnuința de a calcula și răscalcula posibilitățile de a-și satisface nevoile pe seama produselor propriei sale gospodării și a comercializării eventualelor surplusuri. Ca atare, gîndirea țăranului este practică, bine cîntărită, negustorească în luarea în considerare a cîștigurilor și pierderilor posibile. Dar cît de mărginită și inexactă este totuși această gîndire calculată, care nu depășește, în spațiu, limita micului său petic de pămînt și nu poate anticipa, în timp, mai mult decît intervalul toamnă-primăvară sau primăvară-toamnă ! Cît de neputincioasă și păguboasă se dovedește adesea această gîndire elementară — most ă a limitării întregii sale conștiințe — atunci cînd este confruntată cu legile implacabile ale pieței, care răstoarnă dintr-o dată toate „calculele" și „previziunile" sale !

Făcînd, în *Morometii*, o analiză artistică neegalată în proza noastră a psihologiei țăranului individual, Marin Preda nu s-a sfiit să înfățișeze la un moment dat, foarte direct și aparent neliterar, tocmai un ase-

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 31, E.S.P.L.P., București, 1956, p. 385—386.
[2] Vezi V. I. Lenin, *Opere*, vol. 14, E.S.P.L.P., 1955, p. 317.

menea calcul, pătrunzînd adînc, cu siguranța cunoașterii, în mentalitatea economică a țăranului. Ce gîndește Moromete după strîngerea recoltei, ce socoteli își face muncitorul și negustorul din el? Iar apoi, ce se întîmplă cu aceste îndelung chibzuite socoteli la piață?

„Cu podul plin de grîu, Moromete simțea bine pămîntul sub picioare. Cinci sute de duble erau acolo, în pod, în mod sigur. Patruzeci pentru sămînță, o sută șaizeci pentru făină pînă la anul. Rămîneau trei sute de vînzare. De pildă (gîndea Moromete):

$300 \times 60 = 18\,000$ lei!

Și *dacă*: $300 \times 50 = 15\,000$ lei, *era rău*?!

Dar *dacă*: $300 \times 70 = 21\,000$ lei?! Ei?! Era exclus? Anul trecut în octombrie, oborul din Costești dădea 70 de lei.

În orice caz:

$300 \times 50 =$	15 000	Admitem cazul cel mai rău!...
	4 000	Aristide *
	5 000	banca (plus dobînda, n-are importanță!)
	2 000	fonciire
Total	11 000	

Din cincisprezece mii rămîneau patru mii de lei pentru fete..." [1]. Și împărțeala mentală continuă, hotărînd ce poate și ce nu poate fi acoperit...

Vine timpul realizării socotelilor și piața arată cît de nefundamentat și nesigur este întreg acest mod țărănesc de a judeca latura economică a lucrurilor: marii comercianți de grîu abia dacă plătesc *jumătate* din cel mai mic preț presupus inițial de Moromete. „E nenorocire, Niculaie! — dialoghează cu fiul său cel mic, mărturisindu-și dezorientarea, „economistul" Moromete. Am crezut că hai că n-o fi el prețul grîului ca acum un an, că piața mai scade, cînd se face grîu mult, dar să scadă ea la jumătate, *asta n-aș fi crezut niciodată că o să se întîmple*" [2].

Prin ce este concludentă această socoteală, din unghiul de vedere al problemei la care ne referim aici? Prin faptul că ea reprezintă *TIPUL* de socoteli pe care și-l făceau milioane de familii țărănești. Ea dobîndește astfel valoare *caracterizantă* pentru conștiința țăranului individual, pentru psihologia și mentalitatea sa, pentru insuficiența, caracterul neștiințific, limitele și contradicțiile opticii sale economice.

★

Transformarea socialistă a milioanelor de mici gospodării țărănești individuale a cerut o muncă asiduă pentru convingerea țăranului mic-producător, — deci în direcția prefacerii conștiinței sale —, astfel încît el să intre prin liber consimțămînt în gospodăria colectivă.

Una dintre piedicile principale de ordin subiectiv care trebuiau depășite în acest proces erau tocmai vechile vederi economice ale țăranului. Seculara încredere în valoarea economică a micii proprietăți private,

* Datorie pe care Moromete trebuia s-o plătească chiaburului-primar (*M.C.*)

[1] Marin Preda, *Moromeții*, p. 407 (subl. ns.).

[2] *Ibidem*, p. 430 (subl. ns.).

atașamentul față de aceasta și teama de tot ce pare că o poate periclita, iluziile sale asupra eficienței economice a gospodăriei proprii și a micului comerț privat, tendința spre acumulare, individualismul, mentalitatea speculatiăv, toate laolaltă au constituit o puternică barieră psihologică în calea liberului consimțământ. Șovăielile sale decurgeau în bună măsură din neîncrederea în eficiența și securitatea economică a drumului nou, necunoscut lui, al socialismului în agricultură, din părerile sale perimate asupra schimbului și repartiției.

Viața a ridicat astfel cerința unei preocupări speciale pentru transformarea vederilor economice caracteristice conștiinței țăranului, pentru convingerea sa asupra avantajelor agriculturii socialiste. S-a pus, între multiplele sarcini ale muncii pentru cooperativizarea agriculturii, și problema necesității reeducării mentalității economice a țăranului. În acest sector al vastelor transformări din conștiința țărănimii, noul avea de dat o luptă din cele mai dificile cu vechiul.

Pentru analiza procesului istoric al formării noii gîndiri economice a țărănimii colectiviste din țara noastră, ca parte componentă a conștiinței ei socialiste în plină dezvoltare, prezintă interes îndeosebi două probleme :

a) *cum, prin ce* a fost *influențată* și *modificată* vechea optică economică a țărănimii în procesul luptei pentru transformarea socialistă a agriculturii ;

b) *ce a acumulat nou* conștiința țărănimii sub raportul dezvoltării, îmbogățirii și înnoirii gîndirii ei economice, în cursul procesului de reorganizare a relațiilor de producție de la sate.

Trebuie subliniat de la început că, pe baza politicii leniniste creatoare a partidului și sub conducerea sa, în țara noastră a fost desfășurată o uriașă muncă de educare și convingere a maselor țărănești, ținîndu-se seama de *particularitățile* psihologiei și gîndirii lor, asigurîndu-se crearea condițiilor materiale și îmbinarea lor organică cu premisele subiective necesare succesului colectivizării. „*Caracteristic pentru procesul de transformare socialistă a agriculturii — a arătat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — a fost înaintarea treptată, continuă, pe măsura convingerii țărănimii de a trece pe drumul agriculturii socialiste și pe măsura creării bazei tehnice-materiale necesare*" [1]. Vom arăta că în cadrul acestui vast proces educativ *o atenție specială* a fost acordată în mod direct, metodic, educării (și reeducării) *economice* a țărănimii. Aceasta rezultă și din principalele trăsături caracteristice ale construcției socialiste la sate în țara noastră. Ne vom referi, în această lumină, la două asemenea trăsături.

Prima dintre ele constă în rolul *deosebit* de important pe care l-au avut în țara noastră *întovărășirile*, ca formă simplă, intermediară de cooperare socialistă în producția agricolă.

Promovînd în procesul transformării socialiste a satului forme diferite, variate, de cooperare în producția agricolă, partidul nostru a urmărit

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale* 27 aprilie 1962, Edit. politică, București, 1962, p. 12—13.

tocmai să creeze forme mai accesibile la început pentru micul producător care nu se poate despărți deodată de trecutul său, formé pe măsura puterii sale de înțelegere, dar care să determine tocmai sporirea acestei puteri de înțelegere. Unul dintre țelurile utilizării acestor forme l-a constituit tocmai influențarea și reeducarea vechii sale optici economice, educarea și cultivarea unei gîndiri economice noi. „... Formele dezvoltării socialiste a satului — se indica în raportul prezentat la plenara C.C. al P.M.R. din iulie 1956 — trebuie să înlesnească *educația economică* socialistă a maselor largi țărănești și să le convingă, pe baza experienței lor proprii, despre interesul lor material de a merge pe calea agriculturii socialiste" [1].

Întovărășirile s-au verificat cu deplin succes în viață, ca o adevărată școală care a educat masele țărănești în spiritul muncii în comun, le-a învățat cu organizarea socialistă a producției, le-a ajutat să înțeleagă mai bine principiile, formele și avantajele unor noi relații de schimb — între unitățile cooperatiste și statul socialist —, au înlesnit trecerea acestor mase spre gospodăria colectivă. Prin școala întovărășirii a trecut majoritatea covîrșitoare a țărănimii. De la 84 000 de familii, cîte au cuprins în primul an (1952), ele au ajuns la 206 000 familii în 1955, la peste 450 000 de familii în 1956, la peste 1 070 000 de familii în 1957, la 1 400 000 de familii în 1958, la 1 767 000 de familii în 1959 [2]; în acest din urmă an a început mișcarea de trecere în masă a țărănimii spre forma superioară a cooperației agricole — gospodăria colectivă. Astfel, înrîurirea întovărășirii s-a exercitat de-a lungul anilor asupra unor mase imense ale țărănimii. Din punctul de vedere al evoluției conștiinței acestora, eficacitatea *educativă* deosebită a întovărășirii a provenit din faptul că ea a realizat influențarea și reeducarea economică a țărănimii *în practică*, în însuși procesul de producție, prin noua organizare a muncii în comun, prin necesitatea unor investiții comune, prin germenii proprietății obștești apăruți în întovărășire, prin repartiție — în ansamblu pe baza rezultatelor economice palpabile ale muncii. Practica vie a început să revizuiască — mai adînc și mai repede decît ar fi putut-o face orice alt mijloc — vechi mentalități, vechi deprinderi, vederi perimate, curățind treptat locul pentru altele noi, formate pe baza asimilării și digerării noii experiențe practice.

O altă *trăsătură fundamentală* a politicii partidului nostru la sate, cum a arătat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, „constă în faptul că partidul a concentrat permanent eforturile principale în direcția consolidării economice a gospodăriilor colective, astfel ca ele, *prin exemplul viu al rezultatelor obținute în producție și în ridicarea nivelului de trai al colectiviștilor, să devină un mijloc puternic de convingere* a maselor țărănești că numai acesta este drumul pe care trebuie să-l urmeze" [3].

---

[1] Al. Moghioroș, *Cu privire la măsurile pentru realizarea sarcinilor stabilite la Congresul al II-lea al P.M.R. privind transformarea socialistă a agriculturii.* (Text prescurtat al raportului prezentat la ședința plenară a C.C. al P.M.R. din 16—17 iulie 1956) în „Lupta de clasă", 1956, nr. 8, p. 15 (subl. ns.).

[2] *Dezvoltarea agriculturii Republicii Populare Romîne*, Direcția Centrală de Statistică, 1961, p. 38.

[3] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale* p. 15 (subl. ns.).

Cu toate efectele pozitive adînci ale muncii din întovărășire în genere asupra conștiinței țăranului întovărășit, asupra gîndirii sale economice în particular, hotărîrea de a face marele pas spre gospodăria colectivă nu s-a vădit a fi ușor de luat. Ea a cerut noi și prelungite eforturi pe linia aceleiași munci de educație economică a țăranului. O determinantă esențială a succesului acestei activități a constituit-o folosirea ca argument economic cu maximă forță de convingere a realizărilor obținute în producție și repartiție de către gospodăriile colective deja existente. Preocuparea permanentă a partidului pentru consolidarea economică-organizatorică a G.A.C. existente a creat condițiile ca rezultatele economice ale acestora *să poată fi puse în valoare, pe scară de mase, în acțiunea de ridicare a conștiinței țăranilor întovărășiți* la nivelul înțelegerii superiorității gospodăriei colective. Greul muncii de reeducare și convingere a fost pus pe umerii *acestui gen* de argumente, prin excelență economice.

Dialectica specifică a dezvoltării conștiinței sociale spre niveluri de înțelegere superioare obligă la folosirea numai a acelor metode de influențare și a acelor argumente care țin seama cu strictețe de stadiul dat, existent al acestei dezvoltări, care deci nu îl devansează într-o asemenea măsură încît să-i fie inaccesibile și să rămînă ineficace. Este necesară o adaptare a metodelor și la particularitățile psihologice ale clasei sociale date, ale diferitelor grupuri cu dezvoltare diferită (adesea practica muncii de lămurire pentru colectivizare a cerut adaptarea acestor metode și argumente chiar la particularitățile situației diferiților indivizi luați în parte).

În acest sens, pentru a influența cu succes și a modifica treptat vechea optică economică a țăranului, a-i forma noi idei și reprezentări economice, a-i dezvolta înțelegerea noilor relații de producție, trebuia vorbit cu argumente și într-o formă cît mai accesibilă psihologiei sale economice. În limbajul socotelilor lui Moromete trebuia transpus un nou conținut social.

Analiza experienței acestui proces conduce spre concluzia că tocmai astfel a decurs în principal convingerea țăranului muncitor și apropierea sa de G.A.C. arată că a fost vorba, pe scara unor mase foarte largi, de schimbări în starea de spirit determinate de experiența economică practică, bazate pe observarea atentă a realizărilor G.A.C., pe socoteli concrete, foarte minuțioase, pe compararea rezultatelor obținute înăuntrul și în afara gospodăriei colective. Concluziile acestor socoteli și comparații au fost înregistrate cu receptivitate de gîndirea economică sensibilă a țăranului, accesibilă îndeosebi acestui gen de calcule, rezultatul fiind nu numai formarea treptată a convingerii sale asupra avantajelor G.A.C. ci, implicit, și *modificarea opticii sale subiective asupra problemelor economice*, a modului său de a le judeca și aprecia.

Formele concrete ale muncii politico-educative de lămurire desfășurate la sate au fost de o mare varietate, îmbogățite și înmulțite prin inițiativele locale și experiența concretă acumulată în fiecare regiune. Cărei zone din conștiința țăranului i se adresau îndeosebi aceste forme? Încercînd să desprindem principalele elemente *comune*, *generale* din această

uriașă varietate de forme, constatăm cel mai frecvent *împletirea* strînsă a elementelor care urmăreau dezvoltarea conștiinței *politice* a țărănimii cu cele care se adresau judecății sale *economice*, psihologiei sale de socotitor realist. Ele urmăreau lămurirea politică a maselor țărănești asupra liniei generale a partidului și statului nostru de construire a socialismului, explicarea noului conținut al raporturilor dintre oraș și sat etc. ; totodată, popularizarea realizărilor gospodăriilor colective, organizarea de discuții între colectiviști și întovărășiți sau individuali, vizitele în G.A.C. și la casele colectiviștilor, expuneri, filme etc., toate au gravitat în jurul aspectelor economice ale problemei, acționînd astfel cu tenacitate asupra mentalității economice a țăranului, reeducînd-o, îmbogățind-o, înnoind-o. Simptomatică este, de pildă, o metodă ca organizarea unei „seri de calcul", metodă mulată exact și direct, în conținutul și în forma ei, pe necesitatea de a răspunde problemelor de ordin economic în fața cărora ezita conștiința țăranului aflat în preajma hotărîrii de a intra în G.A.C. [1].

Organizarea „serilor de calcul" a dobîndit o extindere mare în numeroase regiuni ; s-au ținut mii și mii de asemenea „seri", cu nenumărați participanți în *conștiința* cărora ideile și învățămintele înscrise în aceste seri au grăbit hotărîrea de a intra în gospodăria colectivă și au contribuit la progresul acestei conștiințe înseși.

Foarte răspîndite și eficiente în munca politico-educativă la sate au fost tabelele și graficele comparative, sub bine cunoscutul titlu : „Cine a cîștigat și cine a pierdut ?" Asemănătoare cu socotelile făcute la serile de calcul, ele puneau față în față veniturile obținute de țăranii individuali sau de cei întovărășiți cu veniturile colectiviștilor. Afișate la gazeta de stradă din sat, tipărite pe foi volante sau scrise pe panouri mari în diferite puncte din comună, ele se adresau prin conținutul lor spiritului gospodăresc al țăranului, ajutîndu-l cu pledoaria cifrelor să-și înțeleagă mai ușor propriul său interes. Iată, de pildă, două asemenea tabele, primul afișat în comuna Grigoreni, raionul Moinești (Bacău), al doilea

---

[1] Iată cum relatează desfășurarea unei asemenea „seri de calcul" țăranul colectivist Dragomir Zainea din comuna Sihlea, raionul Rîmnicu Sărat : „La căminul cultural s-au adunat peste 200 de oameni. Printre ei, mulți colectiviști, dar mai mulți erau țărani din întovărășire și oameni cu gospodării individuale. Toți o ascultă cu atenție pe colectivista fruntașă Stănica Tudose, care în fața unei table mari, cu creta în mînă, arată ce venituri a obținut ea în gospodăria colectivă. « Sînt în gospodărie de un an, a spus Stănica Tudose. Am intrat cu 4 ha și doi cai. Înainte, abia îmi ajungea porumbul, ca să nu mai pomenesc de alte bucate pe care nu le aveam de loc. De cînd sînt în colectivă însă, iată ce am cîștigat : 6 817 lei, 1 725 kg de grîu, 3 208 kg de porumb boabe, 120 kg de zahăr, 140 kg de orz, 210 kg de cartofi, 140 kg de fasole, 21 kg de caș, 210 kg de ceapă, 8 822 kg de furaje. Ne-am cumpărat din munca noastră, pînă acum, o garnitură de mobilă, aparat de radio, îmbrăcăminte și alte lucruri necesare casei. Vărul meu, Costache Modreanu, cu gospodărie individuală, care are ca și noi trei brațe de muncă și 4 ha de pămînt, a obținut venituri mult mai mici. Ei, vere — a încheiat colectivista —, uită-te și tu aici, la calculele astea, și gîndește-te bine unde e mai cu folos să muncești ?» După Stănica Tudose alți colectiviști au trecut prin fața tablei. Și nu numai într-o seară, ci și în multe altele, căci la Sihlea seri de calcule comparative se organizează adesea. Rezultatul ? în cîteva luni, în gospodăria colectivă din comuna noastră au intrat peste 120 de familii".

apărut în foaia volantă „Milcovul" pentru comuna Vînători (raionul Focșani, Galați), tipărită în toiul muncii pentru încheierea colectivizării [1] :

Nicolae Focșa

colectivist din comuna Grigoreni, pentru munca efectuată cu 3 brațe de muncă a obținut următoarele venituri :

Felul produsului	kg	lei
Bani numerar		2 404
Grîu	721	937
Porumb boabe	1 803	2 019
Cartofi	900	450
Ulei	21	231
Brînză	30	300
Lînă	7	196
Vin	138	828
Fîn, coceni, paie	4 800	1 344
Alte produse	1 368	705
Venit din gosp. pers.		3 020
TOTAL		12 434
A plătit impozit și ADAS		120
VENIT NET		12 314

Costache N. Măgirescu

țăran individual din aceeași comună, cu 4,70 ha (2,70 ha arabile și 2 ha de fîneață și pășune), cu 3 brațe de muncă, a obținut următoarele venituri :

Felul produsului	kg	lei
Grîu	600	780
Porumb boabe	1 500	1 680
Cartofi	1 000	500
Brînză	56	560
Lînă	9	252
Vin	200	1 200
Varză, ceapă, fasole	220	486
Fl. soarelui	200	366
Fîn, coceni, paie	5 000	1 420
Alte venituri din contracte		1 250
TOTAL		8 296
A plătit impozit și ADAS		988
VENIT NET		7 308

Al doilea tabel compară veniturile unui țăran colectivist, Alexandru Zaharia din G.A.C. Putna — care a efectuat în 1961 împreună cu soția 789 de zile-muncă — cu veniturile unui țăran întovărășit, Gh. N. Calutu, cu 2 ha lucrate împreună cu familia, arătînd avantajele gospodăriei colective în raport chiar cu întovărășirea :

Alexandru Zaharia

Felul produsului	lei
1972 kg grîu	2 366
1933 „ porumb	2 126
457 „ cartofi	228
331 „ varză și fasole	270
133 l vin	378
17 kg brînză	204
3339 „ furaje	333
Bani	10 257
TOTAL	16 162

Gh. N. Calutu

Felul produsului	lei
425 kg grîu	500
1 890 „ porumb	2 097
2 900 „ sfeclă de zahăr	870
400 l vin	1 440
Venit din grădina de lîngă casă și de la animale	3 000
TOTAL	7 907
Impozit plus plata muncitorilor S.M.T.	1 000
VENIT NET	6 907

Am reprodus aici integral tabelele de mai sus pentru a înfățișa nemijlocit *TIPUL principal* de socoteală făcută în acest răstimp la sat,

[1] „Milcovul", foaie volantă pentru comuna Vînători, raionul Focșani, 3 februarie 1962.

tipul cel mai frecvent, care s-a adresat laturii economice a practicei gîndiri țărănești, punîndu-i grele semne de întrebare, solicitînd-o, chemînd-o spre nou. Ele au valoare de document istoric. Ar putea fi citate nenumărate asemenea tablouri comparative : ele nu au existat ca un fenomen izolat, răzleț, ci au devenit un procedeu *general*, de masă, reflectînd un moment esențial din viața și frămîntările satului aflat în procesul colectivizării.

Într-o formă și într-un limbaj surprinzător de asemănător cu forma și limbajul modului de a socoti al lui Moromete a fost astfel transpus un cu totul alt conținut, o întreagă argumentare a superiorității *relațiilor de producție socialiste*. Documentele multor organe și organizații de partid locale, relatările și aprecierile a numeroși activiști de partid care muncesc la sat, observațiile directe ne-au arătat că tocmai acest gen de socoteli-argumente — într-o variantă sau alta, îndeosebi în îmbinare cu vizitele în G.A.C., la colectiviști — au constituit o pîrghie extrem de eficientă în efortul de a schimba starea de spirit a țăranului muncitor.

Că procesul complex de conștiință din care s-a născut hotărîrea fiecărui țăran muncitor de a renunța la proprietatea sa privată și a păși în gospodăria colectivă a inclus multe asemenea socoteli minuțioase, că înlăuntrul acestui proces de conștiință schimbările din gîndirea economică au cîntărit greu rezultă și din numeroase mărturisiri directe ale țăranilor colectiviști. „Am avut 1,75 ha teren arabil și 0,80 ha vie, relatează țăranul Hristodor Gh. Banu în foaia volantă tipărită în comuna Străoane, Panciu. Venitul obținut s-a ridicat doar la suma de 5 000 de lei, sumă ce este egală abia cu banii primiți de socru-meu (colectivist), fără să punem la socoteală produsele. Diferența e mare" ; iar după ce arată în ce constă această diferență și cum înțelegerea clară a lucrurilor l-a ajutat să-și învingă șovăielile și să intre în G.A.C., el continuă : „*Cred că orice țăran muncitor cu gospodărie individuală și-a făcut zeci de socoteli care l-au convins* de belșugul din casele colectiviștilor. S-au convins, dar îndoiala tot mai persistă. O singură problemă îi frămîntă pe ei : parcela de pămînt, care prea mult nu le aduce... Dar în gospodăria colectivă o să aveți o tarla mult mai mare, averea colectivei. Sfătuiesc pe toți întovărășiții să-mi urmeze exemplul" [1].

Un alt colectivist, Fotache C. Antohi din com. Cudalbi, povestește în ce mod l-a convins pe vecinul său G. Ignat să intre în gospodărie : „Tovarășul Grigore Ignat este un om gospodar, vrednic. Se ținea însă în afara colectivei, spunînd că mai așteaptă, mai lasă să mai treacă o vreme. M-am dus de multe ori la el acasă, l-am invitat și la mine. Am stat de vorbă prietenește, ca între vecini, i-am arătat că numai intrînd în colectivă poate să ducă un trai fericit. Într-o seară, văzînd că tot mai ezită, *am luat o hîrtie și un creion și am făcut o socoteală*. Am pus în față veniturile mele, ca membru al colectivei, și ale lui. I-am arătat că eu am luat pentru 370 de zile-muncă, cu două brațe, 3 600 kg porumb, 800 kg grîu și alte produse, precum și 3 600 de lei, avînd un venit total de 11 000 de lei. Pe cînd lui, socotindu-i totalul veniturilor și scăzîndu-i cheltuielile

[1] „Viața nouă", Foaie volantă pentru comuna Străoane, raionul Panciu, Galați, 15 ianuarie 1962 (subl. ns.).

de producție și impozitul, i-au rămas puțini bani, iar în pod mai are doar cîteva baniță de porumb. *A stat, a socotit, a chibzuit pe îndelete și în fața cifrelor mi-a dat dreptate* : « Așa-i — a zis el — eu sînt mult în pierdere ». A doua zi a intrat în colectivă împreună cu feciorii. *Omul care gîndește bine, așa procedează*" [1]. Deosebit de expresiv este surprins aici tocmai momentul socotelii, al „chibzuielii pe îndelete în fața cifrelor", care a înclinat balanța în favoarea hotărîrii [2].

Desigur, toate aceste calcule și cîntăriri ale cifrelor sînt importante pentru gîndirea economică nu numai și nu în primul rînd prin ele însele, ci *prin reflecția pe care o generează asupra cauzelor și mecanismului proceselor finalizate în aceste cifre.* Toate socotelile, toate comparațiile nu s-au redus la cifre, ci au dat *material de gîndit* : *de ce* recoltele sînt mai mari în gospodăria socialistă, *de ce* traiul este mai bun, *cum se explică* toate consecințele acestui *alt fel* de viață, de muncă. Tocmai procesul și rezultatele unei asemenea *meditații* prefac gîndirea țăranului.

Un moment al acestor comparații, încărcat cu o deosebită forță de atracție, s-a dovedit a fi cunoașterea faptelor privitoare la creșterea nivelului de trai al colectiviștilor. Marile progrese realizate într-un răstimp scurt — construcția de case noi, cumpărarea de mobilă, radio, televizoare, mașini de cusut, aragazuri, motorete, biciclete, consumul sporit de produse alimentare și de îmbrăcăminte etc. — au influențat puternic psihologia țăranului muncitor, care a putut **să confrunte** aceste schimbări și cu experiența vieții sale de exploatare și mizerie din trecutul apropiat, în condițiile regimului burghezo-moșieresc. Munca politică educativă desfășurată de partid la sate, pornind de la aceste fapte de viață, a ajutat masele țărănești să devină conștiente că numai datorită cuceririi puterii politice în țara noastră de către clasa muncitoare și datorită înaintării pe calea socialismului au putut fi realizate asemenea schimbări în condițiile de trai, că numai o gospodărie agricolă socialistă poate asigura cel mai înalt nivel de viață membrilor ei.

Influențarea mentalității economice a țăranului muncitor a mers mînă în mînă cu efortul educativ îndreptat spre transformarea concomitentă și a *altor laturi* ale vechii sale conștiințe. Înțelegerea avantajelor economice ale intrării în gospodăria colectivă este necesară, dar, în multe cazuri, încă nu suficientă pentru a genera hotărîrea sa de a părăsi cărarea bătă-

---

[1] „Avîntul", Foaie volantă pentru comuna Cudalbi, raionul Tecuci, 30 ianuarie 1962 (subl. ns.) .

[2] În alte cazuri, demonstrația economică îmbrățișează o sferă mai largă, a întregului sat. „Să facem împreună un mic calcul și să ne convingem ce am avea de cîștigat dacă și pămîntul nostru ar fi muncit în colectivă. Anul trecut, de pe 509 ha cultivate cu porumb în sectorul individual s-au obținut, în medie, cîte 1 800 kg porumb boabe. Față de producția de 3 000 kg cît au obținut colectiviștii din Gherghița (comuna vecină. — *M.C.*), noi am pierdut la fiecare ha cîte 1 200 kg. La întreaga suprafață cultivată cu porumb am pierdut 60 de vagoane boabe. Și aceasta numai la porumb și numai în sectorul individual. Să facem socoteala cît am pierdut pe întreaga comună la toate culturile și atunci ne va fi și mai clar de ce este necesar să ne unim și să muncim pămîntul în G.A.C., singura cale care ne va asigura o viață îmbelșugată și mai frumoasă" (din articolul *Un calcul semnificativ*, scris de colectivistul Ion R. Samoilă, candidat de partid, în foaia volantă „Flamura Prahovei", ediție specială pentru com. Ciumați, 17 februarie 1962).

torită a gospodăriei sale individuale și a se strămuta pe făgașul nou, al gospodăriei colective. Pentru aceasta trebuia de asemenea educată încrederea și convingerea *politică* în justețea drumului pe care partidul, clasa muncitoare conduc întregul popor; pentru aceasta trebuia învinsă și forța tradiției, vechi deprinderi și mentalități ținînd de latura *morală* a conștiinței țăranului muncitor, sentimentul străvechi al atașamentului față de micul petec de pămînt propriu.

În fragmentul mai sus citat din relatarea țăranului colectivist Hristodor Banu există o frază extrem de semnificativă în acest sens: „Cred că orice țăran muncitor cu gospodărie individuală și-a făcut *zeci de socoteli* care l-au *convins* de belșugul din casele colectiviștilor. *S-au convins*, dar *îndoiala mai persistă* (! !)". Propoziția este aparent paradoxală, ilogică: „S-au *convins*, dar *îndoiala* mai persistă". În realitate însă, ea surprinde cu autenticitate și nuanțat o situație realmente complexă, exprimînd nu o contradicție logic-formală, ci o contradicție dialectică dinlăuntrul conștiinței țăranului între diferite laturi ale ei inegal dezvoltate. „S-au convins" se referă la latura economică a gîndirii sale, mai mobilă, la spiritul de socotitor lucid pe care „zecile de socoteli" făcute și verificate l-au convins într-adevăr de avantajele reale ale colectivei. În schimb, „îndoiala" — care mai persistă *alături* de convingere și în ciuda ei, împotrivindu-i-se, — ține de altă zonă a conștiinței țăranului, provine de obicei din structura morală a micului proprietar, exprimă conservatorismul și tradiția atașamentului personal față de mica parcelă (asta se și amintește mai departe în fragmentul citat), izvorăște și din psihologia individualismului țărănesc (generat și acesta de anumite condiții economice, dar care a dobîndit o relativă autonomie morală, rezistînd încă multă vreme schimbării acestor condiții economice). Prin urmare, luarea deciziei de intrare în gospodăria colectivă presupune — și exprimă — nu numai o schimbare în vederile economice ale țăranului, ci și o transformare în conștiința sa morală, oglindește un moment important în învingerea individualismului și în geneza colectivismului, tot așa cum marchează un progres pe planul dezvoltării conștiinței sale politice socialiste.

Rezultatele muncii de influențare și educare *economică* a țărănimii în anii colectivizării se cristalizează în *acumulări* importante în sfera gîndirii sale economice. Modificările treptate ale opticii ei sub acest raport se însumează și se sedimentează în conținuturi noi de conștiință.

Este remarcabil în acest sens în primul rînd faptul că gîndirea maselor țărănești a dobîndit o înțelegere incomparabil mai clară, mai profundă sub raportul conținutului *politic* și mai justă din punct de vedere *economic* asupra propriilor ei *interese*. Țărănimea și-a dat seama în practică și datorită imensei munci politice-educative desfășurate de partid că este în interesul ei să pășească pe poarta gospodăriei colective; treptat, în conștiința ei și-a croit loc ideea că interesele țăranului muncitor pot fi mai bine satisfăcute de gospodăria socialistă decît de mica gospodărie individuală. Aceasta a reprezentat un corectiv esențial, adînc al vechii reprezentări a țăranului asupra intereselor și situației sale economice, reprezentarea eronată și mărginită, determinată de faptul că el nu putea reflecta

și înțelege conștient însești *relațiile de producție* în care se afla mica gospodărie privată. Tradiționala gîndire economică țărănească a putut fi cu succes atacată chiar la *rădăcina ei* : atașamentul și încrederea nelimitată în valoarea micii proprietăți private. Satul a cunoscut începutul unei *noi psihologii* a proprietății, adevărată revoluție spirituală.

În procesul prin care țăranul muncitor *devine din ce în ce mai conștient* de interesele sale personale și generale se învederează *legătura organică*, intimă, între politic și economic, între conștiința sa politică și optica sa economică. Formarea treptată a unei noi gîndiri economice îmbogățește și dezvoltă conștiința țărănimii și prin *influența adîncă* pe care aceste noi vederi economice o exercită asupra conștiinței *politice* a țărănimii, în sensul înțelegerii mai adînci și înrădăcinării mai trainice în conștiința maselor țărănești a *ideilor și convingerilor politice socialiste*.

Conștiința politică — latura *cea mai înaintată* a conștiinței socialiste în dezvoltare a țărănimii colectiviste — apare și se maturizează ca expresie, ca oglindire conștientă și a intereselor ei economice. Cu cît aceste interese sînt înțelese mai profund — datorită și transformărilor din optica economică a țăranului — în ceea ce au ele esențial, cu atît se dezvoltă mai mult în rîndurile țărănimii conștiința politică a *necesității alianței cu clasa muncitoare*, conștiința *comunității de interese* dintre ele. Munca de convingere a țăranului pentru trecerea sa la relații socialiste de producție, bazată pe lămurirea avantajelor economice ale socialismului, constituie astfel în ultimă esență — și în multe privințe chiar nemijlocit, în primă instanță — o muncă de cultivare a conștiinței lui *politice*.

Formîndu-și și dobîndind treptat o nouă înțelegere, noi păreri și o nouă optică asupra problemelor de ordin economic pe care i le ridică producția și existența sa imediată — păreri a căror justețe o verifică în noua practică de producție și de schimb, în munca în cadrul întovărășirii sau în relațiile sale economice cu statul socialist etc. — țăranul muncitor ajunge să înțeleagă mai adînc, *și prin intermediul lor*, justețea *politicii de ansamblu a partidului*, însăși superioritatea rînduielilor sociale socialiste. Crește astfel și încrederea lui în statul socialist și în măsurile sale, în aliatul și conducătorul său — clasa muncitoare —, cu alte cuvinte își dezvoltă în acest proces complex convingerile lui *politice* socialiste, ajunge treptat la o conștiință politică mai înaintată, mai profundă [1]. La rîndul ei, conștiința politică socialistă în creștere sporește receptivitatea gîndirii țăranului față de principiile economice ale socialismului, ale organizării socialiste a producției agricole ; ea dezvoltă capacitatea sa de a sesiza și înțelege aspectele economice noi ale muncii în cadrul întovărășirii și gospodăriei colective.

Printre elementele noi acumulate în sfera gîndirii economice a maselor țărănești în anii colectivizării se numără și începutul unui nou mod de a privi *problemele schimbului de produse*. În afara muncii politice-educative pentru demonstrarea superiorității G.A.C., bazată pe fapte și

[1] Vezi *Cu privire la procesul formării și dezvoltării conștiinței politice socialiste a țărănimii*, în volumul *Dezvoltarea conștiinței socialiste în R.P.R.*, Ed. Acad. R.P.R., 1961, unde această problemă este abordată în mod special.

calcule economice precise, în genul celor de mai sus, la educarea și reeducarea economică a țărănimii au contribuit în acești ani și numeroase alte împrejurări, numeroase alte pîrghii, cum sînt mecanizarea agriculturii și creșterea însemnată a ponderei mașinilor în efectuarea muncilor agricole, extinderea relațiilor de schimb ale gospodăriei țăranului individual sau întovărășit cu *statul*, lupta pentru îngrădirea exploatării chiaburești și lichidarea chiaburimii ș.a. Fiecare din acestea a influențat mentalitatea economică a țărănimii pe o latură specifică, *îmbogățind-o* cu reflectări corespunzătoare respectivei activități practice. Dacă ne referim, de pildă, la problemele schimbului de produse, observăm că țăranul muncitor *a învățat* în acest scurt răstimp istoric să facă și un gen cu totul nou de comerț, cel cu statul socialist, bazat pe *contractări*. El a tras învățăminte și concluzii noi pentru el din acest sistem de schimb, făcut la prețuri avantajoase și ferme, stabilite din vreme și nesupuse apoi variațiilor pieței, în cadrul căruia se bucură de asemenea de avansuri și credite din partea statului; experiența practică a unor asemenea relații i-a dat încredere în eficacitatea lor, i-a înlesnit înțelegerea ajutorului acordat lui de statul socialist, de clasa muncitoare, îi demonstrează convingător că orașul socialist ajută multilateral satul în sporirea producției agricole. Este cunoscută în acest sens importanța economică pe care a avut-o desființarea cotelor obligatorii și așezarea, la temelia relațiilor economice între stat și țărănime, a sistemului de contractări, sistem pregătit prin măsuri introduse treptat din 1953; cointeresînd într-o măsură mult sporită țărănimea, acest sistem are totodată însemnate efecte educative. Fără *învățămintele* acumulate de masele țărănești pe baza acestui sistem în cursul perioadei de pînă la încheierea colectivizării, fără schimbarea opticii subiective a țărănimii asupra relațiilor de schimb cu statul, cu greu ne-am putea închipui extinderea actuală a schimbului dintre oraș și sat.

Educarea economică a maselor țărănești în anii luptei pentru colectivizare a avut ca urmare și îmbogățirea gîndirii lor cu primele reprezentări asupra *relațiilor economice de producție socialiste*. Unele grupuri ale țărănimii, care au trecut de cîțiva ani la gospodăria colectivă, și-au putut dezvolta deja și nemijlocit, pe baza propriei lor existențe, aceste reprezentări, în vreme ce masele principale ale țărănimii, care au pășit abia de 1—2 ani în G.A.C., sînt la începutul unei asemenea practici sociale calitativ noi. Dar chiar și aceste mase au *început* să dobîndească asemenea cunoștințe — cu privire la munca în comun, la avutul obștesc, la repartiția socialistă etc. — datorită muncii în cadrul formelor simple de cooperare, datorită observării activității, organizării și rezultatelor gospodăriilor colective deja existente, datorită vastei munci de educare și explicare politică și economică a principiilor organizării socialiste a agriculturii, desfășurată în rîndurile țărănimii. Acestea sînt însă abia *prime* reprezentări, parțiale, încă neasimilate profund, sînt convingeri în devenire și numai în procesul dezvoltării îndelungate a gîndirii economice a țărănimii pe baza *traiului în gospodăria colectivă* ele urmează să dobîndească claritate, un mai bogat conținut științific, adîncime sporită.

Faptul că, în anii luptei pentru colectivizare, în optica economică a țăranului, pozițiile vechilor precepte și pseudovalori au fost zdruncinate,

șubrezite, puse la îndoială, iar unele dintre ele chiar nimicite, lichidate, face deja din conștiința țăranului, după intrarea în G.A.C., un teren mult mai *receptiv*, mai *deschis*, mai liber să primească noi valori, idei și criterii de gîndire economică. Aceste valori și idei se formează cu necesitate în gospodăria colectivă.

★

Aici apar cîteva întrebări și probleme : Dacă în condițiile agriculturii colectivizate continuă impetuos procesul de constituire a conștiinței socialiste a maselor țărănești, simultan sub raport politic, etic, artistic, științific etc., atunci *care este greutatea specifică* deținută în cadrul acestui proces multilateral de formarea noii gîndiri economice a țărănimii ? Răspunde geneza acestei gîndiri economice unei *necesități istorice obiective*, respectiv unei necesități existente *în afara* și independent de sfera conștiinței sociale ? Eventualul răspuns afirmativ deschide seria unor noi semne de întrebare : unde putem, săpînd mai adînc, găsi izvorul (explicația) acestei necesități însăși ? Apoi, care este mecanismul istoric prin intermediul căruia ea își croiește drum și se realizează în act ? Cum poate fi accelerat în practică acest proces, spre a-i grăbi efectele favorabile asupra producției socialiste ? În sfîrșit, ce conținut social obiectiv (ce sector al existenței sociale) își găsește reflectarea în această conștiință economică în formare ? Nu ne propunem, firește, să abordăm toate aceste probleme aici ; dar, cel puțin ca întrebări, ele trebuie formulate, asupra fiecăreia din ele merită să se atragă atenția, pe pistele lor promițătoare merită îndreptată meditația, cercetarea.

În *Capitalul*, Marx cita următoarea observație a lui Adam Smith, subscriind-o : „Inteligența marii majorități a oamenilor se dezvoltă în mod necesar din îndeletnicirile lor zilnice și cu ajutorul lor" [1]. Pornind de la această observație, să vedem care sînt „îndeletnicirile zilnice" ale țăranului în gospodăria colectivă.

Dominantă, esențială în îndeletnicirile oamenilor, ale unei societăți, este activitatea de producție, sfera fundamentală a activității umane, iar marile epoci ale istoriei sînt jalonate tocmai de schimbările intervenite în această activitate. „Epocile economice — scria Marx — se deosebesc nu prin *ceea ce* se produce, ci prin modul *cum* se produce, cu ce mijloace de muncă. Mijloacele de muncă indică nu numai gradul de dezvoltare a forței de muncă omenești, dar și relațiile sociale în cadrul cărora se muncește" [2]. Trecerea de la mica gospodărie individuală la gospodăria socialistă colectivă marchează tocmai un salt calitativ, revoluționar de la o epocă istorică economică la alta.

Într-adevăr, deosebirea fundamentală dintre „îndeletnicirile zilnice" ale țăranului colectivist și cele ale țăranului mic proprietar individual rezidă tocmai în **modul** în care produce, în faptul că își desfășoară activitatea de producție în colectiv, asociat, cu mijloace de producție moderne și pe baza proprietății socialiste ; ea rezidă de asemenea în faptul esențial

[1] K. Marx, *Capitalul*, vol. I, ed. a III-a, E.S.P.L.P., București, 1957, p. 379.
[2] *Ibidem*, p. 209—210.

că țăranul colectivist, ca producător, capătă și *funcții* noi : cele privitoare la *organizarea* producției sociale a întregii gospodării colective, cele decurgînd din participarea sa la *conducerea* G.A.C. Nu este un simplu plus cantitativ de îndeletniciri, ci este o nouă calitate.

Firește că aceste noi activități cotidiene se răsfrîng foarte adînc asupra inteligenței și conștiinței celor reduși pînă ieri, secole de-a rîndul, la preocupări infinit mai înguste, mai simple [1]. Aceasta este incontestabil. Dar rămîne încă de stabilit dacă în planul vast al conștiinței țăranului colectivist afectează oare în mod necesar aceste activități și gîndirea sa economică ? Și în ce măsură ? Trebuie văzut pentru aceasta care sînt, în *mod concret*, aceste activități, natura și conținutul lor, solicitările la care ele supun conștiința colectivistului.

Seriile de probleme pe care țăranul colectivist este chemat să le rezolve zi de zi nici nu se puteau pune în gospodăria individuală. Iar acestea *sînt în primul rînd și în mod precumpănitor probleme economice.* Proaspătul colectivist trebuie să-și însușească treptat arta conducerii economice a marii gospodării socialiste, să acumuleze cunoștințele necesare. Însești principiile statutare de funcționare a gospodăriei colective impun participarea la dezbaterea și soluționarea acestor probleme a masei de colectiviști. În adunările generale lunare, în ședințele consiliului de conducere, în alte forme de adunări (ale delegaților, împuterniciților etc.), colectiviștii sînt chemați *să discute* și *să ia hotărîri* asupra acestor probleme, iar apoi *să le traducă efectiv în practică.* Nu este mult să spunem că avem de-a face cu o adevărată *școală a noii gîndiri economice a țărănimii.*

Care sînt — dacă examinăm experiența concretă a multor G.A.C. mai vechi în organizarea diferitelor adunări generale și ședințe de consiliu și în stabilirea ordinei de zi a acestora —, care sînt deci problemele comune, care se repetă nu întîmplător în fiecare dintre aceste G.A.C. ? Care sînt problemele pe care viața, mersul muncii cotidiene le impun pretutindeni dezbaterii și analizei ?

Întîlnim cu regularitate în primul rînd analiza și aprobarea planului de producție al gospodăriei colective, a bugetului de venituri și cheltuieli (inclusiv analiza îndeplinirii lor, la expirarea perioadei pentru care au fost elaborate) ; aceste analize atrag dezbaterea unor probleme economice complexe, cum sînt repartiția veniturilor între fondul de bază, fondul de consum și celelalte fonduri ale G.A.C., investițiile, cumpărarea de animale, dezvoltarea diferitelor ramuri de producție ale gospodăriei, asigurarea unor corelații economice armonioase între ele etc. ;

întîlnim cu regularitate adunări consacrate stabilirii normelor de lucru și prețuirii lor în zile-muncă, norme ce sînt reexaminate în comun în fiecare an, fiind astfel determinate încît să permită înfăptuirea principiului economic socialist al repartiției, să asigure cointeresarea materială, să prevină nivelarea etc. ;

întîlnim frecvent discutarea problemelor construcțiilor din G.A.C., cu dezbaterea eficacității lor economice ;

---

[1] „Un om care își cheltuiește toată viața cu efectuarea cîtorva operații simple — continuă A. Smith în fragmentul citat de Marx — ... n-are prilejul să-și dezvolte inteligența" (*ibidem*).

întîlnim probleme privind organizarea muncii și repartizarea forțelor de muncă în brigăzi și echipe ;

întîlnim probleme referitoare la păstrarea avutului obștesc ;

întîlnim în sfîrșit numeroase alte probleme privind felurite aspecte concrete ale consolidării economico-organizatorice a G.A.C. [1].

Este limpede că toate acestea pun în fața gîndirii *economice* a colectivistului probleme infinit mai complexe decît socotelile de tipul „cine a cîștigat și cine a pierdut". Noua existență socială colectivistă supune gîndirea economică a țăranului unei solicitări intelectuale incomparabil mai mari pe linia înțelegerii și conceperii economice a procesului producției socialiste, o îmbogățește, o ridică. *TIPUL principal* de calcul economic în noua perioadă istorică devine altul, mult mai înalt, cel care îmbrățișează producția și problemele întregii gospodării socialiste. El atrage după sine însușirea și operarea cu noi valori, cu noi unități de măsură, care sînt principiile gospodăririi socialiste.

Ne-am oprit mai sus numai asupra unuia dintre compartimentele noilor „îndeletniciri zilnice" ale țăranilor în cadrul gospodăriei colective socialiste, și anume la participarea lor conștientă la *organizarea* și *conducerea* activității acesteia. Dar chiar și numai acest compartiment este suficient pentru a susține afirmația că modul nou, socialist, de organizare a producției agricole *determină cu forța unei necesități istorice obiective* geneza și dezvoltarea unei gîndiri economice corespunzătoare, noi, pătrunse organic de principiile socialismului. Sediul acestei necesități obiective se află în *relațiile materiale de producție* socialiste. Relațiile de producție socialiste *cer* cu necesitate participarea maselor de producători nu numai la simpla efectuare a procesului de producție, ci și la *organizarea și dirijarea lui*. Dar pentru ca această participare să fie reală, nu formală, pentru ca ea să fie *conștientă* și cît mai competentă este direct necesară dezvoltarea treptată în cadrul procesului de ansamblu al creșterii conștiinței țărănimii colectiviste a unei înaintate conștiințe economice socialiste, este necesară înțelegerea treptată tot mai adîncă a cerințelor și legilor economice ale socialismului, acumularea unor cunoștințe și deprinderi corespunzătoare.

Așadar, însăși desfășurarea practică a procesului de producție pe temelia relațiilor economice socialiste presupune participarea conștientă a masei de producători, le solicită și o anumită competență economică, presupune direct intervenția permanentă a conștiinței lor economice.

[1] O imagine mai individualizată asupra problemelor ce se dezbat în aceste adunări este dată în studiul *Perfecționarea democrației interne și dezvoltarea inițiativei colectiviștilor în activitatea de producție* de Al. Tănase, publicat în numărul de față al revistei. Analizînd experiența gospodăriilor colective „8 Martie" și „Flamura Roșie", raionul Oltenița, studiul înfățișează, alături de ordinea de zi a adunărilor desfășurate în aceste G.A.C. în intervalul unui an și, respectiv, al cîtorva luni, și problemele mai importante apărute în cursul discutării ordinei de zi, caracterizează spiritul dezbaterilor și arată măsurile principale luate (vezi în revistă, p. 890-891 și p. 894) Studiul citat a făcut acest rezumat semnificativ al tematicii adunărilor unor gospodării colective luate aparte, pentru a cerceta o cu totul altă problemă decît cea care ne preocupă aici, și anume caracterul obștesc al conducerii gospodăriei colective, dar este cu atît mai concludent faptul că el confirmă cele de mai sus privitoare la *conținutul precumpănitor economic* al problematicii dezbătute, respectiv la caracterul economic al principalelor probleme noi care solicită gîndirea colectiviștilor.

Însă o asemenea conștiință nu există de-a gata : cu toate transformările intervenite în optica economică a țăranului muncitor *pînă* la intrarea în gospodăria colectivă, el nu a dobîndit încă acea conștiință economică pe care funcționarea producției socialiste în gospodăria colectivă o face obiectiv necesară.

Observăm aici un aspect specific, interesant, al dialecticii existenței sociale și conștiinței sociale în socialism, dacă o putem numi așa, dialectica dintre „presupune" și „determină" : munca socialistă, pentru a se desfășura în condiții proprii naturii ei, *presupune* (necesită, cere) anumite cunoștințe, reprezentări, însușiri spirituale ale producătorilor etc. ca existente, ca date, ca făcînd parte din condițiile ei, dar simultan tot ea și le *determină*, și le generează, și le dezvoltă, pentru că însuși noul producător este format și dezvoltat în munca socialistă. Surprinderea acestei dialectici explică în bună măsură mecanismul intim al transformării necesității și posibilității unei gîndiri economice în realitate, în act și fapt. Într-adevăr, producția socialistă are facultatea de a cultiva și educa ea însăși în practică acest instrument spiritual de bază necesar ei, care este gîndirea economică socialistă a maselor de producători. Organizarea socialistă a producției în G.A.C. dezvoltă cu necesitate elementele unei gîndiri economice socialiste ; ea determină sistematic, pas cu pas, zi de zi, domeniu cu domeniu, formarea unor noi puncte de vedere, constituirea unor noi criterii de apreciere, integrarea în conștiință a unor noi reprezentări, noi idei, a unei noi psihologii și cristalizarea unei noi optici economice.

Evident, la începutul existenței noilor relații de producție acest instrument spiritual al muncii socialiste nu poate fi decît abia în germene [1], întrucît, pe scară de masă, el nu îi poate preexista ; dar, încă din primul moment al apariției noilor relații economice, efectele lor pe acest tărîm al conștiinței se acumulează în calitate de premise spirituale ale activității de producție viitoare. Pe măsură ce premisele sînt mai puternice, și efectele ulterioare vor fi mai mari ; trecerea dialectică a efectelor în premise este neîntreruptă și reciprocă, acest proces de continuă devenire sintetizînd și înmagazinînd în depozitele conștiinței țărănimii colectiviste mereu noi învățăminte, cunoștințe, idei, concepții și deprinderi de gospodărire economică socialistă. Procesul nu trebuie desigur imaginat ca încheindu-se de azi pe mîine ; ca orice adîncă transformare de conștiință, el se desfășoară treptat, acoperind o perioadă îndelungată.

Dacă *practica* socialistă este pivotul principal al formării noii gîndiri economice a țărănimii colectiviste, ea *nu* epuizează însă întregul mecanism al acestui proces. Necesitatea nu este lăsată nici în acest domeniu — ca și în orice alt sector al construcției socialiste — să-și croiască drum exclusiv spontan, nu este abandonată unui „mers de la sine". Intervine în sprijinul ei, în acest caz, un proces *de instruire*, de răspîndire sistematică a cunoștințelor economice, de sădire a unor noi reprezentări și concepții asupra problemelor economice.

[1] Aici se întrevede din nou marea însemnătate a contribuției aduse de întovărășiri în ceea ce privește educarea și pregătirea economică a țărănimii în vederea muncii în G.A.C.

Proporțiile acestei activități de instruire organizată de partid și de stat se măsoară cu dimensiunile întregii noastre revoluții culturale : ea cuprinde mase extrem de largi. În cursul ei sînt lămurite cu răbdare, pe înțelesul acestor mase, principiile economice ale producției socialiste, cerințele legilor economice obiective ale socialismului, necesitatea planificării, necesitatea și modalitățile repartiției după cantitatea și calitatea muncii etc. ; *forma* populară, accesibilă în care sînt răspîndite aceste cunoștințe asupra unor probleme economice cardinale nu schimbă faptul că în *conținutul* lor ele sînt idei și reprezentări științifice, că ele *introduc în gîndirea economică conținuturi științifice*. Este desfășurată o muncă educativă de zi cu zi pentru a ajuta masele de colectiviști să înțeleagă cît mai limpede noua lor situație în cadrul relațiilor de producție socialiste, să devină conștiente de noile lor interese sociale. Sînt difuzate numeroase cunoștințe de economie agrară. Țăranii colectiviști sînt atrași la studierea problemelor eficacității economice a diferitelor culturi, a rentabilității lor.

Toate cunoștințele economice astfel dobîndite nu reprezintă *numai o adăugire* la învățămintele de același ordin desprinse de țăranul colectivist din îndeletnicirile sale zilnice în G.A.C., din *practica producției* socialiste, deși și în calitate de adăugire, de spor de cunoaștere, ele dau foarte mult gîndirii sale economice. Dar ele ajută totodată ca însăși învățămintele practicii să se limpezească, fac ca ceea ce pe baza numai a practicii s-ar înregistra mai vag, mai nebulos, la un etaj inferior al conștiinței, să se cristalizeze, să se închege în idei, reprezentări și convingeri mai structurate, mai riguroase, mai trainice.

Concludent pentru locul ocupat de procesul de instruire în viața gospodăriei colective este faptul că, imediat după constituire, printre primele acțiuni întreprinse în nenumărate gospodării, alături de organizarea brigăzilor, echipelor și repartizarea oamenilor în vederea trecerii la lucru s-a urmărit explicarea minuțioasă, încă și încă o dată, a principiilor de organizare a muncii în G.A.C., instruirea asupra diferitelor prevederi ale statutului, lămurirea unor categorii economice pe cît de vital importante pe atît de cotidian uzuale pentru fiecare colectivist, cum sînt : „ziua-muncă", „averea obștească", „normă", „repartiția după muncă", „fond de bază" și altele. „Accentul principal în munca de educație dusă în gospodăriile colective nou înființate — ne spune tov. V. Badea, prim-secretar al Comitetului raional de partid Zimnicea — l-am pus pe explicarea problemelor legate de activitatea economică de producție a gospodăriei. Colectivistul trebuie să înțeleagă bine din capul locului ce este o « zi-muncă » și de ce în cursul unei zile obișnuite el poate efectua, de pildă, 1,5 sau două zile de muncă, cine și cum ține evidența muncii, cum se împart producția și veniturile bănești la membrii G.A.C., precum și alte probleme ale muncii gospodăriei socialiste. Acolo unde acest lucru nu s-a făcut bine, mulți colectiviști erau dezorientați, aveau nelămuriri și munca suferea".

Caracteristic pentru acest proces instructiv este faptul că noțiunile și cunoștințele economice sînt clarificate și răspîndite în strînsă legătură cu cele agrotehnice : această îmbinare permite înțelegerea *mai directă* a aspectului economic al activității de producție propriu-zise, fiind în măsură

să construiască mai rapid, din elemente concrete, noua optică economică a țăranului colectivist asupra fiecăreia dintre problemele imediate ale muncii sale. Cît de largi sînt masele țărănimii asupra cărora se exercită efectele răspîndirii cunoștințelor agricole și economice se poate judeca după următoarele cifre grăitoare asupra cursurilor agrotehnice de masă pe perioada 1951—1962 [1]:

Anii	Numărul cursurilor	Numărul cursanților
1951—1952	1 242	30 995
1952—1953	2 817	87 721
1953—1954	2 858	94 739
1954—1955	5 854	122 967
1955—1956	6 000	141 420
1956—1957	8 378	193 843
1957—1958	8 878	206 883
1958—1959	13 896	465 502
1959—1960	14 784	499 140
1960—1961	17 398	569 272
1961—1962	....	peste 570 000

Elocvența acestor date este deosebită, atît : a) sub raportul *numărului global* al participanților, al *maselor care învață*, cît și b) al *tendinței de creștere fermă* de la an la an a celor înscriși la aceste cursuri, tendință direct corelabilă cu creșterea în aceiași ani a sectorului socialist la sate [2]. La numărul mare al celor înscriși în învățămîntul agrozootehnic de masă în acești ani trebuie adăugați auditorii, de asemenea numeroși, ai ciclurilor de expuneri organizate la cămine culturale, destinate țăranilor necuprinși în cercurile agrozootehnice [3], expuneri cu un conținut în mare parte similar [4].

[1] Cf. *Dezvoltarea agriculturii Republicii Populare Romîne*, Direcția Centrală de Statistică, 1961, p. 108 ; pentru 1961—1962, după „Agricultura nouă" din 15 mai 1962.

[2] Pentru *conținutul* învățămîntului, pentru ceea ce află și *acumulează* cei care îl urmează, un document concludent este programul-tip al acestor cercuri pentru anul 1961—1962, aplicat în întreaga țară cu unele adaptări la specificul regiunilor. Programul cuprinde următoarele teme prin excelență economice, obligatorii pentru toate cursurile : 1) „Organizarea și normarea muncii în G.A.C.", 2) „Retribuirea de bază și suplimentară a muncii în G.A.C.", 3) Dezvoltarea și apărarea proprietății socialiste în G.A.C.". În plus, iată cîteva teme alese din restul programului, în care însăși formularea titlului lecției *orientează și spre analiza aspectului economic* al respectivei probleme agricole „Cultura porumbului dublu hibrid, importanța economică", „Folosirea semințelor de înaltă productivitate", „Alimentația rațională, mijloc rapid și economic pentru ridicarea productivității animalelor", „Despre evidența și controlul producției zootehnice" etc. Fără îndoială că măsura în care sînt abordate sau nu, sînt bine sau slab explicate problemele de ordin economic variază considerabil de la cerc la cerc, depinzînd foarte mult de pregătirea personală și de orientarea lectorilor.

[3] Nu avem date pe țară asupra numărului auditorilor acestor conferințe, dar, cu titlu orientativ, putem cita cifre pentru regiunea București : față de 1922 de cercuri în G.A.C. cu 105 661 de cursanți în cadrul învățămîntului agrozootehnic în anul 1961—1962, au fost organizate în același an 638 de cicluri de conferințe, cu un număr inițial de 61 413 auditori (Arhiva Sfatului popular al reg. București, *Informare privind organizarea și desfășurarea învățămîntului agrozootehnic de masă în 1961—1962*).

[4] Iată și temele cîtorva din aceste conferințe, recomandate în 1961 de Ministerul Agriculturii spre a fi ținute la cămine și tipărite cu forțe locale în regiuni : „Cultura sfeclei de zahăr,

O contribuție efectivă la răspîndirea cunoștințelor economice și la lămurirea în ansamblu a politicii economice a partidului a adus învățămîntul de partid, din ce în ce mai extins la sate. La aceasta se adaugă încă alte forme și mijloace de instruire și de educație economică a maselor țărănești, cum ar fi forma verificată a „serilor de calcul" — de astă dată însă cu un conținut nou, adecvat satului integral colectivizat [1] —, propaganda cunoștințelor economice și educarea economică a maselor prin intermediul *presei* [2], schimburile de experiență în probleme gospodărești între G.A.C. și altele. Convergența atîtor mijloace în direcția instrucției și educației economice socialiste a maselor (reamintim : în condițiile cînd *practica lor socială cotidiană* le educă simultan, prin instrumentele ei specifice, în *același* sens) este de natură să lucreze în profunzime asupra conștiinței economice în formare și să cuprindă, în lărgime, mase din ce în ce mai numeroase.

Răspunzînd necesității de a continua și a intensifica această activitate la nivelul posibilităților noii etape de dezvoltare în care a intrat agricultura, hotărîrea din mai 1962 a C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri al R.P.R. privind dezvoltarea și îmbunătățirea învățămîntului agricol prevede trecerea la organizarea unor cursuri agrozootehnice *de masă*, în măsură să dea o pregătire mult mai temeinică, să transmită un volum considerabil mai mare de cunoștințe, desfășurîndu-se pe o *durată de 3 ani*, precum și alte măsuri [3].

---

importanța ei economică și agrotehnica ce trebuie făcută", „Importanța economică a irigațiilor în agricultură", „Retribuția muncii după zile-muncă și în raport cu producția obținută", „Colectivizarea agriculturii și întărirea economică-organizatorică a G.A.C."

[1] Problematica acestor „seri de calcul" — implicit potențialul lor educativ — s-a îmbogățit, s-a înnoit considerabil comparativ cu perioada luptei pentru colectivizare. Într-o regiune ca Galați, de pildă, cu o bună tradiție și experiență în organizarea „serilor de calcul", într-un șir de comune — Tepu, Buciumeni, Ghidigeni, Negrilești, Movilița și altele — s-au organizat seri de calcul pe tema : „Cum va crește valoarea zilei-muncă în funcție de sporirea producției și a veniturilor gospodăriei colective" ; în alte comune — Stăncuța, Urleasca, Cazacu, Ianca, Băile, Pechea și altele — la serile de calcul s-a discutat despre „Creșterea sectorului zootehnic și contribuția acestuia la sporirea veniturilor gospodăriei colective și a valorii zilei-muncă". Prin urmare, tematica acestor seri abordează acum în plin probleme esențiale pentru *înțelegerea conștientă* a relațiilor economice socialiste, a mecanismului funcționării noilor raporturi sociale de producție și repartiție ale țărănimii.

[2] „Trebuie să ducem o muncă sistematică — scrie Lenin — pentru crearea unei prese care ... *să supună judecății maselor tocmai problemele economice de fiecare zi, ajutîndu-le să le studieze* în mod temeinic" (*Opere*, vol. 27, E.S.P.L.P., București, 1955, p. 243, subl. ns.). Iar în altă parte : „Trebuie să transformăm presa — și o vom transforma — dintr-un organ de știri de senzație ... într-un *instrument de reeducare economică a masei*, într-un instrument de informare a masei asupra felului în care trebuie să fie organizată munca într-un chip nou" (*Opere*, vol. 27, p. 189, subl. ns.).

[3] Aceeași hotărîre a Comitetului Central al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri prevede de asemenea — ceea ce, în perspectivă, pentru educația noilor generații de colectiviști va avea urmări foarte adînci — predarea disciplinei „Agricultura" în clasele V, VI, VII, VIII din școlile de cultură generală de 8 ani din mediul sătesc („Scînteia" nr. 5 529). În acest sens, încă la plenara din iulie 1956 a C.C. al P.M.R. s-a subliniat că în învățămînt, atît în cel mediu, cît și în cel superior, „trebuie să se acorde o atenție mult mai mare pregătirii economice a cadrelor tinere, pentru ca încă de pe băncile școlii să învețe *a aprecia măsurile agrozootehnice sub aspectul rezultatelor economice*, al măririi productivității muncii, al scăderii prețului de cost în agricultura socialistă" (Al. Moghioroș, *op. cit.*, p. 28, subl. ns.).

O mare atenție este acordată pregătirii economice a cadrelor din agricultură — a președinților și contabililor din G.A.C., a brigadierilor și socotitorilor —, ținînd seama că de cunoștințele și de competența *economică* a acestora depinde în mare măsură bunul mers al gospodăriilor colective. Cu toate succesele obținute, necesitățile privind pregătirea cadrelor economice rămîn încă foarte mari : în regiunea București, de pildă, la 31 decembrie 1961, adică la aproape un an de la încheierea colectivizării, din 857 de contabili principali din gospodării colective numai 493 trecuseră prin cursuri de calificare ale Ministerului Agriculturii, iar din cei 2 473 de colectiviști care îndeplineau munca de socotitori de brigadă, abia 15 erau școlarizați [1]. În regiunile care au terminat colectivizarea mai recent, cerințele pe linia pregătirii economice a cadrelor din G.A.C. sînt în unele privințe și mai acute. Or, organizarea socialistă a producției agricole cere o gîndire economică bine înarmată nu numai din partea maselor de colectiviști, ci cu atît mai mult din partea cadrelor de conducere.

Revenind la efectele educative ale *practicii* asupra formării noilor vederi economice ale colectiviștilor, trebuie să subliniem de asemenea că munca socialistă *de zi cu zi* în gospodăria colectivă *intensifică formele și accelerează ritmul luptei dintre nou și vechi* ce se dă pe tărîmul conștiinței țărănimii în procesul dezvoltării gîndirii ei economice. Pe măsură ce înaintează procesul practic actual de consolidare economică-organizatorică a gospodăriilor colective, în fața G.A.C. se ridică și probleme economice gospodărești mereu mai complexe. Vechea optică economică a țăranului, din care mai persistă încă elemente puternice, se ciocnește de aceste probleme noi, le opune adesea rezistență dar totodată, treptat și inevitabil, se corectează și ea în contact cu ele, se modifică, rămășițele ei fiind nevoite să cedeze cu încetul pozițiile în favoarea noului mod de gîndire.

Organizarea producției socialiste pe mari suprafețe și cerințele folosirii cît mai complete a forței de muncă impun dezvoltarea multilaterală a ramurilor de producție. Dar nu de puține ori această *necesitate economică obiectivă* nu este bine înțeleasă de țăranul colectivist, a cărui gîndire nu s-a eliberat încă de unitățile de măsură ale micii gospodării individuale. Astfel, în numeroase gospodării colective, eforturile de a extinde ramura creșterii animalelor (extindere legată, desigur, de investiții pentru cumpărarea de animale, pentru construcții etc.) s-au lovit de prejudecățile unor colectiviști care socoteau aceasta, în mod greșit, ca nerentabil ; o rezistență similară a existat într-o serie de gospodării colective față de vinderea cailor (recomandată de Consfătuirea dela Constanța) și mărirea în schimb a sectorului zootehnic pe seama creșterii vacilor [2]. Dezvoltarea unor gospodării colective mai vechi a fost

[1] Cf. Arhiva Sfatului popular al regiunii București. *Raport privind analiza activității organizatorice-economice a G.A.C. din regiunea București pe anul 1961*, p. 48,

[2] Semnificativ este cazul gospodăriei colective „Drumul lui Lenin" din Țibucani — Bacău. În virtutea tradiției, colectiviștii țineau mult la creșterea cailor, deși mașinile S.M.T executau mecanizat majoritatea lucrărilor. (Tradiția s-a format, de altfel, pe baza condițiilor *economice* ale micii gospodării individuale, unde calul era un mijloc de muncă necesar, iar posesiunea lui era apreciată în opinia satului ca un semn de bunăstare.) Ajunși în G.A.C. la o situație economică din ce în ce mai bună, colectiviștii continuau să cumpere cai, de astădată pentru gospodăria colectivă, văzînd în aceasta un simbol al întăririi gospodăriei, deși în realitate acești

în unele cazuri frînată, întîrziată o vreme, tocmai din cauza unor asemenea vederi învechite. Istoria multor gospodării colective, azi puternice, create acum 9—10 ani, înscrie aceeași rezistență a oamenilor față de diferite aspecte ale noului, provenită din neînțelegerea de la bun început a superiorității sale. Azi gospodăriile colective tinere au o istorie în mare parte corectată sub acest raport, eliberată de atare șovăieli și tatonări, pentru că văd rezultatele celorlalte, pentru că însăși *optica colectiviștilor mai proaspeți este corectată* de rezultatele existente la înaintași, pe care sînt ajutați să le vadă și să le judece.

Probleme de acest gen sînt numeroase și practica ridică zi de zi altele, în legătură cu fiecare dintre ele fiind necesară combaterea, transformarea vechilor concepții și deprinderi care se manifestă într-o formă sau alta. Mai recent, cînd s-a pus pe scară largă problema extinderii creșterii păsărilor în gospodăriile colective, a fost — și continuă să fie — necesară învingerea prejudecăților despre nerentabilitatea acestei ramuri. La Consfătuirea pe țară a colectiviștilor din decembrie 1961, crescătoarea de păsări Maria Costică de la G.A.C. Beșenova Mare, reg. Banat, relatînd rezultatele obținute de ea, a arătat și cum a răspuns mentalității economice înapoiate de care s-a ciocnit : „Pentru că colectiviștii spuneau mereu că nu merită să creștem pui, deoarece avem numai pierderi, am ținut o evidență de tot ceea ce ei au consumat și le-am dovedit că, dacă îți dai interesul, poți avea rezultate frumoase și să aduci venituri însemnate gospodăriei, convingîndu-i de rentabilitatea creșterii păsărilor proprietate obștească" [1]. E semnificativă relatarea atît pentru că arată, din nou, greutatea argumentului economic în schimbarea unor păreri învechite, cît și pentru că invederează că acest argument economic — în speță aprecierea eficienței economice — devine un instrument de lucru cotidian, obișnuit în practica gospodăriei colective. Mai mult decît atît, argumentul economic este invocat acum nu de pe poziția interesului individual, ci a intereselor generale, comune ale colectiviștilor, ale gospodăriei socialiste.

Necesitatea de a urmări permanent eficiența economică a diferitelor activități din G.A.C. pune de altfel în valoare unul dintre elementele pozitive ale vechii gîndiri economice a țăranului individual — a cărei negare

---

cai erau din ce în ce mai puțin necesari, iar întreținerea lor aducea pagube G.A.C. În 1955 au fost cumpărați cîteva zeci de cai din Banat și aduși în gospodărie, numărul lor ajungînd în total la 180, în vreme ce numărul vacilor și a altor animale de producție era mult sub posibilitățile gospodăriei. Cînd, în 1958, în urma Consfătuirii de la Constanța s-a pus problema vînzării cailor, mulți colectiviști au opus rezistență, n-au fost de acord, fiind necesară o răbdătoare muncă de lămurire pentru convingerea lor. Pînă la urmă, punctul de vedere înaintat a triumfat, caii au fost vînduți, cu banii realizați și cu alte investiții s-au cumpărat vaci, juninci, oi, scroafe, care au adus venituri însemnate gospodăriei. Experiența, practica, a reconsiderat vechea mentalitate și s-a înregistrat în conștiința colectiviștilor sub forma unor idei și concluzii noi privind unele dintre problemele economice fundamentale ale gospodăriei colective.

[1] *Consfătuirea pe țară a țăranilor colectiviști, decembrie 1961*, Edit. politică, București, 1961, p. 304. În continuarea cuvîntării citate, aceeași colectivistă arată că și poziția conducerii gospodăriei a fost supusă criticii în adunarea generală a colectiviștilor pentru o rezolvare economicește greșită a problemei. „Vreau să arăt — spunea ea — că conducerea gospodăriei noastre nu s-a orientat bine atunci cînd a valorificat toți puii, lăsînd numai 850 de găini pentru matcă. Această situație a fost analizată în adunarea generală și s-a hotărît ca, începînd cu anul 1962, să creștem 6 000 de păsări, dintre care 3 000 de găini ouătoare" (*idem*).

implică și momentul continuității a ceea ce este valorificabil în noile condiții sociale —, element acum preluat, ridicat la un nivel mai înalt și integrat în noua sa conștiință economică : este vorba de spiritul său de socotitor realist, de înclinația de a calcula gospodărește, practic, economic foloasele acțiunilor întreprinse. Această trăsătură de gîndire este cu atît mai necesară în condițiile complexe ale marii gospodării socialiste, în asemenea probleme ca alegerea culturilor, structura lor, dezvoltarea și corelarea ramurilor de producție etc. În legătură cu rezolvarea unor asemenea probleme curente, tovarășul N. S. Hrușciov sublinia necesitatea „de a aprecia totul cu creionul în mînă, de a semăna ceea ce este economicește mai convenabil pentru gospodărie" [1], necesitatea de a ridica pregătirea economică a oamenilor muncii din agricultură și a le dezvolta priceperea de a calcula și a fundamenta economic activitatea de producție : „Fără o fundamentare economică, fără o socoteală aritmetică nu se poate conduce cu înțelepciune gospodăria, nu pot fi rezolvate marile sarcini care stau în fața agriculturii ... Viața este cel mai bun învățător și ea cere cu perseverență ca gospodăria să funcționeze pe baza celui mai precis calcul. Cadrele noastre se obișnuiesc din ce în ce mai mult să socotească. O asemenea atitudine trebuie dezvoltată și în viitor. Este foarte important să înveți singur a socoti și să înveți acest lucru pe toți cei ce se ocupă de producția agricolă" [2].

Folosirea unor noi unități de măsură, a unor noi indici, specifici producției socialiste, educă, ridică și dezvoltă însuși vechiul spirit socotitor, gospodăresc al țăranului la nivelul gospodăriei *socialiste*, dînd noii sale optici un orizont incomparabil mai larg. Iată, de pildă, o asemenea unitate de măsură, de calcul, ca indicatorii economici la 100 ha. Cum s-a subliniat la sesiunea M.A.N. consacrată încheierii colectivizării, noua etapă de dezvoltare în care a intrat agricultura noastră face necesară generalizarea acestui criteriu de apreciere a activității economice a G.A.C., cunoașterea și mînuirea sa de către masa colectiviștilor. „Folosirea cu pricepere a indicatorilor economici la suta de hectare pune într-o lumină reală puterea economică a unei gospodării și scoate la iveală noi rezerve nefolosite, prin a căror valorificare se asigură un nou avînt în întărirea ei economică-organizatorică" [3]. Valoarea educativă a acestor criterii, alături de marea lor eficiență practică, rezidă tocmai în aportul lor la cultivarea și modelarea gîndirii economice a colectiviștilor potrivit cerințelor marii gospodării socialiste.

Unde vechile unități de măsură, vechile criterii economice, vechile deprinderi de mic-proprietar privat mai dețin poziții puternice și nu se acordă atenția necesară combaterii lor, acolo formarea noilor concepții economice și, ca urmare, însăși munca și interesele colectiviștilor suferă. Rămășițele vechii mentalități, caracteristice țăranului individual, influențează uneori negativ soluționarea practică a unor probleme gospodărești

[1] „Pravda" nr. 15 872 din 16 ianuarie 1962.

[2] N. S. Hrușciov, *Cuvîntare la plenara C.C. al P.C.U.S. din martie 1962 consacrată problemelor agriculturii*, în „Pravda" nr. 15 926 din 11 martie 1962.

[3] Conf. univ. O. Parpală, *Indicatorii economici la suta de hectare — criteriu principal în aprecierea activității G.A.C.*, în „Scînteia" din 25 mai 1962.

ale G.A.C., îndeosebi a unor asemenea probleme ca repartiția pentru fondul de bază, investițiile, vînzarea surplusului de produse pe piață etc. În regiunea București, de pildă, repartizările de sume din veniturile băneşti la fondul de bază, pe ansamblul regiunii, au mers în ultimii ani crescînd : 1959 — 12,7%, 1960 — 13,8%, 1961 — 14% ; dar chiar în acest ultim an, 1961, au existat și unele gospodării în care colectiviștii au acordat foarte puțin la fondul de bază : numai 5% din veniturile băneşti [1] (G.A.C. „Octombrie roșu" din com. Urziceanca, G.A.C. „Ana Ipătescu" din com. Lunguleț, raionul Răcari, și altele). „În problema repartizării de sume pentru fondul de bază — arată tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — se reflectă lupta între vechea mentalitate individualistă a țăranului, care abia a pornit pe calea socialismului, și mentalitatea nouă, care abia a început să se formeze. Rezerva unor colectiviști față de fondul obștesc trebuie combătută cu perseverență și răbdare, ca o tendință dăunătoare intereselor proprii ale colectiviștilor" [2]. De același ordin sînt și tendințele înapoiate manifestate prin neglijarea muncii în G.A.C. în favoarea muncii pe loturile de lîngă casă ; astfel, de pildă, în primăvara și începutul verii anului 1962, gospodăriile colective din com. Vidra, Crețești, Copăceni, raionul Giurgiu, au întîmpinat greutăți însemnate în recoltarea legumelor și la alte munci din cauză că un număr de colectiviști au lipsit de la lucru, ocupîndu-se cu cultura legumelor pentru vînzare pe loturile personale și cheltuind mult timp pentru desfacerea acestora pe piața orașului București. Atracția pieței găsește teren receptiv și, într-o anumită măsură, întreține chiar rămășițe puternice ale mentalității negustorești, mentalitate care îngreuiază înțelegerea justă a unității dintre interesele obștești și individuale ale colectiviștilor, împingînd la manifestări în ultimă instanță păgubitoare chiar intereselor personale.

Cointeresarea materială, aplicarea consecventă și cît mai perfecționată a *principiului socialist al repartiției după muncă*, are în această privință o înrîurire educativă profundă în direcția eliminării unor asemenea rămășițe ale vechiului din conștiință. Relațiile economice de repartiție din gospodăria colectivă constituie o latură *esențială* a practicii, a existenței sociale noi a colectiviștilor, implicit o pîrghie de bază a educării lor economice în spiritul socialismului ; sub raport invers, este tot atît de adevărat că pentru buna aplicare și perfecționarea continuă a formelor repartiției socialiste (de pildă pentru introducerea repartiției și după producția obținută, a premiilor etc.) este necesară înarmarea cu cunoștințe economice, instruirea asupra modului și căilor în care ea trebuie realizată în cunoștință de cauză, cu competență [3].

---

[1] Cf. *Raport privind analiza activității organizatorice economice a G.A.C. din regiunea București pe anul 1961*, Arhiva Sfatului popular al regiunii București.

[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1955—1959*, Edit. politică, București, 1959, p. 392.

[3] Un cercetător al problemei retribuirii suplimentare în G.A.C. ajunge, pe baza studiilor efectuate, la concluzia că, în multe cazuri, neaplicarea formelor retribuirii suplimentare în G.A.C. numără printre cauze *necunoașterea* principiilor și formelor acestei retribuiri, a problemelor premierii, adică lipsa cunoștințelor economice necesare (vezi C. Grigorescu, *Criterii și forme de aplicare a retribuirii suplimentare în G.A.C.*, în „Probleme economice", 1962, nr. 1, p. 118).

Repartiția afectează direct viața, existența fiecărui colectivist în parte. *Înțelegerea conștientă* a principiilor acestei repartiții de către fiecare colectivist înseamnă pe plan subiectiv *reflectarea nemijlocită în conștiință* a unui element component central al noilor relații de producție pe care le trăiește. Aceasta echivalează cu o substanțială și calitativă îmbogățire a gîndirii economice a țărănimii colectiviste în ansamblul ei, cu oglindirea justă a unui domeniu ce rămînea neînțeles, nepătruns în esența sa în condițiile relațiilor de producție anterioare. Observăm astfel cum și repartiția, la rîndul ei, vine să se înscrie în seria numeroasă a factorilor sociali care acționează cu forța unei *necesități istorice* obiective pe linia genezei conștiinței economice socialiste a țărănimii colectiviste.

★

Cîteva încheieri pe marginea celor de mai sus se impun.

a) Este, credem, incontestabil că, în sistemul de coordonate definitorii pentru dezvoltarea conștiinței socialiste a țărănimii, procesul treptat, adînc de formare a unei noi gîndiri economice constituie una dintre axele componente principale. Ca fenomen de conștiință, dezvoltarea gîndirii economice reprezintă un aspect inedit, socialmente calitativ nou, al plămădirii profilului noului tip social de producător. Țăranul colectivist datorează socialismului noua sa gîndire economică în formare, care istoricește nu poate apărea înainte sau în afara orînduirii socialiste a societății.

b) Prin *conținutul* ei reflectoriu, această conștiință economică în dezvoltare integrează în cîmpul general al conștiinței sociale a țărănimii un teritoriu nou. Obiectul principal oglindit în mod direct în această latură a conștiinței îl constituie înseși *relațiile economice socialiste de producție*. Niciodată în trecut masele de producători exploatate n-au putut să reflecte nemijlocit, conștient și just, relațiile de producție aflate la temelia societății, legile acestora, mecanismul funcționării lor. „Venind în contact în orice formațiune socială cît de cît complexă — scria Lenin —, și în special în formația socială capitalistă, oamenii *nu sînt conștienți* de relațiile sociale care se stabilesc între ei și de legile în virtutea cărora se dezvoltă acestea etc. Prin vînzarea cerealelor, țăranul vine, de pildă, în «contact» pe piața mondială cu producătorii mondiali de cereale. El nu e conștient însă de acest lucru ; nu e conștient nici de relațiile sociale care se statornicesc din schimb" [1]. În condițiile socialismului, situația se schimbă radical : se schimbă nu numai relațiile sociale, dar și raportarea conștiinței oamenilor la ele. Țăranul *colectivist* începe să fie — și va fi într-o măsură mereu crescîndă, la un nivel mereu mai științific — conștient de relațiile sociale ce s-au stabilit la sat, și anume de noile relații economice de proprietate, de schimb, de repartiție ; el dobîndește înțelegerea diferitelor probleme privind latura economică a activității de producție. Venind în contact, de pildă tot în procesul schimbului, cu statul socialist — azi principalul său cumpărător —, țăranul colectivist înțelege treptat tot mai bine și mai conștient tocmai *natura* relațiilor sociale care se statornicesc

[1] V. I. Lenin, *Materialism și empiriocriticism*, în *Opere*, vol. 14, p. 317.

în schimbul oraș-sat, tot așa cum în privința relațiilor de repartiție înțelege de asemenea natura lor nouă, legea obiectivă socialistă a repartiției după cantitatea și calitatea muncii. *Înțelegerea conștientă* — la care este chemat și pe care este cu succes ajutat s-o dobîndească treptat — a acestor relații economice de producție se înregistrează nemijlocit în conștiința sa economică în devenire. Ea se regăsește în același timp, dar trecută și prin filtrul relațiilor politice noi, și în conștiința sa politică socialistă, respectiv morală etc. Integrînd astfel în conștiința maselor un teritoriu ce le era în trecut, de regulă, inaccesibil — reflectarea clară a relațiilor sociale de producție — sau le apărea mistificat, gîndirea economică se întrețese cu celelalte laturi ale conștiinței, beneficiază în propria ei constituire îndeosebi de sprijinul conștiinței politice socialiste și, la rîndul său, îmbogățește și conținutul de cunoaștere al acestor laturi.

c) Răspunzînd nu unor factori accidentali, temporari, ci unei necesități *istorice obiective* care decurge organic din natura relațiilor de producție și a orînduirii socialiste, mecanismul formării noii gîndiri economice se bazează pe împletirea acțiunii *practicii* socialiste asupra conștiinței cu efectele procesului instructiv desfășurat în proporții de masă. Factorul determinant central *rămîne* practica, *este* cu necesitate această practică, ceea ce arată că dezvoltarea gîndirii economice este ceva infinit mai mult decît rezultatul unei simple învățări de cunoștințe (așa cum, în vastul proces de culturalizare, sînt învățate, asimilate diferite cunoștințe în atîtea variate domenii), reprezintă un fenomen *legic*. Noua înțelepciune economică a maselor crește din îndeletniciri zilnice calitativ noi față de mica gospodărie individuală și, totodată, este luminată, ridicată de învățarea și însușirea simultană a ideilor și principiilor socialismului.

Însușirea acestor idei și principii introduce un conținut *științific*, cu o pondere treptat crescîndă, în conștiința economică în formare a țărănimii colectiviste.

d) Dezvoltarea acestei laturi a conștiinței țărănimii colectiviste nu face excepție de la legea generală a *luptei dintre nou și vechi* în procesul formării conștiinței socialiste. Reeducarea răbdătoare, combaterea perseverentă a vestigiilor vechii optici economice este condiția sine qua non a pătrunderii organice în conștiința țărănimii a principiilor, ideilor, concepțiilor economice socialiste.

e) *Însemnătatea* noii gîndiri economice pentru *activitatea practică de producție* a maselor țărănești este greu de supraapreciat. Devenind conștient de relațiile sociale în cadrul cărora trăiește, cunoscînd tot mai bine principiile economice științifice ale conducerii și desfășurării producției în G.A.C., colectivistul poate da adevărata măsură a capacităților sale în muncă. De dezvoltarea și sub acest raport a conștiinței socialiste a țărănimii colectiviste depinde într-o măsură considerabilă punerea în valoare din ce în ce mai eficace a avantajelor obiective ale organizării socialiste a producției agricole.

f) Plămădirea necesară a acestei noi laturi a conștiinței țărănești poate fi și este sprijinită prin întreaga activitate politică-educativă și instructivă desfășurată la sate sub conducerea partidului. Nu numai însemnătatea practică a acestei laturi a gîndirii maselor, dar și particulari-

tăţile dezvoltării ei reclamă desfăşurarea, în cadrul muncii educative generale, a unei acţiuni intense, specializată şi aplicată direct pe problemele acestei zone a conştiinţei, pentru dezvoltarea ei în adîncime şi într-un ritm mai intens.

g) Dezvoltarea noii gîndiri economice a ţărănimii a realizat într-un răstimp scurt progrese însemnate, dar partea cea mai mare a drumului rămîne încă de parcurs. Important este faptul că progresele deja realizate şi cauzele lor indică *tendinţa obiectivă* a procesului, perspectiva sa, sînt în măsură să arate că avem de-a face cu *una dintre direcţiile principale pe care le va urma în mod necesar în viitor dezvoltarea conştiinţei socialiste.* Formarea unei conştiinţe economice socialiste nu poate fi decît rezultatul unui proces îndelungat, în raport cu care cele realizate reprezintă abia primii paşi ai devenirii. Va merita supusă, în acest sens, unei analize speciale şi ipoteza — în favoarea căreia din cele de mai sus pot fi acumulate cîteva argumente — privind dezvoltarea acestei conştiinţe economice într-o formă distinctă a conştiinţei sociale în condiţiile socialismului şi comunismului, în strînsă legătură cu examinarea altor schimbări *de structură* pe care socialismul şi comunismul le promit înăuntrul sferei conştiinţei sociale. Aceasta cu atît mai mult cu cît procese similare celor privind gîndirea economică a ţărănimii se petrec şi în ceea ce priveşte conştiinţa altor pături şi clase sociale, în primul rînd a clasei muncitoare, şi va fi o sarcină captivantă urmărirea dezvoltării conştiinţei economice în condiţiile socialismului pe scara întregii societăţi.

СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЕ СОЗНАНИЕ И РАЗВИТИЕ НОВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У КРЕСТЬЯНСТВА

РЕЗЮМЕ

Формирование нового социалистического сознания у крестьянских масс является чрезвычайно сложным и длительным процессом. Автор поставил своей целью рассмотреть в данной работе одну сторону этого процесса: преобразование прежнего экономического мировоззрения мелкого крестьянина-индивидуалиста в зависимости от его постепенного и добровольного перехода к социалистическому сельскому хозяйству. После краткой характеристики содержания старого экономического мышления, свойственного крестьянству, автор статьи анализирует социальные факторы, которые оказали влияние на его преобразование, субъективный и объективный механизм этого преобразования, его последствия в области обогащения сознания, и приходит к следующим выводам:

а. Неоспоримо, что в ходе формирования и развития социалистического сознания крестьянства постепенный и глубокий процесс выработки нового экономического мышления является одной из основных характерных черт, качественно новой по своему содержанию, чертой,

свидетельствующей о возникновении нового социального типа производителя. Крестьянин-коллективист обязан социализму своим формирующимся новым экономическим мышлением, которое исторически не может возникнуть до и вне социалистического общественного строя.

б. Благодаря своему отражательному *содержанию* это развивающееся экономическое сознание составляет в общих рамках социалистического сознания крестьянства новую область. Основным моментом, отражающимся в нем, являются социалистические производственные экономические отношения. Никогда в прошлом эксплуатируемые массы производителей не могли отражать непосредственно, сознательно и правильно производственные отношения, лежавшие в основе общества, законы их развития, механизм их действия.

В условиях социализма положение коренным образом изменилось: преобразуются не только сами общественные отношения, но и отношение между ними и сознанием людей. Крестьянин-*коллективист* начинает — и все в более растущей мере — сознавать общественные отношения, установившиеся на селе, а именно новые экономические отношения собственности, обмена и распределения. *Сознательное*, по существу *научное понимание* этих производственных экономических отношений регистрируется непосредственно в его развивающемся экономическом сознании. Оно отражается также — пройдя сквозь призму новых политических отношений — и в его социалистическом политическом сознании, соответственно в морали и т.д.

в. Отвечая не каким-то случайным, временным факторам, а объективной исторической необходимости, вытекая органически из природы производственных отношений и социалистического строя, механизм формирования нового экономического мышления основывается на сочетании влияния социалистической практики на сознание с результатами широко развернувшегося процесса воспитания и распространения идей социализма, идей, которые вносят все более научное содержание в экономическое мышление крестьянина. Основным определяющим фактором остается практика, работа в социалистических коллективных сельских хозяйствах; это показывает, что развитие экономического мышления представляет собой нечто неизмеримо большее, чем результат простого усвоения знаний. Оно представляет *закономерное* явление.

г. Развитие этой стороны сознания коллективизированного крестьянства предполагает решительную *борьбу нового со старым*, терпеливое перевоспитание, упорную борьбу с остатками старого экономического мировоззрения.

д. Значение нового экономического мышления для *практической производственной деятельности* масс крестьянства трудно переоценить. Коллективист может проявить в полной мере свои трудовые способности лишь познав социалистические отношения, при которых живет, усваивая все лучше научные экономические принципы руководства и развертывания производства в коллективных сельских хозяйствах.

е. Необходимое формирование этой новой стороны сознания крестьянства должно поддерживаться и поддерживается всей политико-воспитательной работой, проводимой на селе. Не только практическое

значение нового экономического мышления масс, но и особенности его развития обуславливают развертывание — в рамках общевоспитательной работы — напряженной, специализированной и связанной непосредственно с вопросами этой стороны сознания работы по его быстрому развитию и углублению.

ж. Развитие нового экономического мышления крестьянства достигло за короткое время значительных успехов, но большая часть пути еще не пройдена. Важен тот факт, что уже достигнутые успехи и их причины указывают *объективную тенденцию* процесса и показывают также, что речь идет об *одном из основных направлений, по которому в будущем закономерно пойдет развитие социалистического сознания.* Формирование социалистического экономического сознания может быть лишь результатом длительного процесса, в соотношении с которым достигнутые успехи представляют лишь первые шаги. В связи с этим следовало бы проанализировать и гипотезу о развитии этого экономического сознания как особой формы общественного сознания в условиях социализма и коммунизма, гипотезу, в пользу которой анализ, предпринятый в этой статье, дает ряд предпосылок. Это тем важнее, что процессы, сходные с процессами формирования экономического мышления у крестьянства, происходят и в связи с формированием сознания у других общественных слоев и классов — в первую очередь у рабочего класса. Проблема развития экономического сознания в условиях нового общественного строя в масштабе всего общества заслуживает внимания исследователей.

LA CONSCIENCE SOCIALISTE ET LE DÉVELOPPEMENT DE LA NOUVELLE CONCEPTION ÉCONOMIQUE DES PAYSANS

RÉSUMÉ

La formation de la conscience nouvelle, socialiste des masses paysannes est un processus extrêmement vaste et complexe. L'auteur s'est proposé d'analyser un aspect de ce processus : la transformation de l'ancienne conception économique du petit paysan individuel en fonction de son passage graduel, librement consenti, à l'exploitation agricole socialiste. Après une caractérisation succincte du contenu de l'ancienne conception économique propre aux paysans, l'auteur analyse les facteurs sociaux qui ont agi sur elle en la transformant, le mécanisme objectif et subjectif de cette transformation, et les conséquences de cette transformation sur le plan de l'enrichissement de la conscience, pour arriver aux conclusions suivantes :

a) Il est incontestable que la formation et le développement de la conscience socialiste des paysans, le processus graduel, profond, de la constitution d'une nouvelle conception économique constituent l'un des traits caractéristiques principaux, un trait inédit, qualitativement neuf, de la formation du nouveau type social de producteur. Le paysan collectiviste doit au socialisme sa nouvelle conception économique en formation,

qui historiquement ne peut précéder ou apparaître en dehors du régime socialiste.

b) Du fait qu'elle reflète la réalité, cette conscience économique en développement intègre dans le champ général de la conscience sociale de la paysannerie un territoire nouveau. L'objet principal reflété directement dans la conscience est constitué à cet égard par les relations économiques socialistes de production elles-mêmes. Jamais dans le passé les masses de producteurs exploitées n'ont pu refléter directement, sciemment et de juste manière, les relations de production sur lesquelles s'étaye la société, les lois de celles-ci, le mécanisme de leur fonctionnement. Dans les conditions créées par le socialisme, la situation change radicalement : ce qui se transforme, ce ne sont pas seulement les relations sociales, mais aussi la manière dont la conscience des hommes les envisage. Le paysan *collectiviste* commence à être, et le sera toujours davantage, conscient des relations sociales qui se sont établies dans les campagnes, c'est-à-dire des nouvelles relations économiques de propriété, d'échange, de répartition. *La compréhension consciente*, — au fond *scientifique* — à laquelle il est invité, et qu'il est aidé, avec succès, à acquérir graduellement — de ces relations économiques de production, contribue à la formation de sa conscience économique. Elle se retrouve en même temps, mais passée par le filtre des nouvelles relations politiques, dans sa conscience politique socialiste, morale, etc.

c) Répondant non pas à certains facteurs accidentels temporaires, mais à une nécessité historique objective, découlant organiquement de la nature des relations de production et du régime socialiste, le mécanisme de la formation d'une nouvelle pensée économique a pour fondement l'influence de la pratique socialiste sur la conscience, jointe aux effets du processus instructif-éducatif de propagation des idées socialistes — processus développé dans des proportions de masse ; ces idées introduisent un contenu scientifique d'une importance toujours accrue dans la pensée économique du paysan. Le facteur central déterminant demeure la pratique, le travail au sein de l'exploitation agricole socialiste, ce qui démontre que le développement de la conception économique est bien plus que le résultat d'une simple acquisition de connaissances. Ce développement est un phénomène au caractère de *loi* nécessaire et objective.

d) Le développement de ce côté de la conscience des paysans collectivistes suppose *une lutte intense entre le nouveau et l'ancien*, la rééducation patiente et un combat persévérant contre les vestiges de l'ancienne pensée économique.

e) Il est difficile de surestimer *l'importance* de la nouvelle conception économique pour *l'activité pratique de production* des masses paysannes. En devenant conscient des relations sociales dans le cadre desquels il vit, en connaissant toujours mieux les principes économiques scientifiques de la direction et du développement de la production dans les exploitations agricoles collectives, le collectiviste est à même de donner la pleine mesure de ses moyens, dans le processus du travail.

f) La formation de ce nouvel aspect de la conscience paysanne peut être — et elle l'est — appuyée par toute l'activité d'éducation et d'in-

struction déployée dans les campagnes. L'importance pratique de cet aspect de la pensée des masses de même que les particularités de son développement réclament — dans l'ensemble du travail éducatif général — une action spécialisée et appliquée directement aux problèmes de cette zone de la conscience, pour son développement en profondeur et à un rythme plus intense.

g) Le développement de la nouvelle pensée économique des paysans a réalisé dans un laps de temps relativement court d'importants progrès, mais le plus dur reste encore à faire. Ce qui est important, c'est le fait que les progrès déjà réalisés, ainsi que les facteurs qui les ont rendus possibles, indiquent *la tendance objective* du processus, et qu'ils sont en mesure de montrer que l'on a affaire à *l'une des directions principales que suivra nécessairement à l'avenir le développement de la conscience socialiste*. La formation d'une conscience économique-socialiste ne peut être que le résultat d'un long processus, au regard duquel ce qui est déjà réalisée ne représente encore que les premiers pas. Il convient ainsi donc d'analyser l'hypothèse du développement de cette conscience économique en une forme distincte de conscience sociale, dans les conditions créées par le socialisme et le communisme, hypothèse en faveur de laquelle l'analyse entreprise par l'auteur fournit quelques prémisses. Cela d'autant plus que des processus similaires à ceux qui touchent à la conception économique des paysans ont lieu également dans la conscience d'autres couches et classes sociales — en premier lieu celle de la classe ouvrière. L'étude du développement de la conscience économique dans les conditions du nouveau régime social, à l'échelle de la société tout entière, constituera une tâche captivante.

CU PRIVIRE LA NOU ŞI VECHI ÎN GENEZA MORALEI SOCIALISTE A ŢĂRĂNIMII

I. Premise

DE

NICULAE BELLU

Revoluţia socialistă a schimbat radical viaţa maselor ţărăneşti[1].)

Cercetarea etosului ţărănesc se enumeră printre laturile cele mai slab elaborate în lucrările de etică. Este, desigur, o lacună pe care nu o poate atenua recunoaşterea simultană a neajunsurilor proprii închegării şi dezvoltării — mult prea încete încă — a disciplinei etice în ansamblu. O lacună care afectează pînă la urmă, sensibil, tocmai o asemenea dezvoltare : 1) pentru că etica răspunde rolului ei social în orînduirea socialistă, se confirmă ca ştiinţă : a) numai în măsura în care produce instrumente apte să pună în lumină geneza, dezvoltarea şi înflorirea *moralei socialiste de masă*, respectiv a unei morale care tinde să fie *unică*, aparţinînd celor două clase fundamentale şi intelectualităţii, iar prin aceasta b) contribuie la descoperirea legităţilor şi cerinţelor acestui proces, la precizarea căilor practice în vederea maturizării lui în concordanţă cu dezvoltarea în ritmuri înalte a noii existenţe sociale socialiste ; 2) pentru că natura relaţiilor, cu totul noi, de alianţă şi prietenie între clasa muncitoare şi ţărănime, determinate de proprietatea socialistă, de interese şi scopuri comune : a) nu şterge dintr-o dată, nici în mod spontan diferenţierile spirituale produse de drumul istoric neidentic pe care l-au parcurs pînă în prezent şi care continuă într-o anumită măsură să fie deosebit în etapa desăvîrşirii construcţiei socialiste, dar b) a creat în acelaşi timp o situaţie obiectivă nouă, o ambianţă nu numai materială, ci şi spirituală radical schimbată pentru evoluţia viitoare, caracterizată în esenţă prin

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naţionale. 27 aprilie 1962*, Edit. politică, Bucureşti, 1962, p. 16.

lichidarea izolării satului de oraș, a țăranului de muncitor, prin depășirea stadiului de dezvoltare relativ separată a celor două clase, prin accentuarea înrîuririi exercitate de clasa muncitoare socialistă și de partidul ei revoluționar asupra țărănimii colectiviste, printr-o colaborare reală, de fapt, care se dezvoltă, se multiplică, pătrunde în toate sferele vieții și, implicit, prin interferența valorilor spirituale reciproce.

Fără să se amplaseze pe asemenea coordonate noi, etica rămîne oarbă și sterilă. Ea trebuie să se elibereze de unilateralitatea apărută, *ipso facto*, din neglijarea problemelor proprii drumului revoluționar parcurs de țărănimea muncitoare pe planul moralei, după cum va trebui să abordeze cu mai mult curaj particularitățile căilor străbătute în dezvoltarea socialistă a etosului intelectualității, sesizîndu-se în sfîrșit că morala socialistă, în general, înflorește și se desăvîrșește prin subsumarea critică și integrarea acestor variate izvoare (de nouă elaborare a moralei), cu particularitățile, originalitatea și valorile lor, pe făgașul trasat de clasa muncitoare, care se află în primele rînduri ale acestei elaborări istorice. Cerința ridică dificultăți mari de cercetare și studiu, dar nu este lipsită de realism dacă ținem seama că, schimbîndu-și propria ei existență socială, țărănimea a trecut, treptat dar tenace, la înnoirea și îmbogățirea cu trăsături noi a comportării sale morale, ceea ce înseamnă că realitatea morală a țărănimii este în măsură să ofere, ea însăși, pistele pe care trebuie să le urmeze (și nu să le inventeze) cercetarea. Dacă ținem seama în același timp că, dezvoltîndu-se de astă dată nu izolat de etosul clasei muncitoare, ci în conexiune cu el și sub înrîurirea lui, pe baza unei existențe sociale similare după natura ei (deși încă deosebite), diferențierile radicale tind să se atenueze, crește ponderea notelor comune, apar legități unice (chiar dacă păstrează încă diferențieri de nuanță), încît concluzii teoretice principiale, metodologice și de investigație concretă, care au izvorît din cercetarea dezvoltării moralei socialiste a clasei muncitoare, se dezvăluie apte să servească, fie și numai într-o anumită măsură, la cunoașterea aprofundată, sistematică a dinamicii și mecanismelor proprii moralei socialiste a țărănimii colectiviste, în plină formare și dezvoltare de masă.

Trăim și străbatem tocmai acel stadiu în care morala socialistă dominantă tinde cu necesitate să devină atotcuprinzătoare, reflectînd caracterul socialist, unitar al existenței sociale, ca un produs și o cerință a ei. Pe terenul socialismului victorios la orașe și sate, societatea parcurge un proces viu de omogenizare a condițiilor materiale de existență, al cărui ecou pe planul deprinderilor și convingerilor morale nu întîrzie prea mult să se manifeste în toată complexitatea și originalitatea sa.

1. *Complexitatea* ține mai ales de faptul că morala, ca deprindere și convingere de comportare, rămîne, de regulă, nu numai în urma existenței, dar întîrzie cu un pas și în raport cu alte forme ale conștiinței sociale, de pildă politica, știința, fără ca, totuși, să poată fi făcute demarcații rigide în ceea ce privește ritmul dezvoltării diferitelor forme ale conștiinței sociale socialiste. Spunem cu aceasta că, pe terenul socialismului — teren deosebit de fertil pentru dezvoltarea accelerată a unor deprinderi și convingeri de comportare morală profund umane — și în virtutea relațiilor socialiste, ca o cerință a lor, se accentuează preocuparea

generală pentru comportarea morală a omului, exigența reciprocă a indivizilor și a colectivelor față de individ devine mai mare, ceea ce conferă moralei, modului ei propriu de a se dezvolta, un grad mai mare de mobilitate, exprimată în faptul că deprinderile și convingerile mai înaintate, noi, socialiste de comportare morală *pot* să apară nu numai și uneori nu în primul rînd acolo unde s-a dezvoltat anterior o înaltă conștiință politică socialistă. Faptul acesta, aparent paradoxal, decurge din împrejurarea că în timp ce politica socialistă, de pildă, sau știința sînt în întregime noi pentru o masă foarte largă de oameni ai muncii, îndeosebi pentru țărănime (cu atît mai noi cu cît condițiile de existență materială și spirituală au ținut-o într-o tot mai mare înapoiere), unele elemente ale moralei socialiste nu sînt pentru ea cu desăvîrșire noi, întrucît ele sînt produsul unei elaborări umane de multe milenii, la care masele țărănimii și-au adus o contribuție masivă și care se integrează în etosul țărănesc. Notăm : deprinderea de a munci și convingerea că în aceasta stă sensul principal al vieții, patriotismul, aspirația spre libertate, ura — cînd surdă, mocnită, cînd explozivă împotriva asupririi — cinstea, omenia, întrajutorarea ș.a., integrate de morala socialistă în conținutul ei, supuse implicit unei noi modelări în concordanță cu cerințele obiective ale existenței socialiste, dar prin aceasta neîncetînd să constituie latura de continuitate a progresului moral înfăptuit de socialism în epoca contemporană și în acest sens apropiată deprinderilor țărănești.

2. Se observă totodată că, în condițiile socialismului, relația de determinare existență-conștiință se îmbogățește cu trăsături și nuanțe noi, crește ritmul interacțiunii reciproce, crește rolul invers al conștiinței asupra existenței, puterea ei de înrîurire și ritmul în care are loc această înrîurire, deci eficacitatea ei practică, ceea ce face să fie mai ușor observată nu, numai la nivelul cercetării teoretice, dar chiar al practicii de fiecare zi-respectiv de înșiși oamenii muncii care construiesc socialismul și plămădesc totodată morala noii orînduiri. În aceasta constă, în esență, *originalitatea* întregului proces, *ca proces*, chiar dacă facem pentru moment abstracție de conținutul său nou, referindu-ne deci exclusiv la specificitatea *formei* sale socialiste de mișcare. *Eficacitatea practică* a unei comportări morale conformă cu relațiile socialiste este adusă cu putere la lumină și făcută nemijlocit observabilă, înainte de toate, în activitatea de producție, și anume înăuntrul colectivelor de producție, acolo unde modul de a se comporta al fiecăruia este cunoscut de toți ceilalți și toți ceilalți sînt în măsură să vadă totodată rezultatele concrete ale unei asemenea comportări. Evident, morala s-a dezvoltat întotdeauna în cursul practicii, prin intermediul observației. S-a schimbat însă radical gradul și ritmul în care poate fi făcută această observație, întrucît existența socialistă cere modificări radicale în comportare, este incompatibilă cu vechea mentalitate individualistă și pune cu repetată persistență, cu ascuțime chiar, această problemă la ordinea de zi. Într-un chip sau altul, fiecare om al muncii este pus în situația de a observa și de a sesiza această incompatibilitate, de pildă între o comportare individualistă accentuată și relațiile practice colectiviste. Practica socialistă este ea însăși critică față de vechi și înapoiat. Organizarea socialistă a muncii, formele colective

care îi sînt proprii, accelerează şi ascut observaţia, grăbesc intervenţia diferitelor colectivităţi în problema comportării morale a indivizilor, schimbînd astfel şi proporţia celor care participă activ la această luptă şi sînt, la rîndul lor, direct influenţaţi de ea.

Toate acestea privesc, cu precădere, forma procesului. Dar ceea ce îi dă acestuia forţa şi dinamismul specific aparţine înainte de toate conţinutului socialist pe care îl exprimă, în cazul de faţă faptului că observaţia asupra celuilalt nu mai este, ca în trecut, un raport exterior între sine şi altul, între doi vecini, de pildă, care-şi muncesc ogoare alăturate, dar pe care nu-i leagă sau îi leagă în mică măsură şi sporadic un interes comun faţă de rezultatul muncii, ci un raport intern între sine şi altul, care cointeresează ambii termeni ai relaţiei, în care, aşadar, nici unul nu este indiferent cum se comportă celălalt, pentru că fiecare se regăseşte — prin interesul său individual — în rezultatul muncii celuilalt.

Faptul că existenţa socialistă aduce la suprafaţă, face direct observabil conţinutul acesta nou al raportului dintre sine şi celălalt ca un raport care — din punctul de vedere al interesului individual pentru rezultatul muncii — se dezvăluie a fi, de fapt, un raport de sine cu sine (întrucît munca slabă sau bună a celuilalt se repercutează în mare măsură asupra fiecăruia, ca şi propria sa muncă slabă sau bună) constituie un accelerator specific socialist al progresului moral contemporan. Întregind acest nou tablou cu faptul — de însemnătate principală şi hotărîtoare — că partidul clasei muncitoare şi statul socialist desfăşoară o vastă muncă politică şi cultural-educativă, menită să aducă la înţelegerea maselor celor mai largi sensul, necesitatea unor asemenea prefaceri şi valoarea lor, mobilizîndu-le totodată pentru promovarea noului şi condamnarea a ceea ce este înapoiat, căpătăm imaginea reală asupra condiţiilor noi, obiective şi subiective, în măsură să explice profunzimea şi ritmul atît de viu, într-adevăr uluitor al schimbărilor care au loc în deprinderile şi convingerile de comportare morală ale maselor de oameni ai muncii într-o ţară în care socialismul a învins.

Şi dacă, pentru a putea să sesizăm şi să înţelegem acest mecanism intern specific al genezei şi dezvoltării moralei socialiste de masă, cercetarea etică a trebuit să înceapă prin a urmări, aşa spunînd pas cu pas procesul formării moralei socialiste a clasei muncitoare sub directa înrîurire a activităţii educative desfăşurate de partid în acest scop, este timpul pe deplin copt să observăm că, deşi pe o cale diferită — care ţine de natura ei proprie, de clasă — ţărănimea colectivistă îşi făureşte, la rîndul ei, o morală socialistă dominantă, îşi dezvoltă această nouă morală în condiţiile sale specifice de existenţă, aducîndu-şi o contribuţie revoluţionară şi pe planul moralei, la lupta pentru stîrpirea individualismului, pentru dezvoltarea şi înflorirea moralei socialiste atotcuprinzătoare a poporului care a asigurat victoria definitivă a noii orînduiri la oraşe şi sate.

★

Sublinierea, de ordin metodologic, a ceea ce se dezvăluie a deveni şi a fi general, comun pentru clasa muncitoare ca şi pentru ţărănimea colectivistă în procesul de geneză şi dezvoltare a moralei socialiste, nu

îndreptăţeşte cu nimic scăparea din vedere a ceea ce este specific drumului pe care îl străbate cu necesitate ţărănimea muncitoare de la vechea ei morală individualistă, morala micului producător independent, reprezentant al unei gospodării care îmbina economia naturală cu mica producţie de mărfuri, la noua ei morală socialistă-colectivistă. Nu neglijarea particularităţilor unei asemenea dezvoltări s-ar dovedi rodnică pentru cercetare, întrucît ne-ar lipsi de cunoaşterea multilateralităţii proprii obiectului supus analizei, de ceea ce ne poate da dezvăluirea naturii contradictorii a ţărănimii ca clasă de oameni ai muncii şi de producători privaţi de marfă, care integrează de aci în planul moralei deprinderi şi convingeri izvorîte dintr-o viaţă de muncă, dar şi de proprietar individual, de om care face — cînd poate şi cît poate — comerţ pe piaţă cu produsele sale. Universul spiritual al ţărănimii şi morala ei au gravitat o îndelungată epocă istorică între aceste două coordonate, ponderea uneia sau a celeilalte alternînd în funcţie de situaţii de cele mai multe ori independente de ea însăşi sau chiar cu totul întîmplătoare, de gradul de pătrundere a capitalismului în agricultură, de recolta bună, excepţională sau slabă, de apropierea sau depărtarea faţă de oraş, de particularităţile individuale ale fiecărei familii (numărul copiilor, starea sănătăţii), calamităţi naturale, accidente personale şi alte atîtea. Supusă în cel mai înalt grad stihiei naturale şi sociale, raportîndu-se la pămînt ca om al muncii şi la piaţă ca proprietar individual şi mic negustor, dar fiind şi una şi alta, în ambele ipostaze, ţărănimea şi-a profilat şi şi-a înrădăcinat propria ei morală ca o reflectare a acestei existenţe, în funcţie de ea, pe măsura şi potrivit cerinţelor ei. Derivă astfel, înăuntrul ţărănimii, un proces profund de diferenţiere treptată, pe măsură ce una dintre cele două laturi caracteristice existenţei ţărăneşti căpăta o pondere mai mare, pînă la urmă dominantă, dînd naştere, la un pol, burgheziei săteşti (chiaburimea) exploatatoare, şi la celălalt unei varietăţi instabile de mici proprietari agricoli înglodaţi în datorii, exploataţi de moşieri şi de chiaburi, care izbuteau să-şi mai asigure un surplus de produse pentru piaţă numai cu preţul unei limitări extreme a consumului propriu, fără însă ca prin aceasta să renunţe la iluzia unor „ani mai buni" şi a unor alte împrejurări favorabile (căsătorii, creşterea copiilor şi înmulţirea pe această bază a braţelor de muncă în familie, îmbunătăţirea învoielilor agricole, arendări, negoţ), apte să asigure reînflorirea gospodăriilor proprii. „Acest mic ţăran, ca şi micul meseriaş — scrie Engels —, este prin urmare un lucrător care se deosebeşte de proletarul modern prin faptul că se mai află încă în posesiunea mijloacelor sale de muncă; el este, prin urmare, o rămăşiţă a unui mod de producţie care aparţine trecutului" [1]. Or, tocmai această aparţinere a sa la un mod de producţie al trecutului, incapabil să corespundă nevoilor sale elementare şi lipsit de orice perspectivă pentru masa largă a ţărănimii, dar faţă de care ţăranul se simţea legat prin toate fibrele sale de ţăran proprietar individual, legat de trecut, purtînd cu sine trecutul ca singura sa modalitate de existenţă, neavînd să aleagă decît între acest trecut — care-i

[1] F. Engels, *Problema ţărănească în Franţa şi Germania*, în K. Marx şi F. Engels, *Opere alese în două volume*, ed. a II-a, vol. II, E.S.P.L.P., Bucureşti, 1955, p. 461.

apărea întotdeauna mai bun decît prezentul — şi ruina sa completă, tocmai această alternativă persistentă şi dramatică a acţionat vreme îndelungată ca un educator suveran în direcţia înverşunării sale de a se identifica cu peticul său de pămînt, de a face din proprietatea sa individuală, propria sa credinţă supremă şi sfîntă, marea şi uneori singura sa iubire practică, constantă, nedezmînţită.

Subtil analist al etosului ţărănesc, Liviu Rebreanu scria : „Cu o privire setoasă, Ion cuprinse tot locul, cîntărindu-l. Simţea o plăcere atît de mare văzîndu-şi pămîntul, încît îi venea să cadă în genunchi şi să-l îmbrăţişeze. I se părea mai frumos, pentru că era al lui. Iarba deasă, grasă, presărată cu trifoi, unduia ostenită de răcoarea dimineţii. Nu se putu stăpîni. Rupse un smoc de fire şi le mototoli pătimaş în palme" [1].

Ni se individualizează astfel prezenţa activă a unui simţămînt adînc înţelenit de proprietatea individuală asupra micului petic de pămînt, plămădit pe terenul atît de complex al existenţei ţărăneşti, un mod de a fi al individualismului ţărănesc, revărsat înăuntru în toate fibrele conştiinţei, am spune — suveran. Un individualism închis asupra sa însuşi, opac, aparent cu desăvîrşire inabordabil şi într-adevăr cu totul inabordabil în orice altă împrejurare istorică de existenţă socială în afara socialismului. Dar un individualism care, prin chiar natura sa de trăsătură aparţinînd unor oameni ai muncii, diferă totuşi în multe laturi substanţiale de individualismul burghez, căruia exploatarea şi nu munca proprie îi constituie esenţa sa cea mai profundă. Această determinare distinctivă, care diferenţiază înăuntrul sferei individualismului laturi contradictorii, nu este, bineînţeles, absolută, deşi reală, dar exprimă în relativitatea ei fluxul mişcării, situaţia de fapt care conferă moralei individualiste ţărăneşti posibilitatea de a fi aptă fie la o dezvoltare în sensul exacerbării individualismului, derivare a unui proces de închiaburire, fie la o evoluţie contrară, care poate avea loc atît în condiţiile pauperizării creşcînde şi proletarizării (inevitabile în capitalism), cît şi, cu atît mai mult, în condiţiile revoluţiei proletare şi ale transformării socialiste a satului.

Acest individualism *ţărănesc* în care se îmbină aviditatea de pămînt ca proprietate individuală cu deprinderea de a munci, cu convingerea că

---

[1] Liviu Rebreanu, *Ion*, E.S.P.L.P., Bucureşti, 1955, p. 49. Însemnătatea acestei trăsături, cu totul specifice şi complexe a etosului ţărănesc, justifică o anumită insistenţă asupra observaţiilor individualizate în celebrul personaj Ion. Delniţa de fîn, înstrăinată prin vînzare cu ani în urmă, dar asupra căreia ochii lui Ion revin ori de cîte ori îşi ridică privirea într-un moment de odihnă, apare ca fiind : „Locul nostru, săracul". Sau, privind roată moşia satului : „Cît pămînt, Doamne ... Se simţea atît de puternic, încît să domnească peste tot cuprinsul. Totuşi în fundul inimii lui rodea ca un cariu părerea de rău că din atîta hotar el nu stăpîneşte decît două-trei crîmpeie, pe cînd toată fiinţa lui arde de dorul de a avea pămînt mult, cît mai mult ... Iubirea pămîntului l-a stăpînit de mic copil. Veşnic a pizmuit pe cei bogaţi şi veşnic s-a înarmat într-o hotărîre pătimaşă : trebuie să aibă pămînt mult, trebuie ! De pe atunci pămîntul i-a fost mai drag ca o mamă...". Toate acestea se însoţesc la Ion, aşa cum l-a văzut Rebreanu, cu munca. „Acum Ion cosea din răsputeri ... Oboseala îl întărîta ca o patimă. Munca îi era dragă, oricît ar fi fost de aspră, ca o rîvnă ispititoare" (p. 50, 51, 52 şi 53).

munca sa pe pămînt propriu este izvorul bunăstării şi al fericirii sale, este caracteristică nu numai micului ţăran, dar şi mijlocaşului, care nu se deosebeşte prea mult după natura deprinderilor şi convingerilor sale de cel dintîi. „Acolo unde ţăranul mijlocaş trăieşte în mijlocul ţăranilor parcelari — scrie Engels — el nu se va deosebi esenţial de aceştia nici în ceea ce priveşte interesele, nici în ceea ce priveşte mentalitatea sa; el ştie din proprie experienţă cît de mulţi din cei de o seamă cu el au decăzut la nivelul micilor ţărani" [1].

Subliniind unitatea de interese şi *mentalitatea comună* a maselor ţărăneşti, Engels îşi nuanţează afirmaţia arătînd că are în vedere inexistenţa unor „deosebiri esenţiale", respectiv nu negarea lor absolută ci evidenţierea caracterului lor neesenţial, cu alte cuvinte faptul că în ciuda deosebirilor care apar pe planul intereselor şi al mentalităţii maselor ţărăneşti rămîne totuşi ceva comun, unitar, care constituie esenţialul. Diferenţieri — uneori destul de profunde — există înăuntrul maselor ţărăneşti şi din unghiul de vedere al moralei, reflex al oscilaţiilor pe care le generează existenţa instabilă a maselor ţărăneşti şi al tendinţelor individuale sau particulare divergente care izvorăsc de aci. Ele sînt — la rîndul lor — neesenţiale pentru caracterizarea de ansamblu a moralei ţărăneşti. Cu aceasta, însă, nu ne aflăm decît la formularea cea mai abstractă a problemei; iar încercarea de a o depăşi aduce la lumină — inevitabil — o gamă variată de *deosebiri* care se contrapun fără să se anuleze, deţinînd fiecare o pondere specifică în determinarea ansamblului, mai accentuată sau umbrită, posedînd un grad mai mare sau mai mic de esenţialitate în funcţie de condiţiile istorice concrete prin care trec masele ţărăneşti într-o anumită perioadă. *Generalul* însuşi apare modificat, în funcţie de aceste determinări în mişcare, deşi constituie — evident — aspectul *cel mai* (şi nu absolut) statornic al fenomenului.

Deosebirile izvorăsc din condiţiile existenţei materiale neidentice, de pildă ale ţărănimii sărace, fără pămînt sau cu pămînt puţin, apăsată pînă la sufocare de exploatarea moşierească, a arendaşilor capitalişti şi a chiaburilor — în raport cu ţărănimea mijlocaşă, care îşi acoperă, de regulă, nevoile de consum propriu de pe loturile de pămînt deţinute în proprietate (completate uneori cu cele arendate), izbutind totodată — cu preţul unei întreţineri sărăcăcioase a familiei şi gospodăriei — să obţină un oarecare prisos, „susceptibil, cel puţin în anii mai buni, să se prefacă în capital", după cum arată Lenin [2].

Pe planul deprinderilor şi al convingerilor de comportare morală, situaţia de fapt a ţărănimii sărace se cristalizează în trăsături care vădesc prezenţa revoltei, cînd mocnită — cînd explozivă, împotriva exploatării şi a asupririi inumane la care este supusă. Aici rezidă principalul izvor de

---

[1] F. Engels, *op. cit.*, p. 477. Engels scrie în continuarea celor citate: „Însă acolo unde predomină ţăranii mijlocaşi şi chiaburii, iar gospodăria necesită în genere folosirea argaţilor şi a slujnicelor, lucrurile se prezintă cu totul altfel", subliniere esenţială şi pentru înţelegerea moralei ţărăneşti, atît de supusă oscilaţiilor datorită unei existenţe la rîndul ei fluctuantă, sub imperiul unor împrejurări exterioare ţăranului însuşi, independente de el.

[2] V. I. Lenin, *Schiţă iniţială a tezelor cu privire la problema agrară, în Opere*, vol. 31, 1956, p. 138.

energie revoluționară spontană a maselor țărănești, care puneau — de fapt — la ordinea de zi, cu fiecare răscoală sau manifestare revoluționară a lor, problema exploatării ca o primă „nedreptate" invocată în sprijinul acțiunilor pe care le întreprindeau.

Bălcescu citează, în *Reforma socială la romîni*, un extras deosebit de grăitor în acest sens din cuvîntul unui deputat țăran.

„«Mai robie decît asta cum poate fi alta fraților», strigă deputatul țăran Lipan. «Nevasta mea făcută de trei zile, fără nimeni lîngă dînsa, vine dorobanțul, mă ia și mă duce, bătîndu-mă, în cîmp. De zece ani de atuncea și încă vînătăile biciului nu s-au șters de pe spinarea mea. Mă pune să muncesc fără să-mi dea cineva nici de mîncare, nici de băutură, nu mă sloboade să-mi văd nevasta și copilașii, nu mă lasă să caut de mîncare pentru dînșii și pentru mine, mă vaet și ei mă bat. În vremea Turcilor sabia deși omora, dar nu ustura ca biciul ciocoiului nici nu robea ca Regulamentul d-voastră, de care noi n-am știut nimic fără cît ne-am pomenit cu el în spinare»"[1].

Răscoalele au exprimat mereu, înainte de toate, faptul că exploatarea și asuprirea au întrecut toate limitele posibile ale răbdării, că nu se mai putea răbda, că furia adunată nu mai putea fi dominată de toate celelalte deprinderi și concepții ale țărănimii, care acționaseră pînă atunci ca un amortizor, determinînd-o să accepte, să nu acționeze, să se supună, să rabde. Răscoalele — scria M. Gh. Bujor referindu-se la 1907 — „sînt încoronarea sistemului crud de exploatare de astăzi a țărănimii, rodul neînlăturabil al dominațiunii destrăbălate și jefuitoare a burgheziei și boierimii romînești"[2]. Însuși Ion, al lui Liviu Rebreanu, „veșnic a pismuit pe cei bogați ..."

Dar această trăsătură, care exprima mai curînd un sentiment adînc înrădăcinat în masele țărănimii exploatate se ridica greu la nivelul unei deprinderi permanente de comportare, și cu atît mai puțin la nivelul unei convingeri pe scară de masă, atîta vreme cît practica luptelor revendicative ale țărănimii era ea însăși intermitentă iar scurtele perioade de înfruntare deschisă cu dușmanul de clasă erau urmate, inevitabil, de o adîncă demoralizare, ca urmare a repetatelor represiuni sălbatice și a lipsei de orizont care decurgea pentru masele țărănimii din chiar insuccesul luptelor pe care le-au purtat. Neizbutind să obțină pe calea luptei îmbunătățirea învoielilor agricole (de fapt, o anumită limitare a exploatării) și ceva mai mult pămînt, masa țărănimii revenea — după fiecare răscoală — la munca pe același ogor neîndestulător, constrînsă în continuare să se îndatoreze la moșieri și chiaburi, să se înrobească îndoit vînzîndu-și de cu iarnă forța sa de muncă, nevoită adeseori să se umilească pentru a-și plăti păcatele revoltei și să nu se poată împotrivi acestei înjosiri, la care o constrîngeau deopotrivă exploatatorul și foametea.

O observație cît de cît riguroasă, liberă de unilateralitate, nu poate neglija acest complex contradictoriu de situații, care s-a oglindit puternic în morala maselor țărănești.

---

[1] Nicolae Bălcescu, *Reforma socială la romîni*, în *Opere*, Edit. Academiei R.P.R., vol. 1, 1953, p. 273.

[2] „Romînia muncitoare", an. II (1907), seria II, nr. 50/11—18 februarie, citat din *Studii și referate privind răscoalele țărănești din 1907*, Edit. Academiei R.P.R., 1957, p. 66.

Cît priveşte pătura mai înstărită a acestor mase (mijlocaşii), legată prin mii de fire de ţărănimea săracă şi relativ solidară cu ea în virtutea situaţiei sale instabile în condiţiile orînduirii burgheze şi moşiereşti, cînd mijlocaşul se vede mereu ameninţat să îngroaşe rîndurile sărăcimii, ea urmează în linii generale aceleaşi fluctuaţii dar cu o intensitate mai mică, este dominată într-o măsură mai mare de proprietatea privată, de iluzia că ar putea s-o întărească, de unde o înclinare mai accentuată pentru o rezolvare individuală a problemelor sale, o receptivitate mai scăzută faţă de lupta împotriva exploatării sau faţă de răscoală, în schimb o preocupare stăruitoare pentru obţinerea de prisosuri în vederea pieţii, negustorie şi în sfîrşit lărgirea prin cumpărare (sau cel puţin arendare) a pămîntului pe care îl poate munci.

Morala maselor ţărăneşti este afectată astfel, în ansamblul ei de această oscilaţie permanentă a situaţiei lor economice, încît găsim — între cele două extreme, nu prea depărtate între ele — sentimente, deprinderi şi convingeri similare după natura lor, diferenţiindu-se totuşi în ceea ce priveşte gradul lor de dezvoltare, în funcţie de situaţia concret istorică a acestor mase şi de greutatea specifică a deosebirilor care apar în sînul lor.

Ţărănimea muncitoare în ansamblul ei, deşi diferenţiată şi în proces permanent de diferenţiere pînă la trecerea ei pe făgaşul socialismului, se prezintă ca subsumînd deosebirile care decurg de aci unei omogenităţi mai generale, cu atît mai accentuată cu cît problematica din unghiul căreia o privim este *mai distanţată de existenţa ei economică*, referindu-se precumpănitor la mentalitatea ţărănimii, la deprinderile şi convingerile ei de comportare morală.

Încercarea de a observa ceea ce este specific în mentalitatea ţărănească, aşa cum s-a format ea de-a lungul secolelor trecute face necesară sublinierea că ea purta pecetea unei dezvoltări cu precumpănire lipsită de înrîurirea directoare a unei conştiinţe politice. Drumul propriu al ţărănimii, fărîmiţarea ei în milioane de gospodării mici, diferenţierile care apăreau spontan dar în proporţii de masă în ceea ce priveşte starea economică, izolarea de oraş, menţinerea ei — generaţii de-a rîndul — într-o stare de înapoiere culturală accentuată, au făcut-o mult mai greu receptivă, în trecut, la preocuparea politică. „Ca factor al puterii politice — spune Engels — ţăranul s-a manifestat pînă acum în majoritatea cazurilor numai prin apatia sa, determinată de izolarea vieţii rurale" [1]. Iar în *Războiul ţărănesc german*, Engels ajunsese la următoarea concluzie : „Dar deşi ţăranii scrîşneau din dinţi sub groaznica apăsare era foarte greu să-i împingă la răscoală. Starea lor de răzleţire îngreuia în cea mai mare măsură orice posibilitate de înţelegere între ei. Deprinderea îndelungată de a se supune, transmisă de generaţie în generaţie, faptul că în multe regiuni ţăranii se dezobişnuiseră de mînuirea armelor, asprimea exploatării, care ba scădea, ba sporea, în funcţie de persoana seniorului — toate acestea contribuiau la menţinerea în supunere a ţăranilor" [2]. În condiţiile

[1] F. Engels, *op. cit.*, p. 458.

[2] K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 7, Edit. politică, Bucureşti, 1960, p. 367. În continuare Engels scrie : „De aceea în evul mediu întîlnim o sumedenie de răscoale ţărăneşti locale, dar — în Germania cel puţin — pînă la războiul ţărănesc nu dăm de nici o răscoală ţărănească

trecutului și cu excepția perioadelor de răscoală (cînd o anumită conștiință politică se dezvoltă totuși, deși — după cum am văzut — într-o formă extrem de limitată), conștiința laică a țărănimii (și într-o măsură chiar cea religioasă) era mai ales de factură morală [1].

Dar privirea unilaterală asupra acestui stadiu, tratarea lui metafizică, amplificată de idealismul tuturor gînditorilor premarxiști care s-au interesat de problema țărănească (și, desigur, al ideologilor burghezi antimarxiști), a dus la mistificări dintre cele mai grosolane.

Pînă și un asemenea maestru al dialecticii ca Hegel vedea la un moment dat în țărănime (cînd nu o expedia, pur și simplu, sub categoria invectivă de *gloată*), și anume *în moralitatea acesteia*, principiul care este apt de a se constitui într-o relație politică. „Una dintre stările societății civile conține în sine principiul care este apt pentru sine de a se constitui în această relație politică, și anume starea moralității naturale, care are ca bază viața de familie și, în ceea ce privește subzistența ei, proprietatea funciară. Această stare are, prin urmare, în ceea ce privește specificul ei, o voință bazată pe ea însăși și — ceea ce constituie un element comun cu cel monarhic — determinarea naturală inerentă acesteia din urmă" [2]. În schimb, Marx, printre alte inadvertențe ale textului hegelian, răstoarnă ferm întreaga construcție: „Dar faptul că, în cadrul stării țărănești, «viața de familie» este nu numai principiul familiei, ci baza existenței ei sociale în general, pare mai curînd s-o facă incapabilă pentru îndeplinirea celei mai înalte sarcini politice, deoarece ea ar aplica niște raporturi patriarhale într-o sferă care nu este patriarhală, și noțiunile tată, fiu, stăpîn și servitor le-ar folosi acolo unde este vorba de statul *politic*, de calitatea de *cetățean al statului*" [3].

---

națională, generală". (*Ibidem*). Cît despre desfășurarea războiului țărănesc, această cea mai mare manifestare politică a țărănimii germane, reproducem din concluziile finale următoarele cu privire la țărănime: „Că, țăranii de exemplu, au acționat în fiecare provincie în mod independent, refuzînd de fiecare dată să dea ajutor țăranilor răsculați din vecinătate și au fost nimiciți din această cauză unii după alții, în luptele separate, de armate care de cele mai multe ori nu atingeau numeric nici a zecea parte din masa totală a răsculaților. Diversele armistiții și înțelegeri încheiate de diferitele cete cu adversarii lor nu sînt altceva decît niște acte de trădare față de cauza comună, iar faptul că singura grupare posibilă a diferitelor cete, s-a făcut nu în funcție de unitatea mai mare sau mai mică a propriei lor acțiuni, ci în funcție de adversarul comun care le învingea de fiecare dată, dovedește în modul cel mai izbitor cît de străini erau unii față de alții țăranii din diferitele provincii" (p. 446—447). Vom mai adăuga numai că Engels nu ezită să facă analogia între războiul țărănesc german din veacul al XVI-lea (1525) cu mișcarea de la 1848—1850: „În sfîrșit, spiritul îngust local al țăranilor din 1525, nu l-a putut depăși pe cel manifestat la toate clasele participante la mișcarea din 1848" (p. 447) iar în prefața pe care o scrie în 1874, după 24 ani de la prima apariție a lucrării, notează: „Paralela între revoluția de la 1525 și cea de la 1848—1850 era prea evidentă pentru a putea fi lăsată cu totul la o parte în acel moment" (F. Engels, *Războiul țărănesc german*, Editura P.M.R., 1950, p. 6).

[1] Evident, această situație este astăzi departe de a fi identică în toate țările unde domină încă relații de exploatare și asuprire, ci se referă cu precădere — deși nu exclusiv—la condițiile în care supraviețuirea rămășițelor feudale în agricultură, și cu atît mai mult a feudalismului ca atare, și slaba dezvoltare economică-industrială mențin încă masele largi ale țărănimii departe de sfera luptelor politice revoluționare.

[2] Citat după K. Marx, *Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului*, în K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. 1, E.S.P.L.P., București, 1957, p. 328—329.

[3] *Ibidem*, p. 330.

Hegel este nu numai prizonierul idealismului său obiectiv fundamental, ci şi al unui imobilism metafizic derivat din el, în ciuda concepţiei sale dialectice generale. La nivelul societăţii timpului său, el detectează un uriaş rezervor de moralitate în starea ţărănească, pe care nu întîmplător o consideră şi numeşte *naturală*, altfel spus cosubstanţială ţăranului (omului) neatins de viciile descompunerii proprii maselor lumpenproletare de la oraş, *moralitate naturală* „care are la bază viaţa de familie şi în ceea ce priveşte subzistenţa ei, proprietatea funciară". Evident, chiar aşa fiind, ea nu este pur şi simplu *naturală*, ci înainte de toate *socială*, chiar dacă socialul însuşi este aici încă profund împănat de relaţii şi o conştiinţă umană mai slab evoluată, izvorînd din economia naturală (munca pămîntului şi schimbul în natură, familia ca celulă naturală şi economică în acelaşi timp). Nu-i locul să se stăruie aici nici asupra idealismului unor asemenea teze ca aceea că ţărănimea ar „conţine în sine principiul care este apt pentru sine de a se constitui..." etc. sau că are „o voinţă bazată pe ea însăşi". Principalul pentru tema de faţă este însă că Hegel, observînd în mod îndreptăţit valorile reale ale unei moralităţi „naturale" ţărăneşti, nu vede nici limitele acestor valori, nici — cu atît mai grav pentru dialectician — că ele deveniseră, în stadiul lor „clasic" ţărănesc (ca moralitate a unei ţărănimi individuale, bazată pe mica proprietate parcelară), *inapte pentru o nouă dezvoltare*, condamnate la stagnare şi degradare tocmai pentru că aparţineau unei stări lipsite „în sine" de necesitatea obiectivă internă a unei noi dezvoltări *ca ţărănime individuală*. Totodată, deşi intuieşte relaţia necesară dintre morală şi politică, el vede constituirea politicii din moralitate, vede numai acţiunea inversă a moralei asupra politicii, pe care (politică) nu o concepe ca fiind conştiinţa cea mai nemijlocită a relaţiilor dintre clase, avînd la rîndul ei, atunci cînd există, o înrîurire hotărîtoare asupra moralei. Nu ajungea astfel nici la izvorul fundamental al moralităţii, nici la mecanismul ei propriu de constituire şi de progres.

Marx ne face să sesizăm dintr-o dată limitele şi neajunsurile moralei „clasice" ţărăneşti, dezvăluind cauza acestora în chiar existenţa socială. Faptul că, în cadrul stării ţărăneşti, „viaţa de familie" este baza existenţei ei sociale în general (producţia organizată înăuntrul familiei satisfăcea cvasitotalitatea nevoilor de consum, tatăl fiind conducătorul ei, stăpînul mijloacelor de producţie şi repartizatorul produselor obţinute) face ţărănimea incapabilă pentru îndeplinirea celei mai înalte sarcini politice, pe care Marx o vedea în revoluţionarea stărilor existente. Ţăranul nu avea cum să se descopere pe sine, în acele condiţii, ca cetăţean al statului, nu se raporta pe sine la general (la statul politic), ci numai la individualitatea familiei sale, cel mult a satului exploatat şi asuprit de acelaşi latifundiar. El aplica raporturi patriarhale la o sferă care încetase să mai fie patriarhală. Hegel avusese dreptate să observe că ţăranii se comportau în politică nu în virtutea unei concepţii politice, ci numai potrivit moralei lor patriarhale („naturale"), dar această situaţie nu făcea decît să măsoare inexistenţa unei conştiinţe politice şi insuficienţa, inadecvarea moralei ţărăneşti pentru ansamblul problemelor ei de viaţă, în care se integra prin firea lucrurilor lupta de clasă cu propriii ei exploatatori, împinsă pînă la răscoală, chiar război ţărănesc. Tocmai lipsa unei conştiinţe politice, izvorînd din

condițiile materiale de existență ale țărănimii și ilustrînd-o pe planul conștiinței, explică, la rîndul ei, o atît de îndelungată stagnare a moralei țărănești, acel tradiționalism, acea „nemișcare" proslăvite mereu și mereu blamate cu dispreț aristocratic de reprezentanții ideologi ai claselor reacționare. Iar dacă germenii de conștiință politică se înfiripau totuși și se manifestau în momentele de răscoală, nu se puteau dezvolta și maturiza, lipsiți de un teren obiectiv în măsură să favorizeze acest proces, lipsiți în același timp de aportul unei morale revoluționare, de disciplina, rezistența, solidaritatea, perseverența fără de care atît practica luptelor revoluționare, cît și conștiința politică a necesității lor nu depășesc limitele spontaneității, nu cresc, ci decad după fiecare înfrîngere, după fiecare insucces. Pe acest plan aspru, unde nu există milă, omenie, iar Dumnezeu este întotdeauna de partea celor puternici, unde totul se reducea în ultimă instanță la o relație de *care pe care*, simpla morală individualistă a familiei patriarhale, a muncii și vecinătății imediate se dovedea mărginită și acționa împotriva intereselor țăranilor care erau purtătorii ei [2].

La rîndul său, Bălcescu, ideolog al țărănimii exploatate și asuprite, care a iubit țărănimea romînă cu întreaga lui putere de dăruire și a înțeles-o ca nimeni altul la vremea lui, ne-a lăsat pagini de profundă înțelegere realistă și implicit dialectică a etosului țărănesc, chiar dacă afectate de o interpretare generală idealistă asupra proceselor sociale. Lui Bălcescu nu-i scapă faptul că libertatea poporului și egalitatea de drepturi (situația lui politică, deci) este o condiție a dezvoltării sale morale. „Să luăm poporul nu din originea sa, — căci fu un timp în care el fu mare, în care faptele lui sînt uriașe, era liber și nimeni nu-i tăgăduia dreptul său, — dar de cînd se născu privilegiul, de cînd fu jertfa silii și a înșelăciunii unei clase de uzurpatori. D-atunci îl vedem că scade neîncetat pînă în zilele noastre. Azi toți cunoaștem poziția poporului și apatia în care a căzut și nu e nici o inimă de Romîn care să nu fie revoltat în contra legilor barbare, legi de privilegiu care-l făcură atît să sufere și care stinseră în inima lui fibra simțibilității și a instinctului național. L-am văzut adesea pe țăran despicînd cu greutate, în arșița soarelui, brazda rebelă ... inima-i era tristă, fruntea plecată spre pămînt și suferința zugrăvită pe față ... Se gîndește la starea lui, se gîndește că muncește, seamănă pentru viitor, dar nu se bucură nici el, nici copiii, nici femeia de secerișul fericit care l-ar răsplăti de toată

---

[1] „Masa țăranilor — arată Engels în *Războiul țărănesc german* — era totdeauna gata să ajungă la învoială cu stăpînii feudali dacă i se garantau concesiile pe care spera să le obțină prin atitudinea ei de amenințare. Pe lîngă aceasta ea începuse să se plictisească de război, văzînd că acesta durează prea mult și că armatele princiare se apropie, iar cei care mai aveau ceva de pierdut au plecat în cea mai mare parte la casele lor. Totodată cetelor răsculate li s-a alăturat în masă lumpenproletariatul vagabond, care împiedeca stabilirea unei discipline, demoraliza pe țărani și pleca și se întorcea după plac. Chiar acest simplu fapt explică de ce la început cetele țărănești rămîneau peste tot în defensivă, de ce stînd în tabere aceștia se demoralizau și nu erau nici pe departe la înălțimea armatelor principilor, abstracție făcînd de inferioritatea lor tactică și de lipsa de conducători buni" (*op. cit.*, p. 411). Victorioși sau înfrînți în ciocniri de mai mare sau mai mică amploare, țăranii stăruiau îndeosebi pentru împăcarea cu nobilimea. Engels subliniază că „această strădanie" de a se ajunge la o înțelegere cu nobilimea era un semn de demoralizare ..." (p. 416).

munca. Ista e dreptul ţăranului în ţara lui. Astfel ne explicăm durerea şi descurajarea poporului" [1].

Această stare de spirit, dominată de descurajare, apatie, pasivitate purta însemnele inevitabile ale slabei dezvoltări politice a ţărănimii. Apolitică, morala îşi dezvălue întreaga ei neputinţă de a-l ajuta pe omul muncii în alegerea comportării sale adecvate luptei cu asupritorii săi. Această sferă a moralei ţărăneşti, respectiv răspunsul la întrebarea cum te comporţi în lupta grea cu duşmanul de clasă, nu s-a putut forma şi dezvolta decît pe măsura închegării — în chiar cursul luptelor revoluţionare — a alianţei sale cu clasa muncitoare şi sub conducerea acesteia. Pînă la acest moment istoric, drumul propriu formării moralei ţărăneşti se deosebeşte de cel parcurs de morala clasei muncitoare nu numai din unghiul de vedere că fabrica formează cu necesitate deprinderea solidarităţii, în timp ce mica gospodărie ţărănească (munca pe petice risipite de pămînt) individualismul, închiderea în sine şi un slab interes faţă de celălalt; ci mai mult încă: în timp ce morala clasei muncitoare s-a format şi dezvoltat înainte de toate sub puternicul impuls al luptelor de clasă şi sub imperiul cerinţelor puse de chiar această luptă titanică, ceea ce i-a conferit o gamă armonios dezvoltată de deprinderi, concepţii şi principii morale pilduitoare pentru întreaga omenire contemporană, ţărănimea şi-a elaborat deprinderile morale proprii mai ales în afara politicii, cu alte cuvinte punînd în axul lor principal nu cerinţele izvorîte din nevoile generale ci în primul rînd pe cele particulare şi îndeosebi individuale.

Apatia la care se referă Engels şi într-o anumită măsură Bălcescu, era una de ordin *politic*, cu alte cuvinte privea conştiinţa ei politică de clasă, *reprezentarea politică* a relaţiilor reciproce dintre indivizii care aparţineau aceleaşi clase şi ca ţărănime cu statul, cu celelalte clase ale naţiunii. Această situaţie determina rezonanţe corespunzătoare pe planul moralei.

Dar ţărănimea nu a fost, chiar în aceste condiţii, apatică pur şi simplu, chiar dacă ne-am referi numai la faptul elementar al existenţei sale permanente ca o clasă exploatată şi asuprită, de oameni ai muncii, care — în stagnarea ei de multe secole — a elaborat totuşi şi a transmis din generaţie în generaţie un ansamblu de deprinderi şi convingeri de comportare morală, încărcat de un profund umanism şi apt el însuşi să cunoască o nouă dezvoltare în condiţiile socialismului şi comunismului. „Morala maselor asuprite — scrie C. I. Gulian — a fost singura morală care s-a opus moralei sau mai bine zis imoralităţii claselor asupritoare; slăbiciunile, naivităţile şi inconsecvenţele moralei maselor asuprite nu pot întuneca marea ei valoare istorică" [2].

Efortul de a preciza principalele trăsături înaintate ale acestei morale va trebui, desigur continuat. Pentru moment textul de faţă se limitează la enumerarea sumară (şi desigur incompletă) a acelora pe care viaţa le-a confirmat nu numai ca aspiraţii ci, totodată, ca deprinderi propriu-zise de comportare, cu caracter evident larg, de masă.

---

[1] N. Bălcescu, *Trecutul şi prezentul*, vol. cit., p. 324.
[2] C. I. Gulian, *Sensul vieţii în folclorul romînesc*, E.S.P.L.A., p. 11.

1) Țărănimea și-a dezvăluit, ca o trăsătură adînc înrădăcinată a moralei sale, și ca o însușire esențială a vieții — deprinderea de a munci. „Munca este singura bogăție a țăranului" [1] ...observa Bălcescu. De aici izvorăște prețuirea morală a hărniciei, a îndemînării, a robustеții fizice — toate atît de necesare în lupta grea și atît de primitivă cu natura înconjurătoare. Spunînd aceasta, nu se neagă existența unor manifestări de lenevie, de pildă, ci ele sînt circumscrise ca fiind accidentale, neesențiale pentru morala țărănească, în timp ce pentru o clasă parazitară (exploatatoare) ele devin caracteristice și esențiale *.

2) Patriotismul, expresie nemijlocită a dragostei de glie, de propria lor bucată de pămînt de care se știau legați prin întreaga lor existență, în numele și pe temeiul căruia țărănimea a găsit un izvor nesecat de resurse morale pentru acele acte de eroism legendar, cu care este încărcată istoria tuturor războaielor de apărare și a răscoalelor trecute, rămase și înscrise în memoria generațiilor. Desigur, nici această trăsătură nu s-a putut dezvolta fără a parcurge un drum contradictoriu în condițiile cele mai grele ale asupririi din trecut. Bălcescu nu ezită să dezvăluie consecințele cele mai dramatice pe care le-a avut uneori exploatarea și asuprirea țăranilor, împinsă pînă la a-i sili să părăsească țara pentru a căuta de muncă și pîine. „Țăranii atunci, asupriți de boeri în numele proprietății, de fanarioți în numele statului, nu mai puteră suferi această îndoită tiranie; unii se revoltară și, demoralizați prin sărăcie, își căutară ușurarea chinurilor în tîlhărie, umblînd a dobîndi prin silă aceea ce li se răpise prin silă; alții își părăseau în gloată patria" [2] ...„Astfel, se vedeau mulți dintr-înșii, în disperarea lor, a-și părăsi țara ..." [3]. Totodată Bălcescu nu vedea, pentru timpul său, nici o altă clasă sau pătură socială mai aptă de a se jertfi pentru apărarea patriei în afară de țărănime, cu condiția ca ea să se poată simți stăpînă în propria ei patrie, să posede pămîntul pe care-l muncește. Și cîtă dreptate a avut Bălcescu în aprecierea și previziunea sa lipsită de unilateralitate, o confirmă nu numai eroismul legendar al țărănimii romîne în războiul de independență, în disperatele lupte de apărare de la Mărășești sau în participarea, alături de Armata Sovietică, la alungarea ocupantului hitlerist din Romînia și în urmărirea lui peste hotarele țării; dar și vorba spusă de un țăran, din Movileni, județul Iași, la sfîrșitul neuitatului an 1907: „dacă nu ne dă pămîntul nici vodă, apoi să mai poftească altădată să ne cheme la vreo Plevnă" [4].

3) Statornicia deprinderilor de a respecta relațiile de familie — derivată și ea din interese fundamental economice, dar înscriind pe planul moralității o însușire superioară cauzei care i-a dat naștere și a cărei valabilitate

[1] Nicolae Bălcescu, *Reforma socială la romîni*, vol. cit., p. 267.

* Bălcescu notează, cu un adînc spirit de pătrundere că: „Speriați cu totul, nefiind siguri de nimic, ei neîngrijiră agricultura, nu lucrară pămîntul fără numai cît le trebuia ca să aibă pîine pentru nenorociții lor copii. Temerea ca productul muncii lor să nu cază în mîna asupritorilor lor produse apatia, și apatia născu lenea, vicii ce li se impută acum atît de mult" (*ibidem*, p. 257).

[2] *Ibidem*, p. 256.

[3] *Ibidem*, p. 257.

[4] Ziarul „Opinia" din 19 octombrie 1907 (citat din vol. *Studii și referate privind răscoalele țărănești din 1907*, p. 262).

general umană abia epoca noastră, a construirii socialismului şi comunismului este pe deplin în măsură să-i aprecieze valoarea ;

4) Înclinarea generală spre cumpătare, care nu exclude existenţa exceselor, a brutalităţilor ca manifestare primitivă a revoltei, a furiei faţă de excesiva nedreptate la care era mereu supusă, dar care n-au constituit trăsătura caracteristică ci s-au detaşat mai mult prin contrastul pe care-l făceau evident faţă de natura dominant liniştită, mai curînd răbdătoare a psihologiei şi moralei ţărăneşti.

5) Respectul pentru înţelegerea făcută, pentru cuvîntul dat, cinstea, înfiripată ca o nevoie nemijlocită a relaţiilor de vecinătate în viaţa ţărănească, multă vreme nereglementată prin alte mijloace, de drept, şi întemeiate pe obiceiul pămîntului, pe deprinderea de a nu se încălca înţelegerile — trăsătură care a devenit într-atît de cunoscută ca fiind specifică ţărănimii, încît ea a fost adeseori folosită de adversarii ei (de pildă, în perioadele de frămîntări şi răscoale) pentru a o paraliza în scurtele ei momente de avînt, înşelînd-o prin promisiuni şi „înţelegeri" amăgitoare, pentru a profita de acest răgaz şi a o reprima apoi cu îndoită înverşunare îndată ce aceasta devenea posibil prin schimbarea raportului de forţă.

6) Ura faţă de asupritori, cînd latentă, cînd activă, care a alimentat uriaşul rezervor de energie revoluţionară al maselor ţărăneşti şi toate luptele pe care le-a purtat, însă singură fiind, împotriva exploatării, dar a cărei valoare reală nu s-a putut dezvălui pînă la capăt decît în condiţiile revoluţiei populare şi ale bătăliilor de clasă purtate — de astă dată — în alianţă cu clasa muncitoare, sub conducerea acesteia şi sub îndrumarea partidului de clasă al revoluţiei socialiste *.

---

* Prezintă un deosebit interes, în legătură cu dinamica acţiunilor ţărăneşti în timpul răscoalei, caracterizarea făcută de M. Roller cu privire la 1907.

„La începutul răscoalei, cererile ţăranilor se mărgineau la reducerea preţului arendei falcei de pămînt şi la a arenda pămîntul direct de la boieri, fără intermediari. Acestea au fost însă cererile de început. În procesul creşterii frămîntărilor ţărăneşti, cererile lor au căpătat un caracter mai complex.

„Vrem să schimbăm învoielile. Vrem cu alt preţ să fie falcea de pămînt, cu alt preţ să fie dreptul de a duce vaca la păşune, cu alt preţ perechea de boi şi oaia"

„Treptat şi corespunzător creşterii puterii de acţiune a ţăranilor, creşteau şi cererile lor, pentru ca în scurt timp şi pe tot întinsul ţării, să răsune din milioane de piepturi, un singur glas : Vrem pămînt !"

Şi mai departe :

„Cînd răscoala a început a lua amploare, arendaşii au fugit şi ei de pe moşii. La un moment dat în multe locuri masa de ţărani s-a trezit — scurt timp — singură în faţa conacelor şi hambarelor.

„Nu mai erau în sat nici boieri, nici arendaşi, iar reprezentanţii autorităţilor erau atît de neputincioşi, încît ţăranii au simţit că exploatatorii pot fi înfricoşaţi, pot fi puşi pe goană prin lupta maselor.

„Aceasta a făcut să crească combativitatea lor. *Toată ura adunată de veacuri a răbufnit atunci împotriva a tot ce era stăpînire boierească* (s.n.). Ţăranii au dat foc conacelor şi au deschis larg porţile hambarelor împărţind între ei bucatele. În multe locuri au început să-şi împartă pămînturile".

De adăugat numai, după cum observă autorul, că în timp ce într-un număr de comune „ţăranii îşi extind raza de acţiune" antrenînd alte comune şi îndreptîndu-se spre oraş, la autorităţile superioare „în care cu naivitate, mulţi sperau că vor consimţi la schimbarea stărilor de fapt", în alte comune „ţăranii au considerat că şi-au făcut revoluţia după ce au terminat acţiunea pe plan local" (M. Roller, *Eroicul şi sîngerosul 1907*, în vol. citat, p. 71—72).

Trecuta apatie politică a țărănimii nu a însemnat astfel un vid moral, ci numai *o limită* pe care morala țărănească nu a putut înainte vreme să o depășească, limită care a afectat toate trăsăturile ei pozitive, dar nu le-a anulat. Încît apare obligația de a constata că, din momentul în care această limită poate fi în sfîrșit depășită (în alianță și sub conducerea clasei muncitoare, în procesul revoluției populare și al transformării socialiste a satului, care nu-i schimbă numai existența, dar o ajută în același timp să-și formeze o conștiință politică înaintată, să lichideze înapoierea culturală, să-și însușească treptat cuceririle științei), țărănimea aduce la socialism, ca deprinderi și convingeri de comportare morală, nu numai ceea ce contravine cerințelor socialismului (mărginirea individualistă cu toată efloreșcența ei) ci și un bogat tezaur de deprinderi și convingeri morale apte să se dezvolte corespunzător cu cerințele socialismului, să contribuie direct la înflorirea moralei socialiste de masă a oamenilor muncii, să se îmbogățească la rîndul lor, să înflorească, să-și dezvăluie — ca niciodată în trecut — deplina lor rodnicie în condițiile cu totul noi ale socialismului și comunismului.

Există, așadar, laturi, trăsături, evident inegal dezvoltate, viciate chiar în condițiile trecutei existențe țărănești, care se dezvăluie totuși a fi în ceea ce au ele esențial, valori cu un conținut general uman care și-au adus contribuția lor indiscutabilă în procesul închegării și dezvoltării alianței muncitorești-țărănești, au jucat un rol pozitiv în întreaga desfășurare a revoluției populare, și-au spus cuvîntul în marele salt revoluționar înfăptuit de țărănime prin trecerea ei în masă la gospodăria socialistă și își găsesc acum — pe terenul socialismului victorios la orașe și sate — ambianța istorică optimă pentru o nouă dezvoltare, în luptă cu balastul individualist în trecut dominant și difuzat în interstițiile moralei țărănești.

Cu aceasta, evident, problema naturii contradictorii, proprie moralei țărănești, este abia abordată în termenii ei foarte generali. Faptul că individualismul micului proprietar privat a pătruns și afectat în proporții variate toate deprinderile și concepțiile morale ale țărănimii ridică cerința, de a supune unui examen analitic nu numai ansamblul, dar și detaliile, principiile, normele care îl compun și manifestarea lor în principalele sfere de activitate ale țăranului. Numai atunci vom putea discerne, cu o rigurozitate mult sporită, drumul specific țărănesc pe calea genezei și dezvoltării moralei socialiste a țărănimii colectiviste, dizlocînd din ceea ce vine din trecut activul și pasivul, diferențiind ceea ce trebuie să rămînă și să se dezvolte de ceea ce trebuie să fie înlăturat și să dispară. Căci nu ar fi nimic mai dăunător progresului moral contemporan și nimic mai contra-

---

(cont. notei) Această dinamică, surprinsă aici în ceea ce a fost mai specific nu numai răscoalei din 1907, dar aproape tuturor răscoalelor țărănești, pune în lumină existența unui uriaș potențial revoluționar în sînul maselor țărănești exploatate, implicit a unor sentimente de ură îndelung acumulate împotriva asupritorilor. În același timp ne face să cunoaștem nu numai eșecul la care sînt inevitabil condamnate asemenea acțiuni, cît vreme se desfășoară în limitele spontaneității, fără o conducere politică, revoluționară consecventă, dar și — pe plan moral — faptul că avem de considerat aici existența unor *sentimente* de ură împotriva asupritorilor și nu a unor *deprinderi* și *convingeri* de comportare, care nu se pot dezvolta ca atare decît de-a lungul unei practici cotidiene și relativ îndelungate în lupta de clasă.

indicat pentru munca educativă desfăşurată în acest scop — la care şi etica urmează să-şi aducă o parte de contribuţie — decît considerarea otova a tot ce vine din trecut ca neadecvat socialismului, *ca vechi*.

Întregul ansamblu moral elaborat de ţărănime de-a lungul timpurilor trecute, ca şi elementele care îl alcătuiesc, se dedublează — am spune — pe parcursul genezei şi dezvoltării noii morale, iar *noul* reintegrează, subsumează ceea ce se dezvăluie a fi general-uman, ceea ce corespunde orînduirii socialiste şi este ca atare apt să se dezvolte ca morală socialistă, în timp ce *vechiul* cuprinde în sfera sa tot ce este asocial şi antisocialist ca deprindere şi concepţie de comportare, tot ceea ce este istoriceşte depăşit sau se depăşeşte treptat în fluxul mişcării.

De unde reiese că prezentul însuşi ar rămîne opac, greu de înţeles şi mai greu de ajutat să se dezvolte fără cunoaşterea drumului care a dus la el. După cum tendinţele cele mai înaintate şi, prin intermediul lor, viitorul însuşi rămîn cu neputinţă de cunoscut fără observarea prezentului, singurul în măsură să procure informaţii reale despre procesele noi. Tot ceea ce în trecut s-a înscris ca negativ, ca mărginire şi individualism, în conştiinţa morală a ţărănimii a fost reflexul de neînlăturat al existenţei sale sociale, al exploatării, opresiunii şi mizeriei, al izolării şi fărîmiţării care făceau imposibilă dezvoltarea unei conştiinţe politice revoluţionare.

Lipsită de orizont politic, de conştiinţa unui scop comun şi a unităţii sale de interese, de înţelegerea căilor de urmat pentru ieşirea din situaţia la care era condamnată de dominaţia claselor exploatatoare, neajungînd să-şi cunoască duşmanul ei multisecular *ca un duşman de clasă*, sălbatic dar perfid, necruţător dar îmbrăcînd adesea blana de oaie, ţărănimea şi-a elaborat morala ei sub imperativul acestei soarte care părea „dată de la Dumnezeu". Că, în aceste condiţii, nu a izbutit să-şi dezvolte cu precădere decît acel domeniu, restrîns, al moralei care se referă la viaţa ei de muncă şi privată (inclusiv vecinătatea) dominată de mărginire individualistă, este tot ce poate fi mai firesc. La aceasta s-a adăugat, pe plan general, oscilaţia permanentă între ura mocnită împotriva exploatatorilor şi supuşenia răbdătoare, ură care nu putea să depăşească, de regulă, limitele răscoalei şi supuşenia răbdătoare, care era mai curînd *expresia neputinţei* şi mai puţin manifestarea încrederii umane în aceia care-i constrîngeau la supuşenie înfricoşată.

Încît, dacă ar fi să privim în ansamblu acest tablou al fizionomiei morale ţărăneşti, ar trebui mai curînd să reţinem cît de multe trăsături morale pozitive s-au putut naşte şi contura într-o epocă atît de îndelungat ingrată pentru viaţa omenească a ţărănimii decît să ne mirăm că ea aduce totodată cu sine o puternică doză de individualism înrădăcinat, pe care numai viaţa nouă, în condiţiile socialismului şi comunismului, o poate dizolva şi înlătura, treptat, dar pînă la urmă cu desăvîrşire.

★

„Destul cu această înfeudare față de orice ... ispravnic sau guvernator! Țăranii trebuie să ceară să li se dea libertatea de a-și aranja ei înșiși treburile lor ..." (Lenin).

Încă în 1894, analizînd complexitatea și natura atît de contradictorie a problemei țărănești, dezvăluind cu acest prilej că țărănimea, ca factor al puterii politice, se manifestase pînă atunci, în majoritatea cazurilor, numai prin apatia sa, Engels adăuga : „Dar ea (apatia — *N. B.*) nu este nicidecum invincibilă" [1]. Istoria i-a dat, și de astă dată, deplină dreptate lui Engels. Trecuta apatie politică a țărănimii n-a fost nicidecum invincibilă. Iar pe terenul învingerii treptate a acestei apatii, altfel spus pe terenul dezvoltării pas cu pas a conștiinței sale politice, a început să se manifeste și în domeniul moralei țărănești semnele că dominația mărginirii individualiste începe să fie contracarată sub înrîurirea unor stimuli noi, care izvorau — la rîndul lor — din interesele materiale, dar care începeau să apară sub înfățișarea lor mai generală, politică, ridicate pe un plan mai înalt, am spune înnobilate de politică, idealizate prin intermediul ei și de aceea apte să determine modificări importante în planul etosului țărănesc.

Interesului material brut, redus la mărginirea sa privată, îi corespunde o morală profund individualistă în toate laturile ei, incapabilă să se depășească pe sine, respectiv un om preocupat în mod precumpănitor de sine, apucător oricînd și oriunde poate apuca ceva, ca singurul mod de a se raporta pe sine la celălalt, nesățios, avid, nestăpînit și numai în acest sens îndrăzneț în rapacitate, dar în același timp singur chiar cînd acționează în ceată, pentru că nu-i preocupat decît de sine, și de aceea incapabil de sacrificii personale, neîncrezător nici chiar în ai săi, înspăimîntîndu-se și demoralizîndu-se ușor, gata mereu să dea înapoi, predispus să accepte cea mai mică concesie sau promisiune de concensie pentru a renunța la luptă, fără ideal și, implicit, fără forța morală pe care o cere atingerea lui.

Tocmai de aceea morala unei clase exploatate rămîne unilaterală, mărginită, inaptă să corespundă pe deplin nevoilor clasei cîtă vreme ea este lipsită de contribuția directoare a conștiinței politice.

Politica prelucrează totalitatea stimulentelor care izvorăsc din interesul material, dezvăluie sensurile mai adînci și mai generale ale relațiilor umane, insistă asupra ceea ce este esențial și durabil, sparge opacitatea mentalității care nu vede dincolo de propria ogradă decît ostilitate și introduce conștiința interesului comun, a încrederii reciproce necesare în limitele acestor interese comune, ajutîndu-l pe individ (și totodată colectivității întregi) să ajungă la înțelegerea a ceea ce reprezintă forța unită a tuturor celor legați de aceleași nevoi, de unde mai multă încredere în sine și în ai săi, mai mult curaj real, o capacitate sporită de rezistență la greu, dezvoltarea solidarității în luptă, fermitate în fața dușmanului, un întreg cod de deprinderi și concepții morale, care nu se pot învăța în primul rînd din cărți sau din predici, ci înainte de toate din chiar practica

[1] F. Engels, *Problema țărănească în Franța și Germania*, în K. Marx și F. Engels, *Opere alese în două volume*, ed. a II-a, vol. II, p. 458.

politicii, a luptei de clasă. Iar istoria reală, cu o autoritate pe care nici o teorie nu i-o poate contesta, a arătat cîtă dreptate a avut gîndirea marxistă atunci cînd subordona luptei de clasă, politice, dezvoltarea treptată a mentalităţii ţărăneşti.

Întregul leninism, aplicat la problema ţărănească, demonstrează necesitatea unei asemenea abordări teoretice şi practice a etosului ţărănesc. Lenin a văzut, cu o extraordinară putere de pătrundere, drumul pe care trebuia să-l parcurgă ţărănimea pentru a-şi schimba, într-un proces unitar, deşi nu simultan, atît condiţia ei materială de existenţă, cît şi conştiinţa ei, ajungînd astfel aptă să devină, din apatică, activă din punct de vedere politic şi totodată încărcată cu acele însuşiri morale fără de care însăşi lupta politică nu poate fi dusă cu energia cerută de natura ei revoluţionară. Un ţăran moralmente descurajat, împins şi educat de o îndelungată înfometare să se mulţumească cu „milostenii" sau pomeni va fi întotdeauna un aliat slab al clasei muncitoare în greaua ei luptă revoluţionară, va ezita s-o urmeze de-a lungul dificultăţilor adeseori inevitabile întorcîndu-se astfel împotriva propriilor sale interese vitale.

Dar cum să ridici ţărănimea, menţinută cale de multe secole în supuşenie şi deprimare, la nivelul unei comportări revoluţionare consecvente? Singura modalitate de a rupe acest cerc vicios era aceea ca, plecînd de la revendicările imediate ale ţărănimii, de la ce aspira ea însăşi să obţină (îmbunătăţirea învoielilor, scăderea impozitelor etc.) pe căile devenite tradiţionale, s-o ajuţi, s-o îndrumi, s-o sprijini în direcţia ridicării acestei lupte la un nivel mai general, politic, fără atingerea căruia nu există nici o garanţie că acele revendicări ar putea fi obţinute şi mai ales păstrate. (Exploatatorii n-au ezitat niciodată să smulgă înapoi, prin forţă sau înşelăciune, ceea ce s-au văzut la un moment dat nevoiţi să cedeze). Iar ridicarea acţiunilor pentru revendicări economice imediate, la nivelul unei lupte politice, a presupus mereu creşterea activităţii *de sine stătătoare, independente* a maselor. „Ţăranii vor fi totdeauna înşelaţi — scria Lenin încă în 1903 — atîta timp cît nu vor obţine să fie instituite *comitete ţărăneşti* pentru îmbunătăţirea vieţii ţăranilor.Destul au comandat ţăranilor moşierii, zemskie nacealnicii şi tot felul de funcţionari ! Destul cu această înfeudare faţă de orice ureadnik, de orice odraslă scăpătată de nobil, numiţi zemski nacealnik, ispravnic sau guvernator ! Ţăranii trebuie să ceară să li se dea libertatea de a-şi aranja *ei înşişi* treburile lor, de a concepe, a arăta şi a aplica *ei înşişi* noile legi" [1]. Lenin pune un accent deosebit pe acest *ei înşişi*, subliniind astfel nu că ţărănimea ar putea să se elibereze singură, fără sprijinul clasei muncitoare revoluţionare, fără conducerea acesteia, dar afirmînd prin aceasta că nici un sprijin, nici o conducere nu poate înlocui ansamblul de valori politice şi morale de care ţărănimea are nevoie pentru a fi aptă să se alieze clasei muncitoare şi s-o urmeze cu consecvenţă. Pentru a scutura de pe umerii săi robia economică sau chiar numai pentru a lupta eficace în această direcţie, ţăranul trebuie să se scuture de robia sa spirituală, iar această eliberare apare posibilă tocmai şi numai în cursul luptelor

[1] V. I Lenin, *Către sărăcimea satelor*, în *Opere*, vol. 6, E.P.L.P., Bucureşti, 1953, p. 386—387.

victorioase sau nu, care îl ajută — rob încă — să se elibereze din punct de vedere politic şi moral, manifestîndu-se independent în raport cu asupritorii săi. Lenin stăruie : „Ţăranul înfometat n-are nevoie de milostenii, n-are nevoie de pomeni mizere" [1]. Ţăranii trebuie să-şi ceară drepturile lor, ca un drept care le aparţine. Pentru Lenin era foarte important, chiar esenţial, ca ţăranul să ştie că el nu are nevoie de „bunăvoinţa" stăpînului, că nu aceasta trebuie el să cîştige, ci că îşi revendică un drept de care a fost spoliat, că pretinde să i se înapoieze ceea ce îi aparţine, că se raportează deci la moşieri sau la reprezentanţii lor nu milogindu-se, ci impunîndu-li-se.

Documentele Congresului al V-lea al P.C.R., în secţiunea a IV-a : „Sarcina şi tactica Partidului Comunist printre ţărani", arată că, în etapa de atunci, „lupta contra datoriilor şi a tuturor felurilor de impozite, băneşti şi în natură, pentru desfiinţarea tuturor categoriilor de plăţi... trebuie să fie *inelul principal* de organizare şi de desfăşurare a luptelor maselor muncitoare pentru pămînt fără plată, de îndreptare a maselor ţărăneşti pe drumul luptei comune pentru doborîrea domniei burghezo-moşiereşti şi a monarhiei semifeudale" [2]. Partidul îndruma ca „refuzul de a plăti impozitele să capete forma unor hotărîri colective (adunări generale)" [3]. Partidul se străduia „să unifice într-un singur torent revoluţionar de neînvins, sub hegemonia proletariatului şi sub conducerea Partidului comunist toate acţiunile ţărăneşti risipite, spontane, îndreptate contra jafului fiscal, contra cămătăriei şi robiei semifeudale, contra asupririi naţionale, contra pregătirilor războiului imperialist, şi în primul rînd contra intervenţiei antisovietice şi pentru pămînt" [4].

A pleca de la situaţia de fapt şi a o depăşi în procesul mişcării, a ţine seama de nivelul atins de ţărănime la un moment dat al luptei, fără a întîrzia totuşi asupra acestui moment, iată ce cerea întotdeauna Lenin, subliniind că „în a înţelege limpede *cum trebuie făcut chiar primul pas*" [5] stă întreaga greutate a conducerii luptelor ţărăneşti şi a educaţiei sale corespunzătoare. Lenin concepea acest prim pas ca *o poartă* pe care ţărănimea trebuie neapărat s-o deschidă dacă vrea să meargă mai departe. „Înrobirea moşierească leagă pe toţi de mîini şi de picioare" [6]. Lenin se referă nu numai la înrobirea economică, ci şi la cea spirituală, care derivă din prima, dar care nu se reduce la ea, care manifestă o anumită independenţă relativă, confirmată de chiar lupta revoluţionară conştientă a maselor împotriva exploatării care o înrobea. Revendicarea de a se constitui comitete ţărăneşti o considera nu ca un scop, ci ca o poartă. „Ea constituie *o poartă*. Pe această poartă trebue să ieşi în primul rînd *pentru a merge mai departe*, pentru a merge pe o cale deschisă, largă *pînă la capăt*... Atîta timp cît ţărănimea nu a ieşit pe această poartă, ea rămîne în întuneric, înrobită, fără drepturi depline, fără o libertate deplină, adevărată, ea nu poate să-şi dea seama definitiv, nici măcar ea însăşi,

[1] V. I. Lenin, *Către ţărănimea satelor*, în *Opere*, vol. 6, E.P.L.P., Bucureşti, 1953, p. 386—387.
[2] *Documente din istoria P.C.R.*, vol. III, E.S.P.L.P., 1956, p. 362 (subl. ns.)
[3] *Ibidem.*
[4] *Ibidem*, p. 367—368.
[5] V. I. Lenin, *op. cit.*, p. 396.
[6] *Ibidem*, p. 395.

cine este prieten omului muncitor și cine este dușman" [1]. Vorbind de *libertate adevărată*, Lenin se referă aici, în mod evident, nu la libertatea socială, lichidarea exploatării etc. (pentru a căror cucerire condițiile obiective nu erau atunci coapte), ci la capacitatea țărănimii de a acționa *liber, de sine stătător*, în conformitate cu propriile ei interese și nu sub înrobirea spirituală a moșierimii, aflîndu-se, așadar, în posesia facultăților politice și morale cerute de o asemenea luptă revoluționară de sine stătătoare. Problema era cum să ajungă în posesia acestor facultăți: „Întreaga problemă este: *cum să se treacă la acțiune, cum* să se facă *primul pas*, ce poartă să fie forțată în primul rînd" [2]. Și Lenin răspunde: „Țăranul trebuie în primul rînd să obțină, fără excepție, toate drepturile pe care le au nobilii și negustorii... Nu de la funcționari trebuie să se aștepte ușurarea situației, ci țăranii înșiși trebuie să-și ia soarta în propriile lor mîini. Să facem mai întîi numai un pas, să ne eliberăm mai întîi de cea mai crîncenă înrobire *numai și numai ca țăranii să-și simtă forța*, să se înțeleagă și să se unească în mod liber" [3].

Lupta politică se îmbină aici atît de strîns cu deprinderea însușirilor morale revoluționare, încît nu va fi cu nimic prea mult să constatăm că dezvoltarea într-o direcție nouă a moralei țărănești era o necesitate internă de neocolit a politicii revoluționare însăși. Tocmai acest fapt explică de ce vechea morală țărănească, căreia i-am observat valorile proprii, dar și mărginirea ei individualistă, morală stagnantă în condițiile izolării țăranului pe micul său ogor, avea să iasă din inerție și să devină aptă de progres numai sub înrîurirea luptelor politice organizate și de durată, duse în alianță cu clasa muncitoare revoluționară și sub conducerea ei.

★

Alții sînt oamenii, alta e recolta [4].

Alții sînt oamenii, alții sînt țăranii de astăzi ai satelor noastre. Schimbări dintre cele mai profunde au avut loc în mentalitatea lor generală, într-o perioadă istorică limitată la aproximativ 17—18 ani, respectiv din momentul insurecției armate victorioase și al începerii revoluției populare în țara noastră. Îndreptățirea de a afirma că „alții sînt oamenii", că alta este mentalitatea țărănească de astăzi, că deprinderile lor de comportare morală și convingerile lor pe acest plan au cunoscut modificări dintre cele mai însemnate nu reflectă cîtuși de puțin o apreciere întru-cîtva idilică și romantică a situației, înclinată să înfrumusețeze prin cuvinte etosul țărănesc real. Ar fi astfel cu totul nelalocul lui să se considere că țărănimea a depășit, pe planul deprinderilor și convingerilor sale morale, stadiul saltului de la vechiul ei individualism, la o morală colectivistă înrădăcinată. În realitate, ne aflăm tocmai în miezul acestui stadiu, caracterizat prin treceri treptate, care se lucrează îndelung, stadiu

[1] V. I. Lenin, *op. cit.*, p. 395.
[2] *Ibidem*, p. 396.
[3] *Ibidem*, p. 396—397 (subl. ns.).
[4] Constantin Alexei, *Cuvîntare la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale*, „Scînteia" din 29 aprilie 1962.

a cărui expresie constă în faptul că ceea ce cunoaştem şi considerăm ca fiind vechi nu mai este vechi pur şi simplu, iar ceea ce este denumit cu îndreptăţire nou poartă adeseori cu sine rămăşiţele vechiului, de care nu s-a putut încă elibera pe deplin. Iar acest stadiu, specific şi de o complexitate extremă, se diferenţiază, eşalonîndu-se pe diferite trepte de dezvoltare, după regiuni, raioane, comune şi chiar sate, în funcţie de împrejurările obiective şi subiective care au făcut ca, înăuntrul procesului unitar de transformare socialistă a întregii agriculturi, unele sate, comune, raioane şi regiuni să se fi dezvoltat mai repede decît altele în această direcţie. Ar fi astfel cu neputinţă să nu fie reţinut, în acest moment, decalajul firesc izvorît, de pildă, din faptul că un număr de gospodării colective au în spatele lor o experienţă, o practică nemijlocit colectivistă de 4—5 pînă la 13 ani, în timp ce altele nu depăşesc 1—3 ani, dintre care un număr mare străbat acest an — 1962 — ca fiind primul lor an de practică nemijlocit colectivistă. Şi, cu toate că acest decalaj, astăzi încă de fapt, va fi repede depăşit, şters şi uitat în noua etapă, cînd colectivizarea a devenit generală, cînd aceeaşi nouă existenţă socială, omogenă, creează condiţiile obiective pentru un avînt multilateral, economic şi spiritual încă necunoscut pînă acum al ţărănimii colectiviste în ansamblul ei, ne aflăm totuşi, după cum se ştie, abia la începutul acestui nou avînt, respectiv în momentul în care mase mari ale ţărănimii fac abia primii paşi pe terenul practicii nemijlocit colectiviste.

Se ridică de aici întrebarea : oare, aşa stînd lucrurile, propoziţia „alţii sînt oamenii", cu răsunetul ei atît de adînc în limba noastră, cu ceea ce semnifică ea pe planul fizionomiei moral-spirituale a ţăranului, este adevărată? Putem, cu alte cuvinte, afirma că ţărănimea a devenit, în generalitatea ei, purtătoarea unei mentalităţi calitativ noi, că se caracterizează, de pildă, prin noi deprinderi şi convingeri de comportare morală, printr-un mod de viaţă diferit faţă de trecut, prin preocupări şi înclinaţii noi, printr-un fel schimbat, nou, înaintat de a se raporta pe sine, ca ţărănime, înainte de toate la munca ei, dar în acelaşi timp la societate în ansamblu, la stat, la politica internă şi externă, la oraş sau chiar la comună, la învăţătură, la lectura ziarelor, a cărţilor etc.?

Răspunsul este afirmativ. Spunem cu aceasta că ţărănimea, care a parcurs pas cu pas etapele revoluţiei noastre populare, integrîndu-se ca parte componentă a acestei revoluţii, care a învăţat pe baza propriei sale experienţe de viaţă că are motive întemeiate să acorde *încredere* politicii partidului care a cucerit puterea în stat şi statului însuşi, fapt confirmat în repetate împrejurări de-a lungul întregii perioade, spunem aşadar că această ţărănime este astăzi în mod evident alta în ansamblul ei, dacă ne raportăm nu mai departe de anul 1944. Spunem cu aceasta că, de pildă, ţărănimea care, sub conducerea partidului clasei muncitoare şi ajutată nemijlocit de această clasă, a înfăptuit pe cale revoluţionară reforma agrară, în luptă deschisă cu moşierimea şi cu aparatul de represiune al regimului burghezo-moşieresc, era alta în primăvara anului 1945 faţă de ceea ce fusese ea însăşi pînă în toamna anului precedent. Era tocmai acel moment cînd ea trecuse de poarta la care se referea Lenin, cînd făcuse *primul pas* — şi încă ce pas — pe drumul manifestării sale de sine stătă-

toare. Trecerea anilor a atenuat din memoria zilelor de azi acele cîteva luni de învolburată activitate ţărănească revoluţionară. Tot ce a urmat a fost mereu atît de răscolitor şi profund nou, încît a lăsat în umbră ascuţişul acelei prime ridicări, pe întreaga ţară, a ţărănimii. Nu numai orăşenii, dar chiar ţăranii care rupeau atunci firul tradiţional al propriei lor supuşenii nu-şi mai amintesc întîmplări de atunci decît, poate, în vreo seară de iarnă, stînd de poveste sub aripa amintirilor. Dar nu s-a mai şters, ci dimpotrivă, s-a dezvoltat apoi continuu acel nou imbold, adînc, pe care-l primise prin chiar faptele pe care se dovedise aptă să le înfăptuiască. „Ţăranii au învăţat cîte ceva în decursul celor opt luni ale revoluţiei noastre — spunea Lenin în 1917 ; ei vor să rezolve ei înşişi toate problemele în legătură cu pămîntul" [1]. Nu-i mult să observăm că, încă de pe atunci, ţărănimea învăţase să se preţuiască, dacă nu pe deplin, dar cel puţin lichidînd cu vechea ei mentalitate de populaţie înrobită, condamnată la o existenţă de rob. „Esenţialul este ca ţărănimea să capete certitudinea fermă că nu mai există moşieri la sate şi că ţăranii trebuie să rezolve ei înşişi toate problemele, să-şi organizeze ei înşişi viaţa" [2]. Aceasta se obţinuse. Se obţinuse, dar nu atît de uşor pe cît am fi, astăzi, eventual dispuşi să ne amintim, ci numai pe calea unei lupte grele cu inerţia, cu supuşenia faţă de moşieri şi de reprezentanţii lor, cu neîncrederea.

Tabloul spiritual al ţărănimii era deosebit de variat. Partidul comunist chema ţărănimea la luptă pentru apărarea şi lărgirea libertăţilor şi drepturilor cucerite prin insurecţia victorioasă de la 23 August 1944, subliniind că „apărarea şi lărgirea dreptului de manifestare şi organizare *este o condiţie premergătoare pentru cîştigarea celorlalte revendicări ale ţărănimii*" ; că pentru rezolvarea tuturor problemelor ţărăneşti era nevoie ca ea însăşi „să-şi făurească organe de luptă speciale, organe care să-i reprezinte toate interesele" [3]. Ajutată de muncitorii trimişi de partid din centrele orăşeneşti, ţărănimea îşi organizează propriile ei *comitete ţărăneşti*, care, în luptă cu vechea administraţie moşierească a comunei, trec la înfăptuirea unor serii de măsuri de interes local ; printre altele se anulează, de pildă, vechile rînduieli în folosirea izlazurilor, a surselor de apă, permiţîndu-se folosirea acestora în mod egal de întregul sat, se revizuiesc unele învoieli etc. [4]. Pe alocuri se iau măsuri mai ascuţite, cum ar fi : desfiinţarea impozitelor comunale stabilite în mod arbitrar de fosta conducere, fascistă, a satului ; stabilirea unor impozite progresive ; organizarea unor formaţii de luptă cărora li se încredinţează paza comunei şi executarea hotărîrilor luate de comitetul comunal. Asemenea hotărîri erau luate în faţa adunărilor ţărăneşti şi votate prin aclamaţii [5]. Cu toate acestea, în alte locuri, ţărănimea — deşi înfometată după un război atît de pustiitor — ezita să iasă la acţiune pentru a culege sau a ridica porumbul, lăsat pe cîmp de moşierii fugari şi sabotori. „Astfel, în comunele

[1] V. I. Lenin, *Raport asupra pămîntului* în *Opere*, vol. 26, E.S.P.L.P., 1954, p. 246.
[2] *Ibidem*.
[3] „Scînteia" din 21 septembrie 1944 şi urm.
[4] P. Nichita, M. Ionescu şi T. Udrea, *Lupta maselor populare pentru reforma agrară*, în lucrarea *Rolul maselor populare în făurirea istoriei*, E.S.P.L.P. Bucureşti, 1955, p. 146.
[5] Vezi „Romînia liberă", din 1 octombrie 1944.

Baloteşti şi Brobona din Bacău, moşierii lasă porumbul cules pe cîmp, care se strică... Moşierul Răducanu, din comuna Tămădău-Ilfov lasă pe cîmp 200 de pogoane de porumb necules, care rămîne acolo pînă în martie 1945, cînd ţăranii îl culeg şi-l împart între ei. În comuna Ion Ghica-Ialomiţa, moşierul Eugen Cristea a lăsat întreaga recoltă pe cîmp, unde a putrezit în cea mai mare parte. În unele locuri însă, şi mai ales în Moldova, ţăranii intervin şi culeg ei recolta"[1]. Se vede, chiar din aceste cîteva cazuri concrete, cît de greu apăsa asupra conştiinţei ţărăneşti deprinderea supuşeniei smerite faţă de exploatator, care i-a fost inoculată din timpuri străvechi, dar care trebuia şi putea fi în sfîrşit învinsă, tocmai datorită libertăţilor pe care clasa muncitoare le cucerise la oraş şi le folosea pentru a ajuta ţărănimii să-şi învingă propria ei inerţie. Aşa se explică faptul că pe atunci, alături de asemenea ezitări sau semne de pasivitate în probleme aparent simple, au putut să existe manifestări care exprimau o deosebită energie revoluţionară, pe care comuniştii au cunoscut-o şi au înţeles-o în complexitatea ei contradictorie şi pe care s-au bizuit întotdeauna. Aşa se explică faptul că încă pe atunci, îndrumaţi de partid şi ajutaţi pas cu pas de muncitorii revoluţionari, ţăranii au putut da dovezi nu numai de energie revoluţionară, dar şi de maturitate politică în acţiune, spirit de prevedere, de unele trăsături morale care reprezentau mai curînd viitorul spre care aveau să se îndrepte decît prezentul pe care tocmai şi-l făureau. În judeţul Severin, comitetele ţărăneşti organizează echipe de ajutor reciproc ţărănesc prin care ţăranii rămaşi acasă şi dispunînd de unelte sau vite se obligau să lucreze pămîntul celor plecaţi pe front. În numeroase comune se organizează, prin acţiunea maselor, păstrarea inventarului agricol pe care moşierii încercau să-l ascundă sau să-l deterioreze, strîngerea recoltei de toamnă, lucrarea moşiilor părăsite etc. [2].

Ţărănimea nu mai era aceeaşi. Iar faptul că în focul acestor lupte, s-a închegat alianţa maselor de milioane de ţărani, încă risipiţi şi izolaţi cu clasa muncitoare revoluţionară, faptul că ţărănimea a învăţat să discearnă unde i se găsesc prietenii şi unde duşmanii, că nu poate obţine nimic de la clasele exploatatoare „fără numai ceea ce îşi ia singură", cum spunea Bălcescu, au ajutat-o, în condiţiile mersului victorios al revoluţiei populare care s-a transformat în revoluţie socialistă, să nu bată pasul pe loc, să nu dea înapoi, ci, dimpotrivă, să-şi dezvolte ceea ce cîştigase ca experienţă politică şi deprinderi de comportare morală, înainte de toate în viaţa politică.

Dar reforma agrară a adus schimbări importante în relaţiile de clasă la ţară.

„O dată cu aplicarea reformei agrare — arată tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej —, şi chiar în cursul aplicării ei, s-au manifestat puternic interesele de clasă deosebite şi opuse ale chiaburimii, de o parte, şi ale ţărănimii sărace şi mijlocaşe, de altă parte.

Chiaburimea, scăpată de concurenţa moşierului, a încercat să tragă foloasele exproprierii moşiilor şi să intre ea în stăpînirea pămîn-

[1] P. Nichita, M. Ionescu şi T. Udrea, *op. cit.*, p. 155.

[2] Costin Murgescu, *Reforma agrară din 1945*, Edit. Academiei R.P.R., 1956, p. 147.

tului, pentru a exploata mai departe, cu forţe întărite, ţărănimea săracă şi mijlocaşă" [1].

Pe acest nou teren al luptei de clasă, de o complexitate mult mai mare decît cel al reformei agrare, ţărănimea avea să-şi dezvolte şi să-şi aprofundeze nu numai conştiinţa ei politică, dar trebuia cu aceeaşi necesitate să-şi revizuiască vechi deprinderi şi convingeri morale, cum ar fi acceptarea supusă a exploatării chiabureşti (nu atît deschise, cît mascate sub forma ajutorului chiaburesc în unelte, vite, împrumuturi pe timp de iarnă, toate plătite prin muncă în perioada de vîrf); înrobirea ei faţă de autoritatea tradiţională a „relaţiilor de rudenie", larg practicată de chiaburi („naş" la nunţi şi la botezuri); supuşenia ei aproape generală faţă de aşa-numiţii „gospodari" ai satului, cărora totul le mergea din plin, se aveau bine cu autorităţile (în special cu jandarmii), se pricepeau să cîştige procesele pentru pămînt împotriva ţăranilor săraci, a văduvelor, pretindeau întîietatea în gospodărirea comunei folosind-o în interesul lor şi împotriva sărăcimii, şi altele. În raport cu această luptă, care cerea şi presupunea revizuirea critică a unor tradiţii pătrunse în toate interstiţiile vieţii ţărăneşti, ridicarea împotriva moşierilor părea mai simplă acum, pentru că se purtase împotriva unei lumi care-i fusese întotdeauna străină, care o înfricoşase şi o subjugase din afară. Chiaburul făcea parte însă din lumea satului; unii se ridicaseră chiar dintre ei, în cursul unei singure sau a două generaţii. În ochii multor ţărani muncitori, acest „gospodar" al satului reprezenta mai curînd un ideal de atins decît o clasă exploatatoare împotriva căreia trebuia să lupte. În acelaşi timp însă chiaburul îşi dezvăluia mereu mai mult poziţia sa de exploatator al ţăranului muncitor, de profitor al lipsei sale de unelte, de vite, de rezerve alimentare şi băneşti. „Prin poziţiile lor economice şi prin şiretenia lor, prin faptul că trăiesc în mijlocul ţărănimii — arată tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej —, chiaburii reuşesc să menţină sub influenţa lor o parte a ţărănimii mijlocaşe şi chiar a celei sărace" [2].

Exploatarea la sate îmbrăca acum haina chiaburului. Ea devenea totodată cu atît mai greu de suportat, cu cît ţăranul învăţase că l-a putut înlătura pe moşier, simţea mereu mai mult sprijinul clasei muncitoare, al partidului şi al statului în lupta sa împotriva acestei exploatări. Asemenea măsuri luate de stat, ca restituirea pămînturilor acaparate de chiaburi de la ţărănimea muncitoare în timpul anilor de secetă, caracterul de clasă (inclusiv antichiaburesc) al reformei monetare din 1947, în general măsurile luate de stat în vederea îngrădirii chiaburimii, de apărare a ţărănimii sărace şi mijlocaşe împotriva exploatării chiabureşti, au avut nu numai un efect de ordin economic şi politic, dar au exercitat în acelaşi timp o puternică înrîurire morală asupra maselor ţărăneşti, încurajîndu-le făcînd să crească încrederea în propriile lor forţe, ajutîndu-le să acţioneze împotriva exploatării chiabureşti, să-şi revendice drepturile uzurpate, pămînturile sau uneltele acaparate.

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Sarcinile P.M.R. pentru transformarea socialistă a agriculturii*, în *Articole şi cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Bucureşti, 1956, p. 188.

[2] *Ibidem*, p. 202.

Actul exploatării însuși devine în această luptă reprobabil și amoral. Exploatează sau *nu exploatează*, iată un nou criteriu care se înscrie astfel în scara de valori morale ale părții celei mai înaintate a țărănimii, ocupînd, într-o anumită etapă, un loc preponderent și pătrunzînd în toate relațiile de viață ale țărănimii.

Țărănimea care a purtat această luptă a devenit, pe acest parcurs, alta decît fusese înainte de începerea ei, chiar dacă ar fi să nu reținem decît îmbogățirea universului ei moral cu această *condamnare a exploatării*, nu numai moșierești, dar și țărănești (chiaburești), condamnare a exploatării omului de către om, ca fiind împotriva intereselor și drepturilor țăranului muncitor, de aceea nedemnă pentru țăran, înainte de toate cînd o exercită, dar și cînd o suportă fără să lupte împotriva ei.

Această latură a modificărilor petrecute în mentalitatea țărănească se prezintă astăzi ca fiind caracteristică pentru o perioadă practic depășită. Alte probleme au apărut cu necesitate la ordinea de zi. Cu toate acestea, tot așa cum era cu neputință să antrenezi masele principale ale țărănimii pe drumul transformării socialiste a agriculturii fără izolarea chiaburimii și scoaterea lor de sub influența politică a acesteia, tot așa a devenit acum mult mai ușor de văzut că detașamentele cele mai hotărîte ale țărănimii în lupta pentru transformarea socialistă a agriculturii (acelea care au dat exemplul cel dintîi, care au înfruntat primele greutățile începutului, dovedind treptat superioritatea organizării socialiste a agriculturii, și au atras pe această cale întreaga țărănime) au fost formate, înainte de toate, din acele pături ale țărănimii care s-au ridicat cu mai multă consecvență împotriva exploatării chiaburești, care nu mai voiau să suporte sărăcia la care le condamna exploatarea și au găsit tocmai de aceea resursele de energie morală necesară unei revoluționări atît de profunde a propriei lor vieți. Ura împotriva exploatării corespunde, evident, unei anumite perioade istorice. Ea nu se menține ca atare; pe măsură ce exploatarea însăși a fost lichidată, dispare ca obiect. Dar nu se pierde pur și simplu, ci se integrează într-o sferă morală de sentimente, deprinderi și convingeri de comportare adecvate erei noi: *devotamentul față de socialism*, care conține în cutele lui — atîta vreme cît exploatarea, cu efectele ei atît de inumane, mai continuă să ființeze într-o parte a lumii — ura împotriva exploatării, dinamizînd, încărcînd cu forța corespunzătoare nevoilor epocii noastre această trăsătură fundamentală a moralei socialiste. Cu greu am putea contura geneza și dezvoltarea moralei noi, socialiste a țărănimii colectiviste fără acest izvor de energie revoluționară și nouă demnitate țărănească.

★

Întregul proces al genezei și dezvoltării moralei socialiste a țărănimii care implică lupta împotriva vechei mentalități individualiste, a închiderii în sine, a neîncrederii adînc înrădăcinate față de tot ce vine „din afară", era cu neputință de înfăptuit fără modificarea radicală a atitudinii țărănimii față de stat. „Țăranul s-a obișnuit de-a lungul veacurilor — spune

Lenin — să nu vadă din partea puterii de stat decît asuprire, şi de aceea s-a deprins să fie neîncrezător faţă de tot ce vine de la stat" [1].

Pe acest plan a avut loc, în anii revoluţiei populare, una dintre cele mai profunde transformări calitative, care îşi imprimă pecetea ei specific nouă asupra întregii morale socialiste a ţărănimii în curs de dezvoltare. Nimic nu s-a petrecut în aceşti ani în domeniul moralei ţărăneşti, nimic nu s-a mişcat înainte fără să reflecte într-o măsură sau alta, dar întotdeauna hotărîtor, faptul că statul însuşi s-a schimbat din temelii, că el a devenit altul şi că pe acest temei tradiţionala neîncredere a putut să fie treptat înlăturată, înlocuită cu o nouă atitudine, de încredere crescîndă faţă de el. La acest curs al transformării mentalităţii ţărăneşti au contribuit, treptat, toate evenimentele revoluţionare. Ţăranul a fost martorul primelor echipe muncitoreşti, venite de la oraş pentru a-l îndemna şi ajuta să treacă la acţiune împotriva moşierilor şi autorităţilor (de stat) care-i păzeau acestuia domeniile ; a fost martorul faptului că lozincile de atunci : „Formaţi comitete ţărăneşti !", „Înfăptuiţi imediat reforma agrară !", lansate de partidul comunist şi combătute cu arma jandarmilor de statul burghezo-moşieresc, au devenit *politică de stat* după cucerirea puterii şi instaurarea regimului democrat-popular, cînd partidul comunist a devenit forţa conducătoare în stat ; a fost martorul faptului că, aşa cum arată tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej, „după înlăturarea din guvern a ultimilor reprezentanţi ai burgheziei, după răsturnarea monarhiei şi preluarea puterii politice de către proletariat, aliat cu ţărănimea muncitoare, noi am dus cu mai multă tărie politica de apărare a ţărănimii sărace şi mijlocaşe împotriva exploatării de către elementele capitaliste de la sate, politica de curăţire a organelor politice şi administrative de uneltele burgheziei săteşti" [2]. „În ultimii ani — arăta cu acelaşi prilej (1949) tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej —, principalul în sectorul ţărănesc constă în măsurile luate de către stat, de îngrădire a chiaburimii, de apărare a ţărănimii sărace şi mijlocaşe împotriva exploatării chiaburilor. Astfel, acordarea de către statul democraţiei populare a unor credite ieftine pe termen lung pentru cumpărări de vite..., ajutorul cu seminţe la preţuri foarte reduse, scutirea de impozite şi uşurarea impozitelor pentru ţăranii săraci, politica de continuă scădere a preţurilor produselor industriale şi aprovizionarea cu produse industriale şi în special cu unelte agricole au determinat o relativă creştere a capacităţii productive a gospodăriei ţărăneşti mici şi mijlocii" [3].

Acestea erau faptele noului stat, aşa începuse el să arate. Şi dacă este pe deplin adevărat că nu tot ţăranul ajunsese atunci, într-o anumită măsură nici chiar în zilele de acum, să cunoască în mod clar, distinct, toate detaliile acestei profunde schimbări în politica statului, în conţi-

---

[1] V. I. Lenin, *Cuvîntare la primul congres al comunelor şi artelurilor agricole*, în *Opere*, vol. 30, E.S.P.L.P., Bucureşti, 1956, p. 184.

[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Sarcinile P.M.R. pentru transformarea socialistă a agriculturii. Articole şi cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Bucureşti, 1956, p. 189.

[3] *Ibidem*, p. 203—204.

nutul lui, el a înregistrat totuşi, prin intermediul efectelor economice produse de această schimbare radicală, că statul acesta este, cum s-ar spune, al său, că el însuşi, ca ţăran, a încetat să mai fie pradă nenorocului, bătut de soartă la voia întîmplării (sau, mai curînd, la voia bogatului), că el însuşi aparţine acestui stat care-i poartă de grijă. Nici o altă descoperire nu putea fi mai hotărîtoare pentru trecerea la această nouă mentalitate, expresie a unei conştiinţe de cetăţean şi a unei demnităţi, a unei autoconsiderări corespunzătoare cu o asemenea conştiinţă civică. Nu literatura, ci tocmai spiritul practic ţărănesc îl conducea acum pe ţăran să iasă din izolare, din închiderea sa în sine, în direcţia unei noi atitudini faţă de stat, caracterizată printr-o încredere care avea abia să crească treptat, neuniform desigur, dar necontenit. Şi tocmai această relaţie nouă, de cetăţean, acest nou mod de raportare a sa ca individ, ca ţăran, la general, la stat, reflectare a noilor sale condiţii de existenţă materială pe care noul stat i le-a făcut posibile, va însoţi ca un fundal încurajator procesul trecerii sale treptate de la mica gospodărie individuală la marea gospodărie colectivă. Acest singur element, oricît de important ar fi fost, desigur, e cu totul insuficient. Dar fără el, fără această schimbare a vechii sale deprinderi de neîncredere faţă de stat, nici un îndemn, experienţă sau demonstraţie nu l-ar fi putut urni.

Demascîndu-l pe Kautsky (care denigra politica noii Puteri sovietice faţă de ţărănime, prezicînd falimentul ei), Lenin citează cuvintele acestuia : „Nicăieri şi niciodată micii ţărani n-au trecut la producţia colectivă sub influenţa convingerilor teoretice". Şi continuă :

„Foarte spiritual !

„Nicăieri şi niciodată micii ţărani ai unei ţări mari n-au fost sub influenţa unui stat proletar.

„Nicăieri şi niciodată micii ţărani n-au ajuns la o luptă de clasă făţişă între ţăranii săraci şi cei bogaţi... *în condiţiile* sprijinirii propagandistice, politice, economice şi militare a ţăranilor săraci de către puterea de stat proletară" [1] (sublinierea lui Lenin).

Iar după cîteva pagini, reluînd problema, continuă :

„Nicăieri şi niciodată n-a existat încă o escrocherie literară ca aceea la care s-a pretat Kautsky. El citează « tezele » trecînd sub tăcere *legea* Puterii sovietice. El vorbeşte despre « convingerea teoretică », trecînd sub tăcere puterea de stat proletară, care are în mîinile sale uzinele şi mărfurile !" [2].

Lenin are în vedere aici nu *statul* în general, clasic, ci statul proletar, care nu mai este „un stat în adevăratul sens al cuvîntului" [3] ; statul, adică „proletariatul organizat ca clasă dominantă" [4], care reflectă, exprimă o

---

[1] V. I. Lenin, *Revoluţia proletară şi renegatul Kautsky*, în *Opere*, vol. 28, Edit. politică, Bucureşti, 1959, p. 304.

[2] *Ibidem*, p. 307 (subl. lui Lenin).

[3] F. Engels, *Scrisoare către A. Bebel*, în vol. K. Marx, *Critica programului de la Gotha*, Ed. P.M.R., 1948, p. 61.

[4] K. Marx şi F. Engels, *Manifestul Partidului Comunist*, în K. Marx, F. Engels, *Opere* vol. 4, Ed. pol., 1958, p. 487.

nouă existenţă şi este chiar forma în care se organizează această nouă existenţă socială. Lenin se referă la acel stat care are în mîinile sale uzinele şi mărfurile, pentru că a lichidat vechea proprietate privată asupra lor şi, prin aceasta, a lichidat contradicţia dintre *statul* clasic (burghez), *statul propriu-zis* şi interesele maselor, dintre viaţa publică (de stat) şi viaţa privată a chiar acestor mase. Lenin se referă la statul care din chiar momentul naşterii sale istorice tinde să devină al întregului popor şi începe chiar să fie tocmai acest lucru ; la statul care nu este numai instrumentul de apărare al noii puteri, dar totodată al organizării multilaterale şi profunde a noii societăţi, care foloseşte proprietatea de stat asupra mijloacelor de producţie şi asupra produselor nu în scopuri străine vieţii private a oamenilor, ci tocmai şi numai în vederea unor asemenea scopuri, interese, năzuinţi şi idealuri ; la statul pentru care omul este scopul suprem, demonstrînd prin chiar acest fapt că a lichidat separaţia contradictorie dintre ceea ce este *public* şi ceea ce este *privat*, dintre ceea ce este forma comunităţii umane şi conţinutul ei, dintre general şi particular, iar pe planul conştiinţei dintre ceea ce era numai *politic* şi numai *moral* (motiv pentru care nici nu mai este stat „în adevăratul sens al cuvîntului"). Acesta este şi conţinutul profund al ideii lui Marx cînd spunea încă în 1844, „... *Revoluţia politică* cu suflet *social* are un sens logic. În genere, *revoluţia* — *răsturnarea* puterii existente şi *desfiinţarea* vechilor relaţii — este un *act politic*. Dar fără *revoluţie* nu se poate înfăptui *socialismul*. El are nevoie de acest act *politic* în măsura în care are nevoie de *distrugerea* şi de *desfiinţarea* a ceea ce era vechi. Dar acolo unde începe *activitatea* lui *organizatorică*, unde se vădeşte *propriul* său *scop*, *sufletul* său, socialismul îşi leapădă învelişul său *politic*" [1].

Acest umanism *de un desăvîrşit spirit practic*, care se dezvăluie prin scop şi, înainte chiar, prin măsuri de stat care privesc asemenea lucruri, să spunem prozaice, ca : scutirea de impozite sau micşorarea lor, împrumuturi pe durată lungă cu dobînzi mici, seminţe selecţionate ieftine, folosirea tractoarelor statului la preţuri convenabile pentru ţăran, îngrădirea puterii de exploatare din partea chiaburului, aprovizionarea cu produse industriale ieftine, contractări şi avansuri pentru produsele ţărăneşti şi altele, acest umanism putea greu să scape spiritului practic ţărănesc. Nu în primul rînd conştiinţa, ci existenţa ţăranului se schimbase profund datorită acestui stat, înainte chiar ca el să fi păşit pe calea transformării radicale a vechii sale gospodării individuale. Iar conştiinţa sa reflecta, chiar dacă mai încet — după cum e şi firesc —, această transformare în existenţă. Vechea deprindere a neîncrederii faţă de stat era, pas cu pas, estompată pentru că pe primul plan îşi făceau loc noile sale deprinderi şi convingeri, produse de propria sa practică economică-gospodărească nemijlocită. Şi dacă este pe deplin adevărat că nu convingerea teoretică l-a dus pe ţăran sau l-ar fi putut duce în pragul gospodăriei colective, apoi înăuntrul ei, rămîne tot atît de evident că niciodată masa de milioane a micilor proprietari de pămînt, care trăiau „ca şi cum ar fi prinşi de pămînt",

[1] K. Marx, *Note critice pe marginea articolului unui prusian*, în K. Marx şi F. Engels, *Opere*, vol. 1, E.S.P.L.P., Bucureşti, 1957, p. 446.

cum spunea Lenin, nu s-ar fi putut hotărî să se rupă de el *ca proprietate privată* fără să fi ajuns la deprinderea, prin practică, a încrederii în statul socialist, fără să fi pus ei înșiși „la încercare" în ce măsură statul acesta le vrea într-adevăr binele *lor* și este capabil să realizeze acest bine *al lor* pe calea pe care partidul îi învață să meargă.

Prin aceasta el nu devenea încă, fără îndoială, colectivist; cu atît mai puțin nu putea ajunge să manifeste deprinderi și convingeri de colectivist. Acestea aparțin momentului următor din seria de treceri treptate pe care le parcurge cu necesitate morala țărănească pe parcursul saltului de la mica proprietate privată la gospodăria colectivă socialistă, apoi la comunism. În fiecare dintre aceste momente superioare ale dezvoltării moralei sale socialiste și comuniste, se vor pune probleme noi, pentru că noi situații vor dezvălui că drumul de la închiderea în sine, de la vechiul individualism țărănesc la subordonarea intereselor private și imediate unor interese generale și de perspectivă este nu mai puțin lung și nu mai puțin greu decît însăși construirea socialismului și comunismului ca atare.

Dar *poarta* de care ne vorbea Lenin a fost trecută.

Și nu va fi greu să se observe — într-un studiu asupra acestei noi etape — că de aici înainte la rezolvarea tuturor dificultăților care apar inevitabil pe planul comportării morale a țărănimii noastre colectiviste, în lupta dintre nou și vechi, dintre o comportare mai consecvent colectivistă și una impregnată încă de individualism, un rol nu tocmai neînsemnat va juca întotdeauna „punctul de vedere al *întregului*" (M a r x)[1], al partidului și statului, al societății, al opiniei publice socialiste ca purtătoare a lui, pe care țărănimea noastră l-a integrat etosului ei nou, semn al primelor sale victorii morale radicale asupra trecutului.

О НОВОМ И СТАРОМ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ МОРАЛИ У КРЕСТЬЯНСТВА

I. Предпосылки

РЕЗЮМЕ

Проблема крестьянской этики является одной из наиболее слабо изученных в работах по этике. Это объясняется недостаточным знанием закономерностей и механизма формирования новой морали, которая формируется как социалистическая мораль всего народа, т. е. как *единая мораль* рабочего класса, крестьянства и интеллигенции. Следует учитывать, что природа совершенно новых отношений союза и дружбы между двумя основными классами общества а) не стирает сразу, и тем более стихийно, духовных различий, возникших в результате неодинаковых исторических путей, пройденных этими классами до недавнего времени, и которые в определенной мере еще продолжают оставаться неодинаковыми в период завершения строительства социализма; б)

[1] K. Marx, *op. cit.*, p. 445.

однако в то же время она создала объективно новую ситуацию, коренным образом изменила и материальную и духовную окружающую среду, в которой будет осуществляться дальнейшее развитие, среду, характеризующуюся в основном уничтожением изоляции деревни от города, крестьянина от рабочего, преодолением стадии относительно различного развития этих двух классов, усилением влияния, оказываемого социалистическим рабочим классом и его революционной партией на коллективизированное крестьянство. Социалистическая мораль, вообще, расцветает и развивается путем критического усвоения и включения разных источников — представляющих вклад двух основных классов социалистического общества и интеллигенции — со всеми их особенностями, своеобразием и значением, в направлении, указанном рабочим классом, который находится в первых рядах борьбы за разрешение этих новых исторических задач.

Анализируя особенности формирования морали крестьянства в прошлом и последствия, вытекающие из того факта, что эта мораль развивалась в условиях раздробленности и изолированности крестьянства, и особенно, его оторванности от политики — что наложило на крестьянство глубокую печать индивидуализма — автор освещает в работе одновременно ряд положительных черт, выработанных крестьянством в течение времени. Этот факт позволяет заметить, что крестьянство вступает в социализм не только со своим индивидуализмом, против которого нужно вести борьбу и в области морали, но и с богатым запасом положительных моральных привычек и навыков, способных познать новый расцвет в период социализма и оказать влияние на развитие массовой морали этого строя.

Совокупность моральных черт, выработанных крестьянством в ходе истории, а также ее составные элементы в отдельности, развиваются в процессе формирования и развития новой морали; *новое* воссоединяет в себе то, что способно стать общечеловеческим, что соответствует социалистическому строю и может, как таковое, развиваться в рамках социалистической морали, в то время как *старое* включает в свою область все навыки и взгляды на поведение, которые являются антиобщественными и антисоциалистическими, все что исторически устарело или постепенно отмирает в ходе движения.

Основная характерная черта новых закономерностей, которые управляют новым развитием крестьянской морали, состоит — в отличие от прошлого — в сильном влиянии, оказываемом на нее со стороны политической практики (классовой борьбы). В то время как аполитичности или слабому политическому сознанию крестьянства в прошлом соответствовала индивидуалистская ограниченность и односторонность, замкнутый характер его морали, в условиях народной революции и установления демократической власти, а затем — после победы социализма — в постепенном процессе социалистического преобразования сельского хозяйства крестьянство все больше поднимается до *политического* понимания своих собственных проблем, начинает сознавать себя связанным с общим, с государством нового строя, что оказывает сильное влияние на его мораль. Когда 1) в области общественного бытия

была ликвидирована власть и эксплуатация помещиков, а эксплуатация кулаков была ограничена благодаря решительному выступлению нового государства в защиту крестьян; и 2) в области сознания крестьянство покончило со своим прежним равнодушием или слабым политическим сознанием — развитие крестьянской морали получило новый толчок, который с яркостью проявился в ходе могучего революционного процесса социалистического преобразования сельского хозяйства. Никогда миллионные массы мелких крестьян, частных собственников, которые жили, как привязанные к земле, по выражению В. И. Ленина, не могли бы решиться порвать со своей *частной собственностью*, если бы у них не выработалось чувство веры в социалистическое государство и в партию, которая ведет его по пути осуществления народных интересов, если бы не развилась моральная убежденность в том, что индивидуальные интересы каждого могут быть соблюдены и защищены только лишь при их переплетении с общими интересами. Но при этом крестьянская мораль не становится еще коллективной, социалистической, обнаруживается лишь, что она способна теперь получить новое развитие, которое и осуществляется в самом процессе социалистического преобразования сельского хозяйства систематической работы по закреплению первых успехов, достигнутых в этом отношении, и в ходе огромной политико-воспитательной работы, развернутой с этой целью партией. Тем самым открывается новый этап в развитии крестьянской морали, этап ее преобразования в социалистическую мораль, которую трудно понять и изучить без ознакомления — хотя бы общего — с ее предпосылками.

LE NOUVEAU ET L'ANCIEN DANS LA GENÈSE DE LA MORALE SOCIALISTE DE LA PAYSANNERIE

I. Prémisses

RÉSUMÉ

L'éthique paysanne est l'un des aspects dont les ouvrages de spécialité s'occupe le moins. Aussi les lois et le mécanisme de formation de la morale nouvelle, — qui tente de se constituer en morale socialiste du peuple tout entier, respectivement en *morale unique* de la classe ouvrière, de la paysannerie et des intellectuels — sont-ils moins bien connus. Il faut tenir compte de ce que la nature des relations entièrement nouvelles d'alliance et d'amitié entre les deux classes fondamentales de la société : a) n'abolit pas d'emblée, ni spontanément, les différences spirituelles qui se sont produites dans la voie historique non identique qu'elles ont parcourue et qui continuent dans une certaine mesure d'être distincte dans l'étape du parachèvement de la construction socialiste ; mais b) a créé une situation objectivement nouvelle, une ambiance, non seulement matérielle mais aussi spirituelle, radicalement modifiée en vue de l'évolution future, caractérisée essentiellement par la liquidation de l'isolement de la

ville et de la campagnes, du paysan et de l'ouvrier, par le dépassement du stade de développement relativement séparé des deux classes, par l'accentuation de l'influence exercée par la classe ouvrière socialiste et par son parti révolutionnaire sur la paysannerie collectiviste. La morale socialiste en général s'épanouit et se parachève par l'assimilation critique et par l'intégration de sources variées, qui constituent l'apport des deux classes fondamentales de la société socialiste et des intellectuels, avec leurs particularités, leur originalité et leurs valeurs propres, sur la voie tracée par la classe ouvrière, laquelle se situe aux premiers rangs de cette nouvelle élaboration historique.

Analysant la voie spécifique de la formation de la morale paysanne dans les conditions existantes sous les régimes passés, et les conséquences qui découlent du fait que cette morale s'est développée dans les conditions créées par le morcellement et par l'isolement de la paysannerie, et principalement hors de la politique, ce qui lui a imprimé une forte empreinte individualiste-paysanne, l'auteur met en même temps en lumière la gamme des valeurs positives élaborées par les paysans au long des siècles. On observe ainsi que la paysannerie n'arrive pas au socialisme avec son seul individualisme, contre lequel la lutte doit être menée sur le plan de la morale également, mais aussi avec un riche fonds d'habitudes et de convictions morales positives, fonds capable d'un nouvel épanouissement sur le terrain du socialisme et à même de contribuer au développement de la morale des masses, sous ce régime.

L'édifice moral tout entier élaboré par la paysannerie au long des siècles, ainsi que les éléments qui le composent, se dédoublent au cours de la genèse et du développement de la morale nouvelle, et le *neuf* réintègre ce qui est devenu généralement humain, ce qui correspond au régime socialiste et qui, comme tel, est apte à se développer en tant que morale socialiste, alors que *l'ancien* comprend dans sa sphère tout ce qui est asocial et antisocialiste en fait d'habitudes et conceptions éthiques, tout ce qui est historiquement périmé ou qui sera graduellement dépassé par le flux du progrès.

La caractéristique fondamentale des nouvelles lois qui régissent le nouveau développement de la morale paysanne réside — contrairement au passé — dans la forte influence qu'exerce sur elle la pratique politique (la lutte de classe). Tandis que l'apolitisme ou la faible conscience politique de la paysannerie trouvaient leur correspondant dans son individualisme, sa position unilatérale et dans la rupture de son ancienne morale d'avec le général, les conditions de la révolution populaire et de l'instauration du pouvoir démocratique, puis — après la victoire du socialisme — le processus graduel de transformation socialiste de l'agriculture ont permis à la paysannerie de s'élever toujours davantage vers la compréhension *politique* de ses propres problèmes, de commencer à se rapporter elle-même au général, à l'Etat du régime nouveau, ce qui se reflète fortement dans sa propre morale.

Lorsque 1) sur le plan de l'existence sociale ont été liquidées la domination et l'exploitation des grands propriétaires terriens, et que l'exploitation des koulaks s'est trouvée limitée par l'intervention décisive

du nouvel Etat en faveur des paysans ; et que 2) sur le plan de la conscience, la paysannerie a brisé avec son passé d'apathie et de faible conscience politique, le développement de la morale paysanne a acquis un rythme nouveau qui se manifestera éloquemment au cours du gigantesque processus révolutionnaire de transformation socialiste de l'agriculture. Jamais les millions de petits paysans, propriétaires individuels, qui vivaient « comme s'ils étaient attachés à la glèbe » — comme le disait Lénine — n'auraient pu se décider à s'arracher à cette terre en tant que *propriété privée*, avant d'avoir atteint à une pleine confiance dans l'Etat socialiste et dans le parti qui dirige cet Etat afin de servir les intérêts du peuple, avant que se soit développée la conviction morale que les intérêts individuels de chacun ne peuvent être servis et défendus que par leur fusion avec l'intérêt général. Par là, la morale paysanne ne devenait pas encore une morale socialiste, collectiviste. Elle ne faisait que se témoigner apte pour un nouveau développement, au cours du processus même de transformation socialiste de l'agriculture, de l'activité systématique pour consolider les premiers succès enregistrés sur ce terrain, et de l'immense travail politique-éducatif déployé par le parti à cette fin. On voit ainsi s'ouvrir une nouvelle étape dans le développement de la morale paysanne, l'étape de sa transformation en morale socialiste, laquelle ne saurait guère être comprise et étudiée sans la connaissance — au moins sommaire — de ses prémisses.

CU PRIVIRE LA FORMAREA ŞI DEZVOLTAREA OPINIEI PUBLICE A ŢĂRĂNIMII COLECTIVISTE

DE

GHEORGHE EPURE

Una dintre trăsăturile fundamentale ale procesului desăvîrşirii construcţiei socialiste în ţara noastră constă în faptul că el se desfăşoară nu într-un sector izolat al societăţii noastre, ci pe un front larg, care cuprinde toate sferele, laturile vieţii sociale. Una dintre componentele inseparabile ale acestui proces revoluţionar o constituie revoluţia în domeniul conştiinţei oamenilor, restructurarea pe baze socialiste a întregului lor univers spiritual. Crearea şi educarea unui om nou, cu o nouă viaţă spirituală, cu noi trăsături de caracter, reprezintă nu numai rezultatul, ţelul muncii politice-ideologice educative desfăşurată de partid, de statul democrat-popular şi de întregul sistem al organizaţiilor obşteşti, dar constituie şi o condiţie, o chezăşie a desfăşurării cu succes a desăvîrşirii construcţiei socialismului şi a trecerii treptate la comunism.

Tovarăşul N. S. Hruşciov sublinia la Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. : „Crearea celei mai înalte productivităţi a muncii, dezvoltarea relaţiilor sociale comuniste şi statornicirea normelor de convieţuire comunistă sînt de neconceput fără creşterea conştiinţei şi nivelului de cultură al tuturor membrilor societăţii" [1].

★

Satul colectivizat este unul dintre sectoarele principale ale vieţii noastre socialiste, care cunoaşte un fervent proces de transformări structurale în conştiinţa oamenilor. Se poate spune că niciodată ţăranul nu a fost subiectul unor asemenea transformări calitative pe planul existenţei şi conştiinţei sociale. În viaţa ţărănimii muncitoare s-a petrecut, într-o perioadă relativ scurtă, un salt de la un mod de existenţă la altul, proces care a determinat transformări corespunzătoare şi pe planul conştiinţei.

---

[1] N. S. Hruşciov, *Cu privire la Programul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*. Edit. politică, Bucureşti, 1961, p. 110.

În viaţa satului colectivizat se afirmă tot mai pregnant noile forţe spirituale ale vieţii sociale, printre care şi opinia publică socialistă.

În procesul întemeierii noii existenţe a ţărănimii, al reorganizării vieţii ei sociale pe temelia relaţiilor de producţie socialiste, a trebuit să fie restructurată conştiinţa sa duală, contradictorie, să fie sfărîmat şi spulberat amalgamul de idei, concepţii, iluzii, vechea mentalitate moştenită din existenţa socială bazată pe mica producţie, să fie dezrădăcinate şi învinse trăsăturile de caracter, sentimentele, obişnuinţele, deprinderile, întregul bagaj psihologic generat, sădit şi cultivat de latura de proprietar individual a vechii sale existenţe. Acest proces nu este însă rectiliniu. Desfăşurarea lui este complexă şi relativ îndelungată, căci, aşa cum spunea Lenin, „în viaţa reală toate însuşirile «ţăranului», oricît de diferite, oricît de contradictorii ar fi ele, sînt contopite într-un singur tot" [1]. Tocmai această întrepătrundere, condiţionare reciprocă a laturilor eterogene ale conştiinţei ţăranului care îşi desfăşura activitatea social-economică în cadrul micii producţii, explică persistenţa unor rămăşiţe ale vechii conştiinţe de-a lungul unei perioade după lichidarea caracterului contradictoriu al existenţei sale prin colectivizarea agriculturii.

O dată cu încheierea procesului de transformare socialistă a agriculturii începe o nouă etapă în dezvoltarea ţărănimii colectiviste. Particularităţile noii etape în dezvoltarea existenţei sale sociale, noile sarcini ce stau în faţa satului colectivizat impun noi sarcini şi pe planul desfăşurării transformărilor din conştiinţa ţăranului colectivist, reclamă o creştere calitativă continuă a nivelului conştiinţei sale socialiste. În acest sens, tovarăşul Leonte Răutu, în cuvîntarea rostită în cadrul lucrărilor sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naţionale, sublinia: „Întreaga muncă cultural-educativă la sate trebuie să stimuleze şi să dezvolte în conştiinţa maselor ţărănimii spiritul colectivist, dragostea şi devotamentul faţă de muncă şi faţă de avutul obştesc, patriotismul înflăcărat, să contribuie activ la lichidarea concepţiilor şi deprinderilor înapoiate, *să sporească tot mai mult rolul judecăţii opiniei publice, înrîurirea educatoare a colectivităţii*" [2].

Transformarea conştiinţei oamenilor nu este un proces uniform, ci unul complex, care trebuie îmbogăţit în permanenţă prin cuprinderea unor aspecte şi probleme tot mai variate impuse de noile sarcini obiective ale dezvoltării sociale, trebuie aprofundat şi ridicat mereu pe o treaptă superioară. Pentru atingerea acestui scop trebuie folosite mijloace cît mai diverse şi mai nuanţate. Unul dintre factorii educativi, a cărui eficienţă creşte tot mai mult în viaţa noastră socială, şi care îndeplineşte un rol deosebit în procesul transformării socialiste a conştiinţei ţărănimii colectiviste este opinia publică socialistă. Opinia publică a colectiviştilor joacă un rol tot mai important în buna desfăşurare a activităţii în cadrul gospodăriei colective, devine un factor educativ tot mai competent şi de autoritate.

---

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 30, E.S.P.L.P., Bucureşti, 1956, p. 97.
[2] „Scînteia" nr. 5 514 din 30 aprilie 1962 (subl. ns.).

Care este resortul intim al afirmării acestei forțe spirituale în viața satului socialist, care sînt factorii obiectivi și subiectivi ai formării opiniei publice socialiste unitare și armonioase a țărănimii colectiviste, care sînt legile, modalitățile formării ei, laturile componente ale opiniei publice, prin ce se explică marea ei virtute educativă, care este mecanismul concret de acțiune asupra conștiinței oamenilor? Acestea sînt cîteva probleme care se ridică în fața cercetării fenomenului de opinie publică.

În paginile care urmează vom încerca să întreprindem o analiză succintă a unora dintre aceste probleme pornind de la experiența și unele date culese din cîteva gospodării agricole colective din reg. Dobrogea în formarea și dezvoltarea opiniei publice a colectiviștilor [1]. Cercetarea fenomenului de opinie publică în aceste gospodării prezintă avantajul că el se manifestă într-o formă mai pregnantă, mai dezvoltată decît într-o gospodărie colectivă recent înființată, în plenitudinea laturilor și aspectelor sale. Totodată, istoria formării și dezvoltării lui e mai bogată în fapte și momente semnificative. Esența unui fenomen, semnificațiile sale apar mai clar atunci cînd el a atins o treaptă superioară de dezvoltare.

Opinia publică este unul dintre cele mai complexe fenomene spirituale ale vieții sociale. Ea a jucat un rol de seamă în reglementarea relațiilor dintre oameni încă din primele momente ale convietuirii lor. Prezența ei este remarcată în întreaga istorie a societății umane [2], deși aria problemelor pe care le-a îmbrățișat, precum și rolul ei în diferitele sfere ale vieții sociale diferă de la o orînduire la alta. Opinia publică cunoaște forme, manifestări deosebit de active în perioadele istorice de revoluție socială, ca un rezultat al intensificării ritmului și amplorii activității maselor populare pe arena istoriei. Ca atare, unul dintre factorii care determină creșterea rolului opiniei publice în viața socială în diferitele momente istorice, și în special creșterea rolului opiniei publice socialiste, îl constituie creșterea amplorii participării maselor o dată cu profunzimea acțiunii istorice [3].

Necesitatea istorică a activizării — în cursul revoluției și construcției socialiste — a celor mai largi mase de oameni ai muncii în toate sferele vieții sociale nu presupune doar o creștere cantitativă a participării lor, ci și profunde schimbări sub raport calitativ, creșterea competenței, a spiritului lor creator. Acest aspect este subliniat de Lenin atunci cînd arată că, „cu cît este mai profundă transformarea pe care dorim s-o înfăp-

---

[1] G.A.C. „Filimon Sîrbu" din Comana, G.A.C. „Gheorghi Kolarov" din Plopeni, G.A.C. „11 Iunie 1948" din Ghirnogeni, G.A.C. „8 Mai" din Cobadin (raionul Negru Vodă) și G.A.C. „Victoria" din Oltina (raionul Adamclisi).

[2] Preocuparea pentru studierea opiniei publice, care să ducă la determinarea esenței, rolului ei în viața socială, la stabilirea căilor ei de formare a apărut însă tîrziu. Însăși denumirea de opinie publică a apărut abia în secolul al XVIII-lea, înainte de revoluția burgheză din Franța din 1789 (vezi *Der grosse Brockhaus*, Bd. 13, Leipzig, 1932, p. 615). Aceasta coincide cu perioada istorică a pregătirii și desfășurării revoluției burgheze, cînd masele populare s-au afirmat tot mai activ pe arena istoriei. Dar atenția sociologilor pentru acest fenomen social, transformarea opiniei publice în obiect de cercetare sociologică a fost condiționată de nevoia claselor dominante de a cunoaște năzuințele, stările de spirit, părerile maselor și de a le influența în sensul intereselor lor. Aceste explicații n-au putut avea însă un caracter științific.

[3] K. Marx și F. Engels, *Sfînta familie* în *Opere*, vol. 2, E.S.P.L.P.. București. 1958 p. 91.

tuim, cu atît mai mult trebuie să trezim interesul pentru această transformare şi atitudinea conştientă faţă de ea, convingînd de necesitatea acestei transformări alte milioane şi zeci de milioane de oameni" [1]. Orînduirea socialistă a creat cele mai variate forme de participare activă şi creatoare a maselor în toate domeniile vieţii sociale, le-a antrenat la rezolvarea şi conducerea treburilor publice, ceea ce presupune şi determină ridicarea corespunzătoare a nivelului de conştiinţă socialistă a oamenilor muncii.

Tocmai pe acest teren de viaţă socială multilaterală, de muncă şi activitate obştească se constituie, se îmbogăţeşte şi se manifestă cu plenitudine şi eficienţă crescîndă, fără precedent, opinia publică socialistă.

Creşterea rolului social al opiniei publice, amploarea sarcinilor, sfera problemelor a căror rezolvare şi reglementare intră în componenţa sa, precum şi posibilităţile ei de afirmare sînt determinate în primul rînd de tipul de relaţii de producţie, de natura de clasă a orînduirii politice. Proprietatea socialistă colectivă asupra mijloacelor de producţie, poziţia egală a tuturor membrilor societăţii socialiste în producţia materială, munca comună, profundul democratism al vieţii noastre statale şi obşteşti sînt acei factori care cheamă la viaţă, la o participare activă, conştientă şi creatoare întreaga masă a oamenilor muncii, şi, înainte de toate, clasa muncitoare revoluţionară. În ceea ce priveşte ţărănimea, tocmai condiţiile socialismului devin baza reală pentru constituirea şi dezvoltarea unei opinii publice socialiste a ţărănimii, eficiente şi în plină dezvoltare. Gospodăria agricolă colectivă este „o asociaţie de oameni liberi care lucrează cu mijloace de producţie comune şi îşi cheltuiesc numeroasele lor forţe de muncă individuale în mod conştient, ca o *singură* forţă de muncă socială..." [2]. În acest „organism social de producţie", a cărui caracteristică este desfăşurarea „muncii făcute prin asociere nemijlocită" [3], „raporturile vieţii practice de zi cu zi vor reprezenta în mod curent relaţii limpezi şi raţionale ale oamenilor între ei şi faţă de natură" [4]. Numai atunci cînd socialismul a transformat relaţiile dintre oameni în relaţii de colaborare şi ajutor reciproc, le-a dezbrăcat de învelişul lor nebulos, mistic — generat de proprietatea privată — oamenii sînt în stare să le domine, să le supună controlului lor conştient. „Procesul vieţii sociale adică procesul producţiei materiale", reprezentînd, în articulaţiile sale, un „produs al unor oameni asociaţi prin liber consimţămînt, stă sub, controlul conştient şi metodic al acestora" [5].

Formarea şi activizarea tot mai pronunţată a opiniei publice a ţărănimii colectiviste este condiţionată şi de creşterea legică a rolului factorului subiectiv-conştient şi, în primul rînd, de creşterea rolului maselor populare în viaţa socială, de nivelul de înţelegere de către ele a sarcinilor,

---

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 31, E.S.P.L.P., Bucureşti, 1956, p. 482.
[2] K. Marx, *Capitalul*, vol. I, ed. a II-a, Edit. P.M.R., Bucureşti, 1948, p. 105.
[3] *Ibidem.*
[4] *Ibidem*, p. 106.
[5] *Ibidem.*

evenimentelor pe care sînt chemate să le înfăptuiască, deci, în ultimă instanță, de gradul de dezvoltare și de nivelul conștiinței oamenilor.

Activizarea crescîndă a rolului opiniei publice a țăranilor colectiviști constituie o expresie a dominării lor crescînde asupra propriei vieți sociale, a „limpezirii" relațiilor lor reciproce în viața reală, precum și a înțelegerii exacte a rolului și locului lor în cadrul noilor raporturi sociale din gospodăria colectivă, a intereselor lor. Reglementarea relațiilor dintre membrii gospodăriei colective în toate domeniile vieții lor, desfășurarea activității lor social-economice are loc tot mai mult cu directa participare a masei de colectiviști.

Formarea opiniei publice a țărănimii colectiviste, a trăsăturilor ei specifice este condiționată de întregul proces al transformărilor socialiste ale satului. O scurtă privire asupra vieții satului colectivizat surprinde un fenomen semnificativ : cu cît gospodăria colectivă are o viață mai îndelungată, cu cît țărănimea muncitoare a pășit mai devreme pe făgașul socialismului și și-a durat o nouă organizare a vieții ei social-economice, cu cît gospodăria este deci mai puternică, mai consolidată din punct de vedere economic-organizatoric, nivelul de conștiință al țărănimii este mai ridicat, manifestările conștiinței socialiste, implicit manifestările de opinie publică, sînt mai pregnante. Există un raport direct proporțional între dezvoltarea vieții economice a gospodăriei și manifestările vieții spirituale a colectiviștilor. Istoria dezvoltării conștiinței socialiste a țărănimii muncitoare se împletește strîns cu istoria dezvoltării și consolidării gospodăriei colective. Pe această traiectorie se înscrie, ca un element și indiciu al transformărilor spirituale petrecute în viața țărănimii colectiviste, formarea și activizarea crescîndă a opiniei ei publice socialiste.

Opinia publică este o expresie a conștiinței sociale, o modalitate specifică, sintetică de afirmare și manifestare a conștiinței sociale [1]. Întotdeauna între rolul opiniei publice în dezvoltarea socială și rolul conștiinței sociale, în general rolul factorului subiectiv, există o strînsă corelație, o unitate organică. Prin urmare, în analiza esenței opiniei publice, în cercetarea procesului formării și dezvoltării ei trebuie luate în considerare următoarele două aspecte corelative, cu implicații teoretice-metodologice : a) opinia publică este rezultatul formării și dezvoltării conștiinței socialiste și b) este un factor care contribuie la dezvoltarea și formarea conștiinței socialiste. În procesul activității sociale practice și al muncii politice-ideologice de ridicare a conștiinței socialiste aceste două aspecte se împletesc, se întrepătrund.

În stabilirea acestei corelații trebuie să avem însă în vedere *caracterul și conținutul reflectoriu al conștiinței sociale*. Aceasta ne permite să înțelegem noul rol și noile trăsături specifice ale opiniei publice socialiste.

---

[1] Sociologul burghez Petre Andrei, stabilind locul opiniei publice în viața socială, scria : „Opinia publică este una dintre formele tipice de manifestare a conștiinței sociale". În aparență, această caracterizare nu poate fi respinsă. Ea este însă viciată de concepția funciar idealistă asupra vieții sociale a autorului : „Societatea omenească este o unitate spirituală, iar fenomenele sociale sînt produse ale ei. Știința, morala, religia, regulile de drept, viața economică, toate sînt în esența lor complexe spirituale și trebuie privite ca atare" (Petre Andrei, *Sociologie generală*, Ed. Scrisul romînesc, Craiova, 1936, p. 387).

Astfel, opinia publică a țărănimii colectiviste dezvăluie una dintre trăsăturile esențiale ale opiniei publice socialiste, care îi conferă acesteia o mare forță educativă, mobilizarea : **valoarea ei gnoseologică științifică.** Opinia publică, ca expresie a conștiinței sociale, reflectă existența socială. Schimbarea caracterului reflectoriu al conștiinței socialiste este imprimat și opiniei publice socialiste, ceea ce se manifestă în special în procesul dezvoltării și maturizării ei. Creșterea conținutului reflectoriu al opiniei publice socialiste se desfășoară în principal în sensul creșterii ponderii elementului conștient, științific, față de cel spontan.

Vorbind despre procesul formării opiniei publice, autorul sovietic A. K. Uledov remarcă în mod îndreptățit că „el conține elemente ale conștiinței și spontaneității, se realizează la nivelul atît al conștiinței teoretice, cît și al conștiinței cotidiene"[1]. În condițiile socialismului, conștiința obișnuită, cotidiană, ca reflectare nemijlocită a existenței, experienței practice a oamenilor, evoluează tot mai mult spre o conștiință științifică, teoretică, se „încarcă" tot mai mult cu elemente ideologice, este ridicată pe o treaptă de cunoaștere tot mai înaltă prin întreaga muncă politică-ideologică și culturală desfășurată în cadrul larg și cuprinzător al revoluției culturale[2].

Procesul formării opiniei publice socialiste corespunde, în linii esențiale, cu procesul formării și dezvoltării conștiinței socialiste. Întrucît procesul formării conștiinței socialiste nu se desfășoară spontan, rezultă că nici *formarea opiniei publice socialiste nu se desfășoară în mod spontan, ci este un proces conștient, dirijat.* Aceasta este una dintre trăsăturile fundamentale, esențiale ale opiniei publice socialiste. Procesul formării opiniei publice socialiste a țărănimii colectiviste are aceeași caracteristică. Astfel, pe linia formării și dezvoltării unei opinii publice hotărîte împotriva muncii de mîntuială, pentru crearea unei atitudini noi, socialiste, față de muncă, este foarte sugestivă experiența gospodăriei colective din Oltina. În 1961, pe loturile de porumb trebuia să se efectueze a patra prașilă manuală pentru spargerea crustei formate la suprafața pămîntului în urma unei ploi. Prin efectuarea acestei prașile se împiedica evaporarea rapidă a apei din sol și se menținea mai mult timp umezeala pămîntului. Toți colectiviștii au răspuns la această acțiune. Colectivista Stoiana Gae a efectuat însă prașila în mod superficial, doar la capătul lanului, lăsînd restul porumbului neprășit. Recolta obținută de pe parcela ei a fost inferioară celor obținute de pe parcelele de porumb cu patru prașile. Pentru a dezvolta o opinie publică de masă împotriva neîndeplinirii conștiincioase a îndatoririlor colectiviștilor, conducerea gospodăriei a prezentat în fața adunării generale un calcul economic pornind de la acest fapt al vieții din gospodărie, căutînd să le demonstreze colec-

---

[1] A. K. Uledov, *Socialismul și opinia publică*, în *Probleme de filozofie*, 1960, nr. 6, p. 41.

[2] În materialul de față nu ne-am propus să urmărim procesul formării opiniei publice socialiste a țărănimii colectiviste cu privire specială asupra dialecticii conștiință teoretică-conștiință obișnuită. O analiză a evoluției acestui raport în dezvoltarea conștiinței politice socialiste a țărănimii o întreprinde Mihail Cernea în studiul *Cu privire la procesul formării și dezvoltării conștiinței politice socialiste a țărănimii*, în vol. *Dezvoltarea conștiinței socialiste în Republica Populară Romînă*, Edit. Acad. R.P.R., 1961, p. 317—322.

tiviștilor în mod concret că numai printr-o muncă de calitate, făcută cu tot simțul de răspundere, respectînd regulile agrotehnice, se obțin recolte bogate. „Tov. Stoiana Gae, de pe parcela sa, a scos 4 200 kg de porumb știuleți, iar alături tov. Chirciu Constantin, la cele patru parcele pe care le-a avut cu întreaga sa familie, a produs 5 740 kg de știuleți de pe fiecare parcelă, cu 1 500 kg mai mult decît tov. Gae. Tov. Nicolae Tăgui, care a avut parcela de porumb tot alături, a produs 5 430 kg Dacă toți colectiviștii ar fi lucrat ca Stoiana Gae, însemna ca gospodăria noastră să obțină cu 120 de vagoane de porumb mai puțin" [1].

În cadrul adunării generale, acest calcul a fost însoțit de comentariile și discuțiile colectiviștilor privind munca lor. Ei s-au putut convinge încă o dată de faptul că munca conștiincioasă depusă de fiecare membru al gospodăriei, respectarea strictă a regulilor agrotehnice este condiția realizării planului de producție al gospodăriei, este izvorul veniturilor, bunăstării gospodăriei și totodată al bunăstării lor personale, că traiul lor, veniturile lor personale depind de bunul mers al gospodăriei, de recoltele și veniturile pe care le obține gospodăria. Înțelegerea acestui fapt, devenit o *convingere*, o *certitudine*, un bun propriu al fiecărui colectivist, a determinat pe fiecare să ia cuvîntul, să-și manifeste, alături de ceilalți, dezaprobarea, oprobiul față de cei ce nesocotesc interesele generale ale colectivului, nu-și îndeplinesc îndatoririle ce le revin. Asemenea dezbateri contribuie la formarea și închegarea unei opinii de masă sănătoase și puternice împotriva atitudinii superficiale față de muncă, sa identificarea colectiviștilor cu gospodăria colectivă.

În gospodăria colectivă din Comana se făcea risipă de materiale, nu se îngrijeau atelajele. Cum s-a reușit să se creeze o opinie a masei de colectiviști împotriva neglijenței față de avutul obștesc, pentru gospodărirea economicoasă a materialelor și păstrarea inventarului obștesc, a uneltelor de muncă? Conducerea gospodăriei, în frunte cu comuniștii, a adus această problemă în dezbaterea adunărilor generale. Prin diferite exemple, pe baza unor calcule, ea s-a adresat înțelegerii oamenilor, a făcut apel la judecata lor, arătînd ce efecte economice negative au aceste neglijențe asupra veniturilor gospodăriei colective, ce pierderi provoacă gospodăriei și fiecăruia individual. În cadrul adunărilor generale, colectiviștii au discutat, au analizat critic, au luat o atitudine fermă împotriva neglijențelor în păstrarea avutului comun al gospodăriei, formîndu-se și închegîndu-se o opinie publică.

Opinia masei de colectiviști s-a cristalizat prin aceea că adunarea generală a colectiviștilor din 4 mai 1962 a adoptat cu unanimitate de voturi o hotărîre privind gospodărirea chibzuită a materialelor, întreținerea cu grijă a atelajelor etc. Această hotărîre, ca expresie a curentului de opinie împotriva neglijențelor în păstrarea și folosirea avutului obștesc, constituie o normă obligatorie de muncă și comportare pentru toți colectiviștii. Opinia publică poate contribui deci la luarea unor hotărîri care au valoare de normă și a căror respectare este asigurată în primul

[1] *Darea de seamă a consiliului de conducere al G.A.C. „Victoria" Oltina pe anul 1961*, prezentată în adunarea generală a colectiviștilor din 19 ianuarie 1962.

rînd de ea însăşi. Acest aspect invederează, între altele, *caracterul creator al opiniei publice socialiste.*

★

O altă trăsătură a opiniei publice socialiste este *mobilitatea, dinamica* ei, concretizată în capacitatea de a se îmbogăţi în permanenţă. Înţelegerea de către mase a noilor sarcini şi probleme ridicate de dezvoltarea economică obiectivă lărgeşte sfera opiniei publice, creînd noi *curente de opinie.*

În multe gospodării a apărut iniţiativa planificării unor recolte superioare faţă de cele prevăzute în planul de stat. Pentru îndeplinirea acestui obiectiv, organizaţiile de partid, comuniştii din gospodăriile colective au dus o muncă politică şi organizatorică perseverentă pentru a crea o opinie de masă, pentru a convinge masa colectiviştilor de necesitatea realizării acestor producţii, de faptul că se pot obţine şi chiar depăşi aceste cifre.

În această direcţie ni se pare concludentă experienţa gospodăriei din comuna Comana. La începutul anului 1958, în adunarea generală de discutare a cifrelor de plan pe anul respectiv s-a propus să se prevadă realizarea unei producţii medii de 3 200 kg de porumb la hectar. În cadrul adunării, unii colectivişti au manifestat îndoieli în ce priveşte posibilitatea de realizare a acestor cifre. Pentru a se crea o opinie în favoarea acestor propuneri, pentru ca ea să fie îmbrăţişată, iar apoi tradusă în practică, a trebuit să fie învinse aceste îndoieli. Consiliul de conducere, comuniştii au explicat pe larg măsurile organizatorice şi agrotehnice care vor fi aplicate. În urma explicaţiilor, demonstraţiilor făcute în faţa adunării, comparînd ei înşişi măsurile propuse pentru realizarea cifrelor de plan din anul respectiv cu măsurile luate în anii trecuţi, au ajuns la convingerea că cifrele sînt realizabile, dar că pentru aceasta este nevoie de o muncă de calitate, depusă de toţi membrii colectivei. Rezultatele obţinute au confirmat aşteptările, producţia a fost cu 400 kg superioară celei planificate, obţinîndu-se în medie cîte 3 600 kg la hectar [1].

În realizarea acestor cifre a jucat un rol de seamă convingerea masei de colectivişti că ele sînt realiste. Experienţa practică le-a dovedit că printr-o muncă bine organizată, prin aplicarea măsurilor agrotehnice, prin colaborarea şi ajutorul lor reciproc, prin controlul efectuat de colectivişti asupra muncii depuse de fiecare din ei, se pot obţine recolte şi mai bune. Munca pentru realizarea acestor recolte a fost şi o luptă pentru dezvoltarea conştiinţei lor, a spiritului lor colectivist. Aceasta a dus la cimentarea opiniei lor publice.

Realizările obţinute an de an de gospodării, calculele economice făcute cu acest prilej atît în dările de seamă ale consiliilor de conducere, cît şi cele efectuate de colectivişti înşişi au contribuit la formarea convingerii ţăranilor colectivişti, manifestată printr-un curent de opinie că, aşa cum a indicat partidul, se pot obţine recolte şi de 5 000 kg de porumb boabe la hectar. Această sarcină a fost discutată în toate adunările gene-

[1] Vezi S. Hartia şi M. Dulea, *Constanţa, prima regiune colectivizată*, Edit. politică, Bucureşti, 1960, p. 232.

rale ale colectiviștilor din anul acesta, dar ei nu s-au mărginit numai la aprecierea că ea poate fi realizată. Spiritul lor gospodăresc, înalta lor conștiință s-au manifestat în faptul că au căutat soluții, au făcut propuneri concrete pentru realizarea acestui obiectiv. Aceasta a avut la bază creșterea conștiinței colectiviștilor, creșterea competenței calculelor economice pe care le efectuează, creșterea pregătirii și a nivelului cunoștințelor agrotehnice.

În formarea convingerii și aprecierii de masă că, pe baza muncii în gospodăria colectivă, prin aplicarea normelor agrotehnice și folosirea cuceririlor științei se pot obține rezultate tot mai bune, un rol important l-au avut lucrările celor două consfătuiri pe țară ale țăranilor colectiviști și lucrătorilor din sectorul socialist al agriculturii. Prin împărtășirea în fața masei de colectiviști a experienței și metodelor folosite de alte gospodării în obținerea de recolte bogate, de către delegații întorși de la aceste consfătuiri, prin studierea lucrărilor și a documentelor consfătuirilor de către colectiviști, prin compararea cifrelor recoltelor obținute de alte gospodării cu cele obținute de gospodăria lor, a metodelor folosite, colectiviștii au apreciat că ei pot obține recolte mai bune. S-a format o opinie de masă în acest sens.

Experiența muncii în gospodărie și activitatea ideologică desfășurată în rîndul țăranilor colectiviști au ridicat pe o treaptă superioară calitatea participării lor la rezolvarea problemelor de interes obștesc, controlul lor activ asupra relațiilor reciproce în cadrul colectivității prin opinia publică, care manifestă o poziție tot mai hotărîtă împotriva celor care nu se încadrează în colectivul de muncă, care nu-și îndeplinesc conștiincios, cu simț de răspundere, sarcinile, îndatoririle ce le revin.

Aceste fapte impun următoarea concluzie generală : *forța și eficiența opiniei publice este determinată de nivelul de conștiință al țărănimii colectiviste, de forța colectivului, de gradul de închegare, maturizare a colectivității socialiste a gospodăriei colective, de rolul conducător, organizator și mobilizator al organizațiilor de partid, al comuniștilor.* Opinia publică, precum și celelalte forme de influențare obștească, colectivă, exprimă unitatea moral-politică a colectivului, a clasei, a întregii societăți și totodată ele sînt forme și căi pe care se dezvoltă această unitate.

Viața practică în gospodăriile colective ne demonstrează că, acolo unde există un spirit colectivist puternic, formele de manifestare și autoritatea opiniei publice a colectiviștilor cresc tot mai mult. În gospodăriile din comunele Comana, Oltina, Cobadin, unde acest spirit este mai dezvoltat, cunoaște forme mai pregnante decît în gospodăria din comuna Chirnogeni de pildă, și manifestările opiniei publice sînt mai pronunțate. Experiența atestă faptul că unul dintre resorturile interne ale formării unei opinii publice închegate și autentice, a unei opinii de masă a colectiviștilor este dezvoltarea spiritului colectivist, identificarea colectiviștilor cu viața colectivei, înțelegerea clară și însușirea de către fiecare membru al colectivității respective a sarcinilor care stau în fața colectivului, a scopurilor, intereselor lor generale.

În acțiunea de formare și dezvoltare a spiritului colectiv, a spiritului muncii și rezolvării în comun a tuturor problemelor de interes obștesc,

general, s-a mers — așa cum rezultă din faptele consemnate — pe linia explicării masei colectiviștilor, a întrepătrunderii organice, a concordanței obiective a intereselor lor personale și imediate cu interesele întregului colectiv, ale gospodăriei comune, a faptului că prin satisfacerea intereselor generale sînt satisfăcute și interesele personale ale fiecăruia în parte.

Esența colectivismului socialist o reprezintă îmbinarea organică a intereselor individuale cu cele generale ale oamenilor muncii, predominarea intereselor generale asupra celor individuale nu în sensul înăbușirii intereselor individuale, ci în sensul satisfacerii, realizării tot mai depline a intereselor individuale numai în cadrul și prin realizarea intereselor generale. Îmbinarea, sinteza acestor două categorii de interese este posibilă numai în cadrul relațiilor de producție socialiste, a căror bază o formează proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție, poziția egală a tuturor membrilor colectivităților societății socialiste față de mijloacele de producție. Aceasta determină o unitate obiectivă a intereselor oamenilor muncii. Reflectarea în conștiința țăranilor colectiviști a acestei situații obiective, înțelegerea clară de către fiecare membru al colectivității gospodăriei a acestei coincidențe a intereselor personale, individuale cu cele ale colectivului din care face parte constituie unul dintre temeiurile formării și dezvoltării unei opinii publice unitare, armonioase, închegate a tuturor membrilor colectivității respective.

Acesta este și unul dintre obiectivele spre care a fost îndreptată munca politică-ideologică, munca culturală desfășurată de organizațiile de partid și de organizațiile obștești în cadrul gospodăriei colective. În adunările generale ale colectiviștilor, comuniștii, membrii consiliului de conducere al gospodăriei au combătut diferitele manifestări negative — furturi, neglijențe, risipă, lipsă de răspundere, muncă de mîntuială —, le-au explicat colectiviștilor efectele negative ale acestor fapte asupra bunului mers al gospodăriei, asupra veniturilor gospodăriei și ale lor personale. Apelînd mereu la puterea de convingere a faptelor de viață, comuniștii au reușit să mobilizeze masa țărănimii, să ia atitudine împotriva acțiunilor negative, retrograde, să le aprecieze cu simț de răspundere și să le combată cu hotărîre.

Colectiviștii vin tot mai des în fața organizației de partid, ridică probleme, le discută. Cei care au săvîrșit abateri sînt chemați în fața organizației de partid, se discută cu ei. Munca de la om la om a avut un rol deosebit în educarea, creșterea conștiinței colectiviștilor și deci în formarea opiniei publice. Organizația de partid devine în felul acesta un focar al formării, călirii opiniei publice.

Opinia publică, formată pe acest teren, reprezintă un factor de dezvoltare și consolidare, de cimentare a colectivului atît pe planul vieții materiale, al relațiilor reciproce în procesul de producție, cît și în viața de fiecare zi. Ea duce la dezvoltarea spiritului colectivist ca trăsătură esențială a conștiinței socialiste, ca reflex al relațiilor colectiviste. Din aceste transformări opinia colectivului soarbe forțe, puteri noi, se încheagă tot mai mult, exigențele pe care le ridică în fața membrilor colectivului sînt tot mai mari.

Esența relațiilor de producție socialiste determină o nouă poziție a individului în societate, dispariția contradicției dintre indivizii singulari și colectivitatea, societatea din care fac parte. În socialism a dispărut ruptura obiectivă, prăpastia — caracteristică orînduirilor bazate pe relații de exploatare — între năzuințele interioare, scopurile personale ale oamenilor muncii și interesele, scopurile, năzuințele ansamblului societății. Totuși mai există încă oameni în gîndirea și comportarea cărora se manifestă unele contradicții între interesele obștești și cele personale. Ele au însă un caracter vremelnic. Și în gospodăriile agricole colective există țărani colectiviști care consideră că realizarea intereselor lor personale poate avea loc prin neglijarea intereselor colective, țărani care se preocupă numai de ei, ignorînd, nesocotind interesele generale, ca fiind neesențiale pentru persoana lor. Ei sînt apăsați încă de mentalitatea, deprinderile și obișnuințele egoiste, individualiste de a-și satisface în mod independent, de unul singur, năzuințele, interesele, scopurile lor. Căutînd să-și satisfacă interesele în afara colectivului, ei lezează implicit interesele colectivului în care sînt încadrați în mod obiectiv, acționează împotriva colectivului, se rup și se pun în afara lui. Esenței orînduirii socialiste îi este străină o asemenea modalitate de satisfacere a intereselor membrilor ei. Totodată nici un om al muncii nu poate sta în afara colectivității socialiste. Printre factorii care contribuie la lichidarea acestor stări de spirit și atitudini se numără și opinia publică.

Dacă se ivesc asemenea cazuri de încălcare a intereselor generale ale colectivului, ale normelor de conviețuire socialistă, opinia publică a colectivului gospodăriei acționează în vederea reintegrării lor în viața colectivității. Colectivele bine sudate, cu o opinie fermă, închegată, exercită o puternică înrîurire educativă asupra acelor membri care încearcă să atenteze la avutul obștesc. Apărarea proprietății socialiste a devenit o cauză a tuturor membrilor gospodăriei colective, ea constituind o componentă a noilor principii și reguli de comportare socialistă a colectiviștilor.

În anul 1961, în gospodăria colectivă „8 Mai" din Cobadin, au fost surprinși cîțiva colectiviști care încercau să sustragă diferite cantități de porumb din recolta gospodăriei. Opinia publică a colectiviștilor a întîmpinat cu indignare aceste fapte, colectiviștii le-au supus disprețului lor public, au luat o atitudine de condamnare. Ei au hotărît să țină sub supraveghere pe colectiviștii în cauză, să le urmărească comportarea lor în viitor. În viața satului colectivizat se realizează tot mai mult ideea leninistă a controlului exercitat de oamenii muncii asupra „păzitorilor tradițiilor capitalismului". Opinia publică a țărănimii colectiviste contribuie la statornicirea și respectarea conștientă a noilor reguli de conviețuire socialistă, a normelor juridice prin atitudinea de netoleranță, condamnare față de cazurile de încălcare a lor.

Forța morală a colectivelor gospodăriilor dezvoltate este atît de puternică, încît cei care au săvîrșit abateri ar fi preferat să fie deferiți justiției decît să fie supuși oprobiului opiniei publice a colectiviștilor, să simtă ațintiți în permanență asupra lor ochii întregii colectivități. Acest

climat moral şi această atitudine a colectivului are o uriaşă influenţă educativă.

★

Tot mai mult conştiinţa socială a ţărănimii colectiviste devine o conştiinţă socialistă, care reflectă în mod ştiinţific situaţia sa obiectivă de clasă socială, rolul său în dezvoltarea socială, scopurile, ţelurile şi mijloacele luptei pentru realizarea intereselor ei.

Superioritatea opiniei publice socialiste pe planul reflectării ştiinţifice a existenţei sociale se manifestă în amploarea rolului ei deosebit în viaţa socială, în fecunditatea şi profunzimea influenţei sale. Aceasta are loc însă prin intermediul aprecierii, al emiterii de către opinia publică a unor judecăţi de valoare, pe baza cunoaşterii, înţelegerii clare a năzuinţelor colectivului, grupului social respectiv. Caracterul apreciativ al opiniei publice rezultă din faptul că conştiinţa socială nu este o reflectare pasivă a existenţei sociale. Ea implică întotdeauna o apreciere a fenomenelor sociale. Latura reflectorie, gnoseologică ştiinţifică a opiniei publice stă la baza laturii **apreciative de valoare.**

Opinia publică apare astfel ca o apreciere a faptelor, a activităţii oamenilor sub forma unei judecăţi emise de un colectiv, de un grup de oameni prin care acesta îşi exprimă atitudinea de aprobare sau dezaprobare prin prisma intereselor de clasă ale colectivului respectiv [1]. În aprecierea emisă de opinia publică se manifestă caracterul ei de clasă. Opinia publică este opinia, părerea, aprecierea unor oameni cu o anumită poziţie socială, încadraţi în anumite relaţii de producţie, în anumite colectivităţi umane, cu o anumită ideologie şi psihologie socială.

În general, aprecierea opiniei publice are loc în raport cu anumite sarcini, deziderate. Maturizarea, gradul ei de profunzime poate fi determinat prin poziţia exprimată de opinia publică faţă de aceste sarcini, cerinţe obiective şi, implicit, faţă de acele fapte sociale, acţiuni pe care le realizează în chip optim sau, dimpotrivă, contravin acestora sau nu sînt la nivelul cerinţelor colectivului, grupului social. Colectivul, prin opinia sa, ridică în faţa membrilor săi noi sarcini, manifestă o exigenţă sporită faţă de acţiunile, comportarea lor. Dar aceasta nu se reduce doar la raportul dintre indivizii singulari şi colectivitate, ci se manifestă şi la nivelul colectivelor de muncă din cadrul unei unităţi socialiste. Pe această linie, este edificatoare manifestarea opiniei publice a colectiviştilor din G.A.C. „Filimon Sîrbu" din Comana faţă de realizările sub posibilităţi

[1] Filozoful sovietic B.G. Safronov consideră că specificul opiniei publice constă în caracterul său apreciativ. După el „opinia publică reprezintă reacţia diferitelor grupuri de oameni la un fenomen sau altul, reacţie care se poate desfăşura în mod diferit" vezi A. S. Kovalciuc, P. A. Racikov, V. I. Şişkina, *Conferinţa consacrată problemelor teoretice ale moralei comuniste*, în „Probleme de filozofie", 1957, nr. 3, p. 271.

Tot în acest sens autorul sovietic A. K. Uledov scrie: Particularitatea specifică cea mai importantă a opiniei publice constă în aceea că ea apare ca judecată de aprobare sau dezaprobare, care exprimă în sine aprecierea activităţii oamenilor, a unor sau altor fapte ale vieţii sociale", А. К. Уледов, *Общественное мнение в условиях социализма и его роль в укрепление коммунистической нравственности*, în „Вопросы развития социалистического общества", Изд. Моск. Унив, 1958, p. 92.

ale sectorului zootehnic al gospodăriei în comparație cu cele ale sectorului cerealier. Colectiviștii sînt conștienți că, așa cum a arătat partidul, una dintre condițiile hotărîtoare ale dezvoltării gospodăriei lor o constituie ridicarea pe o treaptă superioară a activității tuturor ramurilor de producție din gospodărie. Colectiviștii din brigăzile de cîmp au arătat că, întrucît ei s-au angajat să obțină recolte de 5 000 kg de porumb boabe la ha, producțiile sectorului zootehnic trebuie să crească și ele, să se obțină, de exemplu, 3 000—3 500 litri lapte pe cap de vacă. Opinia publică a colectiviștilor a scos în relief lipsurile, deficiențele manifestate în activitatea sectorului a supus aprecierii cazurile de neglijență ale acelor colectiviști care nu adăpau și nu dădeau la timp nutreț animalelor, care făceau risipă de furaje etc. Punctul de plecare al discuțiilor l-a constituit recunoașterea de către toți colectiviștii a îmbinării intereselor comune ale celor două sectoare principale ale gospodăriei.

Caracterul creator al opiniei colectiviștilor s-a manifestat și prin faptul că ei nu s-au mărginit doar să scoată în evidență lipsurile existente, ci totodată au pus în evidență posibilitățile care există în acest sector în vederea îmbunătățirii muncii și a ridicării rezultatelor lui.

★

Opinia publică nu se reduce însă doar la caracterul ei apreciativ. Aceasta este numai una dintre laturile ei esențiale. Un aspect esențial al opiniei publice — mai puțin subliniat în literatura filozofică marxistă — îl constituie **funcția sa transformatoare, de influențare activă** [1].

Documentele de partid conțin numeroase indicații privind această latură. Astfel, la Congresul al III-lea al P.M.R., tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej arăta : „Capătă o însemnătate tot mai mare judecata opiniei publice, a colectivității, *formele obștești de influențare* a celor ce încalcă normele vieții sociale, de combatere a manifestărilor nesănătoase ale unor ele-

---

[1] De fapt, în literatura filozofică marxistă sînt relativ puține încercări de definire a opiniei publice. Autorul sovietic A. K. Uledov, în studiul *Opinia publică — obiect de cercetare sociologică* (în „Probleme de filozofie", 1959, nr. 3), dă următoarea definiție : „În forma cea mai generală, opinia publică poate fi definită ca părere în care este exprimată aprecierea anumitor fenomene din viața publică și atitudinea oamenilor față de aceste fenomene" (p. 56). Aceeași definiție o regăsim și în studiul aceluiași autor. *Общественное мнение в условиях социализма и его роль в укрепление коммунистической нравственности* în culegerea de studii *Вопросы развития социалистического общества, Изд. Моск. Унив.*, 1958, p. 92.

În această definiție se pune un accent deosebit pe latura apreciativă a opiniei publice. Opinia publică fiind un fenomen de conștiință, credem că în definirea ei trebuie evidențiată și latura de *influențare activă*. Opinia publică este o apreciere colectivă, pozitivă sau negativă a unei colectivități umane pe scară locală, națională sau internațională asupra diverselor fapte sociale, evenimente etc. în funcție de interesele materiale și spirituale mai mult sau mai puțin unitare ale acestei colectivități, precum și influența activă asupra acestora.

A. K. Uledov, în studiul *Socialismul și opinia publică* („Probleme de filozofie", 1960, nr. 6) observă totuși că „opinia publică a societății socialiste ... *are un rol mai activ*" (p. 38) (subl. ns.). În alt loc scrie că de cele mai multe ori termenul de opinie publică desemnează „concepțiile, părerile, pozițiile în problemele vieții sociale, care ating interesele oamenilor și necesită o *rezolvare practică* (p. 38) (subl. ns.). Tocmai în necesitatea rezolvării practice a unor probleme ale vieții publice constă latura de influențare activă a opiniei publice.

mente înapoiate ale societății" [1]. Opinia publică socialistă se încadrează în sistemul formelor obștești de înrîurire și reeducare ale colectivelor de oameni ai muncii.

Latura de influențare activă proprie opiniei publice iese pe deplin în relief dacă o privim în acest cadru larg al înrîuririi, influenței obștești, colective.

Opinia publică, pe lîngă latura de cunoaștere și cea apreciativă, cuprinde și o latură de influențare activă, căci conștiința socială nu reprezintă numai o reflectare și apreciere, ci și o atitudine față de evenimentele, faptele sociale, pe baza aprecierii acestor fenomene, o anumită rezolvare practică a unor probleme sociale, o influențare *activă* a comportării oamenilor. R. Garaudy, în *Libertatea*, spune : „Conștiința nu este o oglindire pasivă, ci o atitudine. Ea nu este numai percepție, ci evaluare, afirmare sau negare, impuls sau refuz. Conștiința omului, adică *acțiunea conștientă* a omului, reprezintă o rezolvare mai mult sau mai puțin conștientă a unei probleme" [2]. Numai caracterul conștient al reflectării poziției sociale a clasei sau grupului respectiv permite emiterea unor aprecieri, judecăți de valoare asupra faptelor, evenimentelor, proceselor sociale respective și totodată adoptarea unei poziții, a unei atitudini practice în conformitate cu aceste aprecieri ; aceasta are loc în măsura în care faptele, evenimentele respective etc. influențează, afectează poziția, interesele clasei sau grupului social în cauză.

Forța educativă, creatoare a opiniei publice socialiste se manifestă cu deosebită pregnanță tocmai în latura ei de influențare activă a comportării și conștiinței oamenilor. Opinia publică nu reprezintă doar o condamnare moralizatoare a răului, a faptelor negative, sau o apreciere pozitivă contemplativă a valorilor sociale superioare. În condițiile socialismului, cînd partidul desfășoară o vastă muncă politică-educativă întemeiată pe criterii științifice, înrîurind astfel în mod profund formarea unei opinii publice conforme cu interesele maselor și ale progresului social, o caracteristică esențială a opiniei publice socialiste este unitatea dintre aprecierea științifică și influențarea activă, devenind astfel o forță de educare și transformare, de promovare a noului.

Opinia publică socialistă are prin excelență un caracter activ, educativ, transformator. Influența ei privește transformarea practică a oamenilor. Eficiența opiniei publice socialiste se concretizează în aceea că cei criticați, supuși aprecierii negative devin, în majoritatea zdrobitoare a cazurilor, oameni care se încadrează în colectivul de muncă, care muncesc conștiincios, respectă regulile de conviețuire socială, alăturîndu-se opiniei colective în combaterea altor manifestări antisociale, negative.

Cum se manifestă în mod concret funcția transformatoare a opiniei publice socialiste ?

Acum doi ani, în gospodăria colectivă „Victoria" din Oltina doi șefi de echipă, Ion T. Ciuciulete și Crăciun Oprea, au pontat unor rude din echipa lor un număr suplimentar de zile-muncă față de cele realizate

[1] *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Romîn*, Edit. politică, București, 1960, p. 87 (subl. ns.).

[2] R. Garaudy, *Libertatea*, Edit. politică, București, 1958, p. 165 (subl. ns.).

în mod efectiv. Colectiviștii, membrii echipei respective, au urmărit graficele zilelor-muncă și au constatat diferența dintre zilele-muncă efectuate și cele înscrise pe grafic. În adunarea generală, membrii celor două echipe au propus adunării excluderea celor doi șefi de echipă din colectivă pe o perioadă de trei luni și scăderea a 100 zile-muncă. Adunarea generală a întîmpinat cu aplauze această propunere. Opinia colectivului și-a spus cuvîntul față de aceste abateri de la normele de comportare ale membrilor colectivității socialiste. Sancțiunea primită nu a fost numai de ordin material, ci și moral. Cei doi șefi de echipă, înconjurați de oprobiul public al colectiviștilor, de indignarea lor morală, puși în afara colectivului, au trecut prin mari prefaceri de conștiință. Ei și-au manifestat dorința sinceră de a arăta prin munca lor concretă că sancțiunea morală primită din partea colectivului a dus la îndreptarea lor.

În gospodăria colectivă din Plopeni, la efectuarea inventarului în sectorul zootehnic la sfîrșitul anului 1960 s-a constatat o lipsă de 13 oi. Neglijența ciobanilor față de avutul gospodăriei a fost condamnată de opinia colectiviștilor, ei au fost supuși oprobiului, dezaprobării masei colectiviștilor care a cerut totodată ca avutul obștesc al gospodăriei să fie completat, fiecare cioban urmînd să aducă cîte o oaie sau să i se rețină 200 de lei din veniturile bănești. De atunci acești colectiviști muncesc cu grijă în sectorul lor, îngrijesc cu dragoste de oile gospodăriei. De asemenea cei doi colectiviști din gospodăria „Victoria" din Oltina, după ce s-au reîncadrat în colectivul lor de muncă, au muncit conștiincios, cu simț de răspundere. În comportarea lor nu s-au mai manifestat abateri de la normele muncii și vieții în comun.

Aceste exemple ne demonstrează că funcția activă, educatoare a opiniei publice se manifestă pe linia formării unor noi concepții și deprinderi. Explicația teoretică a acestui fenomen trebuie să țină seamă de valoarea, funcția normativă a conștiinței sociale. Conștiința stabilește, undamentează — pe baza conținutului ei de idei, concepții, convingeri, reprezentări — normele, regulile comportării diferiților indivizi în relațiile, raporturile cu membrii colectivului din care fac parte, față de clasa căreia îi aparțin și față de alte clase, față de stat, față de proprietatea existentă și față de alte comunități. Ideile, concepțiile individului devin norme de conduită. În fapte se reflectă convingerile dobîndite. Comportarea individului, faptele sale privesc întregul colectiv, întreaga clasă sau grup social, faptele sale sînt apreciate și de către opinia publică. Opinia publică își manifestă influența educativă prin însușirea aprecierilor, judecăților sale de valoare de către persoana supusă oprobiului, aprecierii sale negative. Schimbarea concepțiilor indivizilor se concretizează apoi în schimbarea comportării lor în societate.

Opinia publică pune în fața indivizilor anumite cerințe, cere respectarea anumitor norme de conduită. Opinia publică socialistă fiind opinia întregului popor, luînd naștere pe baza unității de interese a tuturor maselor muncitoare, aprecierea ei corespunde intereselor fiecărui individ în parte, este adoptată în mod conștient, din convingere, adeziunea este liber consimțită. În aceasta constă valoarea democratică și umanistă a

opiniei publice socialiste. Necesitatea respectării unei norme de conduită, impusă de opinia publică, nu mai apare membrilor societății socialiste ca ceva exterior lor [1], nu mai este asigurată de acea „tiranie a opiniei publice" de care, așa cum spune Petre Andrei, omul trebuie să țină seama, dar nu i se supune din convingere. El remarcă : „Din experiența de toate zilele, fiecare individ poate constata existența puterii (a opiniei publice. *Gh. E.*), care îl constrînge la anumite acțiuni sau îl oprește de la altele, o putere care-l face să-și înăbușe dorințile și să se conformeze unor reguli, nu totdeauna mulțumitoare și ușor suportabile" [2]. În societatea socialistă, necesitatea obiectivă a respectării normelor de conviețuire, a căror respectare este asigurată tot mai mult de opinia publică, „nu i se mai impune ca ceva *exterior*, ci se *interiorizează*, apărîndu-i ca ceva atît de firesc și simplu, încît pare a izvorî din însăși ființa sa" [3], devine o necesitate interioară, „care acționează prin intermediul celor mai profunde convingeri intime ale omului" [4].

Această acțiune educativă a opiniei publice socialiste asupra conștiinței oamenilor este în totală opoziție cu presiunea exercitată de statul burghez, de opinia publică burgheză asupra conștiinței oamenilor muncii, care caută prin mijloacele de propagandă și prelucrare ideologică să pervertească conștiința maselor, să le îndepărteze de la satisfacerea intereselor lor.

Funcția educativă a opiniei publice se manifestă și în alt sens. Să ne amintim de cuvintele lui Marx : „Dacă vrei să te bucuri de artă, trebue să fii cultivat din punct de vedere artistic. Dacă vrei să exerciți o influență asupra celorlalți oameni, trebuie să fii un om care în mod real poate acționa stimulator și prin îndemn asupra celorlalți oameni. Fiecare din relațiile tale față de om... trebuie să fie o *exteriorizare determinată* a vieții tale *reale individuale*, corespunzătoare obiectului voinței tale" [5]. Ca să exer-

[1] În legătură cu particularitatea opiniei publice de a stabili anumite cerințe, norme, sociologul burghez german Ferdinand Tönnies scrie : „Opinia publică postulează ea însăși dreptul de a ordona normele generale și valabile, nebazîndu-se pe o credință oarbă, ci pe o viziune clară a justeței doctrinelor pe care le recunoaște și le acceptă „(*Communauté et société*, P.U.F., Paris, 1944, p. 223). Cu toată această recunoaștere, el ciunteşte semnificația acestei trăsături a opiniei publice, caracterul ei de influențare activă a comportării oamenilor din partea opiniei publice pe baza hotărîrilor luate de opinie, și accentuează unilateral acordul pe care trebuie să-l stabilească opinia publică între opiniile individuale și ea însăși. El scrie : „Opinia publică nu are de-a face numai cu acțiuni corecte și bune, ci în special cu înseși opiniile corecte și bune, în măsura în care ea cere acordul opiniilor individuale și private cu ea însăși" (p. 224). Caracterul de clasă reacționar al concepției lui Tönnies reiese din faptul că el reduce rolul opiniei publice la reglementarea relațiilor dintre stat și indivizii sociali. Opinia publică care „se silește mai degrabă să aducă toate manifestările la nivelul comprehensiunii sale", reprezentînd interesele statului burghez, are rolul să violeze conștiințele individuale. El însuși o recunoaște, scriind că „însuși statul sau guvernul... are cel mai mare interes să formeze opinia publică, s-o prelucreze, să-i dea tonul și s-o schimbe". Ca atare, „ea se prezintă întotdeauna particularilor ca o putere străină și exterioară" (p. 225). Subscriem aceste recunoașteri.

[2] Petre Andrei, *Sociologie generală*, Edit. Scrisul românesc, Craiova, 1936, p. 387.

[3] Al. Tănase, *Libertate și necesitate*, Edit. Acad. R.P.R., 1960, p. 251.

[4] *Ibidem*, p. 252.

[5] K. Marx-F. Engels, *Kleine ökonomische Schriften*, Dietz Verlag, Berlin, 1955, p. 165—166.

ciți o influență efectivă asupra celorlalți oameni, trebuie ca în relațiile tale cu oamenii să te manifești la înălțimea cerințelor pe care le impui celorlalți. Participarea individului la acțiunile de control, de înrîurire exercitate prin opinia publică asupra comportării celorlalți oameni, cere o înaltă conștiință din partea fiecărui membru al colectivității. Filozoful sovietic I. P. Frantev sublinia această idee arătînd că „integritatea și profunzimea concepției despre lume cer... să se formeze principiile ferme de activitate, conduită, apreciere justă a fenomenelor sociale, să se elaboreze forme de autocontrol asupra propriei conduite" [1]. Trebuie ca opinia fiecărui individ să corespundă opiniei colectivului, să facă parte integrantă din ea, trebuie ca comportarea indivizilor să fie un exemplu, aprecierile și hotărîrile individului să fie la înălțimea cerințelor colectivității. „Societatea indică individului amploarea pentru judecățile, aprecierile și hotărîrile lui" [2].

Marea forță educativă a opiniei publice socialiste constă și în faptul că educația socialistă a oamenilor muncii, formarea și dezvoltarea conștiinței lor socialiste a devenit o cauză a întregului popor. Conștiința socialistă a devenit o conștiință de masă. Opinia publică socialistă este expresia acestei conștiințe socialiste a maselor.

Funcția de apreciere și influențare activă a opiniei publice se manifestă nu numai prin sancționarea negativă a acțiunilor, faptelor antisociale, a laturilor negative ale vieții din gospodăria colectivă, ci și prin sancționarea premială, evidențierea inițiativelor valoroase, a elementelor pozitive. Opinia publică nu numai că respinge vechiul, ci este și o forță activă în promovarea noului, a faptelor pilduitoare, generalizează experiența înaintată.

În gospodăria colectivă din comuna Plopeni, de exemplu, opinia publică a colectiviștilor a primit și a îmbrățișat cu satisfacție, a sprijinit angajamentele unor colectiviști, șefi de echipe și brigăzi de a depăși planul, de a efectua lucrări de calitate. Astfel, în cinstea aniversării partidului, brigadierul Gh. Bundache a chemat, în numele brigăzii sale, la întrecere toate celelalte brigăzi la următoarele obiective: 2 000 kg de grîu la ha, 3 500 kg de porumb boabe, 1 900 kg de floarea-soarelui, 31 000 kg de porumb însilozat. Chemării brigăzii lui Bundache i-a răspuns Nicolae Voinescu, întreaga sa brigadă angajîndu-se să depășească cantitățile propuse cu 200 kg la ha la fiecare produs. Vasile Călugăru, brigadier la brigada a II-a de cîmp, primește chemarea la întrecere la toți indicii propuși, angajîndu-se să depășească angajamentele brigăzii lui Nicolae Voinescu. Brigadierul Gh. Roșu primește chemarea brigăzii lui Bundache, propunînd producții mai mari: 2 100 kg de grîu la ha, 2 000 kg de floarea-soarelui, 3 600 kg de porumb și 35—40 000 kg de porumb-siloz. Consultîndu-se cu membrii brigăzilor lor, Vasile Călugăru și Nicolae Voinescu primesc chemarea la întrecere lansată de Gh. Bundache, dar cu cifrele propuse de

[1] I. P. Frantev, *Colectivismul socialist și formarea personalității*, în „Probleme de filozofie", 1961, nr. 5, p. 42.

[2] *Ibidem*.

Gh. Roşu. Chemările la întrecere au fost susţinute cu căldură de membrii brigăzilor respective şi de opinia întregii gospodării colective.

Aprecierea pozitivă a opiniei publice devine un stimulent al activităţii colectiviştilor. Ei vor căuta să-şi îndeplinească angajamentele luate, ştiind că sînt în atenţia opiniei publice a întregii gospodării.

★

Opinia publică socialistă se constituie şi se dezvoltă ca o modalitate obştească, colectivă de apreciere şi influenţare activă a unei acţiuni sociale, eveniment, fenomen social, comportare umană etc. Ea se manifestă în genere în forme organizatorice, într-un cadru organizatoric şi instituţional.

Ţăranii colectivişti muncind în forme organizate, desfăşurîndu-şi viaţa în forme organizate, cadrul de manifestare a opiniei lor publice îl constituie tocmai aceste forme. Răspunderea pentru munca depusă fiind colectivă, aprecierea, dezbaterea muncii e tot colectivă. Opinia publică a ţărănimii colectiviste se manifestă la nivelul gospodăriei în special în cadrul adunării generale, ca opinie a întregii colectivităţi a gospodăriei, apoi în consfătuirile de producţie sau în adunările populare din satele şi comunele respective. Alte forme organizatorice de manifestare a opiniei publice sînt colectivele mai mici de muncă : echipele, brigăzile, sectoarele de producţie. În cadrul acestor colective, opinia publică se manifestă sub forma aprecierii, controlului direct al muncii membrilor ei, exercitat de înşişi aceşti membri. Dacă 2—3 colectivişti dintr-o echipă execută o muncă de slabă calitate, ceilalţi iau atitudine pe moment. Ei simt răspunderea pentru munca tuturor membrilor colectivului lor.

Este posibil însă ca în aceste colective să se ivească curente de opinie care să se opună opiniei manifestate de celelalte colective sau de majoritatea adunării generale. Se manifestă uneori recidive ale spiritului individualist la nivelul unor colective mai mici, care pun interesele lor de colectiv mai presus de cele ale gospodăriei întregi, în special atunci cînd se discută normele de muncă ale sectoarelor gospodăriei. Ţăranii colectivişti, membrii acestor colective nu au depăşit întotdeauna interesele colectivului lor imediat. Închegarea şi formarea opiniei publice unitare a întregii colectivităţi va avea loc în acest caz pe baza luptei de opinii, susţinută de o muncă ideologică-educativă, de o muncă de propagandă şi agitaţie axată pe aceste probleme.

La începuturile existenţei gospodăriilor colective, cînd opinia publică socialistă nu se închegase la nivelul întregii colectivităţi a gospodăriei, cînd ea acţiona ca opinie a comuniştilor şi a celor mai ridicaţi colectivişti din punct de vedere politic şi ideologic, s-a dus o luptă de opinii cu acei colectivişti care nu înţelegeau importanţa creşterii averii obşteşti, nu erau de acord cu mărirea fondului de bază. Apăsaţi încă de mentalitatea micului proprietar, a ţăranului individual care se retranşa — datorită condiţiilor obiective ale vieţii sale pe micul lot de pămînt — în sfera intereselor sale înguste, aceşti ţărani colectivişti cereau să li se distribuie întreaga cantitate de produse obţinută de gospodărie. Ţăranul individual fiind supus oscilaţiilor, vicisitudinilor climei, pieţei, fiind nevoit să înfrunte

de unul singur nesiguranța vieții micii producții, el reușea să-și asigure cît de cît existența numai atunci cînd avea în podul casei sale cît mai multe produse pentru „zilele negre". Cu această stare de spirit, mentalitate, manifestată sub forma unui curent de opinie, a trebuit să se ducă o luptă de lămurire, de convingere a țărănimii de faptul că creșterea avutului gospodăriei este condiția asigurării *în permanență* a unor venituri mari pentru colectiviști.

Au trebuit să fie înfrînte și alte manifestări individualiste sub forma unor curente de opinie. S-a manifestat o atitudine negativă în privința fondului pentru bătrîni.

Printr-o muncă perseverentă dusă de organizațiile de partid, de comuniști, țăranii au reușit să depășească orizontul îngust al micului proprietar. Ei reușesc să vadă acum în perspectivă și cer mărirea fondului pentru bătrîni. Interesele întregii gospodării predomină acum.

V. I. Lenin, vorbind despre rolul presei în cadrul îndeplinirii sarcinilor puterii sovietice, scria că presa trebuie „să scoată la iveală lipsurile vieții economice a fiecărei comune de muncă, să înfiereze fără cruțare aceste lipsuri, să dezvăluie în mod fățiș toate plăgile vieții noastre economice și să apeleze astfel la opinia publică a oamenilor muncii în scopul vindecării acestor plăgi" [1]. Totodată, Lenin semnala anumite lipsuri în munca presei, determinate de faptul că lucrătorii din presă se aflau „încă... sub presiunea considerabilă a vechii opinii publice burgheze" [2]. El avea aici în vedere acel ansamblu de concepții, idei care se impun în activitatea oamenilor, determinîndu-le o anumită orientare a activității. De altfel, V. I. Lenin a subliniat de nenumărate ori necesitatea creării împotriva hoților, delapidatorilor avutului obștesc, a unei atmosfere de boicot moral general și de dispreț din partea publicului înconjurător. Formarea opiniei publice constă în acest caz în crearea unei astfel de atmosfere în rîndurile muncitorilor și țăranilor, a unei atitudini conștiente, a unei aprecieri care să exercite un control riguros și să combată, să sancționeze pe acei care se abat de la îndatoririle sociale, care încalcă normele de conviețuire socialistă.

În gospodăria colectivă din comuna Comana, un colectivist a descoperit o găleată de fasole ascunsă. El a adus acest caz în fața adunării generale. Colectiviștii s-au ridicat în masă și au exclamat : „Cum de nu l-ai prins pe făptaș? Trebuia să-l prinzi!" Aceasta a fost reacția opiniei publice. S-a creat o atmosferă care să împiedice pe alți colectiviști de a atenta la avutul gospodăriei.

Saltul produs în conștiința țărănimii este remarcabil. Este suficient să comparăm manifestările de opinie publică din ultimii ani cu cele din anii 1952—1953. Colectiviștii nu luau atunci atitudine împotriva hoților, deși aceștia acționau în mijlocul lor. Opinia publică socialistă nu se închegase. Mai mult chiar, opinia lor acționa în sens invers : colectiviștii afirmau

---

[1] V. I. Lenin, *Schița inițială a articolului „Sarcinile imediate ale Puterii sovietice"*, în *Opere*, vol. 27, E.S.P.L.P., București, 1955, p. 188.

[2] *Ibidem*, p. 189.

în masă că nu-l cunosc pe făptaş, că nu ştiu cine a săvîrşit furtul. Acum există o condamnare hotărîtă, fermă a acestor fapte. Colectiviştii înşişi vin şi reclamă neglijenţele în muncă, munca de proastă calitate, sustragerile din avutul obştesc, sînt indignaţi de ele, le supun judecăţii obşteşti în adunarea generală.

Manifestările de opinie publică din viaţa gospodăriilor colective ne dezvăluie faptul că ea nu este un dat, ci se formează în toiul discuţiilor, al analizei muncii depuse în gospodăriile respective. Muncind în comun, discutînd în comun, analizîndu-şi rezultatele, succesele, colectiviştii şi-au dat seama de factorii care au contribuit la obţinerea lor. Adunările generale ale colectiviştilor reprezintă o şcoală de formare a conştiinţei socialiste a ţăranilor colectivişti, a opiniei lor colective.

Opinia publică a colectiviştilor devine tot mai competentă. Colectiviştii reuşesc cu simţ de răspundere, cu o conştiinţă tot mai înaltă a îndatoririlor lor să scoată în relief atît lipsurile cît şi rezultatele pozitive şi, în funcţie de sarcinile de viitor, fac propuneri constructive de îmbunătăţire a muncii.

Opinia publică este o formă obştească de influenţare, de educare care îndeplineşte, în condiţiile socialismului, un rol tot mai activ în transformarea oamenilor. Documentele de partid conţin numeroase indicaţii privind necesitatea activizării, ridicării rolului ei în viaţa noastră socială.

Tovarăşul N. S. Hruşciov sublinia la Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. că: „trebuie să sporească atenţia şi exigenţa opiniei publice faţă de comportarea oamenilor. Oamenii care comit fapte urîte sînt în majoritate membri ai diferitelor colective, ai diferitelor organizaţii, membri ai sindicatelor, comsomolului, colhozurilor... În lupta împotriva celor care încalcă normele şi regulile convieţuirii socialiste, trebuie folosită mai activ autoritatea morală şi prestigiul opiniei publice" [1].

În *Salutul C.C. al P.M.R. adresat Congresului al III-lea al U.T.M. de către tovarăşul Nicolaie Ceauşescu*, se arată că, în educarea socialistă a tineretului, „U.T.M. trebuie să folosească din plin această mare forţă educativă pe care o reprezintă opinia publică a maselor tineretului pentru combaterea manifestărilor nesănătoase şi întărirea conştiinţei socialiste a rîndurilor sale" [2].

Modalitatea specifică de acţiune a opiniei publice ca formă a sancţiunii morale a faptelor oamenilor este „constrîngerea" morală exercitată asupra celor care comit fapte antisociale, încalcă normele de convieţuire socialistă. Activizarea ei se încadrează în procesul de „transformare treptată a forţei de convingere şi de educare în metodele principale de reglementare a vieţii societăţii sovietice..." [3]. De aceea, aşa cum arată tovarăşul N. S. Hruşciov, „trebuie folosite pe deplin atît forţa legii, cît şi forţa influenţei opiniei publice" [4].

---

[1] N. S. Hruşciov, *Cu privire la Programul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*, Edit. politică. Bucureşti, 1961, p. 115.

[2] „Tînărul leninist", 1960, nr. 9, p. 11—12.

[3] N. S. Hruşciov, *Raport de activitate al C.C. al P.C.U.S. prezentat la Congresul al XXII-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*, Edit. politică, Bucureşti, 1961, p.122.

[4] *Ibidem.*

Aceasta este una dintre tendințele principale ale dezvoltării și perfecționării vieții sociale în socialism și comunism.

În transformarea profilului spiritual al țăranilor colectiviști, opinia publică a constituit o adevărată forță, un adevărat educator. Sînt semnificative cuvintele președintelui gospodăriei colective din Oltina, Ilie Dincu : „Nu s-a lucrat nici un moment, nu am fi izbîndit nici cu un milimetru în transformarea gospodăriei noastre într-o gospodărie puternică și în transformarea conștiinței oamenilor fără puterea opiniei, fără opinia masei de colectiviști".

О ФОРМИРОВАНИИ И РАЗВИТИИ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ В СРЕДЕ КОЛЛЕКТИВИЗИРОВАННОГО КРЕСТЬЯНСТВА

РЕЗЮМЕ

На основе глубоких структурных преобразований в бытии трудящегося румынского крестьянства в коллективизированных селах все полнее утверждаются новые духовные силы, свойственные социалистическому строю. К ним относится и социалистическое общественное мнение.

Формирование и развитие социалистического общественного мнения в среде коллективного крестьянства определяется новыми условиями материальной жизни крестьян: социалистической собственностью на средства производства, равным отношением всех членов коллективного хозяйства к средствам производства, совместным трудом, глубоким демократизмом государственной и общественной жизни. Эти условия определяют с необходимостью все более активное, творческое и сознательное участие всего коллективного крестьянства в разрешении всех трудовых и жизненных вопросов, в контроле над трудом всех членов коллективного хозяйства, в воздействии на тех его членов, которые еще не включились органически в новую жизнь социалистического села.

Формирование, развитие и все более явная активизация социалистического общественного мнения является, таким образом, одной из сторон роста роли трудящихся масс в общественной жизни. Черты и размах участия масс в социалистической революции и строительстве социализма свойственны и социалистическому общественному мнению, которое имеет активный, творческий созидательный и преобразующий характер.

В изучении процесса формирования и развития социалистического общественного мнения коллективизированного крестьянства автор исходил из следующих положений: а) общественное мнение является выражением социалистического сознания, синтетической формой утверж-

дения и проявления социалистического сознания; формирование социалистического общественного мнения представляет собой результат формирования и развития социалистического сознания; б) социалистическое общественное мнение является активным фактором формирования и укрепления социалистического сознания.

На основе данных, собранных в нескольких коллективных хозяйствах из области Добруджа, и обобщения опыта этих хозяйств, методов и средств, используемых для формирования единого мнения, течений общественного мнения, направленных на разрешение новых задач, возникающих в жизни коллективизированных сел на новом этапе развития, автор выделяет главную черту формирования и упрочения социалистического общественного мнения: *его сознательный, управляемый характер.* Далее, исходя из жизненных фактов, предоставляемых новой действительностью, автор анализирует три стороны социалистического общественного мнения коллективизированного крестьянства, свойственные социалистическому общественному мнению вообще: 1) *его научно-познавательный характер*; 2) *заключающийся в нем элемент оценки*; 3) *его преобразующуя роль, активное влияние.*

Новый преобразующий характер социалистического общественного мнения выявляется путем усвоения его ценных положений, суждений лицом, подвергающимся критике, путем усвоения каждым членом коллектива задач и целей, которые стоят перед данным коллективом и которые коллектив ставит перед каждым своим членом.

В статье подчеркивается подвижность, динамический характер социалистического общественного мнения, проявляющийся в формировании *течений общественного мнения*, обусловленных новыми задачами социалистического развития. Сюда же надо отнести и высокие требования, предъявляемые коллективом к поведению своих членов.

Социалистическое общественное мнение представляет собой организационную, общественную коллективную форму оценки и активного влияния на некоторые действия, события, социальные явления, поведение людей и т.д. Его быстрое развитие является ярким свидетельством того, что одним из основных методов реглементации жизни социалистического общества является сила убеждения и воспитательное влияние организованного коллектива.

DE LA FORMATION ET DU DÉVELOPPEMENT DE L'OPINION PUBLIQUE DE LA PAYSANNERIE COLLECTIVISTE

RÉSUMÉ

Sur la base des profondes transformations de structure intervenues dans l'existence des paysans travailleurs de Roumanie, dans la vie des campagnes complètement collectivisées, on voit s'affirmer toujours plus

pleinement les nouvelles forces spirituelles, propres au régime socialiste, parmi lesquelles l'opinion publique socialiste.

La formation et le développement de l'opinion publique socialiste des paysans collectivistes sont déterminés par les nouvelles conditions de vie matérielle des paysans : la situation égale de tous les membres de l'exploitation collective par rapport aux moyens de production, le travail en commun, la profonde démocratie de la vie d'Etat et de la vie publique. Ces conditions imposent nécessairement la participation toujours plus active, créatrice et consciente de la masse tout entière des paysans collectivistes à la solution de tous leurs problèmes de travail et de vie, au contrôle du travail de tous les membres de l'exploitation collective, à l'influence exercée sur ceux qui ne s'encadrent pas organiquement dans la nouvelle collectivité de l'Etat socialiste.

La formation, le développement et l'attitude toujours plus prononcée de l'opinion publique socialiste sont par conséquent un aspect de l'accroissement du rôle des masses laborieuses dans la vie sociale. Les traits caractéristiques et l'ampleur de la participation des masses à la révolution et à l'édification socialiste caractérisent aussi l'opinion publique socialiste, qui revêt un caractère actif, créateur, constructif, transformateur.

Pour étudier le processus de la formation et du renforcement de l'opinion publique socialiste de la paysannerie collectiviste, l'auteur part de la corrélation suivante : a) l'opinion publique étant l'expression de la conscience sociale, une modalité synthétique d'affirmation et de manifestation de la conscience sociale, la formation de l'opinion publique socialiste est le résultat de la formation et du développement de la conscience socialiste ; b) l'opinion publique socialiste est un facteur actif de formation et de renforcement de la conscience socialiste.

S'étayant sur certaines données recueillies dans quelques exploitations collectives de la région de la Dobroudja et sur une synthèse de l'expérience de ces exploitations, sur les méthodes et les moyens utilisés dans la formation d'une opinion bien assise, sur les courants d'opinion formés aux fins de résoudre les tâches nouvelles qui se posent aux campagnes collectivisées dans leur nouvelle étape de développement, l'auteur souligne les traits essentiels de la formation et du renforcement de l'opinion publique socialiste : *son caractère conscient, dirigé.* Puis, partant des faits tirés de la réalité nouvelle de l'Etat socialiste, l'auteur analyse les trois aspects de l'opinion publique socialiste des paysans collectivistes, aspects propres à l'opinion publique socialiste en général : 1) *l'aspect de connaissance scientifique* ; 2) *l'aspect des jugements de valeur* ; et 3) *l'aspect transformateur, d'influence active.*

Le caractère nouveau, transformateur, de l'opinion publique socialiste est mis en lumière par l'adhésion de la personne visée à ses appréciations et à ses jugements de valeur, par la reconnaissance, de la part de chaque membre de la collectivité, des tâches et des objectifs qui se posent à la collectivité respective. L'auteur souligne la mobilité, le caractère dynamique de l'opinion publique socialiste par la formation de *courants d'opinion*, déterminés par les tâches nouvelles du développement socia-

liste du pays. Les normes de conduite que la collectivité exige de ses membres relèvent de ces mêmes facteurs.

L'opinion publique socialiste est une modalité d'organisation publique, collective, d'appréciation et d'influence active à l'égard de tels ou tels événements, actions, phénomènes sociaux, comportements humains, etc. Son efficacité sans cesse croissante illustre le fait que l'une des méthodes principales de réglementation de la vie de la société socialiste est constituée par la force de conviction et d'influence éducative de la collectivité organisée.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

ROLUL ACTIVITĂȚII CULTURAL-ARTISTICE DE MASĂ ÎN DEZVOLTAREA CONȘTIINȚEI SOCIALISTE A ȚĂRĂNIMII COLECTIVISTE

DE

ION PASCADI și GRIGORE SMEU

Dezvoltarea conștiinței socialiste a țărănimii colectiviste este un proces complex și multilateral, determinat de schimbările profunde ce se petrec în existența oamenilor muncii de la sate și la realizarea căruia, sub conducerea și îndrumarea partidului clasei muncitoare, își aduc contribuția numeroși factori și variate forme de activitate.

Etapa pe care o străbate țara noastră — cea a desăvîrșirii construcției socialismului, în cadrul căreia victoria deplină a relațiilor de producție socialiste, prin încheierea colectivizării agriculturii, reprezintă un moment de cea mai mare însemnătate — este caracterizată prin însemnate transformări ce au loc în conștiința oamenilor muncii, a noii clase — țărănimea colectivistă. Ele reflectă modificările revoluționare care au avut loc cu existența maselor țărănești, faptul că — după cum arată tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — în opoziția radicală cu așa-zisa viață „patriarhală și fericită" a țărănimii în trecut, *„revoluția socialistă, înfăptuită de clasa muncitoare în alianță cu țărănimea sub conducerea partidului nostru, a pus capăt pentru totdeauna, ca unui vis urît, acestei stări de lucruri, schimbînd radical viața maselor țărănești"* [1].

Înțelegerea dezvoltării conștiinței socialiste ca și a rolului diferiților factori în acest proces nu poate fi ruptă tocmai de aceste schimbări în viața maselor țărănești și în cadrul cărora intensa viață cultural-artistică a satului ocupă un loc deosebit.

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale. 27 aprilie 1962*, Edit. politică, București, 1962, p. 16.

1. CONDIŢII OBIECTIVE ŞI SUBIECTIVE

Arta şi literatura noastră ne-au oferit nu puţine imagini ale vieţii ţăranului romîn în timpul regimului burghezo-moşieresc — de la Ion, eroul lui Rebreanu, pe care patima oarbă pentru pămînt îl schilodeşte sufleteşte, la Moromete din romanul lui Marin Preda, căruia nu-i lipseşte nici inteligenţa nici hărnicia şi dragostea de muncă dar care, în ciuda eforturilor sale disperate de a-şi feri gospodăria de destrămare, este împins cu încetul spre sărăcie. Şi într-un caz şi în celălalt orînduirea capitalistă îi striveşte, mizeria şi necazurile le sînt însoţitor permanent. Exploatarea, opresiunea, cortegiul de griji, nevoi şi calcule înrobitoare legate de petecul de pămînt — atunci cînd acesta exista — reprezentau pentru ţăran cătuşe ale dezvoltării personalităţii sale, îi limitau bucuriile şi preocupările, îi îngustau orizontul.

Afirmarea demnităţii umane, realizarea idealurilor ţărănimii asuprite de veacuri, nu devin posibile decît prin lupta revoluţionară pentru doborîrea orînduirii burghezo-moşiereşti şi construirea unei noi societăţi, societatea socialistă.

Direcţiile procesului de dezvoltare a conştiinţei socialiste a ţărănimii colectiviste — departe de a fi stabilite în mod arbitrar — sînt determinate în mod obiectiv de relaţiile de producţie socialiste, de noua realitate a satului. Determinarea obiectivă a acestor direcţii nu are însă loc în mod automat şi spontan, ele trebuind să fie descifrate în realitate, pentru ca pe baza lor politica ştiinţifică a partidului să poată orienta şi îndruma concret procesul multilateral al formării omului nou. Pe măsura desăvîrşirii construcţiei socialismului acest proces devine din ce în ce mai complex, relaţiile de producţie socialiste determinînd cerinţele şi orientarea sa concretă în fiecare etapă de dezvoltare. Schimbarea radicală a vieţii maselor ţărăneşti în condiţiile victoriei depline a colectivizării agriculturii înseamnă un complex de transformări în viaţa materială şi spirituală a satului.

Faptul că ţăranul nu mai este legat de proprietatea privată, ci de interesele *colective* crează baza socială pentru dispariţia treptată din conştiinţa sa a rămăşiţelor individualiste, a izolării de ceilalţi consăteni şi a închistării în cadrul îngust şi închis al gospodăriei sale. Ţăranul de astăzi participă din ce în ce mai mult la viaţa satului, problemele colectivei devin problemele lui personale. Formarea acestui spirit colectivist în relaţiile de muncă se extinde astăzi asupra întregii vieţi spirituale a satului, ceea ce crează, între altele, condiţii deosebit de favorabile desfăşurării activităţii cultural-artistice. Astfel închegarea unor colective de muncă puternice în cadrul G.A.C. se manifestă ca un stimulent dintre cele mai însemnate şi în munca cultural-artistică. O dată cu aceasta intervin elemente noi: lupta pentru prestigiul G.A.C. pe toate planurile, inclusiv cel cultural-artistic şi un sănătos spirit de întrecere cu colectivele din împrejurimi. Este semnificativă în acest sens o acţiune culturală de masă care e pe punctul de a se extinde în întreaga ţară, aşa-numitele „zile ale experienţei înaintate". Organizate sub forma unor schimburi de experienţă între două gospodării colective, ele cuprind în cadrul lor vizite, discuţii, consfătuiri, programe cultural-artistice etc. Este vorba, în fond,

despre confruntarea complexă a unor realizări însemnate în producție și în activitatea cultural-artistică, confruntare care capătă semnificația unei generalizări a experienței înaintate. Procesul acestei generalizări — însuflețit de spiritul de întrecere în obținerea unor rezultate superioare din punct de vedere calitativ — are o deosebită valoare educativă deoarece constituie un prilej eficace de dezvoltare a receptivității colectiviștilor față de nou.

Desfășurarea activității cultural-artistice ca și a oricărei activități educative cere și crearea unor condiții favorabile pentru antrenarea oamenilor. Gospodăria colectivă aducînd cu sine o organizare mai bună și mai rațională a muncii productive, creînd premisele mecanizării și electrificării unor munci agricole, duce prin aceasta la o mai mare disponibilitate a oamenilor pentru munca cultural-artistică. Timpul liber dobîndit prin scurtarea unor munci agricole poate fi folosit într-un mod util și eficient pentru formarea multilaterală a colectiviștilor și depinde în mare măsură de organizațiile obștești, de activiștii culturali, ca lucrul acesta să aibă loc.

O însemnătate deosebită o are și crearea bazei materiale necesare activității cultural-artistice. Uriașele realizări obținute în acest sens în anii regimului democrat-popular, înlăturarea înapoierii moștenite de la orînduirea burghezo-moșierească — sînt o ilustrare convingătoare a rolului funcției cultural-educative a statului socialist în desfășurarea revoluției culturale. Ceea ce merită relevat este faptul că preocuparea țăranilor înșiși pentru crearea acestei baze materiale, contribuția lor directă a crescut an de an, pe măsura întăririi pozițiilor socialismului în agricultură.

Schimbările survenite în viața maselor țărănești, determină modificări hotărîtoare în fizionomia spirituală a colectiviștilor, dînd naștere setei mereu crescînde de cultură și de frumos, fenomen caracteristic procesului de formare și dezvoltare a conștiinței socialiste.

Setea de cultură și de frumos este strîns legată de schimbările sociale care intervin în viața oamenilor în cursul luptei pentru victoria societății socialiste. Socialismul, punînd capăt exploatării omului de către om, creează condiții pentru manifestarea multilaterală a tuturor însușirilor și aptitudinilor umane. În aceste condiții, alături de o nouă atitudine politică și etică față de realitate, se formează și o nouă atitudine estetică, un orizont științific larg care se caracterizează prin exigențe spirituale mereu crescînde, prin formarea unor criterii socialiste de apreciere și valorificare din ce în ce mai conturate și mai sigure.

Acest uriaș fenomen de masă constituie o categorică infirmare a teoriei reacționare despre „reducțiunea sufletească" a țăranului. Nu o dată, în trecut, ideologii burgheziei și moșierimii au propagat ideea „primitivității spirituale" a țărănimii muncitoare din țara noastră. Substratul de clasă al acestei teze constă în aceea că se încerca o justificare și o perpetuare a mizeriei materiale și spirituale în care regimul burghezo-moșieresc a ținut țărănimea, punîndu-se această mizerie pe seama „pitorescului patriarhal". Exaltarea „tradiționalismului" și „patriarhalismului" de către semănătoriști, de pildă, a însemnat de fapt o tendință reacționară de idilizare a vieții boierilor, de idilizare a urîtului, a inculturii în care, în mod deliberat, era ținută țărănimea muncitoare de către clasele exploa-

tatoare. Ce a însemnat, în realitate, „pitorescul patriarhal" o dovedesc, între altele , cîteva cifre privitoare la condițiile în care se desfășura viața culturală a satului în anul de maximă „înflorire" (1938) a regimului burghezo-moșieresc. În întreaga țară nu existau decît 3 500 de cămine culturale și case de citit, numărul analfabeților depășea 4 000 000 de oameni numărul satelor electrificate era extrem de redus iar radioficarea și cineficarea nu pătrunseseră nicăieri. Numărul specialiștilor cu studii superioare în agricultură era abia de 1897 iar al celor cu studii medii 2259. Teza „primitivității spirituale", a „pitorescului patriarhal", se demască fără putință de tăgadă ca un paravan ideologic menit să ascundă, și să „justifice" o politică antinațională și antitărănească, de menținere a maselor țărănești la nivelul unei slabe dezvoltări culturale. Cîrciumi presărate la toate răspîntiile, griji chinuitoare care măcinau și fărămițau viața plugarului obijduit, cocioabe afumate, dizgrațioase, în care oamenii mureau de tuberculoză și pelagră, o atmosferă de tristețe, de cenușiu și monotonie exasperantă — iată ce se ascundea în spatele „pitorescului patriarhal".

În condițiile satului nou, setea de cultură și de frumos a colectiviștilor — infirmînd teza „primitivității spirituale" — poate fi satisfăcută din plin. Astăzi există nu mai puțin de 11 600 cămine culturale și case de citit și 184 case regionale de cultură, analfabetismul a fost complet lichidat, numărul satelor electrificate a ajuns la 3 875, al instalațiilor cinematografice la 3 375. Numărul specialiștilor cu studii superioare în agricultură era în 1961 de 16 600, de peste 8 ori mai mare decît în 1938, iar al celor cu pregătire medie de peste 20 000, aproape de 10 ori mai mare decît în 1938.

În spațiul restrîns al unui studiu de revistă este cu neputință să poată fi redată în toată plinătatea ei imaginea manifestărilor cultural-artistice menite să satisfacă setea de cultură și de frumos a colectiviștilor. Aici ne vom limita la relatarea cîtorva date și fapte semnificative. Anul trecut de pildă, s-a încheiat cel de-al VI-lea Concurs al formațiilor artistice de la orașe și sate, la care au participat 515 000 de artiști amatori. Satele noastre au participat la acest concurs cu peste 19 000 de coruri, echipe de dansuri, brigăzi artistice de agitație, formații instrumentale. Regiunea Maramureș, în trecut, una dintre cele mai înapoiate regiuni ale țării are în prezent 45 000 de artiști amatori, care participă nemijlocit la activitatea artistică, fără să numărăm sutele de mii de participanți la activitatea culturală în cele mai variate forme. În ceea ce privește cinematograful, numai în regiunea Iași în primele trei luni ale anului 1962 au fost organizate 209 000 de proiecții cinematografice, la care au participat 15 640 000 de spectatori, iar în perioada încheierii colectivizării au fost organizate la sate 136 000 de conferințe și au avut loc peste 7 000 de adunări generale populare, au fost inițiate 46 000 de seri de întrebări și răspunsuri, avînd în total aproximativ 10 000 000 de participanți. Semnificative sînt și cifrele referitoare la lectura cărților în bibliotecile comunale. Efectuarea unei statistici la biblioteca comunală din Suhaia, raionul Zimnicea, reg. București de pildă, reliefează următoarele : 15 dintre cei mai buni cititori colectiviști au citit în perioada cuprinsă între 1 ianuarie

și 26 aprilie 1962, deci numai în patru luni, aproximativ 250 de volume de literatură beletristică.

Dacă ne gîndim că cel puțin două din cele patru luni (martie — aprilie) cuprind o perioadă de muncă intensă pe ogoare și cînd timpul liber al colectiviștilor, consacrat altor activități, este relativ limitat, atunci nu se poate să nu recunoaștem că cele 16 volume cîte a citit, în medie, fiecare dintre cei 15 colectiviști în intervalul de timp amintit reprezintă un coeficient ridicat, care demonstrează preocuparea intensă a unui număr însemnat de colectiviști de a-și satisface *continuu* nevoia de cultură și de frumos.

Nenumărate fapte de viață vorbesc despre *creșterea în proporții de masă a receptivității estetice a țăranilor*, ca și despre influența directă a acestui fapt asupra procesului de dezvoltare a conștiinței socialiste a țărănimii colectiviste. Este plin de semnificație exemplul întîlnirii colectiviștilor din comuna Piatra, reg. București cu un grup de scriitori. Urma să aibă loc o întîlnire cu aproximativ 400 de țărani. Planul acesta nu a fost cu putință de realizat, deoarece în fața comitetului de partid al comunei se adunaseră aproximativ 3 000 de oameni care voiau să participe la întîlnirea cu scriitorii. Soluția a fost găsită pe loc. Ridicați în picioare pe o masă, scriitorii Mihu Dragomir, Corneliu Leu și Nicolae Stoian au citit versuri și proză și au răspuns la numeroasele întrebări care li s-au pus. Întîlnirea aceasta, desfășurată într-un mod cu totul original, a căpătat denumirea de „miting literar", noțiune care a început să capete popularitate în satele regiunii tocmai pentrucă ea reflectă sintetic setea de cultură și de frumos a colectiviștilor, ca fiind un fenomen de masă.

Toate cele arătate mai sus evidențiază *caracterul de masă* pe care activitatea cultural-artistică l-a luat în condițiile socialismului.

Cifrele și faptele relatate conturează un tablou care relevă faptul că setea de cultură și de frumos a colectiviștilor se manifestă tot mai mult ca o necesitate și totodată ca o coordonată a cotidianului.

2. TRĂSĂTURI CARACTERISTICE

Lupta pentru victoria idealurilor socialismului, pentru formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste reprezintă conținutul principal al întregii activități cultural-artistice. Acest conținut explică *caracterul profund activ, mobilizator, agitatoric* al acesteia, *legătura ei nemijlocită cu sarcinile politice și economice* ale luptei pentru socialism.

Ca toate domeniile suprastructurii, cultura și arta joacă un rol activ, influențînd asupra bazei economice care le-a generat. Specificul caracterului activ al muncii cultural-artistice, în condițiile socialismului, constă în *conținutul ei profund partinic*, într-o *formă adecvată, operativă*, menită să contribuie la traducerea în viață a idealurilor comuniste. *Operativitatea* muncii cultural-artistice implică modificări însemnate ale conținutului în funcție de sarcinile economice și politice ale fiecărei etape sau perioade. În acest fel, operativitatea reflectă cel mai bine caracterul profund activ, mobilizator, al activității culturale *constituind una din trăsăturile ei de bază.*

Dar cînd este vorba de mecanismul complex al activității cultural-artistice, problema operativității, a caracterului activ, trebuie înțeleasă într-un mod suplu, nuanțat. Astfel, operativitatea, ca formă de manifestare a caracterului activ, mobilizator al activității cultural-artistice nu trebuie redusă la legătura cu problemele imediate, la ordinea zilei. Principalul este ca manifestările cultural-artistice să îmbine *operativitatea* cu *promovarea noului* și *combaterea a ceea ce este înapoiat*. În acest sens orice manifestare cultural-artistică — conferință, șezătoare, recenzie, program artistic, concurs „cine știe cîștigă", film — trebuie să reprezinte o pledoarie pentru nou, să militeze pentru formarea conștiinței socialiste.

Caracterul profund activ, partinic, este *nemijlocit* legat de o altă trăsătură fundamentală a activității cultural-artistice de masă în satul colectivizat. Este vorba de *complexitatea* acestei activități, exprimată concret în multilateralitatea și varietatea formelor ei. Precizarea distinctă a acestor trăsături poate fi făcută doar metodologic. În viață, însă, ele sînt inseparabile, diversele forme ale activității cultural-artistice acționînd asupra conștiinței colectiviștilor *ca un tot unitar*. Pornind de la acest considerent, analiza diverselor forme ale acestei activități vom încerca s-o facem pe baza reliefării trăsăturilor amintite, *în unitatea lor*.

Cu cît activitatea cultural-artistică este mai complexă, mai multilaterală, cu atît operativitatea — *în fond eficacitatea educativă* — se realizează mai deplin, la un nivel superior. Este semnificativă în această privință activitatea culturală vastă și intensă care s-a desfășurat anul acesta în procesul de încheiere a colectivizării în țara noastră. Un complex întreg de forme și de mijloace cultural-artistice a contribuit la dezvoltarea conștiinței socialiste a țărănimii, la atragerea ei în masă spre gospodăria colectivă. Casa de cultură din Tg.-Jiu, pentru a ne opri doar la un singur exemplu, a planificat cele mai bune formații cultural-artistice din oraș și raion să se deplaseze la sate în sprijinul colectivizării agriculturii. În acest sens au desfășurat o activitate multilaterală, variată, brigăzile de agitație, brigăzile științifice, 1—2 caravane cinematografice, cîteva fanfare și tarafuri. La aceasta se adaogă spectacolele pe care le-a dat în opt comune din raion o formație de actori a teatrului „C. I. Nottara" din București, care a reprezentat piesa *Baba Dochia și brigadierul*. Manifestările artistice erau de obicei precedate de o conferință. Uneori erau difuzate foi volante de către ziarul local, „Steagul nostru". Întreaga această activitate, planificată de casa raională de cultură sub îndrumarea Comitetului raional de partid, s-a desfășurat într-o perioadă relativ scurtă: între 3 și 20 martie 1962. Operativitatea s-a realizat mai deplin și mai profund în astfel de situații tocmai pentru că formele și mijloacele culturale de manifestare, fiind multilaterale, au acționat într-un mod complex, *cuprinzător* sporind capacitatea de înrîurire a activității cultural-artistice.

La rîndul său, caracterul agitatoric, operativ al activității cultural-artistice de masă constituie un *stimulent* puternic pentru dezvoltarea *continuă* a formelor acestei activități în direcția multilateralității ei. Se crează astfel o ambianță culturală socialistă *vie*, în continuă *efervescență*, care solicită *permanent* conștiința țăranului colectivist, dezvoltîndu-i receptivitatea față de nou și combătînd metodele de muncă învechite, obiceiu-

rile și tradițiile retrograde. Faptul că, de pildă, în comunele Bălești, Dănești și Telești din raionul Tg.-Jiu sectele religioase, foarte puternice în trecut, s-au destrămat în ultimii ani se datorește într-o mare măsură tocmai rolului activ pe care l-a avut ambianța culturală socialistă. Cercurile de cultură generală, brigăzile științifice, brigăzile de agitație, conferințele, presa, toate aceste forme și altele au contribuit pe diferite căi la răspîndirea cunoștințelor ateiste, la explicarea științifică a diferitelor fenomene ale naturii, la combaterea superstițiilor și a practicilor mistice. Avînd la bază *o existență socială nouă*, din care exploatarea țăranului a dispărut, noul climat cultural a contribuit prin întreaga lui complexitate, fără să fie jignite cîtuși de puțin sentimentele oamenilor, la slăbirea influenței sectelor religioase. În fața ofensivei noului pe planuri multilaterale, sentimentul religios se destramă, în unele locuri mai rapid în altele mai încet, mai lent, dar continuu. Crește numărul colectiviștilor care, manifestînd exigențe spirituale complexe, cerințe culturale noi și variate, consideră nedemnă și degradantă habotnicia omului religios, opacitatea, îngustimea de spirit a acestuia. O dovedește, între altele, interesul deosebit pe care îl manifestă mulți colectiviști față de cărțile și broșurile cu conținut ateist, de combatere a religiei, a practicilor mistice și a superstițiilor. Printre cărțile cele mai frecvent citite care se află în bibliotecile comunale, se numără și acestea.

Complexitatea, multilateralitatea activității cultural-artistice are două aspecte la fel de însemnate, indisolubil legate între ele : unul în ce privește varietatea și multilateralitatea formelor cultural-artistice și un alt aspect privind îmbinarea complexă a unor elemente variate în cadrul formelor înseși. Activitatea desfășurată în cadrul căminului cultural este cea mai edificatoare pentru varietatea formelor ei. Iată, de pildă, programul căminului cultural din Smîrdioasa (raionul Zimnicea) în săptămîna de la 15—22 mai 1961 :

Marți — Seară de întrebări și răspunsuri pe tema „Ce vreți să știți despre retribuirea muncii în G.A.C. ?" ;
— vizionare la televizor.

Miercuri — Conferința intitulată „Principiul socialist al retribuției după muncă" ;
— program artistic prezentat de brigada artistică de agitație „Pe drumul belșugului".

Joi — „Joia tineretului" ;
— seară de pozie pentru tineret cu tema „Mulțumim din inimă partidului."

Vineri — Simpozion pe tema „Rolul femeilor în viața social-economică a țării ;
— program artistic prezentat de taraful Căminului cultural Pietroșani.

Sîmbătă — Jurnal vorbit cu tema „Situația internă și internațională ;
— vizionare la televizor ;
— film.

Duminică — Vizionare la televizor (program pentru copii);
— întîlnire cu președintele G.A.C., — Tănase Boca, avînd drept scop dezbaterea temei următoare : „Sarcinile colectiviștilor în campania de întreținere a culturilor și pregătirea campaniei de recoltat a păioaselor";
— program artistic prezentat de formațiile căminului cultural din Smîrdioasa.

Este numai unul din nenumăratele exemple ce se pot da în acest sens și din care se desprinde preocuparea vădită de a exclude monotonia, de a cuprinde o arie cît mai largă și mai variată de manifestări cultural-artistice. Despre varietatea de forme în care participă oamenii la activitatea artistică vorbește convingător următorul exemplu : numai în raionul Zimnicea activau, la începutul anului 1962, 110 formații artistice cu un număr de 2 853 de artiști amatori, marea majoritate dintre ei fiind țărani colectiviști. Dintre acestea fac parte : 36 de formații de teatru ; 14 brigăzi de agitație ; 14 echipe corale ; 35 de formații de dans ; 5 orchestre-tarafuri ; 167 de soliști vocali și instrumentali. Reiese chiar și numai din acest exemplu, referitor la un singur raion, că varietatea manifestărilor artistice ocupă o arie culturală întinsă.

Un interes deosebit prezintă formele complexe, multilaterale. În această privință, brigada științifică, munca cu cartea — pe care o desfășoară bibliotecile comunale — , brigada artistică de agitație se numără printre formele care se bucură din partea colectiviștilor de cea mai înaltă apreciere. E și firesc să fie așa. În măsura în care cerințele spirituale ale țăranului colectivist sporesc, se amplifică, el își îndreaptă *cu precădere* atenția spre formele și manifestările cultural-artistice care au ca trăsătură specifică principală faptul că sînt în stare să-i ofere mai mult, să-i satisfacă într-un mod cît *mai cuprinzător* și totodată operativ setea continuă de cultură și de frumos.

În acest sens, de o apreciere tot mai favorabilă se bucură la sate brigăzile științifice. Însemnătatea deosebită pe care o prezintă înțelegerea și traducerea în viață a politicii partidului, necesitatea obținerii unor recolte bogate pe baza aplicării unor metode agrotehnice avansate, necesitatea dezvoltării și ridicării pe o treaptă superioară a sectorului zootehnic, priceperea de a gospodări avutul obștesc în modul cel mai avantajos și mai trainic, nevoia de a fi la curent cu cele mai de seamă realizări ale științei și tehnicii mondiale și de a le înțelege la un nivel accesibil valoarea, necesitatea combaterii unor obiceiuri și tradiții înapoiate, înrădăcinate în conștiința oamenilor, organizarea unui trai cît mai confortabil și civilizat, iată o seamă de probleme, de aspecte care se înscriu într-o arie foarte largă de preocupări ale colectiviștilor și care reclamă lămuriri, răspunsuri, rezolvări cît mai adecvate. Or, brigada științifică, atunci cînd este riguros organizată, din specialiști bine pregătiți și din domenii cît mai variate, este capabilă să răspundă *cu promptitudine* la solicitările atît de variate ale colectiviștilor.

O contribuție substanțială și dintre cele mai importante în dezvoltarea conștiinței socialiste a colectiviștilor o aduc bibliotecile comunale prin munca cu cartea. Activitatea de masă cu cartea la sate reprezintă

o manifestare specifică societății noastre. Astăzi cele aproape 8 000 de biblioteci de la sate au peste 3 000 000 de cititori activi, iar tirajul ziarelor și al revistelor răspîndite la sate se ridică aproape la 2 700 000 de exemplare. În acest domeniu al activității cultural-artistice de masă, posibilitățile de educație comunistă sînt deosebit de largi. O bibliotecă capabilă să satisfacă preocupări și gusturi diverse, bogată în cărți și colecții de ziare, care să organizeze în mod constant manifestări cultural-artistice în stare *să întrețină* și *să stimuleze* continuu setea de cunoștințe și de frumos a cititorului este o instituție care are o pondere din ce în ce mai însemnată în viața culturală a satului colectivizat. De pildă, biblioteca comunală din Conțești, raionul Zimnicea, a organizat într-un singur an, în 1961, următoarele acțiuni mai importante : 16 seri literare cu o tematică variată, dintre care amintim : „Din viața și opera lui Eminescu", „Figura omului nou în literatura de după 23 August", „P.C.R. în lupta pentru dreptate și libertate" ; seri de poezie cu temele : „Cîntare partidului", „Din viața și opera lui Coșbuc" etc. S-au făcut, de către cadrele didactice din comună și de către bibliotecară, recenzii și prezentări la o serie de cărți de literatură și s-au ținut consfătuiri cu cititorii. S-au ținut informări politice și s-au făcut lecturi colective din lucrări cu o tematică strîns legată de preocupările colectiviștilor. Iată, așadar, o arie largă de preocupări și de manifestări în cadrul muncii cu cartea, care au contribuit din plin ca la sfîrșitul anului 1961 biblioteca din Conțești să numere 1 024 de cititori, dintre care majoritatea (648) țărani colectiviști. Analizînd statistic categoriile de cărți citite în 1961 în cadrul acestei biblioteci, se poate constata o mare diversitate :

— 381 volume de ideologie politică ;
— 313 „ „ știință popularizată ;
— 770 „ „ agrotehnică ;
— 29 „ „ tehnică ;
— 4373 „ „ literatură beletristică ;
— 3756 „ „ literatură pentru copii ;
— 96 „ „ alte materii (sport, geografie etc.).

Exemplul dat este semnificativ pentru setea de cultură și de frumos a colectiviștilor, exprimată în lectura lor foarte variată, multilaterală.

Desigur în mod diferit, în funcție de fiecare caz în parte, se pune problema operativității muncii cu cartea, în organizarea consfătuirilor cu cititorii, a recenziilor, a întîlnirilor cu scriitorii, a lecturilor în comun. Merită a fi semnalate, ca forme deosebit de eficiente, organizarea de lecturi a unor broșuri cuprinzînd îndrumări agrozootehnice chiar la locul de muncă, apariția unor ajutori de bibliotecari care, luînd un număr de cărți din bibliotecile comunale la ei acasă, le împrumută pentru citit sătenilor din vecini sau acelora care, din diferite împrejurări, pot ajunge mai greu pînă la sediul bibliotecii comunale.

În cazul cărților cu conținut economic sau politic-ideologic, operativitatea, deci eficiența educativă, este într-o mai mare măsură nemijlocită, deoarece conținutul respectiv este legat *direct* de cerințele și sarcinile curente. În cadrul conferințelor, al serilor de întrebări și răspunsuri sau al

serilor de calcul, este evident că sarcinile economice și politice curente joacă un rol hotărîtor în stabilirea conținutului și tematicii respectivelor manifestări. În cazul literaturii beletristice, operativitatea este, de obicei, mai greu de observat direct, deoarece aici influența asupra conștiinței oamenilor se exercită prin intermediul ficțiunii artistice care generalizează adesea fapte, perioade, epoci, realități economice-sociale mai depărtate de problemele curente. Este evident că literatura joacă un rol activ în formarea conștiinței socialiste a țăranilor colectiviști nu numai atunci cînd aceștia citesc *Bărăganul* de Em. Galan, *Setea* de Titus Popovici, sau *Cuscrii* de Al. Ivan Ghilia, ci și atunci cînd interesul lor se îndreaptă spre clasicii literaturii romîne sau universale, spre romane istorice sau științifice-fantastice. Ponderea mare a literaturii beletristice în ansamblul lecturii oamenilor este semnificativă în acest sens. La biblioteca cercului literar Bistrița raionul Piatra-Neamț, din totalul cărților citite în perioada ianuarie-aprilie 1962, literatura reprezintă 72%, la Girov, în același raion, 70%, la Dobreni 62%.

Cum se explică ponderea mare pe care o ocupă, în cadrul îmbogățirii orizontului spiritual al colectiviștilor, lectura literaturii beletristice și a manifestărilor artistice în general? Răspunsul trebuie căutat în virtuțile specifice ale artei. Fără a ne ocupa aici pe larg de aceste virtuți, este necesar să amintim că una dintre cele mai importante o constituie capacitatea pe care o posedă arta de a solicita foarte cuprinzător, în modalitatea estetică, conștiința spectatorului și cititorului. Este vorba, prin urmare, de *bogăția* de aspecte, de semnificații și atitudini umane pe care arta autentică o oferă oamenilor muncii, în modalitatea ei specifică. Pe această bază, arta posedă capacitatea de *a potența* în mod deosebit entuziasmul, elanul creator în muncă. În cartea sa *Victoria de la Oltina* scriitorul Paul Anghel relatează că doi dintre cei mai activi și mai înflăcărați luptători pentru izbînda colectivismului, comuniștii Levente Levente și Gheorghe Batală, poartă niște porecle „ciudate" : primul este supranumit Ceapaev, cel de-al doilea Nagulnov. Faptul cuprinde în sine semnificații luminoase, profunde. Ne aflăm în fața unei situații care demonstrează că puterea de receptare artistică a țăranului colectivist s-a dezvoltat pînă la a sesiza aspecte esențiale : el depistează ceea ce este specific în personalitatea unui erou literar pozitiv, *prețuiește valoarea educativă a trăsăturilor acestui erou*, luîndu-le adesea ca model de comportare. Aceasta pe de o parte. Pe de altă parte, exemplul este revelator în sensul că *mai ales* eroi înflăcărați, de talia lui Ceapaev și Nagulnov, luptători entuziaști pentru cauza partidului, a revoluției, capătă o popularitate remarcabilă în rîndurile multor colectiviști, iubitori ai literaturii și artei. Elanul unor astfel de eroi, zugrăviți cu veridicitate artistică, devine o pildă vie, un simbol profund activ, *mobilizator*. Exemplele grăitoare în sensul că arta autentică, sub diversele forme pe care ea le îmbracă, potențează și stimulează cu o deosebită vigoare elanul creator în muncă pot fi înmulțite. Faptul că toate cele 16 femei colectiviste (între 30 și 60 de ani) care alcătuiesc brigada artistică de agitație din Stolojani (raionul Tg.-Jiu), condusă de învățătoarea Cristina Gîrdu, sînt și fruntașe în muncă la gospodăria colectivă nu este cîtuși de puțin o întîmplare. Ana Coiculescu , de pildă, în vîrstă de 60 de ani, care în trecut a

avut de suferit de pe urma sărăciei și mizeriei, alfabetizată în anii regimului democrat-popular, este astăzi, în cadrul brigăzii, o înflăcărată recitatoare a poeziilor cu caracter patriotic și totodată o bună colectivistă. Entuziasmul cu care cele 16 agitatoare activează în brigada artistică se reflectă și în munca productivă pe care ele o depun în cadrul gospodăriei.

Dacă la ora actuală brigada de agitație a căpătat un prestigiu remarcabil, aceasta se datorește, deși nu exclusiv dar în bună măsură tocmai capacității sale de a fi o formă de manifestare complexă. Într-adevăr, brigada de agitație îmbină într-un *tot unitar* declamația înflăcărată, exprimată cel mai adesea în versuri, dansul popular, cîntecul, sceneta. Această îmbinare originală de elemente artistice variate, *străbătută de un puternic suflu agitatoric*, constituie una dintre trăsăturile specifice cele mai importante ale brigăzii artistice de agitație.

Cînd este vorba de conținutul concret al programului brigăzii de agitație, legătura cu sarcinile economice și politice curente este deosebit de strînsă și directă, atît că, spre deosebire de o conferință sau de o broșură pe teme economice sau politice, programul brigăzii redă aceste sarcini într-o modalitate artistică, folosind mijloacele de expresie ale artei și acționînd asupra conștiinței oamenilor prin intermediul unor imagini concret-senzoriale, bazate pe o idee artistică.

Operativitatea brigăzii artistice de agitație este condiționată în mare măsură de ritmul în care sînt întocmite textele, lucru care necesită un intens efort creator și care generează adesea o adevărată efervescență artistică. Practica arată că rezultate deosebite obțin brigăzile în care autorul textului nu este un singur om, ci în cadrul cărora se constituie colective de creație din 4—5 oameni. În asemenea cazuri, informația este mai bogată și mai multilaterală, calitatea textelor este superioară și, ca rezultat, eficiența lor educativă crește. Cercetarea conținutului programelor cîtorva, brigăzi artistice de agitație este semnificativă în acest sens. Iată, de pildă, problemele urmărite în programul brigăzii de agitație al comunei Negrești, raionul Piatra-Neamț intitulat „Cu tot satu-n colectivă" : prezentarea vieții satului colectivizat în opoziție cu trecutul, istoricul făuririi și întăririi economice-organizatorice, a gospodăriei colective, probleme concrete ale dezvoltării culturii cerealelor, ale sectoarelor zootehnic și pomicol, critica unor manifestări individualiste, succesul colectivizării totale a satului ca rezultat al muncii perseverente și a îndrumării de zi cu zi primite din partea partidului. O modalitate interesantă de prezentare a G.A.C.-Dochia, din același raion, o reprezintă și programul brigăzii artistice de agitație a Casei raionale de cultură, intitulat „Program la televizor" : istoricul gospodăriei colective, ilustrat prin grafice ce se succed ca într-un film adevărat, vorbește despre numărul de familii și de hectare ale gospodăriei în diferiți ani, despre creșterea fondului de bază, a veniturilor, a producției animale și vegetale, despre ridicarea nivelului de trai al colectiviștilor, exprimată în construirea de case noi, cumpărarea de aparate de radio etc. În timp ce la televizorul improvizat „rulează" acest film, brigada prezintă în cîntece și joc gospodăria, popularizînd rezultatele și metodele avansate, evidențiind pe țăranii și brigăzile fruntașe, criticînd lipsurile. Este limpede că prezentarea acestui program în cadrul raionului nu înseamnă numai transmiterea

către spectatori a unor cunoștințe și informații, ci totodată o contribuție la dezvoltarea conștiinței lor socialiste. Subliniind unitatea sarcinilor economice-politice curente cu cele cultural-artistice și evidențiind caracterul activ, mobilizator al programelor brigăzilor artistice de agitație, trebuie să evităm înțelegerea simplistă, vulgarizatoare a acestui fapt. Programul complex, variat al brigăzii abordează, în fond, problema *atitudinii oamenilor* față de o problemă economică sau alta și nu problema în sine. Este vorba deci de conștiința, de concepțiile și de convingerile colectiviștilor.

Într-un mod puțin diferit se realizează operativitatea în spectacolele echipelor de teatru. Aici piesele incluse în repertoriu trebuie să contribuie la lărgirea orizontului spiritual al colectiviștilor, să dezvolte conștiința lor socialistă nu prin referiri la oameni și fapte concrete, cum este cazul în brigada artistică de agitație, ci prin intermediul ficțiunii artistice în care tipizarea artistică are loc nu prin intermediul individualului, ci al particularului din realitate. Așa, de pildă, piesa într-un act *Las-că vine Nuță*, care tratează îmbunătățirea raselor de oi în vederea obținerii unor cantități sporite de lînă fină și semifină, înfățișează în fața spectatorilor nu problema ca atare, nu se referă la oameni identificabili în realitate, ci zugrăvește conflictele umane caracteristice luptei dintre nou și vechi în conștiință, în atitudinea oamenilor față de progresul științei. Faptul că teatrul se adresează spectatorilor mai puțin direct decît brigada artistică de agitație, departe de a micșora eficiența și popularitatea sa, joacă un rol deosebit în dezvoltarea conștiinței socialiste. Desigur, pericolul de a simplifica lucrurile, de a „teatraliza", în mod artificial conflictele reale ale vieții există și el trebuie evitat cu grijă. Altfel, specificul spectacolului de teatru se pierde și el devine „ilustrare" a unor idei juste și atît.

Operativitatea se manifestă însă nu numai într-un gen sau altul de artă, ci și în spectacole foarte complexe, care acționează multilateral asupra conștiinței spectatorilor. Se știe, de pildă, că în momentul de față se desfășoară o largă inițiativă de obținere a 5 000 kg de boabe de porumb la ha. „Porumbul 5 000" a devenit o lozincă ce stă în centrul atenției colectiviștilor. Căminul cultural din Dăbuleni, reg. Craiova, a organizat în aprilie anul acesta un spectacol complex, care, pe lîngă conferințe, a cuprins, coruri, dansuri, toate avînd ca temă „Porumbul 5 000", așa cum s-a chemat de altminteri și spectacolul. Căpătînd caracterul înflăcărat al manifestărilor artistice, mobilizarea colectiviștilor în ce privește înțelegerea posibilității și necesității obținerii unor recolte bogate sporește, devenind din ce în ce mai eficace.

Eficacitatea educativă a manifestărilor cu caracter artistic sporește în măsura în care tocmai colectiviștii sînt cei care interpretează rolurile de actori în echipele de teatru, sînt agitatorii brigăzilor artistice, membrii formațiilor corale, dansatorii etc. Într-adevăr, eficacitatea educativă crește, deoarece, în situația sa de participant *direct* la realizarea manifestărilor artistice, colectivistul *îmbină* procesul de receptare a artei cu acela de interpretare, de creare artistică. Colectivistul fiind nu numai spectator, ci *simultan* și creator, zguduirea sensibilității lui devine mai intensă și mai profundă. Iar astăzi putem vorbi de faptul că participarea *directă*, cu un pronunțat caracter *de masă*, a țăranilor colectiviști chiar la formele de

manifestare artistică *mai pretențioase* a devenit una dintre trăsăturile importante ale muncii culturale la sate. Dacă cu cîțiva ani în urmă brigăzile artistice de agitație și echipele de teatru erau formate în bună măsură din cadre didactice, în prezent acestea mai mult conduc, îndrumează. Actorii și agitatorii însă sînt, în marea lor majoritate, colectiviști. Este încă una dintre dovezile elocvente a creșterii *nivelului* cultural al țărănimii noastre colectiviste.

3. UNELE CONCLUZII

Analiza de mai sus a încercat să evidențieze unele condiții, trăsături și forme ale activității cultural-artistice de masă, activitate menită să răspundă setei de cultură și de frumos a țărănimii colectiviste, să contribuie eficient la dezvoltarea conștiinței ei socialiste. După cum arăta tovarășul Leonte Răutu în cuvîntarea sa la sesiunea extraordinară a M.A.N. din anul acesta „întreaga bogăție de mijloace ale muncii culturale trebuie din plin folosită pentru a răspunde exigențelor spirituale ale satului nou colectivizat. Întreaga muncă cultural-educativă la sate trebuie să stimuleze și să dezvolte în conștiința maselor țărănimii spiritul colectivist, dragostea și devotamentul față de muncă și față de avutul obștesc, patriotismul înflăcărat, să contribuie activ la lichidarea concepțiilor și deprinderilor înapoiate, să sporească tot mai mult rolul judecății opiniei publice, înrîurirea educatoare a colectivității" [1].

Faptul că în setea lor de cultură și de frumos, pe care procesul bogat al noii practici sociale o stimulează continuu, colectiviștii se adapă la izvorul din ce în ce mai abundent al manifestărilor cultural-artistice îi ajută la formarea și dezvoltarea unui orizont cultural larg. Fiind — în conținutul lor concret — diverse și multilaterale, și, în consecință, acționînd într-un mod cît mai *cuprinzător* asupra conștiinței, manifestările cultural-artistice, *orientate din punct de vedere ideologic și politic de pe pozițiile partidului marxist-leninist*, dezvoltă la colectiviști capacitatea de a *înțelege* și *aprecia* într-un chip adecvat procesele și fenomenele sociale (materiale și spirituale), de a diferenția din ce în ce mai profund — privind lucrurile în perspectivă — esențialul de neesențial, noul de vechi — *și a acționa* ca atare. Firește, un orizont cultural solid, profund sănătos, nu se dobîndește cu ușurință și nu dintr-odată. Pentru ca el să devină un autentic instrument de orientare în viață este necesară o muncă răbdătoare și continuă de dezrădăcinare a deprinderilor vechi, de dezvoltare continuă a receptivității față de nou.

Descătușat de grijile și suferințele ce-l apăsau în trecut ceas de ceas, colectivistul de astăzi simte nevoia de frumos ca pe o necesitate a cotidianului. Iar această sete de frumos trebuie satisfăcută cu manifestări artistico-literare de o frumusețe autentică în măsură să cultive gustul de calitate. Lupta pentru calitate, pentru un nivel artistic ridicat, constituie astfel un obiectiv care nu trebuie cîtuși de puțin neglijat. Numai astfel vor putea fi evitate vulgarizările și simplismul, va putea fi combătut eficient prostul gust, aducîndu-se o contribuție prețioasă la procesul general de formare

[1] „Scînteia" nr. 5 514 din 30 aprilie 1962.

și dezvoltare a conștiinței socialiste. În acest sens direcțiile dezvoltării de perspectivă ale activității cultural-artistice de masă se orientează mai ales spre combaterea formalismului și șabloanelor prin *inovația* curajoasă și fertilă. O asemenea activitate necesită sporirea exigenței față de nivelul calitativ al manifestărilor cultural-artistice, ca și față de pregătirea unor cadre de activiști culturali cu o competență mereu sporită. Tocmai datorită multitudinii de forme ale activității cultural-artistice se impune o *selectare calitativă* a acelor manifestări care au o *eficiență* educativă maximă și influențează *multilateral* asupra conștiinței colectiviștilor.

De asemenea, în condițiile în care activitatea cultural artistică ce se desfășoară în satul colectivizat a căpătat un larg caracter de masă, în condițiile în care ea a devenit deosebit de complexă, multilaterală, *capacitatea de a organiza* și îndruma într-un mod competent, la un nivel superior întreg acest avînt cultural, capătă o însemnătate tot mai mare.

Trebuie subliniat că procesul creșterii participării maselor la activitatea cultural-artistică în condițiile socialismului nu apare în mod automat ca rezultat al existenței unei noi baze economice sau al unor condiții materiale favorabile. Un rol hotărîtor îl deține aici uriașa muncă organizatorică și cultural-educativă desfășurată de partid, de statul socialist și de organizațiile obștești. Pentru dezvoltarea mai departe a activității cultural-artistice de masă, care trebuie să capete mereu mai mult forma unor activități stabile, permanente, pentru ca să fie preluate și dezvoltate tradițiile pozitive ale trecutului sau ajutate să închege altele noi este necesară o multilaterală și continuă activitate din partea forurilor și organelor care îndrumează nemijlocit acest proces. Pe măsură ce întreaga activitate cultural-artistică se amplifică, răspunzînd exigențelor mereu sporite ale colectiviștilor, capacitatea de a organiza și a îndruma această activitate la un nivel superior, devine ea însăși un important *factor cultural*, care își aduce contribuția sa la procesul de ansamblu al dezvoltării conștiinței socialiste.

Cele arătate mai sus evidențiază faptul că, sub variatele sale aspecte, munca cultural-artistică la sate reprezintă o parte integrantă a procesului general de dezvoltare a conștiinței socialiste ce se desfășoară în țara noastră sub conducerea P.M.R. Conștiința acestui fapt a pătruns adînc în rîndurile oamenilor muncii și manifestările lor cultural-artistice redau încrederea și recunoștința poporului față de partidul său. Versuri ca cele din programul brigăzii artistice de agitație din Negrești, reg. Bacău sînt o convingătoare exprimare a acestui sentiment :

„Frunzuliță busuioc,
Frunzuliță cu noroc,
Cîntă viers de bucurie
Celui ce ne-a dat tărie,
Celui ce ne-a învățat
Cum să trecem prin furtună
Mînă-n mînă împreună
Către viața ce-o trăim
Către mîine ce-l clădim".

РОЛЬ МАССОВОЙ КУЛЬТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННОЙ РАБОТЫ В РАЗВИТИИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ КОЛЛЕКТИВИЗИРОВАННОГО КРЕСТЬЯНСТВА

РЕЗЮМЕ

Развитие социалистического сознания коллективизированного крестьянства является сложным и многосторонним процессом, обусловленным глубокими преобразованиями, происходящими в жизни трудящихся масс деревни. Этот процесс, направляемый и руководимый партией рабочего класса, осуществляется в различных формах и при содействии многих факторов.

В работе показывается, что направление процесса развития социалистического сознания у коллективизированного крестьянства не устанавливается произвольно, а объективно обусловлено социалистическими производственными отношениями новой действительностью. Преобразования, имевшие место в жизни крестьянских масс, играют в этом отношении решающую роль, определяя основные изменения в духовном облике коллективистов, порождая растущую жажду к культуре и прекрасному — явление, характерное для процесса формирования и развития социалистического сознания.

Борьба за победу идеалов социализма, за формирование и развитие социалистического сознания составляет основное содержание всей культурно-художественной работы. Это содержание объясняет *глубоко активный, мобилизующий, агитационный характер* этой работы, *ее непосредственную связь с политическими и экономическими задачами* борьбы за социализм. Особенность активного характера культурно-художественной работы в условиях социализма состоит в ее *глубоко партийном содержании, в адекватной, оперативной форме*, призванной способствовать проведению в жизнь коммунистических идеалов. *Оперативность* культурно-художественной работы требует существенных изменений в ее содержании в зависимости от политических и экономических задач на каждом этапе или в каждом периоде.

Глубоко активный партийный характер *непосредственно* связан с другой основной чертой массовой культурно-художественной работы в коллективизированных селах. Речь идет о *комплексном* характере этой работы, выражающемся конкретно в многосторонности и разнообразности ее форм. Чем сложнее, многостороннее культурно-художественная работа, тем полнее, на более высоком уровне осуществляется ее оперативность, то есть в сущности *воспитательная эффективность*. В свою очередь, агитационный, оперативный характер массовой культурно-художественной работы является мощным *стимулом* непрерывного развития форм этой работы в направлении их многосторонности. Таким образом, создается живая, находящаяся в постоянном *кипении*, социалистическая культурная среда, которая *постоянно* воздействует на сознание крестьянина-коллективиста. Авторы статьи

подчеркивают особый интерес, который сами по себе представляют формы, являющиеся по своему конкретному содержанию сложными, многосторонними. В этом отношении такие формы, как выезд в деревни научных бригад, работа с книгой, проводимая сельскими библиотеками, выступления агитационных бригад художественной самодеятельности получили высокую оценку со стороны крестьян-коллективистов.

Воспитательная эффективность культурно-художественной работы увеличивается, если в художественных выступлениях принимают *непосредственное* участие сами коллективисты; таким образом коллективист *сочетает* процесс восприятия искусства с процессом исполнения, процессом художественного творчества. Поскольку он является не только зрителем, а *одновременно* и исполнителем, его чувства затрагиваются сильнее и глубже. Культурно-художественные выступления — в силу своего разнообразия оказывающие самое многостороннее влияние на сознание — будучи основаны, с идеологической и политической точек зрения, на позициях марксистско-ленинской партии, содействуют развитию у крестьян способности понимать и оценивать соответствующим образом процессы и явления общественной жизни (материальной и духовной), все более глубоко отличать— смотря на вещи в перспективе — существенное от несущественного, новое от старого, и действовать в соответствии с этим.

В статье подчеркивается также тот факт, что в условиях, когда культурно-художественная работа, развернувшаяся в коллективизированных селах, приобрела широкий массовый характер, в условиях, когда она стала особенно сложной и многосторонней, умение правильно организовать и руководить на высоком уровне всем этим культурным движением приобретает все большее значение.

Необходимо подчеркнуть, что процесс роста участия масс в культурно-художественной деятельности в условиях социализма — объективно обусловленный — не возникает сам по себе, как результат существования нового экономического базиса или некоторых благоприятных материальных условий. В этом отношении особенно важную роль играют партия рабочего класса, государственные органы и общественные организации.

LE RÔLE DE L'ACTIVITÉ CULTURELLE-ARTISTIQUE DE MASSE DANS LE DÉVELOPPEMENT DE LA CONSCIENCE SOCIALISTE DE LA PAYSANNERIE COLLECTIVISTE

RÉSUMÉ

Le développement de la conscience socialiste des paysans collectivistes est un processus complexe et multilatéral, déterminé par les changements profonds qui se produisent dans l'existence des travailleurs des campagnes, et à la réalisation duquel, sous la direction du parti de la classe

ouvrière, apportent leur contribution de nombreux facteurs et des formes variées. Comme le montrent les auteurs, les directions du processus du développement de la conscience socialiste de la paysannerie collectiviste — — loin d'être établies arbitrairement — sont déterminées objectivement par les relations de production socialistes, par la nouvelle réalité des villages. Les changements survenus dans la vie des masses paysannes jouent un rôle décisif dans ce sens, déterminant des modifications essentielles dans la physionomie spirituelle des collectivistes, en engendrant une soif toujours accrue pour la culture et pour le beau, phénomène caractéristique au processus de formation et de développement de la conscience socialiste.

La lutte pour la victoire des idéaux du socialisme, pour la formation et le développement de la conscience socialiste, représente le contenu principal de l'activité culturelle-artistique tout entière. Ce contenu explique *le caractère profondément actif, mobilisateur, d'agitation* de celle-ci, *son rapport direct avec les tâches politiques et économiques* de la lutte pour le socialisme. Le trait spécifique du caractère actif du travail culturel-artistique dans les conditions du socialisme, réside dans *son contenu profondément empreint de l'esprit de parti*, dans une *forme adéquate, efficiente*, destinée à contribuer à la réalisation des idéaux communistes. *Le caractère efficient* du travail culturel-artistique implique des modifications importantes du contenu en fonction des tâches économiques et politiques incombant à chaque étape ou période.

Le caractère profondément actif, empreint d'esprit de parti, est *directement* lié à un autre trait fondamental de l'activité culturelle-artistique de masse dans les campagnes collectivisées, à savoir la complexité de cette activité, exprimée de manière concrète par l'aspect multilatéral et la variété de ses formes. Plus l'activité culturelle-artistique est complexe, multilatérale, plus le caractère efficient — *l'efficacité éducative* — se réalise pleinement, à un niveau supérieur. A son tour le caractère d'agitation, opératif, de l'activité culturelle-artistique de masse constitue un *stimulant* puissant pour le développement *continu* des formes toujours plus diverses de cette activité . Il se crée ainsi une ambiance culturelle socialiste vivante, en continuelle *effervescence*, qui sollicite de façon *permanente* la conscience du paysan collectiviste. Les auteurs de l'article font ressortir l'intérêt particulier que suscitent les formes d'activité qui sont elles-mêmes, dans leur contenu concret, complexes, multilatérales. A cet égard, la brigade scientifique, le travail que déploient les bibliothèques communales, la brigade artistique d'agitation, font partie des formes qui jouissent de la faveur des collectivistes.

L'efficacité éducative de l'activité culturelle-artistique s'accroît lorsque, en tant que participant *direct* à la réalisation des manifestations artistiques, le collectiviste *joint* le processus de réception de l'art à celui de l'interprétation, de la création artistique. Le collectiviste étant non seulement spectateur mais aussi, *en même temps*, créateur, sa sensibilité est solicitée avec plus d'intensité et de profondeur. Etant, dans leur contenu concret, diverses et multilaterales, et par conséquent agissant de la manière la plus totale sur la conscience, les manifestations culturelles et artistiques, *orientées du point de vue idéologique et politiques à partir des positions du*

parti marxiste-léniniste, développent chez les collectivistes la capacité de comprendre et d'apprécier de manière adéquate les processus et les phénomènes sociaux (matériels et spirituels), de distinguer toujours plus clairement — à considérer les choses dans leur perspective, — l'essentiel du non-essentiel, le nouveau de l'ancien, et d'agir en conséquence.

De même les auteurs mettent en lumière le fait que dans les conditions actuelles — où l'activité culturelle-artistique qui se développe dans les campagnes collectivisées a acquis un large caractère de masse, où elle est devenue particulièrement complexe et multilatérale — l'organisation et l'orientation compétentes, à un niveau supérieur, de tout cet élan culturel, acquièrent une importance toujours plus grande.

Il nous faut souligner que l'accroissement de la participation des masses à l'activité culturelle-artistique dans les conditions créées par le socialisme — accroissement objectivement déterminé — n'apparaît pas automatiquement comme un résultat de l'existence d'une base économique nouvelle ou de conditions matérielles favorables ; à cet égard, le parti de la classe ouvrière, les organismes d'Etat et les organisations publiques jouent un rôle d'une importance particulière.

RETRIBUȚIA SUPLIMENTARĂ ȘI INFLUENȚA EI ASUPRA DEZVOLTĂRII CONȘTIINȚEI SOCIALISTE A ȚĂRĂNIMII COLECTIVISTE

DE

VASILE POPESCU

Încheierea procesului de colectivizare a agriculturii a însemnat o măreață victorie a poporului romîn, o confirmare deplină a justeței liniei politice a partidului nostru. Procesul de transformare socialistă a agriculturii a fost un proces complex, îmbrățișînd întreaga varietate a problemelor sociale, politice și economice din viața țărănimii noastre. În scopul asigurării victoriei depline și definitive a socialismului în agricultură, partidul s-a condus neabătut după indicațiile leniniste, folosind, în condițiile concrete ale țării noaste, o gamă multilaterală de mijloace și metode.

O mare importanță pentru realizarea cu succes a transformării socialiste a agriculturii a avut-o aplicarea creatoare a principiului leninist al cointeresării materiale. În condițiile existenței gospodăriilor individuale țărănești, atragerea acestora pe făgașul marilor unități socialiste — gospodăriile colective — , dezvoltarea în același timp a producției agricole, întărirea relațiilor de schimb dintre oraș și sat, consolidarea alianței muncitorești-țărănești nu sînt posibile fără asigurarea împletirii intereselor individuale ale țărănimii cu cele obștești, nu sînt posibile fără cointeresarea permanentă în producție a țăranilor muncitori. V. I. Lenin arăta că în perioada construirii socialismului, cînd, paralel cu existența industriei socialiste, agricultura se bazează pe mica producție de mărfuri, „nu trebuie să contăm pe o trecere directă pe baze comuniste. Trebuie să construim pe baza cointeresării personale a țărănimii”[1]. Ignorarea acestui principiu prejudiciază interesele economiei naționale, frînează construirea socialismului, dă naștere unor serioase greutăți în formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii.

---

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 33, E.S.P.L.P., București, 1957, p. 51.

Începînd cu plenara C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949, cînd s-au elaborat direcțiile principale ale dezvoltării agriculturii noastre, partidul a aplicat în mod creator principiul leninist, universal valabil, al cointeresării materiale. Zdrobind elementele antipartinice, fracționiste și deviaționiste, care au încercat să împiedice realizarea mărețului program de transformare socialistă a agriculturii, partidul nostru, sub conducerea încercată a Comitetului Central în frunte cu tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, a elaborat o serie întreagă de măsuri menite să întărească cointeresarea materială a gospodăriilor țărănești în dezvoltarea producției agricole, în folosirea formelor socialiste de gospodărire și să ușureze pe această cale trecerea maselor țărănimii la gospodăria colectivă. Astfel, luînd încă din 1953, o serie de măsuri pentru sporirea interesului material al producătorilor (desființarea cotelor la unele produse), C.C. al .P.M.R. a hotărît, în cadrul plenarei sale din 27—29 decembrie 1956, înlocuirea sistemului de cote în constituirea fondului central prin cumpărarea produselor la preț de învoială cu producătorii agricoli.

În întreaga perioadă a transformării socialiste a agriculturii, aplicarea principiului cointeresării materiale în întovărășirile și în gospodăriile colective care se înființau a fost, de asemenea, o grijă permanentă a partidului. Ea a avut un rol de excepțională însemnătate în dezvoltarea și întărirea economică a gospodăriilor agricole colective, în sporirea producției agricole. „Cointeresarea materială a colectiviștilor la dezvoltarea economică a gospodăriilor colective și la sporirea producției agricole — spunea tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la plenara Comitetului Central al partidului din 30 iunie—1 iulie 1961—a fost și este un principiu fundamental al partidului în opera de transformare socialistă a agriculturii" [1].

În procesul transformării socialiste a agriculturii, în întovărășirile agricole și în gospodăriile colective care luau naștere și se dezvoltau, conținutul principiului cointeresării materiale a colectiviștilor s-a îmbogățit cu numeroase elemente noi. O caracteristică importantă în acest sens este multilaterala sa aplicare în toate sectoarele activității economice a gospodăriilor colective. Astfel, avînd ca scop general dezvoltarea proprietății obștești și creșterea bunăstării colectiviștilor, cointeresarea materială se aplică în diferite forme pentru : creșterea producției cerealiere, animaliere, și hortiviticole ; folosirea pe scară mai largă a culturilor duble ; efectuarea unor lucrări de bună calitate de către mecanizatori ; sporirea cantităților de îngrășăminte naturale etc. Și în activitatea practică a colectiviștilor apar noi și noi inițiative valoroase ale aplicării multilaterale a cointeresării materiale.

De asemenea, trebuie subliniat faptul că, pe măsura procesului de întărire a gospodăriilor colective, capătă o pondere tot mai mare *funcția educativă a cointeresării materiale*, influența sa pozitivă în formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a colectiviștilor. Țăranii colectiviști sînt cointeresați în dezvoltarea producției atît în mod *individual*, în funcție de

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport asupra mersului îndeplinirii Directivelor Congresului al III-lea al partidului privind construirea socialismului la sate și dezvoltarea agriculturii*, Edit. politică, București, 1961, p. 13.

munca concretă a fiecăruia, cît și *în mod colectiv*, ca *membrii ai colectivului* gospodăriei agricole. Principiul cointeresării materiale aplicat în formele de organizare socialistă a agriculturii determină, astfel, trecerea de la înțelegerea intereselor individuale, imediate ale țăranilor la formarea și înțelegerea intereselor *colective* ale producătorilor dintr-o gospodărie agricolă colectivă. În acest fel, ca membru al unei gospodării agricole, colectivistul începe a fi interesat în dezvoltarea economică nu numai a sectorului la producția căruia participă efectiv, ci și a celorlalte sectoare. Rezultatele muncii celorlalți membri ai colectivului devin deci *determinante* asupra bunăstării fiecărui colectivist. Prin aceasta apar și se dezvoltă o serie întreagă de trăsături morale noi, de deprinderi și obișnuințe socialiste.

Pe măsura dezvoltării și consolidării gospodăriilor agricole colective, partidul a acordat o atenție deosebită introducerii noilor forme de cointeresare materială, îmbinînd astfel într-un mod cît mai just interesele obștești cu cele personale ale colectiviștilor. Între noile forme de cointeresare materială în agricultură pentru sporirea producției și care, indirect, influențează în mare măsură dezvoltarea conștiinței socialiste a colectiviștilor, desprindem ca fiind mai importante următoarele : a) *acordarea de avansuri bănești*, lunar sau trimestrial ; b) *permanentizarea brigăzilor și echipelor* ; c) *retribuția suplimentară* în funcție de producția obișnuită.

De remarcat că toate aceste forme au apărut în ultimii ani, cînd gospodăriile colective își cîștigaseră un prestigiu deosebit, cînd problema principală era întărirea lor economică-organizatorică. Aceasta demonstrează necesitatea existenței unor gospodării colective puternice pentru nașterea formelor noi ale cointeresării materiale. În același timp, sarcina principală — întărirea economică-organizatorică a gospodăriilor agricole colective — *cerea* apariția unor forme noi, mai eficiente de cointeresare materială a colectiviștilor în sporirea producției.

★

Acordarea de avansuri bănești, lunare sau trimestriale, constituie un mijloc puternic de stimulare a colectiviștilor în muncă. Prin aceasta, pe de o parte, crește interesul lor în dezvoltarea neîncetată a sectorului zootehnic, care aduce însemnate venituri bănești în tot timpul anului ; pe de altă parte, acordarea de avansuri bănești determină gospodăria colectivă să contracteze cantități tot mai mari de produse agricole pentru crearea fondurilor necesare plătirii avansurilor. De asemenea, acordarea de avansuri bănești duce la creșterea noii atitudini față de muncă, la întărirea disciplinei în muncă a colectiviștilor. Aceștia sînt direct interesați să participe la muncile agricole în tot cursul anului, să îndeplinească la timp și în bune condiții sarcinile lor de producție. Exemple de gospodării colective care acordă avansuri bănești sînt foarte multe. La plenara Comitetului Central din 30 iunie — 1 iulie 1961, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej arăta că aproape 900 de gospodării colective au acordat lunar avansuri bănești. Pe măsură ce gospodăriile colective se întăresc și veniturile lor bănești cresc, ele au posibilitatea să împartă cu regularitate avansuri. Semnificativă în acest sens este experiența gospodăriei agricole colective din Roșeți, regiunea București : dezvoltîndu-și neîncetat averea obștească și fondul de bază, care în 1962

a ajuns la 6 400 000 de lei, gospodăria a putut să acorde avansuri băneşti în 1960 din trei în trei luni, în 1961 din două în două luni şi, începînd din acest an, lunar [1]. În acest fel, colectiviştii s-au convins în mod practic că creşterea bunăstării lor este determinată în mod direct de dezvoltarea şi de întărirea gospodăriei colective ai cărei membri sînt.

De mare importanţă în formarea conştiinţei socialiste a colectiviştilor este şi permanentizarea brigăzilor şi echipelor. Acestea sînt formate din aceiaşi colectivişti, sînt dotate cu aceleaşi unelte şi maşini, le sînt încredinţate aceleaşi terenuri. În trecut, fluctuaţia colectiviştilor care treceau de pe o parcelă pe alta în timpul muncilor agricole, slaba lor cointeresare în munca efectuată a avut repercusiuni negative asupra producţiei. Dar nu numai atît. Formarea atitudinii socialiste faţă de muncă, a disciplinei în muncă, a spiritului colectivist erau de asemenea frînate. Colectivistul nu era interesat în mod direct de calitatea muncii pe care o făcea, ştiind că după el vine altul care, poate, va îndrepta sau va completa munca lui. Trecerile frecvente de la o brigadă la alta, de la o muncă la alta prejudicia formarea colectivului. Ca rezultat al permanentizării brigăzilor şi echipelor, lucrările agricole se fac într-un timp mai scurt, se foloseşte mai bine forţa de muncă. Mai mult, chiar calitatea lucrărilor efectuate de S.M.T. este controlată de majoritatea colectiviştilor din echipă. Lucrînd tot timpul împreună pe aceeaşi tarla, se dezvoltă spiritul colectiv, apar forme de întrajutorare în muncă, se naşte opinia colectivului. Interesul direct, material, duce astfel la apariţia de noi trăsături morale, de noi calităţi şi deprinderi. Aceasta se produce în lupta neîncetată cu vechile deprinderi şi obiceiuri ale ţăranului, cu vechea sa atitudine de mic-producător şi mic-comerciant, cu individualismul, rod a secole întregi de exploatare.

Aceste principale aspecte ale aplicării principiului cointeresării materiale, precum şi varietatea domeniilor şi formelor sale de manifestare izvorîte din *necesitatea obiectivă* a dezvoltării economice-organizatorice a gospodăriilor agricole colective, au fost puternic influenţate şi de *factorul subiectiv*, activitatea permanentă dusă de către partid pentru înflorirea satelor noastre. Plenarele Comitetului Central, cuvîntările conducătorilor partidului nostru, şi în special ale tovarăşului Gh. Gheorghiu-Dej, consfătuirile cu ţăranii colectivişti de la Constanţa şi Bucureşti etc. au atras de multe ori atenţia asupra neîncetatei întăriri a cointeresării materiale, au subliniat iniţiativele valoroase în această direcţie, dînd indicaţii de preţ pentru generalizarea lor. Astfel, tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej, la Consfătuirea de la Constanţa, aprecia în mod deosebit retribuţia suplimentară după producţia obţinută, iar la plenara Comitetului Central din 30 iunie—1 iulie 1961 a scos în relief rolul stimulator al acordării de avansuri băneşti. Organizaţiile de partid din gospodăriile colective, comuniştii au acordat o atenţie permanentă realizării iniţiativelor valoroase ale colectiviştilor, au desfăşurat pentru aceasta în rîndurile maselor ţărăneşti o muncă politică-organizatorică perseverentă. Folosind instrumentul economic al cointeresării materiale, organele şi organizaţiile de partid au

[1] *Lucrările sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naţionale, Cuvîntul deputatului Nicolae Rijnoveanu,* în „Scînteia" nr. 5 516 din 2 mai 1962.

desfășurat o importantă muncă de educare a țărănimii în spiritul colectivismului, al dragostei pentru munca în comun și grija față de avutul obștesc.

★

Retribuția suplimentară în funcție de producția realizată a apărut prin anii 1955—1956 (în 1956 ea a fost aplicată pentru prima dată la G.A.C. „Victoria" din Lenauheim și în unele gospodării colective din Dobrogea). O dezvoltare mai mare a luat-o după Consfătuirea de la Constanța, iar după încheierea colectivizării agriculturii retribuția suplimentară capătă o arie extrem de largă: în 1962 marea majoritate a gospodăriilor colective aplică retribuția suplimentară.

Încă la Consfătuirea de la Constanța, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej recomanda aplicarea pe scară cît mai largă a retribuției suplimentare, relevînd eficiența sa deosebită: „Introducerea retribuirii muncii în raport cu producția a dat rezultate bune în toate gospodăriile colective unde s-a aplicat; s-a întărit disciplina în muncă și răspunderea personală în executarea lucrărilor agricole, ceea ce a contribuit la sporirea producției și, mai ales, a productivității muncii" [1].

Retribuția suplimentară a luat naștere tocmai pentru a se îmbina mai bine interesele individuale cu cele obștești.

După cum se știe, repartizarea veniturilor între membrii unei gospodării colective se face după numărul de zile-muncă efectuate de fiecare. De o mare însemnătate pentru creșterea bunăstării colectiviștilor este continua creștere a *valorii economice* a zilei-muncă. Dar dacă *determinările cantitative* ale muncii sînt stabilite prin ziua-muncă în mod riguros, nu se poate spune același lucru despre felul în care aceasta determină *calitatea muncii*.

Ziua-muncă nu leagă în mod direct calitatea lucrărilor efectuate de către colectiviști de *rezultatul muncii*, de producția obținută. În acest fel, retribuirea obișnuită a colectiviștilor *numai* după zilele-muncă efectuate nu sporește în suficientă măsură cointeresarea lor în creșterea producției, în folosirea cît mai deplină a regulilor agrozootehnice etc. Fenomene negative, ca fuga după zile-muncă în dauna producției, s-au manifestat tot din această cauză. Au existat cazuri cînd membrii unei echipe sau brigăzi care munceau mai slab, realizînd o producție scăzută la hectar, obțineau la sfîrșitul anului aceleași venituri ca și colectiviștii din echipe și brigăzi fruntașe care acordau o mare atenție calității muncii. Asemenea fenomene au frînat dezvoltarea unora dintre gospodăriile noastre colective și se impunea cu necesitate lichidarea deficiențelor prin găsirea de noi forme de cointeresare materială a colectiviștilor în sporirea producției și a productivității muncii la hectar. Introducerea retribuției suplimentare a întîmpinat pe alocuri dificultăți. Deși cunoscută mai de mult, au existat totuși unele gospodării, chiar dintre cele puternice, care au întîrziat cu aplicarea ei (de exemplu, la G.A.C. „11 Iunie"-Pechea, regiunea Galați, retribuția suplimentară s-a

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1955—1959*, Edit. politică. București, 1959, p. 396.

aplicat doar din 1960). Aplicarea ei s-a lovit uneori de neîncrederea colectiviştilor în eficienţa acesteia, alteori de spiritul de comoditate al unor brigadieri sau şefi de echipă sau de subaprecierea ei. Mai trebuie să subliniem tot în acest sens necesitatea permanentizării brigăzilor şi echipelor, fără de care retribuţia suplimentară nu se poate aplica. În unele gospodării colective, deşi adunările generale au hotărît introducerea retribuirii suplimentare după calitatea şi cantitatea producţiei, totuşi, din cauza calamităţilor naturale sau a slabei munci organizatorice, hotărîrea nu s-a mai putut aplica (de pildă, la G.A.C. „Zorii socialismului"-Independenţa, regiunea Galaţi, datorită faptului că din cauza inundaţiilor nu s-a realizat la floarea-soarelui producţia planificată nu s-a mai aplicat retribuţia suplimentară).

Trebuie subliniat însă în mod deosebit faptul că, odată convinşi în mod practic de eficienţa retribuţiei suplimentare, colectiviştii au cerut în adunările generale aplicarea ei în toate sectoarele, au formulat numeroase propuneri în legătură cu aplicarea ei. Astfel, în adunarea generală de la G.A.C.-Izvoarele, regiunea Galaţi, colectivistul Stoian Ivanciu, în vîrstă de 67 de ani, văzînd eficienţa pe care a avut-o retribuţia suplimentară în G.A.C. „11 Iunie"-Pechea, a propus ca aceasta să se aplice în 1961 şi în Izvoarele, atît la simplii colectivişti, cît şi la brigadieri, luîndu-şi în acelaşi timp angajamentul de a obţine o producţie de 3 000 kg de porumb la hectar faţă de 2 000 kg cifra de plan.

Un exemplu interesant atît în ceea ce priveşte folosirea retribuţiei suplimentare pentru obţinerea unei producţii şi productivităţi ridicate la hectar, cît şi asupra felului în care se manifestă iniţiativa creatoare a colectiviştilor ni-l oferă gospodăria agricolă „1907"-Vlăsineşti, raionul Săveni. În această gospodărie, în 1961, pe 250 ha însămînţate cu porumb, colectiviştii au cultivat şi fasole. Pentru a cointeresa pe colectivişti în această acţiune care cere o mare atenţie şi muncă în plus, adunarea generală a hotărît să se acorde o retribuţie suplimentară, cu condiţia de a se realiza producţia planificată la cultura intercalată [1] (la Vlăsineşti, retribuţia suplimentară s-a acordat în forme vechi : atribuirea de zile-muncă în plus ; la gospodăria colectivă „11 Iunie"-Pechea, în cazul culturilor intercalate, s-a acordat însă ca premiu o anumită parte din producţia obţinută). Subliniind importanţa retribuirii colectiviştilor după producţia realizată, prin care se asigură o îmbinare mai bună a interesului obştesc cu cel individual, cointeresînd mai puternic pe colectivişti în sporirea producţiei la hectar, tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej a relevat tocmai acest aspect al *iniţiativei creatoare* a maselor : „Este semnificativ că iniţiativa creatoare a maselor a scos la suprafaţă forme variate de aplicare a principiului de retribuire în raport cu rezultatele muncii depuse "[2].

Retribuţia suplimentară în funcţie de producţia realizată se face în mod diferit după sectoarele de muncă. Astfel, se acordă colectiviştilor din brigăzile cerealiere care au depăşit producţia planificată un premiu în bani variind între 20 şi 50% (după cultura respectivă) din valoarea depăşirii producţiei, în afara retribuirii obişnuite, de bază a muncii. Acest premiu

[1] „Scînteia " nr. 5 498 din 4 aprilie 1962.
[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvîntări, 1955—1959*, p. 395.

se împarte colectiviştilor în funcţie de numărul de zile-muncă efectuat de fiecare la cultura respectivă. În cadrul brigăzilor zootehnice se acordă ca retribuire suplimentară premii în funcţie de producţia obţinută, de procentul de grăsime a laptelui etc., în sectorul legumicol în funcţie de cantitatea şi calitatea producţiei realizate etc. În cazul neîndeplinirii planului, se scade colectiviştilor din a căror vină s-a întîmplat acest lucru un anumit număr de zile-muncă, însă nu mai mult de 10% din numărul de zile-muncă efectuate de colectivişti la cultura respectivă. În caz de calamitate naturală se scade din producţia planificată gradul de calamitate, iar la ceea ce se obţine în plus faţă de această nouă producţie se acordă retribuţia suplimentară în aceleaşi condiţii de mai sus.

Datorită aplicării retribuţiei suplimentare, realizările economice ale gospodăriilor agricole colective au marcat o simţitoare creştere. Mai mult, cointeresarea materială a colectiviştilor prin forma retribuţiei suplimentare a făcut să existe numeroase gospodării în care *toate* brigăzile şi echipele să-şi realizeze producţia planificată. În realizarea producţiei de peste 5000 kg de porumb boabe la hectar, pe întreaga suprafaţă cultivată din gospodăriile colective din Sîntana, reg. Crişana, Plopu, reg. Galaţi, Miloşeşti, reg. Bucureşti etc., retribuţia suplimentară a avut un mare rol.

Desigur, creşterea producţiei duce la sporirea veniturilor colectiviştilor şi fără retribuirea suplimentară, acţionînd doar prin creşterea valorii zilei-muncă. Dar această creştere a valorii zilei-muncă apare *în mod indirect* şi se răsfrînge *în mod mijlocit* asupra retribuţiei globale a colectiviştilor. Conştiinţa socialistă a colectiviştilor este abia în curs de formare şi de maturizare, atitudinea socialistă faţă de muncă abia se făureşte, de aceea este necesar ca, în perioada actuală, stimularea materială să fie *directă*, *nemijlocită*, ceea ce şi realizează retribuţia suplimentară. Prin aplicarea retribuţiei suplimentare se asigură o mai justă retribuire după muncă a colectiviştilor, ceea ce are efect şi asupra creşterii producţiei, şi asupra formării conştiinţei. În acest ultim sens, *valoarea educativă* a retribuţiei suplimentare este excepţională. La fel cum în domeniul economic retribuţia suplimentară este aplicată în toate sectoarele de producţie ale gospodăriei agricole colective, acţionînd ca o pîrghie economică în sensul dezvoltării întregii gospodării, şi pe plan subiectiv ea influenţează pozitiv formarea şi dezvoltarea conştiinţei socialiste a ţăranilor colectivişti. Acţiunea pozitivă a retribuţiei suplimentare ca formă a cointeresării materiale a colectiviştilor se vădeşte în special în următoarele domenii: 1) în apariţia şi dezvoltarea unei atitudini socialiste şi a unei discipline conştiente în muncă; 2) în stimularea spiritului colectivismului şi al intrajutorării; 3) în stimularea spiritului răspunderii personale a colectivistului în cadrul răspunderii morale colective.

★

În formarea şi dezvoltarea conştiinţei oamenilor, existenţa lor socială are un rol determinant. Această determinare a conştiinţei de către existenţa socială se realizează, în special, prin acţiunea interesului material nemijlocit. Pe măsura întăririi colectivului din care face parte un individ, încep să apară şi să se dezvolte interesele materiale ale colectivului,

interese superioare celor individuale. Împletirea, în acest stadiu, a intereselor materiale individuale cu cele ale colectivului duce la sporirea eficienței lor pe planul conștiinței. Foarte interesantă este, în cazul retribuției suplimentare, urmărirea în mod concret a acestei dialectici a îmbinării intereselor individuale cu cele ale colectivului, a influenței lor asupra dezvoltării conștiinței.

Echipa 1 a brigăzii a III-a de la G.A.C. „11 Iunie"-Pechea, gospodărie distinsă cu Ordinul Muncii clasa I, este o echipă fruntașă. Colectiviștii din această echipă sînt cunoscuți ca oameni harnici, cu multă pricepere, formînd un mic, dar închegat colectiv de muncă. În 1960, introducîndu-se retribuția suplimentară la culturile prășitoare — floarea-soarelui și porumb — , echipa a muncit bine, și-a depășit sarcinile de producție, realizînd venituri suplimentare. Aceste venituri suplimentare au fost, ce-i drept, modeste, deoarece depășirile n-au fost mari. Astfel, tov. Marioara P. Ștefu a primit premiu pentru depășirea producției la floarea-soarelui 96 de lei, iar pentru depășirea la porumb 341 kg de porumb boabe (la cultura porumbului, în 1960, retribuția suplimentară s-a acordat în natură); tov. Victor Necula 88 de lei, respectiv 682 kg etc. Colectiviștii din cadrul echipei și-au dat seama că sporirea veniturilor lor depinde numai de felul în care muncesc, de grija pe care o acordă respectării regulilor agrotehnice, de spiritul colectiv, de echipă. Pe baza experienței dobîndite, echipa și-a organizat mult mai bine munca în 1961 ; în cadrul echipei s-a întărit disciplina, s-au executat în condiții bune și la timp toate lucrările de întreținere. Deși planul de producție a fost în 1961 mai mare decît în 1960, echipa a realizat depășiri însemnate și, ca urmare, însăși retribuția suplimentară a fost mult mai mare. Astfel, luîndu-i pe aceiași colectiviști, fruntași în producție, observăm sporirea însemnată a retribuției suplimentare : Marioara P. Ștefu a obținut în 1961, ca plată suplimentară, 275 de lei la floarea-soarelui și 1 217 lei la porumb, iar Victor Necula 203 lei, respectiv 930 de lei.

Dar aceste două exemple nu spun totul. Un fapt deosebit de important este că avîntul fruntașilor s-a obținut pe fondul *avîntului general al echipei*, că și colectiviștii care au avut rezultate mai slabe în 1960 s-au ridicat la nivelul fruntașilor. De exemplu, tov. Gh. Teoader, care în 1960 a avut rezultate mediocre (și în această echipă rezultatele mediocre sînt de fapt slabe, pentru că codași nu există !), a obținut în 1961, ca plată suplimentară, 203 lei la floarea-soarelui și 1 185 lei la porumb. La aceste rezultate însemnate s-a ajuns datorită sprijinului reciproc al membrilor echipei, întrajutorării în muncă, rolului pozitiv al exemplului înaintat. La început au acționat, bineînțeles, numai stimulentele materiale, interesul personal, dar în același timp, muncindu-se în colectiv, colectivul de muncă a avut o influență pozitivă asupra omului, născîndu-se astfel noi deprinderi și obișnuințe. La această dialectică complexă a felului în care acționează stimulentul material în formarea deprinderilor muncii socialiste, a îmbinării interesului individual cu cel colectiv, general, se referea V. I. Lenin cînd considera că orînduirea socialistă apare „nu nemijlocit pe bază de entuziasm, ci cu ajutorul entuziasmului născut de marea revoluție, pe

bază de interes personal, pe bază de cointeresare personală..."[1]. În acest fel apare și se dezvoltă *noua atitudine socialistă față de muncă, o disciplină conștientă, socialistă, în muncă.* Retribuirea după calitatea muncii mărește interesul colectiviștilor față de participarea regulată la lucrările agricole prin însuși faptul că, dacă nu-și îndeplinesc minimul de zile-muncă, colectiviștii nu mai primesc plată suplimentară. Iată încă un exemplu care demonstrează în acest sens forța transformatoare a retribuției suplimentare : colectivistul Marin Bigam din G.A.C.-Șoldanu, raionul Oltenița, nu participa pînă în 1960 efectiv la lucru în gospodărie, iar munca pe care o făcea nu era de calitate. Văzînd însă că la sfîrșitul anului 1960 o parte din colectiviști au fost stimulați de către adunarea generală cu produse și bani în mod suplimentar, a hotărît să lucreze în viitor cu tragere de inimă, să participe la cursul agrozootehnic etc. La început deci a intervenit stimulentul material, nemijlocit. Dar pe această bază s-au clădit în 1961 germenii unor deprinderi și obișnuințe noi. Faptul că la sfîrșitul anului 1961, pentru cele 346 de zile-muncă, a primit 1 360 kg de grîu, 1 700 kg de porumb, 2 380 de lei și alte produse l-a stimulat puternic în activitatea viitoare. Există o mare deosebire între colectivistul care abia își îndeplinea minimul de zile-muncă din trecut și colectivistul fruntaș Marin Bigam de azi, popularizat în multe rînduri pentru calitatea superioară a muncii pe care o îndeplinește.

Retribuția suplimentară ridică și alte probleme, dintre care una din cele mai importante este aceea a *luptei pentru calitatea muncii.* Numai o muncă de calitate, prin respectarea tuturor regulilor agrotehnice, duce la obținerea de producții mari și, implicit, la creșterea veniturilor colectiviștilor. Calitatea muncii se răsfrînge direct asupra cantității produselor. O muncă de calitate este mai grea, cere multă pricepere, un înalt simț de răspundere, o atitudine conștientă și creatoare față de muncă, un bun spirit organizator, inițiativă. Toate aceste calități nu le putea avea vechiul țăran individual decît în mică măsură ; ele se educă în cadrul muncii în gospodăria colectivă, iar dobîndirea lor nu este un lucru ușor. Retribuția suplimentară, interesul material nemijlocit are în această privință un rol determinant ; nu trebuie însă trecută sub tăcere sau neglijată nici intensa muncă educativă desfășurată de organizațiile de partid din gospodăriile colective. La educarea noii atitudini față de muncă concură astfel o mulțime de factori. Stimulentele materiale se împletesc cu stimulentele morale, primele fiind însă determinante. Gospodăria colectivă „Drum nou" din comuna Plopu, raionul Făurei, a obținut în anul trecut o producție medie de 5 044 kg de porumb-boabe la hectar pe întreaga suprafață cultivată de 640 ha. Pentru a obține o asemenea producție nemaiîntîlnită în comună și chiar în raion, a fost necesară o muncă intensă, de bună calitate și de loc ușoară (e de ajuns să spunem că s-au efectuat 3 prașile mecanice și 3 manuale). Ce i-a determinat pe colectiviști să muncească astfel ? Trebuie arătat că un mare rol l-a avut aplicarea retribuției după muncă și după producția obținută. Fiecare familie din gospodărie a primit, în medie, cîte 7 000—8 000 de lei, iar valoarea zile-muncă a ajuns la 40 de lei. Aceste succese i-au însuflețit și mai mult pe colectiviști. În adunarea generală,

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 33, p. 39—40.

colectiviștii, în frunte cu membrii și candidații de partid, și-au luat angajamentul să obțină o producție de 5 500 kg la hectar de pe întreaga suprafață cultivată cu porumb. Desigur că, în focul întrecerii entuziaste pentru realizarea angajamentelor lor, colectiviștii din Plopu vor avea de cîștigat nu numai material; în procesul de muncă se vor dezvolta deprinderile de sprijin și întrajutorare deja cîștigate, se va dezvolta mai departe noua atitudine față de muncă. Lupta pentru calitatea muncii capătă, în acest fel, și un înțeles de luptă pentru formarea unei noi conștiințe.

Retribuția suplimentară, prin îmbinarea stimulentelor materiale personale cu cele colective, are o mare importanță și pentru *formarea și dezvoltarea spiritului colectivismului, al întrajutorării*. Aceasta datorită însești caracteristicilor ei intrinsece. Retribuția suplimentară se acordă *în cadrul echipei*; colectiviștii primesc ca premiu, în funcție de zilele lucrate la cultura respectivă, o parte din valoarea producției realizate peste plan *în cadrul echipei*. În aceste condiții, nimănui nu-i este indiferent dacă tovarășul său face un lucru de mîntuială, dacă nu acordă suficientă atenție calității muncii. Interesul individual se poate astfel realiza numai *în* și *prin* cadrul interesului colectiv. Apare deci deosebit de limpede mecanismul prin care cointeresarea materială, personală a producătorului acționează în mod pozitiv asupra formării și dezvoltării unei deprinderi morale superioare, caracteristice relațiilor noi, socialiste de producție: colectivismul.

În etapa actuală de dezvoltare a agriculturii noastre socialiste, cînd aria aplicării retribuției suplimentare este foarte mare, cînd s-au biruit, în mare parte, greutățile începutului, principalul aspect al cointeresării materiale asupra căruia trebuie îndreptată atenția este continua întărire a laturii sale colective. Dar *conștiința solidarității colective* apare și se dezvoltă la țăranii colectiviști numai pe baza comunității materiale, nemijlocite, a *intereselor lor colective* în *cadrul echipei*. Individualizarea extremă a retribuției suplimentare în cadrul echipei, individualizare care s-a încercat în unele gospodării colective și în mare parte s-a renunțat la ea, comportă deficiențe nu numai în ce privește latura pur tehnică-economică a ei (risipă de forță de muncă, încărcarea șefului de echipă cu socoteli inutile, imposibilitatea aplicării ei la culturile care necesită participarea întregii echipe la recoltare, greutatea sau imposibilitatea măsurării cuantumului muncii fiecărui colectivist în parte etc.), ci și în ce privește latura moral-educativă. Individualizarea extremă a retribuției suplimentare duce la împărțirea lotului afectat echipei în zeci de parcele individuale, cărora colectivistul (sau familia) le acordă atenția necesară, fiindu-i însă indiferent ce fac tovarășii lui de echipă. Retribuția suplimentară în condițiile unei individualizări extreme pierde tocmai latura cointeresării colective, putînd deveni generatoare de atitudini și caractere ale vechiului mod de a trăi al țăranului, pe care socialismul le neagă. Aceasta constituie un nou argument, și de loc lipsit de importanță, pe lîngă celelalte argumente de ordin economic-organizatorice în defavoarea individualizării extreme a retribuției suplimentare.

E drept, încercările de a găsi noi forme ale retribuției suplimentare, cît mai individuale, care să depindă în cea mai mare măsură de munca depusă de fiecare colectivist au izvorît dintr-o serie de dificultăți reale

pe care le ridică retribuția suplimentară în cadrul echipei. În multe gospodării agricole colective, retribuția suplimentară pe echipe, iar în cadrul echipei în funcție doar de numărul de zile-muncă realizate de colectivist la cultura respectivă, a dat naștere uneori la nemulțumiri. Unii colectiviști au lucrat mai bine, cu mai multă atenție pentru calitatea muncii și au realizat un număr de zile-muncă egal sau chiar mai mic decît alții care nu au dovedit aceeași seriozitate în muncă, iar la retribuția suplimentară se bucură în mod egal (după zilele-muncă) de producția obținută de întreaga echipă : și cei care au muncit mai bine, și cei care au muncit mai puțin bine.

Aceste dificultăți sînt reale și s-au resimțit într-adevăr. Practica arată, totuși, că soluția nu trebuie să fie o individualizare extremă. Rezolvarea pozitivă a acestor dificultăți trebuie văzută tot pe calea întăririi cointeresării materiale *colective* a membrilor echipei, în sensul întăririi rolului opiniei colectivului, al controlului pe baza dezvoltării criticii și autocriticii în cadrul adunărilor de echipă, în dezvoltarea întrajutorării dintre colectiviști, în creșterea simțului de răspundere și de organizare al șefului de echipă etc. Aplicarea justă a retribuției suplimentare *cere cu necesitate* și cultivă în același timp întărirea deprinderilor noi, colectiviste în muncă, dezvoltarea continuă a conștiinței socialiste a colectiviștilor.

În numeroase gospodării colective se merge tocmai pe linia aceasta, a întăririi spiritului colectivist în cadrul echipei, a dezvoltării întrajutorării în muncă, a formării unei opinii puternice. Și rezultatele practice nu s-au lăsat așteptate. Echipa a 7-a din brigada I, condusă de Stan R. Marin a G.A.C. „8 Martie" din comuna Slobozia-Conache, raionul Galați, a obținut o depășire a producției de 14 918 kg la porumb boabe și 2 028 kg la floarea-soarelui, sau echipa a 4-a din brigada I, condusă de comunistul Victor Crăciun de la G.A.C. „Zorii socialismului" din comuna Independența, același raion, a realizat 8 187 kg de porumb boabe la hectar, revenind fiecărui colectivist la ziua-muncă, în mod suplimentar, 18 kg de porumb (în această gospodărie s-a acordat retribuția suplimentară în natură). Aceste echipe se mîndresc cu realizările obținute în producție, dar se mîndresc și cu un nou mod de a gîndi al colectiviștilor. Ele au avut rezultate frumoase tocmai datorită constituirii lor ca colective puternice, închegate, în care interesul colectiv se află la un înalt nivel; colectiviștii se ajută între ei, luînd atitudine imediată împotriva oricărei forme de dezinteres față de muncă și față de calitatea lucrărilor pe care le efectuează. Și astfel de gospodării colective cu echipe și brigăzi fruntașe nu numai în domeniul producției, ci și în domeniul formării și dezvoltării relațiilor socialiste, există pretutindeni, în toate regiunile țării. Pe măsura consolidării tuturor gospodăriilor colective, vor apărea noi și noi asemenea brigăzi și echipe în care colectivismul și întrajutorarea sînt fenomene obișnuite.

Retribuția suplimentară în cadrul echipei sporește importanța *răspunderii individuale a producătorului*. Această răspundere individuală apare însă în cadrul răspunderii morale a colectivului, fapt care îi sporește eficiența și valoarea. Colectivul de producție al brigăzii sau al echipei este o forță activă, creatoare, un nesecat izvor de inițiative. Răspunderea morală colectivă care ia naștere într-o brigadă sau echipă fruntașă cimen-

tează colectivul, unește pe membrii lui printr-o serie de relații noi, de o deosebită valoare : sprijinul și încrederea reciprocă, bunăvoința, grija față de interesele fiecărui colectivist în parte, întrajutorarea, relații de prietenie bazate pe o înaltă principialitate etc. [1]. În același timp, răspunderea morală a colectivului duce la creșterea și la îmbogățirea necontenită a sentimentului răspunderii morale a fiecărui individ în parte. Colectivistul începe în mod conștient să se simtă răspunzător de munca și de realizările celorlalți membrii ai brigăzii sau ai echipei în care lucrează. La început, acest fenomen a apărut spontan, pe baza interesului material direct și imediat. Pe măsură ce trece timpul, acest sentiment începe să fie înțeles, se transformă într-o deprindere, într-o valoroasă trăsătură de caracter a personalității.

Fenomenul acesta complex, care nu decurge de loc în mod lin, ci în cadrul căruia au loc nenumărate ciocniri între vechile deprinderi individualiste ale țăranului și germenii noii morale, socialiste, se află în prezent în plin proces de dezvoltare. Caracteristic este însă faptul că noul cîștigă mereu teren în conștiința și în comportarea țăranului colectivist. Dumitru Tudose, Erou al Muncii Socialiste, președintele gospodăriei agricole colective din comuna Stoicănești, regiunea Argeș, înfățișa la consfătuirea pe țară a țăranilor colectiviști acest fenomen în cuvinte foarte simple, dar în același timp foarte revelatoare : „La noi, în gospodărie, se spune : « Dacă pe terenul *încredințat echipei mele*, se găsește o buruiană, o mănînc ». S-a pornit « război » împotriva buruienilor" [2]. Un exemplu elocvent de încredere în munca tovarășilor, în simțul lor de răspundere, sentimente care, de bună seamă, nu au apărut dintr-o dată, ci s-au dezvoltat treptat spre deplina lor înflorire.

Asemenea exemple sînt nenumărate pe tot cuprinsul țării. Ele demonstrează în mod evident faptul că, după cum s-a subliniat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, „cea mai de seamă realizare o reprezintă însă succesele obținute în formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, a omului nou, constructor al socialismului" [3]. Iar în formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, un rol important a avut și are aplicarea permanentă a principiului leninist al cointeresării materiale.

★

Aplicarea permanentă a cointeresării materiale are o însemnătate excepțională în formarea și în dezvoltarea conștiinței socialiste a țărănimii colectiviste. Încheierea colectivizării determină apariția unor noi posibilități în dezvoltarea aplicării creatoare a principiului socialist al cointeresării materiale, în dezvăluirea noilor și variatelor sale potențe, în amploarea pe care o capătă noile sale forme de manifestare. Prin îmbinarea deosebită a intereselor individuale cu cele obștești, colective, retribuția suplimentară

[1] Vezi în această problemă : V. K. Bakșutov *Dezvoltarea morală a personalității în colectivele muncii comuniste*, în „Философские науки", 1962, nr. 1.

[2] *Consfătuirea pe țară a țăranilor colectiviști*, Edit. politică, București 1962, p. 88 (Subl. ns.).

[3] *Lucrările sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale, Cuvîntul tovarășului Nicolae Ceaușescu*, în „Scînteia" nr. 5 514 din 30 aprilie 1962.

în funcție de producția obținută își dezvăluie o multilaterală influență asupra formării și dezvoltării conștiinței socialiste. Retribuția suplimentară își exercită influența sa pozitivă asupra formării noii atitudini față de muncă, a disciplinei socialiste în muncă, a dezvoltării spiritului colectivist și întrajutorării, a întăririi sentimentului răspunderii personale în cadrul răspunderii morale colective etc. Aplicarea retribuției suplimentare, ca și a celorlalte forme ale cointeresării materiale, stimulează spiritul de inițiativă a maselor de țărani colectiviști și constituie o grijă permanentă a organelor și organizațiilor de partid. Cointeresarea materială a colectiviștilor în rezultatele muncii lor duce la dezvoltarea și la consolidarea economică a gospodăriilor colective, la sporirea producției agricole, la ridicarea nivelului de trai material și cultural al țărănimii, la creșterea bunăstării întregului popor.

Nu trebuie uitat însă că formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a țăranilor colectiviști este un proces complex și contradictoriu, de luptă încordată între vechile atitudini și comportări, care pierd pe zi ce trece terenul, și noile caracteristici ale personalității socialiste, care se întăresc și se dezvoltă necontenit. În acest proces concurează o varietate de mijloace ; cointeresarea materială, interesul material, personal, nemijlocit se împletește cu stimulentele morale. Un rol de extremă însemnătate îi revine în același timp muncii concrete educative, activității politice de masă desfășurate de către partid, iar sub conducerea partidului de către stat și organizațiile obștești.

Pe măsura dezvoltării conștiinței socialiste a colectiviștilor, rolul și importanța stimulentelor morale în muncă va crește tot mai mult. Aceasta va duce la noi schimbări calitative în viața și conștiința țărănimii muncitoare, va determina un nou avînt în muncă, noi realizări, noi perspective.

ÎNTRAJUTORAREA SOCIALISTĂ CA TRĂSĂTURĂ A RELAȚIILOR ȘI A COMPORTĂRII MORALE ÎN GOSPODĂRIA COLECTIVĂ

(Pe baza materialului adunat la gospodăria colectivă din Ceacu)

DE

ZAMFIR CĂTĂLIN

Întrajutorarea nu este un fenomen exclusiv moral, ci o trăsătură fundamentală a relațiilor materiale care se stabilesc între oameni în procesul vieții lor sociale.

Societatea presupune o activitate în *comun* pentru dominarea naturii, iar activitatea în comun implică întrajutorare. Ea izvorăște în primul rînd din caracterul social al producției. În planul conștiinței morale ea s-a reflectat sub forma deprinderii de întrajutorare și ca normă morală.

Proprietatea privată și exploatarea au contracarat însă cale de milenii dezvoltarea corespunzătoare a acestei trăsături. Întrajutorarea nu mai apare aici ca trăsătură fundamentală și nemijlocită a relațiilor dintre oameni, este redusă la *minimum* : *schimbul de activități și bunuri* se transformă, sub imperiul proprietății private și al exploatării, în contrarul ei, ia o formă înstrăinată : *forma concurenței, a luptei* între indivizi. Relațiile de întrajutorare sînt izgonite din sfera relațiilor sociale propriu-zise, a relațiilor de producție, în sfera relațiilor personale, devenind ele însele deci *neesențiale, nesemnificative, accidentale* pentru o întreagă epocă istorică.

În satul nostru s-au menținut unele forme de întrajutorare în sfera relațiilor personale, dictate de cerințele unei conviețuiri elementare. Ea avea loc mai mult în cadrul *relațiilor de rudenie*, puternice încă în satul nostru, sau în cadrul *relațiilor de vecinătate*. Acestea erau însă subminate de relațiile capitaliste, care le destrămau sau le dădeau un conținut contrar, transformîndu-le încetul cu încetul în relații de *schimb de echivalente*. De multe ori, relațiile de „întrajutorare" pe linie de rudenie sau vecinătate erau folosite de către chiaburi și boieri pentru a ascunde în spatele lor relații de exploatare.

Desființarea proprietății private și apariția proprietății socialiste a transformat producția dintr-un act privat într-un act social. Pe baza proprietății colectivist-socialiste iau naștere relații de *întrajutorare tovărășească și colaborare reciprocă* între oameni. Întrajutorarea se ridică de la nivelul relațiilor particulare, personale, la nivelul relațiilor nemijlocit sociale, devine trăsătură fundamentală a relațiilor de producție, a relațiilor economice, deci și a tuturor celorlalte relații umane. De aici și locul deosebit pe care îl ocupă întrajutorarea în cadrul conștiinței morale socialiste. Programul P.C.U.S. precizează în două dintre principiile codului moralei comuniste această trăsătură morală : a) „colectivism și întrajutorare tovărășească : fiecare pentru toți, toți pentru unul" și b) „relații umane și respect reciproc între oameni ; oamenii să aibă unul față de altul o atitudine de prieten, de tovarăș și frate" [1]. La Congresul al III-lea al P.M.R. se arăta că una dintre cuceririle moralei socialiste sînt noile „relații de întrajutorare tovărășească între cei ce muncesc" [2].

★

Satul Ceacu [3] este un sat ca multe altele de pe întinsul patriei noastre. Acum 13 ani, în ziua de 23 August, s-a înființat aici, în Ceacu, una din primele gospodării agricole colective din țara noastră, gospodăria agricolă colectivă „Gheorghi Dimitrov". Din acel moment n-au trecut decît 13 ani, dar viața satului este de nerecunoscut. Țăranii, săraci mai ieri lipiți pămîntului, au devenit multimilionari. S-au petrecut profunde transformări în viața oamenilor, în modul lor de a munci, de a gîndi, de a se comporta. Și asta pentru că aici — ca și, astăzi, pe întregul întins al patriei — s-a înfăptuit o adevărată revoluție.

În comunicarea de față ne propunem să surprindem unele aspecte ale acestei uriașe revoluții, și anume cîteva probleme legate de relațiile noi de întrajutorare din satul socialist [4].

Pentru a releva conținutul deprinderilor morale de întrajutorare, e necesară o analiză a diferitelor relații obiective care iau naștere în procesul muncii colective între oameni, a modului în care acestea se reflectă pe plan moral.

Oamenii intră în relații nemijlocite în cadrul brigăzii și al echipei. Forma de organizare a echipei, organizarea muncii și a repartiției influențează nu numai bunul mers al producției, dar și formarea noii conștiințe a oamenilor.

Inițial, organizarea echipei era următoarea : se dădea unei echipe un sector de muncă, munca se făcea individual, pe familii. Acest sistem de organizare nu dădea rezultate satisfăcătoare, influențînd negativ atît asupra calității muncii, cît și asupra formării conștiinței socialiste a colecti-

---

[1] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, Edit. politică, București, 1962, p. 437 — 438.
[2] *Congresul al III-lea al P.M.R.*, Edit. politică, București, 1960, p. 86.
[3] Comuna Cuza Vodă, raionul Călărași, regiunea București.
[4] În articolul de față sînt prezentate doar cîteva fragmente dintr-o lucrare mai mare.

viştilor. *Deşi proprietatea era colectivă, munca rămînea tot individuală.* Ţăranii lucrau tot ca nişte individuali, fiecare pe porţiunea de pămînt care i se repartiza. Nu era deci stimulată formarea *relaţiilor nemijlocite de întrajutorare* între colectivişti, care apar numai în procesul unei munci colective. Apoi se menţinea organizarea muncii pe familii. Organizarea muncii în cadrul familiei, stabilirea relaţiilor de întrajutorare numai după criteriul familiar (încurajată de această organizare a muncii) este o formă de organizare depăşită, în care relaţiile de producţie se realizau numai ca relaţii de familie, numai în cadrul acestora. Familia a devenit un cadru prea îngust pentru relaţiile de producţie socialiste, întrajutorarea devine o relaţie „naturală" între membrii unei mai largi colectivităţi de muncă, nu numai între membrii familiei. Nu este vorba de o depreciere a relaţiilor familiare, ci de necesitatea *separării* relaţiilor de producţie de relaţiile familiare, de o lărgire a relaţiilor de întrajutorare şi a obligaţiei morale de întrajutorare de la cadrul îngust al familiei la nivelul relaţiilor umane în general.

Repartiţia egalizatoare, care nu ţinea seama de calitatea muncii şi de roadele obţinute, reprezenta de asemenea o frînă în calea dezvoltării întrajutorării socialiste a ţăranilor colectivişti.

Practica vieţii însăşi a cerut şi a impus noi forme de repartiţie, adecvate naturii socialiste a relaţiilor dintre oameni şi care să stimuleze întrajutorarea lor.

Şi în prezent repartiţia se face după numărul zilelor lucrate şi specificul muncii depuse, dar pentru stimularea muncii de bună calitate se aplică şi repartiţia suplimentară (35%—40%) din depăşirea de producţie obţinută de pe întregul lot al echipei, repartizată membrilor ei în raport cu numărul de zile-muncă efectuate de fiecare la cultura respectivă. În acest fel, cel care a muncit mai mult sau mai bine la parcela de porumb, de exemplu, şi a obţinut deci mai multe zile muncă la acest lot, va primi o parte mai mare din repartiţia suplimentară dată pentru depăşirea planului de producţie pentru lotul respectiv decît unul care a muncit mai puţin la această parcelă. Este stimulată în acest fel munca de bună calitate, preocuparea pentru obţinerea unei recolte cît mai mari. Importantă este însă tocmai munca nemijlocită colectivă, relaţiile de întrajutorare directe care iau naştere în cadrul echipei în procesul muncii.

Ridicarea necontenită a calităţii muncii determină o îmbogăţire calitativă şi a relaţiilor dintre oameni stabilite în procesul muncii, a raportării lor unii faţă de alţii, deci şi întrajutorarea, cooperarea, se va îmbogăţi în conţinut. Lucrînd nu numai *mai mult*, ci şi *mai bine*, relaţiile de întrajutorare se lărgesc, devin mai substanţiale, cuprind noi elemente : schimb de experienţă, de metode ştiinţifice, exigenţă sporită unii faţă de alţii : dar devin totodată şi mai strînse, îmbogăţindu-se.

Nu de mult s-a luat hotărîrea ca echipele, brigăzile să fie organizate de colectivişti care stau pe aceeaşi uliţă sau pe uliţe alăturate. Motivul acestei organizări era acela că astfel se poate realiza o mobilizare rapidă a echipei sau brigăzii. Organizarea aceasta a avut însă o influenţă pozitivă însemnată şi asupra relaţiilor de *vecinătate*. Noile relaţii de întrajutorare şi colaborare reciprocă stabilite între oameni în echipă şi brigadă, deci

şi noua lor comportare în acest cadru al muncii colective, au întărit, au îmbogăţit cu un conţinut nou relaţiile de vecinătate. Relaţiile de vecinătate, de simplă alăturare, de convieţuire elementară au devenit relaţii dintre tovarăşi de muncă care au aceleaşi preocupări, acelaşi scop. Întrajutorarea accidentală, izvorîtă din simpla vecinătate, se transformă tot mai mult în prelungire firească a noilor relaţii şi comportări care au luat fiinţă în procesul muncii în comun ; vecinătatea simplă, coexistenţa elementară se transformă în tovărăşie, în prietenie profundă şi multilaterală. Oamenii se pot comporta cu greu într-un fel ca tovarăşi de muncă, şi în alt fel ca vecini. Acesta este unul dintre mecanismele de transpunere directă a noilor însuşiri morale cîştigate în munca colectivă în relaţiile particulare.

★

Un tip nou de relaţii de întrajutorare şi colaborare reciprocă apare în cadrul diviziunii muncii. Marea producţie agricolă nu se poate realiza decît printr-o diviziune a muncii între diferitele sectoare de producţie, printr-o adîncă specializare. Încă de la înfiinţarea gospodăriei din Ceacu au fost create ca sectoare distincte : un sector agricol propriu-zis (patru brigăzi), un sector legumicol (două brigăzi), un sector zootehnic (o brigadă), un sector pomi-viticol (o brigadă), un sector construcţii (o brigadă).

Diviziunea muncii între sectoare a mărit complexitatea relaţiilor dintre oameni, i-a făcut mai dependenţi unii faţă de alţii, a adăugat relaţiilor simple dintre ei şi relaţiile de întrajutorare şi colaborare dintre sectoare, concretizate în schimbul de activităţi dintre ele. Întrajutorarea îşi lărgeşte şi ea conţinutul, devenind întrajutorare nu numai *între oameni*, ci şi *între sectoare*. În acest fel, brigăzile de cîmp deservesc colectivitatea cu cereale şi sectorul zootehnic cu furaje ; sectorul zootehnic produce pentru întreaga gospodărie carne, lapte, ouă, lînă etc. ; sectorul legumicol produce legumele necesare, iar brigada de construcţii construcţiile necesare celorlalte sectoare. În sensul acesta activitatea colectiviştilor nu mai este depusă direct pentru ei înşişi sau pentru echipa (brigada) din care fac parte, ci şi pentru celelalte brigăzi, pentru dezvoltarea întregii gospodării. În munca lor pentru crearea bazei furajere necesare sectorului zootehnic, colectiviştii din sectorul cerealier apar, raportaţi la cei din sectorul zootehnic, nu ca simpli indivizi, ci ca reprezentanţi ai sectorului din care fac parte. În cadrul acestei diviziuni apar relaţii noi de cooperare între brigăzile care deservesc diferitele sectoare, şi deci şi între indivizii componenţi ai acestor brigăzi. *Această îmbogăţire a relaţiilor obiective de întrajutorare dintre oameni determină, în planul moral, o îmbogăţire substanţială a conştiinţei şi a deprinderilor de întrajutorare cu elementul nou al obligaţiei morale şi al deprinderii de colaborare între sectoare.*

Întărirea relaţiilor de întrajutorare între diferitele sectoare de activitate a constituit o preocupare permanentă a gospodăriei „Gheorghi Dimitrov". Cel mai acut s-a pus problema asigurării bazei furajere necesare dezvoltării sectorului zootehnic. Problema era foarte complexă şi de aceea trebuia găsită forma organizatorică cea mai potrivită pentru stimularea cooperării dintre sectorul cerealier şi cel zootehnic. La început s-a

căutat să se realizeze această legătură în mod direct : brigăzile de cîmp erau obligate toate să contribuie la crearea bazei furajere a brigăzii zootehnice. Această formă organizatorică nu a dat însă, în acea perioadă, rezultate (e vorba de anii 1949—1952). Lipsa unei cointeresări cuprinse în însăşi forma de organizare a muncii a brigăzilor de cîmp la realizarea bazei furajere, întărită de o desconsiderare a sectorului zootehnic şi, în general, de o conştiinţă puţin dezvoltată a intereselor colective,a îngreuiat relaţiile de cooperare dintre aceste două sectoare. În 1952, pentru a se îmbunătăţi aprovizionarea cu furaje a sectorului zootehnic s-a recurs la o nouă formă de organizare :

S-a creat o brigadă furajeră care să se ocupe numai de crearea bazei furajere, făcîndu-se astfel legătura dintre cele două sectoare. Forma aceasta a dat unele rezultate, dar producea şi multe încurcături, din cauza paralelismului creat între brigăzile de cîmp şi brigada furajeră ; era o fărîmiţare a muncii, care ducea la risipă de muncă şi nici nu stimula folosirea tuturor rezervelor furajere. În planul formării deprinderilor de întrajutorare între sectoare, ea nu stimula crearea preocupării membrilor brigăzilor de cîmp de a ajuta sectorul zootehnic, pentru că această sarcină revenea unei brigăzi speciale. Prin 1958, partidul a dat indicaţii concrete de mărire a sectorului zootehnic, demonstrînd eficacitatea lui economică. Ca răspuns la această chemare, ţăranii colectivişti din Ceacu au luat măsuri pentru a asigura o creştere rapidă a sectorului zootehnic. Dar pentru aceasta trebuia asigurată baza furajeră. Vechea formă de organizare nestimulînd cooperarea multilaterală dintre sectorul cerealier şi cel zootehnic, nestimulînd iniţiativa colectiviştilor din brigăzile de cîmp pentru valorificarea tuturor resurselor în vederea asigurării unui ritm rapid de creştere a bazei furajere, necesară dezvoltării vertiginoase a sectorului zootehnic, a fost părăsită. S-a recurs la o formă de organizare mult mai eficace : brigăzi complexe de cîmp (introduse în 1958). Brigada complexă de cîmp cuprinde pe lîngă culturile de cîmp, şi secţii ale sectorului zootehnic. De exemplu, brigada a 3-a complexă de cîmp are în grijă şi maternitatea de porci, oile mature, puii de găină, raţele şi gîştele ; vacile sînt împărţite între brigada 1 şi a 2-a. În acest mod, fiecare brigadă este direct interesată în crearea bazei furajere necesară secţiilor zootehnice pe care le are în primire. Se pare însă că şi această formă de organizare a brigăzilor (brigadă complexă de cîmp) şi-a epuizat rolul şi va fi părăsită. Ea a jucat un rol deosebit în formarea relaţiilor de întrajutorare dintre sectoare, dar în noile condiţii forma aceasta de organizare a început să frîneze dezvoltarea mai departe a sectorului zootehnic, să-l fărîmiţeze. Există tendinţa de a reveni la forma de organizare care cuprinde relaţii directe între sectoarele cerealier şi zootehnic, dar de astă dată pe baza unor deprinderi de întrajutorare între sectoare deja consolidate de formele organizatorice anterioare, pe baza unor bogate tradiţii.

Ni se dezvăluie astfel un aspect al legăturii necesare între deprinderea întrajutorării ca trăsătură morală şi relaţiile obiective care determină şi favorizează o asemenea deprindere.

Proprietatea colectivă şi relaţiile noi de întrajutorare şi colaborare tovărăşească determină apariţia unui nou interes (Engels : „Relaţiile

economice se manifestă, în primul rînd, ca interese"), *interesul colectiv* și *conștiința acestui interes. Obiectiv*, interesul colectiv se realizează prin munca comună, care încheagă relațiile de cooperare și întrajutorare dintre oameni. *În plan moral* apare obligația întrajutorării, deprinderea ei și convingerea că ea este necesară fiecăruia și tuturor.

Interesul colectiv, scopul comun este concretizat în *planul de muncă* anual și de perspectivă al gospodăriei. Planul de muncă funcționează ca unul dintre stimulii principali ai formării noilor relații de întrajutorare, ai obligației și deprinderilor morale de întrajutorare, prin funcția lui de canalizare a eforturilor colectiviștilor în munca comună de realizare a sarcinilor de plan ; închegarea eforturilor de realizare a sarcinilor de plan este stimulată și de *conștiința* scopului comun. Pentru aceasta o mare importanță o au **adunările generale**. Ele stimulează formarea conștiinței socialiste, atrag în centrul atenției colectiviștilor problemele mari ale gospodăriei, interesul colectiv.

Mecanismul acestui proces se desfășoară în felul următor : proiectul de plan este defalcat și discutat pe brigăzi, apoi, îmbogățit cu noile sugestii și propuneri, este refăcut și aprobat de adunarea generală. Din acest moment el devine lege și fiecare colectivist are datoria de a lupta pentru îndeplinirea lui. Noile relații care se stabilesc între oameni în munca de îndeplinire a scopului comun concretizat în sarcinile de plan sînt o nouă bază pentru întărirea deprinderilor de întrajutorare, pentru că însuși efortul de îndeplinire a planului este un efort colectiv, care are ca primă cerință colaborarea și întrajutorarea.

În condițiile proprietății private, întrajutorarea nu venea în general dintr-un interes comun de producție, nu era exprimată nemijlocit în relațiile de producție, ci era practicată numai în afara relațiilor de producție, în relațiile personale, accidental, ca formă a unei conviețuiri elementare și de aceea era redusă ca importanță, era nesemnificativă, întîmplătoare. În noile condiții, ea izvorăște din proprietatea colectivă asupra mijloacelor de producție, din interesul colectiv, apare deci ca relație obiectivă și necesară.

Existența conștientă a interesului colectiv face să dispară pericolul născut în urma diviziunii muncii pe sectoare, adică grija exclusivă pentru sectorul de muncă respectiv în detrimentul celorlalte, fapt care dăuna cooperării între sectoare. Preocuparea pentru dezvoltarea gospodăriei colective, existența în permanență în conștiința colectiviștilor a scopului comun a întărit conștiința morală a întrajutorării între sectoare. Mai în toate adunările generale colectiviștii fac propuneri nu numai pentru sectorul în care lucrează ei, ci și pentru celelalte sectoare, se simt nemulțumiți nu numai cînd treaba „nu merge" în sectorul lor, ci și în celelalte, își iau angajamente că vor ajuta și celelalte sectoare.

Modul de repartiție a veniturilor stimulează și el interesul pentru dezvoltarea întregii gospodării, întărește relațiile de întrajutorare între colectiviști. Valoarea zilei-muncă este unică pe gospodărie și depinde nu numai de realizările dintr-un sector sau altul, ci și de realizările întregii gospodării.

AJUTORAREA CELOR RĂMAȘI ÎN URMĂ. EXEMPLUL ÎNAINTAT – FORMĂ NOUĂ A RELAȚIILOR DE ÎNTRAJUTORARE

Socialismul este o societate în care procesul viu al dezvoltării face ca ceea ce astăzi este o excepție, un vîrf, mîine să fie obișnuitul. Alinierea se face după cei din față, nu după cei din mijloc. Procesul de ridicare rapidă și continuă a mediei la nivelul punctelor celor mai înaintate am putea spune că este una dintre trăsăturile caracteristice ale societății socialiste. Într-o formă concisă, Saint-Just spune că „tot ce nu-i nou în timpuri înnoitoare, e primejdios". În planul conștiinței, această cerință apare ca ridicare continuă la nivelul celor cu conștiința cea mai înaintată.

În G.A.C. „Gheorghi Dimitrov", problema ajutorului dat de către fruntași tovarășilor lor de muncă s-a pus în mod deosebit. Gospodăria, ea însăși fruntașă, are mulți fruntași.

În cadrul muncii colective, rolul exemplului înaintat, al fruntașului crește tot mai mult [1]. El este o oglindă vie a rezultatelor pe care le poate da o mai bună și mai conștiincioasă organizare a muncii, o aplicare mai eficientă a metodelor științifice înaintate, a unei conștiințe și comportări înaintate. Exemplul înaintat funcționează ca un stimul moral puternic pentru ridicarea tuturor membrilor colectivului la un asemenea nivel. Exemplul înaintat nu este însă suficient. Fruntașii trebuie să ducă ei înșiși o muncă continuă și perseverentă pentru a populariza metodele lor înaintate de muncă, pentru a *ajuta* pe ceilalți să se ridice la nivelul lor. La Congresul al II-lea al P.M.R., tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej spunea în acest sens : „Avem un număr mare de fruntași în toate ramurile industriei. Nu există astăzi întreprindere fără fruntași. Ei reprezintă o mîndrie a poporului nostru... Oare nu este în interesul oamenilor muncii ca, o dată cu popularizarea fruntașilor, să fie mobilizați cei mai luminați muncitori, tehnicieni și ingineri din întreprinderi pentru stabilirea măsurilor organizatorice concrete în vederea generalizării metodelor avansate de muncă?" [2].

Florea Alexandru — mulgător — a obținut rezultate frumoase în munca lui. Dar nu s-a oprit aici. El *a ajutat* și pe ceilalți tovarăși ai lui să se ridice la nivelul atins de el, prin expunerea metodelor folosite, prin sfaturile date celor mai tineri etc. Nu de mult, tovarășa Petra, o țărancă obișnuită, a fost trimisă la o gospodărie agricolă de stat tocmai în Transilvania, pentru a se documenta în construcția incubatoarelor făcute cu materiale locale. La întoarcerea sa s-au făcut și în gospodăria din Ceacu două asemenea incubatoare. În curînd, folosind literatura de specialitate, îmbogățindu-și metodele de lucru, tovarășa Petra a reușit să obțină rezultate excepționale : din fiecare incubator scoate în fiecare serie cîte 8 — 9 000 de pui, atingînd o proporție de 85 — 90 pui la suta de ouă.

---

[1] Vezi în această problemă N. Bellu, *Rolul istoric al clasei muncitoare în procesul formării și dezvoltării moralei socialiste în țara noastră*, cap. „Puternica forță moral-educativă a exemplului înaintat. Rolul fruntașului", în vol. *Dezvoltarea conștiinței socialiste în R.P.R.*, Edit. Acad. R.P.R., 1961.

[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1955—1959*, Edit. politică, București, 1959, p. 54.

Acum incubatorul este o școală continuă; învață aici tinerele colectiviste care vor să se specializeze în această muncă, vin colectiviști din întreaga regiune și chiar din alte regiuni ca să învețe de la tovarășa Petra.

Aproape zilnic sosesc scrisori pe adresa ei în care cei care au învățat de la ea îi aduc mulțumiri, îi împărtășesc succesele cît și greutățile, îi cer noi sfaturi. S-ar mai putea da exemple de zeci de fruntași în muncă ai gospodăriei din Ceacu : Gherghiciu Ion, Pascu Vasile, Nițu D., Paraschiv Nicolaie etc., care prin munca lor plină de abnegație, prin exemplul lor personal, cît și prin ajutorul direct dat celorlalți și-au adus aportul la dezvoltarea gospodăriei, la formarea unor oameni noi, cu care gospodăria din Ceacu nu se mîndrește mai puțin.

Relațiile dintre fruntași și colectiv, în direcția ridicării tuturor membrilor colectivului de muncă la nivelul fruntașilor, apar în această lumină ca o *formă nouă* a relațiilor de întrajutorare specifică relațiilor de producție socialiste. Această formă nu există și nici nu putea să existe în capitalism. Cel care producea mai mult și mai repede (e vorba de capitaliști, de proprietari) cîștiga mai mult. Dacă și ceilalți ar putea produce la fel, el n-ar mai cîștiga surplusul pe care îl bagă în buzunar datorită modului lui superior de a produce. De aceea nu are nici un interes să „ajute" pe ceilalți să ajungă la nivelul lui : capitalismul nu generează întrajutorarea, ci concurența. În socialism, unde scopul activității este comun, apare clară necesitatea întrajutorării ca ridicare a mediei la nivelul fruntașilor. Aceasta este o cerință a dezvoltării rapide și continue a societății socialiste. Socialismul și comunismul nu pot fi create numai de un pumn de oameni, ci de întreaga societate, de marea masă de oameni ai muncii. De aceea ridicarea permanentă a tuturor la nivelul celor mai buni este o necesitate și deci o legitate specifică socialismului și comunismului.

În noile condiții, apreciată nu mai este avuția personală, absolutizată de capitalism ci hărnicia, munca conștientă, de calitate, înaltele însușiri morale, conștiința politică înaintată. Aceste calități noi cu adevărat umane formează chipul fruntașului, exemplului înaintat. Cei apreciați în acest fel de colectiv au *datoria morală* de a ridica pe ceilalți la nivelul lor. *Această formă de întrajutorare reflectată în conștiința morală ca datorie a fruntașului de a ridica la același nivel pe tovarășii lui este o nouă calitate morală, un nou element care îmbogățește conținutul conștiinței morale și al deprinderii întrajutorării.*

Influența este însă și inversă. Însuși colectivul cere mai mult de la fruntași, pretinde ca ei să ajute pe ceilalți, dar îi și ajută să meargă mai departe, este mai exigent față de ei. Între fruntași și colectiv se încheagă *relații reciproce* de întrajutorare, în care sensul nu este deci numai de la fruntași la colectiv, dar și de la colectiv la fruntași. Interesant este că ajutorul pe care fruntașii îl *datorează* colectivului lor de muncă, oamenilor muncii în general și pe care colectivul îl *revendică* a devenit o obligație morală.

Fenomenul acesta apare deosebit de pregnant la alegerea în posturi de conducere a celor mai buni colectiviști, a fruntașilor : față de cei aleși exigența este sporită, ei trebuie să fie exemple în muncă, sînt ajutați să-și depășească defectele și asta nu numai pentru că sînt aleși în posturi de

răspundere, ci și pentru că au fost și vor trebui cu atît mai mult să fie și în viitor cei mai buni, să fie fruntași, exemple pentru toți. Cînd a fost propus ca brigadier Chirana Gheorghe, toți au fost de acord : „e un om muncitor, harnic", dar i-au atras atenția foarte serios și asupra lipsurilor : „E iute, nu dă atenție brigăzii, nu o lasă pe a lui niciodată" [1]. Într-o altă adunare generală, cînd a fost propusă Paraschiv Maria pentru consiliul de conducere, toți cei care au luat cuvîntul au lăudat-o : „E foarte bună", dar trebuie să-și îndrepte și unele lipsuri (noua răspundere, derivată din funcția în care era aleasă, nu le mai permitea de loc) [2]. În aceeași adunare a mai fost propus și Ion Florea să facă parte din consiliul de conducere. Adunarea generală a arătat că este un om foarte muncitor și priceput, „dar trebuie să stea mai mult de vorbă cu oamenii" [3]. Aceste vorbe simple au spus foarte mult pentru Ion Florea, care era ales președinte al gospodăriei.

Exigența față de cei care au funcții de conducere este sporită, li se cere o comportare și mai bună, nu li se trece nimic cu vederea. O greșeală care la un colectivist oarecare ar fi trecută ușor cu vederea, la cel care este într-o funcție de răspundere nu se poate să nu fie luată în seamă, apare ca ceva cu totul opus, contradictoriu cerințelor obiective impuse de locul (funcția) deținut în procesul de producție, deci al vieții, al existenței.

Într-o adunare generală, Slav Ilie îl critică „zdravăn" pe Belciu Nicolaie, șef de echipă, nu pentru felul în care muncește, „pentru că de harnic, e harnic", ci pentru că nu vorbește „cum trebuie", nu se poartă frumos cu oamenii. Față de fruntașii care, în funcții de răspundere, nu-și fac datoria, care le înșeală încrederea, colectiviștii sînt aspri : Pantilie Gheorghe, brigadier zootehnist, om harnic și muncitor de altfel, începuse de la un timp să abuzeze de bunul obștesc. Pentru această faptă, reacția colectiviștilor a fost intransigentă : a fost sancționat cu cinci zile-muncă, a fost scos din munca de brigadier și transferat ca simplu muncitor, la munca de cîmp. Adunarea generală a cerut să fie urmărit cum va munci de acum înainte, iar dacă va lipsi de la cîmp să fie sancționat cu cinci zile-muncă. Pantilie a spus că este de acord cu sancțiunea care i s-a dat și și-a luat anagajamentul să se îndrepte. De atunci Pantilie Gheorghe este unul dintre colectiviștii cei mai buni. Colectiviștii își stimează fruntașii, îi ajută, dar sînt și exigenți față de ei. Aceasta este marea forță de ajutorare a colectivului.

Cele cîteva exemple date mai sus relevă un fenomen foarte interesant pentru cercetarea noilor concepții și comportări morale. După cum am văzut, în funcțiile de conducere sînt aleși oamenii cei mai buni, adică după noua scară valorică cei mai muncitori, cei mai înaintați. De acum încolo cerințele colectivului față de ei, față de comportarea lor cresc și mai mult.

Relațiile de întrajutorare dintre fruntași și colectiv nu se restrîng numai la relațiile din interiorul gospodăriei, ci se extind și la relațiile dintre gospodării. Problema relațiilor de întrajutorare stabilite între

[1] Vezi caiet II de procese-verbale, procesul-verbal nr. 9 din 16 februarie 1953.
[2] *Ibidem*, procesul-verbal din 1 februarie 1955.
[3] *Ibidem*.

gospodăriile colective nu o vom analiza aici; o vom schița doar în cîteva cuvinte pentru a fixa cadrul general al întrajutorării. Gospodăria colectivă din Ceacu, ca una dintre gospodăriile cele mai vechi și mai puternice, a fost ea însăși întotdeauna un exemplu pentru celelalte gospodării mai tinere, pentru întovărășirile agricole sau pentru țăranii individuali, dar i-a și ajutat pe aceștia prin diferite mijloace și forme. Colectiviștii de aici se transformau spontan în agitatori. Arătau oamenilor realizările lor, le explicau de ce ele nu pot fi înfăptuite decît în cadrul gospodăriei colective etc. Ei simțeau datoria morală de a-i ajuta și pe cei care încă nu se desprinseseră complet de vechea lor conștiință de mic proprietar. Mobilizați de partid, colectiviștii din această gospodărie au plecat și prin alte sate, nu numai din regiunea București, ci și din alte regiuni, pentru a-i convinge pe țărani să pornească pe calea nouă a socialismului sau pentru a da o mînă de ajutor la organizarea noilor gospodării.

Relațiile de întrajutorare ale gospodăriei colective nu sînt nici pe departe epuizate de relațiile cu celelalte gospodării colective.

În realitate, gospodăriile colective se leagă prin zeci de fire în rețeaua noilor relații de întrajutorare și colaborare tovărășească apărute între oamenii muncii din țara noastră. Foarte interesant ar fi, de exemplu, de analizat relațiile de întrajutorare stabilite între clasa țăranilor colectiviști și clasa muncitoare și noua intelectualitate. Reținem doar semnificația morală a acestor relații de întrajutorare. În ele, țăranii colectiviști se leagă de toți oamenii muncii din țara noastră în efortul colectiv de construire a socialismului, se ridică la nivelul unei noi conștiințe socialiste prin prisma căreia relațiile de întrajutorare iau semnificația de relații la scara întregului popor. Prin ele țăranii colectiviști se încadrează în colectivul uriaș al oamenilor muncii din țara noastră.

Totodată plămădirea relațiilor de întrajutorare socialistă este un proces de durată, în care lupta împotriva vechilor convingeri și deprinderi morale nu s-a terminat. Întrajutorarea, devenită o trăsătură fundamentală a relațiilor de muncă, nemijlocit socială, determină cu aceeași necesitate apariția și dezvoltarea deprinderii morale corespunzătoare, a convingerii despre obligația morală a unui asemenea mod de comportare, activată și luminată permanent de întreaga activitate educativă desfășurată în acest scop de către partid.

ÎNSEMNĂRI DESPRE SCHIMBĂRI SURVENITE ÎN PSIHOLOGIA ŢĂRANULUI

Psihologie deschisă

DE

ALECU IVAN GHILIA

Nu ştiu dacă este definiţia cea mai exactă, dar mi se pare potrivită pentru ceea ce vreau să spun. Sîntem de acord cu toţii că istoricul proces de colectivizare a agriculturii a schimbat nu numai structura social-economică a satului romînesc contemporan, dar a adus modificări esenţiale şi în conştiinţa ţăranului, în psihologia lui. Reliefez aici doar cîteva fapte şi observaţii, poate nu dintre cele mai caracteristice, cu scopul de a furniza un fel de materie primă pentru psihologii de profesie. Modul de viaţă, munca, hrana, îmbrăcămintea, într-un cuvînt toţi aceşti factori materiali operează activ asupra psihologiei umane. Reportajul literar apărut în ultima vreme (înainte şi după încheierea procesului de colectivizare) fixează în aspecte multiple şi interesante aceste schimbări. Nu e cazul să mai insist. Sînt lucruri cunoscute de toată lumea. Ceea ce reportajul literar a consemnat mai puţin au fost tocmai acele schimbări survenite în psihologia ţăranului ca o consecinţă a noului mod de viaţă socialist, ca o consecinţă a mecanizării muncii agricole, a chimizării şi reorganizării după principiile ştiinţei şi agrotehnicii a producţiei agricole, a pătrunderii pe scară largă în viaţa satelor a culturii şi civilizaţiei. Sarcina surprinderii acestor schimbări revine în mare măsură romancierilor, nuveliştilor şi scenariştilor şi în îndeplinirea cu succes a muncii lor ei ar putea căpăta un însemnat ajutor de la oamenii de ştiinţă, de la sociologi şi psihologi, care, prin largi generalizări filozofice, ar putea să definească evoluţia acestei psihologii, a particularităţilor ei.

★

Nu am la îndemînă citatul binecunoscut din studiul lui Rebreanu *Laudă ţăranului romîn* în care marele romancier spunea cu adîncă mîhnire că literatura „despre ţărani" nu se face *„pentru ţărani"* prin simplul fapt

că țăranul nu știe să citească și definea mecanismul psihologiei țărănești ca un mecanism primar, dominat de porniri instinctuale. Romanul lui Rebreanu demonstrează strălucit ideea că independența morală și libertatea spirituală a țăranului sînt, în condițiile proprietății private, irealizabile. Luptînd pentru independența sa morală, „Ion e silit din prima clipă să renunțe la libertatea sa, să calce în picioare ce-i este mai drag. Dorind propria sa umanizare, Ion se dezumanizează" (Eugen Luca, *Literatura transformărilor revoluționare ale satului romînesc* în *Viața Romînească*, nr. 5, 1962).

★

Pe lîngă setea de pămînt, viața țăranului în trecut se consuma într-o continuă și umilitoare zbatere — o zbatere telurică, ostilă, cu pămîntul seceta, foamea, asuprirea ; urmărit de dușmănii vechi și spaime apocaliptice față de o natură sălbatică, pe care n-o putea stăpîni, de stihii și forțe obscure văzute mistic prin puteri diavolești și dumnezeești.

Politețea ceremonioasă, mișcarea stîngace, gestul potolit, vorbirea ocolită și metaforică sau, dimpotrivă, ieșirile violente, izbucnirile refulate, de o cruzime sălbatică uneori față de cei mai apropiați oameni (nevastă, copii) sau față de străinii asupritori (chiaburi, perceptori, vătafi, toate instrumentele de exploatare ale orînduirii bazate pe exploatare) erau extremele moduri de manifestare a unei psihologii înăbușite, ciuntite, apăsate de legile lumii exploatatorilor.

Totul ducea către o psihologie închisă.

Reducția sufletească pornea printre altele și din sentimentul foarte pregnant al izolării. Spre deosebire de muncitorii fabricilor, organizați și devenind conștienți — în lupta lor zilnică împotriva exploatării — de rolul lor istoric, țăranul trăia izolat pe bucata lui de pămînt (dacă o avea), în ograda sa separată prin gard de cea a vecinului, izolată de sat, de restul întregii umanități. Izolarea mergea atît de departe că de multe ori vecinii, rubedenii chiar, nu-și vorbeau ani de zile, apăsați fiecare de nevoile proprii și de dorurile înăbușite, fără ieșire. Punctele de întîlnire se consumau între biserică și cîrciumă, la zilele de sărbători, în prima înprejurare pentru a se desfășura public falsa morală și fariseismul religios al tagmei celor avuți (chiaburii satelor cu strane clădite lîngă altar, pozînd în enoriași pravoslavnici) și-n al doilea caz, la cîrciuma din mijlocul satului (proprietatea celor dintîi), unde țăranii care umpleau dimineața tinda bisericii se îmbătau adeseori cu basamac, uneori pînă la explozia resentimentelor înăbușite, pînă la răbufniri violente, încăierări sălbatice, sfîrșite nu de puține ori prin omoruri.

★

Astăzi, munca în comun, conviețuirea zilnică între oameni, ieșirea dintre gardurile ogrăzii schimbă structural sentimentul izolării, sentimentul de neîncredere, firea bănuitoare a țăranului. Mai mult, cele mai intime drame personale ies din cadrul familiei, ca să zic așa, inundînd ulița satului, judecate și limpezite de opinia întregului sat.

Lucrez în prezent la un film cu regizorul Horia Popescu, în care ne propunem să dezbatem tocmai o astfel de dramă. Trei surori, fete sărace

în trecut, fără nici o ieşire, înzestrate cu puţină frumuseţe, copleşite de apăsătoare complexe de inferioritate, de urîţenie(şi prin aceea că neavînd avere nu se pot mărita, nu-şi pot găsi fericirea personală), dobîndesc prin muncă, prin responsabilitatea pe care o au în construirea unei vieţi demne şi luminoase, propria lor demnitate şi frumuseţe umană.

Urîtele satului devin frumoase.

Convieţuirea şi munca în comun adîncesc relaţiile de intimitate dintre colectivişti, dîndu-le un caracter mai accentuat de omenie adîncă şi sinceră.

„Proştii" lui Rebreanu călătoresc acum cu „expresul" la Bucureşti, la Moscova şi pe nimeni nu mai miră pasiunea colectivistului pentru tehnică, sentimentul de siguranţă cu care se mişcă în universul devenit real, prietenos şi cognoscibil, curăţat de spaimele ancestrale, telurice.

★

Vechea literatură a consemnat neîncrederea ţăranului în tot ceea ce venea din afara universului său închis, conservator, opoziţia dintre sat şi oraş. Ce a mai rămas acum — în cadrul alianţei istorice dintre clasa muncitoare şi ţărănime — din această neîncredere?

Cuvîntările multor reprezentanţi ai agriculturii socialiste au exprimat convingător (în cadrul dezbaterilor sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naţionale cu ocazia încheierii procesului de colectivizare) sentimentul de recunoştinţă pentru eforturile clasei muncitoare de-a uşura truda ţăranului, sentimentul legitim de solidaritate şi contopire deplină cu idealurile clasei muncitoare. Dar ţăranul neaoşist, sămănătorist şi arhaic, legat de uneltele lui primitive de lucru, cu psihologia alterată de conservatorismul cădelniţat de popi, s-a schimbat dintr-o dată? S-a schimbat de la sine? Literatura de după 23 August, în ce are ea mai bun, a consemnat apariţia unui nou tip social în viaţa satului nostru, care a operat cel mai mult asupra psihologiei ţăranului: activistul de partid. Prin însăşi existenţa lui, activistul de partid constituie expresia revoluţiei, factorul istoric care a determinat evoluţia ţăranului de la o psihologe închisă către o psihologie deschisă, receptivă la toate marile prefaceri şi probleme ale contemporaneităţii.

★

Să luăm de pildă dedublarea, disimularea lui Moromete. Într-o lume clădită pe minciună, instinctul de apărare ducea la acea subtilă armă a disimulării pe care o utiliza cu atîta dibăcie Moromete. Colectivist însă, Moromete nu mai are pentru ce lupta cu arma disimulării. Nu mai are de cine se ascunde şi de ce să se ascundă. Într-o lume în care se instaurează cinstea, atitudinea nouă, tovărăşească, faţă de noi înşine şi de semenii noştri, ceea ce însemna în trecut o trăsătură evident pozitivă şi marca un ţăran dacă nu evoluat în orice caz inteligent, astăzi devine caduc, un mecanism psihologic rudimentar şi de neînţeles, care şochează principiile morale socialiste.

★

Aşadar, mecanismul unei psihologii primare, strict instinctuale (consemnat în opera lor de marii scriitori care au studiat şi redat fenomenul ţărănesc — Reymond, Balzac, la noi Rebreanu, Sadoveanu şi Slavici, Caldwel în America etc.), în condiţiile socialismului evoluează superior

către o psihologie complexă a unui om rațional, eliberat de complexe și refulări; un om care *se luptă* cu individualismul. Procesul acesta de prefacere implică, pe lîngă luptă, un umor de o subtilitate rară, un umor al seninătății, al bucuriei.

Redau neschimbat dialogul auzit la sediul unei gospodării colective din Moldova.

Un colectivist îi cere președintelui o căruță să meargă în cutare sat la o nuntă. Președintele îl refuză, explicîndu-i că-i necinstit din partea lui să pretindă așa ceva tocmai într-o perioadă cînd colectiviștii nu-și mai văd capul de treburi și utilajele sînt folosite la cîmp. Colectivistul în cauză insistă, explicînd că înțelege toate astea dar că lui îi trebuie neapărat căruță să meargă la nuntă în satul cutare pentru că el are o treabă foarte importantă acolo. La care un alt colectivist, prezent la discuție, i-o taie scurt:

— Mă Gheorghe, tot individualist ai rămas. Șmecher și individualist. Nu ți-ai schimbat conștiința.

De loc supărat, Gheorghe confirmă:

— Da mă, că eu am intrat mai tîrziu în gospodărie. N-am avut cînd.

— Da casă nouă ai avut timp să-ți faci?

— Nu știi că factorul material primează? — răspunde Gheorghe glumeț și pleacă din sediu.

Sau:

Un colectivist vine la sectorul unui comitet raional de partid, pune o listă pe masă și-i spune secretarului că-i datorează atîta și atîta cantitate de cereale.

— Cum așa? De unde pînă unde? se miră secretarul.

— De-acolo că dumneata ești vinovat c-am pierdut eu cerealele astea, răspunde colectivistul. De ce nu m-ai lămurit să intru și eu în gospodărie? Uite cît am pierdut, îți dai seama?

★

Și un dialog mai scurt. L-am întrebat pe un președinte de gospodărie colectivă, după sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale consacrată încheierii colectivizării agriculturii:

— Ce spui tovarășe? Cum te simți după sesiune?

— Foarte bine, mi-a spus președintele. Am devenit ministru.

Într-adevăr, agricultura noastră este condusă în momentul de față de peste 20 000 de miniștri și socialismul l-a învestit pe fiecare țăran colectivist cu o responsabilitate extraordinară, l-a ridicat la treapta unui constructor conștient al istoriei, înnobilîndu-l cu demnitatea și conștiința propriei lui valori. Sentimentul răspunderii, alături de sentimentul cinstei, descătușat de reziduurile trecutului, face din țăranul colectivist un om într-adevăr nou, produs al istoriei contemporane. Socialismul a cultivat și cultivă trăsătura fundamentală a țăranului romîn, omenia, cu toată complexitatea psihico-spirituală implicată de omenie, de la ospitalitate pînă la delicatețea și sinceritatea cu care-și deschide inima în fața prietenului, a oaspetelui străin care-i calcă pragul colectivei și al propriei sale case. La toate acestea (și poate cea mai de seamă cucerire a socialismului pe acest plan) se adaugă, dominant, sentimentul demnității umane, sentiment care pune în lumină adevărata frumusețe a omului.

TRĂSĂTURI NOI ÎN FOLCLORUL SATULUI COLECTIVIZAT

DE

VALERIU FILIMON

Cercetarea folclorului nou pune în discuție cu o deosebită evidență raportul tradiție-inovație. Acest raport se înscrie la rîndul lui în raportul estetic mai larg și esențial ca importanță (fiind de natură gnoseologică) dintre artă și realitate.

Propriu tuturor artelor, acest raport își are însă specificul său în folclor, deoarece el acționează potrivit particularităților creației populare. Caracterul colectiv, anonim, oral și sincretic diferențiază procesul spontan de creație folclorică de procesul exclusiv individual și deliberat a creației literare profesioniste (sau „culte").

În creația profesionistă „inovația" pe care o reprezintă o epocă față de alta, un curent literar față de cele precedente se înscrie într-o succesiune datată cu exactitate și periodizată după criterii istorice și estetice. În creația populară însă, acest prim aspect al tradiției-inovației, în sensul datării și periodizării producției literare populare pentru cercetarea ei istorică, este greu de conceput.

Romantismului folcloric (Bălcescu, Alecsandri, Russo) îi este caracteristică exagerarea istoricității pînă la valoarea de document din motive ce aparțin deopotrivă atît lipsei de metodă științifică de cercetare cît și elanului plin de generozitate patriotică propriu generației.

Ovid Densușianu arată că producțiile legate de viața practică (credințe, obiceiuri) „au un caracter istoric mai pronunțat" față de producțiile de „ordin ideal" (basme, poezii, legende) [1]. În primul caz, arată autorul, evoluția istorică acționează în sensul „dispariției" (deci faptul poate fi lesne constatat), în timp ce în producțiile nelegate de obiceiuri istoricitatea faptului folcloric nu poate fi fixată datorită „metamorfozării de imagini, de motive . . ." [2].

---

[1] Ovid Densușianu, *Cum trebuie înțeles folclorul*, Edit. Sesru, București, 1937, p. 9.
[2] *Ibidem.*

Fatpul că tradiția folclorică circulă îndeplinind o funcție activă, corespunzătoare momentelor sociale care se succed, face inutilă cercetarea diacronică pe care au exagerat-o Odobescu și mai ales G. Dem. Teodorescu.

Falsă prin esența sa filozofică, teoria fixistă a „matricei stilistice mioritice", formulată de Lucian Blaga, împinge problema în sfera anistoricului. Folclorul apare ca un relief static, amorf, ilustrare a unor principii transcendente, spiritualiste.

Cercetările noi, pornind de la premise teoretice care aparțin concepției și metodologiei marxiste, fac precizări esențiale pentru abordarea problemelor.

Vorbind despre datarea și periodizarea literaturii populare, I. C. Chițimia ține seama de o chestiune de primă importanță, anume că literatura este ficțiune și deci „documentația istorică exactă este difuză și transfigurată,. . . în schimb caracterul larg social este pregnant" [1]. Între „istoricitatea strictă" și „oglindirea având caracter general istoric-social" autorul face o distincție care corespunde realității artistice folclorice și poate constitui un principiu metodologic.

Concepînd termenul de periodizare ca un istoric literar, autorul se abate de fapt de la principiul formulat, considerînd în cele din urmă că cercetarea folclorului poate începe o dată cu textele datate, adică cu apariția colecțiilor.

Cercetătorul sovietic V. E. Gusev [2] abordează problema istoricității, am spune, dinăuntrul creației folclorice. Introducînd în discuție termenul de metodă artistică, autorul arată că legile gîndirii artistice acționează felurit în raport cu realitățile istorice și că imaginea artistică are sisteme diferite de constituire, în funcție de conținutul concret istoric și de gradul dezvoltării conștiinței sociale.

★

Ilustrarea concludentă a istoricității tradiției și inovației și a particularităților practice de delimitare în timp o poate oferi discuția în jurul distincțiilor de accepție terminologică : folclor tradițional, folclor contemporan.

În studiul său *Folclorul, cum trebuie înțeles* Ovid Densușianu susține punctul de vedere că întreaga creație populară este un fenomen viu, care trebuie observat și cercetat direct, deoarece el răspunde de fiecare dată unor cerințe proprii colectivității. Însușindu-ne acest punct de vedere, putem spune că în etapa actuală a dezvoltării creației populare cerințele spirituale ale maselor sînt deosebit de complexe.

Revoluția populară a produs schimbări fundamentale în modul de viață al poporului, în orientarea generală a gîndirii sociale și a sentimentelor.

---

[1] I. C. Chițimia, *Datarea și periodizarea literaturii populare*, „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", 1959, nr. 1—2.

[2] V. E. Gusev, *Folclorul rus*, în *Materiale și cercetări*, Edit. Acad. de Științe a U.R.S.S., vol. V, Moscova-Leningrad, 1960, p. 358.

Diferența esențială care există între modul de viață socialist și cele precedente, bazate pe inegalitate și exploatare, face imposibilă schimbarea funcțională integrală a creației vechi. Vitalitatea unor genuri scade. Cîntece populare de tipul celor de haiducie, de revoltă și răscoală, de cătănie în armata imperială nu mai răspund practic unor necesități estetice la nivelul actual al dezvoltării realității însăși, cît și al conștiinței.

Această creație constituie sub aspectul conținutului artistic concret folclorul tradițional propriu-zis.

O serie de producții populare, deși aparțin fondului tradițional, continuă să circule și să stea chiar la baza înnoirilor care au loc. Cîntecele lirice de dragoste (mai puțin cele „clasice" cu fata bogatului și săracului), cîntecele de petrecere, cîntecele legate de obiceiuri (la nunți sau la anul nou) formează acea parte a creației populare care prin substanța ei general umană poate fi adaptată unor noi cerințe ale sensibilității populare. În acest sens putem explica persistența doinei de jale și de noroc. În folclorul satului tradițional, doina de jale și noroc era reflexul unor anumite stări de lucruri, a unei psihologii sociale din care răzbătea apăsarea de clasă. În trecut, ele răspundeau unor cerințe estetice general sociale, în timp ce astăzi o doină de jale răspunde exclusiv unei condiții individuale, de pildă este datorită unei iubiri neîmplinite etc. Modificarea funcției estetice în sensul restrîngerii ei este evidentă. Modificarea funcției în sensul opus poate fi urmărită la cîntecele de dragoste, la cîntecele de petrecere, unde sentimentul de bucurie de viață apare în manifestarea lui neîngrădită, optimistă. Realitatea contemporană, prin conținutul ei uman pozitiv, potențează însușirile, influențînd gîndirea și afectele în mod indirect. Aceste două tipuri de adaptare funcțională a fondului tradițional reprezintă un alt aspect al tradiției și inovației, care permit laolaltă delimitarea sferei folclorului contemporan față de cel tradițional. Față de folclorul tradițional, *folclorul nou reprezintă creația poetică literară populară care reflectă transformările revoluționare ce au loc în viața socială, în conștiința și sentimentele maselor populare antrenate de politica partidului pentru construirea socialismului în patria noastră.*

★

Procesul de înnoire se realizează la nivelul gîndirii artistice spontan, sub înrîurirea directă a transformărilor revoluționare care au loc în viața socială și sub înrîurirea ideologică exercitată de politica partidului asupra conștiinței maselor populare. Acest proces își are deci rădăcinile în realitatea obiectivă și va determina o nouă orientare a sensibilității artistice. Sfera conținutului creației populare se va lărgi mai întîi prin apariția de noi teme, precum și prin îmbogățirea calitativ superioară a semnificațiilor temelor „permanente" sau „general umane".

Definind fenomenul — „frumosul este viața" — N. G. Cernîșevski făcea precizarea că „viața prezintă tot ceea ce este mai general din cîte

sînt dragi omului... în sens imediat, viața pe care ar fi voit s-o ducă, viața care-i place"[1].

Aspirația către o viață frumoasă se leagă în conștiința de veacuri a maselor populare de lupta împotriva exploatării. Această aspirație constituie conținutul și orientarea fundamentală a idealului estetic popular, din perspectiva căruia, în folclorul tradițional, epica și lirica cultivau gestul eroic și atitudinea socială directă față de exploatator, a eroului din baladă sau din poezia lirică. De aceea în conștiința maselor populare evenimentul istoric al eliberării patriei se leagă în modul cel mai adînc de aspirația lui de veacuri. Perceperea artistică a evenimentelor politice are drept sens fundamental munca eliberată.

„Frunză verde dintre vii
August douăzeci și trii
Ne-a scăpat de sărăcii
Apoi verde de stejari
Ne-a scăpat și de boieri
Pă boieri i-o alungat
Și pămînt nouă ne-a dat"

(*Flori alese din poezia populară*, „Biblioteca pentru toți", E.S.P.L.A., text: 650).

Înțelegerea populară pătrunde treptat sensurile istorice adînci ale evenimentelor la care participă nemijlocit:

„Frunzuță floare crețească
Octombrie să trăiască
Să trăiască-n veci de veci
C-a schimbat a lumii legi.
Dacă ieri n-aveam cuvînt
Astăzi noi care muncim
Viață bună ne-mplinim".

(*Flori alese...*, text: 652).

Munca liberă oferă baza reală pe plan social a dezvoltării însușirilor morale, estetice și politice ale oamenilor muncii, deoarece munca se transformă dintr-o necesitate impusă de menținerea condiției biologice în condițiile exploatării, într-o activitate creatoare, îndreptată în mod conștient către realizarea unei vieți fericite, în formele unei organizări sociale superioare, socialiste.

De aici elanul și energia care caracterizează efortul productiv:

„Dorul nostru-a fost dor mare
Cînd priveam peste ogoare
Și atît pămînt munceam
Și cu lacrimi îl udam...
Astăzi, cînd avem pămînt
Facem mare legămînt
Și mai aprig să muncim
Țara noastră s-o-nflorim
Și să-ntindem hora mare

[1] N. G. Cernîșevski, *Opere filozofice alese*, Cartea Rusă, 1958, p. 44.

Din hotare în hotare
Să trăiască, să-nflorească
Republica Romînească".

(*Flori alese...*, text : 687)

Sub aspectul inovației, tematica evenimentelor politice reprezintă o îmbogățire pe linia unui conținut inedit.

Folclorului muncitoresc îi era, ce-i drept, caracteristică atitudinea politică. Or, tocmai acest fapt face ca folclorul nou să dezvolte în forme superioare trăsături ale folclorului muncitoresc, cum ar fi militantismul și partinitatea. Generalizarea acestora ca însușiri de bază ale folclorului nou este posibilă în condițiile create de revoluția populară.

Artistic, aceste prime creații populare ale folclorului nou sînt apreciate de cercetători, în genere, ca mai puțin realizate.

Expresia lozincardă este socotită ca lipsită de virtuți estetice, emoționale, care să concure cu ceea ce ne obișnuise folclorul tradițional. Nu încercăm să contrazicem aici această apreciere. Trebuie subliniat însă că în vîltoarea evenimentelor la care participau înseși masele populare, aceste cîntece care „rimau lozinci" corespundeau unei anumite stări de spirit și constituiau o modalitate de expresie cu însușiri estetice tocmai pentru că sintetizau o reacție emoțională unanimă, fixată în tiparele înseși ale formelor agitatorice. În acest caz se aplică drept criteriu al valorii estetice a imaginii poetice gradul de individualizare a semnificațiilor. E drept că sub acest aspect imaginile nu trăiesc într-o expresie a generalizărilor individualizate, ci într-o expresie a generalităților.

Faptul trebuie explicat însă prin acea că, în gîndirea artistică, individualizarea se realizează în măsura în care însuși universul tematic conține detalii artistice suficient de bogate. Pînă la apariția formelor proprii modului de viață socialist, asemenea detalii caracteristice sînt înseși evenimentele politice care au loc în viața generală a societății.

De aceea sensibilitatea și conștiința populară percepe cu exactitate o stare reală și nu e vorba de o scădere a capacității artistice populare. Acest fenomen poate fi urmărit și în poezia profesionistă care, din aceleași motive, avea în bună măsură înfățișarea unei „poezii manifest".

Sentimentul de bucurie prilejuit de evenimentele politice își trage izvorul din conștiința muncii eliberate de exploatare grație tocmai acestor evenimente.

Pe măsură ce revoluția populară creează pe lîngă condițiile politice și pe cele materiale de trecere la formele socialiste de muncă, imaginea poetică a cîntecului nou cunoaște o nouă etapă de dezvoltare.

Locul poeziei cu lozinci de elogiu, îl ia o poezie de confesiune, care tinde către o desfășurare largă, de cronică autobiografică.

„Frunză verde foi de vie
Bine e-n gospodărie
C-am scăpat de sărăcie
De nevoi și de robie

De robie, de nevoi
De pîrlitul de ciocoi...
...Azi, cînd muncesc pe ogor
Îmi trimite mîndra dor
Pe-o frunză din lanul lor...
...Şi-apoi toamna cînd s-abate
Umplem sacii cu bucate
Umplem şi pătulele
De le troznesc grinzile...
...Din gospodăria noastră
Pîine albă-avem pe masă
Pîine albă c-am muncit
Pentru-un trai mai fericit".

(*Flori alese...*, text: 709).

Trebuie să remarcăm în primul rînd faptul că, în această etapă a dezvoltării folclorului nou, tema muncii, tema vieţii în colectivă, tema dragostei etc. apar contopite într-o singură tendinţă de obiectivare a reacţiei lirice prin înseşi elementele componente ale universului pe care, creindu-l material, îl descoperă estetic. Realitatea vieţii socialiste apare conştiinţei sociale populare „ca realitate a propriilor sale forţe esenţiale"[1].

Munca înăuntrul relaţiilor socialiste devine un act de creaţie liberă în care se concretizează individualitatea umană. Idealul estetic al unei vieţi frumoase „potrivit concepţiilor noastre" [2] se poate realiza în planul realităţii numai în condiţiile socialismului.

Eroul liric al poeziei populare aparţinînd acestei etape se individualizează înăuntrul multiplelor sfere tematice care luminează reacţii emoţionale şi de conştiinţă din unghiuri variate. Modalitatea de a tipiza reacţia lirică s-a schimbat după cum vedem, tocmai pe linia adîncirii şi lărgirii individualizării artistice. Sub aspectul valorii artistice deci, această etapă continuă o linie progresivă.

Imaginea poetică înregistrează un moment superior şi în tehnica realizării ei. Aspectul enunţiativ, discursiv al expresiei poetice aparţinînd primei etape („lozincarde") dispare. Bogăţia detaliilor vieţii cotidiene socialiste, de care se leagă sensibilitatea şi psihologia populară, este percepută ca semnificaţie în opoziţie cu tot ceea ce reprezintă detaliu caracteristic modului vechi de viaţă, din epoca muncii exploatate. De aceea construcţia autentică a imaginilor practice ne apare ca manifestare lăuntrică a aprecierii estetice făcute din perspectiva noului ideal de viaţă.

„Foaie verde fir sulfină
Dobroge, mîndră grădină
Neaua vremii s-a topit,
Şi tu ai intinerit,
Şi-oi intineri mereu
Ca un mugur verde, greu.
Dobroge, frumoasă fată
Ce tristă mi-ai fost odată

[1] K. Marx şi F. Engles, *Despre artă şi literatură*, Edit. pentru literatură politică, Bucureşti, 1953, p. 34.
[2] N. G. Cernîşevski, *op. cit.*, p. 44.

Lacrimile ţi-au ars faţa
Şi te-mbrobodeai cu ceaţa.
Ceaţa sărăciei, deasă,
Ca şi frunza de pe leasă...
Dobroge, mîndră copilă
Astăzi nu ţi-i traiu-n silă
Că odată s-a pornit
Vîntişor nepotolit
Şi-a fost vîntu fermecat
Răul tot l-a retezat
Şi l-a dus de l-a-ngropat
În cetatea lutului
În fundul pămîntului".

(*Flori alese...*, text : 697)

Construcţia antitetică implică, după cum vedem, o apreciere estetică diferenţiată. Viaţa nouă, ca proprie creaţiei, apare frumoasă şi e individualizată în forme care păstrează tiparul celor tradiţionale (apoziţia de semnificaţie metaforică : *Dobroge, frumoasă fată*, ca în folclorul tradiţional : *Măi bădiţă, floare dulce*), viaţa veche apare urîtă pentru că, în condiţiile exploatării, frumuseţea umană era ştirbită şi îngrădită. Înstrăinarea omului muncii de produsul său transformă munca dintr-o activitate în care se manifestă însăşi esenţa umană, într-o activitate auxiliară necesităţilor de ordin biologic. De aceea pentru omul sărac, copleşit de griji, semnificaţia estetică pozitivă a muncii sale exploatate este înăbuşită. Apariţia locului de muncă în folclorul nou poartă înţelesul adînc pe care îl oferă saltul enorm în istorie al socialismului. Tipizarea condiţiei lirice în universul concret al muncii este confirmarea unui nou stadiu în împlinirea idealului estetic popular. „Viaţa productivă..." în condiţiile muncii libere, socialiste devine „viaţa care produce viaţă" [1].

Pe linia unei puternice tradiţii poetice reapare tematica asupririi burghezo-moşiereşti. Denunţarea ei se face însă de data aceasta nu din perspectiva aspiraţiei de veacuri a poporului de a scăpa de exploatare, ci din perspectiva idealului împlinit şi deschis al desăvîrşirii lui în realitatea socialistă. Această nouă perspectivă, superioară, se exprimă artistic în faptul că demascarea asupririi nu se mai face ca în lirica tradiţională, prin portretizarea figurii neomenoase a exploatatorilor, ci prin detalii care aparţin lumii pe care o stăpîneau :

„Codrule cu frunză lată
Chinuiţi am fost odată
Că munceam pe la bogaţi
Goi-goluţi şi nemîncaţi.
Cît au plîns ăşti doi bătrîni
Se umpleau şapte fîntîni
Cît mi-au mers picioarele
Călcam, doamne, soarele

[1] K. Marx şi F. Engels, *Despre artă şi literatură*, E.S.P.L.P., Bucureşti, 1953, p. 45.

Cît au trudit aste mîini
Strîngeam nouă munți de pîni
Nouă munți, șapte coline
Dar a fost amar de mine
M-adăpam cu lăcrămioare
Și dormeam tot în picioare,
Învelit cu supărare
Codrule cu frunză mică
Astăzi lacrimi nu mai pică. . ."

(*Flori alese...*, text : 672).

Conceptul umanismului popular „om de omenie" capătă semnificație istorică nouă. Umanismul popular nu are nimic comun cu concepția nediferențiată a virtuții morale cultivate de creștinism. Umanismul popular este punct de vedere de clasă, aparținînd poporului muncitor împilat de clasele dominante. Realizarea pe plan istoric a „omului de omenie" implică tocmai ca o condiție necesară și esențială lupta de clasă, lichidarea claselor exploatatoare. În aceasta constă noua semnificație istorică a acestui concept care capătă înțelesul unui umanism socialist propriu poporului care construiește societatea socialistă.

„Că de-acu pînă-n vecie
Trebuie oameni de- omenie"

(*Flori alese...*, text : 678).

Noul profil al poporului nostru este surprins în nota lui esențială : conștiința demnității umane pe care i-o oferă viața nouă a patriei. Ea dă acea energie morală și încredere în realizarea deplină a idealului său de viață :

„Foaie verde de gutui
Tare-i forța omului
Că pe vînt mi-l potolește
Gerul crunt mi-l ogoiește.
Steaua-n sticlă o-nvelește
Și-o coboară în fereastră
S-aurească tinda noastră."

(*Flori alese...*, text : 708).

După cum se poate vedea chiar din exemplul citat, actul perceperii artistice a realității tinde către o mai mare individualizare. Procesul e interesant și semnificativ. Stadiul interferențelor tematice, în care trunchiul interferențelor este munca, începe să fie depășit în sensul unei continue disocieri tematice. Ramificările tematice se individualizează. Fenomenul își găsește explicația tot în realitatea socială. Complexitatea raporturilor omului cu noua realitate sporind pe zi ce trece, ar obliga la confesiuni, în sensul cronicii lirice, de proporții epopeice.

De altfel, asemenea dezvoltări lirice ample și există în materialele culese. Viața însăși, prin bogățiile evenimentelor și formelor cotidiene

în care se manifestă noile semnificații ale vieții, permite gîndirii artistice individualizarea atitudinii subiective în sfera unui singur univers tematic.

Diferențierea nu trebuie înțeleasă în sensul unei separații absolute. Corelația dintre fenomenele vieții sociale nu poate fi ruptă, și deci nici gîndirea artistică nu se va putea sustrage conexiunilor reale.

Procesul diferențierii tematice trebuie înțeles mai întîi prin prisma conținutului emoțional al poeziei.

Sentimentul de dragoste poate fi individualizat în împrejurări lirice diferite. Cînd apare colectiva, munca cîmpului etc., nu avem de-a face în continuare cu interferențe tematice, ci cu un cadru natural de viață.

Aceeași observație o facem și în cazul temelor mari : tema vieții în colectivă și tema muncii.

„Cînd răsare soarele
Rîd pe cîmp tarlalele
Toate colectivele
Parcă sînt miresele
Cînd se pornesc nunțile.
Rîd în zare, rîd la soare
Sute, sute de tarlale
Peste tot e veselie
Și în sate și pe glie
Că avem gospodărie
Și-am scăpat de sărăcie
Și trăim în bucurie
Cu cinste și omenie".

(*Flori alese*, . . ., text : 719).

În realitate, nimeni nu poate concepe viața în colectivă decît ca o formă socialistă a muncii. Artistic însă, conținutul emoțional se poate individualiza prin notații aparținînd unui singur aspect al realității satului. Un cîntec de muncă poate avea o astfel de structură :

a) „Foaie verde trei aluni
Drag mi-a fost cu boii buni
. . . . . .

b) Dar mai drag îmi e acum
Cînd tractorul scot pe drum
Și mi-l bagă-n arătură
Și pe soare și pe bură
Că eu sînt ficior de liu *
Plec devreme, vin tîrziu
Călăresc pe-o herghelie
Grîu să crească în cîmpie
Herghelie nevăzută
Și de mine cunoscută".
. . . . . .

c) „Cînd mă-ntorc în spicul nopții,
Mîndra-mi șade-n fața porții
Ca o floare de cicoare
În brigada ei cea mare
De nu-i afli-asemănare".

* Harnic.

În acest cîntec distingem mai întîi o imagine a muncii cîmpului, realizată autentic ; al treilea grup de versuri alcătuiesc un alt cîntec cules şi în varianta cîntată de Constantin Pîrcălabu, din comuna Pripoeni, regiunea Piteşti :

„Cînd mă-ntorc în spicul nopţii
Mîndra-mi şade-n umbra porţii
Ca o floare de cicoare
De nu-i afli-asemănare
În brigada ei cea mare.

(Arhiva Institutului de folclor)

Într-un alt cîntec găsim varianta :

„Floare dragă prinsă-n iie
Tare drag îmi este mie
Cînd vin din gospodărie
Cînd vin seara-ncet pe lună
Cu inima-n voie bună
Şi m-aşteaptă la portiţă
Tot oftînd a mea fetiţă,
Mă pîndeşte-mbujorată
Şi stă-n umbră nemişcată"...

(*Flori alese...*, text : 714).

Ne aflăm în faţa unui fenomen tipic de individualizare a sentimentului liric prin contaminarea a două texte care circulă independent. Conţinutul afectiv apropiat : bucuria muncii, bucuria dragostei, împlinirea lor în planul larg al vieţii noi stau la baza contaminării. În folclorul tradiţional, sudarea apărea cu mult mai omogenă, datorită faptului că practica artistică îndelungată izbutise să realizeze un bogat univers de motive poetice, cu semnificaţii poetice relativ consacrate, prin dezvoltarea cărora se putea constitui imaginea artistică.

În folclorul nou, procesul fixării de semnificaţii emoţionale într-un *motiv poetic* — înţeles ca detaliu caracteristic aparţinînd unui univers tematic — presupune o desfăşurare în timp.

De pildă, imaginea poetică a vieţii în colectivă începe să se constituie, folosindu-se tehnica tradiţională a dezvoltării motivului. În textul citat mai sus :

„Cînd răsare soarele
Rîd pe cîmp tarlalele
Toate colectivele
Parcă sînt miresele
Cînd se pornesc nunţile",

întregul univers al vieţii fericite în gospodărie tinde să se concentreze în analogia — cuprinsă de comparaţie — în care este fixată ideea de împlinire. Într-un alt cîntec reapare aceeaşi analogie :

„Foaie verde şi-o alună
Colectiva noastră-i bună

Rîde ca şi o mireasă
Cînd intră mirele-n casă. . ."

(*Flori alese. . .*, text : 720).

Generalizîndu-se prin circulaţie, adevărul analogiei se va fixa în conştiinţa poetică populară, alcătuind un motiv poetic la îndemîna fanteziei creatoare.

După cum în folclorul tradiţional contaminarea motivelor nu duce la neutralizări tematice, nici în folclorul nou fenomenul nu este posibil. Contaminările au întotdeauna o finalitate pe planul individualizării sentimentului liric şi, ca atare, prin semnificaţia lui dominantă se poate clasifica tematic un text.

Din cele arătate se desprinde un aspect caracteristic acestui nou stadiu al dezvoltării folclorului nou : pe măsură ce practica artistică va crea un arsenal bogat de motive poetice, cu semnificaţii emoţionale stabile, poezia lirică va evolua către o lirică prin care să trăiască infinitele nuanţe umane ale realităţii contemporane.

Acest înalt nivel al artei poetice populare pe care l-a perfecţionat secole la rînd folclorul tradiţional îl realizează într-un răstimp relativ scurt folclorul nou ca o ilustrare în plus a relaţiei dialectice care există între tradiţie şi inovaţie în creaţia populară.

Din textele citate în cuprinsul lucrării putem face în continuare observaţia cu privire la structura imaginii poetice în folclorul nou.

Versuri ca acestea :

„Cînd mă-ntorc în spicul nopţii
a) Mîndra şade-n umbra porţii.
b) Mă aşteaptă-mbujorată
Şi stă-n umbră nemişcată.
c) Ziua-ntreagă tot pe şes
Să mă pierd prin grîul des
Să mă duc şi să mă pierd
Cît e ziua să-l dezmerd
Pîn-o fi la secerat

(*Flori alese. . .*, text : 718).

d) Şi iar verde viorea
Îmi şopteşte inima
Treci de-a lungul cîmpului
Şi la umbra rugului
În marginea satului
Ai să vezi o crucişoară
Cioplită din bărdişoară
Lîngă ea fecior în groapă
Doarme afundat de-o şchioapă
Cu ţarina peste pleoapă
A fost rus voinic ca bradul,
Nemţii l-au ucis cu brandul.
A fost om de omenie,
Doarme-aici pentru vecie.
Doarme, somnul lin să-i fie
Că din viaţa dăruită
Creşte grîu şi facem pită".

(*Flori alese. . .*, text : 679).

Se observă tendința către nuanțare a detaliilor de observație, mergîndu-se chiar pînă la tente picturale. Fixarea impresiei artistice într-o astfel de modalitate marchează începutul unei depășiri a tot ceea ce a realizat, sub acest raport, folclorul tradițional.

Introspecțiile sînt proprii poeziei „culte". Pătrunderea tot mai largă a culturii în rîndul maselor populare nu poate fi lipsită de urmări în ce privește specificul creației populare. Ca urmare a faptului că astăzi nu mai avem neștiutori de carte, actul memorării și intervenției individuale în text, prin aspectul scris, poate avea urmări variate, care pot duce chiar la restrîngerea într-un anumit sens a caracterului anonim sau sincretic.

Evoluția de la imaginea sintetică, tipic tradițională, la cea analitică, impresivă, este aspectul cel mai semnificativ al culturii poetice populare noi. El dovedește larga penetrație într-un sens și celălalt a celor două tipuri de cultură unite prin același ideal estetic, avînd același caracter popular. Indiferent însă de gradul asimilării unor modalități de expresie proprii poeziei profesioniste, e greu de presupus că dispare individualitatea creației populare, indiferent ce forme noi va lua. Inovația nu se poate realiza în afara trăsăturilor particulare ale procesului de creație populară, pe care le implică caracterul colectiv și sincretismul.

Procesul de înnoire este la fel de ușor sesizabil în privința limbajului poetic. Sfera lexicală este simțitor îmbogățită. Actul perceperii estetice a realităților noi implică desemnarea lor lingvistică și deci asimilarea în complexul raporturilor estetice ca detalii semnificative: gospodărie, colectivă, electrificare, tractor, socialism, tarla etc.

Cea mai stabilă componentă stilistică a poeticii populare o formează tehnica prozodică și versificația. Sistemul prozodic rămîne cel tradițional (alcătuit din unități metrice de 5—7 și 6—8 silabe, într-o succesiune de accente trohaice). Consemnînd această structură tradițională a realizării „tehnice" a expresiei, creația populară își păstrează tiparul ei stilistic specific, rămînînd în același timp deschisă înnoirilor de conținut și modalităților de realizare a imaginii, de structurare în expresie a conținutului.

★

O temă care ocupă un loc important între „temele noi" ale folclorului nou este tema partidului.

În conștiința populară existența partidului se identifică cu viața nouă a patriei noastre socialiste. În ideea existenței partidului este cuprinsă semnificația profundă, sensul istoric al vieții contemporane.

„Azi, partidul cel curat
Ca argintul strecurat,
Ca soarele luminat
Scrisă-n foi ne dă povață
Cum să trăim altă viață".

(*Flori alese* . . . text: 678).

Întregul proces al renașterii vieții în formele ei socialiste este condiționat de politica partidului. Demnitatea umană și certitudinea, am spune filozofică, a gîndirii populare își au izvorul în clarvăzătoarea lui politică.

Din modul de individualizare folosind paralelismul dintre soare și învățătura dată de partid rezultă înalta prețuire a partidului, văzut ca o manifestare superioară a gîndirii umane în folosul umanității :

„Soare, soare, sfinte soare
Piatră de foc călătoare
De n-ai răsări în zori
N-ar fi cîmpul plin de flori...
...Soare, de n-ai răsări
Omul pe pămînt n-ar fi
Soare, soare, sfinte soare
De ce ți-e cu supărare?
— Supăratu-s supărat
Că pe pămînt mi-am aflat
Un alt soare ce lumină,
Oamenii la el se-nchină....
— Bucură-te, sfinte soare,
Nu-ți fie cu supărare
Că lumina ce s-arată
Nu-i lumină-nșelătoare
Pentru tot omul răsare
Unde cade a ei rază
Oamenii se-nsenînează...
Tu creșteai grîul în țară
Pentru oameni de ocară
Dar astă lumină-l crește
Pentru cel care muncește
Că lumina care spui
E raza partidului...

(*Flori alese...* text : 654).

Poezia populară închinată partidului este mai mult decît o poezie a elogiului, cum este poezia închinată evenimentelor istorice — *ea este o poezie a identificării.* Transpunînd în viață planurile construcției socialismului elaborate de partid, masele populare își însușesc țelurile politicii partidului, urmărind realizarea unei vieți fericite pentru întreg poporul, se identifică cu politica lui.

Această adeziune largă de care este pătrunsă conștiința populară explică elanul constructiv al maselor.

În tot ce se realizează pulsează prețuirea unanimă a poporului nostru față de partid.

„De pe-aici din depărtare,
Eu îți scriu, bade, scrisoare,
Și ți-o scriu noaptea pe lună
Să-ți vestească voie bună;
Și ți-o scriu cu-n vîrf de rază
Că dorul mă săgetează
Bade-al meu de la oraș
Frumos ca un muguraș
Bade-al meu, voinic strungar,
Și de pluguri făurar

Vreau să știi că pe la noi
Pică frunza din zăvoi
Și bat vînturi și bat ploi
Și pe cîmp tractoare ară
De cu zori și pînă-n seară.
... Și vreau, bade, să mai știi
C-avem multe bucurii
Bucurii și veselie
C-am făcut gospodărie.
Bădiță, la tine-acasă
Măicuța-i tare voioasă
Nu-i trece timpu-n zadar
C-a-nvățat abecedar
Și ca mîine o să scrie
Gîndurile pe hîrtie.
Pentru toate cîte spui,
Mulțumim partidului
Că a dat lumina lui
În folosul omului".

Poezia folclorului nou nu ne oferă numai o imagine a schimbărilor care au loc în planul vieții sociale, ci, implicit, și o imagine a schimbărilor care au loc în conștiința și sensibilitatea artistică populară. Largul proces de unificare a creației folclorice, de ștergere a diferențierilor datorite zonelor geografice inegal dezvoltate economic și cultural, bogata viață folclorică ce se desfășoară spontan și în cadrul brigăzilor artistice sînt dovada unei efervescențe creatoare stimulate de progresul vieții sociale.

În dezvoltarea istorică a omenirii, socialismul este creația conștientă a oamenilor muncii. Estetic, el ne apare o creație după legile frumosului, în care, armonios și unitar, se dezvoltă și se întrupează măsura inerentă a energiei de gîndire și de voință a poporului nostru — expresie a noilor realități socialiste.

Arta pe care și-o plămădește poporul ca oglindă a acestei epoci, prin orientarea ei tematică, prin noul profil moral și politic conturat în dialectica transformărilor revoluționare care au loc în viața poporului, prin idealul estetic prin care poporul însuși realizează „omul de omenie" ca pe o creație a epocii socialiste, reprezintă, față de întregul tezaur tradițional, creație care conține trăsăturile constitutive ale unei arte realist-socialiste.

ASPECTE ALE RIDICĂRII PE O TREAPTĂ MAI ÎNALTĂ A UNITĂȚII MORAL-POLITICE A POPORULUI PE BAZA ÎNCHEIERII COLECTIVIZĂRII AGRICULTURII

DE

SERGIU TAMAȘ

Pentru a înțelege profund, multilateral coordonatele caracteristice orînduirii socialiste din patria noastră, este necesar să determinăm modul specific în care se manifestă dialectica dezvoltării sociale în socialism și comunism.

V. I. Lenin observa că „dialectica societății burgheze nu este la Marx decît un caz particular al dialecticii" [1]. Pe această treaptă a societății tendința fundamentală a dezvoltării sociale constă în scindarea societății în laturi antagoniste. Adîncirea antagonismelor sociale își găsește expresia pe planul relațiilor de clasă în lupta de clasă ca forță motrice a progresului social. După exprimarea sintetică a lui F. Engels, „dat fiind că baza civilizației este exploatarea unei clase de către altă clasă, întreaga ei dezvoltare decurge într-o contradicție permanentă ..." [2].

Socialismul deschide o nouă etapă în dialectica dezvoltării sociale. Acțiunea legilor generale ale dezvoltării sociale își găsește expresia specifică în această etapă, în faptul că *progresul se realizează în condițiile unității crescînde a societății.*

Această tendință fundamentală în dezvoltarea societății socialiste se realizează în domeniul economic prin făurirea economiei socialiste unitare : prin concordanța dinamică dintre relațiile de producție și forțele de producție ; prin dezvoltarea armonioasă, echilibrată, fără crize, a tuturor ramurilor economiei naționale ; prin conducerea planificată a economiei ; prin ridicarea continuă și sistematică a nivelului de trai al oamenilor muncii ; prin continuitatea ritmului înalt al dezvoltării.

---

[1] V. I. Lenin, *Caiete filozofice*, E.S.P.L.P., București, 1956, p. 323.

[2] K. Marx și F. Engels. *Opere alese în două volume*, vol. II, ed. a II-a, E.S.P.L.P., București, 1955, p. 353.

În domeniul relațiilor sociale, de clasă, unitatea crescîndă a societății socialiste se realizează prin lichidarea antagonismelor de clasă și dintre națiuni a antagonismelor dintre individ și societate, prin înlăturarea opoziției dintre oraș și sat, dintre munca intelectuală și munca fizică.

Unitatea crescîndă social-economică a societății socialiste își găsește expresia pe planul conștiinței sociale în făurirea coeziunii politice și ideologice a întregului popor în jurul partidului marxist-leninist.

Procesul consolidării unității moral-politice a întregului popor constituie astfel una dintre laturile esențiale ale dialecticii dezvoltării societății socialiste.

În patria noastră, unitatea moral-politică a poporului s-a făurit în perioada de trecere de la capitalism la socialism, în lupta de clasă pentru construirea bazei economice a socialismului, pentru înfrîngerea împotrivirii exploatatorilor și lichidării exploatării omului de către om.

În actuala etapă a dezvoltării țării noastre, caracteristica fundamentală a procesului de continuă întărire a unității moral-politice constă în faptul că victoria definitivă a socialismului la orașe și la sate „ridică pe o treaptă mai înaltă alianța muncitorească-țărănească și unitatea-moral-politică a întregului-popor" [1].

În raportul prezentat de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale ținută cu prilejul încheierii colectivizării agriculturii au fost supuse unei analize multilaterale momentele esențiale ale consolidării unității moral-politice a poporului în actuala etapă. Atragem atenția asupra următoarelor :

— victoria definitivă a socialismului la orașe și sate lărgește și consolidează temelia obiectivă economică a unității moral-politice a întregului popor, relațiile de producție socialiste devenind atotcuprinzătoare în economia națională ;

— se consolidează temelia politică a unității moral-politice a poporului prin ridicarea pe o treaptă mai înaltă a alianței muncitorești-țărănești ;

— victoria definitivă a socialismului la sate constituie un pas de însemnătate istorică pe calea unității sociale crescînde a orînduirii noastre socialiste prin procesul formării noii clase din satul nostru — țărănimea colectivistă ;

— terminarea colectivizării agriculturii amplifică procesul dezvoltării conștiinței socialiste a maselor țărănești, ceea ce va duce la îmbogățirea multilaterală a conținutului unității moral-politice a poporului ;

— se ridică pe o treaptă mai înaltă rolul social al unității moral-politice a poporului, aceasta acționînd din ce în ce mai cuprinzător și mai multilateral ca forță motrice în dezvoltarea patriei noastre pe calea progresului ;

— crește rolul partidului în întreaga viață economică, politică, ideologică și, implicit, și ca factor conducător al procesului de continuă consolidare a unității moral-politice a poporului.

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, 27 aprilie 1962*, Edit. politică, București, 1962, p. 5.

În rîndurile de față ne vom referi numai la unele dintre momentele menționate.

Victoria definitivă a socialismului la orașe și sate aduce noi elemente calitative în procesul creșterii continue a unității societății din patria noastră.

Elementele noi sînt prezente în primul rînd prin transformările care se petrec în structura economică și de clasă.

Prin încheierea colectivizării agriculturii *se ridică pe un plan mai înalt făurirea unității societății din punct de vedere economic*, relațiile de producție socialiste devenind atotcuprinzătoare în economia națională. În aceste noi condiții, factorul obiectiv fundamental al întăririi continue a unității moral-politice a poporului — relațiile de producție socialiste — *cuprinde în acțiunea sa nemijlocită întregul popor.*

Clasicii marxism-leninismului subliniau că „relațiile economice ale unei societăți anumite se prezintă în primul rînd ca *interese*" [1]. În capitalism, relațiile de producție capitaliste generează interese opuse, antagonice, între clasele exploatatoare și clasele exploatate. În cadrul relațiilor de producție socialiste, situația se modifică radical. Poporul — clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea — produce propria lui avuție, bunăstare și cultură. *Prin natura lor obiectivă, relațiile de producție socialiste unesc oamenii muncii prin interese comune în activitatea socială.* Coincidența intereselor economice fundamentale își găsește expresia în unitatea politică a poporului, în unitatea de țeluri, de obiective, în lupta pentru progres social.

În țara noastră, în urma terminării colectivizării agriculturii condiția socială de existență a maselor țărănimii muncitoare este determinată în întregime de relațiile de producție socialiste, ceea ce are drept urmare adîncirea procesului de întărire a unității întregului popor, a coeziunii sale de interese economice și politice.

Tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, caracterizînd activitatea desfășurată de poporul nostru, spunea : „Clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea, unite prin interesele lor economice și politice, prin scopul lor comun, muncesc cu entuziasm și hotărîre pentru desăvîrșirea construcției socialismului, pentru înflorirea patriei și bunăstarea poporului muncitor" [2].

Pe temelia economiei socialiste unitare s-a adîncit procesul creșterii omogenității societății din patria noastră.

În perioada de trecere de la capitalism la socialism au fost lichidate clasele sociale care-și bazau existența pe exploatarea omului de către om. În procesul schimbărilor profunde determinate de dezvoltarea sectorului socialist al economiei au avut loc schimbări calitative în natura și relațiile claselor și păturilor sociale formate din oameni ai muncii.

Clasa muncitoare a devenit, din clasă exploatată, o clasă socială liberă de exploatare și își bazează existența pe proprietatea socialistă asupra

[1] K. Marx și F. Engels, *Opere alese în două volume*, vol. I, ed. a. II-a, E.S.P.L.P., București, 1955, p. 663.

[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Edit. politică, București, 1961, p. 452.

mijloacelor de producție. Pe măsura dezvoltării revoluției socialiste a crescut ponderea clasei muncitoare și s-a întărit rolul ei conducător în stat.

În noua etapă a dezvoltării, etapa desăvîrșirii construcției socialismului, în urma victoriei depline a socialismului la sate s-a încheiat procesul schimbării calitative a naturii de clasă a țărănimii, a raporturilor ei cu celelalte categorii sociale de oameni ai muncii. *Țărănimea muncitoare a devenit o clasă nouă — țărănimea colectivistă* — care își organizează viața pe baza proprietății obștești asupra mijloacelor de producție, a muncii în comun și a repartiției după cantitatea și calitatea muncii depuse. Țărănimea colectivistă este acum o clasă omogenă ea însăși și, prin aceasta, omogenitatea societății din patria noastră se ridică în ansamblul ei pe o treaptă nouă, mai înaltă.

Schimbări calitative au loc și în rîndurile intelectualității. Pe lîngă vechea intelectualitate, care în covîrșitoarea ei majoritate participă activ la dezvoltarea economică și culturală a țării, s-au format noi generații de intelectuali, trup din trupul poporului muncitor, toate laolaltă constituind detașamentul unic al intelectualității noastre.

În procesul acestor schimbări au apărut elemente noi, calitative, în raporturile dintre clase.

Proprietatea socialistă — temelia comună obiectivă de activitate pentru clasa muncitoare și țărănimea colectivistă — determină dezvoltarea relațiilor de colaborare și ajutor reciproc. Are loc consolidarea continuă a principiilor colectivismului, strîngerea relațiilor de ajutor socialist reciproc între clasa muncitoare și țărănimea muncitoare în făurirea vieții noi, între toți oamenii muncii.

Un element calitativ nou în relațiile dintre clase este *ridicarea pe o treaptă mai înaltă a alianței muncitorești-țărănești*. În perioada construcției socialiste în cadrul alianței s-a dezvoltat continuu comunitatea de interese și prietenia de nezdruncinat dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. Acest proces se adîncește astăzi prin încheierea colectivizării agriculturii, în condițiile cînd conținutul alianței muncitorești-țărănești, formele ei de realizare se stabilesc în întregime pe temelia relațiilor de producție socialiste.

În perioada construcției socialiste o parte a țărănimii (în continuă descreștere) se deosebea de clasa muncitoare prin faptul că existența ei era determinată de proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și prin gradul de organizare a conștiinței. În aceste condiții țăranul muncitor prezenta două laturi — una de om al muncii și alta de mic-proprietar. Latura de om al muncii stătea la temelia comunității de interese dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, iar, latura de mic-proprietar genera deosebiri. În urma încheierii colectivizării agriculturii s-a schimbat natura de clasă a țărănimii. Țărănimea în întregimea ei își desfășoară existența în condițiile relațiilor de producție socialiste ceea ce duce la întărirea coeziunii de interese, la ridicarea pe o treaptă superioară a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare.

În prezent, conținutul alianței exprimă victoria definitivă a socialismului la orașe și sate. Alianța este îndreptată spre rezolvarea sarcinilor

ce stau în fața poporului nostru în actuala etapă a desăvîrșirii construcției socialiste.

Întărirea continuă a alianței muncitorești-țărănești pe temelia relațiilor de producție socialiste își găsește expresia în dezvoltarea legăturilor de producție și de schimb între oraș și sat, în creșterea participării țărănimii la organizarea și conducerea producției, la rezolvarea problemelor obștești. Continua consolidare a alianței muncitorești-țărănești și ridicarea ei pe o treaptă mai înaltă contribuie la întărirea statului nostru democrat-popular instrumentul principal al construcției socialiste.

Toate aceste modificări profunde în natura și raporturile dintre clase constituie verigi ale procesului de creștere continuă a unității sociale a oamenilor muncii

În patria noastră unde nu mai există scindarea socială dintre exploatați și exploatatori, unde nu mai există clase exploatatoare se adîncește procesul de apropiere între cele două clase prietene, clasa muncitoare conducătoare a tuturor oamenilor muncii și clasa țărănimii colectiviste și intelectualitatea, proces care în viitor va culmina în înlăturarea treptată a deosebirilor esențiale dintre clase, în făurirea societății comuniste fără clase.

★

Victoria definitivă a socialismului la orașe și sate determină creșterea continuă a unității societății din patria noastră din punct de vedere politico-ideologic.

Pe temelia succeselor obținute în desăvîrșirea construcției socialiste se consolidează continuu *unitatea dintre popor și partid*. Politica partidului exprimă în mod științific interesele tuturor oamenilor muncii și este programul de luptă a întregului popor.

Caracterizînd relațiile dintre popor și partid, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej arată că masele muncitoare „au găsit în partidul comuniștilor un partid *al lor*, de care se simt legate cu trup și suflet, partid care a organizat masele muncitoare și le-a condus în lupta de eliberare de sub jugul exploatării, care le conduce spre victoria deplină a socialismului" [1].

În noile condiții, creșterea rolului conducător al partidului în toate domeniile activității sociale întărește legăturile sale cu masele, duce la creșterea conștiinței lor politice, la educarea lor în spiritul conștiinței noi, socialiste.

Recenta hotărîre a plenarei C.C. al P.M.R. din 23—25 aprilie 1962 cu privire la întărirea continuă a rîndurilor partidului, corespunzător cu noile condiții în care au triumfat relațiile de producție socialiste, s-a schimbat structura de clasă a societății și s-a cimentat alianța muncitorească-țărănească și unitatea moral-politică a poporului muncitor, cuprinde măsuri menite să ducă la întărirea unității dintre partid și popor. Compoziția sănătoasă a partidului, nivelul în continuă creștere al conștiinței și pregătirii politico-ideologice a membrilor și candidaților de partid,

[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., București, 1956, p. 530.

coeziunea rîndurilor partidului acționează ca factori esențiali în procesul de întărire a unității politico-morale a întregului popor. Unitatea, coeziunea crescîndă a rîndurilor partidului cimentează unitatea social-politică și ideologică a întregului popor în jurul partidului.

Un aspect calitativ nou în procesul întăririi coeziunii politice a întregului popor constă în *intensificarea activității politice a maselor de oameni ai muncii.*

Oamenii muncii din patria noastră, uniți pe temelia relațiilor de producție socialiste prin scopuri comune, făuresc istoria în cunoștință de cauză, avînd posibilitatea tot mai deplină de a controla și dirija forțele obiective ale procesului social. Claritatea, luciditatea care caracterizează unitatea de voință a poporului este dată de linia politică a partidului. Devenind program de luptă a întregului popor politica partidului introduce în mase conștiința necesităților obiective ale progresului social. Cuprinderea în cadrul economiei socialiste unitare a activității întregului popor își găsește expresia pe plan politic în creșterea elanului și pasiunii revoluționare în activitatea maselor de oameni ai muncii.

În urma încheierii colectivizării agriculturii crește activitatea politică a maselor țărănești, crește participarea acestora la controlul și dirijarea forțelor obiective ale progresului social. În cadrul adunărilor generale ale colectiviștilor fiecare țăran are posibilitatea obiectivă de a-și aduce aportul la orientarea activității gospodăriei, la folosirea rezervelor interne în vederea asigurării sporirii producției și pe această bază idicarea nivelului său de trai material și cultural.

Creșterea activității politice a maselor găsește cîmp de acțiune tot mai larg prin adîncirea continuă a democratismului orînduirii noastre socialiste.

Măsurile inițiate de conducerea partidului privind ridicarea la un nivel mai înalt a organizării conducerii agriculturii, modalitatea discutării și aprobării acestor măsuri constituie pași concreți de însemnătate istorică pe linia dezvoltării democrației socialiste în țara noastră.

Expresia concretă a democratismului orînduirii noastre, a atragerii unor mase largi la viața politică, a creșterii unității de voință în acțiunea de elaborare a unor măsuri de importanță vitală pentru viața societății noastre o constituie recenta sesiune extraordinară ținută cu prilejul încheierii colectivizării agriculturii. Alături de deputații Marii Adunări Naționale, 11 000 invitați, colectiviști, muncitori, intelectuali, au luat parte activă la elaborarea unor măsuri de importanță excepțională — reorganizarea conducerii agriculturii. Lucrările sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale au constituit o strălucită manifestare a crescîndei unități moral-politice a întregului popor în jurul partidului.

În ridicarea unității moral-politice a poporului la un nivel mai înalt un rol deosebit îl au schimbările ce se produc în conștiința oamenilor, schimbări care *duc la continua întărire a unității societății noastre din punct de vedere ideologic.* În urma victoriei depline a relațiilor socialiste la sate s-au creat condițiile obiective pentru dezvoltarea amplă și multilaterală a conștiinței socialiste a maselor țărănești.

În procesul muncii în condițiile relațiilor socialiste de colaborare și ajutor reciproc, în activitatea pentru consolidarea economico-organizatorică a G.A.C. se dezvoltă tot mai mult în rîndul țărănimii colectiviste principiile moralei comuniste, dispar treptat rămășițele mentalității de mic-proprietar. În conștiința maselor țărănimii se dezvoltă spiritul colectivist, noua atitudine socialistă față de muncă, preocuparea pentru creșterea și apărarea proprietății obștești, preocuparea pentru îndeplinirea îndatoririlor sociale, patriotismul socialist. Dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor țărănești ca parte componentă a transformării revoluționare a conștiinței oamenilor muncii contribuie la întărirea continuă a unității moral-politice a poporului prin intensificarea procesului formării fizionomiei ideologice comune întregului popor. Coordonatele fundamentale ale conștiinței noi, socialiste, sînt însușite tot mai temeinic de *masa întregului popor care le transformă în convingerile și deprinderile sale proprii.*

★

Unitatea moral-politică a poporului reprezentînd o *rezultantă socială* a schimbărilor care au loc în economia și structura de clasă a societății în urma revoluției socialiste, constituie totodată *factorul motor* al unor profunde și multilaterale procese social-politice și ideologice din patria noastră.

Clasicii marxism-leninismului au dat o rezolvare științifică problemei forțelor motrice ale istoriei. „Cînd este vorba de a cerceta forțele motrice... trebuie să fie luate în considerație ... — arată Fr. Engels — mobilurile care pun în mișcare mase mari de oameni, popoare întregi și, în sînul fiecărui popor, clase întregi; și aici nu prezintă importanță răbufnirile de moment, izbucnirile trecătoare asemenea focului de paie ce se mistuie repede ci acțiunile de lungă durată care duc la mari transformări istorice" [1].

Criterii obiective pentru delimitarea forțelor motrice ale istoriei sînt astfel următoarele:

— forțele motrice unesc masele populare și le orientează spre realizarea unor sarcini comune, spre atingerea unor țeluri comune;

— forțele motrice ale istoriei, care devin vizibile în mișcarea practică a maselor populare, declanșează procese sociale de mare amploare, care revoluționează viața socială;

— forțele motrice ale societății acționează în direcția accelerării mișcării sociale, mobilizînd masele populare, clasele sociale la înfrîngerea vechiului și victoria noului pentru trecerea societății de la treptele inferioare la treptele superioare de dezvoltare.

Plecînd de la aceste criterii obiective, determinăm unitatea moral-politică a poporului ca o forță motrice politico-ideologică, deoarece *sub conducerea partidului coeziunea social-politică și ideologică a oamenilor muncii își găsește expresia în unitatea de voință și acțiune a întregului popor în rezolvarea sarcinilor progresului social.*

---

[1] K. Marx, Fr. Engels, *Opere alese*, vol. II, ed. a II-a, 1955, p. 426.

V. I. Lenin arată că dezvoltarea societății socialiste „necesită o absolută și strictă *unitate de voință* care să îndrumeze munca în comun a sute, mii și zeci de mii de oameni" [1].

Unitatea moral-politică strînge într-o forță socială unică clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea, sub conducerea partidului, mobilizîndu-le de partea victoriei noului. Conștiința înaintată a oamenilor muncii, voința comună de a realiza cu deplin succes sarcinile construirii socialismului și comunismului au dus la realizarea unui front comun al acestora împotriva manifestărilor de conservatorism, de rutină, de stagnare care apar la unii membri ai societății. Noul profil moral al oamenilor muncii, creșterea forței opiniei publice socialiste înfrîng manifestările vechiului, teama de nou, fuga de răspundere, manifestările de birocratism și tărăgăneală, trîndăvie, psihologia de proprietar privat.

De aici forța sporită cu care noul învinge în socialism vechiul, adică ceea ce se opune intereselor poporului, intereselor generale ale dezvoltării socialismului. Cu cît este mai puternică unitatea politică, morală și ideologică a poporului în jurul partidului, cu atît este mai repede îndepărtat vechiul din calea noului, cu atît mai rapid, mai eficace se deschid perspective pentru dezvoltarea mlădițelor noului. La rîndul său lichidarea vechiului și victoria noului duc la consolidarea unității, coeziunii interne a societății socialiste, implicit la continua consolidare a unității social-politice și ideologice a poporului în jurul partidului, deschizînd noi posibilități pentru victoria noului.

Deși clasele exploatatoare au fost lichidate, în patria noastră încă există elemente înrăite, fanatice, împotriva cărora trebuie îndreptată vigilența oamenilor muncii. Dușmanul de clasă își îndreaptă acțiunile în principal pe tărîm ideologic, căutînd să utilizeze în interesele sale reacționare persistența unor rămășițe ale ideologiei și moralei burgheze. El este sprijinit de către imperialism prin diferite mijloace. De aceea, după cum a arătat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la Congresul al III-lea al P.M.R., în etapa actuală „*activitatea ideologică, munca de lichidare a înrîuririlor educației burgheze din conștiința oamenilor este tărîmul principal al luptei de clasă, al luptei între vechi și nou*" [2]. În urma victoriei definitive a socialismului la orașe și sate, unitatea moral-politică a poporului acționează mai cuprinzător, mai multilateral ca forță motrice a progresului social.

În actuala etapă a dezvoltării țării noastre, un moment nou în acțiunea unității moral-politice a poporului ca forță motrice constă în faptul că instaurarea deplină a proprietății socialiste în agricultură ridică atît cantitativ cît și calitativ participarea poporului nostru la creația conștientă a istoriei. Economia socialistă unitară cuprinde posibilități noi pentru atragerea maselor țărănești în construirea societății socialiste.

---

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 27, p. 252.

[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport la cel de-al III-lea Congres al P.M.R.*, Edit. politică, București, 1960, p. 103.

Pînă nu de mult existența gospodăriilor țărănești mici și mijlocii, cu legile economice specifice, frîna realizarea tendinței de coordonare crescîndă a eforturilor societății generate de creșterea continuă în ansamblul societății, a ponderii relațiilor de producție socialiste. Prin victoria deplină a socialismului la sate tendințele obiective generate de mica producție de mărfuri au fost înlăturate.

În condițiile actuale se realizează la un nivel mai înalt, la nivelul întregii societăți, convergența și coordonarea activității tuturor oamenilor muncii pe direcțiile principale ale progresului social.

Noile perspective deschise de continua consolidare a unității moral-politice a poporului se materializează în acțiunea practică a poporului nostru pentru aplicarea în viață a ansamblului de măsuri privind consolidarea succeselor obținute prin încheierea colectivizării agriculturii. Un rol important în acest proces îl are reorganizarea conducerii agriculturii prin înființarea Consiliului Superior al Agriculturii și a consiliilor agricole regionale și raionale. În aceste noi organe se îmbogățesc formele de participare a maselor populare la conducerea treburilor de stat.

Concepția care stă la baza noii forme de conducere a agriculturii are în vedere asigurarea unei conduceri competente strîns legată cu cercetarea științifică și cu activitatea unităților productive.

Componența consiliilor agricole permite ca în mod organizat și permanent țărănimea să ducă în organele de conducere bogata ei experiență. La rîndul lor aceste organe asigură conducerea științifică a agriculturii. Folosind noile organe de stat și alte forme de manifestare a procesului de adîncire a democratismului orînduirii noastre de stat întregul popor, clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea își îndreaptă eforturile sub conducerea partidului spre consolidarea succeselor obținute în urma încheierii colectivizării agriculturii.

Unitatea moral-politică acționează astfel pe linia realizării concordanței din ce în ce mai depline dintre cerințele dezvoltării obiective și activitatea forțelor subiective ale societății socialiste, constituind un factor esențial al procesului de ridicare a celor mai largi mase la creația conștientă a istoriei.

În această mișcare conștientă și organizată a întregului popor realizată prin continua consolidare a unității moral-politice în jurul partidului, se află una dintre principalele cauze ale dinamismului dezvoltării sociale a patriei noastre.

Purtătorii de cuvînt ai anticomunismului, constrînși de forța faptelor să recunoască ritmul rapid de dezvoltare a economiei noastre naționale să recunoască faptul că acest ritm înalt și continuitatea sa constituie trăsături caracteristice țărilor socialiste, caută să denigreze realizările poporului nostru, elanul său revoluționar, ascunzînd cauzele reale ale înaintării cu succes a țării noastre pe calea progresului social. Poporul nostru răspunde acestor calomniatori strîngîndu-și mai puternic rîndurile

în jurul Partidului Muncitoresc Romîn, depunînd o muncă eroică, entuziastă pentru îndeplinirea și depășirea sarcinilor puse de partid pentru desăvîrșirea construcției socialiste. Astfel, în rîndul cauzelor profunde ale dinamismului dezvoltării noastre găsim : unitatea de scop, unitatea de voință în acțiune a întregului popor pentru aplicarea în viață a hotărîrilor partidului și guvernului care dau naștere unei imense forțe sociale conștiente. Orientată de P.M.R. pe direcțiile principale ale progresului social, această forță a ridicat poporul nostru pe culmi ale progresului de unde se vede mai bine perspectiva minunată a viitorului comunist al omenirii.

CONSFĂTUIREA REDACȚIILOR REVISTELOR DE FILOZOFIE DIN ȚĂRILE SOCIALISTE DIN EUROPA

Din partea redacției

În februarie a.c. a avut loc la Leipzig prima consfătuire a redacțiilor revistelor de filozofie din țările socialiste europene. Consfătuirea a fost convocată din inițiativa redacțiilor „Deutsche Zeitschrift für Philosophie" (R.D.G.) și „Filosofický casopis" (R.S. Cehoslovacă). La lucrările consfătuirii au participat delegațiile revistelor de filozofie din R.D.G., Cehoslovacia, Polonia, Bulgaria, Ungaria, Romînia și U.R.S.S. A asistat de asemenea o delegație vietnameză.

Consfătuirea și-a îndreptat atenția asupra preocupărilor actuale ale frontului filozofic contemporan, asupra îndatoririlor care revin revistelor de filozofie în vederea stimulării activității creatoare în domeniul elaborării teoretice a problemelor ridicate de practica construcției socialismului și comunismului, precum și asupra realizării unei colaborări mereu mai strînse între redacțiile revistelor de filozofie din țările socialiste în lupta lor comună împotriva ideologiei burgheze, a anticomunismului, revizionismului și dogmatismului.

Consfătuirea a fost deschisă prin cuvîntul de salut al redactorului șef al revistei „Deutsche Zeitschrift für Philosophie", dr. W. Eichhorn. În continuare au fost prezentate și dezbătute următoarele referate: *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. și sarcinile muncii științifice în domeniul filozofiei marxist-leniniste* — referat din partea redacției revistei „Voprosî filosofii" ținut de redactorul-șef al revistei, acad. M. B. Mitin; *Problemele filozofice ale construcției socialiste și comuniste* — referat din partea redacției revistei de filozofie Cehoslovace „Filosofický casopis" ținut de profesorul M. Kalab, membru în colegiul de redacție al revistei; *Despre critica filozofiei burgheze* — referat din partea redacției revistei de filozofie germane „Deutsche Zeitschrift für Philosophie" ținut de redactorul șef al revistei dr. W. Eichhorn.

Publicăm aici stenogramele prescurtate ale referatelor și textul rezoluției adoptate.

CONGRESUL AL XXII-LEA AL P.C.U.S. ŞI SARCINILE MUNCII ŞTIINŢIFICE ÎN DOMENIUL FILOZOFIEI MARXIST-LENINISTE

Referatul redacţiei revistei „Voprosî filozofii" prezentat de redactorul-şef acad. M. B. Mitin

Istoricul Congres al P.C.U.S. a avut loc în condiţiile unui uriaş avînt creator al poporului sovietic în toate domeniile construcţiei comunismului, în condiţiile consolidării socialismului în ţările de democraţie populară, ale creşterii puternice a forţelor păcii şi progresului în lumea întreagă. Nu numai oamenii sovietici şi oamenii muncii din ţările lagărului socialist, ci şi întreaga opinie publică progresistă mondială au urmărit cu un interes nemaiîntîlnit lucrările congresului. Privirile majorităţii covîrşitoare a omenirii, oameni ai muncii şi ai gîndirii creatoare, au fost îndreptate cu bucurie şi speranţă către acest mare for al progresului social, către statul major al creării societăţii noi în care se vor consolida Pacea, Munca, Libertatea, Egalitatea, Frăţia şi Fericirea tuturor popoarelor. Pentru prima oară în istoria omenirii, ideile comunismului despre societatea cea mai perfectă şi dreaptă s-au transformat într-un plan concret de activitate a milioane de oameni, plan detaliat în cifre şi termeni.

Congresul a adoptat Programul P.C.U.S. — Manifestul Comunist al epocii noastre. Programul P.C.U.S. a dezvăluit în faţa oamenilor muncii din ţara noastră, din ţările socialiste prietene, în faţa întregii omeniri perspectivele însufleţitoare ale progresului social şi el a dobîndit un răsunet viu în întreaga lume. În Programul P.C.U.S. a fost dezvăluită legătura obiectivă, legică dintre transformarea comunistă a societăţii şi lupta pentru pace pe întregul Pămînt.

Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. a făcut o analiză ştiinţifică a epocii contemporane, a dezvăluit tendinţele ei fundamentale : creşterea continuă a forţelor sistemului mondial socialist şi a însemnătăţii lui internaţionale, creşterea rolului său în consolidarea forţelor păcii şi progresului în toate ţările, intensificarea luptei de clasă a proletariatului în ţările capitaliste, descompunerea sistemului colonial mondial al imperialismului sub loviturile puternice ale mişcării de eliberare naţională, intrarea impe-

rialismului într-o nouă fază a crizei sale generale, adîncirea contradicțiilor interne și externe în lumea imperialistă. Această analiză reprezintă un aport creator uriaș la tezaurul marxism-leninismului.

Reprezentanții partidelor marxist-leniniste de peste hotare participanți la lucrările Congresului au recunoscut în mod unanim uriașa însemnătate teoretică internațională a Programului P.C.U.S. și a celorlalte documente ale congresului pentru întreaga mișcare mondială revoluționară și comunistă.

Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. va intra în istorie ca vestitor al începutului erei comuniste pe planeta noastră, ca triumf al forței atotbiruitoare a marxism-leninismului creator.

★

Congresul a făcut bilanțul activității creatoare a poporului sovietic și a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice în perioada care s-a scurs de la Congresul al XX-lea. Acești ani au avut o uriașă însemnătate în viața poporului nostru și a întregii omeniri. Pentru țara noastră ei au fost ani de creștere nemaiîntîlnită a activității sociale, a inițiativei și creației oamenilor sovietici, ani de perfecționare continuă a relațiilor sociale socialiste, de democratizare consecventă a vieții politice, de apropiere între proprietatea întregului popor și cea cooperatist-colhoznică, de întărire a unității social-politice și ideologice a poporului sovietic, de creștere continuă a rolului principiilor moralei comuniste în viața societății și a altor transformări sociale adînci.

Congresul a dezvăluit însemnătatea politică și teoretică a restabilirii și dezvoltării normelor leniniste ale vieții de partid și a principiilor conducerii colective, a spiritului creator revoluționar-critic al leninismului, a arătat legitatea profundă și necesitatea socială a condamnării hotărîte de către partid a cultului personalității lui Stalin, a încălcării preceptelor leniniste de către acesta, a abuzului de putere, a încălcării legalității revoluționare și a altor acțiuni profund străine umanismului mișcării comuniste.

Cultul personalității a avut urmări dăunătoare și a jucat un rol negativ în viața partidului și a statului. Ar fi însă profund greșit și nedrept să confundăm cultul personalității lui Stalin cu uriașa activitate multilaterală a partidului nostru leninist în perioada construirii socialismului, în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei și în anii de după război. Forța și măreția Partidului Comunist al Uniunii Sovietice constă tocmai în faptul că, în toate etapele istoriei sale eroice, el a ținut și ține sus steagul lui Lenin, urmează învățătura lui Lenin, o aplică în viață. Cultul personalității a fost un corp străin în organismul viu al partidului și statului nostru și, cu toate urmările sale negative, el nu a putut opri mișcarea progresivă a societății socialiste, nu a putut schimba natura social-economică și politica acesteia, esența revoluționară marxist-leninistă a concepției despre

lume a partidului, nu a putut zdruncina bazele sale organizatorice, politice și teoretice făurite de marele Lenin.

După cum se știe, cultul personalității a avut urmări dăunătoare și în domeniul muncii filozofice. Stalin a făcut în filozofie o serie de serioase greșeli teoretice, a enunțat teze rupte de viață și a susținut de multe ori concluzii nefundamentate într-o serie de probleme importante.

În perioada cultului personalității, lucrarea lui Stalin *Despre materialismul dialectic și istoric* a fost ridicată la nivelul „unei culmi de nedepășit" a gîndirii filozofice marxiste, deși, în realitate, era o lucrare de popularizare, care prezenta o expunere destul de schematică și simplificată a unor adevăruri unanim cunoscute, conținînd în unele locuri și idei greșite. Bogăția și multilateralitatea dialecticii marxiste — învățătura cea mai multilaterală, cea mai bogată prin conținutul ei și cea mai profundă asupra dezvoltării — a fost redusă de Stalin la patru trăsături ale metodei dialectice marxiste, sărăcind prin aceasta adevăratul conținut al dialecticii. De asemenea reducerea materialismului filozofic marxist la trei trăsături ducea la sărăcirea lui extremă. În lucrarea lui Stalin se dădea, de fapt, o rezolvare dogmatică problemei legăturii indisolubile dintre filozofia marxistă și practică, dintre filozofie și politică. Această legătură era prezentată în așa fel, încît se părea că din tezele generale ale materialismului dialectic și istoric s-ar putea ajunge pe cale deductivă la rezolvarea problemelor concrete ale practicii social-politice și ale științelor speciale. În condițiile unei asemenea abordări, metoda dialectică se transformă dintr-un instrument al cunoașterii într-o cheie universală.

Asupra conținutului lucrării *Despre materialismul dialectic și istoric* s-a răsfrînt în mod negativ și faptul că ea a fost scrisă fără să se țină seama de realizările științei contemporane. Generalizarea filozofică a științelor contemporane ale naturii se reducea la ilustrarea celor „patru trăsături" prin exemple luate din arsenalul științei secolului trecut. În capitolul despre materialismul istoric nu și-a găsit reflectarea acel element nou care se desprindea pentru știința socială din faptul mondial-istoric al victoriei poporului sovietic, constructor al societății socialiste. Tezele cardinale ale materialismului istoric erau analizate, de fapt, rupte de practica construcției socialiste. În această lucrare a fost ocolită și o altă problemă principală a teoriei și practicii, problema acțiunii specifice a legilor materialismului dialectic și ale materialismului istoric în condițiile societății socialiste. Este adevărat că Stalin a formulat cu puțin înainte teza ascuțirii luptei de clasă pe măsura succeselor obținute în construirea socialismului. Această teză a fost însă profund greșită și, după cum se știe, ea nu a reflectat legile reale ale dezvoltării societății socialiste, ci a justificat, de fapt, practica greșită a încălcării legalității revoluționare care a avut loc în perioada cultului personalității. Stalin a introdus confuzii în interpretarea marxistă a raportului dintre baza și suprastructura societății, a „infirmat" de fapt legea negării negației, deoarece nu vorbește nimic despre ea în caracterizarea celor patru trăsături ale dialecticii, a

ocolit problema momentului unității în analiza legii unității și luptei contrariilor. Canonizarea formulărilor date de Stalin, ridicarea lor la nivelul unor adevăruri incontestabile, au dus în mod practic la minimalizarea moștenirii filozofice a lui Marx, Engels și Lenin. Sub influența cultului personalității, lucrarea lui Stalin *Anarhism sau socialism*, pe care el însuși a numit-o lucrarea unui tînăr marxist, și care conținea de asemenea o serie de teze greșite era pusă aproape la același nivel cu lucrarea lui V. I. Lenin, *Materialism și empiriocriticism*. *Caietele filozofice* ale lui V. I. Lenin au încetat să mai fie studiate, deși ele conțin programul desfășurat de prelucrare și dezvoltare continuă al dialecticii materialiste ca știință. Acest lucru se datora faptului că Stalin a avut, după cum se știe, o atitudine negativă față de această lucrare leninistă.

Stalin s-a îndepărtat de principiile metodologice ale marxismului și în aprecierea moștenirii filozofice clasice premarxiste. Acest lucru s-a manifestat deosebit de limpede în ce privește filozofia lui Hegel. În ciuda faptelor, în ciuda conținutului real al filozofiei hegeliene, în contradicție cu aprecierile întemeietorilor marxism-leninismului, el a caracterizat-o ca fiind o „reacție aristocratică față de revoluția franceză și față de materialismul francez".

Vorbind despre răul pe care l-a pricinuit cultul personalității dezvoltării științei filozofice, trebuie să avem în vedere faptul că acest rău nu se limitează cîtuși de puțin la tezele greșite și la aprecierile nefundamentate ale lui Stalin. Atmosfera cultului personalității, în care numai un om avea cuvîntul hotărîtor în problemele teoretice, a dat naștere dogmatismului, comentatorismului, citatomaniei, manifestate în lucrările cercetătorilor din toate domeniile științei sociale, inclusiv din domeniul filozofiei. Sub influența cultului personalității, în literatura noastră a fost multă vreme larg răspîndit un mod de expunere pur descriptiv, de comentare a legilor fundamentale și a categoriilor dialecticii care apăreau sub forma extrem de schematizată a „trăsăturilor fundamentale" abstract formulate. Lucrurile au ajuns pînă acolo încît aceste „trăsături fundamentale" erau privite de obicei ca expresia logică a întregului proces istoric al cunoașterii, ca modelul unității dintre logic și istoric în cunoaștere. S-a creat impresia că este destul ca această schemă să fie învățată pe dinafară pentru ca să fie rezolvate cu succes cele mai complicate probleme teoretice.

În mod practic, o asemenea abordare era recomandată oamenilor de știință din domeniile speciale ale cunoașterii ca o completare la totalitatea mijloacelor de cunoaștere pe care aceștia le foloseau în munca lor de cercetare. Totodată bogăția procedeelor și metodelor de cercetare elaborate de știință rămîneau în cea mai mare parte în afara domeniului cercetării filozofice.

Partidul Comunist al Uniunii Sovietice a criticat cu curaj și hotărîre cultul personalității lui Stalin, a dezvăluit cauzele lui, s-a situat în fruntea luptei poporului sovietic pentru înlăturarea urmărilor dăunătoare ale cultului personalității în toate domeniile vieții sociale. Totodată partidul

a arătat că sarcina înlăturării totale a urmărilor cultului personalității poate fi îndeplinită cu succes numai de pe poziții principiale, partinice. De aceea nu putem admite ca sub forma luptei împotriva urmărilor cultului personalității să fie revizuite înseși bazele teoriei marxist-leniniste, să reînvie, inclusiv în filozofie, diferite concepții și curente antileniniste, de mult nimicite de partid și aruncate în lada de gunoi a istoriei.

În perioada care s-a scurs după Congresul al XX-lea al P.C.U.S., știința filozofică din U.R.S.S. a făcut un însemnat pas înainte. Munca de cercetare științifică în domeniul filozofiei a devenit mai profundă și mai multilaterală, s-a întărit legătura ei cu viața, cu practica construirii comunismului. În centrul atenției lucrătorilor de pe frontul filozofic s-au situat problemele actuale ale dezvoltării sociale contemporane. Au loc în mod sistematic conferințe teoretice și discuții privind cele mai de seamă probleme ale științei filozofice și ele se încheie de obicei cu tipărirea lucrărilor respective. În ultimii ani (1956—1962), în Uniunea Sovietică au fost publicate peste 1 000 de cărți și broșuri în problemele materialismului dialectic și materialismului istoric, în problemele filozofice ale științelor naturii, ale istoriei filozofiei, eticii, esteticii, ateismului științific. Totodată este important de remarcat faptul că, între anii 1959 și 1960, mai mult de 200 de cărți privind probleme de filozofie au fost publicate și republicate în republicile unionale, ca și în multe orașe din R.S.F.S.R. A apărut primul volum al *Enciclopediei filozofice*, se încheie editarea *Istoriei filozofiei* în 6 volume, lucrare științifică de sinteză în care este analizată istoria filozofiei din antichitate pînă în zilele noastre, apariția materialismului și idealismului, dezvoltarea și lupta acestor principale curente filozofice, nașterea și dezvoltarea metodelor fundamentale ale gîndirii și se trage concluzia, pe baza unui bogat material istoric și faptic, că etapa leninistă în dezvoltarea filozofiei marxiste este pentru epoca actuală expresia și generalizarea optimă a tuturor cuceririlor științifice ale gîndirii filozofice a omenirii. În orice caz aceasta este sarcina pe care ne-o propunem noi, redactorii și autorii acestei lucrări. Cum este ea îndeplinită, vor aprecia cititorii. Publicarea istoriei universale a filozofiei a găsit un răsunet larg nu numai în țara noastră, ci și peste hotare ; ea este tradusă și publicată deja în 13 țări. O asemenea lucrare a putut fi înfăptuită, numai prin forțele comune ale unui numeros detașament de oameni de știință, nu numai din țara noastră, dar și din țările lagărului socialist, împreună cu numeroși oameni de știință remarcabili din țările capitaliste.

Elaborarea problemelor filozofice este determinată în mare măsură de nivelul pregătirii teoretice a cadrelor de lucrători pe frontul filozofic. În ultimii ani, acest nivel a crescut considerabil. În Uniunea Sovietică există actualmente mai mult de 2 000 de candidați în științele filozofice și mai mult de 80 de profesori și doctori în științe. Filozofia sovietică este reprezentată astăzi de un detașament puternic de oameni de știință multilateral pregătiți, care pot rezolva cu succes sarcinile ridicate în fața filo-

zofiei de dezvoltarea socială contemporană, de progresul științei. Iar aceste sarcini, formulate cu toată adîncimea previziunii științifice în Programul P.C.U.S., sînt deosebit de complexe și pline de răspundere.

★

În noul program și-a găsit o expresie minunată munca creatoare a Partidului Comunist în domeniul teoriei revoluționare, al cărei volum și însemnătate au crescut considerabil în ultimii ani. Partidul a elaborat importante probleme teoretice : legile trecerii de la socialism la comunism, căile creării bazei tehnice-materiale a comunismului, formarea relațiilor sociale comuniste și educarea omului nou, statul socialist, transformarea lui într-o autoadministrare comunistă, caracterul epocii contemporane, varietatea formelor trecerii de la capitalism la socialism, intrarea mai mult sau mai puțin în același timp a țărilor socialiste în comunism, posibilitățile preîntîmpinării unui nou război mondial și altele. De asemenea uriașele transformări social-economice înfăptuite de partid în ultimii ani — ca reorganizarea conducerii industriei și agriculturii, reorganizarea S.M.T. și întărirea continuă a orînduirii colhoznice, perfecționarea planificării economiei naționale, dezvoltarea sistemului învățămîntului public — reprezintă un pas revoluționar în dezvoltarea societății sovietice și totodată un aport însemnat la dezvoltarea teoriei marxist-leniniste.

„Procesul construcției socialismului și comunismului — subliniază tovarășul N. S. Hruşciov — este în același timp un proces de îmbogățire a teoriei marxist-leniniste pe baza experienței practice a maselor de multe milioane". Succesele practice în construirea comunismului în Uniunea Sovietică, interpretate, generalizate și fundamentate în mod creator, constituie totodată succese în îmbogățirea însăși a teoriei marxist-leniniste.

Particularitatea cea mai de seamă a perioadei noi în dezvoltarea teoriei marxist-leniniste este generalizarea tot mai largă de către partid a practicii nemijlocite a milioanelor de constructori ai comunismului. Dezvoltarea teoriei revoluționare a devenit cauza întregului partid. Această trăsătură a etapei actuale a dezvoltării teoriei marxist-leniniste s-a manifestat pe deplin în elaborarea noului Program al P.C.U.S., care reprezintă fundamentarea filozofică, economică și politică a construirii comunismului în Uniunea Sovietică, îmbogățirea tuturor părților constitutive ale marxismului.

P.C.U.S. ca partid al comunismului științific dezvăluie însemnătatea hotărîtoare în construirea comunismului a succeselor în domeniul economiei, al producției, al progresului tehnic, al științei. Societatea comunistă va fi societatea cu știința și tehnica cea mai dezvoltată, cu producția cea mai înaltă și superior organizată, cu cele mai perfecționate mașini.

Principala sarcină economică a U.R.S.S. pentru următorii 20 de ani este crearea bazei tehnice-materiale a comunismului. Programul conține o largă caracterizare a însușirilor fundamentale ale bazei tehnice-materiale a comunismului. Noul constă aici în faptul că, pentru prima oară în literatura marxistă, au fost determinate trăsăturile concrete ale bazei tehnice-materiale a comunismului, nivelul concret de dezvoltare a forțelor de pro-

ducție și a relațiilor de producție necesar pentru construirea societății comuniste în U.R.S.S.

Îndeplinirea acestei mărețe sarcini prin metodele cele mai înaintate — deoarece pe alte căi înfăptuirea ei nu este posibilă — este legată în mod legic de transformarea treptată, de perfecționarea tuturor laturilor vieții societății socialiste : a forțelor și relațiilor de producție, a structurii politice a societății, a culturii și a științei, a organizării modului de viață, a organizării odihnei etc.

Crearea bazei tehnice-materiale a comunismului este veriga principală în lanțul transformărilor sociale, economice, politice și culturale ale societății socialiste, determinate atît de condițiile interne, cît și de condițiile externe ale dezvoltării Uniunii Sovietice.

Construirea bazei tehnice-materiale a comunismului este o sarcină generală a dezvoltării interne a Uniunii Sovietice : nu numai că comunismul este de neconceput fără o tehnică nouă, fără mașini perfecționate și fără cea mai înaltă productivitate a muncii din lume, dar fără noile forțe de producție nu este posibilă perfecționarea relațiilor de producție existente, transformarea lor în relații comuniste. Programul P.C.U.S., pornind de la principiile fundamentale ale materialismului dialectic și ale materialismului istoric, afirmă că democratizarea continuă a vieții politice, creșterea rolului organizațiilor sociale în conducerea tuturor treburilor societății, transformarea statului socialist în autoadministrare comunistă, formarea omului societății comuniste și alte transformări sociale adînci sînt posibile numai în cursul și ca rezultat al construirii bazei tehnice-materiale a comunismului. Fundamentarea acestei teze de către program reprezintă dezvoltarea continuă și concretizarea principiilor fundamentale ale materialismului istoric.

În Programul P.C.U.S. a căpătat o minunată expresie și dezvoltare noțiunea de progres social. Așa cum a remarcat V. I. Lenin, Marx a făcut „analiza *științifică a unei singure* societăți și a *unui singur progres*, și anume a celui capitalist" [1]. În Programul P.C.U.S. se analizează tipul nou al progresului social care a început după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, ale cărui trăsături se manifestă din plin acum, în epoca construcției desfășurate a comunismului. Progresul social comunist este mișcarea uniformă, neîntreruptă și planificată a societății către o orînduire socială mai perfectă și mai dreaptă, care se înfăptuiește ca rezultat al activității creatoare titanice a maselor populare. El reprezintă înfăptuirea celor mai măreți idealuri ale omenirii, creșterea cantitativă și calitativă a forței de producție a muncii sociale, creșterea cuceririlor materiale și spirituale ale civilizației. Înfăptuirea progresului comunist nu este posibilă fără o luptă ideologică larg desfășurată împotriva forțelor reacționare ale imperialismului și militarismului care amenință însăși existența civilizației și încearcă să atragă omenirea în vîltoarea unui război termonuclear distrugător.

Comunismul este cel mai puternic *accelerator al progresului social.* Dacă unii sociologi burghezi — cei care recunosc într-o oarecare măsură

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 1, Edit. politică, București, 1959, p. 135.

noțiunea de progres social — afirmă : „Noi nu știm încotro mergem, dar ne aflăm în drum", marxist-leniniștii, înarmați cu teoria comunismului științific, cu Programul P.C.U.S., știu încotro merg, știu cum să pășească înainte, iar acum știu și timpul care le este necesar pentru construirea în linii mari a societății comuniste în U.R.S.S.

Fiecare sarcină practică pusă de partid în fața poporului este în același timp și o sarcină de cercetare teoretică. „Trebuie să se dezvolte intens — se arată în Programul P.C.U.S. — munca de cercetare în domeniul *științelor sociale*, care constituie baza științifică a conducerii dezvoltării societății. Principalul în acest domeniu este studierea și sintetizarea teoretică a practicii construcției comuniste, studierea legităților fundamentale ale dezvoltării economice, politice și culturale a socialismului și ale transformării lui în comunism, elaborarea problemelor educației comuniste" [1].

Pentru filozofia marxist-leninistă pe care Programul P.C.U.S., în deplină conformitate cu definițiile clasicilor marxism-leninismului, o caracterizează ca „știința legilor celor mai generale de dezvoltare a naturii, societății și gîndirii umane" [2], această cerință în ce privește spiritul activ, eficiența și orientarea practică se exprimă în necesitatea de a lega determinarea tendințelor fundamentale ale cercetării de sarcina asigurării metodologice a domeniilor concrete ale cunoașterii și de a dezvălui latura metodologică în rezolvarea oricărei probleme, de a duce analiza problemelor generale pînă la indicații metodologice concrete. În legătură cu aceasta, trebuie să ne oprim asupra problemei cercetărilor sociologice concrete.

În ultimii ani, în știința noastră filozofică a crescut considerabil volumul cercetărilor sociologice concrete. Au fost elaborate lucrări privind creșterea nivelului tehnic cultural al clasei muncitoare sovietice, problemele obștești și cele personale, se studiază pe scară largă formele noi de muncă și viață la uzinele din Moscova, Gorki, Voronej, Sverdlovsk și din alte orașe, problemele trecerii de la statul socialist la autoadministrarea comunistă etc. Acesta este un fenomen caracteristic care demonstrează întărirea legăturii cu viața, cu practica construirii comunismului, a lucrărilor din domeniul materialismului istoric. Atenția deosebită pe care o acordă în prezent filozofii sovietici problemelor sociologice concrete nu este întîmplătoare. Răspunsurile la cerințele reale ale practicii construcției comuniste nu pot fi obținute prin dezvoltarea deductivă a adevărurilor generale. Pentru aceasta este necesară analiza concretă a transformărilor practice.

Dezvoltarea cercetărilor sociologice concrete ridică o serie de probleme metodologice care cer o analiză multilaterală. Vom remarca numai unele dintre ele : materialismul istoric și cercetările sociologice concrete, metodologia și metodica cercetărilor sociologice concrete, corelația dintre legile sociale generale și specifice, corelația dintre obiectiv și subiectiv în cercetările sociologice concrete.

---

[1] *Congresul al XXII-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*, Edit. politică, București, 1962, p. 445.

[2] *Ibidem*, p. 446.

Prin termenul „cercetări sociologice concrete" înțelegem aplicarea materialismului istoric la cercetarea diferitelor laturi și elemente ale vieții actuale a societății. Se înțelege de la sine că aplicarea materialismului istoric la cercetarea fenomenelor contemporaneității nu este cîtuși de puțin numai privilegiul filozofilor, ci este sarcina lucrătorilor din domeniul tuturor științelor sociale : a economiștilor, a statisticienilor, juriștilor etc. Sarcina noastră este să dezvăluim specificul abordării filozofice în cercetarea unor laturi ale vieții sociale în legătură cu alte laturi, să dezvăluim legile generale și specifice ale fenomenelor sociale, să aplicăm categoriile materialismului istoric la cercul respectiv de fenomene.

Caracterul concret al cercetării în interpretarea marxist-leninistă și empirismul tîrîtor sînt două abordări opuse în studierea realității. Empirismul, trăsătură caracteristică a sociologiei burgheze contemporane, este un mod de gîndire incapabil să se ridice mai presus de descrierea faptelor și de stabilirea legăturilor exterioare, și nici nu-și propune ca scop acest lucru. Așa-numita microsociologie burgheză contemporană este de asemenea un exemplu de empirism tîrîtor. Caracterul concret al cercetării sociologice nu înseamnă însă, în interpretarea noastră, simpla descriere a datelor empirice, chiar dacă ele sînt foarte exacte. Știința ne oferă numeroase exemple cînd empirismul se transformă în opusul său, în metafizică, în scolastică lipsită de conținut. Sarcina științelor sociale constă nu numai și nu atît în descrierea datelor empirice, cît în generalizarea datelor, în dezvăluirea logicii, a legilor dezvoltării. Principalul pentru știință — după cum scria V. I. Lenin — este de a cuprinde „această logică obiectivă a evoluției economice (evoluția existenței sociale) în liniile ei generale și fundamentale..." [1].

Pentru a putea trece de la fapt la generalizare, este necesară considerarea faptului în strînsă legătură cu programul limpede al cercetării, și tocmai datorită acestei împrejurări faptul devine, în fond, obiectul cercetării științifice. Dacă nu există o teorie științifică care să stea la baza programului studierii, nici o sumă de fapte, oricît de mare ar fi ea, nu-l va salva pe cercetător de empirism și subiectivism, de metafizică și scolastică. „Să alegi exemple, în general — arăta V. I. Lenin —, asta nu e de loc greu, dar nici importanță nu are, sau dacă are, apoi are una pur negativă, pentru că esențialul îl constituie condițiile concrete istorice ale diferitelor cazuri. Faptele, dacă le luăm în *ansamblul* lor, în *conexiunea* lor, sînt nu numai « îndărătnice », dar și absolut concludente. Faptele, dacă sînt luate în afara ansamblului, în afara conexiunii, dacă sînt fragmentare și arbitrare, nu sînt decît o jucărie sau chiar și ceva și mai rău" [2].

În realitate, faptele nu există în mod izolat. Există o anumită logică obiectivă a faptelor, condiționată de legi generale. A explica științific un fapt nu înseamnă numai a-l descrie, ci a dezvălui totodată locul său în această legătură obiectivă. Iar acest lucru nu poate fi făcut dacă nu sîntem înarmați cu o teorie științifică care să ne permită izolarea tipicului de netipic, a principalului de secundar, a întîmplătorului de necesar etc.

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 14, Edit. politică, București, 1959, p. 319.
[2] *Ibidem*, vol. 23, E.S.P.L.P., București, 1957, p. 272.

Această teorie științifică generală este materialismul istoric. În legătură cu aceasta se ridică și problema metodicii cercetărilor sociologice concrete. Trebuie să subliniem că nici metoda de cercetare nu există izolat de metodologia generală. Numai metodologia științifică permite să se aprecieze în mod just și să se determine limitele aplicării unei anumite metode concrete în cercetarea socială (de pildă statisticile, interviul, metoda anchetelor etc.). Trecerea la un cerc larg de cercetări sociologice concrete, elaborarea metodicii științifice a acestor cercetări, aplicarea principiului leninist al partinității vor constitui indiciul apropierii muncii noastre teoretice de practica construirii comunismului, a îmbogățirii rodnice a muncii teoretice ca rezultat al înlăturării elementelor dogmatismului, schematismului, bucherismului și rutinei care împiedica dezvoltarea gîndirii teoretice în etapa anterioară. Desfășurarea cercetărilor sociologice concrete pe baza materialismului istoric nu înlătură de loc, ci, dimpotrivă, presupune studierea teoretică continuă a categoriilor materialismului istoric, elaborarea problemelor generale ale interpretării materialiste a istoriei.

★

Sarcina cea mai importantă a muncii noastre teoretice în viitor este dezvăluirea profundă a formelor specifice în care acționează și se manifestă în societatea noastră legile și categoriile dialectice generale. După cum se știe, în ultimii ani au apărut în țările burgheze un mare număr de „lucrări" (ale lui Wetter, Bohenski, Calvez, Chambre, Merleau Ponty etc.) în care se afirmă că dezvoltarea socialismului și a comunismului ar „contrazice" total dialectica, ar însemna „moartea dialecticii". Trebuie să remarcăm faptul că pînă și în R.A.U. a apărut cartea *Comunismul astăzi și mîine*, scrisă de un grup de profesori universitari, în care comunismul este criticat de pe aceleași poziții. Logica raționamentelor acestor apărători ai anticomunismului este următoarea : ori recunoaștem că singura forță motrice a dezvoltării tuturor formațiilor social-economice, inclusiv și a socialismului, sînt contradicțiile antagoniste, ori renunțăm la dialectică. Netemeinicia acestor raționamente este evidentă. „Protectorii" burghezi ai „dialecticii" falsifică materialismul dialectic, identifică contradicția în general cu contradicția antagonistă, trecerea cantității în calitate cu revoluția violentă etc. Se înțelege că legile dialecticii sînt legile cele mai generale ale dezvoltării existenței și gîndirii, ale dezvoltării oricărei societăți ; ele acționează și în perioada trecerii de la socialism la comunism. Însă deosebirea fundamentală, *calitativă* a formațiunii sociale comuniste de toate celelalte formațiuni anterioare nu poate să nu se exprime în specificul acțiunii legilor dialecticii în condițiile noi.

Specificul acțiunii legilor dialecticii în condițiile socialismului și comunismului se dezvăluie cu o deosebită pregnanță în analiza izvoarelor interne și a forțelor motrice ale dezvoltării comunismului. În opoziție cu toate formațiunile antagoniste care se dezvoltă pe linia accentuării și ascuțirii permanente a contradicțiilor lor interne pînă la transformarea revoluționară a relațiilor social-economice respective și înlocuirea lor cu altele, formațiunea comunistă se dezvoltă pe linia creșterii și întăririi

unității interne, a concordanței reciproce dintre toate sferele vieții materiale și spirituale ale societății.

În societatea socialistă acționează contradicții neantagoniste, contradicții care se rezolvă pe cale pașnică. În condițiile socialismului, în viața socială se dezvoltă fenomene noi, procese noi. Astfel, de exemplu, contrariile, contradicțiile dialectice se transformă în deosebiri, deosebirile se contopesc în unitate. În cursul dezvoltării societății socialiste se înfăptuiesc schimbări *calitative* foarte adînci, se iau măsuri *revoluționare* în vederea transformării relațiilor sociale. Dar datorită lipsei forțelor sociale antagoniste, precum și datorită existenței unității ideologice și social-politice de nezdruncinat a poporului, aceste transformări calitative, aceste salturi revoluționare se înfăptuiesc pe calea perfecționării relațiilor de producție în concordanță cu dezvoltarea forțelor de producție, pe calea perfecționării relațiilor politice în concordanță cu schimbările bazei etc. În condițiile socialismului și comunismului, aceeași caracteristică este specifică și acțiunii tuturor celorlalte legi ale dialecticii — lupta dintre nou și vechi, raportul dintre posibilitate și realitate etc. Astfel, putem vorbi despre *caracterul specific* al dezvoltării dialectice în condițiile socialismului și comunismului, despre îmbogățirea continuă a legilor și categoriilor dialectice, pe baza experienței unui nou tip de dezvoltare socială. Toate acestea ne arată cît de antiștiințifice sînt născocirile calomnioase ale anticomuniștilor.

Bazîndu-ne pe moștenirea teoretică a lui V. I. Lenin și pe dezvoltarea creatoare a ideilor sale, pe activitatea practică și teoretică a P.C.U.S. și a tuturor partidelor frățești, trebuie să analizăm *natura contradicțiilor neantagoniste*, particularitățile luptei dintre nou și vechi în condițiile noi etc. Totodată trebuie să pornim de la faptul că și în comunism, în deplină concordanță cu legea fundamentală a dialecticii, contradicția dialectică rămîne impulsul intern al mișcării înainte, izvorul dezvoltării. A dezvălui și a analiza în adîncime specificul acțiunii legii fundamentale a dialecticii în condițiile construirii comunismului înseamnă a pune în mîna sociologilor noștri un important instrument metodologic pentru cercetarea problemelor arzătoare ale contemporaneității, o puternică armă în lupta împotriva filozofiei burgheze, împotriva anticomunismului.

Noul Program al P.C.U.S. conține, pe baza studierii profunde a tuturor laturilor vieții societății noastre, caracterizarea transformărilor fundamentale, radicale din economie, din domeniul relațiilor sociale, din politică, știință și cultură, care marchează trecerea, saltul de la socialism la comunism. Una dintre principalele teze metodologice ale programului este indicarea caracterului treptat al înfăptuirii acestui salt. Această importantă concluzie teoretică trebuie înțeleasă în mod profund și pe baza ei este necesară o cercetare detaliată atît a dinamicii și structurii întregului salt de la socialism la comunism, precum și a caracterului desfășurării acelor salturi particulare din diferitele domenii ale vieții societății care pregătesc și formează saltul general. Nu este greu de constatat că și această problemă are o deosebită însemnătate metodologică și poate fi rezolvată, datorită complexității ei, numai prin eforturile mai multor științe.

În lumina acestor sarcini noi, este extrem de actuală și analiza unor alte categorii ale dialecticii materialiste. De pildă, prezintă un interes deosebit analiza unor categorii ca posibilitate și realitate, sub aspectul elaborării recomandărilor metodologice pentru relevarea posibilităților interne și a rezervelor ascunse ale dezvoltării, precum și a metodelor pentru realizarea lor. Procesul formării relațiilor sociale comuniste permite dezvăluirea unor aspecte noi și în ce privește raportul dintre categorii ca libertate și necesitate, necesitate și întîmplare și altele.

Una dintre cele mai mari cuceriri ale marxism-leninismului în studierea relațiilor sociale a fost explicarea faptului că societatea reprezintă o unitate organică care se dezvoltă după propriile sale legi obiective. Societatea comunistă reprezintă însă un tip superior al acestei integrități. În nici o altă societate construită pe o bază social-economică diferită nu s-a manifestat atît de limpede condiționarea schimbării unor anumite elemente, legături, laturi de structură generală în întregul ei. Această particularitate se manifestă încă din zilele noastre, cînd poporul sovietic abia a pășit pe drumul înfăptuirii programului de construire a comunismului. În viitor, această tendință se va accentua. Toate acestea impun insistent sarcina de a pune într-un mod nou problema integrității, unității, corespondenței interne a tuturor laturilor societății și a etapelor succesive ale dezvoltării sale către comunism. Această problemă este strîns legată de cercetarea legăturilor interne și a legilor dezvoltării sistemului mondial al socialismului. Ideea integrității organice a relațiilor sociale trebuie să devină una dintre principalele idei în studierea viitoare a noilor probleme sociale și sociologice.

★

În societatea socialistă, care a pus sub controlul ei conștient acțiunea legilor obiective ale dezvoltării sociale, crește simțitor rolul factorului subiectiv. Conștiința socială, conștiința maselor largi populare care creează istoria, devine unul dintre factorii hotărîtori ai progresului social. Construirea comunismului este opera poporului, a energiei și a minții sale. Cu cît este mai înaltă conștiința membrilor societății, cu atît se desfășoară mai din plin și mai larg activitatea lor creatoare pentru crearea bazei tehnice-materiale a comunismului, pentru dezvoltarea formelor comuniste de muncă și a relațiilor noi dintre oameni și, prin urmare, cu atît mai rapid și cu mai mult succes se rezolvă sarcinile construirii comunismului. „Creșterea conștiinței comuniste a oamenilor muncii — se arată în Programul P.C.U.S. — contribuie la unirea politică și ideologică tot mai strînsă a muncitorilor, colhoznicilor și intelectualilor, la contopirea lor treptată într-un colectiv unic al lucrătorilor societății comuniste" [1].

Analizînd formarea concepției științifice despre lume, educația prin muncă, consolidarea moralei comuniste, a internaționalismului proletar și a patriotismului sovietic, precum și dezvoltarea multilaterală și armonioasă a personalității umane ca un proces unitar în conținutul său, Programul P.C.U.S. dezvăluie multilateralitatea și varietatea mijloacelor de

[1] *Congresul al XII-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*, p. 435.

înrîurire ideologică a oamenilor. Totodată în centrul întregii activități ideologice-educative a partidului se pune educația prin muncă și aplicarea în viața de toate zilele a codului moral al constructorului comunismului, a normelor etice ale noii societăți, a preceptelor sale morale.

În legătură cu creșterea însemnătății factorului subiectiv, a rolului și importanței educației comuniste a maselor, a dezvoltării multilaterale a personalității, cercetarea teoretică a problemei privind latura spirituală a activității omului capătă astăzi o deosebită însemnătate. În activitatea teoretică anterioară a cadrelor noastre filozofice a fost multilateral dezvoltată una dintre tezele de bază ale marxismului, și anume că existența socială determină conștiința socială. Aceasta era necesară pentru lupta împotriva oricăror forme de manifestare a idealismului în știința socială. În lupta împotriva curentelor idealiste, noi trebuie să apărăm și pe viitor această teză fundamentală a filozofiei marxiste. Totuși în prezent în fața noastră se ridică cu toată puterea sarcina cercetării multilaterale a conștiinței sociale și individuale a oamenilor, a lumii spirituale a omului, problema influenței inverse a conștiinței sociale asupra existenței sociale.

Unul dintre „argumentele" răspîndite și exploatate prin toate mijloacele posibile de filozofia burgheză contemporană în lupta ei împotriva filozofiei marxiste este afirmația că filozofia marxistă, punînd pe prim plan societatea, colectivul, ar „uita" în schimb omul concret, personalitatea umană vie, destinele, rațiunea, drepturile, sentimentele, starea sa de spirit etc. Combaterea unor asemenea născociri o găsim nu numai în lucrările clasicilor marxism-leninismului consacrate acestei probleme, cît și în noul Program al P.C.U.S., care are ca deviză : „Totul pentru om, pentru binele omenirii".

Trebuie să recunoaștem că activitatea spirituală a omului, lumea sa interioară, conflictele și contradicțiile acestei lumi, aspectul psihologic, gnoseologic, logic și social al acestei probleme nu au fost suficient studiate în literatura noastră filozofică. Tocmai acest fapt dă posibilitate diferitelor școli burgheze, îndeosebi existențialismului, intuiționismului, neotomismului, să pretindă dreptul monopolizării acestor probleme.

Ansamblul condițiilor actuale cere o analiză profundă și multilaterală de pe poziții marxiste a problemelor lumii spirituale a personalității. O asemenea analiză științifică, răspunzînd cerințelor arzătoare ale practicii educației comuniste a maselor, va însemna totodată combaterea hotărîtă a concepțiilor burgheze asupra personalității.

★

În fața gîndirii filozofice marxist-leniniste stau astăzi noi și importante sarcini teoretice în acțiunea de elaborare pe mai departe a problemelor privind teoria cunoașterii, categoriile dialecticii, generalizarea filozofică a celor mai însemnate realizări ale științelor contemporane ale naturii. Determinînd crearea bazei tehnice-materiale a comunismului ca principală sarcină economică, Congresul al XXII-lea a arătat însemnătatea hotărîtoare a științei contemporane în acest proces, rolul conducător al sectoarelor teoretice fundamentale ale științelor naturii în dezvoltarea

cunoștințelor tehnice aplicate. „Aplicarea științei — se arată în Programul P.C.U.S. — devine factorul hotărîtor în creșterea puternică a forțelor de producție ale societății" [1].

Filozofia marxist-leninistă este o parte organică și indisolubilă a întregului complex de științe și de aceea sarcinile ei trebuie analizate în această legătură organică. Progresul științei subliniază tot mai mult adevărul că filozofia „pură" este tot atît de lipsită de valoare ca și științele naturii care evită punerea și rezolvarea problemelor filozofice. Însăși viața cere o strînsă îmbinare între elaborarea problemelor materialismului dialectic și problemele asigurării metodologice a științelor contemporane. În această privință, în fața filozofilor se deschide o perspectivă nelimitată pentru căutările lor creatoare.

În primul rînd, trebuie să arătăm necesitatea cercetării multilaterale a dialecticii materialiste ca metodă științifică, necesitatea analizei concrete a funcțiilor metodologice ale legilor și categoriilor dialecticii în procesul cunoașterii. Dialectica trebuie să absoarbă tot ceea ce s-a creat valoros în domeniul metodologiei prin progresul istoric al științei. Realizarea acestei cerințe reprezintă un proces permanent de cercetare a situației reale din știință, de dezvăluire a problematicii metodologice mereu noi care apare în cadrul ei, un proces prin care se pune de acord această problematică cu întregul conținut al metodei filozofice, procesul în cursul căruia nu numai că se rezolvă problemele particulare, dar se realizează totodată și perfecționarea, dezvoltarea dialecticii materialiste însăși ca știință filozofică marxistă, ca metodologie științifică.

Dezvoltarea științei contemporane și în primul rînd a științelor naturii, a științelor matematice, a ciberneticii, a științelor tehnice creează sarcina cercetării filozofice a principiilor măsurării, a aparatului logic și a altor probleme care privesc cunoașterea fenomenelor și proceselor care nu constituie obiectul percepției directe a omului. În știința contemporană, metoda modelării capătă o aplicare tot mai largă. Structura logică a acestei probleme este extrem de complexă, în procesul modelării se îmbină organic metode logice și empirice variate de cercetare. Aplicarea modelelor în cunoaștere dezvăluie un întreg ansamblu de probleme gnoseologice noi, care își așteaptă rezolvarea. Este necesar să elaborăm criterii și principii generale de construire a modelelor, să dezvăluim condițiile necesare și să formulăm principiile generale ale strămutării cunoașterii de la model la obiect, înlăturînd astfel pericolul pierderii determinărilor proprii ale obiectului studiat, să analizăm tipurile fundamentale de modelare în funcție de specificul domeniului studiat al realității, de gradul de pătrundere în obiectul realității, de gradul de dezvoltare și de caracterul structurii logice a teoriei. Metoda modelării trebuie să ocupe locul cuvenit în rîndul altor metode ale cunoașterii științifice studiate de gnoseologia marxistă.

Cercetarea mijloacelor și metodelor particulare ale cuoașterii trebuie să fie strîns legată de explicarea funcțiilor gnoseologice ale legilor și categoriilor fundamentale ale dialecticii marxiste, de relevarea specificului manifestării lor, ținînd seama de particularitățile obiectului studiat, de

[1] *Congresul al XXII-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*, p. 443.

caracterul întregului complex al mijloacelor cognitive ale științei respective, de structura logică a teoriei. În literatura noastră a dominat un timp destul de îndelungat o descriere generală a categoriilor dialecticii, în afara legăturilor lor cu structura teoriilor științifice concrete înăuntrul cărora se înfăptuiesc funcțiile cognitive ale categoriilor dialectice. Însă analiza modului de funcționare a categoriilor dialectice în procesul cunoașterii științifice este aspectul cel mai important al studierii lor. După părerea noastră, această analiză va permite să abordăm într-un mod nou elaborarea sistematică a însăși teoriei cunoașterii a materialismului dialectic în întregime, va permite evitarea pluralității de sensuri în determinarea noțiunilor fundamentale, care se observă în literatura noastră filozofică. În legătură cu aceasta trebuie să amintim teza fundamentală a lui V. I. Lenin cu privire la unitatea dintre dialectică, logică și teoria cunoașterii, ca cea mai caracteristică trăsătură, ca esență a învățăturii filozofice marxist-leniniste.

În Programul P.C.U.S., în concordanță deplină cu ideile leniniste, se acordă o mare însemnătate problemelor generalizărilor filozofice ale cuceririlor științelor naturii. În legătură cu aceasta, trebuie să se acorde o atenție deosebită analizei filozofice a problemelor care apar în acele domenii ale științei care se găsesc, dacă ne putem exprima astfel, în primele linii ale ofensivei omului pentru dezvăluirea tainelor naturii. Din aceste probleme face parte în special problema cercetării naturii forțelor intranucleare și a structurii nucleului atomic, a legilor desfășurării diferitelor reacții nucleare. În acest domeniu de cercetare capătă o deosebită însemnătate elaborarea problemelor metodologice, îndeosebi a celor legate de construirea teoriei „particulelor elementare". Cele mai importante dintre ele sînt următoarele : legătura și transformările reciproce dintre „particulele elementare", formele interacțiunii cauzale în microcosmos, legătura dintre spațiu, timp și materia în mișcare, unitatea dintre continuitate și discontinuitate în microcosmos, natura statisticii cuantice, corelația dintre legile dinamice și cele statistice, deosebirea și legătura dintre cîmp și substanță ca forme fizice ale materiei, problema raportului dintre obiectiv și subiectiv în cercetarea microfenomenelor.

În domeniul biologiei este actuală problema dirijării naturii eredității și, în legătură cu aceasta, problema cunoașterii structurii organismului viu care determină esența fenomenelor vieții. Este necesară adîncirea continuă a cunoștințelor noastre despre legătura reciprocă dintre organism și mediu, despre locul și rolul fenomenelor fizice și chimice în organism. Realizările științelor biologice impun necesitatea elaborării filozofice a problemei originii și esenței vieții.

În legătură cu succesele fiziologiei se deschid mari perspective în cercetarea viitoare a fenomenelor psihologice. O însemnătate filozofică deosebită are învățătura despre activitatea nervoasă superioară, care reprezintă una din cele mai de seamă cuceriri ale științelor contemporane ale naturii.

Rezolvarea tuturor acestor probleme este strîns legată de studierea unor probleme filozofice ca, de pildă, concepția dialectică a dezvoltării

în biologie, lupta dintre materialism și idealism în biologia contemporană, interdependența organismului cu mediul, corelația dintre factorii interni și externi în procesul evoluției organice, variabilitatea și ereditatea în interdependența lor, cauzalitatea și finalitatea în natura vie, problema integrității corelației dintre filozofic și psihologic, problemele filozofice ale învățăturii despre activitatea nervoasă superioară, despre evoluția psihicului.

Problemele filozofice ridicate de cibernetică cer de asemenea o analiză multilaterală. O importanță deosebită capătă, în legătură cu aceasta, analiza proceselor gîndirii, analiza modelării proceselor de dirijare în organismele vii. Un aport esențial în studierea acestor probleme poate fi adus de științele filozofice, îndeosebi de logică și de teoria cunoașterii. Pentru dezvoltarea rodnică a ciberneticii în viitor este foarte importantă analiza problemelor de logică matematică, a cercetărilor logice în genere, analiza tratării materialist-dialectice a acestor probleme.

Toate cele spuse mai sus demonstrează că în prezent în fața filozofilor marxiști, stau noi și însemnate probleme în domeniul studierii continue creatoare a categoriilor dialectice și a teoriei cunoașterii a materialismului dialectic, studiere care presupune serioase cunoștințe în domeniul științelor naturii și profunde generalizări și concluzii filozofice. Aceasta deschide largi perspective în fața științei filozofice și cere din partea cadrelor științifice o muncă aprofundată în domeniul respectiv.

★

În Programul P.C.U.S. se subliniază că sarcina cea mai actuală și cea mai importantă a epocii noastre este necesitatea luptei larg desfășurate împotriva ideologiei burgheze, împotriva anticomunismului, necesitatea demascării și criticării hotărîte a reformismului, a tuturor genurilor și manifestărilor de revizionism și dogmatism.

În prezent anticomunismul este principalul instrument ideologic al imperialismului în lupta sa împotriva forțelor progresiste ale contemporaneității, principala trăsătură caracteristică a întregii ideologii burgheze. În ultimii ani, anticomuniștii și-au intensificat considerabil activitatea în lupta împotriva științei, a progresului, a rațiunii, împotriva „ereziei prometeice" etc. Recent, în noiembrie 1961, s-a ținut la Roma cea mai reacționară conferință anticomunistă internațională, la care au participat peste 500 de „reprezentanți" din 51 de țări. Socialistul francez de dreapta Arthur Compte cerea „respingerea ofensivei comuniste pe toate continentele". Iezuitul Floriddi cerea desfășurarea unei lupte hotărîte împotriva „războiului comunist împotriva religiei". Ziarista reacționară Suzanne Laben chema desperat la „unirea tuturor forțelor în lupta împotriva comunismului". Această conferință a fost o adevărată adunare a vrăjitoarelor.

Sarcina revistelor noastre de filozofie este de a duce o ofensivă largă și hotărîtă împotriva anticomunismului, împotriva tuturor manifestărilor lui în domeniul filozofiei, sociologiei și, în general, în domeniul tuturor științelor sociale.

Este necesară demascarea consecventă a filozofiei reacționare burgheze care încearcă să otrăvească conștiința oamenilor muncii cu otrava neîncrederii în forțele lor, în posibilitatea atingerii unui viitor luminos. În activitatea de combatere a filozofiei idealiste contemporane întreprinsă de filozofii sovietici, ca și de filozofii din țările lagărului socialist, s-au obținut succese însemnate. Totuși trebuie să recunoaștem că profunzimea și eficiența criticii mai lasă încă mult de dorit. Critica are adesea un caracter pur negativ, în timp ce aproape fiecare concepție idealistă speculează multe dintre problemele încă nerezolvate care cer o interpretare pozitivă de pe poziții științifice marxiste. Înlăturarea acestor lipsuri este posibilă numai pe calea îmbinării organice a criticării consecvente a tuturor falsificărilor idealiste din domeniul științei, relevînd rezolvarea creatoare a problemelor filozofice impuse de practică și de dezvoltarea științei. Acest lucru va face ca critica noastră să devină mai eficientă și mai precis orientată.

Lupta împotriva ideologiei burgheze cere de asemenea demascarea hotărîtă a oportunismului social-democrat. În această privință revistele noastre de filozofie pot juca un rol însemnat.

După cum se știe, în prezent socialiștii de dreapta s-au lepădat definitiv de marxism și, prin ideologia lor, nu se deosebesc cu nimic de alte curente ale gîndirii burgheze. Succesele sistemului mondial socialist, progresul uriaș al Uniunii Sovietice, Programul P.C.U.S. dau lovituri zdrobitoare ideologiei reformiste, oportuniste. De la formarea curentului oportunist în mișcarea muncitorească au trecut peste 60 de ani. Acest interval este destul de lung pentru verificarea justeței, eficienței oricărei teorii, oricăror concepții teoretice. În acești ani oportunismul social-democrat s-a manifestat din plin. Social-democrații de dreapta au căutat să justifice primul război mondial imperialist. Ei l-au ajutat pe Hitler să ajungă la putere și prin aceasta l-au ajutat să dezlănțuie și al doilea război mondial. În prezent ei sprijină orientarea reacționară și agresivă a cercurilor ultraimperialiste.

În anii care au trecut, socialiștii de dreapta au fost în repetate rînduri la putere în Anglia, au stat mai mulți ani la putere în Suedia și Norvegia, în Belgia și în Franța, în Australia și în Noua Zeelandă. Au înaintat oare măcar cu un pas către socialism aceste țări conduse de social-democrați, au intervenit oare unele schimbări radicale în caracterul orînduirii sociale și politice burgheze în timpul conducerii social-democrate? Desigur că nu. Aceasta demonstrează încă o dată cît de mult s-au încadrat ei în sistemul capitalist, devenind sprijinul lui de nădejde.

Această verificare istorică și socială a teoriilor și concepțiilor a arătat cu toată convingerea, în mod cît se poate de evident și cu toată profunzimea, uriașa justețe istorică a leninismului, însemnătatea sa cu adevărat internațională, eficiența sa revoluționară, forța sa transformatoare. Această verificare a arătat de asemenea sărăcia, mizeria ideologică, lipsa de valoare a oportunismului, a reformismului, lipsa totală de perspectivă a concepțiilor sale.

În prezent putem vorbi nu numai despre prăbușirea totală a ideologiei social-reformismului și despre degenerarea ideologică a socialiștilor

de dreapta, dar și despre faptul că socialismul de dreapta va fi înfierat pentru totdeauna de istoria omenirii ca una dintre ultimele rezerve ale societății burgheze, ca ultima armă a capitalismului, prin care se încerca abaterea maselor de la lupta pentru o orînduire socială superioară, problemă de mare actualitate în lumea contemporană.

O însemnătate deosebită capătă lupta împotriva revizionismului și dogmatismului în mișcarea comunistă. Revizuirea sau „reconsiderarea" celor mai de seamă principii marxiste este, după cum spune Lenin, „una din principalele manifestări, dacă nu chiar cea mai însemnată manifestare a influenței burgheze asupra proletariatului și a pervertirii proletarilor de către burghezie" [1]. Revizionismul contemporan înfrumusețează capitalismul, supraapreciază schimbările care s-au produs în economia și politica capitalismului contemporan, socotindu-le ca o schimbare a naturii sale exploatatoare și agresive, se manifestă împotriva necesității dictaturii proletariatului în condițiile trecerii de la capitalism la socialism, mușamalizează contradicțiile fundamentale dintre cele două sisteme mondiale — sistemul capitalist și sistemul socialist. Revizioniștii neagă rolul conducător al partidului în construirea noii societăți, neagă rolul hotărîtor al statului socialist în transformarea societății pe baze comuniste.

Dogmatismul este și el ostil, prin natura sa, spiritului revoluționar și esenței marxism-leninismului. În documentele partidelor comuniste și muncitorești se arată că dogmatismul, sectarismul pot deveni de asemenea un pericol principal în unele etape de dezvoltare a unui anumit partid. Abordarea dogmatică, aparent revoluționară, zgomotoasă a principalelor probleme ale contemporaneității înseamnă în fond revizuirea celor mai de seamă teze marxist-leniniste, înlocuirea lor cu o linie sectaristă, naționalistă. Lipsa de înțelegere a schimbărilor fundamentale care se produc pe plan mondial, negarea în fapt a liniei leniniste asupra coexistenței pașnice între state cu orînduiri sociale diferite și multe alte momente constituie trăsăturile distinctive ale dogmatismului. „Nu poate exista dogmatism — scria V. I. Lenin — atunci cînd se consideră că singurul și supremul criteriu al doctrinei este concordanța ei cu procesul real al dezvoltării economico-sociale" [2]. V. I. Lenin a menționat în repetate rînduri că a nu acorda atenție condițiilor schimbate din viață „înseamnă a fi credincios literei și nu spiritului teoriei, înseamnă a repeta din memorie vechile concluzii fără a ști să folosești în analiza noii situații politice metodele marxiste de cercetare" [3].

Astfel critica V. I. Lenin denaturarea dogmatică a marxismului. Noi trebuie să fim credincioși spiritului și esenței acestor indicații profunde ale lui V. I. Lenin.

★

În întreaga lume se desfășoară în prezent o luptă ideologică grandioasă care crește și se ascute mereu, luptă pentru cucerirea minților, con-

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 20, Edit. politică, București, 1959, p. 32.
[2] *Ibidem*, vol. 1, Edit. politică, București, 1959, p. 290.
[3] *Ibidem*, vol. 6, E.S.P.L.P., București, 1957, p. 445.

vingerilor și inimilor oamenilor. În procesul prăbușirii imperialismului și al consolidării socialismului și comunismului dispar vechile deprinderi, principii, norme. Rolul filozofiei marxist-leniniste în epoca actuală este uriaș. Materialismul dialectic este arma ideologică a partidelor comuniste din întreaga lume, este metoda științifică de cunoaștere a legilor dezvoltării sociale. În condițiile istorice actuale, materialismul dialectic este dezvoltat creator de toate partidele marxist-leniniste, de activiștii de frunte ai mișcării comuniste internaționale, de reprezentanții filozofiei marxiste din U.R.S.S. și din alte țări ale lagărului socialist, precum și din numeroase țări capitaliste.

Materialismul dialectic atrage în prezent din ce în ce mai mult simpatia unor remarcabili oameni de știință, a reprezentanților diferitelor domenii ale științei și culturii din lumea întreagă. Nici un sistem filozofic din trecut nu a avut și nu a putut să aibă o răspîndire atît de largă, adepți atît de numeroși cum are materialismul dialectic.

Acest marș triumfal al filozofiei marxist-leniniste se explică în primul rînd prin faptul că etapa leninistă în dezvoltarea filozofiei marxiste este treapta cea mai înaltă a gîndirii filozofice a omenirii în epoca istorică actuală și răspunde problemelor filozofice celor mai importante și mai însemnate care apar în cursul dezvoltării vieții sociale, a științei, tehnicii, culturii.

Se înțelege că aici nu este posibil să dăm o caracterizare deplină tuturor problemelor științifice care se ridică în fața filozofiei marxist-leniniste. Ideea principală asupra căreia am vrut să ne îndreptăm atenția este necesitatea de a concentra atenția lucrătorilor de pe frontul filozofic din toate țările lagărului socialist asupra problemelor impuse de practica construirii relațiilor sociale noi, de cerințele științei contemporane care se dezvoltă impetuos. Legătura strînsă dintre filozofie și totalitatea științelor concrete și practică este garanția dezvoltării ei cu succes. Numai astfel filozofia poate dobîndi forțe proaspete, poate rezolva sarcinile creatoare, își poate îmbogăți permanent conținutul, poate sluji ca instrument ideologic în lupta maselor pentru înfăptuirea aspirațiilor de secole ale întregii omeniri!

DESPRE CRITICA FILOZOFIEI BURGHEZE

Referatul redacției revistei „Deutsche Zeitschrift für Philosophie", prezentat de redactorul-șef, dr. Wolfgang Eichhorn (R.D.G.)

Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. a marcat o nouă ofensivă a comunismului științific împotriva ideologiei lumii imperialiste. Programul P.C.U.S. cuprinde o analiză a ideologiei burgheze contemporane și a crizei ei profunde, subliniind totodată cele mai periculoase manifestări ale acestei ideologii falimentare : anticomunismul, ideologia fascismului și rasismul extremist, precum și social-democratismul. Dacă partidele comuniste și muncitorești se orientează în prezent spre respingerea tuturor atacurilor ideologilor imperialiști îndreptate împotriva păcii, progresului și comunismului, spre smulgerea maselor populare de sub influența ideologiei dăunătoare a capitalismului și spre lărgirea sferei de influență a comunismului științific, filozofilor le revine un rol de seamă în îndeplinirea acestor sarcini.

În *Declarația partidelor comuniste și muncitorești* publicată după Consfătuirea din noiembrie 1960, se subliniază de asemenea că critica noastră filozofică trebuie să contribuie la extinderea sferei de influență a învățăturii marxist-leniniste, la eliberarea maselor populare de sub influența nocivă a ideologiei burgheze, la răspîndirea ideilor socialismului științific.

Aceasta trebuie să fie contribuția filozofilor marxiști la rezolvarea problemelor internaționale și naționale de stringentă actualitate.

Trebuie să recunoaștem însă, din păcate, că lucrările noastre de pînă acum nu corespund cerințelor luptei pentru înfrînarea militarismului vest-german, și aceasta atît în privința materialului considerat, cît și în privința metodei de combatere. Printre lipsuri trebuie să enumerăm desprinderea insuficient de clară a problemelor fundamentale, nivelul filozofic-teoretic insuficient al lucrărilor, tendința spre critica globală a tuturor filozofilor burghezi, fără diferențierea pozițiilor lor, adesea fără punerea în evidență și sprijinirea elementelor pozitive, democratice, în general folosirea insuficientă a posibilităților de care dispune critica noastră filozofică. Credem că îmbunătățirea muncii tocmai în această privință ar putea să

contribuie în foarte mare măsură la lărgirea frontului luptei noastre filozofice, s-o facă mai eficientă și mai reușită.

Ce concluzii metodologice rezultă din cele de mai sus?

a) Fiecare curent filozofic trebuie să fie analizat din punctul de vedere al adevărului sau al falsității, pe baza confruntării cu realitatea și a cercetării argumentării sale teoretice.

Aici trebuie să facem distincție între problemele cu adevărat filozofice și chestiunile prezentate ca „probleme" numai în scopul menținerii dominației imperialiste.

b) În urma unei astfel de analize trebuie definit locul filozofiei respective între diversele curente ideologice și filozofice, precum și funcția ei de clasă, trebuie să fie dezvăluită legătura necesară dintre poziția de clasă și formularea și rezolvarea problemelor — atît sub raport metodologic, cît și teoretic — în etapa respectivă a dezvoltării.

c) Trebuie puse în evidență și analizate divergențele și contradicțiile crescînde dintre tendințele imperialist-fascist-clericale, cele liberale, cele de stînga, cele democratice și cele umaniste din cadrul filozofiei burgheze. Ascuțișul criticii și demascării trebuie să fie îndreptat împotriva ideologiei antidemocratice a agresorilor. Toate celelalte tendințe, diferite de această ideologie, trebuie folosite, preluînd și dezvoltînd ideile înaintate pe care le conțin, modul de punere a problemelor. Trebuie să căutăm *să mergem în pas* cu elementele democratice și umaniste, bineînțeles menținînd și promovînd consecvent punctul de vedere marxist-leninist.

d) Trebuie să reconsiderăm și să folosim în mod fecund, prin aplicare la epoca noastră, moștenirea trecutului, marile tradiții ale gîndirii filozofice, să recurgem la ele pentru nevoile criticii noastre filozofice de astăzi și să le apărăm împotriva falsificărilor și minimalizării importanței lor.

e) Caracterul științific al criticii filozofice marxiste cere nu numai să respingem generalizările filozofice false în fiecare caz concret, ci și să dezvăluim rădăcinile lor gnoseologice și sociale.

f) În sfîrșit, trebuie să demonstrăm, atît teoretic cît și practic, justețea soluției marxist-leniniste pentru fiecare problemă în parte.

Trecînd la analiza mai concretă a acestor probleme, vrem să menționăm că ne vom mărgini numai la caracterizarea filozofiei burgheze din Germania occidentală și a sarcinilor fundamentale privind critica ei. Ne vom referi exclusiv sau aproape exclusiv la problemele filozofice privind viața socială. Materialul care urmează nu-l considerăm drept o analiză temeinică a filozofiei burgheze din Germania occidentală sau chiar a principalelor ei curente; considerăm că sarcina noastră este mai curînd să stabilim problemele filozofice centrale ale filozofiei burgheze contemporane din Germania occidentală, care trebuie să se situeze în centrul atenției noastre și al luptei noastre filozofice.

Filozofia burgheză din Germania occidentală reflectă prin mijloacele filozofiei caracterul, contradicțiile și tendințele principale ale epocii noastre din punctul de vedere al diverselor grupuri ale burgheziei și ale

intelectualității burgheze. Trebuie să avem totodată în vedere că pe arena filozofică a Germaniei occidentale apar deosebit de clar și cu multă amploare trăsăturile reacționare și parazitare ale ideologiei burgheze la care se referă Programul P.C.U.S.

Formula cea mai generală pe care filozofia burgheză o folosește pentru a-și defini propria situație este dată în cuvîntul „criză", iar depășirea acestei crize constituie problema ei filozofică cea mai generală. Aceasta este o reflectare denaturată a crizei generale reale și a decăderii sistemului capitalist contemporan. Concepțiile generale ale filozofiei burgheze tind să contribuie la depășirea acestei crize în domeniul concepției despre lume, iar pe plan sociologic sînt elaborate planuri de perspectivă și teorii pentru lichidarea ei în practică. În acest sens putem spune că „criza" reprezintă, în esență, punctul de plecare al întregii filozofii burgheze contemporane, care fie că născocește diverse pseudosoluții ale acestor probleme, fie că proclamă mizeria drept stare permanentă a existenței umane. Este dominantă tendința de a transforma problema crizei în punct de plecare pentru concepțiile religioase și mistice asupra mîntuirii și pentru dezvoltarea filozofiei în direcția teologiei.

Am vrea să atragem atenția aici, în primul rînd, asupra unora dintre aceste pseudosoluții, care sînt cele mai primejdioase din punct de vedere teoretic, și anume asupra celor propuse de teoriile militarist-clericaliste. Împotriva acestor teorii trebuie îndreptat ascuțișul criticii noastre. Ele interpretează criza societății și a culturii ca rezultat al unei duble amenințări : externe și interne. Amenințarea externă ar fi comunismul sau ceea ce se înțelege în respectiva teorie prin acest cuvînt, iar din interior ar acționa forțe analoge care năzuiesc să răstoarne orînduirea existentă. Manifestările crizei și ale mizeriei individului devin punct de plecare pentru sugerarea unor acțiuni politice a căror esență se reduce la o cruciadă împotriva comunismului. Sensul vieții propovăduit de aceste teorii constă în misiunea anticomunistă a mîntuirii, în predestinarea individului pentru un obiectiv „de apărare" sacru, superior. Ca bilet de intrare care asigură accesul la conținutul superior al vieții este preconizată necesitatea de „sacrificiu". Este ceea ce propovăduiesc clericii catolici Thielicke, Jaspers și alții. Li se asociază și teorii ideologice pur fasciste sau fățiș agresive. Din afirmațiile lor reiese limpede tendința de a profita de pe urma stărilor de spirit ale crizei și de a le transforma în tendințe fasciste și clericale, în ideologie și în activitate anticomunistă. Cîteodată se poartă și o luptă fățișă împotriva acestor stări de spirit, care sînt calificate drept „o pălăvrăgeală lipsită de răspundere" (vezi, de exemplu T. Litt, *Schiksalsfragen der Gegenwart*).

În această ordine de idei capătă o deosebită însemnătate analiza critică a concepțiilor generale istorice-filozofice, precum și a concepțiilor de „diagnosticare" a contemporaneității, cărora trebuie să le opunem „teoria epocii contemporane", dacă putem folosi această expresie pe care o dă materialismul, marxism-leninismul. Aceasta impune totodată necesitatea de a dezvolta concepția noastră despre forțele motrice și legile dezvoltării istorice contemporane, despre contradicții și rezolvarea lor,

despre rolul maselor populare, al clasei muncitoare și al partidelor ei marxist-leniniste în epoca noastră. În primul rînd, aceasta este valabil pentru concepțiile lui Guardini (*Sfîrșitul epocii moderne*), Rüstow (*Determinarea locului epocii contemporane*), Freyer (*Teoria epocii contemporane*), Horckheimer-Adorno (*Dialectica instruirii*) etc., precum și pentru concepțiile de interpretare a „sensului" istoriei, atît a celor referitoare la istoria universală, cît și a celor care se limitează la semnificația esenței și a perspectivelor capitalismului. Avem în vedere aici autori ca Rosenstock-Huessy, Kamlak, Piper, Dempf, Alfred Weber, F. G. Jünger, adepții lui Spengler, Rothaker etc.

Concepția crizei este extrem de variată și diferențiată, deoarece ea reflectă criza sistemului capitalist în procesul general al dezvoltării epocii noastre, sub diversele ei manifestări și aspecte, atît din punctul de vedere al stării sociale și culturale, cît și din punctul de vedere al individului, această concepție reflectînd criza prin optica intereselor diverselor grupuri ale clasei capitaliste și ale anexelor ei, deci, ca și filozofia burgheză în ansamblul ei, într-un mod denaturat, dar extrem de diferențiat în aspectele particulare. Diferențierea acestei concepții se mai explică prin faptul că ea vrea totodată să fie o metodă de stabilizare și de menținere atît a dominației sociale a burgheziei, cît și a sferei vitale a individului, pe care o amenință pericole imaginare și reale.

În literatura sociologică, de critică a culturii etc. domină actualmente teza că în lumea contemporană, care trece printr-o epocă „industrială", însușirile umane, „omenia" individului ar fi amenințate, că individul se înstrăinează și-și pierde forțamente conținutul vieții. Această teză este o expresie, pe de o parte, a lipsei de perspectivă efectivă a societății capitaliste, și, pe de altă parte, a neputinței individului înrobit de capitalul monopolist și de politica acestuia. Dar această expresie a unei calamități reale nu trebuie, incontestabil, să fie caracterizată de noi numai ca un simptom al decadenței, deși fără îndoială este un astfel de simptom. Esențial este că ea reprezintă un moment nodal în critica noastră ideologică-filozofică, și aici este insuficient să ne limităm numai la analiza teoriei filozofice generale a societății. Trebuie să supunem analizei critice întregul ansamblu de manifestări reflectate de această teorie, mergînd pînă la disciplinele specifice a căror menire este să elaboreze tehnici ale administrației capitaliste (ne referim la sociologia producției, psihologia politică, teoria statului etc).

În acest cadru urmează să găsim dovezi pozitive din care să reiasă că condițiile obiective ale tuturor acestor fenomene de criză și ale tuturor acestor stări de spirit sînt generate de dominația capitalului monopolist și de politica sa sinucigașă. Viața omului capătă sens numai în procesul luptei pentru pace, independență națională și progres social. Numai în această luptă, în frontul comun al luptătorilor și al constructorilor societății socialiste, pot fi înfrînte singurătatea, individualismul. Cerința de reînnoire morală, care a servit adeseori ca lozincă umanismului, rămîne visare fără conținut dacă nu se schimbă relațiile economice și politice reale. În general și în ansamblu, orice cale de rezolvare a problemelor sociale,

dacă nu conduce la transformări democratice și socialiste, este fie iluzie, fie demagogie.

Sarcina noastră este de a ridica starea de spirit anticapitalistă a maselor pînă la un nivel conștient, de a arăta că scornirile demagogice ale imperialiștilor sînt o oglindă a propriului lor sistem și de a da, totodată, un tablou veridic al socialismului, care garantează adevăratul sens al vieții omului, perspectivele sale, dezvoltarea sa etc. În această ordine de idei trebuie criticate pseudoteoriile nihilismului (Nietzsche, Tilicke, Jaspers, Heidegger, Rauschining, Soldmayer, Junger etc.), așa-numita teorie antropologică (Gehlen, Plessner); trebuie să demascăm diversele teorii anticomuniste ale „sacrificiului", teoriile războiului psihologic; să opunem diverselor concepții burgheze chipul omului socialist; să dezvăluim contradicțiile dintre „valorile" despre care se pretinde că dau sens vieții și practica capitalismului (programul P.S.D.G., idealul creștin al omului) și să arătăm caracterul idealist al acestor idealuri de „valori", ca fiind o expresie religioasă a opoziției lor practice. În legătură cu critica concretă a relațiilor burgheze trebuie să dezvăluim chipul omului din societatea socialistă, etica sa. Pentru aceasta este necesar să folosim toate elementele raționale din curentul burghez al criticii culturii, îndeosebi ale aripii lui democratice.

Tendința cea mai răspîndită este aceea a teologizării contradicțiilor sociale, care constă în înlocuirea contradicțiilor dintre imperialism și popor, dintre militarism și lupta pentru pace a maselor populare, dintre tendințele fasciste și democratism, dintre capitalism și socialism prin opoziții mitologice între dumnezeu, pe de o parte, și anticrist, ateism, pe de altă parte. În această ofensivă teoretică-filozofică pe care o desfășoară clericalismul și teologia își găsește expresia neputința burgheziei în fața crizei reale a sistemului ei. În această privință, scolastica catolică se manifestă ca fiind cea mai activă. Dar paralel apar reprezentări religioase și în alte curente, care nu sînt legate de dogme religioase. Neputința burgheziei dominante în fața progresului istoric este reprezentată demagogic ca o neputință în fața destinului.

Teologizarea relațiilor sociale reale, în primul rînd teologizarea anticomunistă a contradicției fundamentale din lumea contemporană și pe același plan, condamnarea teologică și combaterea comunismului (ca fiind un ersatz de religie, ca o materializare a iadului pe pămînt) și interpretarea teologică a morții atomice a omenirii ca fiind calea indispensabiă a mîntuirii, trebuie demascate ca demagogie imperialistă a aținătorilor la război și pregătire ideologică a fascismului. Aici trebuie să combatem folosirea reacționară a convingerilor religioase și abuzul care se face cu ele. Pe primul plan trebuie să se situeze dezvăluirea contradicțiilor fundamentale reale din lumea contemporană și înfățișarea căilor pentru rezolvarea lor, precum și lupta fățișă și necondiționată împotriva tendințelor militariste și clericale. În această privință trebuie să ținem seama în lupta filozofică de diferențierea adîncă din tabăra clericalilor, îndeosebi să apreciem just tradițiile și stările de spirit democratice și umaniste, să sprijinim aspirațiile pozitive și să explicăm maselor creștine adevărata comunitate

de interese a marxiștilor și a creștinilor în problemele concrete ale păcii, democrației, renașterii naționale a Germaniei și socialismului. Diverse fenomene din ultimul timp arată că această diferențiere este considerabilă atît în sînul clericalismului catolic, cît și al celui evanghelic, ea fiind, pare-se, mai mare în alte țări decît în Germania occidentală.

Antiumanismul și antidemocratismul tendințelor filozofice reacționare și militariste se manifestă cel mai clar în orientarea lor anticomunistă. În dezvoltarea lor, aceste tendințe se transformă tot mai mult într-un instrument al organizării practice fățișe și totale a manifestărilor imperialiste și contrarevoluționare, se transformă în propagandă a agresivității și a utilizării forței brute împotriva forțelor progresului și păcii. În același timp, antiumanismul și antidemocratismul sînt un mijloc pentru unificarea politică a mai multor curente filozofice. În sfîrșit, ele reprezintă un stimulent ideologic pentru încercările de a înfățișa prezentul și viitorul lumii burgheze ca realizare a sarcinii istorice de luptă împotriva comunismului (Jaspers, Röpke etc.)

Pe plan filozofic, anticomunismul trebuie demascat ca o negare perseverentă a adevărului; ca o negare a legității istorice (arătînd prin aceasta lipsa lui de perspectivă și caracterul lui pur negativ); ca negare a democrației interne și externe, ceea ce constituie esența lui fascistă; ca poziție agresivă ale cărei consecințe pot fi războiul mondial atomic și aventura fascistă.

Dată fiind tocmai ascuțirea contradicțiilor în Germania, trebuie să demascăm pe tărîm filozofic anticomunismul, ca poziție agresivă a pregătirii războiului imperialist, ca demagogie specifică al cărei scop este subordonarea politică și ideologică a tuturor păturilor populației față de interesele capitalului monopolist agresiv; trebuie să arătăm că el neagă nu numai interesele clasei muncitoare, ci și ale întregii națiuni.

Criza ideologică profundă a burgheziei imperialiste se manifestă și în teoria cunoașterii și în metodologie, unde domină tendințele unui idealism iraționalist. Idealismul iraționalist tinde:

— să falsifice datele științelor naturii în spiritul idealismului și al agnosticismului, folosind, de regulă, argumente subiectiv-idealiste, pozitiviste;

— să mistifice relațiile sociale și chiar relațiile cele mai generale ale lumii materiale prin metode iraționaliste, dezvoltate din idealismul subiectiv, din neokantianism și din pozitivism și care duc la misticism;

— să propage o concepție despre lume care să stimuleze o activitate pe placul cercurilor imperialiste diriguitoare prin intermediul concepțiilor teologice și mistice ale idealismului obiectiv, indiferent dacă este vorba de o religie constituită sau de teorii filozofice analoge.

Ideologii burgheziei imperialiste au elaborat pentru a acționa asupra conștiinței sociale și asupra disciplinelor din domeniul științelor sociale o metodă specific iraționalistă, al cărei scop este să ducă la rezultate idealiste, specific iraționaliste și chiar teologice, sub aparența unei analize realiste și autentice; în acest cadru este negată principial orice legitate obiectivă și, în genere, rolul determinant al producției materiale, în primul

rînd rolul relațiilor de producție. În acest sens sînt caracteristice „modalitățile de cunoaștere" pur afective, intuiționiste; cele mai importante dintre ele, cele mai eficiente în prezent există mai de mult: metoda „înțelegerii" a lui Dilthey, fenomenologia lui Husserl, speculativa „contemplare a esenței" a lui Max Scheller, dezvoltată de Heidegger în teoria mistică specifică a gîndirii „esențiale". Existențialismul lui Jaspers, care folosește argumentele neokantianismului pentru a respinge realitatea ca lume a unor fenomene tranzitorii, dezvoltă și el ideea unei gîndiri transraționale, care „se întinde" dincolo de subiect și de obiect.

Înăuntrul filozofiei catolice domină așa-numitul realism critic, în care pretinsa recunoaștere a realității se reduce la o substanțializare metafizică naivă a fenomenelor afective ale conștiinței. Premisele religioase încadrează în normă rezultatul stabilit dogmatic. Critica activă a idealismului subiectiv se face de pe pozițiile unui idealism obiectiv mitologic. Raționalitatea parțială a acestei filozofii, pe care partizanii ei o scot în evidență fără preget, este spulberată de iraționalitatea generală a credinței în revelație. Pe această bază, teoria cuantică capătă o interpretare teologică, iar existența miracolelor și a demonilor este demonstrată ontologic. Principalul este că relațiile sociale sînt deduse din relații cu totul fanteziste, iar instituția existentă a proprietății capitaliste este ridicată la rangul unei porunci divine.

Teoria cunoașterii este dezvoltată cu deosebită intensitate în filozofia burgheză, cu aplicare la explicarea naturii și a societății. De aceea capătă o deosebită importanță analiza filozofică a dezvoltării științei contemporane, critica interpretărilor idealiste și metafizice în legătură cu datele ei; materialismul spontan al științelor naturii trebuie ridicat la nivelul unui materialism conștient. În acest caz, obiectivul principal al criticii trebuie să fie iarăși stabilirea și confirmarea alianței necesare cu cercetătorii naturii în opera de propagandă a concepției materialiste asupra lumii. Ținînd seama de semnificația propriu-zis politică a problemelor din planul concepției despre lume și de consecințele sociale ale muncii de cercetare din științele naturii, această alianță urmează să fie dezvoltată și ca o colaborare politică.

Este necesar, de asemenea, să acordăm mai multă atenție problemelor teoretice și metodologice, deoarece problemele teoriei cunoașterii au o mare importanță pur practică în opera de cunoaștere a relațiilor sociale. Cu toate acestea, ele au fost neglijate de filozofii noștri. Această lipsă se face simțită în faptul că pînă în prezent nu a fost satisfăcută nevoia esențială de a se dezvolta problemele gnoseologice privitoare la formarea conștiinței socialiste.

Critica menționatelor teorii burgheze ale cunoașterii are și ea o mare importanță practică, deoarece, în fond, aceste teorii reprezintă o expresie — determinată de relațiile capitaliste și de procedeele folosite pentru a acționa asupra psihicului maselor — a metodei afectivizării conștiinței, îndreptată spre perceperea laturii superficiale a fenomenelor sociale, a metodei mistificării relațiilor interioare. Acesta este aspectul gnoseologic al teologizării generale. Filozofia burgheză mistifică relațiile

cele mai generale și procesul istoric în ansamblul său. Concomitent, este dezvoltată în scopuri practice teoria empiristă, ca o știință cvasitehnică a administrației și a guvernării. Cea mai tipică formulă teoretică este teoria libertății valorilor științei sociale, dezvoltată de Max Weber în cadrul teoriei cunoașterii. Această teorie este ușor modificată la König și la Schelsky în „Revista trimestrială de sociologie de la Köln" etc. Relativismul în teoria cunoașterii, subiectivismul, renunțarea la cunoașterea relațiilor sociale necesare, dezvoltarea demagogiei imperialiste a guvernării și elaborarea tehnicii organizatorice și psihologice corespunzătoare a guvernării formează trăsăturile distinctive ale acestui curent. Toate aceste legături teoretice și practice trebuie să devină obiect al unei analize concrete.

O necesitate vitală este critica filozofică și sociologică a practicii sociologiei burgheze de a minimaliza demagogic relațiile de producție materiale și de a deduce contradicțiile sociale nemijlocit din tehnică. Concepțiile asupra „umanizării" producției înstrăinate, a relațiilor de producție fără a schimba relațiile de proprietate, care joacă un rol tot mai important, trebuie demascate ca iluzii și, totodată, ca teorii ale tehnicii ideologice a guvernării („integrarea clasei muncitoare"). Trebuie să dăm riposta cuvenită practicii tot mai frecvente a „împrumutului" și denaturării termenilor marxiști (de exemplu „înstrăinarea" la Schelsky, Freyer, Adorno etc.). În același timp, trebuie să folosim cu pricepere cercetările asupra unor fapte individuale, precum și elementele criticii democratice și formularea corespunzătoare a problemelor în aceste teorii.

Prin urmare, principalul constă aici în legătura dintre teoria sociologică și demagogia dominației imperialismului (Freyer, Gehlen, Schelsky, Gesstenmeier și Heck la Congresul partidului creștin-democrat consacrat problemelor culturii, Dahrendorf, Gasser etc.).

Trebuie să criticăm într-un mod deosebit de sistematic concepțiile sociologice clericale (de exemplu Nell-Bräuning, Gundlach, Janthe), urmînd să ținem seama de deosebirile interne dintre ele. În primul rînd trebuie criticate fundamentele teoretice ale diverselor încercări de a estompa caracterul exploatator al capitalismului (ideologia partenerilor, capitalismul „popular", ideologia posesiunilor în comun și a micilor acțiuni).

În această ordine de idei, prezintă multă importanță critica sociologiei și a psihologiei producției, a căror sarcină de clasă constă în a elabora fundamentele psihologice și organizatorice ale administrării. Trebuie supuse concret criticii concepția grupurilor și a formării grupurilor, teoria variației climatului de producție, noțiunea de rol social (indiferent de relațiile de producție și de clasă), precum și psihologizarea și estomparea exploatării materiale și a opoziției de interese.

Nu mai puțin importantă este critica teoriilor hegeliene din domeniul criticii culturii a lui Adorno, Horkheimer, Anders și alții. Aici este necesară o analiză diferențiată, precum și o critică a elementelor raționale, a mărginirii teoretice și metodologice, a orientării anticomuniste în pozițiile critice, a metodei adaptării la existent sub aspectul criticii acestuia, a tocirii dialecticii, a absolutizării metafizice greșite, a fetișismului mărfii și a poziției pietismului protestatar.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

Mai departe trebuie ca, bazîndu-ne pe sinteza și pe generalizarea rezultatelor unor analize minuțioase a faptelor, să luăm parte din punct de vedere filozofic și sociologic la discuția privind problema timpului de muncă și a timpului liber (Schelsky, Gehlen, Friedmann; tratarea trebuie să fie aici riguros diferențiată, urmînd să se acorde o deosebită atenție elementelor de critică democratică și formulării problemelor). Această problemă capătă importanță și în legătură cu problemele construcției socialismului și comunismului. Același lucru se poate spune despre problema filozofică a tehnicii moderne, despre critica teoriei celei de-a doua revoluții industriale, emisă de P.S.D.G., și despre trecerea generală a maselor în starea socială a micii burghezii, care ar fi generată de această revoluție etc. (Schelsky, Brandt, Pollock, Schmitt).

De aceasta este strîns legată teoria „caracterului de masă", care se ocupă mai ales de probleme de istorie politică. Tendința filozofică a acestei teorii constă în a tăgădui rolul creator al maselor în istorie, iar cea politică se reduce la calomnierea în principiu, a activității politice a maselor populare și la născocirea unor forme care ar permite ca masele să fie ținute sub o permanentă amenințare politică. Dacă, pe de o parte, depersonalizarea în masă apare în această teorie ca „destin", iar masa ca ceva lipsit de importanță,în schimb, pe de altă parte, „elita" apare ca formulă ideologică a unei dominații de clasă eterne. Sub raport politic, aceasta înseamnă oprimarea democrației și a „egalității" democratice în favoarea unor „rînduieli" autoritare, de castă, fasciste etc.

Aici trebuie să opunem concepțiile marxiste teoriilor „rebeliunii maselor" (Ortega y Gasset și adepții săi), ale „societății de masă" (Röpke) și să infirmăm aceste teorii pe baza materialului istoric. Este deosebit de important să facem aceasta în legătură cu demascarea teoriei demagogice care înfățișează fascismul hitlerist ca pe o dominație a maselor, iar antisemitismul ca pe un fenomen care trebuie abordat în primul rînd din punctul de vedere al psihologiei maselor; conținutul de clasă al acestor fenomene — dominația capitalului monopolist — este, firește, trecut sub tăcere, iar caracterul bestial al sistemului imperialist este atribuit atavismului psihicului omenesc.

De teoria „depersonalizării" în masă sînt strîns legate diversele teorii ale „aparatizării" crescînde a vieții sociale, care susțin — de obicei referindu-se la dezvoltarea tehnicii — că, actualmente, în sfera producției și a administrației crește în mod fatal dominația aparatelor, care oprimă tot mai mult pe individul neputincios în fața lor. O trăsătură caracteristică a acestor teorii este că aparatele apar golite de conținutul lor social, iar relațiile de producție sînt cu totul eliminate, ca nejucînd un rol esențial și considerîndu-se că „aparatizarea" își are cauza în mase. În legătură cu aceasta, consecințele dominației capitalului monopolist, îndeosebi a capitalului monopolist de stat cu hipertrofierea specifică a aparatelor de guvernare trebuie să fie studiate în mod concret, demascînd teoriile pseudocritice; trebuie totodată să analizăm din punctul de vedere al marxism-leninismului fenomenele reale pe care le interpretează și care sînt, în realitate, forme ale dominației capitalului. Pentru aceasta

se impune cercetarea legăturii generale dintre aparatul de stat imperialist, partidele burgheze, organizațiile de masă, biserică etc., ca verigi ale unui sistem unic. Aceasta este necesar pentru a dezvălui mecanismul fascizării și al militarizării, pentru a demasca metodele oprimării democrației parlamentare de către puterea clerical-militaristă; aceasta mai este necesar și pentru a scoate la iveală contradicțiile interne ale sistemului capitalist contemporan și pentru a indica posibilitățile luptei maselor. Pe acest plan, critica „democrației alianțelor" în teorie și în practică constituie o sarcină esențială.

Trebuie să analizăm minuțios fenomenele încadrate în categoria „depersonalizării în masă" și să demonstrăm că capitalismul imperialist este ostil personalității, că individualismul înseamnă libertate a concurenței, iar „elita" nu este altceva decît o pretenție la dominația antidemocratică imperialistă, precum și că afirmația conform căreia socialismul și „revendicările" socialiste ar fi simptome ale depersonalizării maselor denaturează starea reală a lucrurilor, deoarece tocmai socialismul lichidează toate formele acestei depersonalizări.

De aceasta este strîns legată teoria idealistă care înfățișează masele ca produs al unui principiu autonom al „egalității". Autorul acestei idei este Toqueville, ale cărui concepții nu au fost supuse încă unei critici marxist-leniniste. La această teorie aderă, în calitate de adept al criticii fasciste hitleriste a democrației parlamentare, și critica clericală: opunerea libertății și a egalității (Kühnelt-Leddhin, Martini), negarea suveranității poporului (dreptul de stat clerical), concepția „reprezentanților democrației". Aceasta este și calea pe care o urmează ideologii de dreapta ai P.S.D.G. (S. Landshut).

Concomitent cu plîngerile referitoare la depersonalizarea maselor se perfecționează permanent metoda influențării maselor și a acționării asupra conștiinței lor, aici jucînd un rol deosebit psihologia politică și psihologia mobilizării, care aplică psihanaliza și doctrina lui Pavlov despre fiziologia sistemului nervos. Trebuie să dezvăluim esența infamă a acestor metode de transformare a materialului uman în obiecte lipsite de voință ale politicii imperialiste și să demascăm metodele de sugestie. Este necesar de asemenea să analizăm, pe baza unui material concret de viață, diverșii factori care contribuie la exercitarea acestei influențe asupra maselor, precum și pe cei care le contracarează. În această privință am făcut foarte puțin. În general, pînă acum nu există o aplicare concretă a teoriei marxiste a cunoașterii la studiul elementelor exterioare și interioare ale formării conștiinței în condițiile capitalismului monopolist de stat.

Libertatea este cea mai universală formulă și lozincă pe care ideologii burgheziei mondiale o opun sistemului socialist și ideilor marxism-leninismului. În acest punct se concentrează toate concepțiile generale asupra lumii, cele de teorie socială și cele politice. Propriu-zis, problema nu constă aici numai și nu atît în faptul că lozinca libertății, proclamată de Adenauer și de Strauss, înseamnă libertate pentru imperialiști și pentru aventurieri militari, cît în faptul că această lozincă — deși este un simptom al slăbiciunii și al poziției defensive a imperialismului (aceasta trebuie

demonstrat) — a căpătat o mare influență asupra maselor, că ea s-a înrădăcinat adînc în conștiința lor ca simbol a ceea ce omul „are" ca personalitate și cetățean al unui stat capitalist și ceea ce „nu are" în socialism (Rüstow). De aici apare iluzia, practic extrem de eficientă a unei anumite comunități între imperialiști și mase. Această iluzie este cu atît mai primejdioasă, cu cît în numele libertății și pentru pretinsa ei apărare se introduce fascizarea atît în domeniul ideologiei, cît și în practică.

Critica filozofică trebuie să aibă aici un caracter eminamente ofensiv; trebuie dezvoltată cu adevărată profunzime concepția marxistă asupra libertății în toată bogăția cuvîntului ei, trebuie să prezentăm transformarea socialistă și comunistă a lumii ca pe o eliberare și ca libertate în acțiune, ca proces de creștere a puterii conștiente a oamenilor și de dezvoltare multilaterală a forțelor lor. Pe această bază trebuie criticate sub toate aspectele ideologia și practica capitalismului, care își ascund adevărata față prin lozinca libertății, atitudinea față de diversele curente și laturi ale problemei trebuind să fie riguros diferențiată.

Trebuie să cercetăm legea potrivit căreia toate concepțiile burgheze actuale despre libertate sînt fie subiectiv idealiste, fie teologice, fie, că în sfîrșit, se situează pe o poziție intermediară, ceea ce se explică prin opoziția lor principială față de realitate. În același timp, trebuie arătat că fundamentul acestor concepții îl formează iluziile spontane generate de practica socială a capitalismului și că manifestările concrete ale „libertății" nu sînt decît o afirmare a voinței subiective în cadrul unei lipse de libertate intelectuale și practice generale.

Trebuie să demascăm colecția de lozinci (totalitarism), noțiuni și instituții iluzorii („parlamentarismul") ca un camuflaj al realității puterii monopolismului de stat și, în același timp, ca pe o formulă destul de cuprinzătoare pentru a absorbi toate interesele capitaliste, toate iluziile individuale de prosperitate posibilă și toate manifestările anarhismului intelectual, mergînd pînă la clericalism. Prin aceasta, lozinca libertății se transformă într-o formulă lipsită de conținut, într-o idolatrizare a situației de fapt (Rüstow). Aici trebuie să folosim critica lui Kuby, dar și critica dinspre dreapta (Thielicke).

În problema libertății, diversele filozofii și ideologii iau poziție pe un front foarte larg și variat. De aceea critica trebuie să fie diferențiată. Ca puncte nodale apar aici următoarele aspecte:

a) Formula cea mai periculoasă și mai agresivă este îmbinarea noțiunii nedemocratice și metafizice clericale asupra libertății cu lozinca imperialistă a misiunii germanilor, cu mitul pericolului extern care ar amenința „lumea liberă" a imperialismului, cu propovăduirea unei cruciade anticomuniste și cu propaganda nihilistă a disponibilității necondiționate la moarte atomică, concepută ca sacrificiu religios. Aceasta este calea pe care o urmează ideologia guvernamentală oficială a Bonn-ului.

Strîns legată de aceasta este demagogia clericală fascistă a libertății, cu concepția ei fățiș antidemocratică a unei orînduiri fasciste bazate pe o elită (Martini, Kühnelt-Leddhin, Schrögder etc.).

Concepția neoliberală a libertății se apropie mult de cea clericală. Ea exprimă descompunerea liberalismului și transformarea lui în ideologie a capitalului monopolist, ceea ce se vădește și din unirea reprezentanților celor două ideologii (Erhard, Röpke). De asemenea s-a apropiat de concepția clericală și concepția asupra libertății a ideologilor socialiști de dreapta, îndeosebi a conducerii de dreapta a P.S.D.G. Ea se deosebește de concepția clericală nu prin conținut, ci prin funcția ei specifică, în primul rînd față de clasa muncitoare, drept care ea dezvoltă procedee demagogice specifice pentru a aduce clasa muncitoare pe pozițiile ideologice ale dușmanilor ei de clasă.

În critica tuturor acestor curente ale demagogiei despre „libertate", care se caracterizează prin orientarea lor tendențioasă net anticomunistă, trebuie să facem distincție între conținutul de clasă obiectiv, pe de o parte, și speranțele, iluziile, dorințele, pe de altă parte, pe care și le pun în ele clasele înrobite, asuprite și înșelate de imperialism. Menționatele teorii demagogice sînt legate de diferite tradiții, în care introduc un nou conținut imperialist agresiv. În aceste teorii apar concomitent ca idealuri cele mai diferite concepții sociale demagogice cu caracter general, cum ar fi iluzia statului filantropic sau concepția „economiei sociale a pieții" etc.

b) Pe plan teoretic, aceste concepții se încadrează în concepțiile filozofice fundamentale care elaborează, pe diverse căi, o noțiune idealistă iluzorie asupra libertății.

Interpretarea teologică a libertății trebuie criticată ca expresie idealistă a neputinței reale sub raport practic și intelectual. Această interpretare proclamă activitatea spontană drept normă a libertății, ignorează legăturile acesteia cu legile obiective și încearcă s-o fundamenteze pe fanatismul religiei. Trebuie să supunem criticii atît individualismul abstract al interpretării personaliste, neputința sa practică și ruptura sa cu realitatea obiectivă, cît și îngrădirea libertății prin legătura cu Dumnezeu și iluzia libertății, care, nedîndu-și seama de lanțurile care o încătușează, se crede liberă față de lumea reală (Mausbach, Guardini, Steinbüchel, Urs von Balthasar, Schmaus, Antweiler, Egenter etc.). Aici trebuie să avem în vedere că sub forma teologică se pot prezenta diverse puncte de vedere sociale și politice chiar contradictorii și că în spatele acestei forme se poate ascunde atît un conținut fascist, cît și unul democratic. Concepția existențialistă asupra libertății nu se distinge prin unitate, deoarece, deși presupune întotdeauna spontaneitatea unui individ abstract, izolat de societate, ea este diferențiată din punctul de vedere al atitudinii față de concepțiile concrete asupra lumii. În ansamblu, această libertate a unui „Eu" izolat conduce, pe căi diferite, la legătură cu religia (Jaspers și Heidegger), deși această legătură nu este dogmatică-bisericească (cf. Bollnow, Krüger etc.). Multe dintre teoriile menționate pun problema conservării libertății în condițiile unei „lumi dirijate", în condițiile sistemului unor aparate sociale de producție autonome, ale administrării și ale organizațiilor de masă. Este caracteristică tendința de a interpreta astfel libertatea iluzorie în condițiile dominației capitalului monopolist, în așa fel încît nu capitalul monopolist, ci comunismul să apară ca singurul

dușman al libertății, de astă dată rămînînd ca libertate simpla retragere neputincioasă în propria lume lăuntrică și pseudolibertatea alegerii (Jaspers, Freyer, Plessner, Spranger, programul P.S.D.G. etc.).

Pe baza concepției marxiste asupra libertății trebuie arătat că demagogia în jurul libertății subînțelege în realitate numai libertatea imperialismului și a burgheziei imperialiste, că această libertate înseamnă neputință și lipsă de libertate în fața dezvoltării necesare a istoriei, că pentru mase această „libertate" este doar o iluzie.

Pe de o parte, demagogia libertății nu poate fi combătută fără filozofie, iar pe de altă parte ea nu poate fi demascată numai cu argumente filozofice generale. Este necesară o cercetare empirică atît a libertății socialiste reale, cît și a neputinței reale a individului și a maselor în condițiile dominației capitalului monopolist.

c) Prezintă o uriașă importanță cercetarea plină de grijă, sprijinirea și critica binevoitoare a mișcărilor și a teoriilor progresiste, care proclamă lozinca unei libertăți adevărate, cum sînt forțele catolice de stînga cu iluzia lor „pluralistă", critica de către Kuby a așa-numitei libertăți occidentale, concepția libertății în cadrul Uniunii libere germane (DFU).

d) Libertatea națiunii înseamnă autodeterminare. Este foarte important să demascăm demagogia militaristă, care folosește noțiunea de autodeterminare. În lupta împotriva frazelor demagogice, șovine și formaliste despre autodeterminare, trebuie să arătăm ce înseamnă adevărata autodeterminare a unei națiuni în zilele noastre, care implică autodeterminarea conștientă a poporului, traducerea în viață a legilor dezvoltării istorice a națiunii, întărirea păcii, eliberarea de sub dominația și politica imperialismului.

★

În epoca postbelică, filozofii burghezi au făcut primele încercări de a infirma sistematic filozofia marxist-leninistă. Rolul conducător aparține aici cercurilor clericale, tomismului și Comunității de muncă a academiilor evanghelice. Punctele nodale ale „criticii" lor sînt:

a) Marxismul este răscoala lui Prometeu împotriva lui Dumnezeu (Hommes, Siegmund, Wendland). Orientarea generală a criticii: înfăptuirea raiului pe pămînt înseamnă înfăptuirea iadului.

b) Marxismul nu este în stare să explice salturile calitative: apariția vieții și a conștiinței (Wetter, Ogiermann, de Vries). Dialectica este idealistă, iar dialectica contradicției este o născocire (Lakebring).

c) Marxismul este un mit, un succedaneu de religie etc. (Thier, Monnerot și partizanii săi, Landgrebe).

d) Marxismul este un totalitarism și o superstiție științifică (Jaspers, Arendt, Röpke etc.).

Aici este necesar nu numai să respingem și să demascăm falsificarea marxism-leninismului, care merge de la o descriere pseudoobiectivistă pînă la o denaturare răuvoitoare, ci și să dezvăluim pozițiile de pe care se face aceasta, să arătăm legea de clasă și gnoseologică a apariției acestei lentile ideologice deformante, deoarece anticomunismul și adevărul sînt o contradicție necesară pe plan istoric.

Lupta împotriva marxism-leninismului se întinde și asupra izvoarelor acestei învățături. Aici merg cel mai departe ideologii clericali, care, în ultimă instanță, anatemizează întregul progres spiritual, care depășește cadrul mitului biblic și proclamă toate ereziile drept izvor al „diabolicului" comunism. Mînă în mînă cu această ideologie merg tendințele de a nega întreaga filozofie modernă, începînd cu Renașterea; această cerință este exprimată în modul cel mai clar de cercurile teologice și de școala lui Heidegger, de exemplu de Kohler și Landgrabe. Concomitent, este dezgropată moștenirea tuturor teoreticienilor care au combătut cîndva dezvoltarea progresivă a tinerei burghezii și a proletariatului. De aceea filozofii marxiști trebuie să analizeze cu atenție teoriile părinților spirituali ai ideologiei reacționare contemporane. În privința fundamentelor filozofice, este vorba, bunăoară, de Augustin, Toma d'Aquino, Schelling, Schoppenhauer, Nietzsche; în domeniul teoriei societății, despre Toqueville, ideologii francezi ai restaurației și reprezentanții romantismului german, Donoso Cortes, Sorel și doctrina sa a mitului etc.

În opoziție cu aceasta, trebuie apărate tradițiile filozofiei germane, care sînt acum negate și denaturate: orientarea progresistă din epoca Renașterii și pînă la Feuerbach. Își păstrează în întregime valabilitatea observația lui Lenin: invincibilitatea comunismului constă în aceea că el se dezvoltă din suma culturii omenirii, că tot ce este progresist, umanist, internațional în întreaga istorie a omenirii este folosit de el, prelucrat critic, transformat în moștenire vie și legat de lupta poporului muncitor. Moștenirea filozofică a popoarelor, tradițiile gîndirii materialiste și dialectice, strînsa legătură cu științele speciale, umanismul, ateismul și critica religiei ne dau o bază temeinică pentru combaterea filozofiei burgheze. Aceasta este deosebit de important de subliniat și pentru că curentele filozofice clericale și fasciste tind tot mai fățiș să devalorizeze, să falsifice și să distrugă această moștenire.

Dacă vom duce corect lupta noastră filozofică, vom adopta orientarea justă, ne vom concentra atenția asupra problemelor hotărîtoare, vom ridica la un nivel înalt critica noastră, vom acorda un ajutor prețios partidelor noastre, clasei muncitoare internaționale și popoarelor noastre.

PROBLEMELE FILOZOFICE ALE CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE ȘI COMUNISTE

Referatul redacției revistei „Filosofický casopis", prezentat de profesorul Milos Kalab, membru al colegiului de redacție (Cehoslovacia)

I

Epoca istorică în care trăim se caracterizează prin aceea că sistemul socialist devine factorul hotărîtor al dezvoltării societății omenești. Sistemul socialist determină conținutul principal, direcția principală și particularitățile principale ale dezvoltării sociale contemporane. Acest fapt subliniază însemnătatea cercetărilor științifice privind atît legile dezvoltării diferitelor țări ale sistemului socialist, cît și a sistemului socialist în ansamblul său.

Însemnătatea crescîndă a sistemului socialist este determinată, în primul rînd, de legile interne ale dezvoltării sale. Țările socialiste vor trece la faza superioară a societății comuniste mai mult sau mai puțin în același timp, în cadrul uneia și aceleiași epoci istorice, dar, în etapa actuală, ele se mai deosebesc încă în ceea ce privește gradul de dezvoltare istorică. Uniunea Sovietică a și trecut la înfăptuirea cu succes a construcției desfășurate a societății comuniste. Alte țări ale lagărului socialist construiesc cu succes bazele socialismului, iar unele dintre ele (cum ar fi, de pildă, Cehoslovacia) au intrat în perioada desăvîrșirii construcției societății socialiste. Ca factor istoric cu acțiune determinantă, socialismul constituie, așadar, un sistem coerent, aflat în rapidă dezvoltare.

Descoperirea legilor generale ale construcției socialiste și comuniste, dezvoltarea permanentă a teoriei societății socialiste și comuniste au o însemnătate uriașă pentru întărirea unității sistemului mondial socialist.

Dezvoltarea teoriei științifice a socialismului și comunismului și generalizarea experienței cîștigate în construcția socialismului și comunismului constituie premisa înfăptuirii unei linii strategice și tactice unice a întregului sistem socialist și a folosirii creatoare a experienței unei țări de către celelalte țări socialiste.

Dezvoltarea teoriei și metodei generale a construirii socialismului și comunismului prin generalizarea experienței dobîndite de diferitele țări

ale sistemului socialist constituie o armă de nădejde atît împotriva transplantării dogmatice, mecanice și, prin aceasta, dăunătoare din punct de vedere politic a unor trăsături specifice unei anumite țări, ridicată la rangul de normă absolută, pe solul unei alte țări, cît și împotriva atitudinii nihiliste față de experiența verificată de viață, față de experiența pozitivă colectivă a țărilor socialiste. Folosirea creatoare a experienței unei țări de către celelalte țări socialiste poate fi realizată în mod științific numai prin generalizarea acestei experiențe de pe pozițiile teoriei generale a comunismului științific.

Studierea și folosirea experienței Uniunii Sovietice și sintetizarea activității P.C.U.S. au o însemnătate deosebită, deoarece Uniunea Sovietică, țară care a trecut la construirea comunismului, constituie un prototip pentru toate țările care au pășit pe calea dezvoltării socialiste.

În aprilie 1961, la Liblice (Cehoslovacia) a avut loc o conferință științifică în problemele construirii socialismului și comunismului, conferință la care au luat parte filozofi din Uniunea Sovietică și din alte cîteva țări socialiste. Această conferință a arătat, printre altele, că colaborarea strînsă și rațional orientată între filozofii marxiști care lucrează în domeniul comunismului științific, al economiei politice și al altor științe sociale constituie astăzi, cînd s-a format și se dezvoltă cu succes sistemul mondial socialist, o condiție necesară pentru dezvoltarea continuă a teoriei generale a socialismului și comunismului.

În acest sens, revistelor de filozofie din țările socialismului, care pot organiza o colaborare mult mai strînsă și mai planificată între lucrătorii din domeniul teoriei, le revine un rol deosebit de important.

Revistele de filozofie trebuie să contribuie la întărirea legăturii dintre filozofi și reprezentanții celorlalte științe în soluționarea sarcinilor pe care le ridică construcția socialistă și comunistă, trebuie să contribuie la o complexă și colectivă rezolvare a problemelor indicate în Programul P.C.U.S., probleme care decurg din legile dezvoltării sistemului mondial socialist.

Teoria generală a societății socialiste și comuniste constituie o armă de nădejde în lupta ideologică și are o uriașă însemnătate pentru educarea comunistă a oamenilor muncii.

Lupta intransigentă împotriva ideologiei burgheze, reformiste, revizioniste și pseudomarxiste, care îmbracă forme din ce în ce mai rafinate, eliberarea maselor de oameni ai muncii de sub influența ei nefastă și atragerea lor de partea comunismului științific sînt posibile numai cu condiția demascării active a acestei ideologii pe baza dezvoltării teoriei și practicii comunismului științific. Dezvoltarea creatoare a teoriei socialismului și comunismului, demonstrată la Congresul al XXII-lea al P.C.U.S., trebuie să servească drept model în ce privește dezvoltarea creatoare a filozofiei științifice.

Rezolvarea noilor probleme filozofice care apar în procesul dezvoltării teoriei și practicii socialismului și comunismului este legată de o profundă critică științifică la adresa întregii ideologii antimarxiste și trebuie să contribuie atît la o continuă dezvoltare creatoare a filozofiei marxiste, cît și la creșterea influenței sale pe scară mondială.

Rapida înaintare a țărilor sistemului socialist este planic orientată și coordonată de partidele marxist-leniniste pe baza cunoașterii științifice a legilor de dezvoltare a societății. Pentru a realiza cu succes o conducere științifică a procesului de dezvoltare, este necesară de aceea o extindere planificată a muncii de cercetare științifică, în conformitate cu cerințele sociale actuale. Pentru cunoașterea științifică a societății, partidele marxist-leniniste cer lucrătorilor din frontul filozofic să sprijine în mod activ, în sectorul lor, eforturile colective în cunoașterea legilor dezvoltării sociale, precum și în rezolvarea problemelor fundamentale, de importanță vitală, pe care le ridică construirea socialismului și comunismului.

Dezvoltarea teoriei generale a societății socialiste și comuniste, rezolvarea problemelor filozofice ale construcției socialiste și comuniste au o uriașă însemnătate pentru planificarea de perspectivă a dezvoltării sistemului socialist în ansamblul său, precum și a dezvoltării fiecărei țări din acest sistem. După cum se știe, țările socialiste elaborează planuri de dezvoltare calculate pe mai mulți ani. Cercetarea științifică profundă a acestor tendințe materiale ale dezvoltării sociale care definesc condițiile trecerii de la socialism la comunism constituie o premisă necesară pentru pregătirea unor asemenea planuri.

Influența tehnicii noi asupra dezvoltării calificării și, în funcție de aceasta, modificările survenite în deosebirile dintre munca fizică și cea intelectuală, includerea unui număr cît mai mare de oameni din populația țării în procesul muncii, reducerea timpului de muncă și îmbunătățirea organizării producției, eliberarea familiei de munca împovărătoare de acasă, educarea multilaterală a oamenilor, afirmarea modului socialist și comunist de satisfacere a nevoilor personale ale populației, schimbările survenite în relațiile dintre oraș și sat, îmbunătățirea condițiilor de trai etc. constituie tot atîtea probleme de mare interes pentru cercetările științifice. Potrivit părerii lucrătorilor din organele de planificare ale Republicii Socialiste Cehoslovace, problema satisfacerii cît mai depline a nevoilor sociale este cea mai complicată dintre problemele social-economice importante care apar în cadrul acestor cercetări.

Se înțelege de la sine că rezolvarea științifică a problemelor menționate nu o poate realiza o singură instituție științifică; ea trebuie să se realizeze printr-o muncă complexă, în special prin colaborarea filozofilor cu lucrătorii din domeniul economiei politice și cu istoricii.

Programul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, care reflectă în mod multilateral cerințele arzătoare ale dezvoltării societății, constituie un model de lucrare științifică creatoare, complexă și colectivă. Dar Programul P.C.U.S. nu constituie numai un model de lucrare științifică creatoare, ci și un stimulent pentru o neîntreruptă activitate științifică de cercetări în domeniul științelor sociale. Programul P.C.U.S. este un exemplu de aplicare creatoare a metodei dialectice materialiste la rezolvarea problemelor de actualitate ale construcției comuniste.

II

Necesitatea dezvoltării planificate a sistemului mondial socialist, necesitatea unei propagande eficiente a rezultatelor acestei dezvoltări, precum și necesitatea luptei împotriva recidivelor de dogmatism și de gîndire speculativă, impun aprofundarea continuă a cercetărilor teoretice marxiste, bazate pe o multilaterală analiză științifică a vieții sociale din epoca noastră. Participanții la conferința convocată de redacția revistei „Probleme ale păcii și socialismului" în octombrie 1961, conferință care a dezbătut chestiunea problematicii sociologiei marxiste, au ajuns în unanimitate la această concluzie.

Cercetări sociologice se desfășoară pe scară largă în Uniunea Sovietică și în celelalte țări socialiste. Așa, de pildă, în R.S. Cehoslovacă este studiată problema condițiilor de locuit și a nevoilor populației în materie de spațiu locativ. Institutul de agricultură de pe lîngă Academia Cehoslovacă de Științe Agricole studiază în mod sistematic problema transformărilor sociale care au loc la sate. Institutul de filozofie al Academiei Slovace de Științe a studiat activitatea brigăzilor de muncă socialistă. Consfătuirea, care a avut loc la inițiativa comitetului orășenesc Praga al Partidului Comunist din Cehoslovacia, a făcut primii pași în domeniul cercetărilor sociale complexe. Institutul de îmbunătățire a modului de predare și a activității științifice a catedrelor de marxism-leninism a întreprins cercetări interesante în colaborare cu reprezentanți ai diferitelor organizații ale Universității din Praga și cu lucrători de la catedrele de științe sociale din celelalte institute de învățămînt superior din orașul Praga. Cercetările, care se desfășoară la una dintre cele mai mari uzine pragheze, C.K.D.-Sokolovo, urmăresc să descopere vlăstarele comunismului în relațiile de muncă din sînul clasei muncitoare socialiste și condițiile în care se formează noua atitudine față de muncă.

Așadar, cercetările sociologice complexe constituie o premisă necesară pentru dezvoltarea teoriei societății socialiste și comuniste. Revistele de filozofie din țările socialiste trebuie să se ocupe și ele de generalizarea rezultatelor și de elaborarea unei metodici pentru acest fel de cercetări științifice.

Lucrătorii marxiști în domeniul teoriei societății comuniste nu se pot mărgini la simpla descriere a fenomenelor și relațiilor sociale, ci trebuie să dezvăluie legile dezvoltării sociale, cu scopul transformării revoluționare practice a realității pe baza cunoașterii acestor legi. De aceea cercetările sociale marxiste nu pot fi un monopol exclusiv al specialiștilor în sociologie. Aceste cercetări sînt efectuate de reprezentanți ai diverselor domenii ale științei, necesitatea lor fiind determinată și condiționată de cerințele dezvoltării întregii societăți socialiste. În țările socialiste, principalul rol conducător în domeniul cercetărilor sociale revine partidului marxist-leninist, centru conducător al cunoașterii tuturor proceselor sociale. În societatea socialistă, cercetările sociologice au o funcție socială cu totul deosebită de aceea a cercetărilor pozitiviste ale sociologilor burghezi. Marxiștii nu neagă cîtuși de puțin importanța cercetărilor sociologice în viața socială. Dimpotrivă, ei își dau seama că cercetările sociologice trebuie să con-

stituie baza științifică pentru conducerea dezvoltării societății socialiste și năzuiesc să facă din aceste cercetări un factor important al dezvoltării sociale ascendente.

Plecînd de la premisa că scopul ultim al cercetărilor sociologice marxiste nu-l constituie nici descrierea felului în care procesele sociale se reflectă în conștiința oamenilor, nici, în general, descrierea relațiilor sociale, ci descoperirea legilor dezvoltării sociale, marxiștii trebuie să tindă în toate cercetările lor spre îmbinarea analizei structurale a procesului social cu cea genetică.

Analiza socială marxistă trebuie să constituie întotdeauna o unitate între analiza economică și analiza politică. Această cerință derivă din înțelegerea marxistă a corelațiilor dintre economic și politic. Întrucît înțelegem politicul ca expresie concentrată a economicului, analiza politică nu trebuie să fie numai o analiză a luptei ideologice, ci trebuie să includă analiza economică ca bază. Fără să se limiteze la descrierea fenomenelor sociale, cercetătorii trebuie să pătrundă în esența procesului social, trebuie să scoată în evidență contradicțiile interne motrice. Plecînd de la analiza cerințelor obiective ale claselor, păturilor și grupurilor societății, ei trebuie să cerceteze dialectica concretă a intereselor în procesul dezvoltării societății. Analiza dialecticii obiective a cerințelor și intereselor sociale impune și totodată permite, pe de o parte, să se evite orice variantă a subiectivismului și, pe de altă parte, să se scoată în evidență necesitatea istorică nu sub forma unui element metafizic sau fatal, ci ca o necesitate condiționată de lupta contrariilor, de dialectica cerințelor și intereselor obiective. O asemenea înțelegere dialectică a necesității sociale impune și face posibil ca cercetarea legilor obiective ale dezvoltării sociale să devină nu numai un mijloc de studiere a vieții sociale, ci și un instrument al practicii revoluționare transformatoare.

Unitatea dintre analiza economică și cea politică în studierea marxistă a societății nu înseamnă cîtuși de puțin că aceste două analize sînt identice între ele. Ignorarea analizei politice duce la economismul obiectivist, care constituie baza oportunismului politic, concepția dezvoltării spontane a societății comuniste, teoria transformării automate a capitalismului în socialism. Dacă vom interpreta relațiile politice ca un ansamblu de relații obiectiv-determinate între clasele, păturile și grupurile din societate, analiza politică va cuprinde în mod necesar toate domeniile fenomenelor și relațiilor sociale, adică întreaga viață socială. Importanța analizei politice constă, așadar, în aceea că ea îngăduie să se pună în lumină corelația dintre procese, fenomene și relații sociale cercetate în mod separat și dezvoltarea societății în ansamblul ei și să se definească importanța fiecăruia dintre aceste fenomene în ansamblul relațiilor sociale.

Dacă substituirea analizei politice prin analiza economică duce la obiectivism, absolutizarea analizei politice duce, dimpotrivă, la o subapreciere a condițiilor obiective ale dezvoltării activității sociale, la neînțelegerea specificului fenomenelor sociale concrete, la subiectivism, la o politică aventuristă și stîngistă. Substituirea economicului prin politic constituie, de asemenea, baza radicalismului utopic mic-burghez.

Cercetările sociologice marxiste cer, așadar, o unitate între analiza economică și cea politică, cer ca analiza concretă a particularităților proceselor și fenomenelor sociale specifice să fie îmbinată cu analiza complexă a societății, considerată ca tot unitar.

Abordarea concretă a problemelor construcției comuniste cere înțelegerea istorică a fazei contemporane din dezvoltarea formațiunii comuniste.

În legătură cu critica dogmatismului și a înțelegerii subiectiviste, simpliste a noțiunii de partinitate în activitatea științifică, cu cîtva timp în urmă s-a manifestat în Cehoslovacia tendința spre o așa-numită vizare „atotcuprinzătoare" a societății, opusă chemării la actualitate lansată de partidul comunist în interesul unității dintre teorie și practică. O asemenea tendință duce la înlocuirea adevăratei actualități, concepute în mod marxist, printr-un concept vulgarizator și voluntarist, duce în ultimă instanță la recidive de obiectivism empirist.

Aplicînd în activitatea de cercetări principiul actualității, marxiștii nu ignoră multilateralitatea și caracterul schimbător al fenomenelor, ci, dimpotrivă, studiază în profunzime laturile și legăturile lor specifice. Spre deosebire de eclectismul și relativismul pozitivist, marxismul distinge laturi și corelații esențiale și neesențiale. După cum a arătat V. I. Lenin, întreaga practică omenească, care este indispensabilă cercetării multilaterale a obiectului, constituie criteriul determinărilor și relațiilor esențiale, mijlocul real de definire a legăturii dintre obiect și ceea ce este necesar omului. Practica conține întotdeauna un element de finalitate. Înțelegerea leninistă a caracterului concret al adevărului, legată de practica socială, constituie cheia spre înțelegerea cerinței marxiste a actualității și partinității.

Teza marxistă a actualității în domeniul disciplinelor sociale exclude atît voluntarismul, cît și practicismul îngust. Cerința leninistă privind caracterul concret al adevărului constă în aceea ca cercetările să nu scoată în evidență numai esența generală și determinantă a dezvoltării sociale, ci și elementele esențiale din punctul de vedere al practicii revoluționare. Iată această cerință: „Trebuie să știi să găsești în fiecare moment dat acea verigă deosebită a lanțului de care trebuie să te prinzi cu toate puterile pentru a ține întregul lanț și a pregăti temeinic trecerea la veriga următoare" [1].

Prin cerința leninistă a actualității, care presupune găsirea verigii principale din lanțul dezvoltării, teoria marxistă se deosebește de orice concepție sociologică obiectivistă. Folosirea marxistă a principiului actualității nu îngăduie să fie uitate sarcinile de perspectivă ale cercetării științifice. Conducerea științifică a societății socialiste reclamă dezvoltarea maximă a unor ample cercetări științifice în scopul prevederii cerințelor practice și în vederea planificării de perspectivă. Este vorba de faptul că aceste cercetări nu trebuie să constituie un scop în sine, ci să se afle în concordanță cu cerințele pe care le ridică dezvoltarea diferitelor științe,

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 27, Edit. politică, București, 1959, p. 257.

să contribuie în mod direct la rezolvarea sarcinilor practice de actualitate.

Problema folosirii criteriului comunismului pentru aprecierea tendințelor de dezvoltare a societății socialiste constituie o problemă deosebit de complicată. Este cunoscută teza lui K. Marx potrivit căreia categoria fazei superioare de dezvoltare a societății permite să se pătrundă mai adînc în esența fazei inferioare, deoarece ne îngăduie să apreciem în mod just diferitele trăsături ale tendințelor progresiste aflate în dezvoltare. Așadar, numai o permanentă confruntare cu viitorul comunist face posibilă o justă înțelegere a fazelor dezvoltării societății socialiste, face posibil să se deosebească tendințele progresiste ale dezvoltării de cele conservatoare.

A folosi criteriul comunismului pentru o mai profundă înțelegere a dezvoltării socialismului înseamă a elabora categorii care să exprime relații sociale aflate abia în curs de apariție, înseamnă a crea o imagine științifică a viitoarei societăți comuniste.

Singura cale cu adevărat științifică care permite crearea unei asemenea imagini a viitorului comunist al societății este calea cercetării complexe a procesului real al dezvoltării omenirii, a tendințelor societății sovietice care înfăptuiește construirea desfășurată a comunismului, este calea studierii felului în care se dezvoltă mlădițele reale ale comunismului în țările sistemului socialist.

III

Analiza filozofică a construirii socialismului și comunismului cuprinde o amplă sferă de probleme, fiecare dintre acestea putînd constitui conținutul unui articol separat. Din această cauză ne vom concentra atenția asupra unei singure probleme fundamentale : caracterizarea socialismului ca primă fază a societății comuniste. Trebuie să ne oprim asupra acestei probleme și datorită faptului că de rezolvarea ei justă depinde soluționarea unei serii întregi de probleme legate de construirea socialismului și comunismului.

Ca urmare a apariției sistemului mondial socialist, ca urmare a faptului că țări cu nivel economic și cultural diferit au pășit pe calea construirii societății comuniste, s-a ivit necesitatea studierii legilor și caracterului general al fazei socialiste de dezvoltare a formațiunii comuniste.

Este îndeobște cunoscut faptul că numai în perioada de trecere de la capitalism la socialism societatea este capabilă să construiască o bază tehnică materială multilaterală a socialismului. Este cunoscut și faptul că, în cursul perioadei de trecere, revoluția culturală nu poate atinge încă un nivel care să asigure dezvoltarea multilaterală a personalității și crearea culturii comuniste. Trebuie să subliniem, de asemenea, faptul că în domeniul economiei și culturii o societate care abia s-a rupt din lanțul capitalist suportă încă influențe burgheze externe și interne, resimte acțiunea rămășițelor și tradițiilor trecutului, ceea ce face posibilă existența recidivelor

de gîndire și de comportare burgheză ; o asemenea societate nu poate trece în mod direct la faza superioară a comunismului. De aceea necesitatea socialismului ca primă fază a societății comuniste are caracter general și internațional.

Construirea socialismului se realizează în cursul perioadei de trecere, ca urmare a activității conștiente a oamenilor de sub conducerea partidului comunist și nu în mod spontan, constituind un proces revoluționar de transformare a economiei, a relațiilor sociale și a culturii. În legătură cu aceasta se ridică problema criteriului obiectiv cu ajutorul căruia pot fi apreciate realizările fazei socialiste a dezvoltării societății, criteriu care să permită partidului comunist să definească just etapele succesive ale construirii treptate a societății comuniste.

Datorită deosebirilor existente între nivelurile economice și culturale ale țărilor care au pășit pe calea construirii socialismului și ca urmare a dezvoltării inegale a diferitelor domenii ale procesului social din aceste țări, problema respectivă capătă o însemnătate teoretică și practică de mare actualitate.

Tendința de a supraestima criteriul de apreciere a gradului de maturitate a societății socialiste pentru a diminua pe această cale succesele reale dobîndite de țările sistemului socialist în construirea socialismului constituie baza comună a criticilor social-democrați, trotkiști și revizioniști ai socialismului victorios. Luînd ca premisă „teoria" oportunistă a „forțelor de producție" sau postulatul „democrației pure", ei afirmă, de regulă, că la actualul nivel al forțelor de producție, la actuala dezvoltare a democrației și culturii socialiste, relațiile de producție socialiste nu sînt, chipurile, cu adevărat socialiste, ci sînt numai date drept socialiste. Concluziile politice la care se ajunge pe baza unei asemenea „critici" sînt fie concluzii oportuniste, fie concluzii aventuriste de stînga ; oportuniștii recomandă să se aștepte cu revoluția socialistă pînă cînd se vor maturiza forțele de producție ; aventuriștii de stînga cer lichidarea neîntîrziată a principiului socialist al repartiției după muncă, lichidarea producției de mărfuri, a statului etc.

Rezolvînd problema criteriului general al construirii socialismului, este necesar să fie criticat și celălalt punct de vedere extremist, care se caracterizează prin reducerea excesivă a cerințelor față de construirea socialismului, ca și tendința de a se sări peste etapele obiective necesare în dezvoltarea societății comuniste.

Problema definirii criteriului potrivit căruia urmează să se facă deosebirea între societatea împărțită în clase antagoniste și formațiunea comunistă, precum și între prima și cea de-a doua fază a acestei formațiuni, este problema definirii esenței societății comuniste și esenței specifice a primei sale faze.

Plecînd de la înțelegerea marxistă a societății comuniste, o considerăm ca un tot unitar, incluzînd ambele sale faze ; societatea comunistă se deosebește în mod principial de formațiunile social-economice bazate pe clase antagoniste.

Deoarece socialismul și comunismul nu sînt decît două faze ale dezvoltării formațiunii comuniste, trăsăturile lor comune constituie o manifestare a uneia și aceleiași esențe a societății comuniste. Relațiile fundamentale și esențiale prin care societatea comunistă ca întreg se deosebește de societatea bazată pe clase antagoniste sînt proprii ambelor faze ale societății comuniste : socialismul și comunismul. Relațiile sociale ale socialismului și comunismului sînt relații de același tip, de aceea socialismul nu este separat de comunism printr-o perioadă de „răsturnare revoluționară". Socialismul este o manifestare a esenței generale a societății comuniste. Chiar în socialism, membrii societății *se află*, în principiu, în același raport față de mijloacele de producție, fapt care se reflectă în dezvoltarea relațiilor de colaborare tovărășească și întrajutorare socialistă, în cooperarea socială planificată atît înăuntrul fiecărei țări socialiste, cît și în cadrul întregului sistem socialist.

În socialism mai deosebim încă munca „pentru sine" de munca „pentru societate", dar, spre deosebire de capitalism, în socialism întreaga muncă servește satisfacerii nevoilor personale și sociale ale oamenilor muncii.

Structura socială neantagonică a socialismului, calitativ nouă, este însă determinată de noile relații economice. Societatea socialistă este bazată, atît în diferitele țări socialiste, cît și în întregul sistem mondial socialist, pe relații de tovărășie reciprocă, pe principiile unității dintre interesele individului și cele ale societății, dintre interesele naționale și cele internaționale. Teza științifică potrivit căreia socialismul este o manifestare a esenței generale a societății comuniste are o uriașă însemnătate teoretică și politică. În primul rînd, această teză îngăduie să relevăm profunzimea transformărilor care au fost înfăptuite în societatea socialistă în comparație cu societatea capitalistă și cu celelalte formațiuni bazate pe clase antagoniste. În al doilea rînd, această teză constituie o armă în lupta împotriva atacurilor burgheze, reformiste, trotkiste și revizioniste la adresa țărilor din sistemul socialist. Toate aceste atacuri calomnioase se caracterizează prin negarea faptului real că societatea care se construiește sau care s-a construit în țările socialiste reprezintă prima fază a comunismului. Dintre aceste concepții antileniniste fac parte : teoria care prezintă socialismul ca o formă deosebită a „capitalismului de stat", teoria noii „clase exploatatoare", teoria care susține că este necesară o „nouă revoluție" în țările socialiste, concepțiile eclectice care prezintă rămășițele capitalismului în condițiile socialismului drept o manifestare inevitabilă a esenței lui.

Înțelegerea socialismului ca o manifestare a esenței generale a societății comuniste are o mare însemnătate metodologică de principiu, întrucît îngăduie să se cerceteze dezvoltarea esenței comuniste generale în diferitele ei forme corespunzătoare cu faza inferioară și cu cea superioară a dezvoltării sale.

A recunoaște faptul că socialismul este o manifestare a esenței generale a formațiunii comuniste nu înseamnă cîtuși de puțin a identifica socialismul, ca primă fază a acestei societăți, cu faza sa superioară, comunismul.

Esența generală a formațiunii comuniste nu trebuie înțeleasă în mod metafizic. În socialism, această esență nu este încă dezvoltată pe deplin. Această esență se manifestă, în bună măsură, în forme istoricește determinate, mai puțin adecvate. Dezvoltîndu-se însă continuu și pătrunzînd în toate relațiile sociale, ea se manifestă în forme din ce în ce mai adecvate în perioada de trecere de la socialism la comunism. Așadar, esența generală a formațiunii comuniste se manifestă în socialism sub forma unor trăsături specifice, caracteristice pentru socialism. Prima și a doua fază a societății comuniste se deosebesc calitativ între ele, din care pricină transformarea treptată a socialismului în comunism este un proces de treptate transformări calitative în societate. Este vorba însă de transformări calitative în sînul aceluiași tip de societate. Societatea socialistă și cea comunistă au o esență identică, iar transformările care au loc nu duc la răsturnări sociale sau politice.

Deosebirile esențiale dintre socialism și comunism se manifestă în trăsăturile specifice ale socialismului ca fază istoricește inferioară a societății comuniste. Socialismul are în domeniul economiei, politicii și culturii, trăsături și legi proprii, specifice, care îl deosebesc de comunismul dezvoltat. Sarcina istorică a societății socialiste constă în aceea de a birui influența și rămășițele capitalismului și a dezvolta producția, cultura și conștiința pînă la nivelul necesar pentru construirea comunismului. Socialismul se transformă în comunism pe baza propriilor sale legi lăuntrice de dezvoltare.

★

Dezvoltarea dialectică a societății socialiste presupune, pe de o parte lupta socialismului împotriva rămășițelor și influențelor burgheze pînă la deplina lor lichidare și, pe de altă parte, instaurarea și dezvoltarea relațiilor socialiste, ceea ce contribuie, la rîndul său, la limitarea influenței exercitate de fenomenele în curs de dispariție din societate și sprijină, totodată, prin toate mijloacele dezvoltarea vlăstarelor comunismului.

Sarcina factorului subiectiv, care are o uriașă însemnătate în construirea socialismului și comunismului, constă în aceea că, în practica socială, se acordă fiecăreia dintre laturile dezvoltării societății o atenție corespunzătoare cu rolul social jucat de latura respectivă în condițiile date, contribuind astfel la o rezolvare pozitivă a contradicțiilor societății socialiste. Ridicarea nivelului de conștiință a maselor muncitoare constituie un factor deosebit de important care influențează ritmul și caracterul rezolvării contradicțiilor din societatea socialistă.

În legătură cu aceasta se impun tot mai mult ca importanță elementele de suprastructură în viața societății. În perioada desăvîrșirii construirii societății socialiste, rolul partidului crește, în primul rînd, datorită faptului că însemnătatea clasei muncitoare în transformarea tuturor laturilor vieții sociale nu scade cîtuși de puțin în această perioadă, ci, dimpotrivă, crește continuu. Prin această situație obiectivă a clasei muncitoare în socialism, situație condiționată de legătura acestei clase cu cea mai înaintată formă a producției, se explică faptul că clasa muncitoare, dintre toate clasele

și grupurile sociale socialiste, este cea mai interesată în dezvoltarea continuă a societății, se explică de ce clasa muncitoare este capabilă să unească întregul popor în jurul său și să-l conducă înainte, spre comunism. Deoarece în această perioadă interesele comune ale clasei muncitoare exprimă în măsură tot mai mare cerințele dezvoltării ascendente a societății, însemnătatea socială a partidului crește și ea. Partidul înfăptuiește în tot mai mare măsură funcții ale întregului popor.

Conducerea științifică a societății face să crească însemnătatea partidului ca centru teoretic. Necesitatea unei conduceri planificate și rațional orientate a societății face ca orice problemă practică a construcției socialiste să fie în aceeași măsură o problemă teoretică. Fără o profundă analiză teoretică a diferitelor laturi ale vieții sociale nu poate fi înțeleasă tendința dezvoltării acestora, nu pot fi elaborate planuri de perspectivă și definite direcțiile principale ale muncii practice în perioada actuală. Necesitatea consolidării rolului conducător jucat de partidul comunist în perioada de trecere la comunism se explică prin aceea că numai partidul este capabil să examineze întregul complex de probleme legate de construirea comunismului și să le rezolve în mod just. Aceasta se explică, pe de o parte, prin aceea că partidul comunist este avangarda societății, forța conducătoare a întregului popor și, pe de altă parte, prin aceea că, în activitatea sa, partidul îmbină într-o strînsă unitate teoria și practica, fiind un subiect conștient și organizat al transformărilor sociale progresiste.

Toate acestea impun concluzia că, în perioada construirii societății socialiste depline și a trecerii de la socialism la comunism, rolul partidului nu numai că nu se reduce, ci dimpotrivă, crește neîncetat.

REZOLUȚIE

Consfătuirea a adoptat o rezoluție în care se menționează că sarcinile comune care stau în fața revistelor de filozofie din țările socialiste impun o colaborare strînsă și permanentă între redacții. Pentru a se asigura o colaborare permanentă și discutarea în comun a muncii redacțiilor, s-au prevăzut următoarele :

1. Călăuzindu-ne după hotărîrile mișcării comuniste și muncitorești internaționale să analizăm mai profund problemele filozofice actuale izvorîte din practica construirii socialismului și comunismului și din dezvoltarea științei contemporane ; să folosim și să propagăm activ documentele istorice ale Congresului al XXII-lea al P.C.U.S., Programul P.C.U.S. în întreaga noastră muncă teoretică viitoare în domeniul filozofiei ; să întărim și să dezvoltăm și mai mult unitatea ideologică a filozofilor marxiști din țările lagărului socialist ; să unim eforturile filozofilor marxiști în lupta împotriva reacțiunii ideologice burgheze, împotriva anticomunismului, revizionismului și dogmatismului.

2. Să fie organizate anual consfătuiri ale redacțiilor revistelor de filozofie. De pregătirea organizatorică și ținerea consfătuirilor se vor ocupa pe rînd redacțiile revistelor. La fiecare consfătuire se va stabili tematica și locul ținerii consfătuirii următoare. Următoarea consfătuire va avea loc la Praga în primul trimestru al anului 1963, cu următoarea tematică :

a) Materialismul dialectic și problemele filozofice ale științelor contemporane ale naturii ;

b) Problemele formării conștiinței socialiste și comuniste.

3. În scopul informării cît mai bune asupra vieții filozofice din toate țările lagărului socialist, revistele vor publica scurte prezentări ale conținutului revistelor din celelalte țări.

4. Este necesar să se tindă spre un schimb cît mai larg de articole între diferite reviste, inclusiv articole care ridică probleme de discuție. În alegerea articolelor din celelalte țări redacțiile vor colabora între ele.

5. Redacțiile vor edita anual culegeri (pe cît posibil tematice) de articole selecționate din toate revistele. Pentru pregătirea lor va fi creat

un colegiu de redacție, din care va face parte cîte un reprezentant din partea fiecărei reviste. Redacțiile vor căuta posibilitatea să traducă aceste culegeri în alte limbi (engleză, franceză, spaniolă).

6. Între conducerile revistelor se va organiza un schimb de experiență mai larg privitor la formele și metodele muncii redacționale. Redacțiile vor efectua un schimb de planuri de muncă și își vor face vizite reciproce în scopul studierii și generalizării experienței.

7. În limita posibilităților, materialele consfătuirii vor fi publicate în întregime și folosite în toate revistele.

NOTE BIBLIOGRAFICE

К. БЕЙСЕМБИЕВ, *Идейно-политические течения в Казахстане конца XIX-начала XX века* (Curentele ideologice-politice în Kazahstan la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea). Изд. Акад. Наук Казахской ССР, Alma-Ata, 1961, 379 p.

Lucrarea monografică a lui K. Beisembiev reprezintă prima parte a unei cercetări de ansamblu, generalizatoare, asupra istoriei gîndirii social-filozofice din Kazahstan de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. Volumul cuprinde caracterizarea principalelor curente ideologice-politice din Kazahstan şi evidenţiază lupta dintre orientarea reacţionară şi cea progresistă, reflectată în concepţiile despre viaţă, în tendinţele social-politice ale claselor sociale aflate în luptă. Sînt criticate, de asemenea, concepţiile religioase şi ideologia burgheză răspîndită în acea perioadă în Kazahstan.

Autorul demască încercările ideologilor burghezi contemporani de a falsifica istoria popoarelor Asiei mijlocii şi Kazahstanului, clevetirile lor care denaturează evidenţa faptelor.

Prima parte a lucrării („Relaţiile social-economice şi viaţa culturală a Kazahstanului la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea") analizează problemele colonizării de către regimul ţarist a Kazahstanului, dezvoltarea relaţiilor capitaliste, creşterea diferenţierii de clasă în aulul kazahstan, accentuarea dublei asupriri, schiţînd totodată principalele probleme ale vieţii culturale în Kazahstan în acea perioadă.

În a doua parte a lucrării („Clericalismul şi misticismul în literatura kazahă de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi gîndirea socială progresistă în Kazahstan") sînt dezbătute următoarele probleme:

a) cele două orientări în gîndirea socială kazahă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Precursorii clericalismului şi misticismului (Şortambai, Dulat, Murat, Aubakir);

b) mişcarea revoluţionară în Kazahstan la începutul secolului al XX-lea şi reacţiunea religioasă; opera lui M. S. Kaşimov;

c) materialism şi idealism, religie şi ateism în literatura kazahă în anii reacţiunii stolipiniste şi ai războiului imperialist (S. M. Toraigirov şi Sakarim);

d) aripa moderată a clericalismului; Maşur Jusup Kopeev.

Ultima parte a lucrării („Curentele burgheze conservatoare şi nimicirea lor din punct de vedere ideologic-politic") cuprinde:

a) două curente în tipăriturile periodice din Kazahstan la începutul secolului al XX-lea; curentul burghez conservator şi esenţa sa;

b) două puncte de vedere asupra problemelor agrare-economice şi sociologice; ziarele „Kazah" şi „Aikap";

c) problemele religiei şi cele ale dreptului, culturii şi învăţămîntului;

d) revendicările politice precare ; slugărnicia în faţa ţarismului ;

e) revoluţia din februarie 1917 în Rusia şi dezvoltarea luptei de clasă în Kazahstan ; organizarea partidului „Alaş" ;

f) Revoluţia socialistă din Octombrie ; falimentul politic şi ideologic al organizaţiei „Alaş-Ordî" ; ruina partidului „Alaş".

Monografia se adresează cercetătorilor din domeniul istoriei filozofiei, precum şi cercetătorilor şi propagandiştilor din domeniul ateismului.

Z. Rovenski, A. Uemov, E. Uemova, *Maşina şi gîndirea (Studiu filozofic despre cibernetică)*, Edit. politică, Bucureşti, 1962, 160 p.

Lucrarea este consacrată examinării sub aspect filozofic a principalelor probleme ridicate de dezvoltarea ciberneticii. Istoria apariţiei maşinilor „gînditoare", analiza principalelor noţiuni ale ştiinţei despre aceste dispozitive — cibernetica —, este însoţită şi completată de interesante şi profunde dezbateri asupra implicaţiilor filozofice ale cuceririlor acestei ştiinţe şi ale perspectivelor sale de viitor.

Pentru a dirija operaţiile maşinilor-unelte şi activitatea uzinelor, pentru a efectua calcule complicate şi a rezolva probleme de logică, omul trebuie să gîndească. El şi-a creat însă, ca ajutoare în activitatea sa, maşini uimitoare care pot atinge aceleaşi rezultate, însă mai bine şi mai repede decît omul. Înseamnă oare aceasta că maşina gîndeşte ? Dacă nu, atunci în ce fel reuşeşte ea să rezolve sarcini complexe, considerate pînă acum ca specifice omului şi pentru îndeplinirea cărora omul trebuie să gîndească ? Există oare limite în dezvoltarea maşinilor „gînditoare" ? Va reuşi oare maşina să înlocuiască treptat omul în toate domeniile activităţii sale ? Sînt numai cîteva dintre problemele care frămîntă astăzi pe numeroşi gînditori şi oameni de ştiinţă şi care sînt dezbătute şi de autorii acestei lucrări.

Capitolele cărţii sînt următoarele : I. *Istoria automatelor* ; II. *Drumul spre cibernetică* ; III. *Cibernetica* ; IV. *Perspective*. Acest ultim şi principal capitol cuprinde : 1. De ce este necesar să examinăm perspectivele ; 2. Proiecte de construire a unui creier artificial ; 3. Există trăsături ale comportamentului omului care nu pot fi reproduse de maşină ? 4. Maşina şi conştiinţa etc.

Scrisă într-un stil viu, interesant, cartea este accesibilă unor cercuri largi de cititori, putînd servi, totodată, ca introducere la citirea unor lucrări de specialitate în domeniul ciberneticii.

А. Н. ЯКОВЛЕВ, *Идейная нищета апологетов „холодной войны" (Американская буржуазная литература по вопросам внешней политики правительства США в 1953—1960 годах)* (Mizeria spirituală a apologeţilor „războiului rece". Literatura burgheză americană în problema politicii externe a guvernului S.U.A. în anii 1953—1960), Изд. Соц.-экон. лит. Moscova, 1961, 238 p.

Bazat pe o temeinică cunoaştere a realităţii sociale din S.U.A., autorul evidenţiază atenţia deosebită pe care statele imperialiste o acordă propagandei împotriva comunismului, mai cu seamă în urma falimentului politicii „de pe poziţii de forţă". În cele mai recente programe de luptă ale forţelor imperialiste împotriva ţărilor socialiste, problemele „luptei ideologice" ocupă un loc central. Propaganda americană în domeniul politicii externe se orientează în două direcţii principale : ea este subordonată, pe de o parte, luptei pentru cucerirea „cugetelor şi sufletelor" oamenilor din celelalte ţări (adică în primul rînd din ţările socialiste) şi, pe de altă parte, sarcinii de a crea condiţiile ideologice „necesare" înăuntrul ţării. Caracterul profund reacţionar, anticomunist al acestei propagande este subliniat în repetate rînduri, de către autor. Lucrarea

lui A. N. Iakovlev este redactată limpede și interesant, într-un stil larg accesibil, problemele cele mai complexe găsind înțelegere în cercuri largi de cititori.

Acest fapt îl evidențiază însăși structura cărții : Capitolul întîi, intitulat „Cine determină politica externă", cuprinde următoarele părți :

1) „Elefantul" la putere ; 2) Vorbele goale se continuă ; 3) Vîrfurile conducătoare ; 4) Veri sau frați de demult ? ; 5) Guvernul sub presiune.

Al doilea capitol, intitulat „Furnizorii doctrinei războiului", cuprinde :

1) Partidele pleacă și vin, politica rămîne neschimbată ; 2) Sub masca „intereselor naționale" ; 3) Cîntăreții lumii transcendentale ; 4) Izolaționism sau dominație mondială ; 5) Doctrina „necesității economice" ; 6) În postura de conducători ; 7) „Iubitori de pace" vrînd-nevrînd.

Ultimul capitol, „Războiul ? O absurditate", cuprinde două părți intitulate sugestiv : 1) Pînă la sputnik ; 2) După sputnik.

O bogată listă bibliografică și un indice de nume încheie acest volum util pentru cunoașterea critică și demascarea ideologiei imperialismului contemporan.

M. И. СИДОРОВ, *В. И. Ленин и вопросы истории русской материалистической философии* (V. I. Lenin și problemele istoriei filozofiei materialiste ruse), Изд. ВПШ и АОН при ЦК КПСС, Moscova, 1962, 405 p.

Cartea lui M. I. Sidorov este consacrată studierii moștenirii teoretice leniniste în problemele istoriei gîndirii materialiste ruse. Bogăția și profunzimea indicațiilor leniniste privind legitățile dezvoltării istorice a Rusiei, perioadele de dezvoltare a mișcării de eliberare ruse, caracterizarea tradițiilor revoluționare și materialiste în Rusia, subliniază autorul, conturează conținutul profund științific al concepției leniniste despre istoria filozofiei materialiste ruse, despre istoria gîndirii sociale ruse. Insuficient studiată sub acest aspect, moștenirea teoretică leninistă are o deosebită însemnătate și sub raportul fundamentării metodologiei științifice de cercetare a istoriei filozofiei ruse și a gîndirii sociale ruse.

Primul capitol, intitulat „Despre unele principii generale ale cercetării științifice a istoriei gîndirii sociale", analizează elaborarea de către V. I. Lenin a metodologiei marxiste a istoriei filozofiei și principiile leniniste ale periodizării istoriei filozofiei și gîndirii sociale în Rusia.

Al doilea capitol, intitulat „Despre tradițiile materialiste în gîndirea socială rusă din secolul al XIX-lea", după precizarea înțelegerii leniniste a tradițiilor, analizează lupta dintre materialism și idealism în Rusia în secolul al XIX-lea.

În capitolul următor, intitulat „Despre tradițiile revoluționare în gîndirea socială rusă din secolul al XIX-lea", sînt valorificate indicațiile leniniste privind lupta democraților revoluționari ruși împotriva autocrației și iobăgiei, concepțiile democraților revoluționari despre rolul maselor populare și al personalității în istorie, critica făcută de ei capitalismului și liberalismului burghez, ideile lor despre patriotism.

Al patrulea capitol, intitulat „Rolul ideologiei democrat-revoluționare ruse în formarea gîndirii sociale înaintate a popoarelor Rusiei în secolul al XIX-lea", dezbate, în lumina indicațiilor leniniste, ansamblul condițiilor istorice ale dezvoltării popoarelor Rusiei, lupta împotriva țarismului și iobăgiei ca bază a prieteniei spirituale a gînditorilor înaintați, influența ideologiei democrat-revoluționare ruse asupra procesului formării culturii progresiste, democratice a celorlalte popoare.

Capitolul următor, intitulat „Aprecierea leninistă a moștenirii filozofice a lui G. V. Plehanov", analizează problemele evoluției politice și filozofice a lui Plehanov, precum și aprecierea leninistă a activității lui ca istoric al filozofiei materialiste ruse.

Ultimul capitol, intitulat „Lupta Partidului Comunist al Uniunii Sovietice pentru

lămurirea ştiinţifică a victoriei gîndirii democrat-revoluţionare ruse", înfăţişează contribuţia leninistă la demascarea falsificărilor narodnice şi menşevice-cadete ale gîndirii democrate-revoluţionare ruse şi lupta P.C.U.S. pentru valorificarea moştenirii înaintate a gîndirii democrat-revoluţionare ruse în perioada sovietică.

Lucrarea se încheie prin critica concepţiilor antimarxiste asupra istoriei filozofiei ruse conţinute în scrierile istoricilor burghezi contemporani ai filozofiei.

Г. М. ЛИВШИЦ, *Религия и церковь в прошлом и настоящем* (Religia şi biserica în trecut şi astăzi), Изд. министерства высшего, среднего, специального и проф. образования БССР, Minsc, 1961, 232 p.

Lucrarea monografică a lui G. M. Livşit abordează multilateral problemele apariţiei religiei, ale apariţiei diferitelor religii de mai largă răspîndire, evidenţiind totodată esenţa lor de clasă şi rolul lor social reacţionar. Acestor probleme le sînt consacrate primele şase capitole : I. „Apariţia religiei" ; II. „Originea şi esenţa reacţionară a religiei iudaice" ; III. „Originea şi dezvoltarea timpurie a creştinismului" ; IV. „Biserica ortodoxă rusă în trecut şi astăzi" ; V. „Catolicismul" ; VI. „Sectele creştine".

Următoarele capitole dezvăluie opoziţia fundamentală dintre ştiinţă şi religie (cap. VII. „Incompatibilitatea şi absoluta opoziţie dintre ştiinţă şi religie"), dintre morala comunistă şi morala religioasă (cap. VIII. „Opoziţia dintre principiile moralei comuniste şi cele ale moralei religioase"), conchizînd asupra căilor de lichidare a rămăşiţelor religioase (cap. IX. „Marxism-leninismul despre religie şi biserică şi căile pentru lichidarea rămăşiţelor religioase").

Cartea se adresează profesorilor şi studenţilor, propagandiştilor, corpului didactic de la şcolile medii, precum şi cercului larg de cititori interesaţi de problematica ateistă.

А. И. ТИТАРЕНКО, *Против фальсификации философии марксизма прагматистами США* (Împotriva falsificării filozofiei marxiste de către pragmatiştii din S.U.A.). Госуд. Изд., Высшая Школа, Moscova, 1961, 88 p.

Autorul dezvăluie unul dintre aspectele semnificative ale anticomunismului contemporan : orientarea a numeroşi reprezentanţi ai pragmatismului american spre denaturarea şi negarea filozofiei marxist-leniniste sub mantia „evidenţierii" unei pretinse legături de esenţă între pragmatism şi marxism.

Împletind pamfletul filozofic cu analiza critică aprofundată a principalelor teze teoretice, susţinute îndeosebi de profesorul american S. Hook, unul dintre reprezentanţii cunoscuţi ai filozofiei pragmatiste, autorul lucrării, A. I. Titarenko, întreprinde o interesantă şi rodnică incursiune critică în problematica actuală a anticomunismului contemporan.

Primul capitol al lucrării („Cum a înţeles profesorul Hook marxismul mai bine decît... Marx") respinge încercările falsificatoare ale pragmatismului american de a substitui esenţa revoluţionară a învăţăturii marxiste prin concepţia pragmatistă a lui Dewey. Pretinzînd a fi descoperit adevărata „esenţă" a marxismului (rămasă necunoscută, după Hook, însuşi lui... Marx), profesorul american „descoperă" cu satisfacţie că între cele două concepţii despre lume, pragmatistă şi marxistă, deosebirea ar fi numai de terminologie şi că metoda elaborată de Marx ar cuprinde „în germene" materialismul experimental al lui Dewey.

Demascînd totala inconsistenţă a acestor încercări şi funcţia lor socială reacţionară, A. I. Titarenko subliniază rolul de frunte pe care şi-l atribuie pragmatiştii americani în lupta ideologiei imperialismului american împotriva materialismului dialectic şi materialismului istoric.

Al doilea capitol („Învăţătura marxistă despre practică în oglinda strîmbă a falsificării pragmatiste") denunţă tendinţa falsificatoare a pragmatiştilor de a identifica noţiunea mar-

xistă de practică cu teoria instrumentalistă a experienței, proprie lui Dewey. Este subliniată totala opoziție dintre marxism și pragmatism în problema practicii.

Următorul capitol („Sidney Hook se luptă cu dialectica materialistă") dezvăluie un alt aspect al problemei: dacă, raportîndu-se la materialismul marxist, pragmatiștii se declară în mod perfid „adevărații" continuatori ai lui Marx, atitudinea lor față de dialectica materialistă este fără echivoc. Calomniind dialectica, ei încearcă să golească de conținut științific materialismul marxist.

Ultimul capitol («Criticul» materialismului istoric în rolul de adorator al doamnei de Pompadour) evidențiază atitudinea falsificatoare a pragmatiștilor americani față de înțelegerea materialistă a istoriei, pentru afirmarea doctrinei lor subiectiviste.

Scrisă într-un stil viu și antrenant, lucrarea aduce o contribuție la cunoașterea critică a tendințelor anticomunismului contemporan.

Д. М. УГРИНОВИЧ, *О специфике религии* (Despre specificul religiei), Изд. Моск. унив., Moscova, 1961, 156 p.

Cartea supune atenției cititorului principalele probleme teoretice legate de specificul religiei, de locul și de rolul ei în societate. Caracterul larg accesibil al expunerii este completat cu abordarea, îndeosebi a aspectelor teoretice insuficient elucidate încă în literatura ateist-științifică marxistă. Tăișul critic al lucrării este îndreptat împotriva laturii mistice a filozofiei burgheze contemporane, și în primul rînd împotriva ideologiei religioase contemporane.

Specificul religiei ca formă a conștiinței sociale, subliniază autorul, constă nu numai în forma sau mijloacele caracteristice de reflectare a realității. Deosebirea dintre diferitele forme ale conștiinței sociale constă și în *obiectul* reflectării. De aceea, precizează autorul, pentru a înțelege specificul religiei trebuie evidențiat, în primul rînd, *care* anume *laturi* ale existenței sociale sînt reflectate de religie și, numai în al doilea rînd, *formele* prin care se realizează această reflectare.

Această teză, fundamentală pentru autorul lucrării, determină și structura cărții. Primul capitol, intitulat „Bazele sociale ale existenței religiei", evidențiază faptul că religia reflectă dominația asupra oamenilor a forțelor superioare ale naturii și societății, adică dominația propriilor condiții de viață.

Capitolul al II-lea al lucrării, intitulat „Despre specificul reprezentărilor religioase. Ideologia religioasă și psihologia religioasă", dezbate problema specificității formelor de reflectare proprie religiei.

Analiza „Cultului religios" (cap. III) este urmată de cercetarea raporturilor care se stabilesc între „Religie și celelalte forme ale conștiinței sociale" (cap. IV), ceea ce prilejuiește autorului aprofundarea relațiilor dintre religie și știință, religie și morală, religie și artă, religie și filozofie, religie și politică.

Prin problematica variată, prin accentul deosebit acordat laturilor mai puțin dezbătute ale problemei, lucrarea interesează un cerc larg de cititori, de la specialiștii și propagandiștii din domeniul ateismului-științific pînă la cititorii de cele mai felurite preocupări intelectuale.

Л. В. СКВОРЦОВ, *В. И. Ленин о единстве познания и практики* (V. I. Lenin despre unitatea dintre cunoaștere și practică), Под редакцией члена-корр. А. Н. СССР М. Т. Йовчука, Изд. Моск. унив., Moscova, 1961, 170 p.

Problema unității dintre cunoaștere și practică a apărut o dată cu primele începuturi ale filozofiei. Dezvoltării acestei idei și analizei felului în care a fost ea rezolvată de-a lungul istoriei filozofiei le este rezervată o amplă și substanțială „Introducere".

În filozofia premarxistă, subliniază autorul, procesul cunoașterii era privit ca proces individual și identificat uneori cu mișcarea supranaturală a ideii absolute. Marx și Engels, spre deosebire de filozofii de pînă la ei, au privit procesul cunoașterii ca un proces social legic.

Lucrarea urmărește evidențierea contribuției creatoare a lui V. I. Lenin în analiza și fundamentarea științifică a problemei unității dintre cunoaștere și practică.

Primul capitol („Unitatea dintre sociologia științifică și practica revoluționară a proletariatului") analizează trei principale aspecte ale acestei unități, aspecte dezvoltate de către V. I. Lenin în lucrările sale, și anume : a) caracterul partinic al teoriei sociale și legătura sa cu practica luptei de clasă a proletariatului, ca o condiție necesară a caracterului științific ; b) legătura reciprocă dintre scopul mișcării sociale și mijloacele pentru atingerea lui, ca expresie a unității indisolubile dintre sociologia științifică și practica luptei revoluționare ; c) caracterul concret-istoric ale legăturii dintre filozofie și practica revoluționară.

Al doilea capitol („Materialismul filozofic marxist și practica") pune în lumină legătura indisolubilă dintre rezolvarea leninistă a problemei transformării relațiilor sociale și analiza filozofică făcută de V. I. Lenin raporturilor dintre practică și realitatea obiectivă. Partidul proletariatului, așa cum a arătat V. I. Lenin, nu poate rămîne indiferent în privința bazelor sale filozofice, deoarece de stabilirea lor depindea orientarea practicii revoluționare. Autorul analizează următoarele aspecte : a) problema fundamentală a filozofiei și practica ; b) dialectica practicii ; c) interacțiunea subiectului și obiectului.

Ultimul capitol al lucrării este intitulat „Unitatea dintre practică și teoria cunoașterii". Rezolvarea dată de către V. I. Lenin problemelor transformării de către om a realității obiective, arată autorul, a fost strîns legată de dezvoltarea mai departe a teoriei marxiste a cunoașterii. Autorul desprinde două aspecte fundamentale ale problemei : a) condițiile caracterului adecvat al procesului cunoașterii, al reflectării realității obiective, al studierii dialecticii obiective, a legilor și tendințelor procesului dezvoltării ; b) influența activității practice a subiectului asupra determinării dialectice a obiectului.

DIN SUMARELE REVISTELOR STRĂINE SOSITE LA REDACŢIE

„ВОПРОСЫ ФИЛОСОФИИ"
1962, № 4.

Передовая, Важный шаг в создании материально-технической базы коммунизма (Editorial, Un pas important în crearea bazei tehnice-materiale a comunismului).

Ф. Н. Олещук, Атеистическое завещание В. И. Ленина (F. N. Oleşciuk, Moştenirea ateistă a lui V. I. Lenin).

Д. И. Дубровский (г. Донец), К вопросу о критике В. И. Лениным прагматизма (D. I. Dubrovski (oraşul Donetk), Cu privire la critica pragmatismului de către V. I. Lenin).

Л. Б. Ителъсон (Баку), Кибернетика и вопросы психологии труда (L. B. Itelson (Baku), Cibernetica şi problemele psihologiei muncii).

К 150-летию со дня рождения А. И. Герцена
(La 150 de ani de la naşterea lui A. I. Herzen)

Б. В. Оксюзов (Харьков), Поворот А. И. Герцена к I Интернационалу (B. V. Oksiuzov (Harkov), Cotitura lui A. I. Herzen spre Internaţionala I.

П. Я. Мирошниченко (г. Донецк), Общественно-политическое значение философских работ А. И. Герцена (P. I. Miroşnicenko (oraşul Donetk), Însemnătatea social-politică a lucrărilor filozofice ale lui A. I. Herzen.

Т. С. Кудрявцева (Ленинград), О конспекте Д. И. Менделеева 5-го и 6-го „Писем об изучении природы" Герцена (T. S. Kudreavţeva (Leningrad), Despre conspectul lui D. I. Mendeleev a celei de-a 5-a şi celei de-a 6-a „Scrisori despre studiul naturii" ale lui Herzen).

К. М. Борисов, А. И. Герцен и Д. И. Менделеев (K. M. Borisov, A. I. Herzen şi D. I. Mendeleev).

Л. Н. Великович, Новая социальная программа Ватикана (L. N. Velikovici, Noul program social al Vaticanului).

„ВОПРОСЫ ФИЛОСОФИИ"
1962, № 5.

А. П. Белик, Эстетика и коммунистическое воспитание (A. P. Belik, Estetica şi educaţia comunistă).

В. С. Найденов (Харьков), Принцип материальной заинтересованности — принцип строительства коммунизма. (V. S. Naidenov (Harkov), Principiul cointeresării materiale — principiu al construirii comunismului).

Н. А. Трофимов (Свердловск), О перспективах развития морали и права в их взаимном отношении (N. A. Trofimov (Sverdlovsk), Despre perspectivele de dezvoltare a moralei şi dreptului în legătura lor reciprocă).

Я. А. Конрод, Некоторые методологические вопросы политической экономии (I. A. Konrod, Unele probleme metodologice ale economiei politice).

Б. М. Кедров, Философия как общая наука (B. M. Kedrov, Filozofia ca ştiinţă generală).

В. С. Тюхтин, О сущности отражения (V. S. Tiuhtin, Cu privire la esenţa reflectării).

Н. Ф. Овчинников, О классификации принципов сохранения (N. F. Ovcinnikov, Despre clasificarea principiilor conservării).

И. С. Шапиро, О квантовании пространства и времени в теории „элементарных" частиц (I. S. Şapiro, Despre cuantificarea spaţiului şi timpului în teoria particulelor „elementare").

Сидней Финкельстайн (США), Социальный смысл прагматической эстетики Дьюи. (Sidney Finkelstein (S.U.A.), Sensul social al esteticii pragmatiste a lui Dewey).

А. М. Ушков, Некоторые вопросы истории философской мысли в Корее эпохи феодализма (A. M. Uşkov, Unele probleme ale istoriei gîndirii filozofice în Coreea din epoca feudalismului).

Научные сообщения и публикации
(Comunicări ştiinţifice şi publicaţii)

Е. Ф. Поршнев, *Состояние пограничных проблем биологических и общественно-исторических наук* (B. F. Porşnev, Corelaţia între problemele domeniului de graniţă dintre ştiinţele biologice şi social-istorice).

А. И. Голодко, „Библиотека здравого рассудка, — энциклопедия атеизма конца XVIII — начала XIX века (A. I. Golodko, „Biblioteca bunului-simţ" — enciclopedia ateismului de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea).

„DEUTSCHE ZEITSCHRIFT FÜR PHILOSOPHIE",
1962, nr. 3.

E. John, *Für eine Kultur des realen Humanismus* (Pentru o cultură a umanismului real)

K. Gössler, *Über den Grundwiderspruch der biologischen Bewegungsform der Materie* (Despre contradicţia fundamentală a formei biologice de mişcare a materiei).

G. Pawelzig, *Zur Dialektik von Reversibilität und Irreversibilität* (Asupra dialecticii reversibilităţii şi ireversibilităţii).

J. Dembowski, *Über einige Fragen des Sprechens und seiner Entwicklung im Lichte kybernetischer Anschauungen* (Despre unele probleme ale vorbirii şi dezvoltarea ei în lumina concepţiilor cibernetice).

Diskussionen
(Discuţii)

J. Segal, *Kritische Bemerkungen zur Anwendung der kybernetik in den Biologie* (Observaţii critice asupra aplicării ciberneticii în biologie).

H. Klotz, *Einige Bemerkungen zum marxistischen Praxisbegriff und zum Verhältnis von theoretischer und praktischer Tätigkeit* (Unele consideraţii asupra conceptului marxist de practică şi asupra raportului dintre activitatea teoretică şi practică).

K. Zweiling, *Grundlagen und Grenzen der Toleranz* (Bazele şi limitele toleranţei).

„*DEUTSCHE ZEITSCHRIFT FÜR PHILOSOPHIE*"

1962, nr. 4.

A. Kosing, *Über das Selbstbestimmungsrecht der Nationen* (Despre dreptul la autodeterminare al naţiunilor).

G. Kröber, *Die nationale Frage und das Problem der Einheit der deutschen Wissenschaft* (Problema naţională şi chestiunea unităţii ştiinţei germane).

D. Bergner, *Die Deutsche Demokratische Republik würdigt Johann Gottlieb Fichte* (Republica Democrată Germană cinsteşte pe Johann Gottlieb Fichte).

M. Buhr, *Das Verhältnis von Handeln und Denken in der Philosophie Johann Gottlieb Fichtes* (Raportul dintre acţiune şi gîndire în filozofia lui Johann Gottlieb Fichte).

H. Lindner, *Fichtes Humanismus der Tat* (Umanismul acţiunii al lui Fichte).

Diskussion

(Discuţii)

W. Müller und M. Thom, *Zu einigen Fragen des Verhältnisses von Praxis und Erkenntnis* (Asupra unor probleme ale raportului dintre practică şi cunoaştere).

K. Gössler und Vitali Stoljarow, *Bemerkungen zum Verhältnis von Praxis und Erkenntnis* (Consideraţii asupra raportului dintre practică şi cunoaştere).

„*STUDIA FILOZOFICZNE*"

1962, nr. 1.

Bronislaw Baczko, *Natura i historiozofia* (Natura şi istoriozofia).

Kazimierz Pasenkiewicz, *Ana'yza i krytyka teorii wielości rzeczywistości Leona Chwistka* (Analiza şi critica teoriei lui Chwistek despre pluralitatea realităţilor).

Adam Nowaczyk, *„Lingwistyczna teoria logicznej konieczności" w swietle krytyki Arthura Papa* („Teoria lingvistică a necesităţii logice" în lumina criticii lui Arthur Pap).

Ija Lazari-Pawlowska, *Zasada Życzliwości (ahimsy) w etyce Gandhiego* (Principiul bunăvoinţei (ahimsy) în etica lui Gandhi).

Zdzislaw Kuksewicz, *Szkic pógladów Jana Glogowczyka na podstawie „Komentarza do De anima"* (O schiţă a concepţiilor lui Jan Glogowczyku pe baza lucrării sale „Comentariul la De anima").

Polemiki

(Polemici)

Seweryna Luszczewska-Romahnowa, *Czy filozofia obumiera?* (Moare oare filozofia?).

„*ФИЛОСОФСКА МИСЪЛ*"

1962, № 1.

Гиргин Гиргинов, *Култ към личността и авторитет на ръководителя* (Ghirghin Ghirghinov, Cultul personalităţii şi autoritatea conducătorului).

Стела Черня (Букурещ), *Буржоазните социологически теории за класовита борба и действителността в капиталистическите страни.* (Stela Cernea, Teoriile sociologice burgheze asupra luptei de clasă şi realitatea în ţările capitaliste).

Димитър Аврамов, *Реализмът и абстракционизмът през погледа на Хербът Рийд* (Dimităr Avramov, Realismul şi abstracţionismul în concepţia lui Herbert Read).

Дискусии
(Discuții)

Панайот Гиндев, *За предмета на диалектическия и историческия материализъм* (Panaiot Ghindev. Despre obiectul materialismului dialectic și al materialismului istoric).

„*LA PENSEE*"
1962, nr. 102.

Jean Orcel, *Structures en évolution et niveaux d'organisation dans la matière terrestre. Importance des sciences minéralogiques* (Structuri în evoluție și niveluri de organizare în materia terestră. Importanța științelor mineralogice).

Georges Teissier, *Transformisme d'aujourd'hui* (Transformismul de astăzi).

Pierre Boiteau, *La schizophrénie à la lumière des travaux de Pavlov et de ses disciples* (Schizofrenia în lumina lucrărilor lui Pavlov și ale discipolilor săi).

Suzel Fuzeau-Braesch, *A propos de l'effet de groupe dans les populations animales* (Cu privire la efectul de grup la populațiile animale).

Arab Ogly, *Le cauchemar cosmique dans la littérature de Science-fiction* (Coșmarul cosmic în literatura științifică-imaginară).

Charles Parain, *La périodisation de la société primitive* (Periodizarea societății primitive).

BULETIN BIBLIOGRAFIC

GH. GHEORGHIU-DEJ, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, 27 aprilie 1962*, Edit. politică, București, 1962, 62 p.

* * *, *Problemele ideologice actuale, Culegere cu privire la Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, Edit. politică, București, 1962, 125 p.

P. I. CERNOVODEANU, *Răscoala seimenilor și dorobanților din București la 1655*, Sfatul popular al capitalei, Muzeul de istorie a orașului București, 83 p.

I. DEMETER și I. CETERCHI, *Introducere în studiul dreptului*, Edit. științifică, București, 1962, 285 p.

N. A. DOBROLIUBOV, *Texte filozofice alese*, Edit. de stat didactică și pedagogică, București, 1962, 444 p.

IOLANDA EMINESCU, *Apărarea descoperirilor, invențiilor și inovațiilor în dreptul socialist*, Edit. Academiei R.P.R., București, 1962, 225 p.

F. GEORGESCU, *Participarea maselor populare bucureștene la revoluția de la 1848*, Sfatul popular al capitalei, Muzeul de istorie a orașului București, 1961, 117 p.

* * *, *Începuturile realismului socialist în arta plastică sovietică*, Edit. meridiane, București, 1962, 273 p.

P. I. PANAIT, *Aspecte din lupta populației bucureștene împotriva regimului turco-fanariot (1716–1821)*, Sfatul popular al capitalei, Muzeul de istorie a orașului București, 62 p.

V. PAVELCU, *Psihologie pedagogică*, Edit. de stat didactică și pedagogică, București, 1962, 163 p.

AL. POSESCU, *Începuturi ale materialismului modern*, Edit. științifică, București, 1962, 254 p.

L. STROIA, *Situația clasei muncitoare în țările capitaliste și apologeții imperialismului*, Edit. politică, București, 1962, 510 p.

* * *, *XXII Съезд Коммунистической партии Советского Союза*, I, II, III, Государственное издательство политической литературы, Москва, 1962, 608 (I), (608 (II), 592 (III) стр. (*Congresul al XXII-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*, I, II, III, Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1962, 608 (I) 608 (II), 592 (III) (p.).

Д. В. ВОЛКОВ, *Дифференциальные уравнения и их приложения в естествознании*, Издательство Ленинградского Университета, 1961, 134 стр. (D. V. Volkov, *Ecuațiile diferențiale și aplicările lor în științele naturii*, Editura Universității din Leningrad, 1961, 134 p.).

* * *, *Вопросы коммунистического воспитания*, Издательство Московского Университета, 1961, 178 стр. (*Probleme ale educației comuniste*, Editura Universității din Moscova, 1961, 178 p.).

G. GALLI, *Linee fondamentali d'una filosofia dello spirito*, Bottega d'Erasmo, Torino, 1962, 178 p. (*Liniile fundamentale ale unei filozofii a spiritului*, Bottega d'Erasmo, Torino, 1962, 178 p.).

И. П. ГОЛОВЯХА, *Диалектичний матеріалізм і конкретні науки*, Видавництво Академії наук УРСР, Київ, 1961, 80 стр. (I. P. Goloviaka, *Materialismul dialectic și științele concrete*, Editura Academiei de științe a R.S.S. Ucrainiene, Kiev, 1961, 80 p.).

A. FARAN-H. SCHAFFER, *La psychologie des profondeurs*, Payot, Paris, 1960, 216 p. (*Psihologia profunzimilor*, Payot, Paris, 1960, 216 p.).

А. С. КАРЛЮК, *Очерки по научному атеизму*, Издательство Академии Наук Белорусской ССР, Минск, 1961, 585 стр. (A. S. Karliuk, *Studii de ateism științific*, Editura Academiei de științe a R.S.S. Beloruse, Minsk, 585 p.).

. ˚ . *Логико-грамматические очерки*, Государственное издательство „Высшая Школа", Москва, 1961, 260 стр. (*Studii logico-gramaticale*, Editura de stat „Școala superioară", Moscova, 1961, 260 p.).

. ˚ . *Пограничные проблемы психологии и физиологии*, Издательство Академии педагогических наук РСФСР, Москва, 1961, 212 стр. (*Probleme ale granitei dintre psihologie și fiziologie*, Editura Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R., Moscova, 1961, 212 p.).

. ˚ . *Русские ученые в борьбе идеалистических и метафизических воззрений в естествознании*, Издательство Академии Наук СССР, Москва, 1961, 248 стр. (*Savanții ruși în lupta împotriva concepțiilor idealiste și metafizice în științele naturii*, Editura Academiei de științe a U.R.S.S., Moscova, 1961, 248 p.).

А. А. СТАРЧЕНКО, *Гипотеза*, Издательство Московского Университета, 1962, 72 стр (A. A. Starcenko, *Ipoteza*, Editura Universității din Moscova, 1962, 72 p.).

T. STEFANOVICS, *Dilthey — una filosofia de la vida*, Editorial Bibliografica Urugwaya, 1961 147 p. (*Dilthey — o filozofie a vieții*, Editorial Bibliografica Urugwaya, Montevideo-1961, 147 p.).

У. И. ФРАНКФУРТ, *Очерки по истории специальной теории относительности*, Издательство Академии Наук СССР, Москва, 1961, 194 стр. (U. I. FRANKFURT, *Studii de istorie a teoriei speciale a relativității*, Editura Academiei de științe a U.R.S.S., 1961, 194 p.).

I. ZEMAN, *Poznání a informace*, Nakladatelsvi Československe Akademie Véd, Praha, 1962, 218 str. (*Cunoașterea și informația*, Editura Academiei Cehoslovace de Științe, Praga, 1962, 218 p.).

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI R.P.R.

FILOZOFIE

* * * **Dezvoltarea conştiinţei socialiste în Republica Populară Romînă**, 519 p., 15,40 lei.

* * * **90 de ani de la naşterea lui V. I. Lenin. Studii şi comunicări**, 457 p., 16,70 lei.

* * * **Dialectica cunoaşterii ştiinţifice — Studii**, 335 p., 10,90 lei.

ECONOMIE

* * * **Studii privind istoria economică a Romîniei, vol. I**, 341 p., 12,70 lei.

* * * **Studii de economie socialistă**, 331 p., 13,10 lei.

PSIHOLOGIE

P. POPESCU-NEVEANU, **Tipurile de activitate nervoasă superioară la om**, 447 p. + 3 p., 22,80 lei.

TATIANA SLAMA-CAZACU, **Dialogul la copii**, 168 p., 5,65 lei.

ŞTIINŢE JURIDICE

ANITA NASCHITZ şi INNA FODOR, **Rolul practicii judiciare în formarea şi perfecţionarea normelor dreptului socialist**, 303 p., 11,20 lei.

VINTILĂ DONGOROZ şi COLAB., **Modificările aduse Codului penal şi Codului de procedură penală prin actele normative din anii 1956—1960**, 600 p., 23,50 lei.

YOLANDA EMINESCU, **Apărarea descoperirilor, invenţiilor şi inovaţiilor în dreptul socialist**, 230 p., 7,80 lei.

ION NESTOR, **Probleme privind arbitrajul pentru comerţul exterior în ţările socialiste europene**, 311 p., 14,20 lei.

ÎNTREPRINDEREA
POLIGRAFICĂ nr. 2
BUCUREȘTI
c. 3087

Lei 6.—

CERCETĂRI FILOZOFICE • ANUL IX, 4, 1962

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE FILOZOFIE

CERCETĂRI FILOZOFICE

ANUL IX 1962

I 7885
Biblioteca Universitară

DIN SUMAR

DEZVOLTAREA MULTILATERALĂ A OMULUI ÎN PERIOADA CONSTRUCŢIEI DESFĂŞURATE A COMUNISMULUI de C. GH. DIMITRIU

CREŞTEREA ROLULUI MASELOR ÎN REZOLVAREA PROBLEMELOR INTERNAŢIONALE de PETRE PÎNZARU

DESPRE LĂRGIREA ORIZONTULUI TEHNIC-ŞTIINŢIFIC AL MUNCITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ (PE BAZĂ DE DATE STATISTICE ŞI CERCETĂRI SOCIOLOGICE ÎN ÎNTREPRINDERI) de GH. CHEPES, ELENA FLOREA şi MARIA POPESCU

LOCUL ŞI ROLUL FEMEII ÎN SATUL COLECTIVIZAT de MARIA NISTOR

NON-ETICA EXISTENŢIALISTĂ de DUMITRU GHIŞE

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

CERCETĂRI FILOZOFICE • ANUL IX, 5, 1962

EA RPR

0 IUL. 2005

7885

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE FILOZOFIE

2014
2022

CERCETĂRI FILOZOFICE

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

5
ANUL IX
1962

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

4415

1964

„CERCETĂRI FILOZOFICE" REVISTĂ DE FILOZOFIE

APARE DE 6 ORI PE AN

COMITETUL DE REDACȚIE

ACAD. C. IONESCU-GULIAN, *redactor responsabil;* ACAD. ATH. JOJA; ACAD. M. RALEA; PROF. T. BUGNARIU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; PROF. M. BREAZU; PROF. STANCIU STOIAN; PROF. D. D. ROȘCA (Cluj); PROF. DAN BĂDĂRĂU; C. VLAD; N. BELLU, *redactor responsabil-adjunct;* H. WALD.

REDACȚIA: BUCUREȘTI, B-dul Ilie Pintilie nr. 6, tel. 12.17.90

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

INSTITUTUL DE FILOZOFIE

CERCETĂRI FILOZOFICE

Anul IX, nr. 5 1962

SUMAR

STUDIIND DOCUMENTELE CONGRESULUI AL XXII-LEA AL P.C.U.S. Pag.

C. GH. DIMITRIU, Dezvoltarea multilaterală a omului în perioada construcției desfășurate a comunismului 1141

★

PETRE PÎNZARU, Creșterea rolului maselor în rezolvarea problemelor internaționale 1163

GH. CHEPEȘ, ELENA FLOREA și MARIA POPESCU, Despre lărgirea orizontului tehnic-științific al muncitorilor din Republica Populară Romînă (pe bază de date statistice și cercetări sociologice în întreprinderi) 1183

DUMITRU GHIȘE, Non-etica existențialistă 1201

V. SĂHLEANU, Valoarea gnoseologică a modelelor și a metodei modelării . . 1221

COMUNICĂRI

PAUL BĂLĂ, Genealogia mitului hristic 1239

DISCUȚII

NICOLAE KALLÓS și ANDREI ROTH, Materialismul istoric ca sociologie marxistă și comunismul științific 1257

ACTIVITATEA PRACTICĂ ȘI UNELE PROBLEME ALE DEZVOLTĂRII CONȘTIINȚEI SOCIALISTE

MARIA NISTOR, Locul și rolul femeii în satul colectivizat 1271

LECȚII ȘI CONSULTAȚII

ANDREI WEISSMANN (Cluj), Unele aspecte ale fundamentelor teoriei relativității 1279

DIN VIAȚA CATEDRELOR DE ȘTIINȚE SOCIALE

Un manual folositor de materialism istoric (*Al. Tănase* și *Gh. Chepeș*) . . . 1295

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

Însemnări pe marginea unei lucrări interesante cu privire la rolul experimentului în cunoașterea științifică (*Călina Mare*); Asupra semnificației istorice a moștenirii filozofice a lui J. G. Fichte (*Al. Boboc*); Un studiu recent despre Denis Diderot (*Sanda Oprvanu*); O carte mexicană de etică (*L. Miroș*); Critica filozofiei personaliste (*Dumitru Ghișe*) 1305

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Pag.

Contribuții la cercetarea esteticii cotidianului socialist (*Costel Buzdugan*) 1333

NOTE

Note de lectură 1341
Note bibliografice 1346
Din sumarele revistelor străine 1353
Buletin bibliografic 1357

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

АКАДЕМИЯ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

ИНСТИТУТ ФИЛОСОФИИ

ФИЛОСОФСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Год издания IX, № 5 1962

СОДЕРЖАНИЕ

ИЗУЧЕНИЕ МАТЕРИАЛОВ XXII СЪЕЗДА КПСС Стр.

К. Г. ДИМИТРИУ, Всестороннее развитие человека в период развернутого строительства коммунизма 1141

★

ПЕТРЕ ПЫНЗАРУ, Повышение роли масс в решении международных вопросов 1163

Г. КЕПЕШ, ЕЛЕНА ФЛОРЯ и МАРИЯ ПОПЕСКУ, Замечания относительно расширения научно-технического кругозора рабочих в Румынской Народной Республике (на основе статистических данных и социологических исследований, проведенных на предприятиях) 1183

ДУМИТРУ ГИШЕ, Экзистенциалистская нон-этика 1201

В. СЭХЛЯНУ, Гносеологическая ценность моделей и метода моделирования 1221

СООБЩЕНИЯ

ПАУЛ БЭЛЭ, Генеалогия христианского мифа 1239

ДИСКУССИИ

НИКОЛАЕ КАЛЛОШ и АДНРЕЙ РОТ, Исторический материализм как марксистская социология и научный коммунизм 1257

ПРАКТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ

МАРИЯ НИСТОР, Место и роль женщины в колхозной деревне 1271

ЛЕКЦИИ И КОНСУЛЬТАЦИИ

АНДРЕЙ ВЕЙСМАН, Некоторые аспекты основ теории относительности 1279

ИЗ ЖИЗНИ КАФЕДР ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК

Полезное пособие по историческому материализму *(А. Тэнасе и Г. Чепеш)* 1295

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

По поводу одной интересной работы относительно роли эксперимента в научном познании (*Калина Маре*); Об историческом значении философского наследия Ж. Г. Фихта (*А. Бобок*); Новый труд о Дени Дидро (*Санда Оровяну*); Мексиканская книга по этике (*Л. Мирош*); Критика персоналистской философии (*Думитру Гише*) 1305

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ Стр.

Вклад в изучение эстетики социалистической повседневности (*Костел Буздуган*) 1333

ЗАМЕТКИ

По страницам печати 1341
Библиографические заметки 1346
Из содержания иностранных журналов, поступивших в редакцию . . . 1353
Библиографический бюллетень 1357

ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

ACADÉMIE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE
INSTITUT DE PHILOSOPHIE

RECHERCHES DE PHILOSOPHIE

IXe année, nº 5 1962

SOMMAIRE

L'ÉTUDE DES DOCUMENTS DU XXIIe CONGRÈS DU P.C.U.S. Page

C. GH. DIMITRIU, Le développement multilatéral de l'homme pendant la période de la construction en grand du communisme 1141

★

PETRE PÎNZARU, L'accroissement du rôle des masses dans la solution des problèmes internationaux 1163

GH. CHEPEŞ, ELENA FLOREA et MARIA POPESCU, Au sujet de l'élargissement de l'horizon technique-scientifique des travailleurs de la République Populaire Roumaine (sur la base de données statistiques et de recherches sociologiques entreprises dans diverses usines) 1183

DUMITRU GHIŞE, La non-éthique existentialiste 1201

V. SĂHLEANU, La valeur gnoséologique des modèles et de la méthode de la modélation 1221

COMMUNICATIONS

PAUL BĂLĂ, La généalogie du mythe de Christ 1239

DISCUSSIONS

NICOLAE KALLÓS et ANDREI ROTH, Le matérialisme historique en tant que sociologie marxiste et le communisme scientifique 1257

L'ACTIVITÉ PRATIQUE ET QUELQUES PROBLÈMES DU DÉVELOPPEMENT DE LA CONSCIENCE SOCIALISTE

MARIA NISTOR, La place et le rôle de la femme dans le village collectivisé . . 1271

LEÇONS ET CONSULTATIONS

ANDREI WEISSMANN (Cluj), Aspects des fondements de la théorie de la relativité 1279

DE L'ACTIVITÉ DES CHAIRES DE SCIENCES SOCIALES

Un utile manuel de matérialisme historique (*Al. Tănase* et *Gh. Chepeş*) . . . 1295

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

Notes en marge d'un intéressant ouvrage sur le rôle de l'expérience dans la connaissance scientifique (*Călina Mare*) ; Sur la signification historique de l'héritage philosophique de J. G. Fichte (*Al. Boboc*) ; Une étude récente sur Denis Diderot (*Sanda Oroveanu*) ; Un livre mexicain d'éthique (*L. Miroş*) ; La critique de la philosophie personnaliste (*Dumitru Ghişe*) . 1305

LA VIE SCIENTIFIQUE

Page

Contributions à la recherche de l'esthétique du quotidien socialiste (*Costel Buzdugan*) 1333

NOTES

Notes de lecture 1341
Notes bibliographiques 1346
Extraits des sommaires des revues étrangères 1353
Bulletin bibliographique 1357

ÉDITIONS DE L'ACADÉMIE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

STUDIIND DOCUMENTELE CONGRESULUI AL XXII-LEA AL P.C.U.S.

DEZVOLTAREA MULTILATERALĂ A OMULUI ÎN PERIOADA CONSTRUCȚIEI DESFĂȘURATE A COMUNISMULUI

DE

PROF. DR. C. GH. DIMITRIU

CONȚINUTUL NOȚIUNII DE DEZVOLTARE MULTILATERALĂ A OMULUI

Învățătura marxist-leninistă și practica construirii socialismului și comunismului au pus într-o lumină nouă noțiunea de dezvoltare multilaterală a personalității. Dacă în orînduirile sociale precedente noțiunea de dezvoltare multilaterală a personalității era legată îndeosebi de activitatea spirituală a oamenilor, de bagajul cunoștințelor pe care aceștia puteau să le acumuleze, în comunism sfera însușirilor pe care le posedă omul multilateral dezvoltat este mult mai bogată și mai complexă.

Programul P.C.U.S., îmbrățișînd toate laturile vieții materiale și spirituale din perioada construcției desfășurate a comunismului, arată în același timp esența procesului dezvoltării multilaterale a omului.

Omul nou pe care-l făurește societatea socialistă și comunistă se bucură de cele mai largi posibilități pentru manifestarea aptitudinilor și forțelor sale creatoare; el îmbină în mod armonios dezvoltarea intelectuală cu cea fizică, buna pregătire profesională cu un larg orizont cultural-artistic; el se caracterizează prin cunoștințe vaste și variate, prin preocupări multilaterale, și, totodată, prin noi trăsături morale: el își iubește munca, considerînd-o ca prima necesitate, desfășurînd în același timp o rodnică activitate obștească. Aceste trăsături caracteristice conținutului contemporan al noțiunii de om multilateral dezvoltat nu pot fi concepute nici într-o altă epocă istorică și nici în altă societate decît în cea comunistă. Trăsăturile menționate se întăresc și se generalizează în procesul construcției desfășurate a comunismului, ca urmare a asigurării condițiilor materiale necesare, a muncii educative intense și multilaterale desfășurate sub conducerea și îndrumarea partidului comunist de către diferite organizații și instituții, precum și a influenței opiniei publice.

Omul în comunism se dezvoltă multilateral ca producător de bunuri materiale şi spirituale, ca activist pe tărîm social, ca purtător al unor înalte valori etice, culturale şi estetice. Un rol deosebit în formarea omului nou al societăţii comuniste îi revine muncii. Munca constituie baza dezvoltării sale multilaterale şi totodată prima sa necesitate vitală. Din acest punct de vedere, procesul dezvoltării multilaterale a omului coincide cu formarea atitudinii comuniste faţă de muncă.

În afară de conţinutul nou al noţiunii de om dezvoltat multilateral, care este deosebit de complex în comunism, deosebirea constă de asemenea în faptul că în orînduirile sociale bazate pe exploatare, personalitatea multilateral dezvoltată constituie un fenomen izolat. În comunism, dezvoltarea multilaterală a personalităţii devine un fenomen de masă.

Orînduirile sociale bazate pe exploatare se caracterizează prin îngrădirea, limitarea persoanei umane, schilodirea ei prin privarea de viaţă omenească a majorităţii poporului, prin înlăturarea omului de la binefacerile culturii, prin pervertirea conştiinţei, prin adîncirea şi cultivarea contradicţiei dintre munca fizică şi cea intelectuală. Este drept că alături de mulţimile anonime lipsite de drepturi şi împovărate de servituţi au apărut în diferite epoci personalităţi proeminente care au împins înainte ştiinţa, cultura şi artele. Dacă privim mai de aproape însă viaţa şi creaţia acestor personalităţi vedem că de cele mai multe ori ideile şi talentul au trebuit să sufere împotrivirea cercurilor dominante, fie că era vorba de societatea sclavagistă greacă, de Renaşterea italiană sau de epoca modernă capitalistă. Dacă personalităţi eminente ale antichităţii au fost hărţuite şi uneori întemniţate de cîrmuitorii reacţionari chiar în timpul „secolului lui Pericle", dacă „titanii gîndirii" — cum i-a numit Engels pe marii oameni de cultură ai Renaşterii — au fost loviţi de opresiunea închiziţiei şi a marilor feudali, nici epoca capitalistă nu se dovedeşte a fi, din acest punct de vedere, altceva decît o frînă în calea dezvoltării multilaterale a omului.

Desigur că, de multe ori, metodele folosite pentru a împiedica dezvoltarea personalităţii în orînduirea capitalistă sînt mai abil camuflate, dar nu mai puţin eficace. Astăzi nu mai ard rugurile închiziţiei, dar sînt întrebuinţate mijloace rafinate menite să curme orice tendinţă care ar putea prejudicia interesele capitalismului.

Persecutarea oamenilor de ştiinţă neconformişti, ostracizarea oamenilor de artă progresişti, conspiraţia tăcerii asupra lucrărilor literare realiste reprezintă numai unele din căile prin care reacţiunea din cele mai „liberale" ţări capitaliste încearcă să încorseteze afirmarea unor personalităţi cu idei înaintate. În noua etapă a crizei generale a capitalismului, o dată cu exploatarea se adînceşte mizeria maselor, ca şi opresiunea politică şi ideologică. Cele mai elementare drepturi şi libertăţi democratice sînt ciuntite sau abolite. Marea majoritate a populaţiei este lipsită de posibilitatea de a învăţa, de a beneficia de odihnă, de a lua cunoştinţă de realizările ştiinţei, culturii şi artei. La aceasta se adaugă întreţinerea unei atmosfere de ură rasială sau şovină, de psihoză războinică care să semene panica, reprezentînd tot atîtea obstacole în calea dezvoltării omului în capitalism.

Marx a arătat în *Capitalul* că dezvoltarea industriei moderne dictează o anumită dezvoltare a omului : schimbarea muncii, o mai mare pregătire a muncitorilor, o perfecționare a deprinderilor și aptitudinilor. Dar în capitalism, ca urmare a faptului că mijloacele de producție nu aparțin producătorului, dezvoltarea tehnicii și adîncirea diviziunii muncii duce la adîncirea contradicțiilor dintre munca fizică și cea intelectuală, dintre oraș și sat etc. „Victoriile măiestriei omenești — arată Marx — par a fi obținute în dauna caracterului. Pe măsură ce omul își supune natura, el pare a deveni sclavul altor oameni sau al propriei sale josnicii. Pînă și lumina curată a științei pare a nu putea străluci decît pe fondul întunecat al ignoranței. Toate invențiile și tot progresul nostru par să ducă la un singur rezultat : să doteze forțele materiale cu viață spirituală, în timp ce viața omenească este îndobitocită și redusă la o forță materială" [1].

În orînduirea capitalistă și în general în orînduirile bazate pe exploatare, dezvoltarea multilaterală a omului este de neconceput. După cum arăta Engels o dată cu apariția claselor antagoniste s-a creat o prăpastie între munca intelectuală și cea fizică. În condițiile proprietății private s-a constituit o clasă eliberată de munca productivă nemijlocită și care se ocupă de justiție, știință, artă etc. în societate.

În condițiile societății capitaliste perfecționarea tehnicii mărește discrepanța dintre munca intelectuală și cea fizică, crește procesul de uzură fizică și intelectuală a muncitorului. Walter Reuther, unul dintre conducătorii sindicali din S.U.A., cunoscut pentru zelul cu care apără interesele monopolurilor din această țară, prezintă un caz semnificativ pentru aspectul de care ne ocupăm. Un muncitor american, Stanley Tylek, a lucrat cu un randament satisfăcător pentru un timp îndelungat la o bandă rulantă de la uzinele „Ford". Dezvoltarea procesului tehnologic îl silește însă pe acest muncitor să treacă la o nouă mașină automată. Iată cum descrie însuși muncitorul activitatea sa în aceste noi condiții. „Mașina nouă avea aproape 80 de burghie, prin ea treceau 22 de blocuri. Mereu trebuia să le urmăresc pe toate. Fiecare minut trebuia să văd dacă totul este în ordine. Mașina avea foarte multe becuri de semnalizare și comutatoare, aproximativ 90. Lucrul acesta influențează puternic creierul" [2]. Urmarea faptelor menționate a fost uzura intensă a sistemului nervos al muncitorului american și trecerea lui la o muncă prost retribuită.

Nu încape nici o îndoială că în statele capitaliste trăiesc muncitori harnici și talentați, că acolo lucrează ingineri bine pregătiți, inventatori inspirați, în sfîrșit, mase largi de oameni de munca cărora este legat stadiul actual al progresului tehnic, al industrializării în care se află diferitele țări din sistemul capitalist. Dacă am lua însă exemplul S.U.A., cea mai dezvoltată din punct de vedere economic dintre țările capitaliste, am putea constata contrastul dintre nivelul tehnic dintr-un domeniu sau altul al industriei, agriculturii, medicinii etc. și sărăcirea spirituală continuă a cetățenilor, gradul lor redus de aderență la realizările culturii. În această

[1] K. Marx și F. Engels, *Opere alese în două volume*, ed. a 2-a, vol. I, București, E.S.P.L.P., 1955, p. 367.

[2] *U. S. Government Printing office*, Washington, 1955, p. 103.

privință este semnificativă cartea scriitorului american L. W. Warner, intitulată *Între viață și moarte*. Printre altele, în această carte se subliniază că numai 30% dintre americani citesc o carte pe an, 50% nu citesc nimic, restul se mulțumesc cu „comics"-uri, romane în fascicole de 2 cenți, editate de marile cotidiane americane. După relatările aceluiași scriitor, în 1960 revenea o carte la 30 000 de locuitori, în timp ce în 1938 revenea o carte la aproape 10 000 de locuitori. Aceste date merg mînă în mînă cu diferitele manifestări ale ideologiei burgheze, impregnate de stăruința de a ține masele departe de problemele cele mai importante ale contemporaneității. Cinematografia, radioul și televiziunea, literatura de mare tiraj țintesc să creeze o anumită mentalitate, o anumită problematică foarte mărginită din punct de vedere spiritual și cultural pentru masele largi.

Cu toate eforturile claselor exploatatoare, procesul de dezvoltare a omului nu poate fi deplin zădărnicit. Marea masă a oamenilor muncii, călăuzită cu înțelepciune de partidele comuniste și muncitorești, luptă cu curaj împotriva condițiilor nefaste dezvoltării omului, specifice societății burgheze. În procesul luptei de clasă ia naștere morala proletară, se dezvoltă personalitatea muncitorului, trăsăturile ei nobile ca: solidaritatea tovărășească, colectivismul și internaționalismul proletar, ura față de exploatatori și asupritori.

Convingîndu-se de impasul în care capitalismul aduce civilizația, mulți intelectuali se apropie de clasa muncitoare. Se creează anumite valori culturale, rezultate ale acestui proces. Astfel apar literatura progresistă, cinematografia realistă-democratică, care nu se dezvoltă cu sprijinul claselor stăpînitoare, ci în luptă dîrză cu acestea.

DEZVOLTAREA MULTILATERALĂ A OMULUI — LEGE A DEZVOLTĂRII SOCIETĂȚII COMUNISTE

Amploarea procesului de dezvoltare multilaterală a personalității în comunism este deosebită. Acest proces tinde în desfășurarea sa istorică să cuprindă întregul popor constructor al comunismului. Trebuie însă să menționăm că procesul dezvoltării multilaterale a omului, cuprinzînd masele cele mai largi, nu se mărginește la realizarea unui ideal etic uman, a unei singure laturi a umanismului socialist.

Comunismul este construit de cele mai largi mase populare, este rezultatul activității lor creatoare, constructive. Dezvoltarea multilaterală a omului devine în același timp scop și condiție a construirii societății comuniste. Creșterea rolului maselor populare constituie trăsătura caracteristică a epocii de construire și dezvoltare a comunismului, constituie o lege principală a trecerii de la socialism la comunism. Această lege pune în lumină, la rîndul ei, conținutul profund umanist al societății comuniste, o diferențiază radical de toate orînduirile anterioare.

Și în societățile cu clase antagoniste masele largi făuresc istoria, creează valorile materiale și spirituale. În aceste orînduiri însă, în calea activității conștiente a maselor se ridică nenumărate piedici, este diminuat

rolul lor creator, sînt pulverizate sau înăbușite în față numeroase talente. Înrobirea economică, îndepărtarea de la activitatea politică conștientă și inaccesibilitatea bunurilor culturale sînt condiții care nu permit o dezvoltare corespunzătoare a maselor largi. Legile istoriei acționează în aceste condiții în afara acțiunii conștiente a oamenilor, ele seamănă în bună măsură cu forțele oarbe ale naturii.

La baza acestei stagnări a dezvoltării multilaterale a omului în orînduirile presocialiste se află caracterul înrobitor al diviziunii muncii. Din faptul că diviziunea muncii se păstrează și după răsturnarea capitalismului, unii ideologi ai burgheziei trag concluzia imposibilității dezvoltării multilaterale a persoanei. Acești ideologi susțin că diviziunea socială a muncii nu depinde de relațiile de producție care se pot schimba, ci există și acționează în mod independent, asemănător legilor naturii, indiferent de orînduire. Clasele sociale pot să dispară, dar rămîn profesiunile, ceea ce face, chipurile, ca unii oameni să se dezvolte pe plan intelectual și alții nu, în funcție de profesia pe care o exercită. În felul acesta, după teoreticienii burghezi ar rămîne veșnică împărțirea oamenilor în intelectuali și oameni ai muncii fizice. Acești ideologi burghezi se servesc în susținerea teoriilor lor de exemple caracteristice orînduirilor bazate pe exploatarea omului de către om.

Învățătura marxist-leninistă ne demonstrează însă că diviziunea socială a muncii nu este dată o dată pentru totdeauna, că ea are un caracter schimbător. Ea depinde de modul de producție. Un nou mod de producție generează și un nou sistem de diviziune a muncii. Închegarea acestui sistem nou nu se face însă automat, o dată cu schimbarea modului de producție. Numeroase aspecte ale diviziunii muncii se păstrează de la o orînduire la alta, în funcție de nivelul de dezvoltare a forțelor de producție, de transmiterea experienței tehnice în producție de la o generație la alta. Ceea ce însă dispare o dată cu exploatarea capitalistă este *caracterul înrobitor al diviziunii muncii* din societățile bazate pe exploatarea omului de către om. În noile condiții din societatea socialistă se schimbă conținutul și formele diviziunii și specializării muncii. Dispariția bazei de clasă a diviziunii sociale a muncii creează condiții noi pentru dezvoltarea maselor. Concordanța realizată între relațiile de producție și caracterul forțelor de producție permite o puternică dezvoltare a acestora din urmă, deschide larg drumul progresului științific care face necesară participarea maselor largi la dezvoltarea tehnicii și științei și în același timp asigură condițiile dezvoltării multilaterale a omului.

Socialismul și comunismul nu sînt de conceput fără participarea activă a maselor largi la făurirea conștientă a istoriei. Noile relații de producție permit accesul liber al maselor la învățămînt, știință, artă, la toate realizările științelor, tehnicii și culturii universale. Ridicarea nivelului cultural și tehnic al maselor face posibilă descoperirea a numeroase talente, duce la constatarea rodniciei activității oamenilor liberi, asigură progresul economic și social.

Ridicarea nivelului de conștiință a maselor populare și accesibilitatea căilor de dezvoltare multilaterală a oamenilor devin, după cum o dovedește experiența Uniunii Sovietice, forțe motrice în procesul construirii

comunismului. „Cu cît este mai înaltă conștiința membrilor societății — se arată în Programul P.C.U.S. —, cu atît se desfășoară mai deplin și pe scară mai largă activitatea lor creatoare în făurirea bazei tehnice-materiale a comunismului, în dezvoltarea formelor comuniste de muncă și a noilor relații între oameni și, prin urmare, cu atît mai repede și cu mai mult succes se rezolvă sarcinile construirii comunismului" [1].

Prin activitatea lor conștientă, constructorii comunismului nu sînt simpli executanți ai planurilor elaborate de organele conducătoare de partid și de stat. Ei participă la elaborarea acestor planuri și prin ridicarea capacității lor, punînd în valoare prin inițiativa lor izvoare noi de muncă și bogăție, grăbind realizarea acestor planuri și îmbogățindu-le totodată.

Întreaga experiență a P.C.U.S. și a partidelor comuniste și muncitorești din țările sistemului socialist oglindește din plin acest proces istoric.

Concepția marxist-leninistă asupra rolului hotărîtor al maselor largi în făurirea comunismului este cuprinzător subliniată în Programul P.C.U.S. : „. . . Poporul este făuritorul istoriei, construirea comunismului este opera poporului, a energiei sale, a rațiunii sale. Victoria comunismului depinde de oameni și comunismul se construiește pentru oameni. Prin munca sa, fiecare om sovietic apropie triumful comunismului. Succesele construcției comuniste aduc tuturor belșug și o viață plină de bucurii, ridică la un nivel și mai înalt forța, onoarea și gloria patriei sovietice" [2]. Cu cît se înaintează în construcția comunismului, cu atît ritmul de dezvoltare a economiei, științei și culturii este mai accelerat. Acestei perioade deosebite îi corespunde o desfășurare largă a procesului de antrenare a maselor largi în construcția comunistă, o nouă etapă a dezvoltării multilaterale a omului, constructor al comunismului.

CONDIȚIILE MATERIALE ALE DEZVOLTĂRII MULTILATERALE A OMULUI

Drumul de la utopie la știință în privința dezvoltării multilaterale a omului este marcat de descoperirea condițiilor fără de care nu este posibilă nici eliberarea omului de exploatare și nici dezvoltarea sa nestînjenită.

În diferite epoci, minți luminate au încercat să descifreze calea dezvoltării fericite și armonioase a oamenilor. Socialiștii utopiști au trasat și planuri amănunțite de organizare a societății, de întemeiere a unor state bazate pe libertate și justiție, în care oamenilor să li se asigure condiții egale de viață, dreptul la fericire și cultură. Aceste planuri utopice păcătuiau în primul rînd prin faptul că nu aveau în mod clar în vedere forța socială capabilă să înlăture orînduirea bazată pe exploatare și să asigure fericirea tuturor oamenilor muncii.

Marxism-leninismul a demonstrat că omul își schimbă aspectul social în funcție de natura uneltelor de producție și de ansamblul relațiilor de producție. Deosebirile dintre sclavi, iobagi și proletari sînt determinate de nivelul diferit al uneltelor de producție și de caracterul relațiilor

[1] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, București, Edit. politică, 1962, p. 434.
[2] *Ibidem*, p. 458.

de producție. Așadar, există o legătură determinată între baza tehnică-materială a fiecărui mod de producție și tipul de lucrător care îi este propriu. Pentru a stabili această legătură bazată pe forțele de producție ale comunismului este necesar să desprindem ceea ce este caracteristic bazei tehnice-materiale a comunismului.

Construcția bazei tehnice-materiale a comunismului presupune: deplina electrificare a țării și perfecționarea tehnicii, tehnologiei și organizării producției sociale în industrie și agricultură; mecanizarea proceselor de producție, automatizarea lor tot mai deplină; aplicarea pe scară largă a chimiei în economia națională; dezvoltarea prin toate mijloacele a unor noi ramuri de producție, eficiente din punct de vedere economic, a unor noi tipuri de materiale și energie; îmbinarea organică a științei și producției și un ritm rapid al progresului tehnic-științific; un înalt nivel cultural tehnic al oamenilor muncii; o considerabilă superioritate față de cele mai dezvoltate țări capitaliste în domeniul productivității muncii, ceea ce constituie cea mai importantă condiție a victoriei orînduirii comuniste. Prin proporțiile și nivelul său tehnic, baza tehnică-materială a comunismului va depăși considerabil baza tehnică-materială a socialismului, permițînd să se creeze belșugul de bunuri necesare satisfacerii depline a nevoilor oamenilor.

Realizarea idealului comunist privitor la înflorirea persoanei umane presupune, înainte de toate, *crearea bazei tehnice-materiale a comunismului.*

Pentru dezvoltarea multilaterală a persoanei este necesară realizarea unui belșug de bunuri materiale care să se reverse, după expresia lui Marx, ca într-un torent, astfel încît să se poată transpune în viață principiul comunist: „De la fiecare după capacități, fiecăruia după nevoi".

În decurs de două decenii (1961—1980), Uniunea Sovietică va crea baza tehnică-materială a comunismului. Volumul producției industriale a U.R.S.S. în următorii 10 ani va crește de 2,5 ori, depășindu-se producția pe cap de locuitor a S.U.A., cea mai puternică și mai bogată țară a capitalismului, iar în decurs de 20 de ani, producția industrială va crește de cel puțin 6 ori. În același timp, productivitatea muncii va crește de 4—4,5 ori, fiind înfăptuită în proporție de masă automatizarea complexă a producției. Agricultura sovietică se va apropia de nivelul industriei în ceea ce privește înzestrarea tehnică și organizarea producției. Volumul total al producției agricole a U.R.S.S. urmează să crească în 20 de ani de 3,5 ori.

O altă condiție a dezvoltării multilaterale a omului o constituie *dispariția muncii grele.* Încă de la Congresul al XXI-lea al P.C.U.S. s-a trasat sarcina lichidării muncii manuale grele în industrie, agricultură, construcții, transporturi etc. Această sarcină este realizată ca urmare a progresului tehnic vertiginos al tuturor ramurilor economiei Uniunii Sovietice și în primul rînd ca urmare a mecanizării și automatizării producției. În cursul septenalului actual vor fi construite 50 de întreprinderi noi complet automatizate în ramurile principale ale industriei. În aceste întreprinderi vor fi folosite mașini de calcul pentru comandă și alte mijloace dintre cele mai moderne ale automaticii, devenind o școală de experiență tehnică înaintată.

În decurs de 20 de ani (1961—1980) va fi înfăptuită în proporție de masă automatizarea complexă a producției, trecîndu-se tot mai mult la secții și întreprinderi automate.

Arătînd efectele pozitive ale automatizării, Programul P.C.U.S. menționează : „Automatizarea și mecanizarea complexă constituie baza materială pentru transformarea treptată a muncii socialiste în muncă comunistă. Progresul tehnic va mări considerabil exigențele față de nivelul producției, față de pregătirea de specialitate și de cultură generală a tuturor oamenilor muncii. Dezvoltarea tehnicii noi va fi folosită pentru ușurarea și îmbunătățirea radicală a condițiilor de muncă ale omului sovietic, pentru reducerea zilei de muncă și asigurarea condițiilor de trai confortabil, pentru lichidarea muncii fizice grele, iar apoi și a oricărei munci necalificate" [1].

Ca urmare a progresului tehnic, are loc un continuu proces de schimbare a repartiției lucrătorilor pe profesiuni, vădindu-se tendința de dispariție a acelor îndeletniciri care necesită o mare cheltuială de muncă fizică. Apar noi profesiuni, care reclamă din partea lucrătorului nu atît forțe fizice, cît cunoștințe, știința de a mînui mașinile, de a folosi întreaga lor capacitate. Astfel, în industria carboniferă din Uniunea Sovietică, ca urmare a dezvoltării mecanizării producției, în ultimii ani numărul profesiunilor de muncă manuală în subteran s-a redus de la 50 la 17 ; în schimb a crescut numărul de noi profesiuni care presupun un nivel mai înalt de pregătire, ca, de pildă, mecanic de haveză, mecanic de combină etc. În metalurgia și siderurgia sovietică a crescut în ultimii 20 de ani de aproape 5 ori numărul de sudori electrici, de peste 3 ori numărul de montori, electromontori și supraveghetori ai mașinilor și utilajelor, în timp ce numărul total al muncitorilor în aceste ramuri a crescut de 2 ori. Se vede în mod clar creșterea ponderii muncitorilor cu tot mai înaltă calificare. În unele ramuri, acest proces este de-a dreptul covîrșitor. Astfel, în domeniul construcțiilor, numărul mecanicilor și al conducătorilor pentru mașini de construcții a crescut de 70 de ori, în timp ce numărul total al muncitorilor de 2 ori.

Progresul tehnic multilateral, pe lîngă dezvoltarea precumpănitoare a profesiunilor de calificare superioară, aduce transformări în însăși natura muncii. Mai mult de jumătate din timpul oțelarilor din numeroase uzine metalurgice sovietice este ocupat nu de munca fizică, ci de cea intelectuală (calcule, controlul tehnic asupra felului cum se desfășoară producția ș.a.m.d.). Acest proces în continuă dezvoltare pretinde nu numai o calificare superioară corespunzătoare, ci și un nivel cultural ridicat.

Dezvoltarea mecanizării și în special automatizarea producției determină o anumită reducere a numărului profesiunilor, care, în ultimă instanță, constituie o pîrghie pentru pregătirea multilaterală a omului. Este vorba de apariția de profesiuni înrudite, adică de profesiuni cu conținut asemănător pentru diferite ramuri ale producției, determinate de actualele mecanisme automate care duc la unificarea numeroaselor sectoare ale producției. În prezent există în Uniunea Sovietică peste 220

[1] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, p. 387.

de profesiuni înrudite cuprinzînd mai mult de jumătate din muncitorii din industrie. Pe măsură ce creşte ponderea sistemului automat de maşini, îmbinarea profesiunilor devine o trăsătură generală şi nu o excepţie. Dezvoltarea acestui proces impune cu necesitate un muncitor cu un orizont larg şi cu o pregătire multilaterală.

Automatizarea, pe lîngă creşterea considerabilă a productivităţii muncii, izvor de bogăţie şi bunăstare în socialism, schimbă în acelaşi timp caracterul muncii, creînd premisele favorabile pentru lichidarea deosebirilor esenţiale dintre munca fizică şi cea intelectuală. Automatizarea producţiei face necesar din partea muncitorului un bagaj bogat de cunoştinţe, o bună pregătire generală şi ştiinţifică, un nivel cultural ridicat. Un lucrător al unei uzine automatizate sau care mînuieşte o maşină-unealtă automată trebuie să cunoască bine atît construcţia fiecărei maşini, cît şi principiul de funcţionare al întregului complex de maşini, schema alimentării acesteia cu energie, legăturile cu celelalte sectoare ale producţiei etc.

În Uniunea Sovietică, procesul de ridicare a calificării profesionale sau de însuşire a unor noi profesiuni la locul de producţie este uriaş. Într-un singur an, acest proces cuprinde cca. 10 000 000 de muncitori şi funcţionari. Există întreprinderi în care toţi muncitorii sînt cuprinşi în învăţămînt. Nu mai puţin semnificativ este faptul că 60 000 000 de oameni sovietici au studii superioare şi medii, iar dintre aceştia 40 000 000 sînt oameni ai muncii fizice, muncitori şi ţărani, numai restul fiind intelectuali şi funcţionari. În ultimii 20 de ani, numărul colhoznicilor cu studii medii şi superioare a crescut de 15 ori, iar cel al muncitorilor de 5 ori. Aceste date certifică în mod convingător lichidarea treptată a deosebirilor esenţiale dintre munca fizică şi cea intelectuală.

Datele menţionate mai sus scot în evidenţă faptul că ştergerea deosebirilor dintre munca fizică şi cea intelectuală se face în sensul creşterii intelectualităţii şi pe seama îmbinării funcţiilor muncii fizice cu cele ale muncii intelectuale în persoana unui singur lucrător. În acest mod se realizează prevederea Programului P.C.U.S. : „O dată cu victoria comunismului se va produce îmbinarea organică a muncii fizice şi intelectuale în activitatea de producţie a oamenilor. Intelectualitatea nu va mai constitui o pătură socială deosebită, lucrătorii muncii fizice se vor ridica, ca nivel tehnic-cultural, la nivelul lucrătorilor intelectuali" [1].

În afară de îmbinarea muncii în producţie cu învăţătura, o contribuţie importantă la ştergerea deosebirilor dintre munca fizică şi cea intelectuală o constituie îmbinarea învăţămîntului cu munca productivă. În Programul P.C.U.S. se prevede : „Sistemul învăţămîntului public este organizat în aşa fel ca instrucţia şi educaţia tinerei generaţii să fie strîns legate de viaţă, de munca în producţie..." Şi mai departe : „Învăţămîntul mediu general se asigură prin dezvoltarea învăţămîntului de cultură generală şi politehnic, prin pregătirea profesională îmbinată

[1] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, p. 384.

cu participarea elevilor la o muncă socială utilă, pe măsura puterilor lor..." [1].

Aceste prevederi ale Programului P.C.U.S. traduc în viață indicațiile lui V. I. Lenin care arăta: „...Nu se poate vorbi de un ideal de societate viitoare care să nu îmbine învățătura cu munca productivă a tinerei generații: nici învățătura și studiile fără muncă productivă și nici munca productivă fără învățătură și studii, făcute paralel, n-ar putea fi ridicate la înălțimea cerută de actualul nivel al tehnicii și al cunoștințelor științifice" [2].

Programul P.C.U.S. prevede, în această direcție, introducerea în decursul primului deceniu a învățămîntului mediu general și politehnic obligatoriu de 11 ani pentru toți copiii de vîrstă școlară și a învățămîntului de 8 clase pentru tinerii ocupați în economia națională, care nu au studii corespunzătoare, urmînd să se asigure tuturor posibilitatea de a face studii medii complete.

Procesul de dezvoltare multilaterală a persoanei cuprinde toate regiunile Uniunii Sovietice. Este plin de semnificație faptul că în Uzbekistan, altădată sălaș al asupririi naționale și colonialismului, numărul specialiștilor cu studii superioare este egal astăzi cu numărul total al acestor specialiști din Rusia țaristă în 1913 (cca. 200 000). De asemenea, merită să fie subliniat faptul că în aceeași republică sovietică sînt de 7 ori mai mulți specialiști cu studii superioare decît în Turcia actuală.

Dar procesul dezvoltării multilaterale a omului nu se oprește la marginea orașelor și centrelor industriale. El se desfășoară pe un front larg și în satele Uniunii Sovietice. În următorii 10—20 de ani, munca în agricultură se va transforma într-o varietate a muncii industriale. Nu numai mecanizarea complexă, care se dezvoltă continuu, ci, în aceeași măsură, electrificarea rapidă și folosirea mijloacelor de automatizare vor crea condițiile tehnice-materiale pentru asigurarea acestui proces. Alături de înzestrarea tehnică, metodele de organizare a muncii și a producției vor permite ridicarea nivelului cultural-tehnic al muncii din sectorul agricol. În colhozuri și sovhozuri vor precumpăni tot mai mult lucrătorii calificați care și-au însușit tehnica nouă și care au o pregătire specială în domeniul agriculturii. Munca muncitorilor și colhoznicilor se va transforma treptat într-o varietate a muncii inginerilor și tehnicienilor. Trecerea treptată de la proprietatea cooperatist-colhoznică la proprietatea întregului popor va crea posibilitatea aplicării formelor comuniste de producție și repartiție. Înfățișarea satelor se va schimba prin comasare, prin apariția unor localități de tip urban în care condițiile de trai și culturale ale populației vor ajunge la nivelul celor din orașe.

Unul din factorii de bază ai dezvoltării multilaterale a omului îl constituie asigurarea timpului liber. Importanța acestui factor l-a făcut pe Marx să considere că în comunism măsura bogăției nu va mai fi timpul de muncă, ci timpul liber. Într-adevăr, înalta productivitate a muncii sociale permite treptat oamenilor să creeze, cu cheltueli minime, tot ce este necesar societății. Reducerea zilei de muncă și sporirea timpului

[1] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, p. 440, 441.

[2] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 2, București, Edit. politică, 1960, p. 479.

liber permit omului să-şi însuşească cunoştinţe bogate, să-şi organizeze mai bine odihna, să-şi îndeplinească mai bine îndatoririle obşteşti, să-şi dezvolte cît mai deplin aptitudinile sale fizice şi intelectuale. Acest timp liber — condiţie a dezvoltării personalităţii, a creşterii nivelului tehnic-ştiinţific al omului — răsplăteşte societatea care-l creează, constituind un factor puternic de ridicare a productivităţii muncii. Modul raţional al folosirii timpului liber devine astfel un izvor important de îmbogăţire în acelaşi timp a personalităţii şi a societăţii. În Uniunea Sovietică s-a desăvîrşit trecerea tuturor salariaţilor la ziua de lucru de 7 şi 6 ore, realizîndu-se cea mai scurtă săptămînă de lucru şi cea mai scurtă zi de lucru, fără reducerea salariilor. În următorii 10 ani va fi înfăptuită trecerea la ziua de muncă de 6 ore, cu o zi nelucrătoare pe săptămînă, sau la săptămîna de lucru de 34—36 de ore cu două zile nelucrătoare. Anumite categorii de salariaţi cu muncă grea se vor bucura de ziua de lucru de 5 ore sau de săptămîna de 30 de ore cu două zile nelucrătoare. Pe măsura reducerii timpului consacrat producţiei materiale, omul societăţii comuniste are posibilităţi tot mai largi de dezvoltare a capacităţilor, a aptitudinilor, a talentelor în domeniul producţiei, ştiinţei, tehnicii, literaturii, artei. Oamenii pot astfel folosi în tot mai mare măsură timpul liber pentru activitatea obştească, viaţa culturală, dezvoltarea intelectuală şi fizică, creaţia artistică.

SPECIALIZAREA, SCHIMBAREA ŞI ALTERNAREA MUNCII

Dezvoltarea multilaterală a persoanei în condiţiile specializării şi supraspecializării impuse de tehnica modernă constituie o problemă care la prima vedere ar putea să apară de nerezolvat. Dacă, în condiţiile capitalismului, specializarea presupune în cea mai mare măsură îngustarea orizontului omului exploatat, transformarea acestuia într-o anexă a maşinii, în societatea comunistă acţionează legi noi, ca, de pildă, legea specializării socialiste, care îşi împleteşte acţiunea cu legea schimbării muncii ca o condiţie a dezvoltării multilaterale a personalităţii.

Legea specializării în producţie a constructorului comunismului acţionează astfel încît asigurarea dezvoltării armonioase a omului nu şterge orice deosebire dintre munca fizică şi cea intelectuală, dintre producţia materială şi activitatea ştiinţifică sau artistică. Dispar numai deosebirile esenţiale, fiecare gen de activitate păstrîndu-şi anumite caracteristici fără de care nu e posibilă competenţa înaltă şi randamentul superior. Dacă specializarea în producţie este un proces legic care decurge din dezvoltarea uneltelor de producţie, din datele tot mai complexe ale tehnicii şi ştiinţei contemporane, este tot atît de limpede că în condiţiile socialismului, şi în mai mare măsură în perioada construcţiei desfăşurate a comunismului, munca din sfera producţiei materiale dobîndeşte un profund caracter creator, reclamă un avînt deosebit al gîndirii, căutarea neobosită a noului. În condiţiile comunismului, aceste trăsături se conturează şi mai puternic. Activitatea de producţie, cea ştiinţifică şi cea artistică vor putea fi desfăşurate de o singură persoană,

dar aceasta va trebui să acorde o anumită greutate specifică, predominantă, uneia din îndeletnicirile menționate. Această cerință este legată de o anumită diviziune socială a muncii necesară oricărei societăți, inclusiv celei comuniste.

În condițiile noi ale socialismului și comunismului diviziunea și specializarea muncii își schimbă conținutul și formele de manifestare. Perfecționarea relațiilor de producție determină dispariția bazei de clasă a diviziunii muncii, iar progresul tehnic științific a modificat structura sa materială, lărgind sfera dezvoltării multilaterale a muncitorului. Așadar, noțiunea de dezvoltare multilaterală a omului nu exclude deci pe cea a specializării într-un domeniu sau altul. Teza leninistă „a ști să faci orice" nu înseamnă cîtuși de puțin diletantism sau superficialitate și nici iluzia unei capacități universale. Un individ nu va putea fi în același timp reglor de mașină automată, învățător, medic, savant competent, artist etc. Comunismul nu șterge contururile preferințelor și aptitudinilor care călăuzesc activitatea oamenilor într-un domeniu sau altul, ci asigură condițiile pentru ca individul să-și poată desfășura pe deplin aceste preferințe sau aptitudini. Aceasta face ca în societatea comunistă să existe specialiști, profesiuni diferite, oameni care să cunoască aprofundat un anumit domeniu de activitate. Vor exista astfel specialiști într-un anumit domeniu al tehnicii, al fizicii, al biologiei, economiei politice, după cum vor exista și creatori într-un anumit domeniu al artei.

Școala sovietică — atît cea medie cît și diferitele forme de învățămînt tehnic-profesional de specialitate sau de ridicare a calificării lucrătorului — are rolul de a-l familiariza temeinic pe acesta cu ramurile principale ale producției sociale, astfel încît să-și poată alege în mod conștient direcția activității sale. În acest mod, numeroasele forme de învățămînt profesional reprezintă un scut împotriva unilateralității și fixității în profesie la care e condamnat muncitorul din orînduirea capitalistă.

Lenin a dat prețioase indicații în legătură cu conținutul dinamic al specializării. Atît noțiunea de specializare, cît și metodele de specializare sînt în continuă dezvoltare și transformare, impuse de cerințele producției contemporane. Specializarea muncii, „prin însăși esența ei, este infinită, la fel ca și dezvoltarea tehnicii" [1]. Tocmai dinamica acestui proces este cu fidelitate urmărită de școala sovietică, care formează în ciclul de cultură generală tineri cu o pregătire adîncă și multilaterală în domeniul culturii generale și în același timp cu o serie de cunoștințe, cu un anumit nivel de tehnicitate care să le permită alegerea adecvată a unei profesiuni în raport cu nivelul actual al științei și tehnicii. În prezent, în Uniunea Sovietică funcționează peste 15 000 de școli cu instrucția în producție, adică mai bine de jumătate din numărul școlilor medii de cultură generală.

În sistemul complex de specializare a cadrelor în epoca contemporană, procesul specializării are un conținut dialectic pe baza căruia este orientată școala sovietică. În acest mod este rezolvată problema inevitabilă a specializării și supraspecializării, legată de apariția în știință și tehnică a unor domenii tot mai strict delimitate. În același timp este sesizat faptul

[1] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 1, București, Edit. politică, 1960, p. 95.

că concentrarea asupra unui cîmp îngust al obiectului de cercetare sau de aplicare practică se face cu mijloace complexe care presupun specialişti diverşi, fiecare din aceştia posedînd în acelaşi timp cunoştinţe şi tehnici precise, precum şi cunoaşterea domeniilor înrudite. Domeniul limitat al radiochimiei presupune cunoştinţe de fizică, matematică, chimie, ca şi cunoaşterea unei ramuri de producţie unde se poate aplica această specialitate (geologie, agronomie, medicină etc.); neurofiziologul, pe lîngă datele de anatomie, fiziologie şi patologie, va trebui să posede cunoştinţe de electronică, biochimie, cibernetică ş.a.m.d.

În acelaşi timp, legătura organică între specializare şi dezvoltarea complexă multilaterală a omului apare în mod pregnant în cele două direcţii principale ale progresului în ştiinţă şi tehnică : acţiunea de sinteză a datelor experienţei şi transpunerea în practică, pe o treaptă superioară, a datelor sintetizate. Sinteza datelor experienţei personale sau ale activităţii din domenii tot mai limitate ale ştiinţei şi producţiei contemporane nu se poate face decît pe baza cunoaşterii teritoriului de graniţă a fiecărei specialităţi. Procesul nou de sinteză în ştiinţa şi tehnica contemporană apare în zonele de joncţiune a două sau mai multe ştiinţe şi specialităţi adeseori dintre cele mai diferite. Acest proces de sinteză cere omului cunoştinţe din domenii variate.

Transpunerea în practică a unei metode, a unei tehnici noi, a unei teorii, presupune cunoaşterea aprofundată a domeniului de aplicare pentru a putea aprecia posibilitatea reală a aplicării, eficienţa acesteia în condiţii de masă, ca şi o anumită capacitate organizatorică, fără de care drumul de la teorie la practică sau de la experiment la producţie nu poate fi străbătut.

Diviziunea muncii tot mai accentuată în ştiinţă şi tehnică este numai o latură a unui proces unic care se completează cu procesul de sinteză, indispensabil ştiinţei şi practicii nemijlocite.

Cunoscînd caracterul de lege al specializării, societatea comunistă asigură cooperarea largă şi coordonarea cît mai eficientă a eforturilor oamenilor de ştiinţă şi a tehnicienilor pe planul întregului stat. Competenţa şi dezvoltarea multilaterală a omului sînt forţe motrice care asigură progresul societăţii comuniste.

Pe de o parte, dezvoltarea ştiinţei şi a tehnicii îl determină pe om să-şi însuşească cunoştinţe variate şi să-şi dezvolte multilateral capacităţile iar pe de altă parte, complicarea procesului producţiei sociale generează necesitatea specializării fiecărui individ.

Societatea comunistă uneşte aceste două tendinţe. Specializarea muncii nu poate fi concepută fără cunoştinţe variate şi în acelaşi timp cunoştinţele vaste, dacă nu sînt aplicate în practică, nu au nici o valoare socială.

Schimbarea şi alternarea muncii acţionează cu caracter de lege alături de specializarea socialistă a muncii. Drumul pe care şi-l croieşte această lege este tot mai larg în construcţia desfăşurată a comunismului.

La baza legii schimbării şi alternării muncii stau mai mulţi factori. În primul rînd este vorba de contradicţia care apare între cerinţele activi-

tății profesionale și de specialitate a constructorului comunismului și aptitudinile și posibilitățile creatoare ale acestuia. Oricît de bogată ar fi activitatea de specialist, ea nu poate acoperi toate necesitățile de manifestare ale personalității. Diferitele laturi ale vieții sociale din societatea comunistă exercită o anumită înrîurire și o atracție în direcția manifestării multilaterale a omului. În acest mod apar condițiile ca individul să depășească cadrul activității sale profesionale într-o anumită etapă a dezvoltării sale. Nivelul ridicat al pregătirii de cultură generală, cunoașterea tot mai profundă a diferitelor ramuri ale producției sociale, ridicarea fără contenire a nivelului cultural dezvăluie capacitatea omului sovietic de a depăși limitele activității sale profesionale. Sistemul învățămîntului politehnic și dezvoltarea multilaterală împing în mod inevitabil oamenii spre o sferă tot mai largă de activitate. Din această situație rezultă capacitatea omului dezvoltat multilateral de a-și schimba munca sau de a trece de la munca fizică productivă la conducerea unor ramuri de producție, de la forme simple de muncă la forme mai complexe, de la dirijarea mașinilor la activitatea științifică, artistică și viceversa.

În afară de factorii amintiți, schimbarea și alternarea muncii sînt impuse cu cea mai mare tărie de cerințele producției sociale cu un înalt nivel de dezvoltare. Producția socială tot mai complexă, dirijată în mod conștient în societatea comunistă, face posibilă dezvoltarea multilaterală a individului, descoperirea și folosirea aptitudinilor fizice și spirituale ale omului multilateral dezvoltat. Așadar, schimbarea și alternarea muncii apare în comunism ca o posibilitate și, în același timp, ca o necesitate obiectivă.

Formele concrete ale schimbării și alternării muncii sînt diferite. Una dintre acestea o reprezintă alternarea muncii profesionale în producție cu activitatea obștească, studiul individual, participarea la activitatea artistică de amatori etc.

În societatea socialistă există o rețea întinsă de organizații politice și de masă care oferă un cîmp uriaș de manifestare a aptitudinilor creatoare ale maselor și în același timp de a ieși din cadrul limitat al activității lor profesionale. Dacă ne gîndim, de pildă, că în sovietele locale activează peste 1 800 000 de deputați, că în afara acestora în diferitele comisii permanente ale sovietelor participă activ 1 500 000 de cetățeni sovietici, că în rîndurile sindicatelor se găsesc 52 780 000 de muncitori și funcționari, iar în comsomol peste 18 000 000 de tineri, atunci putem sesiza imaginea posibilităților grandioase ale oamenilor sovietici de a împleti activitatea lor profesională cu munca obștească. Această imagine este și mai completă dacă ținem seama de existența unui întreg sistem de organizații sportive și de apărare, de control asupra activității organelor economice, de creație artistică.

În concepția comunismului științific, munca obștească nu reprezintă cîtuși de puțin o împovărare a individului, după cum încearcă s-o prezinte ideologia burgheză, ci o școală a dezvoltării multilaterale a personalității, un teren de afirmare și de folosire a aptitudinilor creatoare ale maselor largi.

În numeroase întreprinderi și colhozuri sovietice are loc o mișcare largă de masă pentru însușirea celei de-a doua profesiuni, care cuprinde muncitori, colhoznici și intelectuali. Numeroși muncitori activează în institute sociale de cercetări științifice care studiază problemele introducerii tehnicii noi în producție, răspîndirea și studierea metodelor noi de organizare a muncii, elaborarea unor probleme economice ale organizării producției etc. Apare astfel un muncitor și un inginer cercetător cu un orizont tot mai cuprinzător. Această mișcare de masă îmbină în mod armonios cunoștințele inginerești cu experiența profesională a muncitorilor și cu datele cele mai noi ale științei și tehnicii contemporane.

În procesul construirii societății comuniste are loc trecerea treptată „la educarea, instruirea și formarea unor oameni *dezvoltați sub toate aspectele* și pregătiți *sub toate aspectele*, care să *știe să facă de toate*"[1]. Societatea comunistă pregătește oameni pentru o activitate multilaterală, ajutîndu-i să-și manifeste talentele și să-și aleagă munca după capacitățile lor.

CREȘTEREA ROLULUI FACTORULUI SUBIECTIV ȘI DEZVOLTAREA MULTILATERALĂ A PERSONALITĂȚII

În lupta împotriva orînduirii burgheze perimate, acțiunea conștientă a maselor muncitoare ia tot mai cuprinzător locul spontaneității în mișcarea revoluționară. Partidele comuniste și muncitorești conduc activitatea revoluționară a maselor în concordanță cu legile dezvoltării sociale, cunoscute în mod științific. Revoluția socialistă atrage la activitatea istorică conștientă cele mai largi mase populare. În această perioadă, după cum arată Lenin, masa oamenilor muncii „pur și simplu sfărîmă, de-a dreptul și imediat, organele de asuprire a poporului, cucerește puterea, ia tot ceea ce era considerat ca aparținînd diverșilor asupritori ai poporului, — într-un cuvînt, atunci cînd se trezește gîndirea și rațiunea a milioane de oameni oprimați, se trezește nu numai pentru citirea de cărți, ci pentru fapte, pentru fapte vii, omenești, pentru creația istorică" [2].

În condițiile socialismului și ale trecerii la comunism crește continuu influența conștientă a maselor populare, crescînd în aceeași măsură și rolul conducător al partidului de tip marxist-leninist.

Între legile noi generate de condițiile istorice ale construirii socialismului și comunismului, cu un rol deosebit de important apare legea creșterii rolului factorului subiectiv în procesul de dezvoltare progresivă a societății. „Socialismul — subliniază Programul P.C.U.S. — este creația vie a maselor muncitoare. Creșterea activității maselor populare în construirea vieții noi este o lege a epocii socialismului" [3]. Întreaga experiență a Uniunii Sovietice și a țărilor lagărului socialist confirmă puterea cu care acționează această lege.

---

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 31, București, E.S.P.L.P., 1956, p. 33.
[2] *Ibidem*, vol. 10, București, ES.P.L.P., 1956, p. 241.
[3] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, p. 340.

În făurirea omului nou, constructor al comunismului, în dezvoltarea lui multilaterală, intervin doi factori determinanți, de ordin politic-obștesc, strîns legați între ei : creșterea rolului conducător al partidului și sporirea influenței opiniei publice, de masă.

Participarea conștientă și activă a maselor la viața de stat și obștească, la perfecționarea și dezvoltarea producției, la îmbogățirea culturii noi socialiste și la dezvoltarea multilaterală a personalității ca fenomen de masă constituie un proces istoric care are la bază intensificarea activității politice educative a partidului, creșterea rolului său conducător în toate domeniile activității. Acest rol important în perioada construirii socialismului crește și se accentuează pe măsura înaintării spre comunism.

Un alt aspect tot atît de important al creșterii rolului partidului în dezvoltarea multilaterală a omului și a conștiinței lui socialiste îl constituie dezvoltarea teoriei comunismului științific, răspîndirea și asimilarea acesteia de către masele largi populare. Descoperirea legilor noi care apar în construcția socialismului și comunismului constituie un factor de mare importanță în îndrumarea conștientă a maselor largi în procesul istoric.

După cum s-a arătat, unele dintre aceste legi sînt legate de procesul dezvoltării multilaterale a omului care are un caracter istoric necesar. Descoperirea și folosirea acestor legi presupune cunoașterea aprofundată a teoriei marxist-leniniste și aprecierea judicioasă a condițiilor concrete în fiecare moment al dezvoltării istorice. Apariția acestei sarcini scoate cu tărie în relief rolul conducător al partidului.

„Partidul Comunist, care unește în rîndurile sale pe cei mai înaintați reprezentanți ai clasei muncitoare, ai tuturor oamenilor muncii — se spune în Programul P.C.U.S. — , este strîns legat de mase, se bucură de un prestigiu fără margini în rîndurile poporului, cunoaște legile de dezvoltare a societății, asigură conducerea justă a întregii munci de construire a comunismului și imprimă un caracter organizat, planificat, științific fundamentat"[1].

Dezvoltarea multilaterală a persoanei nu poate fi concepută fără însușirea în masă a teoriei marxist-leniniste, ca fundament al educației comuniste, ca armă indispensabilă în biruirea tuturor rămășițelor mentalității trecutului sau a influențelor care se pot exercita în condițiile existenței capitalismului ca sistem mondial.

În procesul complex al dezvoltării multilaterale a omului, opinia publică de masă constituie o importantă forță motrice. De la tribuna Congresului al XXII-lea a fost scos în evidență rolul acestui important factor. În procesul participării active a oamenilor sovietici la construirea comunismului, în transformarea fizionomiei lor spirituale, în însușirea principiilor etice înalte ale codului moral al constructorului comunismului, opinia publică de masă constituie o forță motrice indispensabilă. Ca expresie a adevăratei democrații socialiste, crește continuu rolul opiniei publice. Între atitudinea partidelor comuniste față de opinia publică și aceea a partidelor burgheze este o deosebire esențială. Din acest punct

[1] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, p. 453.

de vedere este interesantă definirea noțiunii de opinie publică din marele dicționar enciclopedic francez *Nouveau Larousse illustré* : „opinia publică este felul de a privi lucrurile de către marea majoritate a oamenilor dintr-o țară ; opinia publică este o curtezană : cauți să-i placi fără s-o stimezi".

Dacă prima parte a definiției încearcă să delimiteze conținutul acestei noțiuni, folosirea în continuare a unei butade cinice, după care opinia publică este asemuită cu o curtezană, subliniază destul de limpede caracterul fățarnic al democrației burgheze. Definiția menționată oglindește foarte bine concepția și atitudinea politicienilor burghezi care se reclamă exponenți credincioși ai opiniei publice.

Alta este poziția marxism-leninismului față de opinia publică. Partidele comuniste și muncitorești își desfășoară activitatea lor pentru ca opinia publică să fie orientată și să hotărască în deplină cunoștință de cauză. Astfel ele se străduiesc să antreneze masele cele mai largi în cunoașterea științifică a legilor dezvoltării sociale. Studiul vieții sociale, cunoașterea aprofundată a trăsăturilor epocii contemporane, a situației politice interne și internaționale este o latură principală a activității tuturor celor care se călăuzesc după învățătura marxist-leninistă. Această poziție față de opinia publică este fundamental deosebită de încercările continue ale partidelor și ideologilor burghezi de a înșela masele largi asupra principalelor aspecte ale epocii contemporane și asupra adevăratei stări de lucruri din diferite țări. Caracterul cinic, fățărnicia burgheziei față de ceea ce se numește opinie publică, este ilustrat și de faptul că, atunci cînd diferitele mijloace necontondente de mistificare dau faliment campionii democrației burgheze nu se dau în lături de a folosi pur și simplu forța pentru a înfrîna tendința legitimă a maselor care luptă pentru libertate, pace și progres social.

În socialism, opinia publică devine o adevărată forță motrice a progresului în toate domeniile societății. Partidele și guvernele din țările eliberate de exploatarea capitalistă găsesc în opinia publică un sprijin de cea mai mare însemnătate în lupta dintre nou și vechi, în trecerea revoluționară către socialism și comunism.

Tot mai important devine rolul opiniei publice în dezvoltarea multilaterală și în educarea omului nou, căruia îi revine înalta misiune de a construi socialismul și comunismul. În formarea opiniei publice și în creșterea rolului educativ al acesteia, un rol deosebit de important le revine diferitelor colective din întreprinderi, instituții, organizații etc. Marx și Engels au scos cu putere în evidență importanța colectivului pentru dezvoltarea individului. „Numai în cadrul colectivității individul capătă mijloacele care îi dau posibilitatea unei dezvoltări multilaterale a aptitudinilor sale ; prin urmare, numai în cadrul colectivității devine posibilă libertatea personală"[1]. Colectivul are o înrîurire directă asupra individului și, în măsura în care se statornicește o opinie de masă, el poate influența în mod pozitiv diferitele aspecte concrete ale vieții grupului respectiv de oameni, ca activitatea în producție, organizarea timpului liber, a unei odihne civilizate, a activității obștești etc. Nu numai că o

---

[1]. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. 3, București, Edit. politică, 1958, p. 76

asemenea opinie de masă poate stigmatiza faptele amorale, dar în același timp poate să creeze climatul stimulator al dezvoltării armonioase, multilaterale a individului.

Colectivul devine astfel celula principală nu numai a activității omului în producție, dar și în procesul educației și dezvoltării multilaterale a persoanei.

Creșterea rolului opiniei publice în educația comunistă și dezvoltarea multilaterală a oamenilor apare ca un proces obiectiv necesar.

★

În realizările măreție ale Uniunii Sovietice, poporul nostru își vede propriul său drum, imaginea viitorului care se apropie tot mai mult. „Așa va arăta și ziua noastră comunistă de mîine ! — subliniază tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej. — Construind prin munca lor deosebită, plină de abnegație, societatea socialistă, iar apoi societatea comunistă, oamenii muncii din țara noastră se vor bucura de un nivel înalt de bunăstare, de abundența bunurilor materiale și spirituale, de condițiile cele mai prielnice pentru dezvoltarea lor multilaterală" [1].

Procesul de dezvoltare multilaterală a omului se desfășoară și în țara noastră în actuala perioadă istorică. El este strîns legat de schimbările care intervin în structura socială a țării.

La baza acestui proces stau mai mulți factori caracteristici etapei în care ne aflăm și condițiilor specifice în care se desăvîrșește construcția socialismului la noi în țară.

Ritmul și amploarea procesului dezvoltării multilaterale a omului este în primul rînd determinat de nivelul realizat în crearea bazei tehnice-materiale a comunismului.

În legătură cu crearea bazei tehnice-materiale a socialismului au fost obținute succese deosebite în transpunerea în viață a sarcinilor Congresului al III-lea al P.M.R. : creșterea accelerată a forțelor de producție a țării, încheierea procesului de făurire a relațiilor de producție socialiste în întreaga economie.

Terminarea colectivizării agriculturii a vestit victoria definitivă a socialismului la orașe și sate, începutul unui nou curs în desăvîrșirea construirii societății socialiste și trecerea treptată la construirea comunismului.

Producția industrială din țara noastră în 1961 a ajuns de 5 ori și jumătate față de 1949. Într-un singur trimestru, în anul 1962, producem de 2—3 ori mai multă energie electrică, fontă, oțel, produse sodice și altele decît în tot anul 1938. Economia socialistă cuprinde astăzi întreaga industrie, transporturile, comerțul, sistemul financiar și de credit și 96% din suprafața arabilă a țării. 3 201 000 de familii țărănești se găsesc reunite în gospodării agricole colective, realizîndu-se în această direcție cu aproape 4 ani mai devreme obiectivul stabilit de Congresu al III-lea al P.M.R.

Încheierea colectivizării agriculturii constituie un punct de cotitură în crearea premiselor dezvoltării multilaterale a omului, permițînd celor

[1] Vezi „Scînteia" nr. 5 265 din 23 august 1961.

peste 10 000 000 de țărani din patria noastră accesul larg la folosirea tehnicii moderne în domeniul agriculturii cu corolarul ei : ridicarea nivelului de viață material și cultural.

Realizările menționate marchează lichidarea înapoierii tehnico-economice moștenite din trecut, pătrunderea științei și tehnicii înaintate în toate sectoarele producției și totodată crearea condițiilor pentru larga dezvoltare a științei și culturii. „Una din cele mai de seamă cuceriri ale revoluției socialiste — arată tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — constă în aceea că cultura a devenit un bun al maselor populare, a pătruns în viața lor de zi cu zi. Fiecare cetățean al țării are posibilitatea să învețe, să se cultive, să-și dezvolte multilateral aptitudinile, să-și manifeste talentul și capacitatea creatoare" [1].

Ca urmare a aplicării directivelor Congresului al III-lea al P.M.R., intensificarea mecanizării, automatizarea treptată a producției în siderurgie, în centralele termo- și hidroelectrice, în industria prelucrării petrolului etc., folosirea mașinilor electronice de calcul și a altor sisteme de programare electronică în diferite ramuri ale producției reduc volumul muncii fizice grele, duc la creșterea nivelului tehnic-științific al muncitorilor și tehnicienilor, constituind elemente de mare însemnătate pentru înlăturarea deosebirilor esențiale dintre munca fizică și cea intelectuală.

Succesele dobîndite în dezvoltarea economiei naționale dau posibilitatea să se înfăptuiască în mod sistematic măsuri destinate ridicării nivelului de trai material și condiții pentru dezvoltarea multilaterală a maselor largi. Clasa muncitoare din țara noastră cunoaște o ridicare considerabilă a nivelului politic, profesional și tehnic, într-o egală măsură cu ridicarea nivelului ei material de viață. Țărănimea, prin încheierea colectivizării agriculturii, s-a transformat într-o clasă nouă care-și organizează viața pe baza proprietății obștești asupra mijloacelor de producție, bucurîndu-se de toate avantajele acestei forme noi superioare de proprietate, atît pe plan tehnic cît și pe plan cultural și material. Din rîndurile muncitorimii și țărănimii se formează generații noi de intelectuali care, împreună cu vechea intelectualitate, constituie un detașament unic care-și aduce contribuția la construirea socialismului.

În procesul muncii, energiile descătușate a milioane de oameni dau naștere inițiativelor, emulației pentru însușirea cunoștințelor tehnico-științifice și de cultură generală. În același timp se dezvoltă o morală nouă, socialistă, o nouă atitudine față de muncă, față de bunurile obștești și îndatoririle sociale, apar trăsăturile noii conștiințe socialiste.

În fiecare întreprindere, pe fiecare șantier, în gospodării agricole de stat sau colective întîlnim astăzi tot mai mulți mînuitori îndemînateci ai uneltelor lor, ale căror cunoștințe trec mult dincolo de simpla îndemînare fizică, oameni care știu să utilizeze rigla de calcul, să citească schemele complicate ale construcției mașinilor, să pătrundă cu mintea în intimitatea unei formule chimice, să înțeleagă cauzele îmbunătățirii

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *40 de ani de luptă a partidului*, București, Edit. politică, 1961, p. 31.

rasei de animale, să-şi explice tainele recoltelor bogate şi să cunoască procedeele ştiinţifice ale obţinerii lor. Totodată ei se bucură de plăcerea oferită de un spectacol cu un nivel artistic corespunzător sau de activitatea pe care o desfăşoară în diferitele sectoare ale mişcării cultural-artistice de amatori. Constructorul socialismului participă în tot mai largă măsură şi la rezolvarea problemelor de producţie şi la sarcinile gospodăreşti din comuna sau cartierul său, ca şi la conducerea nemijlocită a statului.

Potrivit planului de 6 ani, în ţara noastră numărul salariaţilor va creşte în perioada 1960—1965 cu 1 000 000. Aproximativ jumătate din aceştia vor fi absolvenţi ai şcolilor profesionale, ai şcolilor tehnice medii şi ai învăţământului superior. A fost generalizat învăţământul obligatoriu şi gratuit de şapte ani, iar acum se trece treptat la şcoala de opt ani. Dacă la aceste măsuri adăugăm diferitele forme de învăţământ şi culturalizare de masă, ne putem da seama de amploarea ridicării nivelului cultural şi material al maselor largi.

Tot mai multe sînt faptele care demonstrează realizarea în ţara noastră a condiţiilor materiale pentru dezvoltarea armonioasă a omului, pentru înflorirea aptitudinilor sale. Acest proces de importanţă istorică se dezvoltă impetuos încă din timpul actualului plan de şase ani.

În accelerarea ritmului dezvoltării multilaterale a omului în perioada desăvîrşirii construcţiei socialiste în ţara noastră, pe lîngă condiţiile obiective care le creează nivelul ridicat al bazei tehnice-materiale, un rol de seamă îl joacă folosirea experienţei Uniunii Sovietice. Experienţa ţării care a trecut la construcţia desfăşurată a comunismului constituie un factor de bază pentru dezvoltarea teoriei marxist-leniniste şi pentru practica construirii socialismului în epoca contemporană.

Mereu în frunte, avînd de rezolvat probleme pe care pentru prima oară istoria le-a pus în faţa celui dintîi stat socialist al lumii, căutînd fără răgaz cele mai bune soluţii pentru aceste probleme, Uniunea Sovietică a acumulat în cei 45 de ani ai existenţei sale o experienţă uriaşă. Noi folosim şi în domeniul dezvoltării multilaterale a omului experienţa cristalizată a Uniunii Sovietice.

Nenumărate realizări stau mărturie faptului că datorită legilor obiective ale sistemului socialist, avantajelor proprii lui, ţările socialiste au posibilitatea să scurteze termenul de construire a socialismului, în faţa lor deschizîndu-se perspectiva trecerii la comunism mai mult sau mai puţin în acelaşi timp, în limitele aceleiaşi epoci istorice. Această posibilitate de evoluţie este deschisă tuturor ţărilor care au pornit pe calea socialismului; ele se pot sprijini pe experienţa celorlalte ţări socialiste, şi în primul rînd pe aceea a Uniunii Sovietice, pe ajutorul ei, pe relaţiile de colaborare şi ajutor reciproc statornicite între ele.

„Muncind cu entuziasm şi abnegaţie pentru dezvoltarea Republicii Populare Romîne, — arată tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej — bucurîndu-ne de ajutorul frăţesc al Uniunii Sovietice, de avantajele colaborării şi într-ajutorării dintre toate ţările lagărului socialist, poporul nostru îşi va transforma patria într-o perioadă istorică scurtă într-o ţară avansată din punct de vedere al producţiei şi consumului pe locuitor, va păşi în comunism

mai mult sau mai puțin în același timp cu toate popoarele marii comunități socialiste"[1].

În cadrul procesului general de ridicare și egalizare a nivelului economic al țărilor din lagărul socialismului apare și perspectiva dezvoltării multilaterale a omului. Țările socialiste se sprijină în mod efectiv în domeniul științei și tehnicii, fac schimb de valori culturale, de documentație științifică, de experiență în conducerea de partid și de stat. Descoperirea unor legi noi ale dezvoltării sociale, găsirea unor soluții pentru diferite probleme care apar în construcția socialismului devin bunul tuturor țărilor sistemului socialist.

Creșterea rolului conducător al partidului din țara noastră are o importanță hotărîtoare pentru dezvoltarea multilaterală a personalității. Condițiile obiective, factorii semnalați în paginile precedente favorizează procesul dezvoltării multilaterale a omului, dar nu de la sine, ci ca urmare a activității complexe de educare și organizare a maselor, desfășurată de partid.

Creșterea rolului conducător al P.M.R. în procesul desăvîrșirii construcției socialiste în unitate cu lărgirea participării conștiente a maselor în viața social-politică asigură desăvîrșirea socialismului, deschide poporului nostru perspectiva minunată a trecerii la comunism. Prin aceasta se creează în țara noastră condițiile făuririi în proporție de masă a unui om nou, multilateral dezvoltat, în care stăpînirea tehnicii și științei să se împletească armonios cu bogăția spirituală, cu puritatea morală și desăvîrșirea fizică.

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Darea de seamă a delegației P.M.R. la cel de-al XXII-lea Congres al P.C.U.S.*, București, Edit. politică, 1961, p. 59.

CREȘTEREA ROLULUI MASELOR ÎN REZOLVAREA PROBLEMELOR INTERNAȚIONALE

DE

PETRE PÎNZARU

Creșterea imensă a rolului maselor populare în acțiunea practică de soluționare a problemelor internaționale arzătoare, îndeosebi a problemei păcii și războiului, triumfului coexistenței pașnice, dezarmării generale și totale etc., constituie *unul dintre fenomenele cele mai caracteristice ale epocii noastre*. Niciodată în fața maselor, a popoarelor, nu s-au pus probleme și sarcini atît de numeroase, complexe și grele, a căror rezolvare depinde în mod hotărîtor de activitatea lor *conștientă și organizată*, așa cum s-au pus în epoca noastră.

Înțelegerea științifică profundă a fenomenelor vieții internaționale, precum și a perspectivelor evoluției lor, o dă numai teoria marxist-leninistă, în cadrul căreia un loc important îl ocupă teza despre rolul hotărîtor al maselor, al poporului în istorie.

Problema rolului maselor în rezolvarea sarcinilor actuale ale vieții internaționale este de o deosebită complexitate. Din ansamblul de aspecte care se impun analizei, articolul de față desprinde doar două, și anume : 1) factorii obiectivi și subiectivi care au determinat și determină cu necesitate creșterea rolului maselor populare în politica mondială ; 2) rolul hotărîtor al popoarelor în realizarea dezarmării generale și totale.

Procesul obiectiv al creșterii rolului maselor în rezolvarea problemelor internaționale actuale poate fi însă just înțeles numai ținîndu-se permanent seama de aprecierea marxist-leninistă a conținutului și sensului istoric fundamental al epocii contemporane.

1. UN NOU RAPORT DE FORȚE, UN MOD NOU DE A REZOLVA PROBLEMELE INTERNAȚIONALE

„Problemele lumii contemporane pot fi rezolvate numai pornindu-se de la schimbările ireversibile survenite în viața omenirii, de la realitățile raportului de forțe!" [1].

Gheorghe Gheorghiu-Dej

Credincioase spiritului dialecticii materialiste, partidele marxist-leniniste pornesc în elucidarea oricărei probleme ideologice și politice de la analiza conținutului esențial al epocii, de la schimbările fundamentale petrecute în lume. Numai „ținînd seama în primul rînd de trăsăturile esențiale prin care se deosebesc diferitele «epoci» — spunea Lenin — ... putem construi în mod just tactica noastră" [2]. Totodată Lenin preciza : „Metoda lui Marx constă în primul rînd, în a ține seama de conținutul *obiectiv* al procesului istoric într-un moment concret dat, în condiții concrete date" [3].

Tocmai justa apreciere a conținutului și trăsăturilor distinctive ale epocii contemporane a permis partidelor marxist-leniniste să stabilească o strategie și o tactică justă, a constituit baza pentru concluziile creatoare care au îmbogățit în ultimii ani, prin contribuția P.C.U.S. și a celorlalte partide comuniste și muncitorești, tezaurul teoretic al ideologiei și politicii revoluționare a clasei muncitoare internaționale.

Documentele Congreselor al XX-lea, al XXI-lea și al XXII-lea ale Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și Declarațiile partidelor comuniste și muncitorești de la Moscova din 1957 și 1960 conțin o analiză științifică profundă și multilaterală a situației internaționale actuale, a factorilor care acționează pe arena mondială în direcția îmbunătățirii relațiilor dintre state, în direcția menținerii și consolidării coexistenței pașnice între țările cu sisteme social-politice diferite. Punctul de plecare al acestei analize îl constituie trăsăturile caracteristice ale epocii contemporane. Așa cum se arată în Programul P.C.U.S., epoca contemporană „este epoca luptei celor două sisteme sociale opuse, epoca revoluțiilor socialiste și a revoluțiilor de eliberare națională, epoca prăbușirii imperialismului, a lichidării sistemului colonial, epoca trecerii pe calea socialismului a noi și noi popoare, epoca triumfului socialismului și comunismului pe scară mondială" [4].

Transformarea sistemului socialist mondial în factorul hotărîtor al dezvoltării istorice contemporane, schimbarea radicală a raportului de forțe pe arena internațională în favoarea socialismului și a păcii, faptul că în centrul epocii contemporane se află clasa muncitoare internațională reprezintă trăsături principale, determinante ale vremurilor noastre.

---

[1] *Cuvîntarea rostită de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, în volumul *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, Edit. politică, 1962, p. 507.

[2] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 21, București, Edit. politică, 1959, p. 132.

[3] *Ibidem*, p. 129.

[4] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, București, Edit. politică, 1962, p. 331.

Aceasta învederează faptul esențial că, spre deosebire de epoca precedentă, imperialismul a încetat să mai aibă rolul dominant în relațiile internaționale. Astăzi, așa cum a relevat din nou Congresul al XXII-lea al P.C.U.S., nu imperialismul, cu politica sa cotropitoare și înrobitoare, ci socialismul, care promovează consecvent cerințele fundamentale de pace și progres ale omenirii contemporane, reprezintă factorul hotărîtor al dezvoltării în epoca noastră.

Abordînd problema creșterii rolului maselor în viața politică internațională, trebuie să pornim tocmai de la aprecierea că epoca noastră este epoca unei înnoiri revoluționare impetuoase a tuturor formelor de existență a societății omenești. Mărețele forțe revoluționare ale contemporaneității au schimbat în mod hotărîtor fața lumii. Sub presiunea revoluționară a maselor, multe rînduieli anacronice s-au prăbușit, tabloul social-politic al lumii contemporane este cu totul altul decît acela de acum cîteva decenii. Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. a sintetizat principalele rezultate ale dezvoltării mondiale contemporane : a) formarea sistemului mondial socialist ; b) prăbușirea sistemului colonial al imperialismului ; c) slăbirea simțitoare și multilaterală a capitalismului și o nouă agravare a crizei sale generale. Toate aceste rezultate ale dezvoltării mondiale contemporane atestă că istoria evoluează așa cum au prevăzut Marx și Lenin. Forțele socialismului, forțele progresului social cresc, popoarele acționează tot mai hotărît împotriva imperialismului. Socialismul s-a definit ca principala magistrală pe care pășește omenirea. Destrămarea și pieirea imperialismului și victoria socialismului pe plan mondial sînt inevitabile.

Amploarea procesului revoluționar unic care reunește într-un torent antiimperialist mondial *„revoluțiile socialiste, revoluțiile antiimperialiste de eliberare națională, revoluțiile populare democratice, mișcările largi țărănești, lupta maselor populare pentru răsturnarea regimurilor fasciste și a altor regimuri tiranice, mișcările general-democratice împotriva asupririi naționale”* [1], își pune amprenta asupra evoluției situației internaționale și constituie factori de bază ai creșterii necontenite a rolului maselor în rezolvarea problemelor politicii mondiale în conformitate cu interesele popoarelor. Lupta acestor forțe subminează capitalismul și determină o serie de prefaceri social-politice rapide și adînci, *care au efecte nemijlocite asupra raportului de forțe dintre cele două lagăre, asupra evoluției situației internaționale și a rolului maselor în rezolvarea problemelor politice actuale.*

Clasicii marxism-leninismului au arătat în nenumărate rînduri că tocmai în epocile de revoluții sociale, cele mai largi mase populare se ridică la activitatea istorică conștientă, rolul lor în hotărîrea destinelor omenirii, în accelerarea progresului social crescînd extrem de mult.

Cu cît mai complexe devin problemele sociale, cu cît mai grele și mai profunde sînt prefacerile pe care le cere mersul obiectiv al dezvoltării societății, au subliniat clasicii marxism-leninismului, cu atît mai largi devin păturile de oameni care sînt atrași în sfera activității istorice conștiente. Aceasta constituie o lege a dezvoltării social-istorice. Marx a

[1] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, Edit. politică, 1962, p. 248.

formulat astfel această lege : „O dată cu profunzimea acțiunii istorice, va crește... și amploarea masei care o înfăptuiește" [1].

De la o orînduire socială la alta, schimbîndu-se condițiile în care se desfășura munca și lupta maselor populare, a avut loc și creșterea rolului lor în viața și dezvoltarea societății. De la o epocă istorică la alta a sporit treptat influența maselor populare asupra dezvoltării diferitelor laturi ale vieții sociale, în primul rînd asupra politicii. Realitatea social-politică contemporană confirmă pe deplin caracterul obiectiv al acestei legi descoperite de marxism.

Fiind adevăratul făuritor al istoriei, masele populare joacă în epoca noastră rolul hotărîtor în lupta revoluționară pentru doborîrea capitalismului, pentru democrație și apărarea suveranității naționale, în lupta împotriva reacțiunii și fascismului, în lupta de eliberare națională de sub jugul imperialist și pentru apărarea păcii.

Creșterea influenței maselor populare asupra rezolvării principalelor probleme internaționale (problema păcii și a războiului, a coexistenței pașnice) este strîns legată *de procesul revoluționar care duce în mod obiectiv omenirea de la capitalism la socialism.*

Congresul al XXII-lea a marcat triumful liniei marxist-leniniste a Congresului al XX-lea în toate problemele teoretice și politice, a dezvoltat creator — în luptă ideologică ascuțită cu grupul antipartinic în frunte cu Molotov, Kaganovici, Malenkov — tezele despre posibilitatea preîntîmpinării războiului și eliminării lui din viața societății, despre necesitatea obiectivă a coexistenței pașnice *pentru întreaga epocă de trecere de la capitalism la socialism pe scară mondială*, despre căile de activizare a celor mai largi mase în lupta împotriva imperialismului, pentru pace, democrație și socialism.

2. FACTORII OBIECTIVI ȘI SUBIECTIVI CARE DETERMINĂ CREȘTEREA ROLULUI MASELOR ÎN VIAȚA INTERNAȚIONALĂ

„În noua epocă istorică au crescut nemăsurat de mult posibilitățile maselor populare de a interveni în mod activ în rezolvarea problemelor internaționale" [2].

Programul P.C.U.S.

Creînd materialismul istoric, Marx și Engels au arătat că masele populare, făuritoare ale tuturor bunurilor materiale și spirituale, reprezintă forța hotărîtoare a dezvoltării societății omenești, *purtătorul principal al necesității istorice.* Ei au dezvăluit întreaga falsitate a concepțiilor idealiste fataliste și subiectiviste asupra istoriei. Elaborarea concepției materialiste asupra istoriei, după cum a relevat Lenin, a înlăturat două neajunsuri principale ale teoriilor sociale anterioare : „Întîi, acestea cercetau, în cazul cel mai bun, numai motivele ideologice ale activității istorice a oamenilor, și nu cercetau ce anume dă naștere acestor motive, *nu sesizau legile obiective în dezvoltarea sistemului de relații sociale*, nu vedeau că

[1] K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. 2, București, Edit. politică, 1958, p. 91.
[2] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, p. 379.

aceste relații își au rădăcinile în gradul de dezvoltare a producției materiale; al doilea, *teoriile anterioare nu țineau seama tocmai de acțiunile maselor populației, în timp ce materialismul istoric a făcut cu putință, pentru întîia oară, studierea, cu o precizie proprie științelor istorico-naturale, a condițiilor sociale de viață ale maselor și a schimbării acestor condiții*" [1].

Afirmînd caracterul obiectiv al legilor dezvoltării sociale, marxism-leninismul recunoaște în același timp rolul de mare însemnătate al activității *conștiente* a maselor.

Marxismul îmbină recunoașterea caracterului legic al procesului istoric cu „cea mai categorică recunoaștere a importanței energiei revoluționare, a creației revoluționare și a inițiativei revoluționare a maselor" [2] în dezvoltarea socială.

Specificul acțiunilor legilor sociale constă tocmai în faptul că cerințele lor se realizează numai prin activitatea oamenilor, a maselor, a claselor, a partidelor și diferitelor personalități care se află în fruntea acestora.

Explicarea științifică a procesului creșterii rolului maselor în viața internațională contemporană e posibilă numai prin luarea în considerație atît a factorilor obiectivi, în primul rînd însuși mecanismul specific al acțiunii legilor sociale, cît și a celor subiectivi, în primul rînd gradul de conștiință și de organizare a maselor și activitatea lor în sensul cerințelor legilor obiective de dezvoltare a societății în actuala etapă a istoriei mondiale. Acești factori acționează simultan, *într-o strînsă intercondiționare dialectică*. Separarea lor, subaprecierea unora sau absolutizarea celorlalți, ignorarea interdependenței lor obiective și a acțiunii lor comune împiedică analiza și explicarea justă a cauzelor care determină și condiționează fenomenele sociale, inclusiv fenomenul creșterii rolului maselor în rezolvarea problemelor internaționale.

În viața economică, socială și politică-ideologică a lumii contemporane acționează două tipuri de legi fundamentale opuse, corespunzătoare celor două sisteme social-economice antagoniste, capitalist și socialist. Pe planul vieții internaționale, al politicii mondiale, acestea își găsesc expresia în cele două linii diametral opuse promovate în relațiile internaționale: linia coexistenței pașnice, a luptei pentru preîntîmpinarea și apoi eliminarea războaielor din viața societății, pentru dezvoltarea multilaterală a tuturor popoarelor, pentru progres social, promovată consecvent de țările lagărului socialist și corespunzătoare celor mai arzătoare cerințe ale întregii omeniri; în opoziție cu aceasta este linia imperialismului contemporan, a cărei esență constă în tendința de a restabili cu forța pozițiile imperialismului și hegemonia lui mondială, în pregătirea febrilă a războiului termonuclear, în apărarea sistemului de exploatare și înrobire a popoarelor. Evident că o asemenea politică contravine intereselor vitale și aspirațiilor tuturor popoarelor și de aceea este condamnată la eșec.

Principalul conținut al politicii mondiale contemporane este, așa cum se arată în documentele Congresului al XXII-lea al P.C.U.S., *lupta țărilor socialiste și a tuturor forțelor iubitoare de pace împotriva pregătirii unei noi agresiuni și a războiului de către imperialiști, în frunte cu cei din S.U.A.*

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 21, p. 42—43 (subl. ns.).
[2] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 13, București, E.S.P.L.P., 1957, p. 23.

Dar conținutul politicii mondiale contemporane nu se înfățișează sub forma simplei contrapuneri a celor două lumi și, cu atît mai puțin sub forma vreunui așa-zis „echilibru" între ele. *Esențialul în politica mondială constă în faptul că linia generală a socialismului exercită o influență hotărîtoare asupra evoluției situației internaționale*, că imperialiștii întîmpină o rezistență și greutăți din ce în ce mai mari în înfăptuirea liniei lor agresive, antipopulare și antiumane.

Luarea în considerare a acestei realități esențiale are o covîrșitoare însemnătate din punctul de vedere al atragerii maselor la acțiunea organizată și conștientă de preîntîmpinare a războiului generat de orînduirea capitalistă și de rezolvare a problemelor internaționale actuale în conformitate cu interesele lor vitale. Ea indică posibilitățile tot mai mari de care dispun masele din întreaga lume de a interveni în mod activ și eficient în acțiunea mondială de dejucare a planurilor imperialiste agresive, de a impune coexistența pașnică.

În epoca noastră nu mai poate fi vorba, în pofida faptului că natura agresivă a imperialismului a rămas neschimbată, de inevitabilitatea fatală a războiului mondial și nici măcar de așa-zise „posibilități egale" ca acesta să izbucnească sau să fie preîntîmpinat. Decurgînd din superioritatea forțelor politice, economice și militare ale lagărului iubitor de pace, *posibilitatea preîntîmpinării războiului nu are un caracter abstract, ci unul real.*

Documentele Congresului al XXII-lea al P.C.U.S. au făcut o profundă caracterizare științifică factorilor care stau la baza superiorității forțelor păcii pe plan mondial și a posibilității preîntîmpinării războiului imperialist, precum și a condițiilor de care depinde *transformarea în continuare a acestei posibilități în realitate*, punînd un mare accent pe rolul care revine maselor, popoarelor, în această acțiune istorică.

Procesul creșterii continue a influenței și rolul activ al maselor în determinarea politicii mondiale are două aspecte, indisolubil legate între ele. Este vorba de faptul că la rezolvarea problemelor internaționale iau parte astăzi mase *într-o proporție necunoscută în trecut* și, mai ales, de faptul că această participare cunoaște o schimbare *calitativă* față de epoca precedentă, care se exprimă în gradul de organizare, de conștiință al maselor, în frunte cu clasa muncitoare, *în eficiența* activității lor social-politice.

Schimbarea calitativă a rolului maselor în viața internațională este determinată de schimbările calitative intervenite în situația unei imense părți a populației globului pămîntesc după constituirea sistemului mondial socialist și în cursul desfășurării procesului de prăbușire a sistemului colonial al imperialismului.

Care sînt principalii factori care determină ridicarea pe o treaptă nouă, superioară, a activității conștiente și eficace a maselor pe arena internațională?

1. Factorul fundamental care a determinat și determină în măsură tot mai mare creșterea rolului maselor populare din întreaga lume pe arena politicii internaționale îl constituie *activitatea istorică conștientă a celui peste un miliard de oameni din țările sistemului mondial socialist.* Eliberate pentru totdeauna de exploatare, făurind activ viața nouă,

socialistă și comunistă, călăuzite în întreaga lor activitate istorică de știința marxist-leninistă, popoarele lagărului socialist sub conducerea partidelor comuniste și muncitorești își spun cuvîntul direct, un cuvînt hotărîtor, în problemele vieții internaționale.

În țările lagărului socialist, pentru prima oară în istorie, masele, în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea partidelor marxist-leniniste, *conduc* statul, economia și cultura în propriul lor interes. Și tot pentru prima oară în istorie, politica externă a statului este determinată nu de clasele exploatatoare, ci de masele muncitoare, această politică corespunzînd pe deplin intereselor și năzuințelor lor vitale.

Prin urmare, creșterea rolului maselor în viața internațională își găsește expresia, în primul rînd, în faptul că în politica internațională își spun astăzi cuvîntul, prin intermediul politicii de stat, *masele eliberate de exploatare*, stăpîne pe puterea politică și economică, pe destinele lor.

Prin însăși natura și conținutul ei, politica externă a statelor socialiste exprimă nu numai voința și năzuințele maselor din aceste state, ci și interesele vitale ale maselor din întreaga lume. Iată de ce politica externă a U.R.S.S. și a celorlalte state socialiste — politică bazată pe principiile păcii, egalității în drepturi, autodeterminării națiunilor, respectului suveranității și independenței tuturor țărilor, precum și pe metodele și țelurile cinstite, umaniste ale diplomației socialiste — exercită o influență tot mai mare asupra popoarelor, asupra mersului situației internaționale.

Politica externă a țărilor socialiste își vădește eficiența în deplasările continue pe care le determină în opinia publică mondială, în procesul de izolare a atîțătorilor la război, în creșterea continuă și unirea tot mai strînsă a forțelor mondiale ale păcii. Popoarele din sistemul mondial socialist își exercită puternic influența binefăcătoare asupra vieții internaționale *prin construcția economică pașnică*, prin dezvoltarea ascendentă, în ritm rapid, a economiei și bunăstării celor ce muncesc, prin uriașele forțe materiale, politice, morale pe care socialismul le pune *în întregime* în slujba cauzei păcii și progresului social în întreaga lume.

Existența acestei forțe constituie un *moment calitativ nou* în istoria luptei popoarelor pentru promovarea intereselor și năzuințelor lor în domeniul raporturilor dintre state. Posibilitățile asigurării securității generale au sporit foarte mult ca urmare a faptului că țările socialiste — în care nu există clase și grupuri sociale interesate în dezlănțuirea războaielor — au obținut superioritatea față de țările imperialiste în domeniul militar, le-au întrecut într-o serie de ramuri hotărîtoare ale științei și tehnicii; nu este departe timpul cînd sistemul mondial socialist va întrece pe cel capitalist și în sfera producției bunurilor materiale. Făurind orînduirea socialistă și comunistă, masele populare din țările sistemului mondial socialist, sub conducerea partidelor marxist-leniniste, asigură condiții materiale trainice pentru lupta forțelor păcii din întreaga lume, pregătește acele condiții obiective care vor face posibilă eliminarea războaielor din viața societății.

Pentru popoarele întregii lumi este o fericire că Uniunea Sovietică, lagărul socialist în ansamblu, dispune de mijloace capabile să exercite o uriașă forță de frînare asupra agresorilor imperialiști. Forța politicii con-

secvente de pace duse de Uniunea Sovietică şi de celelalte ţări socialiste constă în faptul că ea *îmbină eforturile pentru soluţionarea, pe baza principiilor coexistenţei paşnice, a problemelor internaţionale litigioase, cu vigilenţa neslăbită faţă de uneltirile imperialiste, cu luarea măsurilor necesare pentru întărirea capacităţii de apărare şi asigurarea deplinei lor securităţi, a libertăţii şi independenţei popoarelor.*

2. Creşterea considerabilă a rolului maselor largi populare în viaţa social-politică internaţională se datoreşte, în al doilea rînd, faptului că *s-au pus în mişcare uriaşele mase de oameni din ţările coloniale şi dependente.* În decursul unui deceniu s-a schimbat esenţial întregul tablou al lumii, s-a pus capăt împărţirii populaţiei planetei noastre într-un pumn de naţiuni care se bucurau de toate drepturile şi hotărau soarta lumii şi masa de peste un miliard de oameni a popoarelor „de culoare", asuprite şi exploatate. În prezent, popoarele eliberate din Asia, din Africa şi din America latină (peste un miliard şi jumătate de oameni) iau parte activă la viaţa internaţională. Acţiunile lor în apărarea păcii devin tot mai energice.

Şi în acest caz avem de-a face nu numai cu aspectul cantitativ al creşterii rolului maselor în politica mondială, ci şi cu un important aspect *calitativ*, legat strîns de existenţa şi influenţa crescîndă a sistemului socialist mondial asupra tuturor laturilor vieţii internaţionale contemporane.

O dată cu destrămarea sistemului colonial al imperialismului şi apariţia unui mare grup de tinere state independente în Asia, Africa, America latină, raportul de forţe pe arena mondială a fost esenţial schimbat în favoarea păcii. Necesităţile de ordin obiectiv care decurg din sarcinile renaşterii naţionale a acestor state, ca şi năzuinţa spre independenţă economică şi pace, orientează majoritatea statelor eliberate spre o politică antiimperialistă şi de apărare a principiilor coexistenţei paşnice. De asemenea, nu poate fi scăpat din vedere faptul că procesul lichidării colonialismului determină ca, pe măsură ce noi şi noi state se smulg din lanţurile imperialismului şi se constituie în state naţionale independente şi suverane, să se limiteze izvoarele încordării internaţionale, să se micşoreze pericolul dezlănţuirii unor noi războaie.

Statele nesocialiste care din diferite motive nu sînt interesate în dezlănţuirea unui război alcătuiesc împreună cu statele socialiste o vastă *zonă a păcii*, inexistentă în trecutul nu prea îndepărtat. Unirea eforturilor statelor socialiste şi a celor nesocialiste are ca bază obiectivă faptul că interesele vitale ale popoarelor din aceste ţări coincid cu interesele popoarelor din statele lagărului socialist. „Un front atît de puternic care exprimă voinţa şi forţa a două treimi din omenire — a spus N. S. Hruşciov — poate sili pe agresorii imperialişti să dea înapoi" [1].

3. Ceea ce ridică pe o treaptă superioară rolul maselor în viaţa internaţională din epoca noastră îl constituie faptul că *în fruntea acestora se situează tot mai hotărît clasa muncitoare internaţională, condusă de partidele comuniste şi muncitoreşti.* Fiind exponentul intereselor vitale ale tuturor

[1] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, p. 256.

oamenilor muncii, clasa muncitoare internațională, sub conducerea partidelor marxist-leniniste, acționează în mod firesc ca hegemon al tuturor forțelor mondiale care luptă împotriva imperialismului, pentru independență națională, pace și socialism.

Sub conducerea comuniștilor, clasa muncitoare luptă activ pentru a-și îndeplini misiunea istorică nu numai de a pune capăt pe scară mondială exploatării capitaliste și mizeriei generate de aceasta, de a elimina definitiv din viața societății omenești posibilitatea oricărui război, dar și de a izbăvi omenirea *încă în epoca actuală* de coșmarul unui nou război mondial, asigurînd astfel condițiile cele mai prielnice progresului nestăvilit al întregii umanități.

În prezent, așa cum a relevat tovarășul Hrușciov la Congresul al XXII-lea al P.C.U.S., „în politica internațională a crescut fără precedent și rolul maselor populare din țările capitaliste", — unde pericolul unui război termonuclear determină „procesul formării unei coaliții nemaicunoscute în istorie a celor mai eterogene mișcări de masă" [1], în fruntea căreia se situează ca principală forță organizatorică clasa muncitoare.

Sub conducerea avangărzii lor marxist-leniniste, muncitorii din țările capitaliste caută să folosească cît mai deplin condițiile favorabile create în noua etapă istorică pentru a activiza cele mai largi mase la luptă conștientă și organizată împotriva dușmanilor popoarelor care încearcă să arunce omenirea în prăpastia războiului termonuclear, să înăbușe aspirațiile ei spre libertate, progres și bunăstare. Clasa muncitoare internațională nu poate admite ca forțele reacțiunii imperialiste, condamnate implacabil la pieire, să atragă după ele în mormînt sute de milioane de oameni. Unind păturile largi ale oamenilor muncii, clasa muncitoare din țările capitaliste luptă pentru a sili cercurile guvernante să înceteze pregătirea unui nou război mondial, să renunțe la dezlănțuirea unor războaie locale, să folosească economia în scopuri pașnice. Clasa muncitoare luptă pentru a respinge ofensiva reacțiunii fasciste, pentru a obține înfăptuirea unui program național de pace, independență națională, drepturi democratice și condiții de trai mai bune.

În conducerea lor de către clasa muncitoare în frunte cu avangarda ei marxist-leninistă, în coeziunea rîndurilor lor stă izvorul forței invincibile a celor mai largi mase populare în lupta pentru pace și progres.

Mișcarea comunistă internațională a devenit cea mai influentă forță politică a timpurilor noastre, cel mai important factor al progresului social. Așa cum o dovedesc faptele, ea a atins un nivel fără precedent și este în continuă creștere și consolidare. Istoria nu cunoaște un exemplu asemănător de creștere impetuoasă și continuă a influenței în rîndurile maselor a altor partide politice. Într-adevăr, în prezent nu mai există țară

[1] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, Edit. politică, 1962, p. 256.

cu o mișcare muncitorească, de eliberare, mai mult sau mai puțin dezvoltată, în care să nu se manifeste influența comuniștilor, cei mai consecvenți mai dîrji și mai curajoși luptători pentru interesele popoarelor *. Această creștere constituie dovada uriașei înrîuriri a ideilor marxism-leninismului asupra maselor muncitoare din întreaga lume.

În epoca noastră, spre deosebire de trecut, popoarele nu mai rătăcesc în întuneric pe căile istoriei, deoarece drumul lor este puternic luminat de farul ideilor creatoare ale marxism-leninismului, care și-a găsit o nouă și strălucită dezvoltare în Programul P.C.U.S., Manifestul Comunist al epocii contemporane. Expresie științifică a intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, ale tuturor oamenilor muncii care aspiră la pace, libertate și progres social, marxism-leninismul repurtează într-adevăr mereu noi și noi victorii. Marea forță de înrîurire a marxism-leninismului asupra tuturor popoarelor globului izvorăște din faptul că el este nu numai o teorie pe deplin justă, dar și întruchiparea unei realități vii — sistemul mondial socialist, care obține an de an în toate domeniile activității sociale (economic, politic, cultural-științific, nivel de trai) realizări care uimesc lumea.

După cum sublinia Lenin, cu cît este mai profundă transformarea pe care dorim s-o înfăptuim, cu atît mai mult trebuie să trezim interesul pentru această transformare și atitudinea conștientă față de ea, convingînd de necesitatea acestei transformări alte milioane și zeci de milioane de oameni. Înarmarea maselor largi cu ideile marxism-leninismului, ideile păcii, democrației și socialismului, constituie o condiție fundamentală a creșterii activității lor istorice, a sporirii influenței lor în rezolvarea problemelor internaționale actuale. Fără influența mobilizatoare și organizatoare a ideilor celor mai înaintate ale epocii noastre, ideile marxism-leninismului, nu este posibilă rezolvarea sarcinilor istorice care se ridică în fața societății.

Cu cît ideile marxism-leninismului pun stăpînire pe conștiința și inimile unor mase tot mai largi din întreaga lume, cu atît participarea lor activă la desfășurarea întregului proces social-politic este mai eficientă, mai hotărîtoare.

Călăuzindu-se după indicațiile leniniste, acordînd o importanță deosebită rolului factorului conștient, partidele comuniste și muncitorești din întreaga lume desfășoară o intensă muncă politică-educativă de masă, ridică continuu gradul de conștiință și organizare a acestora, ca o condiție esențială a sporirii rolului activ al maselor în rezolvarea problemelor internaționale actuale.

---

* Numărul comuniștilor care în 1928 era de 1 680 000, a ajuns în prezent la cca. 40 000 000, adică a sporit în cîteva decenii de aproape 24 de ori. În ajunul celui de-al doilea război mondial existau 58 de partide comuniste, iar în prezent partide marxist-leniniste activează în 87 de țări ale lumii. Semnificativă este creșterea numărului comuniștilor din țările Africii, Asiei și Americii latine, unde în 1939 numărul lor era de cca. 115 000, iar astăzi este de aproape 3 000 000.

3. POPOARELE, FORȚA HOTĂRÎTOARE ÎN LUPTA PENTRU REALIZAREA DEZARMĂRII GENERALE ȘI TOTALE

„Ppooarele și numai popoarele pot determina guvernele care se împotrivesc dezarmării și acumulează arme pentru dezlănțuirea unui nou război să înceteze această politică periculoasă și nesăbuită [1].

N. S. Hrușciov

Mijlocul radical de asigurare a unei păci trainice îl constituie dezarmarea, renunțarea generală la arme ca mod de rezolvare a problemelor interstatale litigioase. În realizarea acestei sarcini care ar avea o însemnătate istorică pentru omenire, rolul hotărîtor revine de asemenea maselor, popoarelor lumii chemate *să silească* pe imperialiști să accepte dezarmarea. Dezarmarea generală și totală propusă de U.R.S.S. și susținută activ de statele socialiste, de popoarele lumii ca o verigă esențială în lupta pentru preîntîmpinarea unui nou război mondial, constituie *o necesitate istorică* dintre cele mai arzătoare a zilelor noastre. *Necesitatea* imperioasă a dezarmării generale și totale decurge din primejdia de moarte pe care o conține cursa înarmărilor provocată de imperialiști, ca și din faptul că povara cheltuielilor militare care apasă pe umerii popoarelor este cu adevărat uriașă (aceste cheltuieli se ridică anual la cca. 120 de miliarde de dolari ; în fiecare 10 minute numai, țările N.A.T.O. cheltuiesc pentru pregătiri de război 1 000 000 de dolari ; peste 50 000 000 de oameni se află în serviciul militar sau ocupați în producția de armament).

În realizarea dezarmării sînt interesate toate popoarele, toate păturile societății, în afară de un mănunchi restrîns de monopoliști, care se îmbogățesc din cursa înarmărilor și din pregătirile de război *.

În condițiile actuale, cînd globul pămîntesc este literalmente înțesat de teribile mijloace de distrugere în masă, cînd folosirea armelor termonucleare și a rachetelor ar transforma toate continentele în zone ale morții, zădărnicirea planurilor agresive ale imperialismului constituie o chestiune de viață și de moarte, nu pentru zeci, ci pentru sute de milioane de oameni. De aceasta depinde soarta civilizației umane, salvarea creațiilor minunate ale geniului uman de-a lungul mileniilor. Ori dezarmarea generală și totală ca cea mai sigură cale de garantare a coexistenței pașnice,

---

[1] N. S. Hrușciov, *Popoarele pot și trebuie să facă inofensivi pe uneltitorii de războaie*, în „Scînteia", nr. 5203.

* *Profiturile* pe care magnații industriei de armament le realizează în S.U.A. sînt de-a dreptul fabuloase. Compania de aviație „Douglas Aircraft" a încasat la contractul pentru producerea rachetei antiaeriene „Nike" un profit de 44,3 %, adică 45 580 000 de dolari profit net ! Un fapt și mai scandalos a reieșit în legătură cu un contract pentru propulsoare de rachetă în valoare de 146 000 000 de dolari. La acest contract au realizat profituri nete corporațiile : „US Steel", 9 285 000 de dolari ; „Western Electric", 9 840 475 de dolari ; „Douglas Aircraft", 10 354 659 de dolari. Ultimele două firme au încasat aceste sume exorbitante numai pentru că au fost folosite proiectele lor, deși pentru munca de elaborare a proiectelor li s-a plătit separat (S. Brucan, *Dezarmarea generală și totală — steag al luptei popoarelor*, în „Lupta de clasă", 1962, nr. 5, p. 84).

ori un îngrozitor război termonuclear, astfel se pune problema în zilele noastre. Iată de ce lozinca dezarmării generale și totale constituie un deziderat și un obiectiv de luptă *primordial* al maselor populare din întreaga lume. Esența dezarmării o constituie interzicerea și distrugerea tôtală a armei termonucleare.

Dezarmarea generală și totală este nu numai o necesitate vitală, *dar și o posibilitate reală. Tocmai în problema cheie a transformării posibilității dezarmării într-o realitate trainică, definitivă, apare cu toată forța rolul hotărîtor al luptei active a maselor populare din întreaga lume*, care, spre deosebire de trecut, în epoca noastră se sprijină pe uriașa forță *materială* a lagărului socialist.

În lucrarea sa *Anti-Dühring*, Engels a prevăzut în mod genial că militarismul va pieri în virtutea propriei sale dezvoltări dialectice, moment care apare *„de îndată ce masa poporului...* **are** *o voință*". În epoca noastră, oamenii simpli din întreaga lume își manifestă tot mai activ voința de a pune capăt cursei înarmărilor, exercită o presiune crescîndă asupra imperialiștilor, ceea ce reprezintă, împreună cu forța lagărului socialist, un factor nou, esențial în lupta pentru dezarmare.

În paragraful anterior al articolului de față au fost evidențiați factorii obiectivi și subiectivi care determină cu necesitate creșterea continuă a rolului maselor în rezolvarea problemelor internaționale arzătoare. Acești factori își exercită influența hotărîtoare asupra procesului de ridicare a noi și noi mase de pe întreg globul pămîntesc la lupta pentru soluționarea problemei cardinale a apărării păcii : înfăptuirea dezarmării generale și totale sub un strict control internațional. Totodată, trebuie relevate unele trăsături caracteristice ale acestui proces și anume, *caracterul de masă* tot mai accentuat al mișcării mondiale pentru înlăturarea primejdiei războiului termonuclear ; *creșterea continuă a organizării și coeziunii* diferitelor detașamente ale acestei mișcări în fruntea cărora se situează consecvent clasa muncitoare internațională ; *accentuarea tendinței de clarificare ideologică* a mișcării mondiale a partizanilor păcii în sensul înțelegerii faptului esențial că sursa încordării internaționale și a pericolului de război o constituie imperialismul în frunte cu cercurile agresive din S.U.A. Desigur că aici este vorba de un proces relativ îndelungat și contradictoriu, dar direcția în care el se îndreaptă în mod obiectiv este ascendentă.

Sub înrîurirea clasei muncitoare internaționale în frunte cu partidele sale marxist-leniniste, an cu an se intensifică acțiunile organizate, hotărîte, ale celor mai diferite pături sociale pentru apărarea păcii, pentru lichidarea bazelor militare imperialiste, se lărgește mișcarea mondială a partizanilor păcii. Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. a apreciat că diferitele uniuni și mișcări ale partizanilor păcii organizate în multe țări au adus și aduc o mare contribuție la cauza luptei împotriva forțelor agresiunii și războiului.

În viața internațională contemporană au apărut multe forme ale mișcării maselor pentru apărarea păcii, confirmînd concluzia leninistă că orice mișcare populară capătă o diversitate infinită de forme, dînd naștere în permanență la altele noi.

Pe toate meridianele și paralelele globului, lupta maselor largi pentru preîntîmpinarea războiului și întărirea păcii se desfășoară în forme din ce în ce mai variate : de la manifestările, grevele și demonstrațiile din Japonia împotriva tratatului militar japono-american, la care au participat milioane de oameni, și pînă la împotrivirea hotărîtă a popoarelor europene față de reînvierea militarismului german și amplasarea de baze militare ale Bundeswehrului în alte țări și la protestul viguros al popoarelor africane împotriva experiențelor atomice în Sahara ; de la marșurile păcii în Statele Unite, Finlanda, R.F.G., Canada, Italia, Japonia, Australia, Norvegia etc., care protestează împotriva înarmărilor, pînă la campania susținută a populației din Anglia, Danemarca împotriva instalării bazelor atomice americane pe teritoriile acestor țări *.

Ideile coexistenței pașnice promovate consecvent de țările socialiste, năzuința de a se elibera de efectele dezastruoase ale cursei înarmărilor dusă de cercurile imperialiste agresive în frunte cu cele din S.U.A., ideea inadmisibilității războiului ca mijloc de rezolvare a problemelor internaționale litigioase cîștigă teren din ce în ce mai mare nu numai în rîndurile maselor largi populare, dar și în rîndurile unor personalități marcante, oameni de știință, artă, litere etc., în cercurile cele mai diverse ale opiniei publice. În a doua jumătate a anului 1961 au avut loc la Londra și Roma întîlniri ale reprezentanților opiniei publice din țări cu sisteme social-economice deosebite, la care s-au adoptat documente în problemele cardinale ale situației internaționale.

Activizarea oamenilor de știință la lupta pentru preîntîmpinarea războiului își găsește expresie în Conferințele internaționale Pugwash. Acest fapt s-a exprimat și în sesiunea de la Geneva a Comitetului executiv al Federației mondiale a oamenilor de știință. Se știe că în Anglia a luat ființă „Comitetul celor 100", care conduce campania de nesupunere civică prin care se urmărește ca Anglia să renunțe la cursa înarmărilor nucleare**.

Al V-lea Congres sindical mondial (Moscova, decembrie 1961), la lucrările căruia au participat reprezentanții a cca. 143 000 000 de oameni ai muncii din 97 de țări, a demonstrat hotărîrea clasei muncitoare inter-

* Împotriva pregătirilor de război ale cercurilor revanșarde s-a pronunțat Congresul vest-german al păcii de la Essen, organizat de Uniunea germană a păcii, în decembrie 1961. Mari demonstrații ale partizanilor păcii vest-germani pentru dezarmare și încheierea tratatului de pace german au avut loc la Frankfurt pe Main, Hannover, Nürenberg, München, Helsenkirchen etc. Mișcarea împotriva primejdiei militarismului vest-german cuprinde tot mai mult Franța, Italia, Belgia, Olanda.

** Caracteristic pentru deplasările care au loc în rîndurile opiniei publice din Occident în direcția unei mentalități mai lucide în problemele apărării păcii sînt cuvintele scrise de cunoscutul filozof englez Bertrand Russell, unul dintre inițiatorii mișcării de nesupunere civică desfășurată în Anglia : „Există sentimentul foarte răspîndit — scria B. Russel în săptămînalul englez „News Statesman — că individul este neputincios față de guverne și că, oricît de rea ar fi politica acestora, cetățenii particulari nu pot face nimic eficace. Această părere este complet greșită. Dacă toți acei care dezaprobă politica guvernului s-ar alătura demonstrațiilor de nesupunere civilă, s-ar putea face imposibilă nebunia guvernamentală și s-ar putea sili așa-zișii oameni de stat să aprobe măsuri care să facă posibilă supraviețuirea omului. O asemenea mișcare vastă, inspirată de mînia opiniei publice, este cu putință ; mai mult, ea este iminentă. Dacă vă alăturați acestei mișcări, veți face un lucru important pentru apărarea familiei, a prietenilor, a compatrioților dv. și a lumii" (vezi „Scînteia", nr. 5 103).

naționale de a acționa cu o energie și eficacitate crescîndă în scopul zădărnicirii uneltirilor agresive ale imperialiștilor și realizării programului de dezarmare sub un strict control internațional propus de U.R.S.S.

În cadrul Forumului mondial al tineretului (Moscova — iulie 1961) și al întîlnirii reprezentanților tinerei generații din 40 de țări (Berlin, octombrie 1961) s-a dezbătut problema activizării tineretului la lupta pentru reglementarea pașnică a problemelor internaționale, pentru dezarmarea generală și totală. Federația internațională a femeilor, Federația sindicală mondială* mobilizează mase largi la lupta activă pentru pace.

Una dintre cele mai remarcabile întîlniri inițiate de mișcarea mondială a partizanilor păcii a constituit-o Congresul mondial pentru dezarmare și pace din iulie 1962 care a avut loc la Moscova. El a constituit un eveniment de o deosebită însemnătate în lupta popoarelor pentru preîntîmpinarea războiului, dînd un nou impuls unirii și activizării maselor de pretutindeni, în scopul realizării dezarmării și apărării păcii. La congres au participat peste 2 300 de delegați din 120 de țări, exponenți ai celor mai largi pături ale populației, oameni de cele mai felurite convingeri politice, sociale, religioase. De remarcat este că printre aceștia s-au numărat și personalități din Occident care în trecutul apropiat au stat de-o parte de mișcarea partizanilor păcii. Acesta este un indiciu al deplasărilor continue care au loc în opinia publică mondială în favoarea țelurilor dezarmării și păcii.

Chiar din această sumară trecere în revistă a mișcării mondiale a partizanilor păcii pentru dezarmare și pace rezultă că în zilele noastre acțiunile diferitelor forțe se contopesc tot mai mult într-un torent unitar al luptei pentru preîntîmpinarea unui nou război.

Forța mișcării partizanilor păcii rezidă în caracterul de masă, în organizarea și unitatea ei, în acțiunile energice, eficace pe care le întreprinde.

În cuvîntarea ținută la Congresul mondial pentru dezarmare și pace de la Moscova, N. S. Hrușciov a subliniat cu toată tăria că „În problema dezarmării generale și totale, în problema preîntîmpinării războiului termonuclear, *nu poate exista o atitudine de neutralitate.* Situația din preajma furtunii impune necesitatea *creării unei adevărate uniuni antirăzboinice mondiale a popoarelor* care să exprime voința tuturor păturilor sociale, tuturor națiunilor din Europa, Asia, Africa, America, Oceania. Un singur țel poate determina programul și întreaga activitate a acestei uniuni, cu adevărat mondiale, a celor mai diferite forțe iubitoare de pace — *a nu admite războiul termonuclear, a izola pe maniacii războiului*"[1].

Mașina de război a agresorilor imperialiști nu poate fi oprită doar prin discuții sau declarații despre pace. Experiența istoriei învață popoarele că agresorii imperialiști nu pot fi „îmbunați" prin concesii în probleme de importanță vitală, că față de agresori nu trebuie manifestată toleranță,

* Din inițiativa acesteia din urmă a avut loc, în septembrie 1961 la Berlin, Conferința sindicală internațională, la care au participat numeroase uniuni ale oamenilor muncii neafiliate la F.S.M. și la care s-a lansat o chemare spre unitatea de acțiune a clasei muncitoare în scopul apărării păcii, subliniindu-se răspunderea deosebită care revine clasei muncitoare din Germania occidentală în lupta împotriva revanșismului și militarismului vest-german.

[1] Vezi „Scînteia" nr. 5 586 din 11 iulie 1962.

că ei trebuie înfrînți, *siliți* să renunțe la planurile lor criminale, opriți la timp să facă uz de armele de exterminare în masă.

Linia mobilizării și activizării celor mai largi mase populare, chemate să ia în propriile lor mîini cauza păcii, este o linie științific fundamentată. Ea izvorăște din aprecierea științifică a raportului de forțe pe arena internațională și pornește de la teza necesității și posibilității de a stăvili acțiunea legilor specifice imperialismului, generator de războaie.

Tocmai asupra necesității și importanței vitale a unei lupte eficiente, energice, imediate a popoarelor împotriva primejdiei de război insistă documentele Congresului al XXII-lea al P.C.U.S.: „*A-i înfrîna la timp pe imperialiști, a-i lipsi de posibilitatea de a recurge la armele purtătoare de moarte, a preîntîmpina războiul, a nu permite izbucnirea lui — aceasta este principalul în momentul de față*" [1].

Această apreciere pune în lumină cu deosebită forță rolul hotărîtor al maselor, al tuturor popoarelor în obținerea destinderii relațiilor internaționale, în obținerea dezarmării generale și totale, în preîntîmpinarea războiului imperialist, care nu se poate realiza de la sine, automat.

Lupta pentru dezarmarea generală și totală, pentru pace, este o luptă împotriva unui dușman perfid și primejdios, imperialismul. Cercurile imperialiste în frunte cu cele din S.U.A., contrar voinței tuturor popoarelor, care sînt interesate în înfăptuirea propunerilor U.R.S.S. cu privire la dezarmarea generală și totală, intensifică cursa înarmărilor, desfășoară în continuare „războiul rece", atîță psihoza războiului, alimentează încordarea internațională prin tot felul de amenințări și acțiuni agresive. Popoarele condamnă cu hotărîre experiențele efectuate de S.U.A. în Oceanul Pacific cu arme atomice și exploziile atomice în spațiul cosmic — expresii ale liniei agresive a cercurilor imperialiste care nu vor să renunțe la folosirea războiului ca instrument al politicii internaționale. Prin pregătirea și dezlănțuirea unui nou război mondial, reacțiunea imperialistă caută să găsească o ieșire din criza profundă care zdruncină sistemul capitalist, o ieșire din rețeaua contradicțiilor acute care macină acest sistem condamnat de istorie la pieire inevitabilă.

Concepția marxist-leninistă despre posibilitatea preîntîmpinării războiului — concepție riguros științifică, realistă — nu are nimic comun cu iluziile pacifiste, de esență burghezo-liberală.

Demascarea și zădărnicirea acțiunilor agresive ale imperialiștilor, smulgerea armelor nucleare și de distrugere în masă din mîinile acestora prin realizarea dezarmării ar deschide perspective și mai favorabile luptei popoarelor pentru eliberare națională, pentru progres social, deoarece orice lovitură dată militarismului înseamnă o slăbire a mijloacelor de dominație și asuprire a popoarelor de către exploatatori. Lupta de masă pentru dezarmare constituie deci o sarcină inseparabilă a mișcării antiimperialiste, pentru independență națională, democrație și progres social. Mai mult, ea permite atragerea la lupta pentru coexistență pașnică a unor largi pături de oameni cu concepții politice, filozofice și religioase deosebite, a tuturor oamenilor conștienți de pericolul grav al unui război termonuclear în condițiile actuale.

[1] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, p. 256.

Desfăşurarea celei mai energice lupte pentru pace şi dezarmare constituie sarcina cea mai arzătoare a zilelor noastre, numai lupta activă a tuturor popoarelor fiind în măsură să impună cercurilor imperialiste calea dezarmării generale şi totale.

★

Epoca noastră este epoca unei creşteri fără precedent în istorie a activităţii conştiente a celor mai largi mase din întreaga lume, în frunte cu clasa muncitoare, pe arena politicii internaţionale. Au sosit timpurile prevăzute de Lenin cînd popoarele pot şi trebuie să intervină eficient în problemele războiului şi păcii, precum şi în celelalte probleme ale vieţii internaţionale.

Atragerea maselor de sute de milioane la o participare activă, conştientă, pe arena politicii internaţionale, are o uriaşă însemnătate pentru întreaga viaţă a societăţii contemporane, pentru progresul social. Ea duce la accelerarea ritmului dezvoltării istorice în ansamblu, spre o societate fără exploatare, fără clase, fără războaie. „Principala cauză a acestei uriaşe accelerări a dezvoltării mondiale — scria Lenin — o constituie atragerea în făgaşul ei a noi sute şi sute de milioane de oameni" [1].

Faţă de fenomenul creşterii impetuoase a rolului maselor în rezolvarea problemelor internaţionale, clasa muncitoare şi burghezia imperialistă au atitudini diametral opuse.

Pentru burghezia imperialistă, care îşi întemeiază existenţa pe exploatarea şi jaful popoarelor, creşterea influenţei maselor asupra vieţii internaţionale constituie o piedică tot mai puternică în calea înfăptuirii politicii sale externe agresive, o ameninţare pentru rînduielile capitaliste în ansamblu. De aceea nu este de mirare că, cu cît este mai intensă participarea maselor populare la viaţa politică internaţională, cu atît creşte neliniştea, îngrijorarea şi panica în rîndurile cercurilor agresive şi ale ideologilor ei. Iată de ce burghezia imperialistă, recurgînd la arma otrăvită a anticomunismului, la minciuni rafinate şi demagogie, face eforturi disperate să menţină masele în robie spirituală, să împiedice clarificarea lor politică-ideologică, factor fundamental în activizarea lor pe arena politică mondială.

Mulţi oameni din ţările Occidentului nu îşi dau seama nici pînă în prezent de întreaga gravitate a primejdiei războiului termonuclear spre care îi împing imperialiştii şi de aceea dau dovadă de pasivitate, nu participă la lupta activă pentru dezarmare şi pace. Folosirea uriaşelor posibilităţi obiective care au apărut în epoca contemporană pentru creşterea rolului maselor în viaţa internaţională depind în mare măsură de smulgerea acestora de sub influenţa ideologiei burgheze şi reformiste. Sarcina unirii, organizării şi educării maselor în spiritul luptei antiimperialiste, pentru pace şi progres social a căpătat în zilele noastre o importanţă excepţională. Mişcarea comunistă internaţională realizează cu succes această sarcină.

Pentru clasa muncitoare internaţională, creşterea rolului maselor populare în viaţa politică mondială reprezintă un izvor de forţă, o garanţie a realizării misiunii sale istorice. Cu cît creşte rolul şi influenţa maselor

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 33, Bucureşti, E.S.P.L.P., 1957, p. 340—341.

în rezolvarea problemelor internaționale, cu cît se întărește rolul conducător al clasei muncitoare, cu atît raportul de forțe se înclină mai mult în favoarea păcii și socialismului.

Mărețul Program al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice adoptat la Congresul al XXII-lea exercită și va exercita o influență uriașă asupra destinelor omenirii. Prin întregul său conținut, Programul P.C.U.S. confirmă faptul că orînduirea comunistă, ideile comunismului slujesc cum nu se poate mai bine cauzei păcii în lume, contribuie din plin la crearea condițiilor pentru eliminarea războiului din viața societății.

Realizarea grandioaselor obiective proclamate în program, înfăptuirea planurilor economice ale țărilor socialiste va face ca baza materială pe care se sprijină apărătorii păcii din întreaga lume să devină și mai puternică. Programul construirii comunismului este totodată un program de importanță istorică mondială pentru întărirea păcii și securității internaționale.

Țara noastră, în strînsă unire cu celelalte țări socialiste și alături de toate statele iubitoare de pace, luptă activ pentru însănătoșirea vieții internaționale, pentru statornicirea unei păci trainice în lume. Reafirmînd politica externă de pace a țării noastre, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej a spus : „În calitate de membru al comunității frățești a statelor socialiste, țara noastră va urma și pe viitor, neabătut, aceeași politică de apărare a păcii și, în strînsă unire cu toate forțele mondiale ale păcii, va milita pentru zădărnicirea uneltirilor agresive imperialiste, sprijinind orice inițiativă constructivă și sporindu-și propria contribuție la rezolvarea pașnică a problemelor litigioase" [1].

Luptînd pentru înfăptuirea planului de 6 ani de dezvoltare a economiei noastre naționale, contribuind la înflorirea patriei noastre, la creșterea bunăstării materiale și culturale a întregului popor, fiecare om al muncii de la orașe și sate contribuie în același timp la creșterea puterii de acțiune a ideilor socialismului, la afirmarea superiorității socialismului asupra capitalismului, la întărirea forțelor păcii în întreaga lume.

ПОВЫШЕНИЕ РОЛИ МАСС В РЕШЕНИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ВОПРОСОВ

РЕЗЮМЕ

Рассматривая в свете документов XXII съезда КПСС одно из характерных явлений современной эпохи — вопрос о повышении роли масс в решении международных проблем, автор выделяет следующие два момента:

1) объективные и субъективные факторы, неизбежно определяющие рост роли масс в международной жизни; 2) решающую роль народа в борьбе за всеобщее и полное разоружение.

[1] *Darea de seamă a delegației P.M.R. la cel de-al XXII-lea Congres al P.C.U.S.*, București, Edit. politică, 1961, p. 57.

Процесс непрерывного роста влияния масс, как и любое общественно-политическое явление наших дней, может быть научно понят и объяснен лишь исходя из нового соотношения сил на широкой арене, из содержания современной эпохи, отраженного в программных документах мирового коммунистического движения и в Программе КПСС. В работе показывается, что коренные изменения, происшедшие в мире в результате образования мировой социалистической системы, крушение колониальной системы империализма и обострение общего кризиса капитализма определяют колоссальный размах и растущее воздействие участия сотен миллионов масс всего земного шара под руководством рабочего класса в решении актуальных международных проблем.

Особое внимание уделяется в работе анализу объективных факторов — прежде всего специфическому механизму действия социальных законов, — а также и субъективных факторов — главным образом степени организованности и сознательной деятельности — повышение роли масс в международной жизни.

Какие же главные факторы, определяющие подъем на новую, высшую ступень сознательной деятельности масс на международной арене?

1. Главным фактором является *сознательная историческая деятельность более одного миллиарда людей из стран мирового социалистического лагеря*. Народы социалистических стран, впервые в истории взявшие власть в свои руки, самостоятельно руководящие хозяйственной и культурной жизнью, прямо высказывают свои интересы в вопросах международной жизни.

Таким образом, роль масс на международной арене выражается прежде всего в том, что они посредством политики, проводимой их государством, способны сказать свое решающее слово в международной жизни. По своей сущности внешняя политика социалистических государств выражает не только желания и чаяния масс этих стран, но и кровные жизненные интересы масс всего мира.

2. Другим существенным фактором этого процесса является *огромное национально-освободительное движение народов* колониальных и зависимых стран, изменившее всю картину мира. Большинство государств, добившихся политической независимости, стремятся также и к экономической независимости и осуществляют задачи их национального возрождения, проводя антиимпериалистическую политику и политику мирного сосуществования.

Вместе с социалистическими странами они образуют обширную зону мира.

3. Повышение роли масс в международной жизни определяется и тем, что во главе их стоит международный рабочий класс, руководимый коммунистическими и рабочими партиями. Только такое руководство является источником непобедимой силы масс за мир и прогресс. Международное коммунистическое движение развертывает внутри широчайших народных масс огромную работу по идеологическому разъяснению, объединению и политико-организационному сплочению их

рядов вокруг благородных и гуманистических идей труда и мирного сосуществования.

В последней части работы автор, наряду с рассмотрением решающей роли народа в проведении предложенного Советским Союзом всеобщего и полного разоружения,освещает и главную особенность мирового движения за предовращение термоядерной войны, приводит данные, показывающие рост массовости, сплоченности и степени сознательности движения сторонников мира на данном этапе его развития.

В заключение подчеркивается, что в то время как для империалистов процесс роста влияния масс на мировую политику является преградой на пути проведения их агрессивной политики, для международного рабочего класса, а также для всего социалистического лагеря этот процесс служит гарантией выполнения их исторической миссии: предотвращение мировой войны, исключение ее из общества, обеспечение социального прогресса человечества.

L'ACCROISSEMENT DU RÔLE DES MASSES DANS LA SOLUTION DES PROBLÈMES INTERNATIONAUX

RÉSUMÉ

Abordant, à la lumière des documents du XXIIe Congrès du Parti Communiste de l'Union Soviétique, le thème de l'accroissement du rôle des masses dans la solution des problèmes internationaux, ce qui constitue l'un des phénomènes les plus caractéristiques de notre époque, l'auteur en détache deux aspects, à savoir : 1. les facteurs objectifs et subjectifs qui déterminent nécessairement l'accroissement du rôle des masses dans la politique mondiale ; 2. le rôle décisif des peuples dans l'action historique visant à réaliser le désarmement général et complet.

De même que tout autre phénomène social-politique de l'époque actuelle, le processus de l'accroissement continu de l'influence des masses ne peut être compris et expliqué scientifiquement qu'en partant du nouveau rapport des forces sur l'arène mondiale, du contenu de l'époque contemporaine tel qu'il a été défini dans les documents-programme du mouvement communiste mondial et dans le programme du Parti Communiste de l'Union Soviétique. Les changements irréversibles qui se sont produits dans le monde à la suite de la formation du système mondial socialiste, de l'écroulement du système colonial de l'impérialisme, et de l'aggravation de la crise générale du capitalisme, déterminent la gigantesque ampleur et l'efficacité croissante de la participation des masses de centaines de millions d'hommes du monde entier, la classe ouvrière en tête, à la solution des problèmes internationaux actuels.

L'auteur accorde une attention particulière à l'analyse des facteurs objectifs — en premier lieu le mécanisme spécifique de l'action des lois sociales — et subjectifs — en premier lieu le degré d'organisation et l'acti-

vité consciente — qui déterminent l'accroissement du rôle des masses dans la vie internationale.

Quels sont les principaux facteurs qui déterminent l'élévation à un échelon nouveau, supérieur, de l'activité consciente et efficace des masses dans l'arène internationale ?

1. Le facteur fondamental est constitué par *l'activité historique consciente de plus d'un milliard d'hommes des pays du système mondial socialiste.* Les peuples des pays socialistes qui, pour la première fois dans l'histoire *dirigent* l'Etat, l'économie et la culture dans leur propre intérêt, ont leur mot à dire, *directement*, dans les problèmes de la vie internationale.

Par conséquent l'accroissement du rôle des masses dans l'arène mondiale trouve son expression en premier lieu dans le fait qu'elles donnent leur avis dans la politique internationale *par l'intermédiaire de la politique d'Etat.* Par son essence même, la politique étrangère des Etats socialistes exprime non seulement la volonté et les aspirations des masses de ces Etats, mais aussi les intérêts vitaux des masses du monde entier.

2. Un autre facteur essentiel de ce processus est constitué par le *gigantesque mouvement de libération nationale* des peuples des pays coloniaux et semi-coloniaux, qui a changé entièrement l'aspect de monde. La majorité des Etats nouveaux de démocratie nationale aspirent à l'indépendance économique et réalisent les tâches de leur renaissance nationale en s'orientant vers une politique anti-impérialiste et de défense de la coexistence pacifique.

A côté des pays socialistes, ils forment une vaste zone de la paix.

3. L'accroissement du rôle des masses dans la vie internationale est conditionnée aussi par le fait qu'elles ont à leur tête la classe ouvrière internationale, dirigée par les partis communistes et ouvriers. C'est justement dans une direction de ce genre que réside la source de la force invincible des masses dans la lutte pour la paix et pour le progrès. Le mouvement communiste international développe, au sein des masses populaires les plus étendues, un vaste travail d'éclaircissement idéologique, d'union et de cohésion politique et organisatrice de ces masses autour des idées, nobles, humanistes, de travail et de coexistence pacifique.

S'occupant dans la dernière partie de l'article, du rôle décisif des peuples dans la réalisation du désarmement général et complet proposé par l'Union Soviétique, l'auteur met en lumière les caractéristiques principales du mouvement mondial pour prévenir la guerre thermonucléaire, et cite des faits qui démontrent l'accroissement du caractère de masse, de la cohésion et du degré de conscience du mouvement des partisans de la paix dans l'étape actuelle de son développement.

Dans la conclusion de l'article, l'auteur souligne que, tandis que pour les impérialistes le processus de l'accroissement de l'influence des masses dans la politique mondiale constitue une entrave sur la voie de la réalisation de leur politique agressive, pour la classe ouvrière internationale, pour le camp socialiste, ce processus représente une garantie de réalisation de sa mission historique, qui est de prévenir la guerre mondiale, de l'éliminer de la vie de la société, et d'assurer le progrès social de l'humanité.

DESPRE LĂRGIREA ORIZONTULUI TEHNIC-ȘTIINȚIFIC AL MUNCITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ

(pe bază de date statistice și cercetări sociologice în întreprinderi)

DE

GH. CHEPEȘ, ELENA FLOREA și MARIA POPESCU

Pe baza schimbărilor radicale care s-au produs în viața politică și economică a țării după 23 August 1944 și în strînsă îmbinare cu ele, a avut loc o măreață revoluție culturală, care a contribuit substanțial la transformarea milioanelor de oameni ai muncii — ale căror năzuințe și inițiative, aptitudini și talente au fost atît de crunt înăbușite și strivite de regimul burghezo-moșieresc — în constructori *conștienți* și *competenți* ai noilor rînduieli socialiste.

Printre prefacerile substanțiale care s-au produs în fizionomia spirituală a oamenilor muncii se numără și îmbogățirea necontenită a orizontului lor profesional-tehnic. Acest lucru a devenit din ce în ce mai mult o înaltă problemă de stat, o preocupare de seamă a politicii științifice a partidului.

Tehnica nouă — „o noțiune dinamică, în virtutea progresului necontenit al științei și tehnicii mondiale"[1] —, obiectivele complexe și tot mai superioare ale activității economice etc. reclamă cu o insistență crescîndă lucrătorul de tip nou, capabil să îmbine în mod organic în cadrul profesiunii sale efortul fizic cu cel intelectual. În etapa actuală, în țara noastră, *sporirea necontenită a instrucției intelectuale, a conținutului științific în pregătirea profesional-tehnică a maselor de muncitori* este o *cerință* și o *parte componentă* a progresului tehnic rapid.

În această lumină trebuie văzută uriașa însemnătate a legăturii strînse care există între activitatea de producție și învățămînt și care apare evidentă chiar și la un prim contact cu întreprinderile noastre socia-

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, București, Edit. politică, 1961, p. 16.

liste [1]. La începutul zilei de muncă, poţi observa intrînd în uzină, printre muncitori, grupuri compacte de elevi ai şcolilor profesionale şi ai celor de cultură generală ; ei vin în fabrică nu pentru a o vizita, ci pentru a se contopi în muncă cu colectivul de aici, pentru a participa în procesul de producţie cu pregătirea lor teoretică, pe care o văd aplicîndu-se, pentru a-şi forma experienţă şi deprinderi în activitatea de producţie. La sfîrşitul zilei de muncă, lucrurile se inversează oarecum : mase compacte de muncitori se îndreaptă de astă dată către şcoală, care le dă posibilitatea să înţeleagă bazele ştiinţifice ale producţiei, să se integreze cu mai multă competenţă atît în activitatea lor actuală, cît mai ales, în cea pe care o solicită perfecţionarea înzestrării tehnice a muncii.

Schimbul acesta permanent şi înnoitor între uzină şi şcoală în regimul nostru democrat-popular se concretizează, în mod firesc, într-o modificare radicală a structurii după studii a muncitorilor. De aceea, un prim obiectiv al cercetărilor depuse a fost înregistrarea situaţiei existente în ce priveşte nivelul de instruire a muncitorilor în raport cu componenţa lor de vîrstă. Datele obţinute şi corelate cu acest indice ne dau tabelul de la p. 1185.

Din acest tabel se impun cîteva constatări şi concluzii.

1. Ceea ce apare deosebit de izbitor de la prima vedere este greutatea specifică accentuată a categoriilor de muncitori cu un grad de instruire şcolară, de cultură generală şi profesională, superior nivelului şcolii elementare.

Ponderea acestor categorii în unităţile examinate — în care s-au concentrat în mare măsură detaşamente din cele mai avansate ale clasei muncitoare, în general, şi ale constructorilor de maşini, în particular, formate în proporţii de peste patru cincimi din muncitori calificaţi — variază (cu excepţia turnătoriei de oţel de la uzinele „23 August") între 44,2 şi 65,1%.

O parte considerabilă a muncitorilor din categoriile la care ne referim sînt foşti sau actuali elevi în învăţămîntul mediu, majoritatea covîrşitoare a acestora din urmă avînd la bază, de altfel, şi o pregătire profesională şcolară. Cea mai mare parte a muncitorilor din aceste categorii sînt însă absolvenţi ai şcolilor profesionale.

Preponderenţa muncitorilor care au studii superioare şcolii elementare de şapte ani are o semnificaţie deosebită. Ea constă în faptul că grupuri tot mai mari de muncitori au făcut deja un pas înainte pe calea formării noului tip de lucrător.

2. O altă constatare care se poate face urmărind cifrele cuprinse în tabel este tendinţa unui raport invers între gradul de instrucţie şcolară şi vîrsta muncitorilor. Cu alte cuvinte, cu cît ne apropiem de categoriile de vîrstă mai înaintată, cu atît este mai redusă ponderea muncitorilor cu şcoli superioare cursului elementar.

În cazul categoriei de vîrstă pînă la 24 de ani — în care se încadrează, în majoritatea secţiilor cercetate, aproximativ un sfert din numărul

[1] Datele şi faptele care vor fi prezentate în acest studiu sînt roadele ale cercetărilor efectuate în trei mari întreprinderi din Bucureşti, şi anume uzinele „Semănătoarea" (U.M.A.S.), „Griviţa roşie" şi „23 August".

Componența muncitorilor după studii (școala de cel mai înalt grad pe care au urmat-o sau o urmează) pe categorii de vîrstă, la începutul anului 1962 (în %).

Uzina, secția și nr. muncitorilor	Vîrsta (în ani împliniți)	Pînă la 4 clase	4—7 clase *	Școli profesionale **	Școală medie terminată, incompletă, sau în curs	Ponderea categoriei de vîrstă în totalul muncitorilor
U.M.A.S. Preparat (563 de muncitori)	Pînă la 24	6,8	16,8	51,6	24,8	28,6
	25—29	22,4	18,2	50,3	9,1	29,3
	30—39	34,4	31,2	28,7	5,7	21,7
	40 și peste	49,6	20,0	14,8	15,6	20,4
	În medie per total muncitori	26,1	21,0	38,7	14,2	100,0
U.M.A.S. Mecanică (444 de muncitori)	Pînă la 24	3,6	6,5	59,8	30,1	31,3
	25—29	13,1	18,6	58,7	9,6	32,6
	30—39	30,6	28,6	27,5	13,3	22,1
	40 și peste	30,6	29,0	8,1	32,3	14,0
	În medie per total muncitori	16,4	18,5	45,1	20,0	100,0
GRIVIȚA ROȘIE Cazangerie (709 muncitori)	Pînă la 24	3,3	5,8	65,0	25,9	16,9
	25—29	8,9	19,4	56,8	14,9	18,9
	30—39	23,0	34,2	34,7	8,1	26,4
	40 și peste	35,8	19,4	42,9	1,9	37,8
	În medie per total muncitori	21,9	21,0	47,1	10,0	100,0
23 AUGUST Motoare (461 de muncitori)	Pînă la 24	10,5	10,5	30,7	48,3	24,7
	25—29	36,1	25,0	30,6	8,3	23,4
	30—39	33,9	37,0	10,2	18,9	27,6
	40 și peste	56,3	12,5	8,9	22,3	24,3
	În medie per total muncitori	34,1	21,7	19,7	24,5	100,0
23 AUGUST Turnătoria de oțel (1 253 de muncitori)	Pînă la 24	10,0	17.9	37,1	35,0	11,2
	25—29	46,5	21,4	25,1	7,0	23,9
	30—39	55,2	28,7	11,6	4,5	35,6
	40 și peste	60,2	24,8	8,5	6,5	29,3
	În medie per total muncitori	49,6	24,6	16,7	9,1	100,0

* Potrivit datelor anchetei, aproximativ jumătate din muncitorii respectivi sînt absolvenți a 7 clase.

** Ponderea muncitorilor cu școală profesională este în realitate cu mult mai mare, deoarece o parte dintre ei, cei care urmează în prezent școala medie, sînt trecuți în rubrica respectivă.

total al muncitorilor —, greutatea specifică a celor cu şcoli peste nivelul şcolii de şapte ani ajunge să varieze între 72,1% şi 90,9%. Prin urmare, situaţia pe tărîmul pregătirii şcolare este cea mai bună tocmai la muncitorii tineri, constructorii de mîine ai comunismului, care, vor trebui să facă faţă unor condiţii şi cerinţe deosebite.

În comparaţie cu ponderea muncitorilor tineri care au studii superioare şcolii elementare, greutatea specifică a muncitorilor cu asemenea studii din grupa de vîrstă de 40 ani şi peste este evident mult mai mică. Totuşi, faptul că, în medie, aproape 32,2% dintre aceştia au o pregătire şcolară mai înaltă decît cursul elementar, dată fiind situaţia învăţămîntului din Romînia capitalistă în condiţiile căreia s-au format muncitorii mai vîrstnici, pare că ar contrazice tendinţa despre care am vorbit mai înainte. Analiza amănunţită a problemei arată că situaţia specifică ce se constată la această categorie de vîrstă se explică, în parte, prin aceea că tocmai aici se încadrează majoritatea muncitorilor cu studii medii incomplete, întrerupte din cauza condiţiilor vitrege din trecut. Situaţia îşi găseşte explicaţia şi în anumite defecţiuni care n-au putut fi evitate la înregistrarea şi prelucrarea datelor şi datorită cărora în categoria celor cu studii superioare şcolii elementare au fost incluşi şi muncitorii care cu mulţi ani în urmă au frecventat şcoli profesional-tehnice sau şcoli de cultură generală de tipul gimnaziilor, socotite în trecut de grad mediu, deşi nu depăşeau în fapt, prin nivelul instruirii oferite, cunoştinţele pe care le dobîndesc astăzi absolvenţii învăţămîntului obligatoriu de 7—8 ani. Trebuie avut în vedere, de asemenea, că în cadrul categoriei de vîrstă de 40 de ani şi peste, numărul muncitorilor cu şcoală medie terminată sau în curs a crescut în mod considerabil în ultimii ani, întrucît mulţi dintre ei au urmat sau urmează cursurile de zi, serale sau fără frecvenţă ale şcolilor tehnice de maiştrii (învăţămînt de grad mediu), în care în mod firesc este relativ mare ponderea celor mai vîrstnici.

Prin urmare, constatarea că între numărul celor care au o pregătire superioară şcolii elementare şi grupa de vîrstă există un raport invers rămîne pe deplin valabilă. Tocmai acest fapt arată dinamica, progresul real al instrucţiei profesional-tehnice a muncitorilor de la o generaţie la alta, demonstrează tendinţa *creşterii* acestei pregătiri din punct de vedere cantitativ şi calitativ.

3. În sfîrşit, a treia constatare care se desprinde din analiza tabelului dat se referă la faptul că în cadrul tendinţei generale de creştere a pregătirii cultural-tehnice a muncitorilor se manifestă unele particularităţi specifice unităţilor productive cercetate.

Deosebirile pe care le găsim, comparînd întreprinderile şi secţiile supuse cercetării, îşi au rădăcina în existenţa şi interacţiunea complexă a unui şir întreg de factori obiectivi şi subiectivi, care la rîndul lor se împart şi ei în factori accidentali, cu o influenţă mai mult sau mai puţin temporară, care condiţionează mersul lucrurilor, şi în factori hotărîtori, care-l determină în mod necesar şi permanent. Prin urmare, numai o analiză concretă a situaţiei ne permite să stabilim acei factori de care se leagă în principal deosebirile şi particularităţile la nivelul unităţilor cercetate, ca şi direcţia şi ritmul acestui proces.

Un factor despre care am vorbit deja este vîrsta muncitorilor și, la prima vedere, s-ar părea că el este chiar hotărîtor, căci setea de cunoștințe este specifică mai ales celor mai tineri. Într-adevăr, în secțiile în care precumpănește tineretul — de exemplu, cele două secții de la U.M.A.S. —, găsim un nivel de instruire școlară de cultură generală și profesională mai ridicat.

Dar muncitorii cu o vîrstă astăzi mai înaintată au fost și ei cîndva tineri, cu dorința de a se dezvolta, de a cunoaște cît mai mult. În condițiile orînduirii capitaliste, această năzuință legitimă era însă strivită, înăbușită. În Romînia burghezo-moșierească, chiar și potrivit datelor oficiale vădit micșorate, din numărul total al populației trecute de 7 ani, 43% erau neștiutori de carte (în 1930)[1]. În ceea ce privește populația ocupată în industrie, unde situația era relativ mai bună, ponderea analfabeților se cifra totuși la peste 21%, iar peste 81% din știutorii de carte ocupați în producția industrială figurau cu un grad de instrucție la nivelul școlii primare, categoria în care au fost cuprinși, de altfel, toți aceia care au urmat cursurile acestei școli, indiferent de numărul claselor absolvite.

Pentru a înfățișa situația dezastruoasă din acele vremuri pe tărîmul nivelului de instruire al populației, trebuie să mai adăugăm că majoritatea covîrșitoare a copiilor nu numai că nu au ajuns în ciclul superior al școlii primare (clasele 5—7), dar nu au putut să termine nici măcar primele 4 clase. Potrivit unui studiu comparativ făcut de doi cercetători burghezi referitor la 28 de țări principale din lume, ca stare de fapt în Romînia era „cel mai slab procent de frecventare școlară și cea mai scurtă școlaritate obligatorie din toate statele din lume"[2], țara noastră aflîndu-se pe aceeași treaptă doar cu Portugalia.

Pe fondul unui asemenea „nivel" de instruire școlară generală, nu este de mirare nici situația precară în ce privește pregătirea profesional-tehnică a muncitorilor. Așa cum a fost nevoit să recunoască chiar un autor burghez, de altfel dușman declarat al marxismului, pe lîngă faptul că maselor largi de muncitori le era rezervată o ucenicie, în majoritatea cazurilor cu sarcini în afara atelierului în primii 2 ani, „pentru a îndeplini supravegherea copiilor mici și a ajuta patroana în gospodărie", pe lîngă „exploatarea fără nici o mustrare de conștiință a ucenicilor din fabrici, puși să facă tot timpul aceeași operație stabilită prin diviziunea muncii", cursurile profesionale de ucenici erau lipsite de localuri, de corp didactic specializat, de material didactic etc., iar procesul de învățămînt teoretic în cadrul acestor cursuri se reducea la maximum o zi pe săptămînă, timp de 32—35 de săptămîni pe an (după prevederile legii, nerespectate de altfel, instruirii teoretice i se rezervau în total 270 de ore pe an); în plus, în loc de a da o inițiere tehnică-profesională, școala de ucenici era nevoită să încerce a suplini și cursul primar, „să se ocupe în mare parte cu învățarea alfabetului, a celor patru operații aritmetice sau alte cunoștințe

[1] Cu excepția cazurilor în care se face o trimitere specială, datele referitoare la Romînia burghezo-moșierească sînt extrase sau calculate după *Enciclopedia Romîniei*, vol. I și III.

[2] G. G. Antonescu și Iosif I. Gabrea, *Organizarea învățămîntului*, București, Edit. Institutului pedagogic romîn, 1933, p. 12.

generale indispensabile pentru înţelegerea cunoştinţelor de specialitate, necesare fiecărui industriaş (? !)" [1].

În anii regimului democrat-popular, lucrurile s-au schimbat în mod radical. A fost lichidat analfabetismul ca fenomen de masă. În urma reformei învăţămîntului din 1948, iniţiată de Partidul Muncitoresc Romîn, s-au deschis larg porţile şcolilor în faţa tuturor copiilor şi s-au pus temeliile unui proces de instruire şcolară profund ştiinţific. Capacitatea de cuprindere a învăţămîntului a crescut an de an; în urma generalizării învăţămîntului de 7 ani în anul şcolar 1961—1962 pentru toţi copiii de la oraşe şi sate (au fost cuprinşi în clasa a V-a 98,9% din promovaţii clasei a IV-a), a început trecerea treptată la învăţămîntul gratuit şi obligatoriu de 8 ani, acţiune care va fi pe deplin încheiată în anul şcolar 1964/1965.

Trecerea la şcoala de 8 ani, care înglobează într-un proces de instruire unitar şcoala elementară plus cele 4 clase ale fostului gimnaziu, are o uriaşă importanţă practică şi o profundă semnificaţie socială. Ea oferă pentru pregătirea profesional-tehnică a noilor generaţii de muncitori o temelie solidă, clădită din vaste cunoştinţe de cultură generală şi ştiinţifică (umaniste şi cu caracter aplicativ), din cunoştinţe politice, dintr-un orizont politehnic şi din deprinderi practice, din educaţia estetică şi fizică. De aceea absolvenţii şcolii elementare de 8 ani, trecînd într-o formă de învăţămînt superioară acesteia (şcoala profesională, de pildă) vor putea înţelege mai profund şi mai amplu bazele ştiinţifice ale meseriei lor, conform cerinţelor progresului tehnic contemporan.

În consecinţă, şcoala de 8 ani marchează o nouă etapă, superioară, în crearea premiselor subiective ale formării lucrătorilor de tip nou spre care tindem, ale transformării muncii muncitorilor într-o varietate a muncii inginerilor şi tehnicienilor.

Acest moment deosebit de însemnat în revoluţia culturală care se desfăşoară în ţara noastră va consolida şi mai mult poziţia R.P.R. în rîndul ţărilor celor mai înaintate în domeniul instruirii, ştiinţei şi culturii. Aşa cum reiese din statisticile Biroului internaţional de educaţie din Geneva (organizaţie afiliată de U.N.E.S.C.O.), Romînia, în trecut una din cele mai înapoiate ţări capitaliste, se număra încă din 1954 printre cele 11 state din lume avansate în domeniul instruirii populaţiei, avînd durata învăţămîntului elementar de 7 ani, în timp ce în 70 de ţări învăţămîntul obligatoriu nu depăşea 4, 5 sau cel mult 6 ani [2].

S-au dezvoltat totodată în ritm rapid atît învăţămîntul mediu de cultură generală, cît şi învăţămîntul superior.

Regimul democrat-popular a creat şi a perfecţionat de asemenea un sistem de calificare a muncitorilor prin şcoli peste nivelul celei de 7—8 ani, cuprinzînd şcoli profesionale şi de meserii (pentru absolvenţii cursului elementar), şcoli tehnice de muncitori calificaţi (pentru a pregăti absolvenţi ai şcolii medii de cultură generală în meserii care cer un înalt nivel profesional-tehnic) şi şcoli tehnice de maiştri. A crescut treptat capacitatea

[1] *Cum ar trebui legiferat învăţămîntul muncitoresc în Romînia* (anteproiect de lege), întocmit de Ambroziu Nicoară, directorul şcolii de ucenici industriali din Satu-Mare, Tipografia Adolf Boroş, Satu-Mare, p. 68, 67 şi 53.

[2] Cf. „Contemporanul", nr. 27 (769) din 7 iulie 1961.

de școlarizare : numărul total al elevilor înscriși numai în școlile profesionale și de meserii a ajuns de la circa 61 000 în 1948/1949 la aproape 155 000 în 1961/1962[1].

În noile condiții, învățămîntul profesional, ca de altfel întregul învățămînt, a fost pus pe baze științifice, pregătirea strict profesională fiind completată și de o pregătire teoretică corespunzătoare. Programele analitice ale școlilor profesionale (întocmite la nivelul elevilor care au la bază 7—8 clase), precum și repartizarea orelor pe învățămînt teoretic și a celor de practică în producție — în cazul școlilor cu durată de 3 ani, circa 1 500, respectiv 2 500 de ore, iar în cazul celor cu 4 ani (pentru anumite meserii) circa 1 850, respectiv 3 700 de ore —, evidențiază faptul că învățămîntul profesional oferă astăzi elevilor nu numai o pregătire de strictă specialitate, de altfel la un nivel net superior. Ei dobîndesc totodată elemente ale cunoștințelor tehnice inginerești (de mecanică tehnică, de tehnologia materialelor, de electronică etc.), precum și o serioasă instruire științifică și de cultură generală (cunoștințe de matematică, de fizică, de chimie, de limbă și literatură, de științe sociale etc.). În unele privințe, școlile profesionale tind să ofere un grad de pregătire care să se apropie de orizontul asigurat de învățămîntul mediu propriu-zis.

Prin urmare, an de an tot mai mulți tineri au căpătat posibilitatea de a dobîndi o temeinică instruire culturală și tehnică. Actualul avînt al lărgirii și adîncirii orizontului profesional-tehnic al maselor muncitorești rezidă în posibilitățile și condițiile create de orînduirea socialistă dezvoltării multilaterale a omului.

Factorul de vîrstă este deci într-adevăr un element important în explicarea diferenței de studii care există între o categorie și alta de muncitori, dar nu luat ca atare, ci în strînsă interdependență cu condițiile sociale de dezvoltare ale fiecărei generații, subordonat posibilităților specifice create de regimul democrat-popular, care în mod firesc au avantajat înainte de toate tineretul. Influența factorului de vîrstă poate fi considerată, într-un anumit sens și în anumite limite, temporară, deoarece, pe măsura înaintării pe drumul socialismului și comunismului, va fi tot mai mare ponderea generațiilor care se vor putea bucura de la începutul vieții lor de noile condiții favorabile instruirii multilaterale și, în consecință, se vor micșora diferențele dintre tineri și vîrstnici în ce privește gradul de studii posedat.

De altfel, există și unități — cum este, de pildă, secția de cazangerie a uzinelor „Grivița roșie" — în care, în pofida mediei de vîrstă relativ ridicate, găsim un nivel de instruire mai avansat la muncitori. Aici se constată cea mai mare pondere de absolvenți ai școlilor profesionale la aproape toate categoriile de vîrstă, în raport cu celelalte unități.

Aceasta se explică mai întîi prin faptul că asigurarea securității circulației implică exigențe deosebite pe linia calității producției și, deci, a calificării lucrătorilor. În plus, în ultimii ani, datorită în deosebi

[1] Vezi *Anuarul statistic al R.P.R.*, 1961, p. 342, respectiv date ale D.C.S.

reprofilării treptate a producţiei spre fabricarea de utilaj chimic de înaltă tehnicitate, în secţia de cazangerie au fost aduşi numeroşi muncitori cu o calificare superioară.

Profilul specific al uzinei a făcut totodată ca ea să fie caracterizată printr-o stabilitate relativă a cadrelor muncitoreşti şi printr-un ataşament faţă de meseria care se transmitea, în multe cazuri, din tată în fiu. Tradiţiile au favorizat cunoscuta evoluţie rapidă a gradului de conştiinţă şi de organizare politică a muncitorilor griviţeni, care astăzi îşi găseşte expresia şi în faptul că, dintre toate unităţile cercetate, secţia de cazangerie din vechea citadelă a mişcării muncitoreşti se prezintă cu cea mai mare pondere a membrilor de partid (38,1%).

Fără îndoială, toate acestea au avut şi ele o influenţă simţitoare asupra nivelului de instruire existent în secţia de cazangerie a uzinelor „Griviţa roşie". Aici au acţionat şi acţionează deci cu o deosebită putere anumiţi factori suprastructurali — atît de ordin instituţional, cît şi de ordinul conştiinţei — a căror importanţă cu greu poate fi subapreciată.

Dar găsim unităţi cu o vechime considerabilă — cum este, de exemplu, turnătoria de oţel a uzinelor „23 August" —, în care nivelul de instruire şcolară este totuşi mai scăzut, uneori chiar şi în ciuda numărului destul de mare al tinerilor (de pildă, secţia de motoare din aceeaşi uzină). În acelaşi timp, secţii fără „tradiţii", cele de la U.M.A.S., se prezintă din acest punct de vedere mult mai ridicate. Vechimea ca atare nu este deci un factor decisiv; de altfel, tradiţiile se dobîndesc acum rapid, cadrele muncitoreşti devin tot mai stabile, se perfecţionează şi se apropie nivelul organizării şi conştiinţei politice a tuturor colectivelor de muncitori. O puternică pîrghie egalizatoare este politica partidului şi statului democrat-popular, care urmăreşte ridicarea treptată, pe măsura coacerii posibilităţilor, a componenţei după studii şi grad de pregătire profesională a clasei muncitoare în întregime şi, înainte de toate, a detaşamentelor ei din ramurile de bază ale economiei naţionale, printre care un loc de frunte îi revine industriei constructoare de maşini.

În condiţiile socialismului, cînd dezvoltarea istorică nu mai este încătuşată sau frînată de rînduieli favorabile doar unei minorităţi exploatatoare şi cînd posibilităţile de instruire sînt egale pentru toţi membrii societăţii, factorul principal şi cel mai stabil care decide asupra caracteristicilor şi ritmului procesului studiat sînt *componenţa profesională şi cerinţele determinate de baza tehnică a producţiei sociale*. În acest factor găsim principalul răspuns la întrebarea care se pune la simpla parcurgere a tabelului, şi anume: de ce există o diversitate în gradul de şcolarizare a muncitorilor, de pildă, la nivelul a două secţii chiar din aceeaşi fabrică, U.M.A.S., deşi, din punctul de vedere al structurii după vîrstă, vechime în muncă, componenţă politică etc., respectivele colective de muncitori se aseamănă în cea mai mare măsură?

În general, pregătirea culturală generală şi profesională a muncitorilor dobîndită prin şcoli se dovedeşte a fi mai înaltă acolo unde profilul reperelor implică necesitatea, iar înzestrarea tehnică creează posibilitatea executării unor lucrări de categorie superioară; unde predomină meseriile

care prin natura lor specifică se caracterizează și presupun un orizont de cunoștințe mai larg; unde tehnica avansată și-a croit drum mai rapid.

Din corelarea a doi indici, profesiunea și studiile muncitorilor, reiese că dacă facem abstracție de situația aparte, motivată mai înainte, a cazangeriei uzinelor „Grivița roșie", ierarhia secțiilor după criteriul gradului de școlarizare al muncitorilor se stabilește în funcție de ponderea cîtorva meserii (strungar, mecanic etc.), care cuprind atît în unitățile cercetate, cît și la nivelul ramurii construcțiilor de mașini cel mai mare număr de muncitori cu o pregătire peste nivelul școlii elementare. Potrivit rezultatelor recensămîntului cadrelor din 1961, în timp ce numărul muncitorilor care au absolvit școli cu durată de cel puțin 2 ani de nivel superior școlii elementare de 7 ani era în medie pe ramură de 37,4%, la meseriile de lăcătuși mecanici-montatori a fost de 51,6%, la lăcătuși pentru construcții metalice de 52,5%, la strungari în metale de 60,5%, la sculeri matrițeri de 69,0% etc.[1].

După cum se știe, nivelul înzestrării tehnice a producției determină, în principal, cerințele concrete pe linia calificării care se impune pentru fiecare meserie în parte. În condițiile actualului progres tehnic rapid în economia noastră națională, aceste cerințe cresc continuu. Ele sînt satisfăcute într-o măsură tot mai deplină prin activitatea fundamentată științific a statului nostru socialist și prin diverse mijloace care stau la îndemîna colectivelor din întreprinderi.

Unul dintre aceste mijloace îl constituie cursurile de scurtă durată. Asemenea cursuri au luat ființă încă în primii ani ai industrializării socialiste și au avut drept scop inițial, dată fiind nevoia uriașă de cadre, fie calificarea muncitorilor într-o meserie sau alta, fie înarmarea muncitorilor calificați la locul de muncă cu cunoștințe tehnice elementare (adică cu un așa-zis „minim-tehnic", cum au fost și denumite). Ulterior, pe măsură ce mase tot mai largi de muncitori le-au absolvit, iar în cadrul noilor generații de lucrători a crescut ponderea celor cu școli, aceste cursuri și-au schimbat atît denumirea, cît și conținutul. Actualele cursuri de ridicare a calificării și de specializare (de tip superior) funcționează pe bază de plan de învățămînt și programe analitice corespunzătoare cerințelor mult sporite față de pregătirea profesional-tehnică a cadrelor muncitorești.

Răspunzînd unor necesități reale, ca și dorinței de perfecționare manifestate de muncitori, aceste cursuri au cunoscut o mare afluență, cuprinzînd, de pildă, la sfîrșitul anului 1961 și începutul anului 1962, la uzinele „Semănătoarea", 480 de muncitori, iar în cadrul uzinelor „23 August" circa 600 de muncitori; în uzinele „Grivița roșie", date fiind cerințele legate de amintita reprofilare a producției, în anul 1961 au existat în total peste 3 400 de cursanți.

Importanța acestor cursuri constă atît în faptul că au o eficacitate economică imediată (de pildă, la turnătoria de neferoase de la uzinele „23 August", organizarea unui asemenea curs a contribuit într-o anumită măsură la scăderea rebuturilor de la 2,86% în octombrie 1961 la 0,7% în ianuarie 1962), cît și în aceea că constituie un punct de plecare în dezvol-

[1] Date ale D.C.S.

tarea ulterioară a muncitorilor. Nu sînt rare cazurile cînd oamenii au venit în uzină cu 4—7 clase elementare şi au parcurs treptat toate formele de instruire, începînd cu aceste cursuri şi terminînd cu politehnica.

În general, diversele mijloace folosite pentru asigurarea concordanţei dintre nivelul înzestrării tehnice şi pregătirea profesională a oamenilor vizează nu numai un scop economic imediat, ci şi dezvoltarea ulterioară atît a producţiei, cît şi a muncitorilor. Aceeaşi dublă tendinţă se constată şi în cadrul întrecerii socialiste, ca şi în cadrul mişcării de inovaţii şi raţionalizări, care sînt pîrghii ale introducerii tehnicii noi şi, în acelaşi timp, dovezi şi stimulenţi ai ridicării pregătirii profesional-tehnice a muncitorilor.

Progresul tehnic actual al utilajului industrial în ţara noastră se caracterizează prin dezvoltarea rapidă a mecanizării complexe şi a automatizării. Pe baza directivelor Congresului al III-lea al P.M.R. şi în conformitate cu Hotărîrea C.C. al P.M.R. şi a Consiliului de Miniştri al R.P.R. cu privire la ridicarea nivelului tehnic al producţiei (iulie 1960), în întreprinderi pătrund tot mai multe maşini şi linii automate.

În legătură cu cerinţele tehnicii la acest nivel faţă de pregătirea cadrelor de muncitori, există puncte de vedere contradictorii în rîndul personalului tehnic. Unii ingineri consideră, de pildă, că automatizarea nu presupune cîtuşi de puţin ridicarea calificării profesionale ; dimpotrivă, întrucît oamenii, chipurile, vor trebui doar „să apese pe buton", aceasta ar putea s-o facă chiar şi pe baza unei instruiri prealabile foarte reduse. Alţii susţin însă că automatizarea cere o ridicare simţitoare a pregătirii tehnice şi ştiinţifice a celor care deservesc noile maşini, această pregătire apropiindu-se de cea a tehnicienilor şi inginerilor, tinzînd spre acelaşi nivel. Ei îşi motivează părerile lor, printre altele, prin aceea că :

a) pentru ca maşina să dea maximum de randament şi să nu fie deteriorată trebuie să i se cunoască de către muncitori principiile de construcţie şi funcţionare ;

b) deservirea maşinilor moderne nu se reduce numai la „apăsarea pe buton" ; ea va consta într-o măsură crescîndă mai ales în reglarea şi în repararea utilajelor, sarcini care nu pot fi îndeplinite de oamenii care nu cunosc tehnica şi bazele ei ştiinţifice ;

c) nu numai deservirea, dar şi crearea şi proiectarea tehnicii noi presupune o creştere a pregătirii tehnice şi ştiinţifice a muncitorilor. Experienţa arată că, datorită uzurii morale tot mai rapide, volumul de muncă necesar conceperii tehnicii începe să crească vertiginos în detrimentul celui necesar numai deservirii ei. Or, pentru aceasta se impune o transferare a cadrelor dintr-un domeniu în celălalt, participarea tot mai masivă a muncitorilor în creaţia tehnică şi deci pregătirea lor adecvată.

Discuţiile şi disputele pe tema cerinţelor tehnicii moderne faţă de calificarea maselor de muncitori nu sînt, de altfel, o noutate. Problema este larg dezbătută şi amplu cercetată în toate ţările industriale [1]. După părerea noastră, concepţia sintetizată în punctele anterioare reflectă cerinţele reale ale progresului tehnic în condiţiile construirii socialismului.

---

[1] Vezi, de pildă, materialele discuţiei *Ce schimbări se produc în structura clasei muncitoare*, în „Probleme ale păcii şi socialismului", 1960, nr. 5, 9 şi 12, şi 1961, nr. 4, 5, 6 şi 9.

Ea stă de aceea la baza tuturor măsurilor care se întreprind în ţara noastră în vederea creşterii nivelului profesional-tehnic al clasei muncitoare.

Una din aceste măsuri, de o deosebită importanţă, este organizarea şi extinderea învăţămîntului seral, care a luat o dezvoltare mare mai ales după îmbunătăţirea lui în 1959, conform Hotărîrii C.C. al P.M.R. şi a Consiliului de Miniştri al R.P.R.

În cadrul acestuia, muncitorii au posibilitatea şi condiţiile materiale asigurate pentru a-şi desăvîrşi pregătirea lor intelectuală şi implicit cea profesională, urmînd şcoala medie de cultură generală, ca şi cursurile învăţămîntului superior. Învăţămîntul seral constituie o confirmare grăitoare a tezei că societatea socialistă creează premisele îmbinării muncii fizice cu cea intelectuală în însăşi activitatea de producţie. În anul şcolar 1961/1962, numai în şcolile serale de grad mediu au studiat peste 74 000 de tineri muncitori [1].

Dezvoltarea învăţămîntului seral în întreprinderile cercetate se vădeşte din următorul tabel:

Numărul muncitorilor elevi şi studenţi nescoşi din producţie în anii şcolari 1959/60 şi 1961/62 *

Uzina	Anul şcolar		
	1959/1960	1960/1961	1961/1962
„Semănătoarea"	230	318	398
„Griviţa roşie"**	188	486	596
„23 August"	332	490	658

* Fără cei care urmează cursurile şcolilor tehnice de maiştri.
** Inclusiv cei care urmează cursuri de zi cu şi fără frecvenţă în învăţămîntul superior.

Acest tabel devine şi mai sugestiv dacă adăugăm că raportat la numărul total al muncitorilor în vîrstă pînă la 25 de ani (din rîndurile cărora se recrutează majoritatea covîrşitoare a celor care urmează învăţămîntul seral de cultură generală şi superior), în cadrul categoriei respective la uzinele „23 August" învaţă, fără scoaterea din producţie, aproximativ 1 din 4 muncitori, iar la U.M.A.S. şi „Griviţa roşie" în medie aproape fiecare al doilea. Aceasta este o remarcabilă realizare a regimului nostru democrat-popular pe tărîmul instruirii tehnice-profesionale a muncitorilor şi dovedeşte totodată că continuarea studiilor în învăţămîntul mediu şi superior fără scoaterea din producţie a devenit o adevărată *mişcare de masă* a tineretului muncitor.

Condiţiilor create, preocupării întregii societăţi pentru punerea ştiinţei la îndemîna tuturor le corespunde setea de cultură manifestată de oamenii muncii. Convorbirile pe care le-am avut cu numeroşi muncitori, opinia lor exprimată în scris în cadrul anchetei degajă un interes uriaş pentru completarea studiilor, demonstrează înţelegerea necesităţii lărgirii *neîntrerupte* a orizontului cultural-tehnic.

[1] Date ale D.C.S.

Iată tabelul întocmit pe baza răspunsurilor primite din partea muncitorilor secţiei de mecanică a uzinei „Semănătoarea", la întrebările : *Vreţi să urmaţi în viitorii doi ani o şcoală? care? ce vă determină să învăţaţi în forma* (formele) *indicate de dv.?*

			Total	Vîrsta (în ani împliniţi)				
				Pînă la 20 de ani	21–25	26–30	31–40	Peste 40
Numărul muncitorilor chestionaţi			81	8	21	23	16	13
Vor să înveţe	Total muncitori*		67	8	21	20	12	6
	Forma de învăţămînt	În şcoală medie de cultură generală	18	6	7	3	2	—
		În şcoală tehnică de maiştri	15	—	5	6	3	1
		În facultate	4	1	1	2	—	—
		În curs de ridicare a calificării şi de specializare	38	3	13	10	8	4
	Motivul	Total răspunsuri	61	7	19	19	10	6
		Îmbogăţirea cunoştinţelor, calificare superioară	44	4	14	13	8	5
		Să lucreze la maşini perfecţionate (inclusiv inovaţii)	4	1	2	1	—	—
		Să devină ingineri sau maiştri	12	2	2	5	2	1
		Alte (medic etc.)	1	—	1	—	—	—
Nu vor să înveţe**			14	—	—	3	4	7

* Unii au optat pentru o şcoală (de cultură generală sau tehnică) şi pentru un curs. Din acest motiv, suma opţiunilor este mai mare decît totalul muncitorilor care vor să înveţe.
** In această categorie au fost incluşi şi cei care nu au răspuns la întrebările respective.

Pe baza datelor anchetei la nivelul tuturor unităţilor se constată că dorinţa de învăţătură manifestată de muncitorii din secţia mecanică a uzinei „Semănătoarea" nu constituie nicidecum o excepţie. Din totalul de 645 de muncitori chestionaţi, 409 oameni, adică peste 63%, şi-au exprimat intenţia de a studia în continuare într-o formă sau alta a învăţămîntului de cultură generală sau a şcolilor şi cursurilor profesional-tehnice, considerînd şcoala, după formula deosebit de sugestivă a unui muncitor, drept „fereastră spre viitor"[1].

În mod firesc, cei mai dornici de a-şi lărgi orizontul cultural-tehnic sînt tinerii. Acest fapt este evidenţiat cu prisosinţă de tabelul de mai sus şi totodată el este confirmat şi de datele obţinute în urma prelucrării tuturor chestionarelor completate. Potrivit acestor date rezultă că, dacă în cadrul categoriilor de vîrstă de 41 de ani şi peste ponderea răspunsurilor

[1] Vezi ziarul „Griviţa roşie" din 9 martie 1961.

pozitive se cifrează la 41,3%, la tineretul pînă la 30 de ani inclusiv, acest procent este de 72,5%. Ținînd seama de cerințele ritmului rapid al progresului tehnic și social caracteristic noii orînduiri, este extrem de important însă că vor să învețe și numeroși muncitori mai în etate, care au început să înțeleagă tot mai bine că *nu se pot mulțumi să stăpînească numai simple deprinderi în muncă*, oricît de înalte ar fi ele. Presa relatează numeroase mărturii în acest sens. „Experiența — spune de pildă, maistrul Udrea, de la secția de motoare a uzinelor „23 August" — este un lucru de preț pentru un muncitor. Lucrînd zi de zi în meseria ta, capeți anumite deprinderi folositoare, ajungi să stăpînești mașina, s-o conduci cu virtuozitate. Dar experiența devine balast atunci cînd nu mai înveți în continuare, cînd nu pleci urechea la metodele altora, cînd lucrezi cu ochii legați. De fapt, aceasta nu mai este experiență, ci rutină. Or, rutina ratează nu numai pe un om de artă, ci și pe un strungar sau montor"[1].

Cele 395 de răspunsuri în care lucrătorii chestionați formulează motivul (sau motivele) ce-i determină să-și continue studiile degajă aceeași înțelegere conștientă de către majoritatea muncitorilor a pericolului pe care-l reprezintă rutina. În 210 răspunsuri se subliniază necesitatea ridicării continue a nivelului profesional, în 94 se exprimă interesul pentru îmbogățirea orizontului cultural-tehnic, în 66 se reflectă dorința de a lucra la mașini perfecționate etc.

Nu putem trece însă cu vederea faptul că peste 36% din totalul muncitorilor chestionați și aproape 1/4 chiar din muncitorii tineri sub 30 de ani, fie că au spus în mod răspicat că nu este în intenția lor într-un viitor apropiat să învețe în mod organizat, fie că au ocolit răspunsul (ceea ce echivalează în numeroase cazuri, tot cu un răspuns negativ).

Este neîndoielnic că și muncitorii care nu vor să învețe dintr-un motiv sau altul își pun probleme de producție, se lovesc de dificultăți. Cu cît pregătirea lor este mai înaltă, cu atît și problemele pe care și le pun sînt mai complexe, rezolvarea lor implicînd depășirea stadiului cunoștințelor anterioare. Iar în cazul unei calificări profesionale inferioare, este și mai imperioasă necesitatea participării la un curs de ridicare a calificării sau la o altă formă de instrucție tehnică. Și într-un caz și în celălalt se manifestă deci cerința sporirii cunoștințelor și deprinderilor profesionale. Dar, din păcate, așa cum indică procentul menționat anterior, nu în toate cazurile se răspunde cu promptitudine acestei cerințe.

O anumită rutină care se mai manifestă la o parte din muncitori reiese de asemenea din explicațiile date de acei care nu au urmat în ultimii ani și nu urmează nici în prezent vreun curs de ridicare a calificării sau de specializare. Potrivit motivărilor din chestionar, numai în cazul a 53,1% din muncitorii respectivi acest fapt își găsește o explicație mai mult sau mai puțin acceptabilă (frecventarea de alte școli, greutăți familiare, boală, vîrstă mai înaintată etc.). În ceea ce privește restul, 18,2% din muncitorii în cauză recunosc deschis că au dat dovadă de insuficient interes, iar 28,7% din această categorie afirmă că asemenea cursuri nu s-au organizat în atelierul lor sau nu au fost solicitați să se înscrie la ele.

[1] Vezi „Informația Bucureștiului" nr. 2531 din 22 septembrie 1961.

ceea ce denotă — alături de aceeaşi lipsă de iniţiativă personală — şi neajunsuri organizatorice în munca organelor de resort.

Credem că situaţia ar fi fost alta dacă, în strînsă îmbinare cu o muncă politică-educativă mai susţinută, verigile sistemului de instruire profesională la nivelul întreprinderilor ar fi reuşit să trezească şi să stimuleze cu mai mult succes la toţi muncitorii dorinţa de a se perfecţiona, deoarece puterea de convingere a exemplului viu joacă şi în acest caz un rol important. Cu alte cuvinte, dacă acest sistem ar fi corespuns pretutindeni într-o măsură şi mai mare, prin conţinutul său, necesităţilor reale actuale resimţite de oamenii înşişi. Apare ca necesar, de pildă, ca diferitele cursuri de ridicare a calificării să fie organizate — aşa cum, de altfel, s-a şi început în ultimul timp în unele unităţi — în mod *diferenţiat*, pe meserii (sau meserii înrudite) şi chiar pe categorii de calificare, astfel încît ele să fie accesibile şi totodată interesante, atractive pentru toţi muncitorii.

Acest lucru este cu atît mai evident cu cît din cele 386 de opţiuni relativ precise pentru o anumită formă de învăţămînt, un număr de 238 exprimă dorinţa de a urma un curs de ridicare a calificării sau de specializare, reflectînd înţelegerea amintită a faptului că munca eliberată de exploatare şi bazată tot mai mult pe cuceririle tehnicii şi ştiinţei contemporane implică în mod obiectiv cerinţa ca fiecare, *în însăşi calitatea sa de muncitor*, să-şi formeze un orizont profesional-cultural crescînd.

Din analiza preferinţelor doritorilor de învăţătură se desprind şi alte constatări şi concluzii importante.

Astfel, din cei 84 de muncitori care au declarat că vor să se înscrie într-o şcoală de cultură generală, numai 4 au peste 35 de ani (în intenţia cărora este întregirea pregătirii şcolare la nivelul şcolii elementare). De asemenea, orientarea tineretului spre învăţămîntul mediu seral se vădeşte şi mai bine dacă avem în vedere faptul că din cei 28 de muncitori pînă la vîrsta de 20 ani care şi-au exprimat intenţia de a-şi continua studiile (în cadrul categoriei respective de vîrstă au fost completate 38 de chestionare), 20 au optat pentru şcoala medie serală.

Se poate considera că, în viitor, numărul celor care vor dori să urmeze cursurile şcolilor serale pentru tineretul muncitoresc, va creşte tot mai mult, tinzînd spre a îmbrăţişa majoritatea covîrşitoare a absolvenţilor şcolilor profesionale. În consecinţă, se vădeşte ca oportună *lărgirea corespunzătoare a capacităţii de cuprindere* a şcolilor şi secţiilor serale de grad mediu, ca şi a facultăţilor serale, care ambele întruchipează principiul şi sistemul atît de important al îmbinării învăţămîntului cu munca productivă.

În rîndurile celor 64 de muncitori care şi-au exprimat intenţia de a urma în viitorul apropiat cursurile învăţămîntului tehnic mediu şi superior (în majoritatea cazurilor şcoala tehnică de maiştri) predomină de asemenea muncitorii tineri, în vîrstă de pînă la 30 de ani.

În general, tineretul dornic de a învăţa se orientează vizibil, cu precădere spre forme superioare de instruire cultural-tehnică (şcoală medie de cultură generală şi şcoală tehnică), pentru care au optat, de pildă, în categoriile de vîrstă pînă la 25 de ani într-un procent de peste 62%, iar muncitorii pînă la 20 de ani într-un procent chiar de peste 85%.

Aceste cifre reflectă o tendinţă pozitivă şi extrem de însemnată. Fără a minimaliza cîtuşi de puţin importanţa deosebită a continuării, măcar în viitorul apropiat, a cursurilor de scurtă durată de ridicare a calificării şi de specializare, tendinţa menţionată merge în întîmpinarea cerinţelor obiective din ce în ce mai sporite faţă de pregătirea profesională a noului tip de lucrător, în a cărui activitate se îmbină în mod organic efortul fizic cu gîndirea creatoare şi creşte ponderea funcţiilor intelectuale.

Am văzut că majoritatea covîrşitoare a celor dornici de a studia în şcoli şi la diferite cursuri vor să devină *lucrători de înaltă calificare*. În acelaşi timp este firesc faptul că destul de mulţi tineri din rîndurile muncitorilor anchetaţi tind mai departe şi — bazîndu-se pe posibilităţile nelimitate ce s-au creat în regimul democrat-popular pentru cultivarea aptitudinilor şi talentelor, pentru ocuparea oricărui loc de muncă în funcţie de capacitatea omului, pentru dezvoltarea multilaterală a personalităţii — se gîndesc să devină ingineri iar unii profesori, medici sau actori. „Una din cele mai de seamă cuceriri ale revoluţiei socialiste constă în aceea — spune tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej — că cultura a devenit un bun al maselor populare, a pătruns în viaţa lor de zi cu zi. Fiecare cetăţean al ţării are posibilitatea să înveţe, să se cultive, să-şi dezvolte multilateral aptitudinile, să-şi manifeste talentul şi capacitatea creatoare" [1].

Societatea care „va da prilej membrilor ei să aplice omnilateral aptitudinile lor dezvoltate omnilateral" [2], devine în ţara noastră tot mai mult o realitate incontestabilă.

Avîntul din ce în ce mai impetuos al pregătirii profesional-tehnice şi cultural-generale a clasei muncitoare este un element al împlinirii acestui ţel măreţ. Tocmai în aceasta constă o principală semnificaţie socială a procesului studiat.

ЗАМЕЧАНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНО РАСШИРЕНИЯ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОГО КРУГОЗОРА РАБОЧИХ В РНР

(на основе статистческих данных и социалистических исследований, проведенных на предприятиях)

РЕЗЮМЕ

В целях составления работ относительно некоторых аспектов развития социалистического сознания рабочего класса на современном этапе развития РНР, отделение исторического материализма Института философии Академии РНР произвело ряд социологических исследований на следующих трех крупных предприятиях Бухареста: заводы Семэнэтоаря (УМАС), Гривица Рошие и им. 23-го Августа. В рамках

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvîntări, 1959—1961*, p. 450.
[2] K. Marx şi F. Engels, *Opere*, vol. 4, Bucureşti, Edit. politică, 1958, p. 378.

этих исследований наблюдался процесс расширения научно-технического кругозора рабочих. На основе полученных во время исследований данных авторы делают некоторые выводы относительно этого процесса.

Объектом исследований явилось выяснение существующего положения, касающегося уровня обучения рабочих на данных предприятиях. На основе таблицы, отражающей состав рабочих по образованию по возрастным категориям, авторы проанализировали новые качественные изменения, происшедшие за годы народно-демократического строя в деле профессионально-технического обучения рабочего класса, по сравнению с положением, существовавшим в буржуазно-помещичьей Румынии, а также отметили особенности этого процесса и необходимость непрерывного роста культурно-технического образования.

Из анализа данных таблиц вытекает следующее:

1. На исследованных предприятиях имеется значительное число категорий рабочих с общеобразовательной школьной и профессиональной подготовкой выше уровня первоначальной школы.

2. Имеется обратное соотношение между степенью школьной подготовки и возрастом рабочих, что указывает на тенденцию к значительному росту их профессионально-технической подготовки от поколения к поколению. В подготовке сформировавшегося в годы народно-демократического строя поколения рабочих преобладает и все больше растет удельный вес умственного обучения.

3. В рамках общей тенденции роста профессионально-технической подготовки наблюдаются на исследованных производственных предприятиях и некоторые специфические особенности, определяемые комплексным взаимодействием ряда факторов. Анализ последних показывает, что в условиях социализма главным и наиболее устойчивым фактором, определяющим особенности и ритм исследованного процесса, является профессиональная подготовка и требования, предъявляемые технической базой непрерывно развивающегося социалистического производства.

В свете этих требований автор рассматривает вопросы качественного улучшения содержания и эффективности некоторых главных звеньев системы профессионально-технического обучения рабочих, занятых на производстве. Так, например, в работе показывается, что прохождение курсов среднего и высшего обучения без отрыва от производства стало поистине массовым движением рабочей молодежи.

Авторы подчеркивают также важность и значение большого интереса, проявляемого рабочими к пополнению своих знаний и преобретению высшей профессионально-технической подготовки. Так, из таблицы, составленной на основе ответов, полученных при анкетном опросе рабочих механического цеха завода „Семэнэтоаря" и сопоставленных с результатами анкет, составленных и на других исследованных предприятиях, видно сознательное понимание большинством рабочих необходимости постоянного расширения их научно-технического кругозора.

Из анализа высказанных пожеланий обучаться авторы делают вывод, что обучающаяся молодежь стремится, главным образом, к по-

лучению высшего культурно-технического образования, широко проявляя свои склонности и таланты, всесторонне развивая личность, что объясняет общественное значение исследованного процесса.

В то же время изучение причин стремления рабочих к продолжению обучения, а также и некоторых трудностей, встречаемых еще в деле привлечения всех рабочих в организованные формы профессионально-технического обучения, позволяют авторам сделать некоторые предложения по дальнейшему развитию и совершенствованию форм профессионально-технического обучения.

AU SUJET DE L'ÉLARGISSEMENT DE L'HORIZON TECHNIQUE-SCIENTIFIQUE DES TRAVAILLEURS DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

(Sur la base de données statistiques et de recherches sociologiques entreprises dans diverses usines)

RÉSUMÉ

Pour élaborer un ouvrage concernant certains aspects du développement de la conscience socialiste de la classe ouvrière dans l'étape actuelle de développement du pays, le secteur de matérialisme historique de l'Institut de philosophie de l'Académie de la République Populaire Roumaine a effectué des recherches sociologiques dans trois grandes entreprises de Bucarest, à savoir : les usines „Semănătoarea" (U.M.A.S.), „Griviţa Roşie" et „23 August", dans le cadre desquelles a été étudié, entre autres, le processus d'élargissement de l'horizon professionnel-technique des travailleurs. Sur la base des données et des faits fournis par les recherches entreprises, les auteurs en détachent certaines constatations et certaines conclusions concernant ce processus.

Un premier objectif dans les recherches menées a été d'enregistrer la situation existante en ce qui concerne le niveau d'industrie des travailleurs des usines mentionnées. Sur la base d'un tableau présentant *la composition des travailleurs d'après leurs études et leur âge*, les auteurs analysent les transformations qualitativement nouvelles qui ont lieu au cours des années de régime de démocratie populaire sur le terrain de l'instruction technique-professionnelle de la classe ouvrière, en opposition avec la situation existante dans la Roumanie des bourgeois et des propriétaires terriens, les particularités que ce processus manifestent, la nécessité d'élargir sans cesse l'horizon culturel-technique.

De l'analyse des données du tableau il ressort :

1. Dans les unités examinées, il y a un poids spécifique accentué qui porte sur les catégories de travailleurs ayant un degré d'instruction scolaire de culture générale et professionnelle supérieure au niveau de l'école élémentaire.

2. Il y a un rapport inverse entre le degré d'instruction scolaire et l'âge des travailleurs, rapport indiquant une tendance vers un accroissement considérable de leur horizon professionnel-technique d'une génération à l'autre. Dans la préparation des générations formées au cours des années du régime de démocratie populaire, le poids de l'instruction intellectuelle prédomine et s'accroît toujours davantage.

3. Dans le cadre de la tendance générale d'accroissement de la préparation professionnelle-technique des travailleurs, il se manifeste aussi certaines particularités spécifiques pour les unités productives étudiées, particularités déterminées par l'interaction complexe de toute une série de facteurs. L'analyse de ces facteurs démontre que dans les conditions créées par le socialisme, le facteur principal et le plus stable, qui décide des caractéristiques et du rythme du processus étudié, est constitué par la composition professionnelle et par les exigences soulevées par la base technique de la production sociale, en continuel progrès.

A la lumière de ces exigences, les auteurs insistent sur l'amélioration qualitative du contenu et de l'efficacité de certains aspects principaux du système d'instruction professionnelle-technique des travailleurs se trouvant dans la production. Il est démontré par exemple que la fréquentation des cours de l'enseignement moyen et supérieur sans faire sortir l'ouvrier de la production, est devenu un véritable mouvement de masse de la jeunesse ouvrière.

L'article souligne de même l'importance et la signification que présente l'intérêt particulier manifesté par les travailleurs pour compléter leurs études et pour acquérir une qualification professionnelle-technique supérieure. Le tableau établi sur la base des réponses reçues au cours de l'enquête effectuée à l'aide de questionnaires à la section mécanique de l'usine «Semănătoarea», confronté avec les résultats de l'enquête menée dans toutes les unités étudiées, consigne à l'aide des chiffres la compréhension consciente de la majorité des travailleurs pour la nécessité d'élargir d'une manière continue leur horizon culturel-technique.

De l'analyse des préférences marquées par ceux qui désirent étudier, les auteurs de l'article détachent la conclusion que la jeunesse assoiffée d'étude s'oriente de préférence vers des formes supérieures d'instruction culturelle-technique, de cultivation des aptitudes et des talents, de développement multilatéral de la personnalité, ce qui explique la signification sociale du processus examiné.

La recherche des motifs qui expliquent le désir de la majorité des travailleurs de continuer leurs études, ainsi que celle de certaines difficultés qui se manifestent dans cette action qui vise à attirer tous les travailleurs dans les formes organisées de l'instruction professionnelle-technique, permet en même temps aux auteurs de faire certaines suggestions en vue du développement et du perfectionnement de ces formes.

NON-ETICA EXISTENȚIALISTĂ

DE

DUMITRU GHIȘE

Sfîșiat de contradicții adînci și de neîmpăcat, capitalismul și-a pierdut, de drept, rațiunea de a exista. Consecințele acestei iraționalități istorice se manifestă, cu fiecare zi ce trece, tot mai grav, pe toate planurile vieții capitaliste : în economie și artă, în politică și filozofie, în știință și etică etc. Prin ceea ce are mai caracteristic, capitalismul contemporan a devenit de un radical și cinic antiumanism. O demonstrează limpede și eforturile prin care filozofia burgheză încearcă să fundamenteze o nouă etică, reînnoindu-i „valorile".

Descalificarea unor mai vechi teze etice — formulate de un Nietzsche, Strindberg, Artîbașev ș.a. — prin eșuarea lor în apele fascizante ale urii față de om, în apologia brutalității și bestialității a solicitat, prin forța împrejurărilor, canalizarea eforturilor filozofiei burgheze contemporane și spre o refundamentare a eticii. Puzderia de încercări, grupuri, școli, curente care împînzesc cîmpul eticii nu demonstrează însă decît incapacitatea funciară a filozofilor burghezi de a întemeia o etică autentică. Acolo unde proprietatea privată burgheză desfigurează orice valoare, iar „binele", „dreptatea", „libertatea" etc. se întemeiază exclusiv pe principiile individualismului excesiv, nu există teren pentru elaborarea științifică a eticii. Aceasta și explică de ce „noile" teorii etice burgheze — fie ele intuiționiste, fenomenologiste, neopozitiviste, existențialiste etc. — nu fac altceva decît să reediteze infructuos idei cu un mai vechi stagiu reacționar și, de pe aceleași poziții idealiste abstracte, „universale", anistorice și antiistorice, egoist-individualiste, să ancoreze în rada unui binecunoscut nihilism moral.

Intuiționismul etic contemporan — reprezentat de un George Moore, David Ross, Charles Browd, Harold Pritchard ș.a. —, răspîndit mai ales în Anglia și S.U.A., postulează o morală „extraterestră", desprinsă de realitățile sociale. Adepții teoriei fenomenologice a valorii pe linia de gîndire elaborată de N. Hartman, Max Scheler și Dietrich Hildebrand exaltă ideea unui „realism ontologic" al valorilor morale, sfera acestora

din urmă distingîndu-se, în sensul platonic al cuvîntului, de „sfera existenţei" [1]. Dacă pragmatiştii transformaseră de mult etica într-o simplă chestiune oportunistă de adaptare, neopozitiviştii consideră pur şi simplu că judecăţile etice sînt „lipsite de sens". Ele exprimă doar emoţii şi pot fi comparate cu un strigăt (Ayer), exprimă doar îndemnuri la acţiune (Ch. L. Stevenson) sau adeziunea faţă de mijloace potrivite folosului nostru personal (C. I. Lewis) [2].

Eludînd caracterul istoric şi de clasă al moralei, privind omul sub specia eternităţii, ca o „generalitate ireală" — cum spunea Marx — , prin caracterul lor abstract şi evazionist, într-un cuvînt neştiinţific, aceste teorii nu sînt altceva decît o mărturie neîndoielnică a crizei tot mai adînci în care s-a afundat etica burgheză contemporană.

„Şi, în acest pustiu, a răsunat glasul existenţialiştilor...", cum se exprimă plastic Barrows Dunham [3].

Straniu dar răspicat, glasul acestei filozofii s-a făcut tot mai insistent auzit, condamnînd întreaga gîndire care — întorcînd spatele realului şi existenţei concrete, problemelor ridicate de istoria reală cu contradicţiile ei, de individul real cu dramele sale — eşuase într-o metafizică abstractă şi inoperantă. Dacă Hans Reichenbach în *The Rise of Scientific Philosophy* afirma că, „în condiţiile analizei contemporane a cunoaşterii, existenţa eticii cognitive nu este posibilă", existenţialismul, dimpotrivă, îşi asumă în cadrul filozofiei occidentale „rolul de conştiinţă, de conştiinţă morală" [4]. Această filozofie pretinde că îl poate învăţa pe om, aflat la marginea abisului, să se conserve, să-şi păstreze demnitatea şi independenţa, apărîndu-l „de sine însuşi, de teribila ispită spre neomenie, căreia... îi cad pradă — în mare măsură fără să fie conştiente de acest lucru — atît de multe fiinţe umane" [5]. Pentru toate aceste pretenţii ale filozofiei existenţialiste, J. P. Sartre îşi numeşte propria-i filozofie drept un autentic umanism şi consideră că recenta sa carte, intitulată *Critique de la raison dialectique* pune bazele unor „Prolegomene pentru întreaga antropologie viitoare".

În faţa unor atari proiecte, nu lipsite de grandilocvenţă şi patetism, se pune, firesc, întrebarea : în ce constă aportul existenţialismului care „de la Heidegger la Jaspers în Germania, de la Sartre la Gabriel Marcel în Franţa... dă un stil dramatic filozofiei contemporane?" [6]. Care sînt meritele acestei filozofii care pretinde a-l apăra pe om de teribila „ispită spre neomenie?" Este existenţialismul o soluţie „concretă" dată condiţiei „omului concret" şi problemelor lui reale, un fundament solid al unei etici autentic umaniste? Sau stilul acesta „nou şi dramatic" nu este altceva decît expresia haosului şi a catastrofei capitaliste reflectate pe plan teoretic, consecinţa neputinţei funciare a filozofiei burgheze contemporane de a se

[1] Vezi şi Mario Bunge, *Abordarea ştiinţifică a eticii*, în „Probleme de filozofie", 1960, nr. 1.

[2] Vezi şi K. A. Şvarţman, *Neopozitivismul încearcă să distrugă etica*, în „Probleme de filozofie", 1961, nr. 1.

[3] Barrows Dunham, *Existenţialismul*, în „Probleme de filozofie", 1960, nr. 9, p. 89.

[4] *Ibidem*.

[5] Gabriel Marcel, *Les hommes contre l'humain*, Paris, 1951, p. 185.

[6] R. Garaudy, *Perspectives de l'homme*, Paris, PUF, 1961, p. 9.

apropia de realitate și de a găsi soluții problemelor investigate? Nu cumva sub aura „participării la istorie" se ascund doar subterfugiile sofistice clasice ale idealismului care, simțindu-se azvîrlit peste bord, caută cu insistență să-și întoarcă fața spre concret, spre om și problemele lui, și, în acest fel, să se mențină pe linia de plutire? O cercetare mai atentă a principalelor teze existențialiste este în măsură să dezvăluie limpede, adevărata față a lucrurilor.

★

A expune sistematic tezele filozofiei existențialiste este cel puțin dificil dacă nu imposibil. Sören Kierkegaard, unul din predecesorii acestei concepții, era cuprins de „spaimă" la gîndul că mai tîrziu gîndirea sa va fi expusă metodic într-o articulație logică, sistematică, de la vreo catedră oarecare. S-a străduit ca atare să facă tot ceea ce i-a stat în putință pentru a preîntîmpina o asemenea eventualitate. Nu pot fi acuzați că nu și-au urmat maestrul nici existențialiștii contemporani. Și, dacă, așa cum spunea Vauvenargue, „claritatea este zeul filozofiei" atunci existențialismul este cu desăvîrșire ateu. Prolix și confuz, cu o terminologie abscunsă, cu o fluență cratyliană a ideilor, ambiguu și sofist, existențialismul nu este propriu-zis o *construcție* conceptuală, ci o haotică și contingentă *aglomerare*. Pe bună dreptate, Paul Foulquié putea să spună că există tot atîtea filozofii existențialiste cîți existențialiști. Depășind limitele propriu-zise ale filozofiei și erijîndu-se într-un fel de orientare fundamentală a culturii burgheze, existențialismul are în același timp un arbore genealogic mai mult decît stufos. Cu „rădăcini" care, de la Socrate și stoici (G. Marcel își intitulează propria filozofie drept neosocratism creștin), ajung prin sfinții Augustin și Bernard la Pascal, Maine de Biran și mai apoi Kierkegaard, existențialismul s-a despărțit în două mari ramuri: creștină (Jaspers, Berdiaev, Kestov, Gabriel Marcel) și atee (Heidegger, Sartre). Deși produs al unor anumite condiții social-istorice (înfrîngerile militare din 1918 pentru Heidegger, cele din 1940 pentru existențialiștii francezi), cînd lipsa oricărei perspective obiective pentru burgheziile respective se resimțea acut [1], existențialismul francez a cîștigat o fizionomie aparte față de cel german, pe care de altfel îl frecventase. Dacă „soluția" pentru germani a fost nazismul, existențialismul francez a căutat din răsputeri să fie un „umanism" [2]. Din aceste împrejurări complexe derivă o serie întreagă de deosebiri și chiar dispute între existențialiști. Sartre îl va prelua pe Heidegger în mod „critic", subliniindu-i unele puncte nevralgice și încercînd să-l depășească. Gabriel Marcel, care la un moment dat numea exis-

[1] După năruirea regimului wilhelmian și a imperiului colonial, burghezia germană făcea față tot mai greu atît presiunii imperialismului țărilor învingătoare, cît și mișcării revoluționare din interior. La rîndul ei, burghezia franceză se afla în situația cînd mișcarea muncitorească și mișcarea de eliberare național-colonială îi zdruncinau din temelii pozițiile. Născut într-o perioadă de criză a culturii burgheze, cînd se simțea nevoia unei noi concepții despre lume, existențialismul a apărut — cum remarcă într-un studiu recent P. P. Gaidenko — „într-o Europă zguduită nu numai de primul război mondial, ci mai ales de evenimentele care s-au petrecut în acest timp în Rusia Sovietică" (*Problema individului în existențialism*, în „Analele rom.-sov.", seria filozofie, 1962, nr. 2, p. 126).

[2] M. Ralea, *Cele două Franțe*, București, E.S.P.L.A., 1956, p. 116.

tenţialismul lui Jaspers şi Sartre „refugiul luciferian al unei individualităţi rebele", polemizează cu Sartre ateul, dezvăluind atitudinea politică pe care acesta din urmă a avut-o în cîteva împrejurări concrete etc. Fără a trece cu buretele peste certe aspecte deosebitoare existente în concepţiile existenţialiştilor contemporani, cercetarea prezentă îşi propune să desprindă nu ceea ce îi deosebeşte pe existenţialişti, ci să surprindă, în primul rînd, ceea ce le este comun şi îi uneşte. De altfel, în ciuda faptului că fiecare reprezentant de seamă al existenţialismului se consideră distonant faţă de restul taberei ideologice din care face parte, cercetătorului atent al acestei filozofii nu-i poate scăpa identitatea unor teze existenţialiste fundamentale, chiar atunci cînd aceasta nu rezultă dintr-o formulare *expressis verbis*[1].

Consecventă pînă la capăt principiului său de „construcţie" = lipsa oricărui principiu, filozofia existenţialistă nu a elaborat o teorie etică sistematică. J. P. Sartre, de exemplu, abia în ultimele pagini ale cărţii sale *L'Être et le Néant*, intitulate *Perspective morale*, formulează sarcina schiţării unei etici. „Schiţarea" a continuat să rămînă, în ciuda eforturilor existenţialiste, în acelaşi stadiu incipient. Aceasta nu înseamnă însă că în întinsa literatură existenţialistă nu abundă referirile directe sau implicate privitoare la problemele eticii. Oprindu-se cu exclusivitate asupra persoanei umane, „universul" categorial existenţialist, prin forţa împrejurărilor, vizează, într-o formă sau alta, şi „fiinţa" morală a acestuia, reflexiile asupra soartei omului abundînd în scrierile existenţialiste. Rezultanta care se degajă din această haotică revărsare de concepte existenţialiste aproximează întrucîtva profilul unei „teorii" etice.

★

Categoria centrală în jurul căreia gravitează întregul existenţialism contemporan este aceea de „existenţă". Din accepţia dată existenţei se degajă toate tezele existenţialiste, inclusiv cele etice[2]. Contribuţia danezului Kierkegaard este, din acest punct de vedere, *alfa* alfabetului existenţialist, „caligrafiat" în continuare de M. Heidegger, K. Jaspers, J. P. Sartre, Gabriel Marcel, A. Camus, Simone de Beauvoir ş.a. „Pentru a face mai bine înţelese ambiţiile sale prezente şi funcţia sa (a existenţialismului — *D. G.*), trebuie să revenim în urmă la timpul lui Kierkegaard...", mărturiseşte J. P. Sartre[3].

În numele „concretului", reclamat cu atîta insistenţă de existenţialişti, Kierkegaard combătea hegelianismul, pentru că, fiind construit sub specia eternităţii şi universalităţii, era abstract şi arunca peste bord

---

[1] Aşa, de exemplu, tema dublei alienări a *existenţei-pentru-sine* şi a aspiraţiei sale spre totalitatea *existenţei-în sine-pentru-sine*, prezentă în întregul existenţialism, inclusiv cel ateu, nu este, după expresia lui Jan Kanapa, decît transpoziţia temei imperfecţiei metafizice a omului şi a aspiraţiei sale spre dumnezeu, temă religioasă prin excelenţă (vezi *L'existentialisme n'est pas un humanisme*, Ed. Soc., Paris, 1947). Aceeaşi apreciere se găseşte şi la H. Mougin, T. I. Oizerman ş. a. Pînă şi personalistul E. Mounier apreciază în acelaşi fel „distincţia" dintre existenţialismul ateu şi cel creştin.

[2] Vezi *Idealismul subiectiv contemporan*, Bucureşti, Edit. ştiinţifică, 1958, p. 444.

[3] J. P. Sartre, *Questions de méthode*, în „Les temps modernes", septembrie 1957, nr. 139, p. 342.

temporalul, ființarea omului muritor, „existența" lui „concretă". De pe pozițiile romantismului reacționar creștin, Kierkegaard a opus conceptului hegelian unul strict subiectivist. „Existența kierkegaardiană este *munca* (le travail) vieții noastre interioare..."[1]. Această „viață subiectivă, în măsura în care este trăită, nu poate să constituie un obiect al cunoașterii; ea scapă cunoașterii în principiu..."; această „interioritate" regăsită ca „aventură personală a fiecăruia în fața altora și a lui Dumnezeu", iată ceea ce Kierkegaard a numit *existență*" — spune Sartre [2]. Așadar, la Kierkegaard, existența este în primul rînd, conștiință de sine a individului, a „unicului, a marelui însingurat, în raport direct și privat cu transcendența, ca Abraham, Iov și apostolii", cum se exprima un zelos propagator autohton al ideilor filozofului danez. Existența „concretă", redusă la trăirea subiectivă irațională, este, în același timp, o „proprietate eternă și inalienabilă" a individului, care îi „aparține numai lui și nici o istorie în general nu trebuie să se atingă de acest domeniu" [3]. Afirmarea acestei „realități trăite" Sartre o consideră a fi marele progres pe care Kierkegaard l-ar fi realizat față de Hegel [4]. „Progresul", după cum se poate vedea încă de pe acum, nu constă decît în retranșarea de pe pozițiile idealismului obiectiv pe cele ale idealismului subiectiv, în abandonarea raționalismului hegelian și înlocuirea lui cu un iraționalism de sorginte mistică, în repudierea universalului abstract. De la acest izvor al existenței concepute ca trăire subiectivă [5] s-au adăpat, într-o măsură mai mare sau mai mică, toți existențialiștii de mai tîrziu. „Noțiunea de existență care stă la baza întregului existențialism este preluată de la Kierkegaard", constată Ernst von Aster [6].

Urmașii de mai tîrziu ai lui Kierkegaard au încercat însă ca, păstrînd poziția idealist-subiectivă a filozofului danez, să salveze totodată idealismul obiectiv hegelian, repudiat prin critica kierkegaardiană și, în acest fel, să găsească o a treia cale în filozofie, deasupra materialismului și a idealismului.

Încercarea de a realiza prin mijlocirea fenomenologiei lui Husserl această dublă joncțiune între cele două variante ale idealismului n-a dus decît la agravarea caracterului echivoc, la accentuarea ambiguității categoriei fundamentale cu care operează existențialismul. Distincția făcută de Heidegger între *Sein* și *Dasein*, iar, după el, de Sartre, între *l'en-soi* și *le pour-soi*, ca două tipuri deosebite de existență, a sporit și mai mult complicațiile și confuziile. Tribulațiile fenomenologice ale existențialiștilor nu i-au putut ajuta pe aceștia din urmă să depășească limitele înguste ale subiectivismului și iraționalismului în care se încarcerase Kierkegaard. Astfel, Sartre afirmă că „praxis-ul individual", adică „experiența trăită"

---

[1] J. P. Sartre, *op. cit.*, p. 345.

[2] *Ibidem*, p. 344.

[3] Vezi S. Kierkegaard, *Entweder-Oder*, Jena, 1922, p. 146—147.

[4] J. P. Sartre, *op. cit.*, p. 348.

[5] V. Kovalghin apreciază că din acest punct de vedere, deși existențialiștii se consideră la antipodul pozitivismului, tezele lor nu se deosebesc cu nimic de cunoscutele teze machiste (vezi *Marksistskaia filozofiia protiv idealisma i metafiziki*, Minsk, 1961, p. 81).

[6] Ernst von Aster, *Die Philosophie der Gegenwart*, Leyda, 1935, p. 162, cit. apud. I. M. Borodai și P. P. Gaidenko, în „Analele romîno-sovietice", seria filozofie, nr. 3/1961.

a individului, trebuie considerat ca fundamentul concret al istoriei și că doar prin scormonirea acestei „experiențe" cu ajutorul psihanalizei se ajunge la singurele revelații autentice ale existenței. Prin consecințele la care a dus și în cadrul existențialismului, metoda fenomenologică, așa cum arăta Lucien Sève, s-a dovedit că „nu este nimic altceva decît un oarecare vocabular descriptiv al faptelor de conștiință, un avatar « modern » al vechii introspecții" [1].

Existența de natură subiectivă și irațională [2] este, din punctul de vedere existențialist, necesarmente, și contingentă. Această categorie nu este altceva decît „o rafinare a dogmei nominaliste că date sînt numai « existențe » individuale, contingente, strict concrete, fără legătură interioară, absurde, « gratuite », care nu pot fi « explicate » sau « deduse »", după cum constata Mircea Florian [3]. J. P. Sartre se exprimă fără echivoc : „Esențialul este contingența. Vreau să spun că, prin definiție, existența nu este necesitate. A exista înseamnă *a fi aici* pur și simplu. Existenții apar, pot fi *întîlniți*, dar niciodată nu pot fi deduși ... contingența nu este o aparență înșelătoare, o părere pe care o putem risipi ; ea este absolutul și ca atare, gratuitatea perfectă" [4]. Mai mult, *existența — pentru sine*, adică existența specific umană, devine ca atare numai ca rezultat al neantizării, al negării absolute a tot ceea ce nu este conștiință. Căci, după cum afirmă Sartre, „ea este modul de a fi a ceea ce nu este, și de a nu fi a ceea ce este ; ea este, nu sinteză de sinteză cu sine, ci prezență de sine, ea este separată de sine prin *nimic* ; dar acest nimic există ; acest nimic care o separă de sine este neantul. *Existența-pentru-sine* este prezența de sine la distanță de sine ; *existența-pentru-sine* este fisura neantului în *existența-în-sine*, ea este *pentru sine* în măsura în care este neantizare a *în-sine*-lui, o decomprimare a existenței" [5]. Neantul devine astfel însușirea fundamentală a existenței.

Aceste idei despre „existență" și „neant", despre contingența absolută și existență fără nici o punte de legătură între ele, care pur și simplu trăiesc și pot fi întîlnite, dar niciodată nu pot fi explicate și deduse, au condus inevitabil la articularea unei teorii filozofice globale despre o lume haotică, absurdă, irațională, în care omul — ființa cea mai importantă din Univers, după cum o afirmă înșiși existențialiștii — este condamnat la suferință, este copleșit de spaimă și îngrijorare, simte suflul metafizic al morții și o greață existențială permanentă. „În acest moment ... dacă eu exist *este pentru că* eu am oroare de a exista — exclamă Antoine Roquetin, unul dintre cunoscuții eroi ai beletristicii existențialiste. — Sînt eu, eu care mă trag din neantul spre care aspir : ura, dezgustul

---

[1] Lucien Sève, *J. P. Sartre et la dialectique*, în „La nouvelle critique", februarie, 1961, p. 95.

[2] „Afirmarea existenței este un fel de sentiment care nu poate fi intelectualizat nu se poate transforma în judecată fără a-și schimba natura, fără a-și pierde, poate, întreaga semnificație" Gabriel Marcel în „Journal Métaphysique"),

[3] M. Florian, *Misologia, sau „filozofia absurdului"*, în „Cercetări filozofice", 1958, nr. 1, p. 57.

[4] J. P. Sartre, *La nausée*, Gallimard, 1938, p. 185.

[5] Apud H. Mougin, *La sainte famille existentialiste*, p. 134.

de a exista, acestea sînt tot atîtea moduri de a mă face, de a mă adînci în existență" [1].

Rupînd generalul de individual și ipostaziind existența individuală, contingentă, „insulară", „concretă", existențialiștii consideră că la nivelul uman existența precede esența. În acest punct, semnificația tezelor existențialiste se strămută de pe planul ontologic pe cel etic ; omul, care *este* o pură existență singulară și contingentă, nu devine ca atare, nu-și dobîndește esența decît în măsura în care și-o alege. Libertatea lui este absolută și singur decide dacă angajîndu-se va fi bun sau rău. „Existența în sensul modern — scrie Merleau-Ponty — este mișcarea prin care omul este în lume, se angajează într-o situație fizică și socială care devine punctul său de vedere asupra lumii..." [2]. Singur, aruncat în lume, aducînd cu el neantul, omul se află în fața unei alternative absolute, în fața unui „sau-sau" absolut, cum se exprimă Kierkegaard, iar pentru a-și depăși situația, el trebuie să *aleagă*. „În măsura în care aleg, exist, dacă nu aleg nu exist" — spune Jaspers [3]. „Alegînd, el (omul — *D. G.*) se creează, acționînd el se face" — spune Sartre [4].

În felul acesta, printr-o teză a cărei raționalitate aparentă nu poate fi negată, existențialiștii consideră că au fundamentat teoretic redobîndirea demnității omului, ca ființă absolut liberă. Posibilitatea de a se „proiecta" în viitor, ca rezultat al unei alegeri totalmente nedeterminată, reprezintă pentru existențialiști tocmai libertatea, această însușire fundamentală a existenței specific umane datorită căreia omul poate să „devină ceea ce este". Printr-o terminologie improprie, datorită căreia termenului de *esență* i se deturnează conținutul [5], teza existențialistă a primatului existenței asupra esenței a fost transformată în însuși temeiul libertății. În *L'existentialisme est un humanisme*, J. P. Sartre scrie : „Dacă într-adevăr existența precede esența... nu există determinism, omul este liber, este libertate. Nu avem nici înapoia noastră, nici înaintea noastră justificări și scuze. Sîntem singuri, fără scuze. Este ceea ce aș exprima spunînd că omul este condamnat să fie liber. Condamnat fiindcă el nu s-a creat pe sine însuși și, de altfel, totuși liber, deoarece el este responsabil de tot ceea ce face" [6]. Sfera acestei responsabilități este atît de întinsă încît, potrivit existențialiștilor, „fiecare din actele noastre pune în joc tîlcul lumii întregi și rostul omului în univers", după cum se exprimă Foulqué [7]. Tocmai această dilatare maximă a responsabilității constituie argumentul în care existențialiștii caută să demonstreze umanismul deplin al propriilor lor concepții.

---

[1] J. P. Sartre, *La nausée*, p. 143.

[2] Maurice Merleau-Ponty, *La querelle de l'existentialisme*, în „Ecrits de France", 1946, nr. 3, p. 73.

[3] K. Jaspers, *Philosophie*, vol. II, Berlin, 1956, p. 182.

[4] Dominique Aury, *Une entrevue avec Jean-Paul Sartre*, în „Ecrits de France", 1946, nr. 3, p. 69.

[5] Vezi Clara Dan, *Funcția socială reacționară a existențialismului lui J.-P. Sartre*, în „Cercetări filozofice", 1961, nr. 5, p. 1 155—1 156.

[6] J.-P. Sartre, *L'existentialisme est un humanisme*, 1946, p. 36—37.

[7] P. Foulqué, *L'existentialisme*, 1951, p. 62, cit. apud M. Ralea, *Cele două Franțe*, p. 121.

Fără îndoială, luată în sine, ideea responsabilității omului pentru fiecare din actele sale este pozitivă. Din această cauză ea poate constitui punctul de plecare în elaborarea unei etici autentice, umaniste, cu caracter normativ. Modul în care existențialiștii au golit însă categoria existenței de conținutul ei obiectiv și au transformat dialectica libertății într-o sofistică speculativă, într-o neîntreruptă dramă individuală, i-a împiedicat să dea un conținut real, social-istoric categoriilor eticii. Numai aparent s-ar putea crede, așa cum pretinde Simone de Beauvoir[1] că existențialismul a izbutit să ofere omului posibilitatea de a dobîndi o conștiință clară a situației lui în lume, ajutîndu-l să-și asume această condiție ; că departe de a fi antiumanism și o concepție pesimist-paseistă, existențialismul este unicul și autenticul umanism, o filozofie a acțiunii ; că, în sfîrșit, instituind o totală responsabilitate pentru actele și demersurile omului, jalonează normele unei etici pline, în egală măsură, de responsabilitate umană. „Ideea libertății absolute — scrie K. A. Șvarțman, dezvăluind pericolul și funcția socială reacționară a existențialismului — așa cum apare la existențialiști creează aparența încrederii în om, în capacitățile sale creatoare. De aici și influența ei asupra anumitor cercuri de intelectuali. Ea creează iluzia că în capitalism fiecare om poate fi stăpîn pe soarta sa, își poate făuri fericirea și își poate alege ceea ce dorește" [2]. Demascarea conținutului de idei reacționar și antiuman al filozofiei existențialiste se dovedește a fi, pentru toate aceste motive, de o stringentă actualitate.

În *Sfînta familie*, Marx arătase că umanismul real, autentic, nu are „dușman mai primejdios decît *spiritualismul* sau *idealismul speculativ*, care în locul *omului individual real* pune «*conștiința de sine*» sau «spiritul»" [3]. În ciuda pretenției sale de a fi o filozofie a concretului, a omului real, existențialismul, prin metafizica sa irațională, a pronunțat un divorț total între gîndire și realitate, situîndu-se la marginea și în afara istoriei reale a oamenilor și a societății în care aceștia trăiesc. În locul omului concret, real, existențialismul prezintă o fantomă a acestuia, descrie un om abstract, confecționat formal, fără conținut și determinare. Gravitînd cu exclusivitate pe orbita subiectivismului și a individualismului exacerbat, „istoricitatea" existențialismului nu depășește aceste limite înguste care, în loc să-l „înrădăcineze în istorie", îi barează iremediabil drumul spre ea. Descripția ontologică a existențialiștilor nu este altceva decît descripția ideologică mitică a situației actuale a burgheziei, clasă obligată de istorie să-i părăsească scena. „Existențialismul care își propune ca obiect existența umană ca totalitate, în fapt, reduce existența omului la existența conștiinței sale, mai exact, la conștiința existenței sale. Dar trebuie precizat : existențialismul reduce omul la o *anumită* structură de conștiință, o conștiință de clasă, o conștiință de burghez decadent. Existențialismul, departe de a fi un umanism, se afirmă în mod funda-

---

[1] Simone de Beauvoir, *L'existentialisme et la sagesse des nations*, în „Ecrits de France", 1946, nr. 3, p. 86.

[2] K. A. Șvarțman, *op. cit.*, p. 27.

[3] K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. 2, București, E.S.P.L.P., 1958, p. 7.

mental, ca un conservatism"[1]. Omul descris de existențialiști nu este, așadar, decît insul capitalist, derutat și cuprins de spaimă în fața istoriei, ale cărui „însușiri", ipostaziate și dilatate cosmic, sînt atribuite „omului în general", conștiinței sau „realității umane". Omul = conștiința burghezului! Și oricît ar încerca, pentru a nu li se reproșa lipsa de concretețe, să „angajeze" această conștiință în „situație", în fața alternativei hamletiene „sau-sau", atît timp cît „situațiile" sînt concepute doar ca raporturi intersubiective și privesc numai „istoricitatea individului", iar raporturile sociale obiective și istoria reală a societății nu sînt luate în considerare, existențialiștii — într-o „situație" opusă lui Peter Schlemihl — nu pot scăpa de propria lor umbră, de caracterul speculativ, abstract și steril al propriei lor gîndiri.

Lipsit de orice aderențe la lumea reală, cu oamenii ei reali angrenați în raporturi sociale determinate, existențialismul sondează infructuos doar o zonă restrînsă a conștiinței umane, a cărei arie e dimensionată exclusiv de „trăirea" individuală. Îngustîndu-și în asemenea măsură cîmpul observației această filozofie, în principiu, chiar atunci cînd abordează probleme importante (și, de fapt, abordează asemenea probleme) le anulează prin modalitatea de a le pune și rezolva.

Libertatea, conceptul-cheie al meditațiilor existențialiste, fundată nu pe experiență ci pe neant, este redusă la o simplă negație, la dreptul de a spune *nu* în orice împrejurări, la refuzul unei *situații* date. Pe temeiul unei asemenea libertăți absolute și metafizice, „alegerea", total indeterminată și ea, se confundă cu un act esențialmente gratuit, în care nu importă *ce* alegi, ci numai actul alegerii în sine. „« Sau-sau » -ul meu — afirmă Kierkegaard — înseamnă mai ales, nu alegerea între bine și rău, ci un act de alegere..."[2]. Lipsa de valoare a acestei alegeri, provenită din indiferentismul existențialist față de ceea ce alegi, este agravată de perspectiva eșecului, singura care se deschide în fața omului. „Noi sîntem condamnați la eșec" — scrie Simone de Beauvoir, iar Sartre adaugă: „Omul este o pasiune inutilă", „...toate sînt menite în principiu eșecului". În fața eșecului, ceea ce le rămîne oamenilor este disperarea, ei „descoperind că toate activitățile umane sînt echivalente"[3].

Consecință a alegerii nedeterminate, a libertății absolute și a eșecului inevitabil, *echivalența* pe care o stabilesc existențialiștii între toate actele umane ruinează, din interior, orice încercare de a întemeia o etică. Relativismul absolut pe care îl implică această echivalență interzice stabilirea oricăror criterii de valoare etică, oricăror norme de conduită socială; el justifică arbitrarul extrem în activitatea umană, șterge cu buretele teoretic importanța pe care o au consecințele sociale ale actelor umane, transformă amoralitatea în fundamentul unicei și autenticei etici. Responsabilitatea se convertește în iresponsabilitate, libertatea absolută într-un destin irațional, iar întreaga activitate umană poartă pecetea sisifică a absurdului.

---

[1] Jean Kanapa, *L'existentialisme n'est pas un humanisme*, Paris, Ed. soc., 1947, p. 65.

[2] S. Kierkegaard, *Entweder-Oder*, p. 141.

[3] Vezi J.-P. Sartre, *L'Être et le Néant*, p. 721.

„Dacă Dumnezeu n-ar exista, totul ar fi permis" — spunea Kirilov, cunoscutul personaj din *Posedaţii* lui Dostoievski. Sartre adaugă : „Acesta este punctul de plecare al existenţialismului". După cum s-a văzut, acest postulat nihilist este totodată şi punctul final al filozofiei şi eticii existenţialiste. Despre ce responsabilitate mai poate fi vorba cînd, pentru existenţialişti, aceasta nu se raportează la ceva, nu este corelată cu nimic din afara „eului", este strict interioară, nu are nici un suport obiectiv? În funcţie doar de fidelitatea individului faţă de propriile sale convingeri — indiferent dacă acestea sînt juste sau nu, dacă reprezintă sau nu o valoare socială —, responsabilitatea asumată de existenţialişti, strict subiectivă şi asocială, este prin excelenţă ambiguă. Ea poate da curs celui mai neaşteptat act, căci în faţa conştiinţei individuale orice act poate fi justificat, dacă această justificare nu depinde decît de credinţa şi convingerea în actul ca atare. Făcînd mult caz în jurul „sincerităţii" şi al „purităţii" stimulilor, Simone de Beauvoir afirmă că simţul lăuntric al adevărului, puritatea stimulului, prin ele însele, fac ca acţiunile, indiferent de consecinţele lor, să fie pline de virtuţi. K. A. Şvarţman consideră cu deplină îndreptăţire că, potrivit unei asemenea concepţii, dacă un om săvîrşeşte o faptă care în mod obiectiv este condamnabilă, dar o face din „convingere lăuntrică, cu sinceritate", fapta încetează de a mai fi rea, acoperindu-se de virtute. Aceasta duce la amoralitate, conchide Şvarţman, la toleranţă faţă de răul social, la justificarea lui, etica existenţialistă putînd servi ca bază pentru poziţii politice şi morale din cele mai contradictorii[1].

Pe un alt plan, analizînd aceeaşi problemă, acad. Ath. Joja arată că drumul sofisticii — deschis de logica hegeliană prin felul în care Hegel a maltratat şi a desfiinţat, în ultimă instanţă, logica formală aristotelică — este bătătorit cu frenezie de gîndirea existenţialistă. Relevînd acest aspect, acad. Ath. Joja arată că nu întîmplător existenţialista Simone de Beauvoir, în a sa *Morală a ambiguităţii*, se reclamă de la Hegel. „În *Fenomenologia spiritului*, Hegel considera că Antigona e şi vinovată şi nevinovată, fără a ne da posibilitatea de a purta o judecată asupra ei... După Hegel nu putem determina vinovăţia sau nevinovăţia Antigonei. Inspirîndu-se din acest exemplu, Simone de Beauvoir susţine că nu se poate determina vinovăţia colaboraţioniştilor francezi şi nici chiar a hitleriştilor care au ucis pe patrioţii francezi" [2]. Demonstrînd că nici o sofistică nu-i poate absolvi pe hitlerişti de crima lor, acad. Ath. Joja conchidea : „Teoria Simonei de Beauvoir reprezintă o autopedepsire a sofisticii hegeliene. E pedeapsa etică a desfiinţării logice a principiilor gîndirii, conform logicii formale"[3].

Responsabilitatea de care vorbesc existenţialiştii nu este aşadar decît o vorbă goală care interzice posibilitatea întemeierii unei morale autentic umaniste. Lipsită de o bază socială, această responsabilitate nu mai constituie un resort moral care să împingă omul la acţiuni sociale

---

[1] K. A. Şvarţman, *op. cit.*
[2] Ath. Joja, *Studii de logică*, Edit. Acad. R.P.R., 1960, p. 384—385.
[3] *Ibidem.*

de valoare, capabil să-l ridice la o adevărată și reală libertate. Dimpotrivă, ea copleșește și strivește individul, *condamnîndu-l* la „libertate"!

Imaginea „în carne și oase" a acestei etici nihiliste o oferă întreaga faună a personajelor care populează literatura beletristică existențialistă. Felul în care a conceput existența, libertatea, gratuitatea alegerii și echivalența valorică a actelor umane l-a făcut pe literatul Sartre, de exemplu, să se lipsească de „necesitatea de a crea caractere", după cum mărturisește el însuși. În inima fiecărui personaj se află indeterminarea, neantul, și nu un caracter. „Iată pentru ce — spune Sartre — fiecare dintre personajele mele, după ce a făcut nu importă ce, poate de asemenea să facă nu importă ce. De exemplu, în *L'Age de raison*, Daniel se căsătorește cu Marcela pentru a se tortura pe el însuși. El ar fi putut să-și aleagă un alt mijloc; el a ales efectiv un altul mai tîrziu. Eu nu calculez niciodată dacă actul este verosimil după alte acte, dar eu iau situația și o libertate înlănțuită în situație. Ceea ce mă interesează este să developez situația. Avantajul este că noi dispunem de imprevizibilitate". Din această pricină, eroii sartrieni nici nu-și justifică actele au abstinențele. „Ei nu justifică nimic. Ei sînt injustificabili și ei o știu"[1]. Această injustificabilitate totală reprezintă de fapt justificarea oricărui act. Numai așa se explică de ce, mai de mult, însuși Sartre a putut găsi în propriile-i teze „justificarea" unei afirmații semnificative pentru „valoarea" ei etică, pentru limitele (mai exact, lipsa de limite) la care împinge relativismul etic excesiv: „Niciodată noi n-am fost mai liberi — spunea Sartre în septembrie 1944 într-un articol publicat în revista „Les lettres françaises" — ca sub ocupația germană". Liberi, explicitează Sartre, pentru că niciodată ca atunci nu s-a pus mai mult problema de „a spune nu"! Această sofistică evidentă subsumează aceeași eroare principială existențialistă pentru care libertatea, subiectivă și absolut autonomă = refuz, a spune nu. Libertatea reală însă nu poate fi concepută fără a avea, printre alte atribute ale ei, pe acelea ale adeziunii și construcției. Adeziunea și „participarea creatoare la dialectica necesității" sînt constitutive și definitorii, însușiri *sine qua non* ale oricărei libertăți reale autentice. Pentru existențialiști libertatea este însă contingentă, contingență absolută, indeterminarea totală a alegerii și deciziei fiind singurul fapt care conferă „autenticitate" trăirii existențialiste. „Eu nu sînt liber" — mărturisește Antoine Roquentin — pentru că „eu nu pot să fac ceea ce vreau"[2].

Respectul pentru libertatea celorlalți fiind considerat o vorbă goală[3], pe prim-planul eticii existențialiste „țîșnește" subiectivismul cel mai strict și, legat de acesta, relativismul care implică cea mai crasă iresponsabilitate. Etica se transformă într-o sofistică, singularitatea și „originalitatea" căutate cu orice preț de existențialiști ducînd, pe plan teoretic, la introducerea pe scară largă a iraționalismului iar pe plan practic la pierderea oricărei perspective reale și umane de comportare. Ca un decalc neaoș și aberant al existențialismului, legionarul Emil

[1] Vezi Dominique Aury, *op. cit.*, p. 69—70.
[2] J.-P. Sartre, *La nausée*, p. 22.
[3] J.-P. Sartre, *L'Être et le Néant*, p. 480.

Cioran, suspendat *Pe culmile disperării*, vîntura și el premisa teoretică: „Nimic din ceea ce creează omul nu poate atinge un triumf final, o victorie definitivă". Apoi, trecînd la etica practică, clamînd întoarcerea „spre haosul inițial", conchidea deșănțat: „Deci, suferiți, beți, sorbiți cupa plăcerii pînă la urmă, plîngeți sau rîdeți, scoateți strigăte de disperare sau de bucurie, cîntați de iubire sau de moarte, căci și așa nimic nu se alege de tot"[1].

Libertatea existențialistă este așadar o simplă mistificare. Căci, din moment ce toate actele umane sînt nu numai ambigue, ci și echivalente, iar singura lor finalitate este eșecul, *scopul* libertății, *pentru ce* să o întrebuințezi sînt lipsite de sens. Libertatea simplei trăiri subiective nu este libertatea reală, așa după cum faptul că prizonierul din celulă spune *nu* și își refuză „situația" nu duce la dispariția gratiilor. După existențialiști, omul liber ar fi doar acela care nu crede în consecința actelor sale; admițînd că actele sale au consecințe, spune Sartre, individul atribuie mai multă realitate lumii decît lui însuși, fapt care duce inevitabil la îngroparea propriei sale libertăți. Numai în *joc*, zice Sartre, omul este liber, pentru că numai în cadrul acestei activități își „stabilește el însuși valoarea și regulile actelor sale"; numai în joc subiectivitatea se eliberează total, actele omului neavînd alte consecințe în afara principiilor pe care el însuși și le-a fixat [2]. „Angajarea" și „responsabilitatea" existențialistă nu depășesc cadrele unui simplu mit; ele nu se referă la omul real și la lumea reală în care acesta trăiește, ci doar la omul și lumea confecționată de existențialiștii înșiși.

Concepția existențialistă despre existență, neant și libertate a făcut imposibilă determinarea raporturilor cu „altul", a relațiilor dintre libertățile „insulare".

Nemulțumit de felul în care Hegel, Husserl și Heidegger au tratat această problemă, Sartre, de exemplu, îi critică de pe poziții kierkegaardiene. Raporturile cu altul nu mai sînt formulate exclusiv în „termeni de cunoaștere", ca la Hegel, ci ca raporturi existențiale, „de la existență la existență", în care forma cea mai elementară a raportului cu altul este negația. Întrucît negația este însă, în concepția existențialistă, condiționată de nonexistența perpetuă „existentă în noi și în afară de noi" [3], de neant adică comunicarea cu altul este un simplu cerc vicios, din care existențialiștii nu găsesc ieșire. Plutind deasupra sau dedesubtul istoriei reale a oamenilor și a legăturilor obiective care există între ei, făcînd abstracție de relațiile istoricește constituite între oameni (muncă, limbaj, instituții etc.), conceptul existențialist de *noi* (*nous*), la fel de abstract ca și celelalte categorii cu care operează această filozofie, se referă doar la raportul între solitari („*le nous enveloppe une pluralité de subjectivés*")[4], nedepășind sfera individualității. Individul este condamnat la singurătate; el nu poate intra nici în relații cu adevărat umane (colective) cu ceilalți oameni, nici nu poate acționa cu folos în istorie. Între oameni

[1] Emil Cioran, *Pe culmile disperării*, București, 1939, p. 78.
[2] J.-P. Sartre, *L'Être et le Néant*, p. 669.
[3] *Ibidem*, p. 46—47.
[4] *Ibidem*, p. 184.

nu rămîn, așa cum rezultă din mitul Meduzei dezvoltat de Sartre, decît raporturile care decurg din atitudinea „spectaculară" : *privirea* (*le regard*). Sartre, pentru a descrie raporturile noastre fundamentale cu altul, se rezumă doar la descrierea fenomenologică sau psihanalitică a dragostei, masochismului, sadismului etc., mistificînd specificitatea socială a raporturilor materiale și istorice dintre oameni. Colaborarea *cogito*-ului cartezian cu *intenționalitatea* husserliană, operată de existențialiști, a făcut imposibil ca *altul* să fie regăsit pornindu-se de la *eu* și în funcție de *eu*. Analizele subtile pe care le face Sartre, arată R. Garaudy, nu pot salva caracterul îngust al ontologiei lui despre *altul*. „Tipul de relații definite de Sartre este acela al unei societăți bine determinate istorice ște : societatea dominată de individualismul civilizației burgheze, cu anarhia junglei și a concurenței tuturor împotriva tuturor, cu raporturile sale sociale care fac din om un obiect, un lucru, cu raporturile sale de dominație și servitute... Sartre face din realitatea istorică a societății individualiste.. o realitate ontologică" [1].

Exprimarea acestor tipuri de relații se găsește într-o formă mult mai brutală la existențialiștii germani. Heidegger, de exemplu, străduindu-se și el să stabilească o „legătură" între oameni, conchide că pe măsură ce omul devine mai conștient de esența sa, se simte tot mai singur. Frica ce îi însoțește în această singurătate îi dezbină și mai mult pe oameni, între ei instituindu-se, după cum afirma în *Sein und Zeit*, o supraveghere încordată, echivocă, iscodirea secretă reciprocă. Sub masca „unul pentru celălalt" se ascunde „unul împotriva celuilalt" [2]. Considerațiile heideggeriene, o reluare a formulei antiumaniste *homo homini lupus*, au dus în cele din urmă, inevitabil, la apologia fascismului.

Gabriel Marcel, unul dintre reprezentanții existențialismului catolic, nemulțumit de inconsistența teoretizărilor existențialist-atee care nu reușesc să fundamenteze „comunicarea" între oameni, dornic totodată să escamoteze caracterul individualist excesiv al concepțiilor filozofice și etice existențialiste, dezbate într-un alt mod problema libertății și a raporturilor cu altul. Condamnînd ceea ce el numește „blestemul sartrian" al libertății insulare, libertate „fără lege" care nu se articulează cu grația divină, G. Marcel nu mai pleacă de la libertate pentru a-l regăsi pe *altul*. El subsumează libertatea conceptului de „participare", de participare la divinitate. Pentru Marcel, dumnezeu este sursa libertății ; libertatea este participare în relație cu libertatea divină. Anticartezian, filozoful catolic construiește o metafizică a lui : „noi sîntem" în locul aceleia a lui „eu gîndesc". Identificînd existența cu intersubiectivitatea, G. Marcel ajunge la concluzia că „experiența dragostei" (mistice) este experiența fundamentală în cadrul căreia se dezvăluiau raporturile între mine și altul, ca și raporturile de participare, de uniune cu divinitatea.

Felul în care G. Marcel abordează problemele — opunîndu-i libertății „fără lege", proprie existențialismului ateu, libertatea determinată

[1] R. Garaudy, *Perspectives de l'homme*, p. 97.
[2] C. Șvarțman, *op. cit.*, p 36.

a participării —, face și mai evidentă fundătura în care a intrat existențialismul în varianta sa catolică. „Experiența dragostei" nu numai că nu reușește să stabilească „comunicația" între subiectivități, ci o întunecă și mai mult cufundînd-o în zonele incontrolabile ale iraționalului; determinismul lui Marcel, străin lumii obiective, este transcendent atît naturii cît și istoriei. Din această cauză, libertatea pe care o apără, după cum mărturisește însuși filozoful catolic francez, nu este cea prometeeană, ci acea teologică, a renunțării și ispășirii creștine. Această „libertate" nu-i aduce, nici ea vreo ușurare. Dimpotrivă, îl deservește, încercînd reacționar să-l împace cu propria lui condiție. Această „libertate", retezînd orice inițiativă, este departe de a face, ca să folosim o expresie a lui Marx, mizeria mai suportabilă prin conștiința mizeriei. Pînă și un filozof creștin personalist ca Paul Ricoeur dezvăluie și indică drept lacună fundamentală a concepției lui Marcel faptul că acesta n-a găsit „punctul de inserție al gîndirii sale în istorie și în viața științifică". Este viciul idealismului în general, abstract și unilateral, speculativ și evazionist, care, rupt de realitate, o reflectă fals.

Caracterizînd global etica existențialistă — în centrul căreia este instalat relativismul și individualismul extrem, vidul solitudinii și al indeterminării, ignorarea și refuzul istoriei colective — T. I. Oizerman scrie: „Teoria etică a existențialismului este legată indisolubil de înțelegerea iraționalistă a existenței și de concepția indeterministă a actelor voliționale. Existențialismul dovedește că nu există, și nici nu pot exista, criterii ale conduitei morale: fiecare subiect își stabilește singur ce este moral și ce nu. De aceea nu există nici un fel de norme de conduită obligatorii, mai mult sau mai puțin egale pentru toți membrii societății sau cel puțin pentru toți membrii unei anumite clase, unui anumit grup social. Și deoarece tot ce există este fatalmente sortit pieirii, trebuie să ne gîndim numai să ne realizăm individualitatea, să ne îndestulăm pornirile, neacordînd nici un fel de atenție opiniei publice, blamului dat de societate diverselor noastre porniri" [1].

★

Dacă existențialismul a fost considerat adesea ca o filozofie care „dramatizează" existența, astăzi, pînă și unii comentatori burghezi, ca P. de Lubac, vorbesc de o „dramă" pe care o trăiește însuși existențialismul. „Drama" este atestată mai ales de evoluția unor reprezentanți de seamă ai acestei filozofii, cum sînt J. P. Sartre și Simone de Beauvoir. Roger Garaudy arată că, în ultima vreme, lui Sartre i s-au impus tot mai mult specificitatea istorică și a socialului [2]. Simțind inconsistența unor teze teoretice proprii și, totodată, nevoia de a evita consecințele nefaste ale unei concepții individualiste și subiectiviste în urma experienței celui de-al doilea război mondial, a ocupației, a rezistenței și a războiului rece, Sartre a ajuns să afirme, în *L'existentialisme est un humanisme*, că este obligat să dorească libertatea atît pentru el, cît și pentru ceilalți. Pe aceeași linie, în varianta inițială a piesei sale *Morts sans sépulture*, a încercat

[1] T. I. Oizerman, *Esența reacționară a existențialismului german*, în vol. *Idealismul subiectiv contemporan*, p. 445.

[2] Vezi R. Garaudy, *op. cit.*, p. 105.

să dea o nouă rezolvare problemei libertății. Pe de altă parte, în ultimul timp, prin poziția pe care filozoful francez a adoptat-o în cîteva dintre problemele mari și importante ale contemporaneității, Sartre, a venit în mod practic în contradicție cu unele din propriile sale teze teoretice. Explicația acestei „situații" nu credem că poate fi dată dacă nu se ține seama, ca de un factor esențial, și de presiunea și influența tot mai puternică pe care o exercită asupra a tot mai multe conștiințe lucide, chiar și burgheze, triumful mondial al ideologiei marxist-leniniste, succesele construcției comunismului în U.R.S.S. și a socialismului în țările de democrație populară. Nu întîmplător, în ultima vreme, Sartre, și-a schimbat atitudinea față de marxism. În recenta sa carte intitulată *Critique de la raison dialectique* nu sînt puține pasajele în care filozoful francez își exprimă admirația și respectul față de filozofia marxistă, numind-o singura filozofie a timpului nostru care este „de nedepășit". Nici o idee „nu poate să se formeze decît pe acest humus" (al filozofiei marxiste — *D.G.*) — spune Sartre; altfel, „sau se pierde în vid sau retrogradează" [1]. Declarîndu-se de acord cu unele teze ale filozofiei marxiste, singura care permite „înțelegerea oamenilor, a operelor și a evenimentelor", Sartre nu renunță însă la tezele existențialiste. El vrea să le împace, considerînd că existențialismul se dezvoltă în marginea marxismului și nu împotriva lui; „contopirea" ar fi necesară, după Sartre, pentru că deși „materialismul istoric furnizează singura explicație valabilă a istoriei", „existențialismul a rămas singura apropiere concretă de realitate" [2].

Efortul de a realiza această apropiere existențialistă de realitate îl face pe Sartre să plătească întregul tribut mai vechilor teze de natură irațională și subiectivistă, încercarea sa de a împăca lucruri de neîmpăcat dovedindu-se sisifică. „Corecturile" pe care, în numele „concretului", Sartre vrea să le aducă marxismului demonstrează din nou că în filozofie, așa cum arătase Lenin, *tertium non datur*! În fond, în lupta împotriva „abstractului" nu se ascunde decît neînțelegerea și denaturarea idealist-subiectivă a raportului dintre individual-particular și general. Ipostaziind individualul, singularul, în locul necesității își face loc contingența, în locul determinismului indeterminismul, în locul obiectivității subiectivitatea. Rupînd omul de natură și de societatea din care nu ar face parte, ci în care este doar „aruncat", Sartre, de pe aceleași vechi poziții subiectiviste, nu poate ajunge la rezolvarea „situației" individului în societate. Individul nu numai că nu se „ridică" prin transformarea societății, ci, dimpotrivă, este „copleșit" și „anulat" de societate. Fundamentul concret al istoriei rămîne „experiența trăită a individului", experiență care nu poate fi sondată decît prin metoda psihanalitică. Din acest punct de vedere, pentru Sartre, categoriile de „clasă socială", „luptă de clasă", nu sînt decît niște „scheme" abstracte, care nu pot să dea explicația suficientă „specificității" evenimentelor. Utilizînd o metodă neștiințifică și anti-

[1] Vezi și J.-P. Sartre, *Questions de méthode* în „Les temps modernes", 1957, nr. 139, p. 538 (publicat ulterior, ca un capitol introductiv, în *Critique de la raison dialectique*, Gallimard, 1960).

[2] *Ibidem*, p. 351.

istorică de cercetare a trăirii individuale, pentru Sartre de exemplu explicația *cazului* Flaubert (cercetarea cazurilor, a singularităților fiind un principiu de metodă existențialistă) poate fi dată, în primul rînd, doar de analiza celebrelor cuvinte ale scriitorului francez : „Madame Bovary — c'est moi". Faptul că în perspectiva existențialistă problema „femeii masculine" și a „bărbaților feminizați", după expresia lui Sartre, se situează pe primul plan al interesului și importanței în raport cu problema claselor și a luptei de clasă (numite în stil microsociologic : „nu știu ce ansambluri supra-individuale") ilustrează cît se poate de limpede cauzele pentru care existențialismul, lipsit de orice perspectivă socială în explicarea fenomenelor, a eșuat atît de lamentabil într-o etică individualistă, cauzele din pricina cărora, în loc să descopere bazele sociale ale comportamentului individual, justifică arbitrariul și iraționalul în acest comportament. Că etica existențialistă, structural ambiguă, oferă „temeiul" teoretic pentru atitudini practice dintre cele mai contradictorii și din această cauză este nulă, este o nonetică, o demonstrează însăși deosebirea de atitudine constatată la reprezentanții marcanți ai acestei filozofii. Între atitudinea politică a lui Heidegger, cunoscut profascist, și a lui Jaspers adept convins al războiului rece, pe de o parte, și atitudinea democratică a lui J.-P. Sartre și a Simonei de Beauvoir, pe de altă parte, este o distanță enormă. „Drama" existențialiștilor izvorăște nu numai din contradicția existentă între tezele teoretice existențialiste și orice atitudine morală practică pozitivă, cum e cazul celor doi din urmă, ci și prin faptul că practica, acest criteriu suprem de verificare, le infirmă la tot pasul teoria. Pentru atitudinea fermă arătată în problema păcii în Algeria, Sartre a fost răsplătit de către aceleași cercuri sociale care i-au aplaudat teoria cu atentate criminale. Însăși „praxis"-ul individual al lui Sartre demonstrează că interesele de clasă nu sînt de loc interesele unei „scheme abstracte", că omul concret, real, departe de a fi singur și „aruncat" în lume, este angrenat în rețeaua unor relații sociale, independente și în afară de voința și conștiința lui ; practica vieții demonstrează că rezolvarea problemelor individului nu este posibilă fără cunoașterea profundă a legilor obiective care guvernează aceste relații, fără acțiunea colectivă izvorîtă și bazată pe această cunoaștere. Experiența cetățeanului Sartre nu poate fi limpezită decît prin „critica rațiunii existențialiste". Datorită acestei „rațiuni", Sartre, în ciuda poziției sale cetățenești pozitive, n-a reușit să acordeze cerințele unei etici normative cu criterii de valoare obiectivă așa cum își propunea în *Existențialismul este un umanism* sau în *Morts sans sépulture*, cu tezele subiectivist-individualiste ale filozofiei existențialiste. Atîta timp cît esența social-istorică a omului este negată, atîta timp cît cunoașterea este înlocuită cu trăirea, iar eșecul guvernează întreaga activitate umană, existențialismul nu poate să întemeieze *ab initio* o etică autentică, umanistă. Căci nu există o astfel de etică decît acolo unde există umanism, iar umanist nu este decît acela care luptă pentru om, pentru a-i construi un viitor omenesc. Or, rupînd individul de societate, înlocuind raporturile sociale, reale, obiective existente între oameni cu descrieri fenomenologice subiectiviste ale existenței, negînd legitatea istorică și înlocuind-o cu un indeterminism absolut, substituind libertății reale, spre care omul aspiră

și trebuie să lupte pentru a o dobîndi, mitul unei libertăți a alegerii, care oricum conduce la eșec, stigmatizînd normele morale și „dogmatismul" etic care, chipurile, ar îngropa libertatea pentru a aborda drapelul relativismului și al nihilismului, existențialismul nu-i oferă omului decît neantul, spaima, greața, frica, vinovăția, responsabilitatea totală și... mîntuirea prin moarte. Din această cauză filozofia neantului nu reprezintă decît „bromura ideologică" prin care reprezentanții ideologici ai burgheziei caută să reteze orice elan revoluționar, constructiv al acelora care încearcă, în realitate, să depășească „situația" inumană pe care le-a creat-o capitalismul. Optimismul și activismul existențialist sînt simple gratuități verbale, nocive însă prin diversiunea pe care sînt menite să o creeze. Căci omul nu există în afara societății și nici nu poate fi liber în afara ei, iar „esența umană nu este o abstracție inerentă individului izolat. În realitatea ei, ea este ansamblul relațiilor sociale" [1].

Libertatea nu se poate înfăptui prin evadarea din realitate și claustrarea într-o lume ermetică și nedeterminată a propriului „eu".

Aruncarea întregii responsabilități pe „umerii" eului, pe umerii unui individ însingurat, rupt din contextul raporturilor sociale, așa cum fac existențialiștii, nu reprezintă decît sofistica absolvirii teoretice a capitalismului de răspunderea pe care această orînduire o are pentru distrugerea pe care o provoacă personalității umane, înstrăinînd-o și strivind-o. Concluzia este cît se poate de limpede și, împreună cu întregul complex de consecințe care decurg din ea, stigmatizează fără drept de apel filozofia care și-a asumat, ea însăși, responsabilitatea unei atare absolviri.

ЭКЗИСТЕНЦИАЛИСТСКАЯ НОН-ЭТИКА

РЕЗЮМЕ

Останавливаясь на усилиях буржуазной философии обосновать новую этику, автор предлагает рассмотреть на основе анализа экзистенциализма неспособность буржуазных „моралистов" создать подлинную этику.

Несмотря на то, что не существует систематически разработанной теории экзистенциалистской этики, однако обширная экзистенциалистская философия и беллетристическая литература полны этических сложностей, видя в различных формах моральное „существо" человека.

Автор исходит из того, что экзистенциалистские этические тезисы тесно связаны с онтологией этой субъективно-идеалистической философии, и, в этом смысле, анализирует категорию *существования* и его осевые функции. Раскрываются определения, которые характеризуют с экзистенциалистской точки зрения содержание этого понятия, а также способ, которым последнее артикулируется со *свободой* (ос-

[1] K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. 3, București, Edit. politică, 1958, p. 6.

нованной на небытии). Одновременно анализируются и другие важные категории для обрисовки экзистенциалистской этики, как: *выбор*, *наем*, *ответственность* и другие.

Субъективно мыслимое, иррациональное по природе *существование* является по утверждению экзистенциалистов случайностью и оторванностью от бытия. В свою очередь свобода, основанная на небытии, также сводится к простому отрицанию, к праву говорить *нет* в любом случае. На основе подобной абсолютной и метафизической свободы, *выбор*, в свою очередь, совершенно неопределенный, смешивается с актом, по существу беспричинным, в котором не имеет значение, что выбираешь, а имеет значение лишь сам акт (действие) выбора. Таким образом, *эквивалентность*, устанавливаемая экзистенциалистами между человеческими поступками, внутренне разрушает любую попытку создать подлинную этику. Абсолютная относительность, которую содержит в себе эта эквивалентность — показывает автор — не дает возможности установить какой бы то ни было критерий этической ценности, любые нормы общественного поведения; ответственность превращается в безответственность, абсолютная свобода в иррациональную судьбу, а вся человеческая деятельность, безучастная и безрезультатная, носит печать абсурда.

Показав попытки избежать морального нигилизма, вытекающего из экзистенциалистической концепции, основанной на субъективно-идеалистическом, иррационалистическом понимании существования, небытия и свободы, автор вскрывает софистику, посредством которой современные представители экзистенциализма ищут, в целях установления связей между существованием случайностей, определения отношений с *другим*.

В этом смысле показывается, что, витая над или под реальной судьбой людей и объективно существующими между ними связями, абстрагируясь от исторически установившихся между людьми отношений (труд, язык, учреждения и т.д.), экзистенциалистское понимание *мы* (*nous*) не выходит из узкой сферы индивидуальности; оно постулирует в конечном счете лишь отношения между одиночками. С точки зрения экзистенционализма индивид обречен на одиночество; он не может вступить в действительно человеческие отношения (коллективные) с другими людьми и не может принести пользы для истории.

В заключение, показывая крах экзистенциализма в его попытках создать подлинную этику, автор подчеркивает социальную функцию этой антигуманистической философии, обрекающей человека на страх, отвращение, тревогу, на „существование ради смерти". Взваливая всю ответственность на „плечи" *я*, на плечи одинокого индивида, оторванного от общества, экзистенциализм представляет собой лишь софистику теоретического освобождения капитализма от ответственности, которую несет он за подавление человеческой личности. Это „положение" вместе со всем комплексом вытекающих из него последствий, бесспорно клеймит философию, принявшую на себя ответственность подобного освобождения.

LA NON-ÉTHIQUE EXISTENTIALISTE

RÉSUMÉ

Partant de la constatation des efforts que la philosophie bourgeoise contemporaine déploie afin de fournir un nouveau fondement à l'éthique, l'auteur se propose de démontrer, en examinant l'existentialisme, l'incapacité foncière des « moralistes » bourgeois de fonder une éthique authentique.

Bien qu'il n'y ait pas d'éthique existentialiste systématiquement élaborée, la vaste littérature philosophique ainsi que la littérature tout court, existentialiste, fourmillent d'implications éthiques visant en des formes diverses l'« être » moral de l'homme.

L'auteur part de l'idée que les thèses éthiques existentialistes sont étroitement liées à l'ontologie de cette philosophie idéaliste-subjective et, en ce sens, il analyse la catégorie *d'existence* et ses fonctions axiales. Il dévoile les déterminations qui définissent du point de vue existentialiste le contenu de ce concept, ainsi que la manière dont ce dernier s'articule avec la *liberté* (basée sur le néant). Il analyse en même temps aussi d'autres catégories importantes pour l'esquisse de l'éthique existentialiste : *le choix*, *l'engagement*, *la responsabilité*, etc.

Conçue subjectivement, de nature irrationnelle, *l'existence* est en même temps, pour les existentialistes, contingente et fissurée de néant. Fondée sur le néant, la liberté est réduite elle aussi à une simple négation, au droit de dire *non* en toute circonstance. Sur la base d'une telle liberté absolue et métaphysique, *le choix*, totalement indéterminé lui aussi, se confond avec un acte essentiellement gratuit, dans lequel *ce* qu'on choisit n'importe pas, mais seulement l'acte du choix en soi. De cette manière, *l'équivalence* que les existentialistes établissent entre tous les actes humains ruine, de l'intérieur, toute tentative de fonder une éthique authentique. Le relativisme absolu qu'implique cette équivalence — montre l'auteur — interdit d'établir n'importe quel critère de valeur éthique, n'importe quelle norme de conduite socialiste ; la responsabilité se convertit en irresponsabilité, la liberté absolue en un destin irrationnel, et l'activité humaine toute entière, indifférente et échouée porte le sceau sisyphique de l'absurde.

En montrant les tentatives faites pour éviter le nihilisme moral qui résulte de la conception existentialiste, basée sur une conception idéaliste subjective, irrationaliste, de l'existence, du néant et de la liberté, l'auteur dévoile la sophistique par laquelle les représentants contemporains de l'existentialisme cherchent, afin d'établir des ponts entre les existants contingents, une détermination des rapports avec *l'autre*. En ce sens il montre que, en flottant au-dessus ou en dessous de l'histoire réelle des hommes et des liens objectifs qui existent entre eux, en faisant abstraction des relations historiquement constituées entre les hommes (travail, langage, institutions, etc.), le concept existentialiste *nous* ne dépasse pas la sphère étroite de l'individualité ; il ne postule, en dernière instance, que

des rapports entre solitaires. Du point de vue existentialiste, l'individu est condamné à la solitude : il ne peut ni entrer dans des relations véritablement humaines (collectives) avec les hommes, et ni agir utilement dans l'histoire.

Soulignant dans la conclusion l'échec de l'existentialisme dans sa tentative de fonder une éthique authentique, l'auteur met en évidence la fonction sociale rétrograde de cette philosophie antihumaniste qui n'offre à l'homme que l'angoisse, la nausée, l'anxiété, le renoncement, ... «l'existence pour la mort» ! En jetant toute la responsabilité sur le moi, sur l'individu solitaire, arraché au contexte des rapports sociaux, l'existentialisme ne représente que la sophistique de l'absolution théorique donnée au capitalisme, de la responsabilité que ce régime porte pour la destruction qu'il provoque dans la personnalité humaine, en l'aliénant et en l'écrasant. Cette « situation », avec toutes les conséquences complexes qui en découlent, stigmatise, sans appel, la philosophie qui a assumé elle-même la responsabilité d'une telle absolution.

VALOAREA GNOSEOLOGICĂ A MODELELOR ȘI A METODEI MODELĂRII

DE

V. SĂHLEANU

În rezolvarea multor probleme științifice și tehnice, un rol însemnat revine unui procedeu particular de cercetare, legat de construirea și de analiza modelelor. Procedeul are o mare varietate de domenii de aplicabilitate în științele naturii și ale societății, care-l folosesc adaptîndu-l specificului lor. Marea dezvoltare pe care au luat-o în ultima vreme modelele cibernetice a readus cu acuitate în discuție problema valorii metodologice a modelării. Este probabil că folosirea studiilor pe modele *substanțiale* se va extinde foarte mult în viitor. De aceea ni se pare nimerit un examen critic al utilizării modelelor în știința de astăzi de pe pozițiile materialismului dialectic și ni se pare necesară discutarea raporturilor acestei metode cu alte metode comune mai multor științe și cu metodele proprii științelor naturii și societății.

★

Credem că ceea ce este comun diferitelor tipuri de modele poate fi rezumat după cum urmează :

a) Ele se bazează pe o schematizare (simplificare) a obiectului sau fenomenului, schematizare care neglijează amănunte sau chiar laturi ale realității, pentru a scoate astfel în evidență laturile esențiale sau laturile cele mai importante pentru problema teoretică sau practică care-și cere rezolvarea ; schematizarea a fost operată pentru a oferi analizei teoretice sau experimentale un material mai maniabil, mai accesibil investigației în general și observației în particular.

b) De aici rezultă caracterul aproximativ, „inadecvat" și de obicei istoricește limitat al reflectării realității în model.

Un model se poate înfățișa ca o reprezentare sau ca o construcție logică și matematică sau ca un dispozitiv fizic concret, cum ar fi modelul miniatural al unei mașini. De aici împărțirea modelelor în *modele ideale*

(logice-matematice) şi *modele materiale* (substanţiale şi, în acest sens, fizice)[1]. O dezvoltare deosebită au luat-o în ultima vreme modelele substanţiale (concrete) construite pe baza teoriilor logice-matematice ale fenomenelor analizate. Printre acestea, un loc aparte îl ocupă calculatoarele moderne de tip analogic sau de tip digital, care permit, între altele, realizarea modelelor cibernetice ale unor procese biologice, psihologice şi sociologice.

MODELELE MATEMATICE

Modelele matematice reprezintă, de fapt, transcrierea matematică a unor ipoteze simplificate despre modul de desfăşurare a unui proces sau despre modul de alcătuire a unui sistem sau structuri. Pentru numeroase situaţii, instrumentele matematice adecvate sînt ecuaţiile diferenţiale. Ecuaţiile diferenţiale leagă viteza de variaţie a unor mărimi de valoarea acelor mărimi în diferite puncte ale spaţiului sau în diferite momente[2]. Prelucrarea matematică a acestor ipoteze cu ajutorul operaţiilor algebrice şi de integrare, prin combinarea ipotezelor cu alte legi ştiinţifice cunoscute şi prin folosirea teoremelor, duce la consecinţe şi corolare care pot fi confruntate cu datele de observaţie şi de experiment. Concordanţa atestă valoarea modelului matematic.

Primele modele matematice de mare circulaţie ştiinţifică au fost schemele geometrice ale mişcărilor corpurilor cereşti; modelul geocentric şi al epiciclurilor al lui Ptolomeu, modelul circular heliocentric al lui Copernic. Newton a construit cel dintîi model dinamic al sistemului solar, pornind de la noţiunea de forţă şi de la legea atracţiei universale.

În microfizică, o etapă hotărîtoare a fost marcată de teoria lui Bohr asupra structurii atomului. În modelul planetar al lui Rutherford-Bohr, electronii se mişcă pe orbite închise, în jurul unui nucleu central. Acţiunea unui astfel de mobil trebuind a fi un multiplu al constantei lui Planck, orbitele nu pot avea decît raze strict determinate. Saltul de pe o orbită pe alta impune un schimb de energie cu exteriorul. Modelul permite calcularea razei atomului de hidrogen, regăsirea formulei empirice care dă distribuţia liniilor spectrale şi ale altor mărimi determinate experimental. Dar dezacordul cu alte date experimentale a impus retuşarea modelului iniţial de către Sommerfeld şi alţii. Această retuşare s-a făcut prin *modificarea* ipotezelor de bază (de exemplu, iniţial s-a admis că electronii se învîrt în jurul nucleelor; ulterior, că atît electronii, cît şi nucleul se rotesc în jurul centrului lor de greutate comun) şi prin *adăugarea* unor ipoteze suplimentare (spinul, principiul de excluziune al lui Pauli etc.). La un moment dat, modelul devenise greu de manipulat; a apărut necesitatea istorică a construirii unui model *pornind de la alte baze*. Este ceea ce a realizat, în

---

[1] I. T. Frolov, *Problemele gnoseologice ale modelării sistemelor biologice*, în „Probleme de filozofie", 1961, nr. 2, p. 45.

[2] Precizări esenţiale sînt aduse de formularea condiţiilor iniţiale şi a condiţiilor la limită care dau valorile mărimilor la un anumit moment şi pe frontiera domeniului în care se desfăşoară procesul.

etapa imediat următoare, mecanica ondulatorie. Asupra relațiilor dintre modelare și dezvoltarea ulterioară a teoriilor atomului vom reveni ulterior. Deocamdată semnalăm că perfecționarea modelelor atomice este instructivă din multe puncte de vedere ; ea scoate în evidență rolul analogiilor în construcția modelelor (atom-sistem planetar), evoluția lor de la forme intuitive la forme abstracte (orbită-nivel de energie), continuitatea istorică și logică dintre modelele succesive, valoarea urmăririi succesiunii lor istorice pentru înțelegerea modelelor actuale.

Prin *analogie* cu stratificarea energetică a electronilor în atom, s-a construit un model stratificat al nucleului atomic. În afara acestui model, s-a elaborat și un model „în picătură", în care forțele de ansamblu ale materialelor nucleare erau asimilate cu forțele de tensiune superficială. Ulterior s-a propus un model *combinat*, căruia-i putem găsi o analogie în folosirea combinată a conceptelor de corpuscul și de undă de către fizica particulelor elementare. Remarcăm caracterul de obicei *incomplet* al explicațiilor oferite de modele : modelul stratificat, ca și cel în picătură, nu dau socoteală fiecare decît de *unele* laturi ale fenomenelor analizate, de unele date de observație și experiment.

Un model *geometric* bine cunoscut în chimie este modelul tetraedric al atomului de carbon (Van't Hoff, Le Bel) care dă socoteală de unele tipuri de stereoizomerie (izomerie optică). Un alt exemplu de model geometric bine cunoscut în chimie este ciclul hexagonal pentru molecula de benzen. În ultima vreme s-a arătat că diferitele modele geometrice ale moleculelor organice izomere reprezintă numai cazuri-limită ale multiplelor configurații pe care le pot lua atomii din molecule, fiecare fiind realizat cu o anumită probabilitate. Această situație ilustrează posibilitatea de utilizare a *modelelor aproximative*, construite cu ajutorul matematicii.

Ecuațiile diferențiale își găsesc o aplicație întinsă în construirea modelelor cinetice și energetice ale *sistemelor* [1].

Modelele matematice relativ simple ale sistemelor deschise permit să se regăsească o serie de proprietăți ale organismelor vii (autoreglare, creștere limitată, echifinalitate etc.). Prin dezvăluirea implicațiilor modelului matematic, s-a scos în evidență legătura adîncă dintre diferitele laturi ale fenomenelor și dintre legile diferitelor fenomene. În fiziologia ultimelor decenii au luat o dezvoltare însemnată modelele matematice ale unor procese metabolice, ale interacțiunii funcționale dintre organe etc. Ele sînt un mijloc de verificare a ipotezelor formulate matematic și totodată o cale de a semnala fiziologilor și medicilor care sînt mărimile cele mai potrivite pentru caracterizarea desfășurării proceselor (metode de explorări funcționale).

Modelele matematice se caracterizează printr-o puternică schematizare. Valoarea lor e inegală în studiul diferitelor forme de mișcare a materiei.

---

[1] Pentru unii autori, noțiunea de sistem intră în chiar definiția modelării. Astfel, după Frolov, modelarea este,,imitarea materială sau mintală a unui sistem realmente existent (natural), prin construirea specială de analogi (modele), în care sînt reproduse principiile organizării și funcționării acestui sistem" (*op. cit*,, p. 45). Cele amintite referitoare la sistemul solar, la atomi, la nucleul atomic, la molecule sînt evident modele de sisteme.

În fizică, unde există numeroase fapte, totodată simple și importante, valoarea lor e mult mai mare decît în biologie, unde există un mare risc al simplificărilor nejustificate, eronate.

În fizică sau în astronomie există posibilitatea tratării cantitative riguroase a unui model; în biologie, tratarea matematică duce adesea numai la concluzii semicalitative.

Modelele matematice se caracterizează printr-un mare *grad de generalitate*. Ele descriu un grup de fenomene analoge (reale sau numai posibile), indiferent de forma de mișcare a materiei care se manifestă în ele. Există un model comun pentru procese oscilatorii fizice, fiziologice sau pentru cele din populațiile biologice. De aceea, în general, ele nu reflectă decît imperfect specificul calitativ al unui obiect, proces sau fenomen.

Matematica fiind, în principiu, un instrument în *cercetarea științifică*, modelele matematice au apărut nu numai în științele naturii, ci și în științele economice-sociale. Elaborarea unor modele matematice adecvate este premisa unor măsuri de mare importanță practică și economică (programare lineară etc.). Un deosebit interes teoretic (dar și practic, în legătură cu problema automatizării traducerilor) îl au modelele matematice din lingvistică.

În legătură cu modelele matematice ale realității concrete se impune să amintim și despre *modelele matematice ale altor obiecte matematice*. Acest procedeu scoate în evidență nu numai unele particularități ale metodei modelării, ci și unele particularități ale metodei matematice moderne de tratare a problemelor. Se știe că o cotitură hotărîtoare în dezvoltarea matematicilor a constituit-o crearea geometriilor neeuclidiene. Lobacevski, Bolyai, Gauss au arătat că se poate renunța la postulatul paralelelor; rezultă o geometrie în care, printr-un punct exterior unei drepte, se pot duce o infinitate de secante la dreaptă. Beltrami a constatat că această situație se întîlnește pe o suprafață remarcabilă, care este pseudosfera. Geometria pe pseudosferă este *analogă* geometriei lui Lobacevski (unele proprietăți din planul absolut al lui Lobacevski nu se regăsesc însă pe pseudosferă). Klein a propus un alt model, de astă dată plan, al geometriei lui Lobacevski, în interiorul unui cerc riguros analog (izomorf), iar Poincaré a propus un model pe un semiplan. În aceste modele, prin „punct", „dreaptă" și „paralelă" înțelegem altceva decît în geometria euclidiană *intuitivă* (de exemplu, semicercuri în loc de drepte, în modelul lui Poincaré), dar între aceste obiecte există aceleași relații ca și între „punctele", „dreptele" și „paralelele" geometriei intuitive. Există aici, așadar, două mulțimi m și M de obiecte $a, b, c \ldots$ și $A, B, C \ldots$, care-și corespund unul cîte unul, astfel încît la un raport determinat între obiectele mulțimii m corespunde un raport determinat între obiectele mulțimii M; un model matematic este valabil nu numai pentru obiectele unei *anumite* mulțimi, ci și pentru obiectele tuturor mulțimilor izomorfe cu aceasta.

În cibernetică, înțeleasă ca o teorie matematizată a comenzii și reglării în sistemele dinamice complexe (tehnice, biologice și sociale), noțiunea de izomorfism joacă un rol metodologic central. Cibernetica a fost definită (Wiener) ca un studiu al izomorfismelor în structura comunicațiilor din aceste sisteme. Modelarea matematică din cibernetică nu

este, cum s-a înțeles cîteodată în mod greșit, o folosire a analogiilor superficiale ducînd la o inadmisibilă identificare a fenomenelor distincte prin esența lor. Ea este folosirea izomorfismelor și a analogiilor profunde, în scopul studierii unor fenomene cu ajutorul altora sau cu ajutorul schemelor abstracte de mare generalitate.

MODELAREA SIMILARĂ ȘI MODELAREA ANALOGICĂ

Tehnica folosește pe scară întinsă nu numai modele matematice, ci și modele materiale concrete, similare sau analoge.

Modelarea similară se execută construind o machetă de aceeași formă și structură internă cu a obiectului modelat (construcție, mașină, aparat etc.) la altă scară de mărime (de obicei mai mică), a cărui comportare se studiază în laborator. La modelarea similară se face apel în cazul unor sisteme dinamice complicate sau a unor sisteme descrise prin expresii matematice complicate, unde calculul amănunțit al comportării sau al soluției celei mai potrivite nu se poate efectua satisfăcător. Metoda se aplică, de pildă, la construcțiile hidrotehnice sau în studiul profilului optim al unor aripi de avion. Metoda este o metodă experimentală, dar are o pecete specială; se experimentează nu pe obiectul însuși (care deseori va fi construit abia ulterior); proiectarea bazîndu-se tocmai pe analiza unei imitații mai maniabile, pe un substituent a cărui similitudine este asigurată teoretic (de exemplu, vitezele, densitățile etc. nu sînt micșorate în aceeași proporție cu dimensiunile liniare, dar în mod adecvat). Această asigurare este domeniul de cercetare al unei discipline complexe cu caracter fizico-matematic: teoria similitudinii [1]. Prin experimentare se verifică justețea principiilor alese ca fundament al construcției (care au aici un rol asemănător ipotezelor), se pot urmări efectele pe care le determină variația unor parametrii ai sistemelor sau unele influențe perturbatoare. În general se pot cerceta o serie de efecte necalculabile sau greu calculabile. Desigur că și în modelarea similară (fidelă), în care modelul este identic calitativ cu originalul, dar deformat dimensional, facem abstracție de amănunte care nu sînt esențiale, care au un rol secundar în construcția proiectată. Simplificarea, schematizarea, se întîlnesc și aici; ele nu sînt efectuate arbitrar, ci convențional, în funcție de obiectivele cercetării. Aproximația de cunoaștere realizată cu ajutorul unei anumite modelări este valoroasă pentru o anumită etapă a operei de proiectare sau a activității de cercetare; ea are un caracter provizoriu.

Modelarea analogică constă în construirea unui sistem S', a cărui descriere matematică folosește aceleași relații, de exemplu aceleași ecuații diferențiale, ca și sistemul modelat S. De obicei este vorba de descrierea matematică a proceselor ce se petrec în el, a modului de funcționare. Prin măsurători efectuate asupra sistemului model S' se găsesc soluții aplicabile sistemului modelat S. În modelarea analogică, natura fizică a

[1] I. M. Batuner și M. E. Pozin, *Metode matematice în tehnica chimică*, București, Edit. tehnică, 1956, p. 370.

fenomenelor din model poate fi diferită de cea din sistemul modelat; între model și original există deosebiri calitative. Există posibilitatea de a descrie procesele naturale, *diferite* prin aceleași scheme abstracte? Această posibilitate există. Oscilații armonice, descrise prin aceeași ecuație diferențială, sînt și cele dintr-un resort care a fost întins, și cele din mișcarea unui pendul, și cele din circuitul oscilant al electrodinamicii clasice. Fiecare dintre aceste sisteme fizice poate servi la studiul oscilațiilor armonice; de aceea, fiecare din ele poate folosi la studiul unor aspecte ale fenomenelor prezentate de către celelalte. Tot astfel, ecuația lui Laplace, care se aplică cîmpului electrostatic, cîmpului unui curent electric staționar, mișcării irotaționale a unui fluid etc. — este baza studiului *uneia* dintre aceste realități fizice prin mijlocirea *alteia*, mai accesibile. Ecuațiile fizicii matematice sînt relații cantitative de mare generalitate; tocmai în posibilitatea ca prin ecuații similare să exprimăm fenomene calitativ diferite, găsea V. I. Lenin un argument pentru unitatea materială a lumii [1]. Să mai observăm că putem rezolva și anumite probleme matematice pe modelele fizice care „întruchipează" aceste ecuații : putem găsi prin măsurători pe modele soluții numerice ale ecuațiilor [2]. Procedeul este folosit în proiectarea mașinilor analogice de calcul [3].

Modelarea analogică a deschis noi perspective cercetărilor fiziologice (și biologice în general). Aici, această modelare, în colaborare cu inducția experimentală și cu deducția, contribuie la adîncirea cunoștințelor privitoare la mecanismele fenomenelor vieții și la dobîndirea unor noi perspective asupra lor. Un model analogic fizic concretizează într-un material mai ușor de cercetat (neviu) și într-o altă formă de mișcare a materiei (fizică sau chimică) relațiile cantitative care stau, sau care presupun că stau, la baza fenomenului studiat. În primul caz, modelul permite o experimentare sau măsurători mai comode decît sistemul biologic real. În celălalt caz, el servește la confirmarea, la infirmarea sau perfecționarea unei ipoteze.

Schema analogică poate fi dată și altfel decît analitic, printr-un sistem de ecuații diferențiale : ea poate fi dată și *logic*-matematic. De pildă, se pot construi „celule electronice" cu proprietăți de reacție și conducere analoge neuronilor; ele pot fi interconectate în diferite feluri, pentru a se putea cerceta experimental efectul diferitelor tipuri de intercomunicare (efect care este practic incalculabil). Un astfel de dispozitiv poate fi folosit și ca model al dezvoltării embrionare, dezvoltare care rezultă de asemenea din comunicarea dintre celule [4].

În afară de modelele *similare* și de cele *analogice* există modele *simulatoare*, care mimează unele procese fiziologice, realizînd performanțe comparabile cu cele observate la organismele vii. Căile pe care se ajunge la acestea nu sînt aceleași în model și în organismele vii. Automatele care

---

[1] V. I. Lenin, *Materialism și empiriocriticism*, București, Edit. politică, 1959, p. 283.

[2] A. N. Tihonov și A. A. Samarski, *Ecuațiile fizicii matematice*, București, Edit. tehnică, 1956, p. 326.

[3] S. Schachter și F. Munteanu, *Aplicațiile mașinilor electronice de calcul*, București, Edit. tehnică, 1960.

[4] Goldacre, *2-d. Intern. Congress on Cybernetics*, Namur, 1960, p. 910.

imită acţiuni sau comportări ale animalelor fac parte din această categorie. Mecanicienii din secolele trecute s-au străduit să construiască păpuşi cu mişcări abile; ciberneticienii au realizat maşini perfecţionate de prelucrare a informaţiei, aparate de „automatică intelectuală" („creiere electronice"). Performanţele realizate pe această cale au un interes faptic limitat pentru ştiinţele particulare; ele sînt însă un izvor de optimism în cercetare, au valoare de argument pentru caracterul material al proceselor imitate etc.

Moiseev înglobează printre modelele proceselor fiziologice şi diferitele dispozitive tehnice care imită un proces oarecare izolat sau activitatea unor organe, cînd aceşti analogi colaborează cu organismul viu. Ca un exemplu, el citează aşa-numitul aparat inimă-plămîni. Acest aparat de circulaţie artificială care a revoluţionat chirurgia cordului nu funcţionează, de fapt, prin analogie cu sistemul inimă-plămîni al omului, ci duce la acelaşi rezultat. Moiseev înglobează printre modele şi „înlocuitorii" omului, cum ar fi maşinile de calcul existente care execută operaţii complicate logice şi matematice, fac traduceri dintr-o limbă într-alta, reglează şi conduc procese complete de producţie etc. [1]. Pentru că asemenea aparate nu folosesc propriu-zis la studiul fenomenelor fiziologice pe care le-ar modela, nu ne interesează în expunerea de faţă.

MODELE EXPERIMENTALE ÎN BIOLOGIE ŞI MEDICINĂ

O discuţie aparte trebuie rezervată folosirii metodelor în fiziologie şi în medicină. Experimentarea *clasică*, fiziologică, foloseşte modelele materiale de diferite tipuri, în care gradul de simplificare şi schematizare este foarte variabil, iar imitaţia analogică este realizată fie cu ajutorul formei biologice de mişcare a materiei, fie cu ajutorul altor forme, inferioare, de mişcare. Membrana semipermeabilă este un model al membranei celulare; model desigur imperfect, de primă aproximaţie, deoarece *in vivo* permeabilitatea selectivă este rezultatul unui proces metabolic activ („pompele" de ioni). Tubul de cauciuc este un model al arterelor, adecvat pentru demonstrarea rolului elasticităţii pereţilor în hemodinamică (Marey). Un fir metalic cufundat în acid azotic poate modela propagarea undei de depolarizare în lungul unei fibre nervoase (Lillie). Un resort de care este atîrnată o greutate poate fi considerat ca un model pe care se poate studia tipologia activităţii nervoase superioare. Un dispozitiv electronic care produce oscilaţii de relaxare poate servi la studierea fenomenelor ritmice în nervi şi muşchi (Guleaev).

Alt tip de modele îl reprezintă animalele eviscerate, preparatele nerv-muşchi şi inimă-plămîni, organele *in vitro*, ţesuturile cultivate *in vitro*. Aici, simplificarea metodologică obţinută serveşte în primul rînd *analizei*, dar valoarea lor ştiinţifică se bazează pe premisa implicită că aceste modele funcţionează aproximativ identic sau analog, cu anumite sisteme *in vivo*: organe, aparate, organisme. Experimentarea pe o specie oarecare de animal pentru a lămuri probleme referitoare la om este, în esenţă, o experi-

[1] Cf. V. Moiseev, *Cibernetica în biologie şi medicină*, Bucureşti, Edit. medicală, 1961.

mentare pe modele biologice, punct asupra căruia vom mai reveni. Un organism inferior poate fi considerat ca un *model natural* al unui organism superior, el reprezentînd o clasă de modele care poate fi opusă *modelelor artificiale* (Frolov). În definitiv, anatomia și fiziologia comparată se bazează pe constatarea coincidențelor parțiale între organisme; în natură, numeroase funcții sînt reproduse folosind substrate deosebite sau sînt deservite de mecanisme deosebite.

Menționăm că, în fiziologie, „modele" la *altă scară*, miniaturale, cum sînt larg utilizate în diferite ramuri ale tehnicii, sînt destul de rar întîlnite. S-au folosit, de pildă, modele de acest tip pentru a urmări răspîndirea în organism a biocurenților produși de inimă, pentru a studia unele probleme de mișcare a segmentelor, pentru a identifica liniile de tensiune într-un os supus la solicitări. Modelele de fibră musculară sau de celule sînt, în schimb, modele la o scară mult mărită, în opoziție cu modelele miniaturale, familiare inginerilor.

În patologie și în medicina experimentală, problema modelelor experimentale biologice este esențială. Procesele patologice sînt procese cu o condiționare complexă și reproducerea lor experimentală constituie o etapă însemnată în studiul lor. Experimentarea pe om nu este posibilă decît pentru un număr restrîns de situații, din cauza impedimentelor de ordin etic. Ea este folosită exclusiv pe voluntari pentru cazurile care nu periclitează viața și nu dau o perturbare durabilă a sănătății. De asemenea, unele accidente, ale căror împrejurări de apariție și urmări sînt bine studiate, au valoarea unor adevărate experimente. În sfîrșit, consecințele unor acte terapeutice la care medicii sînt constrînși (intervenții chirurgicale, administrarea unor medicamente etc.) au aceiași valoare.

Experimentele pe animale sînt resursele cele mai însemnate din patologia experimentală și au, ca și în fiziologie, valoarea unei modelări. Pentru această modelare se folosește aceeași formă de mișcare a materiei ca și cea care se găsește în sisteme modelate : forma biologică de mișcare a materiei. Se efectuează importante simplificări ale condițiilor patogene (de exemplu, animalul, spre deosebire de om, nu este supus influențelor vieții sociale). Se pune accentul pe factorul etiologic principal (de exemplu, într-o boală infecțioasă se administrează germenii în cantități care îmbolnăvesc majoritatea sau totalitatea animalelor). Boala obținută este un analog al bolii umane care permite studierea în laborator a diferitelor influențe secundare, a metodelor terapeutice imaginate etc. Reușita modelării este un argument în favoarea unei ipoteze de lucru : în exemplul citat, al unei ipoteze etiologice (boala X este produsă de germenul x). Argumentul nu este peremptoriu, ca și în orice modelare. Reproducerea experimentală a unei boli permite adîncirea mecanismelor sale. În procesul de cunoaștere al bolii, ea reprezintă o oglindire aproximativă, o etapă; patologia experimentală progresează prin realizarea unor modele din ce în ce mai perfecționate. Acest progres de aproximare din ce în ce mai bună se face prin completarea (complicarea) ipotezelor de lucru, respectiv a factorilor introduși în experiență, ca și prin schimbarea punctului de vedere, al accentului pus pe factorii din complex. De pildă, în unele boli infecțioase s-a trecut de la accentul pus pe acțiunea toxică a

germenului la accentul pus pe reacţia alergică a organismului sau pe procesul neurodistrofic.

Modelele experimentale sînt valoroase pentru studiul mecanismelor bolii (a mecanismelor patogenetice) şi pentru studiul mijloacelor de tratament. În aceste cazuri, problema etiologiei devine secundară şi se poate lucra pe modele în care boala a fost produsă prin mijloace cu totul artificiale. De exemplu, pentru studiul rolului hipofiziei sau al sistemului nervos în apariţia guşei nu e necesar să studiem guşa produsă prin menţinerea animalelor într-o regiune în care e răspîndită guşa, ci ajunge să o provocăm prin substanţe chimice de sinteză care blochează activitatea tiroidei. Pentru studiul efectului terapeutic al unor compuşi în cancer, putem folosi animale cancerizate prin metode fizice sau chimice care n-au corespondent în patologia umană şi nici în natură. Pentru cercetarea influenţei vitaminelor şi a hormonilor asupra ateromatozei, ne putem folosi de modelul experimental obţinut prin hrănirea iepurilor cu o alimentaţie foarte bogată în colesterol.

Trecerea de la animal la om a rezultatelor obţinute de medicina experimentală trebuie să fie făcută cu aceleaşi precauţii care se impun ori de cîte ori mînuim generalizarea inductivă şi analogia. Omul are particularităţi metabolice, de organizare nervoasă, de ecologie şi de viaţă socială care pot fi hotărîtoare în etiologia, patologia şi terapeutica unor boli.

Cibernetica a dat un nou impuls modelelor artificiale, fizice, inclusiv celor electronice, pentru rezolvarea unor probleme de mecanism patogenic. De exemplu, apariţia şi întreţinerea oscilaţiilor într-un sistem dinamic complex poate fi tratată util pe servomecanisme, pe modele în care există acţiuni recurente (retrorelaţii, *feed back*). În dispozitive electronice complexe pot să apară perturbări ale funcţionării circuitelor care pot fi analogate cu unele tulburări ale activităţii nervoase superioare, din nevroză.

VALOAREA GNOSEOLOGICĂ A MODELĂRII

Valoarea reală a modelelor şi a modelării în procesul de cunoaştere al naturii nu poate fi pusă la îndoială.

La concluzii deosebite ajung însă neopozitiviştii, neotomiştii şi alţi exponenţi ai diferitelor curente idealiste. Modelelor li s-au conferit de către aceştia cel mult o valoare estetică (Bochenski) sau operaţională (Bridgman), ori li s-a negat un alt rol în afara celui de creaţii arbitrare ale minţii care leagă într-o manieră comodă senzaţiile noastre. Gîndirea analogică a fost apropiată de gîndirea teologală (Hesse). Modelul a mai fost considerat a fi un simplu mijloc de unificare a experienţei constituite din fapte disparate (Wittgenstein), ca mijloc de interpretare semantică a teoriei în termenii experienţei (Hutten), ca o „materializare" a simbolurilor fizicii (Carnap)[1]. Nimeni nu contestă valoarea didactică sau „pedagogică" (demonstrativă) a unor modele intuitive; dar rolul în procesul de

[1] V. A. Ştoff, *Funcţiile gnoseologice ale modelului*, în „Probleme de filozofie", 1961, nr. 12, p. 60.

cunoaștere al modelelor nu se poate reduce la popularizarea rezultatelor științifice, cum credea Heisenberg. Caracterul *reflectoriu* al modelelor, în fizică a fost admis de Planck, Born, Einstein, Vigier ș.a. În metodologia marxistă, modelul poate fi definit ca „o formă de reflectare mediată a realității, aflată într-o corespondență mai mare sau mai mică cu lucrurile și procesele reale"[1].

După cum s-a desprins din paginile precedente, în modele există elemente de abstracție, alături de elemente de imaginație științifică; în ele întîlnim folosite analogii, alături de elemente de ipoteză. „Abstragerea" unor laturi și caractere ale fenomenelor obiectelor și sistemelor pentru facilitarea analizei este un procedeu obișnuit al gîndirii științifice. Imaginarea unor trăsături ipotetice pornind de la analogii cu fenomene, obiecte și sisteme mai bine cunoscute exprimă legătura curentă dintre „cunoscut" și „necunoscut" în dinamica cunoașterii. Se vădește astfel că „modelarea", construcția mintală sau substanțială a modelelor, se încadrează prin trăsăturile sale în mersul tradițional al gîndirii științifice moderne, verificat prin practica de secole a omenirii.

Toate teoriile nefenomenologice ale fizicii clasice sînt bazate pe reprezentări-model, dar și pe modele *intuitive*.

În ce măsură intuitivitatea este o trăsătură caracteristică a modelelor teoretice? Prin intuitivitate, Ștoff înțelege proprietatea de a reflecta realitatea sub forma unor imagini senzoriale concrete, și nu sub formele cu care gîndirea s-a obișnuit. „Tendința spre intuitivitate este o tendință invincibilă a cunoașterii noastre legată de originea senzorială a tot ceea ce știm, iar modelul în știință este tocmai ceea ce realizează această nevoie într-o formă neafectată de deficiențele inerente reprezentării obișnuite"[2]. Modelul *nu* este o reproducere a datelor senzoriale, dar realizează în fizică stabilirea conținutului obiectiv al unei teorii; aruncă o punte de la teorie la obiect, ușurînd *interpretarea* teoriei. Ștoff critică poziția acelor fizicieni care recomandă renunțarea la *modele*.

De fapt, nu trebuie să uităm că încercările de a reduce fizica relativistă și cea cuantică la fizica clasică cu ajutorul unor modele au fost sterile. De asemenea, renunțarea pozitivistă la modele a frînat dezvoltarea teoriei. Vavilov recomandă „aplicarea calitativă precaută a reprezentărilor și modelelor clasice". Alți fizicieni afirmă recent că viitorul fizicii este condiționat de elaborarea unor abstracții de grad superior, și nu de căutarea unor imagini intuitive. Noi credem că intuitivitatea, deși este comună multor tipuri de modele, nu trebuie considerată o trăsătură definitorie a modelelor. Un sistem de ecuații diferențiale poate constitui un „punct de plecare" în cercetarea în etape a realității, în aceeași măsură ca reprezentarea intuitivă a unui mecanism. Primul are față de *teoria cuprinzătoare* a fenomenului aceeași funcție cognitivă ca și ultima. În cursul dezvoltării științelor, analogiile sugestive și fecunde încep prin a porni de la elemente de nivelul cunoașterii senzorial-concrete și treptat se referă

[1] L. O. Valt, *Despre funcția cognitivă a reprezentărilor-model în fizica modernă*, în „Analele rom.-sov.", seria filozofie, 1961, nr. 3, p. 5.

[2] V. A. Ștoff, *Critica concepției neopozitiviste asupra rolului modelelor în cunoaștere*, în „Analele rom.-sov.", seria filozofie, 1961, nr. 3, p. 100.

la elemente din ce în ce mai abstracte, la relaţie, structură, lege de mişcare etc. Pentru noi, esenţa metodei modelării nu se poate înţelege decît pornind de la modelele cele mai abstracte, modelele matematice, la care se găseşte forma cea mai riguroasă a analogiei : izomorfismul. Valoarea cognitivă a modelării este mai mică în cazul corespondenţelor homeomorfe şi încă mai mică în cazul analogiilor „simplu intuite"[1].

Pe de altă parte, întîlnim uneori dificultatea de a spune ce este „model" ideal şi ce este „teorie" ; de fapt, între modelul ideal şi teorie nu există limite nete. Modelul este o simplificare, o schematizare, considerată *de la început* ca o aproximare metodologică ; teoria este mai complexă, mai cuprinzătoare. Dar o dată cu evoluţia ştiinţelor, unele dintre teoriile vechi devin, în perspectiva istorică, *modele* ale *realităţii* [2], iar unele modele se dezvoltă în teorii cuprinzătoare.

Rolul modelelor în dinamica proceselor de cunoaştere este complex. Menţinîndu-ne discuţia, deocamdată, la modelele ideale, trebuie să atragem atenţia asupra faptului că pentru o perioadă dată de timp un model fundamental greşit poate juca un rol pozitiv în progresul cunoaşterii (modelul mecanicist al eterului etc.). Valoarea euristică a modelului cuprinde şi stimularea discuţiilor şi a muncii experimentale ; dar în acest sens, modelele intuitive au fost în trecut (şi sînt şi astăzi) mult mai fecunde decît modelele abstracte. Printre modelele care au avut un destin fericit, trebuie să citäm modelul corpuscular al structurii substanţei. Prin analogie, s-a constituit modelul cuantic al structurii cîmpului, care ulterior a devenit o teorie fundamentală ; astăzi se elaborează, *prin analogie*, ipotezele despre cvasiparticule (stările energetice slab excitate pot fi considerate ca un gaz de excitaţii elementare : fononii, excitonii, polaronii). Deocamdată, ele au caracterul unei „experienţe intelectuale", ca şi diversele modele ale nucleului atomic, care sînt numeroase (circa 20) pentru că *încă nu avem o teorie.*

Valoarea cognitivă a modelelor nu poate fi înţeleasă pe deplin dacă nu considerăm modelarea ca pe un *moment* într-un proces policiclic al cunoaşterii. Factorii de care facem abstracţie în primul stadiu al cercetării vor ajunge în centrul atenţiei în ciclurile următoare. Modelele ideale se întruchipează în modele materiale pe care se experimentează, corectîndu-se şi completîndu-se astfel modelul ideal. În modelarea complexă, cum ar fi cea cibernetică, folosim din plin nu numai analiza şi deducţia, dar şi inducţia şi sinteza.

★

Pentru a contura limitările metodei modelării, este util să ne referim la clasa de modele în care medierea cunoaşterii se manifestă cel mai net : la modelele analogice.

Care sînt riscurile folosirii necritice a modelării analogice?

1. Simplificarea defectuoasă şi exagerată duce la îndepărtarea de realitate, la pierderea esenţialului, la concentrarea atenţiei asupra unor elemente necaracteristice, banale.

[1] Cf. V. A Ştoff, *op. cit.*, p. 60 ş.a.

[2] Cibernetica consideră că procesul de cunoaştere poate fi caracterizat ca o realizare de homeomorfisme sau izomorfisme între obiectele gîndirii şi cele ale realităţii obiective.

2. Sublinierea elementelor comune în fenomene calitativ deosebite poate duce la pierderea din vedere a ceea ce este specific fiecărui fenomen în parte.

3. Schematizarea fenomenului, mai ales cea efectuată cu ajutorul matematicii, înseamnă o abstragere a „formei" de „conținut". În acest sens, ea reprezintă un pas înainte și o depășire a unei prejudecăți comune : fetișizarea substratului (Frolov). În acest mod se pun în evidență legile de sistem ; de exemplu, organismele sînt considerate drept cazuri particulare, specifice, ale unei clase mai largi de sisteme. Dar înțelegerea deplină a obiectului sau fenomenului nu poate fi făcută, dacă rămînem la acest moment metodologic, fără a sesiza legătura vie dintre formă și conținut. De exemplu, neuronul diferă net de modelele sale electronice, prin compoziția chimică, prin existența metabolismului etc.

Organismul e mai mult decît un sistem deschis : are integralitate organică (interdependență funcțională a părților și subordonarea lor față de întreg).

4. Reușita modelării unui fenomen cu ajutorul altei forme (inferioare) de mișcare a materiei duce la ispita reducerii legilor unui proces la legi ale formelor inferioare de mișcare a materiei, deci la mecanicism. Invers, accentuînd asupra „schemei", rupînd-o de obiectul sau procesul material pe care-l reflectă, se poate aluneca în varianta „obiectivă" a idealismului modern (cum fac unii microfizicieni și unii adepți ai holismului în biologie).

5. Ignorarea caracterului limitat, parțial, unilateral al analogiilor produce o sărăcire a concepției noastre despre obiectul sau fenomenul considerat, fenomen care are o multitudine de fațete.

Transferul de la simplu la complex, impus de raportarea modelului la realitate, reprezintă o operație care necesită *teoria* adecvată a fenomenului sau sistemului privit în ansamblu și în ceea ce are specific.

6. Absolutizarea valorii analogiei poate duce la concluzii eronate. Precizarea limitelor între care e valabilă analogia este o etapă obligatorie în folosirea acestor metode. Prin aceasta, modelarea are o mare valoare în reformularea unor caracterizări și în punerea unor noi probleme.

7. Performanțe similare nu înseamnă identitate de căi de ajungere la ele. Nu numai căi fizice diferite, dar și modele matematice diferite pot „converge" în aceleași consecințe sau corolare. Această situație limitează mult valoarea probantă a cercetării pe modele în fiziologie.

S-a spus că modelarea nu oferă explicații, ci cvasi explicații (Frolov). Oricum, pentru a demonstra adevărul unui model, avem nevoie de multe date experimentale (puterea lor demonstrativă nu este niciodată absolută, ci, dacă putem spune astfel, asimptotică)[1]. În schimb, pentru infirmarea unui model este nevoie doar de un singur „experimentum crucis".

8. Ignorarea caracterului aproximativ, de „etapă", al unui model generează atît dogmatizarea absurdă a unor rezultate, cît și scepticismul demobilizator cu care este privită uneori metoda modelării.

---

[1] L. O. Valt, *op. cit.*, p. 13.

CONSIDERAŢII FINALE

Analiza noastră a scos în evidenţă faptul că modelarea, în sensul general pe care l-am acordat (de construcţie mintală sau tehnică a unor scheme), reprezintă un procedeu larg folosit în ştiinţă, de mult cunoscut, dar care capătă în condiţiile actuale trăsături calitativ noi. Modelarea cibernetică, în special, creează noi „canale de comunicaţie" între ştiinţe şi exprimă clar rolul crescînd al experienţei în interacţiune cu logica şi matematica, în edificarea ştiinţei contemporane[1].

Funcţiile cognitive ale modelării coincid în parte cu funcţiile gîndirii abstracte, dar avantajul său stă în aceea că poate fi asociată cu construirea unor „surogate substanţiale ale abstracţiei", accesibile experienţei (Frolov).

Baza modelării se găseşte în analogie, dar nu orice analogie poate fi baza unei modelări fecunde; este necesar ca analogia să fie profundă. *A priori* este greu să ştim care analogie este fecundă; însă este probabil că vor fi fecunde cele fundamentate pe criterii mai abstracte, pe „abstracţii concrete". Analogia este baza unei modelări atunci cînd unul dintre sisteme (obiecte, fenomene) este supus cercetării pentru a trage concluzii cu privire la celălalt.

Modelarea este, în general, un procedeu auxiliar; ea se cere completată prin aplicarea altor metode, şi în primul rînd a metodelor proprii de cercetare a formei respective de mişcare a materiei. Astfel, în biologie e necesară metoda istorică etc. Deseori modelarea este numai un moment iniţial într-un ciclu de cunoaştere, ceea ce explică de ce la un moment dat pot exista mai multe modele ideale pentru acelaşi fenomen. În cursul evoluţiei cunoştinţelor se îngustează însă clasa de modele posibile. Un model „explicativ", care are nevoie ulterior de noi ipoteze independente, este probabil greşit.

Valoarea cognitivă a unui model depinde de măsura în care reflectă trăsături esenţiale.

Considerăm justă observaţia lui Frolov, după care „în domeniul modelării sistemelor există actualmente un număr mai mare de probleme decît de răspunsuri definitive" [2]. Ca o concluzie provizorie, se poate însă afirma că modelele reprezintă instrumente de lucru indispensabile în multe sectoare ale activităţii teoretice şi practice: în toate sectoarele în care dezavantajele schematizării sînt compensate din plin de roadele pe care le aduce precizarea şi prelucrarea logică-matematică a ipotezelor, sau oferirea unor posibilităţi întinse de experimentare şi de măsurare exactă.

În construirea modelelor substanţiale concrete, folosirea formelor de mişcare ale materiei inferioare celora din sistemul modelat este pe deplin justificată teoretic. O perspectivă deosebită o are utilizarea tehnicii electronice şi cu tranzistori, din cauza marei versatilităţi a acestor dispozitive.

Modelarea poate servi la verificarea unor ipoteze sau a unor proiecte de lucru şi, în general, la adîncirea studiului unor obiecte sau fenomene.

---

[1] În ciberentica tehnică, organismul viu a fost considerat, din capul locului, ca model al construcţiilor de automate.

[2] I. T. Frolov, *op. cit.*, p. 58.

Perspectivele practice ale modelării sînt sugerate de dezvoltarea impresionantă a ciberneticii, îndeosebi în domeniul automatizării producției și al automatizării activității intelectuale. Ele pot fi căutate și în alte sectoare: de pildă, reproducerea tehnică a fotosintezei ar revoluționa industria alimentară.

Din punct de vedere gnoseologic este însă important să reținem că orice model este o reflectare a obiectului sau fenomenului modelat, al cărei caracter parțial sau aproximativ este recunoscut de la început, prin enunțarea simplificărilor acceptate — sau a laturilor scoase în evidență. În lumina materialismului dialectic, elaborarea unui model înseamnă o etapă în cunoașterea realității, iar verificarea sa este un exemplu caracteristic pentru interacțiunea teoriei cu practica experimentală. Materialismul istoric ne permite să ne dăm seama de caracterul istoricește limitat al modelelor, să ne explicăm apariția și evoluția modelelor în funcție de condițiile social-istorice, de problemele ridicate de practica producției și de starea științei la un moment dat. În acest sens, apariția modelelor cibernetice într-o perioadă în care se dezvoltă automatizarea, ca și științele de contact, este ușor de înțeles. Situația descrisă prin noțiunea de izomorfism este, în domeniul modelării, un ideal în principiu accesibil, prin fundamentarea matematică a modelării.

ГНОСЕОЛОГИЧЕСКАЯ ЦЕННОСТЬ МОДЕЛЕЙ И МЕТОДА МОДЕЛИРОВАНИЯ

РЕЗЮМЕ

В целях критического исследования ценности моделей для современной науки полезно подразделить их на идеальные модели (логико-математические) и материальные модели (субстанциальные, физические).

Модели в основном основываются на схематизации (симплификации) предмета или явления, схематизации, предпринятой в целях получения наиболее доступного исследованию материала. Этим объясняется приблизительный „неадекватный", как правило, исторически ограниченный характер отражения действительности в модели.

Математические модели характеризуются сильной схематизацией и большой степенью обобщения (имеются математические модели идентичные для качественно различных явлений). Важность математических моделей других математических предметов состоит в том, что они привлекают внимание на такие понятия, как изоморфизм, — центральное понятие в современной теории моделей.

Материальные модели подразделяются на модели однотипные, модели аналогичные и модели симмуляторные и т.д. Классическое экспериментирование в биологии и медицине в большей степени является моделированием, охватывающим как натуральные модели (низший организм может рассматриваться как натуральная модель высшего организма), так и модели более или менее искусственные (in vivo и

in vitro). Опыты на животных, наиболее важные источники экспериментальной патологии представляют ценность моделирования (производится упрощение, уделяется внимание главным факторам, воспроизводится болезнь, аналогичная существующему заболеванию и т.д.).

Критикуя позитивистскую и операционалистскую точки зрения на роль моделей в науке, авторы аргументируют отражательный характер моделей. В моделях имеются наряду с элементами научного представления и элементы абстракции; в них используются аналогии, в целом они играют роль рабочей гипотезы. Моделирование является связывающей формой между неизвестным и известным, оно сыграло важную роль в развитии познания.

Наглядность не является характерным обязательным свойством моделей, хотя наглядные модели и доказали свою плодотворность в прогрессе науки. Понять сущность моделей моделирования лучше всего можно, исходя из математических моделей, где имеется наиболее очевидная форма аналогии: изоморфизм. Познавательная ценность моделирования меньше в случаях гомеоморфных связей и еще меньше в случаях просто наглядных аналогий.

Моделирование является моментом полициклического процесса познания; факторы, от которых мы абстрагируемся в первый момент, берутся из последующих циклов. Таким образом, моделирование служит предварительным моментом создания теории.

В связи с аналогичным моделированием, автор рассматривает и возможный риск в случае некритического использования моделирования: потеря из виду сущности, качественных особенностей, единства между формой и содержанием, скатывание к механизму, обеднение понимания рассматриваемого предмета или изделия, ошибочные противопоставления, торопливое подтверждение той или иной гипотезы, догматизация некоторых результатов. Показательная сила некоторых моделей относительна, что не является обоснованием методологического скептицизма. Моделирование является лишь подсобным методом исследования и требует своего дополнения непосредственным исследованием, специфическими методами. Однако оно является необходимым рабочим инструментом во многих секторах: в секторе, где недостатки схематизации полностью компенсируются результатами уточнения и обработки логико-математических гипотез или созданием широких возможностей экспериментирования и точного измерения.

LA VALEUR GNOSÉOLOGIQUE DES MODÈLES ET DE LA MÉTHODE DE LA MODÉLATION

RÉSUMÉ

Pour un examen critique de la valeur des modèles dans la science contemporaine, leur division en modèles idéaux (logico-mathématiques) et en modèles matériels (substantiels, physiques) s'avère utile. Les mo-

dèles sont fondés en général sur une schématisation (simplification) de l'objet ou des phénomènes, schématisation qui a été opérée afin d'offrir à l'analyse un matériel plus accessible à l'investigation. Il en résulte le caractère approximatif, „inadéquat", et d'habitude historiquement limité, du reflet de la réalité dans le modèle.

Les modèles mathématiques sont caractérisés par une schématisation très poussée et par un haut degré de généralité (il y a des modèles mathématiques identiques pour des phénomènes qualitativement différents). Les modèles mathématiques d'autres objets mathématiques sont importants par ce qu'ils attirent l'attention sur la notion d'isomorphisme, notion centrale dans la théorie moderne des modèles.

Les modèles matériels se divisent en modèles similaires, modèles analogues, modèles simulateurs, etc. L'expérimentation classique employée en biologie et en médecine est pour une bonne part une modélation, qui comprend aussi bien des modèles naturels (l'organisme inférieur peut être considéré comme un modèle naturel d'un organisme supérieur) que des modèles plus ou moins artificiels (*in vivo* et *in vitro*). Les expériences effectuées sur des animaux, ressource la plus importante de la pathologie expérimentale, ont la valeur d'une modélation (des simplifications sont effectuées, l'accent est mis sur les facteurs principaux, on obtient un analogue de la maladie humaine, etc.).

En critiquant les interprétations positivistes et opérationnelles du rôle des modèles dans la science, l'auteur fournit des arguments pour le caractère reflétant des modèles. Il y a dans les modèles des éléments d'abstraction, à côté d'éléments d'imagination scientifique ; des analogies y sont utilisées, et ils ont le rôle d'hypothèse de travail. La modélation est une forme de liaison entre l'inconnu et le connu, et il y a joué un rôle important dans la dynamique de la connaissance.

L'aspect intuitif n'est pas un trait caractéristique, obligatoire, des modèles, mais les modèles intuitifs se sont avérés être très féconds pour le progrès de la science. Mais l'essence de la méthode de la modélation peut être mieux comprise si l'on part de modèles mathématiques, où l'on retrouve la forme la plus rigoureuse de l'analogie : l'isomorphisme. La valeur cognitive de la modélation est plus réduite dans le cas des correspondances homéomorphes et encore plus réduite dans le cas des analogies simplement saisies par l'intuition.

La modélation est un moment dans un processus cyclique de la connaissance ; les facteurs dont on fait abstraction au premier moment sont repris dans les cycles suivants. C'est un moment préalable à la construction de la théorie.

Les risques d'une utilisation non critique de la méthode des modèles sont analysés pour ce qui concerne la modélation analogique : ils consistent à perdre de vue l'essentiel, le spécifique qualitatif, l'unité entre la forme et le contenu ; à glisser dans le mécanisme ; à apauvrir notre conception de l'objet ou du phénomène considéré ; à pratiquer des extrapolations fausses, à confirmer avec précipitation une hypothèse, à dogmatiser des résultats. Le pouvoir démonstratif d'un modèle est relatif, ce qui ne justifie toute-

fois pas le scepticisme méthodologique. La modélation n'est qu'un procédé auxiliaire dans la recherche et se veut complété par l'étude directe, à l'aide de méthodes spécifiques. Il demeure néanmoins un instrument de travail indispensable dans beaucoup de secteurs ; ceux notamment ou les désavantages de la schématisation sont compensés pleinement par le fruit de la précision et du travail logique et mathématique, appliqués aux hypothèses, ou par des possibilités très étendues d'expérimentation et de mesures exactes.

GENEALOGIA MITULUI HRISTIC

DE

PAUL BĂLĂ

Rezolvarea ştiinţifică a problemei existenţei lui Hristos înseamnă o lovitură puternică dată obscurantismului dogmatic al bisericii creştine, o contribuţie la lupta împotriva credinţelor şi prejudecăţilor religioase, la eliberarea oamenilor de opiul religiei.

Aceste considerente ne-au determinat să aşternem în scris rodul strădaniilor cheltuite de-a lungul multor ani în cercetări asupra mitului lui Hristos, problemă care ne preocupă în mod deosebit încă din anii în care eram student la Facultatea de teologie. Pe vremea aceea, hrănit cu „argumentele" disertaţiilor şi tratatelor teologice, credeam că Hristos a fost fiul lui Dumnezeu şi mîntuitorul omenirii şi că a existat aievea. Şi dacă purcesesem atunci la studiu aprofundat asupra problemei sale, o făceam în dorinţa de a contribui prin rezultatul cercetărilor noastre la apărarea învăţăturii bisericeşti. Cercetările ne-au dus însă la cu totul alte concluzii decît cele scontate, astfel că la sfîrşitul aspiranturii în teologie, care a fost de altfel şi sfîrşitul carierei noastre de teolog, eram un ateu convins.

Cercetînd problema mitului hristic, ne vom strădui să facem genealogia acestui mit, dovedind că religia creştină nu este cultul unei personalităţi istorice, a unui mesia-om care moare pentru a-şi apăra credinţa, ci al unui „zeu mîntuitor" care nu se deosebeşte de celelalte personaje mitice ale religiilor de mistere decît prin aceea că este ultimul dintre ei, că e pus să trăiască în Palestina secolului I şi primeşte o nomenclatură iudaică.

Aşa cum ne arată istoria, masele populare iudaice, hărţuite, exploatate, asuprite, supuse cînd robiei egiptene sau babilonene, cînd celei siriene sau persane, cînd celei greceşti sau romane, într-o epocă de crunt sclavagism, au dus o viaţă sbuciumată şi plină de lipsuri. Şi atunci ele, aidoma naufragiatului care, spre a se salva, caută să se agaţe de orice, chiar şi de un fir de trestie purtat de furtună, s-au apropiat de ideea mesianică a unui salvator. De fapt, acest fenomen nu este specific numai poporului evreu, el fiind

întîlnit atît la egipteni[1], cît şi la babiloneni[2], atît la perşi[3], cît şi la greci şi romani[4].

Aceste speranţe mesianice au devenit şi mai arzătoare în primele două veacuri care au precedat era noastră, datorită faptului că, cu cît poporul evreu era mai oprimat, cu atît mai mult scotea forţă şi mîngîiere din speranţa sa în acţiunea salvatoare, pămîntească, a unui mesia, eroul care trebuia să-l elibereze de sub stăpînirea relelor sociale. Tot mai multe sînt per-

---

[1] În religia egiptenilor au existat, cu multă vreme înaintea profeţilor evrei, speranţe mesianice strîns legate de credinţa în caracterul divin al faraonului, considerat fiul lui Ra, zeul soarelui.

Specific acestui mesianism este însă caracterul său aristocratic. El exprima teama claselor privilegiate (a războinicilor şi a preoţilor) de a-şi pierde rolul dominant în societate şi averile, ca urmare a creşterii nemulţumirilor claselor asuprite. Cu aceasta este înrudită o altă profeţie pe care Iosif Flaviu (*Contra Apion*, I, 26) o citează din istoricul egiptean Maneton şi în care se spune că după 30 de ani de stăpînire străină Egiptul va fi eliberat de Amenophis. Ni se păstrează o profeţie mesianică şi din dinastia a XIX-a a faraonilor. Aici se spune că bogaţii vor fi robiţi, iar cei săraci îşi vor însuşi bogăţiile lor; popoare străine vor năvăli în ţară, vor fi uciderí şi boli se vor abate asupra locuitorilor, sanctuarele vor fi profanate, vătămate, ogoarele nu vor rodi, femeile vor rămîne sterile. Egiptul va fi ca o „turmă rătăcitoare fără păstor". Apoi va apare mîntuitorul, care va aduce „răcorire în arşiţă" (H. Lietzman, *Der Weltheiland* (Mîntuitorul lumii), Bonn, 1909, p. 24).

[2] Asemenea „aşteptări" se întîlnesc şi în Babilon, unde se credea că după o vreme de nenorociri şi suferinţe va veni o vreme a „mîntuirii". Aici, Marduk e primul care e conceput ca mîntuitor. De la el rolul trece succesiv asupra diferiţilor regi. Cel mai vechi rege mîntuitor este Urukagina din Lagaş, fiul fecioarei Ban. Sargon din Accad şi apoi Hamurapi sînt de asemenea consideraţi mîntuitori. Hamurapi singur declară că a fost ales din pîntecele maicii sale să mîntuiască lumea (A. Jeremias, *Babylonisches im Neuen Testament* (Elemente babilonice în Noul testament), Leipzig, 1905, p. 27).

[3] La perşi, mesianismul e şi mai accentuat. Aici se aşteptau trei mîntuitori „la sfîrşitul veacurilor". Întîi trebuia să apară Oschedar-bâmi şi Oschedarmâh, şi, în fine, mîntuitorul suprem Saoshiant, care va face şi judecată universală, celor aleşi dîndu-le nemurirea, iar celor păcătoşi nimicirea prin foc.

[4] Cu ideea mesianică e în strînsă legătură mitul vîrstei de aur la greci şi romani. Pe vremea lui Augustus, vreme în care contradicţiile sclavagiste ating apogeul, iar mizeria sclavilor şi a plebei e la culme, aşteptarea mîntuitorului a cuprins întreaga lume romană. Această idee pătrunde şi în creaţia lui Vergiliu, care-şi începe egloga a IV-a anunţînd naşterea unui copil care va readuce vîrsta de aur, vreme în care chiar şi în natură va avea loc o transformare. Se merge pînă acolo încît însuşi Augustus e considerat ca mîntuitorul aşteptat care a adus lumii evanghelia, adică vestea cea bună. Astfel, în decretul care însoţeşte scrisoarea proconsulului Paulus Fabius Maximus citim: „Fiindcă providenţa, care a reglat totul în viaţa noastră, în zelul şi ambiţia sa de a duce la desăvîrşire frumoasa ordine a acestei vieţi l-a dat pe August, pe care, spre binele omenirii, ea l-a înzestrat cu virtuţi şi ni l-a trimis ca *mîntuitor* pentru a pune capăt războaielor şi a organiza totul, căci prin apariţia sa nu numai că a depăşit binefacerile celor ce l-au precedat, dar n-a lăsat nici o şansă celor ce-i vor urma a-l depăşi şi fiindcă ziua naşterii acestui zeu a fost pentru lume *obîrşia evangheliei* ce i datorăm" (citat după A. Puech, *Précis de Patrologie*, Paris, 1897, vol. II, p. 417).

Aceeaşi idee o aflăm şi într-o inscripţie de la Priene (cf. Ch. Hainchelin, *Originea religiei*, Bucureşti, Edit. politică, 1956, p. 176). Aşadar, şi cuvîntul „evanghelie" este atribuit cu nouă ani înaintea erei noastre unui împărat divinizat. În această vreme se răspîndeşte apoi tot mai mult cultul zeilor mîntuitori în frunte cu Esculap mîntuitorul (Ἀσκλήπιος σώτηρ), în templul de la Epidaurus sau Pergam, acestuia i se atribuiau vindecări miraculoase de orbi, muţi, ofticoşi etc. Acelaşi rol îl juca Serapis în Alexandria, Diana la Eleusis şi mai apoi Hercule la Herculane, în părţile noastre. Tot acum pătrunde în lumea greco-romană lungul şir de mîntuitori orientali, începînd cu Baali sirieni şi isprăvind cu Mithra.

sonajele pe care profeții evrei le identifică în această perioadă cu mesia. Acest atribut a fost acordat, printre alții, împăratului persan Cirus[1], care eliberează pe evrei din captivitatea babiloniană; de asemenea, „perceptorului adevărului și dreptății" [2] executat în anul 63 î.e.n. de Aristobul; au mai fost considerați „mesia" Iuda Gaulonitul[3], și Teudas[4], și Iuda Galileanul[5], și vrăjitorul egiptean care-i agita pe evrei în timpul procuratorului Felix și al cărui nume nu s-a păstrat[6], și Bar Cohba[7] și mulți alții[8].

În această vreme de crunte frămîntări sociale, cînd în Palestina răsar, așa cum am văzut, atîți pretinși mîntuitori[9], se formează o sectă iudaică ce va evolua către creștinism. Documente asupra acestei secte nu avem deocamdată decît unul, și anume *Apocalipsul* numit al lui Ioan. Din cuprinsul acestei scrieri reiese, cum remarcă Engels[10], că secta celor care se numeau pe sine iudei, se răspîndise în Asia Mică. Adepții acestei secte nu aveau o imagine clară despre cel pe care îl considerau mesia și-l descriu în culori fantastice. Acest mesia fantastic al *Apocalipsului*, călare pe un cal alb, înfățișat ca unul ce avea ochii „ca para focului și pe capul lui o mulțime de cununi" [11], este copia fidelă a basoreliefurilor ce-l înfățișează aidoma pe zeul Mithra. Chiar și caracterul său de războinic și

---

[1] Isaia, 45, 1. Cirus e numit aici Mașiah, adică mesia, în grecește Hristos (uns).

[2] *A. П. Каждан, Новые рукописи, открытые на побережее Мертвого Моря*, în (Noile manuscrise descoperite pe litoralul Mării Moarte), în Вопросы истории религии и атеизма (Probleme de istoria religiei și a ateismului), vol. IV, Moscova, 1956, p. 295—296 și 311—312.

[3] Cu prilejul recensămîntului lui Quirinius, care are loc în anul 6 al e.n. (Iosif Flaviu, *Antiquitates judaicae*, XVIII, I, 1), poporul evreu e nemulțumit. Iuda din Gamala răscoală poporul ca un protest împotriva acestui recensămînt. Iosif Flaviu nu ne spune cum sfîrșește (*Bella judaica*, II, 8, 1).

[4] Teudas, un evreu care trăiește în vremea magistratului Cuspius Fadus, convingînd un număr mare de patrioți că el e mesia, îi determină să-l urmeze cu averea dincolo de Iordan, promițîndu-le că apele Iordanului se vor retrage făcîndu-le loc de trecere. Cavaleria lui C. Fadus intervine însă, ucide mulți dintre partizanii lui Teudas, iar pe acesta îl decapitează și-i poartă capul prin Ierusalim. (Flaviu, *Ant. jud.*, XX, 5, 1). Așadar, este vorba de o mișcare mesianică al cărui șef își propunea să reînnoiască faptele lui Iosua.

[5] Sub procuratorul Gessius Florus (64—66), acesta răzvrătește poporul contra romanilor.

[6] Iată ce spune Iosif Flaviu despre el: „O nenorocire și mai mare aduce asupra iudeilor un fals prooroc din Egipt. El era vrăjitor și prin farmecele sale reuși să fie considerat drept prooroc. El înșală 30 000 de oameni care se țineau după el. Pe aceștia îi duse, din pustie, pe așa-zisul munte al Măslinilor, pentru a pătrunde de acolo în Ierusalim, ca să înfrîngă garnizoana romană. Îndată ce Felix (procuratorul) află despre acest atac, îl îndepărtă cu soldații romani și cu tot poporul... Egipteanul a scăpat cu cîțiva aderenți" (*Bell. jud.*, II, 13, 4—6).

[7] Revoluționar din timpul împăratului roman Adrian, care e considerat drept mesia și de cărturari ca rabinul Akiba.

[8] Ca, de pildă, în evul mediu Avraam Abulafia, Solomon Molho, Sabetai Țvi, Iacov Frank etc. (vezi *Călăuza ateistului*, București, Edit. politică, 1961, p. 84).

[9] Engels caracterizează astfel această vreme: „era o perioadă cînd noile secte, noile religii, noii profeți răsăreau cu sutele" (*Apocalipsul*, în K. Marx și F. Engels, *Despre religie*, București, Edit. politică, 1960, p. 188.

[10] Vezi K. Marx și F. Engels, *op. cit.*, p. 189.

[11] *Apocalipsul*, XIX, 12.

răzbunător „care judecă drept și face război”[1] este identic cu cel al lui Mithra, zeul mîntuitor persan, care de asemenea este imaginat ca un războinic și judecător sever al încălcărilor aduse legilor. În cartea sfîntă a perșilor citim printre altele : „Slăvim pe Mithra care, mîniat, răstoarnă case și așezări, distruge triburi, șefi de triburi... care face strîmbe căile celor ce-l înșeală și care zdrobește șirurile armate și prin puterea sa răspîndește deznădejdea și groaza”[2]. De asemenea, milenarismul, credința în împărăția de 1 000 de ani care, potrivit profețiilor din *Apocalips*, urmează să fie întemeiată de războinicul Mesia, este împrumutat tot din dogmatica mithraică. Singura idee de obîrșie iudaică este cea a „mielului înjunghiat din vechime” și care provine din ritul înjunghierii mielului pascal la sărbătorile pesah de către iudei, și care exprimă, cum constată F. Engels, „vechia idee a evreilor de origină păgînă că zeul sau zeii trebuie să fie înduplecați prin jertfe”[3].

Este explicabil deci că acest Hristos al *Apocalipsului*, care nu-i decît întruparea unei idei, să fie descris în culori fantastice, să fie zugrăvit ca o persoană ireală, lipsită de însușiri omenești.

Cum se explică însă faptul că această sectă iudaică ajunge la concepția unui mesia care e jertfit și apoi învîază, cînd evreii vedeau în mesia un erou invincibil ? Răspunzînd acestei probleme, Ch. Hainchelin subliniază sintetic : „dacă Spartacus nu ar fi fost înfrînt, Hristos nu ar fi triumfat”[4]. Încă în sec. I. î.e.n., acel „preceptor al adevărului și dreptății”, care fusese executat de Aristobul, fusese considerat de secta iudaică a esenienilor că a înviat, că se va răzbuna și va întemeia o împărăție a sa. Acest erou, probabil un revoluționar iubit de mase, pierise în luptă ; masele populare au făurit atunci legenda învierii sale. Nimic mai simplu. Cînd cealaltă sectă, secta iudeo-creștină pe care o cunoaștem din *Apocalips* schițează în mare legenda vieții lui Hristos, menționează, ca un ecou al legendei „preceptorului adevărului și dreptății”, că Hristos a fost răstignit la Ierusalim și a înviat.

De la acest prim moment din evoluția mitului hristic reprezentat de cea mai veche scriere creștină, *Apocalipsul*, figura mîntuitorului creștin va trece prin îndelungate prefaceri pînă să devină acel Hristos pe care-l cunoaștem astăzi din evanghelii, antropomorfizat și considerat ca pretinsul fondator al creștinismului. Bazele mitului său fuseseră puse și ele constau din împletirea deformată a ideii despre un viitor mesia, a ecoului legendei „preceptorul adevărului și dreptății” și a jertfei mielului pascal. Rămînea ca chipul său să dobîndească contururi mai precise, ceea ce se va realiza pînă la urmă prin copierea vieții eroilor și a celorlalți mîntuitori mitici ai antichității. Cum se va realiza aceasta ? Prin nenumărații apostoli,

---

[1] *Apocalipsul*, XIX, 11.
[2] Yesht X, 36 în *Zend-Avesta*.
[3] K. Marx și F. Engels, *op. cit.*, p. 189.
[4] Ch. Hainchelin, *op. cit.*, p. 139.

predicatori ambulanți care cutreerau cetățile antice povestind despre acest mesia care, chipurile, apăruse aievea, fusese răstignit și apoi înviase, apostoli atacați chiar în *Apocalipsul* lui Ioan[1] și ironizați de Lucian[2], Voltaire-ul antichității, în al său *Peregrinus*. Între acești apostoli era chiar o concurență, așa cum reiese dintr-o mărturie aparținînd pretinsului apostol Pavel, prototipul acestor predicatori ambulanți[3]. Epistolele acestui apostol, cunoscute sub numele de „pauline", reprezintă un al doilea moment al procesului de antropomorfizare a mitului hristic. Așa cum arată și cercetătorii sovietici, ele sînt anterioare evangheliilor[4]. Deși în aceste epistole se creează unele trăsături sumare ale existenței omenești a lui Hristos, ca aceea că „s-a născut din femeie"[5], „a murit pentru păcatele noastre... a treia zi a înviat" și „s-a arătat apoi apostolilor și multor credincioși"[6], se subliniază totuși cu precădere mai ales latura sa divină, vorbindu-se despre el ca despre dumnezeul-om, „născut mai înainte de toată făptura"[7] „prin care sînt toate"[8] etc., etc. Așadar, și Hristosul epistolelor pauline, ca și cel al *Apocalipsului*, nu este un personaj istoric, ci mistic, asemenea mîntuitorilor din religiile de mistere. De altfel, însuși Pavel își denumește învățătura sa „mister", iar pe cei convertiți de el îi declară „inițiați"[9], termeni împrumutați din religiile de mistere. Mai mult, acest apostol fictiv recunoaște că învățătura ce o predică a primit-o nu din izvor omenesc, ci prin „descoperire" (revelație)[10]. Chiar și amănuntul cu care se îmbogățește biografia lui Hristos că „a treia zi a înviat" este o dovadă a influenței religiilor de mistere. Se știe că toți mîntuitorii religiilor de mistere „înviaseră" a treia zi.

Remarcăm așadar că imaginea lui Hristos nu suferă prea mari transformări în perioada apariției epistolelor pauline, el rămînînd aceeași ființă enigmatică din *Apocalips*. Predicatorii perioadei epistolelor pauline nu-și bat prea mult capul cu Hristos, care rămîne pentru ei un zeu nebulos ca oricare zeu mîntuitor al antichității, ci mai ales cu acest nou mister care-i religia creștină în formare. Ei nu ar fi obținut, de altfel, prea mare influență și nici prea mulți prozeliți, dacă ar fi început cu predicarea

---

[1] *Apocalips*, II, 2: „...Ai cercat pe cei ce se numesc pe sine apostoli, dar nu sînt și i-ai găsit mincinoși".

[2] Lucian, *Moartea lui Peregrinus*, în *Opere alese*, București, E.S.P.L.A., 1959, p. 488—491.

[3] Epistola către filipeni, I, 115—117: „Adevărat, unii propovăduiesc din pismă și din iubire de dispută, iar alții din bunăvoință. Unii, din iubire de dispută, propovăduiesc pe Hristos nu cu gînd curat, socotind să îngreuieze lanțurile mele, iar alții îl propovăduiesc din dragoste, știind că eu sînt pus să apăr evanghelia. Dar ce-i cu aceasta? Ori în ce chip ar fi: fie din prefăcătorie, fie din bunăvoință, Hristos se propovăduiește". Din *I Corinteni* I, 12: „...Fiecare din voi zice: „eu sînt al lui Pavel", „eu sînt al lui Apolo", „eu sînt al lui Chifa...". Reiese că și creștinii se deosebeau uneori în partide grupate în jurul predicatorului lor.

[4] А. Рановичи, *Время возникновения христианства и мифа о Христе*, (Vremea apariției creștinismului și a mitului Hristos), în О раннем христианстве (Despre creștinismul primitiv), Moscova, 1959, p. 339.

[5] *Galateni*, IV, 4.

[6] *Corinteni*, XV, 3—7.

[7] *Coloseni*, I, 15.

[8] *I Corinteni*, VIII, 6.

[9] *Corinteni*, II, 6—8.

[10] *Galateni*, I, 15—19.

închipuitei vieți pământești a zeului Hristos. În schimb, ca și orfeoteleștii și metragirții[1], predicatori șarlatani care umblau din casă în casă, oferind oamenilor superstițioși tot soiul de leacuri și remedii pentru ștergerea păcatelor și împăcarea cu divinitatea, și predicatorii creștini rătăcesc din poartă în poartă, din cetăte în cetate, vorbind mulțimii superstițioase despre puterea miraculoasă a botezului sau a împărtășaniei.

Într-adevăr, în epistolele pauline se pune accentul mai ales pe cele două taine : împărtășania și botezul (de altele nici nu se pomenește), taine despre care nu întîlnim nici cea mai simplă referire în *Apocalips* [2]. Aceasta e una din dovezile cele mai puternice ale împrumuturilor ulterioare făcute „κατ'ἐξοχήν" (prin excelență) din religiile de mistere, religii de taine care-și cîștigaseră această denumire datorită misterelor sau tainelor oferite credincioșilor „spre mîntuire" și spre cîștigarea „vieții de veci". Astfel, mithraismul, care în afară de orfism a influențat cel mai mult creștinismul, printre alte taine avea și împărtășania și botezul. Împărtășania mithraică era formată din pîine și apă, cum declară chiar un scriitor creștin din secolul al II-lea : ὅτι γὰρ ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος τιθέται (căci se servește pîine și un potir (pahar) cu apă)[3]. Dovadă că

[1] Orfeoteleștii erau slujitorii lui Dionysos-Zagreus, iar metragirții preoții lui Attis și ai marii mame Cybella. Aceștia vizitau locuințele celor superstițioși pentru a le vinde profeții, talismane, remedii și diferitele practici rituale, ca botezul etc. (*Juvenal*, VI, 512). Așa umblau ei din cetate în cetate, din sat în sat, cu un măgar pe care așezau icoana lui Attis sau a marii mame (*Phaedr.*, IV, 2—4). Ei se intitulau „puri" (Apuleius, *Metam.*, XI, 8) sau „sfinți". Recunoaștem în ei pe strămoșii preoților creștini, care inițial săvîrșeau „tainele" așa cum metragirții săvîrșeau „misterele" și comemorau patimile, moartea și învierea lui Hristos așa cum metragirții plîngeau în practica rituală patimile și moartea lui Attis și îi glorificau învierea. Și metragirții, ca și preoții creștini, purtau barbă (H. Grailot, *Le culte de Cybèle mère des Dieux à Rome et dans l'empire romain*, Paris, 1912, p. 237). Mîntuitorul Attis se numea și Attis Papa (Diodor Sicilianul, III, 59). Marele preot al său a fost numit în consecință papa. De la acesta episcopii creștini de mai tîrziu au luat numele de papă (πάπας). Începînd din secolul al V-lea, titlul acesta rămîne exclusiv pentru papă. Preoții lui Attis purtau, ca și cei creștini mai apoi, haină neagră cu mîneci largi, peste care se încingeau cu o centură. Se știe că episcopii creștini și astăzi poartă pe piept engolpioane cu imaginea lui Hristos sau a Mariei. Acestea erau insignele arhigalilor (arhiereilor metragirți), cu deosebire că în loc de Hristos și Maria pe engolpioanele lor figurau Attis și Cybella, marea mamă.

[2] „În toată cartea (în Apocalips. — *P.B.*) nu este nicăieri vorba de botez ; de altfel mai sînt și alte indicii că botezul este o instituție care datează din cea de-a doua perioadă a creștinismului. Cei 144 000 de iudei credincioși sînt « pecetluiți », nu botezați. Despre sfinții din cer și credincioșii de pe pămînt se spune că s-au spălat de păcate, că și-au spălat veșmintele lor și le-au făcut albe în sîngele mielului ; despre apa de botez nu se pomenește. Nici cei doi profeți care precedă apariția lui Anticrist (cap. XI) nu botează, și, după cap. XIX, V, 10, mărturia lui Iisus, nu este botezul, ci duhul prorocirii. În toate aceste ocazii ar fi fost firesc să fie pomenit botezul dacă ar fi fost aplicat în acea epocă ; așa că ne este îngăduit să conchidem aproape în mod cert că autorul nostru nu cunoștea botezul și că acesta ar fi fost introdus abia după ce creștinii s-au despărțit definitiv de iudei.

La fel de puțin cunoaște autorul nostru cea de-a doua taină, sfînta cuminecătură" (F. Engels. *op. cit.*, p. 309—310).

[3] Justin Martirul, *Apologia*, I, 66. Catolicul A. Valensin (în *Jésus Christ et l'étude comparée des Religions*, ed. a 2-a, Paris, 1912, p. 120) traduce tocmai de aceea fals textul : On présente du pain et une coupe de vin dans les cérémonies de l'initiation". În textul lui Justin însă, cum am văzut, nu există cuvîntul vin. De altfel, și la alte religii de mistere la care întîlnim folosit vinul, acest fapt are loc mai tîrziu, abia după ce zeul respectiv va patrona vinul (vezi O. Kern, *Die Religion der Griecher* (Religia grecilor), Berlin, 1926, p. 227).

împărtășania creștină este copia împărtășaniei mithraice o constituie faptul că pînă în secolul al II-lea și împărtășania creștină era alcătuită din pîine și apă amestecată cu vin. S-a afirmat de către unii cercetători că în religia mithraică, atunci cînd se împărțea pîinea și apa pentru împărtășirea inițiaților, se rosteau formulele pe care le spune și liturghisitorul creștin: „Luați, mîncați, acesta este trupul meu, care se frînge pentru voi spre iertarea păcatelor!". Și „beți dintru acesta toți, acesta este sîngele meu care pentru voi și pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor!". Faptul pare destul de verosimil. Astfel, Iustin, scriitorul bisericesc care ne vorbește despre împărtășania mithraică, după ce menționează folosirea pîinii și apei la împărtășania mithraică, spune că acestea se dădeau „μετ' ἐπιλογῶν ἢ ἐπίστασθε ἢ μαθεῖν δύνασθε[1] (cu acele formule pe care le știți sau le puteți învăța). Și apoi mitul jertfirii lui Mithra sub forma unui taur [2] este mult anterior mitului hristic. Aceeași împărtășanie se practica și în cultul lui Dionysos, sub numele de omofagie, și consta în consumarea cărnii crude de taur, țap, miel sau berbec. Confreriile orfice adoptară și ele omofagia, care devine unul din principalele rituri orfice, dar au un sens nou, sensul împărtășaniei creștine de mai apoi. Devorînd carnea taurului, berbecului sau mielului, inițiații credeau că se unesc cu zeul, participă la sacrificiul său și dobîndesc o dată cu aceasta o viață nouă. Sensul acesta îl are și împărtășania creștină încă din epistolele pauline ceea ce ne dovedește că, dacă forma împărtășaniei creștine este mithraică, simbolica ei este luată din orfism [3].

Împărtășania se practica și la misterele din Eleusis. Formula pe care o rostea cel ce se împărtășea, după relatările lui Clement Alexandrinul și Arnobiu, începea cu cuvintele: „am băut ciceonul" [4]. De asemenea, credincioșii lui Attis se împărtășeau rostind formula: „am postit, am mîncat din timpan, am băut din cimbal, am devenit inițiatul lui Attis" (timpanul e discul din creștinism, iar cimbalul, potirul) [5]. Adoratorii lui Attis nu vedeau, de altfel, nici o deosebire între împărtășania creștină și a lor. Preotul lui Attis îi spune episcopului creștin din Hippona, Augustin: „ipse Pileatus (adică Attis. — *P. B.*) christianus est" [6].

---

[1] Justin, *op. cit.*

[2] J. M. Robertson afirmă că, în scrierile persane primitive, Mithra este el însuși taurul. (Vezi *Pagans Christs* (*Hristoșii păgîni*), London, 1911, p. 298). Iată ce spune și Hainchelin: „... A înjunghiat taurul ... cu care se identifica la început. Sîngele taurului, izvor de viață, dăduse naștere grîului și vieții. Fără să vrei te gîndești la cuvintele « acesta este trupul meu », « acesta este sîngele meu »" (*op. cit.*, p. 230).

[3] Vezi V. Machioro, *Orfismo e Paolinismo* (Orfismul și paulinismul), Montevarchi, 1922, p. 12 passim.

[4] Clement Alexandrinul, *Protrepticon*, II, 21; Arnobiu de Sicca, *Adversus nationes* (Împotriva păgînilor), V, 26.

[5] Firmicus Maternus, *De errore profanarum religionum* (Despre eroarea religiilor păgîne), XVIII, 1; cf. Clement Alex., *op. cit.*, I, 15.

[6] F. Cumont, *Die orientalischen Religionen im römischen Heidentum* (Religiile orientale în păgînismul roman), Leipzig, 1910, p. 85.

Botezul era de asemenea frecvent în cultele mistice ale antichității. Botezul mithraic, ca și cel creștin, promitea „lavacrum delictorum" [1] (ștergerea păcatelor), iar taurobolul, des întîlnit la acest gen de culte, declară pe inițiați „in aeternum renatus" (renăscut pentru veșnicie), așa cum botezul creștin îi declară „renăscuți în Hristos".

Aceste taine (mistere) introduse de epistolele pauline [2] constituie dovada cea mai pregnantă a faptului că secta iudaică a adoratorilor lui Hristos, „mielul junghiat din vechime", și pe care o cunoaștem din *Apocalips*, evoluează în religia creștină de mai tîrziu sub puternica înrîurire a cultelor mistice din Asia Mică. Faptul era firesc, deoarece secta iudeo-creștină cunoscută din *Apocalips* se răspîndise în Asia Mică, unde erau larg cunoscute religiile de mistere ale lui Mithra, Attis, Adonis, Dionysos, Osiris, Tamuz, Sandan, și, mai mult ca oricare dintre acestea, orfismul. Din clipa în care împrumută prin predicatorii săi ambulanți diferitele elemente, adică tainele, din religiile de mistere, el încetează de a mai fi o sectă iudaică și devine o „superstitio nova" sau „καινὴ τελέτη" (un nou mister), cum e numit în derîdere de criticii antici ai creștinismului [3].

Creștinismul epistolelor pauline este deci transcripția dogmatică a cultelor de mistere din antichitate. În el, ca în toate cultele mistice, se pune accentul pe soteriologie [4] și nu pe mitologie, fapt care de altfel explică răspîndirea sa. Predicatorii ambulanți, așa cum se vede din epistolele pauline, nu predică nimic deosebit de preoții celorlalte culte mistice, de orfeotelești, de ierofanți, de arhigali etc. etc., ci, ca și aceștia, laudă puterea miraculoasă a împărtășaniei și a botezului. Cînd încep să predice lucruri noi față de religiile de mistere, ca *răstignirea* lui Hristos, ei sînt huiduiți și nimeni nu vrea să-i asculte [5]. Este explicabil atunci de ce ei nu au adus nimic important la îmbogățirea biografiei lui Hristos. Singurul lucru nou ce-l aduc, spre deosebire de *Apocalips*, învierea din a treia zi, este luat, așa cum s-a arătat, din biografia celorlalți mîntuitori.

În secolul al II-lea însă, cînd comunitățile creștine se întăresc și preoțimea se ierarhizează, începe să se pună problema biografiei lui Hristos. Acest fapt explică apariția a numeroase evanghelii în secolele al II-lea, al III-lea și al IV-lea ale e. n., care, dacă narează toate viața lui Hristos, nici una nu concordă cu cealaltă, ceea ce determină pe episcopul de Cyrene, Sinesius, să scrie în una din epistolele sale filozofice că acestea cuprind mituri, iar pe Augustin, alt episcop beatificat de către biserică, să declare că : „non credere in Evangeliis nisi me catolicae Ecclesiae solidasset auctoritas" [6] (n-aș crede în evanghelii dacă nu ne-ar obliga autoritatea bisericii catolice). Și dacă în epistolele pauline se desăvîrșește dogmatica despre

---

[1] Tertulian, *De praescriptione haereticorum* (Despre prescripțiile ereticilor), p. 40.

[2] Vezi asupra lor și A. Рановичи, *Происхождение христианских таинств* (Originea tainelor creștine), Moscova, 1931, p. 31—70.

[3] Lucian, în *Peregr.*, II, spune „καινὴν ταύτην τὴν τελετὴν εἰσάγαγεν εἰς τὸν βίον" („acest nou mister l-a introdus în lume").

[4] Cuvîntul soteriologie vine din grecește de la σωτηρία (mîntuire) și λόγος (vorbire) și desemnează partea dogmaticii bisericii creștine care se ocupă cu tainele „dătătoare de mîntuire".

[5] *Fapte*, XVII, 31—32.

[6] *Contra epistola manicheorum* (Împotriva epistolelor maniheilor), V.

soteriologia creştină, care este pastişarea soteriologiei precreştine, în aceste evanghelii din care biserica a ales doar patru se desăvîrşeşte biografia celui fără de care nu putea fi vorba de soteriologie, adică a lui Hristos. Şi aşa cum soteriologia creştină nu are nimic original, formată fiind în urma unui intens proces de sincretism al soteriologiilor precreştine, aşa şi moartea şi învierea lui Hristos, mîntuitorul creştin, sînt copia morţii şi învierii mîntuitorilor necreştini. Aşadar, nu Hristos (căci el n-a existat în realitate) întemeiază creştinismul, ci creştinismul este cel care plămădeşte imaginea lui Hristos.

Autorilor evangheliilor le revine însă antropomorfizarea figurii fantasticului Hristos din *Apocalips* sau a enigmaticului mîntuitor din epistolele pauline. Acest proces l-au realizat punîndu-l să se nască dintr-o „fecioară", făcîndu-l să trăiască printre oameni, să fie chinuit şi să moară în împrejurări verosimile şi nu atît de ciudate ca ceilalţi zei mîntuitori. Se înţelege, învierea va fi la fel de minunată ca şi a celorlalţi zei, deoarece altfel, el n-ar mai fi putut fi considerat *dominus deus* (dumnezeu) adică zeul stăpîn.

În privinţa naşterii sale suprafireşti, predicatorii şi scriitorii „sacri" au folosit materialul multiplelor legende care narau naşterea zeilor, eroilor etc. dintr-o muritoare, în general fecioară, însărcinată de zei printr-un act de cele mai multe ori suprafiresc. Acesta era de altfel un articol de credinţă foarte răspîndit al antichităţii. Astfel, în Babilon unii regi, ca Sargon şi Asurbanipal, treceau drept fii de zei şi fecioare; la fel Zarathustra, Mithra[1], Saoshiant[2] şi Cirus[3] în Persia, Attis în Frigia[4] Adonis şi Hadad Rimon[5] în Siria, boul Apis, Horus şi faraonii în Egipt[6], Krişna[7],

---

[1] A. Drews, *Die Marienmythe* (Mitul Mariei), Jena, 1928, p. 2.

[2] Perşii aveau credinţa că Saoshiant (mîntuitorul) se va naşte din fecioara Eredhatfedhri în chip miraculos, aceasta devenind grea atunci cînd se va scălda în lacul Vurukaşa, lac în care mai înainte se va fi scăldat Zarathustra (E. Völter, *Die Evangelischen Erzühlungen von der Geburt und Kindheit Jesu* (Povestirile evanghelice despre naşterea şi copilăria lui Iisus), Jena, 1911, p. 112).

[3] După o legendă, el a fost crucificat ca şi Hristos (Diodor Sic., II, 44).

[4] Mama sa, fecioara Nana, e însărcinată printr-o migdală ce-i cade în sîn.

[5] Hadad Rimon, numit ἰχθύς (peştele), ca şi Hristos (Athenaios, VIII, 37). După unele legende, mama sa era fecioară, rămînînd şi după naştere fecioară (Fr. I. Dölger, *Der heilige Fisch in den antiken Religionen und im Christentum* (Peştele sfînt în religiile antice şi în creştinism).

[6] A. Weigall, *Survivances païennes dans le monde chrétien*, Paris, 1934, p. 39—41.

[7] Mama lui Krişna e fecioara Devaki, însărcinată prin „adumbrire" de duhul lucrurilor. Mai înainte de naştere are o „bună vestire", prin care şeful anahoreţilor o vesteşte că va naşte pe mîntuitorul lumii. O stea îi vesteşte naşterea care are loc în mijlocul păstorilor care-i aduc daruri (A. Drews, *op. cit.*, p. 46). Ca şi Hristos, Krişna se retrage în singurătate pe muntele Meru, are o „schimbare de faţă" ca şi acesta. Are mironosiţe ca şi Hristos, două păcătoase ce se pocăiesc, Nichdali şi Sarasvati. Face multe minuni, dar pînă la urmă e conndamnat la moarte de Kansa, tiranul din Madura, şi la vîrsta de 33 ani e crucificat la Kusinara, în vremea echinocţiului de primăvară. Înălţarea sa la cer era aniversată la sărbătoarea Holi. În cultul său apare ca simbol şi crucea; de altfel, templul său din Madura e construit în formă de cruce. Într-un nou avatar (întrupare), el se întrupează în Vişnu Maditya sau Salivahana „răstignitul", născut de fecioara Maia şi dulgherul Dakşa.

Buda [1] şi Agni [2] în India, Ares [3], Erechtonius [4], Hermes [5], Dionysos [6], Asclepios, Perseu [7], Pitagora, Plato [8], Alexandru Macedon, Apoloniu de Tyana şi Minos în Grecia, precum şi Romulus, Remus, Cezar şi Augustus la romani [9], Huitzlopochtli [10] la indienii americani, ca să nu mai pomenim pe atîţia alţii [11]. Aşadar, Hristos, figură mitică asemenea majorităţii zdrobitoare a celor enumeraţi mai sus, nu putea face excepţie de la regula generală : trebuia să se nască în chip miraculos, dintr-o fecioară, prin acţiunea divinităţii.

În unele religii se serba chiar naşterea unui prunc divin, aşa cum se serbează în creştinism naşterea lui Hristos la crăciun. Acest zeu prunc, care trecea drept soarele [12] care se naşte la solstiţiul de iarnă, în decembrie, şi apoi treptat creşte, devenind puternicul soare de primăvară şi vară, era înfăţişat în braţele maicii sale ca Horus la egipteni ori Feridun în mitul persan etc.

Chipul acestui prunc zeu al soarelui, deci al anului nou, se scotea în Egipt din cripta sacră, în Persia din peştera lui Mithra, în Grecia din grota de la Eleusis şi era arătat poporului spre adorare, tot aşa cum preotul creştin umblă în ajunul crăciunului din casă în casă cu chipul pruncului Hristos spre a fi sărutat de credincioşi. O scriere egipteană înfăţişează astfel acest obicei : „Pînă în ziua de azi au păstrat egiptenii obiceiul de a înfăţişa anual credincioşilor spre adorare pe noul născut din fecioară, în

[1] Mama sa, Mayadevi, e însărcinată de Brama, care pătrunde în sînu-i sub formă de elefant alb minuscul. Se naşte în timpul unei călătorii, la marginea satului Lumbini.

[2] Agni, zeul focului şi soarelui, e considerat drept „fiul fecioarei" (*Rigveda*, I, 4, 7). Tatăl său adoptiv, Sawistri, e dulgher, ca şi tatăl adoptiv al lui Hristos (M. Puglisi, *Gesu e il mito di Cristo* (Iisus şi mitul lui Hristos), Bari, 1912, p. 176).

[3] Hera, mama zeilor, era invocată ca fecioară şi se povestea despre ea că anual, printr-o baie, îşi recăpăta fecioria. Fa l-a conceput pe Ares prin atingerea de o floare şi e înfăţişată ca şi Madona creştină, cu sugarul la piept.

[4] Este născut de fecioara Pallas şi nu are tată.

[5] Hermes, logosul grec, născut de fecioara Maia într-o iesle (Apolodor, III, X, 2).

[6] Născut de Semela, muritoare însărcinată de Deus (Lucian, *Dialogul zeilor*, IX, 2).

[7] Născut de fecioara Danae, însărcinată de Zeus. Justin Martirul scrie relativ la aceasta : „Cînd aud zicîndu-se că Perseu a fost conceput de o fecioară, înţeleg că şarpele amăgitor a imitat concepţia lui Hristos (*Dial. cu iudeul Trifon*, 70).

[8] Diog. Laert, *De vita philosophorum* (Despre viaţa filozofilor).

[9] A. Weigall, *op. cit.*, p. 39 passim.

[10] A. Wutke, *Geschichte des Heidenthums im Beziehungen auf Religion, Wissen, Kunst, Sittlichkeit und Staatsleben* (Istoria păgînismului cu privire la religie, ştiinţă, artă, moralitate şi viaţa de stat), Breslau, 1852, p. 256.

[11] Leon de Rosny, în lucrarea sa *La Virginité et les vierges mères de l'Orient*, Paris, 1885, face o prezentare a tuturor acestor eroi legendari sau reali despre care antichitatea credea că s-au născut în mod suprafiresc.

[12] Iată ce spune Macrobius în acest sens : „De asemenea statuile îl închipuie pe Bachus cînd ca pe un copil, cînd ca un tînăr, cînd ca un om matur, purtînd barbă, cînd chiar ca un moşneag, cum sînt cele ale grecilor, care îl slăvesc sub numele de Bassareus sau Briseus, sau al napolitanilor din Campania, care îl slăvesc sub denumirea de Hebon. Aceste vîrste diferite se referă la drumul soarelui. La solstiţiul de iarnă el e socotit copil, aşa cum îl prezintă statuile pe care, la o anumită zi, egiptenii le scot din templu ; într-adevăr, atunci, ziua fiind extrem de scurtă, soarele pare şi el mic ca un prunc, apoi, pe măsură ce zilele cresc către echinocţiul de primăvară, prinde şi el puteri, ca un adolescent, şi chipul este împodobit cu trăsăturile unui tînăr ; în fine, la solstiţiul de vară, aşa cum arată şi barba, ajunge la deplină maturitate. Atunci şi ziua ajunge la cea mai lungă durată. În cele din urmă, ziua descrescînd, zeul apare într-a patra ipostază, a unuia care îmbătrîneşte" (*Saturnalia*, I, XVIII, p. 9—10).

iesle. Cînd regele Ptolomeu a întrebat pe ierofant asupra semnificației acestei scene, a primit răspuns că-i un vechi mister pe care profeții îl încredințaseră părinților lor" [1]. Iată cum descrie și scriitorul creștin Epifaniu această scenă petrecută în Egipt : „Noaptea întreagă priveghiau (egiptenii) în cîntece de flaut în fața statuii zeului. După ce noaptea se scurgea în acest fel, păşeau, după primul strigăt de cocoş, cu faclele în mînă către o încăpere subterană şi luau pe o targă o imagine goală din lemn a zeului care avea pe frunte, mîini şi picioare cinci semne ale crucii. Această imagine de lemn (idolul pruncului zeu) o purtau încoace şi încolo înconjurînd interiorul templului de şapte ori în cîntec de flaut şi zvon de chimval şi aşa îl aduceau apoi în suită bacantică la locul său. Dacă cineva întreba ce rost are acest mister, ei răspundeau zicînd : Astăzi, la această oră, fata (adică fecioara) a născut pe zeul soarelui (eonul) (ταῦτῃ τῇ ὥρᾳ σήμερον ἡ κόρη (τουτ' ἔστιν) ἡ παρθενὸς ἐγεννησε τὸν Αἰῶνα)" [2].

După spusele aceluiaşi Epifaniu, şi în Arabia, la Petra în Elusa, se serba naşterea unui asemenea prunc zeu la 6 ianuarie, tot dintr-o fecioară, şi acest prunc se numea Dusares [3].

Alt scriitor bisericesc, Ipolit, ne descrie cum la Eleusis în Grecia, cînd se celebra sărbătoarea misterelor numită κυλλυκία ierofantul exclama : ἡ παρθενός, ἡ ἐν γαστρὶ ἔχουσα καὶ συλλαμβάνουσα καὶ τίκτουσα ὕιον (fecioara care era grea a conceput şi a născut un fiu) [4].

Aşadar, naşterea zeului soare se sărbătorea în diferite părți ale lumii vechi încă înainte de naşterea lui Hristos, cînd la 6 ianuarie, cînd la 25 decembrie. Era normal ca şi creştinii, care copiază naşterea lui Hristos după a zeului soare, să stabilească data naşterii sale în aceeaşi zi în care precreştinii sărbătoreau naşterea zeului lor. Într-adevăr, pînă în secolul al IV-lea al e.n. se serbează naşterea sa la 6 ianuarie, zi în care egiptenii sărbătoreau naşterea eonului, arabii naşterea lui Dusares, grecii pe a lui Dionysos şi a pruncului din Eleusis. Începînd cu secolul al IV-lea, creştinii stabilesc ca dată a naşterii lui Hristos 25 decembrie, dată la care şi mithraiştii sărbătoreau naşterea mîntuitorului Mithra. Nu este de mirare că în vremea papei Leon I erau creştini care afirmau că serbează nu atît naşterea lui Hristos, cît a zeului soare [5], astfel încît acest papă e nevoit să se adreseze în acest fel acestor creştini : „Feriți-vă de cursele demonului ; astupați-vă urechile la cuvintele otrăvite ale acelora care vor ca o astfel de zi să merite a fi cinstită mai puțin din cauza naşterii lui Hristos decît din cauza naşterii soarelui nou cum îl numesc ei" [6].

---

[1] *Cronica alexandrină*, apud F. Nort, *Die Weinachts- und Osterfeier erklärt aus dem Sonnencultus der Orientalen* (Crăciunul şi paştele explicate prin cultul solar al orientalilor), Leipzig, 1838, p. 36.

[2] *Adv. haeres.*, 51, 22, 5. Acelaşi fapt îl relatează şi Joan Lidus în *De mensibus*, 4, 1, citînd un izvor din secolul I. Vezi comentariile lui Wilhelm Hartke, *Über Jahrespunkte und Feste insbesondere das Weihnachtsfest* (Asupra datelor anului şi sărbătorilor, în special a crăciunului), Berlin, 1956, p. 31 şi 34.

[3] *op. cit.*, 51, 22, 11.

[4] Hypolit, *Elench.*, V, 8,40. Vezi şi R. Kittel, *Die hellenistische Mysterienreligion und das Alte Testament* (Religia misterelor elenistice şi Vechiul testament), Berlin, 1924, p. 23—24.

[5] Vezi A. Gasquet, *Essai sur le culte et les mystères de Mithra*, Paris, 1899, p. 125.

[6] *Sermo*, XXII.

În afară de ideea naşterii sale nefireşti dintr-o fecioară, la 6 ianuarie sau la 25 decembrie, idee comună religiilor antice care sărbătoreau astfel naşterea principalului lor zeu şi mîntuitor, dovada cea mai elocventă a inexistenţei acestei naşteri o constituie însuşi felul în care evangheliştii „istorisesc" evenimentul naşterii lui Hristos.

Astfel, întrucît în calitate de mesia, coborîtor din neamul lui David, Iisus trebuia să se nască în Betleem (cum prorocise Miheea) [1], cei doi evanghelişti care vorbesc despre naşterea sa, Matei şi Luca, spre a nu dezice profeţia lui Miheea, îl pun să se nască în Betleem. Şi dacă lui Matei îi e uşor aceasta, deoarece el stabileşte familia lui Iisus în Betleem, lui Luca, care o stabileşte în Nazaret (oraş inexistent în secolul I), îi e mai greu. De aceea, spre a ieşi din încurcătură, el introduce episodul recensămîntului, prin care îi aduce pe Iosif şi Maria din Nazaret la Betleem. „În vremea aceea — spune el — a ieşit poruncă de la Cezar August să se înscrie toată lumea... pe cînd era dregător în Siria Quirinus; toţi se duceau să se înscrie, fiecare în cetatea lui. Iosif s-a suit şi el din Galileea, din cetatea Nazaret, ca să se ducă în Iudeea, în cetatea lui David, să se înscrie împreună cu Maria, logodnica lui, care era însărcinată" [2].

Într-adevăr, un recensămînt are loc sub Quirinus, după depunerea lui Arhelau, însă în anul 6 al erei noastre [3], cînd Irod cel Mare era deja mort şi *Iisus*, care, aşa cum susţin teologii, se născuse cu doi ani înaintea erei noastre, trebuia să aibă cam 8—9 ani. Deci această înscriere quirinică are loc prea tîrziu ca să poată fi folosită ca motiv al călătoriei mamei lui Iisus la Betleem. Şi apoi acest drum al Mariei la Betleem era de prisos, atît după legile iudaice, cît şi după cele romane. Că la evrei nu era vorba niciodată de femei la înscriere se vede din textul vechiului Testament, iar la romani din legile lui Servius Tuillius, în care nu era prevăzut ca femeile şi copiii să se prezinte personal în acest scop. Şi apoi, un cens roman nu ar fi chemat un galilean tocmai în Betleemul Iudeii. E limpede că pe informaţiile lui Luca nu se poate pune nici un temei. Cu toată asistenţa „duhului sfînt", prin datele false ce le introduce la susţinerea unor plăsmuiri, rămîne un impostor nedibaci.

Ce spun mai departe evangheliile în privinţa naşterii lui Hristos?

Luca afirmă că el se naşte într-un staul, în timpul nopţii, în urma călătoriei făcute de familia sa la Betleem pentru recensămînt. Crişna, mîntuitorul indian, se naşte cu multe veacuri înainte tot într-o iesle.

De asemenea, mama lui Buda, îl naşte pe acesta nu acasă, ci în vecinătatea satului Lumbinî, sub un pom, deoarece se afla călătoare, voind să-şi viziteze părinţii. De remarcat este faptul că Maya, ca şi Maria, are o bună-vestire. Naşterea lui Iisus e vestită în chip miraculos prin stea şi înger. Păstorii care se aflau la cîmp cu turmele au primit vizita unui înger care, văzîndu-i înfricoşaţi de apariţia sa, le-a zis: „Nu vă temeţi căci vă aduc o veste bună, care va fi mare bucurie pentru tot norodul: astăzi în cetatea lui David ni s-a născut un mîntuitor care este Hristos domnul. Iată semnul

---

[1] *Miheea*, 5, 1.
[2] *Luca*, II, 1—5.
[3] Iosif Flaviu, *Antiq. jud.*

după care-l veți cunoaște : veți găsi un prunc înfășat în scutece și culcat într-o iesle !" [1].

Mitul cu închinarea păstorilor este pastișarea închinării păstorilor la nașterea zeului persan Mithra, care a jucat rol de mîntuitor cu multe veacuri înainte de Hristos. Și la nașterea lui Mithra, care are loc în urma unei legături a zeului luminii Ahura Mazda cu o muritoare, primele ființe care-i observă nașterea și vin de i se închină sînt niște păstori din împrejurimi [2].

După mitul păstorilor urmează cel al magilor. Acesta nu slujește decît ca un pretext pentru justificarea primejdiilor care, ca și pe legendarul Moise altădată, îl pasc încă de la naștere pe „mîntuitorul" născut. De altfel, primejdiile și scăparea miraculoasă sînt ceva obișnuit în această vreme în toate nașterile zeilor și marilor eroi. Găsim asemenea elemente nu numai la evrei, dar și la romani, greci și perși. La evrei avem legenda lui Moise și Isac, la greco-romani a lui Zeus, Hercules și Romulus, la perși a lui Cirus, la indieni a lui Krișna. Atît în legenda tăierii pruncilor de către Irod, cît și în celelalte legende cu primejdii similare în istoria copilăriei zeilor și eroilor legendari, vedem, pe de o parte, influența unor legende asupra altora, iar pe altă parte, dependența lor de un izvor psihologic comun. Zeloșii și „eruditii" teologi au mers pînă acolo încît au stabilit chiar și numele magilor. Dacă multă vreme ei n-au fost cunoscuți după nume, în secolul al VIII-lea, Beda Venerabilul a „descoperit" că magii se numeau Gaspar, Melchior și Baltazar. Alții au susținut că se numeau Magalah, Galgalah și Sarazin sau Ator, Sator și Parator. Un oarecare Petru Comestor, tot prin „revelație divină", le descoperă cadavrele pe care le și aduce la Milano și le depune la biserica Sf. Eustorgiu. Cînd Frederic I cucerește Milanul în 1162, le dăruiește episcopului Reinald de Köln. Aici au fost botezați din nou. Ultimele lor numiri sînt Apellius, Amerus și Damasus [3].

Irod, aflînd de la magi despre nașterea „împăratului iudeilor", caută să-l ucidă. În mitul acesta el joacă rolul faraonului din mitul lui Moise, al lui Astyage din legenda lui Cirus, al lui Amulius din cea a lui Romulus și a lui Kansas, tiranul din Madura, care, pentru a ucide pe Krișna, cel ce după o profeție urma să-l detroneze, ordonă masacrarea tuturor copiilor născuți în aceeași noapte cu Krișna, copilul divin. Iosif, înștiințat de un înger, pleacă cu pruncul Iisus în Egipt unde stă o vreme

---

[1] *Luca*, II, 10.

[2] N. Λούβαρις, articolul Μυστηρία καὶ θρησκεῖαι, în Μεγαλὴ ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαίδεια, vol. 17, coloana 895, Atena 1931. Mai tîrziu a apărut legenda că în noaptea nașterii au vorbit și animalele. În Spania, liturghia din noaptea nașterii se numește „misa (liturghia) cocoșului". E semnificativă explicația pe care o dau romano-catolicii acestui fapt. Ei spun că, în noaptea nașterii, cocoșul, bătînd din aripi, a strigat : Christus natus est (Hristos s-a născut). Boul a întrebat : ubi? (unde?), vaca și capra au răspuns : Bethleem ! (în Betleem), corbul a întrebat : quando? (cînd?), cioara a răspuns : hac nocte (în noaptea asta) și ... măgarul a slobozit glas de îndemn : eamus (să mergem) (Guido Batteli, *Le piu belle leggende cristiane trate da codici e da antiche stampe commentate e illustrate* (Cele mai frumoase legende creștine extrase din codice și stampe vechi, comentate și ilustrate) Milano, 1928, p. 7).

[3] Henrich Alt, *Das Kirchenjahr des christlichen Morgen-und Abendlandes mit seinen Festen, Fasten, und Bibellectionen historisch dargestellt* (Calendarul bisericesc al Răsăritului și Apusului cu sărbătorile, posturile și lecturile biblice, istoric prezentat), Berlin, 1860, p. 321.

pînă ce moare Irod. Fuga în Egipt e copia fugii lui Isis mama cu Horus pruncul, spre a-l scăpa pe acesta de zeul cel rău, Set. Într-o pictură murală din Pompei întîlnim imaginea zeiței egiptene Isis cu Horus în brațe călare pe asin, fugind de Set, care e identică cu imaginea Mariei cu pruncul, tot pe asin, fugind de teama lui Irod, imagine întîlnită în iconografia creștină.

Mai departe, după cum spune evanghelia, îngerul se arată din nou în vis lui Iosif, anunțîndu-l că Irod a murit și atunci el se întoarce din Egipt cu mama și pruncul „ca să se împlinească ce fusese vestit de domnul prin proorocul care zice : am chemat pe fiul meu din Egipt". Aici imită pe profetul Oseea (XI, 1,) din vechiul testament, care atribuie divinității cuvintele „Cînd era tînăr Israel îl iubeam și am chemat pe fiul meu din Egipt". Oseea se referă însă la chemarea evreilor din robia egipteană și nu la chemarea lui Iisus din Egipt. Citatul lui Oseea este deci folosit fără să aibă nici-o legătură cu Iisus, ci numai pentru a da în fața evreilor un și mai mare temei venirii lui Iisus din Egipt.

Celălalt evanghelist, Luca, nu pomenește nici despre magi, nici despre fuga în Egipt. Printre învinuirile timpurii care se aduc creștinismului de către adversarii săi, după cum aflăm de la Iustin Martirul, era și aceea că minunile lui Hristos nu sînt decît copii ale vrăjilor magilor și șarlatanilor pe care el i-a cunoscut în călătoriile sale. Atunci Luca, spre a nu mai da apă la moară unor atare idei, scoate din scenă episodul magilor și al fugii în Egipt. Dar felul în care contrafăce el viața lui Iisus spre a completa scoaterea acestor episoade contrazice în chip expres pe Matei. Astfel, spune că după ce au trecut opt zile de la naștere, pruncul fiind tăiat împrejur a primit numele Iisus, iar după 40 de zile, „cînd au împlinit zilele după curățirea lor, după legea lui Moise", pruncul e dus la Ierusalim „spre a fi închinat domnului". Aici îl întîmpină „dreptul" Simeon, care luîndu-l în brațe „a binecuvîntat pe Dumnezeu" și a prezis pruncului un viitor mare. Același lucru l-a făcut cu șase secole înainte bătrînul Asita cu Buda, căruia îi profețește încă de la naștere viitoarea sa mărire.

După ce descrie acestea, Luca spune că Iosif și Maria s-au întors în Galileia, în cetatea lor Nazaret, iar „pruncul creștea și se întărea ; era plin de înțelepciune și harul lui Dumnezeu era peste el". Așadar, după Luca, părinții și pruncul în loc să se ascundă de Irod, merg în voie la Ierusalim după 40 de zile de la naștere, iar de aici se întorc nestingheriți la Nazaret.

În pofida acestor contradicții și numeroase altele, teologii susțin și astăzi că în evanghelii nu există neadevăruri și contraziceri ; dimpotrivă, ei afirmă că „referatele lor alcătuiesc, asemenea laturilor unui pătrat, una și aceeași evanghelie quadriformă" [1]. Dar asemenea susțineri, cu oricît patos ar fi făcute, nu corespund adevărului.

Trecînd peste celelalte legende ale vieții lui Hristos, în care el e supus ispitei ca Zarathustra, Buda și Hercule, își alege ucenicii ca Buda ori siamezul Samanokodom, înmulțește peștii ca și Pytagora al legendei, merge pe apă ca Poseidon, încalecă pe doi măgari deodată și schimbă apa

[1] Diac. prof. N. Nicolaescu, *Cadrul problemei sinoptice*, în „Studii teologice", 1954, nr. 3—4, p. 115.

în vin ca Dionysos, învia morți ca și Apoloniu din Tiana, vindecă bolnavii ca și Asclepios, să ne oprim la celălalt punct central al mitului său, patimile, moartea și învierea sa din morți.

Hristos nu este singurul zeu care moare și învia. Astfel, babilonienii, ca să nu mai vorbim de sumerieni[1], care au influențat mult pe evrei, aveau credința în moartea și învierea zeilor. Zeul lor Tamuz murea, era jelit de femei, și după o vreme reînvia. Sărbătoarea jelirii sale e veche, cum o arată și menționarea ei în mitul Adapa și în eposul lui Ghilgameș, și era atît de răspîndită, încît ajunsese și la evrei, cum ne mărturisește Iezechil[2]. Cît de înrădăcinată era ea o arată faptul că în anul 948 e.n. sabeenii sărbătoreau în luna Tamuz prohodul zeului Tamuz[3]. O strălucitoare sărbătoare a învierii era închinată de babiloneni lui Marduk, zeu mîntuitor și tămăduitor de boale. El moare, dar reînvie primăvara. Cei vechi pretindeau că-i cunosc și mormîntul. Sărbătoarea învierii sale era sărbătoarea anului nou care cădea în luna Nisan, care corespunde lunii martie din calendarul nostru. În Fenicia, zeul național Hadad (plînsul), după ce era jelit două zile în valea Hadadremon, a treia zi era sărbătorit ca înviat din morți prin strigătul de veselie Iachaveh Hadad (plînsul trăiește). În Siria, locul lui Hadad îi revenea lui Adonis. După un timp de jelire, i se sărbătorea învierea. A treia zi după moarte, femeile care-l prohodiseră strigau cu bucurie : „A înviat, ne bucurăm !"[4]. La iudei pătrunde cultul său încă din secolul al VIII-lea î.e.n., cum o dovedește un citat din Isaia : „Căci tu ai uitat pe Dumnezeul mîntuirii tale și de cetatea sa nu ți-ai adus aminte. Iată pentru ce tu întemeiezi grădini lui Adonis și acolo sădești vițe pentru un dumnezeu străin" [5]. Ieronim se referă la cultul lui în Betleem, unde era adorat chiar în peștera în care se pretinde că s-a născut Hristos[6]. Zei care mor, învia și se înalță la cer erau socotiți și sirianul Melkart, Esmun din Sidon și Sandan din Tars. În Frigia, Attis, fiul fecioarei Nana, era socotit ca mîntuitorul care moare și învia. Cultul său pătrunde și la Roma, încă din secolul al III-lea î.e.n. De sărbătoarea morții și învierii, preotul său, arhigalul, ungea buzele credincioșilor cu ulei sfințit rostind formula sacramentală : θαρρείτε μύσται τοῦ θεοῦ σεσωσμένου ἔσται γὰρ ὑμῖν ἐκ πονῶν σωτηρία[7] adică „îndrăzniți, inițiați ai zeului izbăvit ; căci este și pentru voi mîntuire din patimi" (din patimile zeului). Tot cu acest prilej se botează cu sîngele unui taur sau berbec, botez prin care fiecare devenea „in aeternum renatus" (renăscut pentru veșnicie). În Grecia era

---

[1] Vezi S. N. Kramer, *Istoria începe la Sumer*, București, 1962, p. 215.

[2] „Și mi-a zis domnul : Întoarce-te și vei vedea urîciuni încă mai mari, pe care le fac ei. Și m-a dus la ușa dinspre miazănoapte a casei domnului, și iată acolo ședeau niște femei care plîngeau pe Tamuz" (*Iezechiel*, VIII, 13—14).

[3] M. Brückner, *Der sterbende und auferstehende Gottheiland in den orientalischen Religionen und ihr Verhältnis zum Christenum* (Mîntuitorul care moare și învia în religiile orientale și legătura lui cu creștinismul). Tübingen, 1920, p. 13.

[4] *Ciril de Alexandria*, apud M. Brückner, *op. cit.*, p. 17.

[5] *Isaia*, XVIII, 10.

[6] „Et in specu ubi quondam Christus parvulus vagiit, Veneris amasius plangebatur" („Și în peștera în care odinioară a scîncit pruncul Hristos, era jelit iubitul Venerei") (Ieronim, *Epistola XLIX ad Paulam*).

[7] F. Maternus, *op. cit.*, XXII.

Dionysos, fiul lui Zeus şi al fecioarei Semela, care e ucis de titani şi înviat de Zeus. Adoratorii săi practicau omofagia, rit identic cu împărtăşania creştină. Credincioşii săi îi arătau mormîntul la Delphi, aşa cum creştinii arătau pe al lui Hristos la Ierusalim. În Egipt era Osiris, care după ce murea învia, garantînd prin aceasta şi învierea credincioşilor : „Pe cît e de adevărat că trăieşte Osiris — sună o incantaţie ce se rostea la căpătîiul morţilor în Egipt — va trăi şi el (credinciosul). Pe cît e de adevărat că Osiris nu a murit, e adevărat că nu va muri nici el ; pe cît e adevărat că Osiris nu a pierit, nu va pieri nici el" [1]. În secolul I pătrunde în Imperiul roman răspîndindu-se repede pînă în regiunile înceţoşate ale Britaniei şi pînă la poalele muntelui sfînt al lui Zalmoxis, cultul altui mare zeu mîntuitor oriental, Mithra. Acesta se născuse, ca şi Hristos, într-o peşteră, fusese adorat la fel de păstori, se jertfise sub forma unui taur, se înălţase la ceruri după o cină (de taină) şi era aşteptat să vină la sfîrşitul veacurilor spre a judeca viii şi morţii.

Iată, aşadar, zei mîntuitori care mor, înviază şi chiar se înalţă la cer şi sînt aşteptaţi să vină la „sfîrşitul lumii" ca judecători, ale căror mituri se formează cu mult înainte de cel al lui Hristos. Scriitorul bisericesc Firmicus Maternus, constatînd existenţa acestor mîntuitori precreştini, e nevoit să recunoască în chip expres : „Habet ergo diabolus christos suos" (aşadar, îşi are şi diavolul hristoşii săi) [2], iar Iustin Filozoful trebuie să se mîngîie prin constatarea că oricîte mituri vor fi inventat demonii despre mîntuitorii precreştini, n-au îndrăznit totuşi să răstignească pe niciunul dintre ei, aşa cum a fost răstignit Hristos [3].

Desigur în legenda morţii şi învierii lui Hristos şi-au dat considerabil aportul miturile acestor mîntuitori precreştini şi, în special, mitul lui Mithra şi Zagreus—Dionysos. De altfel, mithraismul, prin mîntuitorul Mithra înlocuit mai apoi prin berbec şi miel, s-a apropiat mult de „mielul care s-a înjunghiat de la început", adică de Hristosul *Apocalipsului*. Tot din mithraism, hristologia creştină împrumută noţiunea de mijlocitor pentru Hristos şi a doua venire (parusia) legată de judecata universală. Cultul lui Zagreus—Dionysos, cunoscut sub numele de orfism, avea de asemenea comun cu creştinismul credinţa în păcatul strămoşesc. După credinţa orficilor, sufletul era de natură divină, creat fiind de zei şi destinat să trăiască în cer, a fost însă alungat din cer ca şi Adam din rai, în urma unui păcat, „παλαιὸν πένθος (vechea greşeală)" de care vorbeşte Pindar sau „μεγάλα ἁμαρτήματα (marile păcate)" la care face aluzie Iamblich. Pentru ispăşirea acestui păcat, sufletul a fost condamnat la viaţa pămîntească, fiind închis în corp ca într-un mormînt. Muritorul care vrea să se mîntuiască trebuie să creadă în Dionysos—Zagreus, să se împărtăşească spre a se uni cu zeul, să postească, să se boteze etc., tot aşa cum credinciosul creştin trebuie să se unească cu Hristos etc.

---

[1] Comp. cu formula lui Pavel : „Căci precum în Adam toţi mor, aşa în Hristos vor învia toţi".

[2] F. Maternus, *op. cit.*, XXIV.

[3] 'Αλλ' οὐδαμοῦ οὐκ ἐπί τινος τῶν λεγομένων υἱῶν τοῦ Διὸς τὸ σταυρωθῆναι ἐμιμήσαντο" („Dar nicăieri nu au imitat răstignirea cu vreunul din menţionaţii copii ai lui Zeus") (Iustin, *Apologia*, I, 54).

Evangheliștii sînt deci cei care definitivează biografia lui Hristos. Pentru aceasta ei au folosit prorocirile vechi testamentare referitoare la Mesia, precum și alte versete vechi testamentare fără nici o legătură cu acest Mesia [1], conjugîndu-le cu elementele biografice ale mîntuitorilor religiilor antice. Dacă mitul morții și al învierii sale era mai vechi, ei au meritul, în privința patimilor și morții, de a le descrie în chip realist (trecînd peste elementele forțate introduse spre a se putea pune în legătură cu anumite versete vechi testamentare) [2]. Descriind răstignirea lui Hristos, evangheliștii înfățișează tabloul unei răstigniri adevărate, fapt întru totul explicabil într-o vreme în care această pedeapsă atît de obișnuită și atît de răspîndită în antichitate era încă practicată.

Iată, așadar, felul în care s-a format și dezvoltat mitul lui Hristos, Dumnezeul-om, care ajunge Dumnezeul universal tocmai prin faptul că s-a născut ca rezultat al unui îndelung proces de sincretism, din amestecul a numeroase legende despre diverșii mîntuitori din vechime. Și dacă religia creștină, dezvoltînd mitul hristic, a atras la început pe sclavi, sărăcimea și chiar clasele mijlocii ale societății antice, oferindu-le o ieșire, fie și iluzorie, din viața lor lipsită de lumină, cu vremea, ierarhizîndu-se, biserica se situează tot mai fățiș în slujba claselor exploatatoare, dominante, îndepărtîndu-și treptat o parte din masele largi. Începutul acestui proces coincide cu dezlănțuirea prigoanelor îndreptate de slujitorii și propagatorii creștinismului împotriva celor care se îndepărtau de biserică.

„Temeiul" moral al acestor prigoane împotriva „ereticilor", care se vor continua secole în șir, alcătuind aureola sinistră a inchiziției, rămîne însă dogma bisericii creștine fundamentată pe mitul hristic. Analiza critică a acestui mit, dezvăluirea falsului său caracter „sacru" și punerea în evidență a procesului istoric de închegare a figurii mitice a lui Hristos constituie unul dintre aspectele însemnate ale criticii ideologiei religioase creștine.

---

[1] „Un studiu complet ar dovedi că evangheliile,mai ales cele sinoptice..., au fost întocmite, începînd cu nașterea lui Iisus pînă la învierea sa, pe baza textelor *Vechiului testament*, pe baza profețiilor, a «mărturiilor» cărora temele din alte religii ale misterelor par să le fi dat și mai multă realitate" (Gh. Hainchelin, *op. cit.*, p. 296).

[2] „Amănuntele esențiale ale morții lui Iisus, care păreau istorice, amănunte realiste, care parcă dovedesc veracitatea povestirii, nu au fost date povestite decît pentru a justifica o profeție" (Hainchelin, *op. cit.*, p. 293).

MATERIALISMUL ISTORIC CA SOCIOLOGIE MARXISTĂ ȘI COMUNISMUL ȘTIINȚIFIC

DE

NICOLAE KALLÓS și ANDREI ROTH

Dezbaterea în jurul obiectului sociologiei marxiste este deosebit de actuală și importantă pentru dezvoltarea cercetărilor marxist-leniniste în țara noastră. Actualitatea acestei discuții este determinată în primul rînd de necesitatea legării tot mai strînse a științei despre societate de realitatea societății noastre socialiste în plin avînt. La Congresul al III-lea al P.M.R., tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a arătat: „Călăuzindu-se după lucrările și documentele congresului, cadrele noastre ideologice trebuie să-și dea contribuția la tratarea problemelor construcției socialismului în etapa actuală. Munca lor va fi rodnică și utilă dacă vor ține seama de cerințele obiective ale fiecărei etape, dacă la temelia lucrărilor lor va sta studierea atentă a politicii și activității practice a partidului, a ceea ce este esențial în experiența maselor muncitoare" [1]. Transformările structurale prin care a trecut societatea noastră pînă la victoria definitivă a socialismului la orașe și sate, multiplele preocupări ale partidului nostru pentru desăvîrșirea construcției socialiste și a trecerii treptate la construcția comunismului oferă un vast teren de investigații și generalizări pentru cercetătorii marxiști ai vieții sociale. În același timp, transformările petrecute în întreaga lume prin formarea și consolidarea sistemului mondial socialist și transformarea sa în factorul hotărîtor al istoriei contemporane, prin trecerea Uniunii Sovietice la construcția desfășurată a comunismului, prin destrămarea sistemului colonial al imperialismului și prin creșterea fără precedent a amplorii mișcării maselor populare din țările capitaliste ridică în fața frontului marxist internațional probleme noi, a căror soluționare cere o analiză multilaterală și concretă. Discuțiile despre obiectul materialismului istoric, despre obiectul, sarcinile și metodele cercetărilor sociologice concrete, precum și despre obiectul comu-

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, București, Edit. politică, 1961, p. 177.

nismului științific, care au loc în ultimii ani în cadrul frontului ideologic marxist-leninist internațional și cu deosebire în U.R.S.S. și în celelalte țări socialiste, reflectă tocmai această necesitate. Discuțiile despre obiectul specific al diferitelor discipline care alcătuiesc știința marxistă despre societate nu sînt pur și simplu discuții de terminologie ; de lămurirea ideologică, principială a acestor probleme depinde în mare măsură îmbinarea organică, justă a sistemului de categorii corespunzătoare domeniului cercetat cu cercetarea concretă a noilor fapte și fenomene. Totodată, experiența predării științei marxist-leniniste în învățămîntul superior arată că precizarea și delimitarea părților componente ale marxism-leninismului este o cerință indispensabilă pentru asigurarea unei structuri logice corespunzătoare, a coeziunii interne și deci a eficienței educative sporite a cursurilor ideologice.

1. Prima problemă pe care trebuie s-o pună și s-o rezolve discuția este aceea a locului materialismului istoric în cadrul filozofiei marxiste. Participanții la discuții au respins teza revizionistă falsă care separă materialismul istoric de filozofia marxistă, dar problema este adesea tratată, după părerea noastră, unilateral, neținîndu-se cont de toate consecințele care decurg din unitatea dialectică a materialismului dialectic și istoric pentru înțelegerea obiectului sociologiei marxiste.

Materialismul istoric alcătuiește, împreună cu materialismul dialectic, filozofia marxist-leninistă. Orice încercare de a lipsi filozofia marxistă de una din aceste părți componente, așa cum procedează reprezentanții revizionismului mai vechi și mai nou, constituie o denaturare a esenței învățăturii marxiste. Argumentul hotărîtor în favoarea tezei că materialismul istoric este parte componentă a filozofiei marxiste este faptul că problema teoretică fundamentală și cea mai generală a științei despre societate, problema raportului dintre existența socială și conștiința socială, este o problemă filozofică, o parte componentă a problemei fundamentale a filozofiei. De aceea, concepția materialistă despre societate și istoria ei nu a putut fi elaborată fără o fundamentare filozofică materialistă, fără materialismul dialectic. Pe de altă parte, conștiința omenească are o dublă determinare : naturală și socială, fiind produsul materiei superior organizate și, totodată, al dezvoltării social-istorice. De aceea, rezolvarea materialist-dialectică, singura pe deplin științifică, a problemei fundamentale a filozofiei implică soluționarea materialist-istorică a problemei raportului dintre existența socială și conștiința socială nu numai sub aspect ontologic, ci și sub cel gnoseologic, deoarece procesul de cunoaștere a realității de către om este și el istorice ște condiționat. În general, omul, ca produs al naturii și societății, poate fi integral explicat numai prin unitatea materialismului dialectic și materialismului istoric. „Dar esența umană nu este o abstracție inerentă individului izolat. În realitatea ei, ea este ansamblul relațiilor sociale" — scrie Marx [1]. Și mai departe : „Viața socială este, în fond, *practică*. Toate misterele care împing teoria spre misticism își găsesc dezlegarea rațională în practica omenească și în înțelegerea acestei practici" [2]. Rolul central al categoriei de practică

[1] K. Marx și F. Engels, *Opere*, vol. 3, București, Edit. politică, 1958, p. 6.
[2] *Ibidem*, p. 7.

în filozofia marxistă atestă de asemenea unitatea organică a materialismului dialectic cu materialismul istoric. Ea implică o concepție dialectică a raportului dintre obiect și subiect, cuprinzînd recunoașterea rolului acțiunii subiectului asupra obiectului ca sursă a cunoștințelor și totodată înțelegerea rolului *practicii revoluționare*, singura în stare să transforme baza materială a tuturor relațiilor sociale. Prin aceasta, materialismul lui Marx este, după expresia lui Lenin, „materialismul filozofic desăvîrșit" [1] pe deplin consecvent și unitar. Este un fapt îndeobște cunoscut că una din lipsurile principale ale materialismului premarxist este inconsecvența rezultată din neextinderea concepției materialiste la studiul vieții sociale. Cercetarea apariției și dezvoltării filozofiei marxiste arată că materialismul istoric a avut un rol hotărîtor în formarea noii concepții despre lume, în înțelegerea locului și rolului filozofiei și al ideologiei în general în viața socială.

Totodată, este cunoscută relativa independență a materialismului istoric în cadrul filozofiei marxist-leniniste.

Pornind de la constatarea unanim acceptată că materialismul dialectic este știința celor mai generale legi ale naturii, *societății* și cunoașterii acestora, se ridică o primă întrebare : prin ce se justifică desprinderea științei despre legile generale ale societății ca o ramură distinctă a filozofiei marxiste, în timp ce nu există, în cadrul marxismului, ramuri aparte pentru cercetarea diverselor domenii ale naturii ? Ne oprim la două argumente care explică această situație. În primul rînd se impune luarea în considerare a importanței centrale a studierii fenomenelor sociale, a mediului specific în care se desfășoară existența omenească pentru întreaga activitate practică și teoretică a oamenilor. Chiar și cunoașterea și stăpînirea naturii, ca și cunoașterea procesului de reflectare a realității în capul omului, sînt impuse de necesitățile social-istorice ale oamenilor. Cu toate acestea, concepția despre societate a dobîndit caracter științific numai o dată cu apariția marxismului, datorită, pe de o parte, depășirii de către concepția marxistă a limitelor istorice și de clasă ale concepțiilor anterioare, iar pe de altă parte, faptului că ea a reușit să depășească concepțiile sociale premarxiste care s-au oprit în fața complexității deosebite a fenomenelor vieții sociale. Aici ajungem la al doilea argument : mișcarea socială se deosebește calitativ de toate celelalte forme ale mișcării materiei prin faptul că include elementul subiectiv, că legile sale obiective acționează prin intermediul practicii sociale a oamenilor dotați cu conștiință. În momentul apariției concepției marxiste, practica socială, practica luptei revoluționare a proletariatului a ajuns la un nivel care a făcut posibilă și necesară elaborarea concepției materialiste asupra vieții sociale.

Relativa independență a materialismului istoric în cadrul filozofiei marxiste se manifestă și în faptul că legile, categoriile și principiile sale nu pot fi stabilite pe cale pur deductivă din categoriile, legile și principiile materialismului dialectic, ele fiind în primul rînd roade ale generalizării științifice a faptelor și proceselor din viața societății. În felul acesta,

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 19, București, E.S.P.L.P., 1957, p. 5.

materialismul istoric devine știința structurii și legilor de dezvoltare ale societății.

2. Numai prin prisma celor de mai sus se poate rezolva, credem, problema controversată a obiectului sociologiei marxiste.

În cadrul discutării acestei probleme, în publicațiile marxiste de peste hotare s-au exprimat unele păreri care încearcă separarea sociologiei marxiste de materialismul istoric. Un asemenea punct de vedere a exprimat economistul și sociologul german Jürgen Kuczynski, într-un articol publicat în revista sovietică „Probleme de filozofie" (nr. 5/1957), față de care mai mulți autori sovietici au luat poziție; o concepție similară au exprimat și filozofii bulgari Tudor Pavlov și Jivko Oșakov. Un punct de vedere asemănător este formulat și în articolul intitulat *Cu privire la obiectul materialismului istoric și al sociologiei marxist-leniniste* publicat în revista „Cercetări filozofice" (nr. 1/1962), al cărui autor, tov. Radu Florian, susține că materialismul istoric, ca parte a filozofiei marxiste, nu ar fi identic cu sociologia marxistă și consideră totodată că sociologia marxistă s-ar identifica, în cea mai mare măsură, cu socialismul științific. Nu putem fi de acord cu această părere și în cele ce urmează vom încerca să argumentăm punctul nostru de vedere.

Recunoscînd că materialismul istoric e o parte a filozofiei marxiste, dar nerecunoscînd că, în același timp, el este însăși sociologia marxistă, autorii menționați pornesc implicit de la nerecunoașterea relativei independențe a materialismului istoric în cadrul filozofiei marxist-leniniste.

Spuneam că materialismul istoric dă imaginea de ansamblu a structurii și legilor de mișcare a societății omenești. Tocmai prin aceasta, materialismul istoric constituie fundamentarea teoretică și metodologică generală pentru toate științele despre societate. Dar materialismul istoric există nu numai în și prin științele particulare despre societate, ci posedă un obiect propriu, bine determinat, fiind teoria științifică a mișcării sociale sau, cum spunea Lenin, singura sociologie științifică.

Pornind de la constatarea că materialismul istoric se ocupă de cele mai generale legi ale dezvoltării sociale, tov. Radu Florian nu ține seama de caracterul dialectic al raportului dintre individual, particular și general, respinge posibilitatea ca materialismul istoric să cerceteze generalul la nivelul unei orînduiri date și consideră ca fiind incompatibil cu materialismul istoric studiul fenomenelor sociale concrete. Tocmai cu ajutorul acestui raționament respinge el părerea că materialismul istoric este sociologia marxismului.

După părerea noastră însă, raționamentul acesta este inconsistent. Expunînd, în lucrarea sa *Ce sînt «prietenii poporului»*..., esența concepției materialiste a istoriei, Lenin constată: „Însăși această idee a materialismului în sociologie a fost o idee genială. Se înțelege că *în primul moment* ea nu a fost decît o ipoteză, însă o ipoteză care crea pentru prima dată posibilitatea unei atitudini strict științifice față de problemele istorice și sociale...; această ipoteză a ridicat ...pentru prima oară sociologia la rangul de știință... a făcut pentru prima oară posibilă o sociologie

științifică" [1]. Cînd și cum s-a transformat ipoteza în doctrină științific fundamentală? Atunci cînd în *Capitalul*, Marx „procedează la o studiere concretă (*nota bene*) a materialului" [2]. Acest „nota bene" trebuie reținut! După părerea noastră, a răpi materialismului istoric cel mai important cîmp și mod de cercetare, cercetarea concretă a unei orînduiri sociale concrete, înseamnă a renunța tocmai la cucerirea fundamentală menționată de Lenin, la caracterul său științific-concret.

După tov. Radu Florian, obiectul materialismului istoric ar fi „numai generalul cu sfera cea mai largă la nivelul vieții sociale în ansamblul ei". Dezvoltarea reală a materialismului istoric nu s-a desfășurat însă conform acestei sentințe. Încercarea de a limita preocupările materialismului istoric numai la sferele înalte ale generalizărilor extreme duce la pierderea legăturii sale nemijlocite cu practica social-istorică a omenirii. Sarcina de a dezvolta, de a îmbogăți concepția materialistă a istoriei ar fi împinsă astfel, vrînd nevrînd, pe al doilea plan în raport cu cerința de a se ilustra și exemplifica tezele sale generale, îndeobște cunoscute.

Este adevărat că această concepție nu exclude îmbogățirea cunoștințelor despre cele mai generale legi ale dezvoltării sociale pe alte căi decît prin cercetarea directă a realității concrete, și anume prin generalizarea datelor oferite de alte științe despre societate — cum ar fi în primul rînd științele istorice care furnizează cunoștințe despre orînduiri și evenimente trecute, apoi științele etnografice și altele care aduc știri despre țări și popoare necunoscute înainte, lărgind astfel orizontul generalizărilor teoretice —, precum și pe cale logică, deductivă, prin prelucrarea rațională a datelor, a materialului faptic de acum cunoscut și descoperirea unor noi legături în acest material. Dar toate acestea reprezintă foarte puțin față de aspectul esențial al problemei: concepția marxistă despre societate se dezvoltă înainte de toate prin generalizarea faptelor noi ale vieții și a experienței revoluționare a maselor populare, cu care trebuie să-și păstreze legătura nemijlocită.

Am amintit înainte profunda observație a lui Lenin că Marx a transformat sociologia în știință pornind de la studiul concret al unei formațiuni social-economice, cea capitalistă. Marx însuși arată, în cadrul indicațiilor metodologice cuprinse în materialul pregătitor pentru *Contribuții la critica economiei politice*, că societatea burgheză fiind în timpul său „organizația istorică cea mai dezvoltată și cea mai variată a producției", „categoriile care exprimă relațiile ei, înțelegerea structurii (*Gliederung*) ei, permit deci totodată cunoașterea structurii și relațiilor de producție ale tuturor formelor sociale dispărute..." [3]. Cu alte cuvinte, calea spre descoperirea legilor generale ale mișcării istorice pornește de la studiul concret al celei mai înalte trepte atinse de această mișcare. Dacă formațiunea capitalistă reprezintă treapta cea mai înaltă a societății bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și pe exploatarea omului de către om, negația acestei formațiuni prin socialism și comunism

[1] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 1, București, Edit. politică, 1960, p. 135—136.
[2] *Ibidem*, p. 137.
[3] K. Marx, *Contribuții la critica economiei politice*, București, E.S.P.L.P., 1954, p. 231—232.

reprezintă ridicarea omenirii într-o nouă eră istorică. Din perspectiva acestei noi formațiuni social-economice superioare își dobîndește înțelesul mai adînc întreaga spirală de pînă acum a istoriei universale. În această formațiune își găsesc realizarea supremă toate mișcările sociale și ideologice progresiste, toate aspirațiile nobile ale maselor populare ; în perspectiva realităților sale apar în adevărata lor lumină contradicțiile orînduirilor precedente și calamitățile aduse de acestea asupra omenirii. Dar nu este vorba numai de perspectiva istorică asupra trecutului. În prezentul nostru există încă, alături de socialism, orînduirea capitalistă. Există de asemenea, în numeroase părți ale lumii, popoare împiedicate de îndelungata asuprire colonială de a parcurge treptele dezvoltării istorice, oprite la nivelul formațiunilor precapitaliste. Se manifestă deci, în prezentul nostru, legitățile procesului istoric general al înaintării omenirii, de pe diferitele trepte ale dezvoltării spre comunism. Nu este oare clar că tocmai materialismul istoric ca sociologie marxistă are sarcina de a completa tabloul general al acestui proces pornind de la studiul concret al deosebit de complexei realități contemporane? Ca un răspuns la această sarcină, concepția materialistă a istoriei a fost îmbogățită de documentele fundamentale ale mișcării muncitorești internaționale din ultimii ani cu categoria de *sistem mondial social-economic* care, după părerea noastră, se leagă nemijlocit de categoria de formațiune social-economică despre care Lenin spunea că joacă rolul esențial în înțelegerea caracterului legic al procesului istoriei universale. Iată deci că în vederea celor mai înalte generalizări, materialismul istoric poate și trebuie să pornească de la studiul nemijlocit al realității contemporane.

În sprijinul părerilor sale, tov. Radu Florian folosește și afirmația că „diferite grade de generalizare implică științe cu obiecte diferite". În legătură cu aceasta, observăm că gradul de generalizare nu este nici singurul și nici principalul criteriu în clasificarea științelor. Istoria universală, istoria unei țări, monografia istorică a unei mișcări sociale sau a unei personalități istorice, descrierea unei descoperiri arheologice, toate acestea presupun grade diferite de generalizare, dar în același timp, toate sînt cuprinse în cadrul științei istorice. Pe de altă parte, în cazul unor fenomene deosebit de complexe este posibilă studierea acestora din unghiuri de vedere diferite, în cadrul unor științe diferite, fără ca între acestea să fie deosebiri în ce privește gradul de generalizare.

Unul dintre argumentele tov. Radu Florian în susținerea existenței sociologiei marxiste ca știință distinctă de materialismul istoric este acela că, în acest caz, de dragul consecvenței, dacă s-ar susține identitatea dintre materialismul istoric și sociologia marxistă, atunci și materialismul dialectic ar trebui să includă disciplinele teoretice ale științelor particulare. Dar aici se folosește ca argument tocmai ceea ce ar fi de demonstrat, adică faptul că sociologia este o disciplină mai puțin generală decît materialismul istoric, și astfel ar fi un fel de intermediar între materialismul istoric și științele sociale particulare. Pe de altă parte, și în sistemul științelor sociale există, între disciplinele de ramură și disciplina filozofică (materialismul istoric sau sociologia marxistă), discipline teoretice intermediare, analoge cu locul și rolul pe care-l au fizica teoretică sau biologia generală.

în științele naturii. O astfel de disciplină este economia politică în raport cu totalitatea științelor economice, estetica în raport cu științele despre artă și literatură, psihologia generală în raport cu științele psihologice speciale, teoria generală a statului și dreptului în științele juridice etc. Toate acestea își îndeplinesc rolul fără a aparține materialismului istoric (sociologiei marxiste), după cum fizica teoretică sau biologia generală nu aparțin materialismului dialectic.

Un argument folosit des în paginile revistelor marxiste de peste hotare în cadrul discuțiilor purtate în problema noastră se referă la necesitatea cercetărilor sociologice concrete. Se susține anume că identificarea materialismului istoric cu sociologia marxistă fie că ar rupe materialismul istoric de filozofia marxistă, fie că ar împiedeca desfășurarea largă a cercetărilor sociologice concrete. Asemenea puncte de vedere apar în studiile lui Andràs Hegedüs din R.P.Ungară și Adam Schaff din R. P. Polonă. Această idee revine și la tov. Radu Florian prin afirmația că includerea cercetărilor sociologice concrete în obiectul materialismului istoric ar transforma materialismul istoric într-o știință amorfă și totodată ar împiedeca specializarea științelor despre societate.

Obiectul, sarcinile și posibilitățile unei științe nu depind de denumirea ce i se dă, ci invers, denumirile trebuie să corespundă cu diviziunile reale ale disciplinelor științifice. Cerința de a se efectua cercetări sociologice concrete nu prezintă de loc pericolul de a rupe materialismul istoric de filozofie ; asemenea pericol se poate ivi doar dacă cercetările sînt concepute în mod îngust, empiric. Și invers : nu considerarea materialismului istoric ca sociologie marxistă duce la neglijarea cercetărilor sociologice concrete, ci concepția speculativ-abstractă în știința despre societate, concepție străină materialismului istoric.

Totodată, materialismul istoric ca sociologie marxistă nu exclude, ci impune desfășurarea unor cercetări sociologice concrete ample, călăuzite însă de lumina concepției științifice generale despre societate. De asemenea, această cerință nu exclude procesul firesc, atît de caracteristic științelor contemporane, al specializării, constituirii de ramuri și domenii relativ de sine stătătoare, în măsura în care materialul acumulat și cerințele dezvoltării vor face acest lucru posibil și necesar. Față de ele, materialismul istoric va continua să îndeplinească rolul sociologiei generale, adică al disciplinei teoretice cu funcție teoretică-metodologică generală. Dacă există un pericol în ce privește specializarea în continuare a acestor științe, acest pericol constă tocmai în ruperea lor de materialismul istoric.

Cercetarea sociologică concretă se poate și trebuie să se refere, bineînțeles, nu numai la viața socială în ansamblu, ci și la diferitele laturi, aspecte, domenii ale vieții sociale luate separat. Fiecare dintre acestea poate deveni, implicit, obiectul unor cercetări sociologice specializate. Principalul este că aceste cercetări trebuie să studieze fenomenul sau procesul respectiv prin prisma legăturii sale cu întreaga structură a organismului social, prin prisma locului și rolului jucat în ansamblul mișcării sociale. Tocmai prin aceasta cercetarea devine sociologică (și filozofică totodată). Fără aceasta, cercetarea se transpune în domeniul științelor sociale particulare, care, în totalitatea lor, acoperă toate laturile sau aspec-

tele vieții materiale și spirituale ale societății (economia politică, științele juridice, etica, estetica, istoria etc.), fără a lămuri, în lipsa sociologiei, tocmai interdependența tuturor acestor laturi.

Să luăm, spre pildă, un fenomen social atît de important cum este munca. Cu ea se ocupă o serie de științe sociale (și nu numai sociale), economia politică — din punctul de vedere al producției de bunuri materiale, de valori de întrebuințare și de schimb — științele juridice, din punctul de vedere al legislației muncii; etica, din punctul de vedere al atitudinii morale față de muncă; psihologia, din punctul de vedere al aptitudinilor etc. necesare pentru anumite profesiuni ș.a.m.d. Pe lîngă toate acestea, cercetarea sociologică se ocupă de procesul muncii sub aspectul raporturilor sociale în care se desfășoară el, sub aspectul locului și rolului acestor raporturi în structura de ansamblu a unei anumite societăți și apoi a societății în general, sub aspectul rolului acestor raporturi în dezvoltarea socială.

În încheierea acestei probleme vrem să facem încă o observație. În numărul din februarie a.c., revista „Probleme ale păcii și socialismului" publică o informație cu privire la o discuție a sociologilor marxiști organizată de redacție, la care s-au dezbătut problemele actuale ale cercetărilor sociologice concrete și s-a atins bineînțeles, și problema raportului dintre materialismul istoric și cercetările sociologice concrete, problema obiectului sociologiei marxiste. Părerile exprimate la această consfătuire s-au îndreptat, în general, fie împotriva încercărilor revizioniste de a rupe materialismul istoric de filozofia marxistă, fie pentru a se constitui o știință sociologică „*alături* și *independent* de materialismul istoric"[1]. Prin aceasta, în mod implicit, a fost respinsă alternativa : materialismul istoric este ori parte a filozofiei marxiste, ori sociologie. Totodată, participanții la consfătuire au subliniat necesitatea de a nu se limita cercetările sociologice la simple raționamente deductive, cum ar fi extinderea materialismului dialectic la studiul vieții sociale, ci de a se dezvolta cercetările sociologice concrete. Menționăm de asemenea că din multiplele materiale apărute în revistele sovietice de specialitate se conturează din ce în ce mai puternic părerea că tocmai materialismul istoric și nu altă disciplină este sociologia marxistă. Părerea tovarășilor Paul Popovici și O. Trăsnea exprimată în articolul intitulat *Cu privire la caracterul și obiectul materialismului istoric și la raportul său cu socialismul științific* apărut în „Cercetări filozofice" (nr. 3/1962), încadrîndu-se în această orientare, o considerăm de asemenea justă.

Problema dezbătută, în cadrul frontului filozofilor marxiști din țările socialiste este aceea a raportului dintre materialismul istoric și cercetările sociologice concrete, pentru a se preciza sarcinile, posibilitățile și metodologia acestora din urmă.

În continuare dorim să ne exprimăm părerea și în problema raportului dintre materialismul istoric și comunismul științific. Dacă sociologia marxistă este materialismul istoric, care este locul comunismului științific în știința marxist-leninistă ?

---

[1] *Intîlnirea sociologilor marxiști*, în „Probleme ale păcii și socialismului", 1962, nr. 2,

În zilele noastre, în epoca trecerii de la capitalism la socialism, cînd revoluțiile socialiste, revoluțiile antiimperialiste de eliberare națională, revoluțiile populare democratice, mișcările țărănești, lupta maselor populare împotriva capitalismului monopolist etc. se contopesc într-un proces revoluționar mondial unic, care subminează și distruge capitalismul, comunismul științific și dezvoltarea sa creatoare dobîndește o importanță practică și teoretică uriașă. La Congresul al XXII-lea al P.C.U.S., N. S. Hrușciov a arătat: „Creatorii comunismului științific au prevăzut că viața va ridica mereu noi probleme și că comuniștii vor fi datori să dezvolte în permanență teoria revoluționară în legătură indisolubilă cu transformarea socialistă a societății... Particularitatea epocii construcției desfășurate a societății comuniste constă tocmai în faptul că în fața noastră se ivesc tot mai multe probleme teoretice al căror răspuns trebuie căutat nu numai în cărți, ci, înainte de toate în însăși practica vie a construcției comuniste" [1]. În procesul transformărilor revoluționare înfăptuite în țara noastră, în procesul construcției socialiste, poporul nostru muncitor a dobîndit sub conducerea partidului o bogată experiență, a cărei generalizare teoretică reprezintă contribuția Partidului Muncitoresc Romîn la dezvoltarea comunismului științific. Linia politică a partidului nostru, îndreptată spre desăvîrșirea construcției socialiste și trecerea treptată la construirea comunismului în patria noastră, reprezintă aplicarea creatoare a comunismului științific în țara noastră.

În delimitarea obiectului comunismului științific și în practica predării acestui obiect s-au manifestat anumite inconsecvențe și o anumită nesiguranță, care au provocat discuții între lucrătorii din domeniul științei marxiste. Se știe că introducerea comunismului științific ca disciplină teoretică în învățămîntul superior sovietic a fost inițiată abia în urma Congresului al XXII-lea al P.C.U.S., la conferința unională a catedrelor de științe sociale. La noi, ca și în alte țări unde socialismul științific este obiect de învățămînt, nu s-a conturat încă în mod definitiv un program unitar prin structura sa care să satisfacă toate cerințele științifice. Experiența predării socialismului științific arată că, pe de o parte, în programele în vigoare nu este suficient de limpede conturat raportul dintre obiectul materialismului istoric și cel al comunismului științific, pe de altă parte, sînt cuprinse încă prea multe teme cu caracter istoric. Istoria unei științe constituie întotdeauna o disciplină independentă și nu aparține obiectului propriu-zis al științei respective. Economia politică nu se confundă cu istoria doctrinelor economice, filozofia nu e același lucru cu istoria filozofiei, materialismul istoric se deosebește de istoria concepțiilor sociologice.

Din acest punct de vedere ni se pare lăudabilă încercarea tov. Radu Florian de a defini obiectul propriu, omogen, unitar din punct devedere logic-teoretic al comunismului științific și de a-l delimita de materialismul istoric. Nu putem fi însă de acord cu soluția pe care o propune.

---

[1] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, București, Edit. politică, 1962, p. 140—141.

Tov. Radu Florian susține că comunismul științific este sociologia marxismului. Să ne fie permisă observația că în această privință formulările sale sînt inconsecvente. În unele locuri ale articolului, autorul afirmă explicit că socialismul științific este identic cu sociologia marxistă. În alte locuri scrie că socialismul științific este „domeniul principal al sociologiei marxiste", iar în altă parte îl numește „nucleul" sociologiei marxiste. În sfîrșit, el vorbește și de „caracterul de știință sociologică a socialismului științific" (p. 146). Această din urmă formulare este extrem de largă; pe această bază, trebuie să recunoaștem atît economiei politice și istoriei, atît teoriei statului și dreptului cît și etnografiei un „caracter sociologic".

Remarcăm și alte formulări imprecise. De exemplu, într-un loc, autorul arată că socialismul științific cercetează fenomenele sociale ale *capitalismului* și *socialismului*, iar în altă parte susține că socialismul științific, ca sociologie marxistă, „studiază *fiecare* orînduire socială ca fenomen unitar și complex, care dezvăluie direcția dezvoltării ei" (p. 144) (*subl. ns.*). Este evident, credem, că această din urmă formulare e inexactă. Comunismul științific nu se ocupă de formațiunile precapitaliste, fiind știința revoluționară a *clasei muncitoare*, expresia teoretică a mișcării muncitorești [1].

Comunismul științific nu se ocupă *nemijlocit* de studiul legilor generale ale dezvoltării sociale, ci se sprijină pe cunoașterea acestora. Legile sociologice, cum ar fi cele privitoare la oglindirea existenței sociale în conștiința socială, la relativa independență și la rolul activ al conștiinței sociale în dezvoltarea societății, nu țin de obiectul propriu-zis al comunismului științific.

Care este deci acest obiect? Engels îl definește astfel: „Socialismul modern nu este altceva decît reflectarea în gîndire a acestui conflict real (conflictul dintre forțele de producție și relațiile de producție în orînduirea capitalistă — N. K. și A. R.), oglindirea lui ideală în primul rînd în mintea clasei care suferă direct de pe urma lui, a clasei muncitoare" [2]. Și în altă parte: „A cerceta condițiile istorice, și prin aceasta, însăși natura acestui act (a actului de eliberare a omenirii — N. K. și A. R.), a face astfel din clasa chemată să-l săvîrșească, azi asuprită, o clasă conștientă de condițiile și natura propriei ei acțiuni este sarcina expresiei teoretice a mișcării proletare, a socialismului științific" [3].

Ce este această„ oglindire ideală în mintea clasei muncitoare", ce este această „expresie a mișcării proletare"?. Nu este altceva decît conștiința politică socialistă și comunistă. Sfera comunismului științific nu este nemijlocit întreaga formație social-economică în interdependența tuturor laturilor sale, ci politica, știind bineînțeles că

---

[1] În legătură cu aceasta s-ar putea obiecta faptul că astăzi comunismul științific nu neglijează nici problemele țărilor înapoiate, în care mai domină relații precapitaliste. Acest lucru e adevărat, dar de această problematică comunismul științific se ocupă nu sub asepctul formațiunilor respective, ci sub cel al mișcărilor sociale care, cum am mai spus, constituie părți integrante ale procesului mondial unic al trecerii la socialism.

[2] F. Engels, *Anti-Dühring*, București, E.S.P.L.P., 1955, p. 296.

[3] F. Engels *op. cit.*, p. 316.

politicul reprezintă expresia concentrată a economicului și că el are totodată un rol hotărîtor printre elementele suprastructurii și ale conștiinței sociale.

Trebuie observat, de altfel, că mai multe afirmații ale tov. Radu Florian merg chiar pe această linie și astfel ni se pare și mai de neînțeles cum a ajuns la concluzia că socialismul științific = sociologie. Vorbind de fenomenele sociale care intră nemijlocit în sfera preocupărilor socialismului științific, el se referă la activitatea politică a claselor sociale. Exemplul e concludent : acest fenomen aparține obiectului comunismului științific, care reprezintă ideologia politică cu caracter științific, deci știința politică a marxismului, și nu sociologia lui.

Comunismul științific este știința despre rolul istoric al clasei muncitoare, despre lupta ei pentru doborîrea orînduirii capitaliste și construirea societății socialiste și comuniste ; este știința conducerii luptei de clasă a proletariatului, a luptei pentru desființarea claselor exploatatoare și pentru desființarea împărțirii societății în clase sociale. Deoarece „ orice luptă de clasă este o luptă politică", comunismul științific se ocupă prin excelență de probleme politice : de problemele raporturilor dintre clase, dintre clasă și partid, dintre partide, dintre clase, partide și stat, de lupta pentru puterea de stat și pentru consolidarea ei, de dictatura proletariatului și de desvoltarea statului socialist. De asemenea, el se ocupă de construirea bazei tehnice-materiale și a bazei economice a socialismului și comunismului, precum și a suprastructurii corespunzătoare sarcinilor fundamentale, politice ale mișcării muncitorești comuniste.

Comunismul științific este în primul rînd și în mod caracteristic, cum rezultă și din textul mai sus citat din Engels, știința despre rolul factorului subiectiv, conștient, în mișcarea socială contemporană. El cercetează ce are de făcut clasa muncitoare, condusă de partidul său de avangardă, pentru a acționa conform legilor obiective ale istoriei, conform misiunii sale istorice. De aceea teoria comunismului științific cuprinde programul, strategia și tactica cu caracter științific — a partidului marxist-leninist și este inseparabil legată de activitatea politică și organizatorică a partidului, desfășurată în vederea trecerii de la capitalism la comunism.

Această părere este împărtășită de un mare număr de autori marxiști. Menționăm, astfel, articolul recent al filozofului sovietic D. I. Cesnokov în care se găsește următoarea formulare, pe larg argumentată : „Comunismul științific este știința despre rolul istoric-mondial al clasei muncitoare ca constructoare a societății comuniste fără clase, știința despre căile și metodele construirii socialismului și comunismului" [1]. Considerăm de asemenea ca justă și fundamentată constatarea care se găsește în *Cursul de materialism dialectic și istoric*, vol. II, editat de M.Î.C., după care „socialismul științific, elaborat de Marx și Engels și dezvoltat de Lenin, introdus în mișcarea muncito-

[1] Г. И. Чесноков, *Исторический материализм и научный коммунизм*, în „Философские Науки", 1962, nr. 2, p. 125.

rească, este știința transformării revoluționare a orînduirii capitaliste și a construirii comunismului, *știința politică* a clasei muncitoare" [1]

Pe aceeași linie se înscrie părerea tovarășilor Paul Popovici și O. Trăsnea din articolul amintit. Exprimîndu-ne acordul cu părerea lor, observăm totodată următoarea deosebire de nuanță: după părerea acestor autori, „socialismul științific studiază, descoperă și formulează legile obiective ale luptei de clasă ale revoluției socialiste...". Noi considerăm că descoperirea și formularea *legilor obiective* ale desvoltării sociale, inclusiv ale luptei de clasă și ale revoluției socialiste, este sarcina sociologiei marxiste, a materialismului istoric. Comunismul științific este, după cum am spus, știința conducerii luptei de clasă a proletariatului, știința folosirii acestor legi obiective în revoluția socialistă și a construirii socialismului și comunismului. Această inconsecvență a autorilor provine din tendința justă de a sublinia unitatea părților constitutive ale marxismului. Dar unitatea internă a marxism-leninismului nu împiedică, ci, dimpotrivă, presupune studierea și desvoltarea părților relativ de sine stătătoare ale învățăturii marxiste.

În același sens, menționăm indicațiile fundamentale ale clasicilor marxism-leninismului despre cele trei părți componente ale doctrinei marxiste, precum și documentelor programatice ale mișcării muncitorești internaționale. În noul program al P.C.U.S. se poate citi că marxism-leninismul este un „sistem închegat și armonios de concepții filozofice, economice, și social-politice" [2]. Alături de filozofia și economia politică marxistă, tocmai aceste „concepții social-politice" reprezintă cea de-a treia parte constitutivă a marxism-leninismului, comunismul științific.

Marxism-leninsmul este un „sistem închegat și armonios", orientat în întregime spre cunoașterea și transformarea revoluționară a societății omenești, fiindcă cuprinde în același timp o concepție științifică de ansamblu despre societate — sociologia marxistă; materialismul istoric, legat la rîndul său de o concepție științifică generală despre lume — materialismul dialectic; o teorie științifică despre relațiile economice, determinante în viața socială — economia politică; și o teorie științifică privitoare la relațiile și ideile hotărîtoare din sfera suprastructurii, relațiile și ideile politice — comunismul științific. Numai prin unitatea acestor trei părți constitutive ale sale marxism-leninismul constituie știința invincibilă a comunismului. Aceste trei părți sînt inseparabile, ele nu se pot substitui reciproc și nu pot fi confundate, fiecare avînd un obiect propriu bine delimitat.

Ideologia politică a partidelor marxist-leniniste este o știință, este comunismul științific (spre deosebire de socialismul și comunismul utopic), fiindcă se întemeiază pe cunoașterea legilor obiective ale dezvoltării sociale. Comunismul științific generalizează experiența mișcării revoluționare a maselor populare, experiența construcției socialiste și comuniste, în strînsă legătură cu cunoașterea științifică a structurii și legilor dezvoltării sociale, oferită de concepția materialistă a istoriei,

[1] *Curs de materialism dialectic și istoric*, vol. II, București, E.S.D.P., 1961, p. 288.
[2] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, București, Edit. politică, 1962, p. 436.

de sociologia marxistă. În felul acesta, materialismul istoric este fundamentarea generală teoretică și metodologică a comunismului științific. Programul, strategia și tactica, activitatea politică și organizatorică desfășurată de partid în fruntea maselor populare sînt fundamentate pe cunoașterea legilor și tendințelor obiective, ale procesului istoric al dezvoltării fiecărei țări în parte, ca și al istoriei universale în ansamblu, pe care o dă concepția sociologică marxistă. Tocmai de aceea sistemul conceptual al comunismului științific este în parte identic cu cel al materialismului istoric; comunismul științific nu poate să nu folosească drept „puncte nodale" în cunoașterea și transformarea revoluționară a societății categoriile sociologiei marxiste: formațiune social-economică, bază tehnică materială și bază economică a societății, clase sociale, națiuni etc. El le folosește însă cercetîndu-le sub aspectul folosirii lor nemijlocite în vederea realizării programului de construire a socialismului și comunismului, punîndu-le în legătură cu categoriile strategiei tacticii sale. Experiența construcției socialiste și comuniste, concretizată în politica partidului și generalizată în comunismul științific, constituie un neprețuit izvor de dezvoltare a materialismului istoric, de dezvoltare a cunoștințelor sociologice despre structura și legile mișcării sociale, de îmbogățire prin noi generalizări a categoriilor, legilor și principiilor materialismului istoric. Și invers, dezvoltarea sociologiei marxiste, îmbogățirea sa prin cercetări sociologice concrete despre diferitele aspecte ale vieții sociale contemporane, în capitalism ca și în socialism, și generalizarea corespunzătoare a acestor noi cunoștințe, constituie un important ajutor pentru elaborarea politicii științifice a partidelor marxist-leniniste în etapa și problema dată.

ACTIVITATEA PRACTICĂ ȘI UNELE PROBLEME ALE DEZVOLTĂRII CONȘTIINȚEI SOCIALISTE

LOCUL ȘI ROLUL FEMEII ÎN SATUL COLECTIVIZAT

DE

MARIA NISTOR

președinta G.A.C. din comuna Plopeni, regiunea Dobrogea

Construcția orînduirii socialiste în țara noastră a chemat la activitate conștientă, la muncă creatoare, în toate sectoarele vieții sociale, pe toți oamenii muncii. Înfăptuirea măreților idealuri ale socialismului și comunismului cere folosirea tuturor forțelor umane, valorificarea tuturor rezervelor de energie, construcția socialistă deschizîndu-le un cîmp larg de manifestare și dezvoltare.

În frontul larg al luptătorilor pentru socialism și-a găsit un loc corespunzător și detașamentul numeros al femeilor, care reprezintă, de fapt, jumătate din populația țării. Lenin sublinia : „Revoluția socialistă nu este posibilă dacă nu participă la ea într-o măsură considerabilă femeile muncitoare în imensa lor majoritate"[1].

Transformările revoluționare pe care le săvîrșește poporul nostru au determinat schimbarea locului și rolului femeilor în întreaga viață socială. Marele dascăl al proletariatului, V. I. Lenin, arăta că în fața fiecărui stat socialist stă o dublă sarcină în legătură cu situația femeii. Prima din aceste sarcini se referă la abolirea legilor vechi care o lipseau pe femeie de drepturi cetățenești și o puneau într-o situație de inegalitate în comparație cu bărbatul și la sancționarea prin lege a egalității femeii cu bărbatul[2]. În rezolvarea situației femeii, esențialul îl reprezintă însă asigurarea de fapt a egalității femeii, a eliberării ei. În continuare, Lenin precizează : „Pentru deplina eliberare a femeii și pentru o adevărată egalitate între ea și bărbat trebuie să existe o gospodărie obștească și trebuie ca femeia să participe la munca productivă socială"[3]. La baza acestei transformări stă faptul că orînduirea socialistă sfărîmă toate relațiile

[1] V. I. Lenin, *Cuvîntare rostită la primul Congres general al muncitoarelor din Rusia*, 19 noiembrie 1918, în *Opere*, vol. 28, București, Edit. politică, 1959, p. 170.

[2] Vezi V. I. Lenin, *Despre sarcinile mișcării femeilor muncitoare din Republica sovietică*, în *Opere*, vol. 30, București, E.S.P.L.P., 1956, p. 23.

[3] *Ibidem*, p. 26.

de exploatare, instaurează o deplină egalitate a tuturor oamenilor muncii în ce privește situația lor socială, creînd posibilitatea folosirii și afirmării capacităților creatoare ale femeilor, care, în orînduirea capitalistă, fuseseră ținute într-o totală inactivitate.

Orînduirea socialistă, lichidînd proprietatea privată, desființînd orice formă de exploatare a omului de către om, a desființat și exploatarea femeii, a eliberat-o de cătușele în care a fost ținută în regimul trecut și a transformat-o într-o participantă activă la construirea noii orînduiri. Nu există nici un domeniu în care femeile să nu-și fi adus contribuția la construcția socialismului. La munca desfășurată de poporul nostru, sub conducerea partidului, pentru transformarea socialistă a agriculturii, au contribuit cu entuziasm mii de femei de pe întreg cuprinsul patriei. Unirea ogoarelor, altădată despărțite prin haturi nesfîrșite, transformarea lor într-un mare ogor socialist, a reprezentat totodată crearea unei vieți noi pentru femeile muncitoare de la sate.

În noua rînduială a vieții din gospodăria colectivă, femeia are condiții pentru a se ridica și a se bucura cu adevărat de toate drepturile cetățenești create de regimul nostru, pentru a-și aduce contribuția la bunul mers al gospodăriei și la activitatea obștească. Munca în cadrul noilor relații de producție reprezintă terenul rodnic de afirmare multilaterală a capacităților creatoare ale oamenilor muncii, de formare și dezvoltare a conștiinței lor socialiste.

Procesul de formare și dezvoltare a conștiinței socialiste a femeilor din satele patriei noastre poate fi urmărit în primul rînd în participarea lor tot mai activă la munca de pe ogoarele gospodăriilor colective și în activitatea obștească. În gospodăria „Gheorghi Kolarov" din comuna Plopeni, a crescut an de an numărul femeilor colectiviste care participă în mod regulat la muncile agricole. Dacă în primii ani ai existenței gospodăriei, femeile nu veneau la muncă sau veneau cu sfială, în anul 1961, atît la muncile de cîmp, cît și în sectorul zootehnic, ele au participat în proporție de 95%, iar în campaniile de vîrf, participarea lor a fost de 98—100%. În comuna Plopeni (de care aparțin și satele Movila Verde și Credința), în anul 1960 au muncit efectiv în gospodărie un număr de 415 femei, iar în anul 1961 un număr de 509 femei. Pentru antrenarea femeilor la muncile din gospodărie a trebuit să fie desfășurată o muncă intensă de lămurire, de convingere, care să le arate că gospodăria colectivă este propria lor gospodărie, că numai muncind în această gospodărie își vor crea o viață îmbelșugată pentru ele și familiile lor. Rezultatele tot mai bune obținute de gospodărie, creșterea veniturilor personale ale colectiviștilor au fost argumentele practice ale muncii politice-educative desfășurate în rîndul femeilor de către organizația de partid și de către organizațiile de femei, ceea ce a contribuit la mobilizarea lor tot mai activă.

Noua atitudine față de muncă, trăsătură esențială a conștiinței socialiste, se manifestă nu numai în proporțiile participării femeilor la muncă, ci și în faptul că majoritatea colectivistelor au executat lucrări de bună calitate, au muncit cu simț de răspundere și entuziasm pentru îndeplinirea și depășirea sarcinilor de plan și întărirea economică-organizatorică a G.A.C.

Un aspect al transformărilor din conștiința colectivistelor, al creșterii rolului lor în viața gospodăriei, constă în permanentizarea lor în diferite sectoare de activitate. Femeile participă la muncă în mod permanent și nu numai în campanii sau atunci cînd condițiile cer un număr mare de brațe de muncă. La întreținerea și recoltarea culturilor mari, de cîmp, lucrează mai mult femeile, bărbații fiind antrenați în special în sectorul zootehnic, în construcții, la transporturi. În sectorul legumicol au fost antrenate 86 de femei.

O dovadă a noii atitudini față de muncă formată în rîndul femeilor colectiviste este participarea lor chiar și la unele munci care cer eforturi fizice mai mari și care se desfășoară în condiții nu întotdeauna ușoare. De exemplu, în anul 1961, au participat cu însuflețire, obținînd rezultate bune, un număr mare de femei la lucrările de terasare a 7 ha pentru vie și 4 ha pentru pomi fructiferi. În această acțiune s-au remarcat colectivistele Tinca Boieru, Ana Diaconu, Maria Costică etc. Ele se numără printre femeile care se disting în toate activitățile din gospodărie.

Una din preocupările organizației de partid și a consiliului de conducere, precum și a comitetului comunal al femeilor și a comisiei de femei din G.A.C., a fost atragerea femeilor la sectorul zootehnic. Deși numărul femeilor care lucrează în acest sector a crescut mult în comparație cu anii trecuți, în munca de antrenare a femeilor în sectorul zootehnic mai trebuie învinse unele rețineri. Această problemă a fost dezbătută și la Conferința regională a femeilor din reg. Dobrogea[1]. Deși în trecut, în gospodăria individuală, femeile trebuiau să îngrijească de porci, să mulgă vacile, în gospodăria colectivă ele nu au venit cu tragere de inimă să muncească în acest sector. Comuniștii din gospodărie, consiliul de conducere, au dus o muncă susținută pentru a lămuri femeile să treacă la muncile din acest sector. Pe această linie a fost organizată o consfătuire cu femeile în care s-a subliniat necesitatea participării lor în sectorul zootehnic, arătîndu-li-se pe bază de calcule că acest sector este un sector de bază în activitatea gospodăriei, una din sursele principale de venituri pentru gospodărie și deci pentru colectiviști.

În urma acestei munci educative, de lămurire, multe femei au cerut să lucreze în acest sector. De pildă, la ferma de vaci, 12 femei muncesc împreună cu soții lor ca îngrijitoare și mulgătoare.

Dacă în trecut se considera că bărbații sînt mai buni la muncă decît femeile, că ei pot munci mai cu pricepere decît ele, acum femeile au dovedit că știu să muncească și ele tot atît de bine [2]. Noua atitudine față de muncă a femeilor, exprimată în hărnicia, simțul de răspundere și priceperea lor de a munci bine, se concretizează atît în numărul mare de zile muncă pe care le-au prestat muncind în diferite sectoare ale gospodăriei, cît și în recoltele obținute, în calitatea muncii lor.

Multe colectiviste au realizat un număr mare de zile-muncă. De exemplu, colectivista Tinca Boieru a realizat, în anul 1961, un număr de 270 de zile-muncă la cultura mare. Ea a participat la toate muncile cîmpului,

[1] Vezi revista „Femeia", nr. 5, mai 1962.

[2] Vezi și cuvîntul tov. Ana Sincu, brigadieră la G.A.C. din comuna Tia Mare, reg. Oltenia, în vol. *Consfătuirea pe țară a țăranilor colectiviști*, București, Edit. politică, 1962, p. 94.

a fost fruntașă în campania de seceriș, muncind cot la cot cu bărbații. Pentru meritele ei, în martie 1961 a fost decorată cu Medalia Muncii. Tot la cultura mare, colectivista Susana Boțoc a realizat 175 de zile-muncă, Maria Manta 188 de zile-muncă, Veroana Blaj 215 zile-muncă, Maria Costică 176 de zile-muncă. În sectorul zootehnic, la ferma de vaci, Gheorghina Neacșu a realizat 498 de zile-muncă; la ferma de păsări, Ioana Stere a efectuat 403 zile-muncă, Maria Trascău 343 de zile-muncă. În sectorul legumicol, Ivana Bădină a efectuat 312 zile-muncă.

Și trebuie spus că marea majoritate a femeilor au depus o muncă de calitate, rezultatele obținute fiind dintre cele mai bune din gospodărie.

Prin aplicarea măsurilor zootehnice, prin pasiunea și însuflețirea cu care au muncit, colectivistele din sectorul zootehnic au realizat producții mari. Cele 6 femei de la ferma de păsări au crescut, în anul 1961, un număr de 12 000 de pui de găină și 1 000 de boboci de gîscă. Prin buna îngrijire a păsărilor, luptînd necontenit pentru reducerea mortalității la pui, ele au depășit planul de 90 de ouă, obținînd 115 ouă de la fiecare găină, au valorificat prin cooperativă 97 600 de ouă, aducînd astfel un venit mare gospodăriei noastre. La această fermă s-a remarcat în special munca șefei de echipă Ioana G. Stere.

Tot în sectorul zootehnic, la ferma de vaci, colectivista Gheorghina Neacșu, care a cerut să lucreze în acest sector, a reușit ca prin munca depusă să obțină cele mai bune rezultate în ceea ce privește producția de lapte. Ea a realizat o producție de 36 267 de litri lapte la vacile din lotul său. Printr-o atentă îngrijire a vacilor ea a obținut cantitatea de 3 585 de litri de lapte pe cap de vacă furajată, depășind planul cu 585 de litri de lapte la fiecare vacă.

Însuși procesul muncii în cadrul noilor raporturi de producție din gospodărie a contribuit la dezvoltarea pe mai departe a conștiinței socialiste a colectivistelor. S-a dezvoltat spiritul colectivist în muncă, ajutorul reciproc, răspunderea femeilor pentru munca depusă de toți colectiviștii.

Un aspect al acestui proces de ridicare permanentă a conștiinței lor socialiste este contribuția activă pe care o aduc femeile nu numai la procesul de producție, ci și în dezbaterea problemelor de interes comun în cadrul adunărilor generale. În trecut, femeile din Plopeni nu erau îngăduite acolo unde se purtau discuții asupra problemelor importante ale vieții satului sau ale gospodăriei lor. Cu această reținere au intrat și în gospodăria colectivă. În 1950, cînd a luat ființă gospodăria colectivă, nu se prea găseau femei care să ia cuvîntul în adunările generale; acum, majoritatea femeilor participă la dezbaterile adunărilor generale, iau cuvîntul, discută problemele care se pun în fața gospodăriei. O dată cu creșterea rezultatelor obținute în producție, cu creșterea importanței economice a muncii lor, o dată cu creșterea conștiinței socialiste a colectivistelor, crește și simțul lor de răspundere pentru bunul mers al treburilor gospodăriei, competența lor în rezolvarea problemelor de interes comun. Participînd alături de bărbați, depunînd o muncă de calitate, cîștigîndu-și un prestigiu binemeritat, stima și respectul celorlalți colectiviști, colectivistele au căpătat curajul să-și spună cuvîntul în adunările generale, curajul opiniei. Femeile au devenit conștiente de răspunderea și locul lor în viața gospodăriei. Atît

în discuțiile din adunările generale, din consiliul de conducere, cît și în munca de zi cu zi ele dau dovadă de mult simț gospodăresc, de grijă față de avutul obștesc al gospodăriei, fac propuneri de îmbunătățire a muncii, critică aspectele negative din munca și comportarea oamenilor, sînt intransigente în condamnarea faptelor negative.

Creșterea conștiinței socialiste a colectivistelor, dezvoltarea culturală și ridicarea calificării lor profesionale, a orizontului lor de viață, a fost un obiectiv principal al întregii munci de activizare a femeilor în gospodăria colectivă. Pentru creșterea nivelului politic și profesional al femeilor, în anii 1959 și 1960 au funcționat cursuri de îndrumare cu femeile pe bază de expuneri și seminarii. Scopul lor a fost răspîndirea unor cunoștințe politice și agrozootehnice în masa femeilor din gospodărie. În anii 1961 și 1962, aceste cursuri au fost înlocuite cu conferințe la căminul cultural, de asemenea cu conținut politic și agrozootehnic.

O altă formă de lărgire a orizontului cultural și politic al femeilor, de educare artistică, sînt cercurile de citit pe circumscripții, la bibliotecile de casă. În cadrul lor se fac lecturi ale unor opere literare, sînt prezentate informări asupra principalelor evenimente interne și internaționale. Setea de cunoștințe se manifestă tot mai pregnant la femeile colectiviste. Participarea lor la manifestările organizate de căminul cultural este tot mai mare. Seara, la întoarcerea de la muncă, femeile trec pe la sediul gospodăriei pentru a-și lua ziarul la care sînt abonate.

În trecut, în satul nostru nici nu se puteau închipui femei abonate la ziare și reviste, femei care să citească, să discute probleme de literatură, să dezbată probleme agrozootehnice.

Un alt aspect al creșterii rolului femeilor în producție, al prestigiului lor în viața gospodăriei este promovarea femeilor în muncile de conducere. În 1961, în sectorul vegetal au muncit 3 șefe de echipă, iar la sectorul legumicol 2 șefe de echipă. În anul acesta, brigada legumicolă este condusă de colectivista Ivana Bădină (care a fost brigadieră și în anii 1959 și 1960) și 6 femei sînt șefe de echipă : 3 în brigada de la grădină și 3 la brigăzile de cîmp.

Toate femeile care au munci de răspundere în producție conduc cu pricepere munca în sectorul lor, realizează producții mari. Astfel, colectivista Susana Boțoc, pe suprafața lucrată cu echipa sa, a obținut în anul 1961 o producție de 3 600 kg de porumb boabe la hectar. La grădină, în anul trecut, cele 2 șefe de echipă au obținut recolte bune la cultura verzei de toamnă. De exemplu, colectivista Ivana Bădină cu echipa sa a recoltat 30 000 kg de varză la hectar.

Eu am fost printre primele femei din gospodărie promovate în munci de conducere. Am muncit trei ani ca brigadieră și de aproape patru ani sînt președinta gospodăriei. La început, femeile alese în muncile de conducere se izbeau de multe greutăți, în special datorită faptului că unii nu prea aveau încredere în capacitatea lor. Aceștia nu mai văzuseră nici o femeie în conducere, nu au cunoscut practic posibilitățile lor. În atitudinea unor bărbați față de alegerea femeilor în conducerea treburilor gospodăriei colective s-au manifestat rămășițe ale vechii concepții despre inferioritatea femeii. Femeile noastre au trăit toată viața cu nasul în broboadă și

nu prea îndrăzneau să-și spună cuvîntul în treburile gospodăriei. Orizontul de viață al femeii era îngust, și chiar dacă ar fi putut da dovadă de spirit gospodăresc, dacă poseda reale calități de organizare, acestea erau împiedicate să se afirme. În primii ani ai gospodăriei, mulți țărani se opuneau alegerii femeilor în muncile de conducere. De exemplu, cînd am fost propusă ca brigadieră, unii colectiviști s-au ridicat spunînd : „Nu mai e căciulă-n sat ?". Acești colectiviști se întrebau ce-o să zică lumea cînd o auzi că la colectiva din Plopeni nu s-a mai găsit nici un bărbat care să fie ales ca brigadier. Ei nu-și puteau închipui să fie organizați, mobilizați și conduși de femei. Acum această mentalitate s-a schimbat. Prin activitatea lor, femeile au dovedit că pot munci ca și bărbații, că pot desfășura o activitate de calitate nu numai la cîmp sau în celelalte sectoare ale gospodăriei, dar și în funcții de conducere. Aceasta a dus la cîștigarea încrederii oamenilor în posibilitățile lor, la prețuirea muncii femeilor. Totodată, munca desfășurată de femei în gospodărie a contribuit la sporirea încrederii în forțele lor proprii, a dus la spulberarea, la biruirea vechii neîncrederi în capacitatea lor de muncă.

Posibilitatea de afirmare a forțelor creatoare ale femeilor a dus la activizarea lor nemaiîntîlnită, la învingerea inerției sădite în sufletul lor de veacurile de umilință și exploatare.

Toate aceste fapte ne demonstrează felul cum se petrece în fapt eliberarea femeii, dezvoltarea ei ca om. Putem spune că multe femei de la sate au reușit să se ridice din situația lor de inferioritate, să-și recapete demnitatea atîta timp strivită, să-și întemeieze o nouă viață, în care să se bucure de toate drepturile pe care i le creează noua orînduire, numai pe măsură ce partidul clasei muncitoare le-a smuls din inerția în care au zăcut secole și le-a antrenat în construcția vieții noi. Gospodăria colectivă înseamnă pentru femeile de la sate o viață nouă, liberă. „Numai atunci cînd de la micile gospodării vom trece la gospodăria colectivă și la cultivarea în comun a pămîntului, numai atunci va veni deplina eliberare și dezrobire a femeilor" [1], spunea Lenin.

Participarea tot mai activă a femeilor în viața satului se reflectă nu numai în cadrul muncilor prestate în gospodăria colectivă, ci și în acțiunile de folos obștesc. Tot mai multe femei participă la acțiunile cu caracter patriotic de înfrumusețare și întreținere a comunei și a gospodăriei. În gospodăria din comuna Plopeni, femeile s-au preocupat de curățenia gospodăriei, au văruit gardurile și au întreținut straturile de flori, efectuînd un număr de 235 de ore de muncă patriotică.

În cadrul comunei Plopeni și în satele pendinte (Movila Verde și Credința), la plantatul și văruitul pomilor de pe marginea ulițelor au lucrat un număr de 175 de femei.

În întreaga acțiune de antrenare a femeilor la muncile din cadrul gospodăriei, pentru îndeplinirea planului de producție și întărirea economică-organizatorică a gospodăriei, ca și la muncile cu caracter obștesc, un rol deosebit îl au organizațiile de femei : comitetul comunal de femei din comuna Plopeni și comisia de femei din G.A.C. Aceste organizații

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 28, București, Edit. politică, 1958, p. 171.

aduc un aport însemnat la îndeplinirea sarcinilor de plan ale gospodăriei și la traducerea în fapt a Directivelor Congresului al III-lea al P.M.R. privind construcția socialistă de la sate, consolidarea economică-organizatorică a gospodăriilor colective. Ele și-au întocmit planuri de muncă trimestriale, cu sarcini concrete pentru fiecare colectivistă. Obiectivul principal care a stat și stă în fața comisiei de femei din gospodăria noastră a fost atragerea și mobilizarea tot mai largă a maselor de femei la muncile din cadrul G.A.C., în toate domeniile vieții obștești din cadrul gospodăriei, pentru a aduce o contribuție activă la opera de construire a socialismului la sate.

În cadrul ședințelor comisiei de femei din gospodărie se discută problemele producției agricole, se fac propuneri de îmbunătățire a muncii în gospodărie, femeile își iau angajamente pentru obținerea unor recolte bogate. Totodată, aici se hotărăsc obiectivele muncii obștești de înfrumusețare și întreținere a comunei și gospodăriei. În general, aceste adunări au un caracter lucrativ, reprezintă o școală a spiritului gospodăresc al femeilor, a creșterii inițiativei lor în toate domeniile.

Comitetele și comisiile de femei din G.A.C. sprijină și îndrumă mamele la înfăptuirea înaltei lor îndatoriri de educare a tinerei generații în spiritul dragostei față de patrie și partid, al solidarității internaționale, în spiritul dragostei față de muncă și al disciplinei conștiente în muncă, al cinstei și demnității în familie și societate.

★

Toate aspectele arătate dovedesc creșterea rolului și locului femeii în viața satului colectivizat. Avem certitudinea că femeile vor aduce și în viitor un aport mereu mai însemnat la propășirea gospodăriei noastre, la îmbunătățirea condițiilor de viață materiale și culturale ale țăranilor colectiviști din comuna noastră, din patria noastră.

UNELE ASPECTE ALE FUNDAMENTELOR TEORIEI RELATIVITĂȚII

DE

ANDREI WEISSMANN (Cluj)

Fizica contemporană se dezvoltă în două direcții : pe de o parte sînt cercetate legile proceselor atomice și subatomice, structura elementară a materiei, și pe de altă parte sînt studiate procesele din universul dimensiunilor și perspectivelor imense, fenomenele galactice și metagalactice.

Direcțiile de cercetare menționate mai sus nu sînt noi. Cu multe secole în urmă, pe cînd fizica abia apăruse ca o știință mai mult sau mai puțin de sine stătătoare, cercetările țînteau deja în direcțiile arătate. Spre deosebire de cercetările științifice actuale, cercetările inițiale se caracterizau prin tratarea separată a celor două grupe de fenomene.

Situația s-a schimbat radical în zilele noastre. Fizicienii contemporani afirmă hotărît, și rezultatele cele mai recente confirmă această observație, că legitățile micro- și macrocosmosului sînt în strînsă corelație, se întrepătrund reciproc și se leagă indisolubil unele de altele. O separare rigidă este imposibilă. Lumea este unitară. Această unitate rezidă în materialitatea ei. Ca atare, există legi structurale ale materiei cu valabilitate universală atît pentru fenomenele microcosmice, cît și pentru cele macrocosmice.

Tendința științifică a contemporaneității constă tocmai în dezvăluirea și demonstrarea acestei unități.

Grupul unora dintre legile naturii menționate mai sus, grupul poate cel mai general, cel mai profund și cel mai cuprinzător în ceea ce privește fizica modernă, poartă numele sintetic de teoria relativității. Dezvăluirea esenței acestor legi ale lumii materiale, exprimarea lor într-o formă matematică riguroasă este legată în primul rînd de numele savantului Albert Einstein.

Această teorie a fost considerată inițial numai ca fizica vitezelor mari, teoria modernă a spațiului și timpului de dimensiuni imense. Jumătatea de secol care a trecut de la descoperirea acestor legi a demonstrat

însă în mod convingător că nu există domeniu al fizicii moderne unde teoria amintită să nu-și spună cuvîntul ei hotărîtor.

Teoria relativității este un tot unitar. Totuși, în studierea problemelor ridicate de ea se obișnuiește, în prealabil, urmărirea procesului său istoric de apariție. Din această cauză se menționează, de regulă, că teoria se compune din două părți esențiale : teoria restrînsă, sau specială, a relativității și cea generalizată.

Cele două părți ale teoriei pot fi tratate și înțelese separat doar între anumite limite, după cum o casă cu două etaje poate fi construită separat din elemente prefabricate, pe etaje. „Casa" este formată însă numai de ansamblul ei unitar, ea avînd nevoie în afară de cele două etaje și de un fundament solid comun. Astfel și teoria relativității se bazează pe un fundament de prim rang recunoscut, clasic. Acest fundament a fost pus de Galileu, Newton, Lomonosov și Maxwell, ca să-i amintim numai pe cei mai mari, dar la elaborarea ei au contribuit aproape toți fizicienii de seamă ai secolelor trecute. Ca și fizica clasică, fizica relativistă studiază legitățile cele mai simple și în același timp cele mai generale ale materiei, cercetează și sistematizează modul lor de acționare și consecințele lor.

Pentru o determinare mai precisă a sferei sale de preocupări să aruncăm o privire asupra formelor concrete fizice sub care apare materia. Materia în veșnică mișcare și transformare apare în esență sub două forme fizice de bază, ca substanță și cîmp material.

Categoriile de substanță și cîmp reflectă în fond lucruri simple și bine cunoscute. Fără pretenția de a da definiții foarte precise și dezvoltate (aceasta ar necesita un studiu aparte), cuprindem în categoria de substanță, particulele materiale care au o masă de repaos finită. În această categorie pot fi deci cuprinse particule ca electroni, protoni, neutroni etc., care constituie atomii și mai departe moleculele și corpurile macroscopice. În categoria de cîmp cuprindem substratul material al fenomenelor electromagnetice (în particular fenomenele luminoase), al fenomenelor gravitaționale etc.

Este evident că o teorie care tinde spre universalitate trebuie să cuprindă atît substanța, cît și cîmpul.

Ca atare, teoria relativității cercetează atît mișcarea particulelor materiale, care constituie substanța, cît și formele de cîmp ale materiei.

PRINCIPIUL CLASIC AL RELATIVITĂȚII

Părintele fizicii clasice este considerat, în general, Isaac Newton. În lucrările sale, el a sistematizat tot ceea ce a fost descoperit de către înaintașii lui și a îmbogățit tezaurul fizicii cu o serie de principii și teoreme care apoi, în decurs de aproape 300 de ani, au fost considerate drept legile de bază ale mișcării lumii materiale.

Pe noi ne interesează în prezent, înainte de toate, investigațiile sale în domeniul mecanicii.

Mișcarea cea mai simplă a corpurilor materiale, schimbarea în timp a poziției lor spațiale, este mișcarea mecanică.

Cînd dorim să caracterizăm poziția spațială a oricărui corp material trebuie să răspundem la următoarea întrebare, aparent foarte simplă: *unde* este corpul în cauză? Răspunsul însă la această întrebare aparent primitivă nu este de loc simplu. Pentru a determina locul unde se găsește acest corp este nevoie de un *sistem de referință*. Este vorba de un sistem de corpuri materiale *față de care*, în raport cu care, fixăm poziția spațială a obiectului în cauză. Trebuie astfel să precizăm la ce distanță este situat obiectul cercetat de corpurile care formează sistemul de referință. Sînt necesare deci trei date, trei dimensiuni: lățimea, înălțimea și lungimea.

În cazul unui toc rezervor, de exemplu, pe care-l avem în buzunar, un asemenea sistem de referință poate fi haina noastră, un dulap, una din camerele locuinței, casa în care locuim, orașul, țara în care trăim sau tot așa de bine globul pămîntesc, sistemul solar și chiar un roi determinat de stele. Esențial este numai faptul că pe lîngă întrebarea „unde este?" să mai precizăm și „față de ce, în raport cu ce". Răspunsul la întrebarea primitivă inițială va fi univoc numai în cazul în care specificăm simultan cu întrebarea pusă și sistemul de referință față de care se stabilește poziția obiectului.

Problema devine mult mai complicată dacă ne punem întrebarea: „obiectul în cauză este în repaos sau se mișcă?". (Sub noțiunea de mișcare înțelegem deocamdată numai deplasare în spațiu, adică mișcare mecanică.) Acum desigur știm că întrebarea astfel pusă nu este completă. Va trebui să determinăm sistemul de referință, *„față de ce"* anume obiectul considerat este în repaos sau se mișcă.

Este clar că reluînd exemplul tocului rezervor aflat în buzunarul hainei mele nu e de loc indiferent dacă stau așezat pe un scaun lîngă masă sau mă plimb. Căci în cazul omiterii unei specificări a sistemului de referință, la întrebarea noastră pot fi date două răspunsuri corecte, dar în același timp complet contradictorii.

Primul răspuns posibil: „tocul este în repaos". Acest răspuns e corect, căci din punctul de vedere al *raportului* reciproc dintre persoana mea fizică și tocul din buzunarul hainei mele este absolut indiferent dacă eu stau așezat liniștit lîngă masă sau mă plimb. Tocul rezervor, *față de mine*, este în repaos în amîndouă cazurile. Al doilea răspuns posibil: „tocul se mișcă". Răspunsul e din nou corect în cazul în care mă plimb. Numai raportul s-a schimbat, căci actualmente studiez nu raportul dintre toc și persoana mea fizică, ci raportul dintre tocul rezervor și masa din cameră. Față de masă, dacă mă plimb, tocul se mișcă într-adevăr (adică nu mai e indiferent că stau sau mă mișc). Se pune însă o problemă care apare într-o anumită formă încă la Newton, și anume dacă poate fi decisă printr-o experiență mecanică oarecare starea de repaos sau de mișcare rectilinie și uniformă a unui anumit obiect. Cu alte cuvinte: există oare un sistem de referință față de care poate fi determinat repaosul absolut (sau mișcarea absolută)? Există pînă la urmă repaos absolut, sistem absolut?

Pentru găsirea răspunsului să luăm un nou exemplu. Ne găsim astfel într-un vagon de tren perfect amortizat, fără trepidații și frecări,

cu obloanele complet trase, situat pe o linie fără curbe. Putem oare decide printr-o experiență mecanică, efectuată înăuntrul vagonului nostru, dacă trenul stă sau se mișcă? Să încercăm. Vom arunca în sus o minge și raționăm astfel : dacă trenul stă pe loc, mingea cade înapoi în mîinile noastre, iar dacă trenul e în mișcare, mingea rămîne în urmă și cade lîngă mîinile noastre. Dar acest raționament ne va înșela : mingea totdeauna cade înapoi în mîini, cît timp trenul merge rectiliniu și uniform. Să încercăm să umplem un pahar cu apă. Constatăm însă că nici pe această cale nu ajungem la nici un rezultat : apa care curge în pahar se comportă identic atît în cazul repaosului, cît și în cazul mișcării rectilinii și uniforme a trenului. Să tragem oblonul la o parte și să privim pe fereastră afară. Să presupunem că observăm pe linia vecină o altă garnitură de vagoane. Stăm sau ne mișcăm? ne punem întrebarea firească. Văzînd garnitura vecină mișcîndu-se, încă nu înseamnă că noi stăm pe loc, căci e posibil ca ea să fie în repaos și noi să ne deplasăm în direcția opusă. Dacă însă garnitura vecină e nemișcată, încă nu înseamnă că noi stăm pe loc, căci e posibil ca amîndouă trenurile să se miște în aceeași direcție, cu o viteză constantă egală, ele fiind deci în repaos *unul față de celălalt.*

Cu ajutorul experiențelor mecanice nu se poate decide nicidecum faptul că un obiect oarecare este în repaos sau se mișcă rectiliniu și uniform. Acest principiu, cunoscut deja de Newton, poartă numele de principiu al relativității clasice, care poate fi formulat mai exact în modul următor : procesele mecanice din natură sînt independente de mișcarea rectilinie și uniformă. Acest gen de mișcare nu influențează desfășurarea proceselor și fenomenelor mecanice din lumea materială.

Nu există deci repaos absolut? Nu există oare nici un sistem de referință care ar fi în repaos absolut? În cadrul mecanicii într-adevăr nu există !

S-a considerat totuși util să se presupună existența unui asemenea sistem denumit absolut și în cadrul mecanicii. Astfel a introdus Newton în fizică *spațiul absolut*, „apriori", dat ca o mulțime tridimensională continuă, în repaos total și independent de materie, tot așa și timpul absolut, ca o mulțime unidimensională cu proprietăți similare. (În paginile care urmează vom utiliza cu privire la *repaos absolut* sau *mișcare absolută* a obiectelor materiale raportul lor față de acest „sistem de referință").

Această situație a pus încă pe cei vechi în fața unor probleme parcă de nerezolvat. Dacă în cadrul mecanicii un asemenea sistem nu poate fi găsit, poate se va afla în cadrul altor fenomene fizice.

În consecință s-a început căutarea acestui sistem absolut în celelalte domenii ale fizicii.

PROBLEMA ETERULUI

Pe stradă se plimbă doi oameni. Pe baza celor expuse, e evident că deplasarea unuia față de celălalt e relativă. Căci putem concepe că unul stă pe loc și celălalt se mișcă față de el sau viceversa. Aceasta depinde pur și simplu de sistemul față de care se studiază mișcarea ; dar faptul că

amîndoi pietonii se apropie sau se îndepărtează unul de celălalt, cu alte cuvinte că distanța dintre ei variază cu timpul, nu mai depinde de „sistemul de referință" considerat. Acest fapt este valabil în toate condițiile arătate. E un fapt absolut. Relativul cuprinde în sine absolutul.

Să analizăm această problemă în cadrul unor fenomene electromagnetice, care constituie un alt domeniu important al fizicii clasice. Se știe, în general, că mișcînd un circuit de metal conductor (o bobină) în apropierea unui magnet, în bobină se induce (apare) un curent electric. Curentul apare însă în bobină și cînd circuitul rămîne în repaos și magnetul este mișcat în apropierea lui. Legile inducției depind deci numai de mișcarea *relativă* dintre bobină și magnet, sînt independente de *care* anume dintre aceste obiecte este considerat în mișcare.

Acest rezultat experimental pare a confirma concepția după care principiul relativității clasice enunțat mai sus ar putea fi extins și asupra fenomenelor electromagnetice.

Această concepție este însă greșită. Principiul relativității, în forma sa primitivă prezentată, nu poate fi extins asupra grupului fenomenelor electromagnetice. Ecuațiile matematice care descriu aceste fenomene contrazic principiul clasic al relativității. Pentru a înțelege mai bine acest fapt să cercetăm noțiunea de eter, noțiune strîns legată în istoria fizicii de explicarea fenomenelor electromagnetice. După cum propagarea sunetului necesită existența unui mediu material (aerul, apa sau alt corp material), tot așa s-a presupus că trebuie să existe un mediu material denumit eter, care să fie purtătorul proceselor electromagnetice. Acțiunile electromagnetice sînt purtate de eter, această afirmație stă la baza edificiului electrodinamicii clasice.

Eterul poate fi în repaos față de corpurile în mișcare sau se poate mișca împreună cu ele. Se pune deci întrebarea logică : oare existența sistemului de referință absolut nu s-ar putea pune în evidență prin acțiuni electromagnetice, de exemplu, cu ajutorul unor fenomene optice? Este adevărat că demonstrarea mișcării absolute a dat greș în cadrul mecanicii, dar investigațiile în acest sens din cadrul electromagnetismului oare nu s-ar solda cu un rezultat pozitiv? Și cercetările au început.

Se putea porni de la două ipoteze. Ori eterul se află în repaos absolut, și în acest caz însuși eterul este sistemul căutat, ori se mișcă împreună cu obiectele materiale (este antrenat de corpuri în mișcare), și atunci principiul relativității clasice este în vigoare și în cazul fenomenelor electromagnetice.

Pentru fixarea ideilor să ne oprim aici pentru un moment și să ne îndreptăm atenția asupra noțiunilor deja introduse. Să lăsăm deocamdată la o parte eterul și să nu ne preocupăm de faptul că nimeni n-a „văzut" și nici măcar n-a sesizat sau înregistrat prin nici o metodă un asemenea „eter". Să nu vorbim deocamdată nici despre proprietățile ciudate pe care ar trebui să le posede acest „mediu material" pentru a putea îndeplini toate „sarcinile" care i-au fost încredințate de fizicieni. Să nu ne ocupăm acuma cu asemenea detalii. Să ne referim mai curînd la *faptele* experimentale, la măsura în care acestea confirmă o ipoteză sau alta.

Dacă eterul este în repaos absolut, atunci obiectul care se mișcă în cadrul lui trebuie să înregistreze un „vînt eteric". Acest fenomen este analog cu cel înregistrat într-un autoturism deschis cînd acesta gonește cu viteză în atmosfera liniștită : un vînt puternic ne bate din față (cu toate că aerul este în „repaos" și n-ar bate vîntul dacă mașina ar staționa).

În schimb, dacă obiectele antrenează în mișcarea lor și eterul, adică acesta din urmă se mișcă împreună cu corpurile care-și schimbă poziția, evident că nu vom mai înregistra vînt eteric.

Prima concepție este legată de numele fizicianului olandez Lorentz, iar a doua de numele fizicianului german Heinrich Hertz, în primul caz există un sistem absolut de referință (acesta este însuși eterul), în al doilea caz un astfel de sistem nu există și principiul clasic al relativității poate fi extins și asupra fenomenelor electromagnetice. Experiențele concepute cu migală și executate cu precizie uimitoare de către fizicieni ne arată următoarele :

Dacă lumina se propagă în eter și acesta din urmă este în repaos absolut (de exemplu Pămîntul se mișcă prin acest mediu), atunci un fenomen interesant trebuie să apară cînd observăm cu luneta lumina care ne parvine de la o stea ce sclipește deasupra noastră. Dacă vom orienta luneta exact spre stea, lumina nu va ajunge niciodată în ochii noștri, căci în timp ce aceasta parcurge distanța de la obiectivul lunetei la ocularul ei, luneta se deplasează împreună cu Pămîntul și lumina de pe stea se „lovește" de pereții lunetei. Raza luminoasă poate să ajungă de la stea prin lunetă la ochii noștri numai în cazul cînd luneta este înclinată înainte cu un unghi corespunzător în direcția mișcării pămîntului. Acest fenomen este analog cu cel bine cunoscut de toți, al omului care trebuie să țină umbrela înclinată în față, atunci cînd se grăbește prin ploaie, căci altfel picăturile de apă îl vor uda, în ciuda umbrelei. Experiența de toate zilele a astronomilor confirmă necesitatea de a înclina luneta (ca și umbrela). Aberația lui Bradley, căci fenomenul amintit poartă acest nume, a fost considerată o „dovadă indiscutabilă" a eterului în repaos absolut, a existenței vîntului eteric, deci a mișcării absolute a Pămîntului raportată la eter. În conformitate cu aceasta, teoria lui Lorentz ar trebui să fie corectă. Cum am putea pune în evidență această mișcare absolută a Pămîntului printr-o experiență oarecare? Fizicianul francez Fizeau a preconizat o asemenea experiență ingenioasă încă din secolul trecut. Experiența lui Fizeau însă n-a confirmat teoria eterului în repaos absolut, punînd în evidență un oarecare vînt eteric, deși cu mult mai slab decît cel așteptat. Eterul nu este în repaos absolut, obiectele în mișcarea lor îl antrenează puțin, e adevărat nu în mod complet. Hertz începe să aibă dreptate, deocamdată provizoriu. Teoria lui Lorentz n-a eșuat încă definitiv.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea, fizicianul american Michelson a hotărît să pună capăt acestei situații anormale și, printr-o experiență de concepție fundamental nouă, a încercat să dovedească mișcarea absolută a Pămîntului față de eterul nemișcat. Rezultatul a depășit toate așteptările. S-a „demonstrat" experimental că *vînt eteric nu există de loc.* Obiectele în mișcarea lor antrenează complet eterul. Teoria lui Lorentz a căzut.

Adepții lui Hertz sărbătoreau victoria. Bucuria lor a fost însă prematură. Experiența lui Michelson, în loc să clarifice situația, și așa destul de complicată, a răsturnat totul. Această experiență, a cărei exactitate și precizie nu poate fi contestată (de altfel de atunci a mai fost repetată de nenumărate ori în condiții și mai migăloase), poate fi interpretată numai în două feluri : sau Pămîntul stă nemișcat în spațiul infinit, sau întregul edificiu al fizicii clasice, pe care se baza experiența, e șubred, fundamental greșit. Prima interpretare trebuia, evident, să fie abandonată. Rămîne deci a doua posibilitate. Aceasta însă înseamnă crahul întregii fizici clasice. Situația se prezintă deosebit de gravă : aberația lui Bradley atestă existența eterului absolut. Experiența lui Fizeau neagă în parte această existență, iar Michelson o infirmă definitiv. Avem două teorii contrare și trei experiențe complet contradictorii.

Unde e soluția?

Această contradicție internă a fizicii clasice a fost eliminată de Albert Einstein în anul 1905.

TEORIA RELATIVITĂȚII RESTRÎNSE

Raționamentul lui Einstein era următorul : există un fapt experimental care *atestă* în mod incontestabil existența eterului în repaos absolut ; există însă și un fapt experimental care *contestă* fără echivoc existența unui asemenea eter. Pot fi adevărate simultan amîndouă concepțiile? Poate fi albul în același timp și negru?

Dacă ne gîndim metafizic, atunci cu siguranță *nu*. Natura însă nu se subordonează metafizicii. Legile naturii materiale sînt profund dialectice. Einstein nu știa aceasta, dar o simțea. Și a formulat ceea ce înaintea lui nimeni n-a putut sau n-a îndrăznit să formuleze explicit : *eter nu există de loc*. Adică : nici vînt eteric nu există, dar și eterul antrenat de corpurile în mișcare este o ficțiune. Amîndouă concepțiile sînt și adevărate și false în același timp.

Conținutul adînc al acestei idei este următorul. Este complet irațională presupunerea că descrierea matematică a legilor obiective de mișcare ale proceselor materiale ar depinde de sistemul de referință față de care sînt studiate aceste procese. Lumea materială există în mod obiectiv independent de noi și de conștiință în general. Fenomenele și procesele fizice ale acestei lumi sînt dirijate de legi obiective independente de noi și de conștiință în general. Cu ce drept presupunem deci că forma acestor legi, modul lor matematic de descriere, ar depinde de un sistem de referință oarecare? Nimic nu ne îndreptățește să presupunem aceasta. Dacă legile naturii sînt legi obiective, atunci și modul lor de descriere trebuie să fie independent de alegerea sistemelor de referință.

Faptul că procesele mecanice sînt independente de mișcările rectilinii uniforme era cunoscut încă din fizica clasică. Dar dacă eter nu există, după cum susținea Einstein, atunci nu numai fenomenele și procesele mecanice trebuie să fie independente de mișcarea rectilinie și uniformă, ci toate fenomenele și procesele fizice în general. Această afirmație îndrăz-

neață a fost formulată pentru prima dată de el în *principiul relativității restrînse* : *Procesele fizice în general sînt independente de mișcările rectilinii uniforme.* (*Aceste mișcări nu influențează desfășurarea fenomenelor naturii.*) *Cu alte cuvinte, mișcarea* (*repaosul absolut*), faptul că un sistem oarecare este în repaos sau se mișcă rectiliniu, uniform nu poate fi pus în evidență prin nici un fel de experiență fizică în general.

Repaos absolut și mișcare absolută deci, nu există în natură. Mișcarea e întotdeauna relativă, se raportează față de ceva. Obiectele și fenomenele sînt în legătură reciprocă între ele, în interacțiune și interdependență reciprocă, și nu pot fi contemplate în mod izolat. Orice fenomen e condiționat. Mediul înconjurător, acțiunile, legăturile și condițiile date au un caracter decisiv. Mișcarea rectilinie și uniformă însă nu afectează desfășurarea acestor procese. Din acest motiv nu există repaos absolut, din această cauză orice sistem de referință e relativ și nu invers, după cum susțin filozofii idealiști în interpretarea falsă a ideilor lui Einstein.

Cu toate acestea, teoria relativității neagă numai aparent absolutul, căci teoria dă o confirmare adîncă a faptului că mișcarea ca atare e atributul absolut al materiei, modul ei de existență. Repaos absolut nu există. Numai mișcare. Acesta e un fapt absolut. Mișcarea însă trebuie raportată întotdeauna față de ceva. În acest sens, mișcarea e întotdeauna relativă.

Cele expuse pînă acum se referă, natural, numai la mișcări rectilinii și uniforme, și nu la toate mișcările în general. Acesta este cadrul relativității restrînse. Și pentru cele ce urmează e bine să subliniem această restricție. Numai în cadrul teoriei generalizate vom vorbi și despre celelalte mișcări (neuniforme, accelerate).

Principiile fundamentale ale teoriei restrînse mai conțin și un al doilea enunț, care poartă numele de principiul constanței vitezei luminii : *viteza luminii este o viteză privilegiată, ea este în vid constantă și maximă față de toate sistemele inerțiale.* (Se consideră sistem inerțial sistemele de referință în mișcare rectilinie uniformă unul față de celălalt.)

Acest enunț e concretizarea unui fapt empiric universal, de mult cunoscut, pe care însă fizicienii nu îndrăzneau să-l ridice la rangul de principiu. Cauza rezidă în aceea că enunțul exprimă ideea îndrăzneață a imposibilității atingerii unei viteze supraluminoase în natură. Caracterul universal al unui enunț negativ rămîne totuși totdeauna oarecum îndoielnic, căci niciodată nu este exclus ca undeva în natură să fie găsit vreun proces fizic care să se desfășoare cu o viteză superioară. Geniul lui Einstein se caracterizează tocmai prin faptul că a îndrăznit să ridice la rangul de axiomă o asemenea afirmație negativă și a postulat că atingerea unei viteze supraluminoase în natură e principial imposibilă.

PARADOX ȘI REALITATE

Aceste principii au o serie de consecințe foarte importante. Astfel, Einstein neagă metoda clasică de adunare a vitezelor. Conform fizicii clasice, de exemplu, semnalele radio emise de pe bordul unei rachete se vor propaga mai rapid în direcția mișcării rachetei, viteza lor adunîndu-se

cu viteza de mișcare a rachetei, și mai încet în direcția contrară, vitezele lor scăzîndu-se. După concepția relativistă însă, semnalele emise de pe bordul rachetei se vor propaga cu aceeași viteză atît în direcția mișcării acesteia, cît și în direcția contrară, și această viteză va fi egală cu viteza semnalelor emise de stațiunea în repaos, adică cu viteza maximă a luminii. Și aceasta chiar în cazul în care racheta s-ar mișca în cosmos cu viteza luminii. Dar acest raționament nu înseamnă nici mai mult, nici mai puțin decît că viteza luminii plus viteza luminii este egal iarăși viteza luminii. Valoarea sumei tuturor vitezelor e maximum egală cu viteza luminii.

Toate acestea s-au întîmplat cu mai bine de 50 de ani în urmă. Nici de atunci în natură nu s-au găsit viteze care să depășească această valoare. Formula de adunare a vitezelor dată de teoria relativității s-a dovedit justă în toate cazurile. Formula relativistă are însă importanță practică numai în cazul vitezelor enorme (apropiate de cea a luminii), iar în cadrul vieții noastre de toate zilele pot fi aplicate cu succes raționamentele fizicii newtoniene. Locomotivele, tractoarele și chiar avioanele moderne sînt proiectate pe baza fizicii clasice, dar la construcția ciclotroanelor și a rachetelor trebuie să urmărim considerațiile fizicii relativiste.

Poate că cele expuse par paradoxale, realitatea însă le confirmă. Și confirmă anumite consecințe încă și mai „paradoxale".

De exemplu, aceea că intervalul de timp măsurat dintre două evenimente care se desfășoară unul după altul este mai mare într-un sistem în mișcare decît într-unul în repaos. Și intervalele temporale sînt relative.

Să urmărim această concluzie printr-un nou exemplu, să ne imaginăm o rachetă intercontinentală ultra rapidă care trece deasupra unui anumit punct. La bordul rachetei se află, presupunem, un picup cu o anumită placă; pe pămînt se află de asemenea un picup identic cu o placă identică. Dacă la un semnal dat se declanșează ambele aparate — atît cel de pe rachetă cît și cel de pe pămînt — și ne propunem ca observatorul de pe pămînt să urmărească aparatul de pe rachetă, iar cel de pe rachetă să urmărească aparatul de pe pămînt, ne punem întrebarea cît va dura turația plăcii în acest caz. Fizica clasică afirma că indiferent ce aparat urmărim, turația plăcii va dura același timp, să zicem trei minute. Teoria relativității arată că într-adevăr, pentru aparatul propriu, turația ține cîte 3 minute, dar că pe aparatul *celălalt* turația va dura mai mult, să zicem timp de cîte patru minute în loc de trei. Melodia ascultată timp de trei minute la aparatul de pe bordul rachetei va fi ascultată timp de patru minute la aparatul de pe pămînt și reciproc.

Durata de timp este relativă. Ceasornicele sistemului în mișcare întîrzie față de ceasornicele sistemului în repaos. Cu cît viteza de mișcare a sistemelor relative e mai mare (una față de cealaltă), cu atît mai mare va fi diferența în mersul ceasornicelor.

Ne putem pune însă întrebarea dacă durata de timp se dilată într-adevăr în sistemul care se mișcă sau acest efect e numai aparent. Relativitatea duratei (intervalelor temporale) este un fapt tot atît de obiectiv ca și caracterul relativ al sistemelor de referință. Aceasta nu e aparența, ci realitatea obiectivă. Aceste fenomene sînt întotdeauna reale,

dar nu se referă niciodată la un obiect material *izolat*, ci apar totdeauna în *raportul reciproc* a cel puțin două sau mai multe obiecte (sisteme).

Observatorul material obiectiv de pe pămînt nu poate constata niciodată această dilatare a duratei în sistemul său (sistem care se mișcă împreună cu el), căci fenomenul amintit se dezvăluie numai în raportul dintre sistemul meu și un alt sistem în stare de mișcare diferită de a mea. Durata de turație a plăcii sale va fi întotdeauna de trei minute în sistemul legat de el. Aceeași situație se înregistrează și în rachetă. Fenomenul aparent paradoxal apare numai atunci cînd două sisteme (Pămînt-rachetă) sînt în mișcare relativă rectilinie și uniformă unul față de celălalt.

Acest fenomen nu are nici o legătură cu prezența observatorilor subiectivi. Faptele analoage cu fenomenul citat sînt fapte obiective, ele pot fi înregistrate de aparate și nu se datoresc unui „punct de vedere" subiectiv.

Se pune acum o întrebare foarte curentă : un om care se urcă într-o rachetă care se mișcă cu viteza apropiată de cea a luminii și pornește într-o lungă călătorie cosmică, deoarece timpul pe ceasornicul lui, deci și viața lui, după cele de mai sus, vor curge mai încet în rachetă, față de cei rămași pe pămînt, va trăi oare un timp mai îndelungat decît cei rămași pe pămînt ? Va putea el, astfel, să ajungă pe planete și corpuri cerești mult îndepărtate, care de altfel n-ar putea fi atinse niciodată în decursul unei generații, și dacă s-ar întoarce pe Pămînt încă tînăr, ar găsi pe ceilalți îmbătrîniți sau chiar dispăruți de decenii ?

Desigur atît întrebarea astfel pusă, cît și răspunsul infiltrat în asemenea întrebări sînt false sau cel puțin imprecise. Greșeala este ascunsă în două locuri. Pe de o parte, efectele semnalate apar întotdeauna *numai* în *sisteme reciproce*, unul raportat la celălalt, și niciodată într-un sistem izolat. Racheta ruptă de pămînt, în sine e incapabilă de efecte relativiste. Efectul reciproc însă ar însemna că nu numai omul plecat cu racheta „întinerește" față de cei rămași pe Pămînt, ci și aceștia ar întineri față de cel din rachetă. Pe de altă parte, întregul nostru raționament se referă numai la sisteme inerțiale. Or, racheta care se înapoiază nu este un asemenea sistem.

Totuși, problema ridicată are un caracter științific dacă o vom raporta la sisteme în mișcare accelerată. Aici însă se pun cu totul alte condiții și rezultă deci și alte concluzii. Analiza amănunțită a acestor efecte se face în combinarea teoriei restrînse cu cea generalizată și poate da rezultate cu totul neașteptate.

Un alt efect care apare în teoria restrînsă, și anume problema contracției distanțelor spațiale, îl vom atinge doar pe scurt. În sisteme care se mișcă rectiliniu și uniform, distanțele spațiale în direcția mișcării se micșorează față de distanțe similare din sisteme în repaos. Ce trebuie să înțelegem prin aceasta ? Un efect reciproc, analog cu cel referitor la intervalele temporale. Nu este vorba de faptul că un obiect în mișcare s-ar turti în sine, ci de faptul obiectiv că orice obiect în mișcare se turtește față de un alt obiect similar, în repaos față de primul. Dar și acest proces fiind reciproc, obiectul în repaos se turtește la rîndul său față de obiectul aflat în mișcare, căci însăși mișcarea în acest sens e relativă.

Fenomenul citat e în fond o altă exprimare a caracterului relativ al spațiului. Dacă toate sistemele sînt relative și sistem absolut nu există, atunci această afirmație se referă nu numai la durată, ci și la spațiu.

Consecințele teoriei relativității restrînse discutate pînă acum dezvăluie aspecte profunde ale realității, care au rămas de-a lungul secolelor ascunse omenirii. La Newton spațiu-timp-mișcare au fost noțiuni absolute apriori date, rupte una de cealaltă, rupte de materie. Fizica modernă a demonstrat legătura organică dintre ele, interdependența și interacțiunea lor reciprocă, eliminînd astfel caracterul lor apriori, absolut, stabilindu-le locul adevărat în natură.

Spațiul (distanța), timpul (durata) și mișcarea se condiționează și se întregesc reciproc. Sînt formele, respectiv modurile de existență de bază ale aceleiași realități obiective ale materiei. Nici nu se poate altfel. Unul dintre atributele fundamentale ale lumii noastre materiale, modul ei de existență, mișcarea, nu poate fi independent de celelalte două atribute fundamentale, formele de bază ale existenței sale : de spațiu și de timp. Expresiile fizice ale acestei interdependențe sînt efectele amintite mai sus și dezvăluite pentru prima dată de teoria restrînsă a relativității.

Bogăția de idei care caracterizează teoria restrînsă, generează permanent noi și noi rezultate, poate și mai surprinzătoare decît cele anterioare. În prezent nu ne vom ocupa cu asemenea probleme ca relativitatea simultaneității și nici consecințele pe care le are aceasta asupra problemei cauzalității ; nu putem aborda nici problema dependenței maselor de viteză, cu toate că aceasta este astăzi una dintre problemele inginerești curente.

Ne vom limita doar la încă o chestiune care se leagă intrinsec de una dintre problemele științifice-tehnice cele mai acute ale contemporaneității. Este vorba de eliberarea energiei atomice. Bazele teoretice ale acestui proces se găsesc în teoria relativității restrînse. Într-una din primele lucrări ale lui Albert Einstein, datînd încă din 1905, figurează celebra relație care exprimă legătura reciprocă și interdependența dintre masa și energia corpurilor materiale. Concluzia acestei relații s-a dovedit cu timpul nu numai foarte îndrăzneață, dar și deschizătoare de perspective nebănuite.

Masa este una din proprietățile, caracteristicile, materiei, sau măsura unei asemenea proprietăți, și anume a inerției.

În teoria relativității se demonstrează următorul rezultat, confirmat apoi și experimental : masa unui corp legat de sistemul de referință față de care corpul considerat e în repaos e minimă. Masa aceluiași corp crește, proporțional cu viteza față de orice alt sistem de referință inerțial.

Prima măsură a inerției poartă numele de *masă de repaos*, orice altă măsură a inerției corpului în mișcare poartă numele de *masă relativistă sau masă de mișcare*.

Masa în teoria relativității nu mai este deci o constantă (ca în teoria clasică newtoniană), ci variază cu viteza. Este evident că această variație exprimă creșterea împotrivirii corpului față de accelerări, față de schimbările intervenite în starea lui mecanică anterioară. Trecerea masei de repaos în masa relativistă este expresia dialectică a condiționării feno-

menului, a legăturii sale *reciproce*, cu mediul înconjurător, a negării posibilității de izolare, de rupere din interacțiunea universală. Ne vom reîntoarce asupra acestei analize încă o dată în legătură cu interpretarea legii interdependenței masei și energiei.

Noțiunea de energie se leagă de mișcarea corpurilor. În accepția actuală, energia este însăși măsura mișcării, măsura transformărilor cantitative și a variației calitative în starea corpurilor materiale, măsura schimbărilor permanente care au loc în sînul materiei.

Legătura dintre masă și energie este deci directă. Măsura mișcării corpurilor și măsura împotrivirii lor față de orice schimbare în starea lor de mișcare (inerția) trebuie să fie într-o legătură reciprocă, interdependentă și în interacțiune profundă una cu cealaltă. Cu variația uneia dintre măsurile citate trebuie să varieze proporțional și cealaltă măsură. După Einstein, coeficientul de proporționalitate este pătratul vitezei lumnii :

$$\Delta E = \Delta m\, c^2$$

(unde ΔE este variația energiei, Δm variația masei și c viteza luminii).

Deoarece viteza luminii e o valoare considerabilă, pătratul ei e un număr într-adevăr impresionant, deci energiile ce s-ar putea elibera sînt nebănuit de mari.

După cum știm, această previziune a marelui fizician ne-a condus astăzi la rezultate practice dintre cele mai însemnate. Aceste rezultate înlătură orice posibilitate de îndoială asupra relației ca atare. Totuși, căutînd să dea o interpretare teoretică relației de mai sus, filozofii idealiști au susținut, și unii mai susțin și astăzi, că eliberarea energiei nucleare se face în dauna masei. Cu alte cuvinte, masa s-ar transforma în energie. Ba mai mult, unii au susținut încă nu de mult chiar teza că materia se transformă în energie.

Energetismul combătut încă de Lenin apare aici într-o variantă nouă. Concluziile teoriei relativității restrînse enunțate mai sus nu au însă nici o legătură cu falsificările amintite. Masa nu se transformă niciodată în energie (materia cu atît mai puțin). Un atribut al materiei, mișcarea, nu poate să se transforme niciodată într-un alt atribut, în inerție, și nici viceversa.

Despre ce este vorba aici pînă la urmă ?

Despre faptul amintit mai sus, conform căruia masa în relativitate nu este o mărime constantă, ci variază cu viteza. Cu cît accelerez mai mult un obiect, cu atît mai mult se împotrivește el acestei accelerări. Crește inerția lui. Acesta e un fenomen evident. Dacă n-ar fi așa, orice corp ar putea fi accelerat la infinit, deci ar putea atinge și viteze supraluminoase. Dar aceasta e imposibil, după cele văzute mai sus, fiindcă viteza luminii este viteza maximă posibilă. Relația lui Einstein exprimă tocmai efectul care apare cînd se schimbă viteza unui corp material. Astfel, cu cît va crește masa din cauza acestei accelerații, cu atît crește proporțional și energia lui. Nu masa se transformă în energie, ci masa de repaos devine masa relativistă (în mișcare), în timp ce crește proporțional și energia ei, adică măsura acestei mișcări.

Astfel, atunci cînd nucleul atomului de uraniu se dezintegrează, transformîndu-se în două nuclee mai ușoare, și între timp zboară în jur „fărîmiturile" (neutroni, fotoni și alte particule elementare), în esență *o parte* a masei (de repaos) a nucleului de uraniu — particulă care era anterior în repaos față de sistemul de referință în cauză — se transformă în masă relativistă (în mișcare) legată de fotoni, neutroni etc., care transportă cu ei energia suplimentară corespunzătoare accelerării amintite a maselor. Nici masa n-a dispărut, nici energie nu s-a creat. Masa în repaos s-a transformat în masă relativistă (în mișcare) și, legat de acest proces, au fost eliberate energii latente (de legătură) sub forma unor energii cinetice (termice). Mistificația idealistă și fideistă nu are ce căuta în fizică !

Legile de mișcare ale lumii materiale există în mod obiectiv, independent de noi și în general de orice conștiință ; aceasta e ideea pe care o urmărește autorul teoriei relativității între 1905 și 1916, căutînd generalizarea problemei ridicate de el. Dacă aceste legi sînt obiective și ele acționează în natură independent de observator sau sistem de referință, atunci în mod just se ridică problema dacă nu s-ar putea găsi o asemenea formulare a acestor legi care să fie independentă de sistemul de referință față de care fenomenul în cauză este raportat. Trebuie să existe o asemenea formulare matematică a legilor naturii care rămîne invariantă și atunci cînd fenomenul sau procesul fizic examinat este transpus dintr-un sistem de referință într-altul *arbitrar*. După cum am văzut în teoria restrînsă, această problemă a fost soluționată pentru sisteme în mișcare reciprocă, rectilinie și uniformă, dar nu există nici un indiciu că natura ar privilegia un anumit fel de mișcare, și anume pe cea rectilinie și uniformă.

Einstein a legat imediat rezolvarea acestei probleme de esența gravitației, deoarece pe de o parte cea mai simplă mișcare *neuniformă*, mișcarea rectilinie accelerată, se manifestă în primul rînd în căderea liberă, sub acțiunea gravitației, iar pe de altă parte teoria restrînsă trata numai problema cîmpului electromagnetic și desigur acuma trebuiau analizate și legile cîmpului cel mai extins în natură, legile cîmpului gravitațional.

Încă Newton a formulat legile de mișcare ale corpurilor în cîmp gravitațional (cele trei axiome ale mecanicii) dar nu spunea nimic despre *cauzele* gravitației, despre originea legilor descrise de el.

Einstein a fost frămîntat de următoarea întrebare :

Stînd într-un ascensor rapid, avem în mînă o balanță cu resort încărcată cu anumite greutăți. În timp ce ascensorul urcă accelerîndu-se considerabil, vom constata că balanța indică o greutate mai mare decît indica în timp ce ascensorul era în repaos. Totul pare ca și cum ar fi crescut cîmpul gravitațional al Pămîntului, parcă Pămîntul ar atrage mai intens obiectul agățat de balanță, cu toate că nu s-a întîmplat altceva decît ridicarea accelerată a ascensorului. Dacă ascensorul pornește în sens invers, adică coboară accelerat, vom constata că balanța indică o greutate mai mică, ca și cum cîmpul gravitațional ar fi scăzut din intensitate, cu toate că nu s-a întîmplat altceva decît coborîrea accelerată a ascensorului. Ducînd raționamentul pînă la extrem, cînd funia ascensorului este tăiată și ascensorul cu balanță cu tot cade liber în spațiu, resortul balanței nu mai

lucrează, indicatorul arată greutatea zero, ca și cum cîmpul gravitațional ar fi complet anihilat.

Acțiunea gravitațională și efectul mișcării accelerate sînt aceleași. Este un fapt cunoscut de multe decenii că masa corpurilor accelerate vertical de cîmpul gravitațional (cădere liberă) e proporțională cu acea masă a corpurilor în cauză care se măsoară cînd corpurile respective sînt accelerate orizontal, pe altă cale (de exemplu prin ciocnire). Fizicianul maghiar Eötvös Loránd a demonstrat încă la mijlocul secolului trecut, pe cale experimentală, că masa gravitațională (masa corpului accelerat de cîmpul gravitațional) este proporțională cu masa inertă (masa aceluiași corp accelerat pe altă cale). Chiar mai mult. El a demonstrat că, în limita unor măsurări experimentale foarte precise, nu poate fi pusă în evidență vreo deosebire între cele două mase. (Coeficientul de proporționalitate e întotdeauna aproape de 1.)

Totuși lui Einstein îi aparține meritul de a fi fost destul de îndrăzneț să pună în locul proporționalității semnul egalității. În vestitul său principiu al echivalenței, care este postulatul de bază al teoriei relativității generalizate, enunță următoarele : masele gravitaționale și masele inerte sînt echivalente ; între ele nu există nici o deosebire, nici calitativă, nici cantitativă. Aceasta înseamnă în același timp și faptul — amintit de noi mai sus — că gravitația și mișcarea accelerată nu numai că se compensează reciproc, dar în acțiunea lor sînt și echivalente, adică între ele nu există nici o deosebire. (Desigur, echivalența se pune numai pe un plan local și nicidecum nu are un caracter universal.) Cu alte cuvinte, *nu există experiență fizică cu ajutorul căreia s-ar putea decide dacă un sistem oarecare e un sistem accelerat sau în el acționează vreun cîmp gravitațional.* Iată generalizarea principiului relativității restrînse pentru cazul sistemelor accelerate arbitrar.

Astfel se concretizează ideea care îl frămînta pe Einstein : din punctul de vedere al descrierii mișcării, sistemele de referință arbitrare sînt echivalente între ele, căci mișcarea accelerată, ca și cea rectilinie uniformă, e modul de existență a aceleiași materii obiective și nu este cauzată de nici un fel de „forțe" de atracție sau respingere „din afară". Astfel se încadrează legea gravitației universale a lui Newton în caracterul universal al mișcării materiale.

SISTEM CVADRIDIMENSIONAL ȘI SPAȚIUL CURBAT

Dacă teoria restrînsă a reușit să sudeze într-un tot categoriile universale de spațiu-timp și mișcare, pînă atunci izolate între ele, teoria generalizată a extins această unitate și a demonstrat că unitatea lor rezidă realmente în materialitatea universului. Einstein a reușit să închege, să sudeze și să privească unitar spațiul, timpul, mișcarea și materia. Realitatea obiectivă, modul ei de existență și formele de bază ale existenței sale nu pot fi rupte una de alta, ele formează un tot unitar, indestructibil.

Evenimentele fizice se desfășoară întotdeauna în spațiu și în timp.

Spațiul fizic, ca formă de existență a materiei, ia formă concretă pentru prima dată la Einstein. Spațiul nu mai este o entitate apriori dată, ci forma, cadrul desfășurării proceselor materiale multilaterale.

Pentru a înțelege esența spațiului fizic, este necesar să avem în vedere interacțiunea dialectică dintre conținut și formă, interdependența reciprocă dintre fenomen și esență. Și încă nici aceasta nu e o privire completă, căci timpul nu curge izolat. Și timpul e o formă, e una din formele de existență de bază ale materiei, e atributul ei. Spațiu-timpul și materia în mișcare pot fi înțelese numai în unitatea și multilateralitatea lor. Expresia geometrică a acestei multilateralități, expresia matematică a realității fizice complexe este spațiu-timpul cvadridimensional.

Iată un exemplu simplu : o pasăre plutește în văzduh. Trupul ei aruncă o umbră pe perete. Peretele e un plan geometric. Zborul păsării poate fi urmărit pe acest plan, dar toată lumea vede că aceasta e doar umbra evenimentului real : e umbra lui bidimensională. Zborul păsării e un proces complex. Putem să-i analizăm și „umbra" lui tridimensională, adică comportarea sa în spațiu. Dar și aceasta va fi doar umbra realității. Să mai legăm și timpul de această descriere și atunci ni se dezvăluie întreaga realitate, cel puțin fizică a evenimentului. Acesta e tabloul primitiv al spațiu-timpului cvadridimensional einsteinian, timpul fiind a patra dimensiune alături de trei dimensiuni spațiale.

Întrebarea care se pune este următoarea : care este structura concretă a acestui spațiu-timp fizic ? Teoria relativității dă un răspuns univoc la această întrebare. Structura concretă a spațiu-timpului fizic este determinată de realitatea materială. Nu există spațiu-timp fără materie, după cum nu există nici materie în afara spațiului și timpului. Acest spațiu-timp cvadridimensional, diferă din loc în loc după conținutul material care determină forma lui. Fizica exprimă acest fapt în felul următor : spațiu-timpul concret este determinat de distribuția momentană, poziția reciprocă și relațiile cantitative, respectiv calitative, ale maselor generatoare. Această determinare calitativă și cantitativă variază din loc în loc, în diferitele domenii ale universului. Variază dimensiunile maselor, poziția lor reciprocă, și astfel caracterul eterogen al structurii spațiu-timpului apare evident. Cum trebuie înțeles acest rezultat ? El înseamnă, de fapt, că spațiu-timpul în împrejurimea Pământului diferă întrucîtva de spațiu-timpul sistemului solar în general, departe de anumite mase compacte, și iarăși diferă relativ mult de spațiu-timpul domeniilor extrasolare în apropierea unor medii materiale interstelare mai dense sau mai puțin dense decît Pământul. Acest caracter eterogen este exprimat de teoria relativității prin expresia geometrică a curburii spațiu-timpului. Prin aceasta se afirmă că spațiu-timpul cvadridimensional e curbat și că această curbură nu este aceeași peste tot în univers.

Ce înseamnă pînă la urmă spațiu-timpul curbat ?

Evident că nu este vorba de nimic în genul curburii sferei sau ceva asemănător ei. Această problemă trebuie rezolvată în mod simplu, ca raportul dintre conținut și formă. Variind conținutul, se schimbă și forma, ele fiind în permanentă interdependență și interacțiune reciprocă. Curbura spațiu-timpului este expresia geometrică a faptului că structura spațiu-

timpului, ca formă de existență a materiei, este determinată în întregime de conținutul lui, de mișcarea calitativă și cantitativă a maselor materiale.

Importanța curburii spațiului-timp poate fi apreciată în întregime dacă ne referim la principiul echivalenței locale a cîmpului gravitațional și a sistemelor accelerate. Mișcarea unui corp material accelerat în spațiu arată teoria relativității, se datorește faptului că spațiul-timp este curbat. Gravitația este doar o manifestare fenomenologică a esenței pe care o reprezintă curbura spațiului-timp; materia în permanentă mișcare și schimbare generează un spațiu-timp curbat, forma ei de existență în care ea se mișcă accelerat fiind la rîndul ei influențată în mișcare de structura concretă a acestui spațiu-timp. Structura curbată a spațiu-timpului este determinată de masele materiale. La rîndul ei, curbura determină mișcarea maselor. Iată unitatea dialectică care există între materia în mișcare și formele ei de existență.

Există oare, după toate acestea, vreo deosebire principială între mișcările rectilinii uniforme și cele accelerate? Există oare vreo deosebire principială între sistemele de referință inerțiale și cele accelerate? Diferă oare forma legilor obiective ale naturii în dependență de sistemul față de care descriem fenomenul respectiv?

Evident că nu! Asemenea deosebiri nu există!

Corpurile se mișcă în natură liber, în mod inert, în spațiu-timp curbat, pe traiectorii determinate de masele din apropierea lor. Lumea materială determină deci și mișcarea obiectelor ei în spațiul-timp determinat de conținutul lui material.

TRIUMFUL TEORIEI

Cercetările legate de teoria relativității au condus pe savanții din întreaga lume la rezultatele scontate. Și poate că vom începe în curînd să culegem roade și mai bogate. De pe acum încep să se dezvăluie contururile unei teorii noi care să reflecte și mai just structura unitară a lumii materiale. Macro- și microcosmosul, corpurile cerești îndepărtate și particulele elementare nu sînt despărțite între ele de un zid chinezesc.

Lumea noastră materială e unitară și știința zilelor noastre tinde către această unitate.

DIN VIAȚA CATEDRELOR DE ȘTIINȚE SOCIALE

UN MANUAL FOLOSITOR DE MATERIALISM ISTORIC

În raportul prezentat la Congresul al III-lea al P.M.R., tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a arătat că, „în prezent, o sarcină importantă a cadrelor ideologice este continuarea muncii începute în vederea întocmirii manualelor de științe sociale pentru învățămîntul de partid și de stat" [1]. Pe linia îndeplinirii acestei sarcini, la sfîrșitul anului 1961, sub egida Universității din București, a fost tipărit cel de-al doilea volum al cursului de filozofie marxist-leninistă consacrat materialismului istoric [2]. Lecțiile incluse în curs au fost întocmite de membri ai catedrelor de materialism dialectic și materialism istoric din centrele universitare București și Cluj, redactor responsabil al cursului fiind prof. Tudor Bugnariu, membru corespondent al Academiei R.P.R.

Colectivul de autori și colegiul de redacție al volumului și-au asumat o sarcină grea și de mare răspundere. Datorită atît complexității obiectului de studiu al disciplinelor marxiste — viața socială, în multilateralitatea aspectelor și proceselor sale —, cît și funcției lor social-educative pe linia formării unei ferme orientări ideologice și politice, a unui larg orizont cultural-științific al tinerei generații, față de un curs de materialism istoric se impun exigențe deosebite.

După părerea noastră, principalele cerințe care se pun unui asemenea curs, ca de altfel oricărui manual de științe sociale, pot fi formulate astfel:

1) Expunerea închegată și unitară a obiectului științei respective, a sistemului de legi și categorii care reflectă determinările esențiale ale acestui obiect;

2) Asigurarea unei rigurozități științifice, care implică o poziție ideologică clară, partinitatea marxist-leninistă;

3) Analiza creatoare și eficientă a problemelor cursului la nivelul celor mai noi date și dezbateri științifice, pe temeiul unității indisolubile

---

[1] *Congresul al III-lea al P.M.R.*, București, Edit. politică, 1960, p. 86.

[2] *Curs de materialism dialectic și istoric*, vol. II, *Materialism istoric*, București, Edit. de stat didactică și pedagogică, 1961. (Trimiterile la acest volum vor fi date în text).

a teoriei cu practica socială a contemporaneității și îndeosebi cu politica partidului și experiența istorică bogată a poporului romîn ;

4) Caracter militant, convingător, educativ în argumentarea tezelor și principiilor abordate ;

5) Valoarea didactică : expunere clară, precisă, care să îmbine un înalt nivel științific cu o largă accesibilitate și să stimuleze gîndirea.

În cele ce urmează vom încerca să examinăm unele probleme ale cursului amintit în lumina cerințelor mai sus formulate.

De la bun început vrem să subliniem că efortul autorilor de a răspunde acestor exigențe a fost încununat de succes, concretizîndu-se într-o lucrare valoroasă în ansamblul său. Cursul reprezintă o reală contribuție științifică și didactică în vederea însușirii bazelor concepției sociologice a materialismului dialectic de către cercurile largi ale tineretului studios, căruia i se adresează în primul rînd. El înarmează noile generații de intelectuali din țara noastră cu cunoștințe teoretice temeinice, argumentate și prezentate în îmbinare cu problemele practicii istorice ; le ajută să înțeleagă legile progresului social, justețea marxism-leninismului și a politicii partidului, superioritatea socialismului, contribuind astfel la formarea unor constructori conștienți ai noilor rînduieli, militanți convinși din punct de vedere ideologic și politic, oameni capabili să aplice teoria marxist-leninistă în practica lor de zi cu zi.

Experiența anului școlar 1961/1962 arată că manualul este util și folosit rodnic nu numai de către studenți, ci și de către cei care studiază materialismul istoric în diferite forme ale învățămîntului ideologic.

★

Un merit deosebit al manualului este că reușește să ofere o imagine destul de unitară și sistematică a principalelor teze, categorii și legi care alcătuiesc conținutul sociologiei marxist-leniniste. Structura cărții nu ridică obiecții de principiu, întrucît ea caută să reflecte în esență structura obiectului însuși al materialismului istoric, procesul dialectic de trecere de la factorii materiali la cei spirituali, de la bază la suprastructură, de la existență la conștiință.

Este bine că autorii, pentru a satisface cerințele unui cerc mai larg de cititori, au inclus în volum și unele teme care nu figurează în programa analitică, cum ar fi lecțiile despre *Clasele sociale și lupta de clasă*, *Materialismul istoric despre revoluția socială*, *Teoria marxist-leninistă a revoluției socialiste*, *Învățătura marxist-leninistă despre stat*, *Statul socialist* — chiar dacă succesiunea acestor lecții și profilul lor filozofic ar mai trebui discutate în special pentru a asigura abordarea specifică a problemelor respective în raport cu cursul de socialism științific.

Credem totodată că este nejustificată lipsa unei lecții sau cel puțin al unui paragraf în cadrul lecției despre știință, asupra filozofiei ca formă a conștiinței sociale, ținînd seama de locul și rolul său deosebit în procesul cunoașterii științifice, în sistemul contemporan de clasificare a științelor. Considerăm de asemenea neastisfăcător rezolvată, atît în programa analitică, cît și în manual, problema tratării unor asemenea cate-

gorii centrale, de mare însemnătate teoretică și metodologică, cum sînt *formațiunea social-economică*, *existența socială*, *legea socială*.

Categoriei de *formațiune social-economică* i se rezervă doar un spațiu relativ restrîns în cadrul lecției introductive, deși analiza ei ar fi necesitat cel puțin un paragraf special.

Unitatea de ansamblu a cărții ar fi cîștigat dacă autorii ar fi acordat o atenție mai mare felului în care se înlănțuiesc ideile nu numai în cuprinsul fiecărei lecții în parte, dar și în trecerea de la o lecție la alta; legătura internă necesară temelor, deducerea uneia din cealaltă nu este totdeauna explicitată, în așa fel încît cititorul să înțeleagă și mai bine construcția armonioasă și închegată a științei filozofice marxiste despre societate. Evidențierea și fundamentarea pe tot cursul expunerii a criteriilor de ordonare și de sistematizare a materialelor, a principiului fundamental care stă la baza structurii cărții, ajută pe cititor să dobîndească nu pur și simplu o sumă de cunoștințe, ci o concepție clară asupra *unității lăuntrice* a sistemului dialectic de teze, principii, categorii ale materialismului istoric.

În ceea ce privește structura internă a majorității lecțiilor, se poate afirma că ea este judicios gîndită, vădind preocuparea de a îmbina criteriul istoric cu cel logic în analiza problemelor. Pot fi menționate în acest sens lecțiile consacrate rolului producției materiale în dezvoltarea vieții sociale, raportului dintre bază și suprastructură, formelor conștiinței sociale și altele.

★

Este neîndoielnic că orice curs științific trebuie să înceapă cu expunerea obiectului științei respective, în cazul de față cu obiectul materialismului istoric.

Autorii procedează în mod just abordînd această problemă, atît prin sublinierea unității indisolubile dintre materialismul dialectic și materialismul istoric, cît și prin delimitarea domeniului specific de studiu al materialismului istoric. Este valoroasă și rodnică ideea că materialismul istoric, „parte organică a filozofiei marxist-leniniste", fiind „inseparabil legată de materialismul dialectic", nu poate fi considerat totuși „rodul deducerii speculative a legilor dezvoltării sociale din legile generale ale materialismului dialectic", ci reprezintă totodată „o completare, o adîncire, o îmbogățire a lor cu noi categorii și legi specifice societății omenești, istoriei umane" (p. 21). Tratarea acestei probleme ar fi cîștigat dacă în argumentare autorii ar fi ținut seamă atît de aspectul ontologic, cît și de cel gnoseologic al corelației dintre categoriile materialismului dialectic și cele ale materialismului istoric.

În legătură cu obiectul materialismului istoric și cu corelația sa cu celelalte științe sociale, un aspect de mare importanță și actualitate pe care autorii îl ignorează cu desăvîrșire este acela al locului cercetării sociologice concrete și al rolului său în îmbogățirea cunoașterii filozofice a vieții sociale.

Lecția introductivă dă o formulare pe deplin justă problemei corelației dintre materialismul istoric ca știință filozofică și celelalte științe

sociale, particulare, referindu-se îndeosebi la economia politică, socialismul științific și știința istoriei. Călăuzindu-se după indicațiile clasicilor marxism-leninismului, autorii arată că materialismul istoric fiind *teoria materialist-dialectică a vieții sociale și, totodată, metoda materialist-dialectică de cunoaștere a societății*, constituie *„baza teoretică și metodologică* a tuturor științelor sociale speciale" (p. 23). Trebuie subliniat că această funcție teoretică și metodologică a materialismului istoric se exercită prin întreg ansamblul legilor și categoriilor sale. Din păcate, în manual ea rămîne doar enunțată, fără a deveni un principiu călăuzitor în abordarea tuturor legilor și categoriilor expuse. Ar fi fost interesant de arătat, de pildă, modul în care înțelegerea filozofică a dialecticii producției sociale asigură o soluționare consecvent științifică a problemelor economiei politice, rolul categoriilor de bază, suprastructură, mase populare, clasă socială etc. în elaborarea și dezvoltarea teoriei și metodologiei specifice a științelor istorice sau necesitatea fundamentării științifice a dreptului în lumina categoriilor materialist-istorice de bază și suprastructură, clasă socială, stat, politică etc. Pe drept cuvînt, filozoful sovietic P. V. Kopnin critică punctul de vedere al acelora care consideră că funcția metodologică aparține numai unor legi și categorii ale filozofiei marxist-leniniste. „În acest caz — scrie el — nu se dezvăluie în toată claritatea importanța materialismului istoric, a legilor și categoriilor acestuia, ca metodă de obținere de noi cunoștințe despre fenomenele vieții sociale. De obicei, în cursul de materialism istoric se expune numai conținutul filozofic al tezelor sale și se arată prea puțin importanța materialismului istoric pentru crearea teoriilor științifice, a noțiunilor științifice despre diversele fenomene ale vieții sociale"[1]. Acest neajuns, caracteristic și cursului recenzat, va trebui eliminat la reeditarea cărții.

★

Practica reprezintă nu numai principiul de bază al cunoașterii, ci totodată un principiu pedagogic fundamental în expunerea cunoștințelor dobîndite, a tezelor și ideilor unei discipline, în sensul că ele trebuie corelate și îmbogățite prin raportare la realitate, la viață ; de aici, necesitatea de a dezvălui clar, atrăgător și accesibil, sensurile adînci ale legilor și categoriilor materialismului istoric.

Autorii au depus eforturi evidente în această direcție. Fiecare lecție ilustrează — unele într-o măsură mai mare, altele într-una mai mică — profesiunea de credință formulată în *Cuvînt înainte*, unde se arată că „colectivul de autori s-a străduit să prezinte principalele probleme ale materialismului istoric în strînsă legătură cu practica revoluției și a construcției socialiste din țara noastră, cu hotărîrile și măsurile partidului nostru, urmînd indicațiile cuprinse în documentele Congresului al III-lea al Partidului Muncitoresc Romîn, evidențiind aplicarea creatoare a materialismului istoric în politica științifică a partidului. Totodată, în elaborarea lecțiilor, autorii s-au orientat după tezele cuprinse în documentele mișcării comuniste și muncitorești internaționale și, îndeosebi, în Declarația Con-

[1] *Filozofia ca metodă de cunoaștere științifică*, în „Probleme de filozofie", 1950, nr. 5, p. 169.

sfătuirii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești (noiembrie 1960)" (p. 3).

Este o calitate reală a lucrării că e pretutindeni prezentă și deseori reușită demonstrarea principiului rolului conducător al partidului în diferitele domenii ale vieții sociale, ale construcției socialiste multilaterale, că analiza fenomenelor și proceselor sociale se sprijină în general pe indicațiile documentelor de partid.

Preocuparea de a îmbrățișa într-un chip mai amplu practica socială se vede și din aceea că cele mai multe lecții cuprind un paragraf special consacrat experienței istorice a poporului nostru. Izbutite sub acest raport sînt mai multe lecții ca, de pildă, *Rolul maselor și al personalității în istorie*, *Ideologia politică și juridică — forme ale conștiinței sociale*, *Arta — formă a conștiinței sociale.*

Trebuie spus însă că analiza tezelor teoretice în lumina practicii sociale contemporane și, în primul rînd, a țării noastre este tratată într-o serie de lecții, în mod inegal și nediferențiat. Existența unor paragrafe speciale care-și propun să valorifice teoretic experiența istorică a poporului romîn nu rezolvă problema legăturii cu practica, atunci cînd aceste paragrafe sînt uneori de un nivel mai scăzut și tratează materialul de viață aproape identic de la o lecție la alta și nu din unghiul de vedere specific al temei respective.

Faptul că experiența socială a țării noastre nu este valorificată în unele lecții pe plan teoretic în îmbinarea organică cu problematica specifică a lecțiilor respective duce deseori la repetări supărătoare a unora și acelorași aspecte concrete ale procesului revoluționar din Romînia. Aceasta se resimte chiar în lecții cu calități reale mai cu seamă în cele despre modul de producție, baza și suprastructura, revoluția socialistă și stat. Întrucîtva, situația este similară în grupul de expuneri despre conștiința socială.

De pildă, în lecția intitulată *Conștiința socială și formele ei*, de altfel bună, rezolvînd în chip interesant o serie de probleme, paragraful despre conștiința socialistă și rolul ei este descriptiv, neanalitic, nu dezvăluie destul de profund dialectica formării și dezvoltării noii conștiințe a oamenilor ; în lecția despre *Știința ca formă a conștiinței sociale*, rolul științei în socialism este abordat de asemenea la un nivel teoretic mai scăzut, nefiind analizate probleme de mare actualitate, cum ar fi, de exemplu, dinamica rolului și greutății specifice a științei în cadrul conștiinței socialiste în legătură cu creșterea conștiinței științifice a maselor.

Un aspect esențial al principiului unității dintre teorie și practică îl constituie orientarea spre actualitatea vie, dinamică, analiza problemelor în lumina celor mai noi cuceriri ale științei și practicii sociale, a tendințelor progresului istoric contemporan, îndeosebi a proceselor desăvîrșirii socialismului și ale trecerii treptate la comunism.

Un manual este altceva decît cercetarea științifică propriu-zisă a unor probleme speciale, mult mai delimitate ; de aceea nu i se poate pretinde fiecărei lecții să fie o contribuție originală pe bază de cercetare. Cu toate acestea, un manual bun trebuie să fie nu o simplă expunere a

tezelor clasice fundamentale în temele fixate prin programa analitică, ci, într-un anumit sens, o operă de creație.

Problemele fundamentale ale unui curs și structura acestuia — chiar dacă succeptibile de anumite îndreptări, îmbunătățiri, completări — în esență rămîn aceleași o întreagă perioadă istorică. Dar *conținutul* însăși al lecțiilor, *modul* concret de abordare a diferitelor probleme trebuie să se îmbogățească continuu, pe baza dezvoltării societății, ținînd seama în primul rînd de dialectica complexă, mereu înnoitoare a vieții umane în socialism. Tocmai în priceperea de a dezvălui noile relații sociale, de a valorifica noile date ale progresului istoric și în surprinderea noilor perspective ale dezvoltării viitoare, se vădește (și trebuie să se vădească) măiestria și originalitatea autorilor unui manual de materialism istoric. Prospețimea și noutatea acestuia se datoresc abordării și tratării creatoare a problemelor în spiritul tendințelor celor mai înaintate ale contemporaneității și ținînd seama de cele mai noi date și cuceriri ale științei. Cu alte cuvinte, un manual nu trebuie neapărat să dezvolte el însuși teoria marxist-leninistă, dar trebuie să dea un răspuns clar, fundamentat pe datele științei și ale realității, la noile chestiuni apărute în dezvoltarea societății.

Or, în această privință manualul recenzat are unele lacune.

Pe de o parte, problemele teoretice specifice ale noii etape de dezvoltare socialistă a țării noastre nu au căpătat în toate lecțiile nici ponderea, nici profunzimea necesară. Astfel, în lecția care tratează dialectica forțelor de producție și a relațiilor de producție în perioada de trecere de la capitalism la socialism și în socialism, nu se dă atenția teoretică cuvenită faptului că construirea și dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului în țara noastră (categorie care ea însăși rămîne neanalizată) are loc în condițiile specifice ale revoluției tehnice-științifice contemporane și, îndeosebi, ale noii diviziuni sociale internaționale a muncii în cadrul sistemului socialist mondial. La reeditarea cărții, atît în această lecție, cît și în altele, autorii vor trebui să întregească examinarea problemelor cu noile elemente pe care le generează victoria definitivă a socialismului în țara noastră, prin încheierea procesului de colectivizare a agriculturii. Este de neînțeles că paragraful destinat etapei socialiste a revoluției din țara noastră nu explică și nu analizează în nici un fel noțiunea de desăvîrșire a construcției socialiste, nu aprofundează conținutul și locul specific al acestei etape în procesul istoric de trecere de la capitalism la comunism. Iată încă un exemplu : în lecțiile care abordează un aspect sau altul al suprastructurii politice și morale nu se analizează în chip cuprinzător o asemenea problemă de mare actualitate pusă de Congresul al III-lea al P.M.R., cum este locul și rolul opiniei publice, al colectivității, al formelor obștești de înrîurire și de educație în activitatea de producție, obștească, în viața de stat și particulară.

Pe de altă parte, manualul fiind redactat și trimis la tipar înaintea apariției documentelor Congresului al XXII-lea al P.C.U.S., conținutul lecțiilor este lipsit de bogăția de idei și teze noi prin care aceste documente și îndeosebi noul Program al partidului a îmbogățit tezaurul teoretic al marxism-leninismului, constituind o etapă superioară în dezvoltarea ideologiei comuniste.

Studiul documentelor Congresului al XXII-lea al P.C.U.S. — aflat în centrul vieții ideologice a tuturor partidelor comuniste și muncitorești, înarmează pe oamenii muncii de pretutindeni cu înțelegerea profundă a dialecticii dezvoltării sociale contemporane, a tendințelor și căilor progresului istoric.

Tocmai de aceea se impune, ca o cerință imediată îmbunătățirea substanțială a lecțiilor în vederea unei noi ediții.

Noua ediție a manualului ar trebui să reflecte efervescența gîndirii teoretice creatoare a marxism-leninismului, să țină seama de perspectivele rodnice mereu înnoitoare ale progresului istoric, pe temeiul unui nivel superior al practicii sociale contemporane, în primul rînd al celei socialiste și comuniste. Am dori să facem în acest scop cîteva sugestii.

Primele lecții — în care se vorbește despre producția materială, baza și suprastructura societății, rolul maselor populare, raporturile de clasă — trebuie revăzute în lumina contribuțiilor teoretice deosebit de valoroase aduse de Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. în astfel de probleme fundamentale ale trecerii de la socialism la comunism cum sînt : determinarea conținutului categoriei de bază tehnică-materială a comunismului, care nu înseamnă pur și simplu sporirea cantitativă a producției sociale ci o treaptă nouă calitativ superioară în dezvoltarea forțelor de producție ale societății ; dialectica specifică a perfecționării relațiilor de producție socialiste prin dezvoltarea și perfecționarea ambelor forme de proprietate socialistă și apropierea lor treptată pînă la contopire în proprietate comunistă unică, prin dezvăluirea conținutului complex și a căilor de lichidare a deosebirilor esențiale dintre oraș și sat, dintre munca fizică și munca intelectuală ; folosirea maximă a tuturor potențelor principiului socialist al repartiției după muncă, îmbinarea armonioasă a cointeresării materiale cu acțiunea din ce în ce mai eficientă a stimulenților morali, singura cale spre statornicirea treptată a repartiției comuniste ; procesul bogat, cu vaste și multiple implicații sociale, al transformării muncii socialiste în muncă comunistă ; necesitatea și formele noi ale întăririi rolului conducător al clasei muncitoare și al P.C.U.S. ca partid al întregului popor în făurirea societății comuniste fără clase ș.a.

O sarcină importantă pentru lecția despre revoluția socialistă este aceea de a oferi o imagine amplă și sintetică a saltului pe care îl reprezintă trecerea omenirii de la socialism la comunism — conținutul principal al epocii noastre, — de a înfățișa procesul revoluționar mondial unic care subminează și distruge capitalismul (perspectivele revoluției socialiste în țările capitaliste dezvoltate, ale revoluțiilor de eliberare națională, populare, democratice și antiimperialiste etc.), iar toate acestea ținînd seama de transformarea sistemului socialist mondial în factorul hotărîtor al dezvoltării societății contemporane.

Lecția despre stat va trebui să dezvăluie conținutul și semnificația deosebită a procesului de transformare a statului dictaturii proletariatului în stat al întregului popor și calea ce duce spre prefacerea treptată a întregii organizări politice a societății în sistemul unic al autoadministrării obștești comuniste, pe baza socială a ștergerii granițelor de clasă, a făuririi omogenității sociale și a egalității comuniste între oameni.

Sarcini tot atît de importante stau în fața autorilor lecțiilor despre formele conștiinței sociale : înfățișarea temeiurilor și forțelor motrice ale formării omului nou, multilateral dezvoltate, ale înfloririi maxime a personalității sale, prin statornicirea deplină a concepției comuniste, educația prin muncă, consolidarea principiilor moralei comuniste, dezvoltarea culturală ; analiza codului moral al comunismului ca expresie superioară a principalelor norme general-umane elaborate de masele populare în cursul istoriei luptei lor de eliberare și îmbogățite cu noile principii ale conviețuirii socialiste și comuniste între oameni ; transformarea științei într-o forță de producție nemijlocită a societății ; conținutul și semnificația formării culturii general-umane a comunismului etc.

★

Orice manual sau curs didactic, și cu atît mai mult unul de științe sociale, trebuie să aibă, pe lîngă valoarea științifică, o valoare didactică și un profund caracter educativ. Între funcția educativă și cea instructivă există o strînsă legătură. Aceste funcții se realizează prin *conținutul științific* și *modul de abordare* a problemelor, prin *forma de expunere* a acestora și *orizontul ideologic-cultural* al lecțiilor. În cazul unui curs de materialism istoric, cele două funcții coincid, întrutotul, procesul de instruire fiind în același timp și prin sine însuși un proces de educație.

Aceasta presupune, înainte de toate, orientarea ideologică fermă a lecțiilor. Manualul își exercită cu mult succes, din acest punct de vedere, funcția sa educativă. Cu excepția unor afirmații contradictorii (cum este, de pildă, definirea neidentică a categoriei de „mase populare" în lecția despre rolul maselor și în cea despre clase, p. 98, 138 ș.a.), a unor formulări mai puțin clare, stîngace, expunerea tuturor temelor este corectă.

O trăsătură remarcabilă a cărții este de asemenea îmbinarea accesibilității expunerii cu un nivel teoretic corespunzător.

Lucrarea în ansamblu are un caracter unitar în privința modului de expunere, a stilului în care este redactată. Cu prilejul refacerii lucrării, se recomandă o mai riguroasă selecție a materialului prelucrat în lecții, spre a evita unele părți descriptive, repetări și lungimi inutile. Acest lucru se referă, între altele, la lecția *Clasele sociale și lupta de clasă* [1].

Un aspect educativ important al predării materialismului istoric este stimularea gîndirii independente a studenților, trezirea pasiunii lor pentru cunoașterea filozofică a realității, călirea lor ideologică și politică, formarea tinerei generații în spirit de intransigență și combativitate. Cursul de sociologie marxist-leninistă trebuie să formeze la studenți capacitatea de a înțelege și interpreta materialist-dialectic realitatea socială și îndeosebi tendințele și procesele contemporaneității.

Este un merit al manualului că majoritatea lecțiilor reușesc să desprindă și să înfățișeze clar concluziile social-politice care decurg din tema

[1] Pentru a spori valoarea didactică a cursului ca instrument de însușire sistematică a sociologiei marxist-leniniste, la viitoarea ediție a cărții sugerăm o marcare mai evidentă a ideilor, eventual prin folosirea unor subtitluri marginale. Ar fi de asemenea indicat ca la sfîrșitul fiecărei lecții să se prezinte bibliografia problemei, inclusiv literatura românească de specialitate (cărți, studii și articole de revistă etc.), sau, cel puțin, să fie considerabil îmbogățit în acest sens aparatul critic-bibliografic.

respectivă. Pe această linie, el ar fi cîștigat dacă în dezvăluirea implicațiilor social-politice s-ar fi ținut seama în mai mare măsură de modalitatea specifică în care acționează legea generală a luptei dintre nou și vechi în fenomenele și procesele analizate. Ținînd seama de însemnătatea crescîndă a factorului subiectiv conștient în condițiile existenței și dezvoltării bazei economice a socialismului în țara noastră, ar fi fost necesar ca lecțiile despre conștiința socială — și, îndeosebi, cea despre morală — să analizeze mai aprofundat și mai nuanțat complexitatea procesului de formare a trăsăturilor înaintate de conștiință, de caracter și comportare, în lupta cu rămășițele și înrîuririle ideologiei și moralei burgheze.

În limitele problematicii sale specifice, manualul de materialism istoric trebuie *să convingă* asupra caracterului reacționar și neștiințific, asupra sărăciei spirituale și totalei neputințe teoretice și practice a sociologiei burgheze contemporane, care nu este, în ciuda deosebirilor de nuanțe și a pretențiilor de obiectivitate, decît o apologie mai mult sau mai puțin camuflată a capitalismului monopolist.

O asemenea cerință este realizată în primul rînd prin lecția specială consacrată acestor probleme, lecție reușită prin combaterea sistematică și argumentată, de fond, a principalelor curente din sociologia burgheză contemporană, prin înfățișarea unui tablou sintetic a trăsăturilor comune ce le caracterizează. Existența acestei lecții bune nu trebuie să-i scutească pe autorii celorlalte lecții de a întreprinde o critică mai aprofundată, în funcție de tematica specifică abordată, a concepțiilor sociologice burgheze. Demascarea funcției sociale reacționare a unor asemenea tendințe și curente ale filozofiei sociale burgheze contemporane — cum ar fi anticomunismul, ca principală armă ideologică a reacțiunii imperialiste, teoriile tehnocratice și altele — ar fi trebuit să stea într-o măsură mult mai mare în atenția întregului colectiv de autori. În munca de îmbunătățire a manualului e de dorit ca să fie mai temeinic combătute și teoriile sociologice burgheze din Romînia (în prezent există doar vagi referiri în acest sens).

Caracterul militant al manualului ar fi fost de asemenea mai puternic subliniat, dacă numeroasele pagini reușite de demonstrare a superiorității realităților socialiste ar fi constituit în mod explicit argumente de combatere a rînduielilor și concepțiilor burgheze.

În sfîrșit, pe linia întăririi funcției educative a cursului, am sugera colectivului de autori să reflecte în mai mare măsură lupta de opinii — forță motrice a dezvoltării științei — care se desfășoară în cadrul frontului filozofic marxist (în paginile revistei „Probleme ale păcii și socialismului", ale altor publicații de partid și de specialitate) în jurul unor categorii ale materialismului istoric, al interpretării unor fenomene și procese sociale contemporane, îndeosebi în perioda de după Congresul al XX-lea al P.C.U.S. După părerea noastră, un curs universitar nu trebuie să evite a reflecta mișcarea de idei caracteristică marxismului creator, a înfățișa cele mai noi cuceriri ale gîndirii sociologice științifice. Aceasta va contribui mult la dezvoltarea gîndirii critice a studenților, pe temeiul înțelegerii unității indisolubile dintre teorie și practică.

Al. Tănase și *Gh. Chepeș*

Însemnări pe marginea unei lucrări interesante cu privire la rolul experimentului în cunoaşterea ştiinţifică

În secolul nostru, ştiinţele naturii dobîndesc un rol tot mai mare în mersul progresiv al societăţii, devenind tot mai mult o forţă nemijlocită de producţie. Este firesc deci să se acorde o atenţie sporită tuturor aspectelor cunoaşterii ştiinţifice şi raportului ei cu activitatea practică.

Lucrările filozofice marxiste închinate acestei probleme urmăresc, pe de o parte, să demaşte falsitatea poziţiilor idealist-subiectiviste, iar pe de altă parte să dezvăluie semnificaţia obiectivă a cunoaşterii ştiinţifice. Într-o astfel de analiză ocupă un loc central problema rolului experimentului în cunoaşterea ştiinţifică, deoarece idealismul subiectiv contemporan încearcă, mai ales prin denaturarea noţiunii de experiment, să elimine conţinutul obiectiv al teoriilor ştiinţifice în general, să nege caracterul lor reflectoriu, să le prezinte drept simple sistematizări necontradictorii ale datelor senzoriale.

Răspunzînd acestei necesităţi reale, în ultimii ani au apărut cîteva monografii şi studii interesante dedicate acestei probleme [1]. Ele sînt, totuşi, insuficiente în raport cu necesităţile luptei împotriva concepţiilor burgheze contemporane, în raport cu rolul tot mai mare pe care îl are ştiinţa în societatea socialistă şi comunistă.

Iată de ce apariţia lucrării *Rolul experimentului în cunoaşterea ştiinţifică* [2] contribuie la umplerea acestui gol nu numai în literatura filozofică autohtonă, ci în literatura filozofică marxistă în general.

După cum arată însuşi autorul, cadrul lucrării nu este limitat la funcţia gnoseologică a experimentului, care constituie obiectul capitolului al doilea al lucrării. În lucrare se analizează în primul rînd locul experimentului în ansamblul practicii sociale, se defineşte experimentul şi se evidenţiază specificul său faţă de alte forme ale practicii ştiinţifice.

Autorul acordă o atenţie deosebită analizei detaliate a raportului dintre experiment şi producţie sub cele două laturi ale sale: tehnică-materială şi social-economică.

---

[1] Vezi: a) P. V. Kopnin, *Experimentul şi rolul lui în cunoaştere*, în „Probleme de filozofie", 1955, nr. 4.

b) P. E. Sivokon, *О происхождении и значении естественно-научного эксперимента*, în Вестник Московского Университета, серия экономики, философии, права, 1957, nr. 4.

c) S. Suvorov, *О роли эксперимента и теории в познании*, У.Ф.Н. tom. LXVI, выпуск 1958, nr. 3.

d) *Практика, критерий истины в науке*, Москва, Соцэкгиз, 1960.

e) *Вопросы теории познания и логики*, Москва, Изд. АН. СССР, 1960.

[2] I. Cornea, *Rolul experimentului în cunoaşterea ştiinţifică*, Bucureşti, Edit. ştiinţifică, 1961.

După precizarea locului experimentului în cadrul practicii sociale, autorul se ocupă de rolul pe care îl are experimentul ca bază a teoriilor ştiinţifice şi ca criteriu obiectiv de verificare.

Lucrarea are meritul deosebit de a expune problemele abordate cu multă claritate, precizie, în mod foarte sistematic, într-un limbaj accesibil unui cerc larg de cititori, dovedind convingător importanţa tot mai mare pe care o dobîndeşte experimentul în ştiinţa contemporană.

★

Pentru a putea defini conţinutul conceptului de experiment, autorul porneşte de la analiza conţinutului noţiunii de practică. „Practica — arată autorul — cuprinde, în primul rînd şi în mod principal, întreaga activitate materială a omului îndreptată spre transformarea mediului natural şi social, activitatea de producţie îndreptată spre crearea bunurilor materiale (industria, agricultura), cît şi alte forme ale activităţii sociale care duc la schimbarea lumii materiale: lupta de clasă, transformările revoluţionare, activitatea politică a oamenilor etc." (p. 19). Autorul insistă asupra faptului că este inadmisibilă confundarea teoriei cu practica, includerea fenomenelor vieţii spirituale în noţiunea de practică, pentru că prin aceasta practica este privată de semnificaţia ei obiectivă, de acţiune asupra obiectului, şi se transformă într-un proces, logic, subiectiv.

„Includerea cunoaşterii omului în activitatea sa practică duce la dispariţia deosebirii dintre activitatea teoretică şi cea practică" (p. 14). „... Dizolvarea activităţii logice teoretice în practică, identificarea acestor noţiuni nu pot decît să semene confuzie într-o problemă filozofică fundamentală: primatul materiei asupra ideii, al practicii supra teoriei" (p. 15).

Problema definirii conţinutului noţiunii de practică a trezit vii discuţii în literatura filozofică marxistă, discuţii care urmăresc să dezvăluie multiple aspecte, laturi ale activităţii practice şi raportul dintre practică şi teorie.

Poziţia autorului lucrării recenzate se înrudeşte, într-o anumită măsură, cu punctul de vedere susţinut de filozoful sovietic M. N. Rutkevici, care cerea de asemenea o delimitare a activităţii practice, transformatoare, de activitatea teoretică. Totuşi, soluţia oferită iniţial de M. N. Rutkevici [1] subaprecia prezenţa momentului subiectiv în activitatea practică, opunînd practicii cunoaşterea, fapt pentru care M. N. Rutkevici a fost criticat în mod întemeiat. Ţinînd seama de această critică, articolul redacţional din revista „Probleme de filozofie", definea astfel practica: „Practica este în primul rînd activitatea materială, cu ajutorul căreia oamenii schimbă în mod obiectiv lumea înconjurătoare (deşi practica socială nu se reduce numai la activitatea material-productivă)" [2]. În această definiţie, autorii articolului redacţional nu precizau nici în ce măsură viaţa spirituală a oamenilor este inclusă în activitatea lor materială, nici ce caracter are practica socială, care nu se reduce la activitatea productivă.

În ultimele sale studii, M. N. Rutkevici [3] dă o soluţie mai nuanţată problemei. El arată că activitatea practică este ea însăşi unitate a momentului material şi a celui spiritual, unitate în care locul principal revine momentului material. Dar activitatea psihică nu este numai un moment al practicii; ea este posibilă şi desprinsă de activitatea materială, datorită relativei sale independenţe. Sub acest al doilea aspect al său, este inadmisibilă includerea vieţii spirituale în ansamblu în conceptul de practică. „Practica — arată Rutkevici — este activitatea materială pătrunsă de conştiinţă şi de voinţă, activitatea ce include în sine momentul psihic,

---

[1] M. N. Rutkevici, *Практика — основа познания и критерии истины*, Gospolitizdat, 1952.

[2] „Probleme de filozofie", 1955, nr. 1, p. 146.

[3] M. N. Rutkevici, *Практика как критерии истинности знаний*, în culegerea *Практика критерии истины в науке* Соцэкгиз, 1960, p. 20.

fără ca prin aceasta să înceteze a fi activitate materială, care schimbă lumea prin acţiune în mod substanţial" [1].

Definind conţinutul noţiunii de practică, I. Cornea face distincţie între activitatea materială a omului îndreptată spre transformarea mediului natural şi social şi alte forme ale activităţii sociale care duc şi ele la schimbarea lumii materiale : lupta de clasă, transformările revoluţionare, activitatea politică, fără să mai precizeze de data aceasta ce natură au fenomenele sociale respective. Dacă lupta revoluţionară nu este fenomen exclusiv spiritual, în ce constă latura ei materială, obiectivă, care să asigure primatul materiei asupra ideii, primatul practicii asupra teoriei? După cum arată I. Cornea, practica trebuie să aibă o semnificaţie obiectivă, altfel ea pierde tocmai ceea ce îi conferă calitatea de criteriu al adevărului, căci „numai activitatea materială, reală poate aduce confirmarea obiectivă a diferitelor cunoştinţe omeneşti".

Iată cîteva probleme care rămîn în suspensie la o analiză mai detaliată a raportului dintre teorie şi practică.

Trebuie însă precizat faptul că nu este vorba de un neajuns al lucrării, cît de dificultăţile problemei însăşi, care se leagă în fond, la rîndul lor, de modul în care este înţeleasă existenţa socială, laturile obiective ale vieţii sociale. Dacă prin activitate materială, reală se înţelege numai activitatea de producţie, atunci criteriul obiectiv al adevărului este mult mai îngustat. Dacă înţelegem prin practică momentele obiective pe care le cuprinde orice activitate prin care omul schimbă natura şi societatea, atunci conţinutul noţiunii de practică se lărgeşte mult.

Considerăm că o continuare a discuţiilor în legătură cu precizarea conţinutului noţiunii de practică este deosebit de utilă.

★

După precizarea conţinutului noţiunii de practică, I. Cornea trece la analiza experimentului ca formă a practicii în raport cu observaţia, subliniind superioritatea experimentului pentru evidenţierea esenţei diferitelor procese din natură. Prin folosirea pe scară largă a experimentului, ştiinţa depăşeşte stadiul descriptiv, caracterizat prin folosirea observaţiei ca principal procedeu de cercetare.

Autorul evidenţiază cu claritate faptul că, oferind cercetătorului posibilitatea de a studia fenomenele „în stare pură", în condiţii determinate, experimentul este o metodă de investigaţie prin excelenţă activă şi creatoare, care permite dezvăluirea esenţei, a necesităţii, a legităţii fenomenelor. El face posibilă nu numai reproducerea unor fenomene din natură, ci şi obţinerea unor fenomene noi, inexistente în natură. Prin aceste aspecte ale sale, experimentul face parte fără îndoială din practica socială, fiind unul dintre elementele sale constitutive importante.

Ar rămîne însă de discutat în ce sens observaţia ca metodă ştiinţifică de investigaţie poate fi socotită element al activităţii practice. Observaţia, înţeleasă ca „percepere organizată şi dirijată a naturii" de către om, deci o percepere în care e prezentă întreaga experienţă anterioară a observatorului, nu se încadrează în definiţia practicii, deoarece în cazul ei noi *constatăm* schimbări ale realităţii care au loc numai *fără intervenţia omului*. Mai mult decît atît, în cazul observaţiei se ridică tocmai problema de a înlătura, pe cît posibil, acţiunea perturbatoare a aparatului cu ajutorul căruia se execută observaţiile. Pentru o mai mare consecvenţă, este necesară fie considerarea observaţiei ca element al reflectării senzoriale, în care firește, nu lipsesc elementele reflectării raţionale, chiar pentru simplul motiv că omul percepe realitatea ca o fiinţă înzestrată cu gîndire şi limbaj, fie o precizare mai nuanţată a noţiunii de practică, noţiune care să devină suficient de largă pentru a cuprinde şi observaţia ştiinţifică.

Credem că mai justificat ar fi a se considera observaţia ca formă a reflectării realităţii şi nu ca element al activităţii umane transformatoare.

[1] M. N. Rutkevici, *op. cit.*, p. 20.

În lucrarea lui I. Cornea se întîlnesc formulări care reflectă tocmai această inconsecvenţă în tratarea problemei observaţiei. Pe de o parte, practica este definită ca activitate care duce la schimbarea materială a lumii (p. 13), iar observaţia ca o formă a practicii ştiinţifice (p. 7,51), iar pe de altă parte se subliniază că „observaţia nu este altceva decît procesul de cercetare a fenomenelor în forma în care ele se produc în condiţii naturale. Ea exclude orice intervenţie în desfăşurarea fenomenelor şi se limitează la studierea acestora aşa cum decurg ele în natură" (p. 16).

Prin ce este în acest caz observaţia o formă a practicii ştiinţifice? Iată o întrebare care rămîne fără răspuns. Repet însă că şi această problemă constituie o chestiune în discuţie la nivelul frontului filozofic marxist în general, dar care trebuie semnalată tocmai pentru că în acest fel se poate grăbi soluţionarea ei.

★

Pentru precizarea conţinutului noţiunii de experiment, I. Cornea întreprinde în continuare analiza raportului dintre noţiunea de experiment şi cea de experienţă, arătînd că termenul de experienţă este mai cuprinzător decît cel de experiment şi are, în general, mai multe sensuri.

Oprindu-se asupra filozofiei materialiste premarxiste, autorul relevă că experienţa a fost înţeleasă de către reprezentanţii ei în mod îngust ca *o cunoaştere senzorială a lucrurilor*, fapt care apare clar exprimat în dictonul lui Locke: „Nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensu".

Deşi, în linii mari, afirmaţia este adevărată, căci Locke a fost un duşman aprig al ideilor înnăscute, analiza istorică a termenului de *experienţă* l-ar fi obligat pe autorul monografiei recenzate să stăruie mai mult asupra conţinutului noţiunii de experienţă în filozofia lui Locke, deoarece, începînd tocmai de la Locke, termenul de experienţă nu se reduce numai la senzaţie — reflectare a lucrurilor externe —, ci dobîndeşte şi înţelesul de reflecţie asupra psihicului uman, asupra „sufletului". În filozofia lui Locke, termenul de experienţă nu înseamnă numai cunoaştere prin simţuri, ci prin reflecţie; de la J. Locke experienţa se scindează în experienţă internă şi externă, şi de aceea termenul de empirism, începînd cu Locke, nu se mai suprapune peste cel de *senzualism*, sau, după cum scrie D. Bădărău, Locke suprimă legătura între empirism şi senzualism[1]. Acest mod de a înţelege experienţa a deschis porţi idealismului subiectivist berkeleian.

Precizînd opoziţia dintre materialism şi idealism în problema experienţei, I. Cornea analizează fugitiv poziţia empiriocriticismului, oprindu-se mai mult asupra operaţionalismului, arătînd că acesta este o variantă pozitivistă contemporană care substituie experimentul realităţii, materiei şi ajunge la concluzia agnostică despre „incontrolabilitatea" principială a interacţiunii aparatului cu obiectul microfizic.

Credem însă că în critica concepţiei pozitiviste despre experiment nu este atît de importantă sublinierea independenţei microobiectului de aparat. Critica trebuie îndreptată mai ales împotriva identificării greşite a aparatelor cu subiectul cunoscător, împotriva absolutizării momentului subiectiv al experimentului, împotriva prezentării raportului dintre microobiect şi microaparat ca raport între obiect şi subiect, pentru că în acest caz avem de-a face într-adevăr cu o subiectivizare a aparatului de măsură.

Asupra acestui lucru atrăgea atenţia E. Schrödinger cînd afirma că nu este îndreptăţită utilizarea termenului de subiect atunci cînd este vorba de aparatul de măsură, de un sistem fizic care intră în interacţiune cu microobiectul.

De-abia în cap. II (p. 110) autorul monografiei reliefează esenţa operaţionalismului ca absolutizare a momentului subiectiv al cunoaşterii experimentale în lumea microcosmosului, ca negare a conţinutului obiectiv

[1] J. Locke, *Eseu asupra intelectului omenesc*, Bucureşti, vol. I, Edit. ştiinţifică, 1961 (Studiu introductiv, p. XXIX).

al teoriilor ştiinţifice şi substituire a realităţii obiective prin operaţiile cercetătorului.

Considerăm că în monografia recenzată se acordă un loc insuficient criticii concepţiilor idealiste în general (a rămas neanalizată teoria experienţei „pure" a empiriocriticilor), dar cu deosebire criticii curentelor idealiste contemporane cu privire la experienţă, dacă ţinem seama de faptul că aceste probleme ocupă un loc deosebit de important în cadrul sistemelor filozofice amintite mai sus.

Autorul analizează în mod temeinic conţinutul termenului de experienţă în concepţia marxistă, arătînd că el are două înţelesuri :

— pe de o parte, experienţa ar cuprinde ansamblul raporturilor reciproce dintre om şi lumea obiectivă şi, în acest sens, ar coincide cu practica social-istorică a oamenilor ;

— pe de altă parte, prin experienţă se înţelege totalitatea cunoştinţelor şi deprinderilor dobîndite pe baza activităţii practice.

Fiind necesară o delimitare a conţinutului noţiunii de practică de conţinutul noţiunii de experienţă, se pare că acest al doilea înţeles se încetăţeneşte tot mai mult.

Iată de ce nu este admisibilă ştergerea deosebirilor dintre conţinutul noţiunilor de experienţă, experiment, şi practică.

★

Pentru a dezvălui şi mai profund conţinutul noţiunii de experiment, în primul capitol se analizează şi legătura experimentului cu cunoaşterea teoretică, mai ales cu ipoteza, subliniindu-se rolul activ al cunoaşterii raţionale. Experiment fără ipoteză nu există, căci el se instituie în scopul de a controla sau a verifica o ipoteză. Ipoteza are o importanţă primordială din punctul de vedere al organizării şi realizării experimentului. Rolul activ al cunoaşterii teoretice nu se limitează însă la atît.

Autorul trage concluzia că „experimentarea este departe de a fi o simplă cunoaştere senzorială a lucrurilor. Experimentarea este un *proces practic* care presupune şi gîndirea teoretică" (p. 35).

În primul rînd, formularea este ambiguă : afirmînd că experimentul nu e o simplă cunoaştere senzorială, ci activitate practică ce include şi gîndirea abstractă, se creează impresia că pentru autor activitatea practică s-ar suprapune peste simpla cunoaştere senzorială.

Dar lăsînd la o parte imprecizia formulării, trebuie să subliniem faptul că experimentul reprezintă o unitate dialectică a activităţii teoretice a intelectului cu acţiunea practică. Studiile sovietice recente subliniază că „experimentul este o anumită formă a practicii în care se realizează în mod determinat activitatea teoretică a gîndirii" [1]. „... Analiza şi sinteza, abstractizarea şi generalizarea dobîndesc în procesul experimentului o formă specifică. Această formă e determinată de faptul că practica experimentului parcă este inclusă nemijlocit în mersul ideilor" [2]. „Fiind una dintre formele în care se realizează gîndirea teoretică şi fiind în acelaşi timp criteriul practic al adevărului, experimentul îmbină în mod organic în sine funcţia de cunoaştere şi cea de însuşire practică a naturii" [3].

Această precizare este deosebit de importantă, pentru că ea explică de ce despre experiment putem vorbi şi ca element al acţiunii transformatoare a omului, şi ca mijloc de cunoaştere a realităţii.

Precizarea este cu atît mai necesară, cu cît această latură a experimentului a fost, de obicei, ignorată în studiile referitoare la rolul experimentului în cunoaştere, studii care accentuează mai mult latura obiectivă a experimentului. Într-o anumită măsură, şi I. Cornea merge pe acelaşi drum, arătînd că experimentul este principala formă de manifestare a practicii în ştiinţele naturii, putînd fi definit ca „activitatea de modificare, reproducere, reconstituire nemijlocită a fenomenelor naturii în condiţii artificiale dinainte

[1] *Практика Критерий истины в науке*, Соцекгиз, 1960, p. 76.
[2] *Ibidem*, p. 84.
[3] *Ibidem*, p. 90.

stabilite, astfel ca fenomenele (procesele) să decurgă în stare pură în scopul cunoaşterii lor" (p. 50).

★

Pentru a dezvălui în mod just esenţa experimentului şi rolul lui în cunoaşterea ştiinţifică, autorul acordă atenţie relaţiei dintre experiment şi producţia materială, oprindu-se mai întîi asupra raportului dintre ştiinţă şi producţie.

Deşi ambele sînt elemente ale practicii, între experiment şi producţie există deosebiri atît sub aspect cantitativ, cît şi sub aspect funcţional. Producţia are menirea de a asigura în mod direct societatea cu bunurile materiale necesare existenţei sale, în timp ce funcţia nemijlocită a experimentului, ca a ştiinţelor naturii în general, este funcţia gnoseologică.

Totuşi, funcţia gnoseologică nu explică prin ea însăşi rolul pe care cercetarea experimentală a naturii îl joacă în societate. Motorul cunoaşterii ştiinţifice îl constituie producţia materială.

După ce critică explicaţia idealistă a rolului ştiinţei şi al factorilor spirituali în dezvoltarea socială, autorul analizează, în lumina tezelor marxiste, relaţia dintre producţie şi ştiinţele naturii, în care producţiei îi revine rolul de factor determinant.

Forţele de producţie determină şi cercetările ştiinţifice experimentale, indicînd principalele direcţii de cercetare.

În acelaşi timp, autorul subliniază ca a doua latură a dependenţei experimentului de forţele de producţie, faptul că producţia asigură experimentului mijloacele de investigaţie.

Argumentele pentru susţinerea acestei teze sînt luate din istoria dezvoltării ştiinţelor naturii şi a producţiei materiale, care ne arată că tehnica materială de producţie a cunoscut o dezvoltare premergătoare apariţiei ştiinţelor naturii.

Autorul critică în acelaşi timp încercarea cu totul greşită de a deduce direct din dezvoltarea forţelor de producţie toate problemele pe care cercetarea şi le propune şi le rezolvă în diferite stadii ale evoluţiei ei. Relativa independenţă a ştiinţelor naturii se manifestă mai ales sub două aspecte: ca independenţă relativă a experimentului faţă de producţie şi ca indepenţă relativă a teoriei ştiinţifice faţă de experiment.

Independenţa relativă a experimentului faţă de producţie constă în aceea că cercetarea experimentală, deşi subordonată în primul rînd nevoilor producţiei, nu are în vedere numai rezolvarea problemelor puse nemijlocit de către necesităţile practice ale dezvoltării producţiei, ci se îndreaptă şi spre probleme izvorîte din însăşi desfăşurarea procesului cercetării, fără legătură directă cu cerinţele producţiei la un moment dat. Îndepărtîndu-se de producţie, cercetarea ştiinţifică nu se rupe definitiv de ea, ci, mai curînd sau mai tîrziu, devine eficientă pentru dezvoltarea producţiei.

Autorul insistă asupra faptului că rolul ştiinţelor naturii în dezvoltarea socială creşte tot mai mult, în aşa fel încît ştiinţa, în procesul trecerii la comunism, se transformă într-o forţă nemijlocită de producţie, devenind factor hotărîtor al creşterii forţelor de producţie [1].

În continuare autorul analizează aspectele principale ale acţiunii pe care o exercită ştiinţa asupra forţelor de producţie:

a) rezultatele dobîndite de ştiinţă sînt utilizate în tehnica de producţie;

b) ştiinţa rezolvă problemele puse de producţie;

c) cercetarea ştiinţifică anticipează producţia, creînd o nouă tehnică de producţie.

„În concluzie — spune el —, forţele de producţie au rolul determinant în apariţia şi dezvoltarea experimentului ştiinţific. Dar în vreme ce prin mijloacele materiale de cercetare experimentul este legat nemijlocit de nivelul forţelor de producţie, *obiectul* cercetării experimentale este mai larg decît pro-

[1] Vezi *Congresul al XXII-lea al P.C.US.*, Bucureşti, Edit. politică, 1962, p. 343—345; vezi şi A. Zvorikin, *Ştiinţa şi producţia*, în „Kommunist", 1962, nr. 4.

blemele curente puse de dezvoltarea forţelor de producţie. Oricît s-ar îndepărta însă de problemele zilnice ale producţiei, cercetarea experimentală este determinată în ultimă instanţă de către producţie, ea este menită să servească producţiei" (p. 80).

★

Experimentul este strîns legat şi de latura social-economică a producţiei, de relaţiile de producţie, a căror influenţă asupra experimentului este deosebit de complexă. De aceea autorul se opreşte larg şi asupra acestei probleme. Relaţiile de producţie condiţionează, prin mijlocirea forţelor de producţie, cercetările ştiinţifice experimentale şi, în acelaşi timp exercită o influenţă directă asupra organizării cercetărilor ştiinţifice, asupra raportului dintre cercetările de interes teoretic general şi cercetările cu aplicabilitate practică imediată.

Pe baza unei analize nuanţate, autorul reliefează prin acest aspect superioritatea orînduirii socialiste faţă de cea capitalistă. Relaţiile capitaliste de producţie au devenit prea înguste pentru necesităţile obiective ale dezvoltării ştiinţei contemporane.

Cu totul altfel se prezintă situaţia în cadrul relaţiilor de producţie socialiste, care asigură condiţii optime pentru cercetările ştiinţifice, ceea ce are ca rezultat accelerarea ritmului de dezvoltare a ştiinţei. Cercetările ştiinţifice sînt organizate şi coordonate în mod planificat, ceea ce asigură cooperarea şi colaborarea diferitelor instituţii ştiinţifice, împiedicînd irosirea eforturilor de cercetare prin studii paralele sau de importanţă minoră, această colaborare realizîndu-se nu numai în cadrul unui stat, ci şi între statele socialiste.

Relaţiile de producţie socialiste permit de asemenea stabilirea unei corelaţii juste între cercetările fundamentale şi cercetările aplicate. Autorul arată că „cu cît cercetarea ştiinţifică se apropie mai mult de producţie şi participă la rezolvarea problemelor esenţiale ale dezvoltării producţiei, cu atît societatea poate crea condiţii mai favorabile lărgirii domeniului cercetărilor fundamentale care reprezintă un potenţial ştiinţific, o rezervă importantă pentru producţie. Aceasta oglindeşte dialectica profundă a mişcării ştiinţei în socialism, în interacţiune cu şi în dependenţă de producţie" (p. 97—98).

Există o deosebire radicală şi în privinţa caracterului şi a consecinţelor utilizării în producţie a rezultatelor cercetării ştiinţifice care aduc o uşurare a muncii omului, o ridicare neîntreruptă a nivelului său de trai.

Subliniind rolul relaţiilor socialiste de producţie, I. Cornea aminteşte că suprastructura nouă, socialistă este, la rîndul ei, un factor puternic de accelerare a progresului ştiinţific, dezvăluind îndeosebi rolul conducător şi îndrumător al partidului comunist, care determină orientarea activităţii ştiinţifice şi asigură legarea cercetărilor ştiinţifice de cerinţele creării bazei tehnice-materiale a socialismului.

★

Capitolul al doilea al lucrării cercetează experimentul ca bază a apariţiei teoriei şi ca mijloc de dovedire a adevărului teoriilor ştiinţifice. Cele două laturi ale experimentului se împletesc reciproc.

Autorul îşi începe analiza de la constatarea faptului că în ştiinţa contemporană se conturează două tendinţe contradictorii: pe de o parte, intensificarea ritmului cercetărilor experimentale şi, pe de altă parte, creşterea caracterului abstract al cercetărilor ştiinţifice.

Filozofia burgheză contemporană denaturează semnificaţia ambelor tendinţe. În cap. I, autorul a analizat modul în care operaţionalismul absolutizează momentul subiectiv al cunoaşterii experimentale.

O altă cale utilizată de idealismul contemporan constă în absolutizarea rolului teoriei, considerată ca o creaţie liberă a spiritului uman, căreia i se contestă conţinutul obiectiv. Autorul dezvăluie poziţia cîtorva reprezentanţi de seamă ai idealismului contemporan (Philipp Frank, R. Carnap) sau a unor savanţi renumiţi, ca W. Heisenberg,

P. Dirac, edificatoare din acest punct de vedere.

Respingînd aceste concepţii I. Cornea dezvoltă poziţia marxistă, potrivit căreia orice teorie trebuie să pornească de la fapte şi să fie demonstrată, în măsura posibilităţilor, pe cale experimentală.

În ştiinţele naturii, experimentul constituie principala sursă a materialului faptic. Ca proces practic, activ, el este un izvor permanent de cunoştinţe.

În acelaşi timp, autorul atrage în mod întemeiat atenţia că în ştiinţă au o mare însemnătate nu numai faptele care confirmă o teorie existentă, ci şi acelea care o contrazic, cerînd să fie explicate prin teorii noi. Tocmai contradicţia dintre noile date ale experimentului (sau ale observaţiei) şi vechile teorii acţionează ca motor al dezvoltării ştiinţei.

Această contradicţie se rezolvă uneori prin precizările şi corectările cantitative aduse unor legi deja existente. Alteori noile date experimentale cer revoluţionarea ideilor cu privire la natura fenomenelor dintr-un anumit domeniu. „Contradicţia dintre datele experimentale şi teorie — spune autorul — , nu trebuie redusă la faptul că experimente noi contravin teoriilor existente, ci trebuie concepută ca expresie a dialecticii interne a cunoaşterii, care constă în continua adaptare a ideilor noastre la realitate" (p. 126).

Ideile sînt ilustrate de autor cu exemple din dezvoltarea fizicii subatomice, din teoria relativităţii, din domeniul chimiei.

Evidenţiind rolul experimentului pentru apariţia teoriei, I. Cornea arată în acelaşi timp însemnătatea teoriilor şi independenţa relativă a teoriilor, oprindu-se în special asupra abstracţiilor matematice, care permit nu numai prelucrarea materialului obţinut în experiment, ci şi construirea de modele matematice cantitative ale obiectelor şi ale proceselor fizice, pe care omul nu le poate cerceta intuitiv, nemijlocit şi nici nu le poate descrie. Asemenea modele cantitative dau fizicienilor posibilitatea de a realiza interpretarea calitativă, de a explica procesele descrise de matematică şi a descoperi noi fenomene.

De aici unii fizicieni şi matematicieni idealişti ajung la concluzia că teoria fizică ar avea ca izvor şi speculaţia pură, calculul matematic conceput în mod aprioric.

În realitate, aparatul matematic apare şi se dezvoltă în primul rînd în legătură cu elaborarea unor noi teorii ştiinţifice (generalizări ale practicii).

„Nici domeniul cel mai abstract al teoriei, acela al matematicii, nu se dezvoltă în mod absolut independent, ci se leagă printr-o serie de mijlociri de experiment şi observaţie, de practică în general" (p. 137).

Iată de ce este cu totul greşită afirmarea opoziţiei dintre cunoaşterea logică-teoretică şi cea experimentală, caracteristică pozitivismului contemporan.

★

După ce critică teoriile neopozitiviste şi pragmatiste cu privire la adevăr, I. Cornea analizează rolul experimentului ca mijloc principal de dovedire a adevărului în ştiinţă şi de respingere a tuturor speculaţiilor idealiştilor şi agnosticilor. Forţa doveditoare a experimentului decurge din natura sa de activitate practică reală, prin care se reproduc sau se modifică fenomenele naturii.

În continuare autorul analizează funcţia experimentului de verificare a justeţei ideilor şi reprezentărilor teoretice emise în ştiinţă.

Într-o primă etapă a cercetării, experimentul este chemat să dovedească autenticitatea cunoştinţelor cu privire la diferite fapte. Cunoaşterea descriptivă capătă semnificaţia unei reflectări cît mai veridice a realităţii dacă faptele pe care se sprijină pot fi reproduse experimental.

Însemnătatea experimentului ca verificare a adevărului apare mai limpede în faza explicativă, căci el este forma specifică a activităţii practice cu ajutorul căreia se verifică ideile de cauzalitate şi de necesitate în

ştiinţă, cu ajutorul căreia o ipoteză se transformă în teorie ştiinţifică.

Autorul aduce ca exemplu modul în care, pe baza datelor experimentale, a fost fundamentat adevărul teoriei elementelor chimice a lui Mendeleev şi cel al teoriei cinetice a gazelor.

Funcţia experimentului de criteriu al adevărului trebuie înţeleasă în mod complex şi sub aspectul înlăturării reprezentărilor teoretice greşite sau false; experimentul deci confirmă anumite teze teoretice şi infirmă altele.

Experimentul are un rol deosebit şi în combaterea concepţiilor mistice şi idealiste. Astfel, filozofia marxistă găseşte în faptele experimentale un sprijin în lupta împotriva idealismului.

În sfîrşit, I. Cornea abordează şi problema caracterului istoriceşte limitat al experimentului.

Relativitatea faptelor experimentale este determinată în mod direct de tehnica experimentală, care este ea însăşi limitată istoriceşte. Dar relativitatea criteriului experimentului depinde şi de natura obiectelor supuse cercetării, care sînt foarte bogate în determinări şi au o natură internă-contradictorie. În fiecare experiment, obiectul îşi găseşte o oglindire unilaterală.

Dar acest caracter relativ al faptelor experimentale nu trebuie absolutizat în stil neopozitivist.

În încheiere, autorul se opreşte asupra experimentului de producţie. Dată fiind importanţa acestui tip de experiment pentru aplicarea în practică a rezultatelor cercetărilor ştiinţifice, cu înfăptuirea lui se ocupă nu numai laboratoarele uzinelor sau institutele de cercetări ştiinţifice, ci chiar întreprinderi industriale special amenajate pentru acest scop. Experimentul ştiinţific contribuie la cimentarea legăturii necesare dintre ştiinţă şi producţie, în el se îmbină nemijlocit munca de cercetare ştiinţifică cu activitatea de producţie materială. El trebuie să contribuie la reducerea la minimum a decalajului dintre descoperirile ştiinţifice şi realizarea lor practică. De aceea cercetările de laborator cu caracter aplicat trebuie să se desfăşoare, în măsura posibilităţilor, cît mai aproape de condiţiile de producţie.

Iată de ce experimentul de laborator serveşte drept criteriu de adevăr pentru cunoştinţele noastre teoretice, numai în strînsă legătură cu restul practicii, fiind subordonat producţiei materiale.

Numai o asemenea înţelegere dialectică a rolului experimentului în ansamblul practicii permite legarea strînsă a ştiinţei de producţie.

★

În ansamblu, lucrarea are meritul de a fi abordat o problemă puţin cercetată la noi în ţară şi pe frontul marxist în general şi de a fi expus cu claritate şi precizie, într-o formă foarte sistematică, principalele teze ale filozofiei marxiste în această problemă pe baza unui bogat material din domeniul ştiinţelor naturii. Se remarcă analiza temeinică a raportului dintre ştiinţă şi producţie, precum şi analiza rolului pe care îl are experimentul în dovedirea adevărului teoriilor ştiinţifice. În acelaşi timp însă considerăm că în lucrare se acordă insuficientă atenţie combaterii nuanţate a poziţiilor filozofiei idealiste contemporane, după cum sînt insuficiente şi referirile la poziţiile gînditorilor premarxişti. Celelalte aspecte care solicită încă discuţia, sînt, după părerea noastră, determinate de stadiul actual de elaborare a problemei. Semnalarea lor este necesară tocmai ca printr-un efort colectiv să se ajungă la soluţionarea cît mai adecvată a acestei probleme de importanţă majoră pentru teoria marxistă a cunoaşterii.

Călina Mare

Asupra semnificaţiei istorice a moştenirii filozofice a lui J. G. Fichte [1]

Pornind de la condiţiile istorice şi problematica epocii în care a trăit Fichte, lucrarea profesorului T. I. Oizerman, una dintre puţinele lucrări pe această temă, deşi restrînsă ca proporţii, realizează o interesantă analiză marxistă asupra unuia dintre cele mai de seamă momente din istoria dialecticii, analiză întreprinsă cu deosebită claritate şi cuprinzînd, în ansamblu, întreaga problematică a gîndirii marelui filozof clasic german.

Pe baza caracterizării leniniste a filozofiei clasice germane ca unul dintre izvoarele teoretice ale marxismului, autorul clarifică, într-o scurtă introducere, specificul momentului reprezentat de filozofii clasici germani în istoria dialecticii: deşi pe terenul idealismului, ei „au năzuit să dovedească *universalitatea* proceselor dialectice, să descopere *legile* dialecticii, opunînd vechii logici formale logica *dialectică*, arătînd însemnătatea dialecticii îndeosebi ca *metodă* universală *de cercetare*. . ., ca ştiinţă filozofică. . .” [2]. În acest cadru e semnalat şi specificul dialecticii la Fichte: analiza problemelor dialecticii pe terenul idealismului subiectiv şi, de aici, constituirea dialecticii ca „ştiinţă filozofică” rămîne pentru gînditorul german doar o năzuinţă ce nu-şi poate găsi împlinirea. În lumina acestei caracterizări, autorul analizează apoi întreaga gîndire a lui Fichte.

În primul capitol, *Ideile social-politice ale lui J. G. Fichte*, sînt valorificate critic ideile democrate-iluministe ale lui Fichte, dialectica implicată la nivelul tratării acestor idei, avîndu-se în vedere continuu tendinţele contradictorii care merg de la admiraţia entuziastă şi apărarea revoluţiei franceze şi a libertăţilor democrate pînă la ideile naţionaliste şi la prezentarea religiei ca o nevoie morală a omului. Întreaga analiză a gîndirii social-politice a lui Fichte, analiză ce se bucură de claritate şi multilateralitate, este întreprinsă pe baza prezentării poziţiei sociale şi politice a burgheziei germane, contemporană marilor evenimente ale revoluţiei franceze, dornică de înnoiri şi incapabilă, totodată, de a realiza ea însăşi o asemenea faptă.

Fenomenul numit de clasicii marxismului „refugierea în abstract”, generat de „mizeria germană”, observă autorul, este prezent la Fichte, care, ca şi Kant, dă o tratare abstractă, compensatorie, pe plan teoretic, a ideilor revoluţiei burgheze franceze şi, totodată, năzuinţelor la înnoire ale burgheziei germane pe care o reprezenta. Fichte a militat, arată autorul, pentru dezvoltarea economică şi politică a Germaniei, a apărat revoluţia franceză de detractorii ei, a militat pentru libertăţi politice, a fost un democrat şi un umanist care privea cu încredere omul şi capacităţile lui, privea cu încredere menirea omului în lume. Reţinem în această ordine de idei interesanta analiză dată de autor asupra valorii istorice a umanismului lui Fichte şi, totodată, asupra umanismului burghez, abstract-contemplativ, precum şi evidenţierea ideilor progresiste ale lui Fichte asupra istoriei universale, printre care ideea necesităţii şi a unităţii progresului social, fără ca Fichte să fi înţeles însă baza materială a istoriei universale (p. 15—16). De asemenea este de reţinut sublinierea ideilor iluministe, antifeudale ale lui Fichte, critica făcută de el despotismului.

Analiza ideilor social-politice ale lui Fichte are în vedere, cum subliniam mai sus, şi tendinţele sale naţionaliste, supraaprecierea rolului popoarelor germanice, idei care evidenţiază din plin limitele burgheze ale gîndirii lui Fichte. Ideile reacţionare ale lui Fichte cum arată autorul, sînt legate, de fapt, de trecerea sa, mai ales după 1802, pe poziţiile compromisului cu forţele sociale reacţionare, trecere care are drept consecinţă părăsirea de către Fichte a programului burghezo-democrat pe care-l apărase pe vremea revolu-

[1] Т. И. Ойзерман, *Философия Фихте* Издательство „Знание” Москва, 1962.
[2] *Ibidem*, p. 4.

ţiei burgheze, pierderea optimismului de odinioară şi chiar a speranţelor în rolul înnoitor al filozofiei în viaţa socială.

În cap. II, *Voluntarismul idealist-subiectiv al lui Fichte*, este analizată filozofia acestuia ca moment al filozofiei clasice germane. Merită a fi subliniată aici claritatea cu care autorul reuşeşte să prezinte cititorului întortocheatele argumentări ale *Doctrinei ştiinţei* şi, bineînţeles, argumentata critică a idealismului subiectiv fichtean. În esenţă, conţinutul capitolului e următorul: Fichte se situează pe linia criticii „de la dreapta" a lui Kant. Pornind de la contradicţiile filozofiei kantiene, el îşi construieşte un sistem propriu, care reprezintă nu o rezolvare a tuturor contradicţiilor, cum se autoiluziona Fichte ci o formă de idealism subiectiv. Acesta e, de fapt, sensul întregii argumentări fichteene în jurul actului constituirii „Eului", „Non-Eului" şi a divizibilităţii lor în „Eu".

Interesantă este aici sublinierea deosebirii dintre Fichte şi alţi idealişti subiectivi, (p. 22—23). Poziţia dialectică şi optimismul său îl distanţează pe Fichete de Berkeley şi de idealiştii subiectivi contemporani. Ideea activităţii (That-Handlung) ca esenţă a omului, observă autorul, este marea idee dialectică care la Fichte apare în formă mistificată ca activitate a „Eului", ca voluntarism.

Deşi capitolul următor al lucrării se va ocupa în special de dialectica lui Fichte, autorul analizează în cap. II principala idee dialectică din filozofia lui Fichte, arătînd că valoarea ei deosebită constă în sesizarea unităţii teoriei şi practicii, a „libertăţii ca necesitate înţeleasă" (p. 25). Aceasta îl „deosebeşte — arată autorul — pe raţionalistul Fichte de voluntarismul antiintelectualist al filozofilor burghezi contemporani". Fichte ghiceşte, observă autorul, ideea „despre rolul practicii, rolul activităţii de muncă în viaţa socială" (p. 26). Aceasta însă — arată autorul — prin interpretarea idealistă a esenţei cunoaşterii, prin mistificarea istoriei omenirii, lui Fichte rămînîndu-i complet străină activitatea reală, istorică-socială.

Cap. III, *Dialectica idealistă a lui Fichte* — de fapt partea centrală a lucrării —, caracterizează multilateral şi cu deosebită claritate rolul lui Fichte în procesul constituirii dialecticii în forma sa abstract-speculativă. Cu acest prilej, autorul dă scurte, dar precise caracterizări ale rolului fiecărui reprezentant al filozofiei clasice germane. Subliniem în acest sens referirile la Kant (p. 28—30), care, împreună cu alte pagini privind legătura dintre Kant şi Fichte, lasă să se desprindă ideea legăturii dintre sistemele filozofilor clasici germani, ideea unităţii procesului de elaborare conştientă a dialecticii în filozofia clasică germană.

Fichte, arată autorul, priveşte dialectica chiar „ca proces real de dezvoltare a existenţei şi cunoaşterii, ca metodă a cunoaşterii" (p. 29), făcînd astfel un pas înainte faţă de Kant. Dialectica e considerată astfel şi ca dialectică a obiectului, nu doar a conştiinţei subiective, deşi aceasta cu preţul creării obiectului de către subiect, *Doctrina ştiinţei* fiind totodată doctrina despre constituirea obiectului ştiinţei şi a ştiinţei însăşi prin activitatea Eului. Analiza celor trei principii ale filozofiei lui Fichte desprinde cu acest prilej sensul lor raţional, conţinutul dialectic al tratării lor, şi anume relaţia dialectică dintre subiect şi obiect. Ca dialectician, scrie autorul, „Fichte înţelege că automişcarea, autodeterminarea, nu-i posibilă fără interacţiune... Nu este subiect fără obiect" (p. 31). Ca idealist însă, Fichte prezintă obiectul ca produs al subiectului însuşi şi de aici decurge imposibilitatea tratării obiective a dialecticii subiect-obiect în speculaţiile fichteene despre teză, antiteză şi sinteză, a căror înlănţuire autorul o înfăţişează foarte clar.

Subliniind rolul important al lui Fichte în constituirea problematicii dialecticii, autorul insistă totodată asupra limitelor dialecticii lui Fichte. La Fichte nu este vorba de dialectica obiectelor înseşi. El nu poate reda dialectica obiectivă a fenomenelor (p. 34—35). El nici măcar nu numeşte metoda sa „dialectică", ci doar „antitetică".

Din concluziile dialectice ale filozofiei lui Fichte (p. 35—44) reţinem cîteva pe care autorul le analizează cu multă claritate. Este vorba, în primul rînd, de ideea transformării subiectivului în obiectiv în procesul activităţii oamenilor (p. 36), deşi Fichte, observă autorul, o exprimă în formă speculativă, mistificînd procesul real, prezentînd natura ca o consecinţă a activităţii umane. De asemenea merită a fi subliniată analiza rolului lui Fichte în punerea problemelor logicii dialectice şi a dialecticii categoriilor. Totuşi, în aceste probleme, Fichte rămîne departe de adevărul dialecticii. Astfel, în problema categoriilor, el îşi reduce sarcina la a le deduce pe toate din noţiunea subiectului absolut şi la a dovedi că aceasta este suficient pentru constituirea sistemului cunoaşterii. Contradicţia însăşi este privită de Fichte în mod subiectiv ca contradicţie a gîndirii (p. 45). Abia Schelling şi, mai ales, Hegel au arătat caracterul obiectiv al contradicţiei, rămînînd însă tot pe terenul idealismului (deşi al idealismului obiectiv), dovedind imposibilitatea tratării ştiinţifice a acestei probleme-cheie a dialecticii, care-şi capătă rezolvarea deplină numai în filozofia marxistă (p. 45—46).

Acesta este, pe scurt, conţinutul lucrării prof. T. I. Oizerman, principalele probleme pe care le analizează cu competenţă şi claritate, ceea ce face ca lucrarea să fie utilă atît specialiştilor, cît şi cercurilor largi de cititori.

În încheiere, fără a diminua incontestabilele merite ale lucrării şi nici valorosul aport adus de autor în analiza marxistă a filozofiei lui Fichte, vom face cîteva observaţii asupra unor probleme care ne par discutabile şi asupra unor probleme care ne par incomplet tratate.

Deosebind idealismul subiectiv fichtean de idealismul subiectiv contemporan (p. 23), autorul subliniază pe drept latura meritorie a lui Fichte — înţelegerea activităţii ce esenţă a omului —, dar lasă în afara discuţiei faptul că Fichte nu este consecvent în susţinerea acestei idei, după 1800 el încercînd a dovedi dependenţa „Eului" de Dumnezeu, prezentînd „Eul" ca inert, pasiv.

Aici mai trebuie observat însă că autorul nu extinde şi în cap. II şi III deosebirea dintre cele două perioade din activitatea lui Fichte, deosebire pe care o face în cap. I şi care e, de fapt, valabilă şi în caracterizarea filozofiei, a dialecticii la Fichte. Mai mult, cap. II are în vedere exclusiv diversele expuneri ale *Doctrinei ştiinţei* şi nu şi *Menirea omului* (1800), în care este marcată trecerea lui Fichte la o nouă perioadă, trecere ale cărei cauze, trebuie menţionat, meritau a fi tratate mai pe larg.

În ceea ce priveşte dialectica lui Fichte, trebuie menţionat că problemele tratate de autor impuneau şi alte concluzii semnificative. Semnalăm în acest sens ideea „puterii negativului" pe care o va amplifica Hegel, ideea dezvoltării în cunoaştere, ideea deducerii dialectice a legilor gîndirii, precum şi bogata idee dialectică a libertăţii şi acţionării.

După cum am subliniat şi mai sus, lucrarea este, în ansamblu, reuşită, bogată în conţinut, problemele bucurîndu-se de o tratare clară şi exactă, dînd o imagine bogată asupra înflăcăratului apărător al libertăţii, umanistului şi marelui filozof Fichte şi aducînd astfel un aport la cunoaşterea unuia dintre momentele importante din istoria filozofiei premarxiste.

Al. Boboc

Un studiu recent despre Denis Diderot

Editura Academiei de Ştiinţe din Ungaria a luat iniţiativa să tipărească, în colecţia „Studia Philosophica", unele cercetări ale filozofilor maghiari în domeniul materialismului dialectic şi al materialismului istoric, al logicii, istoriei filozofiei şi esteticii. Volu-

mele sînt editate în limbile rusă, engleză, franceză, germană, pentru a fi citite cu uşurinţă de oamenii de ştiinţă de peste hotare, care să poată astfel cunoaşte principalele realizări ale filozofiei marxiste din Ungaria.

Primul volum, recent publicat în limba rusă, *Logica lui Aristotel* de Pál Sándor, după o analiză amănunţită a condiţiilor sociale, economice şi filozofice ale epocii, înfăţişează cu competenţă contribuţia lui Aristotel la dezvoltarea logicii. Al doilea volum, editat în limba franceză, *Denis Diderot — une grande figure du matérialisme militant du XVIIIe siècle* [1], este scris de profesorul József Szigeti, directorul Institutului de filozofie al Academiei de Ştiinţe din Ungaria. Lucrarea, deosebit de documentată, dovedeşte o profundă cunoaştere a materialismului francez din secolul al XVIII-lea. J. Szigeti cercetează procesul formării fizionomiei intelectuale şi filozofice a lui Diderot, substratul influenţei exercitate de el asupra contemporanilor săi şi asupra generaţiilor viitoare, condiţiile social-istorice ale epocii, principalele probleme morale şi social-politice care l-au frămîntat. El analizează cu competenţă filozofia materialistă a lui Diderot, limitele şi valoarea ei.

Ridicînd perdeaua istoriei asupra apariţiei primului tom al *Enciclopediei* şi asupra răsunetului acestei opere revoluţionare de mari proporţii, asupra atacurilor violente ale reacţiunii contemporane, asupra intrigilor episcopului Jean François Boyer pe lîngă Ludovic al XV-lea pentru interzicerea celorlalte volume, autorul evidenţiază capacitatea şi îndrăzneala lui Diderot, hotărîrea şi curajul său de a ţine piept tuturor uneltirilor, lupta sa împotriva asupririi feudale, împotriva idealismului, împotriva influenţei bisericii. „Dacă cineva şi-a închinat viaţa întreagă — scrie Engels — *entuziasmului pentru adevăr şi dreptate* — luînd fraza în sensul bun —, un astfel de om a fost, de exemplu, Diderot" [2]. El a grupat în jurul *Enciclopediei* — această monumentală clădire ideologică a secolului al XVIII-lea — spiritele înaintate ale Franţei, ducînd cu pasiune lupta împotriva edificiului şubred al feudalismului şi pregătind, prin teoriile sale filozofice, însuşi textul *Declaraţiei drepturilor omului*, contribuind la elaborarea ideilor revoluţiei franceze. Marele filozof francez materialist şi ateu avea o pregătire cu adevărat enciclopedică. Era stăpînit parcă de un torent de idei [3] vii, noi, revoluţionare. Bazîndu-se pe cunoştinţe ştiinţifice serioase, el a reuşit să ajungă la adevărate descoperiri care ulterior au fost verificate de experienţă, de practică, de viaţă. Gîndirea lui Diderot era dialectică [4], operele lui cele mai de seamă sînt închegate sub forma unor dialoguri care se dezvoltă impetuos în fluxul şi refluxul meditaţiilor sale, în întrebări şi răspunsuri care caută, tatonează, emit unele supoziţii, încearcă să le verifice, să le judece sub toate aspectele, face unele previziuni ştiinţifice. Dialogurile sale sînt vii, imaginative, în continuă dezvoltare, cu înaintări, opriri, reveniri, ezitări şi presupuneri pline de îndrăzneală, pe căi încă uneori nebătătorite, care după aceea vor fi încercate de savanţi, obţinînd frumoase rezultate. Filozofui maghiar ne dă unele exemplificări interesante în acest sens (p. 29).

În primul capitol al cărţii, „Deismul, ruptură completă cu Dumnezeu", profesorul

[1] Akademiai Kiadó, Budapest, 1962. Cele două volume următoare care se pregătesc în seria „Studia Philosophica" vor apărea în limbile engleză şi germană: *Studies in Historia of Materialism* de acad. László Mátrai (o culegere de studii de istoria filozofiei) şi *Anfang der Erkenntnis* de profesorul László Erdei, care analizează critic primul capitol al logicii hegeliene.

[2] F. Engels, *Ludwig Feuerbach şi sfîrşitul filozofiei clasice germane*, ed. a 2-a, Bucureşti, Edit. P.M.R., 1949, p. 34.

[3] „Diderot ne possède pas ses idées, mais ses idées le possèdent ; il les subit, pour en réprimer la fougue et les ravages" (Taine).

[4] F. Engels a subliniat caracterul dialectic al gîndirii lui Diderot. În *Dezvoltarea socialismului de la utopie la ştiinţă* (Edit. P.C.R., 1945, p. 27) el scrie: „În afară de filozofia propriu-zisă, ei (materialiştii francezi. — S.O.) erau deopotrivă în stare să creeze capodopere de dialectică: amintim numai de *Nepotul lui Rameau* al lui Diderot şi de *Discursul asupra inegalităţii dintre oameni* al lui Rousseau".

J. Szigeti analizează opera de maturitate a lui Diderot, *Cugetările filozofice* (1746), în care el se manifestă ca un gînditor deist în luptă împotriva „dogmelor inumane şi nerezonabile ale creştinismului" (p. 6). Diderot este hotărît să înlăture din mintea şi din inima oamenilor acest „Dumnezeu care ţine aşa de mult la merele sale şi atît de puţin la copiii săi" ! ! — scrie cu ironie filozoful maghiar, J. Szigeti. Adîncindu-se în analiza deismului, prof. I. Szigeti nu subliniază însă, după părerea noastră, suficient de pregnant că aceste cugetări filozofice ale lui Diderot admit existenţa lui Dumnezeu mai mult oficial. În Anglia, deismul apăruse imediat după revoluţia ce se încheiase cu un compromis de clasă ; el era socotit necesar pentru a ţine în frîu masele oprimate. Gînditorii francezi progresişti au adoptat aproape imediat acest sistem filozofic, adaptîndu-l necesităţilor istorice şi luptei de clasă din ţara lor. Deismul a devenit *o armă* împotriva absolutismului, dar, totodată, şi o pavăză ideologică împotriva mişcărilor ţărăneşti. Deismul lui Voltaire nu a devenit cu adevărat revoluţionar decît sub pana lui Diderot. Voltaire a deschis lupta împotriva bisericii catolice reacţionare, aliatul principal al monarhiei absolute, împotriva religiei în general, împotriva absolutismului. Diderot va continua această luptă cu căldura şi entuziasmul talentului său ; el va găsi argumente spirituale şi convingătoare împotriva dogmelor religioase, a revelaţiei şi a instituţiilor bisericii, a moravurilor clerului. Proba teleologică a existenţei lui Dumnezeu va fi definitiv abandonată de către Diderot o dată cu aprofundarea studiilor sale în chimie, fiziologie şi mecanică. Putem spune, întărind explicaţiile profesorului J. Szigeti, că nesiguranţele şi îndoielile lui vor fi risipite în cercetările sale ştiinţifice.

În al doilea capitol al cărţii, „Materialismul ateu", autorul maghiar ne arată că, cu toate că Diderot admisese iniţial teza creaţionistă, el concepea universul ca avînd legi şi necesităţi imanente care exclud posibilitatea unei intervenţii exterioare. Bazîndu-se pe descoperirile ştiinţelor naturii, Diderot ironizează conceptul teologic-filozofic al cauzei finale care i se pare lipsit de bun-simţ, şi caută cauzele reale, materiale, aprofundînd tezele lui Newton, Mussenbrock, Malpighi, Nieuwentit etc. (p. 15).

În 1749 Diderot expune convingător argumentele sale în favoarea ateismului, atribuindu-le savantului orb Saunderson, grăbindu-se însă să adauge şi de data aceasta că nu sînt propriile lui teorii. Pe cînd Voltaire, exprimînd interesele marii burghezii în luptă cu feudalismul, rămîne deist, Diderot, reprezentînd mica burghezie citadină şi masele populare de la oraşe şi sate pe cale de a se proletariza, ajunge să depăşească deismul, arată profesorul J. Szigeti, şi să ajungă la materialismul ateu.

În al treilea capitol, „Enciclopediştii, revoluţia industrială şi lupta de clasă", autorul cărţii înfăţişează starea precară a agriculturii din Franţa feudală, mizeria ţărănimii, luxul şi desfrîul monarhiei şi a nobililor, reflectate dramatic în paginile *Enciclopediei*.

Problema progresului industrial l-a preocupat pe Diderot, care, în *Enciclopedie*, îi acordă un loc însemnat. El considera însă că singură agricultura reprezintă o muncă productivă şi totul era învăluit la el în iluzii fiziocratice. În articolele sale din *Enciclopedie*, în *Prospectul* şi în studiul său asupra *Interpretării naturii*, gîndirea lui Diderot este pătrunsă de dorinţa de progres, de ideile revoluţiei industriale, ale producţiei mecanizate, pe care le observa în industria engleză. Aplicaţiile tehnice ale ştiinţei prezintă un puternic interes pentru Diderot. Pompa de vapori a mecanicului Newcommen, care funcţiona încă pe atunci pe malurile Senei şi în unele mine franceze, a concentrat îndelung atenţia sa. Diderot afirmă în repetate rînduri necesitatea cooperării sistematice a ştiinţei cu industria ca o condiţie a progresului. Întreaga sa operă şi toată *Enciclopedia* sînt pătrunse de această idee, foarte nouă pe atunci. Fr. Bacon vorbise şi el despre legătura dintre ştiinţă şi practică, dar pe un plan abstract şi chiar utopic (*Nova Atlantis*). În timp ce el voia să reunească savanţii într-o aca-

demie, „Casa lui Solomon", ca ei să poată conlucra invenţiile lor în folosul producţiei, Diderot a vrut să-i scoată din academii pentru a-i trimite în întreprinderi, mai aproape de maşini, de practică.

Filozoful maghiar ne arată că, dacă Diderot n-a reuşit să-i convingă pe academicienii timpului său să se aplece asupra maşinilor, el s-a dus în ateliere şi a stat îndelung de vorbă cu muncitorii asupra vieţii şi muncii lor, asupra dorinţelor şi nevoilor lor, a încercat să lucreze alături de ei la maşini, pentru a fi astfel în măsură să explice în *Enciclopedie* arta de a munci bine. De fapt, el nu dorea apropierea savanţilor de ateliere numai pentru a perfecţiona tehnica, ci mai ales pentru îmbogăţirea cunoştinţelor ştiinţifice ale muncitorilor în vederea dezvoltării conştiinţei lor sociale, precizează J. Szigeti.

Diderot acorda, de asemenea, o deosebită importanţă educativă şi morală artelor, care, după el, aveau menirea să trezească conştiinţa socială a maselor. El cere totodată oamenilor de ştiinţă ca lucrările lor să fie pe înţelesul celor mulţi. El scrie : „Să ne grăbim să facem filozofia populară. Dacă vrem ca filozofii să păşească înainte, să apropiem poporul de punctul la care au ajuns filozofii" (p. 28). Proslăvirea muncii şi a caracterului său creator au fost elemente noi, moderne în concepţia lui Diderot, just evidenţiate în lucrarea filozofului maghiar.

Descoperirea relaţiei dintre ştiinţă şi producţie l-a îndepărtat pe Diderot de deism, arată profesorul Szigeti în al patrulea capitol al cărţii sale, „Ştiinţele noi şi filozofia". Diderot ajunge să respingă definitiv ideea de divinitate. În lucrarea sa *Cugetări asupra interpretării naturii* (1754), el se gîndeşte să se limiteze numai la explicarea felului cum decurg fenomenele, la succesiunea lor cronologică, fără să mai încerce să desluşească cauzele fenomenelor din natură (*causa causarum*). Observînd anumite deficienţe ale materialismului mecanicist (Hobbes, Locke), Diderot încearcă să le depăşească. Face o analiză critică progreselor mecanicii, legate de Copernic, Kepler, Galileu şi Newton, şi socoteşte insuficiente metodele matematice ale mecanicii analitice, preconizînd dezvoltarea fizicii experimentale şi a altor ştiinţe noi pe care vrea să le integreze în filozofie, fără să neglijeze mecanica.

J. Szigeti are un punct de vedere personal şi interesant în problema dacă Diderot a cunoscut sau nu activitatea ştiinţifică a lui Lomonosov şi manualul său de istorie, care tocmai fusese tradus în limba franceză. Lomonosov stabilise primul o apropiere între aurora boreală şi electricitate. Or, Diderot, în *Interpretarea naturii*, afirmă ipoteza că aurora boreală ar fi „un curent de substanţe electrice". Şi filozoful maghiar discută aprins această problemă de filiaţie a unei idei a lui Lomonosov, care apare apoi într-un studiu al materialistului francez, mai mult ca să evidenţieze că Diderot era un gînditor practic care desprinsese ideile cele mai interesante ale contemporanilor săi pentru a tinde spre noi concluzii (p. 34), că el avea un simţ înnăscut al noului, al ineditului, că era însetat de posibilităţile de evoluţie ale viitorului, de noi descoperiri, că folosea toate ipotezele care i se păreau logice şi coerente. El nădăjduia în progresul ştiinţelor naturii, al anatomiei, chimiei, fizicii experimentale, al teoriei electricităţii etc.

Pătrunderea acestor ştiinţe în gîndirea filozofică a ridicat însă probleme complexe, la care Diderot nu a putut întotdeauna să răspundă. El nu sesizează deosebirea *calitativă* dintre cunoaşterea senzorială şi cea logică. Problema unicităţii în multiplicitate îl frămîntă îndelung. Într-una din operele sale, Engels semnalase că unitatea reală a lumii era un postulat deosebit de greu al filozofiei şi că demonstrarea acesteia nu se poate face decît anevoie, tocmai pentru că unitatea universului se află în materialitatea sa şi că nu poate fi verificată altfel decît în funcţie de descoperirea tot mai completă a formelor mişcării şi evoluţiei materiei. Gîndirea filozofică a lui Diderot, descătuşată de prejudecăţi teologice, este convinsă de unitatea lumii, care nu poate fi demonstrată decît prin cooperarea ştiinţelor naturii cu filozofia. El sfătuieşte pe cercetătorii ştiinţelor naturii să

stabilească ipoteze pentru a explica diferitele fenomene şi conexiunile lor. Unele dintre presupunerile pe care le-a făcut Diderot au fost adevărate profeţii ştiinţifice, cum a fost aceea a conexiunii dintre electricitate şi magnetism, teoria vibraţiei solidelor sau ideea filiaţiei comune a fiinţelor vii. Toate ipotezele sale tind la demonstrarea unităţii materiale a lumii şi la stabilirea unui sistem unic al naturii.

În capitolele următoare, profesorul J. Szigeti analizează „Etapele materialismului mecanicist" şi „Ideea materialistă a evoluţiei". El precizează că Diderot a combătut cu îndrăzneală şi sub toate variantele idealismul timpului său, idealismul teologic obiectiv cît şi cel subiectiv al lui Berkeley [1]. El şi-a depăşit marii săi contemporani, punînd în centrul concepţiei sale filozofice problema evoluţiei. În *Scrisoare asupra orbilor* (1749), Diderot subliniază — şi argumentele matematicianului orb Saunderson dovedesc clar — că numai ideea evoluţiei poate să distrugă dogmele idealiste ale deismului. Douăzeci de ani mai tîrziu, în *Visul lui d'Alembert* (1769), Diderot pune această problemă cu şi mai multă vigoare şi claritate. Reflecţiile originale ale lui Saunderson premerg genetica din sec. al XIX-lea şi anumite teorii emise de acesta par a fi o primă formulare a teoriei selecţiei naturale, potrivit căreia numai fiinţele adaptate condiţiilor de viaţă pot să supravieţuiască, teorie pe care Darwin o va expune un secol mai tîrziu. În *Cugetări asupra interpretării naturii*, Diderot pusese problema variabilităţii speciilor şi a adaptării în procesul evoluţiei, în sensul întrebuinţat mai tîrziu de Lamarck, care va justifica această teorie prin importanţa deprinderilor şi a întrebuinţării sau inutilităţii anumitor organe. Generalizarea acestor teorii duce la formulările d-rului Bordeu din *Visul lui d'Alembert*, care spunea : „Organizarea determină funcţiile şi nevoile şi uneori nevoile influenţează organismul, şi această influenţă poate să meargă pînă la a produce organe şi a le transforma". Profesorul J. Szigeti observă că nu pot fi explicate alterările morfologice numai prin adaptarea directă. Completînd acest principiu prin cel al selecţiei naturale, Darwin a făcut să progreseze mult biologia. Cu toate că Diderot emisese clar principiul selecţiei naturale, el nu a fost însă în măsură să lege aceste două principii. Istoricii biologiei consideră pe Goethe, Lamarck şi Geoffroy de Saint-Hilaire ca precursori ai darwinismului, dar profesorul J. Szigeti este de părere că ar trebui adăugat şi numele lui Diderot, care prevăzuse ideile cele mai de seamă ale sintezelor lor viitoare.

În cap. al şaptelea, autorul analizează *limitele ideii mecaniciste a evoluţiei* în gîndirea lui Diderot şi înfăţişează aceste limite, legîndu-le de problema timpului şi de raportul dintre materia vie şi cea moartă, declarînd chiar că materia neînsufleţită poate să se transforme în materie vie şi că o statuie de marmură poate să se transforme în materie hrănitoare dacă, fărîmată în bucăţi şi amestecată cu pămînt, va deveni solul în care se vor dezvolta, de pildă, legumele care vor hrăni fiinţele vii. J. Szigeti observă că această afirmaţie, aparent paradoxală, este de fapt un gînd profetic, căci, aşa cum au arătat azi biochimiştii sovietici, transformarea substanţelor organice în celula vie are o importanţă primordială în explicarea originii vieţii.

În ultimul capitol, autorul ne arată cauzele limitării gîndirii lui Diderot, care trebuie căutate atît în nivelul scăzut de dezvoltare a ştiinţelor naturii din vremea sa [2], cît şi în

[1] „În ceea ce-i priveşte pe materialişti, iată ce spune despre Berkeley — scrie Lenin — cea mai proeminentă figură a enciclopediştilor, Diderot : «Sînt denumiţi *idealişti* filozofii care, admiţînd numai propria lor existenţă şi existenţa senzaţiilor ce se succed în interiorul nostru, nu admit nimic altceva. Extravagant sistem, care n-a putut, după părerea mea, să fie creat decît de nişte orbi ! Şi acest sistem, spre ruşinea minţii omeneşti şi spre ruşinea filozofiei, e cel mai greu de combătut, deşi e cel mai absurd»", (V. I. Lenin, *Materialism şi empiriocriticism*, în *Opere*, vol. 14, Bucureşti, E.S.P.L.P., 1954, p. 25).

[2] În recenzia asupra ediţei franceze a „Textelor alese" de Paul d'Holbach din „Probleme de filozofie", 1959, nr. 3, p. 180—

condiţiile sociale ale epocii sale. Diderot nu admitea decît un singur fel de a revoluţiona societatea în care trăia : era destul de naiv ca să creadă că revoluţionarea se va face de sus în jos. După cum Voltaire s-a dus la Berlin să filozofeze cu Frederic cel Mare, tot aşa Diderot a crezut că aşa-numita „Semiramida Nordului", Ecaterina a II-a, va face o viaţă mai omenească supuşilor săi ! ! Democratismul lui Diderot a fost limitat de încercările lui puerile de a face propagandă printre cei mari. „Evoluţia şi revoluţia au rămas pentru el adiacente, exterioare una alteia, fără să se unească niciodată într-o dialectică a progresului" (p. 83). El nu a înţeles că evoluţia pregăteşte revoluţia, care va servi drept punct de plecare pentru o nouă evoluţie, pe un plan superior. Diderot credea în necesitatea unor reînnoiri morale a societăţii ; el proclama necesitatea legării ştiinţei de producţie, extinderea stăpînirii omului asupra naturii, pentru a obţine abundenţa, ridicarea nivelului de viaţă al poporului şi fericirea publică, dezvoltarea de bunuri materiale şi spirituale ; el nu a înţeles însă că acumularea şi concentrarea mijloacelor de producţie în mîinile unei minorităţi nu se putea face decît cu preţul mizeriei maselor largi. Imaginaţia şi puterea de gîndire a lui Diderot au pus unele probleme pe care nu le-au rezolvat decît Marx, Engels şi Lenin, dar el are meritul de a fi pregătit, mai mult ca toţi ceilalţi gînditori materialişti premarxişti, ogorul filozofic al gînditorilor socialişti din secolul al XIX-lea, conclude prof. J. Szigeti.

În lucrarea sa, profesorul J. Szigeti a reuşit să ne dea o vedere de ansamblu asupra operei filozofice a lui Diderot şi să sublinieze ceea ce a rămas valabil şi viu din această operă, roadele ei în epocile următoare, precum şi *limitele* gîndirii lui. Concepţia lui Diderot despre lume, o lume în esenţă materială, o lume sensibilă, în mişcare, plină de contradicţii, îl apropie de gîndirea modernă materialist-dialectică. Limitele gîndirii lui sînt acelea ale clasei sale sociale. Important este că „iluminismul francez din secolul al XVIII-lea şi în special *materialismul francez* nu au fost numai o luptă împotriva instituţiilor politice existente, ci şi, în aceeaşi măsură, o luptă *făţişă şi declarată* împotriva *metafizicii secolului al XVII-lea* şi împotriva *oricărei metafizici*, în special împotriva metafizicii lui Descartes, Malebranche, Spinoza şi Leibniz". Diderot este cel mai viu şi mai activ luptător dintre contemporanii săi şi rolul său este deosebit de important în pregătirea ideologică a revoluţiei franceze.

Ni se pare însă o lipsă faptul că profesorul J. Szigeti nu s-a ocupat în studiul său nici de concepţiile estetice şi nici de cele etice ale lui Diderot. Omul nou pe care *Enciclopedia* căuta să-l formeze trebuia să fie moral, şi el va săvîrşi binele nu din teama unei sancţiuni divine, ci conform firii lui, pentru că aspiră la fericire pentru el şi pentru oameni în general. Virtutea înţeleaptă duce la fericire ; fericirea însă izvorăşte din plăcere şi devine scopul ultim al umanităţii : „Binele obştesc trebuie să fie principiul suprem al purtărilor noastre", scrie el în articolul *Societate*. Fericirea individuală se împlineşte prin cea colectivă. Gîndirea social-politică a lui Diderot, cu tot ascuţişul ei antifeudal, are însă un caracter limitat din punctul de vedere al programului său de reforme, program văzut prin prisma poziţiei sale de clasă.

Lucrarea la care ne referim nu menţionează de asemenea vasta corespondenţă a lui Diderot, care are totuşi o valoare nu numai literară, ci şi filozofică. Prin ea putem desluşi unele trăsături originale ale firii lui, putem urmări intuiţiile unui spirit care a depăşit cu mult epoca sa, putem urmări talentul lui în organizarea luptei ideologice. Putem sur-

191, T. S. Batişceva spune că „nici Holbach, nici Diderot, nici chiar Buffon nu au putut fundamenta cu toată consecvenţa principiul evoluţiei. Dar ar fi fost oare posibil acest lucru în vremurile lor? Cu toate acestea, principiul evoluţiei a fost, în ultimă instanţă, ipoteza care-i satisfăcea cel mai mult, şi în aceasta constă meritul lor. Previziunea lor filozofică a fost determinată de descoperirile ştiinţifice. Nivelul scăzut al ştiinţelor naturii ne explică însă şi justifică şovăielile care-i caracterizau şi chiar contradicţiile lor".

prinde preocupările sale social-politice, felul cum au luat naștere operele sale mai de seamă, diferite dialoguri premergătoare, diferite frămîntări, idei, anecdote și materiale pe care le va folosi ulterior în scrierile sale. Scrisorile lui Diderot ne permit să-l înțelegem mai bine și să pătrundem în adîncurile mai puțin cunoscute ale personalității sale și în însuși caracterul creației sale filozofice și sociale.

În ansamblul ei, cartea profesorului J. Szigeti reflectă o cercetare originală și pune probleme deosebit de interesante. Ea este valoroasă și utilă. Socotim bine venită inițiativa Academiei de Științe din Ungaria de a prezenta în limbi străine cercetări recente ale filozofilor marxiști din această țară, care pot fi astfel mult mai ușor cunoscute și în străinătate.

Sanda Oroveanu

O carte mexicană de etică[1]

Cartea *Principiile eticii sociale* cuprinde ideile expuse în cursurile de etică ținute de Francesco Larroyo în Institutele de cultură medie. Prin problematică, prin nivelul său teoretic și prin bogata documentare științifică, lucrarea depășește însă nivelul unui manual de școală, putînd fi încadrată în rîndul lucrărilor cu profil științific.

Autorul își propune să dezbată în cele patru capitole mari ale cărții problemele eticii pe care le consideră capitale, și anume : 1) problema esenței actului etic ; 2) problema aprecierii morale ; 3) problema obligativității morale și 4) problema realizării valorilor morale — binele și progresul moral.

Pentru a înțelege modul în care sînt tratate aceste probleme este necesar să ne oprim asupra concepției teoretice generale a autorului.

În introducerea cărții, Larroyo, în măsura în care situează etica în cadrul general al filozofiei, își precizează poziția în ceea ce privește definirea filozofiei pe care o reduce la o doctrină a culturii, o reflexie asupra formelor și legilor culturii (p. 37).

„Filozofia autentică — susține el — este filozofia culturii" (p. 52).

Apreciind intenția autorului de a combate considerarea filozofiei ca o știință „metafizică", speculativă, nu putem fi de acord nici cu definiția pe care acesta o dă filozofiei. Filozofia nu este o simplă reflectare a reflectării realității în formele culturii, ci reflectă legile cele mai generale ale naturii, societății și gîndirii. Modul în care Larroyo concepe filozofia exclude din sfera acesteia ontologia, adică studiul realității obiective, independente de conștiința omului. Dar nu atît în mutilarea obiectului filozofiei constă caracterul neștiințific al definiției date de Lorroyo, cît în esența sa idealist-subiectivă.

Conștiința este considerată ca fiind singurul obiect al filozofiei, deoarece 1) ea ar determina realitatea obiectivă și 2) ea ar explica geneza și caracteristicile formelor culturii. „Nu pot exista fenomene independente de conștiință — susține Larroyo, situîndu-se pe o poziție idealist-subiectivistă — , toate depind de conștiință în mod egal, pentru că toate sînt rezultatul sintezei". (p. 48). Prin sinteză, Larroyo înțelege legea fundamentală a conștiinței datorită căreia este unificată pluralitatea elementelor și conexiunilor lumii externe : obiectul este rezultatul unificării elementelor (p. 49—50), percepția, o sinteză a senzațiilor, conceptul, un punct de vedere selectiv al conștiinței față de o pluralitate de obiecte, categoriile sînt considerate ca fiind cele mai generale moduri de conexiune. Deși se situează pe o poziție net kantiană, autorul încearcă totuși să-l corecteze pe Kant, negînd existența lucrului în sine. „Nu se pot contempla — scrie el — «lucruri în sine», numite viață, spirit, materie etc.", dar nu pentru

[1] Francesco Larroyo, *Los principios de la etica social*, Mexico, Editorial Porrua, S. A., 1961.

că acestea ar putea fi cunoscute prin activitatea practică-ştiinţifică a omului, nu pentru că pe baza *acesteia* legile şi structura lor internă s-ar *reflecta* în conştiinţă, ci pentru că „conştiinţa, pentru a fi activă, le supune legilor sale, le transformă în obiecte" (p. 50). Inversînd deci raportul real dintre existenţă şi conştiinţă, Larroyo se situează pe o poziţie kantiană în esenţă, condiţionînd unitatea ontologică a lumii de unitatea unui subiect absolut, atemporal şi asocial (nu este vorba în concepţia sa de un subiect individual, ci de o conştiinţă şi sinteză în general; cf. p. 50).

Poziţia sa subiectivist-constructivistă iese cu claritate în evidenţă atunci cînd îşi exprimă ideile referitoare la natură şi cauzalitate. Natura este, după el, „ o imagine a universului pe care omul de ştiinţă o construieşte servindu-se de anumite concepte, printre care îşi găseşte locul principiul cauzalităţii" (p. 89), cauzalitatea nefiind altceva decît un pretext de lucru al naturalistului, un principiu regulator, folosit de naturalist pentru „a inventa o imagine a universului extern". (p. 91).

Cele cîteva citate date sînt concludente pentru caracterizarea şi încadrarea lui F. Larroyo în curentul *idealismului critic* (denumirea neokantianismului mexican), ale cărui trăsături specifice principale sînt tocmai considerarea filozofiei drept o doctrină a culturii şi încercarea de a-l „corecta" pe Kant prin respingerea „lucrului în sine"[1].

Am insistat asupra poziţiei filozofice a lui Larroyo, deoarece ea explică contradicţiile prezente în încercările sale de a pune şi rezolva, pornind de la cerinţele practicii social-istorice, probleme importante, cum ar fi definirea eticii ca ştiinţă, caracterul istoric al moralei şi al concepţiilor etice, rolul factorului social în determinarea lor, problema metodei cercetării etice etc.

*

Definind etica, F. Larroyo face de la început o distincţie importantă: deosebeşte moralitatea, prin care înţelege teritoriul culturii constituit din norme, de etică, aceasta fiind ştiinţa care are drept obiect moralitatea. Întrucît moralitatea este constituită din norme, etica este o ştiinţă *normativă* şi, în măsura în care norma presupune ideea de valoare, etica este şi o ştiinţă *axiologică*. Etica este considerată de Larroyo ca o ştiinţă riguroasă, care conţine „adevăruri fundamentale" ce pot fi cunoscute şi demonstrate, care se constituie în sistem, posedă o metodologie proprie, prezentînd deci valoare gnoseologică cu implicaţii practice. Intervine însă viciul fundamental al concepţiei sale, care anihilează în esenţă cele afirmate: valoarea cognitivă a eticii se reduce la cercetarea unor „unităţi de cunoaştere", la studiul „conştiinţei normative sociale" (prin aceasta autorul înţelege conştiinţa necesităţii unei comportări în conformitate cu normele stabilite). Se petrece, în spiritul concepţiei sale generale, aceeaşi inversiune şi limitare: etica nu studiază, după părerea lui Larroyo, principiile, normele, valorile şi criteriile morale aşa cum se manifestă în mod obiectiv în relaţiile dintre oameni, nu explică legitatea social-istorică a procesului constituirii, dezvoltării şi funcţiei specifice pe care acestea o îndeplinesc în viaţa socială şi în transformarea conştiinţei oamenilor, ci începe cu cercetarea „conştiinţei" morale, care ar fi o reflectare a reflectării şi nu a realităţii morale. În felul acesta este negată importanţa practică a eticii, caracterul său normativ — critic şi activ — — lucru ce reiese de altfel din precizarea autorului după care etica nu descoperă noi imperative şi norme, ci *descrie* şi evaluează „conştiinţa normativă". Or, rolul activ, creator şi educativ al eticii ca ştiinţă normativă nu este numai acela de a *interpreta* conştiinţa morală, ci mai ales acela de a indica pe baza cunoaşterii relaţiilor sociale şi a tendinţelor lor istorice, perspective şi posibilităţi noi de dezvoltare a unor fenomene morale determinate, de a recomanda metode practice de întărire a elementelor valoroase în formare şi de a pune în lumină norme impuse tocmai de necesitatea social-istorică obiectivă. Larroyo

[1] Cf. Eli de Hortari, *Curentele filozofice contemporane din Mexic*, în „Probleme de filozofie", 1957, nr. 2.

contrazice în analiza sa definirea eticii ca o știință normativă, etica fiind de fapt, în concepția sa, o știință pur descriptivă.

Aceleași motive fac imposibilă explicarea consecventă a eticii ca știință care operează cu valori, această problemă avînd contingențe directe cu concepția general-filozofică. Ea presupune rezolvarea problemei determinismului și a libertății, a valorii, a scopului ultim, privite în raportul dintre ele și ierarhia lor. De aceea unele elemente care par inițial pozitive, în analiza făcută de Larroyo se reduc în ultimă instanță la formularea unor teze și nu la conținutul lor. Așa, de exemplu, Larroyo se situează pe o poziție justă negînd antinomia insolubilă, susținută în general de filozofii idealiști, dintre determinism și libertate. El susține, pe bună dreptate, că determinarea cauzală se întîlnește cu cea de evaluare în actul moral, ceea ce echivalează cu recunoașterea unității dintre necesitate și libertate.

Aici însă autorul tinde să reducă problematica etică la una gnoseologică, dînd curs liber subiectivismului și eclectismului.

În gnoseologia sa, el pleacă de la afirmația că actul psihic al cunoașterii este determinat cauzal, ajungînd la concluzia că antinomia dintre cauzalitate și libertate se șterge o dată cu adoptarea ideii că orice cunoaștere dotată cu valoare de adevăr presupune libertate, un act de preferință.

El nu observă însă caracterul obiectiv al relației dintre necesitate și libertate, nici rolul determinant al practicii social-istorice în procesul cunoașterii, înțeleasă ca reflectare a realității. În concepția sa, voința și decizia de a cunoaște sînt determinate subiectiv, și nu de o necesitate obiectivă, practică. Or, tocmai în procesul practicii social-istorice apare necesitatea evaluării obiectului, adică a raportării lui la totalitatea obiectelor cunoscute, în vederea realizării unei anumite finalități practice. Cu alte cuvinte, cunoașterea, ca reflectare, integrare și prelucrare a obiectului de către subiect, în măsura în care nu este o simplă percepere gratuită și pasivă, ci este determinată de *o necesitate practică* și urmărește reîntoarcerea activă, transformatoare a subiectului asupra obiectului, include în sine simultan atît înțelegerea, cît și aprecierea lui. Pe plan gnoseologic deci, fuziunea dintre cauzalitate și finalitate nu se realizează, după cum susține Larroyo, numai și în primul rînd în libertatea de a voi și decide cunoașterea adevărului, ci chiar la nivelul relației necesare dintre concept și valoare. Ca „structură intențională"[1] conceptul nu poate fi rupt de valoare, ci o presupune prin însăși natura și menirea sa. Nu există o determinare cauzală și una de apreciere, determinism și libertate, ca două fenomene care există separat și se exclud reciproc, ci o singură legitate a reflectării realității în procesul practicii sociale, în care finalitatea, înțeleasă ca expresie a interacțiunii subiect-obiect, constituie o formă specifică a determinismului universal. În concepția lui Larroyo, determinismul cauzal ca atribut al lumii fizice temporale și finalitatea care privește domeniul valorilor, nu sînt altceva decît două modalități de existență a conștiinței, două forme fundamentale de sinteză. Unitatea lor este dată de unitatea conștiinței. În felul acesta, raportul determinism - libertate - finalitate, care exprimă complexitatea *interacțiunii* istorice dintre subiect și obiect, este înlocuit cu o *funcție sintetică* specifică conștiinței, iar eliberarea omului pe baza cunoașterii legilor obiective și a activității sale în conformitate cu cerințele acestora, cu libertatea necondiționată a subiectului de a impune legi realității, activitatea practică în sensul ei cel mai larg, cu o activitate desfășurată pe plan ideal. Aceasta în ceea ce privește determinismul și libertatea luate în sens de categorii general filozofice, manifestate, în esență, în procesul istoric al cunoașterii.

În sens restrîns, strict psihologic și etic, Larroyo înțelege prin determinism determinarea necesară a actului de caracterul și motivele fiecărui subiect: „... Toate actele de voință, toate deciziile oamenilor, fie provocate de impuls, fie de reflecție, se mani-

[1] Cf. H. Wald, *Muncă, limbaj și gîndire*, în „Cercetări filozofice", 1962, nr. 1.

festă în aceste forme condiţionate..." (p. 85). Libertatea de a voi şi acţiona este limitată în acest fel de o constrîngere pur interioară, psihică, ereditară, manifestarea ei depinde de depăşirea contradicţiilor manifestate pe plan subiectiv.

În ambele sensuri, raportul determinism-libertate este înţeles ca un raport care se realizează pe planul exclusiv al subiectivului. Este de la sine înţeles că interpretarea subiectivist-psihologizantă a problemei determinismului şi a libertăţii nu poate constitui o bază ştiinţifică pentru înţelegerea valorii, scopului şi criteriului etic şi, în ultimă instanţă, a eticii ca ştiinţă.

Referindu-se la valoare, Larroyo scrie: „Valoarea este înainte de toate un *concept de relaţie*, adică un mod de a lega obiectele de la *mijloc* la *scop*" (p. 117). Definiţia nu este originală. Acelaşi punct de vedere este adoptat, printre alţii, de Goblot în *Logique des jugements de valeur* şi de Ribot, în *La logique des sentiments*[1]. Comentînd acest punct de vedere, filozoful idealist raţionalist Daniel Christoff [2] consideră că definiţia respectă gradualitatea şi supleţea valorilor, unitatea lor, obiectîndu-i imposibilitatea de a considera valoarea ca fiind o totalitate concretă.

Din punctul nostru de vedere, credem că lipsa fundamentală a definiţiei constă în însuşi sensul care i se atribuie relaţiei. Valoarea presupune într-adevăr o relaţie, dar în primul rînd *relaţia dintre scop, ca premisă ideală a acţiunii practice, pe de o parte, şi dezvoltarea legică a naturii şi societăţii, pe de altă parte, valoarea indicînd tocmai concordanţa dintre ele.* Aceasta este relaţia esenţială şi primordială faţă de care relaţia dintre mijloc şi scop este o relaţie derivată, subordonată. Relaţia dintre mijloc şi scop indică explicit numai valoarea acţiunii, adică gradul de eficacitate a activităţii desfăşurate pentru realizarea scopului. Într-o accepţie mai largă, relaţia mijloc-scop exprimă relativitatea scopurilor, dinamica lor, perspectiva istorică a finalităţii implicînd în ultimă instanţă valoarea.

Elementul pozitiv al considerării valorii ca relaţie între mijloc şi scop constă în faptul că presupune acţiune. Dar, acţiunea, în acest caz, este o acţiune limitată, nu exprimă cu necesitate şi în mod nemijlocit sensul de practică social-istorică, iar în al doilea rînd nu spune nimic în ceea ce priveşte caracterul subiectiv sau obiectiv al acţiunii: relaţia dintre mijloc şi scop se poate efectua tot aşa de bine pe plan subiectiv, ca şi pe plan obiectiv, în procesul activităţii practice.

Ceea ce este supărător din punctul de vedere al exigenţei unei demonstraţii logice strînse este insuficienta explicare a legăturii şi unităţii categoriilor de scop ultim, valoare, criteriu etic. Autorul consideră în mod just, în general, că „actul moral... este un fapt voluntar în care intervine, într-un anumit fel, un scop ultim în alegere" (p. 93), precizînd, pe bună dreptate, că actul etic poate fi bun sau rău, după cum se realizează în sensul scopului ultim sau împotriva lui. Dar, pe de altă parte, valoarea, aşa cum este definită de Larroyo, presupune actul etic, dar nu şi ideea de bine, deoarece acţiunea ca relaţie între mijloc şi scopul concret poate fi realizată în conformitate sau în contradicţie cu scopul ultim. Valoarea este ruptă de criteriul etic, fapt care duce cu necesitate la imposibilitatea de a distinge valoarea de non-valoare, deci în esenţă la negarea ei. Aceasta pe plan logic.

Pe plan general filozofic, Larroyo dă dovadă de o interpretare idealist-voluntaristă tipic kantiană a scopului ultim şi de o explicare abstractă, anistorică — în ciuda pretenţiilor de istorism — a relaţiei dintre scopurile concrete şi scopul ultim. Pentru el, scopul ultim coincide cu „voinţa socială pură", ca exigenţă supraindividuală şi atemporală, ca o conştiinţă şi voinţă a datoriei vizînd interesele umane universal valabile, fără deosebire de grup sau clasă. Criteriul etic este concordanţa acţiunii individului cu voinţa

[1] Cf. Daniel Christoff, *Recherche de la liberté*, Paris, Presses Universitaires de France, 1957, p. 42—43.
[2] *Ibidem.*

socială pură, armonia dintre voința sa și voința generală. „*Acționează și voiește în sensul voinței sociale pure*: iată adevăratul imperativ categoric" (p. 187), afirmă Larroyo. Formulînd acest criteriu, el pretinde că a descoperit însăși esența moralității — înțeleasă, bineînțeles, ca funcție originară a culturii —, depășind limitele moralelor „unilaterale" care definesc binele în funcție de scopurile și valorile concrete sau particulare. „Nu se poate defini moralitatea — scrie el — declarînd că ea este comportarea individului fie față de *Decalogul creștin*, fie față de *Catehismul pozitivist etc.* Acei care pretind acest lucru se contrazic; ei pretind să găsească moralitatea în general și exclud dinainte viața istoric dată a totalității popoarelor, cărora aceste precepte nici nu le erau cunoscute" (p. 95). Exigența istorismului este foarte confuz exprimată. Intenția lui Larroyo de a combate poziția anistorică care absolutizează o morală, valabilă pentru un popor, grup sau clasă socială la un moment istoric dat, se soldează cu un anistorism și mai accentuat, care neagă cu totul caracterul istoric al moralei, determinarea sa legică obiectivă. În felul acesta, el preconizează o sinteză deasupra claselor și orînduirilor, a cărei factori fundamentali sînt voința, dreptul, datoria, ca abstracții desprinse de orice determinare istorică.

Acest punct de vedere nu ține seama de raporturile care se stabilesc între scopurile particulare și scopul ultim dintr-o anumită perioadă istorică, de relativitatea scopului ultim însuși în raport cu dezvoltarea istorică a societății, de legile obiective care determină scopurile și relațiile dintre ele, dinamica lor, determinată de complexul condițiilor social-istorice și, cu deosebire, de formele luptei de clasă în societățile în care există clase antagoniste, de relațiile dintre grupurile sociale etc. Procesul istoric obiectiv este înlocuit în concepția lui Larroyo, în ciuda referirilor la fapte concrete, de armonia care se stabilește în sfera „conștiinței sociale" între voință și ideea de dreptate, luate ca entități pure, abstracte și veșnice.

Poziția sa neokantiană de elogiere și ipostaziere a noțiunilor de voință, drept, datorie are la bază negarea declarată a legității dezvoltării sociale. Combătînd punctul de vedere al „concepției economice a istoriei" (prin care înțelege de fapt materialismul istoric), după care „procesul de socializare a bunurilor și justa repartiție a bogățiilor" se realizează în decursul unui proces legic Larroyo scrie: „Noi credem că o asemenea reformă socială nu trebuie să-și găsească rațiunea de a fi în asemenea legi naturale ale devenirii istorice, care nu există, deoarece destinul culturii umane este efectul actelor suverane ale libertății colective" (p. 237).

Concepția filozofică a lui Francesco Larroyo intră într-o contradicție flagrantă cu poziția sa față de realitatea social-istorică din America Latină. Conflictul dintre ele nu-și poate găsi rezolvarea. Caracterul demascator al criticii pe care o face viciilor capitalismului și încercarea de a preconiza soluții pentru îndepărtarea lor rămîn fără efect practic. Demascarea subordonării suveranității guvernelor față de pretențiile marilor capitaluri, relevarea situației economice și culturale tragice a majorității populației din țările Americii Latine („Știutorii de carte și analfabeții conviețuiesc într-o lipsă de egalitate tragică, abominabilă, dezasperantă"; 50% din locuitorii Americii Latine care au depășit vîrsta de 10 ani sînt analfabeți și numai 48% din copiii între 6 și 13 ani primesc o educație în școli elementare)[1] își pierd forța și perspectiva practică, sprijinindu-se pe o concepție filozofică cu orizonturile dinainte închise. Exploatarea, analfabetismul, mizeria cronică, realități specifice țărilor din America Latină subordonate imperialismului nord-american, nu pot fi înlăturate prin utopice reverii iluministe, afectate la rîndul lor de subiectivism și eclectism. Larroyo înlocuiește pînă la urmă motorul real al dezvoltării sociale, lupta de clasă, cu apelul la ideea ab-

[1] F. Larroyo, *La filosofia americana, su razon y su sinrazon de ser*, Mexico, U.N.A., 1958, p. 360.

stractă de umanitate şi dreptate, la armonie între „toţi indivizii ca persoane".

Acestea sînt consecinţele practice ale analizei făcute de Larroyo categoriilor eticii. Or, ceea ce îi conferă eticii caracter şi vigoare ştiinţifică este tocmai eficienţa practică a tezelor sale. Numai în măsura în care etica răspunde sarcinilor ridicate de progresul social, încadrîndu-se într-o concepţie filozofică capabilă să sesizeze legitatea şi sensul dezvoltării istorice, numai în măsura în care educă şi mobilizează masele la realizarea sarcinilor istorice, ea îşi realizează cu adevărat menirea. Cadrul filozofic idealist-subiectivist al eticii lui Larroyo îi viciază conţinutul, o deposedează de eficienţa sa socială, negîndu-i, în ultimă instanţă, calitatea de *ştiinţă*.

*

Francesco Larroyo abordează în cartea sa şi unele probleme de metodă, problema progresului moral, problema rolului familiei, al bisericii, al statului, al pedagogiei în morală şi altele. Interesantă este şi prezentarea, deşi obiectivistă în esenţa ei, a diferitelor doctrine etice : hedonismul, eudemonismul, utilitarismul, scepticismul, existenţialismul şi pragmatismul etic, etica creştină, etica marxistă etc.

Am ales din multitudinea problemelor problema definiţiei eticii ca ştiinţă normativă şi axiologică, considerînd că analiza ei, abordînd categoriile de bază, înfăţişează tabloul sintetic al concepţiilor autorului.

Caracteristica principală a cărţii ni se pare a fi încercarea de a îmbina teoria cu experienţa practică, de a răspunde exigenţelor actualităţii. Această încercare este zădărnicită datorită poziţiei idealist-subiectiviste a autorului. Negarea legităţii istorice, a luptei de clasă, a locului primordial şi determinant al existenţei sociale faţă de conştiinţa socială înlătură posibilitatea luptei eficiente pentru progresul social. În aceste condiţii, orice pretenţie de analiză ştiinţifică a faptelor concrete, de adeziune la ideea progresului moral şi de luciditate istorică, oricît de valoroase ar fi ca intenţie, nu-şi găsesc justificarea teoretică şi nici posibilitatea realizării practice.

L. Miroş

Critica filozofiei personaliste[1]

Personalismul a fost pînă acum relativ puţin cercetat în literatura filozofică din ţara noastră. În afara unor articole sau studii publicate în revistele „Lupta de clasă", sau „Cercetări filozofice", privind manifestările autohtone ale personalismului, afară de un articol publicat în revista „Steaua" privind unele aspecte ale personalismului francez, alte preocupări recente în legătură cu combaterea globală a acestui curent filozofic burghez nu ne sînt cunoscute. De curînd, aceste preocupări, mai mult sau mai puţin sporadice, au fost îmbogăţite prin cartea lui Ludwig Grünberg intitulată *Critica filozofiei personaliste*, lucrare pe care autorul şi-o anunţase cu mai multă vreme înainte prin publicarea unui fragment în „Cercetări filozofice". Ţinînd seama de aceste împrejurări, fără a anticipa în vreun fel oarecare asupra valorii ştiinţifice a conţinutului acestei cărţi, se poate face totuşi constatarea că apariţia ei poartă pecetea unei reale utilităţi. Astăzi, cînd în faţa frontului filozofic marxist stă la loc de primă importanţă sarcina combaterii intransigente a ideologiei burgheze reacţionare şi a influenţelor ei în vederea triumfului deplin al ideologiei marxiste, prin însăşi problema abordată lucrarea amintită se situează în plină actualitate. Demascarea caracterului reacţionar al filozofiei personaliste era necesară nu numai datorită locului pe care-l ocupă şi rolului pe care îl joacă în cadrul ideologiei burgheze contemporane, ci şi faptului că

[1] Ludwig Grünberg, *Critica filozofiei personaliste*, Bucureşti, Edit. ştiinţifică, 1962.

în perioada dintre cele două războaie mondiale personalismul energetic a jucat şi în ţara noastră un rol pe cît de însemnat, pe atît de nefast, marcînd orientarea făţişă spre fascism a ideologiei burgheze autohtone.

Dacă tematica unei cărţi reprezintă unul din factorii indispensabili care o pot situa sau nu în sfera conceptului de actualitate, acest singur fapt luat ca atare, privit în sine, este departe de a putea constitui raţiunea suficientă a subsumării la numitul concept-valoare. Cel puţin tot atît de important, dacă nu mai important, este şi modul de a aborda şi trata ceea ce îndeobşte este numit o „temă actuală". Pentru acest motiv, în examinarea *Criticii filozofiei personaliste* ne vom strădui să ţinem seama cu precădere de această din urmă cerinţă, fără de care nu este posibilă formularea unei drepte aprecieri.

Căutînd să dea o înfăţişare şi o caracterizare de ansamblu curentului personalist şi manifestărilor lui specifice, L. Grünberg îşi propune ca, prin evidenţierea inconsistenţei teoretice a tezelor personaliste şi prin determinarea funcţiei sociale jucate de această filozofie, să pună în lumină în mod direct criza generală a ideologiei burgheze contemporane şi, totodată, prin critica personalismului să aducă, implicit, o critică orînduirii sociale care generează asemenea produse teoretice. „Analiza, cît de succintă, a modului în care s-a constituit şi a evoluat curentul personalist — scrie autorul, mărturisindu-şi propriu-zis programul său de lucru — aduce dovezi concludente în sprijinul adevărului că prin geneza sa el este un produs al imperialismului, prin conţinutul său de idei este o reflectare a marasmului clasei burgheze şi a crizei orînduirii capitaliste, iar prin funcţia sa socială este un instrument ideologic al reacţiunii imperialiste" (p. 18).

Prin însuşi modul cum şi-a structurat şi organizat materialul cărţii, autorul se străduieşte în permanenţă să urmărească programul său de lucru. După ce schiţează procesul de formare şi evoluţie a personalismului, după ce stabileşte rădăcinile lui de clasă şi desemnează locul pe care acest curent îl ocupă în ansamblul filozofiei burgheze (cap. I), autorul analizează conţinutul de idei al filozofiei personaliste în scopul demonstrării caracterului lui net antiştiinţific (cap. II.); în sfîrşit, pe baza reliefării distanţei incomensurabile, a deosebirilor calitative, de esenţă, a opoziţiei radicale dintre singura gîndire filozofică autentic ştiinţifică, gîndirea marxist-leninistă, şi filozofia burgheză contemporană în expresia ei personalistă, pune în lumină criza adîncă, marasmul în care se afundă tot mai mult aceasta din urmă (cap. III).

Lectura *Criticii filozofiei personaliste* oferă cititorului, şi acesta este un merit al cărţii, posibilitatea de a-şi forma o imagine de ansamblu clară asupra filozofiei personaliste — construcţie teoretică eclectică, speculativă, abstractă, neştiinţifică, antiistorică asupra „Persoanei". Făţiş fideistă, această „religie filozofică", cu pretenţia ei de a restabili „valoarea intrinsecă a persoanei umane", înjghebează de fapt o adevărată „metafizică teistă a persoanei", prin care omul real este desprins din raporturile sale istorice şi sociale, este transformat într-o entitate spirituală transcendentă, a cărei retragere în domeniul îngust al vieţii interioare e considerată a fi singura modalitate de perfectabilitate, singura cale de a stabili legăturile sacre şi salvatoare cu „persoana supremă", „divină" !

Detectînd consecinţele sociale reacţionare pe care le implică filozofia personalistă, L. Grünberg trece la stabilirea corespondenţei dintre interesele de clasă ale burgheziei contemporane şi conţinutul de idei al acestei filozofii, la fixarea riguroasă a funcţiei sociale pe care o îndeplineşte personalismul. Ignorînd istoria reală şi omul concret ca fiinţă socială, mistificînd şi opunînd vieţii „exterioare" viaţa „interioară", personaliştii „încearcă să substituie opoziţiei dintre clasele antagoniste din societatea capitalistă o pseudo-opoziţie dintre om şi societate în general, pentru a propune oamenilor muncii retragerea în dimensiunile vieţii interioare, renunţarea la lupta de clasă" (p. 55).

În mod just, autorul arată că filozofia personalistă — în ciuda faptului că nu se situează în primul plan al gîndirii filozofice burgheze (aşa cum se întîmplă bunăoară cu neopozitivismul şi existenţialismul) şi în ciuda faptului că nici nu se prezintă ca un sistem filozofic unitar — ocupă totuşi un loc deosebit de important în arsenalul ideologic contemporan. Cu o largă arie de răspîndire (avînd focarele propriu-zise în S.U.A şi Franţa), personalismul, datorită caracterului său prin excelenţă eclectic, datorită labilităţii sale mimetice, ca şi uşurinţei cu care se adaptează celor mai diverse situaţii prin împrumuturi şi simple juxtapuneri de teze teoretice, activează în permanenţă într-o zonă subjacentă a gîndirii filozofice burgheze, constituind ceea ce autorul numeşte plastic „jucătorul de rezervă". Astfel, personalismul îndeplineşte o „funcţie de complementaritate", celelalte curente fiind „silite" să facă mereu apel la filozofia personalistă, care, fără a le cere cea mai mică concesie, le poate servi gata preparate un supliment de teze antiştiinţifice şi reacţionare pe care aceştia nu şi le pot confecţiona de sine stătător (p. 93).

Lipsit de orice scrupule teoretice, iraţionalist, antiumanist şi, ca atare, anticomunist, personalismul — prin rădăcinile sale sociale, prin interesele de clasă pe care le reprezintă pe plan teoretic, prin apologia pe care o face orînduirii capitaliste — se leagă, după cum demonstrează convingător autorul, prin mii de fire de întreg complexul caleidoscopic al gîndirii imperialiste, unindu-se cu celelalte curente idealiste pe platforma burgheză comună a anticomunismului. Modul în care *Critica filozofiei personaliste* acordă atenţie acestei probleme cardinale pentru lupta ideologică din zilele noastre şi reuşeşte s-o înfăţişeze în termeni limpezi este, desigur, un alt merit al cărţii.

În amplul capitol al III-lea, intitulat *Anticomunismul filozofiei personaliste — expresie a crizei ideologiei burgheze contemporane*, autorul reuşeşte să dezvăluie în expresia personalistă pe care o ia gîndirea burgheză mecanismul de interese şi pîrghii sociale care, în condiţiile epocii noastre, caracterizată prin trecerea de la capitalism la socialism, împinge în permanenţă ideologia burgheză la atacuri nu numai furibunde, ci şi rafinate, împotriva orînduirii socialiste şi a ideologiei sale.

Pornind de la cîteva lucruri îndeobşte cunoscute, precis stabilite de cercetarea marxist-leninistă a fenomenului contemporan, de la schimbarea tacticii de luptă folosite de ideologia burgheză în ultima vreme, L. Grünberg arată cu îndreptăţire că personalismul în general şi personaliştii francezi în special se numără printre iniţiatorii şi animatorii atitudinii anticomuniste numite „critica imanentă". Făcînd o analiză detaliată a „regulilor strategiei personaliste" formulate de Em. Mounier încă în 1950, autorul *Criticii filozofiei personaliste* reuşeşte să înfăţişeze convingător adevăratul substrat şi rolul diversionist al metodei „excitaţiei laterale" pe care o folosesc personaliştii în încercarea lor de a discredita comunismul şi ideile lui nobile, de a apăra orînduirea capitalistă, legătura strînsă dintre metodele „criticii imanente" şi scopurile politice, practice, ale burgheziei imperialiste. În această ipostază a sa, personalismul oferă un sprijin teoretic social-reformismului, susţinînd, într-o variantă sui-generis, mitul „societăţii directoriale", „Personalismul constituie ... un produs ideologic al capitalismului monopolist care este menit, din capul locului, să capteze adeziunea micii burghezii şi a celorlalte pături mijlocii, să le desprindă de mişcarea anticapitalistă condusă de clasa muncitoare. Sarcina metodei «excitaţiei laterale» este de a sofistica această propagandă, de a o spiritualiza. Mecanismul folosit constă, în esenţă, în admiterea unei părţi din marxism spre a o „distruge" pe cealaltă şi apoi — pe această bază — în a denatura însuşi sensul părţii admise iniţial" (p. 117).

Pe aceeaşi linie a evidenţierii opticii de clasă a personalismului, autorul subliniază incapacitatea funciară a acestei gîndiri eclectice de a da vreo soluţie reală problemelor legate de viaţa omului real, antiumanismul

profund care străbate de la un capăt la altul preocupările personaliste (vezi cap. III, § 4).

Beneficiind de perspectiva de ansamblu asupra personalismului fixată în primele trei capitole, în ultimul (al IV-lea), L. Grünberg, fără a intra în analiza diferitelor domenii în care s-a infiltrat filozofia lui C. Rădulescu-Motru, expune condensat tribulațiile personalist-energetice ale acestuia și înfundăturile la care ajunge prin profesarea misticii legionare și fasciste.

★

Neîndoielnic, aspectele filozofiei personaliste luate în cercetare și dezbătute de *Critica filozofiei personaliste* sînt mult mai numeroase. Fără a le putea consemna în totalitatea lor, ținînd însă, seama în linii mari, de ideile importante care se degajă din lectura cărții, putem face constatarea că autorul lucrării recenzate stăruie cu predilecție — fapt ce rezultă întrucîtva și din sumara noastră expunere — asupra consecințelor sociale la care duc, direct sau indirect, tezele filozofiei personaliste. Prin desfășurarea acestora, autorul nu urmărește decît să scoată în evidență, subliniind-o mereu, funcția socială reacționară pe care o îndeplinește gîndirea eclectică personalistă în cadrul ideologiei imperialiste. De aici, un accentuat caracter polemic al lucrării, o raportare permanentă la filozofia marxist-leninistă, o subliniere convingătoare a opoziției ireductibile dintre cele două ideologii : una, ideologia reacțiunii și antiumanismului ; cealaltă, ideologia luptei pentru progres social și umanism integral. Într-un cuvînt, tot atîtea aspecte pozitive ale criticii filozofiei personaliste. Autorul mînuiește cu siguranță metodologia marxist-leninistă în dezvoltarea acestor probleme, reușind, în ansamblu, să-și îndeplinească programul de lucru pe care și l-a propus inițial.

Evident, unei priviri atente nu-i pot scăpa și unele aspecte mai puțin realizate, cîteva inegalități sau carențe prin a căror evitare autorul *Criticii filozofiei personaliste* ar fi reușit să adauge și mai multă eficiență înlănțuirii sale de raționamente.

Este un fapt de constatare curentă că cercetarea unui fenomen pornește întotdeauna de la forma sau formele în care acesta se manifestă, descoperirea și cunoașterea esenței sale fiind rezultatul unui întreg și de cele mai multe ori complicat proces, în cadrul căruia efortul gîndirii cunoscătoare stă în descoperirea cauzelor prin mijlocirea efectelor, în descoperirea antecedentului prin mijlocirea consecventului. Modalitățile de a expune rezultatele acestui efort pot fi la rîndul lor, deosebit de variate, ele putînd fi extrem de simple chiar și în cazul unui drum complex pe care l-a parcurs cercetarea, într-un alt caz expunerea putînd să urmărească însuși drumul real al desfășurării fenomenului și nu pe acela al cercetării. În cazul nostru, după cîte ne putem da seama, L. Grünberg a ales — și aceasta era la latitudinea sa — o modalitate de expunere care, în linii mari, se suprapune și urmărește însuși demersurile cercetării propriu-zise a fenomenului. În expunerea *Criticii filozofiei personaliste*, autorul pornește, în general, de la efect spre cauză de la consecvent spre antecedent. Altfel spus, privind efectele sociale pe care le scontează personalismul, el depistează interesele de clasă care, în ultimă instanță, au declanșat resorturile gîndirii filozofice personaliste. Această modalitate este, neîndoielnic, avantajoasă. Ceea ce se deslușește mai greu, dat fiind faptul că este implicat sau abia sugerat, ascuns într-o teză oarecare, apare mai limpede și mai ușor de depistat sub lupa măritoare a efectelor în care ceea ce mai înainte fusese abia prefigurat, ascuns, acum se desfășoară explicit, la suprafață, întrînd, cum s-ar spune, din culise în scenă. Absorbit însă prea mult de această perspectivă expozitivă pe care și-a ales-o, în sine cu nimic nejustă, autorul s-a lăsat adesea tentat să depășească, „să sară" peste anumite medieri, chiar dacă le-a presupus. Într-o asemenea expunere, inevitabil, anumite raporturi sînt uneori prezentate nu numai mai simplu, dar și simplificate. Așa se face că autorul n-a insistat întotdeauna în suficientă măsură asupra mecanismului teoretic propriu-zis al gîndirii

personaliste, n-a utilizat întotdeauna suficient de apăsat „argumentele teoretice şi silogismele" care-i stăteau la îndemînă în combaterea şi respingerea acestei filozofii. E adevărat, aşa cum remarcă autorul în încheiere, că pentru „a respinge personalismul nu sînt suficiente argumentele teoretice şi silogismele", dar „a nu fi suficient" nu este identic cu a nu folosi tot ceea ce poate fi folosit şi care ajută la demontarea unei construcţii teoretice sofistice.

Departe de noi gîndul de a reproşa autorului că nu a *epuizat* sub raport teoretic analiza personalismului. Vrem să spunem însă că, după părerea noastră, dacă autorul ar fi adăugat la verva sa polemică o mai stăruitoare analiză teoretică a tezelor personaliste, cartea sa ar fi putut beneficia de un spor de greutate şi eficienţă, definirea personalismului împlinindu-se printr-o şi mai riguroasă precizare a *diferenţei specifice* care face ca personalismul să poată fi deosebit, în ciuda atîtor şi atîtor asemănări, de restul curentelor din cadrul ideologiei burgheze contemporane. Aceasta era poate cu atît mai necesar, cu cît stabilirea locului şi rolului filozofiei personaliste în ansamblul filozofiei burgheze contemporane, prin forţa împrejurărilor, era întrucîtva îngreunată de însuşi modul predilect utilizat de autor în prezentarea problemelor. Locul de întîlnire, punctul de convergenţă al tuturor curentelor filozofice burgheze contemporane se află nu atît în premisele lor, cît în concluziile, în consecinţele la care duc. Servind aceleaşi interese de clasă, este firesc ca filozofia burgheză contemporană, indiferent de forma pe care o îmbracă să se reîntoarcă în ultimă instanţă, într-un fel sau altul, tot la ele. Or, insistînd asupra consecinţelor personalismului, într-un scop desigur util, autorul, vrînd-nevrînd, ajunge în punctele în care diversele curente ale filozofiei burgheze se intersectează şi, ca atare, mai mult se aseamănă decît se deosebesc. Din această cauză, însăşi logica expunerii îl împinge pe autor să stabilească mai mult identităţi şi mai puţin diferenţe. Ceea ce se afirmă despre personalism, în multe locuri, se poate afirma, într-un alt context, cu aceeaşi îndreptăţire şi despre existenţialism, neopozitivism, neotomism etc. Ca atare, ceea ce, pozitiv, se realizează sub raport sintetic, de generalitate, nu mai este realizat în egală măsură şi sub raport analitic. De aici, o anumită insatisfacţie a lectorului care, cunoscînd în linii mari caracteristicile filozofiei burgheze contemporane, are uneori impresia că nu asistă la un proces în care se dezbate cazul personalismului, ci însăşi filozofia burgheză în totalitatea ei.

În aceeaşi ordine de idei, din cauza unor formulări mai puţin riguroase provenite din acelaşi caracter de generalitate, sînt făcute în carte şi afirmaţii care frizează întrucîtva vagul. Aşa, de exemplu, în paragraful trei al primului capitol, discutînd locul personalismului în ansamblul filozofiei burgheze contemporane şi consemnînd cîteva trăsături *fundamentale caracteristice* întregii acestei filozofii, autorul scrie : „O trăsătură fundamentală, caracteristică întregii filozofii burgheze contemporane, constă în faptul că ea se desfăşoară în întregime sub semnul idealismului" (p. 32). În primul rînd, am obiecta autorului echivocul termenului întrebuinţat ; ce înseamnă în fond, *sub semnul* idealismului ? Admiţînd însă că imprecizia ar proveni dintr-o simplă deficienţă stilistică, se pune totuşi întrebarea : în ce măsură această trăsătură este „fundamentală şi caracteristică" numai filozofiei burgheze contemporane ? Există oare o filozofie a vreunei clase exploatatoare, intrată în faza sa de declin, care să nu se desfăşoare în întregime „sub semnul idealismului" ? În acest caz, mai este această trăsătură *caracteristică* filozofiei burgheze contemporane ?

În sfîrşit, am amintit şi unele afirmaţii contradictorii care de asemenea ar fi putut fi evitate. Aşa, de exemplu, în numeroase locuri autorul arată că „personalismului îi este propriu un eclectism sui-generis de tipul « ontologie idealist-obiectivă, gnoseologie idealist-subiectivă »" (vezi p. 14, 29 ş.a.), pentru ca mai tîrziu, în mod inexplicabil, să scrie că personalismul dă un răspuns „idealist-subiectiv la problema fundamentală a filozofiei"

(vezi p. 72). La p. 47 se arată că o primă particularitate a personalismului constă în aceea că „nu încearcă să se prezinte drept o «a treia linie în filozofie»", pentru ca la p. 116 să se arate că J. M. Domenach, actualul conducător al revistei personaliste „Esprit", „consideră că personalismul ar depăşi materialismul şi idealismul..." !

Autorul *Criticii filozofiei personaliste* nu a reuşit să evite nici unele repetiţii care, chiar dacă nu sînt supărătoare, aruncă mici umbre asupra unei expuneri care în ansamblul ei, este cursivă.

★

Cele cîteva reflecţii prilejuite de lectura *Criticii filozofiei personaliste* îndreptăţesc o concluzie finală generală pozitivă. Aceasta cu atît mai mult cu cît cartea reprezintă de fapt debutul editorial al unui cercetător tînăr. Scrisă într-un stil viu şi colorat, lucrarea nu numai că este accesibilă unei mase largi de cititori, dar reuşeşte să-i prezinte o sugestivă imagine de ansamblu asupra filozofiei personaliste. Combativă şi partinică, *Critica filozofiei personaliste* se înscrie, datorită calităţilor ei, în şirul tot mai numeroaselor contribuţii pe care tinerii cercetători din ţara noastră le aduc şi în domeniul filozofiei.

Dumitru Ghişe

CONTRIBUȚII LA CERCETAREA ESTETICII COTIDIANULUI SOCIALIST

Institutul de filozofie al Academiei R.P.R. a organizat în luna mai a.c. o consfătuire dedicată cercetărilor privind estetica vieții cotidiene. Au fost discutate referatele: *Estetica vieții cotidiene*, prezentat de prof. Marcel Breazu, *Aspectul estetic al produselor — atribut al calității lor*, de Grigore Smeu și *Estetica relațiilor sociale socialiste*, de Ion Pascadi.

Reunind esteticieni și specialiști în domenii din ce în ce mai evident supuse și unei aprecieri estetice de către constructorii socialismului (arhitectură, urbanism, plastică monumentală și decorativă, artizanat, mobilă, îmbrăcăminte etc.), consfătuirea a realizat mai mult decît o dezbatere teoretică generală. Paralel cu încercarea de a determina, într-o primă aproximație, conținutul noțiunii „estetica vieții cotidiene", dezbaterile au avut ca obiect și problemele cercetării concrete, contribuind la schițarea liniilor directoare ale monografiei care va fi elaborată în cadrul Institutului de filozofie prin colaborarea cu un grup de esteticieni și specialiști din diferite domenii ale făuririi frumosului cotidian.

În paginile care urmează ne propunem să înfățișăm succint principalele probleme dezbătute în cadrul consfătuirii.

Cercetarea esteticii cotidianului a devenit posibilă doar în cadrul înțelegerii marxist-leniniste a esteticii, sublinia în referatul său M. Breazu, majoritatea esteticienilor pre-marxiști, nemarxiști sau antimarxiști considerînd estetica drept o știință care are a se ocupa exclusiv cu Arta (cu majusculă), ca o „*Allgemeine Kunstwissenschaft*" (cum o consideră estetica neokantiană), ca o„ știință a expresiei și ca lingvistică generală" (Benedeto Croce) sau ca o „filozofie a artei și a criticii și istoriei artei" (H. Taine sau Charles Lalo). Pornind de la categoria „însușirii estetice a realității de către om" (Marx), esteticienii marxiști consideră arta ca forma superioară a acestei însușiri, dar sînt conștienți de vastitatea domeniului în care atitudinea *estetică față de realitate* se manifestă în afara artei. În condițiile actuale ale construirii (conștiente, planificate) a socialismului și comunismului, cercetarea acestor preocupări estetice multiple legate de viața de fiecare zi a societății noastre noi se impune ca problemă nu numai posibilă, dar și de actualitate și importanță practică.

Fără îndoială, estetica nu va renunța nici de acum înainte să cerceteze problemele majore ale creației și receptării artei, ca formă superioară, specializată, de însușire estetică a realității de către om. Dimpotrivă — arăta tov. conf. univ. Ion Ianoși, ca și alți vorbitori — , cercetarea estetică a domeniului vast al cotidianului socialist și comunist, ca una dintre cele mai importante probleme ale zilei, va crea condiții pentru rezolvarea altor probleme de estetică, va determina o serioasă reconsiderare a categoriilor „tradiționale" ale

esteticii, îmbogățirea ori nuanțarea conținutului lor etc.

Dezbaterile au întărit sublinierea făcută de primul referent cu privire la faptul că cercetarea științifică trebuie să surprindă esențialul, generalul și necesarul *esteticului vieții cotidiene*, să-i afle legitatea, să-i desprindă liniile directoare ale tendințelor de dezvoltare continuă. În acest sens, sarcina de a determina cu claritate ce trebuie înțeles prin *esteticul vieții cotidiene* presupune disocierea acelor trăsături ale realității socialiste care se reflectă în sfera esteticului, ca formă a conștiinței sociale, alta decît politicul, eticul, filozoficul, științificul, dar în strînsă interdependență cu ele. Cercetarea științifică a esteticii cotidianului socialist trebuie să evite pericolul „estetizării" realității, să dovedească maximum de grijă în stabilirea raportului just dintre estetic și util, estetic și politic, estetic și etic ș.a.m.d. În cazul cercetării estetice a locuinței de pildă, referatul prof. Breazu preciza că funcționalitatea și necesitatea producției industriale pe scară largă, indispensabile în condițiile vieții moderne, nu vor putea fi sacrificate unor exigențe estetic „pure", ci se va ajunge la o sinteză armonioasă între „funcțional" și „frumos", între produsul „de serie" și înlăturarea monotonului, a uniformității.

Cu alte cuvinte, fără să fie în principal de natură estetică, funcționalitatea specifică a diverselor aspecte ale cotidianului socialist nu este anestetică; funcționalitatea (tehnică, constructivistă etc.) și valorificarea estetică nu se exclud, între ele nu trebuie să existe contraziceri principiale. Acesta și este unul din resorturile care înlătură orice limită esențială din calea înfrumusețării practice, zilnice, a vieții noastre socialiste.

★

Un prim moment în cercetarea întreprinsă l-a constituit precizarea a ceea ce se înțelege prin *viață cotidiană*, în cadrul căreia avem a depista esteticul în societatea socialistă. „Putem considera viața cotidiană, spunea M. Breazu, ca fiind alcătuită din totalitatea elementelor *mediului* în care ne desfășurăm activitatea productivă și ne trăim timpul liber — ca și a *deprinderilor* pe care le căpătăm în relațiile cu oamenii în societatea ai cărei membrii activi sîntem". În această ordine de idei, dezbaterile s-au referit mai cu seamă la detalierea acestei accepții în cadrul schiței de plan a viitoarei lucrări propuse de sectorul de estetică al Institutului de filozofie: aspectul estetic al produselor, ca atribut al calității lor; estetica locului de muncă (atît în industria noastră socialistă, cît și în laboratoare și birouri, în biblioteci și pe ogoare); estetica orașelor și a satelor (arhitectură și urbanistică, spații verzi, plastică monumentală, edificii social-culturale, locuri de odihnă ș.a.m.d.); estetica interiorului locuinței (mobilier, decorări interioare, artizanat ș.a.); estetica ținutei fizice și a îmbrăcămintii oamenilor muncii; estetica ceremoniilor vieții sociale (a festivităților obștești, familiale, sportive etc.); estetica relațiilor sociale socialiste.

Firește, necesități de analiză justifică pînă la un punct unele disocieri greu de realizat în realitate: așa, de pildă, cel puțin ca exterior, întreprinderile și instituțiile (propuse a fi studiate separat) fac parte din peisajul arhitectural și urbanistic al orașelor și satelor noastre; aspectul estetic al produselor, ca atribut al calității lor, se referă la toate produsele muncii, inclusiv mașini și unelte, îmbrăcăminte, mobilier, construcții ș.a. propuse unui studiu aparte etc. Una dintre direcțiile dezbaterilor la acest punct a constat tocmai în disocierea atentă a aspectelor cotidianului socialist, disociere în stare să permită atît aprofundarea analizei, cît și menținerea unității și intercondiționării reale a fenomenelor.

Tovarășul arh. Anton Moisescu propunea chiar un alt criteriu de detaliere a domeniului cercetat. Dînsul susținea gruparea în cadrul unui capitol general despre estetica bunurilor materiale (eventual ca paragrafe) a capitolelor propuse separat și privind aspectul estetic al produselor muncii, estetica interiorului locuinței, estetica orașelor și satelor.

Acest punct de vedere, la care s-au raliat și ceilalți arhitecți prezenți (Hardt și C. Marinescu), precum și Victor Moglescu, a fost argumentat prin ponderea deosebită a funcționalității (tehnice, constructiviste, nu estetice) ca principiu de bază al bunurilor materiale respective, ca și prin natura comună a aspectului lor estetic, deosebită calitativ de estetica ceremoniilor și a relațiilor sociale socialiste. Evidențierea unor deosebiri calitative nete între estetica locului de muncă și urbanistică, între estetica interioarelor și plastica monumentală, a constituit însă un contraargument serios și hotărîtor. Participanții la sesiune au reținut totuși punctul de vedere al tov. Moisescu, interesant și demn de cercetări ulterioare.

O precizare cu valoare teoretică și metodologică — implicată în toate intervențiile, dar formulată expres în referatul prezentat de Ion Pascadi și în intervenția tov. Valeriu Filimon — se referea la necesitatea de a diferenția pe nivele multitudinea aspectelor cotidianului, în funcție de valoarea lor estetică. „Pornind de la atributele estetice ale unei piese oarecare, ale unei cutii de conserve și chiar ale unei piese de artizanat — spunea Valeriu Filimon —, mergînd la aspectul unui bloc, construcție industrială, culturală etc., trecînd prin obiceiuri (folclorice sau manifestări orășenești) și pînă la artă, se pot distinge totuși grade deosebite în cadrul aceleiași noțiuni mari de estetică a cotidianului". Aceste grade, nivele, nu au numai un sens cantitativ și de cele mai multe ori nu au de loc un asemenea sens ci se deosebesc prin natura lor specifică. Așa, de pildă, pe drept cuvînt ar părea absurdă întrebarea : „ce este *mai* frumos, un bloc de locuințe sau noile relații de muncă dintre țăranii colectiviști?". Fără să fie exclusă o legătură mai mult sau mai puțin strînsă și o anume interferență, în asemenea cazuri este vorba despre o natură diferită a esteticului. Ion Pascadi distingea astfel deosebiri *de natură* între frumusețea peisajului natural (umanizat sau nu), frumusețea produselor materiale ale muncii, a locului de muncă, frumusețea construcțiilor arhitecturale și a mobilierului, frumusețea relațiilor sociale socialiste.

O altă direcție a dezbaterilor în jurul schiței de plan a viitoarei monografii a constat în evidențierea unor aspecte ale vieții cotidiene omise și care revendică o cercetare din unghiul de vedere al aspectului lor estetic. Tovarășul Zeno Vancea remarca, în intervenția transmisă consfătuirii, orientarea referatelor exclusiv către aspectul vizual al realității înconjurătoare și neglijarea aspectului ei sonor. El spunea că însăși receptivitatea estetică vizuală este diminuată atunci cînd în mediul înconjurător ea este dominată de zgomote asurzitoare sau cacofonice, de o muzică intempestiv difuzată prin megafoane sau nepotrivită pentru oamenii cărora le este adresată. Disponibilitatea deplină de a sesiza frumosul mediului înconjurător, însăși capacitatea oamenilor, nediminuată și nealterată, de a recepta muzica, pretind preocuparea, pentru aspectul acustic al vieții cotidiene. În aceasta din urmă, tov. profesor Zeno Vancea includea strădania de a înlătura zgomotul, sunetele dizarmonioase, strădania de a oferi muzica potrivită la locul potrivit, grija pentru difuzarea echilibrată a muzicii etc.

★

Una dintre preocupările cele mai de seamă ale consfătuirii, aceea de a distinge specificul *esteticii* vieții cotidiene, s-a concretizat în schițarea a două piste principale de cercetare.

Cea dintîi, pusă în lumină de referatul principal, a pornit de la distincția, mai de mult prezentă în estetica marxist-leninistă, dintre frumosul din artă și frumosul din realitate. În discuții, tov. conf. univ. Ion Ianoși spunea că deocamdată, în ce privește raportul dintre artă și însușirea estetică din afara ei, esteticienii s-au limitat doar la considerații generale, bazate pe analogia, aparținînd lui Marx, după care anatomia omului este cheia înțelegerii anatomiei maimuței; cu alte cuvinte, pe baza formei specializate (arta) ne putem da seama de modalitățile formei inferioare, nespecializate de însușire estetică a

realității de către oameni. Trebuie precizat, continua dînsul, în ce fel este adevărat acest lucru, această sarcină revenind cercetărilor viitoare privind estetica vieții cotidiene.

Dezbaterea a acordat importanță obiectivității sociale a valorilor estetice prezente atît în artă cît și în realitatea din afara ei, obiectivitate care presupune varietatea individuală a gusturilor în cadrul idealului social al unei epoci, respingînd totodată arbitrariul aprecierilor subiectiviste. Aprecierea estetică, obiectivă, reprezintă firește un act de reflectare a realității, și aceasta este de asemenea comun esteticului din artă și celui din afara ei.

În legătură cu definirea specificului artei plecînd de la caracterul său reflectoriu, în cadrul consfătuirii s-a ridicat din nou întrebarea dacă arhitectura este sau nu artă. Tovarășul arh. A. Moisescu sublinia că atîta vreme cît rămînem la accepția că arta este o formă specifică de reflectare a realității arhitectura nu poate fi considerată un gen al ei. Numai lărgind noțiunea, dîndu-i sensul latin al cuvîntului, de produs al mîinilor talentate, putem aprecia arhitectura ca o artă, dar atunci devin genuri artistice și arta aplicată, arta industrială și alte asemenea domenii.

Pornind de la această observație credem că poate fi considerat specific faptul că — în vreme ce arta, ca act reflectoriu, se constituie ca o realitate subiectivă, incluzînd aprecierea estetică a realității în lumina unui ideal istoricește determinat — aprecierea estetică a cotidianului în lumina aceluiași ideal se aplică realității obiective însăși; acest din urmă act reflectoriu nu presupune întotdeauna o transfigurare specială a realității și nu se materializează (obiectivează) la fel ca și în artă. Însușirea estetică a realității în sfera vieții cotidiene se realizează în cadrul realității însești.

Firește, sînt și aici necesare nuanțări. Însușirea estetică a realității materializată în artă face și ea parte din realitate. Tov. M. Breazu arăta că sarcina cercetărilor viitoare este de a privi operele artistice prin prisma încadrării lor în ambianța cotidiană, ca elemente indispensabile care întregesc peisajul nostru social. Ion Ianoși (în cazul educație estetice a oamenilor muncii realizate prin plastică) și Valeriu Filimon (în cazul interferențelor pregnante între artă și o serie de manifestări folclorice) au subliniat în discuții importanța cercetării artei din acest punct de vedere.

Referatul *Aspectul estetic al produselor — atribut al calității lor*, prezentat de tov. Grigore Smeu, a promovat o a doua direcție de investigație, constînd în analiza raportului dintre valoarea estetică și funcționalitatea (utilitatea) bunurilor materiale. Fără a se ocupa în mod detaliat de aspectul estetic al diverselor produse considerate aparte, și avînd în vedere produse ca: mașini și unelte, obiecte de uz casnic, mobilier, îmbrăcăminte etc., Gr. Smeu a argumentat determinarea din titlul referatului pornind de la concepția actuală despre calitatea produselor, concepție corespunzătoare etapei contemporane de dezvoltare a economiei noastre socialiste. Referatul cita indicația expusă de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, în fața organizației orășenești de partid București: „Cerințele actuale ale economiei impun ... abordarea mult mai complexă a problemei calității și corelarea acesteia cu toate celelalte aspecte ale activității economice, în care un rol determinant îl are nivelul tehnic al producției. Prin calitate se înțelege în primul rînd obținerea unor performanțe superioare..."[1]. Această înțelegere complexă a calității înlătură orice reduciuni unilaterale, inclusiv înțelegerea calității estetice a produselor ca un accesoriu lipsit de însemnătate.

Referatul considera, mai departe, că în determinarea calității produselor utilul se îmbină, *se sudează* cu frumosul adeseori într-un mod deosebit de ingenios, organic, creîndu-se impresia identității; dar credința în identitatea utilului cu frumosul — concepția că un produs perfect adaptat scopului său

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Cuvîntare rostită la Conferința organizației orășenești de partid București*, Edit. politică, 1962, p. 15—16.

utilitar este *prin aceasta* frumos — este totuși o eroare, o simplificare pînă la vulgarizare a raportului complex dintre funcționalitate și aspectul estetic al produselor. Această din urmă afirmație avea în vedere trepte relativ evoluate mai ales ale societății omenești contemporane, cînd evoluția diverselor categorii estetice depinde indirect, mijlocit, de dezvoltarea forțelor de producție, deoarece la popoarele primitive frumosul se năștea, într-adevăr, ca o determinare directă de către util.

Referatul considera că o asemenea simplificare ar duce la neglijarea în procesul de producție a preocupărilor pentru aspectul estetic al produselor și pentru educarea bunului gust al muncitorilor, tehnicienilor și inginerilor. Dintre acțiunile menite să remedieze asemenea stări de fapt, referatul amintea înființarea în U.R.S.S. a școlilor „artistice-industriale" destinate să pregătească artiști care, repartizați apoi în fabrici, să conlucreze cu inginerii și muncitorii în crearea unor produse pe deplin corespunzătoare utilității lor și, *în egală măsură*, frumoase. Sudarea organică, dar nu identificarea frumuseții cu funcționalitatea produselor are, în accepția acestui punct de vedere, sensul că cea dintîi trebuie să fie perfect adecvată ultimei, și nu lipită, supraadăugată.

Pe linia analizării aceluiași raport, dar cu un punct de vedere diferit, s-a situat tov. arh. Moisescu. În discuție, alături de util și frumos, dînsul a introdus și soliditatea produsului, economicul, constructivul, ca factori sensibili egali în importanță. Referindu-se în special la arhitectură și la domenii înrudite, vorbitorul sublinia că, cel puțin aici, „frumosul este armonizarea deplină a tuturor caracteristicilor, fără să fie ceva în plus". Disocierea teoretică a factorilor în discuție — chiar sub rezerva sudării lor organice, în practică — poate duce la înțelegerea că se pot crea locuri utile, constructive, economice ș.a.m.d. fără să aibă un aspect estetic adevărat. Aspectul estetic s-ar căpăta ulterior: după ce produsul este gata, vine artistul și îl înfrumusețează. Aceasta a dus în arhitectură și în alte domenii la o serie de denaturări, la contradicții între formă și necesități industriale, utilități etc. În tratarea raporturilor respective nu poate fi vorba de disocieri în timp sau de altă natură: îmbinarea organică și armonioasă a tuturor laturilor care sînt necesare pentru ca produsul să fie atît util, economic, constructiv, cît și estetic are loc simultan, organic, în mintea creatorului respectiv.

Declarîndu-se de acord în linii generale cu acest punct de vedere, tov. arh. Hardt și tov. Moglescu au subliniat necesitatea unei tratări nuanțate a raporturilor în discuție, în funcție de categoria de produse materiale față de o construcție fiind diferită situația unui aparat de radio, a unui bibelou, a unei haine ș.a.m.d. Tov. Moglescu propunea de asemenea cercetarea ulterioară a rolului fanteziei artistice în determinarea concretă a raportului dintre util și frumos.

Credem că acest ultim punct de vedere a beneficiat de o înțelegere mai concretă și mai de conținut a ceea ce înseamnă estetica produselor materiale.

Considerînd în mod just aspectul estetic al produselor ca atribut important al calității lor (mult mai complexă, după cum s-a văzut), Gr. Smeu nu are dreptate, credem, atunci cînd îl reduce la înfățișarea exterioară a produselor, obținută doar prin „culoare, formă, linie, simetrie etc.", sau atunci cînd afirmă că sentimentul de satisfacție și admirație inspirat de o mașină care corespunde pe deplin destinației sale este „prea puțin sau de loc un sentiment estetic". Firește, negarea sau neglijarea însemnătății aspectului exterior în aprecierea estetică a produselor are consecințele negative combătute îndreptățit în referatul tov. Smeu. Dar capacitatea proprie oamenilor de a da lucrurilor „măsura lor inerentă" (Marx) — din care izvorăște posibilitatea umană de a crea și după legile frumosului — înglobează aspectul exterior într-o unitate superioară, exprimînd maxima adaptare a obiectului respectiv, în ansamblu, față de legitățile multiple care îl determină.

În susținerea punctului de vedere al tov. Moisescu s-a discutat, de pildă, despre aspectul estetic al mijloacelor de transport de mare viteză, care, în special în cazul avioanelor cu reacție și al rachetelor, a rezultat din rezolvarea unor probleme de fizică, aerodinamică etc., atît în ce privește materialele de construcție folosite, cît și forma lor. Coroborate cu observațiile tovarășilor V. Moglescu și arh. Hardt despre aprecierea estetică (azi desuetă) de care s-au bucurat la vremea lor produse (mobilier, vehicole, unele construcții) care materializau rezolvări tehnice vechi, mai rudimentare, aceste discuții au sugerat importanța deosebită a cercetării raportului istoric dintre dezvoltarea forțelor de producție, a tehnicii, și estetica produselor.

Discuțiile succint redate mai sus au avut ca obiect în special estetica produselor materiale. O sumară privire istorică, în referate și dezbateri, a distins de-a lungul întregii istorii a societății umane preocuparea față de aspectul estetic al bunurilor materiale. Au fost încă o dată evidențiate limitele ridicate de nivelul insuficient al forțelor de producție (raportul istoric om-natură), ca și cele impuse de exploatarea muncii (înstrăinarea esenței umane), mai cu seamă în condițiile exploatării capitaliste. Distincte istoric sau conjugate, aceste cătușe au împiedicat realizarea deplină și în proporții de masă a năzuinței umane spre frumos și spre o ambianță cotidiană de înaltă calitate estetică. Iată de ce, sublinia M. Breazu, „numai făurirea unei baze tehnice-materiale perfecționate, de înaintată valoare tehnică-științifică, coroborate cu făurirea relațiilor de producție socialiste (cu *înlăturarea* condițiilor *alienării* esenței umane), poate să ducă la apariția unor posibilități *nelimitate* de structurare a unei ambianțe în care această calitate specific umană, năzuința către frumosul desprins de nevoile biologice, să se poată dezvolta în toată amploarea". Dar aportul cel mai de seamă, profund înnoitor al socialismului și pe planul esteticii vieții cotidiene, îl reprezintă instaurarea unor noi relații sociale între oamenii eliberați de exploatare.

Referatul prezentat de Ion Pascadi sublinia că socialismul s-a dovedit în practică nu numai o orînduire istorice ște necesară, dreaptă din punct de vedere moral, ci și o orînduire frumoasă. Referatul, ca și intervenția tov. Ianoși, au subliniat că frumusețea relațiilor sociale socialiste nu numai că nu este o frumusețe în sine, dar izvorăște din faptul că deschide noi izvoare de frumusețe. Frumusețea obiectelor, a ambianței cotidiene sub aspectul ei material capătă proporții nemaiîntîlnite tocmai datorită faptului că socialismul restabilește caracterul creator al muncii. Spre deosebire de ruptura capitalistă dintre muncă și frumos, în socialism și comunism însăși cheltuirea energiei umane devine tot mai mult o problemă estetică.

Pe baza distincției marxist-leniniste între relațiile materiale și cele ideologice, Ion Pascadi vorbea despre natura obiectivă a esteticului celor dintîi și natura subiectivă a ultimelor, ambele fiind însă valorificate ca estetice, în baza unor criterii care se constituie în mod obiectiv în cadrul dezvoltării sociale. Referatul propunea discuției și cercetărilor ulterioare drept criteriu în baza căruia, indiferent de natura lor obiectivă sau subiectivă, relațiile sociale sînt considerate estetice sau nu, măsura în care acestea permit sau exprimă manifestarea multilaterală și neîngrădită a *esenței umane*, a tuturor forțelor esențiale umane.

Aplicînd acest criteriu, I. Pascadi arăta că pot fi considerate ca avînd o anumită frumusețe răscoala lui Spartacus, Jocurile Olimpice antice, serbările populare din evul mediu și războiul țărănesc german, ca și o serie de alte asemenea aspecte și momente consemnate în istorie. Acest criteriu îndreptățește, credem, declararea tuturor relațiilor de exploatare a omului de către om ca avînd o valoare estetică negativă; din acest punct de vedere nu mai putem fi însă de loc de acord cu o altă formulare a criteriului amintit, ca fiind în ultimă instanță echivalent cu „măsura în care ele (relațiile sociale) corespund legității obiective a dezvoltării societății". În ansamblul lor, relațiile sclavagiste, feudale, bur-

gheze au corespuns pînă la un punct legității obiective a dezvoltării sociale, instaurarea lor n-a fost un arbitrariu istoric, cu toate acestea nici măcar în perioada sa progresistă burghezia n-a fost promotoarea unor relații sociale apreciabile în întregime ca pozitive din punct de vedere estetic. Referirea la valorile estetice promovate de lupta maselor împotriva exploatării implică în contextul referatului raportarea lor la criteriul progresului social, dar cele două formulări explicite, citate, rămîn neechivalente și chiar opuse ca valoare de adevăr.

Prof. M. Breazu propunea ca în cadrul capitolului despre estetica relațiilor sociale din viitoarea monografie să fie cercetate și deprinderile legate de necesitatea imperioasă care se creează pentru oamenii muncii care trăiesc în socialism de a folosi bunurile materiale într-un mod nou. Înglobînd o serie de elemente ale vieții noastre de fiecare zi, deprinderile au și un caracter estetic. Atunci cînd vorbim despre aspectul estetic al țesăturilor și confecțiilor vom vorbi și despre ținuta fizică a oamenilor; aspectul estetic al produselor muncii trebuie deci cercetat din două unghiuri de vedere : atît din punctul de vedere al acelora care trebuie să le producă, cît și din punctul de vedere al celor care le consumă și trebuie să dea dovadă de o atitudine estetică față de ele.

★

Am arătat că consfătuirea de care ne-am ocupat a avut un caracter de lucru și de primă încercare în studiul temei propuse.

De aceea este cu atît mai firesc ca problemele să nu-și fi aflat rezolvarea definitivă, unele să fi rămas chiar în stadiul de enunțuri cu semn de întrebare.

În referatele și dezbaterile sesiunii s-a ridicat și problema nouă, complexă, a metodologiei de cercetare. S-a arătat cu acest prilej că în domeniul esteticii contidianului socialist, poate mai mult decît în oricare alt domeniu al esteticii, cercetarea fundamentală va fi încununată de succes numai sprijinindu-se pe investigarea adecvată a multiplelor aspecte concrete, fiind imperios necesară colaborarea de fiecare moment, multilaterală, a esteticienilor și specialiștilor din diferite domenii ale artei aplicate. Chiar și numai cadrul incipient al dezbaterilor consfătuirii a evidențiat o dată mai mult faptul că în momentul de față estetica marxist-leninistă, ca o adevărată știință vie, trebuie să iasă din bibliotecă, să renunțe la metodele exclusiv deductiviste și să se apropie de problemele cele mai acute care intră în componența conștiinței artistice a constructorilor socialismului și comunismului.

Costel Buzdugan

NOTE DE LECTURĂ

Cunoaşterea tainelor materiei [1]

Lucrarea lui N. Budreiko, *Cunoaşterea tainelor materiei*, îşi propune să cuprindă într-o viziune filozofică procesul istoric al cunoaşterii de către om a materiei, a structurii ei. Meritul principal al lucrării constă în faptul că autorul reuşeşte să releve momentele nodale ale pătrunderii omului în tainele materiei, îmbinînd armonios tratarea specială, fizico-chimică, a problemei cu tratarea ei filozofică. Autorul începe cu analiza concepţiilor străvechi despre materie, despre structura ei şi termină cu cuceririle cele mai de seamă ale ştiinţei în acest domeniu.

La baza lucrării sale, N. Budreiko pune tezele clasicilor marxism-leninismului despre materie, despre posibilităţile cunoaşterii sale şi, în primul rînd, definiţia leninistă a materiei, care reprezintă punctul de plecare în interpretarea filozofică a cuceririlor ştiinţei despre structura materiei, precum şi în combaterea diferitelor concepţii idealiste şi fideiste despre materie.

O latură pozitivă a lucrării o constituie faptul că autorul îi dă şi o orientare ateistă, demascînd încercările clericilor şi ale diferiţilor filozofi burghezi de a folosi datele ştiinţei moderne pentru a „fundamenta" dogmele religioase sau diferitele sisteme filozofice idealiste şi agnostice.

Unul dintre cele mai interesante capitole ale lucrării este cel intitulat *Cuantele, undele, particulele „elementare"*, în care autorul interpretează cuceririle cele mai noi ale fizicii moderne. N. Budreiko abordează aici problema teoriei unitare a particulelor elementare sau, după terminologia altor autori, printre care şi N. Budreiko, problema teoriei unitare a materiei. Autorul subliniază că eforturile fizicienilor sînt îndreptate astăzi spre un scop foarte atrăgător, şi anume spre găsirea unei baze unitare a existenţei particulelor „elementare" şi a cîmpurilor (p. 136). Referindu-se la tezele unor fizicieni cunoscuţi, ca D. D. Ivanenko, Dirac, W. Heisenberg ş. a., N. Budreiko arată că această bază trebuie să fie înainte de toate materia sau, mai precis, „protomateria". „Ea trebuie să fie propria sa modificare, trebuie să aibă o structură granulară sau, cum se spune, o structură discretă. Granulele sau... elementonii «protomateriei», sînt specifici în ceea ce priveşte structura şi proprietăţile lor, adică ei reprezintă particule discrete ale unei forme a materiei deosebite din punct de vedere calitativ. Elementonii sînt perfect identici şi posedă spini" (p. 137).

Ca şi particulele „elementare" care au fiecare cîmpul lor propriu, tot astfel şi „pro-

[1] Н. Чудрейко, *Познание тайн материй* (*Философский очерк*), Госуд. изд. полит. литературы, Москва, 1962, 196 p.

tomateria" trebuie să aibă cîmpul său unitar sau fundamental (spinorial).

Cea mai importantă proprietate a „protomateriei" trebuie să fie capacitatea de a reacționa numai cu sine însuși. Această proprietate pe care gînditorii vechi o atribuiau încă „protomateriei" lor (apeironului) este, după părerea lui Budreiko, o proprietate cu totul firească, deoarece „protomateria" reprezintă „materialul de plecare, începutul și cauza unică a tuturor lucrurilor și fenomenelor lumii". În afară de ea nu există nimic. Elementonii „protomateriei", interacționînd unul cu altul, fac să apară, în ultimă instanță, varietatea infinită a materiei: particulele „elementare", macrouniversul în care trăim și corpurile cosmice din univers (p. 137—138).

Subliniind că cunoștințele noastre despre „protomaterie" sînt încă departe de a fi suficiente și că străduința de a descoperi „protomateria" este cu totul fundamentată, N. Budreiko se referă la teoria unificată neliniară a cîmpului formulată de W. Heisenberg, pe care o consideră drept o încercare pozitivă în această direcție.

Nu putem să nu fim de acord cu părerea lui N. Budreiko că în fața fizicii moderne stă importanta sarcină a elaborării teoriei unitare a particulelor „elementare". De fapt, această părere este împărtășită de marea majoritate a fizicienilor de astăzi, care subliniază necesitatea arzătoare a elaborării unei teorii care să cuprindă și să explice legătura existentă între diferitele particule elementare, să dezvăluie baza obiectivă a acestei legături care se manifestă, printre altele, și în transformabilitatea reciprocă a particulelor „elementare". Teoria elaborată de către W. Heisenberg reprezintă un pas important în această direcție. Dar, după cum spune în mod just M. N. Rutkevici, dezvăluirea legăturii interne profunde dintre particule deosebite din punct de vedere calitativ nu înseamnă de loc reducerea deosebirilor calitative la deosebiri cantitative, nu înseamnă reducerea tuturor formelor de existență a materiei la „materia în general", la „protomaterie". După părerea lui Rutkevici, acest lucru „este imposibil, printre altele, și datorită faptului că materia nu poate exista în afara formelor sale particulare de existență, că generalul nu poate exista în afara particularului" [1].

Însuși N. Budreiko ajunge să se contrazică atunci cînd arată, în mod just că, dat fiind faptul că lumea este infinită în dezvoltarea sa, știința nu va ajunge niciodată pînă la limitele cunoașterii, nu-și va epuiza niciodată pînă la capăt toate posibilitățile. Or, părerea formulată de N. Budreiko în sensul că „protomateria" reprezintă materialul de plecare, „începutul și cauza unică a tuturor lucrurilor și fenomenelor lumii", duce în mod inevitabil la teza că știința, ajungînd la cunoașterea „protomateriei", ajunge în situația să-și epuizeze de fapt posibilitățile. Rezerva autorului în sensul că cunoașterea, după ce va fi pătruns în tainele „protomateriei", se va dezvolta în direcții noi, nu schimbă cu nimic teza lui de mai sus. Lumea materială este infinită, infinită este deci și cunoașterea ei. Materia este inepuizabilă și oricît de mult ar pătrunde știința în tainele sale, ea nu va ajunge niciodată să cunoască „începutul și cauza unică a tuturor lucrurilor și fenomenelor".

U. T.

Chimia și filozofia [2]

Lucrările care abordează problemele filozofice ale chimiei sînt destul de rare în literatura noastră filozofică. Unul dintre puținii filozofi care se ocupă de aceste probleme este autorul sovietic M. Șahparonov. Nu de mult a publicat o nouă lucrare intitulată *Chimia și filozofia*, în care caută să aprofundeze din punct de vedere general-teoretic, filozofic, o serie de probleme actuale ale științei chimiei. Pe această linie se înscriu considera-

---

[1] М. Н. Руткевич, *Диалектический материализм*, Соцекгиз, 1959, p. 66.

[2] М. Шахпаролов, *Химия и философия*, Москва, Госуд. издат. литературы, 1962, 135 p.

ţiile autorului în jurul formei chimice de mişcare a materiei, a corelaţiei acestei forme de mişcare cu alte forme şi, în primul rînd, cu cea fizică.

Vorbind despre deosebirea dintre forma fizică de mişcare a materiei şi cea chimică, autorul arată că contradicţiile care stau la baza formelor fizice de mişcare sînt mai puţin individualizate. Ele pot fi abstractizate mai uşor din particularităţile individuale proprii obiectelor materiale şi pot fi prelucrate mai uşor din punct de vedere matematic. De aceea metodele matematice de cercetare joacă în fizică un rol mai mare decît în chimie.

În forma chimică de mişcare, fiecare nucleu şi fiecare electron îndeplinesc funcţii speciale. După cum armonia tonurilor este perturbată de cea mai mică disonanţă, aşa şi mişcarea electronilor dintr-o moleculă reacţionează foarte sensibil la diferitele influenţe. Este suficient ca unul dintre electroni să-şi schimbe mişcarea pentru ca procesele chimice la care participă molecula unei substanţe să fie altele. În aceasta se reflectă complexitatea formei chimice de mişcare, specificul ei . De aici provine dificultatea generalizărilor matematice în chimie (p. 30—32).

Capitolul al II-lea al lucrării este consacrat problemei conţinutului dialectic al legităţilor formei chimice de mişcare, autorul subliniind marea importanţă metodologică a materialismului dialectic pentru cercetările teoretice în chimia modernă. Analizînd problema aplicării categoriilor de calitate şi cantitate, autorul arată că, în chimie, categoria de calitate este prima categorie filozofică pe care o mînuieşte chimistul atunci cînd cercetează o substanţă necunoscută. Cercetarea chimică a substanţei cu o compoziţie necunoscută începe de obicei cu analiza, iar prima treaptă a analizei chimice o reprezintă analiza calitativă.

În cursul analizei calitative apare însă necesitatea folosirii categoriei de cantitate. În analiza calitativă, categoria de cantitate se manifestă în germene în noţiunile „mult", „puţin", „urme", „foarte", „slab" etc. La o concentraţie mică a unui acid, de exemplu, soluţia care conţine turnesol va căpăta o nuanţă palidă de culoare roz. În cantităţi mari de acid, culoarea soluţiei va fi de un roşu deschis. Noţiunile de „mult", „puţin" au însă un pronunţat caracter relativ, ele rămînînd nedeterminate. Ceea ce într-un obiect poate fi caracterizat ca „mult", într-un alt obiect se manifestă ca „puţin", şi invers.

Pentru a evita această nedeterminare, chimia apelează la treapta următoare a cercetării chimice, la *analiza cantitativă*. La această treaptă, în locul noţiunilor „mult", „puţin" etc. sînt folosite noţiuni care indică cantitatea (volumul, greutatea etc.) precisă a unor substanţe provenite din diferite reacţii chimice.

Ca atare, în cursul cercetării chimice, categoriile de calitate şi cantitate apar într-o legătură indisolubilă, dar pe trepte diferite de cercetare chimică ele au rol inegal, un rol fundamental sau unul subordonat.

Original şi valoros este capitolul al III-lea, *Legea periodică a lui D. I. Mendeleev şi dialectica materialistă*, printre altele şi pentru încercarea întreprinsă de autor de a lămuri problema raportului dintre contradicţie şi lege. În legătură cu aceasta, autorul subliniază că legile chimiei reprezintă rezultatul abstractizării şi generalizării unei serii de contradicţii din realitatea obiectivă. Studiind aceste contradicţii, chimia descoperă legi noi, care, în acelaşi timp, înseamnă şi dezvăluirea unor contradicţii noi. Cercetarea contradicţiilor este necesară pentru cunoaşterea legilor naturii. Pe de altă parte, stabilirea şi studierea legilor este necesară pentru cunoaşterea contradicţiilor realităţii materiale (p. 69).

Pe baza acestor consideraţii, autorul face observaţia potrivit căreia clasificarea ştiinţelor după sferele de acţiune a legilor este imposibilă, deoarece sfera acţiunii legilor deseori nu se limitează la cadrele unei ştiinţe sau alteia. În aceasta rezidă una din cauzele faptului că la baza definirii obiectului ştiinţei trebuie să fie puse înainte de toate contradicţiile specifice ale mişcării materiale (p. 70).

Capitolul al IV-lea este consacrat problemelor filozofice ale structurii chimice şi ale chimiei cuantice. Arătînd legătura care există

între teoria clasică și teoria cuantică a structurii, autorul critică unele concepții, după părerea lui greșite, din chimia cuantică, și anume teoria mezomeriei și rezonanței. Deși considerațiile filozofice ale autorului în jurul acestei probleme sînt în general juste, totuși nu putem să nu-i reproșăm o anumită lipsă de profunzime în tratarea problemei de mai sus. Autorul nu face o deosebire destul de netă între anumite metode ale chimiei cuantice și interpretarea greșită dată de unii oameni de știință ca L. Pauling, Wheland ș.a. De asemenea, autorul lucrării nu caută să dezvăluie contradicțiile în care se zbat acești oameni de știință în interpretarea general-teoretică a acestor metode. Necunoscînd materialismul dialectic și bîjbîind în labirintul unei dialectici spontane, amestecate cu concepții metafizice despre fenomenele chimice, aceștia oscilează între înțelegerea justă a aplicării mecanicii cuantice în chimie și interpretarea ei greșită.

Una din părțile cele mai interesante ale lucrării este aceea consacrată analizei problemelor filozofice ale macromoleculelor. Merită atenție teza autorului după care în polimeri, paralel cu forma chimică de mișcare, un rol foarte important îl joacă și forma moleculară de mișcare, la baza căreia stau procesele de formare și distrugere a complexelor moleculare sub acțiunea forțelor intermoleculare și a mișcării termice. După părerea autorului, acest fapt determină împletirea foarte strînsă a chimiei compușilor macromoleculari cu fizica moleculară a polimerilor (p. 109—114). Acest fapt atrage după sine și o anumită schimbare a conținutului noțiunilor chimice în teoria polimerilor.

Autorul dezvoltă considerații interesante și în ceea ce privește chimia albuminei, latura chimică a proceselor vitale.

În cele cîteva pagini ale încheierii lucrării sînt formulate o serie de considerații filozofice privind direcțiile dezvoltării viitoare ale cercetării în chimia modernă. Autorul arată foarte just că fenomenele și procesele descoperite în cercetarea chimică cer și vor cere și în viitor introducerea tot mai largă în chimie a metodelor matematice de cercetare. Matematica va îmbogăți cercetarea chimică, dar nu va determina niciodată reducerea chimiei la matematică.

În ceea ce privește întrepătrunderea strînsă a problemelor fizicii și chimiei, ea este o consecință firească și inevitabilă a legăturii organice existente între fenomenele, procesele chimice și fizice. Dar indiferent de gradul legăturii dintre aceste fenomene și procese, nu se pot șterge deosebirile calitative care există între ele. De asemenea, oricît de strînsă și adîncă ar fi legătura dintre fizică și chimie, acest lucru nu poate justifica încercarea unor fizicieni și chimiști de a reduce chimia la fizică, de a îneca cercetarea chimică în cercetarea fizică.

În fața chimiei stau perspective mărețe de dezvoltare, stau sarcini importante de rezolvat. Una dintre aceste sarcini o constituie realizarea fotosintezei artificiale, care ar permite captarea și folosirea energiei solare pentru soluționarea unor probleme de ordin energetic, alimentar, probleme de mare importanță pentru bunăstarea omenirii.

Chimia este chemată de asemenea să dezvăluie tainele acțiunii medicamentelor asupra organismului bolnav, să găsească mijloace eficace pentru combaterea unor boli cum sînt cancerul, arterioscleroza etc.

Dar toate aceste probleme nu pot fi abordate și rezolvate în mod just fără aplicarea metodei materialist-dialectice de cercetare, singura metodă generală în stare să orienteze cercetările științifice și să dea o interpretare justă rezultatelor acestor cercetări.

T. U.

Logica simplității[1]

„Logica" lui André Lamouche se alinează în frontul filozofic pe care burghezia contemporană se zbate să-l opună filozofiei marxiste. Însă, fiind conștient că formele tradiționale

[1] André Lamouche, *Logique de la simplicité*, Paris, Dunod, 1959.

ale idealismului şi metafizicii nu mai pot rezista astăzi ofensivei mondiale a materialismului dialectic. A. Lamouche încearcă să contrapună logicii dialecticii materialiste o „logică" a complementarităţii, în cadrul căreia idealismul metafizic se camuflează într-un limbaj „ştiinţific" dintre cele mai „moderne". În „logica simplităţii", idealismul şi metafizica nu sînt cu nimic depăşite, ci doar mai puţin evidente.

Este adevărat că autorul nu contestă nici existenţa realităţii obiective şi nici posibilitatea subiectivă de a o cunoaşte. Pornind de la teza sa fundamentală potrivit căreia nu există, în orice domeniu, „decît două funcţii simple absolut primordiale : funcţia de asimilare-extensiune şi funcţia de compunere-coordonare" (p. 19), el insistă asupra faptului că „principiul de simplitate, în ordinea fizică şi, paralel, în ordinea mintală, oscilează ritmic, conform unei adevărate dialectici naturale, între cele două funcţii armonice de asimilare şi de compunere". Noţiunea pur geometrică de suprapunere mintală sau de „identificare", afirmă Lamouche, trebuie, de aceea, înlocuită cu noţiunea dinamică de *punere în rezonanţă a raţiunii umane cu raţionalitatea lumii* prin alternanţa acestor două funcţii complementare (p. 210). Ceea ce neagă el este „doar" *primordialitatea* existenţei faţă de conştiinţă şi caracterul *reflectoriu* al conştiinţei faţă de existenţă. Pentru André Lamouche, existenţa şi conştiinţa se mişcă *paralel* şi *complementar*, iar cunoaşterea este posibilă datorită *armoniei prestabilite* dintre ele.

Cine nu vrea să admită că *practica socială* este legătura reală dintre conştiinţă şi existenţă, că numai în şi prin practica socială conştiinţa se formează şi reflectă existenţa, trebuie ori să nege existenţa obiectivă, ori să se închine unei transcendenţe oarecare, care le potriveşte pe toate. Pe filozofii reacţiunii îi înspăimîntă originea materială a idealului, *saltul dialectic* prin care idealul izvorăşte din material, *revoluţia* prin care culminează întrepătrunderea contrariilor.

„Armonia universală" a lui Lamouche nu permite, *în general*, trecerea unui contrariu în celălalt, dar ea nu poate îngădui, *în special*, transformarea unei clase asuprite într-una stăpînitoare. Aşa se şi explică de ce „logica simplităţii" este scandalizată, în primul rînd, de „fuzionarea contrariilor". A. Lamouche îşi îndreaptă „logica" sa în primul rînd împotriva „identităţii contrariilor", adică împotriva întrepătrunderii contrariilor în interiorul aceleiaşi identităţi, relativ stabile. El afirmă nu o singură dată că „fuziunea contrariilor" nu poate ajunge decît la „distrugerea lor mutuală" (p. 234). În locul legii unităţii şi opoziţiei contrariilor, A. Lamouche propune principiul complementarităţii. Din opoziţia contrariilor, din unitatea lor, din primordialitatea unuia faţă de celălalt, din trecerea unuia în celălalt, nu mai rămîne decît un simplu „ritm", adică „alternanţa în timp a două mişcări, a două operaţii sau funcţii complementare" (p. 19).

Întregul proces dialectic al cunoaşterii este redus astfel la un „marş în pas de gîscă", în timpul căruia gîndirea, pendulînd ritmic între constanţă şi variaţie, scapă de orice contradicţie, tocmai prin repetarea asemănătorului.

„Ritmul — scrie A. Lamouche — este sinteza dinamică a constanţei şi a schimbării prin repetarea asemănătorului" (p. I, Appendice). Autorul vrea să-şi convingă cititorii că a „rezolvat" contradicţia dialectică dintre stabilitatea relativă şi mişcarea absolută „prin această repetiţie în schimbare care se numeşte periodicitate" (p. 19).

Este limpede că noţiunea de „contradicţie dialectică" este aceea pe care autorul o doreşte cel mai urgent discreditată. A. Lamouche înţelege că esenţa revoluţionară a dialecticii marxiste rezidă, înainte de toate, în conceptul de „unitate contradictorie". Ura sa de clasă împotriva valorii politice a dialecticii materialiste străbate uneori pînă la suprafaţa terminologiei de specialitate. „Principiul paradoxal al «identităţii contrariilor» — scrie el — este moştenit de Hegel de la *coincidentia oppositorum* al lui Schelling. El a dat naştere, o

dată cu K. Marx și succesorii săi, unor deformări dintre cele mai de temut ale gîndirii moderne, cu consecințele tragice, care se cunosc pe plan politic și pe plan uman în general" (p. 222).

Prezentînd pieirea burgheziei ca pe o consecință tragică pentru întreaga umanitate, A. Lamouche opune logicii dialectice materialiste o logică a simplității, care „apare *a posteriori* ca un sincretism al logicii aristotelice a asimilării și logicii cartesiene a compunerii" (p. 142), o logică a simplității, care „nu este mai legată de adevăr decît bomba atomică de justiție" (p. 344).

Respingînd înțelegerea materialist-dialectică a conceptului de „unitate contradictorie", A. Lamouche ascunde și modul în care adevărul gnoseologic se transformă în corectitudine logică la nivelul suprem al reflectării categoriale.

Așadar, în mintea autorului, logica simplității este menită să înlăture orice contradicție dialectică și să asigure astfel burgheziei contemporane un mers ritmic și neîntrerupt. Dialectica realității nu se lasă însă „simplificată" de „logica" lui André Lamouche.

H. W.

NOTE BIBLIOGRAFICE

ALBERT KAHN, *Complot împotriva păcii*. București, Edit. politică, 1962, 263 p.

Bazată pe o bogată documentație, cartea publicistului progresist american Albert Kahn (scrisă în colaborare cu Michael Sayers) dezvăluie resorturile economice, politice și, într-o măsură, și pe cele sociale ale militarismului revanșard german, manifestările sale în ultimii 60 de ani. Sînt evidențiate pregnant forțele sociale și economice care au pus în mișcare armatele kaiserului și ale Wehrmachtului hitlerist și care, în prezent, acționează în Republica Federală Germană, sub „ocrotirea" cercurilor imperialiste agresive din S.U.A., Anglia și Franța și sprijinite, totodată, de marile concerne care l-au adus odinioară pe Hitler la putere, pricinuind omenirii uriașe calamități.

Lucrarea a fost scrisă în 1945. Autorul a completat ulterior volumul, adăugînd un nou capitol, conținut și în prezenta ediție în limba romînă, despre renașterea militarismului german după cel de-al doilea război mondial.

Sînt denunțate cu claritate concepțiile monstruoase, strategia și tactica militariștilor germani, crimele sîngeroase, bestialitățile fără margini comise pe teritoriile vremelnic ocupate în timpul celui de-al doilea război mondial, ilustrînd toate țelurile mîrșave ale militarismului prusac, caracterizate încă în 1893, cu un rar cinism, de generalul conte Gottlieb :

„Civilizația noastră trebuie să-și ridice templele pe munți de cadavre, pe oceane de lacrimi, pe trupurile a nenumărați muribunzi. O altă cale nu există". „Civilizația" în numele căreia vorbea acest ideolog este pregătită din nou cu ardoare de Bundeswehrul german, reînviat în R.F.G. și încredințat foștilor generali ai lui Hitler, care profesează fățiș amenințări revanșarde la adresa unor state vecine și revendică înarmarea nucleară.

FLONTA MIRCEA, *Esență și fenomen*, București, Edit. politică, 1962, 93 p.

Tezele materialismului dialectic despre conținutul categoriilor esență și fenomen, despre raportul dialectic dintre esență și fenomen reprezintă un îndreptar teoretic și metodologic de mare însemnătate pentru activitatea practică revoluționară și pentru activitatea de cercetare științifică.

Analiza, din această perspectivă, a categoriilor de esență și fenomen constituie tema centrală a lucrării lui M. Flonta.

Primul capitol, intitulat *Dezvoltarea istorică a concepțiilor despre esență și fenomen și raportul dintre ele* evidențiază faptul că filozofia premarxistă, datorită limitelor de clasă și ideologice, limite legate de nivelul de dezvoltare a practicii sociale și a cunoașterii științifice, nu a putut elabora o concepție justă despre categoriile filozofice; în ciuda unor contribuții remarcabile la punerea și dezvoltarea problemei, gînditorii premarxiști nu au reușit să dezvăluie pînă la capăt conținutul obiectiv al categoriilor esență și fenomen și nici să înțeleagă însemnătatea acestor categorii pentru cunoașterea științifică și activitatea practică a oamenilor.

Definind pentru prima dată în mod științific obiectul filozofiei, marxismul a pus totodată și bazele abordării științifice a categoriilor filozofice, inclusiv a categoriilor esență și fenomen.

Al doilea capitol al lucrării analizează *Concepția materialist-dialectică despre categoriile esență și fenomen, importanța lor metodologică pentru activitatea practică.* Afirmînd unitatea materială a lumii, subliniază autorul, materialismul dialectic respinge căutarea sterilă a unei esențe ca atare: există numai esențe proprii diferitelor procese, diferitelor clase de obiecte, esențe cărora le corespund forme de manifestare, fenomene specifice.

Abordînd probleme ca: premisele rezolvării științifice a problemei categoriilor filozofice; ce sînt esența și fenomenul; raportul dialectic dintre esență și fenomen; cunoașterea, proces istoric de aprofundare a esenței lucrurilor; cunoașterea esenței proceselor sociale, bază a politicii științifice a partidelor marxist-leniniste, autorul subliniază valoarea teoretică și metodologică universală a legilor și categoriilor dialecticii materialiste, a faptului că numai de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric — singura concepție filozofică consecvent științifică — pot fi abordate și rezolvate în mod just cele mai complicate probleme ale dezvoltării societății contemporane și ale dezvoltării științelor particulare.

Al treilea capitol, intitulat *Mascarea esenței orînduirii capitaliste — trăsătură a ideologiei burgheze contemporane,* dezbate în mod critic problemele crizei ideologiei burgheze contemporane, denunță esența reacționară a teoriei „straturilor sociale", precum și încercările ideologilor burghezi și reformiști de a denatura esența capitalismului monopolist de stat.

Lucrarea se încheie prin capitolul *Însemnătatea învățăturii materialismului dialectic despre esență și fenomen pentru științele naturii. Critica pozitivismului și neopozitivismului.*

SERGIU TAMAȘ, *Imperialismul și religia,* București, S.R.S.C., 1962, 64 p.

Scrisă vioi, într-un stil larg accesibil, broșura evidențiază legătura strînsă care există între imperialism și religie, funcția socială reacționară a religiei, împletirea intereselor monopolurilor și organizațiilor religioase unite în încercarea de a stăvili pe plan politic valul crescînd al luptei maselor populare în frunte cu clasa muncitoare împotriva imperialismului.

Lucrarea cuprinde următoarele capitole:

1. Opiu pentru popor.
2. Capitaliști fără sutană și în sutană.
3. Adevărata față a „socialismului clerical".
4. În slujba colonialismului.
5. „Fiți blînzi ca porumbeii și... veninoși ca șerpii".
6. S-a întîlnit Iuri Gagarin cu îngerii?
7. Biblia și bomba atomică.
8. Poporul nu este pentru opiu.

AURELIAN TACHE, *Originea creștinismului,* București, S.R.S.C., 1962, 47 p.

Ediție revăzută și completată de autor, lucrarea lui Aurelian Tache urmărește, de-a lungul primelor veacuri de existență, istoria

frămîntată a creştinismului, procesul formării principalelor legende şi dogme bisericeşti, caracteristicile şi rolul social al creştinismului primitiv, situarea lui în slujba asupritorilor, împotriva intereselor fundamentale ale maselor împovărate de mizerie şi exploatare.

Ideologia creştină, politica şi doctrinele sociale ale bisericii au slujit în decursul istoriei tuturor claselor exploatatoare, subliniază autorul. Ele constituie şi în prezent o parte integrantă a ideologiei şi politicii forţelor reacţionare. Soarta istorică a creştinismului este indisolubil legată de cea a orînduirilor sociale bazate pe exploatare, al căror produs este şi în slujba cărora s-a situat întotdeauna.

Л. МИТРОХИН, *Христианская «наука жизни»* («Ştiinţa vieţii» a creştinismului), Госуд. изд. политической литературы, Москва, 1961, 127 p.

Lucrarea lui L. Mitrohin este consacrată demascării şi respingerii moralei religioase a creştinismului. În Uniunea Sovietică, în condiţiile construirii desfăşurate a comunismului, lupta pentru lichidarea rămăşiţelor şi superstiţiilor religioase din conştiinţa oamenilor muncii îmbracă forme variate, îndreptate mai ales împotriva principalelor mijloace şi căi prin care propovăduitorii religiei încearcă şi azi să otrăvească conştiinţele oamenilor sovietici. Speranţele bisericii sînt legate în mare măsură de propagarea moralei religioase, a aşa-numitei „ştiinţe a vieţii" a creştinismului, pe care unii din reprezentanţii religiei creştine o prezintă ca pe deplin compatibilă cu comunismul, şi alţii, ca fiind singura în stare să creeze oameni de o profundă moralitate.

Autorul denunţă inconsistenţa şi conţinutul fals, dăunător, al „ştiinţei vieţii" propovăduite de biserica creştină.

Lucrarea conţine trei capitole şi o *Încheiere*. (Cap. I. *Izvoarele şi esenţa „ştiinţei vieţii" a creştinismului*; cap. II *Despre poruncile lui Moise*; cap. III *Comunismul şi creştinismul*.)

Л. И. ЕМЕЛЯХ, *Происхождение христианского культа* (Originea cultului creştin), Госуд. учебно-педаг. изд. Министерства просвещения РСФСР, Москва, 1961, 141 p.

Lucrarea evidenţiază procesul istoric de constituire a ceremonialului religios, începînd cu primele trepte ale formării şi dezvoltării religiei, evoluţia cultului religios în cadrul religiei creştine, conţinutul lui pe deplin „pămîntean", străin de orice element sacru, caracterul său anacronic şi adesea dăunător sănătăţii credincioşilor.

Primul capitol, intitulat *Cum au apărut riturile religioase*, analizează străvechile rituri vrăjitoreşti, practicile de „alungare a demonilor", de „hrănire" a zeilor, secretele preoţilor păgîni etc.

Al doilea capitol, intitulat *Originea cultului ortodox* cercetează pe plan istoric procesul de constituire a unor practici rituale, cum sînt: hramul, molitvele, sfinţii, icoanele, crucea, clopotul, lumînările aprinse în biserică, înmormîntarea religioasă etc.

Al treilea capitol, intitulat *Originea tainelor creştine*, dezvăluie adevăratul conţinut al unor pretinse mijloace „sacre" de comuniune cu divinitatea, cum sînt: botezul, ungerea cu mir, spovedania, împărtăşania, cununia religioasă etc., precum şi procesul constituirii lor.

Ultimul capitol, intitulat *De ce nu sînt necesare ritualurile religioase?*, denunţă modul în care aceste ritualuri sînt folosite în interesul claselor exploatatoare, analizează caracterul şi situaţia riturilor în zilele noastre, raportul dintre noile obiceiuri şi tradiţie în domeniul cultului religios.

Lucrarea se adresează unui larg cerc de cititori, aducînd informaţii competente, dublate de o analiză ştiinţifică asupra uneia dintre laturile componente ale religiei.

Диалектика развития социалистического общества (Dialectica dezvoltării societăţii socialiste), *Изд.* В.П.Ш. и А.О.Н. при Ц.К. К.П.С.С. Москва, 1961, 280 p.

Preocuparea crescîndă a filozofilor sovietici pentru analiza problemelor dialecticii dezvoltării sociale în condiţiile socialismului şi ale trecerii la comunism se oglindeşte pregnant şi în lucrarea *Dialetica dezvoltării societăţii socialiste.* Volumul, apărut sub redacţia prof. M. M. Rozenthal, reprezintă o culegere de studii elaborate în cadrul seminarului special cu aspiranţii catedrei de filozofie a Academiei de Ştiinţe Sociale de pe lîngă C. C. al P.C.U.S.

Primul studiu al volumului, *Particularităţile contradicţiilor trecerii de la socialism la comunism* (autor : S. F. Eliseev), abordează, în această ordine de idei, numeroase probleme legate de esenţa contradicţiei dintre dezvoltarea tehnicii şi nivelul tehnic-cultural al oamenilor muncii, de formele rezolvării contradicţiilor între elementele obiective şi subiective ale forţelor de producţie şi de conducerea conştientă a procesului rezolvării contradicţiilor. Alte studii din volum se ocupă de *Corelaţia necesităţii şi întîmplării în dezvoltarea societăţii socialiste* (autor : I. P. Ojegov) ; *Specificul schimbărilor calitative în condiţiile trecerii de la socialism la comunism* (autor : C. Acmuradov) ; *Unele particularităţi ale dialecticii conţinutului şi formei în socialism* (autor : J. V. Kapanadze) ; *Critica falsificării dialecticii socialismului în filozofia burgheză contemporană* (autor : L. F. Evmenov). În acest din urmă studiu, autorul se ocupă în special de problema corelaţiei subiect-obiect şi de dialectica dezvoltării obiective.

Противоречивый характер развития (Caracterul contradictoriu al dezvoltării), Минск, Государственное издательство Б.С.С.Р., 1961, 200 p.

Volumul este consacrat uneia dintre problemele principale ale dialecticii marxiste, acţiunea legii unităţii şi luptei contrariilor în natura organică şi anorganică, în viaţa socială, precum şi în procesul cunoaşterii. Abordînd diferite aspecte ale acţiunii acestei legi universale, autorii şi-au propus să dea o imagine de ansamblu asupra caracterului profund şi lăuntric contradictoriu al oricărei dezvoltări.

Primul studiu cuprins în volum îşi propune să dea o caracterizare de ansamblu a „contradicţiei interne şi a rolului ei în dezvoltare" (autor : V. D. Morozov). Studiile următoare, semnate de Z. I. Zabello şi de G. I. Pivţaikin, sînt consacrate problemelor acţiunii contradicţiilor în natura anorganică şi respectiv în natura organică. Un grup de studii abordează problemele acţiunii contradicţiilor în condiţiile socialismului. Astfel, V. I. Novikov încearcă să dea o definiţie a diferitelor grupuri de contradicţii care acţionează în general în procesul dezvoltării sociale precum şi a contradicţiilor neantagonice, specifice epocii socialismului şi trecerii la comunism. Tema unui alt studiu (semnat de N. F. Kapici) este : *Masele muncitoare conduse de Partidul Comunist — forţa hotărîtoare a învingerii contradicţiilor în procesul dezvoltării societăţii socialiste.*

Culegerea mai cuprinde studiile : *Caracterul contradictoriu al procesului cunoaşterii* (autor : B. A. Lapotko), *Despre contradicţia dialectică între senzorial şi logic în cunoaştere* (autor. T. M. Nazarenco) şi *Teoria marxistă despre contradicţii — puternică armă ideologică în lupta împotriva revizionismului contemporan* (autor : N. A. Halipov). În lucrările lor, autorii abordează şi tratează polemic o serie de probleme, în prezent controversate în literatura de specialitate.

В. А. ШАБАД, *Идеологические основы современного колониализма* (Bazele ideologice ale colonialismului contemporan), Москва, Изд. Восточной литературы, 1961, 102 p.

Lucrarea este scrisă pe baza analizei celei mai noi literaturi istorice şi sociologice occidentale, precum şi a documentelor oficiale.

Autorul desprinde două principale tendințe în ideologia colonialismului contemporan : prima exprimă vederile „ultracolonialiștilor" și reprezintă o apologie directă a colonialismului, iar cea de-a doua exprimă punctul de vedere al acelora care consideră necesară revederea concepțiilor și teoriilor „clasice" ale colonialismului, găsirea unor formule care, slujind colonialismul în noile sale forme, să poată pe cît posibil să atragă popoarele din colonii și fostele colonii.

Una dintre aceste teorii „revăzute", este cea a „misiunii civilizatoare" a Occidentului, care are, printre altele, menirea să falsifice istoricul politicii și regimului colonialist. Autorul critică concepțiile sociologilor burghezi H. Kohn, Adolf Berle ș.a., care încearcă, în pofida adevărului, să „demonstreze" că fără stăpînirea colonială țările Asiei și Africii nu s-ar fi putut ridica niciodată la nivelul civilizației moderne.

Un alt grup de istorici și sociologi, recunoscînd formal unele „pagini întunecate" în istoria colonialismului, trag concluzia că, în general, acesta a fost totuși „un eveniment fericit în dezvoltarea popoarelor băștinașe" (D. Crowley).

Un alt capitol al lucrării, intitulat *Metodele de mascare a politicii coloniale*, analizează trăsăturile specifice ale politicii coloniale a Statelor Unite, sistemul „ajutorului" american și al blocurilor militare.

Lucrarea subliniază că, pe măsura destrămării continue a sistemului colonial, în ideologia colonialistă se dezbate tot mai mult de pe aceleași poziții reacționare, problema perspectivelor și căilor de dezvoltare a țărilor Asiei și Africii care și-au cîștigat independența. Printre concepțiile ideologilor burghezi privind dezvoltarea politică-socială și economică a acestor țări, întîlnim și teoria neștiințifică a „economiei balansate", prin care se încearcă demonstrarea necesității de a renunța la industrializarea rapidă.

Demascarea și lupta împotriva acestor forme noi ale ideologiei colonialismului este o necesitate stringentă, căreia cartea lui Șabad îi răspunde.

НАРАИН А., *Экономика Индии* (Economia Indiei), Москва, Издательство Иностранной литературы, 1961, 606 p.

Lucrarea cunoscutului economist indian A. Narain reprezintă o amplă monografie asupra principalelor sectoare ale economiei Indiei contemporane : agricultură, industrie, transport, comerț, finanțe, venit național, cooperație etc.

Ediția în limba rusă a cărții lui A. Narain este însoțită de un substanțial studiu introductiv semnat A. I. Levkovski, în care se subliniază atît importanța deosebită a acestei lucrări, cît și o serie de lipsuri care reflectă în parte poziția îngustă, de clasă, a autorului, precum și pozițiile și concepțiile sociologilor și economiștilor burghezi indieni.

Autorul dovedește neînțelegerea procesului dezvoltării economice atît în agricultură, cît și în industrie, presupunînd, printre altele, posibilitatea coexistenței și dezvoltării paralele a industriei mari și mici. Se trece sub tăcere ruinarea tot mai accentuată a meseriașilor și micilor producători care nu pot rezista concurenței marilor întreprinderi.

Exponent al intereselor burgheziei liberale, A. Narain vădește în analiza sa nu puține contradicții și teze eclectice. Susține, de pildă, teoria împăcării dintre clase, deși în capitolul dedicat analizei clasei muncitoare recunoaște în principiu situația grea a proletariatului. Examinînd rolul mediului geografic, el afirmă că „condițiile climatice ale țării au condiționat caracterul agrar al economiei" (p. 35), iar în altă parte constată foarte just că stăpînirea colonială a fost cauza principală a deformației specializării agrare a economiei naționale (p. 59 și 60).

În ansamblu, monografia reflectă o profundă cunoaștere a situației economice a Indiei, o deosebită competență în cercetarea economiei concrete.

Economia Indiei prezintă interes atît pentru bogatul material documentar-statistic asupra situației principalelor ramuri ale economiei Indiei și asupra politicii statului, cît

și pentru faptul că studiază una dintre cele mai puțin cunoscute probleme, aceea referitoare la știința economiei burgheze din India contemporană.

Западногерманский неолиберализм (Neoliberalismul din Germania Occidentală), Москва, Издательство Института международных отношений 1961, 181 p.

Lucrarea reprezintă o analiză critică a ideologiei neoliberaliste, „noua" concepție politică a exponenților marelui capital din Germania Occidentală. Autorul se oprește în special asupra problemelor interne și externe ale politicii economice din Germania Occidentală, demascînd mitul „transformării" capitalismului german propovăduit de neoliberaliști.

Autorul subliniază trăsăturile fundamentale ale teoriilor neoliberalismului vestgerman : născocirea unei noi definiții a orînduirii economice și folosirea acesteia pentru cele mai variate speculații teoretice ; proslăvirea economiei capitaliste și, legat de aceasta, afirmarea rolului crescînd al statului capitalist în viața economică internă și internațională ; preamărirea *influenței „binefăcătoare"* a concurenței, toate fățiș orientate împotriva ideologiei marxist-leniniste, împotriva țărilor socialiste.

Apologeții neoliberalismului caută fie să ocolească pe cît posibil noțiunea de „capitalism", înlocuind-o cu termenul de „capitalism colectiv", „popular", „economia pieții sociale" etc. fie să o considere ca „ireală", lipsită de o „idee concretă", de un „conținut real". Toate aceste teorii, arată autorul, stau la baza speculațiilor neoliberaliste confuze și reacționare cu privire la un așa-zis al „treilea drum de dezvoltare a societății".

DIN SUMARELE REVISTELOR STRĂINE

ВОПРОСЫ ФИЛОСОФИИ
1962, nr. 6

Передовая, Критика современной буржуазной философии — важная задача идеологической борьбы, (Editorial, *Critica filozofiei burgheze contemporane — sarcină importantă a luptei ideologice*).

В. П. Тугаринов (Ленинград), Коммунизм и личность (V. P. Tugarinov (Leningrad), Comunismul şi personalitatea).

Ц. А. Степанян, О предмете курса „Основы научного коммунизма" (Ţ. A. Stepanian, *Despre obiectul cursului „Bazele comunismului ştiinţific"*).

Г. А. Подкорытов (Ленинград), Соотношение диалектического метода с частнонаучными методами (G. A. Podkorîtov (Leningrad), *Corelaţia dintre metoda dialectică şi metodele ştiinţifice speciale*).

Б. М. Кедров, Философия как общая наука (B. M. Kedrov, *Filozofia ca ştiinţă generală*).

А. М. Минасян (Ростов на Дону), Категории „содержание" и „форма" и их взаимопереход (A. M. Minasian (Rostov pe Don) *Categoriile „conţinut" şi „formă" şi trecerea lor dintr-una în cealaltă*).

В. В. Соколов, Современная идейная борьба и спинозизм, (V. V. Sokolov, *Lupta ideologică actuală şi spinozismul*).

Э. Юсоловьев, Ликвидация философии под видом ее осознания (E. Iusoloviev, *Lichidarea filozofiei sub masca înţelegerii ei*).

Ц. Г. Арзаканин, К вопросу о становлении истории философии как науки (T. G. Arzakanin, *Contribuţii la problema formării istoriei filozofiei ca ştiinţă*).

Поль Кроссер (США), Традиция антиинтеллектуализма в американской философии (Paul Krausser (S.U.A.)., *Tradiţia antiintelectualismului în filozofia americană*).

И. Б. Новик, Негэнтропия и количество информации (I. B. Novik, *Negentropia şi cantitatea de informare*).

Сакато Сёити (Япония), Новые представления об элементарных частицах (Sakato Seiti (Japonia), (*Noi reprezentări cu privire la particulele elementare*).

К статье Саката Сёити „Новые представления об элементарных частицах" (Despre articolul lui Sakato Seiti „*Noi reprezentări cu privire la particulele elementare*).

И. И. Кравченко и С. А. Эфиров, Об идеологических основах современной социальной доктрины Ватикана (I. I. Kravcenko şi S. A. Efirov, *Despre bazele ideologice ale doctrinei sociale contemporane a Vaticanului*).

ДИСКУССИИ И ОБСУЖДЕНИЯ
DISCUȚII ȘI DEZBATERI

К. С. Тринчер, Существование и эволюция живых систем и второй закон термодинамики (C. S. Trincer, *Existența și evoluția sistemelor vii și cea de-a doua lege a termodinamicii*).

С. М. Шалютин (г. Курган), Алгоритмы и возможности кибернетики (S. M. Saliutin (Kurgan), *Algoritmii și posibilitățile ciberneticii*).

DEUTSCHE ZEITSCHRIFT FÜR PHILOSOPHIE,
1962, nr. 5

Mitteilung über die 1. Beratung der Redaktionen philosophischer Zeitschriften sozialischer Länder (*Comunicat despre prima Consfătuire a redacțiilor revistelor de filozofie ale țărilor socialiste*).

B. B. Mitin, *Der XXII.* Parteitag der KPdSU und die Aufgaben der wissenschaftlichen Arbeit auf dem Gebiete der marxistisch-leninistischen Philosophie, (*Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. și sarcinile muncii științifice în domeniul filozofiei marxist-leniniste*).

M. Kalab, Philosophische Probleme des sozialistischen und kommunistischen Aufbaus (*Probleme filozofice ale construcției socialiste și comuniste*).

W. Eichhorn, Theoretische und methodologische Fragen der Auseinandersetzung mit der bürgerlichen Philosophie (*Probleme teoretice și filozofice ale combaterii filozofiei burgheze*).

R. Kirchhoff, Eine neue Etappe der Zusammenarbeit der marxistischen Philosophen sozialistischer Länder beginnt (Bericht) (*Începe o nouă etapă a colaborării dintre filozofii marxiști din țările socialiste* (*Dare de seamă*).

G. Klaus, Für und wider die Kybernetik (*Pentru și împotriva ciberneticii*).

V. Stoljarov und K. H. Kanwegiesser, Zu einigen philosophischen Fragen der Kybernetik (*Asupra unor probleme filozofice ale ciberneticii*).

H. Metzler, Information in kybernetischer und philosophischer Sicht (*Informația din punct de vedere cibernetic și filozofic*).

G. Stiehler, J. G. Fichtes synthetische Methode als Keimform der Dialektik (*Metoda sintetică a lui J. G. Fichte ca formă embrionară a dialecticii*).

KORRESPONDENZ (CORESPONDENȚĂ)

H. Rüstau Bemerkungen zur Entzyklika „Mater et Magistra" (*Observații asupra enciclicii „Mater et Magistra"*).

K. Krebs, Zur Struktur der materialistischen Dialektik (*Asupra structurii dialecticii materialiste*).

ФИЛОСОФСКА МИСЪЛ
1962, nr. 2

Асен Чаракчиев, Диалектика и догматизъм (Asen Cearakciev, *Dialectica și dogmatismul*).

Вътьо Петков, Закон и законност (Veato Ț. Petkov, *Legea și legitatea*).

Нина Бакърджиева, По въпроса за взаимодействието между материалните системи (Nina Bakîrdjieva, *Despre problema interacțiunii între sistemele materiale*).

Никола Малеев, Към проблемата за диалектико-материалистическата същност на диагностиката и диагностичния процес (N. Maieev, *Pe marginea problemei esenței materialist-dialectice a procesului de diagnostică*).

Исак Паси, Трагичен ефект (Isac Pasi, Efectul tragic).

Нрозю Грозев, За творческого приложение на марксизма-ленинизма от Васил Коларов (Hroziu Grozev, *Despre aplicarea creatoare a marxism-leninismului de către V. Kolarov*).

Панчо Русев, Схващането на английските емпирици-сенсуалисти за взаимоотношението между сетивното и рационалното познание (Pancio Rusev, *Concepţia empiriştilor senzualişti englezi despre raportul reciproc dintre cunoaşterea senzorială şi raţională*).

Дискусии (Discuţii)

Р. Караколов и М. Бъчваров, Към въпроса за периодизията на историята на българската философска мисъл (R. Karakolov şi M. Bîcivarov, *Contribuţie la problema periodizării istoriei gîndirii filozofice bulgare*).

С. Петров, Върху дефиницията на понятието материя (S. Petrov, *Despre definiţia noţiunii de materie*.

Л. Н. Столович (Тарту СССР), Природата на естетичното и естетичното и природата (L. N. Stolovici (Tartu, U.R.S.S.), *Natura esteticului şi esteticul şi natura*).

LA PENSÉE
1962, nr. 103

Pierre Boiteau, Les étapes de la poésie négro-africaine (*Etapele poeziei negroafricane*).

Condotto Nenekhaly-Camara, Conscience nationale et poésie négro-africaine d'expression française (*Conştiinţa naţională şi poezia negroafricană de limbă franceză*).

Mustapha Bal, L'homme noir dans la poésie (*Omul negru în poezie*).

Georges Cogniot, Un colloque néo-capitaliste sur l'Éducation nationale (*Un colocviu neocapitalist asupra educaţiei naţionale*).

Guy Dady, L'évolution de la météorologie moderne (*Evoluţia meteorologiei moderne*).

Jean-François Le Ny, Du pavlovisme au conditionnement (*De la pavlovism la condiţionare*).

Rodolphe Roelens, Une recherche psychologique méconnue : le courant „dramatique" de Georges Politzer à aujourd'hui (*O cercetare psihologică neapreciată : curentul „dramatic" de la Georges Politzer pînă astăzi*).

CHRONIQUES (CRONICI)

Marc Girard, „Où va l'Afrique noire?" ou du colonialisme à l'état pur („*Unde merge Africa neagră?" sau despre colonialismul în stare pură*).

Charles Parain, Les recherches roumaines sur le néolithique (*Cercetările româneşti asupra neoliticului*).

André Néplaz, Psychanalyse et sociologie (*Psihanaliză şi sociologie*).

BULETIN BIBLIOGRAFIC

V. I. LENIN, *Opere complete*, vol. 8, Bucureşti, Edit. politică, 1962, 688 p.

V. I. LENIN, *Opere alese*, vol. 3, Bucureşti Edit. politică, 1962, 896 p.

ANDREI BĂLEANU, *Conţinut şi formă în artă*, ed. a 2-a, Bucureşti, Edit. ştiinţifică, 1962, 190 p.

SILVIU BRUCAN, *Ideologii războiului nuclear*, Bucureşti, Edit. politică, 1962, 48 p.

P. CORNEA, *Studii de literatură romînă modernă*, Bucureşti, Edit. pentru literatură, 356 p.

AL. DIMA, *Studii de istorie a teoriei literare romîneşti*, Bucureşti, Edit. pentru literatură, 296 p.

L. A. DRUIANOV, *Ştiinţa contemporană şi religia*, Bucureşti, S.R.S.C., 1962, 38 p.

TITU GEORGESCU, *De la greva generală la crearea P.C.R.*, Bucureşti, Edit. ştiinţifică, 1962 206 p.

A. I. HERZEN, *Cine-i de vină?* Bucureşti, Edit. pentru literatură universală, 1962, 260 p.

V. KOJINOV, *Genurile artei*, Bucureşti, Edit. meridiane, 1962, 168 p.

S. L. RUBINŞTEIN, *Existenţa şi conştiinţa*, ed. a 2-a, Bucureşti, Edit. ştiinţifică, 1962, 365 p.

* * * *Studia et acta orientalia*, III, Bucureşti, Edit. meridiane, 1961, 349 p.

Л. В. Воробьев, В. М. Каганов, А. Е. Фурман, *Основные категории и законы материалистической диалектики*, Издательство Московского Университета, 1962, 360 стр. (L. V. Voroviev, V. M. Kaganov, A. E. Furman, *Categoriile şi legile de bază ale dialecticii materialiste*, Edit. universităţii din Moscova, 1962, 366 p).

Н. С. Козлов, *Развитие общественно-политической и философской мысли в эпоху русского средневековья*, IX—XVI вв. Издательство Московского университета, 1961, г. 80 стр. (N. S. Kozlov, Dezvoltarea gîndirii social politice şi filozofice în epoca evului mediu rus, secolele IX—XVI, Edit. universităţii din Moscova, 1961, 80 p.).

А. Мансилья, *Процесс накопления капитала*, Государственное издательство „Высшая школа", Москва, 1961, 84 стр. (A. Mansilia, *Procesul acumulării capitalului*, Edit. de stat, „Şcoala Superioară", Moscova, 1961, 84 p.).

* * * *Основные вопросы научного атеизма*, Издательство социально-экономической литературы, Москва, 1962, 414 стр. (Problemele de bază ale ateismului ştiinţific, Edit. literaturii social-economice, Moscova, 1962, 414 p.).

* * * *Проблемы социалистического реализма*, „Советский писатель", Москва, 1961, 584 стр. (*Problemele realismului socialist*, „Scriitorul sovietic", Moscova, 1961, 584 p.).

* * * *Противоположность марксистского и гегелевского учений о сознании*, Государственное издательство „Высшая Школа", Москва, 1961, 158 стр. (*Opoziţia dintre învăţătura marxistă şi cea hegeliană despre conştiinţă*, Edit. de stat „Şcoala Superioară", Moscova, 1961, 158 p.).

* * * *Процессы регулирования в моделях экономических систем*, Издательство иностранной литературы, Москва, 1961, 292 стр. (*Procesele de reglare în modelele sistemelor economice*, Edit. pentru literatura străină, Moscova, 1961, 292 p.).

* * * *Философские вопросы современной биологии*, Издательство Академии наук Украинской ССР, Киев, 1962, 492 стр. (*Problemele filozofice ale biologiei contemporane*. Edit. Academiei de științe a R.S.S. Ucrainene, Kiev, 1962, 492 p.).

LOUIS ROUGIER, *La métaphysique et le langage*, Flammarion Editeur, Paris, 1960, 247 p. (*Metafizica și limbajul*, Edit. Flammarion, Paris, 1960, 247 p.).

FERDINAND GONSETH, *La métaphysique et l'ouverture à l'expérience*, P.U.F., Paris, 1960, 292 p. (*Metafizica și accesul la experiență*, P.U.F., Paris, 1960, 292 p.).

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

Pentru a vă asigura o colecţie completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dvs. pentru anul 1963.

ABONAMENTELE SE FAC LA OFICIILE POŞTALE, AGENŢIILE POŞTALE, FACTORII POŞTALI ŞI DIFUZORII VOLUNTARI DIN ÎNTREPRINDERI ŞI INSTITUŢII

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI R.P.R.

FILOZOFIE

* * * **Dialectica cunoașterii științifice**, 336 p., 10,90 lei.
* * * **Dezvoltarea conștiinței socialiste în Republica Populară Romînă**, 519 p., 15,40 lei.
* * * **Etudes d'histoire et de philosophie des sciences**, 311 p., 23,10 lei.
* * * **The Rumanian Journal of Sociology**, 279 p., 22,10 lei.
G. W. F. HEGEL, **Enciclopedia științelor filozofice. Partea I — Logica**, 375 p., 19,30 lei.

ECONOMIE

* * * **Studii privind istoria economică a Romîniei**, vol. I. 341 p., 12,70 lei.
* * * **Studii de economie socialistă**, 331 p., 13,10 lei.

PSIHOLOGIE

P. POPESCU-NEVEANU, **Tipurile de activitate nervoasă superioară la om**, 447 p. +3 pl. 22,80 lei.
TATIANA SLAMA-CAZACU, **Dialogul la copii**, 168 p., 5,65 lei.
* * * **Culegere de studii de psihologie**, vol. IV, 363 p., 17,90 lei.

ȘTIINȚE JURIDICE

ANITA NASCHITZ și INNA FODOR, **Rolul practicii judiciare în formarea și perfecționarea normelor dreptului socialist**, 303 p., 11,20 lei.
VINTILĂ DONGOROZ și colab., **Modificările aduse Codului penal și Codului de procedură penală prin actele normative din 1956—1960**, 600 p., 23,50 lei.
YOLANDA EMINESCU, **Apărarea descoperirilor, invențiilor și inovațiilor în dreptul socialist**, 230 p., 7,80 lei.
ION NESTOR, **Probleme privind arbitrajul pentru comerțul exterior în țările socialiste europene**, 311 p., 14,20 lei.
* * * **Indreptarea legii 1652**, „Adunarea izvoarelor vechiului drept romînesc scris, VII", 1015 p., 4,50 lei.
TR. IONAȘCU, EUGEN A. BARASCH, **Teoria și practica litigiilor precontractuale**, 412 p., 18,80 lei.
N. DAȘCOVICI, M. GHELMEGEANU, AL. BOLINTINEANU, **O.N.U. — organizare și funcționare**, 507 p., 25,60 lei.

INTREPRINDEREA
POLIGRAFICĂ nr. 2
BUCUREȘTI
c. 3746

Lei 6.—

CERCETĂRI FILOZOFICE ★ ANUL IX, 5, 1962

RPR

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE FILOZOFIE

CERCETĂRI FILOZOFICE

7886

ANUL IX 1962

DIN SUMAR

BIBLIOTECA CENTRALĂ
STAT

* * * INSTAURAREA REPUBLICII ŞI TRANSFORMAREA SOCIALISTĂ A ROMÎNIEI

STATUL DEMOCRAT-POPULAR ÎN ETAPA ACTUALĂ ŞI DEZVOLTAREA DEMOCRAŢIEI SOCIALISTE ÎN R.P.R. MARIA MANTA

BAZELE POLITICII EXTERNE A REPUBLICII POPULARE ROMÎN... H. D...

TRADIŢII REPUBLICANE ÎN GÎNDIREA SOCIAL-POLITICĂ DIN RO...

POLITICA ANTIŢĂRĂNEASCĂ A MONARHIEI DE...

EDITURA ACADEMIEI REPUBL...

0 IUL. 2005

7886

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE FILOZOFIE

ULG 2014

CERCETĂRI FILOZOFICE

UAIC 2022

BIBLIOTECA CENTRALA
SIBIU

6

ANUL IX
1962

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

4506

1954

„CERCETĂRI FILOZOFICE" REVISTĂ DE FILOZOFIE

APARE DE 6 ORI PE AN

COMITETUL DE REDACȚIE

ACAD. C. IONESCU-GULIAN, *redactor responsabil;* ACAD. ATH. JOJA; ACAD. M. RALEA; PROF. T. BUGNARIU, membru corespondent al Academiei R.P.R.; PROF. M. BREAZU; PROF. STANCIU STOIAN; PROF. D. D. ROSCA (Cluj); PROF. DAN BĂDĂRĂU; C. VLAD; N. BELLU, *redactor responsabil adjunct*; H. WALD.

REDACȚIA: BUCUREȘTI, B-dul Ilie Pintilie nr. 6, tel. 12.17.90

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE FILOZOFIE

CERCETĂRI FILOZOFICE

Anul IX. nr. 6 1962

SUMAR

Pag.

* * * Instaurarea Republicii şi transformarea socialistă a Romîniei 1365
MARIA MANTA, Statul democrat-popular în etapa actuală şi dezvoltarea democraţiei socialiste în R.P.R. 1385
H. DONA, Bazele politicii externe a Republicii Populare Romîne 1403
GH. P. APOSTOL, Progresul tehnic în etapa desăvîrşirii construcţiei socialismului în R. P. Romînă şi lupta pentru stăpînirea forţelor naturii 1423
GH. BERESCU, Întărirea disciplinei în muncă şi lupta dintre nou şi vechi . . . 1443
GR. SMEU, Educaţia estetică multilaterală a maselor ca proces organizat . . . 1463
RADU PANTAZI, Tradiţii republicane în gîndirea social-politică din Romînia . 1481
COSTIN MURGESCU, Politica antităr*ănească a monarhiei de Hohenzollern . . . 1505

ORIENTAREA CERCETĂRII ŞTIINŢIFICE ÎN LUMINA SARCINILOR ŞI PERSPECTIVELOR DESĂVÎRŞIRII CONSTRUCŢIEI SOCIALISTE

ŞT-M. MILCU, Despre rolul generalizărilor teoretice în orientarea cercetărilor ştiinţifice 1531
TIBERIU POPOVICI, Aspecte ale legăturii dintre teorie şi practică în matematică 1535
VICTOR TOMA, Dezvoltarea construcţiei de maşini electronice în R.P.R. şi însemnătatea lor pentru economia naţională 1539
PETRE RAICU, Orientarea nouă, materialistă a geneticii romîneşti 1549

LECŢII ŞI CONSULTAŢII

D. DUMITRIU şi N. BELLI, Dezvoltarea şi perfecţionarea relaţiilor de producţie ale G.A.C., expresie a consolidării economice-organizatorice 1559

CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

O carte despre statul democrat-popular (*Gh. Chepeş*); C. Mille, Scrieri alese (*Oct. Cheţan*); Despre educaţia estetică (*Pavel Cîmpeanu*); Situaţia clasei muncitoare din ţările capitaliste şi apologeţii imperialismului (*Z. Ornea*) 1577

NOTE

Note de lectură 1605
Note bibliografice 1610
Din sumarele revistelor străine 1615
Buletin bibliografic 1623
Index alfabetic 1625

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

ACADÉMIE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE
INSTITUT DE PHILOSOPHIE

RECHERCHES DE PHILOSOPHIE

IXe année, n° 6 1962

SOMMAIRE

Page

*** L'instauration de la république et la transformation socialiste de la Roumanie 1365

MARIA MANTA, L'Etat de la démocratie populaire au cours de l'étape actuelle et le développement de la démocratie socialiste dans la République Populaire Roumaine 1385

H. DONA, Les bases de la politique étrangère de la République Populaire Roumaine 1403

GH. P. APOSTOL, Le progrès technique au cours de l'étape d'achèvement de la construction du socialisme dans la R. P. Roumaine et la lutte pour dominer les forces de la nature 1423

GH. BERESCU, Le renforcement de la discipline du travail et la lutte entre le nouveau et l'ancien 1443

GR. SMEU, L'éducation esthétique multilatérale des masses, en tant que processus organisé 1463

RADU PANTAZI, Traditions républicaines dans la pensée sociale-politique de Roumanie 1481

COSTIN MURGESCU, La politique antipaysanne de la monarchie des Hohenzollern 1505

L'ORIENTATION DE LA RECHERCHE SCIENTIFIQUE À LA LUMIÈRE DES TÂCHES ET DES PERSPECTIVES DE LA CONSTRUCTION DU SOCIALISME

ŞT.-M. MILCOU, A propos du rôle des généralisations théoriques dans l'orientation de la recherche scientifique 1531

TIBERIU POPOVICI, Aspects des rapports existant entre la théorie et la pratique dans les mathématiques 1535

VICTOR TOMA, Le développement de la construction des machines électroniques dans la R.P.R. et l'importance de celles-ci pour l'économie nationale 1539

PETRE RAICU, L'orientation nouvelle, matérialiste de la génétique roumaine 1549

LEÇONS ET CONSULTATIONS

D. DUMITRIU et N. BELLI, Le développement et le perfectionnement des rapports de production dans les exploitations agricoles collectives, expression de leur consolidation économique et d'organisation 1559

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

Un livre au sujet de l'Etat de la démocratie populaire (*Gh. Chepeş*) ; C. Mille, Ecrits choisis (*Oct. Chefan*) ; A propos de l'éducation esthétique (*Pavel Cîmpeanu*) ; La situation de la classe ouvrière des pays capitalistes et les apologètes de l'impérialisme (*Z. Ornea*) 1577

NOTES

Notes de lecture 1605
Notes bibliographiques 1610
Extraits des sommaires des revues étrangères 1615
Bulletin bibliographique 1621
Index alphabétique 1623

ÉDITIONS DE L'ACADÉMIE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

АКАДЕМИЯ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ
ИНСТИТУТ ФИЛОСОФИИ

ФИЛОСОФСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Год издания IX, № 6 1962

СОДЕРЖАНИЕ

Стр.

Установление республики и социалистическое преобразование Румынии 1365
МАРИЯ МАНТА, Народно-демократическое государство на современном этапе и развитие социалистической демократии в РНР 1385
Х. ДОНА, Основы внешней политики Румынской Народной Республики 1403
Г. П. АПОСТОЛ, Технический прогресс на завершающем этапе социалистического строительства в Румынской Народной Республике и борьба за овладение силами природы 1423
Г. БЕРЕСКУ, Укрепление трудовой дисциплины и борьба между новым и старым 1443
ГР. СМЕУ, Многостороннее эстетическое воспитание масс как организованный процесс 1463
РАДУ ПАНТАЗИ, Республиканские традиции в социально-политическом мышлении в Румынии 1481
КОСТИН МУРДЖЕСКУ, Антикрестьянская политика монархии Гогенцоллернов 1505

ОРИЕНТИРОВКА НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В СВЕТЕ ЗАДАЧ И ПЕРСПЕКТИВ ЗАВЕРШЕНИЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО СТРОИТЕЛЬСТВА

ШТ.-М. МИЛКУ, О роли теоретических обобщений в ориентировке научных исследований 1531
ТИБЕРИУ ПОПОВИЧ, Аспекты связи между теорией и практикой в математике 1535
ВИКТОР ТОМА, Развитие строительства электронных машин в РНР и их значение для народного хозяйства 1539
ПЕТРЕ РАЙКУ, Новое материалистическое направление в румынской генетике 1549

ЛЕКЦИИ И КОНСУЛЬТАЦИИ

Д. ДУМИТРИУ, Н. БЕЛЛИ, Развитие и совершенствование производственных отношений в госхозах — выражение организационно-хозяйственного укрепления 1559

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Книга о народно-демократическом государстве (*Г. Кепеш*); К. Милле, Избранные произведения (*О. Кецан*); О эстетическом воспитании (*Павел Кымпяну*); Положение рабочего класса в капиталистических странах и апологеты империализма (*З. Орня*). 1577

ЗАМЕТКИ

По страницам печати 1605
Библиографические заметки 1610
Из содержания иностранных журналов 1615
Библиографический бюллетень 1623
Алфавитный указатель 1625

ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

INSTAURAREA REPUBLICII ŞI TRANSFORMAREA SOCIALISTĂ A ROMÎNIEI

Abolirea monarhiei şi proclamarea Republicii Populare Romîne la 30 Decembrie 1947 constituie unul din tre momentele cruciale ale revoluţiei populare, încununarea luptei maselor din Romînia împotriva regimului burghezo-moşieresc. Instaurarea R.P.R. marchează cucerirea *întregii puteri politice* de către clasa muncitoare în alianţă cu ţărănimea muncitoare, trecerea de la etapa desăvîrşirii revoluţiei burghezo-democratice la etapa revoluţiei socialiste. Smulgerea deplină a puterii politice din mîinile claselor exploatatoare de către proletariat în alianţă cu ţărănimea muncitoare reprezintă — aşa cum arată tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej — „*cucerirea fundamentală a oamenilor muncii din Romînia*"[1]. Au fost create astfel condiţiile pentru lichidarea puterii economice a burgheziei şi a construirii bazei economice a societăţii socialiste.

Prin actul proclamării republicii populare a fost rezolvată deplin şi definitiv, în favoarea maselor populare, problema fundamentală a oricărei revoluţii : problema puterii de stat. Poporul muncitor a înlăturat pe deplin dominaţia politică a claselor exploatatoare. Esenţa prefacerilor revoluţionare înfăptuite de masele populare în cursul revoluţiei populare din ţara noastră a constat în instaurarea puterii noi, democrat-populare, formă a dictaturii proletariatului. Apariţia şi dezvoltarea statului democrat-popular este expresia cerinţelor legilor obiective ale dezvoltării sociale, rezultatul unui îndelungat proces istoric.

Partidul Comunist din Romînia a fost organizatorul şi conducătorul luptei maselor populare pentru cucerirea unui regim democratic. *Conducerea maselor de către partidul revoluţionar al clasei muncitoare*, călăuzit în activitatea sa de teoria ştiinţifică a marxism-leninismului, *a fost factorul esenţial al victoriei în lupta pentru cucerirea puterii.*

În stabilirea liniei strategice şi tactice a luptei pentru putere, partidul a avut ca îndreptar aprecierile Congresului al V-lea al P.C.R., care a clarificat caracterul revoluţiei în Romînia, a elucidat forţele motrice

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvîntări*, ed. a IV-a, Bucureşti, E.S.P.L.P., 1955, p. 392.

și perspectivele ei. Congresul indicase că Romînia se găsea „în fața desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, că sarcina acestei revoluții constă în a doborî cu forța puterea de stat burghezo-moșierească și de a stabili dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii"[1].

Particularitățile desfășurării procesului revoluționar din țara noastră au demonstrat înțelepciunea și caracterul creator al politicii partidului. El nu și-a încorsetat linia strategică și tactică în formule rigide, dogmatice, ci a pornit de la analiza riguros științifică a condițiilor specifice ale desfășurării luptei revoluționare, existente în momentul istoric respectiv. Partidul comunist a respectat întru totul indicația lui Lenin din lucrarea *Scrisori cu privire la tactică*: „Marxismul ne cere o considerare cît mai precisă, obiectiv verificabilă, a raporturilor dintre clase și a particularităților concrete ale fiecărui moment istoric"[2]. Comuniștii, subliniază Lenin în continuare, s-au străduit întotdeauna să fie credincioși acestor cerințe, „absolut obligatorii din punctul de vedere al oricărei fundamentări științifice a politicii"[3]. Acest spirit al marxismului cere ca partidul revoluționar să aibă în vedere atît sarcinile *generale*, cît și faptul că situația economică și politică *concretă* a fiecărei faze deosebite a procesului istoric aduce în mod necesar schimbări în modalitățile realizării lor. Congresul al V-lea al P.C.R. sublinia că particularitatea desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice „își are rădăcinile în originalitatea poziției forțelor de clasă din Romînia, în forțele motrice ale revoluției și în situația internațională"[4], dar el nu a putut să prevadă formele concrete pe care le va lua desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, *condițiile istorice noi interne și internaționale* în care s-a desfășurat revoluția populară, lupta pentru cucerirea puterii politice. Prin instaurarea dictaturii militare-fasciste antonesciene și prin tîrîrea Romîniei în războiul criminal antisovietic, vechile contradicții din sînul societății românești s-au agravat, împletindu-se cu noile contradicții dintre popor, pe de o parte, și dictatura fascistă și imperialismul german, pe de altă parte. Mișcarea revoluționară din țara noastră s-a dezvoltat nemijlocit din lupta întregului popor împotriva dictaturii antonesciene, pentru eliberarea de sub jugul fascist.[5]

Evenimentele istorice pe plan internațional au creat condiții favorabile desfășurării luptei revoluționare din țara noastră. „Loviturile zdrobitoare date armatelor fasciste în anii 1942—1943 de Armata Sovietică au provocat o profundă criză politică și militară a dictaturii fasciste antonesciene, au ascuțit contradicțiile interne ale regimului burghezo-moșieresc și au dat un puternic impuls luptei antifasciste, stării de spirit antihitleriste din rîndurile maselor"[6]. Totodată, zdrobirea

[1] *Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia. 1929—1933*, București, E.S.P.L.P., 1956, p. 253—254.

[2] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 24, București, Edit. politică, 1955, p. 25.

[3] *Ibidem*.

[4] *Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia. 1929—1933*, p. 276.

[5] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1955—1959*, București, Edit. politică, 1959, p. 20.

[6] Gh. Gheorghiu-Dej, *40 de ani de luptă sub steagul atotbiruitor al marxism-leninismului*, în *Articole și cuvîntări. 1959—1961*, București, Edit. politică, 1961, p. 438.

armatelor fasciste a slăbit considerabil frontul imperialismului, schimbînd raportul de forțe în favoarea forțelor luptătoare pentru democrație și socialism.

Revoluția populară, care a început prin insurecția armată victorioasă din august 1944, a dat un puternic avînt luptei maselor, le-a trezit la o activitate politică conștientă, a dezlănțuit energia lor revoluționară, ducînd la schimbarea radicală a conținutului și formei puterii de stat, a relațiilor social-economice.

Ca urmare a condițiilor istorice obiective de desfășurare a procesului revoluționar și ținînd seama de raportul de forțe dintre clase, în prima etapă a revoluției populare partidul a lărgit frontul forțelor sociale participante la lupta politică antifascistă, făurind un front democratic larg, care cuprindea, alături de aliații proletariatului, și rezerve indirecte, cum a fost gruparea burgheziei liberale conduse de Gh. Tătărăscu. În stabilirea acordului cu Tătărăscu, partidul s-a folosit de contradicțiile existente în sînul blocului forțelor burgheziei și moșierimii.

Stabilirea acestei linii tactice a constituit o rezolvare originală a politicii partidului de creare a alianțelor. Reprezentarea și menținerea colaborării vremelnice, în cadrul guvernului democrat, cu o parte a burgheziei, ca o rezervă indirectă, a contribuit la scindarea și slăbirea forțelor reacțiunii interne, partidul putînd să-și îndrepte atacul principal "împotriva coaliției forțelor de bază ale burgheziei și moșierimii, reprezentate de partidele lui Maniu și Brătianu"[1] să le izoleze și să le lichideze ca forțe politice.

Forțele motrice ale revoluției populare în prima sa etapă au fost proletariatul, condus de partidul său revoluționar, și aliații săi : țărănimea și celelalte pături mic-burgheze.

După 23 August 1944, masele populare, conduse de partidul comunist, au obținut succese importante în lupta împotriva claselor exploatatoare și a guvernelor cu majoritate reacționară. Demascînd manevrele forțelor reacționare, partidul a desfășurat o muncă politică de mari proporții pentru izolarea partidelor „istorice" și cîștigarea majorității poporului. Influența puternică și autoritatea dobîndită de partid în rîndul maselor, marea sa forță mobilizatoare și organizatoare s-au vădit cu putere în perioada luptei pentru înfăptuirea reformelor democratice, pentru defascizarea aparatului de stat, pentru înlăturarea haosului economic, pentru instaurarea unui regim democratic. Partidul era urmat cu încredere și entuziasm de oamenii muncii, creîndu-se un larg front democratic. Oamenii muncii și-au manifestat în uriașe mitinguri și demonstrații voința de a instaura puterea democrat-populară; sub conducerea partidului luau

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 389. Această problemă a fost pusă și la Congresul al V-lea al P.C.R. : „Contrazicerile care există în lagărul burgheziei (contrazicerile dintre grupările diverse ale burgheziei și moșierilor) în anumite momente ale revoluției pot căpăta o oarecare importanță, slăbind rezistența burgheziei în fața atacului forțelor revoluționare ; totodată ele nu constituie însă nici un fel de factori activi printre forțele motrice ale revoluției" (*Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia. 1929—1933*, București, E.S.P.L.P., 1956, p. 275).

cu asalt primăriile şi prefecturile, înlăturau din conducerea acestora elementele reacţionare, instalînd în fruntea lor pe proprii lor reprezentanţi. La sate, partidul ridica la luptă masele ţărăneşti pentru înfăptuirea reformei agrare, sarcina de bază a primei etape a revoluţiei populare ; comitetele ţărăneşti ajutate de muncitori confiscau şi împărţeau pămînturile moşierilor.

Prăbuşirea politică a dictaturii fasciste, deşi nu a dus la cucerirea imediată a puterii de către forţele revoluţionare, a creat terenul prielnic desfăşurării victorioase a bătăliei pentru putere. Lupta pentru putere, pentru instaurarea unui guvern democratic a constituit o trăsătură esenţială a perioadei de după 23 August. Aşa cum au apreciat documentele de partid, „problema luptei pentru instaurarea unui guvern politic, expresie a concentrării tuturor forţelor democratice, deveni problema centrală"[1]. Astfel, conţinutul perioadei dintre 23 August 1944 şi 6 Martie 1945 l-a constituit lupta dintre forţele democratice, conduse de P.C.R., pentru instaurarea puterii populare, şi forţele reacţionare, reprezentate de guvernele cu majoritate reacţionară, care urmăreau să-şi menţină dominaţia lor politică. Deşi forţele democratice în frunte cu partidul comunist erau în minoritate în guvern, „puterii deţinute de guvernul cu o majoritate reacţionară i se opunea puterea maselor populare, conduse de partid"[2].

În această perioadă s-au afirmat elementele noii puteri democrat-populare : Frontul naţional-democrat, care reunea partidele şi grupările democratice de sub conducerea partidului şi care cucerise unele poziţii în guvern şi în aparatul de stat ; comitetele sindicale din întreprinderi ; comitetele săteşti, care confiscau pămînturile moşierilor şi înfăptuiau reforma agrară ; masele muncitoare stăpîne pe stradă, în uzine şi fabrici. „Acesta era embrionul noii puteri revoluţionare..."[3], rezultatul creaţiei revoluţionare a maselor. S-au creat astfel, în focul luptelor de clasă şi ca urmare a cuceririlor revoluţionare a maselor populare, *premisele de ordin politic şi economic* ale instaurării unui guvern democratic şi ale rezolvării problemei puterii în favoarea maselor.

Valul luptei maselor populare a înlăturat succesiv cele trei guverne cu majoritate reacţionară, iar la 6 Martie 1945 a fost instaurat guvernul democratic prezidat de dr. Petru Groza, în care clasa muncitoare avea rol conducător. Acesta a fost rezultatul principal al luptei revoluţionare a maselor în prima etapă a revoluţiei populare pentru rezolvarea problemei puterii în favoarea lor. „*Masele populare de la oraşe şi sate au hotărît soarta bătăliei pentru putere, instaurînd la 6 Martie 1945 puterea democrat-populară*"[4].

Instaurarea guvernului democrat-popular a marcat trecerea poziţiilor politice hotărîtoare în mîinile majorităţii covîrşitoare a poporului. Acest eveniment din viaţa politică a ţării noastre se deosebeşte radical de schimbările de guvern din Romînia burghezo-moşierească, care nu re-

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 29.
[2] *Ibidem*, p. 389.
[3] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvîntări. 1955—1959*, p. 22.
[4] *Ibidem*.

prezentau decît înlocuirea la conducerea statului a unui grup de reprezentanți ai claselor exploatatoare cu altul. Baza de clasă a noului guvern o forma alianța dintre clasa muncitoare și masele țărănești. Prin conținutul său de clasă, regimul democrat-popular instalat la 6 Martie reprezintă o formă a dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și țărănimii, sub conducerea proletariatului, o putere de tip nou în istoria Romîniei.

„Dictatura democrat-revoluționară a proletariatului și a țărănimii — spune Lenin — are, ca orice lucru pe lumea asta, un trecut și un viitor. Trecutul ei este absolutismul, feudalismul, monarhia, privilegiile... Viitorul ei este lupta împotriva proprietății private, lupta muncitorului salariat împotriva patronului, lupta pentru socialism"[1]. Statul de dictatură revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii a fost instrumentul principal al luptei pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea pe cale pașnică la revoluția socialistă, fiind folosit de clasa muncitoare și aliații săi pentru înfăptuirea obiectivelor agrare, antifeudale, și antiimperialiste ale revoluției populare.

A început perioada unor profunde transformări revoluționare în viața economică și social-politică a Romîniei.

Una dintre trăsăturile specifice ale revoluției populare din țara noastră, rezultată din raportul forțelor de clasă și politice din interiorul țării, precum și din condițiile internaționale, a constat în păstrarea formei monarhice a statului, alături de prezența unor reprezentanți ai burgheziei liberale în guvernul democratic instaurat la 6 Martie. Această linie tactică nu a afectat însă esența de clasă a dictaturii revoluționar-democratice a clasei muncitoare și a țărănimii. Situația creată prin păstrarea formei vechi a puterii de stat și a colaborării vremelnice cu o parte a burgheziei arată capacitatea creatoare a partidului, care a adoptat o tactică originală și îndrăzneață, în funcție de condițiile specifice ale momentului istoric respectiv.

Clasa muncitoare și avangarda sa, partidul marxist-leninist, caută să înfăptuiască revoluția socialistă pe cale pașnică. Cucerirea puterii politice pe cale pașnică corespunde intereselor clasei muncitoare și întregului popor. Partidul Comunist din Romînia a urmat consecvent linia exprimată de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la ultima ședință a guvernului Rădescu din 21 februarie 1945 : „Vom împiedica prin toate mijloacele încercarea de a transforma lupta din interior în război civil"[2]. Desfășurarea relativ pașnică a revoluției populare în Romînia este una dintre particularitățile sale esențiale. Bazîndu-se pe analiza consecvent științifică, marxist-leninistă, a situației istorice concrete, a raportului forțelor de clasă din Romînia și a situației internaționale favorabile, partidul a condus lupta maselor în vederea sfărîmării aparatului de stat burghezo-moșieresc și a cuceririi depline a puterii politice de către clasa muncitoare și aliații săi, de înfăptuire a unor adînci transformări social-economice, în linii generale fără violență, fără război civil, deși forțele contra-

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 9, București, E.S.P.L.P., 1955, p. 68—69.

[2] Vezi *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.*, București, Edit. politică, 1960, p. 500.

revoluționare din interiorul țării, ajutate de imperialiști, au încercat în cîteva rînduri să lovească în noul regim politic, să răstoarne puterea populară.

În frontul forțelor reacționare, un loc de seamă l-a ocupat monarhia. În anii luptei pentru instaurarea și consolidarea regimului democrat-popular, palatul a devenit centrul de raliere al forțelor coalizate ale reacțiunii interne și ale cercurilor imperialiste, în speranța restaurării vechii lor puteri politice și a subminării independenței de stat a țării noastre. Nu o dată adoptarea și aplicarea unor măsuri democratice de o importanță vitală pentru țara noastră, pentru viitorul revoluției, a întîmpinat cea mai îndîrjită și îndelungată rezistență din partea regelui și a cercurilor palatului.

Menținerea vremelnică a formei de stat vechi, monarhice, demonstrează că desfășurarea revoluției populare în prima sa etapă nu a fost un proces lin și lipsit de contradicții, ci un proces complex și contradictoriu. Meritul partidului constă în faptul că a reușit să se orienteze în condițiile date, să-și stabilească tactica cea mai potrivită condițiilor respective. Conducînd valul revoluționar al maselor, partidul comunist a izbutit să izoleze și să înfrîngă rînd pe rînd forțele reacțiunii, deși în această acțiune se izbea în permanență de rezistența monarhiei. Pe măsura consolidării rolului politic al clasei muncitoare în conducerea statului democrat-popular și a întăririi bazei economice a noului guvern, au fost zdrobite toate forțele politice ale burgheziei și moșierimii.

Instaurarea puterii populare a determinat o creștere calitativă a luptei maselor populare, o nouă atitudine față de stat. Dacă pînă la 6 Martie orice măsură în folosul maselor, orice cerință de democratizare a vieții de stat putea fi obținută de mase prin înfrîngerea rezistenței puterii de stat, noua putere de stat, formă a dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și țărănimii, devine un instrument al luptei maselor, fiind folosită în acțiunea de transformare revoluționară a Romîniei, de realizare a unor adînci prefaceri social-economice.

În lupta pentru consolidarea și dezvoltarea regimului democrat-popular, un loc însemnat l-au ocupat măsurile de democratizare a aparatului de stat. Această acțiune se încadra în procesul sfărîmării treptate a vechiului aparat de stat burghezo-moșieresc. Schimbarea treptată a compoziției de clasă a aparatului de stat în condițiile menținerii unor forme de organizare existente (primăriile, prefecturile, parlamentul etc.) reprezintă o trăsătură specifică a făuririi statului de dictatură a proletariatului în țara noastră.

În procesul de democratizare a vieții de stat și publice au fost înlăturați reprezentanții claselor exploatatoare de la conducerea statului, au fost zdrobite forțele politice ale burgheziei și moșierimii. Zdrobirea politică completă a partidelor „istorice" a avut loc în urma alegerilor parlamentare din 19 noiembrie 1946, primele alegeri cu adevărat libere din istoria Romîniei. În cadrul alegerilor s-a realizat confruntarea politică dintre cele două tabere opuse, forțele democratice coalizate și cele două partide ale reacțiunii burghezo-moșierești. Peste 70% din voturi s-au pronunțat în favoarea B.P.D., condus de Partidul Comunist Romîn,

și numai o infimă minoritate de alegători a votat pentru partidele „istorice". Masele populare din Romînia au dat o ripostă hotărîtoare reacțiunii.

Consacrarea victoriei reprezentanților maselor muncitoare și pe linia parlamentară a contribuit la desfășurarea în linii generale pașnică, fără explozii, a luptei pentru cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare. Rezultatele alegerilor au marcat „izolarea completă de mase a vechilor partide ale exploatatorilor, zdrobirea lor politică și organizatorică, înlăturarea lor de pe arena vieții politice romînești"[1].

În urma alegerilor a fost creat un parlament cu adevărat democratic, un organ reprezentativ în măsură să servească interesele revoluției. Transformarea vechiului parlament într-un instrument al voinței forțelor democratice în frunte cu clasa muncitoare reprezintă un exemplu de folosire a căii parlamentare pentru consolidarea regimului democrat-popular. Totodată, înfăptuirea unor măsuri anticapitaliste (etatizarea Băncii Naționale, crearea oficiilor industriale, reforma monetară etc.), au avut menirea să creieze condițiile pentru instaurarea dictaturii proletariatului, pentru trecerea pe cale pașnică la revoluția socialistă.

Toate măsurile pe linie economică și politică ale puterii democrat-populare s-au izbit de împotrivirea grupării tătărăsciene și a monarhiei. În urma zdrobirii P.N.Ț., forțele reacționare au încercat să se grupeze în jurul fracțiunii tătărăsciene, ultima grupare politică exponentă a intereselor marelui capital și ale moșierimii expropriate și ultima fracțiune a burgheziei în aparatul de stat. Noile condiții economice și politice au impus în mod obiectiv înlăturarea, în noiembrie 1947, a grupării tătărăsciene din guvernul democrat-popular. „Prin înlăturarea tătărăscienilor din guvern, forțele sociale principale din țara noastră — clasa muncitoare aliată cu țărănimea muncitoare — și-au afirmat *hotărîrea de a nu mai permite niciodată claselor exploatatoare și exponenților lor de a lua parte la conducerea treburilor statului*"[2].

Înlăturarea tătărăscienilor n-a fost o remaniere oarecare de guvern; puterea de stat a căpătat un conținut nou, s-a apropiat de forma de stat a dictaturii proletariatului. „*Guvernul nostru în noua lui structură este un guvern care exprimă fidel interesele clasei muncitoare, interesele țărănimii și ale intelectualității înaintate*"[3] — s-a arătat în raportul politic al C.C. la Congresul I al P.M.R. Acest conținut al puterii, venea în contradicție cu forma de stat retrogradă, anacronică, a monarhiei. Dialectica dezvoltării sociale impunea în mod imperios înlăturarea acestei forme de stat, care constituia o piedică gravă în drumul dezvoltării democratice a Romîniei. „Adînca nepotrivire în viața interioară a statului nostru, pricinuită de existența monarhiei, a fost lichidată prin actul istoric al înlăturării monarhiei"[4].

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1955—1959*, p. 22.
[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 137. (Subl. ns.).
[3] *Ibidem*.
[4] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 138.

În cadrul formelor statale de organizare a societății, monarhia a constituit citadela celor mai reacționare și conservatoare forțe sociale, un instrument al claselor dominante exploatatoare în lupta împotriva aspirațiilor de libertate și egalitate socială a maselor, o frînă în calea progresului social-economic și politic. Oricît s-ar fi „modernizat" sau constituționalizat în decursul istoriei, esența reacționară a monarhiei a rămas aceeași.

Prin lupta maselor populare în frunte cu clasa muncitoare, la 30 Decembrie 1947 a fost sfărîmată una dintre cele mai odioase instituții ale aparatului de stat burghezo-moșieresc.

Monarhia reprezenta o instituție de tip feudal, moștenire a timpurilor întunecate ale evului mediu. V.I. Lenin a explicat păstrarea acestei „respectabile" instituții iobăgiste, arătînd că „este în avantajul burgheziei să se sprijine pe unele rămășițe ale trecutului împotriva proletariatului, de pildă pe monarhie ... Pentru burghezie este avantajos ca revoluția burgheză să nu mături prea hotărît toate rămășițele trecutului, ci să mai lase unele din ele"[1]. De aceea doborîrea monarhiei constituia una dintre cele mai importante sarcini ale desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. Regele era ultimul reprezentant al forțelor reacționare în aparatul puterii de stat, care se opunea trecerii la revoluția socialistă. „Nu era cu putință să consolidezi puterea oamenilor muncii atîta vreme cît în fruntea statului se afla cel mai mare moșier și unul din cei mai bogați capitaliști ai țării, care păstra o parte însemnată a puterii în stat. Nu era posibil să pornești la construirea temeliilor unei orînduiri sociale superioare, cîtă vreme statul mai avea o formă moștenită din timpurile întunecate ale evului mediu"[2].

Transformările revoluționare din prima etapă a revoluției populare, care au culminat cu abolirea monarhiei la 30 Decembrie 1947, reprezintă o cotitură în istoria poporului romîn: crearea statului de tip socialist, formă a dictaturii proletariatului. Conținutului nou al statului socialist îi corespunde acum o formă nouă de guvernare: republica populară. Între tipul și forma de stat, între conținutul de clasă și forma de guvernămînt există o unitate internă. Republica populară este o formă superioară a puterii de stat nu numai în raport cu monarhia, dar și față de republica burgheză, al cărei conținut de clasă este dominația politică și economică a burgheziei. Republica Populară Romînă reprezintă adevărata putere a poporului, dominația covîrșitoarei majorități asupra minorității exploatatoare, instrumentul construirii societății socialiste.

Acest *moment de salt calitativ*, în viața statală a țării noastre a fost pregătit nu numai de acumulări cantitative, ci și de *modificări calitative* în conținutul de clasă și structura puterii de stat. Procesul creării premiselor de ordin economic și politic pentru înlăturarea monarhiei și instaurarea republicii

---

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 9, București, E.S.P.L.P., 1955, p. 35.
[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 137—138.

populare cuprinde prefacerile din structura economică și socială a țării, din baza și suprastructura societății. Referitor la aceste transformări, în raportul politic al C.C. prezentat de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la Congresul I al P.M.R., care a avut loc în februarie 1948, se spune : „Ajunge să comparăm situația politică și economică de acum 7 luni cu cea pe care o avem astăzi, pentru a ne da seama că în acest răstimp atît de scurt țara noastră a săvîrșit în evoluția ei ceea ce e denumit în teoria marxistă un salt calitativ"[1].

Experiența țării noastre demonstrează justețea tezei marxist-leniniste potrivit căreia cucerirea puterii politice de către proletariat se poate realiza în moduri diferite, în funcție de condițiile istorice specifice ale fiecărei țări. „Particularitatea acestei schimbări calitative în conținutul puterii constă în faptul că ea nu s-a mai produs pe calea unei explozii revoluționare, ci a fost săvîrșită, cu sprijinul maselor, de către însăși conducerea de stat"[2]. Istoria făuririi puterii populare confirmă ideea leninistă că unitatea în ceea ce este principal, esențial, nu este încălcată, ci asigurată de varietatea în amănunte, în particularități.

Cele două etape ale revoluției populare au format un proces revoluționar unic, neîntrerupt. După 30 Decembrie, poporul muncitor din țara noastră a trecut la rezolvarea sarcinilor celei de-a doua etape a revoluției populare : *etapa revoluției socialiste.*

★

În cei 15 ani care au trecut de la instaurarea Republicii Populare Romîne, răstimp istoric destul de scurt, poporul romîn, sub conducerea partidului său marxist-leninist, a obținut succese deosebite în dezvoltarea economiei și culturii, în ridicarea nivelului de trai, trecînd la desăvîrșirea construcției socialiste în patria noastră. Marile realizări economice și sociale ale statului democrat-popular, instrument principal al construirii socialismului, demonstrează cu o excepțională evidență superioritatea și viabilitatea noii orînduiri, atașamentul oamenilor muncii față de politica științifică a partidului, imensa inițiativă și energie creatoare a maselor. „Regimul de democrație populară — spunea tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — a descătușat energia și inițiativa creatoare a oamenilor muncii, eliberați de jugul exploatării, a făcut ca ritmul dezvoltării economice a țării să întreacă nu numai pe cel atins în anii regimului burghezo-moșieresc, ci și pe al țărilor capitaliste înaintate"[3].

Călăuzindu-se după teza lui Lenin, potrivit căreia „baza materială a socialismului poate fi numai marea industrie mecanizată capabilă să reorganizeze și agricultura"[4], partidul și statul nostru democrat-popular au elaborat și aplicat cu consecvență politica de industrializare socialistă a țării, de dezvoltare planificată și în ritm ascendent a economiei naționale. La 13 ani după instaurarea republicii, Congresul al III-lea al P.M.R.

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 135.
[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1955—1959*, p. 23.
[3] *Ibidem*, p. 249—250.
[4] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 32, București, E.S.P.L.P., 1956, p. 465.

a marcat încheierea primei etape în dezvoltarea socialistă a patriei noastre și începutul unei etape noi, superioare, de desăvîrșire a construcției socialiste și de trecere treptată la construirea societății comuniste. „Astfel, în *Republica Populară Romînă* — se arată în raportul prezentat la congres de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — *a fost creată baza economică a socialismului*; aceasta constituie o măreață victorie a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității"[1].

Pe planul dezvoltării forțelor de producție — în ultimă analiză, cauza fundamentală a oricărui progres social — s-au creat noi ramuri și subramuri industriale, îndeosebi în industria constructoare de mașini, în cea chimică, s-a lărgit considerabil baza energetică, a fost ridicată la o treaptă fără precedent valorificarea resurselor naturale. Planul de electrificare a fost realizat înainte de termen. În 1961, producția industrială a fost de 7 ori mai mare decît în 1948.

Industrializarea socialistă a Republicii Populare Romîne a determinat o *modificare de structură* în producția globală industrială, a dus la *schimbarea radicală a raportului existent* în anii regimului burghezo-moșieresc *între industria grea și industria ușoară*. Astfel, în 1961, producția industriei grele cu pivotul ei, industria constructoare de mașini, ocupă în producția globală industrială 60,9%, față de 45,5% în 1938. Dar acest salt realizat în dezvoltarea industriei grele s-a făcut în același timp și *în condițiile creșterii însemnate a industriei bunurilor de larg consum*. Luînd ca bază anul 1938, producția industriei grele a crescut în 1961 de aproape 8 ori, în timp ce producția industriei ușoare este și ea de 4 ori mai mare.

Actualul plan șesenal, ale cărui directive au fost aprobate de Congresul al III-lea al P.M.R., are după cum se știe, ca obiectiv principal *dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului, încheierea procesului de făurire a relațiilor de producție socialiste în întreaga economie, în vederea desăvîrșirii construcției socialismului*. Întregul nostru popor a trăit zile de sărbătoare și entuziasm revoluționar atunci cînd a dezbătut în adunări deschise datele acestui plan, care conturau cu precizie științifică imaginea unui strălucit viitor apropiat. În cronica acestor ani va fi consemnată pe primul plan, în ceea ce privește creația istorică conștientă a maselor, participarea însuflețită a milioane de oameni ai muncii la dezbaterea constructivă, angajantă, a volumului, proporțiilor, ritmului și căilor de realizare a unui plan mobilizator, a cărui finalitate era limpede înțeleasă. Nu au trecut nici trei ani de la acele memorabile zile, și realizările obținute au depășit cele mai optimiste calcule, cele mai îndrăznețe previziuni. În acest timp, ritmul anual de creștere a producției industriale a fost sensibil sporit față de cel planificat; în trei ani s-a realizat o producție industrială care depășește valoarea celei stabilite de directive cu 15 500 000 000 de lei, s-au construit o serie întreagă de obiective industriale înainte de termen sau altele care nu fuseseră prevăzute etc. Cea mai remarcabilă realizare a primilor ani ai noii etape în care a pășit poporul romîn a fost încheierea cu aproape 4 ani mai devreme a procesului colectivizării agriculturii. Transformarea socialistă a agriculturii reprezintă, alături de industrializarea țării, o

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1959—1961*, București, Edit. politică, 1961, p. 98.

sarcină imperioasă în vederea construirii *bazei economice* a socialismului, a făuririi *economiei socialiste unitare*.

Astăzi, peste 3 201 000 de familii de țărani, aproape totalitatea familiilor țărănești, își făuresc o viață nouă și fericită în miile de gospodării agricole colective de pe întreg cuprinsul țării. Aceasta reprezintă, după cum s-a subliniat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, un măreț eveniment istoric în viața poporului nostru, *marchează momentul în care socialismul a învins definitiv în Republica Populară Romînă, la orașe și sate*.

Pornind de la istorica plenară a Comitetului Central al P.M.R. din 3—5 martie 1949, politica partidului și statului nostru democrat-popular cu privire la transformarea socialistă a agriculturii a urmărit aplicarea în mod creator la condițiile țării noastre a planului cooperatist al lui Lenin, veghind la respectarea cu strictețe a principiului liberului consimțămînt, stimulînd necontenit cointeresarea materială a țăranilor în dezvoltarea producției agricole, lărgind continuu baza economică și politică a alianței dintre clasa muncitoare și țărănime. Procesul de transformare socialistă a agriculturii s-a realizat *treptat și continuu*, în condițiile creșterii producției agricole, pe măsura convingerii țărănimii de a trece pe drumul agriculturii socialiste și pe măsura creării bazei tehnice-materiale necesare. Statul democrat-popular a sprijinit și sprijină permanent gospodăriile agricole colective printr-o serie întreagă de măsuri de ordin economic și financiar. Este semnificativ faptul că — dacă în 1938 existau în țară doar 4 049 de tractoare, iar de semănători mecanice sau combine pentru păioase nici nu putea fi vorba —, în 1962, pe ogoarele înfrățite ale gospodăriilor colective și în G.A.S.-uri munceau peste 54 000 de tractoare fizice, peste 50 000 de semănători mecanice, peste 25 000 de combine pentru recoltarea cerealelor păioase, în afară de multe alte mașini agricole, imensa lor majoritate fiind construite de industria noastră socialistă. Acest fapt, printre multe altele, arată, după cum sublinia tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, că „experiența construcției noastre socialiste la sate confirmă teza leninistă cu privire la rolul hotărîtor al statului socialist în dezvoltarea forțelor de producție și făurirea relațiilor de producție socialiste în agricultură" [1].

Încheierea colectivizării a deschis posibilități nelimitate pentru un avînt continuu al forțelor de producție în agricultura noastră, sporirea considerabilă a producției de cereale, dezvoltarea creșterii animalelor, mărirea producției hortiviticole etc. În vederea realizării acestor importante obiective, partidul și statul nostru acordă o atenție deosebită consolidării economice-organizatorice a gospodăriilor colective, ridicării nivelului de mecanizare și chimizare a agriculturii (în 1965 vor exista aproximativ 100 000 de tractoare, 70 000 de semănători etc., cantitatea de îngrășăminte chimice va depăși 2 000 000 de tone), creșterii de cadre bine pregătite pentru nevoile mereu crescînde ale agriculturii noastre socialiste.

Remarcabilele realizări în domeniul economiei obținute în anii puterii populare s-au reflectat în mod corespunzător în creșterea venitului național

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport asupra îndeplinirii directivelor Congresului al III-lea al partidului privind construirea socialismului la sate și dezvoltarea agriculturii*, București, Edit. politică, 1961, p. 16.

(în 1961 venitul național a fost de peste 3 ori și jumătate mai mare decît în 1949), în sporirea simțitoare a salariului (în 1962 salariul real a fost de două ori mai mare decît în 1950), în ridicarea continuă a nivelului de trai material al oamenilor muncii. Toate acestea evidențiază *înaltul sens umanist* al politicii partidului de construire și desăvîrșire a socialismului. Așa cum arăta tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la Consfătuirea pe țară a țăranilor colectiviști, ținută la București, „*importantele realizări obținute, avîntul și hotărîrea cu care oamenii muncii de la orașe și sate luptă pentru îndeplinirea prevederilor planului de 6 ani sînt o chezășie că mărețul program al desăvîrșirii construcției socialiste va fi înfăptuit cu deplin succes. Patria noastră va cunoaște o și mai mare înflorire, spre binele și fericirea poporului*”[1].

Realizările obținute de către poporul nostru în anii regimului democrat-popular nu pot fi desprinse din contextul realizărilor obținute de întregul sistem socialist, nu pot fi înțelese fără sprijinul permanent al Uniunii Sovietice, fără adîncirea colaborării între țările socialiste — expresie a unor *relații internaționale de tip nou, caracterizate prin ajutor internaționalist și sprijin reciproc*, imposibile în cadrul sistemului capitalist. Coeziunea și unitatea indestructibilă a sistemului socialist mondial se întărește pe zi ce trece, se perfecționează continuu formele de colaborare și coordonare a planurilor din cadrul C.A.E.R.-ului. În opoziție cu sistemul „tragerii reciproce pe sfoară”, al îmbogățirii marilor monopoluri pe seama oamenilor muncii — existent în cadrul pieței comune și al diferitelor uniuni monopoliste pe ramuri —, „ajutorul frățesc internaționalist al marii Uniuni Sovietice — arată tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej —, colaborarea și întrajutorarea țărilor lagărului socialist sînt un puternic factor de dezvoltare impetuoasă a tuturor țărilor socialiste. Unitatea indestructibilă a lagărului socialist este chezășia independenței naționale și a construirii cu succes a noii societăți în fiecare țară socialistă” [2].

★

Anii puterii populare au constituit în același timp și ani ai unor *prefaceri esențiale în conținutul și structura claselor sociale* din țara noastră. Aceasta s-a obținut în condițiile luptei neîncetate pe tărîm economic, politic, ideologic împotriva claselor exploatatoare. Rînd pe rînd au fost desființate ca clasă moșierimea, burghezia industrială și financiară, iar în martie 1959 (prin decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale) chiaburimea, *lichidîndu-se astfel în mod definitiv și deplin exploatarea omului de către om în țara noastră*. Crearea bazei tehnice materiale a socialismului, lichidarea claselor exploatatoare, apariția și dezvoltarea unității moral-politice a poporului au îngustat tot mai mult activitatea elementelor ostile și dușmane socialismului. În etapa actuală activitatea ideologică, lupta de lichidare a rămășițelor concepțiilor burgheze din conștiința oamenilor este terenul principal al luptei de clasă, al luptei dintre vechi și nou.

---

[1] *Consfătuirea pe țară a țăranilor colectiviști*, București, Edit. politică, 1962, p. 697.
[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1959—1961*, p. 89—90.

Dezvoltarea construcției socialiste în patria noastră, înfăptuirea industrializării socialiste, încheierea procesului de colectivizare a agriculturii au determinat schimbări radicale în compoziția forțelor sociale, în structura de clasă a societății noastre, imensa majoritate a populației fiind legată de formele socialiste de economie.

Clasa muncitoare, creatoare a bunurilor materiale în sfera principală, determinantă, a producției sociale, este *o clasă nouă*, conducătoare în stat, stăpînă asupra mijloacelor de producție și a produselor muncii sale. În cursul procesului industrializării au avut loc schimbări *cantitative* și *calitative* în structura clasei muncitoare. În perioada 1950—1961, numărul total al muncitorilor s-a dublat, lărgindu-se astfel și întărindu-se baza muncitorească a regimului nostru democrat-popular. Dezvoltarea cu precădere a industriei grele a dus la creșterea însemnată a numărului de muncitori care lucrează în întreprinderile mari, cu o concentrare puternică a forței de muncă, condiție obiectivă, favorabilă creșterii spiritului de disciplină și organizare, iar înaltul nivel de tehnicitate al întreprinderilor noi sau reutilate a cerut cu necesitate sporirea numărului de muncitori calificați, cu o cultură tehnică ridicată, cu spirit de inițiativă și de creație.

Transformări esențiale s-au petrecut și în structura țărănimii, principalul aliat al clasei muncitoare. Țărănimea muncitoare — în trecut clasă socială lipsită de unitate și coeziune, asuprită și exploatată — a cunoscut un proces *permanent de schimbări sociale*, proces care a culminat cu formarea unei clase noi, prietenă și aliată de nădejde a clasei muncitoare, cu o conștiință socialistă în plină dezvoltare.

Alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, închegată în luptele pentru înfăptuirea reformei agrare, s-a dezvoltat și s-a îmbogățit continuu, intrînd după încheierea colectivizării într-o etapă nouă și superioară. Clasa muncitoare și țărănimea colectivistă sînt unite prin mii de fire în cadrul economiei socialiste unitare, alianța dintre ele întărindu-se neîncetat. Desăvîrșirea construcției socialiste duce în același timp la o apropiere progresivă pe plan economic, politic și cultural între clasa muncitoare și țărănimea colectivistă.

Prefaceri structurale s-au petrecut și în rîndul *intelectualității*, care și-a schimbat natura sa de clasă, pe baza marilor deplasări petrecute în compoziția ei și a orientării politice și ideologice noi a activității sale. În rîndurile intelectualității socialiste, alături de generația veche — pe care partidul și statul au ajutat-o și o ajută permanent în direcția clarificării politice și ideologice —, activează azi noua generație de intelectuali în marea lor majoritate proveniți din rîndurile clasei muncitoare și țărănimii, crescuți și educați în anii puterii populare. Vechea și noua intelectualitate formează astăzi un detașament unic, intelectualitatea socialistă, devotată poporului, constructoare activă și conștientă a noii orînduiri.

Schimbările esențiale petrecute în structura de clasă a societății noastre alături de *dezvoltarea continuă a conștiinței socialiste* a maselor au creat noi forțe motrice specifice socialismului. *Pe baza comunității obiective de interese* a muncitorilor, țăranilor și intelectualilor — care merg umăr la umăr înainte, sub conducerea încercată a partidului, spre desăvîrșirea

construirii societății socialiste —, apare și se dezvoltă o puternică forță motrice subiectivă: unitatea moral-politică a poporului. „*Pe temelia trainică a acestei structuri noi a societății* — arăta tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — *a apărut și se consolidează unitatea politică, morală și ideologică a întregului popor în jurul partidului, se întărește prietenia frățească a oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate*" [1].

*

Rezultat al revoluției socialiste, statul democrat-popular — formă a dictaturii proletariatului, constituie instrumentul principal al clasei muncitoare, aliată cu ceilalți oameni ai muncii în lupta pentru construirea noii societăți. În procesul construirii socialismului, pe măsura creșterii sarcinilor puse de făurirea și dezvoltarea bazei economice și culturii socialiste, statul nostru *s-a întărit și dezvoltat continuu, a crescut rolul său activ, creator și organizator, s-a perfecționat activitatea aparatului de stat pe baza aplicării tot mai largi a centralismului democratic.*

Legea fundamentală a noului stat o constituie lărgirea și adîncirea democrației socialiste, *singura democrație reală eficientă pentru masele de oameni ai muncii.* În contrast evident cu statul burghez, a cărui bază socială se îngustează pe zi ce trece limitînd și mai mult ciuntita democrație burgheză, statul socialist își lărgește neîncetat baza sa socială prin participarea din ce în ce mai activă a imensei majorități a poporului la conducerea statului. În acest sens trebuie înțelese transformările structurale ale formelor și instituțiilor democratice ale statului socialist. „Dictatura proletariatului — spunea V. I. Lenin — va aduce cu sine, în mod inevitabil, nu numai o schimbare *în general* a formelor și instituțiilor democratice, ci tocmai o schimbare a lor care va permite *o extindere fără precedent* în lume a folosirii efective a democratismului de către *clasele de oameni ai muncii*, de către cei oprimați de capitaliști" [2].

Lărgirea continuă a bazei sociale a statului nostru socialist, creșterea necontenită a activității conștiente și creatoare a maselor în rezolvarea problemelor economice și de stat caracterizează în mod fundamental democratismul orînduirii noastre în anii care au trecut de la instaurarea Republicii.

În opoziție radicală cu situația existentă în capitalism, unde statul se află în contradicții antagonice cu marea masă a poporului muncitor, în țara noastră relațiile dintre stat și popor sînt clădite pe convingere și încredere reciprocă. Aceasta nu exclude folosirea constrîngerii față de elementele antisociale, dușmani înrăiți ai orînduirii noastre, dar sfera de exercitare a funcției represive și a constrîngerii se restrînge mereu, pe măsura consolidării și maturizării societății în drumul său victorios pe calea socialismului desăvîrșit și a comunismului.

Esențial pentru evoluția statului în perioada actuală este perfecționarea funcțiilor sale constructive în strînsă legătură cu adîncirea democratismului socialist. Întărirea statului socialist nu înseamnă creșterea,

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1959—1961*, p. 451—452.
[2] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 28, București, Edit. politică, 1959, p. 469 (Subl. ns.).

umflarea aparatului său administrativ, ci îmbunătățirea continuă a formelor și metodelor de organizare și conducere a economiei, îmbinarea principiilor statale și a celor obștești în activitatea de conducere, ridicarea pe o treaptă superioară a interrelației dialectice dintre conducerea centralizată și cea locală, creșterea participării maselor la conducerea treburilor publice în procesul unitar de perfecționare a centralismului democratic.

În domeniul economiei, de pildă, statul nostru, călăuzit de partid, a îmbunătățit neîncetat conducerea planificată a economiei, funcția sa economică-organizatorică îmbogățindu-se continuu an de an. Drumul parcurs între primele planuri anuale de stat din 1949 și 1950 și liniile directoare ale mărețului plan de perspectivă aprobat de Congresul al III-lea al P.M.R. exprimă *saltul uriaș pe linia cunoașterii legilor economice obiective și a capacității de acțiune și previziune a statului.* Acest salt se exprimă de asemenea în dinamica creșterii neîncetate a participării a milioane de oameni ai muncii de la orașe și sate la rezolvarea creatoare a problemelor de producție. În cadrul consfătuirilor de producție organizate periodic în fiecare întreprindere, în adunările generale sau pe brigăzi din gospodăriile colective etc., oamenii muncii își aduc contribuția lor la sporirea producției și productivității muncii, la reducerea prețului de cost și realizarea de însemnate economii, la introducerea tehnicii noi și îmbunătățirea calității produselor.

Pe linia îmbunătățirii continue a activității aparatului de stat în domeniul economic, a întăririi și perfecționării conducerii centralist-democratice, se înscrie și reorganizarea conducerii agriculturii. Noul sistem creat, de la *Consiliul superior al agriculturii* pînă la consiliile raionale — din care fac parte toți președinții de G.A.C., directorii de G.A.S. și S.M.T. din raion, precum și cei mai buni tehnicieni, ingineri, colectiviști fruntași — reprezintă o modalitate superioară de îmbinare a experienței și inițiativei maselor de colectiviști cu elaborarea centralizată, fundamentată științific prin participarea unor cadre cu temeinică pregătire de specialitate a căilor și metodelor celor mai eficiente de dezvoltare multilaterală a producției agricole, de introducere sistematică a progresului tehnic, de îmbunătățire a organizării socialiste a muncii etc.

Instituirea acestui sistem din inițiativa conducerii partidului și a tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej personal, prin concepția profund democratică și înnoitoare ce stă la baza sa, reprezintă o contribuție originală a partidului nostru la tezaurul teoriei și practicii socialiste. În scopul atragerii în măsură tot mai mare a maselor la dezbaterea, realizarea și conducerea vieții economice, sociale și de stat, *crește și se perfecționează neîncetat rolul organizațiilor obștești.* Aceasta constituie un alt element fundamental al democrației orînduirii socialiste. „Partidul — arăta tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — se preocupă cu cea mai mare grijă de întărirea continuă a orînduirii noastre noi, de perfecționarea funcționării organelor de stat și a activității de conducere a economiei, de dezvoltarea democrației socialiste, prin atragerea tot mai largă a oamenilor muncii la

conducerea treburilor obşteşti, sporirea rolului organizaţiilor obşteşti în viaţa socială" [1].

Întărirea şi perfecţionarea democraţiei socialiste, constituirea unităţii politice, ideologice şi morale a poporului, dezvoltarea conştiinţei socialiste au dus la formarea unei puternice forţe motrice subiective : *opinia publică socialistă*. Forţa opiniei publice socialiste a început să se manifeste în diferite sectoare ale vieţii sociale, sprijinind în mod activ forţele noului din viaţa socială, dezaprobînd prin blamul colectivităţii fenomenele nesănătoase, acţiunile şi comportarea unor elemente înapoiate ale societăţii.

Creşterea rolului de organizator, îndrumător şi conducător al statului democrat-popular, lărgirea continuă a bazei sale sociale, creşterea neîntreruptă a activităţii conştiente a maselor, perfecţionarea democraţiei socialiste, dezvoltarea opiniei publice socialiste şi creşterea rolului organizaţiilor obşteşti constituie elementele caracteristice ale dezvoltării conţinutului statului nostru socialist, în sensul întăririi sale. În acelaşi timp aceste elemente constituie şi premisele transformării în viitor a statului nostru de dictatură a proletariatului, instaurat la 30 Decembrie 1947, în stat al întregului popor.

Anii care au trecut de la instaurarea republicii, ani de transformări structurale în viaţa politică şi economică a ţării, au constituit în acelaşi timp şi ani ai *revoluţiei culturale, parte integrantă a revoluţiei socialiste*. Revoluţia în domeniul ideologiei şi culturii desfăşurată sub conducerea partidului a fost determinată de transformările care au avut loc pe plan social-economic. S-a schimbat în mod radical *conţinutul ideologic* al culturii, cultura socialistă devenind un bun al maselor muncitoare.

Transformări însemnate au avut loc în domeniul *învăţămîntului*. Lichidarea analfabetismului, reforma învăţămîntului din 1948, obligativitatea şcolii de cultură generală de 7 ani, crearea şcolilor medii serale muncitoreşti, reorganizarea învăţămîntului profesional şi tehnic etc. sînt elemente ale progresului realizat în domeniul învăţămîntului în anii regimului democrat-popular. *Orientarea realist-ştiinţifică* — la baza căreia stă ideologia clasei muncitoare, învăţătura marxist-leninistă despre viaţă şi societate — şi *caracterul său de masă* (în anul şcolar 1961/1962 au fost înscrişi în clasele V—VII un număr de elevi de peste 8 ori mai mare decît în anul şcolar 1938—1939) sînt elementele caracteristice ale învăţămîntului nostru socialist.

În condiţiile etapei desăvîrşirii construcţiei socialiste, cerinţele faţă de învăţămînt sporesc şi mai mult. Necesităţile creşterii de cadre bine pregătite pentru economia naţională în continuă dezvoltare, ridică noi sarcini, deschid noi perspective. În prezent se îndeplinesc cu succes prevederile Directivelor Congresului al III-lea al P.M.R. în legătură cu trecerea treptată la învăţămîntul general de 8 ani, durata şcolii medii de cultură generală ajungînd astfel la 12 ani. De asemenea, o preocupare de prim ordin în domeniul învăţămîntului de cultură generală este îmbunătăţirea legăturii dintre învăţămînt şi munca productivă, ceea ce asigură dezvoltarea multilaterală a tineretului. Partidul şi statul democrat-popular

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvîntări. 1959—1961*, p. 450.

acordă în acest scop fonduri importante pentru construirea de noi şcoli, cămine, cantine, pentru editarea de manuale şcolare gratuite pentru clasele I—VII, pentru a crea elevilor şi studenţilor posibilităţi largi de învăţătură şi condiţii de trai din ce în ce mai bune.

În procesul revoluţiei culturale, cartea ideologică, politică, beletristică, ştiinţifică a devenit un prieten apropiat al maselor muncitoare. Dacă în timpul regimului burghezo-moşieresc, din 100 de locuitori 43 erau complet analfabeţi, iar 37 abia ştiau să se iscălească, astăzi tirajul anual al cărţilor a depăşit cifra de 50 000 000, iar al ziarelor şi revistelor de 1 000 000 000, respectiv 78 000 000. A crescut în mod impresionant, în cadrul acestei *ofensive nestăvilite a culturii*, numărul bibliotecilor publice, al căminelor culturale şi caselor de citit, numărul spectatorilor la cinematografe şi teatre, numărul abonaţilor la radio şi televiziune.

În asemenea condiţii propice de dezvoltare, poporul nostru, neîntrecut maestru al poeziei şi cîntecului, îşi manifestă pe deplin şi nestingherit capacităţile sale creatoare. *Participarea crescîndă a maselor la procesul creaţiei îşi găseşte expresia în dezvoltarea şi înflorirea amatorismului artistic* în patria noastră (numărul artiştilor amatori se ridică astăzi la peste 1 000 000). Înfăptuirea cu succes a planului de 6 ani va determina un nou avînt al culturii în toate colţurile ţării, creîndu-se premise ale apropierii nivelului cultural al satului de oraş şi ale dispariţiei deosebirilor esenţiale dintre munca fizică şi cea intelectuală.

Marile realizări obţinute de poporul nostru în aceşti ani sînt strîns legate de activitatea multilaterală şi creatoare a Partidului Muncitoresc Romîn, de munca neobosită a comuniştilor. Creşterea continuă a rolului conducător al partidului în toate domeniile vieţii economice, politice şi ideologice, întărirea rîndurilor sale, dezvoltarea legăturilor sale cu masele largi, vasta muncă organizatorică şi educativă pe care a desfăşurat-o în rîndurile oamenilor muncii constituie factorul hotărîtor al victoriilor noastre. Experienţa construirii socialismului în Republica Populară Romînă confirmă pe deplin valabilitatea unei legi generale a trecerii de la capitalism la socialism — *conducerea de către partidul clasei muncitoare a procesului construcţiei socialiste*. „Milioane de oameni ai muncii de la oraşe şi sate — sublinia tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej la cel de-al III-lea Congres al P.M.R. — urmează cu dragoste şi încredere partidul nostru, cu convingerea nestrămutată că linia sa politică exprimă interesele lor vitale" [1]. Un rol de seamă îl joacă în această privinţă vasta şi complexa muncă politică-educativă, extrem de variată prin formele sale organizatorice şi orientarea sa tematică, desfăşurată de partid în strînsă legătură cu cerinţele cele mai noi, cu nevoile cele mai urgente ale practicii sociale.

În cursul transformării socialiste a ţării, partidul a demascat şi lichidat cu hotărîre acţiunile grupului antipartinic fracţionist Pauker-Luca, urmaţi de Teohari Georgescu şi ajutaţi în mod activ de I. Chişinevschi şi M. Constantinescu. Fracţioniştii, acaparînd poziţii-cheie în conducerea partidului, a aparatului economic şi de stat au dus o politică aventuristă, antipopulară de încălcare a normelor leniniste ale vieţii de partid, de

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *op. cit.*, p. 166.

subminare și dezorganizare a economiei naționale, de frînare a procesului colectivizării, de cultivare a bucherismului și dogmatismului în domeniul ideologiei. Zdrobind acțiunile antipartinice ale fracționiștilor, partidul nostru s-a întărit și mai mult, și-a demonstrat coeziunea și unitatea sa de monolit, crescînd astfel rolul său conducător în procesul construcției socialiste.

Succesele realizate sub conducerea partidului pe drumul construirii și desăvîrșirii socialismului, experiența socială bogată dobîndită în acest timp, constituie temeiul dezvoltării creatoare a învățăturii marxist-leniniste. Bizuindu-se pe această experiență și valorificînd-o pe un plan politic și teoretic superior, partidul a inițiat măsuri menite să ducă la accelerarea progresului social, la dezvoltarea în ritmuri înalte a forțelor de producție și perfecționarea relațiilor de producție, la îmbunătățirea continuă a sistemului de organizare și conducere statală a economiei și culturii. Izvorîtă din nevoile practicii, politica inovatoare a partidului influențează la rîndul său desfășurarea practicii sociale îmbogățind-o și luminîndu-i drumul. Prin conținutul său, această politică, dă *răspunsuri practice* fundamentate științific, deci în același timp *teoretice*, cerințelor maturizate ale legilor dezvoltării sociale. Modul original în care partidul nostru a rezolvat o serie de probleme — fundamentale pentru teoria și practica socialistă (de pildă, în ceea ce privește căile, formele, metodele industrializării socialiste, asigurîndu-se un ritm constant și armonios al dezvoltării economiei și al transformării socialiste a agriculturii, desființarea ultimei clase exploatatoare, chiaburimea, sistemul de conducere al agriculturii în condițiile victoriei definitive a socialismului la orașe și sate, sistemul de conducere statală, pe largi baze obștești, a artei și culturii etc.) — este deosebit de grăitor și pilduitor pentru noi nu numai prin eficiența sa practică, dar și prin contribuția creatoare adusă la îmbogățirea tezaurului teoretic al marxism-leninismului. De aceea documentele de partid reprezintă pentru lucrătorii și propagandiștii frontului filozofic un model și un izvor permanent de înțelegere și tratare creatoare, profund înnoitoare, a problemelor contemporaneității, și în primul rînd a problemelor dezvoltării socialiste multilaterale ale țării noastre.

Partidul a atras mereu atenția lucrătorilor din domeniul ideologiei, al științelor sociale, asupra tendințelor livrești-bucheriste în tratarea problemelor actualității. Criteriul suprem de apreciere a valorii muncii ideologice — de propagandă și cercetare științifică — este eficiența sa practică în sensul abordării într-un spirit creator, legat de viață, a unor probleme generate de experiența bogată a poporului nostru în munca și lupta sa eroică pentru desăvîrșirea societății socialiste.

La Congresul al III-lea al partidului s-a arătat că noua etapă de dezvoltare a țării noastre, etapa desăvîrșirii construcției socialiste, necesită o multilaterală și profundă analiză a problemelor teoretice actuale de către cadrele ideologice. Cercetătorii și propagandiștii din domeniul filozofiei trebuie să aducă o contribuție curajoasă, creatoare, la tratarea problemelor dezvoltării bazei tehnice-materiale a socialismului, ale transformărilor din structura de clasă a societății, ale evoluției funcțiilor statului, ale dezvoltării conștiinței politice și moralei socialiste, în răspîndirea

concepției ateist-științifice despre lume etc. În centrul atenției trebuie să se afle subiectul principal al acestor prefaceri structurale, omul constructor al vieții noi, dezvoltarea profilului său moral-spiritual. De o mare importanță este analiza filozofică a noului conținut al alianței muncitorești țărănești în etapa actuală, a dialecticii forțelor motrice obiective și subiective în perioada desăvîrșirii construcției socialismului în patria noastră, mersul ascendent al socialismului și comunismului. Este necesară studierea și popularizarea mărețului *Program al P.C.U.S.*, a istoricelor hotărîri ale Congresului al XXII-lea al P.C.U.S., demascarea hotărîtă a substratului de clasă și a caracterului reacționar al filozofiei burgheze contemporane, lupta împotriva ideologiei anticomuniste, precum și împotriva concepțiilor revizioniste și dogmatice.

Realizările pozitive obținute în munca de cercetare filozofică de pînă acum trebuie continuate, îmbunătățite și generalizate ; studiile filozofice trebuie să aibă o eficiență tot mai mare în domeniul construcției socialiste și dezvoltării conștiinței socialiste a maselor.

*

Construirea socialismului în R.P.R. este o parte integrantă a procesului revoluționar de trecere a omenirii de la capitalism la socialism, proces care constituie conținutul principal al epocii contemporane. Cei 15 ani care au trecut de la instaurarea Republicii Populare Romîne au confirmat justețea tezei fundamentale a teoriei marxiste potrivit căreia procesele revoluției și construcției socialiste se bazează pe o serie de legi generale proprii tuturor țărilor care pășesc pe drumul socialismului.

Forța creatoare și înțelepciunea partidului nostru s-au vădit cu pregnanță în elaborarea unei politici curajoase, realiste și în același timp deschise larg spre viitor, care îmbină cunoașterea a ceea ce este universal valabil în construcția socialistă cu particularitățile specifice ale țării noastre, perfecta luciditate științifică cu entuziasmul nestăvilit al maselor.

Aniversarea a 15 ani de la instaurarea republicii populare în patria noastră găsește poporul nostru în plin efort pe calea desăvîrșirii construcției socialismului.

STATUL DEMOCRAT-POPULAR ÎN ETAPA ACTUALĂ ŞI DEZVOLTAREA DEMOCRAŢIEI SOCIALISTE ÎN R.P.R.

DE

MARIA MANTA

Poporul nostru sărbătoreşte a 15-a aniversare a republicii în condiţiile triumfului definitiv al socialismului la oraşe şi sate, ale luptei pentru desăvîrşirea construcţiei socialiste. Cincisprezece ani este un termen istoric scurt; dacă se aplică însă o altă unitate de măsură, aceea a înfăptuirilor, atunci această perioadă istorică dobîndeşte cu totul alte dimensiuni. În cei 15 ani de la alungarea odioasei monarhii şi proclamarea Republicii Populare Romîne s-a schimbat din temelii înfăţişarea ţării. Astăzi Republica Populară Romînă este o ţară în care socialismul a triumfat definitiv la oraşe şi sate.

Prin munca entuziastă a poporului, condus de partid, se dezvoltă necontenit economia şi cultura socialistă, creşte bunăstarea celor ce muncesc. Lupta pentru înfăptuirea măreţului program al desăvîrşirii construcţiei socialiste elaborat de Congresul al III-lea al P.M.R. duce la formarea omului multilateral dezvoltat, la înflorirea fără precedent a personalităţii, expresie strălucită a umanismului socialist. Sub conducerea înţeleaptă a partidului, poporul nostru păşeşte neabătut înainte, în strînsă şi frăţească unire cu popoarele celorlalte ţări socialiste, pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste şi al trecerii treptate la construcţia comunismului.

1. CONDIŢIONAREA SOCIAL-ECONOMICĂ A DEZVOLTĂRII ACTIVITĂŢII STATULUI NOSTRU ÎN ETAPA ACTUALĂ

În examinarea problemelor actuale ale statului nostru şi a rolului său în desăvîrşirea construcţiei socialiste trebuie să ţinem seama de faptul că evoluţia statului are loc în cea mai strînsă legătură cu întregul mers al construcţiei socialiste, cu situaţia internă şi internaţională. Numai încadrarea statului în contextul istoric concret, numai examinarea evoluţiei

lui în strînsă interdependență dialectică cu evoluția vieții sociale în ansamblu ne poate da o justă înțelegere a problemelor privitoare la stat. Numai studierea condițiilor social-economice și politice concrete ce caracterizează în prezent procesul desăvîrșirii construcției socialiste permite înțelegerea locului și a rolului statului nostru în etapa actuală.

Desăvîrșirea construcției socialiste presupune înfăptuirea unor grandioase sarcini economice, social-politice, culturale, care devin realitate prin dezvoltarea continuă și în ritm înalt a forțelor de producție ale țării, prin transformarea tuturor relațiilor sociale în spiritul socialismului, prin continuarea revoluției culturale. Îndeplinirea unor asemenea sarcini ridică pe o treaptă mai înaltă rolul și însemnătatea activității statului democrat-popular ca instrument principal de construire a socialismului și comunismului, în condițiile adîncirii continue a democrației socialiste, ale dezvoltării creației istorice a maselor. Congresul al III-lea al partidului, elaborînd programul desăvîrșirii construcției socialiste, a trasat în același timp sarcinile statului în etapa actuală, a dezvăluit direcțiile evoluției funcțiilor acestuia. Dînd răspuns problemelor mari și complexe ale dezvoltării țării noastre spre socialism, inclusiv rolul statului în această dezvoltare, găsind căile și metodele cele mai potrivite pentru rezolvarea practică a acestor probleme, Partidul Muncitoresc Romîn își aduce contribuția la dezvoltarea teoriei marxist-leniniste, la îmbogățirea experienței colective a partidelor comuniste și muncitorești frățești.

Teza materialist-istorică despre condiționarea obiectivă a evoluției statului se referă în primul rînd la două elemente principale care alcătuiesc latura materială a vieții sociale : a) dezvoltarea forțelor de producție ; b) dezvoltarea bazei economice prin perfecționarea relațiilor de producție socialiste, cu modificarea corespunzătoare a structurii de clasă a societății.

Evoluția vieții de stat, a rolului și a funcțiilor statului reprezintă o reflectare și totodată un instrument, un mijloc de realizare a perfecționării relațiilor de producție în dependență de nevoile dezvoltării forțelor de producție. Perfecționarea relațiilor de producție socialiste presupune și perfecționarea funcțiilor statului în domeniul economic, social și cultural. Această perfecționare a unor elemente suprastructurale este menită să asigure condițiile ca relațiile de producție să-și poată îndeplini cu o eficacitate mereu sporită rolul lor motrice în dezvoltarea forțelor de producție. În acest fel, nevoile de *dezvoltare a forțelor de producție, oglindite în cerințe concrete de perfecționare a relațiilor de producție, determină, în ultimă analiză, dezvoltarea statului socialist, evoluția funcțiilor sale.*

Următoarele exemple vor evidenția această determinare obiectivă a rolului statului.

În procesul construcției socialiste la noi în țară, o dată cu dezvoltarea neîncetată a industriei, pe baza industrializării socialiste a țării, s-a dezvoltat neîncetat specializarea și cooperarea în producție. Specializarea producției, dezvoltarea cooperării între întreprinderi are o mare eficacitate economică, permițînd introducerea mecanizării și automatizării, folosirea unor utilaje și procese tehnologice perfecționate, acumularea de experiență și creșterea calificării cadrelor. Toate acestea asigură

ridicarea continuă a producției și a productivității muncii, reducerea prețului de cost, îmbunătățirea calității produselor. Lărgirea specializării și cooperării înseamnă în același timp dezvoltarea unor legături strînse și multilaterale între întreprinderi, perfecționarea schimbului socialist de activități. În condițiile socialismului asemenea relații nu se realizează spontan, ci pe baza liniilor directoare stabilite de partid, prin măsurile luate de către stat. Drept urmare, sarcinile statului în organizarea și realizarea practică a specializării și cooperării în producție au crescut necontenit. Organizarea cooperării socialiste pe principiul uzinei coordonatoare, activitatea consiliilor coordonatoare care urmăresc calitatea produselor fabricate în cadrul planului de cooperare, livrarea lor la termen etc. sînt expresii ale acestui rol sporit al statului.

Încheierea colectivizării agriculturii a făcut necesară reorganizarea conducerii agriculturii pentru ca această conducere să corespundă noilor condiții. Așa cum a arătat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej în raportul ținut la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale (aprilie 1962), forma de conducere prin Ministerul Agriculturii a fost depășită, întrucît ea păstra anumite trăsături proprii condițiilor cînd în agricultură predomina proprietatea individuală. În scopul asigurării unei conduceri științifice, competente și unitare a agriculturii, conducere capabilă să facă față cu succes sarcinilor de mare răspundere privind dezvoltarea agriculturii socialiste, s-a înființat Consiliul Superior al Agriculturii, ca organ al Consiliului de Miniștri, și consilii agricole regionale și raionale, ca organe ale sfaturilor populare. De asemenea, în scopul asigurării unei conduceri unitare a întregii activități științifice din agricultură, se înființează Institutul central de cercetări agricole. Astfel măsurile luate de către stat corespund legilor obiective ale dezvoltării și acționează în sensul dezvoltării sociale. Rolul hotărîtor în asigurarea unei dezvoltări conștiente revine partidului marxist-leninist.

Cerințele dezvoltării forțelor de producție au dus la anumite modificări în metodele de conducere de către stat a unor domenii de activitate economică și științifică, adică la modificarea unor aspecte ale modului în care statul își exercită funcțiile sale economică-organizatorică și cultural -educativă.

Pe măsura făuririi relațiilor de producție socialiste, în țara noastră au început să acționeze *legile obiective* caracteristice economiei socialiste : legea economică fundamentală a socialismului, legea dezvoltării planice proporționale, legea repartiției după muncă etc. Au apărut și s-au extins continuu trăsăturile caracteristice ale socialismului în toate domeniile vieții sociale. Astfel, ca urmare a desfășurării cu succes a procesului de făurire a relațiilor de producție socialiste în economia noastră, s-a lărgit cîmpul de acțiune a legii dezvoltării planice proporționale și s-a îngustat sfera de manifestare a legii concurenței și anarhiei, care treptat și-a încetat acțiunea. Extinderea acțiunii legii dezvoltării planice proporționale a constituit unul dintre factorii care au dus la creșterea rolului funcției economice-organizatorice a statului nostru democrat-popular, determinînd posibilitatea conducerii planificate, științifice de

către stat, condus de partid, a dezvoltării mai departe a economiei socialiste.

În etapa desăvîrșirii construcției socialismului, țara noastră posedă o bază tehnică-materială proprie socialismului, care se dezvoltă în continuare potrivit politicii leniniste a partidului de industrializare socialistă a țării, de dezvoltare a industriei grele, a industriei constructoare de mașini. Prin politica economică profund științifică, realistă a partidului se asigură dezvoltarea continuă, în ritm înalt a economiei, înaintarea ei armonioasă, mereu ascendentă.

Schimbările petrecute în baza economică se răsfrîng nemijlocit în *structura de clasă* a societății. Relațiile de producție, în primul rînd cele de proprietate, determină structura socială, natura și situația claselor sociale. Schimbarea celor dintîi duce la modificări în structura de clasă, și acestea se reflectă în organizarea politică a societății, în rolul și funcțiile statului. S-a consolidat necontenit rolul conducător al clasei muncitoare în societate, s-a format clasa țărănimii colectiviste, s-a schimbat radical situația și rolul intelectualității, au fost lichidate clasele exploatatoare, precum și orice formă de exploatare și asuprire.

Astăzi structura socială a țării este formată numai din oameni ai muncii : clasa muncitoare, clasa țărănimii colectiviste, intelectualitatea. Clasa muncitoare își exercită rolul de clasă conducătoare în condițiile cînd toți oamenii muncii își întemeiază existența pe proprietatea obștească, își organizează viața tot mai mult pe principiile socialismului. Pe de altă parte se îngustează tot mai mult terenul de acțiune al elementelor dușmane socialismului, posibilitățile lor de a se opune cerințelor obiective ale dezvoltării. O asemenea structură de clasă determină schimbări în conținutul și în forma de realizare a funcțiilor statului : crește necontenit rolul și importanța funcțiilor economică-organizatorică și cultural-educativă, se restrînge treptat funcția represivă a statului.

Una dintre cele mai importante laturi ale progresului istoric în condițiile socialismului și comunismului este *reducerea perioadei de timp necesare pentru oglindirea pe plan suprastructural a nevoilor dezvoltării forțelor de producție, a producției materiale în ansamblu.*

Această caracteristică nouă și interesantă a dialecticii dezvoltării sociale în socialism se datorește acțiunii unor *forțe motrice* obiective și subiective specifice socialismului. Fără a insista aici asupra acestei probleme, care merită și necesită o analiză specială, este important să relevăm, din unghiul de vedere al temei care ne interesează, doar unele aspecte.

În primul rînd, cerințele legilor de dezvoltare a forțelor de producție se reflectă pe planul suprastructurii politice prin intermediul unei baze economice care exclude anarhia și spontaneitatea, imprimînd întregii mișcări sociale un caracter conștient și o linie ascendentă. În țările capitaliste, creșterea forțelor de producție este unilaterală și se realizează într-un mod catastrofal, prin numeroase convulsii de ordin economic și politic, ceea ce nu numai că întîrzie și frînează o reflectare promptă și adecvată pe planul activității statale, dar face *cu neputință* exercitarea unei funcții de organizare științifică și de conducere a întregii economii. În socialism, procesul de reflectare a legităților dezvoltării forțelor de producție, a

tendințelor acestora de creștere reprezintă un proces de cunoaștere și de aplicare practică ce nu mai este împiedicat sau frînat de interesul egoist al proprietarului particular.

În al doilea rînd, forțele motrice obiective și subiective acționează în sensul grăbirii ritmului dezvoltării sociale, al reducerii decalajului dintre apariția unei cerințe a vieții materiale a societății și reflectarea sa corespunzătoare pe planul suprastructurii.

Construcția și desăvîrșirea societății socialiste determină transformări profunde în dialectica internă a forțelor motrice obiective și subiective ale societății socialiste.

Victoria definitivă a socialismului, forța de nezdruncinat a orînduirii de stat, desființarea claselor exploatatoare au îngustat tot mai mult sfera de acțiune a elementelor dușmane socialismului, posibilitățile acestora de a se opune cerințelor obiective ale dezvoltării. Astfel, deși înaintarea pe drumul socialismului presupune și în prezent prevenirea și descoperirea încercărilor elementelor reacționare înrăite de a lovi în cuceririle oamenilor muncii, sfărîmarea împotrivirii lor, principalul fenomen caracteristic al etapei actuale, constă în dezvoltarea și întărirea forțelor motrice specifice socialismului. Asemenea forțe motrice sînt : concordanța relațiilor de producție socialiste cu caracterul forțelor de producție, cointeresarea materială a fiecărui om al muncii, îmbinarea stimulentelor materiale cu cele morale, unitatea moral-politică și ideologică a poporului în jurul partidului, lupta între nou și vechi, patriotismul socialist, frăția internaționalistă a oamenilor muncii, opinia publică înaintată etc [1].

În centrul unității moral-politice și ideologice a poporului în jurul partidului și statului se află alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea colectivistă.

Victoria definitivă a socialismului, sublinia tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din primăvara anului 1962, „ridică pe o treaptă mai înaltă alianța muncitorească-țărănească și unitatea moral-politică a întregului popor. Cele două clase sociale prietene, clasa muncitoare, conducătoare a tuturor oamenilor muncii, și clasa țărănimii colectiviste, împreună cu intelectualitatea, merg umăr la umăr, înainte, sub conducerea încercată a partidului, spre desăvîrșirea construirii societății socialiste și trecerea treptată la construirea comunismului" [2].

Unitatea moral-politică și ideologică a societății, precum și acțiunea celorlalte forțe motrice exclud existența unor clase sau grupuri sociale ale căror interese să contravină cerințelor obiective ale dezvoltării vieții sociale.

Faptul că statul își exercită rolul său activ în direcția progresivă pe care o indică însăși dezvoltarea forțelor de producție și a bazei economice face posibil ca societatea — în primul rînd prin intermediul celei mai înaintate, mai conștiente părți ale sale, partidul marxist revoluționar — să

[1] Vezi Constantin Vlad, *Creșterea rolului conducător al Partidului Muncitoresc Romîn în etapa desăvîrșirii construcției socialiste în R.P.R.*, în „Cercetări filozofice", nr. 2/1961.

[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale*, București, Edit. politică, 1962, p. 5.

adopte și să promoveze acele metode și forme de organizare și de conducere a economiei și a culturii, a vieții sociale în genere, care corespund în chip optim cerințelor specifice ale progresului din fiecare etapă dată a evoluției sale.

În al treilea rînd, rolul central, determinant și hotărîtor pe care îl are în ansamblul forțelor motrice politice și subiective ale societății noastre Partidul Muncitoresc Romîn, înarmat cu învățătura marxistă asupra vieții sociale și avînd o bogată experiență revoluționară cristalizată în politica sa științific fundamentată, asigură reflectarea în suprastructura politică, în activitatea de stat nu numai a cerințelor pe deplin maturizate ale dezvoltării vieții materiale, dar și a elementelor încă embrionare, a tendințelor evoluției viitoare a fenomenelor și proceselor. Astfel, întreaga politică a partidului și a statului îmbină într-un mod armonios evaluarea lucidă, realistă a datelor și a posibilităților existente, a condițiilor concrete din fiecare etapă cu scrutarea optimistă a perspectivelor de viitor, ținînd seama de mișcarea dialectică progresivă, în ritm accelerat a socialismului, care transformă continuu posibilul în real, viitorul în prezent.

2. ADÎNCIREA DEMOCRATISMULUI – LEGE FUNDAMENTALĂ A DEZVOLTĂRII STATULUI SOCIALIST

Direcția principală a dezvoltării orînduirii noastre de stat este perfecționarea și adîncirea continuă a democratismului socialist. Spre deosebire de statele capitaliste, care restrîng treptat și puținele libertăți democratice pe care masele le-au cucerit de-a lungul istoriei prin grele lupte politice și instaurează regimuri dictatoriale, fasciste, statul nostru dezvoltă continuu democrația socialistă.

Dezvoltarea democrației socialiste este o necesitate obiectivă. Ea rezultă din esența orînduirii socialiste, căreia îi este caracteristică democrația reală, democrația celor mulți. Dezvoltarea democrației socialiste este sinonimă cu creșterea activității creatoare a maselor, cu lărgirea și perfecționarea formelor de participare a lor la rezolvarea sarcinilor construcției societății noi. Dezvoltarea democratismului socialist este un izvor nesecat de înflorire a aptitudinilor creatoare ale fiecărui om al muncii, de stimulare a inepuizabilului spirit de inițiativă a maselor, mijlocul miraculos de care vorbea Lenin pentru întărirea statului, a orînduirii socialiste.

Orînduirea social-economică, structura de clasă și forțele motrice ale dezvoltării sociale, situația internațională a țării, toate aceste condiții social-istorice — în care determinante sînt, în ultimă instanță, nevoile dezvoltării producției —, așa cum se înfățișează ele în prezent, își pun amprenta asupra situației statului, asupra rolului și evoluției sale. *Etapei noi* în dezvoltarea țării, etapa desăvîrșirii construcției socialiste, îi corespund *condiții noi* în care se desfășoară activitatea statului. *Trăsătura dominantă* generată de aceste condiții social-istorice este *dezvoltarea democratismului* nostru socialist.

Statul nostru democrat popular continuă să fie o formă a dictaturii proletariatului; el întruchipează puterea politică a clasei muncitoare aliată cu țărănimea, alianță în care rolul conducător revine clasei muncitoare. Situația, sarcinile actuale ale statului nostru nu mai sînt însă identice cu cele din perioada cînd în țară existau mai multe sectoare economice sau cînd exploatarea nu fusese încă deplin lichidată. Statul nostru democrat popular evoluează treptat spre un stat al întregului popor, proces care se va desăvîrși într-o etapă viitoare. Evoluția vieții noastre de stat are loc în sensul adîncirii și dezvoltării continue a democratismului socialist, a întăririi continue a bazei sociale a statului.

„Dezvoltarea continuă a democrației socialiste, înmulțirea formelor și metodelor prin care masele muncitoare participă la viața de stat și obștească..." constituie caracteristica dezvoltării statului nostru, a stabilit Congresul al III-lea al partidului[1]. Dezvoltarea democrației socialiste străbate toate domeniile vieții de stat, e prezentă în exercitarea tuturor *funcțiilor statului*, mai mult, reglementează întreaga noastră viață politică, activitatea de conducere a economiei și a culturii, relațiile sociale.

Procesul de adîncire continuă a democrației socialiste, de dezvoltare a conținutului și a formelor sale de manifestare, are trei laturi principale, care sînt într-un raport dialectic, se împletesc și se completează: a) dezvoltarea formelor și modalităților democratice de realizare a funcțiilor statului; b) adîncirea democratismului în organizarea și activitatea statului, a organelor și aparatului de stat; c) creșterea rolului organizațiilor obștești în toate domeniile vieții sociale.

a) În etapa desăvîrșirii construcției socialiste *crește și mai mult rolul și însemnătatea funcțiilor economică-organizatorică și cultural-educativă ale statului.* Etapa desăvîrșirii construcției socialiste ridică pe un plan mai înalt importanța înfăptuirii conștiente, pe baze planificate, a dezvoltării sociale, și îndeosebi a dezvoltării economice, importanța înlăturării oricăror manifestări de spontaneitate. O expresie a acestei trăsături a dezvoltării este tocmai perfecționarea funcțiilor statului în domeniul conducerii economiei și culturii socialiste, care se realizează în condițiile creșterii rolului organizațiilor obștești, participării tot mai largi a maselor la îndeplinirea sarcinilor statului[2].

În etapa actuală, partidul orientează eforturile și activitatea creatoare a maselor spre dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului, condiție fundamentală pentru înflorirea economică a patriei și ridicarea bunăstării poporului. Partidul și statul mobilizează masele la îndeplinirea planului șesenal, ale cărui prevederi se depășesc an de an. Anul trecut volumul producției industriale a fost de circa 5,8 ori mai mare decît în 1938. În prima jumătate a anului 1962, producția industrială a crescut cu 14,5% față de perioada corespunzătoare a anului 1961. Sporește necon-

[1] *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Romîn*, București, Edit. politică, 1960, p. 171.

[2] Cu privire la dezvoltarea democratismului socialist în exercitarea funcției economice-organizatorice a statului nostru în etapa actuală, vezi studiul *Dezvoltarea formelor obștești de realizare a funcției economice-organizatorice a statului în perioada desăvîrșirii construcției socialiste*, semnat de Al. Tănase în „Cercetări filozofice", 1962, nr. 3.

tenit venitul național, nivelul de trai material și cultural al celor ce muncesc.

Asemenea realizări constituie o vie expresie a avîntului creator al poporului, a hotărîrii și entuziasmului cu care masele traduc în viață politica partidului. În același timp, realizările amintite sînt indisolubil legate de activitatea vastă a statului în domeniul organizării și conducerii economiei.

În condițiile actuale cresc sarcinile statului în pregătirea și realizarea planurilor de dezvoltare a economiei, aspect esențial al funcției sale economice-organizatorice. Prin încheierea procesului de formare a relațiilor de producție socialiste, sfera planificării economice s-a extins în întreaga economie. În asigurarea unui caracter științific, realist al dezvoltării economiei își dezvăluie întreaga însemnătate planurile economice de durată, de perspectivă, care permit folosirea la un nivel superior a resurselor naturale și sociale, a avantajelor colaborării cu celelalte țări socialiste. Totodată, experiența ultimilor ani evidențiază însemnătatea deosebită a întocmirii din timp și în cele mai bune condiții a planurilor anuale, marea eficacitate a îmbinării tot mai strînse a activității organelor de resort ale statului cu atragerea maselor largi la acțiunea de planificare a dezvoltării economice, în condițiile creșterii rolului organizațiilor obștești. Sporesc sarcinile aparatului de stat din economie în asigurarea progresului tehnic la nivelul ultimelor cuceriri ale tehnicii mondiale, în folosirea rațională, cu eficacitate maximă a investițiilor, în aplicarea consecventă a principiului cointeresării materiale, în creșterea productivității muncii, reducerea prețului de cost și ridicarea calității produselor.

Sarcini de mare răspundere revin organelor și aparatului de stat în dezvoltarea agriculturii socialiste. Organele statului, consiliile agricole, sub conducerea organizațiilor de partid, mobilizează eforturile oamenilor muncii de la sate spre consolidarea economică-organizatorică a unităților socialiste din agricultură, spre dezvoltarea agriculturii la nivelul marilor posibilități create prin victoria deplină a socialismului.

Perfecționarea funcției economice-organizatorice a statului are o *latură tehnică-economică* — îmbunătățirea metodologiei planificării și evidenței economice, aplicarea instrumentului statistic și a ciberneticii la efectuarea calculului economic, sporirea posibilităților de cunoaștere nemijlocită și de folosire deplină a mecanismului economic și de previziune etc. —, dar *latura principală este de ordin social*, și ea constă în lărgirea *bazei sale de masă*. Democratismul funcției economice-organizatorice constă atît în *conținutul* său, cît și în forma de realizare. Nici nu poate fi concepută lărgirea capacității de cuprindere a acestei funcții, în sensul eficacității sale în îndrumarea și reglementarea dezvoltării economice multilaterale, fără valorificarea inițiativei creatoare a producătorilor direcți, iar exercitarea sa optimă creează, la rîndul său, premise pentru dezvoltarea democratismului.

În interdependență dialectică cu dezvoltarea economică cresc sarcinile statului în domeniul ideologiei și culturii. Desăvîrșirea construcției socialiste necesită un număr mereu crescînd de cadre temeinic pregătite, o dezvoltare continuă a învățămîntului, a științei, a educației de masă în

strînsă legătură cu nevoile practice, înflorirea artei și a literaturii. Continuă și se adîncește procesul formării conștiinței socialiste, crește însemnătatea ridicării nivelului cultural-tehnic al oamenilor muncii, a răspîndirii concepției științifice despre lume și a dezvoltării noii morale în condițiile luptei intransigente împotriva oricăror manifestări ale ideologiei și educației burgheze, ale naționalismului și șovinismului, ale obiectivismului burghez, ale misticismului și superstițiilor. În toate aceste direcții, statul nostru socialist desfășoară o activitate multilaterală și rodnică, manifestînd o grijă permanentă pentru perfecționarea muncii tuturor instituțiilor cultural-educative. Funcția cultural-educativă, ca și cea economică-organizatorică, are un caracter profund democratic prin *conținutul* și *forma* sa de realizare, prin aceea că implică și necesită participarea unor mase largi de oameni ai muncii nu numai la asimilarea valorilor culturii și la crearea lor, ci și la reglementarea și organizarea vieții culturale și educative a societății. Această funcție, în desfășurarea ei practică și nu doar ca potență, contribuie la crearea premiselor spirituale, subiective ale dezvoltării democratismului socialist, care nu poate fi eficient decît în condițiile ridicării nivelului de conștiință politică, de pregătire profesională și de cultură generală a întregului popor.

În condițiile actuale evoluează necontenit și activitatea statului de prevenire și de combatere a manifestărilor antisociale. Pe de o parte, se adîncește, crește și se diversifică rolul preventiv educativ al statului, ceea ce are ca urmare reducerea fenomenului infracțional și, implicit, restrîngerea treptată a funcției represive. Pe de altă parte, statul continuă să fie un instrument eficace al vigilenței populare, apără proprietatea obștească, legalitatea populară, ordinea de drept socialistă și combate cu fermitate, mergînd pînă la măsurile represive corespunzătoare, încercările elementelor dușmănoase îndreptate împotriva socialismului.

Partidul educă pe oamenii muncii în spiritul vigilenței revoluționare față de orice acțiuni dușmănoase, față de încercările serviciilor imperialiste de spionaj de a lovi într-un fel sau într-altul în cuceririle istorice ale poporului. Statul nostru dispune de tot ce este necesar pentru apărarea acestor cuceriri. Evoluția activității represive a statului în direcția restrîngerii funcției sale corespunzătoare oglindește trăinicia de nezdruncinat a orînduirii noastre socialiste, fiind determinată de transformările deosebit de profunde care au dus la victoria definitivă a socialismului, la lichidarea claselor exploatatoare și la formarea unității socialiste a poporului, constituind o vie expresie a adîncirii democrației socialiste.

Pe plan extern, statul nostru îndeplinește cu succes funcțiile de apărare a țării, de colaborare și ajutor reciproc cu țările socialiste frățești, de promovare a coexistenței pașnice și de apărare a păcii în lume.

În etapa actuală se dezvoltă necontenit colaborarea multilaterală cu celelalte țări socialiste, se lărgesc sfera și metodele colaborării, sporesc sarcinile și atribuțiile statului în această direcție. Diviziunea internațională socialistă a muncii are drept scop să mărească eficiența producției socialiste, să contribuie la realizarea unui ritm înalt de dezvoltare a economiei și a ridicării nivelului de trai al oamenilor muncii din toate țările

socialiste, la industrializarea țărilor socialiste și la înlăturarea treptată a diferențelor formate în cursul istoriei în ceea ce privește nivelul lor de dezvoltare economică, la pregătirea în acest fel a condițiilor materiale ale trecerii la comunism, mai mult sau mai puțin în același timp, în limitele aceleiași epoci istorice. Statul duce în continuare o politică externă activă, bazată pe principiul leninist al coexistenței pașnice între țări cu sisteme sociale diferite, contribuie la rezolvarea problemelor contemporane pe calea tratativelor în vederea apărării păcii și a dezarmării generale și totale. Această politică fermă și inițiativele statului nostru făcute în vederea întăririi permanente a forțelor păcii ridică prestigiul internațional al Republicii Populare Romîne. În același timp, grija partidului și a statului pentru întărirea continuă a capacității de apărare a țării este motivată de politica agresivă a statelor imperialiste. Sistemul imperialist este și în prezent, așa cum a fost în trecut, generator de războaie, reprezintă o primejdie pentru pacea și munca constructivă a popoarelor lumii. Raportul de forțe pe arena internațională s-a schimbat însă radical în favoarea socialismului. Sistemul socialist, cu legile și principiile sale umaniste, și nu imperialismul prădalnic, cu legile sale de junglă, cu războaiele sale de jaf și cotropire, devine factorul hotărîtor care determină linia de dezvoltare a societății contemporane. Întărirea continuă a sistemului socialist și apărarea cuceririlor obținute împotriva uneltirilor imperialiste constituie cea mai importantă contribuție la salvgardarea păcii, bunul cel mai de preț al popoarelor lumii.

b) *Adîncirea democratismului în organizarea și activitatea statului, a organelor și aparatului de stat.* Statul nostru socialist reprezintă puterea oamenilor muncii în frunte cu clasa muncitoare, putere întemeiată pe alianța muncitorească-țărănească, pe unitatea întregului popor în jurul partidului și al guvernului. Prin organele puterii de stat, prin modul de organizare și funcționare a statului în forme dintre cele mai variate, oamenii muncii participă la exercitarea puterii, la rezolvarea problemelor statului. Însuși modul de constituire și de funcționare a organelor reprezentative centrale și locale ale statului nostru creează posibilitatea participării active a oamenilor muncii la treburile de stat. În Marea Adunare Națională, organul suprem al puterii de stat, sînt 465 de deputați aleși prin vot universal, egal, direct și secret din rîndul muncitorilor, țăranilor colectiviști și al intelectualității legate de popor. La activitatea acestui organ suprem sînt atrase mase largi de cetățeni prin metoda democratică, instaurată la noi din inițiativa partidului, de a supune dezbaterii largi cele mai importante probleme economice și de stat : dezbaterea proiectului de Directive ale planului de șase ani și ale programului de perspectivă în preajma Congresului al III-lea al partidului nostru, dezbaterea în întreprinderi și instituții a fiecărui plan anual ș. a. Un exemplu strălucit în această privință îl constituie organizarea sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale din aprilie 1962 cu prilejul încheierii colectivizării agriculturii, la lucrările căreia au participat peste 11 000 de invitați alături de deputați. „Acest caracter cu adevărat reprezentativ al sesiunii... — sublinia tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — oglindește profundul democratism al regimului

nostru, participarea nemijlocită la conducerea statului a poporului muncitor, făuritor al destinelor sale"[1].

Dezvoltarea democratismului socialist al activității statului se manifestă și în perfecționarea formelor de organizare și a metodelor de conducere, de pildă a agriculturii, culturii și artei.

Consiliul Superior al Agriculturii, spre deosebire de Ministerul Agriculturii, este un organ de tip reprezentativ. El este format din aproape 1 000 de membri, dintre cadrele cele mai calificate de ingineri agronomi, ingineri zootehnicieni, medici veterinari, ingineri mecanizatori, care lucrează nemijlocit în producție, directori ai gospodăriilor agricole de stat și ai stațiunilor de mașini și tractoare, președinți de gospodării agricole colective cu studii superioare agricole, oameni de știință din institutele de cercetări și din învățămînt cu o înaltă pregătire și experiență.

Organele locale ale conducerii agriculturii, consiliile agricole regionale, raionale și orășenești sînt constituite după același principiu al participării în organul de conducere a celor mai buni lucrători din domeniul respectiv. Trebuie subliniat faptul că în componența consiliilor agricole raionale intră toți președinții gospodăriilor agricole colective. Componența, principiile de organizare și funcționare a organelor de conducere a agriculturii, centrale și locale, exprimă o formă de conducere profund democratică, capabilă să rezolve cu competență, operativ și în cunoștință de cauză toate problemele agriculturii în condițiile actuale, creînd condiții pentru participarea la conducerea agriculturii a celor mai pregătite cadre care lucrează nemijlocit în producție.

Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă este constituit pe aceleași principii democratice. El are 201 membri, scriitori, oameni de știință, compozitori, artiști plastici, oameni de teatru, cineaști, ingineri și tehnicieni, profesori și învățători, redactori ai unor publicații cultural-artistice, conducători și activiști ai unor instituții de cultură și artă, reprezentanți ai unor organizații obștești. În același fel sînt constituite și comitetele pentru cultură și artă regionale și raionale. Aceeași componență reprezentativă dovedește aceeași lărgire a principiilor obștești în activitatea de stat.

Așa cum arăta tovarășul Ion Gheorghe Maurer la ședința de constituire a Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, acesta trebuie să fie „un organ care că corespundă noilor cerințe și nivelului de dezvoltare a culturii și artei, care să aibă în sfera lui de preocupări toate domeniile activității de stat pe tărîmul culturii și artei și a cărui muncă să se bazeze pe o largă participare a celor mai bune forțe ale culturii și artei la conducerea și rezolvarea problemelor din acest domeniu"[2].

În procesul dezvoltării continue a democratismului socialist al activității de stat, un rol deosebit revine îmbunătățirii permanente a activității sfaturilor populare. Sfaturile populare — organe locale ale puterii de stat și în același timp cea mai largă organizație de masă a oamenilor muncii — constituie o formă cu adevărat democratică a puterii politice, o formă de îmbinare organică a puterii politice cu participarea

[1] *Victoria socialismului în agricultură. Sesiunea extraordinară a M.A.N. 27—30 aprilie 1962*, București, Edit. politică, 1962, p. 12.

[2] „Scînteia" nr. 5561 din 16 iunie 1962.

largă a maselor populare la conducerea treburilor publice, o şcoală a conducerii de stat pentru milioane de oameni ai muncii.

Caracterul profund democratic al sfaturilor populare reiese şi din compoziţia lor. Ele cuprind în prezent peste 140 000 de deputaţi aleşi, dintre care peste 82% lucrează nemijlocit în producţia materială, 27,41% sînt femei, iar peste 12% sînt reprezentanţi ai minorităţilor naţionale. Superioritatea democraţiei socialiste reiese şi din relaţiile radical schimbate faţă de societatea capitalistă dintre deputaţi şi masele populaţiei care i-au ales. Pe lîngă faptul că deputaţii sînt propuşi şi aleşi de masele populare din rîndurile lor, aceştia sînt obligaţi să se consulte şi să ţină seama de părerile alegătorilor, să prezinte dări de seamă periodice. În acelaşi timp masele de alegători sprijină activ în cadrul diferitelor comitete activitatea deputaţilor.

Sarcinile economice şi cultural-educative ale sfaturilor populare au crescut an de an. Ele au „în administrarea lor directă — cum arăta tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej la Congresul al III-lea al P.M.R. — o parte însemnată a activităţii economice şi social-culturale : industria locală, reţeaua comercială şi de alimentaţie publică, organizaţiile de construcţii şi proiectări, gospodăria comunală, învăţămîntul de cultură generală, aşezămintele culturale, de ocrotire a sănătăţii populaţiei”[1]. În urma schimbărilor ce au avut loc în aceşti ani ai etapei desăvîrşirii construcţiei socialiste, preocupările lor au crescut şi mai mult. În acelaşi timp, cunoscînd învăţătura marxist-leninistă că cu cît este mai profundă transformarea socială, cu atît ea trebuie să antreneze mase mai largi, sfaturile populare, pe măsura creşterii sarcinilor ce le revin, folosesc metode şi mijloace mai variate de atragere a unor mase din ce în ce mai largi la construcţia conştientă a societăţii. Alături de deputaţi se grupează pe lîngă sfaturile populare largi active de cetăţeni, care participă sub diferite forme la activitatea organelor locale ale puterii de stat. Astfel, în activele celor 17 000 de comisii permanente activează aproape 130 000 de cetăţeni. Există, de asemenea, 87 000 de comitete de stradă, de clădire, de cetăţeni (în comune rurale) cu peste 410 000 de membri, care atrag la rîndul lor sute de mii de oameni ai muncii la realizarea diferitelor acţiuni. Numai în Bucureşti şi în comunele suburbane activează în comitetele de pe lîngă sfaturile populare peste 32 000 de cetăţeni şi 1 093 de instructori obşteşti. Comisiile permanente, comitetele de stradă, de clădiri, de sprijin sanitar etc. sînt deosebit de active.

Apropierea de mase a aparatului de stat, valorificarea optimă a iniţiativelor creatoare ale acestora îşi află astfel una dintre expresiile ei cele mai evidente într-o originală îmbinare a activităţii instituţionale şi obşteşti.

În lupta pentru promovarea noului în viaţa socială împotriva elementelor înapoiate care încalcă normele socialiste de muncă sau de convieţuire au dobîndit în etapa actuală o pondere deosebită *adunările cetăţeneşti*, una dintre cele mai eficiente forme obşteşti de manifestare a opiniei publice, al cărei rol educativ creşte tot mai mult. Marea forţă educativă

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport la cel de-al III-lea Congres al P.M.R.*, p. 74.

a acestor adunări constă tocmai în caracterul lor de masă, în participarea largă, practic nelimitată, a oamenilor muncii la dezbaterea unor probleme privind combaterea atitudinilor morale și politice dăunătoare socialismului și afirmarea principiilor socialiste de convietuire a oamenilor.

c) *Creșterea rolului organizațiilor obștești în conducerea treburilor publice* constituie, de asemenea, una dintre căile principale prin care se realizează dezvoltarea democratismului socialist. Se creează un sistem larg, atotcuprinzător al organizațiilor obștești în toate sferele de activitate. Pe măsura creșterii maturității politice a maselor, a conștiinței lor socialiste și a dobîndirii unor deprinderi de organizare și de conducere, asupra organizațiilor obștești trec treptat o serie de atribuții și sarcini ale organelor de stat.

O bogată contribuție aduc organizațiile obștești la reglementarea raporturilor sociale în sfera activității productive a oamenilor. Pe primul plan se situează în această privință *sindicatele*, care, alături de organele de stat și în colaborare cu ele, au un rol hotărîtor în dezbaterea și îmbunătățirea planurilor de producție, în mobilizarea și organizarea energiilor creatoare ale muncitorilor pentru înfăptuirea lor. Organizațiile sindicale din întreprinderi reprezintă o adevărată școală a gospodăririi socialiste, atît prin ele însele, cît și prin aceea că reprezintă, se poate spune, un fel de centre de raliere a unui întreg complex de organisme obștești cu sarcini variate : comisii pentru întreceri socialiste, comisii de inovații, comisii pentru rezolvarea litigiilor de muncă, comisii de legislație a muncii și de asigurări sociale, comisii de inspecție a protecției muncii, consilii de judecată, comisii ale muncii culturale de masă, echipe de control obștesc etc. În asemenea forme organizate, sute de mii și milioane de oameni ai muncii sînt atrași la o activitate obștească bogată în conținut, plină de roade. De exemplu, în comisiile organizate de sindicate, în comisiile tehnice-economice de pe lîngă birourile organizațiilor de bază ale partidului, precum și în colectivele de ridicare a calificării profesionale, la uzinele „Grivița roșie" activează 590 de muncitori, ingineri, tehnicieni ; la „Semănătoarea" 670, la „23 August" 687.

O formă de participare a maselor la lupta pentru respectarea strictă a regulilor de convietuire socialistă o constituie *comisiile de împăciuire*, organizate pe lîngă Comitetele executive ale Sfaturilor populare, a căror influență educativă crește necontenit. Tot mai mulți cetățeni sînt antrenați în lupta pentru lichidarea unor manifestări incompatibile cu morala constructorilor socialismului, ca : loviri, calomnii, abuzuri de încredere, prejudicii aduse proprietății personale, infracțiuni locative etc.

Alături de formele de participare organizată a maselor la rezolvarea unor probleme parțiale din ansamblul activității de stat, alături de organele de stat sau în mod independent, există forme organizate ale *controlului obștesc* asupra comerțului, a unor unități economice etc. În orașul București există 858 de echipe de control obștesc, în care activează cca. 2 600 de cetățeni. Sfera de activitate a echipelor de control obștesc se lărgește continuu. Ele urmăresc modul de aprovizionare a unităților comerciale, de păstrare a mărfurilor, deservirea populației etc. Crește numărul echipelor, al unităților vizitate, al urmăririi măsurilor luate pe baza sesi-

zărilor făcute, ceea ce se repercutează asupra îmbunătățirii deservirii populației, asupra reducerii cazurilor de atitudine nejustă în comerțul socialist. Potrivit datelor Consiliului local al sindicatelor din orașul București, față de 268 de echipe și de 809 unități vizitate în săptămîna 25 septembrie — 2 octombrie 1961, în săptămîna 21—26 august 1962 au activat 434 de echipe, care au vizitat 1 061 de unități. Se constată totodată o creștere calitativă în sensul lărgirii preocupărilor echipelor, al regularității controlului exercitat și, în consecință, creșterea eficacității acestui control.

Mai pot fi, în sfîrșit, amintite *comitetele de părinți* de pe lîngă școli, *comitetele de sprijin* de pe lîngă spitale și altele. De asemenea sînt o serie de forme și metode de participare a maselor cu caracter temporar pentru îndeplinirea diferitelor acțiuni de campanie. Și toate acestea nu epuizează încă mecanismul atît de bogat și vast al organizațiilor obștești, a căror dezvoltare atestă perfecționarea formelor participării maselor la conducerea treburilor de stat și obștești.

În dezvoltarea statului nostru pe drumul transformării lui în stat al întregului popor se observă astfel apariția unor elemente noi, începînd de la organele centrale pînă la cele locale, regiuni, raioane, comune, de la activitatea aparatului de stat pînă la activitatea întreprinderilor și a organizațiilor obștești.

Statul întregului popor spre care se îndreaptă și statul nostru nu apare brusc, spontan, ci este rezultatul unor profunde transformări în baza de masă a statului, în conținutul activității funcțiilor lui, în formele și metodele de realizare a sarcinilor lui.

Este un proces legic de întărire a statului, care se realizează în principal pe calea îmbunătățirii interrelației dialectice dintre organele centrale și cele locale ale puterii, dintre activitatea statală și cea obștească. El implică îmbunătățirea tuturor formelor și instituțiilor democratice, îmbinarea laturii instituționale a activității politice-cetățenești cu cea mai largă participare obștească a maselor la rezolvarea treburilor publice.

Desfășurîndu-și întreaga activitate sub conducerea partidului, întărindu-se neîncetat în sensul dezvoltării democratismului socialist, statul nostru democrat-popular contribuie din plin la desăvîrșirea construcției socialiste în Republica Populară Romînă și trecerea mai departe la construirea comunismului.

НАРОДНО-ДЕМОКРАТИЧЕСКОЕ ГОСУДАРСТВО НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ И РАЗВИТИЕ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ ДЕМОКРАТИИ В РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКЕ

РЕЗЮМЕ

Этап завершения строительства социализма, на котором находится в настоящее время РНР, характеризуется еще большим углублением великих преобразований, произошедших во всех областях общественной жизни за время нового общественного строя.

При исследовании актуальных проблем, касающихся социалистического государства, автор исходит из положения исторического материализма об общественно-экономической обусловленности развития деятельности государства. Требования развития производительных сил, отраженные в процессе совершенствования производственных отношений, определяют в конечном счёте изменения в методах государственного руководства экономикой и культурой, в способах осуществления государством своих функций. По мере создания социалистических производственных отношений в стране начали действовать объективные законы, свойственные социалистической экономике. На этапе завершения строительства социализма РНР уже имеет материально-техническую базу социализма, которая — благодаря ленинской политике партии — характеризуется непрерывным, быстрым, и гармоничным развитием по восходящей линии.

Процесс формирования и развития экономической базы социализма определяет процесс непрерывных изменений в классовой структуре общества. Сегодня общественная структура страны включает в себя только трудящиеся классы: рабочий класс, руководящая роль которого в обществе непрерывно укреплялась, класс формирующегося коллективного крестьянства и интеллигенцию, положение и роль которой коренным образом изменились. В стране были ликвидированы как эксплуататорские классы, так и любые формы эксплуатации и угнетения.

Все это вместе с новыми материальными и субъективными движущими силами, присущими социализму, действие которых получило полный размах на данном этапе, обуславливает изменения в содержании и форме осуществления государственных функций. Непрерывно растет роль и значение хозяйственно-организаторской и культурно-воспитательной функции государства, постепенно сужается функция подавления.

Во второй части статьи анализируется проблема углубления демократизма, как основного закона развития социалистического государства.

Основным направлением развития румынского государственного строя является постоянное совершенствование и углубление социалистической демократии. Процесс непрерывного развития социалистической демократии проявляется в развитии демократических форм осуществления функций государства, углублении демократизма в организации и деятельности государства, государственных органов и государственного аппарата, росте роли общественных организаций во всех областях общественной жизни.

На данном этапе партия направляет усилия и творческую деятельность масс на развитие материально-технической базы социализма, на выполнение и перевыполнение шестилетки, на создание и усвоение культурных ценностей и организацию культурно-воспитательной жизни общества, на предупреждение и борьбу с антиобщественными поступками. Развитие социалистического демократизма в государственной деятельности проявляется также в совершенствовании форм организации и методов руководства государственным аппаратом, в создании

широко демократичных центральных и местных органов, которые соединяют при разрешении общественных дел научную компетенцию кадров специалистов с богатым опытом трудящихся. Автор подчеркивает также все растущее значение общественных форм участия масс в руководстве общественными делами, превращение некоторых подобных организационных форм в постоянные.

В развитии государства по пути превращения его во всенародное государство отмечается появление некоторых новых элементов, начиная с центральных органов и кончая местными, от деятельности государственного аппарата до общественных организаций. Всенародное государство является результатом глубоких преобразований в социальной базе государства, в содержании его функций, в формах и методах осуществления его задач.

L'ÉTAT DE LA DÉMOCRATIE POPULAIRE AU COURS DE L'ÉTAPE ACTUELLE ET LE DÉVELOPPEMENT DE LA DÉMOCRATIE SOCIALISTE DANS LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

RÉSUMÉ

L'étape d'achèvement de l'édification socialiste dans laquelle la R. P. Roumaine est actuellement engagée continue et mène plus loin les transformations profondes réalisées dans tous les domaines de la vie sociale sur la voie du nouvel ordre social.

L'examen des problèmes actuels de l'Etat socialiste est fait à partir de la thèse matérialiste-historique du conditionnement social-économique du développement de l'activité d'Etat. Les exigences du développement des forces de production, reflétées dans le processus de perfectionnement des rapports de production, déterminent finalement des modifications dans les méthodes utilisées par l'Etat pour diriger l'économie et la culture et dans la manière dont l'Etat exerce ses fonctions. A mesure que les rapports de production socialistes étaient créés dans la R. P. Roumaine, les lois objectives caractéristiques de l'économie socialiste commençaient à actionner. La base technique et matérielle du socialisme de la R. P. Roumaine se développe, suivant la politique léniniste du Parti Ouvrier Roumain, à un rythme rapide, harmonieux et ascendant.

Le processus de formation et de développement de la base économique du socialisme a entraîné le processus de transformation continuelle de la structure sociale. Aujourd'hui la structure sociale du pays est unitaire. Il y a la classe ouvrière dont le rôle dirigeant dans la société s'est consolidé sans cesse, la classe des paysans collectivistes en pleine formation, les intellectuels, dont la situation et le rôle sont radicalement changés. Les classes exploiteuses, ainsi que toute forme d'exploitation et d'oppression ont été liquidées.

Les nouvelles forces motrices matérielles et subjectives spécifiques du socialisme actionnant en plein au cours de l'étape actuelle déterminent des changements dans le contenu et dans la forme des fonctions de l'Etat. Le rôle et l'importance des fonctions économique-organisatrice et culturelle-éducative de l'Etat sont de plus en plus grands, tandis que la fonction de répression se restreint graduellement.

Dans la seconde partie de l'article, l'auteur analyse le problème de l'élargissement de la démocratie, en tant que loi fondamentale du développement de l'Etat socialiste.

La direction principale du développement du régime d'Etat de la R.P.R. est le perfectionnement et l'élargissement continu de la démocratie socialiste. Le processus de développement continu de la démocratie socialiste se manifeste par le développement des formes et des modalités démocratiques de réalisation des fonctions de l'Etat, par l'élargissement de la démocratie dans les formes d'organisation et dans l'activité de l'Etat, de ses organes et de son appareil tout entier, et enfin par l'accroissement du rôle des organisations publiques dans tous les domaines de la vie sociale.

Dans l'étape actuelle le parti dirige les efforts et l'activité créatrice des masses vers le développement de la base technique et matérielle du socialisme, vers la réalisation et le dépassement du plan de six ans, vers la création et l'assimilation des valeurs culturelles et l'organisation de la vie culturelle-éducative de la société, tout en prévenant et en combattant les manifestations antisociales. Le développement de la démocratie socialiste dans l'activité de l'Etat se manifeste également dans le perfectionnement des formes d'organisation et des méthodes de direction de l'appareil d'Etat, dans la création d'organes centraux et locaux largement démocratiques, qui unissent, en vue de la solution des affaires publiques, la compétence scientifique des cadres de spécialistes à la riche expérience des travailleurs. L'auteur souligne l'importance croissante des formes publiques de participation des masses à la direction des affaires publiques, ainsi que le caractère permanent que prennent ces formes d'organisation.

Dans le développement de l'Etat sur la voie de sa transformation en un Etat du peuple tout entier, on peut observer l'apparition d'éléments nouveaux, tant au sein des organes centraux et locaux, que dans l'activité de l'appareil d'Etat et des organisations sociales. L'Etat du peuple tout entier est le résultat de profondes transformations dans la base de masse de l'Etat, dans le contenu de l'activité de ses fonctions, dans les formes et les méthodes par lesquelles il réalise ses tâches.

BAZELE POLITICII EXTERNE A REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

DE

H. DONA

I

În ansamblul activității desfășurate de Republica Populară Romînă în cei 15 ani de existență, activitate îndreptată spre construirea și desăvîrșirea orînduirii socialiste, politica externă deține un rol deosebit de important.

În condițiile desăvîrșirii construcției socialiste, proces desfășurat în țara noastră într-o perioadă în care sistemul socialist devine factorul hotărîtor al dezvoltării epocii contemporane, funcțiile externe ale statului capătă un conținut mereu mai bogat. Se menține și-și păstrează întreaga importanță funcția de apărare a independenței naționale și a cuceririlor revoluționare împotriva primejdiei de agresiune din partea imperialiștilor. În același timp se dezvoltă impetuos funcția de instrument al ajutorului reciproc economic și cultural între țări înăuntrul lagărului socialist, funcția de factor activ al consolidării păcii în lume, funcția de ajutorare a popoarelor care-și caută drumul de ieșire din starea de înapoiere în care au fost ținute de robia imperialistă.Pentru aceste popoare, marile înfăptuiri ale fiecărui stat socialist constituie un exemplu bogat în învățăminte.

Ceea ce caracterizează în primul rînd politica externă a Republicii Populare Romîne este deplina ei unitate cu politica internă a țării noastre. Desigur, o corelație strînsă între funcțiile interne și cele externe poate fi observată în politica tuturor statelor, indiferent de orînduirea lor politică și socială. Dar dacă, în ceea ce privește statele burgheze, această corelație se resimte de pe urma caracterului stihinic al legilor economiei capitaliste și de pe urma tendințelor divergente pe plan intern și extern ale diferitelor grupe ale burgheziei — ceea ce are drept efect, adeseori, manifestări contradictorii în cadrul activității interne și internaționale a statelor respective —, pentru statele socialiste omogenitatea structurii economice și de clasă creează condițiile pentru o coordonare desăvîrșită a obiectivelor

politicii interne și externe, coordonare bazată pe identitatea totală a țelurilor urmărite.

Unul dintre meritele istorice ale Partidului Muncitoresc Romîn, ca forță conducătoare a statului nostru, este acela de a fi știut — pe baza unei analize riguroase, științifice, a tuturor datelor realității contemporane în cadrul cărora există și se dezvoltă statul nostru democrat-popular — să folosească pe deplin aceste condiții favorabile proprii țărilor socialiste și să realizeze unitatea deplină dintre politica internă și cea externă, unitate care acționează ca un factor stimulator al progresului nostru neîntrerupt.

Întreaga politică a Partidului Muncitoresc Romîn este o politică profund științifică, realistă, bazată pe cunoașterea și analiza minuțioasă a datelor realității și a direcțiilor în care această realitate se dezvoltă în perspectivă. Fiecare înfăptuire, fiecare pas înainte a fost precedat de construirea și consolidarea condițiilor materiale care să le facă posibile. De aceea politica partidului în anii care au trecut de la eliberare n-a cunoscut ezitări, oscilații, stagnări sau reveniri. Evoluția țării noastre în anii construcției socialiste se caracterizează prin ofensiva neîntreruptă, pe toate fronturile, a socialismului. Împletind în mod organic spiritul chibzuit, realist, dușman oricărei aventuri cu îndrăzneala creatoare, cu capacitatea de a aplica adevărurile învățăturii marxist-leniniste la condițiile istorice concrete ale țării noastre, politica partidului este în mod organic accesibilă tuturor oamenilor muncii, care recunosc într-însa expresia năzuințelor și intereselor lor, care o consideră drept propria lor politică.

Experiența țării noastre în ce privește industrializarea socialistă, procesul complex al transformării socialiste a agriculturii, în ce privește dezvoltarea armonioasă, echilibrată a întregii economii naționale și a altor domenii exprimă în mod elocvent aceste caracteristici ale politicii partidului.

Aceleași trăsături le găsim și în politica externă a țării noastre, ele explicînd succesele acestei politici, creșterea rolului și a prestigiului țării noastre pe arena internațională.

Politica externă promovată astăzi de partid își are rădăcinile în lupta dusă încă în perioada ilegalității de către Partidul Comunist Romîn, pentru independența țării, pentru salvgardarea intereselor naționale fundamentale ale poporului romîn.

În acea perioadă, partidul a mobilizat masele la luptă împotriva subjugării și jefuirii țării de către marile monopoluri imperialiste, pentru relații pașnice cu toți vecinii Romîniei, în apărarea popoarelor care luptau pentru libertate și în primul rînd pentru pace, prietenie și colaborare strînsă cu Uniunea Sovietică, ca o chezășie a apărării independenței țării și a împiedicării atragerii Romîniei în criminalul război antisovietic pe care-l pregăteau cercurile imperialiste.

Subliniind semnificația profund internaționalistă și patriotică a luptei Partidului Comunist din Romînia pentru o politică de prietenie cu Uniunea Sovietică, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej arăta : „Combătînd neobosit politica cercurilor reacționare, care transformaseră Romînia într-un pion al intereselor marilor puteri imperialiste, într-un cap de pod

al pregătirii războiului antisovietic, partidul a militat cu consecvență și tenacitate pentru o politică de prietenie și alianță cu Uniunea Sovietică. El a arătat permanent poporului că «războiul contra U.R.S.S. ... va fi totodată războiul nemilos contra maselor muncitoare din Romînia însăși», că «apărînd U.R.S.S., ele se apără totodată pe ele însele, apără interesele lor zilnice, interesele lor vitale și istorice»..."[1].

De pe platforma luptei pentru independența patriei, pentru pace, împotriva fascismului, pentru prietenie și alianță cu Uniunea Sovietică, Partidul Comunist Romîn a preconizat acțiunea comună a tuturor forțelor patriotice interesate în salvarea țării. Partidul a apreciat activitatea pozitivă a unor personalități burgheze realiste — cum a fost, de pildă, N. Titulescu — care, cu toate limitele acțiunii lor, se situau pe poziția înțelegerii cu Uniunea Sovietică și a rezistenței în fața imperialismului fascist.

Deși cotropirea hitleristă n-a putut fi împiedicată și țara a fost tîrîtă de către dictatura militară-fascistă în războiul agresiv împotriva Uniunii Sovietice, acțiunea îndelungată a comuniștilor pentru o politică cu adevărat națională a fost pînă la urmă încununată de succes; cînd țara a fost azvîrlită în catastrofa criminalului război antisovietic, masele largi ale poporului au înțeles prin propria lor experiență justețea liniei comuniștilor și partidul a reușit să strîngă în jurul steagului eliberării naționale toate forțele patriotice ale țării. În fruntea acestor forțe, în august 1944, în condițiile favorabile create de înaintarea victorioasă a armatelor sovietice, partidul a organizat și a condus insurecția armată victorioasă.

După cucerirea puterii și terminarea victorioasă a războiului împotriva puterilor fasciste, partidul a ridicat steagul luptei pentru făurirea unei lumi pașnice, pentru crearea unei colaborări fructuoase între toate țările care au luptat împotriva fascismului. Partidul a promovat o politică externă care urmărește afirmarea și întărirea independenței și suveranității noastre de stat, o politică externă care are la bază prietenia fermă și alianța indestructibilă cu Uniunea Sovietică.

Delegația romînă în frunte cu tovarășul Gh. Ghorghiu-Dej a apărat cu o deosebită fermitate și principialitate interesele naționale ale Romîniei la Conferința de pace de la Paris din 1946 și, cu ajutorul Uniunii Sovietice, înfrîgînd încercările anglo-americane de a umili țara noastră și de a o aservi din punct de vedere economic și politic, a reușit să obțină condiții nu numai pe deplin compatibile cu demnitatea națională, ci și favorabile unei dezvoltări independente și libere a statului romîn.

Față de marile probleme care frămîntau lumea a doua zi după război, partidul și-a spus cu claritate cuvîntul încă din 1945. La Conferința națională a P.C.R., tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej preciza în Raportul politic al C.C.: „Nu o politică de «echilibru al forțelor», nu o politică de împărțire a lumii în «blocuri», ci una de înțelegere și colaborare între

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *40 de ani de luptă sub steagul atotbiruitor al marxism-leninismului* în *Articole și cuvîntări 1959—1961*, București, Edit. politică, 1961, p. 434.

popoare şi între state ... ; esenţial este... spiritul de colaborare şi voinţa de a rezolva toate problemele prin buna înţelegere. Aceasta este prima condiţie a unei păci durabile"[1]

Aceeaşi preocupare dominantă pentru asigurarea şi consolidarea păcii ca linie majoră în politica externă a Romîniei democrat-populare era exprimată cîţiva ani mai tîrziu, în mai 1951, în raportul prezentat de tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej cu prilejul celei de-a 30-a aniversări a întemeierii P.C.R. : „Lupta pentru pace este privită de partidul nostru drept o sarcină centrală a sa, de care sînt indisolubil legate toate celelalte sarcini mari ale partidului. Partidul mobilizează masele largi ale oamenilor muncii la munca neobosită pentru întărirea puterii economice şi de apărare a ţării noastre, factor activ al frontului antiimperialist. El educă întregul popor muncitor în spiritul hotărîrii de a respinge orice încercare a imperialiştilor de a atenta la pacea, independenţa şi cuceririle noastre. Politica externă a statului nostru este o politică de apărare a păcii, a suveranităţii şi independenţei naţionale a Republicii Populare Romîne"[2].

II

Politica externă a Republicii Populare Romîne are la bază analiza riguroasă, marxist-leninistă, a situaţiei internaţionale contemporane, a modificărilor survenite în raportul mondial de forţe.

Conţinutul principal al epocii contemporane îl constituie trecerea de la capitalism la socialism ; trăim epoca luptei celor două sisteme sociale opuse, epoca revoluţiilor socialiste şi a revoluţiilor de eliberare naţională, epoca prăbuşirii imperialismului şi a lichidării sistemului colonial. Noi şi noi popoare trec pe calea socialismului, socialismul şi comunismul triumfă pe scară mondială, sistemul mondial socialist devine forţa hotărîtoare a contemporaneităţii.

Toate aceste caracteristici nu sînt de natură statică ; ele constituie elementele unui proces în dezvoltare continuă, început o dată cu victoria Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie şi care a luat o amploare deosebită odată cu înfrîngerea fascismului în cel de-al doilea război mondial şi cu eliberarea unui număr de ţări din Europa şi Asia de sub jugul exploatării capitaliste. În zilele noastre acest proces se desfăşoară în condiţiile lichidării ultimelor rămăşiţe ale sistemului colonial imperialist.

Politica externă a ţării noastre s-a dezvoltat în raport cu evoluţia acestui proces ; dacă principiile ei sînt şi rămîn aceleaşi, ele decurgînd din structura de clasă a ţării noastre şi din ţelurile pe care ea le urmăreşte, dacă cadrul general rămîne acelaşi, ca o expresie a trăsăturilor fundamentale ale întregii epoci istorice, formele concrete de manifestare, amploarea acţiunilor întreprinse, răsunetul şi eficienţa acestor acţiuni se modifică şi se dezvoltă pe măsura creşterii forţelor socialismului şi păcii.

Rolul şi poziţia Romîniei în viaţa internaţională au crescut continuu, în raport cu creşterea şi întărirea lagărului socialist, în care ţara noastră

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvîntări*, ed. a IV-a, Bucureşti, 1955, E.S.P.L.P., p. 8.
[2] *Ibidem*, p. 414—415.

este un factor activ, în raport cu creşterea forţei economice şi politice a ţării şi cu creşterea rolului de conducător al partidului în viaţa societăţii noastre.

Este limpede că acţiunile internaţionale ale Romîniei au astăzi o sferă mult mai largă şi o eficienţă incomparabil sporită decît la începutul anului 1948, cînd producţia industrială nu depăşise încă nivelul din 1938 şi economia, în întregul ei, mai resimţea încă urmările grele ale războiului, cînd clasele exploatatoare mai deţineau poziţii însemnate în economie, cînd numărul ţărilor cu care Romînia întreţinea relaţii diplomatice şi comerciale era relativ mic, cînd Romînia nu făcea parte din O.N.U. sau dintr-o altă organizaţie internaţională, cînd şi condiţiile internaţionale erau mult mai puţin favorabile. Dar şi atunci, în acele împrejurări mai dificile, partidul a ştiut să apere cu succes ţara împotriva tuturor încercărilor de imixtiune hrăpăreaţă a imperialiştilor, să promoveze o politică consecventă de pace, să-şi consolideze neîncetat relaţiile frăţeşti cu Uniunea Sovietică şi cu celelalte ţări socialiste, să-şi lărgească legăturile cu o serie întreagă de ţări din Europa şi din afara Europei.

De atunci, activitatea internaţională a Romîniei a cîştigat mult în amploare şi în dinamism.

Să dăm un singur exemplu de folosire a condiţiilor concrete apărute o dată cu dezvoltarea situaţiei internaţionale. Se ştie că în ultimii ani numărul ţărilor independente a crescut cu circa 40 ; s-a modificat astfel şi compoziţia Organizaţiei Naţiunilor Unite, s-au diminuat în mod simţitor posibilităţile de manevre şi de dictat al marilor puteri imperialiste. Aceasta, alături de sporirea forţei şi prestigiului statelor socialiste, a creat o situaţie nouă, posibilităţi incomparabil mai lărgite de a acţiona în cadrul O.N.U. şi a celorlalte organizaţii internaţionale în favoarea păcii şi a destinderii încordării internaţionale. Republica Populară Romînă, care a devenit membră a O.N.U. în 1955 a folosit aceste posibilităţi desfăşurînd o activitate intensă şi rodnică, care se bucură de preţuirea tuturor popoarelor iubitoare de pace. În Adunarea Generală, a O.N.U. — unde participarea delegaţiei noastre, în frunte cu tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej, la cea de-a XV-a sesiune din 1960 a avut un ecou profund — , în Consiliul de Securitate şi în diferite comisii ale O.N.U., în U.N.E.S.C.O — împreună cu care ţara noastră a organizat cîteva manifestări internaţionale de prestigiu —, în Organizaţia Mondială a Sănătăţii, ca şi în Organizaţia Internaţională a Muncii, cuvîntul Romîniei socialiste s-a făcut tot mai bine auzit, iar punctele de vedere expuse de ţara noastră au găsit adeziune şi în rîndurile largi ale unor delegaţi din ţări nesocialiste.

III

„La temelia politicii externe a statului nostru — spunea tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej — se află prietenia şi alianţa indestructibilă cu popoarele celorlalte ţări socialiste, întărirea continuă a sistemului socialist mondial"[1].

[1] *Congresul al III-lea al P.M.R.*, Bucureşti, Edit. politică, 1960, p. 102.

În cadrul relațiilor frățești de nezdruncinat, care leagă Romînia de țările comunității socialiste, locul central îl ocupă prietenia cu Uniunea Sovietică. Din prima clipă a existenței sale, partidul a militat neabătut pentru această prietenie, care constituie nu numai o manifestare a solidarității internaționale cu primul stat al muncitorilor și țăranilor, cu prima citadelă a socialismului, ci și expresia celor mai profunde și vitale interese naționale ale poporului romîn.

În Romînia democrat-populară, în care poporul a devenit stăpîn pe soarta sa, prietenia profundă și alianța strînsă cu Uniunea Sovietică au devenit în mod firesc linia principală a politicii externe.

Sprijinul frățesc, multilateral, pe care ni-l acordă Uniunea Sovietică, precum și colaborarea și întrajutorarea tovărășească cu celelate țări socialiste, sînt strîns legate de toate realizările de seamă dobîndite prin munca entuziastă și plină de abnegație a poporului romîn.

Colaborarea țărilor lagărului socialist cunoaște o dezvoltare continuă și prezintă una dintre caracteristicile de seamă ale epocii contemporane. Dacă, așa cum arăta N. S. Hruşciov în articolul său *Probleme actuale ale dezvoltării sistemului mondial socialist*[1], într-o primă perioadă accentul principal cădea pe latura alianței militar-politice a statelor socialiste, dacă după aceea a urmat „o perioadă de trecere", în care a crescut importanța relațiilor economice, dezvoltate deocamdată mai mult pe o bază bilaterală, astăzi colaborarea economică a intrat într-o etapă superioară, în care a căpătat o importanță deosebită diviziunea internațională socialistă a muncii, coordonarea planurilor economiei naționale, specializarea și cooperarea în diferite ramuri de producție, schimbul de experiență în domeniul realizărilor tehnice-științifice. Toate acestea duc la o valorificare superioară a avantajelor sistemului economic socialist, contribuind astfel la întărirea economiei naționale și, implicit, a suveranității fiecărei țări socialiste, întrucît fiecare țară are posibilitatea să se bizuie în dezvoltarea ei nu numai pe forțele proprii, ci și pe sprijinul întregii comunități. În același timp, pe baza adîncirii și perfecționării colaborării, are loc întărirea sistemului socialist în ansamblu; se apropie ceasul victoriei sale depline în întrecerea pașnică cu capitalismul.

Organizarea diviziunii internaționale socialiste a muncii pornește de la succesele operei de industrializare socialistă și de trasformare socialistă a agriculturii, și creează un teren favorabil pentru egalizarea liniei generale de dezvoltare economică a tuturor membrilor comunității mondiale socialiste, în așa fel încît toate țările socialiste să păşească împreună, mai mult sau mai puțin simultan, în comunism.

Romînia, a cărei economie se caracterizează prin echilibru și stabilitate, printr-o dezvoltare continuu ascendentă, a fost în măsură să aducă o contribuție din ce în ce mai mare la amplificarea relațiilor de colaborare economică în cadrul lagărului socialist. Această contribuție cunoaște și o evoluție calitativă. De pildă, crește proporția produselor finite cu care țara noastră participă la satisfacerea nevoilor comunității, după cum crește numărul și importanța documentațiilor tehnice-știin-

[1] „Probleme ale păcii și socialismului", 1962, nr. 9 (42).

țifice pe care ea le pune la dispoziția celorlalte țări. Orientarea spre întărirea continuă a sistemului mondial socialist constituie o legitate a dezvoltării internaționale a țărilor socialiste. Orice tendință spre construirea în mod izolat a socialismului vine în contradicție cu legile obiective ale dezvoltării societății socialiste ; din punct de vedere economic ea duce la irosirea muncii sociale, la reducerea ritmului de creștere a producției și, în cele din urmă la dependența țării respective de lumea capitalistă. Din punct de vedere politic, o asemenea tendință este reacționară și primejdioasă, deoarece dezbină popoarele în fața forțelor imperialiste, alimentează devierile burghezo-naționaliste și, pînă la urmă, poate să ducă la pierderea cuceririlor socialiste. Experiența istorică a confirmat necesitatea celei mai strînse alianțe, a unirii eforturilor țărilor care construiesc socialismul și comunismul.

Sistemul mondial socialist constituie, în primul rînd, un nou tip de relații economice și politice între țări, care se caracterizează prin deplina egalitate în drepturi, respectarea reciprocă a independenței și suveranității, întrajutorare și colaborare frățească. Aceste relații sînt fundate pe existența unei baze economice de același tip — proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție — , a unei orînduiri de stat de același tip — puterea poporului, în frunte cu clasa muncitoare — a unei ideologii unice — marxism-leninismul — și a unui țel comun — comunismul.

Trebuie să mai subliniem aici și un alt factor caracteristic dezvoltării sistemului mondial socialist. Pe măsură ce orînduirea socialistă se consolidează și se desăvîrșește în țările membre ale comunității socialiste și unitatea și coeziunea acestei comunități sporesc, țările socialiste acționează mai coordonat, și prin aceasta mai puternic, pe arena internațională, în favoarea păcii și a libertății popoarelor. În același timp, fiecare țară socialistă și-a sporit ponderea în viața internațională, are posibilități tot mai largi pe plan economic și politic de a influența asupra desfășurării evenimentelor, are condiții tot mai favorabile de a-și face auzit cuvîntul, de a-și manifesta mai din plin inițiativele. Este vorba aici de un proces dialectic propriu *numai* orînduirii socialiste care se exprimă în unitatea dintre coeziunea sistemului socialist și exprimarea mai deplină a personalității fiecărei țări socialiste, în faptul că aceste două laturi ale unui proces unic acționează ca factor stimulator unul asupra celuilalt. Partidul Muncitoresc Romîn a știut să folosească cu deosebit succes în politica sa internațională aceste posibilități și să conducă Republica Populară Romînă spre o afirmare pozitivă pe arena mondială, corespunzătoare sarcinilor sale internaționale de stat socialist.

IV

Dar sistemul mondial socialist este nu numai baza pe care se dezvoltă relații de un tip necunoscut pînă azi de istorie, relațiile dintre țările socialiste ; el constituie în același timp factorul hotărîtor care determină posibilitatea apariției, consolidării și dezvoltării unui tip nou de relații și între state cu orînduire socială, economică și politică diferită, relații de coexistență pașnică.

În politica sa externă, Republica Populară Romînă porneşte de la teza leninistă după care coexistenţa paşnică a statelor socialiste şi a statelor capitaliste este o necesitate obiectivă a dezvoltării societăţii omeneşti. Este cunoscută replica dată de Lenin „comuniştilor de stînga", care se împotriveau coexistenţei paşnice, dezvoltării relaţiilor economice cu ţările capitaliste. „Falsitatea unor asemenea păreri ... sare în ochi — scria Lenin. Din punctul de vedere al unor asemenea păreri, o republică socialistă înconjurată de puteri imperialiste... n-ar putea să existe decît doar dacă ar zbura doar în lună"[1].

Coexistenţa paşnică este o categorie istorică; ea a apărut ca posibilitate pe o anumită treaptă a dezvoltării istorice, atunci cînd atotputernicia mondială a capitalismului a fost sfărîmată, cînd s-a născut alături de statele capitaliste şi un stat socialist, cînd istoria a pus în mod obiectiv problema organizării unui sistem de relaţii între state cu orînduiri sociale diferite. Coexistenţa paşnică îmbrăţişează o întreagă perioadă istorică; ea îşi va epuiza funcţiile o dată cu victoria mondială a socialismului. Astfel, coexistenţa paşnică este precis determinată istoriceşte. Ea n-a putut să existe nici înainte de apariţia statelor socialiste, pentru că atunci, ca şi astăzi, relaţiile dintre ţările a căror orînduire este bazată pe exploatare se conduc după alte legi (a inegalităţii, a dominării celui slab de către cel puternic, a tendinţelor expansioniste etc.), şi nu va avea raţiune de existenţă nici după ce în întreaga lume va domni socialismul, pentru că între ţările socialiste (aşa cum am văzut că se întîmplă în cadrul lagărului socialist) se exercită relaţii de tip calitativ superior coexistenţei paşnice.

Caracterizînd o întreagă perioadă istorică, perioada în care pe pămînt există laolaltă state capitaliste şi state socialiste, coexistenţa paşnică trebuie să rezolve, pe baza condiţiilor create de ea, problemele fundamentale ale acestei perioade, şi în primul rînd problema luptei dintre capitalism şi socialism. Coexistenţa paşnică devine astfel forma caracteristică, principală, a luptei de clasă pe arena internaţională în vremea noastră. Această luptă se desfăşoară pe teren politic, unde ia forma luptei pentru înlăturarea războaielor, pentru dezarmarea generală şi totală, pentru lichidarea robiei coloniale, într-un cuvînt, după cum se exprima plastic un scriitor francez, pentru „smulgerea ghiarelor şi dinţilor" imperialismului. Ea capătă pe plan economic forma întrecerii economice paşnice între cele două sisteme pentru cucerirea superiorităţii în sfera producţiei materiale, pentru asigurarea celui mai înalt nivel de trai al populaţiei. Pe plan ideologic se desfăşoară lupta neîmpăcată între ideologia socialistă şi ideologia burgheză. Coexistenţa paşnică între state nu numai că nu exclude, ci presupune în mod necesar lupta de idei între socialism şi capitalism. Orice slăbire a luptei ideologice din partea forţelor socialismului, orice concesie făcută ideologiei burgheze slăbeşte în fond cauza coexistenţei paşnice prin faptul că favorizează manifestarea mai largă a trăsăturilor specifice imperialismului, căruia îi sînt proprii agresivitatea, tendinţele războinice.

---

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 27, Bucureşti, Edit. politică, 1959, p. 54.

Partidele marxist-leniniste, apreciind caracterul obiectiv, legic, al coexistenței pașnice în epoca actuală, subliniază că transformarea posibilității coexistenței pașnice în realitate, că victoria coexistenței pașnice asupra alternativei sale, războiul, în relațiile între sistemele social-economice opuse depind de o serie de factori obiectivi și subiectivi, care se găsesc într-o continuă evoluție. Această evoluție se desfășoară în sensul consolidării și lărgirii perspectivelor coexistenței pașnice.

Cînd Lenin și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice au formulat pentru prima dată, după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, tezele despre posibilitatea coexistenței pașnice, socialismul nu era în stare încă să exercite o influență hotărîtoare asupra relațiilor internaționale, tendințele agresive proprii imperialismului aveau încă un cîmp larg de manifestare.

Dar și în acea perioadă acționau în favoarea coexistenței pașnice asemenea factori istorici obiectivi ca : întărirea puterii statului sovietic și consolidarea orînduirii socialiste, criza sistemului colonial, mișcarea revoluționară din țările capitalului, precum și ceea ce Lenin numea „relațiile economice generale internaționale". Ca principal factor subiectiv acționa politica externă de pace a Uniunii Sovietice.

Chiar în acei ani grei, de început, Uniunea Sovietică a reușit să cucerească pentru o perioadă de aproape 20 de ani un sistem de relații aproximativ pașnice cu statele capitaliste care o înconjurau, să dezvolte cu aceste țări relații economice, deseori importante. Nu încape îndoială că acest răgaz de pace de 20 de ani, obținut pe baza folosirii pricepute a posibilităților obiective de coexistență pașnică, a jucat un mare rol în consolidarea puterii politice, economice, militare a Uniunii Sovietice și i-a permis să înfrunte cu succes marea încercare a agresiunii imperialiștilor hitleriști. Viața i-a dat astfel încă o dată dreptate lui Lenin : politica de coexistență pașnică s-a dovedit deosebit de folositoare pentru cauza socialismului. Dacă partidul leninist n-ar fi zdrobit la timp teoriile trotchiștilor și ale altor sectariști de stînga, dușmani ai coexistenței pașnice, propovăduitori ai aventurismului, Uniunea Sovietică s-ar fi găsit într-o primejdie de moarte.

După victoria asupra fascismului în cel de-al doilea război mondial și desprinderea din lanțul capitalismului a unei serii de țări din Europa și Asia, pe măsura întăririi sistemului mondial socialist și a adîncirii crizei generale a capitalismului, condițiile favorabile transformării în realitate a posibilității coexistenței pașnice s-au dezvoltat și s-au amplificat.

Desigur imperialismul a rămas, ca și mai înainte, agresiv prin însăși natura sa, caracterizat prin tendința de a cotropi teritorii străine, noi piețe, de a subjuga alte țări. Desigur, imperialismul, care nutrește o ură de moarte împotriva țărilor socialiste și a mișcării de eliberare națională, ar dori să folosească armele pentru a-și restabili dominația mondială. Numai că imperialismul nu mai este astăzi factorul hotărîtor al vieții internaționale. El nu-și mai poate dicta nestingherit legea asupra lumii.

Criticînd pe cei ce ar voi să analizeze lumea contemporană pornind numai de la caracteristicile imperialismului, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej arăta în raportul la Congresul al III-lea al P.M.R. : „Dar o analiză științifică

marxist-leninistă nu se poate limita la constatarea caracteristicilor imperialismului. Aceasta ar însemna a nesocoti profundele transformări petrecute în lume. Natura imperialismului nu s-a schimbat față de trecut, dar raportul de forțe pe plan mondial este altul. Imperialismului, planurilor sale agresive, li se opun astăzi forțe cum n-au existat niciodată — lagărul strîns unit al țărilor socialiste, care reprezintă o gigantică forță materială; noile state independente, care, pronunțîndu-se pentru coexistență, lărgesc continuu «zona păcii», unde trăiește de pe acum peste jumătate din omenire; clasa muncitoare din țările capitaliste, ale cărei forțe cresc mereu; mișcarea contemporană de luptă pentru pace, care cuprinde pături sociale din cele mai largi. Acestea sînt forțe uriașe, care, luptînd unite, pot ține la respect cercurile agresive, pot împiedica o conflagrație mondială și asigura victoria principiilor coexistenței pașnice"[1].

Pentru a înțelege adevărata pondere a acestor forțe uriașe care acționează ca factori obiectivi în favoarea coexistenței pașnice, trebuie să le privim în dinamica lor. Ceea ce este propriu acestor forțe este că ele se află într-un proces de dezvoltare continuă. Unitatea și coeziunea lagărului socialist cresc și se adîncesc; Uniunea Sovietică a și depășit Statele Unite în unele domenii hotărîtoare ale științei și în producția unor bunuri; se apropie ziua cînd lagărul socialist va depăși întreaga lume capitalistă în domeniul producției materiale. Numărul noilor state independente crește cu fiecare an, după cum crește și ponderea lor în viața internațională, și activitatea lor în favoarea păcii. Clasa muncitoare devine forța principală a societății contemporane, îi crește combativitatea, sporește influența sa ca forța cea mai dinamică și mai hotărîtă a largului front antimonopolist care se încheagă în țările capitaliste. În sfîrșit mișcarea mondială de luptă pentru pace, așa cum a arătat-o și recentul Congres pentru pace și dezarmare de la Moscova, cuprinde tot mai mult în rîndurile sale masele largi din unele țări sau din rîndul unor pături sociale care nu fuseseră cuprinse pînă acum cîțiva ani decît într-o măsură restrînsă în lupta pentru cauza păcii.

La toate acestea trebuie să mai adăugăm faptul că forțele imperialismului mondial slăbesc continuu, că lagărul capitalist este zdruncinat de contradicții tot mai complexe și mai ascuțite.

Toate aceste elemente, sumar expuse aici, confirmă concluzia Congresului al XXII-lea al P.C.U.S.: „În condițiile actuale a apărut perspectiva realizării coexistenței pașnice pentru întreaga perioadă în cursul căreia trebuie să-și găsească rezolvarea problemele sociale și politice care despart în prezent omenirea"[2].

Pe această bază devine absolut clar că teza cu privire la posibilitatea înlăturării războiului mondial din viața societății este fundată pe analiza profundă, științifică, a realității contemporane în ceea ce are aceasta mai esențial, pe „factorii actualului raport de forțe și perspectivele evoluției lor viitoare".

În aceste împrejurări construiește și realizează Partidul Muncitoresc Romîn politica externă a Romîniei socialiste, politică de folosire intensă

[1] *Congresul al III-lea al P.M.R.*, București, p. 101.
[2] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, București, Edit. politică, 1962, p. 468.

și rațională a tuturor condițiilor obiective și subiective care acționează în favoarea coexistenței pașnice, politică externă care împletește în mod organic principialitatea comunistă, combativitatea față de manevrele dușmanilor păcii cu elasticitatea necesară folosirii oricăror condiții prielnice ivite în desfășurarea concretă a situației internaționale.

E caracteristic, de pildă, felul în care Romînia a știut să rezolve în condiții reciproc avantajoase și pe baza respectării stricte a suveranității naționale și a dreptului inalienabil al poporului nostru de a hotărî la el acasă, o serie de probleme economice și financiare litigioase cu Statele Unite, Anglia, Franța și alte țări capitaliste.

Sînt de asemenea binecunoscute rezultatele obținute de Republica Populară Romînă în lărgirea schimburilor comerciale și culturale. Romînia întreține astăzi relații comerciale cu peste 80 de țări din toate continentele. Mărfurile românești ajung astăzi din Cuba pînă în Japonia și din Mali pînă în Islanda. Or, comerțul internațional și coexistența pașnică sînt strîns legate și se condiționează reciproc.

Un exemplu caracteristic de inițiativă creatoare a politicii externe românești, pe calea traducerii în viață a principiilor coexistenței pașnice, îl constituie cunoscuta propunere din 1957 a Republicii Populare Romîne pentru transformarea Balcanilor și Adriaticii într-o zonă denuclearizată, într-o regiune a relațiilor de bună vecinătate, pace și colaborare. Se știe că această propunere s-a bucurat de sprijinul statelor socialiste și de aprobarea unei largi părți din opinia publică a celorlalte țări balcanice. Pînă în momentul de față, din cauza opoziției cercurilor guvernamentale din Grecia și Turcia, legate de N. A. T. O., propunerile românești, care-și păstrează întreaga actualitate, n-au putut fi îndeplinite. Dar inițiativa guvernului romîn, corespunzînd cerințelor obiective pe deplin coapte din această zonă și năzuințelor profunde ale popoarelor balcanice, a acționat și acționează în continuare ca un factor de stimulare și cristalizare a voinței de pace a opiniei publice din regiunea Balcanilor și Adriaticii. Fără a mai vorbi de masele populare, chiar și cercurile influente și personalitățile de seamă din rîndul păturilor conducătoare ale țărilor burgheze din Balcani apreciază propunerile românești drept o bază realistă de pe care pot fi abordate și rezolvate problemele vitale ale relațiilor dintre statele balcanice. Datorită faptului că se inserează pe linia dezvoltării istorice obiective, inițiativa românească a devenit chiar înainte de traducerea ei în viață un element concret, constructiv în promovarea unui sistem de relații pașnice în zona care fusese cîndva „butoiul de pulbere al Europei".

Acțiunile de politică externă ale Republicii Populare Romîne se dezvoltă și se amplifică pe măsura creșterii prestigiului și ponderii țării noastre în viața internațională și invers, prestigiul Romîniei sporește datorită poziției active, pline de inițiativă și de răspundere pe care se situează în arena mondială.

Creșterea remarcabilă a prestigiului internațional al țării noastre este determinată de o serie de cauze obiective și subiective. Este vorba, în primul rînd, de faptul că transformarea sistemului mondial socialist în factorul hotărîtor al vieții contemporane, prăbușirea sistemului

colonialist și apariția a zeci de noi state independente, intrarea într-o nouă etapă, agravantă, a crizei generale a capitalismului au provocat schimbări substanțiale și în formele de desfășurare a politicii internaționale. În urmă cu numai cinci-șase decenii, politica mondială era apanajul marilor puteri și, în cel mai bun caz, a încă cîtorva state din Europa occidentală. Vaste regiuni ale globului pămîntesc Africa, Asia, America latină, sud-estul Europei etc. — nu intrau în desfășurarea politicii mondiale decît ca *obiect* și niciodată ca *subiect* al ei. Cînd Franța și Germania se certau la Agadir, iar Anglia și Franța la Fachoda, nimănui, nici chiar celui mai fantezist comentator politic burghez, nu i-ar fi trecut prin minte să se întrebe care este și părerea, în problemele litigioase, a popoarelor marocan și, respectiv, sudanez. Cînd, la capătul războiului americano-spaniol, Filipinele au trecut din stăpînirea Spaniei în aceea a Statelor Unite, și-a pus cineva întrebarea ce crede despre aceasta și poporul filipinez?

Astăzi, după o expresie consacrată, „politica mondială a devenit o politică internațională", în sensul că la desfășurarea ei iau parte tot mai activă zeci și zeci de țări, ținute altădată la periferia vieții politice mondiale. Astăzi, la O.N.U., ca și în toate organizațiile care dezbat problemele vitale ale situației internaționale, cuvîntul așa-ziselor state mici atîrnă din ce în ce mai greu. Diplomația occidentală, și în primul rînd cea nord-americană, trebuie tot mai mult să țină seama de această situație, ceea ce-i determină să folosească o întreagă gamă de procedee, de la promisiuni și lingușiri pînă la amenințări fățișe, pentru a influența atitudinea noilor participanți la viața politică internațională.

În această pătrundere a zeci de noi națiuni în miezul activității politice internaționale, desigur, locul de frunte îl dețin țările socialiste, a căror prezență activă imprimă acestei activități un ritm și un sens cu totul noi.

Situația de stat socialist este a doua cauză a creșterii prestigiului internațional al Romîniei. Popoarele au învățat să recunoască în țările socialiste pe apărătorii cei mai fermi și cei mai lucizi ai cauzei păcii și eliberării naționale. Calitatea de membru al comunității socialiste, care joacă un rol tot mai decisiv în destinele lumii, face, în mod firesc, ca pozițiile adoptate de țara noastră să aibă o pondere politică mai mare.

Condiția de stat socialist asigură, în același timp, cea mai deplină și mai completă independență și suveranitate țărilor noastre, le asigură eliberarea desăvîrșită de toate acele servituți care, într-o măsură mai mare sau mai mică, impietează asupra politicii externe a țărilor înfeudate jugului imperialist.

Una dintre rațiunile principale ale ponderii crescute a Romîniei în viața internațională este creșterea impresionantă a puterii ei economice, transformarea dintr-o țară agricolă înapoiată într-un stat industrial-agricol înaintat.

Dezvoltarea întregii economii naționale pe o linie mereu ascendentă, echilibrată, a creat condițiile pentru o intensificare simțitoare a relațiilor de afaceri ale Romîniei, pentru o creștere masivă, cantitativă și calitativă, a comerțului exterior. Alături de produsele tradiționale cerute pe piețele

mondiale, Romînia exportă astăzi și o cantitate însemnată de produse finite, în primul rînd mașini, care se bucură de o bună apreciere din partea cumpărătorilor celor mai exigenți. Avîntul economiei a făcut în același timp din țara noastră un client serios pentru produse și instalații de înaltă tehnicitate. Cu o economie pe care experții burghezi au calificat-o drept una dintre „cele mai dinamice din Europa", Romînia a devenit azi un partener prețuit de cercurile de afaceri, inclusiv de cele din occidentul Europei. Dezvoltarea acestor legături comerciale, reciproc avantajoase, netezește drumul pentru normalizarea generală a relațiilor dintre state, face să crească interesul pentru Romînia, dă o greutate mai mare luărilor noastre de poziție. Această creștere de prestigiu se explică, desigur, prin faptul că intensificarea relațiilor economice ale Romîniei s-a făcut fără nici un fel de concesii de ordin principial, ci strict pe platforma deplinei egalități.

Chiar dușmanii socialismului sînt nevoiți să recunoască dezvoltarea și forța Romîniei noi.

Astfel, marele ziar american „New York Herald Tribune" scria : „Nicăieri nu este mai clar exemplificată sfidarea adresată Occidentului decît în vitalitatea cu care comuniștii au împins țara dintr-un punct mort într-o epocă de industrializare". Iar ziarul burghez elvețian „Die Tat" consemna : „Romînia se află în prezent într-o epocă de înflorire economică cum n-a mai cunoscut niciodată în frămîntata ei istorie de secole". La fel și ziarul vest-german „General Anzeiger" : „Economia Romîniei realizează lucruri surprinzătoare. Vrînd-nevrînd trebuie să recunoaștem că s-au făcut multe. Romînia nu mai are astăzi numai petrol și țuică. Romînia are o industrie considerabilă".

E ceea ce sublinia, într-un limbaj mai tehnic, și *Buletinul economic pentru Europa*, editat de secretariatul Comisiei economice a O.N.U. pentru Europa : „Transformarea economică postbelică s-a înfăptuit în proporție mult mai mare în Romînia decît în orice altă parte a Europei... În perioada 1950—1960, indicele oficial al venitului național reprezintă una dintre cele mai accentuate creșteri din cîte au fost înregistrate în Europa postbelică în cursul unei perioade comparabile".

În sfîrșit, caracterul activ, creator, chibzuit și în același timp îndrăzneț al acțiunilor politice externe ale Romîniei a contribuit și contribuie în largă măsură ca glasul Romîniei să aibă răsunet în arena internațională.

Aminteam și înainte despre un exemplu de abordare creatoare de către Romînia a situației internaționale concrete : inițiativa cu privire la crearea unei zone de pace în Balcani. În legătură cu această problemă se pot discerne limpede profundele deosebiri calitative între modul în care problema contextului geografic în activitatea politică externă era abordată în trecut de către Romînia burghezo-moșierească și modul în care este ea abordată de către Romînia socialistă.

Teoreticienii burghezi au căutat în trecut și caută și azi să prezinte criteriul geografic drept un factor hotărîtor în determinarea cercului de relații internaționale și a politicii externe a statelor (bineînțeles a statelor mijlocii sau mici, marile puteri imperialiste rezervîndu-și dreptul de a se amesteca în toate zonele globului). Această supraapreciere a cadrului geografic a servit, în forma ei extremă, drept bază „teoretică" ideologilor

geopoliticii hitleriste. Critica marxistă a subliniat în mod documentat, ştiinţific, inconsistenţa unor asemenea teorii şi substratul lor reacţionar, de instrument al expansiunii imperialiste. Marxiştii au demonstrat că politica externă a unui stat este determinată în primul rînd de structura de clasă a acelui stat, de raportul de forţe interne şi externe, de legăturile de dependenţă, interdependenţă sau independenţă economică în care statul respectiv se găseşte angrenat.

Teoria determinării geografice şi-a găsit expresia în politica externă a claselor exploatatoare din Romînia, în rolul de cap de pod al reacţiunii occidentale la graniţele Uniunii Sovietice rol atribuit ţării, în considerarea situaţiei de dependenţă politică şi economică în care se afla Romînia drept o fatalitate. Mica Antantă sau Înţelegerea Balcanică au fost concepute ca puncte de sprijin al imperialismului francez în sud-estul Europei şi ca instrumente ale politicii antisovietice în versiunea ei briandistă. Este drept că Niculae Titulescu şi alţi oameni politici mai realişti au încercat, mai ales în ultimii ani de existenţă a acestor grupări de state, să le dea — tot în corelaţie cu politica franceză — un caracter de rezistenţă în faţa expansiunii imperialismului german. Dar aceşti oameni politici au fost înlăturaţi de la conducerea activităţii diplomatice. Inconsistenţa unor asemenea asociaţii regionale în condiţiile existente atunci a fost demonstrată şi de faptul că toate statele membre (cu excepţia Turciei) au căzut victimă cotropirii hitleriste.

În politica sa externă, Republica Populară Romînă porneşte de la interesele apărării păcii. Dacă supraaprecierea criteriilor geografice constituie o greşeală grosolană, ignorarea sau subaprecierea acestor criterii poate de asemenea constitui o greşeală, în măsura în care împiedică folosirea unor condiţii concrete în favoarea intereselor păcii. În acest sens pe linia afirmării practice a principiului coexistenţei paşnice, guvernul romîn este cel care a propus discutarea la O.N.U. a punctului intitulat: „Acţiuni pe plan regional în vederea îmbunătăţirii relaţiilor de bună vecinătate între state europene aparţinînd unor sisteme social-politice diferite".

În cuvîntarea rostită la a 15-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U., tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej arăta că „*Guvernul romîn consideră că dezvoltarea şi îmbunătăţirea continuă a relaţiilor dintre statele situate în regiuni în care cele două sisteme social-economice vin în contact imediat sau apropiat capătă o însemnătate deosebită atît pentru ţările direct interesate, cît şi pentru pacea şi securitatea generală*" [1].

În aceste cuvinte este sintetizată concepţia nouă, promovată de ţara noastră, cu privire la acţiunile pe plan regional. În crearea unui sistem de relaţii paşnice între state cu orînduiri diferite, vecinătatea geografică poate constitui un factor favorabil, a cărui importanţă nu este de loc neglijabilă.

Desigur, acţiunile pe linia întăririi colaborării dintre state nu se limitează la zona geografică în care se află ţara noastră. Pe măsura creşterii potenţialului ei economic, Romînia este capabilă ca, alături de Uniunea Sovietică şi de alte ţări socialiste, să dea ajutor economic şi tehnic-ştiin-

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvîntări. 1959—1961*, p. 250—251.

țific unor țări care-și construiesc abia acum o economie independentă. De pildă, este cunoscută contribuția Romîniei la dezvoltarea industriei petroliere din India, Indonezia, Afganistan. Republica Populară Romînă, a prezentat chiar și o propunere la Organizația Națiunilor Unite, cu privire la acordarea unui larg ajutor tehnic calificat țărilor producătoare de petrol care au încă o economie slab dezvoltată. Pentru cine cunoaște politica de jaf desănțat practicată de monopolurile capitaliste în aceste țări, propunerea romînească capătă întreaga ei semnificație de contribuție la cauza independenței economice a țărilor slab dezvoltate.

Participarea activă a Republicii Populare Romîne la politica internațională se manifestă deosebit de grăitor prin contribuția pe care țara noastră o aduce la rezolvarea marilor probleme ale contemporaneității. Sînt unanim cunoscute acțiunile perseverente ale Romîniei în vederea înfăptuirii dezarmării generale și totale în Adunarea Generală a O.N.U., în fostul Comitet al celor 10 state și în actualul Comitet al celor 18 state. Romînia socialistă militează consecvent pentru lichidarea completă a rușinosului sistem colonialist, pentru eliberarea națională a tuturor popoarelor subjugate, pentru consolidarea independenței politice și economice a statelor care și-au cucerit libertatea. Un loc important în activitatea de politică externă a țării noastre îl ocupă — și aceasta este explicabil, dacă ținem seama de experiența istorică a poporului romîn și de poziția pe care el o ocupă în Europa — acțiunile pentru rezolvarea pașnică a problemei germane. Romînia consideră că lichidarea rămășițelor celui de-al doilea război mondial prin încheierea tratatului de pace german și prin reglementarea, pe această bază, a situației Berlinului occidental constituie una dintre problemele fundamentale ale vieții internaționale. Cu ocazia vizitei în țara noastră a delegației de partid și guvernamentale a Republicii Democrate Germane, guvernul nostru a subliniat că Romînia, alături de celelalte țări socialiste, va continua să depună eforturi pentru ca toate statele participante la coaliția antihitleristă să ia parte la încheierea tratatului de pace german, dar că, în cazul în care puterile occidentale vor persevera pe linia neconstructivă de pînă acum, țările socialiste vor semna tratatul de pace cu Republica Democrată Germană, cu toate consecințele care decurg de aici.

V

O trăsătură caracteristică a politicii externe promovate de Republica Populară Romînă este profundul ei democratism. Aceasta se exprimă în faptul că ea coincide nu numai cu interesele vitale ale poporului nostru, ci, în fond, și cu interesele fundamentale ale tuturor popoarelor, în faptul că ea se bazează pe principiul egalității tuturor popoarelor, mari și mici, în faptul că această politică externă este pătrunsă de un profund umanism, de grijă pentru libertatea, demnitatea și fericirea oamenilor. Democratismul politicii externe a țării noastre se exprimă și în faptul că ea se elaborează și se înfăptuiește cu consultarea și participarea maselor populare. Lupta pentru pace a celor mai largi pături ale poporului nostru se împletește organic cu politica de pace a statului, ceea ce le conferă un plus de forță și de eficacitate.

Mai este în memoria tuturor larga participare de masă care a întovărășit și a sprijinit entuziast activitatea delegației R.P.R., în frunte cu tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, la cea de-a XV-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. Așa cum spunea tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la întoarcerea de la New York, *„în această impresionantă unanimitate de opinii, noi am văzut expresia voinței ferme de pace a poporului nostru, unit în jurul partidului și guvernului, am simțit încă o dată, cu putere, ce izvor de forță este faptul că politica noastră externă pornește de la cerințele și aspirațiile poporului și se identifică cu acestea, se bucură de totala sa aprobare"*[1].

Politica de prietenie strînsă și de alianță cu Uniunea Sovietică și cu celelalte țări socialiste a devenit în țara noastră o cauză a întregului popor. Muncind pentru dezvoltarea puterii economice a țării, oamenii muncii sînt deplin conștienți că ei îndeplinesc în același timp o înaltă datorie internațională, că ei contribuie la întărirea forței întregului lagăr socialist.

Cînd muncitorii, tehnicienii și alți specialiști romîni lucrează în țări slab dezvoltate din punct de vedere economic, ajutînd la ridicarea unor obiective industriale și la formarea de cadre naționale, ei manifestă înalta lor conștiință internaționalistă, sprijinind obiectivele politicii externe a republicii noastre populare.

Caracterul profund democratic al politicii externe, identificarea năzuințelor maselor cu politica statului decurg nemijlocit din structura socialistă a țării noastre, din faptul că forța conducătoare și îndrumătoare în republica noastră populară este partidul marxist-leninist al clasei muncitoare, Partidul Muncitoresc Romîn.

Conducerea de către partid explică și caracterul principial, științific, creator al politicii externe romînești, și realizările ei pe arena internațională. Conducerea de către partid este, în același timp, garanția că Romînia socialistă va putea face față cu succes și în viitor problemelor complexe ale situației internaționale, în condițiile în care, în mod obiectiv, rolul Romîniei în viața politică mondială va crește, ca urmare a întăririi continue a puterii economice a țării și a dezvoltării raportului de forțe pe plan internațional în favoarea sistemului socialist.

ОСНОВЫ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РНР

РЕЗЮМЕ

При исследовании научных основ внешней политики Румынской Народной Республики автор исходит из факта полного единства между внешней и внутренней политикой страны, единства, в основе которого лежат закономерности, свойственные социалистическому строю, и уверенное руководство Румынской рабочей партии.

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, p. 334.

Вся политика Румынской рабочей партии является реалистической, глубоко научной политикой, основанной на знании и тщательном анализе данных действительности и перспективных направлений, по которым эта действительность будет развиваться.

Внешняя политика Румынии развертывается в соответствии с развитием исторических процессов, которые характеризуют нашу эпоху — эпоху перехода от капитализма к социализму; если принципы её были и остаются теми же, поскольку они вытекают из классовой структуры страны и тех целей, к которым она стремится, если общая характеристика её остается той же, как выражение основных черт всей исторической эпохи, конкретные формы проявления, размах предпринимаемых действий, отзвук и эффективность этих действий изменяются и развиваются по мере роста сил мира и социализма.

В этом отношении автор дает примеры творческого использования конкретных условий, возникших одновременно с развитием международной обстановки.

В работе широко представлена деятельность Румынской Народной Республики как активного члена мирового социалистического лагеря и показывается, что опыт Румынии подтверждает действие того диалектического процесса, свойственного только социалистическому строю, который выражается в единстве между монолитностью социалистической системы и наиболее полным выражением индивидуальности каждой социалистической страны, а также в том факте, что эти две стороны одного процесса оказывают стимулирующее влияние друг на друга.

Одна из глав работы посвящена анализу теоретических основ политики мирного сосуществования, последовательно проводимой Румынской Народной Республикой.

В последней части работы автор указывает на значительный рост международного престижа Румынии и стремится объяснить объективные и субъективные причины этого роста.

Речь идёт о том, что сегодня, благодаря превращению мировой социалистической системы в решающий фактор современной жизни, «мировая политика стала политикой международной» в том смысле, что в ней принимают все более активное участие десятки новых стран, находившихся ранее вне мировой политической жизни; о том, что позиция Румынии как социалистического государства обеспечивает ей несравнимо возросший политический вес в международной жизни; о том, что Румыния превратилась в передовую индустриально-аграрную страну с развитой экономикой; о том, что внешней политике Румынии свойственен активный, творческий, продуманный и в тоже время смелый характер. В связи с международной инициативой Румынии автор указывает, что предложение о создании зоны мира на Балканах является примером творческого использования географических условий для осуществления политики мирного сосуществования.

Как показывается в заключении, одна из характерных черт внешней политики РНР состоит в том, что она разрабатывается и осуществляется при активном участии народных масс.

LES BASES DE LA POLITIQUE ÉTRANGÈRE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

RÉSUMÉ

Pour étudier les bases scientifiques de la politique étrangère de la République Populaire Roumaine, l'auteur commence par souligner la parfaite unité existant entre cette politique et la politique intérieure du pays, unité dont l'origine réside dans les lois mêmes du régime socialiste et dans la fermeté de la direction exercée par le Parti Ouvrier Roumain.

Toute la politique du Parti Ouvrier Roumain est une politique profondément scientifique, réaliste, basée sur la connaissance et sur l'analyse minutieuse des données fournies par la réalité et des directions dans lesquelles cette réalité se développe en perspective.

La politique étrangère de la Roumanie est en étroite corrélation avec l'évolution des processus historiques qui caractérisent notre époque — l'époque du passage du capitalisme au socialisme ; si ses principes sont et restent les mêmes, puisqu'ils découlent de la structure de classe du pays et des buts qu'il poursuit, si le cadre général reste le même en tant qu'expression des traits fondamentaux de l'époque historique tout entière, les formes concrètes de manifestation et les actions entreprises se modifient et se développent, l'écho et l'efficacité de ces actions étant toujours plus grands, à mesure que s'accroissent les forces du socialisme et de la paix.

A cet égard, l'auteur donne des exemples d'utilisation des conditions concrètes parues au cours de l'évolution de la situation internationale.

L'article présente l'activité de la République PopulaireRoumaine en tant que membre actif du système socialiste, en soulignant que l'expérience de la Roumanie confirme l'action du processus dialectique — propre seulement au régime socialiste — qui s'exprime par l'unité entre la cohésion du système socialiste et l'affirmation complète de la personnalité de chaque pays socialiste, et par le fait que ces deux côtés d'un processus unique agissent l'un à l'égard de l'autre en tant que facteurs stimulents.

Un chapitre de l'étude est consacré à l'analyse des bases théoriques de la politique de coexistence pacifique promue constamment par la République Populaire Roumaine.

La dernière partie de l'ouvrage s'occupe de l'accroissement remarquable du prestige international de la Roumanie et s'attache à analyser les raisons objectives et subjectives de cet accroissement.

Il s'agit du fait qu'aujourd'hui le système mondial socialiste étant devenu le facteur décisif de la vie contemporaine, « la politique mondiale est devenue politique internationale », dans le sens qu'au développement de cette politique prennent une part toujours plus active des dizaines et des dizaines de pays maintenus autrefois à la périphérie de la vie politique mondiale, — du fait que la qualité d'Etat socialiste de la Roumanie lui assure dans la vie internationale un poids politique incomparablement accru, — du fait que la Roumanie s'est transformée en un pays industriel-

agraire avancé, ayant une économie florissante, — du fait que la politique étrangère de la Roumanie présente un caractère actif, créateur, réfléchi, et en même temps hardi. Au sujet des initiatives internationales de la Roumanie, l'auteur explique que la proposition de créer une zone de la paix dans les Balkans constitue un exemple d'utilisation des conditions géographiques aux fins de promouvoir la coexistence pacifique.

La conclusion souligne que l'un des traits caractéristiques de la politique étrangère de la République Populaire Roumaine réside dans le fait qu'elle est élaborée et réalisée avec la consultation et la participation des masses populaires.

PROGRESUL TEHNIC ÎN ETAPA DESĂVÎRȘIRII CONSTRUCȚIEI SOCIALISMULUI ÎN R.P.ROMÎNĂ ȘI LUPTA PENTRU STĂPÎNIREA FORȚELOR NATURII

DE

GHEORGHE P. APOSTOL

Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Romîn — stabilind sarcinile principale ale noii etape de dezvoltare a țării noastre, etapa desăvîrșirii construcției socialismului — a pornit de la tezele fundamentale ale materialismului istoric, potrivit cărora izvorul tuturor schimbărilor din viața socială este, în ultimă instanță, creșterea forțelor de producție. Ținînd seama de această legitate, Partidul Muncitoresc Romîn acordă o atenție deosebită dezvoltării bazei tehnice-materiale a noii societăți.

Dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului prin introducerea pe scară largă a tehnicii noi și prin aplicarea în practică a cuceririlor științei moderne constituie temelia progresului economic neîntrerupt, care transformă tot mai mult Republica Populară Romînă într-o țară industrială dezvoltată, cu o agricultură multilaterală și de înaltă productivitate. Totodată, ea reprezintă un uriaș pas înainte în lupta poporului nostru pentru stăpînirea forțelor naturii.

I

Lupta cu natura este tot atît de veche ca și societatea omenească. De la unealta extrem de rudimentară din piatră necioplită sau șlefuită la uzina complet automatizată, de la epocala descoperire a focului la stăpînirea energiei nucleare, de la dependența aproape organică de Pămînt la zborul triumfal în cosmos, omenirea a parcurs o cale lungă și contradictorie. În lupta cu forțele oarbe ale naturii, omul și-a cucerit nu numai dreptul la existență, dar a înălțat totodată un măreț și nemuritor monument geniului creator.

Chiar prima condiție de existență a omului, *munca*[1], a însemnat și prima lovitură dată forțelor naturii. Munca l-a separat pe om de animal și a făcut din el „vertebratul, prin care natura ajunge la conștiința de sine"[2]. *Munca, făurirea uneltelor de producție, acțiunea conștientă, metodică a omului asupra naturii reprezintă fundamentul obiectiv al luptei pentru stăpînirea forțelor naturii.* În procesul practicii sociale omul acționează neîntrerupt asupra naturii, învață s-o cunoască, s-o transforme și s-o folosească potrivit necesităților lui.

Posibilitatea de a stăpîni natura depinde, înainte de toate, de nivelul și caracterul forțelor de producție. Cu cît forțele de producție sînt mai dezvoltate, cu atît omul poate interveni mai activ și mai adînc în desfășurarea firească a proceselor naturale, nivelul lor indicînd, totodată, gradul de stăpînire a naturii de către om.

Istoria dezvoltării forțelor de producție arată că acumulările cantitative, treptate, au dus din timp în timp la schimbări radicale, la *salturi calitative* în dominația naturii de către om.

Caracterizînd marile schimbări care au loc în prezent în știință și tehnică, noul *Program al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice* arată: „Omenirea intră în perioada unei revoluții tehnice-științifice legate de stăpînirea energiei nucleare, de cucerirea cosmosului, de dezvoltarea chimiei, de automatizarea producției și de alte realizări dintre cele mai importante ale științei și tehnicii"[3]. Această nouă revoluție tehnică-științifică constituie un *uriaș punct de cotitură în relațiile dintre om și natură.*

Revoluția tehnică-științifică contemporană are o serie de trăsături caracteristice, care o fac să se deosebească de toate revoluțiile tehnice-științifice anterioare și-i dă omului o superioritate fără precedent în stăpînirea forțelor naturii.

În primul rînd, revoluția tehnică-științifică contemporană a luat naștere la un înalt nivel al forțelor de producție. Descoperirea prafului de pușcă, a busolei și a tipografiei, fără îndoială realizări dintre cele mai importante[4], a apărut la un nivel cu mult mai scăzut al forțelor de producție. Chiar și inventarea mașinii, folosirea uriașei energii a aburului, s-a produs la un nivel relativ scăzut al forțelor de producție, în comparație cu cel pe care-l necesită stăpînirea energiei nucleare, cucerirea cosmosului și introducerea pe scară largă a automatizării.

În al doilea rînd, actuala revoluție tehnică-științifică se caracterizează nu numai prin înlocuirea forței fizice a omului cu mașini mai perfec-

---

[1] K. Marx definește munca drept „un proces între om și natură, proces în care omul mijlocește, reglementează și controlează prin acțiunea sa proprie schimbul de materii dintre el și natură" (vezi K. Marx, *Capitalul*, vol. I, ed. a IV-a, București, Edit. politică, 1960, p. 207).

[2] F. Engels, *Dialectica naturii*, București, Edit. politică, 1959, p. 16.

[3] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, București, Edit. politică, 1962, p. 351.

[4] F. Bacon scrie că „aceste trei invenții au schimbat fața globului pămîntesc și starea de lucruri a omenirii... Din acestea au rezultat nenumărate transformări de tot felul, cu un efect atît de mare, încît n-a fost imperiu, sectă, nici astru, care să fi avut atîtea efecte și să fi exercitat o influență atît de mare asupra lucrurilor omenești, ca aceste invenții mecanice" (vezi Francis Bacon, *Noul Organon*, Edit. Acad. R.P.R., 1957, p. 101—102).

ționate, ci și prin înlocuirea unor activități intelectuale ale omului în ceea ce privește conducerea proceselor de producție.

În al treilea rînd, noua revoluție tehnică-științifică face din știință o forță de producție nemijlocită, ceea ce nu a fost posibil secole de-a rîndul, nici chiar după apariția mașinilor care au făcut necesară „aplicarea conștientă a științei"[1].

În al patrulea rînd, revoluția tehnică-științifică contemporană a început și se desfășoară în condiții internaționale deosebit de favorabile, cînd socialismul a învins într-un mare număr de țări și Uniunea Sovietică a trecut la construcția desfășurată a comunismului. În milenara istorie a societății omenești nu au existat împrejurări sociale mai prielnice pentru dezvoltarea multilaterală a științei și tehnicii ca cele din epoca noastră, epoca transformării sistemului mondial socialist în factorul hotărîtor al dezvoltării societății. În aceste condiții, revoluția tehnică-științifică capătă trăsături caracteristice noi, pe care nu puteau să le aibă revoluțiile tehnice-științifice anterioare.

Crearea pînă în anul 1980 a bazei tehnice-materiale a comunismului, principala sarcină economică a partidului și poporului sovietic, oglindește contribuția primordială a U.R.S.S. la înfăptuirea actualei revoluții tehnice-științifice, precum și accentuarea substanțială a dominației omului asupra naturii.

După cum se știe, rolul forțelor de producție este deosebit pe diferite trepte ale evoluției sociale. În lucrarea *Muncă salariată și capital*, K. Marx arată că „în producție oamenii nu acționează numai asupra naturii, ci acționează și unii asupra altora ... și numai în cadrul acestor legături și relații sociale are loc acțiunea lor asupra naturii, are loc producția"[2]. Astfel, relațiile de producție burgheze, după ce au creat în perioada de ascensiune a capitalismului forțe de producție mai mari decît toate orînduirile sociale anterioare, s-au transformat într-o puternică frînă în calea dezvoltării acestora. În condițiile dominației monopolurilor — fără să fie exclusă posibilitatea unei anumite dezvoltări a forțelor de producție, în unele perioade, în unele țări, în unele ramuri — se accentuează deosebit de mult caracterul de frînă al relațiilor de producție burgheze, crizele economice de supraproducție își manifestă cu tot mai multă putere caracterul lor distructiv, marile realizări ale științei și tehnicii contemporane sînt transformate de capitalism în mijloace îngrozitoare ale unui război de exterminare și chiar introducerea parțială, limitată, a automatizării aduce noi calamități oamenilor muncii, intensifică exploatarea și smulge bucata de pîine de la gura muncitorului : crește șomajul și scade nivelul de trai. De vină este însă nu mașina ca atare, oricît de perfecționată ar fi, ci relațiile de producție burgheze, folosirea capitalistă a tehnicii. De aici rezultă că *relațiile de producție capitaliste sînt prea înguste pentru realizarea actualei revoluții tehnice-științifice și că exploatarea omului de către om contravine legilor dezvoltării sociale, împiedică lupta pentru stăpînirea*

[1] K.Marx, *Capitalul*, vol. I, ed. a IV-a, București, Edit. politică, 1960, p. 400.
[2] K. Marx și F. Engels, *Opere alese în două volume*, vol. I, ed. a II-a, București, E.S.P.L.P, .1955, p. 72—73.

forțelor naturii. În noul *Program al P.C.U.S.* se subliniază că „numai socialismul poate să înfăptuiască această revoluție și să folosească roadele ei în interesul societății"[1]. *Oamenii devin stăpîni ai naturii atunci cînd și în măsura în care devin stăpînii propriei lor vieți sociale, adică numai în socialism.*

În Republica Populară Romînă, trăsăturile specifice ale noii etape de desăvîrșire a construcției socialismului izvorăsc din faptul că a fost creată baza tehnică-materială și baza economică a socialismului. *Devenind pentru prima dată stăpîni ai vieții lor sociale, folosind în mod conștient legile economice obiective ale dezvoltării societății socialiste, oamenii muncii din țara noastră au păsit într-o nouă etapă de stăpînire a forțelor naturii.* Un rol imens în acest proces îl are rezolvarea cu succes, sub conducerea înțeleaptă a P.M.R., a celei mai grele probleme a construcției socialiste: trecerea de bunăvoie a țărănimii de pe calea gospodăriei mici, bazată pe proprietatea privată, pe calea marii gospodării cooperatist-socialiste, adică încheierea colectivizării agriculturii.

În Romînia burghezo-moșierească, promovarea teoriei reacționare „Romînia — țară eminamente agricolă" a însemnat nu numai o încercare de a da un fundament teoretic menținerii țării noastre în situația de hinterland al marilor puteri imperialiste, dar și o încercare de justificare a neputinței omului față de natură. Ideologii claselor exploatatoare pretindeau că „plugăria este la noi cea mai însemnată industrie, atît din punct de vedere economic, cît și social". De aceea, spuneau ei, „a crea — cu sacrificii din bugetul statului agrar-țărănesc — o industrie ... înseamnă eforturi zadarnice, fără a se ajunge la o consolidare industrială"[2]. În realitate, *natura îl domina pe om, ca urmare a relațiilor de producție burghezo-moșierești perimate*[3]. Posibilitatea progresului economic depinde însă, în primul rînd, nu de factori naturali, ci de factori de ordin social.

În societatea noastră socialistă, și îndeosebi în actuala etapă, ca urmare a extinderii și perfecționării continue a relațiilor de producție socialiste, se creează posibilitatea rezolvării la un nivel tot mai înalt, în favoarea oamenilor muncii, a contradicțiilor dintre societate și natură. Aceasta se exprimă în creșterea potențialului economic al țării, în creșterea bunăstării maselor, în ridicarea nivelului cultural-tehnic al oamenilor muncii, în avîntul științei și tehnicii. Astfel, în anii 1960—1965, producția globală industrială va crește în țara noastră de 2,1 ori, cu un ritm mediu anual de circa 13%, față de aproximativ 10% din cei șase ani anteriori; în anul 1965, producția de energie electrică va fi de 18,5 miliarde kWh, cu peste 3,3 miliarde kWh mai mult decît a produs Belgia în 1960 și aproape tot atît cît a fost în 1960 producția Finlandei, Danemarcei, Greciei și

[1] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, p. 351.

[2] *Monitorul Oficial* nr. 102 din 1927.

[3] În anul 1938, producția de energie electrică pe cap de locuitor de 72,4 kWh, situa Romînia printre cele mai înapoiate țări ale Europei. Din cele aproximativ 15 000 de sate, la data eliberării țării de sub jugul fascist erau electrificate abia 3,5%. La naționalizare, în anul 1948, circa 40% din utilajul de prelucrare a metalelor era vechi de peste 25 de ani, iar în industria bumbacului s-au găsit războaie de țesut construite în anul 1870.

Portugaliei luate la un loc[1]. În 1965, agricultura va dispune de circa 100 000 de tractoare fizice, revenind 100 ha teren arabil de fiecare tractor, față de 2 500 ha cîte reveneau în 1938. Pînă în 1965 vor fi pregătiți 260 000 de muncitori în școlile profesionale și tehnice, 100 000 în școlile tehnice medii, iar circa 54 000 de studenți în învățămîntul superior, din care aproape 40% vor fi ingineri. Potrivit *Directivelor Congresului al III-lea al P.M.R.*, venitul național va crește pînă în 1965 de 1,7—1,8 ori comparativ cu anul 1959. Pe această bază trainică, salariul real va spori cu 40—45% față de nivelul din a doua jumătate a anului 1959, iar veniturile reale ale țărănimii cu circa 40%.

Dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului în Republica Populară Romînă va avea drept rezultat ridicarea pe o treaptă superioară a forțelor de producție. În acest sens, *interacțiunea dintre activitatea productivă a omului și natură va deveni mai complexă, mai multilaterală*: tot mai mulți oameni vor participa la acest proces; în circuitul valorificării superioare vor intra tot mai multe resurse naturale; vor fi cunoscute mai profund legile de dezvoltare a naturii, ceea ce va permite să se facă încă un pas înainte în dominarea naturii.

O puternică forță motrice a subordonării naturii de către om este creșterea rolului factorului conștient: creșterea rolului maselor în organizarea și conducerea producției, creșterea rolului economic al statului, creșterea considerabilă a rolului conducător al partidului. „Pe măsura înaintării pe calea socialismului — subliniază tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — rolul conducător al partidului în viața socială crește tot mai mult, deoarece sarcinile construcției socialiste cer unitatea de voință și acțiune a întregului popor, profunda cunoaștere a legilor de dezvoltare a societății, o clară perspectivă istorică"[2]. Înfăptuind cît mai deplin cerințele legii economice fundamentale a socialismului, ale legii dezvoltării planice, ale legii creșterii cu precădere a producției mijloacelor de producție, putem smulge naturii tot mai multe bunuri materiale, adică o putem subordona tot mai mult intereselor omului, societății socialiste.

II

Pîrghia nemijlocită cu ajutorul căreia societatea pune stăpînire pe obiectele și forțele naturii este tehnica. Cu cît tehnica este mai dezvoltată, cu atît sînt mai mari și posibilitățile omului de a stăpîni forțele naturii. Transformarea posibilității în realitate depinde însă de relațiile sociale de producție istoricește determinate.

În socialism, marea producție mecanizată și automatizată, introducerea pe scară largă, permanent și conștient, a tehnicii celei mai moderne exprimă într-o măsură incomparabil mai mare decît în capitalism dominația omului asupra naturii. Timpul la care visa René Descartes, cînd omul — în-

[1] Aceste patru țări au, în totalitatea lor, un teritoriu de 2,5 ori mai mare decît al R. P. Romîne, iar populația lor este cu aproximativ 50% mai mare decît a țării noastre.

[2] *Congresul al III-lea al P.M.R.*, București, Edit. politică, 1960, p. 89—90.

ţelegînd forţa şi acţiunea focului, aerului şi stelelor, ca şi ale tuturor celorlalte corpuri care îl înconjură — „se va transforma în stăpînul şi suveranul naturii" a devenit astăzi, în lumea socialistă, o luminoasă realitate.

Dominarea naturii de către om presupune atît cunoaşterea legilor ei, cît şi folosirea corespunzătoare a acestor legi. F. Engels subliniază că „toată stăpînirea noastră asupra naturii constă în superioritatea noastră faţă de toate celelalte fiinţe, de a putea cunoaşte legile naturii şi de a le explica în mod just"[1].

În Republica Populară Romînă, înfăptuirea largă şi consecventă a progresului tehnic constituie una din premisele fundamentale ale dezvoltării bazei tehnice-materiale a socialismului, a creşterii puternice a forţelor de producţie, în vederea desăvîrşirii construcţiei socialismului. „Avîntul forţelor de producţie — arată tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej — ,introducerea tehnicii noi în toate ramurile economiei, realizarea unei înalte productivităţi, reprezintă cerinţe cu caracter obiectiv pentru întreaga operă de construire a noii societăţi"[2].

Pe temelia trainică a relaţiilor de producţie socialiste, Republica Populară Romînă a făcut un uriaş salt calitativ în făurirea unei tehnici moderne, ceea ce îi permite să intervină mai activ şi să dirijeze în mai mare măsură schimbul de substanţe dintre om şi natură. Partidul Muncitoresc Romîn aplică consecvent politica leninistă de industrializare socialistă, dezvoltînd cu precădere industria grea şi, în primul rînd, industria constructoare de maşini, realizează un vast program de electrificare. Au luat fiinţă noi ramuri industriale înzestrate la nivelul tehnicii mondiale : industria de utilaj petrolier, electrotehnică, de tractoare şi maşini agricole, îngrăşăminte chimice, coloranţi, fire şi fibre sintetice, medicamente. Industria constructoare de maşini asigură circa 3/4 din necesarul nostru de utilaje, la nivelul tehnicii mondiale.

Secole de-a rîndul poporul nostru muncitor a zăcut sub apăsarea forţelor sociale exploatatoare şi a forţelor oarbe ale naturii. Abia o dată cu victoria socialismului, cu eliberarea sa socială, el a putut să-şi consacre *întreaga forţă în direcţia supunerii naturii*, folosind larg tehnica modernă. În etapa desăvîrşirii construcţiei socialismului, progresul tehnic îi ajută omului să se elibereze în mai mare măsură de stihia legilor naturii.

În condiţiile socialismului, procesul de stăpînire a naturii de către om, de supunere şi smulgere din natură a unor tot mai variate bogăţii este un *proces planificat.* Planurile de dezvoltare economică întocmite de statul nostru, prin prevederile lor, ridică pe o treaptă superioară dominaţia şi folosirea forţelor naturii de către oamenii muncii din ţara noastră. Stabilirea fiecărei cifre de plan are la bază şi cunoaşterea adîncă a forţelor, rezervelor naturii, iar prevederile lui privind construirea de noi întreprinderi, de introducere consecventă a automatizării, chimizării etc. sînt pre-

[1] K. Marx şi F. Engels, *Opere alese în două volume*, vol. II, ed. a II-a, Bucureşti, E.S.P.L.P., 1955, p. 91.

[2] Gh. Gheorghiu-Dej, *Darea de seamă a delegaţiei P.M.R. la cel de-al XXII-lea Congres al P.C.U.S.*, prezentată la plenara C. C. al P.M.R. din 30 noiembrie — 5 decembrie 1961, Bucureşti, Edit. politică, 1961, p. 16.

vederi care privesc folosirea tot mai deplină a naturii în scopul ridicării bunăstării poporului nostru. Planul economic de 6 ani (1960—1965) prevede intrarea în funcțiune în industria republicană a peste 180 de întreprinderi noi și aproape 300 secții noi și vor fi lărgite și reutilate aproape 400 de întreprinderi din toate ramurile industriei. În raportul C. C. al P.M.R. la Congresul al III-lea al partidului se arată că una dintre sarcinile de bază ale planului economic de 6 ani este extinderea mecanizării și automatizării producției, reutilarea întreprinderilor existente și înzestrarea noilor întreprinderi cu utilaje și agregate la nivelul celor mai noi realizări ale tehnicii, aplicarea în producție în măsură tot mai largă a proceselor tehnologice moderne. Va începe folosirea mașinilor electronice de calcul și a altor sisteme de programare electronică pentru automatizarea complexă a unor procese de producție la rafinării, instalații ale industriei chimice, precum și automatizarea unor lucrări de calcule economice și de statistică. În 1965 se vor produce în instalațiile avînd principalele operații automatizate 83% din producția de fontă, 98% din producția de oțel, 67% din producția de laminate, 68% din producția de acid sulfuric, 95% din producția de amoniac, 90% din producția de zahăr și 86% din producția de ulei rafinat. Telecomanda hidrocentralelor de pe rîul Bistrița, telecomanda și supravegherea automată a extracției la aproximativ 1 300 de sonde, automatizarea a 11 linii de ciment, a 10 linii tehnologice de cărămizi și țigle, a 50% din războaiele de țesut, toate acestea sînt prevederi ale planului de 6 ani care prind viață în fiecare zi, ilustrînd posibilitățile imense de progres tehnic oferite de orînduirea socialistă.

O trăsătură caracteristică a progresului tehnic actual și, totodată, un indiciu al succeselor obținute în lupta pentru stăpînirea forțelor naturii o constituie producția și consumul de energie electrică în R. P. Romînă între anii 1938 și 1961[1].

Puterea instalată, producția și consumul de energie electrică

	1938	1950	1955	1959	1960	1961
Puterea instalată a grupurilor electrogene din centrale :						
— totală (mii kW)	501	740	1 220	1 604	1 779	1 863
— pe locuitori (kW)	32,1	45,4	70,4	88,0	96,7	100,3
Producția de energie electrică :						
— totală (mil. kWh)	1 130	2 113	4 340	6 824	7 650	8 657
— pe locuitor (kWh)	72,4	129,5	250,5	374,4	415,7	466,3
Consumul de energie electrică pe un muncitor în industrie kWh[2] ...	...	2 323	3 425	4 579	4 922	5 202

[1] *Breviar statistic al R.P.R.*, 1962, p. 92.

[2] Inclusiv consumul propriu tehnologic al centralelor electrice.

Rezultă că între anii 1938 și 1961 puterea totală instalată a grupurilor electrogene din centrale a crescut de 3,7 ori, iar pe locuitor de 3,1 ori; producția totală de energie electrică a crescut de 7,6 ori, iar pe locuitor de 6,4 ori; consumul de energie electrică pe un muncitor în industrie a crescut în 1961 de 2,2 ori, față de 1950.

Toate acestea au exercitat și exercită o mare influență, *directă* și *hotărîtoare*, asupra *creșterii productivității muncii*, care reprezintă un aspect important al luptei cu natura[1].

Un aspect important al luptei pentru stăpînirea forțelor naturii îl oglindește *progresul tehnic din agricultura noastră socialistă*. În prezent, pe ogoarele patriei lucrează peste 54 000 de tractoare fizice, 50 000 de semănători, 25 000 de combine de recoltat cereale. În G.A.S., lucrările la aratul, semănatul și recoltatul cerealelor păioase au fost mecanizate aproape în întregime, iar în G.A.C. gradul de mecanizare a ajuns la peste 90% la aratul și semănatul cerealelor, la 70% la recoltatul acestora și la 76% la semănatul porumbului[2]. Pentru progresul tehnic al agriculturii noastre este semnificativ faptul că în anul 1938, la 100 ha de teren arabil reveneau în medie numai 0,75 CP de la tractoare și alte mijloace de forță mecanice, pe cînd în prezent de peste 15 ori mai mult[3].

Realizarea concordanței relațiilor de producție socialiste cu nivelul și caracterul forțelor de producție în întreaga economie, ca urmare a încheierii colectivizării, creează noi condiții pentru dezvoltarea rapidă și multilaterală a progresului tehnic, deci și pentru lărgirea și întărirea dominației asupra forțelor naturii. Corelațiile dintre diferitele ramuri economice se îmbunătățesc. Menținîndu-se rolul conducător al industriei în dezvoltarea întregii economii, în anii planului de șase ani se constată o apropiere între ritmul de creștere a producției industriale și a celei agricole.

---

[1] În general, ca urmare a creșterii înzestrării energetice a procesului de producție și a ridicării calificării, productivitatea muncii pe un muncitor a fost în 1961, pe ansamblul industriei, de 2,33 ori mai mare decît în 1950, iar în industria constructoare de mașini, chimică și a materialelor de construcții a fost și mai ridicată, respectiv de 3,73 ori, 2,85 ori și 2,54 ori. În primii doi ani ai planului de 6 ani, în industrie a fost realizat un ritm mediu anual de creștere a productivității muncii pe salariat de 9 2% (1959 = 100), adică superior sarcinilor trasate de *Directivele Congresului al III-lea al P.M.R.*; într-o serie de ramuri hotărîtoare ale industriei, creșterea a fost și mai mare: metalurgie feroasă (inclusiv extracția minereurilor feroase) 16,1%, construcții de mașini și prelucrarea metalelor 12,6% și altele (*Anuarul statistic al R.P.R.*, 1962, p. 182—183).

[2] Vezi „Lupta de clasă", 1962, nr. 6, p. 4.

[3] R. P. Romînă dispune de o industrie constructoare de mașini în măsură să înzestreze agricultura cu baza tehnică necesară. Un nesăbuit redactor al ziarului țărănist „Dreptatea" — neîncrezător, ca și patronii săi, în forțele creatoare ale poporului nostru — scria în 1946 că este gata să se arunce sub roțile primului tractor romînesc. N-am vrea să ne imaginăm ce s-ar fi petrecut cu el dacă și-ar fi tradus în fapt „vitejia", ținînd seama că la 1 Mai 1962, pe poarta uzinei de tractoare din Brașov, a ieșit cel de-al 100 000-lea tractor purtînd inscripția „Fabricat în R.P.R.".

Industria noastră socialistă, care reprezintă o uriașă forță pentru supunerea naturii în condițiile agriculturii colectivizate, va contribui astfel în mai mare măsură la înfăptuirea progresului tehnic în întreaga economie și la creșterea bunăstării maselor. De asemenea, agricultura, în întregime socialistă, potențată de noile legături, mai adînci și mai complexe, cu industria, își va spori aportul la lupta pentru supunerea naturii.

Corespunzător cerințelor progresului tehnic, elementele componente ale forțelor de producție (mijloacele de muncă, obiectele muncii și forța de muncă) cunosc o serie de modificări *calitative*. Se schimbă greutatea specifică a unor elemente din cadrul mijloacelor de producție; energetica, de pildă, capătă o deosebită importanță; mecanizarea și automatizarea, perfecționarea sistematică a tehnologiei și organizarea producției se înfăptuiesc pe scară tot mai largă. Știința în serviciul nemijlocit al producției devine o adevărată forță de producție. Crește considerabil ponderea cadrelor cu pregătire medie și superioară în totalul forței de muncă. În general, are loc o puternică maturizare a trăsăturilor caracteristice ale economiei socialiste, ceea ce permite stăpînirea în mai mare măsură a forțelor naturii. *Uneltele de producție, rezultat al stăpînirii naturii de către om, constituie totodată instrumente ale acestei transformări pe o treaptă mereu superioară.*

Succesele în creșterea continuă a potențialului economiei noastre naționale, economie care se dezvoltă ascendent, echilibrat, în ritmuri susținute, are un puternic ecou în întreaga lume. Ministrul industriei Franței Michel Maurice-Bokanowschi a spus nu de mult că „Republica Populară Romînă are astăzi o economie cu un caracter industrial-agrar înaintat, cu o producție industrială care crește în ritm impetuos și cu o agricultură în plin proces de modernizare și mecanizare"[1], iar dr. B. R. Sen, directorul general al Organizației pentru alimentație și agricultură a O.N.U. (F.A.O.), a declarat că „Romînia situează agricultura la un înalt nivel și trebuie să mărturisesc că sînt profund impresionat de eficiența măsurilor întreprinse în domeniul dezvoltării acestei ramuri"[2]. Pe temelia trainică a economiei socialiste, venitul național crește în medie de aproximativ 10 ori mai repede decît în Romînia burghezo-moșierească și de 2—4 ori mai repede decît în țările capitaliste, fapt care a determinat *Buletinul economic pentru Europa* al Organizației Națiunilor Unite să arate că „Romînia, începînd din 1950 se situează în rîndul economiilor celor mai dinamice din Europa"[3]. Ritmul rapid de creștere a venitului național reflectă sporirea potențialului economic al țării, superioritatea socialismului asupra capitalismului în sfera producției materiale — sfera hotărîtoare a activității umane — și infirmă tezele unor economiști burghezi cu privire la pretinsa încetinire a ritmului de dezvoltare a economiei

---

[1] „Scînteia" nr. 5 597 din 22 iulie 1962.
[2] „Scînteia" nr. 5 576 din 1 iulie 1962.
[3] *Le développement économique de la Roumanie* (*Buletin économique pour l'Europe*), Nations Unies, vol. 13, nr. 2, Geneva, 1961, p. 68.

pe măsura sporirii volumului producției. Astfel și pe exemplul R. P. Romîne se confirmă întru totul cele spuse de Fr. Engels că eliberarea de cătușele modului de producție capitalist „este singura condiție a unei dezvoltări neîntrerupte și din ce în ce mai rapide a forțelor de producție și, o dată cu aceasta, a creșterii practic nelimitate a producției înseși"[1].

III

K. Marx scrie în *Capitalul* că, în procesul de producție, omul nu numai că schimbă „formele materiilor" ci, mai mult decît atît, „în această muncă de transformare el este încontinuu ajutat de forțele naturii"[2]. Prin marea sa bogăție și varietate, natura însăși constituie un arsenal nesecat al omului în lupta pentru dominarea forțelor ei. *Luarea în folosință a tot mai multe materiale din natură constituie una din formele esențiale de manifestare a stăpînirii crescînde de către om a forțelor naturii.* Slaba dominare a naturii de către om pe treptele inferioare ale dezvoltării societății se exprimă în aceea că resursele naturale servesc în cea mai mare măsură, nemijlocit, ca *mijloace de existență* ale oamenilor, pe cînd pe treptele mai evoluate ale acestei dezvoltări resursele naturale devin într-o măsură mereu mai mare surse de *mijloace de muncă.*

Nivelul forțelor de producție determină un anumit grad de valorificare a resurselor naturale, dar nu în mod direct, ci prin intermediul relațiilor de producție. Așa se explică faptul că, în Romînia burghezo-moșierească, goana după profituri ridicate și înfeudarea țării capitalului străin a imprimat folosirii resurselor naturale un caracter distructiv, prădalnic. La Consfătuirea pe țară a muncitorilor minieri, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej a spus : „Capitaliștilor nu le păsa de interesele țării, de viitorul ei. Proprietarii minelor nu erau mînați decît de goana după profit. Datorită acestei exploatări prădalnice, milioane de tone de cărbune au fost lăsate pradă incendiilor, straturi bogate au rămas neexploatate, ca, de exemplu, la Petrila și Lupeni. Unele mine, ca Vulcan, Cimpa, Jieți-Lonea și altele, au fost închise și inundate"[3]. Un tablou asemănător îl oferea și extracția de petrol, ca și exploatarea prădalnică a fondului forestier. În *Enciclopedia Romîniei* se arată că „în special în perioada de după război (este vorba de primul război mondial—*Gh.A.*), exploatarea pădurilor a luat un avînt nemaivăzut decît în colonii, tăindu-se anual o cantitate de lemn ce varia între 20 și 24 milioane metri cubi și depășindu-se cu 20—30% creșterile anuale"[4]. Relațiile de producție burgheze, dominația capitalului străin[5] mențineau Romînia în stare de înapoiere și nu per-

[1] K. Marx și F. Engels, *Opere alese în două volume*, vol. I, p. 161.
[2] K. Marx, *Capitalul*, vol. I, p. 83.
[3] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, București, E.S.P.L.P., 1955, p. 469.
[4] *Enciclopedia Romîniei*, vol. III, p. 455.
[5] Dr. Schober, reprezentantul comercial al Germaniei hitleriste a declarat în 1940 într-o cuvîntare ținută la Camera de comerț romîno-germană : „Romînia este o țară agrară. Numai Germania trebuie să furnizeze Romîniei mașini. Întreprinderile industriale romînești trebuie transformate în simple ateliere de montare și reparații".

miteau valorificarea corespunzătoare a bogatelor resurse naturale. Astfel, dacă trusturile americane ar fi prelucrat țițeiul romînesc la nivelul tehnic al industriei petroliere din S.U.A. sau dacă Romînia ar fi putut să facă acest lucru, valoarea totală a producției ar fi fost în anul 1937 cu 2 183 000 000 de lei mai mare. Frînarea valorificării corespunzătoare a țițeiului a făcut ca Romînia burghezo-moșierească să devină tributară străinătății pentru o serie de produse petrolifere. Tot astfel capitalul autohton, în cîrdășie cu monopolurile străine, a frînat dezvoltarea siderurgiei și metalurgiei prelucrătoare. Imense suprafețe de păduri au fost distruse pentru fabricarea mangalului, în timp ce cărbunele romînesc era prost valorificat. În anul 1938, 75% din producția de cărbune se folosea în transporturi și numai 18% în industrie, 4% la centralele electrice și 3% în consumul casnic. În Romînia burghezo-moșierească, aproximativ 60% din masa lemnoasă era folosită ca lemn de foc, iar cea mai mare parte a produselor chimice obținute din distilarea lemnului se importau. Ca și celelalte ramuri, industria chimică se afla în mîinile capitalului străin și reprezenta o infimă parte a producției industriale (în 1938, 2,2%). Înapoierea economică a țării se oglindește și în faptul că pentru o tonă de mărfuri importate, Romînia trebuia să exporte, în anul 1938, 9 tone de mărfuri.

Răsturnarea claselor exploatatoare și trecerea la construcția socialismului au deschis căi nelimitate pentru folosirea la adevărata valoare a imenselor bogății ale țării[1]. În politica de valorificare tot mai deplină a resurselor naturale, Partidul Muncitoresc Romîn a urmărit nu numai lărgirea bazei de materii prime și adîncirea gradului lor de prelucrare industrială pe baza unei tehnici de prim rang, dar și întărirea independenței economice a țării față de puterile imperialiste, pe de o parte, și colaborarea frățească cu țările socialiste în interesul întăririi sistemului mondial socialist, pe de altă parte.

În raportul prezentat la Congresul al III-lea al P.M.R., tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej a arătat că „Progresul multilateral al industriei — temelia unei economii complexe și echilibrate — este posibil datorită condițiilor naturale favorabile ale țării noastre, care dispune de o bază variată de resurse de materii prime"[2]. La actualul nivel al dezvoltării forțelor de producție din Republica Populară Romînă devine practic posibilă nu numai *lărgirea* considerabilă a *exploatării resurselor naturale*, dar și *folosirea multilaterală*, la nivelul tehnicii mondiale, a acestor imense bogății.

---

[1] În producția de țiței, R. P. Romînă ocupă locul al doilea în Europa (după U.R.S.S.) și locul al 11-lea în lume; marile rezerve de cărbuni aparțin aproape tuturor gradelor de încarbonizare (cea mai mare valoare avînd-o huila și lignitul); suprafața de pădure pe locuitor este mai mare decît a Angliei, Italiei și Elveției luate la un loc; subsolul țării este bogat atît în minereuri de fier și mangan, cît și metale neferoase, nobile și rare (vezi *Monografia geografică a R.P.R.*, vol. II, partea I, Edit. Acad. R.P.R., 1960, p. 131, 147, 154, 188, 415); potențialul hidroenergetic amenajabil al cursurilor noastre de apă, inclusiv al părții de Dunăre ce ne revine, se ridică la cca. 36 miliarde kWh într-un an hidrologic normal (vezi „Probleme economice", 1962, nr. 4, p. 63); sarea, bogățiile animale și vegetale ocupă de asemenea un loc important.

[2] *Congresul al III-lea al P.M.R.*, p. 25.

Valorificarea superioară a resurselor naturale constituie un element caracteristic al industrializării în actuala etapă a desăvîrșirii construcției socialiste. Potrivit sarcinilor trasate de Congresul al III-lea, în *industria construcțiilor de mașini* valoarea produselor obținute dintr-o tonă de metal prelucrat va crește cu aproape 30%, ca urmare a micșorării greutății tipurilor de mașini, a perfecționării lor și a trecerii la producția unor mașini și aparate de tehnicitate ridicată. *În industria petrolului*, valorificarea superioară este asigurată prin creșterea continuă a valorii produselor extrase dintr-o tonă de țiței — care în 1965 va fi cu 40% mai mare decît în 1959. Atenția principală este îndreptată în primul rînd asupra creării unei diferențe cît mai mari între valoarea materiei prime (țițeiul trimis la rafinării) și produsele extrase. În acest sens, se mărește randamentul produselor valoroase și al produselor albe (benzină, petrol, motorină, uleiuri), se efectuează amestecuri raționale de produse, se ridică cifra octanică a benzinelor, se îmbunătățește calitatea produselor (uleiuri, petrol, motorină etc.), se iau măsuri pentru creșterea indicelui de eficacitate a instalațiilor și micșorarea pierderilor de materie primă în timpul prelucrării țițeiului. O contribuție de seamă la creșterea valorificării țițeiului o are adîncirea proceselor de prelucrare secundară, cu condiția ca creșterea valorificării să fie mai mare decît creșterea costului pe tona prelucrată. Astfel, prin instalațiile tehnologice propuse pentru planul de 6 ani, prețul de cost al tonei de țiței prelucrat va crește cu 22%, pe cînd valorificarea pe tonă va crește cu 40%, rezultînd o scădere a prețului de cost pe 1 000 de lei producție-marfă de 12%. De asemenea, valorificarea produselor petrolifere va crește în mod considerabil și prin prelucrarea mai departe a materiilor prime livrate petrochimiei. De exemplu, din circa 4% produse petrolifere chimizate se va obține o valoare de produse chimice egală cu aceea a 60% din restul produselor petrolifere care se obțin din rafinării[1].

În *industria lemnului*, din 1 m³ de masă lemnoasă se vor obține în 1965 produse prelucrate de o valoare cu 80% mai mare decît în 1959. În acest sens, eforturile principale vor fi îndreptate în următoarele direcții: transformarea masei lemnoase în produse cît mai valoroase, concentrarea prelucrării lemnului în unități industriale mari cu profil complex, înlocuirea într-o proporție însemnată a materiei prime rășinoase prin lemn de fag în toate cazurile cînd această înlocuire este posibilă și adecvată, valorificarea economică a rămășițelor de fabricație și a lemnului de dimensiuni mici în produse de aglomerare cu plăci aglomerate și fibrolemnoase, în plăci celulare etc. Este suficient să se arate, de pildă, ce mare importanță prezintă construirea unor combinate de industrializare complexă a lemnului (C.I.L.) care să asigure prelucrarea multilaterală și cît mai deplină a materialului lemnos. În fabricile de cherestea de rășinoase existente, indicele valoric de utilizare a materiei prime este de 350 de lei/m³, iar la cel de fag de 450 de lei m³. În schimb, la C.I.L.-Blaj se

[1] N. Ionescu, *Valorificarea superioară a resurselor naturale*, în „Probleme economice", 1961, nr. 8, p. 54, 57—59, 64—65.

contează pe o valoare de 1 236 de lei/m³, iar la C.I.L.-Gherla pe 1 120 de lei/m³. Pe ansamblul întregii ramuri a industriei lemnului, indicele de industrializare a materiei prime, care în 1959 a fost de aproape 60%, va crește în 1965 la circa 70%[1].

În procesul valorificării superioare a resurselor naturale, o mare importanță o are *agricultura*. În această privință, transformările revoluționare care au schimbat din temelii viața satelor noastre, încheierea colectivizării, joacă un rol hotărîtor prin faptul că creează condiții deosebit de favorabile pentru un avînt continuu al forțelor de producție nu numai în agricultură, ci și în întreaga economie. Pămîntul este același, dar totodată nu este același. Forța colectivă a oamenilor, care au posibilitatea de a folosi nelimitat tehnica modernă, face ca pămîntul să capete noi calități, ceea ce oglindește *ridicarea pe o treaptă superioară a forței dominatoare a omului asupra forțelor naturii*. K. Marx scrie că „fertilitatea, deși este o proprietate obiectivă a solului, include totuși întotdeauna din punct de vedere economic o anumită relație, relația față de starea de dezvoltare a chimiei agricole și a mecanizării agriculturii, și, în consecință, se modifică o dată cu această dezvoltare"[2]. Sarcina principală în domeniul producției agricole este sporirea considerabilă a producției de cereale, mai ales de grîu și porumb, deoarece de aceasta depinde dezvoltarea tuturor celorlalte ramuri ale agriculturii și, în special, creșterea animalelor. Pentru obținerea de recolte bogate sînt selecționate soiurile de mare productivitate, se folosesc pe scară largă, deplin și rațional, mijloacele mecanizate și îngrășămintele chimice și organice, se execută la un înalt nivel agrotehnic lucrările agricole.

Prin urmare, în procesul valorificării superioare a resurselor naturale au loc *mari transformări în obiectele muncii. Natura însăși este reînnoită și pusă în slujba omului la un nivel calitativ superior*. În acest sens, o preocupare centrală a partidului și guvernului o constituie *îmbunătățirile funciare*. În anii puterii populare, suprafața irigată a ajuns de la 20 000 ha la 200 000 ha ; procesul de eroziune a solului a fost stăvilit pe 1 000 000 ha, iar 27 000 ha puternic erodate au fost redate agriculturii în regiunile Dobrogea, Argeș, Galați, Ploiești. Numai între anii 1955 și 1960, suprafața arabilă a țării a crescut de la 9 662 000 ha la 9 821 000 ha. Cu toate acestea, așa cum se arată în raportul prezentat de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la plenara C.C. al P.M.R. din 30 iunie — 1 iulie 1961, acest rezultat nu poate fi considerat mulțumitor ; în direcția îmbunătățirilor funciare, sarcina este ca pînă în 1965 suprafața arabilă să crească la 10 200 000 ha.

---

[1] M. Suder, *Tehnica nouă în industria lemnului*, în „Probleme economice", 1962, nr. 1, p. 66, 69.

[2] K. Marx, *Capitalul*, vol. III, partea a II-a, București, E.S.P.L.P., 1955, p. 620.

Deşi este necesară încă multă muncă în domeniul îmbunătăţirilor funciare, se confirmă încă de pe acum justeţea tezei lui Marx că, spre deosebire de alte mijloace de producţie, pămîntul „se ameliorează fără încetare, dacă este tratat cum trebuie"[1].

În documentele Congresului al III-lea al P.M.R. se arată că una dintre forţele motrice importante în procesul valorificării superioare a resurselor naturale este *cercetarea ştiinţifică*. Succesele mari obţinute în această direcţie în primii trei ani ai planului economic de 6 ani atestă procesul rapid de extindere a dominaţiei omului asupra forţelor naturii în condiţiile orînduirii socialiste.

În munca vastă de valorificare complexă, superioară a resurselor naturale, Republica Populară Romînă primeşte un preţios ajutor frăţesc din partea Uniunii Sovietice şi a celorlalte ţări socialiste. Astfel, Uniunea Sovietică ne-a livrat instalaţii moderne pentru prelucrarea ţiţeiului (blocul de ulei de la Rafinăria Teleajen, instalaţiile de cracare catalitică de la Rafinăria nr. 10 Oneşti), care au adus o mare contribuţie la valorificarea superioară a resurselor petroliere.

Folosirea raţională a resurselor naturale este o trăsătură esenţială a orînduirii noastre socialiste, un indiciu al descătuşării şi deplinei folosiri a forţelor creatoare ale poporului. Totodată, ea înseamnă un pas înainte în eliberarea omului de grijile pentru satisfacerea propriilor sale nevoi materiale, ceea ce îi permite să-şi îndrepte atenţia spre satisfacerea altor necesităţi care să contribuie la dezvoltarea lui multilaterală.

IV

Transformînd natura cu mijloacele pe care aceasta i le pune la dispoziţie şi folosind din plin bogatele sale resurse naturale, *omul rămîne totuşi în cadrul naturii, ca parte componentă a ei*. Înţelegerea omului doar ca un *produs al naturii* ar fi însă unilaterală şi simplistă.

Dialectica dezvoltării este însă de aşa fel, încît, *acţionînd asupra naturii exterioare, omul îşi modifică propria sa natură*. K. Marx scrie că omul „însuşi întîmpină materia naturii ca o forţă naturală. Forţele naturale care aparţin trupului său, braţele şi picioarele, capul şi mîna, el le pune în mişcare pentru a-şi însuşi materia furnizată de natură într-o formă utilă propriei sale vieţi. Acţionînd prin această mişcare asupra naturii exterioare şi modificînd-o pe aceasta, el modifică în acelaşi timp propria sa natură"[2]. În acest sens, *lupta cu natura implică autoperfecţionarea omului*. Dezvoltarea omului şi continua lui perfecţionare sînt organic legate de lupta omului pentru dominarea naturii. Întrucît lupta cu natura nu are sfîrşit, nici autoperfecţionarea omului nu este limitată.

Stăpînirea forţelor naturii şi dependenţa omului de natură sînt indisolubil legate între ele. *Această unitate dintre om şi natură este însă*

---

[1] K. Marx, *Capitalul*, vol. III, partea a II-a, p. 736.
[2] *Ibidem*, vol. I, ed. a IV-a, Bucureşti, 1960, p. 207.

o unitate a contrariilor. În procesul rezolvării unor contradicții și apariție altora noi — care este, totodată, procesul autoperfecționării omului — un rol principal îl are *cunoașterea și folosirea conștientă a legilor naturii.* V. I. Lenin scrie în *Materialism și empiriocriticism* : „cît timp nu cunoaștem cutare legi ale naturii, acestea, existînd și acționînd în afara cunoașterii noastre, ne transformă în sclavi ai «necesității oarbe». Cunoscînd aceste legi, care acționează (precum a repetat de mii de ori Marx) *independent* de voința și de conștiința noastră, devenim stăpîni ai naturii. Dominația asupra naturii, care se manifestă în practica omenirii, este rezultatul reflectării juste, obiective în mintea omului a fenomenelor și a proceselor naturii"[1].

Cunoscînd legile naturii, *pătrunzînd tot mai mult tainele materiei, omul are posibilitatea de a transmite naturii voința lui*, și, într-un anumit sens, de a face ca natura să capete noi proprietăți, pe care nu le-ar avea fără intervenția lui. Dar *oricît de puternic ar acționa asupra naturii exterioare, omul nu poate schimba propria lui natură decît ca membru al societății și, ceea ce este deosebit de important, în cadrul și prin intermediul unor relații sociale de producție adecvate, comuniste.* În prezent, gigantica putere a omului asupra forțelor naturii, putere legată de folosirea energiei nucleare și a automatizării, impune transformări sociale corespunzătoare. *Numai socialismul și comunismul au demonstrat că pot să accelereze propria transformare a omului, să deschidă căi nelimitate de dezvoltare multilaterală și armonioasă a personalității umane.*

În pofida realității, sociologii burghezi contemporani încearcă să falsifice raportul dintre om și natură în sensul determinismului mecanicist. Astfel, Pierre Ducassé, unul dintre reprezentanții pricipali ai tehnocrației franceze, fetișizînd rolul tehnicii, vorbește de epoca contemporană ca de epoca „determinismului tehnic"[2], iar sociologul burghez Garett Hardin pretinde că științele sociale n-au nici un rol în lupta omului cu natura, deoarece „adevărurile lor sînt distruse prin însuși actul pronunțării lor" (? !)[3]. Aceste idei, prezentate pompos sub forma „ultimelor noutăți", constituie de fapt o reluare a unor teze învechite, infirmate de viață[4]. Tehnica are, desigur, un mare rol în lupta pentru stăpînirea forțelor naturii. Marxism-leninismul nu neagă și nu subestimează acest rol, ci îl apreciază în strînsă legătură cu *relațiile sociale de producție.* Direcția folosirii tehnicii și consecințele ei economice și social-politice depind de relațiile de producție istoricește determinate, cu alte cuvinte de *cine* stăpînește tehnica și *în folosul cui* o aplică. K. Marx și F. Engels au combătut la timpul lor nu numai încercările de a rupe tehnica de activitatea productivă a omului, dar și tendințele de a izola și îndepărta gîndirea omului de activitatea lui productivă, de lupta pentru dominarea naturii. F. Engels scrie că „baza

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 14, București, E.S.P.L.P., 1954, p. 181—182.

[2] P. Ducassé, *Les techniques et la philosophie*, Paris, Presses Universitaires de France, 1958.

[3] G. Hardin, *The classes of truth. Their implications for the behavioural sciences*, Chicago, XVIII, 1961, nr. 1 (aprilie).

[4] Jules Moch, unul din conducătorii socialiștilor de dreapta francezi, susține că „societatea se întemeiază pe tehnica epocii respective, de care depind diferitele forme ale vieții sociale" (J. Moch, *Confrontations*, Paris, 1952, p. 44), iar Karl Renner, fost lider al reformiștilor austrieci, scria că „în viața socială, tehnica reprezintă, în ultimă instanță, factorul determinant" (K. Renner, *The Institutions of Private Law and theyr Social Functions*, Londra, 1954).

esențială și imediată a gîndirii omenești este tocmai *transformarea naturii de către om*, și nu numai natura ca atare, iar inteligența omenească s-a dezvoltat în măsura în care omul a învățat să transforme natura"[1]. *În afara activității productive a omului nu poate exista lupta pentru stăpînirea forțelor naturii.*

În epoca noastră de măreațe transformări revoluționare social-politice și tehnice-științifice, progresul general, inclusiv dominarea naturii, depinde tot mai mult de aplicarea rațională și organizată a descoperirilor geniului uman, spre binele societății. Capitalismul și comunismul sînt nu numai două moduri de producție diametral opuse, dar și două moduri radical deosebite de aplicare a cuceririlor științei și tehnicii. *Comunismul reprezintă sinteza superioară a tot ce a creat mai bun omenirea, forma cea mai înaltă de organizare rațională a societății și de dominare cît mai deplină a omului asupra naturii.* O expresie a acestei superiorități hotărîtoare față de capitalism, care interesează în mod nemijlocit pe fiecare om, constă în faptul că în comunism, *„pentru prima dată în istorie se va lichida pe deplin și definitiv insuficienta asigurare materială a oamenilor"*[2].

Succesele poporului nostru muncitor sub conducerea partidului în primii trei ani ai planului de 6 ani, îndeplinirea înainte de termen și depășirea prevederilor lui reprezintă verigi importante în lupta pentru stăpînirea mai deplină a forțelor naturii.

Pe baza indicațiilor Congresului al III-lea al P.M.R., care a stabilit liniile directoare ale planului de perspectivă al dezvoltării țării noastre, se elaborează programul de dezvoltare a economiei naționale pînă în 1980. „Obiectivul fundamental al acestui program — a spus tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — va fi crearea bazei tehnice-materiale necesare trecerii treptate la construirea comunismului, asigurarea unui avînt uriaș al forțelor de producție pe baza continuării industrializării socialiste, acordîndu-se neabătut prioritate industriei grele și îndeosebi construcțiilor de mașini, dezvoltarea multilaterală a agriculturii socialiste, în vederea obținerii unui belșug de bunuri"[3]. În felul acesta, în fața poporului nostru se vor deschide căi și mai largi de cunoaștere și folosire conștientă a legilor naturii și societății, vom putea pune stăpînire în și mai mare măsură pe forțele naturii, în folosul omului, pentru binele lui.

ТЕХНИЧЕСКИЙ ПРОГРЕСС НА ЗАВЕРШАЮЩЕМ ЭТАПЕ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО СТРОИТЕЛЬСТВА В РНР И БОРЬБА ЗА ОВЛАДЕНИЕ СИЛАМИ ПРИРОДЫ

РЕЗЮМЕ

В первой главе автор подчеркивает тот факт, что современная научно-техническая революция представляет собой *огромный поворот в отношениях между человеком и природой.* Новые производительные силы, основанные на современной науке и технике, создают лишь *возможность* все большего овладения силами природы; превращение же

[1] F. Engels, *Dialectica naturii*, p. 212.

[2] *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S.*, p. 211.

[3] Gh. Gheorghiu-Dej, *Darea de seamă a delegației P.M.R. la cel de al XXII-lea Congres al P.C.U.S.*, prezentată la plenara C.C. al P.M.R. din 30 noiembrie — 5 decembrie 1961, p. 58—59.

этой возможности в *действительность* зависит от содержания общественных производственных отношений. Практика показывает, что *люди становятся властелинами природы только тогда и в той мере, в какой они становятся хозяевами своей собственной общественной жизни — то есть только при социализме.*

Непосредственным рычагом, при помощи которого общество подчиняет себе предметы и силы природы, является техника. В свете этой идеи во второй главе работы анализируются основные направления осуществления технического прогресса на этапе завершения строительства социализма. На прочной основе социалистических производственных отношений РНР сделала огромный качественный скачок в деле создания современной техники, что позволяет все более активно вмешиваться и все в большей мере управлять процессом взаимодействия между человеком и природой. Орудия производства — результат покорения природы человеком — являются одновременно инструментами этого преобразования на все более высокой ступени. В статье подчеркивается также, что *установление соответствия социалистических производственных отношений с уровнем и характером производительных сил во всей экономике в результате окончания коллективизации создает новые условия для быстрого и многостороннего осуществления технического процесса, а следовательно и для расширения и укрепления господства человека над силами природы.*

Третья глава посвящена значительному расширению эксплуатации природных рессурсов и многостороннему — на уровне мировой техники — использованию огромных природных богатств РНР. Особый упор делается на те вопросы, которые отражают *последовательную политику Румынской рабочей партии, направленную на наилучшее использование природных рессурсов.* В процессе наилучшего освоения природных рессурсов происходят большие изменения в предмете труда. Сама природа обновляется и используется человеком на качественно более высоком уровне. В этом отношении главной заботой партии и правительства является улучшение использования земель. Автор подчеркивает, что все более широкое преобразование слепых сил природы осуществляется в РНР *рационально, сознательно, в плановом порядке.*

В четвертой главе кратко анализируется тот факт, что оказывая воздействие на внешнюю среду человек изменяет и свою собственную природу. Автор подчеркивает, что опыт РНР доказывает, *что только социализм и коммунизм могут ускорить преобразование самого человека, открыть неограниченные пути для многостороннего и гармоничного развития человеческой личности.* Автор подвергает критике некоторые положения буржуазных социологов и реформистов, которые пытаются фальсифицировать отношения между человеком и природой, объясняя их с точки зрения механического детерминизма.

Успехи, достигнутые румынским народом под руководством партии в первые три года шестилетки, её досрочное выполнение и перевыполнение являются важными звеньями в борьбе за всё большее овладение силами природы на настоящем этапе —этапе завершения строительства социализма.

LE PROGRÈS TECHNIQUE AU COURS DE L'ÉTAPE D'ACHÈVEMENT DE LA CONSTRUCTION DU SOCIALISME DANS LA R. P. ROUMAINE ET LA LUTTE POUR DOMINER LES FORCES DE LA NATURE

RÉSUMÉ

Le premier chapitre de l'article met en évidence le fait que la révolution technique-scientifique contemporaine représente *un grand tournant dans les relations de l'homme avec la nature.* Les nouvelles forces de production, fondées sur la science et la technique modernes, ne créent que *la possibilité* d'étendre davantage la domination sur les forces de la nature ; mais la transformation de cette possibilité en *réalité* dépend du contenu des rapports sociaux de production.

La pratique montre que *les hommes deviennent maîtres de la nature seulement lorsqu'ils deviennent les maîtres de leur propre vie sociale et dans la mesure qu'ils le deviennent—c'est-a-dire uniquement dans le socialisme.*

Le levier immédiat à l'aide duquel la société étend sa domination sur les objets et sur les forces de la nature est la technique. A la lumière de cette idée, l'auteur analyse, dans le deuxième chapitre, les directions principales dans lesquelles se réalise le progrès technique au cours de l'étape d'achèvement de l'édification du socialisme. A partir de la base durable des rapports de production socialistes, la République Populaire Roumaine a réalisé un bond qualitatif géant dans la création d'une technique moderne, ce qui lui permet d'intervenir plus activement dans l'échange de substances entre l'homme et la nature et de diriger ce processus dans une plus grande mesure. Les outils de production—résultat de la domination de la nature par l'homme — constituent en même temps les instruments de cette transformation, sur un échelon toujours plus élevé. Il est souligné également que *la réalisation d'une concordance entre les rapports de production socialistes et le niveau et le caractère des forces de production dans l'économie tout entière, comme suite à l'achèvement de la collectivisation, crée de nouvelles conditions pour le développement rapide et multilatéral du progrès technique, et, partant, pour l'extension et le renforcement de la domination sur les forces de la nature.*

Le troisième chapitre est dédié à l'accroissement considérable de l'exploitation des ressources naturelles et à l'utilisation multilatérale, au niveau de la technique mondiale, des immenses richesses de la République Populaire Roumaine. L'accent est mis sur les aspects qui reflètent *la politique conséquente du Parti Ouvrier Roumain de valorisation* supérieure *des ressources naturelles.* Dans ce processus de valorisation supérieure des ressources naturelles, de grandes transformations ont lieu dans les objets de la nature. La nature elle-même est renouvelée et mise au service de l'homme, à un niveau qualitativement supérieur. Dans ce sens, une des préoccupations centrales du parti et du gouvernement est

constituée par les améliorations foncières. L'auteur souligne que la transformation, sur une échelle toujours plus grande, des forces aveugles de la nature s'effectue dans la République Populaire Roumaine d'une manière *rationnelle, consciente, planifiée.*

Dans le quatrième chapitre, l'auteur fait une brève analyse du fait qu'en actionnant sur la nature extérieure, l'homme modifie sa propre nature. Il souligne que l'expérience de la République Populaire Roumaine démontre que *seulement le socialisme et le communisme peuvent accélérer la transformation de l'homme, et ouvrir des voies illimitées au développement multilatéral et harmonieux de la personnalité humaine.* L'auteur combat certaines thèses des sociologues et réformistes, qui essayent de falsifier les rapports de l'homme et de la nature dans le sens du déterminisme mécaniciste.

Les succès remportés par le peuple roumain sous la direction du parti, au cours des trois premières années du plan de six ans, la réalisation avant terme de ce plan et son dépassement représentent des moments importants dans la lutte pour maîtriser toujours davantage les forces de la nature au cours de l'étape actuelle — étape de l'achèvement de l'édification du socialisme.

ÎNTĂRIREA DISCIPLINEI ÎN MUNCĂ ȘI LUPTA DINTRE NOU ȘI VECHI

DE

GH. BERESCU

Lupta dintre nou și vechi este o lege generală a progresului social, o expresie a legii universale a unității și luptei contrariilor. Legea luptei dintre nou și vechi guvernează dezvoltarea socială pe toate treptele ei, în toate sferele și procesele. În acest sens, și procesul formării și dezvoltării conștiinței socialiste, al dezvoltării atitudinii socialiste față de muncă, al statornicirii și întăririi noii discipline în muncă, se supune acțiunii luptei noului cu vechiul.

Categoriile de nou și vechi sînt însă mobile. Raporturile între ele, conținutul lor, se modifică permanent, în funcție de schimbările intervenite în existența socială, care se reflectă în conștiința socială.

Modificarea raporturilor dintre nou și vechi nu afectează caracterul lor obiectiv de raporturi esențiale și nici funcția relativ *constantă* a acestor categorii. *Noul* exprimă întotdeauna *tendința progresivă* a dezvoltării și o stimulează, în timp ce *vechiul* reprezintă tendința *regresivă*, conservatoare, care se opune dezvoltării, avînd un rol de frînă a progresului. În acest sens, pe planul dezvoltării conștiinței și comportării, în prezent în țara noastră sînt noi acele idei, concepții, atitudini, deprinderi, sentimente și stări de spirit care reflectă tendințele legice progresive ale desăvîrșirii construcției socialiste și stimulează realizarea cerințelor acestui proces. Vechiul cu cel mai mare rol negativ pe planul conștiinței îl constituie înrîuririle educației burgheze din trecut stimulate și de existența lumii capitaliste din afară. În prezent, în țara noastră, rămășițele și influențele burgheze din conștiința oamenilor nu mai sînt generate pe plan intern de o bază economică și politică, și ca atare, existența lor se restrînge tot mai mult și pe plan ideologic. În R.P.R., socialismul a învins deplin și definitiv la orașe și sate, iar clasele exploatatoare au fost lichidate. În acest proces istoric al creării bazei economice a socialismului, în lupta oamenilor pentru muncii traducerea în viață a politicii partidului, ideologia marxistă a fost însușită de masele largi, a apărut un om nou, cu o conștiință

socialistă, cu o nouă atitudine față de muncă, s-au dezvoltat noi relații între cei ce muncesc, s-a înfăptuit unitatea morală, politică și ideologică a poporului în jurul partidului. Pe această bază, în etapa actuală se lărgește ofensiva de masă a noului.

Restrîngerea bazei și posibilităților de existență pe plan politic și economic a rămășițelor vechii orînduiri conferă domeniului ideologic rolul de arenă principală, deși nu exclusivă, a luptei de clasă. „*În prezent* — sublinia tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej în raportul la Congresul al III-lea al P.M.R. —, *activitatea ideologică, munca de lichidare a înrîuririlor educației burgheze din conștiința oamenilor este tărîmul principal al luptei de clasă, al luptei dintre vechi și nou.* De aici rezultă necesitatea consecvenței și fermității în combaterea concepțiilor ideologice străine, unele — moștenire a trecutului, altele — reflectare a influențelor lumii capitaliste"[1].

Această teză reflectă într-o expresie științifică și coordonatele de bază ale dialecticii luptei dintre nou și vechi în dezvoltarea conștiinței socialiste în etapa actuală. Ea dezvăluie însemnătatea luptei pentru lichidarea înrîuririlor educației burgheze și, totodată, 1) însemnătatea sa *teoretică* în ceea ce privește distingerea fenomenelor luptei de clasă de alte aspecte ale luptei dintre nou și vechi, a analizei dialectice a acestor raporturi, ca și 2) însemnătatea *practică* a acestei teze în munca ideologică educativă desfășurată de organele și organizațiile de partid în educarea maselor. Întrucît tărîmul principal al luptei de clasă, al luptei dintre nou și vechi, este domeniul ideologic, înseamnă că victoriile noului și lichidarea vechiului pe acest plan contribuie la accelerarea ritmului dezvoltării și în celelalte sfere ale vieții sociale. Cu cît este mai dezvoltată conștiința socialistă a oamenilor muncii, cu cît înrîuririle educației vechi sînt lichidate, cu atît crește participarea celor ce muncesc la îndeplinirea sarcinilor desăvîrșirii construcției socialiste și, cu atît mai rapid sînt realizate și depășite planurile economice și culturale.

Activitatea de producție, relațiile în cadrul acestei activități, atitudinea față de acestea constituie sfera principală care determină și față de care se raportează ceea ce este nou sau vechi în conștiința oamenilor muncii. Partidul pune în centrul activității sale educative *educația prin muncă*, tocmai pentru că relațiile de producție socialiste implică și determină valorificarea celor mai complexe trăsături politice-morale și spirituale ale oamenilor. Victoria noului în conștiința oamenilor muncii în legătură cu procesul principal al creației lor, munca, este o condiție de bază a grăbirii ritmului desăvîrșirii construcției socialiste. De triumful noului în legătură cu activitatea de producție depinde în bună măsură victoria sa și pe celelalte planuri ale vieții sociale.

Una dintre laturile rolului conducător și îndrumător al partidului este orientarea științifică, antrenarea oamenilor muncii în vederea creării acelor condiții obiective care duc la înnoirea și dezvoltarea continuă a existenței sociale, factor obiectiv fundamental al dezvoltării conștiinței sociale. Totodată, prin activitatea sa ideologică și culturală, prin folo-

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport la cel de-al III-lea Congres al Partidului Muncitoresc Romîn*, București, Edit. politică, 1960, p. 103.

sirea mijloacelor cultural-educative statale şi obşteşti, partidul face ca reflectarea existenţei sociale în conştiinţa socială să se desfăşoare nu în mod spontan, ci conştient, urmărind generalizarea noului, ofensiva sa continuă.

★

Relaţiile socialiste de producţie, în care muncitorul e stăpîn pe mijloacele de producţie şi participă activ la organizarea producţiei, la conducerea ei, contribuie la crearea unei înţelegeri conştiente a însemnătăţii muncii, la formarea unei atitudini creatoare faţă de muncă, a unei discipline liber consimţite. Aşa cum arăta Lenin, în socialism nu disciplina bîtei ca în sclavagism şi feudalism, nu disciplina foamei ca în capitalism, ci disciplina oamenilor liberi, uniţi şi conştienţi constituie izvorul unei forme noi, superioare, de organizare a muncii, a unei noi discipline.

Disciplina socialistă a muncii este expresia noilor relaţii socialiste de producţie, se dezvoltă o dată cu acestea şi contribuie la rîndul ei la dezvoltarea lor. De aceea a analiza noul şi vechiul în problema respectării normelor disciplinei socialiste înseamnă:

În primul rînd a vedea că atitudinea nouă faţă de muncă se manifestă *în contribuţia activă la dezvoltarea proprietăţii obşteşti, în îndeplinirea şi depăşirea sarcinilor de producţie la un nivel calitativ superior.* Latura cea mai profundă care atestă faptul că disciplina socialistă a clasei muncitoare este *un fenomen de masă* o constituie realizarea şi depăşirea zi de zi şi an de an a sarcinilor sale fundamentale de producţie.

Producţia industrială a fost în 1961 cu 392% mai mare ca în 1950, iar în ramura construcţiilor de maşini şi a prelucrării metalelor cu 700%. Ritmul mediu anual de creştere a producţiei industriale globale a fost între anii 1951 şi 1961 de 13,2%, iar în grupa A de 15,1%; în cadrul acesteia din urmă, ramura construcţiei de maşini şi prelucrarea metalelor a cunoscut un ritm mediu anual de creştere de 19,4%[1].

Aceste date arată că clasa muncitoare face dovada unui înalt spirit de responsabilitate în îndeplinirea obiectivelor de bază ale construcţiei socialiste, dovada unei înalte discipline izvorîte din devotamentul ei faţă de socialism, din atitudinea sa nouă faţă de muncă.

Un rol important în dezvoltarea conştiinţei socialiste şi în îndeplinirea sarcinilor activităţii de producţie l-au avut dezvoltarea pregătirii ideologice, culturale, tehnice-ştiinţifice şi economice a muncitorilor. Această pregătire în continuă dezvoltare a contribuit într-un mod hotărîtor şi la dezvoltarea unei noi atitudini în muncă, a disciplinei socialiste şi a elementelor sale noi, fără de care nu s-ar fi putut valorifica potenţele relaţiilor socialiste şi ale muncii în cadrul acestora. Transformarea mişcării pentru realizarea de produse la un nivel calitativ superior într-o mişcare de masă nu ar fi fost de asemenea posibilă înainte ca disciplina socialistă a muncii să nu se fi dezvoltat corespunzător acestor cerinţe ale luptei pentru calitate.

---

[1] Date din *Breviarul statistic al R.P.R.*, 1962.

Totodată, abaterea de la cerințele îndeplinirii planului și ale sarcinilor de producție înseamnă o abatere de la cerințele fundamentale ale disciplinei, o formă a vechiului în atitudinea față de muncă.

În al doilea rînd, însușirea noului în ceea ce privește disciplina socialistă a muncii înseamnă: a) contribuția activă la *respectarea și întărirea relațiilor de colaborare și întrajutorare socialistă*; b) *participarea creatoare la conducerea și organizarea producției*; c) *respectarea neabătută a normelor și principiilor socialiste de retribuție*, participarea activă la viața și frămîntările colectivului de muncă. Faptele cele mai elocvente care atestă ofensiva noului în acest sens rezultă din dezvoltarea întrecerilor socialiste, a consfătuirilor de producție, a mișcării de inovații și raționalizări, a creșterii volumului de propuneri privind îmbunătățirea activității de producție. În etapa actuală, numărul participanților la întrecerea socialistă a crescut, pe țară, de la 1 166 793 în 1959 la 1 456 065 în 1961. Dacă privim creșterea participanților la întrecerea socialistă — de pildă, în trei mari uzine din capitală: „Semănătoarea", „Grivița roșie", și „23 August"[1] —, observăm că la „Semănătoarea" procentul muncitorilor antrenați în întrecerea socialistă a crescut de la 60% în 1959 la 96% în 1961, la „Grivița roșie" de la 72—75% în 1959 la 80% în 1961, iar la „23 August" de la 54% în 1959 la 62% în 1961.

În ce privește modalitatea de îndeplinire în mod conștiincios și creator al funcțiilor de conducere și organizare a producției, acest fapt rezultă atît din dezvoltarea întrecerilor, cît și din creșterea numărului de propuneri și inițiative — elaborate în consfătuirile de producție, cu prilejul dezbaterii cifrelor de plan, al încheierii contractelor colective de muncă — din creșterea numărului de muncitori inovatori și raționalizatori etc.[2].

Din cele spuse rezultă că în procesul luptei și al muncii eroice a clasei muncitoare de construire a societății socialiste se formează și se dezvoltă cele mai înaintate trăsături de conștiință și comportare. Este îndeobște cunoscut faptul că proletariatul industrial, clasa muncitoare în genere, atinge un grad de organizare și disciplină calitativ superior față de alte clase și pături sociale.

Prin modul său de muncă și de viață, clasa muncitoare se caracterizează prin unitate de voință și de acțiune, prin devotament față de socialism, printr-un înalt nivel de organizare și disciplină, fapt care-i asigură atît capacitatea sporită de luptă împotriva burgheziei cît și capacitatea de a uni, de a organiza, conduce și educa celelalte clase și pături sociale ale oamenilor muncii.

Aceste trăsături se dezvoltă în procesul luptei pentru înfăptuirea revoluției și al construcției socialiste.

---

[1] Aceste trei întreprinderi au constituit, în anii 1961—1962, obiectivul unor cercetări desfășurate de colectivul secției de mterialism-istoric din cadrul Institutului de filozofie al Academiei R.P.R., în legătură cu procesul dezvoltării conștiinței socialiste a clasei muncitoare. La unele date obținute în cursul cercetării se referă și prezentul articol.

[2] În întreaga țară, numărul propunerilor elaborate în consfătuirile de producție a crescut de la 228 554 în 1958 la 304 945 în 1961, iar numărul muncitorilor inovatori de la 29 286 în 1959 la 35 086 în 1961.

În socialism, datorită creării și dezvoltării relațiilor de producție socialiste se dezvoltă pe un plan superior și în proporții de masă o nouă disciplină muncitorească — disciplina socialistă.

Baza superioară a dezvoltării disciplinei socialiste generată de socialism, a ridicat și ridică pe o treaptă mai înaltă devotamentul față de socialism al clasei muncitoare, atitudinea nouă socialistă față de muncă și față de bunul obștesc, participarea sa în proporții de masă și în primele rînduri la traducerea în viață a politicii partidului, la realizarea obiectivelor construcției socialiste.

În etapa actuală aceste trăsături se dezvoltă și mai mult. Datele citate mai sus oglindesc materializarea acestor noi trăsături în fapte care arată laturi de cea mai mare importanță ale însușirii de către clasa muncitoare a noilor cerințe ale disciplinei, continua dezvoltare a trăsăturilor ei de conștiință și comportare. Laturile vechiului la care ne vom referi, au un caracter izolat, ele nu sînt trăsături specifice ale clasei muncitoare din societatea noastră constituind *rămășițe* ale educației burgheze în conștiința unor oameni.

Un aspect al înțelegerii profunde a cerințelor de fond ale disciplinei de către clasa muncitoare în etapa actuală îl constituie mișcarea de masă pentru realizarea cerințelor ridicării calității produselor. Această înțelegere se reflectă în zecile de inițiative menite să solicite fiecărui om al muncii o disciplină liberă, înțeleasă, conștientă și activă.

La Uzinele „23 August" a luat o mare extindere inițiativa planurilor personale de ridicare a calității produselor. În 1961, peste 2 000 de muncitori din această uzină și-au întocmit asemenea planuri. Acest lucru a contribuit atît la realizarea și depășirea planurilor de producție ale uzinei, cît și la reducerea procentului de rebut în anul 1961 cu aproape 19% față 1960[1]. În unele secții și ateliere, ca, de exemplu, atelierul „Neferoase", procentul de rebut a fost redus în 1961 cu 40% față de 1960[2].

Rezultatele bune în muncă, existente în fiecare întreprindere și în fiecare colectiv, se datoresc într-o mare măsură faptului că noile sarcini au devenit o cerință interioară, o cauză *personală* a marii majorități a muncitorilor. Cît de bine se reflectă acest fapt în inițiativa muncitorilor de la linia tehnologică nr. 5 a Uzinei „Semănătoarea", intitulată : „Controlorul nostru este conștiința"[3], prin care fiecare muncitor devine într-un anumit fel propriul său controlor de calitate, răspunzător în fața sa și în fața colectivului de calitatea muncii sale ! Această inițiativă are obiective precis formulate, printre care și execuția ireproșabilă a pieselor, fără defecte, lupta împotriva risipei, realizarea de economii, acordarea de ajutor celorlalți, ridicarea calificării, gospodărirea chibzuită a bunurilor obștești etc. și se bazează pe nivelul de conștiință al muncitorilor, pe convingerea că îndeplinirea planurilor și a sarcinilor activității de producție mereu sporite, stă în puterea minții și a brațelor lor. Acest fapt este confirmat

---

[1] Din *Darea de seamă a Conferinței de alegeri a Comitetului P.M.R. de la Uzina „23 August"*.

[2] Din *Darea de seamă a Conferinței sindicale de alegeri din secția „Turnătorie oțel"*.

[3] Vezi gazeta „Semănătoarea" nr. 179.

de extinderea rapidă a inițiativei sus-amintite, care a fost însușită de o serie de alte brigăzi din atelierele de preparat, de subansamblare, montaj, întreținere, rodaj etc., care și ele au livrat piese fără defecte, au realizat economii, au acordat o importanță sporită ridicării calificării, cunoașterii cerințelor calității[1].

În aceste inițiative se vădesc elemente noi și tendințe noi în conștiința și comportarea muncitorilor, în strînsă legătură cu cerințele activității de muncă. Una dintre aceste cerințe este trecerea treptată a unor însemnate funcții organizatorice și administrative de producție în seama colectivelor de muncitori, ca urmare a creșterii răspunderii lor personale și a gradului lor de conștiinciozitate. Controlul personal, care asigură înaintea controlului oficial respectarea noilor cerințe ale muncii, este expresia unui înalt nivel de disciplină, a unei noi atitudini față de muncă a muncitorilor.

În raport cu cerințele actuale, au luat o mare dezvoltare formele colective de muncă. Colectivul devine cel mai bun educator, capabil de a remedia lipsurile, de a crea condiții optime pentru afirmarea inițiativelor și talentelor. Echipele, brigăzile și alte forme ale muncii colective tind să cuprindă mereu mai mulți muncitori. Acest fapt are o mare însemnătate din punctul de vedere al disciplinei în muncă. Înseamnă că mereu mai mulți muncitori se află în fața cerinței de a respecta regulile muncii colective, de a se purta disciplinat, cu un simț de răspundere sporit, incumbat de dezvoltarea relațiilor de muncă în colectiv, de obținere a unor cît mai bune rezultate.

Această disciplină nu se referă numai la respectarea orelor de sosire și plecare din fabrică, ci a tuturor cerințelor impuse de activitatea de producție, de buna ei desfășurare, în așa fel încît planul să fie realizat și depășit, colaborarea și întrajutorarea între muncitori să decurgă fără perturbări, să nu se irosească timpul de muncă, să se înlăture orice urmă a muncii dezorganizate, fuga după munca ușoară ș.a.

Tehnica modernă impune de asemenea nu numai un nivel ridicat de calificare, ci și respectarea unor noi cerințe ale muncii, pentru a putea realiza o calitate superioară a produselor.

Privită sub unghiul de vedere al luptei dintre nou și vechi, problema disciplinei în muncă apare ca un ecran pe care se proiectează o seamă de factori importanți ai noului și vechiului, pe planul conștiinței.

Disciplină înseamnă nu numai punctualitatea, nu numai îndeplinirea normei, nu numai „lipsa de chiul", nu numai respectarea dispozițiilor generale ale locului de muncă. Acestea sînt, desigur, elemente importante ale disciplinei, condiții fără de care ea nu este posibilă. Fără acestea nu putem vorbi nici de noile elemente ale disciplinei. Dar, în condițiile actuale, la toate acestea se adaugă ceva în plus, ceva care solicită și pe planul conștiinței noi atitudini, noi norme de comportare. A fi disciplinat înseamnă, în fond, a munci astfel, încît să realizezi cerințele majore ale progresului determinate de etapa actuală. Desigur că fără respectarea normelor de comportare, fără punctualitate, fără spirit de organizare nu pot fi realizate nici produse de calitate. Îndeplinirea normei de muncă

[1] Vezi și gazeta „Semănătoarea" nr. 182.

are de asemenea o importanţă hotărîtoare şi caracterizează în bună măsură nivelul de disciplină a unui muncitor. Dar normele de muncă se învechesc. Ele trebuie înlocuite conform cerinţelor *actuale* ale tehnicii noi şi ale organizării socialiste a activităţii productive. Pentru a realiza produse de calitate nu sînt suficiente numai regulile simple ale disciplinei plus materie primă şi condiţii tehnice. Se cere mai mult şi în primul rînd lupta pentru respectarea *tuturor* cerinţelor izvorîte din sarcinile activităţii de producţie, lupta pentru găsirea permanentă a acelor posibilităţi care să ducă la depăşirea normelor, la îmbunătăţirea permanentă a calităţii produselor. Aceste probleme cuprind o arie mai largă decît aceea a disciplinei. Dar, totodată, disciplina este necesară, în noile ei elemente, pentru a susţine extinderea procedeelor înaintate în rîndurile tuturor oamenilor muncii. În plus, cerinţele actuale impun disciplinei noi trăsături subiective, ca respectarea noilor metode de muncă, aplicarea tehnologiei moderne şi ridicarea nivelului de calificare şi colaborarea în muncă în raport cu aceste cerinţe, lupta neîmpăcată cu rutina, cu pasivitatea, cu munca de mîntuială, cu formalismul şi spiritul anarhic.

Laturile înaintate ale activităţii şi conştiinţei muncitorilor s-au dezvoltat şi se dezvoltă în luptă permanentă cu atitudinile pasive, conservatoare, individualiste, în luptă cu atitudinile înapoiate care duc la încălcarea normelor de muncă, la irosirea timpului, cu indisciplina sub toate formele ei. Formele de indisciplină—ca absenţele nemotivate, munca de mîntuială, provocarea de certuri, neglijenţe etc. — constituie o frînă nu numai în dezvoltarea activităţii de producţie, ci şi în dezvoltarea conştiinţei şi comportării socialiste a acelor oameni ai muncii care sînt încă, în unele privinţe, „prizonieri" ai rămăşiţelor vechiului.

În cercetarea efectuată la cele trei întreprinderi din capitală am urmărit reliefarea *cauzelor* şi *consecinţelor* unor forme mai caracteristice de indisciplină, pornind de la datele existente în arhivele consiliilor de judecată. Imaginea despre aceste fenomene a fost întregită de cunoaşterea şi studierea unor referate de analiză în acest sens, de studierea presei de uzină, de convorbirile cu muncitorii, cu membrii unor comitete de partid şi ai unor comitete sindicale şi U.T.M. etc. Trebuie precizat că, deşi ponderea unor fenomene de indisciplină (absenţe nemotivate, întîrzieri, irosirea timpului de muncă, dezinteres faţă de muncă, neglijenţă, refuzul de a îndeplini sarcinile de muncă, certuri, lipsă de respect faţă de tovarăşii de muncă etc.), este mai mare faţă de alte abateri, totuşi ele nu depăşesc un procent mediu de 2—3% din totalul muncitorilor. Există şi ateliere sau brigăzi în care fenomenele de indisciplină au fost aproape complet reduse şi lichidate. (Brigada de la „Atelierul de sculărie" al Uzinelor „Grivița roşie" sau brigada de la atelierul „Neferoase" al secţiei „Turnătorie-oţel" de la Uzinele „23 August" etc.)

Înainte de a analiza laturile concrete ale luptei pentru întărirea disciplinei în muncă, este necesar să precizăm că afirmaţia referitoare la ponderea relativ mare a fenomenelor de indisciplină în raport cu alte abateri se bazează pe constatarea că, deşi în scădere, majoritatea cazurilor dezbătute în consiliile de judecată se referă la diverse forme de indisciplină. În acelaşi timp, majoritatea sancţiunilor pe linie administrativă sînt date

pentru acte de indisciplină, după cum majoritatea aspectelor *negative* dezbătute în adunările sindicale, U.T.M., în gazetele de perete şi de uzină, privesc în cea mai mare măsură abaterile de la disciplină.

Dinamica abaterilor soluţionate de către consiliile de judecată din cele trei uzine atestă ponderea mai mare a cazurilor de indisciplină (faţă de totalul abaterilor), aşa cum rezultă din tabela de mai jos :

Tabela nr. 1

Ponderea cazurilor de indisciplină faţă de totalul abaterilor (consiliile de judecată)

Uzina	Anul	Totalul abaterilor	Cazurile de indisciplină
„23 AUGUST"	1959	59	25
	1960	29	23
	1961	29	25
	1962*	15	13
„SEMĂNĂTOAREA"	1959	26	17
	1960	16	10
	1961	19	11
	1962	14	10
„GRIVIŢA ROŞIE"	1960**	47	33
	1961**	31	28

* Date pe 9 luni.

** Pentru ceilalţi ani nu avem date complete.

Din datele prezentate rezultă, în primul rînd, că există o tendinţă generală de scădere atît a cazurilor de abateri cît şi a celor de indisciplină. Totodată, se observă o creştere *relativă* a ponderii fenomenelor de indisciplină faţă de celelalte abateri cu caracter mai grav, cum ar fi furtul, huliganismul, beţia şi lovirile, care s-au redus considerabil. Acest lucru apare deosebit de evident la secţia „Turnătorie" a Uzinelor „Griviţa roşie", unde se constată următoarea dinamică a cazurilor de abateri soluţionate de către consiliul de judecată : în 1960, 17 de indisciplină din totalul de 20 ; în 1961, 15 de indisciplină din 17 ; în 1962 (9 luni), 9 cazuri de indisciplină[1]. Sancţiunile pe linie administrativă date pentru abaterile de la disciplină au scăzut de asemenea foarte mult. În unele secţii — ca, de pildă, secţia „Turnătorie-oţel" a Uzinei „Griviţa roşie", secţia a VI-a de la „Semănătoarea" etc. — nici nu se mai aplică asemenea sancţiuni, cazurile rezolvîndu-se prin metode educative, de convingere.

Absenţele nemotivate, întîrzierile, chiulul etc. nu reprezintă numai abateri întîmplătoare şi accidentale, ci sînt mai ales expresia unor mentalităţi învechite, expresia unor rămăşiţe ale moralei burgheze, ale ridicării intereselor personale mai presus decît cele generale. Ele frînează realizările şi trag înapoi factorii progresului. Prin aceasta se explică faptul că, în fiecare brigadă, echipă, colectiv etc., aceste manifestări sînt sancţionate în primul rînd din punct de vedere moral, de către colectivele de oameni

[1] Termenul de indisciplină este folosit în sens de încălcare a regulilor de muncă şi de convieţuire în întreprindere. Ele se referă, aşadar, la o sferă largă de probleme care, firește, se deosebesc între ele şi au, aşa cum am văzut, denumiri specifice.

ai muncii, care pun de fiecare dată în discuţii astfel de abateri, le combat, iau măsuri de educare a celor ce sînt tributari unor astfel de rămăşite ale vechiului. Munca educativă desfăşurată de către opinia publică explică în mare măsură scăderea considerabilă, în etapa actuală, a procentului de absenţe nemotivate şi întîrzieri în rîndurile muncitorilor. Astfel, la Uzinele „23 August", de pildă, absenţele nemotivate au scăzut în 1961, faţă de 1960, cu 23%, iar faţă de 1959, de la 1,17% la 0,74%. La „Griviţa roşie", în 1961, procentul de absenţe a fost mai mic cu 19,3% faţă de 1959. Dacă ne referim numai la muncitorii acestei uzine (în raport cu totalul personalului, ore efectiv lucrate), absenţele nemotivate au scăzut de la 0,16% în 1959 la 0,13% în 1961. La Uzinele „Semănătoarea", procentul de absenţe a variat în perioada amintită în procente care nu depăşesc 0,75%.

Problema este de a vedea ce *factori* duc la înlăturarea abaterilor de la disciplină, a atitudinilor greşite în muncă şi în comportarea unor oameni, care sînt *metodele* cele mai eficiente pentru lichidarea unor *cauze* ale indisciplinei.

În procesul de întărire a disciplinei în muncă şi a combaterii indisciplinei, un rol important îl au înseşi relaţiile de producţie, activitatea în vederea îndeplinirii sarcinilor de producţie, participarea la întrecerea socialistă, la organizarea şi conducerea producţiei. Totodată, pe aceste baze acţionează importante pîrghii educative folosite de organizaţiile de partid, sindicale, U.T.M., de conducere a întreprinderilor. Acestea sînt dezbaterile din adunările de analiză a modului de îndeplinire a sarcinilor sau a activităţii de producţie, critica lipsurilor, premierile şi evidenţierele pentru îndeplinirea şi depăşirea sarcinilor de plan, stimularea morală, aplicarea unor sancţiuni pentru abateri de natură mai gravă etc. În acelaşi timp, organizaţiile de partid (şi, sub îndrumarea lor, sindicatele şi organizaţiile U.T.M.) desfăşoară o muncă politică zi de zi, în vederea educării oamenilor muncii în spiritul disciplinei socialiste, a cunoaşterii şi respectării noilor sale cerinţe, folosind în acest scop mijloacele propagandei şi agitaţiei, presa, gazetele de uzină şi de perete, vitrina cu rebuturi, posturile U.T.M. de control, staţiile de radioficare.

Acestor pîrghii educative de bază li se adaugă metodele de antrenare a opiniei publice a colectivului în dezbaterea şi combaterea încălcărilor disciplinei socialiste a muncii. Adunările de partid, sindicale, U.T.M., consfătuirile de producţie, şedinţele brigăzii de producţie exercită în acest sens o funcţie importantă : antrenarea maselor la combaterea încălcărilor, prevenirea abaterilor.

Acţiunea acestor importante pîrghii duce la scăderea numărului de abateri de la disciplina muncii.

★

În strînsă legătură cu mijloacele sus-menţionate, un rol important în combaterea fenomenelor de natură să slăbească respectul faţă de regulile de disciplină îl au consiliile de judecată — unul din mijloacele de acţiune folosite în procesul de întărire a disciplinei în muncă, de combatere a încălcărilor cu caracter mai grav de la disciplina muncii, de prevenire şi de educare a colectivelor de oameni ai muncii.

Consiliile de judecată sînt instituții specifice dreptului socialist, expresie a democratismului socialist. Consiliile de judecată antrenează masele de oameni ai muncii la apărarea ordinii și regulilor de conviețuire socialistă, la întărirea disciplinei în muncă, fiind o „formă obștească de influențare, de educare a celor ce încalcă normele vieții sociale"[1]. Faptul că au fost lichidate cauzele care generau încălcări, că a scăzut gradul de periculozitate socială a acestora permite înlocuirea treptată a răspunderii penale (pentru unele fapte care nu constituie infracțiuni) cu sancțiuni mai puțin grave date de aceste consilii. Prin atribuțiile lor, consiliile de judecată contribuie la lichidarea unor manifestări care sînt expresii ale rămășițelor educației burgheze în conștiința unor oameni ai muncii. Ele îmbină măsurile educative cu cele coercitive, aplicînd sancțiuni materiale și morale, căutînd să antreneze masele la judecarea abaterilor constatate, să prevină repetarea lor.

Activitatea consiliilor de judecată se înscrie în ansamblul de mijloace ale opiniei publice, care capătă un rol crescînd în etapa actuală prin participarea largă a maselor, sub conducerea partidului, la îndeplinirea unor atribuții de mare importanță ale activității educative.

„Partidul nostru — a arătat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la Congresul al III-lea al P.M.R. — desfășoară o intensă activitate pentru dezvoltarea conștiinței socialiste și a noilor trăsături de comportare a oamenilor, pentru plămădirea omului nou, membru demn al societății socialiste. Capătă o însemnătate tot mai mare judecata opiniei publice, a colectivității, formele obștești de influențare a celor ce încalcă normele vieții sociale, de combatere a manifestărilor nesănătoase ale unor elemente înapoiate ale societății" [2].

Consiliile de judecată constituie un instrument al activității colectivității. Cu sprijinul sindicatelor, ele antrenează masele celor ce muncesc la analiza și sancționarea „manifestărilor de natură să slăbească respectul față de regulile de disciplină ce trebuie să existe la locul de muncă și orice alte fapte contrare intereselor celor ce muncesc și rînduielilor stabilite prin organele statului democrat-popular, fapte ce nu constituie infracțiuni" [3], precum și sustragerile din avutul obștesc (care nu depășesc suma de 200 de lei), insultele și lovirile fără vătămare a integrității corporale etc.

Îmbinarea mijloacelor de influențare educativă, prin intermediul societății, cu cele de sancționare pe cale administrativă contribuie la lichidarea acestor racile ale vechiului. „Principalul însă — arăta N. S. Hrușciov — îl constituie educarea oamenilor" [4].

Faptul că la ședințele acestor consilii cel vinovat este judecat de tovarășii lui de muncă are o importanță deosebită pentru el și pentru întregul colectiv. „Contribuția cea mai mare în desfășurarea dezbaterilor și în educarea celor ce au greșit o aduc masele care iau parte la ședințele consiliului

[1] V. Gh. Tarhon, *Consiliile de judecată din întreprinderi și instituții*, București, Edit. științifică, 1961, p. 6.

[2] *Congresul al III-lea al P.M.R.*, București, Edit. politică, 1960, p. 87.

[3] *Decret privitor la consiliile de judecată din întreprinderi și instituții*, Edit. C.C.S., 1958, p. 3, art. 1, lit. *a*.

[4] N. S. Hrușciov, *Expunere la plenara C. C. al P.C.U.S., din ianuarie 1961* (citat după revista „Kommunist", 1961, nr. 3).

de judecată. Participînd activ la dezbateri, oamenii muncii critică aspru pe cei vinovaţi, fac propuneri referitoare la măsurile ce trebuie luate pentru întărirea disciplinei în muncă şi a pazei avutului obşesc, creînd o însufleţită stare de spirit, în care se combat şi se condamnă încălcările normelor socialiste de conduită morală" [1]. Munca educativă desfăşurată în sprijinul activităţii consiliilor de judecată, antrenarea maselor la aceste dezbateri îşi concretizează rezultatele în scăderea abaterilor, fapt dovedit ca *tendinţă* atît de datele pe întreaga ţară, cît şi de cele din întreprinderile studiate.

Astfel, în întreaga ţară, procentul cazurilor înregistrate în consiliile de judecată au scăzut în 1961, faţă de 1959, cu aproape 20%. Faptul că abaterile sînt puse în discuţia întregului colectiv face ca şi ceilalţi care participă să fie preveniţi în acest sens. În consiliile de judecată din întreprinderi, de regulă, pe lîngă cei cîţiva muncitori din consiliu participă cîte 30—60 de muncitori, un colectiv întreg, care îşi spune părerea, care judecă şi condamnă asemenea abateri. Acest fapt contribuie la scăderea numărului de abateri, la lichidarea acestora. De pildă, la Uzina „Griviţa roşie", numărul cazurilor de abateri discutate în consiliul de judecată din întreprindere a scăzut de la 51, în 1958, la 31 în 1961 ; la „23 August", de la 59 în 1959 la 29 în 1961 ; la „Semănătoarea", de la 26 în 1959 la 19 în 1961 şi la 14 în 1962.

Pentru a surprinde mai convingător, *pe viu*, forţa educativă a consiliilor de judecată tovărăşească atunci cînd ele sînt folosite în mod eficient şi cînd activitatea lor se îmbină cu aceea a altor organe şi organizaţii, cu influenţa educativă permanentă şi conştient îndrumată a colectivelor de muncă, am analizat mai detaliat un număr de 10 cazuri din grupul de abateri de la disciplina muncii care au, relativ, cea mai mare frecvenţă, şi anume cele referitoare la nerespectarea cerinţelor impuse în activitatea de producţie, abaterile de la normele şi regulile socialiste de muncă şi de comportare.

Să luăm, de pildă, cauzele indisciplinei, manifestările şi metodele educative folosite în legătură cu îndreptarea abaterilor unui muncitor de 24 de ani de la atelierul de „Oţelărie" al secţiei „Turnătorie-oţel" de la Uzina „23 August".

În anul 1960, acest muncitor a avut unele abateri mai grave de la disciplină. Absenta de la muncă (îndeosebi după salariu), se certa cu tovarăşii săi, lucra după voie şi avea rezultate slabe în muncă, nu respecta dispoziţiile. Cazul a fost dezbătut în consiliul de judecată. Aici tovarăşii săi de muncă i-au analizat cauzele lipsurilor, şi anume influenţa unor moravuri din anturajul unor aşa-zişi prieteni şi din familie, atitudinea necorespunzătoare faţă de muncă, concepţiile greşite despre muncă. A fost aplicată şi o sancţiune materială pentru unele din abaterile arătate mai sus, dar în primul rînd muncitorul a fost ajutat să înţeleagă cît de greşite sînt atitudinile lui şi cît de mult frînează acestea munca sa şi a celorlalţi. A fost ajutat să-şi însuşească mai bine meseria, a fost îndrumat spre învăţămîntul politic şi sprijinit să înveţe, apoi i s-a dat şi o muncă obştească.

[1] M. Moldovanu şi Al. Zamfir, *Despre consiliile de judecată*, Edit., politică, 1962, p. 37.

Treptat, atitudinea tînărului s-a schimbat, ceea ce era vechi a fost înlăturat zi de zi prin acțiunea educativă legată de muncă, desfășurată de organizația de partid și de U.T.M. Astăzi, nu numai că el este fruntaș în muncă, dar ajută și pe alții să muncească și să învețe meseria, se poartă cuviincios, nu mai absentează.

Un muncitor de la secția a II-a a U.M.A.S. în vîrstă de 30 de ani a fost sancționat pentru indisciplină, bătaie, absențe etc., toate din cauza beției, deoarece în restul timpului muncea bine. A fost discutat în grupa sindicală pentru ca să simtă răspundere și rușine în fața colectivului și a fost ajutat să înțeleagă consecințele negative ale faptelor sale ; i s-au dat sarcini care îi solicitau atenția și a căror rezolvare îi oferea, bineînțeles, și satisfacții.

Sînt însă și cazuri cînd rezultatele muncii educative nu dau rezultate imediate și directe. Așa s-a întîmplat cu un muncitor în vîrstă de 50 de ani de la „Turnătorie-oțel" a Uzinei „23 August".

Deși colectivul l-a discutat o dată și a fost povățuit în mod răbdător să se îndrepte, deși apoi a primit sancțiuni pentru repetarea abaterilor și în special a absențelor, totuși, după cîtva timp, cînd influența colectivului scădea, abaterile reveneau. Numai ca rezultat al muncii educative pline de tact, continue și perseverente duse de colectiv, abaterile nu s-au mai repetat.

Un alt caz de indisciplină se referă la un tînăr utemist în vîrstă de 26 de ani de la atelierul de oțelărie al Uzinei „23 August". Căzut sub influența unui mediu din afara muncii viciat de morala burgheză, lucra fără interes, după primirea salariului absenta, se certa cu tovarășii de muncă, avea o comportare nedemnă pentru un muncitor. Abaterile dese l-au dus în fața consiliului de judecată, în fața tovarășilor de muncă. Ei l-au sancționat pe bună dreptate, dar l-au ajutat cu multă răbdare să înțeleagă greșelile. Apoi, unii membri de partid cu multă experiență s-au apropiat de el, l-au sfătuit, l-au ajutat să-și însușească mai bine meseria și regulile de comportare. Ulterior s-a încadrat în învățămîntul politic. Bineînțeles că nu s-a schimbat peste noapte. Treptat însă, tînărul a obținut bune rezultate în muncă și în ridicarea calificării, a dat examen și a obținut o altă categorie de salarizare ; ajungînd fruntaș în muncă, a început să ajute și pe alții, desfășurînd totodată și o muncă obștească în folosul colectivului.

Analiza cazurilor de indisciplină dezbătute în consiliile de judecată arată că, în ciuda unor diferențe, a unor modalități diferite de expresie a indisciplinei, în esență cauzele și manifestările de bază întîlnite sînt asemănătoare. Ele se datoresc îndeosebi următoarelor cauze :

a) Influențele educației burgheze, ale unei atitudini mic-burgheze, care au pătruns în conștiința unor oameni ai muncii prin mediul familial, sub influența unor oameni cu concepții înapoiate sau datorită persistenței unor racile ale trecutului cum sînt beția, trîndăvia, concepțiile mistice, racile care împiedică pe cel care le este „prizonier" de a respecta programul de muncă, sarcinile ce-i revin în activitatea de producție[1].

[1] Nu înseamnă însă că orice absență nemotivată, orice întîrziere sau orice produs rebutat sînt o expresie a rămășițelor capitaliste în conștiința oamenilor.

b) Un alt grup de cauze ale abaterilor de la disciplină se referă îndeosebi la unele slăbiciuni ale muncii educative desfășurate în organizațiile U.T.M., sindicale sau în școlile profesionale. Acest gen favorizează acțiunea celorlalte, fapt care explică situația unor abateri de la disciplină și în rîndurile tineretului.

Din cele 10 cazuri analizate, 7 se referă la abaterile de la disciplină ale unor muncitori tineri (pînă la 25 de ani). În 4 dintre acestea, cauzele erau dintre cele de mai sus, și anume folosirea nerațională a timpului liber, educația greșită în familie. Dar în alte trei cazuri avem de-a face cu tineri proveniți din școala profesională, care nu aveau o legătură strînsă cu familia și chiar dacă o aveau, aceasta exercita o influență pozitivă asupra lor. Cum se explică atunci dezinteresul acestora din urmă pentru muncă, absențele, lipsa de respect față de vîrstnici, de vreme ce colegii lor, în marea majoritate, au o comportare corespunzătoare muncitorului socialist? În acest caz, principalul factor explicativ se află în slăbiciunile muncii educative a unor profesori din școala profesională, și a organizației U.T.M. din școală și din uzină. Se observă, și nu pare întîmplător, că tocmai acei care au avut abateri de la disciplină nu participau la viața de organizație, nu aveau sarcini obștești, nu erau cuprinși în învățămîntul politic. În aceste condiții, munca educativă acționează mai puțin eficient asupra unor oameni care au cea mai mare nevoie de ea, întrucît nu sînt călîți nici în munca de uzină, nici în lupta cu greutățile întîmpinate de generațiile mai vechi.

c) Un alt grup de cauze care duc la indisciplină îl constituie poziția instabilă a unor oameni față de locul de muncă. Pînă nu de mult, din această categorie făceau parte cei mai mulți dintre muncitorii navetiști, proveniți din rîndul țărănimii. Aceștia lipseau de la muncă în unele perioade de vîrf ale muncilor agricole, frînînd astfel activitatea în fabrică. Acum, după colectivizarea completă a agriculturii, acest fenomen s-a restrîns în bună măsură, deși mai sînt încă unii oameni care nu și-au însușit normele disciplinei muncitorești.

Cauzele de indisciplină produc efectele amintite atunci cînd există slăbiciuni în munca educativă. Totodată, există și condiții de natură obiectivă, care țin de activitatea de producție, de lipsurile în desfășurarea ei. Din acest punct de vedere, condițiile care favorizează manifestările de indisciplină sînt:

a) lipsa de evidență sau evidența greșită a rezultatelor întrecerilor socialiste;

b) slăbiciuni în organizarea întrajutorării în muncă;

c) formalismul în modul de rezolvare a propunerilor privind îmbunătățirea activității în producție;

d) încălcarea principiului cointeresării materiale;

e) defecțiunile în ceea ce privește planificarea timpului de muncă, repartizarea materialelor, cooperarea cu alte secții și uzine, aprovizionarea neritmică cu materiale și materii prime etc.

Important de semnalat este faptul că, oricare ar fi cauzele care determină rămășițele vechiului în problema disciplinei, ele nu găsesc teren de extindere în ansamblu realității noastre socialiste, datorită

combativității muncitorilor față de ele. Iată cîteva cazuri de poziții combative în aceste probleme. Criticînd pe cei care au absențe nemotivate și manifestînd dorința de a-i ajuta, muncitorul R. Șerban de la secția de strungărie a Uzinei „Semănătoarea" spunea: „Fiecare este răspunzător de faptele sale. Există în același timp o responsabilitate colectivă de la care noi (membrii brigăzii—*G.B.*) nu vrem să abdicăm. Muncim toți pentru plan, sîntem uniți în idealurile noastre". Cei ce rămîn în urmă încercînd să tragă și pe alții înapoi, riscă să rămînă fără nici un rezultat, să-și piardă propriul lor prestigiu. În „Secția preparat" a aceleiași uzine — unde normele de producție în anul 1961 au fost realizate în proporție de 121,48%, unde întrecerea socialistă cuprinde pe aproape toți muncitorii, fapt care arată o întărire a disciplinei — , absențele unora au fost supuse unor aspre critici din partea colectivului. Astfel, muncitorii din grupa nr. 10 arătau într-un referat prezentat la o consfătuire de producție: „Avem multe de făcut. Trebuie creată o opinie muncitorească împotriva acelora care lipsesc nemotivat de la lucru... Nu putem tolera aceste abateri, care creează greutăți bunei desfășurări a procesului de producție".

Este o practică curentă ca muncitorii mai slab pregătiți, cu o comportare nesatisfăcătoare în muncă să fie ajutați de cei cu calificare superioară, de fruntași, de membri de partid și utemiști, care-i îndrumă, ridicîndu-i la nivelul fruntașilor. La Uzinele „23 August", de pildă, în anii 1960—1961, peste 1 700 de muncitori comuniști bine pregătiți profesional au fost repartizați în locurile cheie de muncă, pentru a ajuta la întărirea disciplinei, pentru a-i ridica pe cei rămași în urmă în ceea ce privește calificarea, pentru a ajuta la introducerea tehnicii noi și a mobiliza colectivele de muncă în buna organizare a producției și întărirea spiritului de răspundere. Acest fapt a avut rezultate pozitive în obținerea unor realizări importante în toate sectoarele de activitate.

O altă latură a ofensivei noului asupra vechiului în problemele disciplinei rezultă și din aprecierile făcute de muncitorii din brigăzi și echipe asupra acestor probleme.

În răspunsurile la întrebarea noastră: „Ce trăsături pozitive se manifestă în brigada din care faceți parte"?, din 373 de muncitori care au dat 499 de răspunsuri, 171 consideră că disciplina, atitudinea nouă față de muncă, simțul de răspundere, grija pentru îndeplinirea planului sînt trăsături dominante și exprimă ceea ce e pozitiv în relațiile și în atitudinile oamenilor. Restul de răspunsuri se referă la alte calități.

Dintr-o altă întrebare, „Ce trăsături negative se manifestă în brigada dvs.?", la care au răspuns 99 de muncitori, 61 enumeră ca aspecte negative *indisciplina*, *absențele*, *întîrzierile*.

Aceste răspunsuri, care se referă la indisciplină, au ca notă generală precizarea că aceste aspecte negative nu aparțin întregului colectiv, ci numai unora.

Din răspunsurile muncitorilor la întrebarea: „Ce-ar trebui făcut pentru înlăturarea trăsăturilor negative?", se degajă caracterul accidental al acestor trăsături în ansamblul celor pozitive, încrederea colectivului în posibilitățile de a le înlătura, ponderea măsurilor educative recomandate față de cele administrative și încrederea muncitorilor în capacitatea

organizaţiilor de partid şi obşteşti de a soluţiona asemenea lipsuri. Astfel, din cele 140 de răspunsuri la întrebarea sus-menţionată, 54,7% preconizează munca politică educativă, 40,8% ajutorul din partea colectivului, ridicarea calificării, organizarea mai bună a muncii, analiza cauzelor acestor trăsături negative etc. Numai 13,5% preconizează măsuri administrative.

Aceste aprecieri reflectă o stare de fapt, şi anume creşterea încrederii în eficacitatea măsurilor politice-educative, ca urmare a rezultatelor pozitive înregistrate pe linia prevenirii fenomenelor negative.

Atunci cînd masele de muncitori nu participă la judecată şi condamnarea diverselor abateri ivite, cînd sînt folosite cu precădere sancţiunile administrative, numărul acestor abateri scade într-un mod mult mai lent. Aşa, de pildă, la întreprinderea Gospodărire tramvaie Bucureşti şi I.R.E.B. numai un foarte mic procent de abateri au fost soluţionate în cadrul consiliului de judecată cu participarea muncitorilor, restul fiind rezolvate, pe cale administrativă. Nici în unele consilii de judecată de la Uzinele „23 August" (cum ar fi consiliul nr. 2 şi uneori şi la nr. 1), dezbaterea cazurilor de abateri nu are loc în prezenţa unui public mai larg, ci numai a membrilor consiliului, a martorilor, a celui care a greşit şi a unor delegaţi din atelier. Dar atunci cînd soluţionarea abaterilor de la disciplină se face numai în prezenţa celui în cauză, cei vinovaţi sînt, de fapt, feriţi de judecata colectivului lor de muncă.

Aceasta scade, fără îndoială, rolul educativ al opiniei publice. Este adevărat că la „23 August", ca şi la celelalte uzine, cazurile de abateri mai puţin grave sînt combătute prin celelalte forme de manifestare ale opiniei publice : adunările de partid, sindicale şi U.T.M., consfătuirile de producţie, gazetele de perete şi de uzină etc. Aceasta explică scăderea numărului de abateri. Dar consiliile de judecată îşi pot exercita şi ele un rol mai activ cu atît mai mult cu cît participarea maselor la dezbaterea şi combaterea cazurilor de încălcare este mai largă. În acest sens, în ceea ce priveşte rolul muncii educative desfăşurate de partid şi rolul dezbaterilor publice din cadrul consiliilor de judecată, este deosebit de semnificativă situaţia de la „Turnătoria de oţel" a Uzinei „Grivita Roşie". Aici, discutarea abaterilor de către întregul colectiv al secţiei, prevenirea lor prin munca educativă au dus la aceea că, în 1962, conducerea administrativă n-a mai fost nevoită să aplice sancţiuni, iar cele aplicate de către muncitori prin consiliile de judecată au scăzut la 10, faţă de 34 în 1960. De aici se vede cît de mare este efectul muncii politice-educative atunci cînd antrenează masele largi la combaterea abaterilor şi a încălcărilor normelor socialiste de conduită. Lichidarea abaterilor, a manifestărilor, concepţiilor şi atitudinilor vechi din conştiinţa şi comportarea oamenilor este pe deplin posibilă numai atunci cînd masele înseşi participă la rezolvarea acestora, fapt dovedit de majoritarea colectivelor de muncă din întreaga ţară. În mod just a scris G. Smirnov, într-un articol din „Kommunist", că „lichidarea totală a rămăşiţelor mic-burgheze din conştiinţa oamenilor este posibilă numai dacă controlul (asupra traducerii în viaţă a principiilor şi legilor socialismului) va fi efectuat de masele înseşi. Numai atunci

cînd masele însești vor combate încălcările și le vor pune capăt, societatea va putea obține lichidarea totală a acestora"[1].

Rolul colectivului în lichidarea rămășițelor educației burgheze, precum și a oricăror alte manifestări negative, crește pe măsura înaintării spre socialism și comunism. Iar capacitatea sa de a duce consecvent această luptă, ca și eficiența activității sale în lupta împotriva vechiului, depinde numai de munca educativă desfășurată de organizațiile de partid, de sindicate și de organizațiile U.T.M. Din ce în ce mai mult, ponderea principală revine activității educative, muncii de prevenire a manifestărilor negative, de înlăturare a cauzelor care favorizează persistența lor.

УКРЕПЛЕНИЕ ТРУДОВОЙ ДИСЦИПЛИНЫ И БОРЬБА МЕЖДУ НОВЫМ И СТАРЫМ

РЕЗЮМЕ

Одной из наиболее важных областей столкновения нового со старым в развитии социалистического сознания является процесс укрепления трудовой дисциплины.

В первой части данной работы выявляется *соотношение* между новым и старым, *функция* нового как стимула прогресса и функция старого как тормоза развития, *специфические черты* борьбы между новым и старым в период завершения строительства социализма в РНР. Новое в социалистической трудовой дисциплине развивается в тесной связи с деятельностью трудящихся по выполнению задач социалистического строительства, в процессе соблюдения требований, выдвигаемых социалистическими производственными отношениями, а именно: а) соблюдение требования развития общественной собственности путем выполнения и перевыполнения производственных планов; б) активный вклад в выполнение требований, обусловленных отношениями сотрудничества, трудовой и товарищеской взаимопомощи, творческим участием в организации и управлении производством; в) соблюдение социалистических норм распределения, активное участие в жизни и заботах трудового коллектива.

На основе конкретных исследований автор выявляет наступление нового в развитии черт социалистической дисциплины рабочего класса, дальнейшее развитие этих черт в связи с большими и сложными требованиями, выдвигаемыми развитием коллективных форм труда, внедрением новой техники и массовым движением за повышение качества продукции. Старое, играющее роль тормоза в развитии социалистической дисциплины, обусловлено остатками и влиянием буржуазного воспитания на сознание людей, отсталым отношением к труду. Это ведет к таким отрицательным поступкам, как бесполезная потеря рабочего

[1] G. Smirnov, *Comunismul — cauza fiecărui om sovietic*, în „Kommunist", 1961, nr. 7, p. 34.

времени, прогулы, опоздания, несоблюдение отношений сотрудничества и взаимопомощи, норм поведения на рабочем месте. Автор анализирует причины, обуславливающие наличие старого, его последствия, тенденцию к сужению сферы его проявления. В статье указываются пути и средства борьбы за ликвидацию старого. Партия воспитывает в трудящихся новые черты дисциплины, вовлекая людей в работу и воспитывая их в процессе труда путем организации социалистического соревнования, производственных совещаний, движения новаторов и рационализаторов и т.д. В то же время и идеологическая воспитательная работа, развернутая партией и общественными организациями, также воспитывает новые черты дисциплины и способствует ликвидации старого. В этом отношении важное место отводится политической учебе, печати, пропагандистской и агитаторской работе и т.д.

Во второй части статьи автор анализирует одно из средств, используемое общественностью трудового коллектива для борьбы с нарушениями дисциплины и для предупреждения этих нарушений: товарищеские суды. Они являются одним из средств борьбы с более тяжкими нарушениями социалистической дисциплины, одним из рычагов, используемых коллективами трудящихся для предупреждения и ликвидации нарушений. Товарищеские суды сочетают принудительные меры с воспитательными.

Исходя из анализа некоторых конкретных случаев, разбиравшихся на товарищеских судах предприятий «Гривица рошие», «УМАС» и «23 Августа», автор в особенности подчеркивает воспитательную роль коллектива, общественных организаций и политико-воспитательной работы.

В работе показывается, что в настоящих условиях совершенствования социалистических производственных отношений и усиления воспитательной работы, развернутой партией и коллективами трудящихся, создаются новые возможности для расширения непрерывного и все растущего наступления нового на старое во всех областях общественной жизни, ускоряется процесс роста нового и ликвидации старого, все более расширяется участие масс в осуществлении принципов социализма, в борьбе за ликвидацию проявлений отсталости в поведении и взглядах.

LE RENFORCEMENT DE LA DISCIPLINE DU TRAVAIL ET LA LUTTE ENTRE LE NOUVEAU ET L'ANCIEN

RÉSUMÉ

L'une des sphères les plus importantes où se manifeste la lutte entre le nouveau et l'ancien au cours du développement de la conscience socialiste est le processus du renforcement de la discipline du travail.

La première partie de l'article met en évidence les *rapports* entre le nouveau et l'ancien, la *fonction* du nouveau en tant que stimulent du progrès et la fonction de l'ancien en tant que frein du développement, ainsi que le *trait spécifique* de la lutte entre l'ancien et le nouveau à l'étape d'achèvement de l'édification du socialisme dans la République Populaire Roumaine. Le nouveau dans la discipline socialiste du travail se développe en étroite liaison avec l'activité menée par les masses laborieuses afin de réaliser les tâches posées par l'édification du socialisme, tout en respectant les exigences imposées par les rapports de production socialistes, à savoir : a) exigences du développement de la propriété sociale par la réalisation et par le dépassement des plans de production ; b) contribution active au respect des relations de collaboration et d'entraide dans le travail et participation à la direction et à l'organisation de la production ; c) respect des normes socialistes de rétribution, participation active à la vie et aux préoccupations du collectif de travail.

En se fondant sur un riche matériel de recherches concrètes, l'auteur présente l'offensive du nouveau dans le développement des traits caractéristiques de la discipline socialiste de la classe ouvrière, l'élévation de ces traits à un degré nouveau, en rapport avec les grandes et complexes exigences liées au développement des formes collectives de travail, de l'introduction de la technique nouvelle, du mouvement de masse pour relever la qualité des produits. L'ancien,—les restes de l'éducation bourgeoise — ne fait que freiner le développement de la discipline socialiste. Il peut mener à des manifestations négatives : insuffisante utilisation des heures de travail, absences non motivées, retards, transgression des exigences de la collaboration et de l'entraide et des normes de conduite pendant le travail. L'auteur analyse les causes de l'ancien, ses conséquences, aussi bien que la tendance de rétrecir sa sphère de manifestation. Sont indiqués les voies et les moyens de lutte pour la liquidation de l'ancien et pour le développement des traits nouveaux de la discipline. Le parti entraîne les masses au travail et les éduque dans le processus du travail par l'émulation socialiste, par les conseils de production, par le mouvement d'innovations et de rationalisations, etc. En même temps, l'activité idéologique éducative menée par le parti et par les organisations sociales contribue à la liquidation de l'ancien, en favorisant les traits nouveaux de la discipline. Un rôle important revient à cet égard à l'enseignement idéologique, à la presse, à l'activité de propagande et d'agitation, etc.

La seconde partie de l'article comprend l'analyse d'un des moyens dont peut user l'opinion publique du collectif de travail pour combattre l'indiscipline et pour prévenir les transgressions, à savoir les conseils de jugement. Ceux-ci constituent l'un des moyens institués pour combattre les formes graves de transgression de la discipline socialiste, l'un des leviers utilisés par les collectifs de travailleurs afin de prévenir et de liquider les fautes. Les conseils sont à la fois des moyens de contrainte et des moyens éducatifs.

Prenant comme point de départ l'analyse de certains cas concrets dont la solution fut donnée par les conseils de jugement des entreprises Grivița Roșie », «UMAS » et «23 Août », l'auteur met en relief le rôle édu-

catif du collectif, des organisations sociales et de l'activité politique-éducative.

L'article s'attache à démontrer que, dans les conditions actuelles de perfectionnement des relations socialistes de production et d'accroissement de l'activité educative menée par le parti et par les collectifs de travailleurs, de nouvelles possibilités sont créées pour renforcer l'offensive ininterrompue, à proportion de masse, du nouveau sur l'ancien dans tous les domaines de la vie sociale ; le processus de la victoire du nouveau et de la liquidation de l'ancien s'accélère, et la participation des masses à la réalisation des principes du socialisme, au combat contre les attitudes et les conceptions arriérées et à la liquidation de ces dernières, se développe toujours d'avantage.

EDUCAȚIA ESTETICĂ MULTILATERALĂ A MASELOR CA PROCES ORGANIZAT

DE

GR. SMEU

Opera de desăvîrșire a socialismului în țara noastră adîncește și amplifică continuu procesul educației comuniste a maselor. Împotriva înrîuririlor educației și moralei burgheze, colective largi de oameni ai muncii cîștigă victorii nu ignorînd greutățile, persistența unor aspecte ale vechiului, ci fiind conștiente că învingerea acestora cere răbdare și eforturi. Aceste victorii înseamnă, prin conținutul lor, o contribuție esențială la înflorirea personalității umane. Iar în cadrul procesului complex de plămădire a unui om cu un profil spiritual pe măsura cerințelor orînduirii socialiste, crește mai mult ca oricînd rolul educației estetice *multilaterale* a maselor.

Dar care sînt accepțiile și aspectele principale îmbrăcate de această multilateralitate, atunci cînd este vorba de realizarea educației estetice prin intermediul artei? Iată ceea ce ne-am propus să reliefăm.

★

Un prim aspect mai însemnat se referă, credem, la faptul că ramurile artei realiste își dau mîna, conlucrînd la dezvoltarea unei atitudini estetice al cărei conținut să fie cît mai bogat, mai nuanțat, cu ample ramificații ce vizează domeniile cele mai variate ale activității sociale și laturile personalității umane în toată complexitatea lor. Arta acționează, a arătat Lenin, în sensul că ea trebuie „să *unească* sentimentele, gîndirea și voința" maselor, „să le ridice" [1]. Cu cît fiecare dintre arte aduce aportul său specific în cadrul acestui proces de unificare, cu atît sporește potențialul atitudinii estetice, contribuind mai amplu, mai complex, la înaripareа oamenilor muncii în activitatea lor constructivă.

Corespunzător cu sarcinile desăvîrșirii construcției socialiste în țara noastră, arta este chemată să contribuie în tot mai mare măsură la cultivarea frumuseții morale a omului nou. Contactul dintre etic și estetic

[1] V. I. Lenin, *Despre cultură și artă*, București, E.S.P.L.P., 1957, p. 617. (Subl. ns.)

devine, în etapa actuală de dezvoltare a societății noastre, din ce în ce mai profund și necesar. Dar cultivarea frumuseții morale a omului nou — de pildă a căldurii și, totodată, a exigenței pe care le presupune spiritul colectiv în muncă — se înfăptuiește prin ofensiva plină de răbdare, dar neslăbită, împotriva individualismului burghez, a uscăciunii egoismului, care urîțesc, degradează personalitatea umană. În rezolvarea conflictelor etice al căror dramatism se manifestă într-o mare varietate de nuanțe, mai complexe și mai greu de sesizat decît ciocnirile spectaculoase, diversele arte, unindu-și eforturile, contribuie, prin forța de convingere care le este proprie, la victoria în viață a ceea ce este frumos și în același timp înaintat din punct de vedere moral.

Subliniind ca aspect important al multilateralității educației estetice necesitatea conlucrării artelor, trebuie să ținem seama de o cerință însemnată : *profunzimea* înțelegerii și receptării operei de artă. Educația comunistă în ansamblu este străină unei pregătiri culturale de suprafață, lipsite de consistență, deoarece țelurile superioare și complexe ale construirii socialismului și comunismului necesită formarea și dezvoltarea unei personalități umane bogate în sentimente și gînduri adînci, în stare să contribuie la înfăptuirea sarcinilor revoluționare constructive.

O receptare profundă a artei presupune dezvoltarea capacității cititorului, a spectatorului, de a aprecia opera de artă, în așa fel încît — împotriva vulgarizărilor și a simplismului — să fie în stare a întreprinde — de pe poziții marxist-leniniste, în lumina idealurilor socialiste — un proces de distingere a creațiilor valoroase în toată bogăția lor de nuanțe, de culori. Totodată, în unitate cu aceasta, realizarea profunzimii înțelegerii și receptării operei de artă presupune să se acorde o atenție sporită pregătirii publicului larg în cadrul fiecărei arte în parte. Firește, exigențele în această privință trebuie să fie realiste, pentru a putea fi înfăptuite. Dar fără un minim de cunoștințe din domeniul diverselor arte în parte, care să fie apoi, treptat, îmbogățite, procesul general al conlucrării artelor în dezvoltarea atitudinii estetice nu se poate ridica la nivelul unui proces selectiv, de înțelegere valorificatoare a creațiilor artistice autentice. Este vorba, prin urmare, de formarea unei educații estetice multilaterale a maselor și în sensul unei pregătiri din ce în ce mai complexe la nivelul diverselor ramuri ale artei înaintate, proces pe deplin realizabil, care se sprijină pe setea mereu crescîndă de cultură și frumos a rîndurilor celor mai largi de oameni ai muncii care participă la desăvîrșirea construcției socialiste. Marx a accentuat că „dacă vrei să te bucuri de artă, trebuie să fii un om cu cultură artistică" [1]. Aceasta înseamnă, între altele, că autenticitatea și profunzimea emoției artistice depind într-o măsură considerabilă de bogăția calitativă și cantitativă a elementelor din sfera unei anumite arte, care concură în mod unitar la zguduirea sensibilității noastre. Această bogăție poate fi dobîndită printr-un efort conștient și multilateral. Fără o cultură artistică de calitate, care să facă posibilă o desfășurare amplă a emoției artistice, rezonanțele cărora le dă naștere o operă de artă în inima și mintea celui ce o receptează sînt cel mai adesea sărace,

[1] K. Marx și F. Engels, *Despre literatură și artă*, București, E.S.P.L.P., 1953, p. 56.

lipsite de intensitate și durabilitate. Pentru a putea *aprecia* în mod corespunzător o operă literară, muzicală, o pictură sau un spectacol este necesară, o dată cu receptarea semnificațiilor de conținut, o cunoaștere din ce în ce mai înaltă, mai competentă a elementelor de bază ale unei anumite arte, a formelor și genurilor care-i sînt proprii, a mijloacelor specifice de realizare și manifestare artistică.

★

Pentru educația estetică a poporului „este importantă nu numai existența unei arte autentice, pe deplin valoroase, ci și formele în care se efectuează contactul dintre artă și public" [1]. Conlucrarea tuturor artelor în dezvoltarea unei atitudini estetice complexe și pregătirea în cadrul fiecărei arte în parte constituie laturi ale multilateralității educației estetice ce pot fi *realizate* ca atare în cazul în care există mijloacele și formele corespunzătoare. Este vorba, în fond, despre o singură problemă, ale cărei aspecte sînt inseparabil legate. Astfel că multilateralitatea educației estetice a maselor de oameni ai muncii care construiesc socialismul se referă cu necesitate și la *organizarea* minuțioasă, riguros științifică, a mijloacelor și formelor *variate* de realizare a contactului dintre artă și public. Subliniem lucrul acesta cu atît mai mult, cu cît alta este situația în societatea capitalistă.

Condițiile de viață generate de existența proprietății private constituie o stavilă în calea dezvoltării multilaterale a oamenilor muncii. Departe de a-i fi proprie preocuparea pentru dezvoltarea personalității umane, orînduirea capitalistă împinge, dimpotrivă, neomenescul pînă la limitele lui maxime. În acest sens, nevoia de frumos a maselor este în mare măsură înăbușită și încătușată de nenumăratele suferințe generate de exploatarea, de întreaga oprimare materială și spirituală. Cînd între cele două războaie Paul Zarifopol afirma că „liber este oricine să întrebuințeze arta cum îl taie capul" [2], aprecierea sa — *formulată ca un „principiu"* — venea în sprijinul lipsei de preocupare a orînduirii burgheze față de educația estetică a maselor. Dar trebuie să subliniem că aici este vorba de lipsa de preocupare pentru o educație estetică care să corespundă năzuințelor maselor muncitoare. Același Zarifopol afirma, de pildă, că romanele polițiste ar contribui în mod substanțial la educația artistică a consumatorilor de literatură. „Înțelegeți bine foloasele romanului polițist: vă deprinde a fi inteligenți; vă dezvoltă simțul dramatic; vă purifică gustul, dezbărîndu-vă de apetituri sentimentale, ce sînt izvorul eminent al gustului prost" [3] — pretindea Zarifopol. Fără îndoială, nu i se poate contesta acestuia meritul de a fi blamat anumite gusturi mic-burgheze pentru o literatură înecată în sentimentalism, lacrimogenă, lipsită de valoare artistică. Dar antidotul pe care-l propunea Zarifopol în vederea „purificării" gustului prost nu însemna, în fond, nimic altceva decît o altă ipostază a promovării unui gust estetic pervertit. Să nu uităm că Paul Zarifopol elogia „foloasele educative" ale literaturii polițiste într-o

[1] N. A. Dmitrieva, *Despre educația estetică*, București, Edit. Cartea rusă, 1958, p. 142.
[2] Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, București, Fundația pentru literatură și artă, 1934, p. 11.
[3] Idem, *Literatura onestă*, în „Adevărul literar și artistic" din 25 februarie 1934.

perioadă în care editurile burgheze din țara noastră inundau librăriile cu colecția romanelor de 15 lei și altele similare care abundau în descrierea crimelor, a senzațiilor „tari", în exaltarea instinctelor animalice, contribuind la pervertirea gusturilor unui public destul de numeros.

Dacă este adevărat că burghezia nu este și nu poate fi preocupată de educația estetică a maselor largi potrivit năzuințelor acestora, tot atît de adevărat este că literatura și arta decadentă, revistele burgheze, diversele societăți și instituții, precum și snobismul „inițiaților", influențează o bună parte a publicului larg, în sensul pervertirii gustului artistic. Este semnificativă, în această privință, și mărturia scriitorului progresist Ștefan Heym : „Ceea ce este limpede — subliniază el — este, de pildă, că literatura pornografică, romanele cu gangsteri, anumite filme și o anumită muzică de dans nu sînt numai o afacere a unor edituri sau societăți cinematografice, ci constituie un întreg sistem. Se preamărește crima pentru că vor să comită crime și au nevoie de făptași cărora criminalii să li se pară eroi. Aici se potrivește un proverb indian : «Spune-mi cum îți crești copiii, ca să-ți spun ce ai de gînd»"[1]. Așadar, în capitalism, toate căile, toate mijloacele clasei dominante concură la alcătuirea unui „sistem" de pervertire a gusturilor, care merge adesea pînă la cultul crimei. În America, celebrele comicsuri se difuzează în 100 000 000 de exemplare pe an ; 10 000 000 de tineri primesc (săptămînal sau lunar) prin poștă publicații de genul comicsurilor [2]. Pervertirea gustului se exercită cu atît mai ușor, cu cît, prin *natura sa*, orînduirea capitalistă exclude tocmai preocuparea științifică este organizată pentru o educație estetică multilaterală a maselor, educație care să fie temeinică, sănătoasă. Într-un asemenea climat, în care clasa capitalistă folosește mijloacele materiale și spirituale de care dispune pentru a perverti gustul publicului, într-o asemenea atmosferă, în care educația estetică înseamnă, de fapt, exaltarea instinctelor animalice, cultul crimei, al senzaționalului ieftin, al dezechilibrului sufletesc — într-un cuvînt, corupere — , nu este de mirare că impostura în artă devine un fenomen obișnuit. Toate acestea dovedesc că, în societatea capitalistă contemporană, „cultura artistică" promovată de pe pozițiile burgheziei imperialiste, departe de a fi o manifestare a exigenței față de cultivarea bunului gust, înseamnă o negare a frumosului și a însemnătății lui în viață.

Firește, trebuie să ținem seama de faptul că publicul nu este o categorie abstractă, fără determinări de clasă. În cadrul societății capitaliste, atît educația estetică, cît și publicul respectiv trebuie privite diferențiat, în funcție de o anumită poziție socială. V. I. Lenin a arătat că „în sînul *fiecărei* culturi naționale se găsesc *elemente*, fie și nedezvoltate, de cultură democratică și socialistă, fiindcă în sînul *fiecărei* națiuni există mase de muncitori și exploatați ale căror condiții de viață creează în mod inevitabil ideologia democratică și socialistă" [3]. În condițiile în care sarcinile

[1] Dieter Schlesak, *Ștefan Heym despre misiunea scriitorului* (interviu) , în „Luceafărul" din 1 mai 1961.

[2] Vezi Alexandra Sidorovici și Silviu Brucan, *America văzută de aproape*, București, Edit. tineretului, p. 147 și 171.

[3] V. I. Lenin, *Despre problema națională și național-colonială*, E.S.P.L.P., București, 1959, p. 126.

luptei revoluționare pe care Partidul Comunist din Romînia și le propunea să le rezolve, erau, între cele două războaie mondiale, deosebit de grele și complexe, propagarea intensă, în cele mai variate domenii, a ideilor marxist-leniniste avea o mare însemnătate educativă, mobilizatoare. O armă de o excepțională eficacitate în ce privește răspîndirea în mase a cuvîntului partidului, a fost presa ilegală — „Scînteia", „Lupta de clasă", numărul mare de publicații și broșuri editate de partid. Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej subliniază că „cititorii, care au astăzi la îndemînă în tiraje de sute de mii și milioane de exemplare presa partidului, ediții complete ale operelor marxism-leninismului, o vastă literatură politică, își pot cu greu reprezenta activitatea plină de abnegație pe care o desfășurau comuniștii în ilegalitate pentru a tipări și răspîndi cuvîntul partidului"[1]. Pentru a asigura eficacitatea activității ideologice, în sensul realizării unui contact cît mai strîns cu masele, partidul comunist a folosit — pe lîngă presa ilegală — diferite publicații progresiste legale în care a luat deseori poziție și în probleme de estetică. Unele dintre revistele — controlate de partidul comunist — care apăreau în mod legal s-au bucurat de un prestigiu deosebit. Așa au fost „Bluze albastre" (1932) și „Era nouă" (1936). Deși ziarele și revistele legale conduse direct de partid au avut, fiecare în parte, o viață scurtă, activitatea lor multilaterală, de propagare a ideologiei marxist-leniniste, împotriva marasmului ideologiei burgheze și îndeosebi împotriva ideologiei fasciste, are o greutate cu totul remarcabilă în cultura noastră progresistă. Toate aceste ziare și reviste ca și articolele publicate de comuniști în diferite periodice progresiste, au promovat — în anii grei de teroare și marasm ideologic — ideile esteticii marxist-leniniste atît în rîndurile oamenilor de artă și cultură cît și în cercurile largi ale opiniei publice. Este vorba despre o activitate grea și extrem de complexă ale cărei roade s-au concretizat în clarificarea ideologică a unei părți din intelectualitatea romînească, în orientarea unor scriitori și artiști spre o artă legată de popor, în menținerea și dezvoltarea tradiției progresiste științifice a criticii literare și de artă romînești [2]. O mare însemnătate în obținerea acestor victorii au avut-o dezvăluirea consecventă — în înalt spirit combativ — a rădăcinilor de clasă ale descompunerii culturii burgheze și accentuarea rolului deosebit al artei în anumite momente, în raport cu anumite cerințe istoricește determinate, reliefîndu-se răspunderea morală a artistului, a omului de cultură înaintat, în fața poporului și a epocii sale. „Se ridică... o nouă lume de cititori : muncitorimea proletară. Lumea care desconsiderată pînă acum, stîlcită și suptă, caută proiecția vieții și a lumii în cărți — scria Alexandru Sahia, în februarie 1932... Vom lansa în curînd biblioteca de literatură proletariană : „Bluze albastre", care va fi pentru muncitorime pîinea caldă pe care o așteaptă de multă vreme. Astfel, în orele de odihnă, muncitorul va putea să-și scoată din buzunarul bluzei albastre cartea noastră mică, pe care i-o vom trimite în fiecare lună. Va găsi în ea explicația vieții adevărate și străină

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Edit. politică, 1961, p. 433—434.

[2] Vezi și volumul *Tradiții ale criticii literare marxiste din Romînia 1930—1940* (studiu și antologie) de Ileana Vrancea, Edit. politică, București, 1962.

lui astăzi, lumea în prefacere vie și care se scutură din temelie pentru o alta nouă, și definitivă. „Bluze albastre" — sublinia scriitorul — vor cresta adînc un început de muncă" [1]. Este un exemplu, din multe altele ce se pot da, care dovedește că încă în anii grei ai ilegalității, partidul clasei muncitoare a fost preocupat de găsirea unor căi cît mai variate, menite să contribuie la educația estetică a oamenilor muncii, în spiritul idealurilor revoluționare.

În socialism, necesitatea de a înfăptui o educație estetică multilaterală a maselor determină și multilateralitatea formelor organizate care să contribuie la satisfacerea acestei cerințe. Așa cum a subliniat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresul al III-lea al partidului „este de datoria sindicatelor, a organizațiilor de tineret și a altor organizații obștești, a sfaturilor populare și a organelor Ministerului învățămîntului și culturii de a folosi din plin puternicul instrument de educație socialistă pe care-l reprezintă așezămintele de artă, a organiza în fiecare club, cămin, casă de cultură o activitate bogată și atrăgătoare, avînd o sferă de cuprindere din ce în ce mai largă" [2]. Aici nu ne vom putea ocupa de toate formele organizate, ele fiind deosebit de numeroase. Activitatea artistică pe care acestea o desfășoară este excepțional de vastă. Relatarea cîtorva date, de pildă cu privire la unele instituții de artă și frecventarea lor de către publicul larg, este edificatoare. În anul 1961 au funcționat în țara noastră 4 019 cinematografe[3], aproape de 12 ori mai multe decît în anul 1938, iar numărul de spectacole cinematografice se ridică la cifra de 1 288 000, de peste 6 ori mai multe decît în 1938. Aceste spectacole au fost vizionate de 178 878 000 spectatori [4]. În ce privește teatrele și instituțiile muzicale, datele statistice ne arată că în 1961 au funcționat 105 unități, aproape de 6 ori mai multe decît în anul 1938. Reprezentațiile teatrale și concertele se ridică în 1961 la 28 124, ceea ce înseamnă aproximativ de 9 ori mai multe decît în 1938. Numărul spectatorilor de teatru și auditori de concerte este în 1961 de 10 682 000 [5]. Toate aceste date scot în relief *amploarea organizării* activității de educație estetică a maselor în societatea noastră. La realizarea acestei educații contribuie din plin uriașa mișcare artistică de amatori, rețeaua bibliotecilor, radioteleviziunea, căminele culturale, numeroasele cluburi sindicale din întreprinderi și instituții, universitățile populare de artă, concursul literar „Iubiți cartea" și cercurile de educație estetică inițiate de U.T.M., Casa pionierului și casele de cultură, rețeaua învățămîntului public, diversele concursuri și nenumăratele cercuri artistice. Fără îndoială, șirul acestor enumerări poate fi îmbogățit.

Caracteristic pentru acest tablou este faptul că toate formele și mijloacele alcătuiesc un *sistem multilateral*, organizat *în mod conștient* și

[1] Alexandru Sahia, *Bluze albastre*, Articol publicat în „Facla" XI (1932) februarie 15 nr. 442.

[2] *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Romîn*, Edit. politică, București, 1960, p. 87.

[3] Cinematografe aflate în rețeaua sfaturilor populare și sindicatelor.

[4] *Breviar statistic al R.P.R. 1962*, p. 214.

[5] *Ibidem*, p. 215.

foarte complex, pe măsura cerințelor educației estetice a maselor largi de oameni ai muncii. Toate aceste forme desfășoară o activitate *specifică*, ce se înscrie pe linia satisfacerii cerințelor revoluției culturale din țara noastră. Cu cît această activitate este mai riguros și mai profund organizată, cu atît *sporesc* posibilitățile de satisfacere mai deplină a cerințelor estetice de calitate mereu crescînde ale oamenilor muncii. Înființarea *Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă* reflectă tocmai grija partidului și a statului nostru socialist de a perfecționa neîncetat formele organizatorice menite să satisfacă cerințele cultural-artistice tot mai complexe, mai exigente sub raportul calității, ale maselor de constructori ai socialismului.

Activitatea desfășurată de diversele forme organizate de educație estetică este cu adevărat viabilă, în măsura în care aceste forme devin un factor *activ*, transformator, în viața și munca constructorilor socialismului. „Am greși dacă am înțelege educarea necesităților estetice, a deprinderilor și gusturilor estetice numai într-un sens limitat — acela de cunoaștere a unui minim de opere de artă sau de « orientare » în mai mare sau mai mică măsură pe tărîm literar, plastic și muzical — subliniază pe bună dreptate N. A. Dmitrieva. Nu e greu să ne închipuim oameni care citesc romane și versuri, se duc la cinematograf, vizitează expoziții, audiază concerte și se țin la curent cu evenimentele vieții artistice, rămînînd totuși foarte departe de adevărata cultură estetică. De o adevărată cultură estetică se poate vorbi cu deplin temei numai atunci cînd concepțiile și gusturile estetice devin o parte componentă a structurii psihice, numai atunci cînd ele influențează normele de conduită ale omului, atitudinea lui față de muncă și colectiv, caracterul năzuințelor și idealurilor lui în viață" [1]. Rodnicia educației estetice a maselor prin intermediul artei se măsoară, înainte de toate, tocmai prin contribuția adusă de variatele forme organizate la plămădirea complexă, multilaterală, a omului nou.

În desfășurarea unei activități estetice-educative conștient organizate în rîndurile oamenilor muncii, sindicatele, ca largi organizații de masă, au un rol deosebit de însemnat. Activitatea cultural-artistică depusă de sindicate se soldează cu rezultate educative pozitive, superioare, în măsura în care ea izvorăște din preocuparea continuă, riguros respectată, de a *stimula* și *dezvolta* în mase dragostea pentru frumos, de a forma gusturi artistice de calitate. Pentru realizarea acestei preocupări principale, cluburile dispun de posibilități deosebite. Un club sindical bine amenajat — cu o bibliotecă bogată, cu sală de lectură și sală de spectacole, cu încăperi în care să-și desfășoare nestingherit activitatea diversele echipe și cercuri artistice de amatori — constituie *o pîrghie* dintre cele mai însemnate în realizarea educației estetice a maselor, tocmai pentru că în cadrul unui club se înfăptuiește în bună măsură o coordonare unitară, a unei activități artistice *variate*. În acest sens, este deosebit de importantă elaborarea unor planuri de activitate bine chibzuite, în care necesității de a dezvolta o atitudine estetică multilaterală, complexă, strîns legată de atitudinea etică comunistă să-i corespundă diversitatea și varietatea manifestărilor artistice. La clubul Uzinelor *Republica*, de pildă, *toate* teatrele și ansamblurile bucu-

[1] N. A. Dmitrieva, *Despre educația estetică*, p. 9—10.

reştene au prezentat spectacole în stagiunea 1960—1961. Manifestări artistice cu un conţinut cît mai variat, corespunzător educaţiei comuniste, iată o cerinţă pe care masele largi de oameni ai muncii o manifestă într-o măsură tot mai mare.

Exigenţele de conţinut ale realizării educaţiei estetice a maselor au crescut într-o asemenea măsură în ultimii ani, încît au determinat organizarea de către sindicate, în colaborare cu uniunile de creaţie, a unor forme superioare, cum sînt, de pildă, universităţile populare (de cultură muzicală şi de artă plastică), forme care să asigure multilateralitatea educaţiei estetice la nivelul diverselor arte în parte.

Nu stă în sarcina lucrării de faţă să analizeze structura organizatorică a activităţii în cadrul universităţii populare. Vom aminti numai că este vorba de o pregătire *complexă*, cerută de profunzimea la care trebuie să se desfăşoare procesul de educaţie estetică a oamenilor muncii în socialism. Educaţia estetică nu ar fi posibilă fără propagarea, de pe poziţiile ideologiei marxist-leniniste, a unor cunoştinţe din ce în ce mai ample de istoria literaturii şi artei, de teoria artei, de critică literară şi de artă, de istoria doctrinelor estetice etc. Iată de ce este îndreptăţită, între altele, cererea mereu sporită ca diversele lucrări teoretice, care analizează fenomenul artistic, să se adreseze unor mase cît mai largi şi nu numai unui cerc restrîns de specialişti. Justificată, în ce priveşte cunoaşterea operelor de artă, este şi atenţia care se acordă în cadrul concertelor-lecţie, în cadrul universităţilor populare de artă, lectoratelor şi ciclurilor de conferinţe pe teme artistice, elementului teoretic *explicativ* şi îmbinării lui permanente cu exemplificarea.

Această pregătire, care urmăreşte înfăptuirea unei educaţii estetice cît mai profunde a maselor largi, în cadrul fiecărui gen de artă în parte, necesită un *nivel* tot mai înalt al desfăşurării procesului educativ. Este semnificativ, în această privinţă, faptul că la universităţile populare de artă lecţiile sînt predate de muzicologi, compozitori, profesori, de critici şi istorici de artă plastică, de pictori. Iar exemplificările (la Universitatea muncitorească de cultură muzicală din Bucureşti) sînt realizate adesea de cele mai bune colective artistice profesioniste, la un înalt nivel artistic. De aici se poate desprinde o importantă concluzie, teoretică şi practică în acelaşi timp, şi anume faptul că, cu cît realizarea procesului de formare a culturii artistice a maselor se desfăşoară la un nivel mai înalt, cu atît oamenii muncii vor înţelege mai profund, într-un număr tot mai mare, caracterul dăunător al simplismului, al vulgarizării în artă şi în educaţia estetică. Totodată, un nivel înalt al activităţii educative destinate realizării culturii artistice a maselor într-un anumit gen al artei contribuie la crearea unui climat de exigenţă, aspect al opiniei publice socialiste, capabil să contracareze pervertirea gusturilor de către creaţiile neartistice. Un climat artistic exigent constituie un factor activ în stare să diminueze sau să stăvilească, influenţele literaturii şi artei burgheze decadente, anumite infiltrări ale formalismului şi cosmopolitismului.

Am subliniat mai sus cîteva aspecte privind însemnătatea unor forme ale educaţiei estetice *cu caracter de masă* organizate de sindicat. Este locul să observăm că diversele forme de educaţie estetică iniţiate şi conduse de

organizațiile obștești reușesc să cuprindă un număr cu atît mai mare de oameni ai muncii, cu cît ele se referă la artele cu cel mai larg caracter de masă, de cea mai mare accesibilitate. În această privință, un interes deosebit prezintă concursul literar „Iubiți cartea", inițiat de U.T.M. Marea majoritate a organizațiilor U.T.M. din țară, cuprinzînd sute de mii de tineri, precum și bibliotecile de lectură publică, sînt antrenate în acest concurs. În anul 1960, de pildă, numai în cadrul bibliotecilor de lectură publică antrenate în concursul „Iubiți cartea", au primit insigna de „Prieten al cărții" 91 230 de tineri [1]. Ca formă de educație estetică riguros organizată a maselor celor mai largi ale tineretului din țara noastră, acest concurs are o mare valoare *stimulativă*. „Într-un timp citeam tot ce-mi cădea în mînă — mărturisește o muncitoare de la Uzinele „Electronica". Fără alegere, fără măcar să mă opresc mai mult asupra unei cărți, să o înțeleg. Un fel de lectură la voia întîmplării... Că-mi iroseam uneori vremea cu maculatură ieftină, că era un haos în lectura mea, m-am lămurit abia tîrziu. Un ajutor substanțial am primit după ce m-am înscris la concursul „Iubiți cartea". Bibliografia bogată, bine aleasă, m-a ajutat *să-mi organizez lectura*. Acțiunile la care am fost antrenată m-au ajutat *să înțeleg* într-adevăr ce *mare satisfacție* îți dă o carte *bine aleasă, citită atent*" [2]. Exemplul dovedește că astfel de forme, cum este concursul *Iubiți cartea*, stimulîndu-l pe cititor să-și organizeze din ce în ce mai riguros lectura beletristică, îl ajută, *în fond*, să devină mai exigent în selectarea creațiilor cu care vine în contact.

Întreaga activitate cultural-artistică organizată de U.T.M. în casele de cultură ale tineretului și studenților, în cadrul „Joilor tineretului", cu prilejul diverselor concursuri, a dus la încetățenirea unei noțiuni semnificative, după părerea noastră, pentru însemnătatea procesului de educație estetică. Este vorba de noțiunea de *prieten al artei*. Foarte frecvent întîlnim astăzi — mai ales în rîndurile tineretului — denumirea de „prieten al cărții", „prieten al filmului", „prieten al teatrului", „prieten al muzicii". Aceasta nu este o chestiune formală, o simplă denumire. Sub semnul acestei denumiri *se organizează* de către U.T.M. adevărate cercuri de educație estetică. Tinerii vizionează împreună spectacole, organizează seri literare, discuții, invită scriitori și artiști care să-i ajute să înțeleagă temeinic operele artistice. Or, toate acestea dovedesc că noțiunea de prieten al diverselor ramuri de artă — reflectînd un conținut bogat, variat — consacră o activitate *conștient organizată* de educație estetică exigentă, capabilă să contribuie la dezvoltarea unei atitudini estetice ample, bogate în conținut. Cu cît vor fi mai mulți prieteni ai literaturii, ai muzicii, ai artelor plastice, ai filmului, cu atît *opinia* acestora va constitui un puternic imbold în promovarea gustului artistic de calitate.

Dar semnificația noțiunii de prieten al artei este încă mai bogată, depășind organizarea cercurilor de educație estetică a tineretului. Ea reflectă, între altele, faptul că în societatea noastră educația estetică privește pe *toți* oamenii muncii, *indiferent de profesiuni*. Și credem că multi-

[1] Vezi *Călăuza bibliotecarului*, 1961, nr. 6, p. 6.

[2] *La masa rotundă*: *Concursul „Iubiți cartea"*, în „Scînteia tineretului" din 17 martie 1962. (Subl. ns.)

lateralitatea educației trebuie înțeleasă și în acest sens. Un singur exemplu va fi, credem, edificator. În cadrul Universității muncitorești de cultură muzicală au participat în anul 1960—1961 cursanți din peste 200 de întreprinderi și instituții din capitală. Printre iubitorii de muzică puteau fi întîlniți aici oameni de cele mai variate profesiuni. Exprimată cifric, această varietate însumează peste 35 de profesiuni. De la inginer și oțelar de înaltă calificare la magazioner și garderobier, de la cercetător științific la arhivar — iată o ilustrare cu adevărat impresionantă a faptului că, indiferent de profesii, oamenii muncii manifestă în socialism o mare sete de frumos.

Nu totdeauna însă este înțeles lucrul acesta. Se mai manifestă uneori o mentalitate greșită, care consideră că educația estetică ar fi o chestiune strict „profesională". Are de aceea o mare însemnătate înțelegerea *de către toți oamenii muncii* a faptului că educația estetică a maselor, ca parte integrantă a educației comuniste, este determinată în socialism *nu de o profesiune sau alta*, ci de cerința formării și dezvoltării unei personalități umane foarte bogate, în stare să participe din plin, *cu un entuziasm pe care arta îl potențează în mod deosebit*, la procesul vast, complex al desăvîrșirii construcției socialiste și al construirii comunismului. „Tot mai mulți și mai mulți ajung astăzi la înțelegerea faptului că arta, în toate aspectele ei, de la cele mai simple pînă la cele mai complexe, îi interesează nu numai pe cei care și-au ales-o ca profesiune — subliniază compozitorul sovietic Dmitri Kabalevski — , ci pe fiecare om al zilelor noastre, căci ea, pe lîngă faptul că înfrumusețează viața îmbogățind-o estetic, ajută totodată la formarea conștiinței, a lumii interioare a omului" [1].

★

Un rol dintre cele mai însemnate în formarea conștiinței la copii revine unei educații estetice temeinice. În această privință, rolul școlii ca formă organizată de educație comunistă a tineretului este deosebit de important. Ne gîndim aici nu atît la școlile de artă destinate în mod special să pregătească viitori muzicieni, artiști plastici, balerini etc., cît la larga rețea a școlilor elementare și a școlilor medii de cultură generală. Dar problema educației estetice a elevilor prin intermediul școlii este deosebit de amplă. Aici ne vom limita doar la sublinierea cîtorva aspecte, străduindu-ne totodată să semnalăm unele neajunsuri constatate în procesul educației estetice a școlarilor, neajunsuri care se cer înlăturate.

Atenția deosebită pe care partidul și statul nostru o acordă rolului școlii în educația estetică decurge din necesitatea de a forma un tineret bogat sufletește, capabil să recepteze ceea ce este frumos în artă și, *prin aceasta*, să fie apt de a cultiva și promova frumosul în viață, conform idealului estetic socialist. Tocmai în acest sens se desfășoară activitatea educativă, mai cu seamă a profesorului de specialitate — de literatura romînă, de desen, de muzică. La aceasta se adaugă frecventarea numeroaselor biblioteci, vizitele la muzee, întîlniri cu scriitori și artiști, organizarea unor expoziții de pictură ale elevilor, concerte-lecție, vizionări de filme, de tea-

[1] Dmitri Kabalevski, *Viața și cultura artistică*, în „Gazeta literară" din 19 octombrie 1961 (text prescurtat al unui articol apărut în „Pravda").

tre pentru copii și tineret. Toate aceste forme organizate contribuie la alcătuirea unui *climat artistic* menit să educe copiii oamenilor muncii ca iubitori ai literaturii și artei.

Trebuie însă permanent avut în vedere ca atașamentul față de artă să nu se oprească la o simplă contemplare pasivă, ci să fie astfel stimulat, încît avîntul, patosul adus cu sine de arta autentică să se răsfrîngă în viața zilnică a școlarului, îndemnîndu-l să participe în mod activ la crearea unei ambianțe cît mai atrăgătoare ; *să înzecească* totodată entuziasmul specific tineretului în direcția concretizării lui în acțiuni, în manifestări pline de frumusețe.

Dar tocmai de aceea realizarea educației estetice a elevilor presupune o selectare deosebit de atentă a „materialului" artistic și totodată exigență în predarea și însușirea lui *pe linia respectării specificului artei*. În acest sens, succese însemnate au fost obținute îndeosebi în predarea și însușirea literaturii romîne. Problema selecției „materialului" este însă deosebit de complexă, de loc ușoară și pe drept cuvînt se atrage mereu atenția asupra ei. Selectarea ideologică și politică a materialului literar pentru manualele școlare, o selectare corespunzătoare principiilor educației comuniste, poate da rezultatele scontate în educația artistică a elevilor numai dacă ea înseamnă, totodată, alegerea unor texte cuceritoare prin forța lor emoțională, prin nivelul înalt al măiestriei. Dar selectarea materialului literar mai implică o cerință, de asemenea însemnată, care se referă la caracterul fragmentar al textelor reproduse. Îndeobște, un manual de școală nu poate prezenta decît frînturi, fragmente din creația unui scriitor. Credem, totodată că o fragmentare prea accentuată, așa cum se observă în unele manuale, creează la un moment dat, pentru unii elevi, primejdia înțelegerii schematice și seci a operei literare. Oricît de reușite ar fi expunerile menite să „completeze" fragmentele literare reproduse, în așa fel încît să-i fie „sugerată" elevului imaginea globală asupra unei opere literare sau asupra întregii creații a unui scriitor, aceste expuneri nu pot înlocui faptul că o educație literară profundă se bazează, înainte de toate, pe lectura operei ca atare, în întregul ei. Este foarte adevărat că elevilor li se recomandă o bibliografie în plus, care contribuie, incontestabil, la întregirea lecturii literare. Nu este mai puțin adevărat însă că adeseori — fără îndoială și din lipsă de timp dar și din comoditate — unii elevi se limitează la fragmentele din manual și la explicațiile profesorului, educația lor literară fiind astfel văduvită. Este necesar, prin urmare, îndemnul continuu adresat elevilor ca izvorul principal al educației lor literare să-l constituie, cu ajutorul profesorului de specialitate, lectura integrală a operelor create de scriitorii înaintați.

Unele aspecte ale selectării materialului artistic în vederea realizării educației estetice multilaterale a elevilor pe care am dori să le subliniem în continuare se referă la desenul artistic. În școala regimului burghezo-moșieresc din țara noastră, desenul (ca și muzica) erau socotite „dexterități", fiind privite ca niște cenușărese oropsite. În cea mai mare măsură, predarea acestor materii nu era însoțită de convingerea că ele trebuie să contribuie la educația estetică a tineretului școlar. Astfel că, încetul cu încetul, se forma la elevi, în general vorbind, o mentalitate greșită, de persiflare a

acestor discipline, care ducea fie la desconsiderarea unor arte şi a rolului lor în viaţă, fie la o atitudine de indiferenţă faţă de anumite valori artistice. La o asemenea situaţie contribuia din plin faptul că orele de desen, de pildă, se reduceau în mare măsură la o copiere anostă, plictisitoare, lipsită de personalitate, a unor modele de gips prăfuite. Astăzi, în şcoala din ţara noastră, desenul artistic nu mai este, fără îndoială, considerat o „dexteritate". Desenul artistic este socotit ca o importantă cale menită să contribuie la educaţia estetică a elevilor. Practic însă, desenul artistic ocupă încă la ora actuală un loc prea mic în programele şcolare ale şcolilor elementare şi medii de cultură generală. Firește, rezolvarea problemei trebuie privită în perspectivă. Făcînd aceste observaţii, ne gîndim în primul rînd la posibilităţile deosebite ale plasticii în formarea şi dezvoltarea simţului artistic la copii, la tineretul de vîrstă şcolară, în educarea unui ochi care să perceapă frumuseţea formei şi a culorilor. Copilul tinde cu precădere spre ceea ce-i oferă posibilitatea să se exprime cît mai *plastic* şi mai *direct*, din punctul de vedere al acumulărilor memoriei sale vizuale. Dar nu numai atît. Copilul absoarbe din mediul în care trăieşte un număr foarte mare de impresii, pe care fantezia sa mereu vie le amplifică şi cărora corespunzător vîrstei fragede, cu o experienţă a vieţii sumară, le dă un anumit sens. Or, desenul artistic, *datorită virtuţilor sale concret-senzoriale* deosebite, poate contribui din plin, cu *eficacitate sporită*, la exprimarea fanteziei şcolarului şi, în acest sens, la educarea ei în spirit creator, *legînd-o cît mai strîns de viaţa nouă care se construieşte*. Dar de aici rezultă, totodată, că orele de desen artistic trebuie să se bazeze în primul rînd pe o selectare deosebit de riguroasă a temelor date, a elementelor asupra cărora trebuie să se insiste, în aşa fel încît prioritatea s-o aibă efortul creator.

Subliniind aceste aspecte ne referim, firește, nu numai la cei ce manifestă aptitudini deosebite la desen, ci şi la marea majoritate a elevilor. Dar tocmai de aceea predarea desenului artistic trebuie concepută foarte larg, elastic, într-un sens care să permită *împletirea permanentă* a practicării desenului artistic cu predarea unor noţiuni de bază ale artei plastice, cu însuşirea unor cunoştinţe elementare din domeniul istoriei artelor plastice, cu cunoaşterea unor opere ale marilor artişti, cu prezentarea de către profesori a unor reproduceri izbutite. Nivelul educaţiei plastice a elevilor ar creşte îndeosebi în direcţia acestei împletiri de cunoştinţe care să contureze înfăptuirea unui început de cultură artistică în domeniul artelor plastice încă de pe băncile şcolii. Desigur, este important să adăugăm, nu putem cere totul de la şcoală şi nici dintr-o dată. Dar omului matur îi va fi greu să se apropie cît de cît competent de arta plastică, dacă, într-un număr relativ mare de ani petrecuţi în şcoala elementară şi medie de cultură generală n-a avut posibilitatea să-şi formeze un veritabil început de cultură în domeniul artelor plastice, care să-i fi permis să se pătrundă, chiar dacă nu pe deplin, de frumuseţea acestor arte.

Dar fie că ne referim la literatură, la desen sau la muzică, selectarea materialului artistic şi numărul de ore prevăzut în programă pot da rezultatele dorite în realizarea educaţiei estetice multilaterale a şcolarilor numai dacă profesorul de specialitate îndeamnă pe elevi să sesizeze şi să aprecieze

cu căldură virtuțile educative *specifice* ale artei. Subliniind acest lucru ne gîndim îndeosebi la faptul că orele de muzică predate de unii profesori în școala medie se reduc adeseori la *citirea* notelor de către elevi. Școlarii, exceptînd pe cei care participă la corul școlii, cîntă prea puțin. Ei citesc notele de pe portativ ca pe un text literar. Desigur, lecțiile de muzică prevăzute în programă nu se limitează la aceasta. Se predau unele noțiuni de teorie muzicală, iar în clasa a X-a elevii își însușesc unele cunoștințe de istorie a muzicii. Există deci, într-o măsură, preocuparea reală pentru ca școlarii să-și poată forma un început de cultură muzicală. În acest proces însă, se pierde uneori din vedere unul dintre aspectele *sine qua non* ale realizării educației muzicale : trezirea și cultivarea simțului muzical, a dragostei pentru frumusețea acestei arte. În loc să fie stimulată *înainte de toate* receptivitatea elevului față de virtuțile proprii muzicii, dragostea lui *pentru melodie*, pentru capacitatea de însuflețire a cîntecului, unii profesori își reduc exigența la citirea corectă a notelor și la respectarea măsurii. Nu este de aceea de mirare că mai există încă un număr apreciabil de școlari care nu acordă însemnătatea cuvenită orelor de muzică din program. Profesorul pierde adesea din vedere o cerință elementară : aceea de a-l obișnui pe elev să înțeleagă și să respecte *natura proprie* a exprimării *muzicale*. Neglijînd acest lucru și sîcîindu-l pe elev cu o „solfegiere" care se transformă, în realitate, într-o citire a notelor muzicale neînsoțită de melodie contribuie în mod nemijlocit, fără voia sa, la alimentarea dezinteresului multor școlari față de lecțiile de muzică. Exigența în ce privește respectarea specificului artei are deci o mare însemnătate, deoarece ea afectează conținutul educației estetice a elevilor.

Deosebit de importantă în procesul educației estetice multilaterale a elevilor este atenția ce trebuie acordată în permanență *nivelului* de înțelegere și receptare. Unii ghizi ai diverselor muzee de artă neglijează adesea *cum* trebuie să explice, să interpreteze un tablou sau o sculptură, *în funcție* de faptul că privitorii cărora ei li se adresează sînt copii. Uneori, explicațiile date sînt prea savante, complicate, depășind nivelul de înțelegere al colectivelor de școlari care vizitează muzeele. Mai dese însă sînt cazurile în care se subapreciază posibilitățile elevilor de a înțelege în mod corespunzător o operă de artă autentică. În această subapreciere își au izvorul acele explicații superficiale , cu totul sumare, și îndeosebi lipsite de sublinierea valorii elementului estetic, date de unii ghizi din muzeele de artă atunci cînd au în fața lor un public format din clase întregi de elevi dornici să-și formeze o educație estetică multilaterală.

Așadar, educația estetică a tineretului școlar este incompatibilă — în ce privește varietatea formelor organizate care contribuie la acest proces — atît cu supraaprecierea, cît și cu subaprecierea nivelului de înțelegere și receptare a operelor de artă din partea acestui tineret. O cunoaștere corespunzătoare, adecvată, a posibilităților de care dispun elevii în înțelegerea și receptarea artei — din partea profesorului de specialitate, bibliotecarului, din partea tuturor celor care contribuie la educația tineretului școlar în spiritul ideologiei marxist-leniniste — este menită să contribuie la formarea unei conștiințe estetice *active* a tineretului. Desfășurarea organizată a procesului de educație estetică înseamnă nu numai a-l stimula pe

școlar să citească literatură, să meargă în muzeu, la teatru sau la cinematograf, să asculte un concert. Principalul constă în aceea ca toate formele, mijloacele, stimulentele care concură la educația estetică să fie în stare să dezvolte în sufletul tînărului un proces de asimilare activă a „materialului" artistic. Cu alte cuvinte, este necesar ca elevul să fie învățat treptat să-și formeze o părere *proprie* despre însemnătatea operei cu care vine în contact, despre valoarea ei *artistică*. Am amintit, de pildă, că în rîndurile școlarilor din țara noastră se organizează anual concursuri, expoziții de desene și pictură. Valoarea educativă deosebită a unor asemenea forme organizate constă, între altele, nu numai în aceea că ele duc la selectarea unor talente tinere încă de pe băncile școlii, ci și în faptul că contribuie la dezvoltarea, în mintea și inima școlarilor a unui proces de receptare artistică creatoare, valorificatoare. Dar acest proces de valorificare presupune totodată formarea la elevi a unei concepții marxist-leniniste despre lume. Numai în măsura în care tînărul școlar își formează treptat un nivel politic și ideologic ridicat, el este în stare să aprecieze în mod just, să aibă o atitudine corespunzătoare față de opera artistică cu care vine în contact. Trebuie accentuată mereu ideea ca tinerii care învață astăzi în școala noastră să fie îndrumați nu numai în sensul însușirii unui material artistic selectat de educatori, dar și în sensul de a fi ei înșiși în stare să selecteze treptat o operă de artă autentică de una lipsită de valoare și dăunătoare. La orele de literatură romînă, de desen etc. ale multor profesori exigenți care predau în școala noastră, se poate constata cu satisfacție spiritul *creator* în care elevii sînt stimulați să-și însușească materialul artistic prevăzut în programele analitice. Numai în măsura în care elevii sînt învățați (firește, ținîndu-se seama de particularitățile vîrstei) să aprecieze, să valorifice în lumina concepției marxist-leniniste despre artă o anumită creație, educația estetică devine un factor *activ*, transformator, capabil să contribuie la formarea unui om nou, constructor al socialismului. Numai în cazul acesta cunoașterea creațiilor autentice — literare, muzicale, plastice, teatrale — poate contribui, în lumina idealului estetic socialist, la sporirea entuziasmului specific tineretului care crește astăzi în țara noastră.

Am subliniat mai sus cîteva aspecte ale contribuției școlii — ca una din formele organizate de educație comunistă a tineretului — în procesul educației estetice multilaterale. Colaborînd în mod unitar cu școala, organizațiile pionierești desfășoară, la rîndul lor, o activitate de educație estetică deosebit de rodnică.

Este un fapt cît se poate de evident că în întreaga activitate pionierească elementul estetic are o mare pondere. Uniforma pe care o poartă pionierul, întregul ceremonial al primirii cravatei roșii și al raportului dat în fața instructorului, grija continuă de a îmbrăca tot complexul de acțiuni tinerești într-o înfățișare plăcută, atrăgătoare, numeroasele cercuri educative organizate la Palatul și la Casa pionierului, toate acestea poartă amprenta dragostei pentru frumos. Stimularea deosebit de intensă a acestui sentiment în rîndurile pionierilor este determinată de cel puțin două cerințe principale.

Cum se știe, U.T.M. și școala, sub conducerea partidului, educă pionierii în spiritul ideologiei și moralei comuniste, îi învață să înțeleagă

și să prețuiască politica partidului clasei muncitoare, cuceririle poporului nostru. Dar conștiința copiilor fiind abia în formare, nivelul lor de înțelegere și apreciere nu poate depăși totuși anumite limite. Exprimate și promovate în modalitate estetică însă, *însoțite de rezonanțele pe care le dezvoltă sentimentul frumosului*, anumite elemente de ideologie revoluționară și principii ale moralei comuniste devin mai accesibile pentru pionieri. Tînărul pionier sesizează și își însușește îndeosebi ceea ce este frumos, entuziasmant într-o faptă sau acțiune anumită. Justețea unei idei, a unui anumit principiu moral, el o înțelege și o apreciază adeseori în măsura în care ideea sau principiul respectiv sînt frumoase, solicitînd cu precădere perceperea concret-senzorială și fondul lui afectiv. De aici rezultă că întreaga activitate pe linia educației comuniste desfășurate în cadrul organizațiilor pionierești trebuie să aibă într-o măsură cît mai mare *un caracter profund atractiv*, ceea ce nu constituie nici pe departe o chestiune secundară, formală, ci este un aspect care privește *conținutul* educației estetice.

Stimularea intensă a dragostei pentru frumos în cadrul organizațiilor pionierești este, totodată, determinată de necesitatea de a forma treptat la copii (fără îndoială la nivelul lor de receptare și apreciere) ceea ce constituie treapta *cea mai înaltă* a acestui sentiment : emoția în fața operei de artă autentică. La aceasta contribuie în mod deosebit ponderea mare pe care o au numeroasele cercuri artistice organizate la Palatul și Casa pionierului. Firește, aceste cercuri, numeroase în varietatea lor, au și rolul și darul de a *stimula*, încă de la această vîrstă fragedă, tinerele talente, *de a le orienta* de a nu le lăsa să se dezvolte la întîmplare. Totodată, aceste cercuri, ca și o serie de manifestări artistice organizate în mod special pentru pionieri, contribuie la formarea și dezvoltarea în rîndurile tineretului a unui simț artistic *multilateral* dezvoltat, a unor gusturi artistice, de calitate și variate.

★

În concluzie se desprinde, credem, ideea că multilateralitatea educației estetice prin intermediul artei prezintă următoarele aspecte mai însemnate :

Un prim aspect se referă la conlucrarea diverselor ramuri ale artei realiste în dezvoltarea unei atitudini estetice al cărei conținut să fie cît mai bogat în rezonanțe umane, nobile, înaripîndu-i pe constructorii socialismului în activitatea lor.

Dar acest aspect *presupune*, totodată, o înțelegere și receptare profundă a operei de artă în întreaga ei complexitate, ceea ce înseamnă că este necesar să se acorde o atenție sporită pregătirii maselor largi în cadrul fiecărei arte în parte. Este vorba deci de formarea unei educații estetice multilaterale și la nivelul diverselor arte, nu numai în ansamblu.

Atît conlucrarea artelor în dezvoltarea unei atitudini estetice complexe, cît și, în strînsă legătură cu aceasta, pregătirea adîncită în cadrul fiecărei arte nu pot fi însă realizate ca atare decît în măsura în care există mijloacele și formele corespunzătoare de contact între artă și public. Astfel că multilateralitatea educației estetice a maselor se referă în mod necesar și la *organizarea* minuțioasă a formelor și mijloacelor variate care contri-

buie la realizarea în conținut a contactului dintre artă și publicul larg. În acest sens, fiind vorba de organizarea unei activități în masele *cele mai largi* de oameni ai muncii, contribuția organizațiilor obștești și a școlii are o mare greutate. Tocmai de aceea am stăruit asupra rolului sindicatelor, U.T.M.-ului, al organizațiilor pionierești, precum și al școlii, în realizarea educației estetice.

Activitatea conștient și multilateral organizată în direcția realizării educației estetice duce la dezvoltarea și îmbogățirea continuă a idealului estetic socialist și a gusturilor estetice variate. Este vorba însă nu de o dezvoltare „în sine", ruptă de viață. Întreaga activitate științifică organizată și îndrumată de către partidul clasei muncitoare are drept scop descoperirea și cultivarea frumosului în viață, educarea unui om cu o personalitate bogată, demnă de un constructor al socialismului.

МНОГОСТОРОННЕЕ ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ МАСС КАК ОРГАНИЗОВАННЫЙ ПРОЦЕСС

РЕЗЮМЕ

В ходе завершения строительства социализма непрерывно расширяется и углубляется процесс коммунистического воспитания масс. В этом сложном процессе формирования нового человека, духовный облик которого соответствует требованиям социалистического строя, как никогда выросла роль *многостороннего* эстетического воспитания масс.

Каковы же основные понятия и черты, которые характеризуют эту многосторонность, когда речь идет об осуществлении эстетического воспитания посредством искусства? Автор задался целью ответить на этот вопрос в данной работе.

В работе подчеркивается, что первая черта связана с влиянием различных отраслей реалистического искусства на развитие эстетических взглядов, содержание которых должно быть как можно более богаче благородными человеческими резонансами и вдохновлять строителей социализма в их деятельности.

Эта черта предполагает одновременно глубокое восприятие и понимание художественного произведения во всей его сложности; а это означает, что необходимо уделять особое внимание подготовке широких масс в каждой области искусства в отдельности. Следовательно, речь идет об осуществлении многостороннего эстетического воспитания, которое касалось бы не только искусства в целом, но и всех его отдельных областей.

Однако влияние различных областей искусства на развитие сложных эстетических взглядов, как и — в тесной связи с этим — углубленная подготовка в каждой области искусства могут быть осуществлены лишь в той мере, в какой имеются соответствующие средства

и формы связи между публикой и искусством. Так что многосторонность эстетического воспитания масс необходимым образом связана и с тщательной организацией различных форм и средств, способствующих подлинному осуществлению связи между искусством и широкими массами. В этом отношении, поскольку речь идет об организации деятельности среди самых широких масс трудящихся, большое значение имеет вклад общественных организаций и школы. Именно поэтому в работе особо подчеркивается роль профсоюзов, Союза рабочей молодежи, пионерских организаций и школы в осуществлении эстетического воспитания.

Многосторонне и сознательно организованная деятельность в направлении осуществления эстетического воспитания ведет к постоянному развитию и обогащению социалистического эстетического идеала и разнообразных эстетических вкусов. Однако речь идет не о развитии «в себе», оторванном от жизни. Вся эта научно организованная и направляемая партией рабочего класса деятельность имеет своей целью раскрытие и культивирование прекрасного в жизни. Она направлена против влияния буржуазного воспитания и морали и содействует формированию богатой человеческой личности, достойной строителя социализма.

L'ÉDUCATION ESTHÉTIQUE MULTILATÉRALE DES MASSES, EN TANT QUE PROCESSUS ORGANISÉ

RÉSUMÉ

L'œuvre d'achèvement de l'édification du socialisme approfondit et amplifie continuellement le processus de l'éducation communiste des masses. Dans le cadre de ce processus complexe de formation d'un homme ayant un profil spirituel à la mesure des exigences du régime socialiste, s'accroît plus que jamais le rôle de l'éducation esthétique *multilatérale* des masses.

Quels sont donc les aspects principaux que revêt cette multilatéralité lorsqu'il s'agit de réaliser l'éducation esthétique par l'intermédiaire de l'art? Voici ce que l'auteur s'est proposé de mettre en relief.

Le premier aspect souligné par l'auteur est le fait que les différentes branches de l'art réaliste doivent concourir à faire naître chez l'homme une attitude esthétique dont le contenu soit aussi riche que possible en résonnances humaines, nobles, capables d'animer les constructeurs du socialisme dans leur activité.

Cet aspect suppose, en même temps, une compréhension profonde de l'œuvre d'art dans toute sa complexité, ce qui signifie que dans le cadre de chaque art séparément, il est nécessaire d'accorder une attention toute particulière à l'éducation esthétique des masses les plus larges.

Il s'agit par conséquent d'une éducation esthétique multilatérale, non seulement dans l'ensemble, mais aussi au niveau des différents arts.

Néanmoins, aussi bien la collaboration des arts pour le développement d'une attitude esthétique complexe que—et en étroite liaison avec celle-ci—l'éducation approfondie dans le cadre de chaque art ne peuvent être réalisées que dans la mesure où il existe les moyens et les formes correspondantes de contact entre l'art et le public. De sorte que la multilatéralité de l'éducation esthétique des masses se réfère nécessairement aussi à l'organisation minutieuse des formes et des moyens variés qui contribuent à la réalisation du contact entre l'art et le public. Dans ce sens, lorsqu'il s'agit de l'organisation d'une activité au sein des masses les plus larges des travailleurs, la contribution des organisations sociales et de l'école est d'un grand poids. C'est justement pourquoi l'auteur insiste sur le rôle des syndicats, de l'Union des Jeunesses Ouvrières, des organisations de pionniers, ainsi que des écoles dans la réalisation de l'éducation esthétique.

L'activité organisée consciemment et d'une manière multilatérale aux fins de réaliser l'éducation esthétique mène au developpement et à l'enrichissement continu de l'idéal esthétique socialiste et des goûts esthétiques variés. Mais il ne s'agit pas d'un développement «en soi», détaché de la vie. Toute l'activité, organisée sur bases scientifiques et dirigée par le parti de la classe ouvrière, a pour but de découvrir et de cultiver le beau dans la vie, par opposition aux influences de l'éducation et de la morale bourgeoise, ainsi que la formation d'hommes ayant une personalité riche, correspondant à leur qualité de constructeurs du socialisme.

TRADIȚII REPUBLICANE ÎN GÎNDIREA SOCIAL-POLITICĂ DIN ROMÎNIA

DE

RADU PANTAZI

În contextul bogat al gîndirii social-politice progresiste din Romînia se înscriu, ca o frumoasă tradiție, ideile republicane susținute de cei mai înaintați luptători pentru eliberarea socială și națională a poporului nostru. Militînd pentru emanciparea economică și spirituală a maselor, gînditorii progresiști au fost preocupați de problema caracterului noului regim social-politic, care urma să înlocuiască vechea orînduire. Răspunsul la această chestiune, a cărei abordare dovedea o dată mai mult ancorarea militanților progresiști în realitatea vremii și credința lor sinceră în posibilitatea făuririi unui regim care să asigure fericirea poporului, era determinat de epocă, de forțele sociale ale căror interese erau oglindite în opera și activitatea acestor gînditori.

Ca atare, în caracterizarea ideilor republicane elaborate de-a lungul vremii în țara noastră se impun a fi distinse, ca, de altfel, în general în istoria gîndirii sociale și filozofice, două etape fundamentale : premarxistă și marxistă. Existența acestora nu înseamnă însă o distonanță, o lipsă de continuitate în ansamblul tradițiilor republicane, întrucît marxismul a preluat și a dezvoltat, ridicînd pe o treaptă superioară, cele mai bune tradiții ale gîndirii social-politice, printre care și cele republicane.

Ideile republicane afirmate de militanții social-politici înaintați premarxiști aparțin cu deosebire perioadei de descompunere a feudalismului și de dezvoltare a capitalismului. În cadrul orînduirii feudale, protestul viguros al țărănimii exploatate împotriva boierilor (în Țara Romînească și Moldova) și a grofilor (în Transilvania) nu era însoțit, de regulă, de ideea creării unui nou regim social-politic, cu toate că platformele ideologice ale răscoalelor țărănești conțin elemente în acest sens. Domnia centralizată constituia, în împrejurările fărîmițării feudale și ale stăpînirii străine, un factor istoricește progresist. Baza de clasă a acestor domnii o reprezentau tocmai clasele și păturile sociale asupra cărora oprimarea

feudală se exercita din plin : țărănimea (cea liberă mai ales), tîrgoveţimea, într-o anumită măsură mica boierime. Aceasta nu înseamnă absenţa oricăror elemente de critică la adresa domnitorilor abuzivi, despotici. Şi dacă unele dintre aceste critici veneau din partea forţelor înapoiate, în speţă marea boierime, ostile politicii de centralizare, altele exprimau ura maselor ţărăneşti atît împotriva boierilor, cît şi a domnitorului. Astfel, în creaţia populară întîlnim, alături de glorificarea figurilor luminoase ale domnitorilor patrioţi, numeroase manifestări de înfierare a domnitorilor cruzi, hrăpăreţi. Idei republicane ca atare nu sînt însă exprimate decît sporadic în perioada orînduirii feudale.

Afirmarea unor idei republicane în perioada feudalismului este legată cu deosebire de idealurile umaniste, determinate la rîndul lor de epoca descompunerii feudalismului şi a dezvoltării capitalismului în unele ţări din Europa. Reflexul acesta se simţea şi în ţara noastră (în Transilvania îndeosebi), unde reprezentanţii unor categorii sociale ostile feudalilor promovează idei umaniste, raţionaliste.

Interesantă din acest punct de vedere este poziţia lui Gheorghe Doja, conducătorul marii răscoale ţărăneşti din 1514. Doja justifica ridicarea la luptă a ţăranilor prin motive de ordin laic, raţionale, exprimînd totodată cerinţe foarte avansate. Aşa cum a remarcat Engels, care a apreciat în mod deosebit răscoala din 1514 din Transilvania, Doja „proclamă republica, desfiinţarea nobilimii şi suveranitatea poporului" [1]. Sînt idei care atestă o poziţie consecvent revoluţionară, idei întîlnite abia peste cîteva secole, la democraţii revoluţionari de la 1848.

Printre precursorii iluminişti ai acestora se impune a fi pomenit numele lui Ion Budai-Deleanu, care, susţinînd idei avansate în problema socială şi naţională, îşi afirmă totodată poziţia democrată şi republicană. Doar în republică patria e „dulce mamă", scrie autorul *Ţiganiadei* [2].

Fără îndoială, cele mai importante tradiţii republicane din gîndirea social-politică premarxistă din ţara noastră sînt legate de ideologia revoluţiei de la 1848, manifestîndu-se cu deosebire în opera şi activitatea marelui democrat revoluţionar Nicolae Bălcescu.

Lupta consecventă a lui Nicolae Bălcescu pentru eliberarea socială şi naţională a poporului nostru a fost întregită de preocupările şi eforturile sale constante de făurire a regimului economic, social şi politic care să asigure bunăstarea poporului. Militînd pentru desfiinţarea iobăgiei, a privilegiilor feudale, pentru înlăturarea jugului străin, democratul revoluţionar a preconizat republica democrată ca fiind acea formă de stat capabilă să asigure domnia, suveranitatea şi fericirea poporului.

Bălcescu a insistat pentru includerea în programul revoluţiei de la 1848 a revendicării cu caracter republican care prevedea alegerea domnitorului pe timp limitat şi din toate straturile societăţii. După cum va arăta mai tîrziu democratul revoluţionar, menţinerea slujbei şi numirii de

---

[1] F. Engels, *Războiul ţărănesc german*, Bucureşti, Edit. politică, 1958, p. 82.

[2] Cf. Ion Lungu, *Idei iluministe în „Ţiganiada" lui Ion Budai-Deleanu*, în *Din istoria filozofiei în Romînia*, vol. II, Bucureşti, Edit. Academiei R.P.R., 1957.

domn" a fost o concesie, pe care noua constituție a statului romîn, constituit după cucerirea prin luptă a libertății, trebuie s-o înlăture. Adunarea obștească a țării, scria Bălcescu, va trebui să aleagă „un om cinstit și vrednic, care să poarte grija de cîrmuirea trebilor țării și, cîtă vreme se va purta bine, să-l ție în loc, iar de nu să-l depărteze îndată, astfel după cum era constituția ce o cerea poporul la 1848; numai cu această singură deosebire că după cum aceea desființase boeria, constituția cea nouă să desființeze slujba și numirea „de domn ce cealaltă păstrase" [1].

În nenumărate lucrări și-a expus Bălcescu ideile republicane care decurgeau din poziția sa democrat-revoluționară, din teza sa fundamentală de înlăturare prin luptă a orînduirii feudale și de construire a unei noi societăți. Republicanismul lui Bălcescu, ca și al altor gînditori pașoptiști, însemna, prin conținutul său, manifestarea preocupării ca în noul stat constituit după revoluție să fie înfăptuite o serie de reforme sociale și politice menite să asigure, în credința sinceră a militanților pașoptiști, fericirea poporului. Ceea ce reprezintă, evident, o limită istorică a acestor gînditori, chiar a celor mai avansați, pentru că republica democratică preconizată de ei era de fapt o republică burgheză, în care asuprirea și exploatarea maselor populare nu pot fi înlăturate. Meritul lui Bălcescu și a celorlalți ideologi republicani de la 1848 constă, cu toate aceste limite, în preconizarea unui regim social-politic care însemna un serios pas înainte în viața politică a țării.

Ideile republicane ale lui N. Bălcescu au fost expuse sistematic în lucrarea din care am citat mai sus, *Manualul bunului romîn*, adaptare după lucrarea francezului Ch. Renouvier, pentru „tendințele și trebuințele poporului romîn".

N. Bălcescu sublinia că omul și societatea își pot realiza menirea (care constă în desăvîrșirea lor prin înfăptuirea egalității și a libertății) numai acolo „unde poporul va fi suveran, adică stăpîn pe dînsul"[2]. Or, statul unde poporul e suveran se cheamă republică democratică, spune Bălcescu. Ce se înțelege concret prin aceasta? „Republica — scrie Bălcescu — este un stat în care oamenii adunați îngrijesc singuri de soarta lor, fără a-și pune stăpîni pe cap, avînd în lucrarea lor drept regulă dreptatea și drept țintă frăția"[3]. Și mai departe: „Într-o republică, poporul nu ascultă decît slujbașii aleși de dînsul chiar, cu treabă hotărîtă și pe vreme hotărîtă. Acești slujbași sînt deopotrivă cu ceilalți oameni. Ei poruncesc în numele poporului și sînt datori a lucra numai pentru dînsul, ascultînd legea făcută de dînșii, supunîndu-se la privegherea necurmată a cetățenilor și stînd totdeauna gata de a da înapoi slujba cu care au fost însărcinați, cînd s-a sfîrșit vremea pentru care au primit-o"[4]. Prin ur-

---

[1] *Din ineditele lui N. Bălcescu. Manualul bunului romîn*, București, 1903, p. 24—25.
[2] *Ibidem*, p. 22.
[3] *Ibidem*, p. 23.
[4] *Ibidem*.

mare, suveranitatea deplină a poporului exercitată prin „slujbaşi" aleşi de popor este definitorie pentru noul stat republican.

Dar de ce „republică democratică"? „Zic republică democratică — remarcă Bălcescu prin vorbele comisarului de propagandă — ca s-arăt că puterea statului şi drepturile lui trebuie să fie în mîna poporului întreg şi a o deosebi de republica aristocratică"[1]. Aşadar, democratul revoluţionar nu se mulţumea să indice forma de stat viitoare, ci acorda o atenţie specială conţinutului ei. „Într-un cuvînt — conchidea el — constituţia viitoare să întocmească un stat de cetăţeni liberi şi egali sau deopotrivă unii cu alţii, fără domnie şi boierie"[2].

Conţinutul democratic al viitorului stat se vădeşte şi din modul în care este tratată problema drepturilor şi a datoriilor cetăţenilor. Subliniind cu putere necesitatea realizării egalităţii şi a libertăţilor, Bălcescu arată că cetăţenii trebuie să respecte cu stricteţe legile. Dar — şi aici e un element nou şi foarte interesant, care arată încă o dată caracterul foarte avansat al gîndirii lui Bălcescu — „cetăţeanul e dator către lege mai mult decît supunerea sa. El trebuie a-i fi sprijin şi agiutor"[3]. Deci participarea activă la treburile statului, iată ideea demnă de reliefat a democratului revoluţionar.

Printre datoriile cetăţeanului, una de seamă, accentua Bălcescu, este aceea de a lupta împotriva duşmanilor externi şi interni ai republicii, cetăţeanul fiind dator „a se arma pentru apărarea republicii sau la hotar sau în oraş şi la ţară"[4]. Desigur, pentru ca oamenii să ajungă la nivelul înalt de conştiinţă pe care-l implică exercitarea drepturilor şi respectarea îndatoririlor lor, e nevoie de o asiduă educaţie cetăţenească, de pregătire. Ceea ce se poate realiza numai într-o republică democratică, afirmă întemeiat Bălcescu împotriva ideologilor reacţionari, care susţineau calomnios că poporul nostru n-ar fi luminat şi, ca atare, ar fi „necopt" pentru transformările sociale. „Adevăr că poporul nostru nu e destul de luminat cu învăţătura — le răspunde acestor reacţionari Bălcescu —, dar tocmai pentru aceasta era trebuinţă de instituţii libere ca să se poată lumina, căci sub tiranie nu se pot lumina popoarele"[5]. Iar poporul nostru a dat dovezi că este matur pentru libertate; pilde sublime, scrie cu patos revoluţionar Bălcescu, sînt zilele revoluţiei de la 1848, cînd poporul romîn şi-a arătat capacitatea de luptă, cînd a dovedit „că poate prea bine trăi de sineşi fără stăpîni"[6].

Democratul revoluţionar Nicolae Bălcescu rămîne, prin poziţia sa intransigentă de luptător pentru eliberarea socială şi naţională, prin

---

[1] *Din ineditele lui N. Bălcescu. Manualul bunului romîn*, Bucureşti, 1903.
[2] *Ibidem*, p. 25.
[3] *Ibidem*, p. 29.
[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*, p. 25.
[6] *Ibidem* p. 26.

critica feudalismului, prin ideile valoroase despre dezvoltarea socială, printre care și ideile republicane, un reprezentant de seamă al gîndirii progresiste premarxiste din țara noastră.

De altminteri, în ansamblul ei, ideologia progresistă de la 1848 poate fi apreciată ca atare, atît prin profunda critică socială în sens antifeudal, prin promovarea unor idei înaintate despre istorie, despre cultură, cît și prin poziția republicană a multora dintre reprezentanții ei. Astfel, Eftimie Murgu, Cezar Bolliac, C. A. Rosetti și alții au fost (în pofida unor inconsecvențe vizibile la ultimii doi și în cadrul evenimentelor de la 1848, dar în special spre sfîrșitul vieții) adepți ai formei de stat republicane, criticînd fie monarhia în general, fie particularizînd aceste critici prin dezvăluirea caracterului reacționar al marilor monarhii din acel timp : Imperiul habsburgic, Imperiul țarist, Imperiul otoman.

Dintre gînditorii premarxiști, ale căror idei se cer a fi valorificate pentru orientarea lor republicană, trebuie reliefat cu deosebire Simion Bărnuțiu.

Cu toate că în cursul revoluției de la 1848, din motive de ordin tactic, S. Bărnuțiu, ca și alți reprezentanți ai mișcării revoluționare românești din Transilvania, a acceptat compromisuri cu habsburgii, poziția sa avansată în problema eliberării sociale și naționale se completa cu idei republicane. Acestea au fost afirmate însă cu deosebire în cursurile sale de la Iași, în speță *Dreptul public al românilor*.

Chiar dacă ideile despre republică ale lui S. Bărnuțiu suferă prin argumentarea lor istorică-juridică[1], în mod obiectiv ele denotă o poziție avansată, ostilă cercurilor reacționare ale vremii. Nu întîmplător Titu Maiorescu, în cunoscuta-i diatribă care profana memoria gînditorului transilvănean, a atacat ideile acestuia, care aplicate, spunea ideologul reacționar, puneau în pericol ordinea social-statală stabilită (Maiorescu scria după răsturnarea lui Al. I. Cuza și aducerea pe tron a lui Carol I de Holenzollern).

Adversar hotărît al monarhiei ereditare, absolutiste sau constituționale, Bărnuțiu are meritul de a se fi opus cu vehemență tendințelor cercurilor reacționare care, sub pretextul traducerii în viață a prevederilor din divanurile ad-hoc, pregăteau răsturnarea lui Alexandru Ioan Cuza

---

[1] Bărnuțiu considera eronat, neținînd seama de condiționarea social-istorică, dreptul romîn ca fiind identic cu cel roman, ca atare românii necunoscînd, ca și romanii, forma monarhică. După Bărnuțiu, domnitorii românilor ar fi fost de fapt „duci", pentru că erau aleși. Și Bălcescu susținea, în lucrarea citată, că „statul nostru a fost totdeauna un fel de republică, căci slujbele de la pîrcălab pînă la domn, mai tot prin alegere se da". (*Manualul bunului romîn*, ed. cit., p. 23). Numai că, spre deosebire de Bărnuțiu, la care idealizarea trecutului e vizibilă, Bălcescu arăta că „această republică era foarte proastă" (*ibidem*), pentru că era aristocratică, puterea fiind în mîna boierilor, poporul neavînd nici un drept, și pentru că boierii încredințau cîrmuirea țării unui domnitor, care, prevalîndu-se de dreptul divin, „se unea și el cu boierii de jefuia și tiraniza și robia pe bietul popor" (*ibidem*, p. 24).

și aducerea unui domnitor străin. Cu toate că în argumentarea sa împotriva domnitorului străin răzbat unele elemente naționaliste, valoarea criticii lui Bărnuțiu este netăgăduită. Aducerea unui domnitor străin, arăta Bărnuțiu folosindu-se de dreptul natural, ar însemna un act contra naturii. Fiecare națiune are drept să-și pună conducători proprii, aceasta fiind o „ordine naturală", care ar fi încălcată prin instaurarea unui principe străin, spune gînditorul.

Interesant și meritoriu este la Bărnuțiu modul în care vede el organizarea statului, a republicii romîne.

Republica se definește, după Bărnuțiu, prin faptul că ea realizează „dominațiunea voinței generale celei adevărate"[1], adică a poporului, pentru că „elementul cel dintîi al fiecărei republici e poporul"[2]. Subliniind aceasta, Bărnuțiu are grijă să precizeze că prin popor nu înțelege „un număr determinat de capete sau de suflete omenești create pentru un principe, rege sau împărat"[3], ci „persoana cea juridică a republicei, care, ca identică cu poporul, se supune pre sineși la cens după legea voită de sine și prin censori aleși de sine și ai cărei fii vin sub flamurile marțiali ca la sărbătoare cînd voiește națiunea"[4].

Prin urmare, republica este acel stat care consfințește suveranitatea sau, cum spune Bărnuțiu, maiestatea poporului. „Maiestatea poporului romîn — arată el — e însăși potestatea supremă, ceea ce i se cuvine lui și numai lui în toată întinderea teritoriului lui, a indivizilor săi, a scopurilor și a negoțiilor sale naționale"[5].

În opoziție cu republica, arată Bărnuțiu, se află despoția, „adică dominațiunea voinței celei private a domnitorilor ca atari sau a persoanei celei mistice a guberniului, încît acesta se consideră separat de popor sau opus acestuia"[6].

Ideea valoroasă despre forma de stat republicană este îmbogățită la Bărnuțiu prin tezele avansate despre conținutul, despre scopul statului republican. Scopul republicii romîne, spune Bărnuțiu, este ca „în toată întinderea ei să domine și să guberne numai dreptul și dreptatea, pentru ca națiunea romînă să poată viețui în etern liberă și nedependentă sub scutul acestora, să-și poată explica [dezvolta — *R.P.*] și apăra viața fizică și spirituală și a se bucura de una pace și prosperitate comune"[7].

Și de data aceasta, constatarea de ordin general este concretizată semnificativ prin sublinierea de către autor a rolului „politicii romîne", care „poate să ajute agricultura emancipînd-o din serbitutea care o apasă, poate să emancipe industria și comerciul romîn din serbitutea străină"[8].

---

[1] S. Bărnuțiu, *Dreptul natural public* (publicat postum), Iași, 1870, p. 109.
[2] S. Bărnuțiu, *Dreptul public al rominilor* (publicat postum), Iași, 1867, p. 82.
[3] *Ibidem.*
[4] *Ibidem.*
[5] *Ibidem*, p. 87.
[6] S. Bărnuțiu, *Dreptul natural public*, p. 109.
[7] S. Bărnuțiu, *Dreptul public al rominilor*, p. 82.
[8] *Ibidem*, p. 86.

Bărnuțiu sprijinea, așadar, reformele cu caracter burghezo-democratic, făcute în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. În legătură cu problema secularizării averilor mănăstirești, de pildă, el sublinia necesitatea împărțirii „ogorului public" care aparținea mănăstirilor grecești și romîne, susținînd ca această împărțire „să se facă fără de vreo răscumpărare sau cu una sumă mică"[1].

Ideile republicane ale lui Bărnuțiu denotă, după cum se vede, poziția sa net antifeudală. În aceasta constă meritul lor principal. Dar tot aici se vădesc și limitele unei asemenea poziții : Bărnuțiu — ca și toți ceilalți gînditori premarxiști, chiar cei mai înaintați, ca, de pildă, Bălcescu — nu vedea că republica democratică burgheză pentru care milita nu putea asigura cadrul politic statal în care să fie făurită fericirea poporului. Pentru vremea lor însă, acești gînditori au meritul deosebit de a fi luptat pentru un regim politic care însemna un pas înainte în evoluția politică a țării noastre.

★

În ansamblul valoroaselor tradiții republicane din gîndirea social-politică din țara noastră, un loc important îl ocupă ideile republicane, pozițiile antimonarhice exprimate de gînditorii progresiști, de forțele politice înaintate, după instaurarea de către cercurile reacționare a monarhiei hohenzollernilor, care, în fruntea monstruoasei coaliții burghezo-moșierești, s-a dovedit a fi slujitoare credincioasă a intereselor acesteia.

Odioasa monarhie prusacă a constituit timp de opt decenii principalul sprijin al reacțiunii interne și externe. Cei patru hohenzollerni perindați pe tronul regal au patronat, pe fundalul sumbru al exploatării și asupririi maselor populare, înfeudarea țării imperialismului străin, au servit intereselor claselor exploatatoare de menținere a rînduielilor burghezo-moșierești — prin treptata lichidare a oricăror libertăți democratice și prin fascizarea țării (sub Carol al II-lea) —, au fost instrumente docile ale tîrîrii Romîniei în războaie imperialiste : Carol I în al doilea război balcanic, Ferdinand în primul război mondial, Mihai în criminalul război antisovietic, la pregătirea căruia predecesorul său, Carol al II-lea, jucase un rol important.

De la începutul existenței sale, monarhia hohenzollernilor a constituit obiectul criticii îndreptățite a gînditorilor progresiști. În timpul îndelungatei și sîngeroasei domnii a lui Carol I, asemenea critici au fost extrem de numeroase. Ele se datorau fie poziției unor grupări democrate burgheze rămase în afara monstruoasei coaliții, fie, după pătrunderea în țara noastră a marxismului în ultimul pătrar al secolului trecut, influenței ideologiei proletariatului în rîndurile intelectualității avansate. De asemenea, o critică puternică la adresa primului hohenzollern întîlnim în paginile presei socialiste și muncitorești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea.

Printre primele manifestări ostile lui Carol I, însemnăm atitudinea lui Cezar Bolliac, republicanul de la 1848, care, deși evoluase spre poziții reformiste, a demascat cu vigoare acțiunile trădătoare, antinaționale,

[1] S. Bărnuțiu, *Dreptul public al romînilor*, p. 131.

ale monstruoasei coaliții (de altfel, caracterizată de el cu acest termen). Ridicîndu-se împotriva aducerii lui Carol de Hohenzollern ca domnitor al Romîniei, Bolliac scria cu prilejul împămîntenirii prințului prusac : „după ce ați vîndut opinca iarăși privilegiului, arvuniți și țara întreagă străinului"[1].

Politica de trădare a intereselor naționale dusă de coaliția burghezo-moșierească în frunte cu domnitorul și, de la 1881, de regele Carol I va fi demascată mai tîrziu, printre alții, de G. Panu, care, cu toate că va ajunge spre sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru pe poziții reacționare, se situa, în special în deceniul al noulea al secolului trecut, pe poziții radical burgheze. Referindu-se la Carol I de Hohenzollern, G. Panu scria în 1887 : „El este samsarul tuturor trădărilor naționale, el este sufletul blestemat al regimului ce ne guvernează"[2].

Cu tărie au dezvăluit gînditorii progresiști cupiditatea, lipsa de scrupule a regelui, care se îmbogățea prin jefuirea sălbatică a poporului. „De la 1866 și pînă astăzi, am mers din rău în mai rău — scria tot în 1887 Panu ; de la 1866 și pînă astăzi, n-a fost afacere, n-a fost răscumpărare, n-a fost concesie și întreprindere mai însemnată, în care glasul public să nu acuze pe regele că și-a băgat mîinile pretutindeni și că le-a scos întotdeauna pline cu acțiuni și cu aur, pentru el sau pentru protejații lui"[3].

Aceste critici la adresa monarhiei erau însoțite la G. Panu de idei republicane. El scria în 1891 despre contradicțiile dintre forma monarhică de stat și aspirațiile popoarelor, considerînd republica drept forma de stat cea mai potrivită pentru realizarea acestor aspirații. Evident, ideile lui Panu nu depășeau limitele republicanismului burghez. Ele sînt meritorii, în condițiile vremii, prin opoziția față de monarhie, prin preconizarea unei forme de stat democratice.

La sfîrșitul secolului trecut și-au exprimat viguros poziția antimonarhică, antidinastică, o serie de scriitori ca Al. Macedonski, B. P. Hașdeu, Tr. Demetrescu, N. T. Orășanu și alții[4]. Chiar dacă poziția lor nu era consecventă, chiar dacă manifestările antimonarhice ale scriitorilor menționați nu erau completate de idei republicane, ele au totuși valoarea unei atare poziții, demonstrînd, cum se scria într-un articol din „Adevărul", că „antidinasticismul nu mai este un simțimînt înconștient ce zace în inima poporului, el a devenit ideea cea mai populară în țara noastră"[5].

Toate aceste critici la adresa monarhiei, critici care se integrează în bogatele tradiții republicane ale gîndirii social-politice din țara noastră, oglindeau poziția patriotică a gînditorilor respectivi. Ele nu mergeau însă mai departe de radicalismul burghez, cu meritele și limitele lui în împrejurările epocii.

Elementul calitativ nou în critica monarhiei, în afirmarea poziției republicane, apare în gîndirea social-politică din Romînia prin pătrunderea

---

[1] „Trompeta Carpaților", IV, nr. 419 din 10 mai 1866.
[2] „Lupta", IV, nr. 218 din 1 aprilie 1887.
[3] *Ibidem*, nr. 220 din 3 aprilie 1887.
[4] Cf. *Din literatura antimonarhică*, București, E.S.P.L.P.A., 1957, p. 63—106 și 148—157.
[5] „Adevărul", I, nr. 41 din 1 octombrie 1888.

și răspîndirea marxismului și, cu deosebire, după crearea Partidului Comunist din Romînia, care, călăuzindu-se neabătut după învățătura marxist-leninistă, a condus poporul muncitor la lupta revoluționară pentru doborîrea regimului burghezo-moșieresc.

În ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, întîlnim nenumărate pagini de critică la adresa monarhiei, de manifestare a ideilor republicane în presa socialistă, care a constituit mijlocul principal de răspîndire a ideilor marxismului.

Periodicele socialiste au sesizat legătura dintre regimul burghezo-moșieresc și monarhie. Vodă Carol este o slugă a burgheziei, se arăta pe drept cuvînt în 1883 în revista socialistă „Dacia viitoare". Demascînd operele de „binefacere" ale familiei regale și ale guvernanților, muncitorul tipograf Al. Ionescu scria că actele filantropice vor să ascundă „exploatarea capitalistă și setea acelor jefuitori care sprijinesc azi tronurile, pentru a putea despoia în liniște poporul muncitor"[1].

Socialiștii se ridicau cu tărie împotriva părerii, pe care voiau s-o acrediteze ideologii și politicienii reacționari și pe care o susțineau elementele burghezo-liberale din mișcarea socialistă, că sub domnia lui Carol I, datorită lui, a avut loc o anumită dezvoltare economică și culturală și că poporul ar fi „fericit". În ceea ce privește dezvoltarea economică, arăta un periodic socialist, ea are un caracter obiectiv și nu se datorește nicidecum „voinței și iubirii de libertate a suveranilor"[2]. Cît privește cultura, realizările se datoresc, preciza același ziar, rîvnei de martiri a unor bărbați înțelepți, așa că „nici poveștile Peleșului ale Carmen Sylvei, nici ședințele Academiei prezidate de măria-sa regele, n-au dat tonul în activitatea culturală a poporului romîn"[3]. Iar traiul „fericit" al poporului este în realitate un „pauperism dureros", scria „Lumea nouă", precizînd că tocmai de aceea trebuie arătat că „nimic n-a făcut actuala dinastie pentru a se putea bucura de popularitate și că nicăierea poate sentimentul dinastic al poporului nu e mai slab ca la noi"[4].

Criticile socialiștilor la adresa monarhiei, critici pe care le-am ilustrat doar cu cîteva exemple, erau făcute pe baza tezei marxiste despre caracterul de clasă al statului.

Militanții socialiști arătau că în orînduirile bazate pe clase antagoniste, statul, indiferent ce formă ar îmbrăca, reprezintă întotdeauna interesele clasei dominante: „Încă din vremuri, stăpînirea noroadelor se înfățișează sub diferite chipuri. Ici cu cnutul în mînă și voința atotputernică a unuia singur, alcătuind monarhia absolută sau despotismul, dincolo sub masca de păzitor al unor libertăți consfințite într-o carte numită constituțiune și formînd monarhia constituțională, în sfîrșit în altă parte, la adăpostul dogmei suveranității poporului, sub nume de republică"[5]. Iată dar că poziția republicană era completată la socialiști de dezvăluirea esenței republicii burgheze, chiar democratice, ceea ce

[1] „Lumea nouă", I, nr. 9 din 11 noiembrie 1894.
[2] *Ibidem*, nr. 3 din 4 noiembrie 1894.
[3] *Ibidem*.
[4] *Ibidem*.
[5] *Drepturile omului*, I, nr. 30 din 8 martie 1885.

însemna un element calitativ nou față de ideile republicane ale celor mai avansați gînditori premarxiști.

Punerea în lumină a esenței statului burghez, indiferent de forma sa, nu însemna însă neglijarea problemei extrem de importante a cadrului de acțiune, mai larg sau mai restrîns, pe care diferitele forme de stat îl oferă forțelor progresiste. „Oameni de progres — scria un periodic socialist —, preferăm în lucrările noastre însăilărilor de lemne de acum sute de ani, schelele moderne : în alte cuvinte, monarhiei — republica"[1].

Forma republicană de stat e mai adecvată condițiilor istorice noi, monarhia e un anacronism. „A introduce dar regalitatea în zilele noastre acolo unde nu există, cum bunăoară s-a făcut la noi, e a se opune curentului, e a nu pricepe spiritul timpului"[2], se arăta în „Drepturile omului".

Republica va fi forma de stat aproape generală „înainte de îndeplinirea marii revoluții sociale"[3], subliniau socialiștii, adăugînd că, în ceea ce privește societatea socialistă, numai republica constituie o formă de stat corespunzătoare : „Cine zice socialism, nu poate să nu înțeleagă și republică"[4].

Aceste teze juste de ordin general erau însoțite însă de palide manifestări pe planul luptei practice a mișcării socialiste, angrenată de conducătorii oportuniști pe o cale reformistă, exprimată prin absolutizarea tacticii legale de luptă. În programul mișcării era prevăzută, în ceea ce privește monarhia, doar „luarea moșiilor coroanei și vinderea lor la țărani" (manifestul program din 1891[5]) sau „întoarcerea domeniilor coroanei la stat și restrîngerea prerogativelor regale, mai ales a dreptului de a schimba ministerele și de a dizolva și a proroga toate corpurile alese" (programul P.M.S.D.R. din 1893[6]).

Mișcarea socialistă din ultimele două decenii ale secolului trecut n-a pus cu claritate și hotărîre problema transformărilor social-politice în țara noastră. Datorită conducătorilor oportuniști, începe să fie acreditată teza, folosită și mai tîrziu de social-democrații de dreapta și combătută de comuniști, că „socialiștii au de-a face nu cu regele, ci cu capitalismul". Astfel, C. Mille, cu toate că în prima perioadă a activității sale susținea în principiu republica, găsea în același timp și pretextele reformiste împotriva propagandei republicane, socotind că aceasta ar aduce pe primul plan mișcarea radicală burgheză și ar umbri-o pe cea socialistă. Renegatul Nădejde, chiar înainte de a trăda fățiș mișcarea socialistă, a ajuns la o atitudine apologetică față de Carol I, susținînd că domnia acestuia ar fi fost un adevărat „noroc" pentru Romînia !

Străduințele guvernanților, secondați de trădătorii „generoși", de a scoate în relief imaginea unei Romînii fericite sub domnia familiei regale, s-au concretizat, la începutul secolului nostru, prin organizarea sărbă-

---

[1] *Drepturile omului*, I, nr. 30 din 8 martie 1885.
[2] *Ibidem*.
[3] *Ibidem*.
[4] *Ibidem*.
[5] Cf. „Munca", II, nr. 5 din 24 martie 1891.
[6] Cf. *Documente din mișcarea muncitorească 1872—1916*, București, Edit. C.G.M., 1947, p. 200.

toririi a 40 de ani de domnie a lui Carol I și a prezentării în cadrul faimoasei expoziții jubiliare din 1906 a situației „fericite" a țării.

Toate elementele cinstite, progresiste, au protestat cu vehemență împotriva mascaradei jubiliare. Iar mișcarea muncitorească, aflată în plin proces de întărire, a subliniat că domnia lui Carol n-a însemnat altceva decît 40 de ani de sărăcie, de robie și rușine. Așa se și intitula manifestul din 1906 al cercului „Romînia muncitoare", în care era viguros demascat regimul burghezo-moșieresc. Această demascare era completată printr-o serie de acțiuni,ca demonstrația de stradă antimonarhică a muncitorilor cu prilejul sărbătoririi de către guvernanți a suveranilor în ziua de 10 mai 1906.

Grevele muncitorești, răscoalele țărănești și cu deosebire marea răscoală din 1907 scoteau și mai mult în relief fățărnicia, caracterul demagogic al propagandei burgheze, care încerca să prezinte imaginea unei Romînii fără contradicții sociale, și arătau adevărata situație din țară.

Printre crimele sîngeroase de care este legată amintirea nefastă a monarhiei hohenzollernilor în țara noastră se numără și înăbușirea sîngeroasă a răscoalei țărănești din 1907. Cu tărie, forțele democratice și, în primul rînd, elementele revoluționare din mișcarea muncitorească au înfierat represiunea sălbatecă a răscoalei. Marii scriitori I. L. Caragiale, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, marii savanți G. Marinescu, D. Voinov, I. Cantacuzino au fost alături de lupta țărănimii fie prin luări directe de atitudine, fie prin dezvăluirea situației de mizerie a maselor țărănești și reliefarea deziderateloi ei vitale. Denunțarea crimelor comise față de răsculați, simpatia față de țărănime, față de lupta ei dreaptă însemna, implicit sau explicit, și dezvăluirea figurii sinistre a primului hohenzollern. Astfel, Al. Vlahuță, care încă din 1887 demascase cu necruțătoare ironie unul din aspectele caracteristice ale lui Carol — *auri sacra fames* —, face în vestitul *1907* un adevărat rechizitoriu la adresa monarhului sîngeros. I. L. Caragiale, dezvăluind cu virulența-i caracteristică politica antipopulară a burgheziei și moșierimii și a partidelor lor reprezentative, își exprima prin aceasta protestul hotărît și împotriva regelui Carol I.

Mișcarea muncitorească — prin elementele înaintate, revoluționare, din rîndurile ei, care se opuneau celor reformiste — a sprijinit lupta țărănimii prin diferite manifestări : greve, încercarea de a elibera pe țăranii răsculați, acțiuni în rîndurile soldaților, cerința pedepsirii călăilor răsculaților etc. Importantul document al mișcării muncitorești a vremii, apelul *Către concediați și rezerviști*, prin evidențierea cauzei răscoalelor, a justeței luptei țărănimii, a chemării la fraternizarea soldaților cu răsculații, însemna *ipso facto* și un atac la adresa monarhului care „fericise" țara și făcea paradă cu „patriotismul" său, cu „dragostea" pentru popor. Cu incisivă ironie remarca „Romînia muncitoare," cu ocazia pregătirii pentru serbarea zilei de 10 mai 1907 : „Suveranul, care iubește atît de mult poporul, după spusa lacheilor, și-a manifestat tocmai de aceea dorința ca și anul acesta ziua sa de mărire să fie serbată cu glorie, fie chiar și pe sîngele, încă ud, al țăranului"[1].

[1] „Romînia muncitoare", seria a II-a, anul III, nr. 10 din 6—13 mai 1907.

În același an, comentînd decorarea lui Carol I de Hohenzollern de către sultanul Turciei, periodicul muncitoresc citat face următoarea constatare sugestivă : „Între sultanul, care guvernează peste o țară lipsită de drepturi, în care stinge orice scînteie de libertate și se sacrifică viețile omenești pentru toate capriciile, și între regele, care domnește peste o țară unde drepturile sînt scrise pentru ca să se nesocotească în viață, unde domnește bunul plac al tuturor viziratelor ministeriale și abuzul tuturor pașalîcurilor prefectorale și unde se ucid mii de țărani, se aruncă pe nedrept în temniță și li se dărîmă satele, între suveranii unor asemenea țări e firesc să existe cele mai prietenești legături”[1].

Luînd atitudine în anii următori împotriva intervenției Romîniei în războaiele balcanice, elementele revoluționare din mișcarea muncitorească au demascat din nou rolul nefast al monarhiei. Ele subliniau că „nu interese generale, nu interese naționale, ci interesele strîmte de clasă și de dinastii conduc casele și clasele domnitoare”[2]. Tocmai aceste interese au determinat intrarea Romîniei în cel de-al doilea război balcanic, care s-a soldat cu pierderi dureroase pentru popor, iar pentru clasele conducătoare cu „reușita” unei anexări teritoriale.

În ceea ce privește problemele transformării sociale și politice, datorită elementelor avansate din cadrul P.S.D., în programul acestuia adoptat la congresul din 1910 a fost inclusă teza justă despre necesitatea cuceririi puterii guvernamentale, „ca unul din mijloacele de prefacere socială”[3]. Totodată, punînd problema cadrului luptei clasei muncitoare, elementele înaintate au arătat că partidul politic al proletariatului trebuie „să-și afirme în fața principiului monarhic, pe care este întemeiată constituția țării, principiul său republican, fiindcă numai sub un regim republican lupta clasei muncitoare se poate desfășura în toată puterea ei”[4].

Acestea erau teze juste, exprimate de P.S.D. datorită elementelor revoluționare din rîndurile sale. Dar, din cauza unor conducători oportuniști, P.S.D. n-a fost un partid revoluționar,neputînd să rezolve consecvent marxist problema luptei împotriva monarhiei, prin subordonarea ei luptei fundamentale pentru doborîrea regimului burghezo-moșieresc.

În perioada dinaintea primului război mondial trebuie semnalate tradițiile republicane din scrisul lui N. D. Cocea, asupra căruia s-a exercitat influența ideologiei clasei muncitoare. În pofida unor șovăieli și contradicții, N. D. Cocea, care și-a manifestat deschis poziția antimonarhică și între cele două războaie mondiale, s-a situat pe o poziție în genere progresistă, puternic influențată de marxism.

Ca și alți gînditori ai vremii, N. D. Cocea a dezvăluit figura josnică a lui Carol I de Hohenzollern, slujitorul și capul oligarhiei din țara noastră. Într-un articol publicat în 1912, Cocea scria : „Sub regele Carol s-a înjghebat și întărit cea mai lacomă și nemilostivă oligarhie bugetară. Sub regele Carol s-au ferecat lanțurile încătușării a șase milioane de robi. Sub regele Carol au izbucnit patru răscoale țărănești. Sub regele Carol

[1] „Romînia muncitoare”, seria a II-a, anul III, nr. 18 din 1—7 iulie 1907.
[2] *Documente din mișcarea muncitorească, 1872—1916*, p. 543.
[3] *Ibidem*, p. 459.
[4] *Ibidem*, p. 595.

satele au fost bombardate, 11 000 de țărani asasinați. Sub regele Carol s-a înfrînt avîntul țării spre democrație"[1]. Articolul pamflet se termina cu chemările : „Jos regele oligarhic ! Trăiască republica !".

Pamfletarul viguros și talentat a infierat într-un articol devenit celebru venalitatea regelui Carol I, a cărui menire, asemenea ploșniței, scria Cocea, „a fost să trăiască și să sugă"[2], încît, „după cei patruzeci și cinci de ani de domnie ai regelui Carol, sîntem astăzi țara sifilisului, a pelagrei, a răscoalelor cronice și a foamei permanente"[3].

Cu aceeași vigoare s-a ridicat Cocea și împotriva altui hohenzollern de tristă amintire, Ferdinand I, proslăvit „cel mare" de către ideologii și politicienii burghezi. Subliniind legătura indisolubilă dintre regimul burghezo-moșieresc și monarhie, scriitorul atrăgea atenția asupra rolului regelui în viața social-politică, rol mascat de formula iresponsabilității constituționale a monarhului. Dar, scria Cocea, regele „nu poate sau nu vrea să înțeleagă că singura garanție a iresponsabilității lui constituționale stă numai într-o constituție acceptată de toți, iar nu impusă, prin silnicie și baionete, de cîțiva"[4]. Or, arăta Cocea, „baionetele, oricît de numeroase, n-au apărat niciodată pe regii nemernici de inevitabila răspundere. Baionete destule au avut și monarhii Franței, și țarii Rusiei"[5], așa încît „regele Ferdinand al Romîniei nu poate avea prezumția deșartă să creadă că va avea mai multe baionete decît au avut predecesorii lui pe căile opresiunii și ale ghilotinii"[6].

În perioada dintre cele două războaie mondiale, în afara lui Cocea, o serie de scriitori și gazetari democrați și-au exprimat protestul antimonarhic, scriind împotriva monarhiei și a camarilei regale.

Dar, cele mai valoroase tradiții antimonarhice, republicane, din această perioadă și, în general, din istoria gîndirii social-politice din țara noastră sînt legate de lupta partidului comunist pentru doborîrea regimului burghezo-moșieresc.

În anii premergători creării partidului, în condițiile marilor bătălii de clasă din anii 1918—1920, ale avîntului revoluționar din țara noastră, stimulat considerabil de influența victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, mișcarea muncitorească, datorită elementelor revoluționare din rîndurile ei, s-a ridicat cu hotărîre în apărarea tinerei republici sovietice, împotriva intervenției străine. Nenumărate manifeste dezvăluiau rolul Romîniei burghezo-moșierești în cadrul intervenției imperialiste și puneau problema făuririi unei Romînii democrate, republicane.

Încă, în 1917, arătînd că oligarhia romînă pregătește o nouă alianță cu guvernele și clasele stăpînitoare din Germania și Austria împotriva Rusiei, un manifest al „socialiștilor maximaliști" sublinia că „poporul

---

[1] N. D. Cocea, *Pamflete*, București, E.S.P.L.A., 1956, p. 118.
[2] *Ibidem*, p. 122.
[3] *Ibidem*, p. 123.
[4] *Ibidem*, p. 250.
[5] *Ibidem*.
[6] *Ibidem*.

romîn are nevoie de *alianța republicană democratică* cu toate popoarele vecine și cu toate popoarele Europei"[1].

Elementele revoluționare puneau problema luptei pentru răsturnarea țarismului romîn[2], reliefînd legătura dintre rege și clasele conducătoare și teama acestora de o republică socială romînă[3]. Multe manifeste se terminau cu chemările : „Jos regele și oligarhia ![4] Trăiască Republica romînă ![5] Trăiască Republica sfaturilor din Romînia !"[6] etc. Aceasta indica influența deosebită a victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, pătrunderea și răspîndirea tot mai largă a leninismului, care era însușit de elementele înaintate din mișcarea muncitorească.

Crearea Partidului Comunist din Romînia a constituit o victorie istorică a leninismului împotriva oportunismului și reformismului în mișcarea noastră muncitorească, înarmînd proletariatul cu un partid consecvent revoluționar, marxist-leninist, care l-a condus la victorie în lupta împotriva regimului burghezo-moșieresc. Acestei probleme fundamentale, lupta pentru eliberarea de sub jugul exploatării capitaliste, i-au fost subordonate toate problemele legate de activitatea partidului, printre care și critica monarhiei și afirmarea poziției republicane. În documentele de partid nu avem de-a face numai cu o critică de ordin general la adresa monarhiei, ci cu punerea acestei chestiuni în strînsă legătură cu problemele politice, cu problema esențială a direcției transformării social-economice a țării.

În critica monarhiei, a expunerii poziției republicane în documentele de partid, se disting o serie de teze importante fundamentate pe ideea principală amintită. Aceste teze stabileau indisolubila legătură dintre regimul burghezo-moșieresc și monarhie, rolul monarhiei ca instrument al politicii de lichidare a vestigiilor democrației burgheze, al fascizării țării și al pregătirii agresiunii împotriva primului stat socialist din lume, necesitatea luptei pentru demascarea și doborîrea regimului burghezo-moșieresc și a monarhiei.

Un important document, care atestă poziția științifică revoluționară a P.C.R. și în problema luată aici în considerare, este cel din 1925 privind problema bolșevizării partidului. Aici, se arăta, printre altele, că studierea situației din Romînia impune ca una dintre concluzii faptul că, întreaga putere economică și politică este concentrată „în mîinile oligarhiei, ale Consiliului de Miniștri, ale palatului, ale birocrației civile, militare și bisericești"[7]. Ideea legăturii strînse dintre monarhie și clasele exploatatoare revine și în alte documente, fiind completată de teza extrem de valoroasă, care reflecta o dată mai mult politica revoluționară a P.C.R.,

---

[1] *Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia. 1917—1922*, vol. I, București, E.P.L.P., 1953, p. 15.
[2] *Ibidem*, p. 19.
[3] *Ibidem*, p. 21.
[4] *Ibidem*, p. 33, 46 și 47.
[5] *Ibidem*, p. 26 și 77.
[6] *Ibidem*, p. 72.
[7] *Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia. 1923—1928*, vol. II, București, E.P.L.P., 1953, p. 307.

despre necesitatea luptei împotriva regimului burghezo-moșieresc în frunte cu regele.

În anii domniei „marelui" și „blîndului" Ferdinand, ca și după aceea, întîlnim dese chemări la acțiune în acest sens. Astfel, într-un apel din 1926 al P.C.R. și U.T.C. către muncitori și țărani, către întreg poporul muncitor, se scria: „Numai prin lupta voastră comună veți răsturna întregul regim oligarhic de azi și veți putea cîștiga eliberarea voastră definitivă"[1]. În 1927, „Tînărul leninist" sublinia că una din sarcinile revistei este aceea de a lupta împotriva monarhiei, pentru o republică a tuturor celor ce muncesc[2].

În 1929, în broșura *Contra războiului imperialist*, demascîndu-se politica guvernanților de antrenare a Romîniei într-un război imperialist împotriva Uniunii Sovietice, se arăta: „Muncitorii și țăranii romîni trebuie să știe că muncitorii și țăranii din Uniunea Sovietică sînt frații lor, iar nu dușmanii lor; adevărații lor dușmani sînt nu dincolo, ci dincoace de graniță, sînt fabricanții, moșierii, politicienii, ofițerimea, regența și familia regală, care îi robesc și împotriva cărora ei trebuie să lupte fără încetare"[3]. Prin luptă, poporul își va cuceri libertatea, va scăpa țara de exploatatori, se spunea mai departe în broșură: „Romînia va fi numai atunci patria muncitorilor, cînd aceștia vor alunga, cu arma în mînă, pe toți exploatatorii și vor face republica muncitorilor și a țăranilor liberi din Romînia"[4].

Un rol de seamă în evoluția mișcării revoluționare din Romînia l-a avut Congresul al V-lea al P.C.R. din 1931, care a făcut analiza caracterului și a perspectivelor revoluției din țara noastră, în vederea desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și trecerii la revoluția socialistă. Documentele Congresului al V-lea al partidului au pus prin aceasta într-o viziune științifică, marxist-leninistă, și problema luptei împotriva monarhiei.

Analizînd situația țării, relațiile economice, sociale și politice, congresul a arătat că prin conținutul ei de clasă puterea de stat din Romînia era o putere burghezo-moșierească: „Puterea economică și politică se află în mîinile marii burghezii romîne și ale marilor boieri romîni semifeudali; în fruntea puterii monarhice de stat se află primul «boier» — regele"[5]. Precizînd că Romînia se află în faza desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, congresul sublinia necesitatea luptei împotriva puterii de stat burghezo-moșierești, a monarhiei. „Din existența acestor contradicții de clasă și naționale — se arată în documentele congresului — urmează că problema revoluției din Romînia constă în doborîrea cu forța a puterii de stat burghezo-moșierești și a monarhiei semifeudale impe-

---

[1] *Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia. 1923—1928*, vol. II, București, E.P.L.P., 1953, p. 487.

[2] *Ibidem*, p. 526.

[3] *Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia. 1929—1933*, vol. III, București, E.S.P.L.P., 1956, p. 69.

[4] *Ibidem*.

[5] *Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia. 1917—1944*, ed. a II-a, București, E.P.L.P., 1953, p. 122.

rialiste și în stabilirea dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și a țărănimii"[1].

Tezele principiale marxist-leniniste, pe care erau bazate critica monarhiei și poziția republicană exprimată în documentele P.C.R., erau însoțite de o activitate intensă de demascare a regelui Carol al II-lea, care, în slujba și în fruntea regimului burghezo-moșieresc, avea rolul de a pregăti instaurarea dictaturii militare fasciste și de a tîrî Romînia în războiul imperialist împotriva Uniunii Sovietice.

Chiar în 1930, cînd Carol al II-lea a ocupat, după peregrinări de aventurier, tronul Romîniei, partidul comunist arăta scopul instaurării noului rege. Regele Carol a fost adus — scria un manifest al partidului — „ pentru a exploata și mai aspru țărănimea muncitoare și muncitorimea din fabrici și pentru a pregăti războiul contra muncitorilor și țăranilor revoluționari din Uniunea Sovietică"[2].

Într-un alt manifest din 1935 al partidului, exprimîndu-se un protest viguros împotriva „umilitoarelor serbări de servilism monarhic din 8 iunie", ziua venirii pe tron a lui Carol, se arăta : „În acea zi, complotul cîtorva militari aventurieri și al șefilor partidului național țărănesc, în frunte cu Maniu, împinși de graba pregătirii unui război contra sovietelor, a adus în țară pe ascuns și a așezat pe tron prin surprindere pe *dușmanul de moarte al poporului romîn*, biciul naționalităților subjugate din Romînia, marele capitalist, om de afaceri și moșier, căpetenia fascismului romîn, matadorul atîtărilor războinice contrarevoluționare, Carol al II-lea de Hohenzollern"[3].

Partidul făcea, în documentul citat mai sus, un bilanț al celor cinci ani de domnie a lui Carol, arătînd cum partidele burgheze și-au strîns imediat rîndurile în jurul acestuia, deoarece „au înțeles rostul monarhului ca fiind un instrument și conducător al fascizării țării, ca mască a propriilor lor uneltiri reacționare și ca un campion al cruciadei antisovietice"[4]. Era demascată de asemenea poziția de lachei a șefilor social-democrați de dreapta, care, aprobînd revenirea lui Carol, l-au declarat „rege democrat"[5]. Și mai înainte, partidul reliefase faptul că social-democrații de dreapta sînt strîns legați de Carol și de guvernul său, de capitalul financiar[6].

În manifestul amintit se arăta pe deplin întemeiat că regele Carol al II-lea, ca și predecesorii săi „iluștri" și siniștri, și-a garnisit mai întîi propriul buget[7]. Aceasta, pe fundalul sumbru al mizeriei maselor populare.

[1] *Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia. 1917—1944*, ed. a II-a. București, E.P.L.P., 1953, p. 125.

[2] *Documente...*, vol. III, p. 106.

[3] *Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia. 1934—1937*, vol. IV, București, E.S.P.L.P., 1957, p. 269.

[4] *Ibidem.*

[5] *Ibidem*, p. 270.

[6] *Documente...*, vol. III, p. 113.

[7] Trăsătura aceasta, caracteristică hohenzollernilor a fost înfierată cu tărie, printre altele, în diferite producții cu caracter popular. Vestitul cuplet „Scoate neamțule ce-ai furat", de pildă, ilustrează foarte bine atitudinea față de regele venal. În același timp însă, datorită faptului că cercurile oficiale căutau să ascundă manifestările ostile regimului burghezo-moșieresc și monarhiei, în arhivele folcloristice n-au fost fixate mărturii ale acestei atitudini (vezi *Din literatura antimonarhică*, p. 11—12).

„Anii 1930—1935 — se spunea în acest document — au fost ani de jale și foame pentru țărănime, de dezastru al micului negustor, gospodar, meseriaș, de distrugere a funcționarului, învățătorului, intelectualului, studentului, de griji și nevoi pentru tînărul ofițer și reangajat, de foame și durere pentru soldat. 1930—1935 — ani de șomaj, furt de salarii, concedieri și mizerie pentru muncitori. Ani de suferințe cumplite pentru naționalitățile subjugate. Ani de scumpete și nevoie pentru toți"[1].

Reliefînd lupta maselor populare împotriva claselor exploatatoare și a monarhiei, manifestul arăta rolul nefast al partidelor burgheze și al regelui în acțiunea brutală de înăbușire a luptei muncitorilor și țăranilor. „El [Carol al II-lea — *R.P.*] a organizat cu șefii național țărănești baia de sînge de la Grivița"[2]. Acțiunile sîngeroase ale guvernanților erau un preludiu pe calea fascizării țării, a pregătirii războiului imperialist contra Uniunii Sovietice, se scria mai departe în manifest, subliniindu-se că regele „complotează azi zilnic cu căpeteniile cele mai reacționare și imperialiste ale burgheziei romîne, pentru schimbarea fascistă a constituției, pentru introducerea pedepsei cu moartea pentru popor, pentru înscăunarea fățișă a dictaturii militare-fasciste sîngeroase, pentru stoarcerea cu forța a datoriilor și dărilor, pentru expropieerea țărănimii muncitoare și a păturilor mijlocii în folosul finanței romîne și străine, pentru stoarcerea pînă la măduvă a muncitorilor, salariaților, pensionarilor, sub semnul însănătoșirii finanțelor publice, private și regale. Și, mai departe, pentru aruncarea Romîniei în orbita aventurilor de război hitleriste contra Uniunii Sovietice"[3].

În legătură cu pregătirile de război împotriva Uniunii Sovietice, în cadrul cărora monarhia avea un rol important, P.C.R. a dezvăluit de asemenea legăturile lui Carol al II-lea cu capitalul străin. „Regele Carol — se arăta într-o broșură editată de partid în 1936 — este strîns legat de industria internațională de armament și de trusturile internaționale de petrol, pentru care războiul și pregătirea de război este o piață de desfacere din cele mai bune"[4].

Demascarea necruțătoare, multilaterală, a rolului odios al monarhiei era însoțită de evidențierea necesității luptei împotriva ei, a regimului burghezo-moșieresc, a fascismului, pentru instaurarea unui guvern muncitoresc-țărănesc. Alături de aceasta era subliniată cerința alcătuirii unui larg front democrat antifascist. „Partidul comunist — se adresa un manifest al P.C.R. către muncitori, țărani și intelectuali — conștient că libertatea, pacea și democrația vor fi garantate numai de guvernul muncitoresc-țărănesc în Romînia, după răsturnarea monarhiei și a dictaturii capitaliste-moșierești, vă chiamă pe toți, fără deosebire de vîrstă, sex, nație și religie, fără deosebire de partid, să închideți azi calea sîngeroasă pe care a ales-o această dictatură, să apărați ce a rămas din drepturile

---

[1] *Documente...*, vol. IV, p. 270.
[2] *Ibidem*, p. 271.
[3] *Ibidem*.
[4] *Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia. 1917—1944*, ed. a II-a, București, E.P.L.P., 1953, p. 302.

cucerite în lupte îndelungate, să baraţi drumul fascismului şi al războiului"[1].

Trebuie reliefată lupta neobosită a partidului pentru demascarea organizaţiilor fasciste, a celei legionare îndeosebi, a legăturilor strînse dintre acestea, partidele „istorice" şi monarh. „Regele — se spunea într-o broşură editată de partid în 1938 —, camarila şi cercurile cele mai reacţionare şi agresive ale marilor capitalişti şi moşieri au încurajat şi au crescut organizaţiile fasciste, filiale ale fascismului german şi italian, în frunte cu garda de fier"[2].

Luptînd consecvent împotriva fascizării ţării, în care monarhia avea un rol important, partidul comunist a dus o muncă susţinută pentru făurirea unităţii de acţiune a clasei muncitoare şi pentru strîngerea în jurul proletariatului a tuturor păturilor şi categoriilor sociale interesate în propăşirea democratică a ţării, apărarea păcii şi a independenţei naţionale, în vederea închegării unui larg front popular antifascist. În ciuda obstrucţiilor partidelor burghezo-moşiereşti şi a conducătorilor oportunişti ai partidului social democrat, P.C.R. a izbutit să ralieze un şir de organizaţii democratice — Blocul democratic, Frontul plugarilor, MADOSZ-ul, unele organizaţii ale P.S.D. — într-un front comun de luptă, care a obţinut succese importante în alegerile parlamentare parţiale şi comunale din 1936 şi 1937. În această perioadă au avut loc de asemenea numeroase acţiuni greviste desfăşurate pe baza frontului unic, ca şi manifestaţii publice de masă cu caracter antifascist şi antirăzboinic, între care puternicele demonstraţii din ziua de 1 Mai 1939, care au avut loc în aproape toate centrele mari din ţară, şi în primul rînd, în Bucureşti, împotriva dictaturii regale[3].

Toate acestea denotau roadele activităţii partidului, constituind o nouă ilustrare a politicii sale revoluţionare, fundamentată ştiinţific, consecvenţa acţiunilor partidului, în pofida greutăţilor luptei şi a dificultăţilor interne legate de existenţa unor elemente fracţioniste, oportuniste, în rîndurile sale. Aceste fapte evidenţiau totodată subordonarea de către partid a luptei împotriva monarhiei luptei generale pentru înlăturarea regimului burghezo-moşieresc, pentru eliberarea economică şi politică a poporului muncitor, ceea ce constituie un element calitativ nou în ansamblul tradiţiilor republicane din gîndirea social-politică din ţara noastră.

După cum am menţionat mai înainte, în această perioadă întîlnim atitudini ostile monarhiei în rîndurile elementelor democratice, atitudini care oglindeau fie poziţia unor categorii sociale lovite de politica de fascizare a ţării, fie influenţa partidului în rîndurile intelectualilor patrioţi.

Datorită însă suprimării treptate a brumei de libertăţi democratice, a instaurării unei cenzuri aspre, criticile la adresa monarhiei făcute de elementele democratice erau mai mult implicate în atitudinea, de ordin general, de ostilitate faţă de cercurile reacţionare, în special faţă de fascism. Astfel, atît numeroasele reviste legale aflate sub influenţa P.C.R.

[1] *Documente...*, vol. IV, p. 271.

[2] *Documente din istoria Partidului Comunist din Romînia. 1917—1944*, p. 315.

[3] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvîntări, 1959—1961*, Bucureşti, Edit. politică, 1961, p. 437.

— „Frontul", „Arena", „Bluze albastre", „Manifest" etc., — cît și publicații progresiste — „Viața românească", „Însemnări ieșene" și altele — au luat poziție, direct sau voalat, împotriva partidelor reacționare, a ideologiei retrograde, împotriva fascismului. Fără a fi expusă deschis, atitudinea antimonarhică rezulta din această poziție. Faptul reflecta, de altfel, starea de spirit populară generală antimonarhică, vizibilă mai ales în timpul dictaturii regale și exprimată cu putere ca o reacție față de mîrșavul act de trădare națională săvîrșit de Carol al II-lea, care acceptase dictatul de la Viena prin care Romîniei i se răpise Ardealul de nord.

Și în aceste împrejurări grele, partidul comunist a fost exponentul cel mai fidel al năzuințelor poporului romîn, care și-a exprimat cu hotărîre protestul împotriva dictatului de la Viena, marile demonstrații de la Brașov, Cluj, Timișoara, Iași și din alte orașe ale țării oglindind semnificativ atitudinea populară. Marea demonstrație de la Cluj a avut loc sub lozincile P.C.R.: „Jos dictatura foamei și terorii lui Carol al II-lea !", „Jos dictatul imperialist de la Viena !", „Vrem un guvern popular !". În lupta pentru mobilizarea maselor împotriva rușinosului dictat, alături de partid și sub conducerea sa se aflau organizații de masă democratice ca Frontul plugarilor și MADOSZ-ul.

În anii întunecați ai dictaturii fasciste și ai criminalului război antisovietic, Partidul Comunist din Romînia a fost principala forță politică care s-a ridicat în apărarea intereselor naționale, pentru ieșirea Romîniei din război și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. Partidul comunist a dus o muncă perseverentă pentru a strînge laolaltă toate forțele patriotice pe baza unei platforme largi, în vederea răsturnării dictaturii militare-fasciste și a eliberării țării.

Planul de organizare a insurecției armate, elaborat încă în august 1943 de cadrele de bază ale partidului, care la începutul anului următor au izgonit din conducerea partidului elementele trădătoare și capitulante, a constituit baza de desfășurare a acțiunii de răsturnare a dictaturii fasciste antonesciene.

După ce vreme îndelungată atît conducătorii partidelor burgheze, cît și cercurile palatului în frunte cu regele manevraseră în vederea înfăptuirii așa-numitei „variante balcanice", care preconiza ocuparea Romîniei de către trupele anglo-americane, în condițiile ofensivei eliberatoare a Armatei Sovietice, care zdrobea armatele hitleriste, în condițiile creșterii nemulțumirii, a frămîntărilor maselor și a stării de spirit antihitleriste din armată, aceste cercuri au fost nevoite să accepte colaborarea cu partidul comunist. Cercurile palatului vedeau în participarea regelui la înlăturarea lui Antonescu și trecerea Romîniei de partea coaliției antihitleriste, singura speranță de a scăpa de răspunderile grele ce apăsau pe umerii regelui și ai sfetnicilor săi pentru tîrîrea Romîniei în criminalul război antisovietic. Însuși faptul acesta constituie recunoașterea rolului hotărîtor jucat de partid în acest moment crucial pentru destinele țării.

Sub conducerea partidului s-a desfășurat insurecția armată victorioasă din august 1944, care a deschis o eră nouă în istoria poporului romîn,

a însemnat începutul revoluției populare care a schimbat din temelii viața țării.

După 23 August, partidul a continuat să lupte pentru a învinge împotrivirea regelui, a camarilei regale, a partidelor „istorice", care sabotau participarea Romîniei la războiul antihitlerist alături de Armata Sovietică și care se opuneau democratizării țării. Evidențiind aportul Romîniei la lupta împotriva hitlerismului, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej arată că acesta n-a fost meritul lui Mihai I și nici al guvernului Sănătescu sau Rădescu, ci meritul forțelor democratice ale țării noastre, în frunte cu partidul[1]. Răsturnarea acestor guverne s-a făcut prin lupta maselor populare organizate și conduse de partid și în ciuda împotrivirii regelui și a cercurilor palatului.

În raportul *P.C.R. în luptă pentru democratizarea țării*, prezentat la consfătuirea reprezentanților unor partide comuniste din septembrie 1947, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, reliefînd amploarea luptei populare conduse de partid pentru răsturnarea guvernului Rădescu, arăta : „În urma manifestațiilor populare, regele a fost silit să accepte formarea unui guvern de coaliție a partidelor democratice, prezidat de dr-ul Groza ..."[2]. Dezvăluind diferitele manevre ale regelui și ale palatului, care devenise centrul de raliere a tuturor forțelor reacționare interne și externe, relevînd lupta asiduă a partidului pentru înfrîngerea acestei împotriviri și succesele obținute pe calea democratizării țării, raportul punea problema dezvoltării democrației noi. „Considerăm — arăta tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — că în actuala etapă și Romînia a intrat în procesul de construire a democrației populare"[3]. Prin aceasta era reliefată necesitatea lichidării nepotrivirii adînci din viața statului nostru, pricinuită de existența monarhiei, act realizat la 30 Decembrie 1947 prin abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Romîne.

În felul acesta, lupta poporului nostru muncitor condus de partid împotriva monarhiei, parte componentă a luptei pentru doborîrea regimului burghezo-moșieresc, a fost încununată printr-un act de mare însemnătate, care, așa cum a subliniat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej în raportul la cea de-a 40-a aniversare de la crearea P.C.R., „a marcat momentul istoric al încheierii primei etape a revoluției democrat-populare și al trecerii la înfăptuirea sarcinilor măreațe ale revoluției socialiste"[4].

Semnificația deosebită a înlăturării monarhiei și proclamării Republicii Populare Romîne evidențiază cu putere valoarea bogatelor tradiții republicane din gîndirea social-politică din țara noastră, ca oglindire a luptei forțelor înaintate și, în primul rînd, a partidului marxist-leninist revoluționar al clasei muncitoare pentru progresul social.

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., 1956, p. 133.
[2] *Ibidem*, p. 103.
[3] *Ibidem*, p. 118.
[4] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări. 1959—1961*, București, Edit. politică, 1961, p. 442.

РЕСПУБЛИКАНСКИЕ ТРАДИЦИИ В СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОМ МЫШЛЕНИИ В РУМЫНИИ

РЕЗЮМЕ

Автор стремится выявить в своей работе некоторые из наиболее важных аспектов, связанных с республиканскими традициями в Румынии. Подчеркивая, что республиканские идеи поддерживались прогрессивными деятелями и, в первую очередь, коммунистами (результат их положения как представителей народных чаяний в борьбе за национальное и социальное освобождение), автор показывает, что с точки зрения своего содержания республиканские идеи, выработанные с течением времени, отражали два основных периода: домарксистский и марксистский. Эти два периода не противостояли один другому, поскольку марксизм унаследовал и развил, подняв на более высокую ступень, самые лучшие традиции общественно-политической мысли, в том числе и республиканские традиции.

Отметив, что во времена феодального строя проявления республиканского характера были спорадическими, поскольку централизованная власть представляла собой положительный фактор в условиях феодальной раздробленности и чужеземного ига, автор останавливается на республиканских позициях прогрессивных мыслителей периода революции 1848 г. и в особенности на позициях Николае Бэлческу. Автор подчеркивает, что последовательно борясь за ликвидацию крепостничества, феодальных привилегий, за устранение чужеземного гнета, великий революционер-демократ провозглашал демократическую республику как такую форму государства, которая способна обеспечить власть, суверенитет и счастье народа.

Республиканские взгляды Н. Бэлческу и других демократов, как С. Бэрнуциу, Ч. Боллиак, Ч. А. Росетти, несмотря на их историческую и классовую ограниченность, заслуживают внимания, так как эти деятели провозглашали общественно-политический строй, который означал серьезный шаг вперед в политической жизни страны.

Важные республиканские традиции связаны с критикой монархии Гогенцоллернов, которая в течение восьми десятилетий (1866—1947 гг.) являлась основной поддержкой внешней и внутренней реакции. Ряд выступлений, направленных против монархии, представляли собой выражение позиций тех демократических групп, которые остались вне «чудовищной» буржуазно-помещичьей коалиции, другие же являлись выражением марксистских позиций.

К плеяде прогрессивных деятелей, патриотов, которые поднялись против Гогенцоллернов, относятся наиболее важные представители румынской культуры (как И. Л. Караджале, Ал. Влэхуцэ, Ал. Македонский, Н. Д. Коча). В первых рядах этого течения находились передовые политические силы и прежде всего марксистско-ленинская партия рабочего класса Румынии. Подчеркнув антимонархические проявления, республиканские идеи, поддерживаемые прогрессивными мысли-

телями, социалистами конца прошлого и начала нашего века, автор останавливается на республиканских позициях, нашедших отражение в документах Румынской коммунистической партии.

Показав, что Румынская коммунистическая партия, руководствуясь марксистско-ленинским учением, подчиняла вопрос о борьбе с монархией общей борьбе за политическое, социальное и экономическое освобождение пролетариата и всех эксплуатируемых и угнетенных, автор уточняет, что в партийных документах, где нашли отражение критика монархии и республиканские позиции, выделяется ряд основных положений, а именно: тесная связь между буржуазно-помещичьим режимом и монархией; роль монархии как инструмента проведения политики ликвидации остатков демократии, фашизации страны и приготовления агрессии против первого в мире социалистического государства; необходимость борьбы за разоблачение и свержение буржуазно-помещичьего режима и монархии.

В работе подчеркивается борьба Коммунистической партии Румынии против фашизации страны, против королевской диктатуры, антисоветской войны, борьба, которая отражала духовное состояние народа, враждебное правителям буржуазно-помещичьей Румынии и монархии. Под руководством КПР развернулось победоносное вооруженное восстание в августе 1944 г., которое открыло новую эпоху в истории румынского народа; оно означало начало народной революции, которая в корне изменила жизнь страны. Вынужденные принять план действий, составленный КПР в этом направлении, правящие круги во главе с королем саботировали после 23 августа участие Румынии в антигитлеровской войне и демократизацию страны. Коммунистическая партия Румынии последовательно боролась за устранение этого сопротивления, за дальнейшее развитие народной демократии. Упразднение монархии, этот акт большого исторического значения, совершившийся 30 декабря 1947 г., ознаменовало собой исторический момент — завершение первого этапа народно-демократической революции и переход к выполнению величественных задач социалистической революции.

Автор подчеркивает особое значение упразднения монархии и провозглашения Румынской Народной Республики, которые подтвердили значение республиканских традиций в общественно-политической мысли Румынии, отражавших борьбу передовых политических сил за социальный прогресс.

TRADITIONS RÉPUBLICAINES DANS LA PENSÉE SOCIALE-POLITIQUE DE ROUMANIE

RÉSUMÉ

L'auteur s'est proposé de mettre en évidence quelques-uns des aspects les plus importants des traditions républicaines de Roumanie. Après avoir souligné que les idées républicaines ont été soutenues par les

militants progressistes et, en premier lieu, par les communistes, comme une conséquence de leur position de représentants des aspirations populaires dans la lutte de libération sociale et nationale, l'auteur établit que, du point de vue de leur contenu, les idées républicaines élaborées au cours du temps expriment deux positions fondamentales : l'une, prémarxiste ; l'autre, marxiste. Les deux positions ne sont pas opposées l'une à l'autre, car le marxisme a fait siennes et a développé, en les élevant à un degré supérieur, les meilleures traditions de la pensée sociale-politique, parmi lesquelles les traditions républicaines.

Pendant le régime féodal, les manifestations à caractère républicain furent sporadiques en Roumanie ; dans les conditions du parcellement féodal et du joug étranger, le pouvoir centralisé représentait un facteur positif. Une grande importance est accordée à la position républicaine des penseurs progressistes de la révolution de 1848, Nicolae Bălcescu en tête. Il est souligné que tout en luttant avec persévérence pour l'abolition du servage et des privilèges féodaux et pour la libération nationale du pays, le grand démocrate révolutionnaire préconisait la république démocratique en tant que forme d'Etat capable d'assurer le règne, la souveraineté et le bonheur du peuple. Le républicanisme de N. Bălcescu et des autres prémarxistes roumains, tels que S. Bărnuțiu, C. Bolliac, C. A. Rosetti, était, en dépit des limites historiques et des limites de classe, méritoire, car le régime social-politique qu'il préconisait constituait un pas en avant dans la vie politique du pays.

D'importantes traditions républicaines sont liées aux critiques exprimées à l'égard de la monarchie des Hohenzollern qui, durant huit décennies (1866—1947), a constitué le principal appui de la réaction à l'intérieur, aussi bien qu'à l'extérieur du pays. Ces manifestations antimonarchiques exprimaient la position des groupes démocratiques restés en dehors de la monstrueuse coalition des bourgeois et des grands propriétaires fonciers, tandis que d'autres avaient des bases marxistes.

Dans la pléïade des militants progressistes, patriotes, qui se sont élevés contre les Hohenzollern, figurent les représentants les plus marquants de la culture roumaine (tels que I. L. Caragiale, Al. Vlahuță, Al. Macedonski, N. D. Cocea), ainsi que, en première ligne, les forces politiques avancées et, avant tout, le parti marxiste-léniniste de la classe ouvrière de Roumanie. Après avoir mis en évidence les manifestations antimonarchiques et les idées républicaines des penseurs progressistes et des socialistes, à la fin du XIXe siècle et au début du XXe l'auteur insiste sur la position républicaine exprimée dans les documents du Parti Communiste Roumain.

Montrant que le Parti Communiste Roumain, guidé par la théorie marxiste-léniniste, a subordonné le problème de la lutte contre la monarchie à la lutte générale pour la libération économique, sociale et politique du prolétariat et de toutes les masses exploitées, l'auteur précise qu'en ce qui concerne la critique de la monarchie et l'expression de la position républicaine, on distingue dans les documents du parti une série de thèses principales, à savoir : le lien indissoluble entre le régime bourgeois-agrarien et la monarchie ; le rôle de la monarchie en tant qu'instrument de la poli-

tique de liquidation des vestiges démocratiques, de fascisation du pays et de préparation de l'agression contre le premier Etat socialiste du monde ; et enfin, la nécessité de la lutte pour démasquer et renverser le régime bourgeois-agrarien et la monarchie.

L'article fait ressortir la lutte du Parti Communiste Roumain contre la fascisation du pays, contre la dictature royale et contre la guerre antisoviétique, lutte qui reflète l'état d'esprit populaire hostile aux gouvernants de la Roumanie bourgeoise-agrarienne, hostile à la monarchie. Sous la direction du Parti Communiste Roumain s'est déroulée l'insurrection armée victorieuse d'août 1944, qui, en inaugurant une ère nouvelle dans l'histoire du peuple roumain, fut le début de la révolution populaire qui a transformé fondamentalement la vie du pays. Contraints à accepter le plan d'action établi par le Parti Communiste Roumain en ce sens, les milieux du palais et, en premier lieu, le roi, ont saboté, après le 23 Août, la participation de la Roumanie à la guerre antihitlérienne et la démocratisation du pays. Le Parti Communiste Roumain a lutté avec persévérence contre cette oposition, pour le développement continu de la démocratie populaire. L'abolition de la monarchie, acte historique de la plus grande importance, réalisé le 30 Décembre 1947, a marqué le moment historique de l'achèvement de la première étape de la révolution démocratique populaire et du passage à la réalisation des tâches grandioses de la révolution socialiste.

L'auteur souligne l'importance toute particulière de l'abolition de la monarchie et de la proclamation de la République Populaire, réalisations qui mettent en lumière la valeur des traditions républicaines dans la pensée sociale-politique de Roumanie, en tant que reflets de la lutte des forces politiques avancées, pour le progrès social.

POLITICA ANTIȚĂRĂNEASCĂ A MONARHIEI DE HOHENZOLLERN

DE

COSTIN MURGESCU

I

Familia de Hohenzollern-Sigmaringen a fost adusă pe tronul Romîniei în 1866. Cu alte cuvinte, monarhia ereditară a fost implantată în viața publică a Romîniei atunci cînd țara intrase pe făgașul dezvoltării sale capitaliste și cînd această instituție tipic feudală, împreună cu „principiul legitimității" care o servea, fusese puternic și iremediabil subminată pe plan european, ca urmare a revoluției franceze de la 1789 și apoi a revoluțiilor de la 1848. Paradoxul acestei situații era accentuat de împrejurarea că pînă atunci, nici chiar în perioada feudalismului, poporul nostru nu cunoscuse instituția monarhiei ereditare, în formele clasice, proprii occidentului și chiar unora din țările vecine nouă.

Ca orice paradox istoric, și cel la care ne referim își are însă explicația sa.

Pentru a-l înțelege, trebuie să ne referim, așadar, la diviziunea care a măcinat forțele burgheziei romîne (și fără aceasta, nu prea puternice), chiar în perioada ei ascendentă, revoluționară. Diviziunea s-a manifestat pentru prima dată în timpul revoluției de la 1848, între aripa de stînga, condusă de marele democrat-revoluționar Nicolae Bălcescu, și aripa de dreapta, condusă de I. Eliade-Rădulescu, care, speriată de amploarea luptei maselor, a căutat să-și rezolve interesele înguste de clasă printr-un compromis cu marii proprietari funciari. Faptul că cea mai mare parte a burgheziei a optat pentru această din urmă soluție și-a avut însemnătatea sa în înfrîngerea guvernului revoluționar instaurat la București în iunie 1848.

Unsprezece ani mai tîrziu, cînd, sprijinindu-se pe o largă mișcare populară, forțele unioniste reușesc să aleagă ca domnitor pe Alexandru

Ioan Cuza, unul dintre revoluționarii de la 1848, diviziunea din sînul burgheziei reîncepe să se manifeste cu și mai multă tărie.

Reflectînd voința maselor, care înfăptuiseră la 1859 Unirea, legînd de făurirea statului național unitar romîn și îndeplinirea năzuințelor lor de progres social, forțele progresiste grupate în jurul domnitorului și al lui Mihail Kogălniceanu trec la înfăptuirea reformelor așteptate. Oricît de limitate, aceste reforme — și, în primul rînd, emanciparea și împroprietărirea țăranilor — nu puteau fi realizate decît împotriva vechii clase stăpînitoare, a marilor latifundiari. De lucrul acesta, Alexandru Ioan Cuza era perfect conștient. Într-o dramatică discuție avută cu unul dintre miniștrii săi, poetul D. Bolintineanu, într-un moment cînd guvernul însuși da înapoi în fața reacțiunii, domnitorul mărturisea : „Pusesem în voi, liberalii, oamenii de la 1848, toate speranțele mele spre mîntuirea relelor țării. Voiesc a da libertate celor cinci milioane de romîni clăcași", spre a preciza apoi că nu vede nici o posibilitate de colaborare cu marii proprietari funciari : „Această castă este moartă ; pe ea nu mă pot sprijini : viața fuge de moarte" [1].

Reformele progresiste inițiate de domnitor, și în mod special reforma agrară, întîmpinau însă nu numai opoziția vehementă a moșierimii, ci și rezistența — cînd ușor camuflată, cînd fățișă — a aripii de dreapta a burgheziei, condusă de Ion C. Brătianu. Lupta pe care aripa Cuza-Kogălniceanu o dădea în anii 1862—1864 pentru înfăptuirea unei serii de reforme progresiste cerute de însăși dezvoltarea capitalistă a Romîniei, împotriva eforturilor pe care aripa de dreapta a burgheziei le făcea spre a ajunge la o înțelegere cu moșierimea, mergînd pînă la a sacrifica pe altarul acestei înțelegeri reformele amintite, ne poate ajuta să înțelegem mai ușor aparentul paradox la care ne-am referit în legătură cu aducerea familiei de Hohenzollern în Romînia.

Într-adevăr, înțelegerea dintre burghezie și moșierime — ale cărei fire începuseră să se împletească încă din perioada revoluției de la 1848 — s-a cristalizat tocmai în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, în lupta împotriva reformelor la a căror înfăptuire trecuseră forțele progresiste. Iar cînd Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu au înfrînt, pe calea unei lovituri de stat, opoziția moșierimii și a burgheziei liberale, înfăptuind reforma agrară de la 1864, înțelegerea dintre cele două clase s-a încheiat și formal, prin acordul intervenit în vara anului 1865 între reprezentanții marii moșierimi și cei ai fracțiunii burgheze, în frunte cu Ion C. Brătianu și I. Ghica, cu scopul de a răsturna pe domnitor. Înțelegerea aceasta, intrată în istorie sub denumirea de „monstruoasa coaliție", denumire nu numai plastică, dar și riguros exactă din toate punctele de vedere, răstoarnă în 1866 pe Al. I. Cuza și înscăunează pe tronul Romîniei dinastia ereditară a Hohenzollernilor.

Întreaga dezvoltare a Romîniei în timpul orînduirii capitaliste avea să poarte de-acum înainte amprenta coaliției dintre cele două clase dominante care-și împărțeau puterea, burghezia și moșierimea. Iar familia

[1] Discuție relatată în D. Bolintineanu, *Viața lui Cuza Vodă*, ed. a V-a, București, 1873, p. 42.

de Hohenzollern-Sigmaringen, adusă în țară spre a apăra interesele acestei coaliții, avea să fie timp de opt decenii garantul și principalul ei punct de sprijin.

Legăturile dintre familia regală și clasele exploatatoare din Romînia s-au întărit permanent în decursul celor opt decenii de „viață monarhică", dobîndind adînci rădăcini economice. Cu sprijinul diferitelor guverne burghezo-moșierești, în stăpînirea membrilor familiei de Hohenzollern au intrat rînd pe rînd întinse proprietăți funciare, importante pachete de acțiuni la principalele întreprinderi industriale și bancare ale țării, proprietăți imobiliare etc. În fruntea statului a ajuns astfel să se afle cel mai mare moșier și unul dintre cei mai bogați capitaliști ai țării. „Monarhia a fost un parazit uriaș pe corpul țării noastre" [1].

Storcînd personal profituri însemnate, ca orice alt exploatator, de pe urma țăranilor și muncitorilor exploatați pe moșiile sau în întreprinderile sale, regele deținea totodată o însemnată parte a puterii în stat. În felul acesta, prin identificarea intereselor personale, directe, ale familiei regale cu cele ale marii moșierimi și ale capitalului monopolist, instituția monarhică a devenit un puternic instrument al claselor exploatatoare în politica de oprimare a maselor muncitoare.

Cunoașterea pozițiilor economice deținute de familia de Hohenzollern este astfel de natură să contribuie la o mai deplină înțelegere atît a rolului ce i-a revenit în viața publică a Romîniei, cît și a inevitabilității istorice a înlăturării ei după al doilea război mondial, cînd revoluția populară a sfărîmat puterea de stat burghezo-moșierească și a măturat din viața economică, socială și politică a țării cele două clase sociale pe care monarhia se sprijinise.

Din complexitatea de aspecte ridicate de această problemă, ne propunem să ne oprim mai jos asupra unuia singur, privind rolul familiei regale ca mare proprietară funciară, cu corolarul respectiv, poziția ei antițărănească.

II

Începutul activității „agricole" a familiei de Hohenzollern-Sigmaringen datează în Romînia de la 1877, cînd Carol I a cumpărat de la marele moșier Al. Balș domeniul Broșteni, pentru care a plătit suma de 2 000 000 de lei aur; în aceeași perioadă, a cumpărat de la N. Crețulescu Piatra Arsă, cu pădurea și terenurile aferente; în 1879, tot de la N. Crețulescu a cumpărat Jepii Mari și Jepii Mici, iar în 1882 proprietățile Rîșnov, Sorica și Dutca [2]. În anii următori, cumpărările se accelerează. În aceeași proprietate intră moșiile Poeni (Iași) și Zorleni-Tutova. Este ceea ce literatura oficială a vremii numea „legarea regelui cu țara", proces care a căpătat proporții uriașe în 1884, prin constituirea domeniului coroanei. Este vorba de o lege votată de parlamentul liberal, prin care 132 000 ha de pămînt au fost smulse patrimoniului public și trecute gratuit în pro-

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, București, 1955, p. 138.

[2] Arhiva Ministerului de Finanțe, fondul fostelor domenii regale (în continuare vom menționa acest fond sub inițialele A.M.F.), dos. 395/1948, p. 39, și dos. 11/1928.

prietatea casei domnitoare. În lumina celor amintite mai sus, nu poate fi surprinzător amănuntul că autorul acestei legi a fost același Ion C. Brătianu, prim-ministru al lui Carol I.

Fără înconjur, Brătianu mărturisește scopul legii de constituire a domeniului coroanei: „Regele el însuși a făcut un pas spre a deveni proprietar romîn și eu am vrut ca el să devină primul proprietar funciar" [1].

Într-o epocă în care frămîntările maselor țărănești începeau să stîrnească din nou îngrijorarea claselor dominante, acestea socoteau necesar să cointereseze cît mai puternic monarhia în apărarea rînduielilor existente. A face din Casa regală cel mai mare moșier al țării, iată o măsură prin care forțele reacționare își făureau un scut în plus, cu ajutorul căruia să-și poată apăra privilegiile împotriva revendicărilor țărănești. Este de la sine înțeles de ce legea votată în acest scop de parlamentul liberal a întrunit, în ciuda adversităților de moment, adeziunea opoziției conservatoare. „Sînt înăuntrul *principiilor* conservatoare, votînd pentru această propunere" [2], își motiva Titu Maiorescu, în Cameră, votul în favoarea proiectului guvernamental.

Pentru a transforma pe rege în primul latifundiar al țării, legea din iunie 1884 trecea în proprietatea coroanei 12 moșii cu întinse suprafețe de terenuri arabile, păduri, izlazuri etc.

Toate aceste moșii reprezentau pămînturi pe care, în decursul secolelor, boierii le smulseseră din mîinile țăranilor și le dăruiseră apoi diferitelor mănăstiri. În 1863, înfruntînd împotrivirea clerului și a marilor puteri europene, Alexandru Ioan Cuza și M. Kogălniceanu secularizaseră imensele averi mănăstirești, trecîndu-le în proprietatea statului. Ele ar fi putut servi la împroprietărirea treptată a țărănimii. Guvernul Ion Brătianu (care ducea, de altfel, o politică sistematică de trecere a averilor secularizate în mîinile claselor exploatatoare) a preferat însă să dăruiască 12 dintre aceste moșii — suficiente spre a împroprietări 33 000 de familii țărănești cu cîte 4 ha fiecare — unei singure familii: celei domnitoare.

Simpla luare în stăpînire a celor 132 000 ha, nu părea însă suficientă nici casei domnitoare, nici claselor stăpînitoare. Prin legea de înființare a domeniilor coroanei se creau familiei Hohenzollern condiții de exploatare cu totul excepționale pe pămînturile răpite statului și țărănimii muncitoare. Astfel, legea menționată prevedea, în plus, dreptul coroanei de a exploata solul și subsolul respectiv „fără a fi supusă la vreo dare de cauțiune" (art. 2); scutirea domeniilor de impozite către stat (art. 6), scutirea contractelor și oricăror acte relative la administrarea domeniilor coroanei de plata oricărui fel de taxe de timbru și înregistrare (art. 7) etc. Alte privilegii deci pe seama finanțelor publice ale țării.

Pentru a avea o imagine a avantajelor de care beneficia Casa regală ca urmare a acestor scutiri, vom da un singur exemplu. În 1905, pentru moșia Rușețu, evaluată la 2 700 000 de lei aur și care dădea în acea vreme

---

[1] Citat după *Notice sur le Domaine de la Couronne de Roumanie*, București, 1900, p. 2.

[2] Cuvîntarea din 5 iunie 1884, citat după Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare*, vol. III, București, 1899, p. 309.

un venit net anual de peste 130 000 de lei aur, nu s-au plătit decît taxe comunale și județene de 5 200 de lei.

Constituit printr-un imens jaf din avutul public, caracteristic acumulării primitive, patrimoniul funciar al monarhiei a crescut în decursul anilor pe aceleași căi. „Tradiția" creată de Carol I și de Ion Brătianu a fost continuată de urmașii lor. În timpul lui Ferdinand I, primăria orașului Brașov este determinată să dăruiască reginei castelul istoric din domeniul Bran; primăria orașului Constanța să dăruiască, tot reginei, un teren pentru construirea unui castel la Mamaia, cheltuielile de construcție urmînd să fie suportate în comun de primărie și prefectură; primăria orașului Balcic să doneze, tot reginei, terenul pentru construirea unui alt castel; în Suceava, statul dăruiește un castel de vînătoare cu domeniul respectiv principelui moștenitor; primăria orașului Mangalia donează principesei Elena „Cuibul principesei" etc.

Pentru a acapara terenuri, atunci cînd, dintr-un motiv sau altul, sistemul „donațiilor" nu putea funcționa, membrii familiei Hohenzollern nu se dădeau în lături nici de la folosirea forței sau a falsurilor.

În timp ce era regent, Nicolae, fiul lui Ferdinand I, a ocupat cu de la sine putere un teren al statului din pădurea Snagov, spre a-și construi o vilă. Cînd Ministerul Agriculturii a dorit să „legalizeze" situația prin elaborarea unei legi speciale, Nicolae a refuzat, pentru a nu pune în „discuție publică" acest jaf, dar totodată el a refuzat și să părăsească terenul. În această situație, ministrul respectiv a elaborat o ilegală și nepublicată decizie ministerială, prin care dă terenul „în folosință fără termen" regentului. Cîțiva ani mai tîrziu, un nou ministru venit la departament încearcă să vadă care este situația terenului respectiv; oamenii de pază ai regentului, la ordinul acestuia, îl întîmpină însă pur și simplu cu focuri de armă. Astfel s-a născut „proprietatea" de la Snagov a fostului principe Nicolae. Într-o situație similară, cînd a vrut să-și construiască la rîndul său un castel pe margine de lac, la Scroviștea, fratele mai mare al lui Nicolae, Carol al II-lea, a folosit un alt procedeu. El a pus să se elaboreze un decret-lege, rămas nepublicat, prin care a împroprietărit cu terenul respectiv pe ... tatăl său, Ferdinand I, care murise de cîțiva ani. Apoi, în calitate de moștenitor al celui împroprietărit, Carol și-a construit, pe terenul al cărui proprietar devenise astfel, un castel — pentru care s-au cheltuit circa 100 000 000 de lei din banii statului [1].

În alte cazuri, membrii familiei Hohenzollern acaparau proprietăți funciare prin intermediul unor acte de vînzare-cumpărare care aveau însă numai rolul de a masca jaful bunului public. De pildă, sora lui Carol al II-lea și a lui Nicolae, fosta regină Elisabeta a Greciei, a „vîndut" statului partea sa din moșia de la Zorleni cu suma de 90 000 000 de lei, deși terenul respectiv nu valora, potrivit expertizei, decît 9 000 000 de lei. Imediat după aceea, în 1934, ea a cumpărat marea moșie de la Banloc (Banat), care valora 32 000 000 de lei, dar pentru care n-a plătit efectiv decît 6 000 000; restul era reprezentat de datorii ale fostului proprietar la diferite bănci,

[1] C. Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. 71, p. 10 026 și 10 028, Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P.M.R.

datorii care au trecut în „portofoliul putred" al Băncii Naționale, fiind astfel suportate de stat. Prin această dublă operație, făcută pe seama statului, Elisabeta a devenit proprietara unei moșii cu peste 1 300 ha teren arabil, pădure, instalații forestiere, castel etc. și a rămas totodată cu un cîștig de peste 80 000 000 de lei în casă [1].

În afară de jefuirea sub diferite forme a bunului public (legi, donații, ocupări cu forța, aparente tranzacții comerciale etc.), domeniile funciare ale membrilor familiei Hohenzollern au crescut și pe calea darurilor pe care se simțeau datori să le facă, personal, marii moșieri. De pildă, moșierul Filipescu — unchiul lui Nicolae Filipescu, ministru în timpul lui Carol I și Ferdinand — se simțea în asemenea măsură legat și obligat față de familia domnitoare, încît a lăsat moștenire moșia de la Copăceni (regiunea București) reginei Maria. Procedeul a continuat și în timpul domniei lui Carol al II-lea, cînd marele proprietar C. N. Vasiliu-Bolnavu a donat regelui la Sinaia 30 de loturi de teren a cîte 500 m² fiecare, în perimetrul Calea Dorului, donație pe care Carol a acceptat-o, semnînd personal actul [2].

Credem că exemplele date sînt edificatoare pentru înțelegerea căilor principale de transformare a familiei Hohenzollern în cel mai mare latifundiar din Romînia și de creare a unei identități de interese între monarhie și moșierime, în ceea ce privește exploatarea și oprimarea țărănimii lipsite de pămînt.

III

Însușindu-și esențialul dintr-un cunoscut dicton al lui Tailleyrand, clasele exploatatoare au socotit că unicul scop al expunerilor publice cu privire la o măsură sau alta constă în a ascunde mobilul ei real. Într-o lucrare publicată sub egida oficială a Casei regale se afirma cu cinism, la 1900, că unul dintre scopurile legii din 1884 era acela de a crea „o nouă legătură" nemijlocită între monarhie și ... clasa rurală, „punînd sub patronajul imediat și părintesc al maiestății-sale un anumit număr de sate, destinate să devină astfel centre de lumină și progres pentru populațiile învecinate" [3].

„Un anumit număr de sate" era o formulă eufemistică; cele 12 moșii care au alcătuit domeniul coroanei se întindeau, pînă la primul război mondial, în nu mai puțin de 22 de comune și înglobau peste 60 de sate cu zeci de mii de țărani, fără a mai socoti satele așezate pe celelalte moșii, care au intrat în decursul vremii în stăpînirea personală a fiecăruia dintre membrii familiei de Hohenzollern [4].

---

[1] C. Argetoianu, *op. cit.*, vol. 65, p. 5 811, și nota din ziua de 22 octombrie 1934. Vezi și A.M.F., dos. 404—415/1948.

[2] Actul de donație și acceptare semnat de C. N. Vasiliu-Bolnavu și Carol al II-lea la Biblioteca Academiei R.P.R., arhiva palatului, mapa nr. 5.

[3] *Notice sur le Domaine de la Couronne...*, p. 2.

[4] Datele privind situația de pe moșiile domeniului coroanei utilizate în acest paragraf au fost luate sau calculate după următoarele lucrări apărute în „Biblioteca populară a adminis-

Un scurt comentariu și o fugară confruntare cu realitatea merită și afirmația potrivit căreia satele puse „sub patronajul imediat și părintesc al majestății-sale" s-ar fi transformat în „centre de lumină și progres", afirmație permanent reluată, sub diferite forme, în literatura oficială, în tot timpul existenței monarhiei.

Legenda merită să fie cercetată nu numai pentru restabilirea adevărului istoric, ci și pentru că, bazîndu-se pe ea și pe ignorarea faptelor de către cititorii din occident, unii membri ai fostei familii domnitoare încearcă să acrediteze și astăzi impresia „durerii" cu care țăranii de pe fostele moșii regale s-ar fi despărțit de foștii lor „binefăcători" [1].

Nu putem începe fără a reaminti însă un prim fapt : mulți ani după ce au trecut în proprietatea coroanei, cele 12 moșii amintite au continuat să fie exploatate prin arendași capitaliști. Moșia Gherghița, de pildă, a fost arendată pînă în 1891 ; moșia Cocioc pînă în 1893 ; Rușețu pînă în 1898, Domnița pînă în 1901 etc. În această primă perioadă, nici vorbă nu putea fi, așadar, de vreo preocupare a Casei regale pentru introducerea de „culturi perfecționate" ; familia regală nu se îngrijea în această perioadă decît de majorarea și încasarea arenzilor. Arendașul moșiei Rușețu, de pildă, care în 1883 plătea statului o arendă de 63 000 de lei aur, depunea la Palat, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, o arendă anuală de 100 000 de lei aur ; cel al moșiei Sadova, care plătise statului 167 000 de lei anual, plătea mai tîrziu Casei regale 220 000 de lei aur, ș.a.m.d. Pentru a plăti aceste arenzi ridicate și a obține la rîndul lor profituri, arendașii exploatau fără scrupule satele „destinate să devină astfel centre de lumină și progres".

Cînd, mai tîrziu, Casa regală a preluat treptat exploatarea moșiilor în regie proprie, condițiile de „școală a națiunii" au rămas aceleași, iar în unele cazuri s-au înrăutățit chiar, datorită faptului că administrația domeniului coroanei dispunea de un inventar și mai redus decît vechii arendași. La moșia Domnița, de exemplu, ultimul arendaș dispunea în 1901 de 50 de pluguri și 300 de boi de muncă, iar administrația regală nu avea în 1906 (după patru ani de „regie proprie") decît 20 de pluguri și 200 de boi de muncă.

Preocupată exclusiv de încasarea unor venituri cît mai mari, familia Hohenzollern, asemenea tuturor moșierilor, n-a manifestat nici un interes deosebit pentru perfecționarea tehnicii agricole mult timp după ce a trecut la exploatarea în regie proprie a moșiilor acaparate. La moșia Gherghița,

---

trației domeniului coroanei" : Gh. Popovici, *Monografia domeniului Sadova*, București, 1906, p. 9, 26, 27, 34, 38, 39 ; Florian Davidescu, *Monografia domeniului Segarcea*, București, 1906, p. 14, 24—28, 30, 44, 50 ; Ion Popovici, *Monografia domeniului Domnița*, București, 1906, p. 7, 26, 28, 30, 32, 44—46 ; E. Medianu și Gh. Codrescu, *Monografia domeniului Cocioc*, București, 1906, p. 11, 19, 20 ; Ion A. Candiani, *Monografia domeniului Bușteni*, București, 1906, p. 4 ; O. Boiu și Al. Precup, *Monografia domeniului Mălini*, București, 1906, p. 15 ; A. Berian, *Monografia domeniului Borca și Sabasa-Fărcașa*, București, 1906, p. 4, 6 ; C. Armășescu, *Monografia domeniului Bicaz*, București, 1906, p. 10 ; N. Condurache și N. Marinescu, *Monografia domeniului Dobrovăț*, București, 1906, p. 7, 8 ; D. Popescu, *Monografia domeniului Rușețu*, București, 1906, p. 10, 19, 21, 22, 24—26, 29, 40, 42, 44—45 ; Gh. Manolescu și Gh. Codrescu, *Monografia domeniului Gherghița*, București, 1906, p. 12, 39, 40, 61—64.

[1] Ileana, *I live again* (Trăiesc din nou), New York, 1952.

de pildă, care, la începutul secolului al XX-lea, dădea un venit net anual de peste 150 000 de lei aur, administrația domeniului coroanei nu avea în 1906, după 15 ani de exploatare „în regie proprie", decît 25 de pluguri și 70 de boi de muncă ; reveneau deci un plug la 104 ha de teren arabil și un bou de muncă la 37 ha. În același an, la moșia Rușețu, care dădea un venit net de peste 130 000 de lei aur și se afla „în regie proprie" de 8 ani, domeniul coroanei avea în total 12 pluguri și 72 de boi de muncă, revenind 362 ha arabile la un plug și 60 ha la un bou de muncă.

Legăturile pe care monarhia le stabilea astfel cu „clasa rurală" erau cît se poate de limpezi : ea își lucra moșiile cu forța de muncă și cu inventarul țăranilor lipsiți de pămînt.

La încheierea învoielilor agricole, Casa regală impunea țăranilor aflați „sub patronajul imediat și părintesc al maiestății-sale" condițiile cele mai grele practicate în județele în care se aflau moșiile regale. Compararea contractelor încheiate între administrația domeniului coroanei și țăranii dijmași, cu datele centralizate privind condițiile generale ale învoielilor agricole din primele decenii ale secolului al XX-lea, duce cu regularitate la această concluzie [1].

Formele pe care însești publicațiile oficiale ale regimului burghezo-moșieresc le recunoșteau ca fiind „foarte împovărătoare" pentru țărani [2] — dijma „unul din doi" (în unele rare cazuri „unu din trei" sau „doi din cinci"), încărcată în plus cu obligații de muncă ; rușfetul, în sensul său schimbat de muncă la tarla ; împletirea dijmă, rușfet, muncă și transport ; împletirea dijmă, rușfet, muncă, produse și transport — erau practicate pe scară largă pe moșiile regale.

O formă suplimentară de spoliere a țăranilor era legată de problema pășunatului. Am amintit mai sus că domeniul coroanei nu dispunea în general de vite trăgătoare ; extrem de restrîns era și parcul de animale de producție. În schimb, în proprietatea domeniului se aflau de obicei izlazurile satelor respective. În literatura economică de la începutul secolului al XX-lea a fost larg dezbătută problema pășunatului, subliniindu-se efectele negative pe care le avea asupra dezvoltării agricole a țării creșterea prețului plătit de țărani moșierilor pentru a-și putea da vitele la pășunat, așa încît nu vom insista aici asupra acestei discuții cu caracter general. Nu putem să nu remarcăm însă condițiile în care se desfășura acest proces în comunele unde se aflau moșiile regale. Dacă ne referim la prețul în bani perceput de domeniul coroanei, constatăm că el se afla, în general, la nivelul obișnuit practicat de moșierii din regiunile respective, uneori peste medie, cu tendința în rare cazuri chiar de a urca spre maxim ; alteori ușor sub medie, dar niciodată cu tendința de a coborî spre minim. În schimb, pe moșiile regale plata în bani era însoțită de obligația țăra-

[1] Pentru comparare am utilizat numeroasele contracte publicate în volumul tipărit de Ministerul de Interne sub titlul *Contracte de învoieli agricole în vigoare pe anul 1906*, București, 1907 și datele existente cu privire la moșiile regale, așa cum rezultă din lucrările menționate la începutul acestui subcapitol.

[2] G. D. Scraba, *Starea socială a săteanului. După ancheta privitoare anului 1905, îndeplinită cu ocaziunea expoziției generale romîne din 1906 de către secțiunea de economie socială.* București, 1907, p. 101 și urm.

nilor de a presta o serie de munci suplimentare, ceea ce făcea ca, privit în ansamblu, costul păşunatului să fie mai apăsător pentru ţăranii aflaţi „sub patronajul părintesc al maiestăţii-sale", decît pentru ţăranii lăsaţi sub exploatarea obişnuită a celorlalţi moşieri.

În aceste condiţii, modul în care moşiile regale îşi îndeplineau rolul lor de „şcoală a naţiunii" începe să atragă tot mai des atenţia presei democrate, încă de la sfîrşitul secolului trecut. „Fapte grozave se petrec pe moşia Broşteni, proprietatea regelui" — scria în 1887 ziarul „Lupta", reluînd amănunte date de un alt ziar din Brăila, spre a continua apoi: „Multora li se pare că ţăranul de pe proprietăţile şi apanagiile regelui e mai puţin oropsit; se înşală amarnic. La toate moşiile exploatate de rege, ţăranul e jefuit groaznic, dar prădat şi jefuit în toată puterea" [1].

Exploatînd ţărănimea ca orice alt moşier (iar, în unele cazuri, chiar mai crîncen), Casa regală beneficia în acelaşi timp de înlesniri pe care i le crea statul, scutind domeniile monarhiei de plata impozitelor şi a taxelor. Nu trebuie subapreciat nici faptul că într-o vreme cînd se construia reţeaua de cale ferată a ţării, s-a avut grijă ca traseul acestora să treacă pe lîngă moşiile regale; tot statul a construit în preajma unor moşii regale gări, schele, silozuri etc. Toate acestea reduceau spezele de transport şi, în general, cheltuielile de exploatare.

Exploatarea moşiilor devine astfel un izvor de uriaşe profituri pentru familia Hohenzollern. Socotind numai pentru cele 12 moşii care reprezentau domeniul coroanei, constatăm că profitul net anual încasat de Casa regală a crescut de la 792 930 de lei aur în 1885 la peste 1 000 000 în 1895, spre a ajunge la 1 515 944 de lei aur în 1909 şi la 2 644 413 lei aur în 1911. Pe întreaga perioadă 1884—1912, domeniul coroanei a dat un profit net de peste 28 000 000 de lei aur [2]. După alte calcule, în preajma izbucnirii primului război mondial, domeniul coroanei şi moşiile pe care diferiţii membri ai familiei domnitoare puseseră stăpînire personală dădeau un venit anual de circa 8 000 000 de lei aur [3].

Sistemul de perfecţionare nu a culturii, ci a formelor de exploatare a continuat în tot cursul existenţei monarhiei. În 1941, chiar dictatorul Ion Antonescu, care cunoştea bine situaţia şi făcuse elogiul administraţiei lui Carol I, era nevoit să recunoască: „De la 1914..., veniturile acestor domenii s-au transformat într-un fel de sursă de venituri — s-a mers şi pînă la distrugere în unele părţi — din care regele pompa. Pompa de la Domeniile Coroanei ceea ce putea să pompeze fără să mai facă vre-o îmbunătăţire..." [4].

---

[1] Articolul *Pe moşiile lui Carol*, în ziarul „Lupta", nr. 343 din 7 septembrie 1887. Demascări de felul acesta apar apoi, în decursul anilor, cu privire la situaţia de pe toate moşiile regale. Vezi, de pildă, articolul apărut în „Lumea nouă" din 14 martie 1899 (privind exploatarea ţăranilor pe domeniul Segarcea) sau cel din ziarul „Lupta zilnică" nr. 33 din 17 februarie 1915, sub titlul: *Cum trăiesc sătenii de pe Domeniile Coroanei* (privind moşia Cocioc, Ilfov).

[2] Actul *Domeniul Coroanei. Încasări, cheltuieli şi venituri nete, de la instituire pînă la sfîrşitul lui 1911*, în dosarul *Casa Regală, Moşii* (arhiva personală a autorului).

[3] Potrivit datelor existente la *Expoziţia antimonarhică* de la castelul Peleş, Sinaia.

[4] *Stenograma şedinţei Consiliului Economic din 6 februarie 1941*, dosar nr. 41, Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P.M.R.

IV

Nu este nevoie de o demonstrație specială pentru a înțelege că profiturile tot mai mari pe care „centrele de lumină și progres" le aduceau familiei Hohenzollern nu aveau alt izvor de alimentare decît mizeria tot mai mare a „populațiilor învecinate", puse „sub patronajul imediat și părintesc al maiestății-sale". Ca atare, nimic mai firesc decît constatarea că pe *harta* frămîntărilor țărănești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, moșiile regale apar ca focare de seamă care au alimentat vîlvătăile răscoalelor.

În primăvara anului 1888, răscoalele țărănești au cuprins în special sudul țării, fiind deosebit de puternice în fostele județe Ilfov, Prahova, Ialomița și Vlașca. Știrile apărute în presă la 20 martie (1 aprilie) 1888 indică drept centru al nemulțumirilor zona Urziceni; în zilele următoare agitațiile capătă proporții. La 29 martie, ziarul „Democrația" anunța: „Aflăm că revolta țăranilor s-a întins pînă aproape de București, la comuna Afumați. Țăranii cer să li se împartă moșiile care fac parte din domeniul coroanei, cer să li se dea 10% din pămînturile proprietarilor și locuri de izlaz numai cu un leu de vită mare" [1]. Ne putem lesne închipui ce ecou a putut avea în mintea lui Carol I, care numai cu 4 ani înainte reușise să pună stăpînire pe 132 000 ha de pămînt, vestea că țăranii revendică împărțirea moșiilor. În ziua de 4 aprilie, el se adresează parlamentului spre a-și îndemna guvernul să treacă la reprimarea mai energică a răscoalelor: „În actuala situațiune internă, guvernul va lua fără întîrziere și cu toată energia măsurile reclamate de împrejurări" [2].

În zilele următoare încep să curgă de la București ordinele de represiuni. La 7 aprilie 1888, însuși primul ministru se adresă organelor de represiune: „Veți aresta peste tot locul capii răscoalei și veți reprima dezordinea cu orice preț și fără cruțare... Puneți toată energia și toată inițiativa pentru menținerea sau restabilirea ordinii cu orice preț" [3].

O dată cu ordinele de arestări și represiuni sînt puse în acțiune trupele; comunicatele oficiale asupra mersului răscoalelor capătă tonul comunicatelor de război, începe să se vorbească de direcțiile de înaintare ale armatei, de ciocnirile dintre armată și țărănime, să se amintească de morți sau răniți etc.

Chemînd la telefon pe comandantul trupelor trimise la Călărași, ministrul Justiției îi atrase atenția să nu mai tragă în aer, deoarece în județul Ilfov „revolta a devenit gravă numai prin lățirea zvonului că soldații trag ca la nuntă. Credeți-mă că nu este momentul de a recurge la paleative. Guvernul ia răspunderea oricărei măsuri" [4].

---

[1] Citat după *Documente și mărturii privind istoria R. P. Romîne. Răscoala țăranilor din 1888*, București, 1950, p. 225.

[2] Citat după *Treizeci de ani de domnie ai regelui Carol I. Cuvîntări și acte*, vol. II, București, 1897, p. 189.

[3] Telegrama lui Th. Rosetti, președintele Consiliului de Miniștri, către prefecții județelor Ilfov, Vlașca, Prahova, Buzău, Ialomița, în *Răscoala din 1888*, p. 12.

[4] Convorbirea telefonică dintre ministrul Justiției, Al. Marghiloman și colonelul Dumitrescu, în *Răscoala din 1888*, p. 215.

Identitatea de vederi dintre regele moșier și guvernul conservator al marilor moșieri este cu atît mai deplină, cu cît între sutele de localități care apar acum în telegrame, rapoarte, ordine, comunicate, reportaje etc., două revin cu persistență : Gherghița și Cocioc. Sînt cele două localități unde se află administrațiile celor două moșii regale din județele cuprinse în principal de răscoale.

Pentru a ascunde adevăratul mobil al răscoalelor țărănești, cercurile conducătoare au căutat cu îndărătnicie să acrediteze părerea că ar fi vorba de „agitații socialiste". „Țara este cutreierată de agitatori", scria la 5 aprilie Al. Marghiloman, cerînd organelor de anchetă din jud. Brăila să aresteze pe redactorul unui ziar socialist [1]. La 6 aprilie, tot el adresa o circulară către toți primii-procurori atrăgîndu-le atenția : „Să fiți cu osebire fără cruțare pentru pretinșii socialiști, apărători de comandă a drepturilor țăranilor, care-i îndeamnă la revendicațiuni" [2]. Teza a fost reluată apoi în publicistica oficială. Cercurile muncitorești și opinia publică progresistă au susținut într-adevăr revendicările țărănimii, cauza răscoalelor rezida însă în exploatarea la care țărănimea era supusă. Lucrul a ieșit limpede în evidență chiar în cursul anchetelor făcute de organele regimului burghezo-moșieresc. Este caracteristic în acest sens raportul trimis în aprilie 1888 de primul procuror de Prahova, care ancheta răscoala de pe domeniul regal Gherghița și din celelalte localități ale acestui județ : „Cauza de căpetenie a răscoalelor este încredințarea căpătată că numai astfel izbutesc să li se ușureze învoielile agricole, dacă ar fi prea împovărătoare, să li se dea pămînt și ocale mai mari... Instrucțiunea de pînă acum nu a putut cu nimic dovedi că prin satele acestui județ au venit persoane străine ca să agite spiritele, făcînd făgăduieli și aținînd lumea la răscoală" [3].

Cu toate acestea, în noiembrie 1888, Carol I relua teza oficială asupra cauzelor răscoalelor țărănești, declarînd în parlament că sînt necesare unele măsuri de politică agrară care „vor liniști în același timp unele spirite rătăcite" [4].

Pentru mai multă siguranță, „spiritele rătăcite" erau liniștite însă cu luni de detențiune preventivă și apoi cu ani întregi de pușcărie. În decembrie 1888, la opt luni după potolirea răscoalelor, se aflau încă în curs de judecată 32 de săteni din Gherghița ; în ianuarie 1889, alți 13 arestați din Merii Petchii ajungeau să fie judecați în calitate de „capi ai răscoalei" de pe moșiile regale [5]. Cu cei din Cocioc lucrurile se petreceau aidoma. Se dovedea astfel, o dată în plus, grija organelor regimului burghezo-moșieresc pentru liniștea satelor aflate „sub patronajul direct și părintesc al maiestății-sale".

Cu toate măsurile luate de autorități, focul răzvrătirilor țărănești avea să se mai aprindă de cîteva ori. În 1899, presa semnalează tulburări

[1] *Idem*, p. 9.
[2] *Idem*, p. 10.
[3] *Idem*, p. 189.
[4] *Treizeci de ani de domnie...*, p. 196.
[5] *Răscoala din 1888*, p. 294, 298.

țărănești pe moșiile regelui de la Zorleni (Tutova) și Poieni (Iași)[1]. Frămîntările țărănimii au culminat cu marile răscoale din 1907. Era a patra răscoală a țăranilor, în cele patru decenii de domnie pe care Carol I tocmai le serbase.

Marile răscoale țărănești din primăvara anului 1907 au cuprins literalmente întreaga țară, din nordul Moldovei și pînă în vestul Olteniei, zdruncinînd din temelii regimul burghezo-moșieresc. S-a scris despre evenimentele anului 1907 o întreagă literatură social-istorică, pentru a nu mai fi nevoie să insistăm aici asupra lor. Nu putem să nu menționăm însă rolul activ jucat în aceste răscoale de țăranii exploatați de pe moșiile regale.

Revendicările și formele de luptă utilizate de țăranii de pe domeniile regale nu diferă de cele de pe alte moșii; ar fi deci lipsit de sens să le izolăm și să le tratăm separat. În același timp însă, documentele publicate arată insistența cu care proprietarii învecinați cu domeniile coroanei și prefecții județelor în care regele avea moșii cereau să li se trimită cu precădere forțe suplimentare de represiune, invocînd tocmai primejdia care planează asupra proprietăților regelui. Solidaritatea de interese a regelui cu toți ceilalți mari moșieri se manifestă acum fără nici un fel de ascunzișuri. Carol I primește în martie 1907 o delegație a marilor moșieri. „M. S. Regele — precizează un comunicat oficial, — ascultînd cele ce i s-au relatat, a promis că se vor lua contra revoluționarilor cele mai energice măsuri, în limitele Constituției".

Ce înțelegea Carol I prin „limitele Constituției"? Răspunsul îl dau satele rase de pe fața pămîntului cu salve de artilerie și cei 11 000 de țărani uciși în întreaga țară.

„Apărînd ordinea", putea oare Carol I să separe interesele marii moșierimi care-l adusese pe tron de interesele lui personale de mare latifundiar?

Un episod, din multele care pot fi citate. În Oltenia, și în mod special în jud. Dolj, pentru reprimarea răscoalelor, ne spune un cercetător, „s-a întocmit o ordine de bătaie ca la război" [2]. Unul dintre centrele de concentrare ale armatei plecate din Craiova a fost tocmai comuna Segarcea unde se afla domeniul regal, deoarece aici și la Sadova (alt domeniu regal) revolta populației era mai puternică. Cu reprimarea răscoalelor din Oltenia a fost însărcinat generalul Năsturel; una dintre primele telegrame ale acestuia către Ministerul de Război anunța trimiterea de trupe de cavalerie și infanterie spre a potoli răscoalele de pe domeniul regal Sadova [3].

Să lăsăm pe marele istoric burghez N. Iorga, într-o lucrare apărută în timpul monarhiei, să relateze modul în care a fost restabilită ordinea în Oltenia: „Dacă revoltații arseseră multe conace ca să dispară condicile privite și aici ca niște cărți ale Satanei, dacă ici și colo se vărsase și sînge

[1] „Epoca" din 15 februarie 1899.
[2] Al. Anghel, *Răscoalele țăranilor din 1907 în fostul județ Dolj*, „Studii", 1957, nr. 2.
[3] *Răscoala 1907*, p. 662.

și se comiseseră ofense de onoare, trupele puse sub comanda generalilor Năsturel din Craiova, Gigurtu, din același loc, și Averescu, fură fără de milă, avînd uneori ordinul «să nu facă prizonieri». Orice pîră a interesaților era crezută și se scoteau în front cei pîrîți, printre care foști subofițeri de rezervă, care priveau cu ochii deschiși la puștile întinse ale camarazilor, pentru ca să cadă fulgerați de gloanțe" [1].

Numai la asemenea fapte de bravură se putea referi Carol I cînd, printr-un înalt ordin de zi către armată, se adresa celor care executaseră ordinele de asasinare în masă : „Vă privim dar cu o deplină încredere și sîntem recunoscători pentru purtarea voastră bărbătească pentru restabilirea ordinei turburate".

În recunoștința regelui era reflectată nu numai întreaga bucurie a marilor moșieri pentru faptul că fuseseră salvați într-un moment cînd începuseră să creadă că totul este pierdut, dar și un întreg program agrar, prevestitor de noi fulgere pentru țărani, în ipoteza că ar fi încercat să se ridice din nou în apărarea drepturilor lor.

Acest program agrar, care poate fi sintetizat într-o singură frază : salvarea cu orice preț a marilor latifundii boierești, a fost apărat cu energie de Carol I în tot cursul domniei sale.

Este semnificativ în acest sens faptul că, după înăbușirea răscoalelor din 1907, unele elemente liberale sau chiar conservatoare socoteau inevitabile o serie de înlesniri pentru țărani, spre a se evita noi tulburări sociale. În aceste împrejurări, Carol I a socotit necesar să facă din nou elogiul marii proprietăți.

„Un statistician bizar — nota, trei ani mai tîrziu, scriitorul N. D. Cocea — a făcut socoteala că dacă s-ar fi înșirat cadavrele țărănești în lungul și în latul Căii Victoriei, pe o parte a cheiului Dîmboviței și pînă dincolo de Piața Mare, maiestatea-sa ar fi putut să meargă de la palat pînă în Dealul Mitropoliei, ca să citească mesajul de deschidere a Camerelor, pășind pe un covor moale de carne țărănească" [2].

În noiembrie 1907, covorul acesta era cald încă de sînge ; deschizînd însă lucrările parlamentului, Carol I declara : „Este de netăgăduit că proprietatea mare alcătuește partea cea mai însemnată a bogăției țării și că propășirea întregii noastre agriculturi atîrnă de menținerea ei" [3].

Femeile și copiii își plîngeau încă soții și părinții uciși în martie din ordinul maiestății-sale ; pe zidurile primăriilor de la țară mai stăteau încă alăturate ordinele generalilor care deschiseseră focul și ordonanțele emise de procurori pentru urmărirea altor zeci de mii de țărani.

În aceste împrejurări, cel mai mare latifundiar al țării socotea cu atît mai necesar să împletească în mesajul său regal justificarea asasinatelor din primăvară cu fixarea unor concluzii de viitor : propășirea întregii agriculturi este legată de menținerea marilor proprietăți funciare. Ludovic al XVI-lea nu gîndea altfel în vara lui 1789, după ce trecuseră zilele „marii spaime" (*la grande peur*).

---

[1] N. Iorga, *Supt trei regi*, București, 1932, p. 30.
[2] *Jertfa celor douăsprezece mii*, în „Facla" din 13 martie 1910.
[3] Regele Carol I, *op. cit.*, p. 607—608.

Reprimarea răscoalelor țărănești din 1907 a reprezentat una dintre cele mai cumplite băi de sînge prin care a fost trecut în acea vreme un popor european în vreme de pace. Paginile pe care le-au închinat răscoalelor cei mai mari scriitori romîni din acest veac — începînd cu I. L. Caragiale, George Coșbuc, Al. Vlahuță, P. Cerna, D. Anghel, Șt. O. Iosif și terminînd cu Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu — , lucrările de artă plastică, de la cele ale lui O. Băncilă pînă la cele ale lui Corneliu Baba, lucrările muzicale, lucrările graficienilor, întreaga vastă creație artistică dedicată lui 1907 și dată la iveală în cursul unei întregi jumătăți de secol, toate stau mărturie a zguduirii profunde pe care răscoalele acestea au produs-o în conștiința poporului romîn.

În clocotul de indignare care străbate literatura lui 1907, scriitorii n-au ezitat să indice, încă din zilele răscoalelor, pe marele răspunzător al măcelăririi țăranilor, pe rege, capul monstruoasei coaliții burghezo-moșierești. Iar cîțiva ani mai tîrziu, la a șasea aniversare a răscoalelor, revista literară „Facla" apărea cu o copertă pe care nu era decît chipul dur, metalic, al bătrînului rege „cu ochii vineți", cum îl descrie un contemporan ; pe fruntea regelui, stropi de sînge care înscriu cifra 1907. Este imaginea sub care Carol I a intrat pe drept cuvînt în istoria țării.

V

În prima perioadă a domniei lui Carol I, numele lui Alexandru Ioan Cuza fusese un catalizator al sentimentelor antimonarhice ale poporului.

La începutul secolului al XX-lea însă, Cuza era de mult plecat din viață ; numele lui urmărea totuși obsedant și amenințător familia Hohenzollernilor.

Este destul să reamintim că în literatura populară de după răscoale începuse să fie reînviată figura lui Cuza, ca în acea poezie *Din lumea morților*, care circula prin Oltenia și în care domnitorul de la 1864 sta de vorbă cu țăranii uciși la 1907. Numele lui Cuza Vodă, pe care poetul D. Bolintineanu îl botezase „boeroctonul", simboliza în mintea țăranilor însăși ideea eliberării lor, după cum numele monarhiei cristaliza întreaga opresiune la care erau supuși.

Este, așadar, ușor de înțeles zelul cu care — după atît de oportuna moarte a lui Carol, în 1914 — ideologii oficiali ai regimului au pornit să creeze un „mit țărănesc", cel puțin în jurul urmașului său, Ferdinand.

Zelul a mers atît de departe, încît uneori Ferdinand a fost numit nu numai „regele țăranilor", „regele împroprietăririi" etc., dar s-a încercat chiar legarea numelui său de cel devenit legendar al lui Cuza.

Despre ce este vorba ? În martie 1917, Ferdinand a dat o proclamație către armată, prin care a anunțat înfăptuirea unei reforme agrare. Acesta este desigur un fapt, dar faptele istorice trebuie privite în întreaga lor complexitate. Or, astfel privită, proclamația lui Ferdinand din 1917 apare în cu totul altă lumină decît aceea în care a urmărit s-o pună istoriografia burgheză.

În primul rînd împrejurările. În februarie 1917, izbucnise revoluția în Rusia. Prăbușirea Romanovilor și a absolutismului țarist a căzut ca o lovitură de trăsnet asupra familiei Hohenzollern și a cercurilor conducătoare din Romînia. Însemnările reginei Maria dau o imagine destul de clară asupra derutei care a domnit în acele zile la Iași, unde se afla familia domnitoare :

— „28 februarie 1917. Azi dimineață pe la 7 a sosit Știrbey cu vestea neliniștitoare că la Petersburg a izbucnit revoluția... Sper că focul nu se va întinde ; ar fi îngrozitor pentru cauza noastră și un dezastru din toate punctele de vedere".

— „ 1 martie 1917. Din Rusia vin vești foarte rele ... Ce s-ar întîmpla cu noi dacă s-ar nărui toate în Rusia, nici nu poate fi gîndit ! Ar însemna un dezastru deplin și fără seamăn, ar fi sfîrșitul tuturor lucrurilor".

— „3 martie 1917. Vești uimitoare din Rusia. Se zvonește că țarul ar fi semnat abdicarea... Stau și cuget la toate astea și mi se par atît de tragice și de înspăimîntătoare, încît nu le pot exprima în cuvinte. Cum se vor sfîrși toate, e o întrebare învăluită încă în întuneric. Ce înrîurire vor avea aceste întîmplări asupra războiului și a soartei noastre ? Alte întrebări tragice la care nu găsesc răspuns" [1].

În zilele următoare, situația familiei Hohenzollern devine, ca să folosim limbajul mai sus citat, „și mai tragică". O recunoaște unul dintre cei mai apropiați și înflăcărați apărători ai monarhiei, istoricul N. Iorga, în însemnările sale : „Agitația (revoluționară — *C.M.*) se transmise imediat la noi... Cum Brătianu lipsea, miniștrii nu mai aveau nici o inițiativă. A trebuit, simplu particular, să vorbesc cu reprezentanții aliaților, care nu puteau lăsa singur într-o asemenea clipă pe suveranul atras de țările lor în asemenea primejdii" [2].

Situația militară complicase și mai mult lucrurile. Trupele invadatoare ale lui Wilhelm al II-lea ocupaseră Oltenia, Muntenia și Dobrogea ; retrasă și izolată în Moldova, armata romînă era decimată de tifos și foamete. Romînia burghezo-moșierească se afla în pragul capitulării militare, iar regele în pragul abdicării. Valul revoluționar bătea tot mai puternic în corabia regimului burghezo-moșieresc.

În aceste împrejurări, cercurile conducătoare încep să-și reamintească de vechile revendicări ale țărănimii, care acum stătea îmbrăcată în haine militare, cu arma în mînă, în tranșeele Moldovei. Dar clasele exploatatoare nu se hotărăsc nici acum să-i dea pămînt decît cu greu, după lungi tergiversări și numai cu spaima ca nu cumva după „prăbușirea" Rusiei să urmeze și cea a Romîniei [3].

Acestea au fost împrejurările în care — presat de I. Brătianu și de principele Barbu Știrbey, unul dintre marii latifundiari ai țării, cu o proclamație redactată de acesta din urmă, pe baza unei prime variante scrise de Iorga — Ferdinand I a plecat pe front, făgăduind țăranilor pămînt după război.

[1] Maria, regina Romîniei, *Povestea vieții mele*, vol. III, București, f. a., p. 198, 199, 201.
[2] N. Iorga, *op. cit.*, p. 242.
[3] *Ibidem* p. 243.

Evident, s-ar putea răspunde că, independent de împrejurări, rămîne faptul obiectiv al reformei agrare. Această reformă n-a urmărit însă eliberarea țăranilor de sub jugul exploatării moșierești și a relațiilor semifeudale, ci ruperea țărănimii de mișcarea revoluționară a proletariatului, păstrarea ei ca o rezervă a burgheziei și salvarea, pe această cale, a regimului burghezo-moșieresc din Romînia. Manevrînd cu promisiunea de împroprietărire și folosind totodată în avantajul ei poziția oportunistă a conducerii partidului social-democrat, coaliția burghezo-moșierească în frunte cu regele a reușit într-adevăr să-și strecoare corabia avariată prin vîltorile anilor 1917—1920 și să-și prelungească cu un sfert de veac puterea.

Cît privește împroprietărirea țăranilor, ea a fost numai parțial înfăptuită, adică exact atît cît era absolut necesar pentru realizarea obiectivului propus. Dovadă stă, în această privință, o serie întreagă de fapte : menținerea în continuare a marilor proprietăți moșierești („ajustate" numai prin reformă „la proporții mai rezonabile", ca să folosim expresia specialiștilor burghezi); menținerea relațiilor de dijmă; „ amănuntul" că din suprafața expropriată nu a intrat în stăpînirea țăranilor decît 56%, restul rămînînd, sub o formă sau alta, tot în mîna moșierilor; „amănuntul" că din numărul țăranilor admiși la împroprietărire n-au fost împroprietăriți pînă la urmă decît 64% etc. [1].

Trunchierea sistematică a reformei făgăduite țăranilor în condițiile amintite a fost posibilă pe calea unor prelungite tergiversări : legiferarea reformei a durat patru ani (1917—1921), iar aplicarea ei (uneori incompletă) 20 de ani.

Or, răspunderea acestor tergiversări, care aveau să răpească țărănimii o parte din drepturile făgăduite în tranșeele din Moldova, nu poate fi în nici un caz limitată numai la opoziția cercurilor moșierești conservatoare, cum ar vrea să lase impresia istoriografia burgheză; ea nu se epuizează nici dacă includem în grupa celor răspunzători și burghezia liberală, care căuta să convingă pe moșieri de necesitatea unui „sacrificiu". Coaliția burghezo-moșierească nu ar fi putut în nici un caz să-și ducă pînă la capăt acțiunea premeditată de înșelare a țărănimii, dacă din spatele ei n-ar fi intervenit mereu și activ tocmai regele, autorul proclamației din 1917.

Un episod revelator în acest sens. Decretul lege întocmit în grabă la Iași după proclamația amintită s-a dovedit în scurt timp cu totul neîndestulător pentru potolirea, chiar numai temporară, a revendicărilor țărănești. S-a pus deci în scurtă vreme problema unei noi legi agrare care să completeze decretul din 1917. Sarcina aceasta și-a asumat-o guvernul constituit pe baza primelor alegeri parlamentare organizate după război și la care țărănimea participase cu drepturi egale. Sub presiunea rezultatului alegerilor, fracțiunea „țărănistă" din parlament — exponentă în mare măsură a intereselor chiaburimii — a intrat în guvern și a pregătit proiectul de lege al unei noi reforme agrare. Acest proiect, care nu era nici el menit să lichideze proprietatea moșierească, dar care reflecta în mai mare măsură

[1] Costin Murgescu, *Reforma agrară din 1945*, București, 1956, p. 8—50.

unele revendicări ale țărănimii, n-a devenit însă niciodată lege, deși guvernul și-l însușise, iar parlamentul era dispus să-l voteze. Nici moșierimea conservatoare, nici burghezia liberală nu erau în stare să-l oprească în iarna 1919—1920. Atunci a intrat în acțiune regele. Cei care au jucat un anumit rol în acele împrejurări sînt unanimi în a sublinia zelul pe care Ferdinand I l-a depus pentru a obține amînarea luării în discuție a proiectului amintit; cînd aceste eforturi s-au dovedit zadarnice, regele a refuzat pur și simplu să mai primească pe ministrul agriculturii, spre a împiedica astfel punerea în dezbateri parlamentare a proiectului, deși autorul lui se arătase dispus să mai facă o serie de concesii moșierimii. Procedeul acesta, nemaiîntîlnit pînă atunci, a provocat indignarea chiar a politicienilor burghezi. Ceea ce, bineînțeles, n-a împiedicat pe regele moșier să treacă și peste alte norme legale, cerînd deschis demisia guvernului, dizolvînd proaspăt alesul parlament și formînd un nou guvern, cu o largă participare a moșierilor conservatori, în care ministerul reformei agrare era încredințat unuia dintre marii moșieri ai țării.

Demiterea guvernului din martie 1920 nu a fost, desigur, determinată numai de acest episod; ea a fost legată totodată și de voința regelui de a se lua măsuri mai energice de represiune împotriva mișcării muncitorești, de hotărîrea sa de a torpila tratativele sovieto-romîne inițiate etc. Legea agrară a jucat însă un rol de seamă în această brutală încălcare a Constituției și parlamentarismului burghez, așa cum recunoaște și N. Iorga, pe atunci președinte al Camerei, care a purtat în această privință numeroase discuții cu Ferdinand: „Sub pretextul că legea (agrară — *C. M.*) merge prea departe și că atinge interese legitime (ale moșierilor — *C.M.*) sau creează greutăți — regele dorind ca exproprierea să fie oprită la formula pe care el o acceptase la Iași — , s-a hotărît înlăturarea Ministerului" [1].

Mărturia aceasta pune pe „regele împroprietăririi" în adevărata sa lumină; Ferdinand I nu numai că paraliza activitatea guvernului și a parlamentului sau chiar le trimetea pe amîndouă la plimbare cînd socotea că pot „atinge interesele legitime" ale marii moșierimi, dar socotea, în general, că întreaga reformă poate fi oprită la formula „pe care o acceptase la Iași", ceea ce nu mai socoteau posibil nici măcar elementele mai lucide ale coaliției burghezo-moșierești!

VI

Opoziția la ideea de reformă agrară și de satisfacere a revendicărilor țărănești, grija permanentă pentru apărarea intereselor marilor moșieri reprezintă o caracteristică nu numai a domniei lui Carol I și Ferdinand, ci și a urmașilor lor, a întregii familii Hohenzollern. Se înțelege că formele în care această atitudine s-a manifestat au variat în raport cu condițiile istorice ale unui moment sau altul, dar atitudinea fundamentală a monarhiei față de problema agrară și problema țărănească nu s-a schimbat prin aceasta.

[1] N. Iorga, *op. cit.*, p. 337.

Ceea ce la Carol I a luat forma represiunilor sîngeroase, iar la Ferdinand pe aceea a încercărilor de tergiversare și limitare la maximum a unor concesii devenite inevitabile pentru însăși salvarea monarhiei, la Carol al II-lea a îmbrăcat forme noi.

Una dintre preocupările de căpetenie ale lui Carol al II-lea a fost aceea de a convinge țărănimea că despre o nouă reformă agrară nu mai poate fi vorba, deoarece nici nu ar mai exista mari proprietăți în Romînia. „De proprietarul « mare » nu se mai poate vorbi la noi în țară" decreta el în 1931 [1], de la înălțimea celor peste 100 000 de ha pe care le stăpînea numai familia sa.

Nemaiexistînd mare proprietate, toți cei care posedă pămînt sînt „plugari"; el însuși nu se sfia să se proclame agricultor, lucrător al pămîntului. „Pe lîngă faptul că și eu, personal, sînt agricultor, îmi dau prea bine seama că în această țară de țărani, agricultura..." etc. „De ani de zile, prin experiența mea personală, urmăresc problemele agricole..." etc. „Prima măsură pe care o recomand și pe care am experimentat-o personal..." etc. [2].

Fraze de acest fel pot fi citate cu sutele la acest extrem de volubil rege, care în fiecare zi își schimba nu numai uniformele, dar și profesiunile : cînd vorbea țăranilor era agricultor, cînd vorbea tineretului era... tînăr (și își îmbrăca pantaloni scurți, spre a fi mai convingător), la Academie era filozof și om de știință, în fața scriitorilor era „voievodul culturii", la manevre era general ș.a.m.d.

În țara în care toți erau plugari, cineva trebuia totuși să fie răspunzător pentru înapoierea agriculturii. Cu cinismul sfidător care-i era propriu, Carol al II-lea nu ezita să explice că vina sărăciei și a mizeriei în care se zbat țăranii o poartă ei înșiși, pentru că sînt leneși și inculți, deși monarhia le-ar fi dat pămînt : „Necurățenia este mare, și mai nicăieri nu vezi grădini, cu toate că fiecare sătean are un petec de pămînt, cîțiva metri pătrați prin care ar putea să înflorească întreg aspectul locuinței sale... Trebuie să învățăm cele mai elementare reguli de igienă fizică și morală. Trebuie să învețe săteanul cum se lucrează și cît se lucrează, căci la noi el lucrează în timpul muncilor agricole și pe urmă, în cele mai multe locuri, în tot timpul anului el stă și se odihnește" [3].

Pentru ca țăranii să nu se mai odihnească tot timpul anului, să învețe regulile de igienă și să înflorească pe cîțiva metri pătrați de pămînt, Carol al II-lea avea și soluții (împrumutate, ce-i drept, de la ultraconservatorii ideologi fasciști de tipul lui M. Manoilescu). El recomanda deci țăranilor săraci să se asocieze cu moșierul : „Dacă fiecare proprietar mai mare (fiindcă proprietar „mare", moșier, bineînțeles că nu mai exista — *C.M.*)... va pricepe că datoria lui este de a îndruma pe țăranii care sînt pe fosta lui moșie, atunci, unindu-se bogați cu săraci, se va putea ajunge la rezultatele pe care le dorim cu toții" [4].

---

[1] *Cuvîntările regelui Carol II, 1930—1940*, București, 1940, vol. I, p. 112.
[2] *Ibidem*, p. 113 și 115.
[3] *Ibidem*, p. 369.
[4] *Ibidem*, p. 116.

Milioanele de țărani care, fără îndoială, nu cunoșteau regulile de igienă recomandate de rege, știau însă un alt lucru mult mai simplu: rezultatele dorite de ei sînt prin forța lucrurilor opuse celor dorite de „proprietarii mai mari".

În consecință, revendicările lor pentru o reformă agrară radicală creșteau. Rezultatul dezvoltării acestor contradicții, și a altora care se agravau în țară, este cunoscut. Carol al II-lea a trecut la întronarea fățișă a dictaturii fasciste. În constituția fascistă din 1938, la a cărei redactare regele a participat personal, el a înscris din capul locului interdicția chiar și a discutării reformei agrare, în același articol în care își arogase în mod ridicol pînă și dreptul de a suprima... lupta de clasă: „Art. 7. Nu este îngăduit nici unui romîn a propovădui prin viu grai sau în scris schimbarea formei de guvernămînt a statului, *împărțirea ori distribuirea averii altora* (subl. ns. — *C.M.*), scutirea de impozite, ori lupta de clasă"[1].

VII

Ceea ce într-o formulă sau alta, într-o măsură mai mare sau mai mică, a reușit primelor trei regi, n-a mai reușit celui de-al patrulea. În iarna 1944—1945, sub conducerea Partidului Comunist Romîn și avînd sprijinul muncitorilor de la orașe, țărănimea muncitoare a pătruns pe pămînturile moșierești și le-a luat în stăpînire pentru totdeauna. În martie 1945, la numai cîteva zile după venirea sa la putere, primul guvern democratic din istoria Romîniei a legiferat reforma agrară. Moșierimea, stîlpul de veacuri al regimurilor de exploatare, a fost prin aceasta desființată ca clasă; rămășițele medievale au fost măturate din viața economică, socială și politică a țării.

N-a mai stat în puterea regelui să oprească o transformare de mult necesară. Aceasta nu înseamnă cîtuși de puțin că Mihai I n-a făcut tot ce i-a stat în puteri pentru ca, asemenea predecesorilor săi, să împiedice satisfacerea revendicărilor țărănești și dispariția marilor moșieri. Președinții Consiliului de Miniștrii care, între 23 August 1944 și 6 martie 1945, au tergiversat legiferarea reformei agrare și au urmărit de fapt evitarea ei au fost doi generali (C. Sănătescu și N. Rădescu), amîndoi adjutanți regali; cel de-al doilea a mers pînă acolo încît a amenințat direct cu războiul civil, în cazul cînd acțiunile populare nu sînt oprite. Ministrul de interne care în toamna anului 1944 dădea ordinul „să se reprime... cu cea mai mare severitate" acțiunile țărănimii, era generalul moșier Aldea, colaborator imediat și de credință al regelui. Ministrul agriculturii într-unul din aceste guverne, care urma să pregătească un proiect de reformă, fusese desemnat personal de rege, în persoana moșierului D. Negel, mareșalul palatului. Șefii partidelor istorice, I. Maniu și I.C. Brătianu, care duceau lupta publică împotriva reformei, își coordonau la rîndul lor acțiunile cu palatul. În primele zile din martie 1945, cînd lupta maselor făcuse iminentă instaurarea unui guvern popular, regele a încercat o manevră de ultimă oră, însărcinînd cu formarea guvernului pe același

[1] Citat după textul Constituției publicat în *Enciclopedia Romîniei*, vol. I, București, 1938 (textul intercalat între p. 200 și 200 *a*).

principe Barbu Ştirbey, care şi în împrejurările grele din 1917, pe timpul bunicului lui Mihai, salvase deopotrivă monarhia şi moşierimea, inducînd în eroare pe ţărani.

De astădată însă, nici tergiversările, nici provocările sau manevrele de culise n-au mai dat rezultatele de altă dată, cînd se dovediseră atît de fructuoase pentru monarhie şi coaliţia burghezo-moşierească; ele au fost rînd pe rînd zdrobite de mersul implacabil al revoluţiei populare, condusă cu tact şi energie de Partidul Comunist.

Regele a fost nevoit să semneze legea reformei agrare; în timp ce cu o mînă semna, cu cealaltă el apăsa însă pe butonul de comandă al conspiraţiilor de palat menite să răstoarne şi guvernul şi reforma agrară. Procesele grupului de complotişti Pop-Bujoiu şi ale conducătorilor fostului partid naţional-ţărănesc[1] au dezvăluit pregătirile făcute de reacţiunea din Romînia împreună cu imperialismul anglo-american în anii 1945—1947, pentru a răsturna regimul democrat-popular şi a obţine, între altele, şi anularea reformei agrare. Dar o serie întreagă dintre aceşti complotişti erau cunoscuţi prin relaţiile lor vechi cu palatul.

Poziţia lui Mihai de Hohenzollern faţă de problema reformei agrare şi faţă de măsurile pe care puterea democrat-populară le lua în sprijinirea ţărănimii muncitoare era dictată atît de opoziţia sa principială faţă de revoluţia populară, cît şi de faptul că, devenită la 1884, în condiţiile pe care le-am menţionat, cea mai mare stăpînitoare de proprietăţi funciare din ţară, familia Hohenzollern şi-a păstrat această calitate pînă în ultima zi de existenţă a monarhiei. Se schimbaseră în decursul deceniilor oameni şi instituţii; avuseseră loc răscoale ţărăneşti şi frămîntări revoluţionare; ţara trecuse prin cîteva războaie; se înfăptuiseră reforme agrare, se desfăşura acum revoluţia populară menită să schimbe din temelii viaţa poporului nostru, clasa marilor proprietari funciari fusese lichidată, însă familia Hohenzollern a continuat să stăpînească, pînă la 30 decembrie 1947, peste 158 000 ha terenuri. Anacronismul acestei situaţii nu putea să scape nimănui, cu atît mai mult cu cît de marile proprietăţi funciare pe care le deţinea era indisolubil legată poziţia pe care familia Hohenzollern se situase nu numai în problema agrară, dar în toate marile probleme economice, sociale şi politice ale ţării şi în tot cursul celor opt decenii cît a stat pe tronul Romîniei.

Suprafaţa menţionată de 158 000 ha era alcătuită, pe de o parte, din proprietăţi comune ale monarhiei (domeniul coroanei), iar pe de altă parte din proprietăţile personale pe care fiecare dintre membrii familiei Hohenzollern pusese stăpînire în decursul anilor.

Suprafaţa de pămînt, oricît de impresionantă, nu dă totuşi, decît o imagine cu totul generală a ceea ce însemnau, chiar în această perioadă, domeniile funciare ale familiei Hohenzollern.

Cea mai mare parte a proprietăţilor era reprezentată de păduri (80,6%). Exploatările forestiere ale familiei regale erau înzestrate cu linii de cale ferată îngustă, mijloace de transport, uzine electrice, gatere etc.

[1] *Le procès des dirigeants de l'ancien parti national-paysan*, Bucureşti, 1947, p. 125, 161; *Le procès du groupe de comploteurs, espions et saboteurs*, Bucureşti, 1949, p. 88.

Pentru valorificarea produselor, pe moșiile regale se aflau fabrici de ulei, de spirt, de mezeluri și brînzeturi. Alături de ele, stupării, orezării, sere de flori, grădini de legume, livezi, vii, iazuri amenajate.

În sfîrșit, trebuie menționat faptul că din cele 29 de castele ale familiei Hohenzollern, 15 se aflau instalate tot pe aceste moșii, în mijlocul parcurilor. În afară de acestea erau și numeroase conace, case de vînătoare și cabane, construcții gospodărești, grajduri etc.

După o inventariere și evaluare minimală făcute în primăvara anului 1948, rezultă că domeniile funciare ale fostei familii domnitoare reprezentau un capital de circa 10 400 000 000 de lei.

Patru cincimi din această avere funciară se aflau în mîna regelui, fie în calitate de cap al familiei domnitoare, fie în nume propriu; restul se împărțea între ceilalți membri ai familiei.

Pentru o apreciere corespunzătoare a sumei de circa 10 400 000 000 de lei, menționăm că în bugetul pe 1948—1949 investițiile statului în economia națională erau înscrise în total cu suma 10 900 000 000 de lei.

Nu se poate spune că meseria de „agricultori regali" nu fusese rentabilă în Romînia pentru membrii familiei Hohenzollern, care, cu opt decenii în urmă, nu dispuneau în țara noastră nici măcar de un pogon de pămînt pe vreo rîpă oarecare.

★

Așa cum am menționat de la început, ne-am ocupat în studiul de față numai de unul dintre aspectele legate de prezența familiei de Hohenzollern în viața publică a Romîniei.

Identificată însă nu numai cu interesele moșierimii, ci, în aceeași măsură, și cu cele ale capitalului monopolist, monarhia a apărat pe întreaga linie și sub toate formele interesele claselor exploatatoare din Romînia. Ea a stat în fruntea lor și a reprezentat unul dintre principalele instrumente ale regimului burghezo-moșieresc în politica de ciuntire a „democrației" burgheze, de îngrădire a drepturilor cetățenești ale poporului nostru și de reprimare a luptei sale pentru progres. Poziția antipopulară pe care s-a situat permanent monarhia, de la instaurarea ei în Romînia, a culminat, în condițiile ascuțirii contradicțiilor sociale și ale luptei de clasă, prin sprijinul acordat „Gărzii de Fier" în perioada 1930—1936, prin instaurarea dictaturii regale a lui Carol al II-lea în 1938 și prin patronarea oficială de către Mihai I a dictaturii militaro-fasciste instaurată în toamna anului 1940.

Legată prin numeroase fire nu numai de clasele exploatatoare din țară, ci și de cercurile imperialiste din Occident, monarhia a sprijinit penetrația capitalului străin în Romînia și a contribuit activ la subordonarea politică a țării intereselor marilor puteri imperialiste. După victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, monarhia a fost unul din factorii cei mai activi care au imprimat cursul antisovietic al politicii externe a Romîniei burghezo-moșierești, curs care avea să ducă la împingerea țării în criminalul război antisovietic.

Politica antipopulară a monarhiei s-a împletit astfel indisolubil cu politica ei antinațională, ceea ce a făcut ca lupta maselor populare

pentru eliberarea lor socială şi naţională să capete implicit şi caracterul luptei antimonarhice.

În fruntea acestei lupte a stat, chiar din clipa înfiinţării sale, Partidul Comunist din Romînia, sub a cărui conducere poporul nostru a şi lichidat, la 30 Decembrie 1947, această instituţie feudală care rătăcea — deopotrivă de inutilă şi de stingheritoare — prin viaţa publică a Romîniei, aflată în plină revoluţie populară.

АНТИКРЕСТЬЯНСКАЯ ПОЛИТИКА МОНАРХИИ ГОГЕНЦОЛЛЕРНОВ

РЕЗЮМЕ

Чтобы объяснить антикрестьянскую направленность политики монархической династии в буржуазно-помещичьей Румынии, автор начинает статью с анализа исторических условий, в которых это типично феодальное учреждение утвердилось в общественной жизни страны. Исторический парадокс установления монархии заключался в том, что оно произошло в условиях, когда страна вступила на путь капиталистического развития.

В результате революции 1848 г., благодаря компромиссу между буржуазией и помещичеством, в общественной жизни Румынии сохранились сильные феодальные пережитки. Чтобы остановить народное движение и воспрепятствовать проведению прогрессивных реформ, разработанных господарем Ал. И. Кузой и М. Когэлничану (среди которых аграрная реформа, несмотря на ее ограниченность, нанесла бы сильный удар по феодальным отношениям), между буржуазией и помещичеством было заключено соглашение, которое вошло в историю под названием «чудовищная коалиция», в результате чего Ал. М. Куза и правительство Когэлничану были свергнуты и заменены „импортированной» монархией Гогенцоллернов. Монархия становится верным и основным защитником интересов буржуазии и объединившегося с ней помещичества.

Автор анализирует экономические корни связи между королевской династией и эксплуататорскими классами. Знание экономических позиций, занимаемых династией Гогенцоллернов, позволяет понять как ту роль, которая выпала ей в общественной жизни Румынии, так и историческую неизбежность ее свержения на первом этапе народной революции, вспыхнувшей в стране — этапе завершения буржуазно-демократической революции.

В первой части работы автор прослеживает процесс превращения короля в самого крупного помещика Румынии, процесс «прикрепления короля к стране» (по выражению официальной литературы того времени) за счет чудовищного разграбления общественного достояния, либо узаконенного декретами, составленными и принятыми реакцион-

ным парламентом, либо совершавшегося путем подделок, обмана и т.д. В эпоху, когда возмущение крестьянских масс все сильнее сотрясало основы буржуазно-помещичьего режима, господствующие классы считали необходимым как можно сильнее заинтересовать монархию в защите существующих порядков. Путем превращения короля в самого крупного помещика коалиция реакционных сил буржуазии и помещичества создала себе инструмент и оплот для защиты привилегий от крестьянских требований.

Далее в работе анализируются условия эксплуатации крестьянства в королевских поместьях: отсталая техника, феодальные отношения (кабальные сельскохозяйственные договоры, оброк, барщинные работы и т.д.). Король стал, таким образом, одним из защитников феодальных отношений в сельском хозяйстве. И в этом отношении сполна проявилась его реакционная роль — роль тормоза социально-экономического прогресса страны. Таким образом королевские поместья выполняли роль «школы нации»!

Из-за жестокой эксплуатации крестьяне королевских поместий одними из первых принимали участие в больших крестьянских восстаниях (1888 г,. 1907 г.); на карте восстаний королевские поместья отмечены как крупные очаги пламени. Король, крупный помещик, являлся руководителем кровавого подавления этих восстаний.

В заключение автор подчеркивает тот факт, что, независимо от формы проявления, основное отношение монархии к крестьянскому вопросу было одним и тем же: постоянная забота о защите интересов крупного помещичества. Династия Гогенцоллернов сохранила своё положение самого крупного земельного собственника до последних дней своего существования. Это объясняет оппозицию по отношению к народной революции последнего представителя королевской династии. Антикрестьянская позиция королевской династии являлась одной из сторон ее антинародной, антинациональной политики.

LA POLITIQUE ANTIPAYSANNE DE LA MONARCHIE DES HOHENZOLLERN

RÉSUMÉ

Afin d'expliquer la politique antipaysanne de la famille royale de la Roumanie bourgeoise-agrarienne, l'auteur commence son étude par l'analyse des conditions historiques dans lesquelles cette institution typiquement féodale a été implantée dans la vie publique du pays. Le paradoxe historique de l'instauration de la monarchie consiste dans le fait qu'elle s'est produite au moment ou la Roumanie était entrée dans la voie du développement capitaliste.

Après la révolution de 1848, le compromis de la bourgeoisie roumaine, qui se coalisa aux grands propriétaires terriens, entraîna la persistance

de puissantes relations féodales. Afin d'endiguer le mouvement populaire et d'empêcher la réalisation des réformes progressistes dont le prince Al. I. Cuza et M. Kogălniceanu furent les initiateurs (parmi lesquelles la réforme agraire qui, bien que limitée, aurait porté un coup rude aux relations féodales), la bourgeoisie a conclu l'entente avec les grands propriétaires terriens — connue dans l'histoire sous le nom de «monstrueuse coalition ». La bourgeoisie et les grands propriétaires terriens ont renversé le pouvoir d'Al. I. Cuza et le gouvernement Kogălniceanu, en important la monarchie des Hohenzollern. La monarchie devient ainsi le garant et le principal défenseur des intérêts de la bourgeoisie et de la grande propriété terrienne, coalisées.

L'auteur s'attache à analyser les racines économiques du lien créé entre la famille royale et les classes exploiteuses. La connaissance des positions économiques détenues par la famille de Hohenzollern permet de comprendre le rôle qui lui revenait dans la vie publique de la Roumanie, aussi bien que l'inévitabilité historique de sa suppression au cours de la première étape de la révolution populaire en Roumanie — l'étape d'achèvement de la révolution bourgeoise-démocratique.

La première partie de l'étude présente le processus qui fit du roi le plus grand propriétaire terrien de Roumanie, processus visant à «lier le roi au pays » (d'après l'expression de la littérature officielle de l'époque), par l'immense pillage des biens publics, et qui était tantôt légiféré par des lois proposées et votées par le parlement réactionnaire, tantôt réalisé par des faux, des abus, etc. A l'époque où les agitations paysannes ébranlaient toujours davantage les fondements du régime bourgeois-agrarien, les classes dominantes estimaient nécessaire d'intéresser toujours plus étroitement la monarchie à la défense de l'ordre existent. En faisant de la famille royale le plus grand propriétaire terrien, la coalition des forces réactionnaires de la bourgeoisie et des grands propriétaires terriens s'était créé un instrument et un bouclier pour la défense des privilèges contre les revendications paysannes.

L'auteur analyse ensuite les conditions de l'exploitation des paysans qui travaillaient sur les terres royales : la technique arriérée, les relations féodales (conventions agricoles asservissantes, redevances en nature, corvées, etc.). Le roi contribuait ainsi à la persistance des relations féodales en agriculture. Sous cet aspect encore il rendait entièrement manifeste son rôle rétrograde, de frein au progrès social et économique du pays. Et c'est ainsi que les terres royales remplissaient leur rôle d' «école de la nation » !

L'exploitation à laquelle ils étaient soumis a mené les paysans des terres royales à s'encadrer dans les premiers rangs des grandes révoltes paysannes (1888, 1907). Le roi, grand propriétaire terrien, fut le dirigeant de la répression sanglante des révoltes paysannes.

Dans la conclusion, l'auteur met en relief le fait que, quelles que soient les formes dans lesquelles elle s'est manifestée, l'attitude fondamentale

de la monarchie à l'égard des problèmes paysans a été la même : le soin permanent de défendre les intérêts de la grande propriété terrienne.

La famille de Hohenzollern a gardé sa position de grand propriétaire foncier jusqu'aux derniers jours de son existence. Cela explique l'opposition à l'égard de la révolution populaire manifestée par le dernier représentant de la famille royale. La position antipaysanne de la famille royale est un aspect de sa politique antipopulaire, antinationale.

ORIENTAREA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE ÎN LUMINA SARCINILOR ȘI PERSPECTIVELOR DESĂVÎRȘIRII CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE

DESPRE ROLUL GENERALIZĂRILOR TEORETICE ÎN ORIENTAREA CERCETĂRILOR ȘTIINȚIFICE

DE

ACAD. ȘTEFAN-M. MILCU

De regulă, gradul de generalizare al unei concepții în știință crește o dată cu conținutul ei filozofic. Tautologia acestei formulări este aparentă. Într-adevăr, este suficient să analizăm cîmpul de cuprindere al unei elaborări teoretice pentru a demonstra valabilitatea afirmației făcute. În biologia modernă, este cunoscută legea unității părților în organism, care generalizează relațiile existente între componentele sale atît de diferite. De fapt, gradul ei de generalizare este restrîns la organism, deși exprimă la acest nivel o lege care se referă la unitatea organismului cu mediul său de viață. Introducerea în generalizare a celui de-al doilea termen a extins sfera de cuprindere și, prin aceasta, conținutul filozofic, care crește în funcție de gradul de abstractizare și de extensie al unei elaborări teoretice.

Rezultată dintr-o abstractizare a diversității concrete, teoria unui cîmp de cunoaștere creează relații între noțiuni, cărora le dă o strălucire și o semnificație inedită. Nu cunoaștem oameni de știință, creatori de concepții sau teorii, fără o evidentă aptitudine și cultură filozofică, demonstrată nu numai de sesizarea generalului în particular, dar și de îndemînateca folosire a noțiunilor, păstrînd intactă legătura lor cu realitatea.

Un domeniu de mare interes pentru filozofie îl constituie, fără îndoială, geneza și structura marilor generalizări științifice. Filozofia științelor este un domeniu comun al savanților și filozofilor.

Concepția nervistă în biologie și medicină este, din acest punct de vedere, unul dintre exemplele cele mai demonstrative ale epocii noastre. Elaborată de I. P. Pavlov, pe baza observației îndelungate a unor fenomene fiziologice particulare dintre cele mai simple, cum ar fi reflexologia salivației, această teorie cuprinde succesiv, într-o generalizare din ce în ce mai largă, reglarea locală a unei funcții, activitatea nervoasă condiționată, sistemul nervos în conducerea și unitatea părților în organism și, în sfîrșit, unitatea organismului cu mediul de viață.

Capacitatea explicativă a teoriei nerviste este considerabilă, de la biologic la psihologic, la social şi la filozofia cunoaşterii.

De la teoria evoluţionistă a vieţii nu s-a mai formulat în biologie o generalizare atît de cuprinzătoare. În biologie şi medicină, una dintre urmările cele mai fecunde ale acestei teorii a rezultat din posibilităţile de sinteză deschise în cele mai diferite domenii. Progresele realizate timp de mai mult de două secole în cunoaşterea analitică au oferit din abundenţă un material constitutiv acestei generalizări.

Sub influenţa acestei concepţii, s-a produs în epoca noastră unul dintre fenomenele cele mai interesante ale legăturii dintre analitic şi sintetic, dintre practica şi teoria ştiinţei.

De obicei, progresele în cunoaşterea ştiinţifică sînt realizate prin descoperirea în trepte înlănţuite ale faptelor şi ale relaţiilor dintre ele. Este oare necesar să amintim că întreaga citologie modernă s-a constituit, în complexitatea ei, începînd cu prima descriere a celulei, făcută în prima jumătate a secolului al XIX-lea de către Schwann şi Schleim, printr-o acumulare succesivă a cercetărilor despre membrană, protoplasmă şi nucleu? Nici o teorie n-a fost absolut necesară pentru cunoaşterea lor concretă. Un fenomen asemănător poate fi exemplificat de cunoaşterea hormonilor ca substanţe active la distanţă, caz în care procesul de cunoaştere s-a desfăşurat prin acumulare lentă, timp de peste o jumătate de secol.

Se confirmă aici punctul de vedere marxist despre practica şi realitatea concretă ca sursă a cunoaşterii.

Prin conţinutul ei filozofic, teoria ştiinţei capătă rolul unui far ce luminează noi drumuri spre cunoaşterea concretă. Revenind la exemplul temei noastre, se verifică această capacitate orientativă a unui vast cîmp în ştiinţele naturii. Generalizarea despre rolul conducător al sistemului nervos în viaţa ţesuturilor şi organelor a generat numeroase cercetări de verificare şi extensiune a numeroaselor ipoteze emise deductiv. Fenomenul s-a produs mai ales în acele ştiinţe mai depărtate de domeniul concret de acumulare al fondului iniţial faptic.

Un exemplu dintre cele mai caracteristice din acest punct de vedere este oferit de endocrinologie, unde explicaţia exclusiv biochimică a fenomenelor a ignorat sau a minimalizat intervenţia sistemului nervos.

Teoria nervistă în endocrinologie a deschis un vast cîmp de cercetare şi înţelegere, situînd pe un plan nou, calitativ diferit, fiziologia şi fiziopatologia sistemului endocrin.

Experienţa noastră personală poate furniza din acest punct de vedere numeroase exemple. Voi cita, în primul rînd, complexul de cercetări experimentale şi aplicaţii clinice referitoare la intervenţia zonelor corticosubcorticale, elaborate ipotetic pe baza teoriei nerviste a fiziologiei endocrine.

Folosind tehnica electroencefalografică în studiul unor boli endocrine, am reuşit să descoperim fapte noi, care demonstrează atît acţiunea unor hormoni în aceste zone, cît şi, fapt mai interesant, intervenţia acestora în apariţia unor tulburări hormonale. În acest fel a fost posibilă o mai bună cunoaştere faptică şi teoretică a mecanismului prin care apare

hipertiroidismul și nevroza vegetativă, care precede apariția unei boli glandulare sau o însoțește.

Consecințele aplicative au fost dintre cele mai fecunde, prin creșterea coeficientului de rezolvare a unor cazuri în care, în trecut, tratamentul nu era eficient.

Adaptînd această platformă teoretică s-a pus în evidență rolul unor zone necunoscute pînă în prezent în reglarea funcțiilor tiroidei. Folosind de astă dată experimentul și tehnica stereotoxică s-a evidențiat intervenția acestor zone în apariția unui proces banal, ca gușa endemică. În acest caz, baza teoretică a cercetărilor a generat o ipoteză experimentală care, verificată, se poate extinde explicativ și aplicativ în rezolvarea problemelor puse de practică. Cu exemplul citat, rezultatele obținute aruncă o nouă lumină asupra modului de apariție al gușei endemice și a mijloacelor de prevenire și combatere.

În unele cazuri, disputa explicativă a realității concrete între două teorii generează cercetări care pot aduce o infirmare sau confirmare a faptelor, dar pot face să progreseze și cunoașterea unor noi domenii.

Un exemplu actual este dat de teoria genetică în antagonism cu teoria peristatică în dezvoltarea organismelor, în apariția de noi caractere și în geneza bolilor.

Teoria genetică pune accentul pe factorii ereditari, familiari și constituționali, iar teoria peristatică pe factorii de mediu. Cercetările sugerate de aceste teorii, fiecare insuficientă, au făcut să progreseze cunoașterea fiecărui domeniu în parte. Este suficient să ne amintim de rezolvările fecunde date de genetica plantelor prin culturile hibride sau în creșterea animalelor selecționate, precum și de realizările nu mai puțin valoroase obținute în ameliorarea plantelor și animalelor prin modificarea condițiilor de îngrijire și de hrană.

Pe drept cuvînt, în formația omului de știință trebuie să se acorde o mai mare importanță formației ideologice, care este de fapt o formație filozofică. În acest fel crește coeficientul de accesibilitate a cercetătorilor la teoriile fundamentale ale științei și posibilitatea de a le folosi în propria activitate, precum și șansele unei elaborări teoretice personale.

Însușirea materialismului dialectic oferă cea mai bună formație omului de știință, pe care îl înarmează cu o călăuză sigură în labirintul interpretativ al faptelor studiate și îi creează condițiile cele mai favorabile pentru a descoperi noi relații între fenomene.

Istoria științelor și a sistemelor filozofice poate contribui de asemenea la obținerea acestei formații.

Formația exclusiv tehnică și de specialitate a oamenilor de știință nu este suficientă. Formația filozofică înțeleasă în sens larg asigură condițiile necesare unei activități rodnice de cercetare, care să depășească descrierea fenomenelor și să pătrundă cît mai adînc în explicarea și înțelegerea esenței lor, contribuind în acest fel la progresul științei, care devine tot mai mult, în condițiile desăvîrșirii construcției socialismului, o forță nemijlocită de producție.

ASPECTE ALE LEGĂTURII DINTRE TEORIE ȘI PRACTICĂ ÎN MATEMATICĂ

DE

TIBERIU POPOVICI

MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI R.P.R.

Cercetările matematice din zilele noastre se disting printr-o pronunțată tendință de lărgire a domeniului de aplicabilitate în practică a rezultatelor teoretice. Acest fenomen nu este întîmplător. Apariția mașinilor de calcul rapide a făcut posibilă studierea multor probleme ivite în practică, probleme a căror rezolvare a întîrziat mai ales din cauza volumului mare de calcule pe care le implicau. Acest obstacol în fața aprofundării unor cercetări de mare importanță pentru practică a fost înlăturat prin vitezele de calcul uriașe realizate cu ajutorul calculatoarelor automate moderne.

Paralel cu apariția și cu perfecționarea mașinilor de calcul rapide au apărut noi discipline matematice, multe dintre ele fiind înglobate în analiza numerică. Astfel, utilizarea în practică a mijloacelor tehnice de calcul rapid a primit și o fundamentare teoretică adecvată.

Probleme ivite în economie, în tehnică, în cercetările de biologie, de lingvistică, de chimie au impus elaborarea metodelor de calcul care să permită utilizarea mașinilor de calcul în rezolvarea lor. Astfel a luat naștere programarea liniară, programarea dinamică. S-au dezvoltat cercetările din domeniul interpolării, al integrării numerice și în general teoria aproximării funcțiilor cu aplicații la calculul numeric. Lărgirea contactului dintre cercetările matematice cu caracter teoretic și practic au adus practicii nu numai servicii, ci au îmbogățit aparatul de cunoaștere matematică cu noi elemente.

În felul acesta, accentuarea caracterului aplicativ al cercetărilor matematice apare ca un fenomen complex, a cărui înțelegere necesită cunoașterea întregului mecanism de dezvoltare a gîndirii matematice. Este clar că dezvoltarea matematicii nu trebuie privită izolat, ci în strînsă legătură cu progresul înregistrat de celelalte discipline științifice. Faptul

că cercetarea științifică în general cucerește cu pași repezi domenii din ce în ce mai vaste ale abstracției, contribuie la accentuarea caracterului de generalitate al rezultatelor obținute, la ștergerea barierelor rigide dintre diferitele discipline științifice și deci permite studierea fenomenelor din lume mult mai cuprinzător, mult mai apropiat. Privind sub acest aspect legătura dintre teorie și practică, observăm că intensificarea ei nu este rezultatul unor considerații formale, artificiale, menite să împingă gîndirea spre practicism îngust, ci, dimpotrivă, asistăm la transformarea în realitate a unei tendințe firești, care se manifestă de-a lungul dezvoltării gîndirii științifice : verificarea și aplicarea în practică a teoriilor elaborate. Acest fenomen, care se încadrează în mod necesar în procesul de cunoaștere și de transformare a lumii, a luat în zilele noastre proporții grandioase. Astfel asistăm la apariția unor noi discipline științifice, cum sînt lingvistica matematică, biologia matematică, econometria și altele. Matematica tinde să-și adapteze metodele la specificul unor domenii de cercetare foarte variate și uneori surprinzătoare. Ca rezultat al acestui proces, ea pătrunde în noi compartimente ale activității practice. Desigur, această situație este favorizată de caracterul abstract al matematicii. Generalitatea extrem de largă a noțiunilor cu care operează ea permite desfășurarea, în toată amploarea lui, a fenomenului de matematizare[1] a gîndirii și activității omului modern.

Strălucitele rezultate obținute în cercetarea cosmosului, descifrarea cu ajutorul mașinilor de calcul a manuscriselor maya, automatizarea complexă în marile întreprinderi, punerea în evidență a posibilității aplicării programării liniare în agricultură, construirea unor mașini de calcul menite să dirijeze cercetările de chimie, toate acestea sînt rezultate ale colaborării dintre matematicieni și specialiști în alte domenii de cercetare și activitate practică.

La Institutul de calcul din Cluj al Academiei R.P.R., datorită cercetărilor prealabile de analiză numerică s-au creat condiții prielnice pentru studiul și rezolvarea unor probleme propuse de întreprinderi, economiști și specialiști din alte domenii de cercetare. Aceasta se datorește în primul rînd orientării ferme spre diferite aspecte ale teoriei aproximării, pe care au îmbrățișat-o matematicienii din Cluj în ultimii 10 ani.

Colectivul de cercetători al Institutului de calcul din Cluj a reușit să rezolve un număr mare de probleme practice. Dintre acestea vom aminti cîteva.

La cererea Direcției de sistematizare, arhitectură și proiectarea construcțiilor din Cluj s-a întocmit un tabel numeric ajutător pentru proiectarea deschizăturilor de iluminare. Tabelul a fost aplicat în practică. Eficacitatea metodei indicate de matematicieni constă în reducerea timpului necesar determinării iluminării, simplificîndu-se astfel munca de proiectare.

La cererea Întreprinderii regionale de electricitate din Cluj s-a întocmit un tabel numeric pentru relația dintre factorul putere și raportul energiei reactive și al energiei active. Rezultatele au fost aplicate în practică,

[1] Fenomenul de matematizare despre care vorbim este pomenit și de către S. L. Sobolev.

simplificîndu-se astfel munca administrativă, economisindu-se timp la facturarea energiei electrice.

La cererea Uzinelor de tractoare din Braşov s-a stabilit grosimea vîrfului dintelui la cuţitul-roată şi numărul minim de dinţi ce se pot prelucra fără interferenţă cu cuţitul-roată. În vederea aplicării rezultatelor urmează să se mai ţină seama de noi parametri propuşi de uzină.

Pentru uzinele „Tehnofrig" din Cluj s-a aplicat metoda programării liniare la calculul şarjelor celor mai economice pentru cuptoarele de topit fontă. Prin aplicarea în practică s-au realizat economii. La cererea aceleiaşi întreprinderi, problema a fost reluată în condiţiile stocurilor incomplete, rezultatele fiind în prezent în curs de experimentare, şi se prevede că prin aplicarea lor se vor realiza economii însemnate.

De asemenea, pentru catedra de mineralogie a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj s-au calculat constantele reţelelor cristaline în unele minerale de feldspat, măsurate prin diagrame Debyie-Scherrer. Rezultatele au fost folosite în diferenţierea diferitelor tipuri de minerale dintr-o serie izomorfă de silicaţi.

La cererea uzinelor „Tehnofrig" din Cluj s-a studiat echilibrarea dinamică a unor compresoare de amoniac. Aplicarea în practică a rezultatelor a îmbunătăţit calitatea producţiei prin reducerea însemnată a amplitudinilor vibraţiilor la compresoarele considerate.

În urma rezultatelor obţinute pînă în prezent şi în urma strînsei colaborări cu tehnicienii şi inginerii din întreprinderi, colectivul de matematicieni de la Institutul de calcul a cîştigat încrederea celor care au propus probleme spre rezolvare şi a dobîndit o însemnată experienţă în muncă. Aceasta a permis încheierea de contracte de colaborare cu întreprinderile. Pe baza acestor contracte se studiază în prezent la institut numeroase probleme legate de producţia metalurgică, probleme de planificare optimă a procesului de producţie în întreprinderi. De asemenea se studiază aplicarea programării liniare în agricultură în condiţiile concrete ale ţării noastre.

În acest an se vor intensifica legăturile Institutului de calcul cu specialiştii biologi, medici şi lingvişti.

Din activitatea de pînă acum a Institutului de calcul, rezultă, pe lîngă preocupările privind cercetările fundamentale de matematică şi construcţia maşinilor de calcul, dorinţa de a înţelege în mod just legătura dintre teorie şi practică în matematică, dorinţa de a traduce permanent în fapt concluziile teoretice la care sînt conduşi matematicienii care se orientează consecvent în această direcţie.

Matematica a izvorît din practică şi legătura ei cu aplicaţiile concrete a existat întotdeauna ; azi, datorită domeniului vast pe care îl cuprinde matematica şi posibilităţilor de aplicare în practică a celor mai abstracte teorii matematice, asistăm la ridicarea pe o treaptă calitativ superioară a legăturii dintre teorie şi practică. Este, desigur, necesar ca, pe baza filozofiei materialist-dialectice, să se elaboreze mai amănunţit generalizările care decurg din constatările expuse mai sus şi să se precizeze locul pe care îl ocupă în procesul de cunoaştere a lumii noile cuceriri înregistrate de matematica modernă.

DEZVOLTAREA CONSTRUCȚIEI DE MAȘINI ELECTRONICE ÎN R.P.R. ȘI ÎNSEMNĂTATEA LOR PENTRU ECONOMIA NAȚIONALĂ

DE
ing. VICTOR TOMA

Partidul Muncitoresc Romîn și statul nostru acordă o importanță deosebită introducerii tehnicii celei mai noi în diversele ramuri ale economiei naționale, pentru a se asigura astfel o productivitate a muncii corespunzătoare.

În această direcție urmează să joace un rol tot mai mare mecanizarea și mai ales automatizarea producției în diferitele sale forme, și în special automatizarea complexă a unor întregi procese de producție. Dar această automatizare specifică tehnicii moderne este intim legată de construirea diferitelor tipuri de mașini electronice.

Acesta este motivul pentru care în Directivele Congresului al III-lea al P.M.R. se trasează sarcini precise și de mare răspundere oamenilor de știință și tehnicienilor care lucrează în domeniul construirii și utilizării acestor tipuri de mașini; astfel, în raportul prezentat de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la acest congres se spune: „Va începe folosirea mașinilor electronice de calcul și a altor sisteme de programare electronică pentru automatizarea complexă a unor procese de producție la rafinării, instalații ale industriei chimice, precum și automatizarea unor lucrări de calcule economice și de statistică. Un rol important în această direcție revine Institutelor de fizică atomică și de fizică ale Academiei R.P.R., care vor trebuie să colaboreze cu industria, în special în problema proiectării și folosirii mașinilor electronice de calcul, în aplicarea izotopilor radioactivi, în realizarea prototipurilor de aparate electronice cu tehnicitate ridicată"[1].

Aceste rînduri constituie pentru toți oamenii muncii din țara noastră care lucrează în domeniul automatizării, în general, și al mașinilor electronice de calcul, în particular, o sarcină de cinste, sarcina măririi eforturilor îndreptate spre realizarea mijloacelor noi și perfecționate de auto-

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport la cel de-al III-lea Congres al P.M.R.*, București, Edit. politică, 1960 p. 68.

matizare complexă, sarcina ridicării productivității muncii, efectuării calculelor celor mai laborioase care interesează construcția socialistă a țării. Un asemenea program orientează cercetarea științifică spre scopul concret de a contribui la rezolvarea problemelor ridicate de producție, de a ușura munca oamenilor, de a prelua activitățile fizice și, în parte, chiar intelectuale care, printr-o continuă repetare, se transformă astfel în munci de rutină — munci executate mai repede și mai bine de mașina automată decît de om — și de a elibera omul, orientîndu-l spre o activitate mereu mai creatoare.

*

Importanța mașinilor electronice se bazează pe capacitatea acestora de a rezolva probleme de natură foarte variată printr-un calcul corect, efectuat într-un timp mai scurt decît cel necesar mijloacelor clasice și cu un efort uman incomparabil mai redus.

Domeniile de aplicare a mașinilor electronice s-au extins foarte mult, cuprinzînd în mod practic toate ramurile activității omenești, inclusiv unele în care nici nu se bănuia înainte posibilitatea de a se interveni prin folosirea tehnicii calculatorilor (de exemplu în muzică, medicină, lingvistică, reconstituiri de texte, traduceri etc.). Totuși, aplicațiile cele mai importante și care au determinat investirea unor mijloace materiale însemnate și a unui efort de cercetare foarte susținut sînt aplicațiile cu caracter tehnic-științific, aplicațiile cu caracter economic, cele referitoare la automatizări complexe, cele cu caracter militar sau cu privire la cucerirea spațiului cosmic.

Aplicațiile tehnice-științifice se referă la rezolvarea cu ajutorul mașinilor electronice a unor probleme foarte laborioase, care altfel nu puteau fi rezolvate sau care impuneau simplificări bazate pe sacrificarea parțială a exactității rezultatelor. Astfel de probleme apar în optică, geodezie, chimie, sisteme energetice, mecanică, meteorologie, astronomie, fizică și tehnică nucleară, analiză numerică etc., pe scurt, în toate domeniile de activitate ale institutelor de cercetare și de proiectare, precum și în numeroase domenii ale producției industriale.

Aplicațiile cu caracter economic se bazează pe obținerea unor soluții exacte ale problemelor ce pot fi enunțate în mod corespunzător posibilităților mașinii, în locul unor soluții aproximative bazate pe intuiție și experiență profesională. Asemenea lucrări se dovedesc a fi extrem de rentabile, întrucît o diferență de numai cîteva procente în soluțiile economice aplicate generează economii foarte mari. Astfel sînt problemele de programare liniară cu aplicații la încărcarea mașinilor, de exemplu a sondelor petrolifere, la producție și la transporturi. Experiența dobîndită în Uniunea Sovietică arată că folosirea soluțiilor exacte obținute prin calcul conduce la o economie de ordinul a 8...10%, ceea ce, în cazul aplicării la o anumită ramură de producție, reprezintă milioane de ruble. În alte cazuri, marile economii obținute se datoresc posibilității de folosire în timp util a rezultatelor. Astfel, în domeniul statisticii, unele probleme foarte voluminoase, de exemplu prelucrarea datelor unui recensămînt, care mai înainte necesitau un timp de 1—2 ani, prin introducerea mijloa-

celor electronice moderne de calcul au putut fi executate în numai cîteva săptămîni.

În domeniul automatizărilor complexe, mașinile electronice au putut fi folosite atît pentru comanda automată a unei linii de producție industrială, cît și pentru comanda unor mașini-unelte izolate, în scopul îmbunătățirii calitative și cantitative a producției și al micșorării efortului uman corespunzător. Într-un asemenea caz, rolul mașinii este de a primi datele măsurate de la diferite instrumente de măsură, de a calcula o soluție optimă și de a dirija procesul de producție în vederea obținerii randamentului maxim. Numeroase aplicații au fost executate în cele mai diferite ramuri industriale, în special în industria chimică, metalurgică, siderurgică, în uzinele de textile și încălțăminte etc. Introducerea acestor metode moderne — dintre care multe au fost prezentate la primul congres organizat de Federația internațională de control automat (I.F.A.C.) la Moscova, în iunie 1960 — a permis substanțiale creșteri ale producției.

În această privință, voi da un răspuns anticipat unei întrebări care se pune adeseori : folosirea unei mașini electronice la controlul unui proces de producție industrială — deci a unui dispozitiv complex, care se poate defecta uneori — nu poate duce uneori la întreruperi în producție, care să micșoreze sau chiar să anuleze economiile realizate ? Răspunsul este că, în afara precauțiilor luate în construcția mașinilor pentru evitarea pe cît posibil a oricărei cauze care ar duce la o întrerupere a funcționării normale, se mai iau și alte măsuri, și anume : se restrînge foarte mult domeniul de optimalizare a procesului de producție, de exemplu în limite de $\pm 5\%$, iar orice defecțiune care ar avea ca rezultat depășirea limitei fixate face ca, în mod automat, să fie scoasă mașina din funcțiune, în timpul reparării procesul de producție putînd să fie continuat neoptimalizat.

Din cele cîteva considerații expuse mai sus rezultă utilitatea indiscutabilă a mașinilor electronice într-un stat industrial modern, fapt care a fost subliniat adesea în numeroase congrese, conferințe sau alte manifestări cu caracter intern sau internațional.

Se pune acum întrebarea : care sînt calitățile specifice unei mașini electronice care au determinat pe unii autori să considere apariția ei începutul unei revoluții industriale comparabile, ca importanță, cu inventarea tiparului. Prima calitate esențială a mașinii electronice constă în viteza de lucru. Un bun calculator uman, dotat cu o mașină de calcul de birou, poate executa în ritm maxim cca. 1 000 de operații aritmetice pe zi. Cu ajutorul unei mașini electronice rapide, aceleași calcule pot fi executate cu o viteză care la unele mașini (de exemplu, la mașina sovietică M 20) poate fi de 20 000 de operații pe secundă. Se înțelege că o asemenea mașină este echivalentă cu o întreagă armată de calculatori. Avînd o asemenea viteză de lucru, o mașină electronică poate calcula traiectoria unui obuz într-un timp mai scurt decît este necesar obuzului să o parcurgă. De asemenea, datele recepționate prin radio de la sateliții artificiali ai pămîntului și de la rachetele cosmice sînt permanent transmise unor mașini electronice de calcul, pentru determinarea rapidă a orbitei și a altor caracteristici ale zborului.

A doua calitate esențială a unei mașini electronice constă în aceea că ea înfăptuiește și unele operații noi pe care, atunci cînd se lucrează cu o mașină mecanică, nu le execută mașina, ci operatorul. Sînt așa-numitele operații logice. Să luăm un exemplu simplu : dacă, în cursul unui calcul cu o mașină de birou, la un moment dat două numere trebuie comparate, iar operația continuată apoi cu numărul cel mai mare, sarcina de a decide într-o asemenea situație revine operatorului. La o mașină electronică operația este executată automat, pe baza programului inițial al problemei. Consecința este că, într-o anumită situație, mașina poate să ia o decizie, adică dintr-un număr de posibilități existente să aleagă singura cale ce trebuie urmată. De asemenea, în rezolvarea unei probleme, mașina poate continua calculul pînă cînd obține precizia necesară care i-a fost indicată inițial. Pe aceeași bază, mașina poate dicta și elimina propriile sale greșeli. De pildă, prin repetarea pe porțiuni a unui calcul și prin refacerea calculelor care nu au condus la rezultate identice.

A treia calitate fundamentală a mașinilor electronice este „memoria". Mașina poate înregistra numere care reprezintă fie date ale unei probleme, fie programul problemei, potrivit unui cod anumit. În memoria operativă a mașinii se înscriu date și rezultate intermediare, cu care mașina lucrează în mod curent și care pot fi, deci, obținute în cel mai scurt timp posibil. Iar dispozitivele auxiliare de memorie, constituite, de exemplu, din benzi de magnetofon cu o capacitate de sute de mii de numere fiecare, reprezintă date auxiliare, tabele de valori etc., care, după necesitate, vor fi folosite în memoria operativă a mașinii, prin trecerea lor în blocuri mai mici.

Marile posibilități de folosire a mașinilor electronice se datorează acestor calități care permit efectuarea operațiilor aritmetice și logice cu mare viteză, precum și existenței unui dispozitiv de memorizare de mare capacitate.

★

În R.P.R., activitatea în acest domeniu a fost începută încă din anul 1953 de către un colectiv al Institutului de fizică, azi Institutul de fizică atomică al Academiei R.P.R. Primele lucrări au constat dintr-o serie de realizări bazate pe tehnica impulsurilor, printre care : realizarea numărătorilor electronici de diferite tipuri, studiul elementelor logice ale mașinilor electronice, modalitățile de efectuare a operațiilor aritmetice fundamentale în sistemul binar, studiul dispozitivelor de memorie și altele.

Pe baza rezultatelor obținute, s-a început în 1955 proiectarea și construcția calculatorului Institutului de fizică al Academiei R.P.R. CIFA-1, al cărui proiect logic a fost prezentat la Colocviul internațional de mașini matematice ținut la Dresda în 1955. Această primă mașină electronică de tip numeric a fost urmată de CIFA-2 în 1959, CIFA-3 în 1961, CIFA-4 și CIFA-101 în 1962.

În afara Institutului de fizică atomică au existat de asemenea preocupări în domeniul construcției de mașini electronice numerice, care s-au concretizat prin punerea în funcție, în 1961, a mașinii MECIPT-1, realizată la Institutul politehnic din Timișoara. Diferite studii și lucrări în acest domeniu se întreprind și la alte instituții, printre care Institutul de

calcul al Academiei R.P.R. filiala Cluj, Institutul politehnic din Iași și Institutul de matematică al Academiei R.P.R. din București.

Realizările de mai sus se referă la mașinile electronice de tip numeric (mașini denumite și cifrice sau digitale), în care se execută operații aritmetice sau logice între numere abstracte. În țara noastră au existat însă și preocupări în domeniul mașinilor analogice, în care problema prezentată este simulată printr-un sistem fizic avînd aceleași ecuații, iar rezultatele se obțin prin măsurători efectuate asupra acestui sistem fizic. Din această categorie fac parte : calculatorul analogic universal CAU-1, realizat de un colectiv al Academiei generale militare și pus în funcțiune în anul 1958, mașinile analogice MECAN-1 și MECAN-2, realizate la Institutul de energetică al Academiei R.P.R., simulatorul reactorului nuclear realizat la Institutul de fizică atomică din București și calculatorul analog realizat la secția din Cluj a aceluiași institut.

Pe lîngă studiul, proiectarea și realizarea mașinilor electronice, a existat în țară și preocuparea permanentă de folosire a acestor mașini pentru rezolvarea efectivă a diferitelor probleme. Astfel, la laboratorul de mașini electronice al Institutului de fizică atomică, pentru realizarea acestei sarcini au fost pregătite cadre specializate de matematicieni și operatori care să asigure programarea problemelor și manevrarea mașinilor.

Pregătirea matematicienilor programatori dintre absolvenții Facultății de matematică a Universității din București a fost făcută atît prin cursuri introductive prezentate la Universitate, cît și prin practica de vară a studenților la laboratorul de mașini electronice. De asemenea au fost organizate cursuri speciale de programatori destinate inginerilor, matematicienilor și fizicienilor din diferite instituții. Prin aceste măsuri s-a urmărit ca specialiștii din producție să se formeze ca programatori, capabili să-și rezolve singuri problemele proprii cu ajutorul mașinilor existente. Mai multe întreprinderi și instituții și-au format astfel un personal specializat, pe care-l vor putea folosi mai ales în etapa a doua, cînd vor fi dotate cu mașini electronice proprii. În felul acesta au fost pregătiți programatori din domeniul fizicii, chimiei, industriei petrolului, energiei electrice, din domeniul hidrotehnic, al construcțiilor etc.

Folosirea mașinilor electronice pentru rezolvarea diferitelor probleme a fost în cursul anilor din ce în ce mai intensă. Pentru laboratorul de mașini electronice de la Institutul de fizică atomică, această creștere este indicată în graficul din fig. 1.

Orele efective de folosire indicate în acest grafic nu cuprind timpul de întreținere, de verificare, încercări de programe, repetări de probleme sau întreruperi de orice fel, ci numai timpul util, efectiv folosit pentru rezolvarea problemelor. În aceste condiții, cu viteza medie a mașinilor CIFA-1, CIFA-2, CIFA-3 și CIFA-4, o asemenea oră efectivă corespunde la aproximativ 100 000 de operații aritmetice. Se constată de la an la an o creștere exponențială a volumului de calcule efectuat cu mijloace electronice.

Problemele care au fost rezolvate pînă în prezent cu ajutorul mașinilor electronice CIFA-1, 2,3,4 pot fi grupate în cîteva mari categorii, după domeniul respectiv :

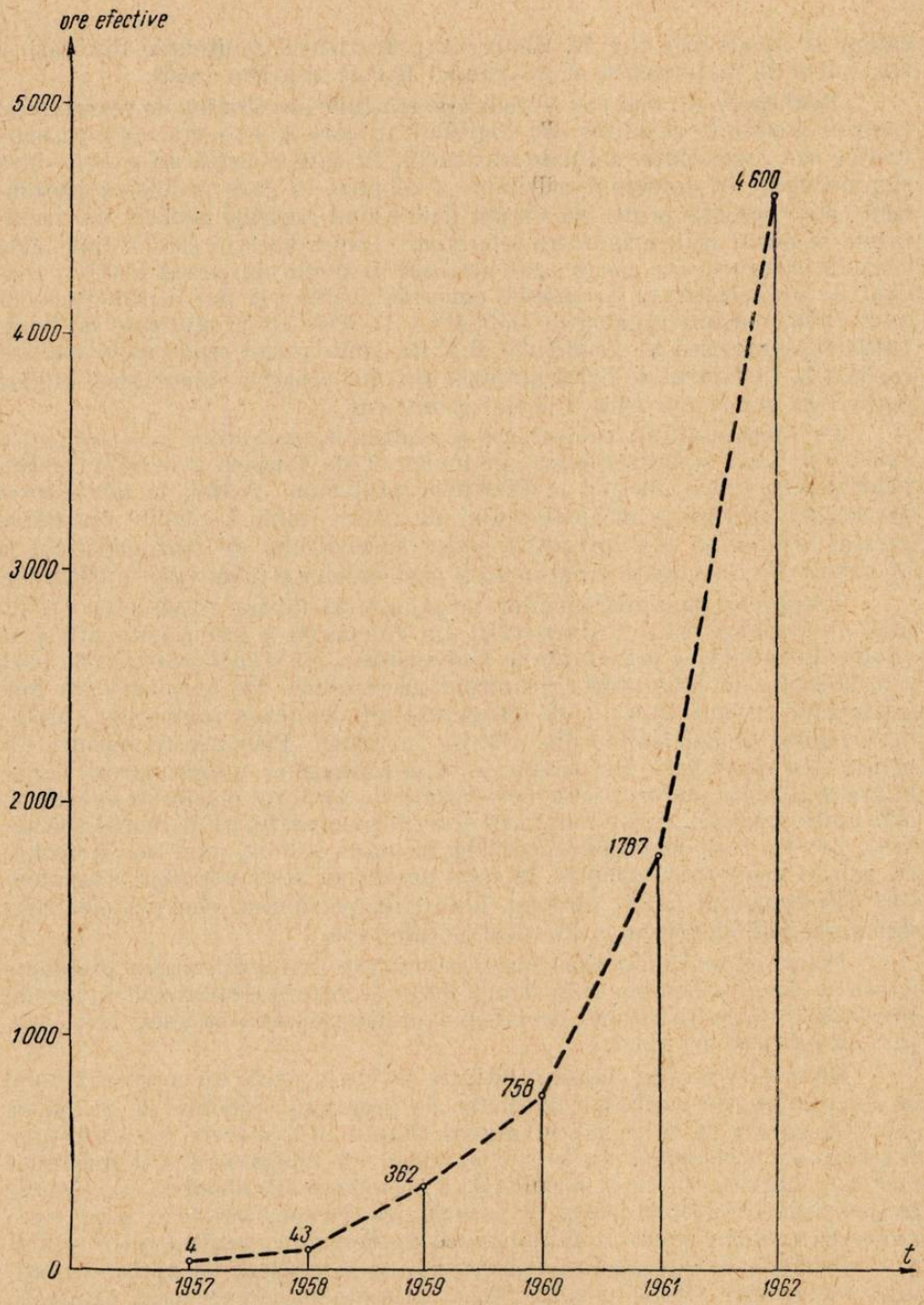

Fig. 1. — Folosirea surselor electronice CIFA-1, CIFA-2, CIFA-3 CIFA-4 în perioada 1958—1962.

A. *Probleme de fizică atomică.* Volumul cel mai mare de calcule efectuate a fost destinat Institutului de fizică atomică, și anume într-o proporție de 20—25% din volumul total. Astfel, pentru problema intitulată interacția mezonilor Π cu nucleonii în camera de bule, se calculează : coordonatele spațiale ale traselor în camera cu bule, curba cea mai probabilă care aproximează trasa respectivă, raza de curbură, impulsul și energia particulelor, calculul erorilor. Numai în 1962 au fost calculate peste 6 000 de asemenea trase. Pe bază de colaborare, o problemă similară, comportînd 660 de trase, a fost calculată și pentru Institutul de fizică nucleară din Varșovia.

Pentru laboratorul de raze cosmice au fost calculate tabele ale transformării Lorentz pentru aproximativ 20 000 de valori ; pentru studiul stabilității reactorului nuclear au fost calculate diferite sisteme de ecuații diferențiale ; pentru studiul betatronului diferite analize armonice și numeroase altele.

B. *Probleme de geodezie.* Prin aplicarea metodei celor mai mici pătrate se stabilesc cu ajutorul mașinii electronice valorile cele mai probabile ale măsurătorilor efectuate și se deduc coeficienții ecuațiilor normale care sînt rezolvate prin aplicarea metodei Gauss-Seidel. Au fost rezolvate mai multe sute de asemenea sisteme avînd numărul ecuațiilor de condiție egal cu 100—120 și numărul maxim al necunoscutelor sistemelor de ecuații normale egal cu 26.

C. *Probleme hidrotehnice.* Au fost executate calcule hidraulice și morfologice pentru barajele de joasă cădere, cu aplicație la barajul Jiu pentru combinatul chimic și termocentrala de la Craiova. Au fost de asemenea executate numeroase calcule de bilanț a bazinelor hidrografice ale Someșului, Siretului, Crișului etc. A reieșit că, în rezolvarea problemelor de hidraulică, folosirea mașinilor electronice de calcul este deosebit de eficientă, chiar în cazurile cînd ecuațiile și condițiile de unicitate sînt foarte complicate.

D. *Probleme energetice.* Calculele cu privire la exploatarea rețelei de înaltă tensiune a țării, care mai înainte erau efectuate cu mijloace clasice, au fost adaptate și executate cu succes cu ajutorul mașinilor electronice numerice. Problemele rezolvate sînt următoarele :

— calculul în complex al impedanței echivalente a unei rețele de transport de energie electrică ;

— calculul circulației de puteri active și reactive în rețeaua electrică de înaltă tensiune a țării ;

— stabilitatea statică și dinamică a unui sistem energetic ;

— planul repartițiilor economice ale surselor de energie dintr-o rețea.

E. *Probleme economice.* Metodele de programare liniară au fost aplicate în numeroase cazuri, în special pentru soluționarea problemelor de transport. Astfel, matrice de dimensiunile 8×30 au fost soluționate pentru industria cimentului, iar matrice de dimensiuni mai reduse pentru transportul vagoanelor goale pe rețeaua C.F.R. Asemenea probleme se rezolvă foarte operativ, datele și rezultatele fiind transmise telefonic. În rezolvarea problemelor de transport s-a folosit în special metoda Egerváry,

cu o serie de îmbunătățiri substanțiale care reduc volumul de calcule, și deci timpul de rezolvare a unei matrice la o treime față de normal.

De asemenea au fost rezolvate probleme cu privire la rentabilitatea întreprinderilor, la studiul suprafețelor cultivate, la diferite aplicații în domeniul industriei alimentare și altele. Menționăm apoi calcularea substanțelor nutritive și a valorilor energetice ale meniurilor distribuite prin rețeaua unităților de alimentație publică, problemă care a condus la realizarea unor mari economii.

F. *Probleme metalurgice.* Numeroase probleme au fost soluționate la cererea Uzinelor Metalurgice din Reșița, cu privire la proiectarea discurilor turbinelor la vibrații și rezistență, cu privire la calcularea frecvențelor critice de rezonanțe ale axelor turbinelor și altele.

De asemenea au fost calculate numeroase cazuri ale regimului de așchiere pentru elaborarea normativelor în industria metalurgică. Pentru Institutul de cercetări metalurgice s-au calculat corelații între parametri de care depinde recoacerea tablelor subțiri de oțel.

G. *Alte categorii de probleme rezolvate.* În domeniul astronomiei au fost soluționate numeroase sisteme de ecuații pentru catalogul stelelor mici, lucrare efectuată de Observatorul astronomic din București în colaborare cu Observatorul astronomic din Pulkovo.

În domeniul staticii au fost executate calcule cu privire la dezvoltarea în perspectivă a populației țării în viitorii 15 ani.

În domeniul opticii au fost executate proiectări de sisteme optice.

În domeniul construcțiilor au fost calculate tabele de funcții la cererea Institutului de mine și geologie din Sofia.

Sînt interesante studiile făcute la Institutul de cercetări hidrotehnice, care au înlocuit metodele de calcul cu mașini obișnuite de birou, cu lucrul la mașinile electronice de la I.F.A., studii comunicate cu ocazia sesiunii științifice a acestui institut din București, mai 1962. Au reieșit următoarele avantaje ale folosirii mașinilor electronice :

A. Rapiditatea și economicitatea : timpul de calcul al unei probleme la mașinile electronice CIFA-2,3,4 este de aproximativ 300 de ori mai redus în comparație cu mijloacele clasice, iar costul efectuării calculelor cu mașinile electronice de 13 ori mai redus.

B. Posibilitatea rezolvării unor probleme complicate, care cer volume de calcul mari și care nici nu puteau fi atacate fără mașini electronice. De exemplu, calculul curbelor suprafeței libere a Dunării.

C. Sistematizarea desfășurării calculului și prezentării rezultatelor, ceea ce oferă posibilități mari în rezolvarea problemelor și interpretarea soluțiilor.

Desigur că creșterea constantă a volumului util de calcule efectuate se datorează în mare măsură și faptului că un număr din ce în ce mai mare de instituții beneficiare s-au convins de avantajele reale oferite de folosirea mașinilor electronice de calcul.

Realizările obținute în Republica Populară Romînă în domeniul mașinilor electronice au fost prezentate cu ocazia diferitelor manifestări internaționale de specialitate, printre care : Colocviul de mașini matematice, Dresda, 1955 ; Conferința Unională asupra mașinilor de

calcul, Moscova, 1956; Congresul internațional de cibernetică, Namur, 1958; Congresul internațional de electronică, Roma, 1960; Conferința națională asupra mașinilor electronice, București, 1960; Congresul internațional de automatică organizat de I.F.A.C., Moscova, 1960.

★

Dezvoltarea activității în domeniul mașinilor electronice în Republica Populară Romînă se va face în viitor ținîndu-se seama de obiectivele urmărite, adică de automatizarea complexă a unor procese de producție și de efectuarea calculelor, în special cu caracter economic și statistic. Aceasta va permite creșterea spiritului științific al lucrărilor executate în institutele de cercetări și de proiectări, în întreprinderile industriale în unitățile cu caracter economic, financiar și statistic, obținîndu-se atît îmbunătățirea calității producției, cît și însemnate economii.

Cercetările în domeniul mașinilor electronice de calcul vor fi continuate și dezvoltate pentru a se realiza noi prototipuri cu performanțe superioare, capabile să rezolve cererile de calcule în continuă creștere. Din punct de vedere teoretic se vor dezvolta noi metode de programare și analiză numerică, spre a permite o folosire cît mai eficace și cît mai ușoară a mașinilor electronice. În această privință vor fi studiate și adaptate metode de programare automată a problemelor, spre a reduce efortul uman și timpul necesar.

Multiplicarea mașinilor electronice va fi încredințată industriei electronice în plină dezvoltare în țara noastră, care a realizat deja o serie de însemnate succese în construcția televizoarelor, a aparatelor de recepție etc. Iar intrarea în funcțiune a unor linii de producție a diferitelor componente electronice vor influența în mod pozitiv construcția mașinilor electronice. Căci un lucru este cert: ne trebuie mașini multe, sigure în funcționare, ieftine. Într-un termen scurt e necesar ca fiecare inginer, matematician, economist sau muncitor inovator să poată avea asigurat accesul la o mașină electronică de calcul unde să-și poată verifica ideile și concepțiile cele mai îndrăznețe sau cărora să le poată încredința muncile obositoare, plicticoase, de rutină. Iar contribuția acestor mașini la întărirea economiei naționale și, prin aceasta, la ridicarea nivelului de trai a întregului popor se va face resimțită numai atunci cînd ele vor deveni unelte de lucru obișnuite pentru cei mulți.

Aceste mari perspective de dezvoltare a mașinilor electronice de calcul în țara noastră vor fi traduse în viață datorită sprijinului acordat de partid și de stat acestui domeniu de activitate.

ORIENTAREA NOUĂ, MATERIALISTĂ A GENETICII ROMÎNEȘTI

DE

PETRE RAICU

Genetica, una dintre ramurile noi ale științelor biologice, a cunoscut în scurta și frămîntata sa existență o dezvoltare impetuoasă. În ultimele decenii, o dată cu descoperirea unor fapte de excepțională însemnătate pentru studiul eredității, s-a accentuat lupta de idei între orientarea miciurinistă în genetică și genetica formală. De altfel, trebuie arătat că apariția geneticii ca știință spre sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a fost marcată de elaborarea a numeroase teorii corpusculare ale eredității, teorii care constituie de fapt o reeditare a teoriei darviniste a pangenezei, la care însuși Ch. Darwin a renunțat mai tîrziu. Esența acestor teorii o constituie împărțirea metafizică a organismului, respectiv a celulei, în două părți distincte, dintre care numai una este înzestrată cu ereditate, aflată sub formă de particule infime, care au primit, în funcție de autori, diferite denumiri. Teoriile corpusculare ale eredității nu au fost acceptate de mulți oameni de știință materialiști, cum a fost, de pildă, K. A. Timireazev, care, referindu-se la aceste teorii, scria : „... Nici una din așa-zisele teorii ale eredității propuse pînă în prezent nu satisface cerințele care se pot formula, nu poate servi drept ipoteză generală de lucru, adică drept instrument pentru îndrumarea cercetărilor spre descoperirea de noi fapte, de noi generalizări" [1].

Tezele lui A. Weismann, cel care a dus la apogeu teoriile corpusculare ale eredității, au fost preluate, în esență, de către teoria cromozomică a eredității cu corolarul său, teoria genelor, elaborată de T. Morgan și de școala lui. Apariția celor două orientări în genetică s-a conturat însă mai bine în ultimele decenii, atunci cînd în studiul eredității s-au făcut pași mari înainte și școala miciurinistă a obținut o seamă de realizări remarcabile.

În linii cu totul generale, ereditatea, în concepția orientării miciuriniste, poate fi definită ca fiind capacitatea organismelor de a avea un

[1] K. A. Timireazev, *Metoda istorică în biologie*, București, Edit. de stat, 1946, p. 192.

anumit tip de metabolism. Faptul că viețuitoarele au un tip determinat de metabolism se datorește reflectării condițiilor de mediu, asimilate de către organisme în cursul dezvoltării lor filogenetice. Teoria materialistă a reflectării, enunțată de către F. Engels în secolul trecut și dezvoltată de V. I. Lenin în lucrarea sa *Materialism și empiriocriticism*, își găsește astfel o nouă confirmare în practică, în lucrările geneticienilor miciurinişti, care au studiat problema modului biologic de reflectare a mediului.

Din punct de vedere teoretic are însă o mare importanță modul cum se realizează modificarea ereditații organismelor ca rezultat al reflectării corespunzătoare a mediului exterior. Organismele vii formează o unitate dialectică cu mediul exterior. Această unitate se realizează prin intermediul schimbului de substanțe dintre organism și mediu, adică al metabolismului, care este cea mai generală caracteristică a vieții. Modificarea ereditații, fără care este imposibilă dezvoltarea naturii vii, este rezultatul schimbării tipului de metabolism. Cum se realizează această modificare? Schimbarea condițiilor de mediu duce la o accentuare a contradicției dintre organism și mediu. Noile condiții de mediu schimbate, asimilate de organism, devin condiții interne, fapt care se manifestă prin fenomenul variabilității. În felul acesta, contradicția externă dintre organism și mediu se transformă în contradicție internă dintre variabilitate și ereditate. De fapt, această contradicție internă nu este altceva decît contradicția dintre condițiile mediului exterior, asimilate în decursul generațiilor precedente, și noile condiții de mediu asimilate în cursul dezvoltării individuale a organismelor, adică în ontogenie.

Această contradicție internă între variabilitate și ereditate constituie motorul dezvoltării organismelor. Orientarea miciurinistă în genetică, bazată pe metoda dialectică marxistă, a descoperit că variabilitatea și ereditatea organismelor alcătuiesc o unitate dialectică, adică o unitate a contrariilor, iar lupta dintre aceste contrarii dă impulsul intern spre dezvoltarea naturii vii. Creșterea contradicțiilor dintre ereditatea formată pe baza vechiului tip de metabolism, care constituie rezultatul reflectării condițiilor de mediu din filogenie, și variabilitatea apărută pe baza metabolismului nou, format în cursul ontogeniei, se rezolvă prin dispariția vechii ereditați și apariția noii ereditați, formată pe baza metabolismului modificat. O dată mai mult a ieșit în evidență justețea genialelor cuvinte ale lui V. I. Lenin, care scria: „Condiția cunoașterii tuturor proceselor lumii..., în viața lor vie, este cunoașterea lor în calitate de unitate a contrariilor" [1].

De asemenea, orientarea miciurinistă în genetică a reușit să dea o explicație justă, științifică, vitalității organismelor, pornind de la legea dialectică după care lupta contrariilor constituie conținutul intern al mișcării, al dezvoltării.

T. D. Lîsenko consideră că vitalitatea este însușirea organismelor de a intra în interacțiune cu condițiile de mediu, adică de a avea un metabolism mai mult sau mai puțin intens, însușire determinată de contradicțiile interne ale organismului.

---

[1] V. I. Lenin, *Caiete filozofice*, București, E.S.P.L.P., 1956, p. 322.

În procesul fecundației se unesc gameți relativ eterogeni, astfel că izvorul vitalității noului organism îl constituie tocmai contradicțiile existente între gameți. Apariția sexelor și a procesului fecundării a constituit un mare pas înainte în dezvoltarea lumii vii, datorită, printre altele, faptului că acest mijloc de reproducere asigură o vitalitate sporită descendenței. „Prin unirea într-o singură celulă — scrie T. D. Lîsenko — a celulelor sexuale (femelă și mască) care se deosebesc într-o măsură bine determinată, prin unirea nucleelor celulelor sexuale într-un singur nucleu, se creează eterogenitatea corpului viu, caracterul său contradictoriu, pe baza căruia se naște automișcarea, autodezvoltarea, procesul vital — asimilația și dezasimilația —, adică metabolismul. De aici rezultă că fecundarea creează vitalitatea, impulsul vieții" [1].

Teoria miciurinistă a vitalității dă o explicație satisfăcătoare fenomenului de heterosis, fenomen prin care se înțelege sporirea vitalității organismelor hibride în prima generație. Pe această bază au fost elaborate metode artificiale de obținere pe scară largă a organismelor hibride la diferite plante și animale, deoarece aceste organisme dau o producție mai mare decît cele nehibride. Cercetătorul american F. D. Richey (1950), analizînd rezultatele unui număr de 244 de încrucișări între soiuri de porumb, a constatat că în 82% din cazuri producția hibrizilor a fost mai mare decît producția medie a părinților și numai în 18% din cazuri mai scăzută. În 56% din cazuri, producția hibrizilor a depășit producția părintelui celui mai productiv. În producție s-a extins în ultima vreme foarte mult cultura porumbului hibrid, care se bazează tocmai pe fenomenul heterosis.

După această sumară trecere în revistă a unor probleme privind modul cum orientarea miciurinistă concepe ereditatea organismelor, este necesară analiza filozofică a unor cercetări moderne de genetică referitoare la substratul material al eredității.

În genetică se duc de multă vreme discuții asupra rolului nucleului și citoplasmei în ereditate. Această problemă are o excepțională însemnătate teoretică, deoarece cele două orientări din genetică se află pe poziții diametral opuse. Cariogenetiștii, preluînd tezele weismanniste despre ereditate, consideră că aceasta este localizată în cromozomi, respectiv în genele din nucleu, în timp ce orientarea miciurinistă susține că ereditatea este un atribut al celulei și, în general, al materiei vii. Aceste discuții au fost reluate în ultima vreme la un alt nivel, în urma unor cercetări importante făcute asupra acidului dezoxiribonucleic (A.D.N.), cu ajutorul căruia s-a reușit obținerea unor modificări dirijate ale eredității la microorganisme și chiar la animale superioare.

Încă în 1928, bacteriologul englez E. Griffith a constatat că prin inocularea la șoareci de pneumococi avirulenți de tip „R" împreună cu pneumococi virulenți de tip „S" omorîți în prealabil prin căldură, în toate animalele de experiență s-au găsit pneumococi de tip „S". Aceasta înseamnă că pneumococii „R" s-au transformat în pneumococi „S"

[1] T. D. Lîsenko, *Жизненность растительных и животных организмов în* „Агробиология", 1952, nr. 5, p. 7.

numai prin contactul cu resturile acestora. Explicația acestei transformări a fost dată mai tîrziu de A. Avery, C. Mc. Leod și M. Mc. Carty (1944), care au reușit să repete *in vitro* experiența, cu ajutorul A.D.N.-ului extras de la pneumococii de tip „S". Ulterior s-a reușit să se obțină modificări ereditare importante la organisme superioare de către J. Benoit, P. Leroy, R. și C. Vendrely (1957), cu ajutorul A.D.N.-ului extras din eritrocitele sîngelui și sperma speciei de rațe Khaki-Campbell și introdus intraperitoneal la indivizii tineri ai rasei Pekin.

În ultima vreme, cercetări interesante privind rolul genetic al A.D.N.-ului au fost executate la bacteriofagi, care sînt virusuri ce infectează bacteriile. După cum se știe, bacteriofagii sînt alcătuiți din proteine și A.D.N. Examinați la microscopul electronic, fagii se prezintă sub forma unui mic ciocan, prevăzut cu un cap în care se află A.D.N.-ul și o coadă alungită formată din proteine. Procesul de infectare al bacteriei se desfășoară astfel : mai întîi are loc absorbția fagului pe bacterie, de care se prinde cu vîrful cozii, apoi A.D.N.-ul fagului migrează prin interiorul cozii și pătrunde în bacterie. La exterior rămîne învelișul fagului, alcătuit din substanțe proteice, denumit și „fantomă virotică". După ce a pătruns în interiorul bacteriei, A.D.N.-ul fagului manifestă în primul rînd o activitate autocatalitică, astfel că într-un timp scurt are loc o mărire substanțială a cantității de A.D.N. propriu. Pe lîngă aceasta, fagii au o activitate heterocatalitică care constă în aceea că determină sinteza proteinei specifice care alcătuiește „fantomele virotice". În sfîrșit, în ultima etapă bacteria este lizată și apar 200—300 de fagi noi.

La unele virusuri vegetale, un rol asemănător A.D.N.-ului îl are acidul ribonucleic (A.R.N.). Aceasta din cauză că ele sînt formate din proteine și A.R.N., neconținînd nici urmă de A.D.N. Cercetările lui H. Fraenkel-Conrat și R. Williams (1955) au arătat că dacă se iau două sușe diferite ale virusului mozaicului tutunului și fiecare se separă în A.R.N. și proteine, iar după aceea se unește A.R.N.-ul de la o sușe cu proteinele de la cealaltă, apar virusuri complete, însă de tipul sușei de la care provine A.R.N.-ul. Mai tîrziu, A. Gierer și G. Schramm (1956) au separat virusul mozaicului tutunului în A.R.N. și proteine, reușind să obțină infecții artificiale la plantele de tutun numai cu ajutorul A.R.N.-ului.

Rezultatele experimentale prezentate arată că A.D.N. și, respectiv, A.R.N. au un rol genetic foarte important. De altfel, însuși modul de alcătuire al macromoleculei de A.D.N. — care are o greutate moleculară foarte mare ($6—10.10^6$) și este formată, în principal, din 4 tipuri de baze (adenina, guanina, citozina și timina), al căror mod de aranjare în molecula respectivă poate varia practic la infinit — constituie argumente importante în sprijinul rolului său în ereditate.

Cercetările moderne privind acidul dezoxiribonucleic și rolul său genetic au dus pe unii genetiști la concluzia că A.D.N.-ul constituie substratul material al eredității. Analizînd vastul material experimental al problemei, se poate remarca că această concluzie este exagerată. În primul rînd trebuie remarcat faptul că în experiențele de transformare

a eredității cu ajutorul A.D.N.-ului nu s-a folosit o substanță chimic pură, deoarece toate încercările de a separa perfect A.D.N.-ul de proteine nu au dat rezultate. În toate cazurile, produsul obținut conținea încă o cantitate redusă de proteine, de ordinul zecimii de procent, astfel încît modificările nu pot fi puse exclusiv pe seama A.D.N.-ului. Un alt argument puternic împotriva considerării A.D.N.-ului ca substrat material exclusiv al eredității îl constituie așa-numita ereditate citoplasmatică. Fenomenul eredității citoplasmatice a fost observat încă din primele decenii ale secolului nostru și el constă în transmiterea la descendenți a unor caractere și însușiri fără ajutorul nucleului, în care se află localizat exclusiv A.D.N. De pildă, C. Correns (1902) a remarcat că la specia *Mirabilis jalappa* există unele plante care au frunze cu pete de culoare albă, datorită faptului că în citoplasmă lipsesc plastidele verzi. Prin autofecundarea florilor ramurilor cu frunze pătate se obțin semințe din care nu iau naștere decît plante cu frunze pătate, lipsite de cloroplaste. În acest caz, transmiterea ereditară a caracterelor se face prin intermediul citoplasmei în care se află cloroplastele respective. În literatura genetică de specialitate sînt citate numeroase cazuri de ereditate citoplasmatică la diverse specii de plante și animale.

Pe baza cercetărilor recente privind rolul genetic al acidului dezoxiribonucleic se poate afirma că A.D.N.-ul, componentă importantă a nucleului celular, are o mare însemnătate în transmiterea ereditară a caracterelor și însușirilor organismelor. Ținînd seama de eterogenitatea caracteristică substanței vii, s-a constatat de asemenea că A.D.N.-ul are un rol genetic mai important decît alte componente ale celulei. Cu toate acestea, încercările de a transforma A.D.N.-ul în substratul exclusiv al eredității au un caracter eronat, care duce, în ultimă analiză, la reînvierea teoriei metafizice care împarte organismul în somă și germen. Cercetările privind A.D.N.-ul au însă o mare importanță, deoarece ele lasă să se întrevadă o nouă cale de modificare a eredității.

Corelată cu problema rolului genetic al A.D.N.-ului este problema mutațiilor ereditare și a poliploidiei. După cum se știe, mutațiile, modificări bruște ale eredității, pot să apară pe cale naturală sau pot să fie induse artificial, sub influența unor factori ai mediului : radiațiile, anumite substanțe chimice, șocurile de temperatură etc. Cercetările moderne de genetică au dovedit că, sub acțiunea unor factori mutageni puternici — radiațiile X, radiațiile γ, soluții de sulfat de etil $[SO_2\ (OC_2H_5)_2]$ sau de metil sulfonat de etil $(CH_3SO_2OC_2H_5)$ etc. —, se poate mări considerabil frecvența mutațiilor, dintre care unele au importanță practică. Unele cercetări privind mecanismul de acțiune a acestor agenți mutageni au arătat că ei acționează de asemenea prin intermediul A.D.N.-ului, provocînd anumite modificări în lanțul macromoleculei. De pildă, Litman (1960) a constatat că acțiunea mutagenă a acidului nitros se datorește faptului că determină modificarea structurii A.D.N.-ului. Tratînd *in vitro* A.D.N.-ul extras de la un tip de bacterii cu acid nitros și folosind acest A.D.N. pentru transformarea unui alt tip de bacterii, s-a constatat că la bacteriile transformate apar numeroase mutante.

Poliploidia, adică mărirea numărului de perechi de cromozomi în celule, este corelată cu modificări morfologice și fiziologice importante. De pildă, plantele de secară tetraploidă ($2n = 28$ de cromozomi) au tulpini mai groase, frunzele mai late și mai groase, spicul mai mare și cu boabe mai mari etc. În timp ce greutatea a 1 000 de boabe este aproximativ 30—40 g la secara diploidă ($2n = 14$), la secara tetraploidă ($2n = 28$) ajunge la 50—60 g. Desigur că aceasta are o mare importanță practică.

În general, prin mărirea numărului de garnituri de cromozomi, și respectiv, de A.D.N. are loc o mărire a volumului nucleului și a întregii celule. Plantele poliploide au dimensiuni mai mari decît cele diploide, fenomen care are mare însemnătate pentru plantele furajere, ornamentale etc. În prezent s-a reușit ca pe cale artificială să se obțină poliploizi la numeroase plante cultivate.

Un fenomen asemănător poliploidiei este așa-numita polisomie. Pe cale artificială s-au obținut organisme, în special plante, care au 1—2 cromozomi în plus sau în minus față de numărul normal pentru specia respectivă. În cazul cînd lipsește un singur cromozom ($2n-1$) plantele se cheamă monosomice, cînd lipsește o pereche de cromozomi ($2n-2$) plantele se numesc nulisomice, dacă plantele au un cromozom în plus ($2n+1$) se numesc trisomice, iar cînd au o pereche în plus ($2n+2$) se cheamă tetrasomice. Plantele polisomice, care au deci o cantitate mai mare de A.D.N., se deosebesc calitativ de cele cu număr normal de cromozomi. Modificările afectează caracterele morfologice și însușirile fiziologice ale întregului organism.

Experimental s-au obținut recent forme noi de plante, denumite amfidiploizi, care provin prin hibridarea și dublarea numărului de cromozomi cu ajutorul colchicinei. De pildă, la grîu, unde în cultură există numai specii cu $2n = 28$ și $2n = 42$ de cromozomi, s-au obținut artificial, de către A. R. Jebrak (1957) și alți cercetători, forme cu $2n = 56$ și $2n = 70$ de cromozomi. Aceste forme pot fi considerate cu adevărat specii artificiale noi.

Materialul experimental prezentat arată că în genetică s-au conturat direcții noi de cercetare, care au dus deja la unele rezultate de importanță teoretică și practică. Cercetările ulterioare vor arăta mai bine în ce măsură aceste căi noi de transformare a eredității sînt eficiente.

★

În țara noastră, înainte de 23 August 1944, cercetările de genetică se aflau la un nivel scăzut datorită, pe de o parte, adoptării unor teorii idealiste privind ereditatea, iar pe de altă parte lipsei de sprijin din partea regimului burghezo-moșieresc pentru studiile de genetică experimentală.

Din punct de vedere teoretic, majoritatea lucrărilor de genetică apărute înainte de cel de-al doilea război mondial la noi în țară poartă pecetea influenței curentelor idealiste referitoare la ereditate. Cu toate că, oficial, aceste teorii erau adoptate, totuși, încă din primele decenii ale secolului al XX-lea, se fac auzite unele critici, adesea timide, la adresa mendelism-weismannism-morganismului. Astfel, de pildă, C. Sandu-Aldea, autorul primului manual de ameliorarea plantelor apărut în 1915, care

cuprinde și noțiuni de genetică, după ce se declară adept convins al darvinismului, susține cu exemple numeroase rolul condițiilor de mediu în transformarea organismelor, scriind : „Toate acestea ne dovedesc că ființele viețuitoare se pot schimba foarte mult sub influența mediului și ne îndreptățesc să tragem încheierea că orice ființă viețuitoare e oarecum rezultanta a două forțe, anume a eredității și a mediului". În capitolul de genetică, C. Sandu-Aldea face o expunere amănunțită a legilor mendeliste, de a căror justețe nu este însă convins.

Pe o poziție asemănătoare se situează G. K. Constantinescu, în lucrarea sa *Ereditatea experimentală* (1922). Deși, în general, el adoptă teoriile corpusculare ale eredității, la modă pe vremea aceea, își permite unele critici la adresa weismannismului. El respinge împărțirea metafizică a organismului în somă și germen, susținînd totodată că sub influența mediului organismul se modifică, iar modificările dobîndite în cursul dezvoltării individuale se transmit la descendenți.

Cunoscutul biolog romîn E. Racoviță a luat o atitudine critică față de teoria weismannistă a eredității. În *Evoluția și problemele ei*, el se situează pe poziții materialiste în probleme importante de genetică, cum sînt problemele relațiilor organism-mediu, ereditatea caracterelor dobîndite etc.

În problemele de genetică experimentală nu s-au făcut cercetări sistematice la noi în țară înainte de 23 August 1944. Puținele cercetări efectuate aveau mai mult un caracter aplicativ la ameliorarea plantelor și animalelor. În această direcție pot fi citate lucrările de hibridare în vederea obținerii de soiuri noi efectuate de C. Sandu-Aldea, Gh. Ionescu-Sisești și, mai tîrziu, de N. Săulescu și alți cercetători. O realizare deosebită în această direcție o constituie soiul de grîu A-15 creat de acad. Gh. Ionescu-Sisești prin selecție dintr-un material hibrid, care se cultivă încă pe suprafețe însemnate.

După 23 August 1944, dar mai ales după 1948, în țara noastră studiile privind ereditatea au căpătat o orientare materialistă consecventă. Oamenii de știință care lucrează în domeniul geneticii, înarmați cu filozofia materialismului dialectic, au respins teoriile idealiste despre ereditate și au început să-și însușească temeinic noua orientare materialistă în studiul eredității. Ținînd seama de importanța teoretică și practică a cercetărilor de genetică, în Directivele Congresului al III-lea al P.M.R. s-a arătat necesitatea dezvoltării cercetărilor în acest domeniu, pentru ca în scurtă vreme să fie lichidată rămînerea în urmă a acestei ramuri importante a științelor biologice.

Datorită sprijinului material acordat de regimul nostru, cercetările de genetică experimentală au început să se dezvolte. Astfel de cercetări se fac în prezent la Institutul de biologie al Academiei R.P.R., la Institutul de cercetări pentru cereale și plante tehnice (Fundulea), la unele facultăți de științe naturale și de agronomie etc. S-au adus deja unele contribuții însemnate la studiul eredității, în special privind procesul fecundării și hibridarea sexuată și vegetativă, educarea dirijată a organismelor hibride cu ajutorul condițiilor de mediu, teoria dezvoltării în stadii a plantelor etc.

Rezultate valoroase s-au obținut îndeosebi în domeniul geneticii aplicate la ameliorarea plantelor și animalelor. La Institutul de cercetări pentru cereale și plante tehnice s-au obținut soiuri noi de grîu de toamnă, cum sînt I.C.A.-457, I.C.A.-440 C, I.C.A.-495 C, care depășesc soiurile cultivate pînă în prezent cu 10—30% în producția de boabe. S-au creat de asemenea soiuri noi de orz de toamnă, sfeclă de zahăr, mazăre, fasole, cînepă etc. La porumb, una dintre cele mai importante plante agricole din țara noastră, s-a trecut de la cultivarea hibrizilor între soiuri și între soiuri cu linii consanguinizate, la folosirea hibrizilor dubli autohtoni. Cercetările executate în anul trecut au arătat că, de pildă, hibridul dublu H.D.F.-5 a dat o producție de pînă la 10 480 kg de boabe la hectar, iar H.D.F.-208 a dat o producție de pînă la 8 250 kg/ha, depășind soiurile raionate cu pînă la 88%.

La Institutul de cercetări hortiviticole s-au realizat linii și soiuri noi de legume, pomi fructiferi, viță de vie și plante ornamentale. În domeniul ameliorării animalelor s-a realizat o rasă nouă de oi, „merinosul de Palas", de la care s-a obținut în 1961, pe întreaga turmă, producția de lînă de 8,1 kg la un individ și cu maxima de 24,6 kg. De asemenea s-au creat linii noi de porci, bine adaptate condițiilor de climă din țara noastră.

În ultimii ani au început de asemenea să se dezvolte cercetările de genetică teoretică. Pot fi astfel menționate lucrările prezentate la simpozionul „Problema evoluției în biologie" (1959) și „Problemele filozofice ale științelor naturii" (1959), precum și cel referitor la problema speciei (1961), organizate de Academia R.P.R. Toate referatele prezentate și discuțiile din jurul lor au fost orientate, pe baza concepției materialist-dialectice, fapt care a dat posibilitatea oamenilor noștri de știință să ajungă la rezultate teoretice remarcabile.

Geneticienilor noștri le revine sarcina să dezvolte cercetările experimentale și teoretice privind ereditatea, pentru ca genetica romînească să ajungă nivelul mondial de dezvoltare a geneticii moderne și să contribuie astfel la îndeplinirea prevederilor Directivelor Congresului al III-lea al P.M.R. Astfel, considerăm că este necesară continuarea și dezvoltarea cercetărilor privind poliploidia, cercetări începute la Institutul de biologie al Academiei R.P.R. Menționăm, de altfel, că un colectiv format din cercetători de la laboratorul de genetică vegetală al acestui institut și de la Institutul de cercetări farmaceutice a reușit să obțină mai multe linii poliploide la planta medicinală *Datura stramonium*, din care unele au un conținut ridicat de scopolamină, alcaloid cu largă întrebuințare în terapeutică. La Institutul de cereale și plante tehnice (Fundulea) s-au început de asemenea cercetări de inducerea poliploidiei la sfecla de zahăr, obținîndu-se deja unele rezultate. Problema poliploidiei și polisomiei, dată fiind importanța sa teoretică și practică, ar trebui să fie abordată și de alte colective de cercetare în genetică.

Introducerea artificială a mutațiilor eredității cu ajutorul radiațiilor și substanțelor chimice mutagene a fost deja abordată de cercetătorii de la Institutul de cereale și plante tehnice (Fundulea) și de un colectiv al Academiei R.P.R. de la Cluj. Aceste cercetări sînt însă la început și nu au cunoscut încă o dezvoltare satisfăcătoare. Considerăm că problema muta-

țiilor artificiale, o cale nouă de transformare a eredității organismelor, ar trebui să stea în atenția geneticienilor noștri deoarece, pe lîngă importanța teoretică legată de rolul mutațiilor în evoluție și de mecanismul lor de apariție la nivel celular și molecular, mutațiile constituie un valoros material inițial de ameliorare în vederea creării unor soiuri și rase noi.

Studiul genetic al procesului fecundării, al hibrizilor sexuați și al fenomenului heterosis prezintă de asemenea o importanță deosebită. De altfel, această problemă a fost luată în studiu de mai multe laboratoare de genetică și ameliorare a plantelor și animalelor, obținîndu-se unele rezultate. Trebuie menționate în acest sens și cercetările privind educarea dirijată a hibrizilor sexuați, cercetări care au arătat rolul important al condițiilor de mediu în transformarea dirijată a eredității. În ceea ce privește cercetările asupra fenomenului heterosis, este necesară extinderea și aprofundarea lor cu ajutorul metodelor moderne de investigație, pentru a putea descoperi cauzele și mecanismul său.

Acestea sînt cîteva dintre problemele importante de genetică, la rezolvarea cărora cercetătorii noștri pot aduce contribuții valoroase. În general însă este nevoie ca studiile genetice să fie aprofundate și completate cu cercetări citologice și fiziologice. Metodele moderne de cercetare citologică, folosite deja în laboratorul de genetică vegetală de la Institutul de biologie al Academiei și la disciplina de genetică de la Facultatea de științe naturale a Universității din București, au dat rezultate bune și arată concludent că pe această cale se pot face progrese însemnate în cunoașterea eredității organismelor la nivel celular.

Într-un viitor nu prea îndepărtat se va pune și la noi în țară problema înființării unui institut de genetică, similar celor existente în aproape toate țările socialiste și în multe alte țări de pe glob, institut care va lichida dispersarea actuală a forțelor de cercetare și va contribui la o dezvoltare mai rapidă a cercetărilor privind ereditatea. Desăvîrșirea construcției socialiste din patria noastră pune problema creării de soiuri noi de plante și de rase de animale, bine adaptate condițiilor de mediu de la noi și cu o înaltă productivitate. Această sarcină nu va putea fi îndeplinită fără o dezvoltare corespunzătoare a cercetărilor de genetică, cercetări care constituie baza lucrărilor de transformare dirijată a eredității organismelor în scopuri practice.

DEZVOLTAREA ȘI PERFECȚIONAREA RELAȚIILOR DE PRODUCȚIE ALE G.A.C., EXPRESIE A CONSOLIDĂRII ECONOMICE-ORGANIZATORICE

DE

D. DUMITRIU și N. BELLI

În noua etapă a dezvoltării sociale în țara noastră, etapa desăvîrșirii construcției socialiste și a trecerii treptate la comunism, colectivizarea completă a agriculturii creează condițiile cele mai favorabile pentru îndeplinirea măreților sarcini trasate de Congresul al III-lea al partidului cu privire la dezvoltarea continuă a agriculturii socialiste. În același timp, încheierea colectivizării agriculturii ridică o serie de noi probleme complexe, de a căror rezolvare depinde avîntul continuu al forțelor de producție la sate și perfecționarea relațiilor de producție. Aceasta, firește, va avea ca rezultat necesar creșterea producției agricole și a nivelului de trai al oamenilor muncii, întărirea mai departe a economiei socialiste.

Una dintre problemele centrale ale dezvoltării mai departe și într-un ritm rapid a agriculturii o constituie întărirea economică-organizatorică a gospodăriilor agricole colective, care își găsește expresia în procesul de perfecționare a relațiilor de producție socialiste. Trebuie subliniat că P.M.R. a acordat o atenție permanentă problemei consolidării economice-organizatorice a G.A.C. încă de la primii pași ai formării sectorului colectivist în agricultură.

„*O trăsătură fundamentală a politicii noastre la sate* — a arătat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din 27—30 aprilie 1962 — *constă în faptul că partidul a concentrat permanent eforturile principale în direcția consolidării economice a gospodăriilor colective, astfel ca ele, prin exemplul viu al rezultatelor obținute în producție și în ridicarea nivelului de trai al colectiviștilor, să devină un mijloc puternic de convingere a maselor țărănești că numai acesta este drumul pe care trebuie să-l urmeze*" [1].

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, 27 aprilie 1962*, Edit. politică, București, 1962, p. 14.

Consolidarea economică-organizatorică a gospodăriilor agricole colective a constituit una din condițiile principale ale superiorității și victoriei socialismului la sate, ale creșterii producției agricole și nivelului de trai.

Fiind un proces complex, consolidarea economică-organizatorică cuprinde dezvoltarea ambelor laturi ale producției : a forțelor și a relațiilor de producție în interacțiunea lor dialectică.

Dezvoltarea și perfecționarea relațiilor de producție presupun dezvoltarea și perfecționarea tuturor laturilor care le compun : a relațiilor de proprietate, a schimbului reciproc de activități sociale și a relațiilor de repartiție. Numai dezvoltîndu-și proprietatea obștească — baza întregii activități de producție a gospodăriei colective, perfecționîndu-și formele de organizare a procesului de muncă și producție și îmbunătățindu-și formele socialiste de repartiție, fiecare gospodărie colectivă poate să devină o unitate puternică, înfloritoare.

DEZVOLTAREA PROPRIETĂȚII SOCIALIST-COOPERATISTE CA ASPECT FUNDAMENTAL AL PERFECȚIONĂRII RELAȚIILOR DE PRODUCȚIE DIN G.A.C.

Procesul dezvoltării și perfecționării relațiilor de producție din G.A.C. este indisolubil legat de creșterea proprietății obștești asupra mijloacelor de producție și asupra rezultatelor producției. Ritmul și proporțiile în care crește proprietatea obștească determină în mod nemijlocit dezvoltarea și întărirea gospodăriei colective, creșterea puterii sale economice.

Proprietatea obștească cooperatist-socialistă reprezintă baza relațiilor sociale de producție din gospodăria colectivă. Aceasta rezultă din faptul că proprietatea obștească cuprinde înainte de toate, drept obiect al său, mijloacele de producție. Or, se știe că mijloacele de producție reprezintă condiția materială hotărîtoare a procesului de producție. Din această cauză, forma cooperatist-socialistă a proprietății asupra uneltelor și obiectelor muncii determină atît aceeași formă de proprietate asupra tuturor elementelor avuției G.A.C., cît și caracterul tuturor celorlalte laturi ale relațiilor de producție.

Proprietatea obștească a țărănimii a luat naștere în urma colectivizării agriculturii. Esența acestui proces constă în socializarea benevolă a mijloacelor de producție ale micilor producători agricoli pe baze cooperatiste. Astfel, principalele mijloace de producție ale țărănimii, inclusiv pămîntul, au fost transformate din obiect al proprietății private în obiect al proprietății cooperatist-socialiste.

Proprietatea cooperatist-socialistă se caracterizează prin aceea că mijloacele de producție și produsele muncii colective sînt însușite nu de persoane particulare, luate aparte, izolat, ci de către un colectiv de oameni în interesul membrilor săi. Membrii gospodăriei colective se găsesc în raporturi egale față de mijloacele de producție. Ca urmare, situația lor în procesul de producție și de schimb al activităților sociale se caracterizează nu prin relații de dominație și subjugare, ci prin colaborare tovărășească și ajutor reciproc socialist. Repartiția produselor se înfăptuiește în raport cu cantitatea și calitatea muncii depuse de fiecare colectivist.

Toate acestea reprezintă puternice stimulente intrinsece ale proprietății cooperatist-socialiste, care, folosite în mod judicios în politica economică, duc în mod necesar la perfecționarea relațiilor de producție ale gospodăriilor colective și la înfăptuirea reproducției lărgite într-un ritm mult mai înalt decît în capitalism.

Ca formă a proprietății socialiste, proprietatea cooperatist-socialistă este de același tip cu proprietatea socialistă de stat. Analizînd natura socială a proprietății cooperatiste în socialism, V. I. Lenin arăta : „În orînduirea noastră actuală, întreprinderile cooperatiste se deosebesc de întreprinderile capitaliste private prin faptul că ele sînt întreprinderi colective, însă nu se deosebesc de întreprinderile socialiste..." [1]. Lenin are în vedere aici caracterul comun al naturii sociale a proprietății cooperatiste și de stat în condițiile orînduirii sociale socialiste. Din această cauză, ambele forme ale proprietății socialiste se dezvoltă într-o strînsă legătură reciprocă, rolul conducător însă avîndu-l proprietatea socialistă de stat.

Caracterul comun al naturii sociale a celor două forme de proprietate socialistă, cooperatistă și de stat, nu exclude însă existența cunoscutelor deosebiri dintre ele. Importanța acestor deosebiri în înțelegerea proprietății cooperatist-socialiste se referă nu la conținutul acestei proprietăți, ci la forma sa cooperatistă. Pe de altă parte, trebuie subliniat că forma cooperatistă a proprietății socialiste, ca și forma de stat a acesteia, nu reprezintă ceva exterior, ci structura lor internă. Ca urmare, fără cunoașterea și luarea în considerare a trăsăturilor distinctive ale proprietății cooperatiste socialiste nu pot fi luate măsuri juste pentru consolidarea economică și organizatorică a gospodăriei colective, nu pot fi rezolvate, în ultimă analiză, problemele complexe ale dezvoltării și perfecționării relațiilor de producție specifice sectorului colectivist.

Proprietatea cooperatist-socialistă, asemenea oricărei alte forme de proprietate, nu poate fi concepută fără conținutul său material, fără obiectul său. În același timp însă, și obiectul proprietății nu poate fi rupt de forma sa socială în care are loc producerea și însușirea lui de către colectiviști.

Obiectul proprietății cooperatist-socialiste îl constituie întreaga avuție socială a gospodăriei colective, mijloacele de producție și rezultatele producției. Firește, mijloacele de producție, datorită rolului lor conducător în producție, reprezintă totodată și obiectul principal al proprietății cooperatist-socialiste.

În țara noastră, obiectul proprietății cooperatist-socialiste a colectiviștilor se caracterizează prin aceea că el cuprinde și pămîntul, principalul mijloc de producție. Această trăsătură s-a format ca urmare a modului concret în care a fost rezolvată la noi problema agrară în etapa desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, și anume, nu prin naționalizarea pămîntului, ci prin trecerea majorității pămînturilor expropriate, pe baza reformei agrare din 1945, în proprietatea individuală a țărănimii fără pămînt sau cu pămînt puțin. În afară de pămînt, proprietatea cooperatist-socialistă cuprinde și alte importante mijloace de producție (unelte de

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 33, E.S.P.L.P., București, 1957, p. 467.

muncă, construcții gospodărești, plantații, animale de muncă și de producție, întreprinderile ajutătoare etc.), precum și rezultatele producției.

Dezvoltarea proprietății obștești are loc pe calea creșterii acumulărilor interne, în condițiile unui ajutor de stat multilateral acordat prin credite, precum și pe calea altor pîrghii economice. Referindu-se la sursele și căile dezvoltării proprietății obștești, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a arătat că această dezvoltare se alimentează „din veniturile în bani și în natură ale gospodăriei, care constituie sursa principală de creștere a avutului obștesc, precum și din creditele acordate de stat" [1].

Pămîntul, reprezentînd principalul mijloc de producție din agricultură, este, din această cauză, și principalul obiect al proprietății cooperatist-socialiste. Regimul pămîntului ca obiect al proprietății de grup este reglementat de Statutul model al gospodăriei colective. Conform statutului, membrii colectiviști aduc în proprietate obștească întreaga suprafață de pămînt.

Principalele probleme pe care gospodăria colectivă trebuie să le rezolve în legătură cu pămîntul ca obiect al proprietății obștești privesc ridicarea fertilității sale economice și folosirea rațională a acestuia.

În scopul ridicării fertilității economice a solului, o mare importanță au extinderea mecanizării și chimizării agriculturii, lărgirea lucrărilor hidroameliorative, folosirea semințelor selecționate și a reproducătorilor de rasă, îmbunătățirea organizării generale a producției etc.

Mecanizarea agriculturii are marele rol social-economic de a ușura munca, de a ridica productivitatea muncii și producția agricolă. Tractoarele și mașinile agricole, pe care puterea populară le pun la dispoziția G.A.C. prin S.M.T. reprezintă un prețios sprijin economic acordat țărănimii. În perioada 1953—1961, nivelul mecanizării a crescut : la arat de la 67,2% la 90,9% ; la semănat de la 35,4% la 77,6% ; la recoltatul cerealelor păioase de la 31,5% la 67,2%.

În perspectivă va spori atît gradul de mecanizare a fiecărei lucrări, cît și numărul de lucrări efectuate mecanizat. Se creează astfel treptat condițiile necesare pentru trecerea la mecanizarea complexă a procesului de producție din agricultură.

În ceea ce privește îngrășămintele chimice se constată în întreaga agricultură, ca și în gospodăriile colective, o creștere atît a suprafețelor îngrășate, cît și a cantității de îngrășăminte aplicate. Față de 1950, cînd în gospodăriile colective s-au folosit doar 900 de tone de îngrășăminte minerale, care s-au aplicat pe 0,9% din suprafața arabilă, revenind la 100 ha doar 0,35 tone, în 1959 s-au folosit 51300 de tone pe aproape 7% din suprafață, revenind 2,24 tone la 100 ha.

Consfătuirea pe țară a țăranilor colectiviști, care a avut loc la sfîrșitul anului trecut, cît și sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din 27 aprilie 1962 au subliniat necesitatea de a lichida cu toată hotărîrea orice risipă de pămînt arabil, de a pune în valoare toate terenurile neproductive

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, 27 aprilie 1962*, p. 36.

sau slab productive, de a executa lucrările de combatere a eroziunilor, de desecare a terenurilor cu exces de apă, de îndiguire a suprafețelor inundabile, ridicîndu-se pe toate căile fertilitatea solului [1].

În procesul dezvoltării și perfecționării relațiilor de producție în gospodăriile agricole colective, o mare importanță are creșterea gradului de socializare a pămîntului. Aceasta, deoarece, rezolvarea cu succes a multor probleme privind folosirea rațională a pămîntului depinde de mărimea suprafeței de pămînt a fiecărei gospodării colective. Astfel, suprafața medie a unei gospodării colective a sporit de la 281 ha de teren arabil în 1950 la 949 ha în 1960 și la 1288 ha la începutul anului 1962. Tendința de creștere a suprafeței medii pe o gospodărie colectivă este rezultatul nu numai al lărgirii neîncetate și al încheierii colectivizării, ci și al unirii gospodăriilor mici în gospodării mari. Experiența arată că gospodăriile colective mai mari au mai multe posibilități de a spori recolta la ha. Astfel, în 1960, G.A.C. avînd 1 500—2 500 ha au obținut 2 200 kg la ha în proporție de 43%, pe cînd G.A.C. cu 500—1 000 ha au obținut această recoltă în proporție de numai 22,4%.

În legătură cu tendința de unire a gospodăriilor colective mici, se pune, firește, și o altă problemă, și anume problema mărimii optime a noilor gospodării colective formate. În acest sens, după cum s-a arătat în raportul tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej la plenara C.C. a P.M.R. din iunie — iulie 1961, cele mai bune rezultate le dau gospodăriile care au în jurul a 2 000 ha. Această mărime se diferențiază pe zone naturale astfel: la șes, unde se cultivă în principal cereale, mărimea medie obținută variază între 1500 și 2500 ha; în zona deluroasă 1 000—1 500 ha, iar în zona în care predomină livezile, viile și legumele 500—1 000 ha.

Tendința de creștere a suprafeței medii pe o gospodărie colectivă, ca și dimensionarea lor optimă, reprezintă o verigă importantă în procesul de consolidare economică-organizatorică a sectorului colectivist și caracterizează una dintre laturile importante ale procesului de concentrare, de creștere a proprietății obștești.

Dar concentrarea proprietății obștești în gospodăriile agricole colective se desfășoară nu numai pe linia sporirii suprafeței medii de pămînt pe o gospodărie, ci și prin sporirea celorlalte elemente ale proprietății obștești. Astfel, avutul obștesc (fără pămînt) în medie pe o gospodărie colectivă a sporit de la 600 800 de lei în 1955 la 1 608 600 de lei în 1960, iar mijloacele fixe de producție de la 376 400 de lei la 854 500 de lei în aceeași perioadă. Și mai semnificative sînt datele privind creșterea avutului obștesc raportat la unitatea de suprafață. Astfel, dacă în 1951 reveneau 113 300 lei la 100 ha de teren agricol, în 1955 reveneau 142 100 de lei, iar în 1960, 171 000 lei. Această tendință pozitivă în procesul de maturizare a relațiilor de producție în gospodăriile colective, reprezentînd una din laturile esențiale ale procesului de intensificare a producției agricole, constituie, alături de dezvoltarea multilaterală a gospodăriei, linia generală pe care partidul nostru orientează dezvoltarea agriculturii.

---

[1] *Op. cit.*, p. 35.

De mare importanță sînt schimbările calitative care s-au produs și continuă să se producă în cadrul proprietății obștești a gospodăriilor colective. La înființare, fiecare gospodărie dispunea, de obicei, de un inventar sărăcăcios, insuficient și aflat într-o stare de uzură, inventar caracteristic micii gospodării țărănești. Prin munca unită a colectiviștilor și cu ajutorul statului, gospodăriile colective își procură mijloace de producție moderne, de înalt randament, care corespund cerințelor marii producții socialiste. În această privință trebuie subliniată în primul rînd tendința sporirii numărului de animale de producție și asigurarea acestora cu construcțiile necesare, extinderea plantațiilor de pomi și vii, reducerea animalelor de muncă etc.

În perioada 1952—1961, ponderea animalelor de muncă s-a redus de la 20,2% la 9,2% din totalul mijloacelor fixe de producție, în timp ce la animalele de producție ponderea a crescut de la 15,8% la 25,3%. „Datorită sprijinului puternic acordat de stat prin credite în condiții avantajoase și materiale de construcții și prin folosirea mijloacelor proprii, gospodăriile colective au mărit numărul animalelor proprietate obștească în ritm rapid, ajungînd în luna aprilie a acestui an la 1 145 000 bovine, față de numai 92 100 în februarie 1958, la 940 000 porcine față de 88 500 și la 4 380 000 ovine față de 835 000" [1]. Nu trebuie uitat în aprecierea acestor succese că în momentul înființării lor, gospodăriile colective practic n-au avut animale de producție sau în cazurile cînd aveau, acestea reprezentau un număr foarte mic. Așadar, tot ceea ce există în G.A.C. ca animale de producție este un succes exclusiv al țăranilor colectiviști ajutați de stat în perioada de cînd există ca membri ai G.A.C.

Locul central în dezvoltarea și în perfecționarea relațiilor de producție în G.A.C. revine fondului indivizibil, cea mai importantă categorie a proprietății cooperatist-socialiste. Aceasta se explică prin esența și locul fondului indivizibil în cadrul proprietății obștești, prin funcțiile sale în procesul de reproducție lărgită în gospodăria colectivă.

Esența fondului indivizibil, după cum rezultă din însăși denumirea lui, constă în indivizibilitatea sa. Din aceasta decurg toate trăsăturile distinctive ale fondului amintit, trăsături care au o importanță capitală în procesul consolidării economice-organizatorice a gospodăriilor colective. În primul rînd, fondul indivizibil se caracterizează prin aceea că el, nici în natură, nici în formă bănească, nu se împarte între colectiviști. În al doilea rînd, el niciodată nu poate să descrească, ci, dimpotrivă, oglindind cerințele reproducției lărgite, înregistrează întotdeauna o linie de creștere. În al treilea rînd, fondul indivizibil nu poate fi cheltuit pentru nevoi curente și folosit ca mijloace circulante. Schimbarea destinației fondului indivizibil duce la diminuarea bazei materiale de producție a gospodăriei obștești, ceea ce frînează reproducția lărgită în G.A.C. În al patrulea rînd, fondul indivizibil reprezintă în același timp o condiție și rezultat al repro-

[1] *Op. cit.*, p. 23.

ducției lărgite în G.A.C. Din această cauză, ritmul și proporțiile creșterii sale condiționează nemijlocit ritmul și proporțiile reproducției amintite.

Creșterea fondului indivizibil este o cauză nu numai a agriculturii și țărănimii colectiviste, ci în același timp și o cauză a întregii economii naționale, a întregului popor. Aceasta se explică prin faptul că el reprezintă baza materială de producție și, totodată, baza economică a gospodăriilor agricole colective, iar dezvoltarea și întărirea acestei baze constituie garanția că interesele generale nu vor fi încălcate, subordonate celor personale și de grup ale colectiviștilor.

Conform Statutului model al gospodăriei colective, fondul indivizibil se creează pe baza procesului de colectivizare a agriculturii și se dezvoltă prin acumulările bazate pe munca în comun a colectiviștilor. De mare importanță în crearea și dezvoltarea fondului indivizibil este și ajutorul statului, acordat pe diverse căi, dar mai ales prin creditele pe termen lung. Iată cum au participat diferitele izvoare la formarea și la dezvoltarea fondului indivizibil al gospodăriilor colective :

Creșterea valorică a fondului indivizibil după izvoarele sale în anii 1951–1961

Denumirea izvoarelor	În milioane de lei		În % față de totalul fondului	
	1951	1961	1951	1961
I. Izvoare care nu se bazează pe munca în comun a colectiviștilor	109,4	990,8	76,0	22,5
1. Din colectivizare și taxe de înscriere	39,1	738,6	27,2	16,8
2. Donații	70,3	252,2	48,8	5,7
II. Izvoare bazate pe munca în comun a colectiviștilor	34,5	3 409,4	24,0	77,5
1. Reținerile din veniturile bănești	7,4	1 678,9	5,1	38,1
2. Creșterea în greutate a animalelor și valoarea prăsilei	9,3	639,4	6,3	14,5
3. Acumulări în construcții, plantații, amenajări tehnice și inventar gospodăresc	17,8	1 091,1	12,4	24,7
I/II. Totalul fondului indivizibil	143,9	4 400,2	100,0	100,0

Chiar în plin proces de reorganizare socialistă, cînd s-au format mereu alte noi gospodării colective, partea fondului indivizibil creată din munca în comun a crescut de la 24,0% la 77,5% în perioada 1951—1961, depășind considerabil partea care provine din alte surse. Creșterea cea mai înaltă a fost realizată la reținerile din veniturile bănești. Această tendință are o deosebită importanță economică, întrucît este rezultatul reproducției lărgite atît a producției globale, cît și, pe această bază, a producției marfă, principala sursă a veniturilor bănești ale gospodăriilor colective.

Dar fondul indivizibil reprezintă o creștere, nu numai pe ansamblul sectorului colectivist (și anume, de peste 30 de ori), ci și în medie pe o gospodărie (de la 132 100 de lei la 684 900 de lei), pe o familie (de la

1 288,70 de lei la 2 138,20 de lei) și la 100 ha (de la 32 700[1] de lei la 81 000 de lei) în aceeași perioadă, 1951—1962.

Creșterea fondului indivizibil în medie pe o gospodărie colectivă reprezintă o latură importantă a concentrării proprietății obștești și ea se datorește în proporție de 20,7% lărgirii necontenite a colectivizării, iar în proporție de 79,3% acumulărilor din munca în comun a colectiviștilor.

Creșterea fondurilor indivizibile la 100 ha de teren agricol reprezintă un indiciu asupra ritmului intensificării producției agricole în gospodăriile colective, arătînd totodată proporția și ritmul în care s-a dezvoltat condiția materială hotărîtoare a reproducției lărgite în aceste gospodării.

Creșterea valorii fondului indivizibil pe o familie de colectiviști de aproape două ori, indică saltul pe care gospodăria colectivă îl face în domeniul înzestrării tehnice a muncii țărănimii. Datele devin și mai semnificative dacă ținem seama de faptul că, din cei 2 138,20 de lei cît reveneau în 1961 în medie pe o familie de colectivist, 1 453, sau 68%, erau acumulări din munca în comun, materializate în mijloace de producție moderne — condiție fundamentală a sporirii veniturilor proprii și a valorii retribuției zilei-muncă.

Dezvoltarea fondului indivizibil, condiție hotărîtoare a consolidării economice-organizatorice a gospodăriilor colective, a stat în permanență în atenția partidului nostru. De la primii pași ai creării gospodăriilor colective, membrii acestora au fost îndrumați să nu repartizeze pentru zile-muncă toate veniturile, ci, ca buni gospodari, să se îngrijească și de dezvoltarea continuă a proprietății obștești, izvorul bunăstării lor generale.

Eforturile proprii ale colectiviștilor de a dezvolta fondul indivizibil se conjugă cu ajutorul multilateral pe care ei îl primesc în acest scop din partea statului. Între formele acestui ajutor trebuie amintite, alături de mecanizarea lucrărilor agricole de către S.M.T., de furnizarea de semințe selecționate și reproducători de rasă, de cadre de specialiști agricoli cu pregătire medie și superioară etc., și creditele pe termen lung. Gospodăriile colective au folosit în condiții avantajoase, numai în ultimii trei ani peste 1 726 000 000 de lei, investiți cu precădere în creșterea animalelor și ridicări de construcții.

Creșterea continuă a proprietății obștești, și în primul rînd a principalei sale părți — fondul indivizibil — este, după cum arată practica gospodăriilor colective, un proces complex atotcuprinzător de sporire și perfecționare a mijloacelor de producție, de dezvoltare a bazei materiale necesare creșterii producției obștești și a veniturilor colectiviștilor. *Acest proces stă la baza dezvoltării și perfecționării relațiilor sociale stabilite între colectiviști în procesul de producție*, precum și la baza tuturor celorlalte relații care caracterizează astăzi viața satului.

[1] Este vorba de anul 1952.

DEZVOLTAREA RELAȚIILOR SOCIALE, ALE SCHIMBULUI DE ACTIVITĂȚI ȘI ORGANIZAREA SOCIALISTĂ A MUNCII ÎN G.A.C.

O altă latură a relațiilor sociale de producție o constituie situația diferitelor grupuri sociale în producție și relațiile reciproce dintre ele, sau, după expresia lui Marx, schimbul de activități dintre ele. Statornicirea proprietății cooperatist-socialiste asupra mijloacelor de producție schimbă în mod radical nu numai raportul țărănimii față de condițiile producției, ci și rolul său în organizarea socială a producției agricole și felul în care ea își însușește veniturile. Pe această bază se schimbă în mod fundamental, de asemenea, raporturile țărănimii cu întreaga societate, precum și raporturile din însăși sînul țărănimii.

Schimbul reciproc de activități sociale dintre societatea în ansamblu și țărănimea colectivistă este organizat și se dezvoltă atît în domeniul producției, cît și în cel al schimbului de mărfuri. Pe linia producției sînt cunoscute raporturile în primul rînd dintre industrie și agricultură.

Industria socialistă are rolul conducător față de toate ramurile economiei naționale, inclusiv față de agricultură. Pentru agricultură, industria produce și furnizează o serie de mijloace de producție, ca mașini agricole și tractoare, îngrășăminte chimice etc., care au un rol hotărîtor în sporirea producției agricole, precum și o serie de produse necesare consumului țărănesc. Asigurarea agriculturii cu mijloace tehnice necesare duce la dezvoltarea forțelor de producție și, pe această bază, la perfecționarea relațiilor de producție socialiste, inclusiv din cadrul gospodăriilor colective.

Agricultura produce și furnizează industriei materiile prime necesare, precum și produsele agroalimentare pentru populație. În acest cadru al legăturilor economice dintre agricultură și industrie, trebuie subliniate, în primul rînd, ritmul și proporțiile creșterii producției-marfă, care se livrează statului mai ales pe calea contractărilor și achizițiilor. Astfel, în ceea ce privește gospodăriile colective, producția-marfă a crescut între 1953 și 1960 de la 28,7% la 41,5% din producția globală. La 100 ha de teren agricol, producția-marfă a crescut în aceeași perioadă cu 45,5%. Creșterea producției-marfă a gospodăriilor colective reprezintă un rezultat necesar al reproducției lărgite și, totodată, o lărgire corespunzătoare a relațiilor economice ale G.A.C. cu economia națională.

O importanță deosebită are faptul că principala formă de realizare a producției-marfă a G.A.C. o constituie contractările și achizițiile. Astfel dacă în 1953 pe această cale se realiza doar 34,6% din producția marfă a G.A.C., în 1960 ponderea lor se ridică la 77,1%. Contractările și achizițiile oferă posibilități optime pentru dezvoltarea schimbului de mărfuri între oraș și sat, în condiții avantajoase atît pentru stat, cît și pentru țărănime.

O dată cu schimbarea raporturilor dintre țărănime și societatea în ansamblu, transformări radicale cunosc și raporturile din însuși sînul țărănimii. Aceste raporturi se caracterizează prin colaborare și ajutor reciproc, raporturi care se stabilesc în primul rînd în procesul muncii.

Proprietatea socialist-cooperatistă determină și schimbarea caracterului muncii, al organizării sociale a acesteia, al atitudinii față de muncă,

în raport cu situația existentă în orînduirea capitalistă. În socialism, deci și în cadrul gospodăriei colective, oamenii muncii lucrează pentru ei înșiși, pentru societatea lor, munca este eliberată de exploatare. Eliberarea muncii de orice exploatare, precum și organizarea ei planificată pe scara întregii societăți și a fiecărei întreprinderi în parte, creează posibilitatea folosirii cît mai depline a resurselor de muncă, a creșterii necontenite a productivității muncii pe baza introducerii rapide a progresului tehnic.

În gospodăriile colective munca are un caracter nemijlocit social și se caracterizează printr-o tendință obiectivă de creștere a gradului ei de socializare. Acest proces este ilustrat de faptul că numărul mediu al colectiviștilor capabili de muncă pe o gospodărie colectivă a crescut în 1961 față de 1952 cu 193,4%. Această tendință se va accentua în viitor pe măsura unirii treptate a gospodăriilor colective mici în gospodării colective mai mari. Totodată, gradul de socializare a muncii crește și prin mărirea numărului colectiviștilor organizați în formele colective de muncă. Astfel, în 1961, numărul mediu al colectiviștilor dintr-o brigadă permanentă de producție s-a dublat față de 1952. Numărul mediu al colectiviștilor dintr-o brigadă va crește în perspectivă, pe măsura creșterii înzestrării muncii cu mijloace tehnice din ce în ce mai perfecționate, a sporirii efectivelor de animale, a ridicării nivelului de calificare a cadrelor de conducere, a acumulării experienței și a creșterii capacității lor organizatorice.

Buna organizare a muncii în gospodăriile colective depinde într-o măsură hotărîtoare de pregătirea profesională a cadrelor de conducere din aceste unități și a colectiviștilor. Marile proporții ale producției obștești, în care se îmbină producția vegetală cu cea animală, nivelul tot mai înalt al mecanizării necesită o calificare superioară a cadrelor de conducere, stăpînirea temeinică de către acestea a problemelor economice și tehnice cerute de organizarea producției socialiste. Prin grija partidului și a guvernului, an de an a sporit numărul cadrelor de specialiști, numărul cadrelor de conducere care au urmat diferite școli de calificare, ceea ce a avut o înrîurire serioasă asupra îmbunătățirii conducerii și organizării producției.

În scopul asigurării gospodăriilor colective cu cadre de specialiști, C.C. al P.M.R. și Consiliul de Miniștri al R.P.R. a hotărît redistribuirea cadrelor cu studii superioare agricole, astfel ca majoritatea covîrșitoare a inginerilor agronomi, zootehnicieni și medici veterinari să fie repartizați în unitățile agricole de producție. Încă din acest an toate gospodăriile colective au fost încadrate cu cadre de specialiști cu studii superioare. Totodată a fost elaborat un plan multilateral pentru sporirea numărului de specialiști cu studii superioare precum și a cadrelor medii. Asigurarea gospodăriilor colective cu cadre necesare de specialiști cu pregătire superioară și medie va aduce o contribuție hotărîtoare la îmbunătățirea organizării muncii și la sporirea producției.

Sarcinile care stau în fața agriculturii în noua etapă a dezvoltării sale nu pot fi rezolvate numai cu ajutorul specialiștilor. Este necesar ca întreaga țărănime colectivistă să fie înarmată cu cuceririle științei moderne, cu metodele agrotehnice înaintate, verificate de practică. Un mijloc important pentru realizarea acestui obiectiv îl constituie organizarea învățămîntului agrozootehnic de masă, ale cărui cursuri vor avea o durată de 3 ani.

Paralel cu măsurile pentru ridicarea nivelului de cunoștințe de specialitate pentru actualii colectiviști, conducerea de partid și de stat a preconizat importante măsuri și pentru pregătirea agrozootehnică a viitorilor colectiviști. În ultimele clase ale tuturor școlilor elementare de la sate, începînd cu clasa V-a se va preda „Agricultura", disciplină în cadrul căreia elevii vor primi cunoștințe de bază din toate ramurile agriculturii, în strînsă legătură cu experiența înaintată, cu progresele științei agricole. Faptul că pînă în 1965 circa 1 milion de elevi vor absolvi școala de cultură generală de la sate, însușindu-și bogate cunoștințe agricole demonstrează marea însemnătate a acestei măsuri.

În agricultura noastră are loc un proces intens nu numai de socializare socialistă a muncii, ci și de creștere a calificării, a perfecționării forței de muncă, elementul cel mai important al forțelor de producție.

Un rol de primă importanță în dezvoltarea și perfecționarea relațiilor de producție în G.A.C. îl are justa organizare a procesului de muncă. Experiența demonstrează că forma de bază a organizării muncii în gospodăriile colective este *brigada permanentă de producție*. Folosirea rațională a mijloacelor de producție, executarea la timp și la nivel calitativ superior a lucrărilor agricole sînt condiționate de asigurarea *permanenței* brigăzilor, de utilizarea celor mai potrivite *forme de brigăzi* și de stabilirea mărimii lor optime. Un rol deosebit de important în justa organizare a muncii și în sporirea producției agricole are totodată stabilirea unei colaborări permanente între brigăzile de tractoare ale S.M.T. și brigăzile de producție din G.A.C.

Necesitatea organizării muncii în brigăzi permanente decurge din caracterul producției agricole. Este știut că în agricultură rezultatele muncii depind de un complex întreg de lucrări, efectuate în tot cursul anului (arat, semănat, prășit, recoltat, treierat etc.), de lucrări cum sînt acelea de ridicare a fertilității solului, care se execută în decursul mai multor ani (refacerea structurii solului, drenaje, irigații, aplicarea îngrășămintelor). În același timp, de calitatea lucrărilor agricole executate într-un an depinde în bună parte producția agricolă în anii viitori.

Permanentizarea brigăzilor de producție este o problemă esențială a organizării muncii în G.A.C., asupra căreia consiliile de conducere și-au concentrat atenția în mod constant. În acest scop, eforturile sînt îndreptate spre asigurarea, pe de o parte, a stabilității mijloacelor de producție date în primire brigăzii (teren, animale, construcții gospodărești etc.) și pe de altă parte, a stabilității colectiviștilor încadrați în brigadă, inclusiv a brigadierilor și a șefilor de echipă. Avantajele permanentizării brigăzilor pot fi ilustrate în mod concludent și folosind numai următorul exemplu : în G.A.C. „Dezrobirea" din raionul Medgidia, regiunea Dobrogea, începînd din 1957 s-a trecut la permanentizarea brigăzilor, ceea ce a influențat asupra sporirii producției. De pildă, în perioada de cînd brigăzile sînt permanente față de perioada egală de ani cînd brigăzile nu erau permanente, producția a crescut : la grîu cu 29%, la porumb cu 60%, la floarea-soarelui cu 30%.

Pornindu-se de la caracteristicile procesului de producție din zootehnie și de la necesitatea creșterii rapide a efectivelor de animale și a producției pe cap de animal, în cadrul politicii generale de dezvoltare intensivă

și multilaterală a producției agricole, o atenție deosebită se acordă permanentizării brigăzilor de producție în zootehnie. Cointeresarea materială a colectiviștilor crescători de animale, determinarea veniturilor personale în funcție de producția obținută de la lotul de animale pe care-l au în primire s-au dovedit a fi un factor esențial care contribuie la stabilitatea în brigăzile zootehnice a îngrijitorilor de animale. Astfel, în G.A.C. „23 Februarie" din comuna Șimand, regiunea Crișana, din cei 20 de colectiviști care lucrau în 1960 în ferma de bovine, 16 colectiviști aveau o vechime de peste 2 ani (unii dintre ei lucrau de 5—6 ani) și numai 6 colectiviști aveau o vechime în fermă de 1—2 ani. Stabilitatea în brigadă a colectiviștilor crescători de animale a contribuit la creșterea producției de lapte pe cap de vacă furajată de la 1 486 l în 1957 la 2 912 l în 1960. Alegerea celei mai potrivite forme de brigadă constituie un aspect deosebit de important al organizării muncii în G.A.C. Experiența construcției socialiste la sate din țara noastră a scos la iveală forme variate de brigăzi, corespunzător condițiilor existente în fiecare gospodărie colectivă : brigăzi specializate (brigăzi de cîmp, legumicole, pomiviticole etc.) și brigăzi mixte (brigăzi care sînt organizate pe două sau mai multe culturi : cereale-legume ; cereale-plante tehnice etc.). Forma dominantă o constituie brigada specializată, și, pe măsura dezvoltării puternice a ramurilor de producție, această formă se va extinde în toate gospodăriile colective deoarece ea asigură obținerea unor indici superiori de producție. Potrivit unor calcule efectuate în secția de economie agrară din Institutul de cercetări economice, în raionul Medgidia 26 % din brigăzile specializate au obținut o producție de peste 12 000 de lei pe colectivist, în timp ce numai 16,7 % din gospodăriile cu brigăzi mixte au obținut o asemenea producție. Totodată, din calculele efectuate a reieșit că producția medie la ha în sectorul vitipomicol a fost cu 90 % mai mare în gospodăriile cu brigăzi specializate decît în cele cu brigăzi mixte. Pentru îmbunătățirea organizării muncii concomitent cu întărirea caracterului permanent al brigăzilor și stabilirea celor mai adecvate forme de brigăzi, o importanță deosebită o are stabilirea unei mărimi raționale a acestora. Pe măsura creșterii gradului de mecanizare a lucrărilor agricole, a acumulării de experiență în organizarea procesului de producție și a ridicării nivelului de pregătire profesională a cadrelor de conducere, mărimea brigăzilor a cunoscut, așa după cum s-a arătat, o creștere însemnată. În prezent, în multe gospodării colective, brigăzile de cîmp cuprind între 100 și 150 de colectiviști capabili de muncă și între 300 și 500 ha de teren.

Tendința de creștere este o cerință obiectivă și ea se va realiza în mod treptat în fiecare gospodărie în funcție de condițiile concrete existente.

Procesul de producție în G.A.C. se desfășoară pe baza unei strînse colaborări între gospodăria colectivă și stațiunile de mașini și tractoare. În vederea unei mai strînse colaborări, a creșterii rolului S.M.T. în procesul de producție s-a extins treptat metoda permanentizării brigăzilor de tractoare în gospodăriile colective. La sfîrșitul anului 1961, circa 2/3 din numărul total al tractoarelor existente în S.M.T. erau permanentizate în aceleași gospodării colective. Permanentizarea brigăzilor S.M.T. în gospodăriile colective asigură o utilizare mai bună a mașinilor și tractoarelor, reducerea prețului de cost al lucrărilor, ridicarea nivelului calitativ

al lucrărilor, ceea ce are drept urmare sporirea producției agricole și a productivității muncii.

Perfecționarea organizării muncii în G.A.C. este un proces care se desfășoară treptat. Studierea și generalizarea experienței înaintate capătă o importanță deosebită pentru îmbunătățirea continuă a organizării muncii în vederea transformării fiecărei gospodării colective într-o unitate puternică, înfloritoare.

PERFECȚIONAREA RELAȚIILOR DE REPARTIȚIE

Un alt aspect important al relațiilor de producție din G.A.C. îl reprezintă relațiile de repartiție. Procesul repartiției cuprinde nu numai repartiția bunurilor de consum personal și social, ci și repartiția părții din produsul social total destinate consumului productiv. Relațiile de repartiție în G.A.C. sînt determinate de caracterul socialist de grup al proprietății pe care se bazează aceste unități. Din această cauză, întreaga activitate a gospodăriilor colective are loc în interesul creșterii avuției obștești, satisfacerea intereselor individuale și bunăstarea materială a fiecărui colectivist în parte fiind determinate în mod nemijlocit tocmai de munca prestată și de gradul de dezvoltare al gospodăriei obștești.

Unitatea de măsură a muncii colectiviștilor și a părții care le revine din fondul de consum individual creat în gospodăria obștească este ziua-muncă, unitate de măsură care s-a afirmat ca unul dintre factorii principali în întărirea și dezvoltarea economică-organizatorică a gospodăriilor colective și în creșterea cointeresării materiale a colectiviștilor în rezultatele muncii lor. Cu ajutorul zilei-muncă, gospodăriile pot să exercite un control temeinic asupra muncii colectiviștilor, să stimuleze din punct de vedere material participarea lor la producția obștească, să folosească cît mai rațional forța de muncă și mijloacele de producție, să întărească disciplina socialistă a muncii. Din această cauză, îmbunătățirea întregii activități de producție a gospodăriilor colective este indisolubil legată de întărirea rolului zilei-muncă în repartizarea veniturilor între membri, de folosirea chibzuită a zilelor-muncă.

Este pozitiv faptul că multe gospodării colective au reușit să înlăture cheltuielile neproductive de zile-muncă printr-o planificare rațională și printr-un control riguros al folosirii lor. Mai sînt însă gospodării colective care fac cheltuieli exagerate de zile-muncă în scopuri neproductive, prin crearea unor funcții administrative inutile, efectuează lucrări care nu sînt legate direct de creșterea producției obștești. Executarea unor lucrări care nu sînt legate de procesul de producție dăunează efectuării tuturor lucrărilor agricole și întăririi gospodăriei obștești, măresc în mod nejustificat numărul de zile-muncă și diminuează retribuția pentru zilele-muncă folosite direct în producție.

Pentru întărirea rolului zilei-muncă, o importanță deosebită o are stabilirea unor norme de muncă mobilizatoare, care să corespundă condițiilor concrete existente în fiecare gospodărie colectivă. Acolo unde normele de muncă sînt just stabilite se asigură o folosire rațională a for-

ței de muncă și a zilelor-muncă, colectiviștii fiind stimulați să muncească mai bine și mai productiv, în scopul creșterii producției și a veniturilor gospodăriei și, pe această bază, a veniturilor lor.

În ultimii ani, cu sprijinul și sub îndrumarea organelor de partid și de stat, în numeroase gospodării colective au apărut forme de retribuire a muncii colectiviștilor care țin seama atît de cuantumul lucrărilor efectuate, cît și de calitatea acestora, așa cum se oglindesc în rezultatele obținute în producție.

Inițiativa creatoare a maselor a scos la iveală forme variate de aplicare a retribuirii muncii colectiviștilor și în raport cu producția obținută. Într-un număr însemnat de gospodării colective se acordă brigăzilor și echipelor, în afara numărului de zile-muncă cuvenite conform normelor de muncă îndeplinite, o plată suplimentară — în natură sau în bani — din producția obținută peste plan.

Retribuirea colectiviștilor în raport cu zilele-muncă efectuate și cu rezultatele obținute în producție constituie o formă mai înaintată de aplicare a principiului socialist al repartiției în gospodăriile colective și un stimulent economic important al ridicării generale a producției agricole. O dovadă grăitoare o constituie creșterea participării colectiviștilor în producția obștească, sporirea preocupării lor pentru efectuarea unor lucrări de calitate superioară. Știind că primesc venituri suplimentare pentru producția obținută peste plan, colectiviștii se străduiesc să aplice cît mai bine complexul de măsuri agrotehnice, să efectueze la timp lucrările agricole, se preocupă pentru folosirea mai rațională a pămîntului și a celorlalte mijloace de producție în scopul creșterii producției. Experiența a demonstrat eficiența economică a aplicării retribuirii suplimentare. Așa, de exemplu, în medie pe anii 1959—1961, producția de porumb boabe la ha în 5 gospodării colective din raionul Arad care au aplicat retribuirea suplimentară a fost mai mare cu 18,5%, cu variații pînă la 36,6% față de cea realizată în alte gospodării colective, în aceleași condiții economice și naturale, dar care n-au aplicat retribuirea suplimentară.

Pentru creșterea cointeresării materiale a colectiviștilor în ridicarea producției o mare importanță are apropierea momentului retribuirii de cel al efectuării lucrărilor, fenomen care se manifestă tot mai puternic în gospodăriile noastre colective. În această direcție, locul principal îl ocupă acordarea avansurilor bănești periodice. Dacă în primii ani gospodăriile colective repartizau veniturile pentru zile-muncă o dată pe an, în ultimii ani situația s-a schimbat în mod simțitor. Astfel, în 1961, aproape 2 300 de gospodării colective au acordat membrilor avansuri bănești care s-au ridicat la 1 646 844 575 de lei. În unele gospodării colective, asemenea avansuri bănești se acordă lunar sau chiar chenzinal. Totodată se constată și o creștere a ponderii veniturilor bănești repartizate pentru zile-muncă în totalul veniturilor primite de colectiviști din gospodăria obștească. Așa, de pildă, dacă în 1955 veniturile în bani reprezentau doar 16,5% din totalul veniturilor cuvenite pentru zile-muncă, în 1960 ponderea acestora a crescut la aproape 40%.

Întreaga noastră experiență ne arată că principala sursă pentru asigurarea retribuirii muncii cu venituri bănești cît mai mari o constituie

dezvoltarea multilaterală a producției agricole, sporirea producției-marfă și valorificarea ei pe calea contractărilor și achizițiilor.

Mărimea veniturilor colectiviștilor depinde pe de o parte, de gradul de dezvoltare a gospodăriei obștești, de nivelul productivității muncii și a producției realizate în gospodăria obștească, iar pe de altă parte de gradul în care colectiviștii participă la muncă în gospodăria obștească.

O dată cu creșterea producției cresc și veniturile colectiviștilor obținute pentru munca depusă. Astfel, față de 1953, în 1960 producția globală a gospodăriilor colective în ansamblu pe țară a crescut de aproape 5 ori, iar veniturile colectiviștilor de aproape 4 ori. Dependența creșterii veniturilor colectiviștilor de creșterea producției poate fi demonstrată în mod și mai concludent prin raportarea la 100 ha. Pentru ilustrarea acestor corelații este suficient să arătăm cum au sporit, de pildă, producția globală, producția netă și veniturile colectiviștilor la 100 ha în regiunea Dobrogea, în care colectivizarea agriculturii s-a încheiat încă din 1957. Astfel, în perioada 1957—1960 față de perioada 1951—1954, producția globală a crescut cu 117,4%, producția netă cu 131,5%, iar veniturile colectiviștilor cu 109,3%.

Creșterea producției agricole și aplicarea principiului socialist de repartiție dă posibilitate colectiviștilor să realizeze venituri mari și în continuă creștere; pe această bază ei își ridică an de an nivelul de trai material și cultural, lăsînd în urmă, în domeniul tristelor amintiri, viața grea și starea de incultură, caracteristică pentru vremile exploatării crunte la care au fost supuși secole de-a rîndul pînă la instaurarea regimului democrat-popular.

Veniturile reale ale țărănimii au sporit în perioada 1950—1960 cu peste 70%. Această creștere a avut loc nu numai pe baza creșterii producției agricole, ci și ca urmare a condițiilor avantajoase oferite de statul democrat-popular pentru desfacerea produselor agricole, a reducerilor de prețuri la produsele industriale care au fost efectuate de stat în anii construcției socialismului. Ca urmare a creșterii sistematice a puterii de cumpărare a țărănimii noastre, volumul vînzărilor de mărfuri cu amănuntul prin comerțul socialist la sate a crescut de peste trei ori în perioada 1951—1960.

Creșterea veniturilor reale a fost însoțită de sporirea consumului maselor țărănești, atît în ceea ce privește consumul de produse agroalimentare, cît și cel de produse industriale.

Desfacerile de textile și încălțăminte la sate numai prin comerțul cooperatist au crescut față de 1955 de peste 2 ori la confecții, de 2,6 ori la tricotaje și de 3,3 ori la încălțăminte. De asemenea trebuie subliniat că an de an la sate se vinde o cantitate tot mai mare de aparate de radio, de televizoare, de mașini de cusut, de mobilă, de motociclete etc. Astfel, în 1960, desfacerile de articole electrotehnice la sate prin unitățile cooperației de consum au reprezentat 270% față de 1955, iar desfacerile de mobilă 319%.

O expresie puternică a creșterii bunăstării țărănimii este amploarea pe care au luat-o, mai ales în ultimii ani, construcțiile de locuințe la țară

În perioada 1950—1960 au fost construite peste 700 000 de case noi, adică la fiecare 5 familii una și-a construit o casă nouă.

La ridicarea nivelului de trai material al țărănimii muncitoare contribuie asistența medicală gratuită sau cu tarif redus, trimiterea colectiviștilor la case de odihnă, sanatorii etc. Pentru a sublinia îmbunătățirea condițiilor sanitare la sate este suficient să arătăm că numărul medicilor la sate a crescut de la 1 480 în 1938 la 6 200 în 1960.

Realizările măreț obținute de poporul nostru muncitor în construirea socialismului au dus la radicale îmbunătățiri în viața satului. O mare amploare a luat-o electrificarea satelor. Numai în perioada 1951—1960 au fost electrificate 2524 de sate față de 500 de sate electrificate în întreaga perioadă de dominație a burgheziei și moșierimii.

Profundele transformări revoluționare care au avut loc în anii puterii populare au determinat schimbări radicale și în viața ei culturală. A fost lichidat analfabetismul, plaga rușinoasă a regimului burghezo-moșieresc; numărul școlilor sătești a crescut, astfel încît astăzi nu există la sate copii în afara școlii. Generalizarea învățămîntului elementar de 8 ani va aduce o contribuție și mai însemnată la ridicarea nivelului cultural al țărănimii muncitoare.

Organizarea pînă în prezent în mediul rural a unui număr de 184 de case raionale de cultură, a peste 12 000 de cămine culturale, radioficarea a peste 1 600 de sate, organizarea de conferințe, constituirea de cercuri agrotehnice și zootehnice, vizionarea de filme, răspîndirea ziarelor și revistelor, toate acestea constituie măsuri de mare importanță pentru înfăptuirea revoluției culturale la sate.

Astăzi țăranul se hrănește și se îmbracă din ce în ce mai bine, își făurește o viață civilizată, demnă de epoca socialismului.

★

Crearea relațiilor de producție socialiste la sate a schimbat din temelii modul de organizare a agriculturii, a determinat un puternic avînt al forțelor de producție și al producției agricole și, pe această bază, a fost schimbată întreaga viață a țărănimii. În noua etapă istorică a dezvoltării societății noastre, perfecționarea relațiilor de producție socialiste la sate reprezintă una dintre condițiile cele mai importante pentru realizarea sarcinilor pe care Congresul al III-lea al partidului le-a trasat agriculturii în vederea asigurării unui belșug de produse agroalimentare.

O contribuție de seamă la ridicarea generală mai departe a agriculturii, pe baza dezvoltării forțelor de producție și perfecționării relațiilor de producție socialistă, o va aduce noua formă de organizare a conducerii agriculturii, adoptată de sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale pe baza hotărîrilor plenarei C.C. al P.M.R. din aprilie 1962.

Învățătura marxist-leninistă și practica construirii socialismului ne arată că în funcție de prefacerile care au loc în domeniul organizării sociale a producției materiale, ca urmare a dezvoltării forțelor de producție și a transformării socialiste a relațiilor de producție, în funcție de experiența dobîndită și de sarcinile sporite și complexe care stau în fața oamenilor

muncii în fiecare nouă etapă istorică în dezvoltarea societății se schimbă și formele de conducere ale economiei naționale. Pe această linie, *„încheierea construcției socialiste la sate face necesară reorganizarea conducerii agriculturii corespunzător noii etape de dezvoltare a ei”*[1].

Vechea formă organizatorică a conducerii agriculturii care purta amprenta condițiilor cînd în agricultură predomina proprietatea individuală era depășită de realitate.

Adoptarea unei noi concepții organizatorice asigură agriculturii o conducere științifică, competentă și unitară, capabilă să facă față cu succes noilor sarcini de mare răspundere privind dezvoltarea continuă a agriculturii socialiste[2]. În acest scop s-a propus și s-a înființat *Consiliul Superior al Agriculturii* ca organ al Consiliului de Miniștri. Au fost înființate de asemenea *Consiliile Agricole regionale și raionale*, ca organe ale sfaturilor populare.

Noua formă de organizare a agriculturii se caracterizează prin aceea că ea creează condițiile necesare pentru participarea la conducerea agriculturii a cadrelor celor mai pregătite, care lucrează nemijlocit în producție: ingineri agronomi, zootehnicieni, mecanizatori, medici veterinari, directori ai gospodăriilor agricole de stat și ai stațiunilor de mașini agricole și tractoare, președinți de gospodării colective cu studii superioare agricole, oameni de știință cu o înaltă pregătire și experiență. Așadar, noua concepție organizatorică care stă la baza actualei conduceri a agriculturii realizează una din cerințele fundamentale ale principiului centralismului democratic și democrației socialiste în conducerea economiei: participarea directă la conducere a înșeși cadrelor care lucrează nemijlocit în producție — și anume a celor mai bune cadre —, luarea de hotărîri de către chiar cei care trebuie să le traducă în practică și conduc direct producția, legarea strînsă a conducerii agriculturii cu producția agricolă.

Perfecționarea continuă a relațiilor de proprietate, a formelor schimbului reciproc de activități și a relațiilor de repartiție din G.A.C. va asigura întărirea lor economică-organizatorică, creșterea permanentă a producției agricole și a nivelului de trai al țărănimii.

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, 27 aprilie 1962*, p. 42.

[2] *Idem*, p. 43.

O carte despre statul democrat-popular

În literatura social-politică din ţara noastră, s-a făcut simţită lipsa unor lucrări de sinteză care să-şi propună cercetarea aprofundată a celor mai de seamă aspecte ale dezvoltării istorice a statului democrat-popular de la crearea lui şi pînă astăzi, locul şi rolul său ca instrument principal de construire a socialismului şi de desăvîrşire a construcţiei socialiste, conţinutul şi forma de organizare a orînduirii noastre de stat. Aşa cum a subliniat Congresul al III-lea al P.M.R., studierea acestui proces şi, mai ales, a problematicii sale actuale prezintă un mare interes teoretic şi practic.

Însemnătatea unei asemenea analize rezidă, în primul rînd, în faptul că generalizarea experienţei dobîndite de poporul nostru este o sursă bogată pentru reliefarea contribuţiei Partidului Muncitoresc Romîn la îmbogăţirea tezaurului universal al marxism-leninismului şi al practicii mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale, privind lupta pentru instaurarea dictaturii proletariatului şi asigurarea transformărilor revoluţionare în domeniul organizării statale a societăţii. Confirmînd legile generale ale revoluţiei şi construcţiei socialiste, experienţa noastră asigură totodată adîncirea cunoaşterii acestor legi.

În al doilea rînd, cercetarea acestui proces face posibilă dezvăluirea multilaterală şi convingătoare a caracterului neştiinţific şi reacţionar al concepţiilor burgheze şi reformiste-revizioniste în problema statului şi confirmă încă o dată justeţea deplină a singurei teorii ştiinţifice, cea a marxism-leninismului. De asemenea, această cercetare permite demonstrarea argumentată a superiorităţii calitative a democraţiei socialiste asupra pseudodemocraţiei burgheze şi demascarea caracterului profund antipopular şi antiuman al acesteia.

În sfîrşit, examinarea problemei prezintă un interes deosebit şi prin concluziile ce se pot desprinde din ea pe linia stabilirii căilor şi metodelor, a soluţionării sarcinilor perfecţionării vieţii noastre de stat în etapa actuală, precum şi pe linia direcţiilor şi perspectivelor de viitor ale evoluţiei istorice a statului nostru democrat-popular.

În lumina acestor considerente, care, de altfel, trebuie să constituie, după părerea noastră, şi principalele criterii de apreciere privind valoarea oricărei scrieri originale despre stat, consemnăm şi salutăm cu bucurie apariţia cărţii cu caracter monografic despre statul nostru democrat-popular, elaborată de prof. univ. Ioan Ceterchi, candidat în ştiinţe juridice, şi tipărită recent de Editura politică[1].

Ca autor al *primei* lucrări ample care încearcă să ne ofere o imagine de ansamblu asupra statului nostru democrat-popular şi a procesului făuririi lui pînă la dezvoltarea sa în etapa desăvîrşirii construcţiei socialiste, Ioan Ceterchi a îndeplinit o sarcină de cerce-

[1] Ioan Ceterchi, *Republica Populară Romînă — stat social-ist*, Bucureşti, Edit. politică, 1962. (În continuare trimiterile la această lucrare se vor face în text.)

tare grea şi complexă. Meritul său constă, înainte de toate, tocmai în această muncă de pionierat, care reprezintă ea însăşi, ca atare, o contribuţie preţioasă. Puţinele cărţi, precum şi broşurile, studiile, articolele scrise pe tema statului nostru democrat-popular — la care în mod regretabil şi de neînţeles nu se referă Ioan Ceterchi (cu excepţia unei singure trimiteri la p. 189, de altfel la un studiu cu un profil ieşit din sfera sa de cercetare propriu-zisă) — ori se limitau la abordarea unor aspecte istorice sau laturi ale problemei, ori erau nevoite s-o rezolve, datorită proporţiilor lor reduse, într-un mod mai sumar.

Un alt merit al cărţii recenzate îl constituie desfăşurarea interesantă, în linii generale judicios gîndită, a ideilor, denotînd străduinţa autorului de a asigura strînsa îmbinare, unitatea istoricului şi logicului în analiză. Această străduinţă îşi găseşte expresia atît în structura de ansamblu a lucrării, cît şi în modul de expunere a problemelor fiecărui capitol.

Cele trei părţi mari în care sînt grupate capitolele au menirea, credem, să demonstreze că statul nostru socialist exprimă puterea oamenilor muncii de la oraşe şi sate prin : a) *originea sa*, ca creaţie revoluţionară a poporului, a celor mai largi mase muncitoare de la oraşe şi sate, în frunte cu clasa muncitoare condusă de partid ; b) *conţinutul puterii*, care se reflectă în *întreaga sa activitate*, îndreptată spre promovarea intereselor fundamentale ale celor ce muncesc ; c) *forma de organizare* şi *metodele de guvernămînt* conforme conţinutului, democratismul profund al orînduirii de stat a R.P.R.

Prima parte a lucrării înfăţişează procesul răsturnării revoluţionare a puterii de stat burghezo-moşiereşti şi al creării statului democrat-popular.

Sprijinindu-se pe aprecierile documentelor de partid, autorul face o analiză amplă a premiselor şi condiţionării economice şi social-politice a revoluţiei din Romînia, a orientării ştiinţifice şi a aplicării creatoare de către partid a învăţăturii marxist-leniniste şi a indicaţiilor Congresului al V-lea al P.C.R. la împrejurările interne şi internaţionale concrete ale desfăşurării luptei pentru prefacerile istorice înnoitoare din ţara noastră. Se demonstrează convingător cum insurecţia armată victorioasă de la 23 August 1944, care a marcat începutul revoluţiei populare şi a deschis drumul spre făurirea Romîniei socialiste de astăzi, a fost iniţiată, organizată şi condusă de către Partidul Comunist Romîn.

Lucrarea analizează trăsăturile caracteristice ale desfăşurării tot mai hotărîte a luptei revoluţionare a maselor, a tuturor forţelor democratice conduse de P.C.R., care s-a soldat cu instaurarea la 6 Martie 1945 a celui dintîi guvern democratic din istoria ţării, cu transformarea embrionului noii puteri — apărut în perioada 23 August—6 Martie — în puterea de stat democrat-populară, la început sub forma dictaturii revoluţionar-democratice a proletariatului şi ţărănimii, în care proletariatul, în frunte cu partidul său, deţine rolul conducător. Punînd în lumină unele trăsături specifice ale acestei dictaturi în ţara noastră (participarea unei părţi a burgheziei la guvern şi existenţa vremelnică a monarhiei), autorul demonstrează că ele nu au putut schimba caracterul puterii populare ; cu ajutorul activ al maselor, exercitîndu-şi cu succes funcţiile sale — *internă* (reprimarea forţelor contrarevoluţionare, pentru a apăra şi lărgi cuceririle democratice în scopul pregătirii tuturor condiţiilor pentru trecerea la revoluţia socialistă) şi *externă* (de apărare a ţării, a independenţei naţionale faţă de încercările de imixtiune ale puterilor imperialiste în treburile ţării) — , desfăşurînd o activitate economică-organizatorică şi cultural-educativă crescîndă, care „prefigurau", după expresia autorului (p. 48), funcţiile corespunzătoare specifice statului socialist, şi îndeplinind sarcini de asemenea noi pe linia apărării păcii şi a colaborării frăţeşti internaţionaliste cu U.R.S.S. şi cu celelalte ţări democratice, puterea populară a reuşit să înfrîngă rezistenţa înverşunată a reacţiunii şi să asigure înfăptuirea deplină a obiectivelor revoluţionare.

Înfăţişînd condiţiile care au făcut necesare şi posibile eliminarea reprezentanţilor burgheziei din guvern (noiembrie 1947) şi

abolirea monarhiei (30 decembrie 1947), autorul subliniază în mod just că aceste acte nu au însemnat o reînnoire oarecare sau o simplă schimbare a formei de guvernămînt, ci o nouă schimbare calitativă în domeniul puterii, care „a constat în faptul că clasa muncitoare a luat în mîinile sale *întreaga putere de stat*" (p. 51) şi care a marcat trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluţiei socialiste.

Firul roşu al analizei, efectuate în capitolul următor, destinat înfăţişării procesului istoric de sfărîmare a maşinii de stat burghezo-moşiereşti şi de creare a aparatului de stat democrat-popular în ţara noastră, îl constituie ideea pe deplin justă că „*recunoaşterii necesităţii obiective a instaurării dictaturii proletariatului îi urmează recunoaşterea obligativităţii sfărîmării aparatului birocratic de conducere şi de reprimare a statului burghez*" (p. 55), deoarece aceasta decurge din legile generale ale revoluţiei şi construcţiei socialismului (p. 99).

Descrierii amănunţite a acestui proces îi sînt rezervate un mare număr de pagini. Punctul de plecare al analizei este demonstrarea faptului că — în condiţiile în care parlamentul, dizolvat de dictatura fascistă, nu fusese încă reînfiinţat şi, în consecinţă, guvernul ocupa locul determinant în întregul aparat de stat — răsturnarea vechiului organ executiv al puterii şi instaurarea guvernului democrat constituia *momentul hotărîtor* din punctul de vedere al sfărîmării vechiului aparat de stat (p. 58). Tocmai acest moment a deschis perspectiva sfărîmării treptate a vechiului aparat la nivelul întregii organizări birocratice centrale (ministere, departamente, direcţii generale etc.), ca şi la nivelul organelor locale ale puterii, a căror democratizare începuse de jos, prin lupta revoluţionară a maselor conduse de partidul comunist; s-a creat, totodată, posibilitatea creării noii maşini de stat, corespunzător cu sarcinile ce stăteau în faţa dezvoltării revoluţiei populare. Este prezentat, în continuare, modul în care s-au înfăptuit reorganizarea parlamentului, crearea organului suprem al noii puteri (Adunarea Deputaţilor şi, din 1948, Marea Adunare Naţională), sfărîmarea aparatului funcţionăresc-birocratic al statului burghezo-moşieresc, crearea organelor locale ale puterii şi administraţiei de stat democrat-populare (comitetele provizorii care au asigurat trecerea ulterioară la sfaturile populare), crearea armatei populare, a miliţiei şi securităţii, a justiţiei populare şi procuraturii R.P.R., a aparatului necesar pentru realizarea funcţiilor economică-organizatorică şi cultural-educativă ale statului.

Este un merit al expunerii că urmăreşte desfăşurarea acestor prefaceri în cele două etape ale dezvoltării statului democrat-popular, corespunzătoare celor două etape ale revoluţiei populare, ca verigi ale unui proces revoluţionar unic, neîntrerupt, de făurire şi dezvoltare a puterii de stat a oamenilor muncii.

Partea a doua a lucrării, avînd în mod justificat cea mai mare pondere în analiză, are ca obiectiv analiza rolului statului democrat-popular ca instrument principal de construire a socialismului în R.P.R.

Expunerea porneşte de la o scurtă argumentare a necesităţii istorice obiective a dictaturii proletariatului. Aşa cum formulează autorul, „dictatura proletariatului constituie o necesitate istorică obiectivă, esenţa statului socialist în perioada de trecere de la capitalism la socialism, pînă la construirea deplină şi definitivă a socialismului, ... *o etapă obligatorie în evoluţia statului socialist pînă se maturizează toate condiţiile obiective şi subiective pentru trecerea la construcţia desfăşurată a comunismului*" (p. 107). Este justă, de asemenea, distincţia făcută între misiunea istorică a clasei muncitoare şi rolul dictaturii proletariatului, „*care nu sînt fenomene sociale identice*" (p. 108), distincţie pe baza căreia se demonstrează că rolul conducător al clasei muncitoare se menţine şi după transformarea statului socialist în stat al întregului popor.

Trecîndu-se la problemele specifice ţării noastre, lucrarea subliniază locul şi menirea alianţei muncitoreşti-ţărăneşti ca temelie de neclintit şi principiu suprem al puterii populare, importanţa decisivă a întăririi continue a locului de frunte a clasei muncitoare în

această alianţă. În pagini scrise cu multă putere de convingere, se evidenţiază rolul partidului ca forţă conducătoare şi îndrumătoare a statului şi a tuturor organizaţiilor obşteşti. Ideea centrală a analizei şi anume că realizarea cu succes de către statul nostru socialist a sarcinilor istorice ce-i revin se datoreşte, înainte de toate, conducerii sale ştiinţifice de către Partidul Muncitoresc Romîn, — se întregeşte cu prezentarea bogată a căilor şi metodelor acestei conduceri şi cu o serioasă argumentare a necesităţii întăririi ei în condiţiile actuale.

Capitolul următor este destinat examinării funcţiilor statului democrat-popular şi a evoluţiei lor în etapa desăvîrşirii construcţiei socialiste. Într-o succintă introducere teoretică în problemă se subliniază că în funcţiile statului îşi găseşte o expresie nemijlocită esenţa acestuia, natura specifică a tipului de stat, că sarcinile şi sfera diverselor funcţii ale statului socialist au o dialectică specifică, evoluînd şi schimbîndu-se datorită unei serii de factori social-economici, că aceste funcţii se găsesc într-o strînsă interdependenţă, se completează una pe alta şi numai în felul acesta statul îşi îndeplineşte misiunea de instrument principal de construire a socialismului ş.a. Se trece apoi la abordarea foarte amplă a conţinutului şi modalităţii de exercitare a fiecărei funcţii în parte. În legătură cu funcţiile interne ale statului nostru democrat-popular, lucrarea reuşeşte să înfăţişeze clar procesul lărgirii şi îmbogăţirii continue a activităţii economice-organizatorice şi cultural-educative, precum şi factorii care determină treptata restrîngere a funcţiei lui represive. Se examinează, de asemenea, în mod amplu şi reuşit, funcţiile externe ale statului nostru : de organizare a colaborării şi întrajutorării frăţeşti cu ţările socialiste, de apărare a păcii, de promovare a principiului coexistenţei paşnice, precum şi de apărare a ţării împotriva agresiunii imperialiste.

Partea a treia şi ultimă a cărţii se ocupă de democratismul orînduirii de stat a R.P.R. şi de continua lui adîncire.

În capitolul I, referitor la forma democratică de organizare a puterii de stat în ţara noastră, analiza are în vedere caracterul derivat al formei de stat în raport cu conţinutul puterii, ca factor principal, determinant. Pe această bază se arată că *„statele socialiste nu cunosc decît regimuri democratice şi forme de guvernămînt republicane"* (p. 260) şi că, deci, între formele statului socialist şi cele ale statului capitalist există deosebiri principiale, radicale ; se accentuează de asemenea posibilitatea şi inevitabilitatea *formelor* diferite ale statului socialist, în funcţie de o serie de factori, subliniindu-se specificul republicii populare faţă de puterea sovietică.

Cartea arată că democratismul cuprinde toate laturile formei statului socialist şi examinează acest lucru în cîteva paragrafe referitoare la drepturile şi îndatoririle principale ale cetăţenilor R.P.R. (insistînd asupra dreptului fundamental de a-şi organiza viaţa de stat potrivit voinţei şi intereselor lor, asupra egalităţii socialiste şi garantării materiale a drepturilor şi libertăţilor etc.), sistemul unic de organizare al puterii de stat — format din Marea Adunare Naţională şi sfaturile populare, baza politică a R.P.R. — , centralismul democratic, ca principiu fundamental de organizare a statului nostru, împărţirea administrativ-teritorială a R.P.R. ca stat naţional unitar.

Într-un capitol separat se examinează cele două aspecte principale ale lărgirii continue a participării maselor la conducerea statului. În legătură cu primul aspect, şi anume formele de participare a maselor la conducerea statului, se subliniază că orînduirea de stat democrat-populară a organizat şi perfecţionează neîntrerupt forme adecvate, care să permită „participarea *permanentă şi hotărîtoare* a maselor celor mai largi la viaţa politică a ţării" (p. 309), la rezolvarea treburilor de stat şi obşteşti, că înseşi *„organele puterii de stat sînt în acelaşi timp organizaţii obşteşti, de masă"* (p. 313), că *„lărgirea continuă a participării maselor în frunte cu clasa muncitoare la opera de conducere a statului reprezintă o trăsătură esenţială a statului socialist, a democraţiei socialiste şi a construcţiei socialiste"* (p. 309).

Pe larg se abordează şi aspectul al doilea, şi anume creşterea rolului organizaţiilor obşteşti şi a rolului opiniei publice în etapa desăvîrşirii construcţiei socialiste. Lucrarea se opreşte asupra raportului dintre organele de stat şi organizaţiile obşteşti care, laolaltă, alcătuiesc sistemul democraţiei socialiste, asupra naturii (caracteristicii) activităţii unora şi altora. Referindu-se la creşterea rolului opiniei publice, al colectivităţii, în apărarea legalităţii socialiste, în combaterea încălcărilor legii şi educarea cetăţenilor în spiritul respectării regulilor de convieţuire socialistă, autorul dovedeşte că această creştere nu este determinată cîtuşi de puţin de sporirea numerică a unor asemenea încălcări şi nici de faptul că organele respective de stat nu le-ar putea face faţă — cum încearcă uneori în mod calomnios să explice acest fenomen propaganda burgheză — , ci oglindeşte trăinicia noilor relaţii sociale şi umanismul profund al democraţiei socialiste, încrederea în om, în calităţile lui morale, în aptitudinea lui de a se îndrepta (p. 326—327). În continuare se face o analiză a diferitelor forme obşteşti de înrîurire socială. Autorul emite consideraţii originale, interesante şi juste privind *natura* şi *valoarea* socială diferită a sancţiunilor organizaţiilor obşteşti faţă de cele date de organele administrative de stat. „Aplicarea unor sancţiuni contravenţionale de organele obşteşti — scrie el — *nu este pur şi simplu o chestiune de competenţă, de procedură*, ci dă o calitate nouă actului de sancţionare. Aceasta nu este o sancţiune administrativă, ci, fiind aplicată de un organ obştesc în forma specifică, devine *o măsură de înrîurire socială, prin care se exercită forţa educativă a opiniei publice, a colectivului*" (p. 332). Actele organizaţiilor obşteşti cărora, într-o formă oarecare li se dă şi o forţă juridică, nu-şi pierd din acest motiv caracterul specific şi sînt „*acte de natură obştească cu valoare juridică*" (ibidem). De altfel, „tendinţa este nu de a juridiciza actele organizaţiilor obşteşti, ci, dimpotrivă, de a trece unele atribuţii din competenţa organelor de stat, care le rezolvă prin acte de natură juridică (administrative, penale), în sarcina unor organizaţii obşteşti, care le rezolvă prin acte de natură proprie" (ibidem). Autorul îşi exprimă părerea că „începutul de reglementare a unor relaţii sociale prin norme elaborate de organizaţiile obşteşti este poate primul pas spre transformarea normelor juridice în reguli de conduită nejuridice, pentru a căror aplicare şi respectare nu va fi necesar un aparat special de constrîngere" (ibidem).

Ultimul capitol al părţii a III-a se referă la caracterul democratic al metodelor conducerii de stat. Pe lîngă aspectul tratat în capitolul precedent, lucrarea mai are în vedere aici legalitatea socialistă şi convingerea, cea din urmă fiind considerată de autor drept „metoda principală de conducere în statul democrat-popular" (p. 341), constrîngerea avînd numai un rol „subsidiar" (p. 262 şi 345).

Această formulare ni se pare insuficient nuanţată, incapabilă de a reflecta întreaga complexitate a problemei.

Este pe deplin adevărat că, aşa cum arată I. Ceterchi, puterea statului socialist se sprijină pe înţelegerea politicii sale de către cele mai largi mase, care respectă normele de drept dintr-o convingere intimă, ştiind că ele exprimă interesele lor fundamentale ; că, deci, forţa coercitivă a statului se aplică doar împotriva unei minorităţi infime, care încalcă legile statului ; că în cadrul măsurilor de constrîngere, cele represive propriu-zise sînt şi mai restrînse, mereu mai restrînse.

Analiza problemei nu se poate mulţumi, însă, numai cu atît. În deplin acord de altfel cu principiul metodologic enunţat de însuşi autorul cărţii recenzate, dar nerespectat suficient de acesta, credem că „problema raportului între constrîngere şi convingere în activitatea de stat trebuie văzută în legătura lor dialectică" (p. 343), în intercondiţionarea şi interacţiunea lor permanentă. Urmează a avea în vedere, pe de o parte, că acest raport, ponderea unui factor sau a celuilalt nu este în statul socialist ceva dat o dată pentru totdeauna, că lucrurile trebuie examinate în fiecare etapă, în fiecare moment în mod *concret*, ţinînd seamă atît de stadiul în care a ajuns opera de construire a socialismului şi comunis-

mului, de contextul istoric existent, cît şi de domeniul, de sfera de aplicabilitate a fiecărei metode. Pe de altă parte, nu putem uita că dacă în societatea socialistă convingerea deţine un rol precumpănitor în activitatea statului, în uriaşa muncă desfăşurată pentru aplicarea în viaţă a *hotărîrilor* sale, aceste hotărîri sînt — după cum se ştie — *obligatorii*, ceea ce indică faptul că metoda constrîngerii este implicată în întreaga activitate de stat, îmbinîndu-se într-o modalitate specifică cu convingerea.

În concepţia leninistă noţiunea de constrîngere are un conţinut mai larg decît cea de represiune ; V. I. Lenin a vorbit în repetate rînduri despre constrîngere ca *subordonare a voinţei*, ca element component, inerent şi indispensabil oricărei conduceri, oricărei discipline, oricărei munci educative, ca cerinţa obiectivă a funcţionării normale a marii industrii şi, în general, a mecanismului economic socialist, cu organizarea planificată a muncii milioanelor de oameni. În *Statul şi revoluţia* el a calificat drept utopie părerea că oamenii se vor deprinde dintr-o dată să lucreze pentru societate fără nici un fel de normă de drept, subliniind în consecinţă importanţa preceptelor socialiste : „cine nu munceşte, nu mănîncă" şi „fiecăruia după muncă", ca şi necesitatea repartizării şi controlului riguros de către stat — pînă la faza superioară a comunismului —, a cuantumului muncii şi a cuantumului consumului[1]. Congresul al XXII-lea al P.C.U.S., elaborînd programul construcţiei desfăşurate a comunismului, pune din nou la ordinea de zi această problemă. De altfel, orice reglementare a relaţiilor sociale — chiar şi cea morală — implică, inevitabil, un element de constrîngere, deşi, în mod evident, statul oamenilor liberi de exploatare acordă cu necesitate întîietatea metodelor de convingere, considerîndu-le ca fiind — în îmbinare cu constrîngerea — cele mai corespunzătoare naturii sale, ca fiind cele mai apte să ridice mereu mai mult activitatea creatoare a maselor la nivelul sarcinilor mereu mai complexe care le revin.

[1] Vezi V. I. Lenin, *Opere*, vol. 25, E.P.L.P., 1954, p. 460—465.

În condiţiile dezvoltării socialismului şi, implicit, ale democratismului orînduirii de stat, asistăm la un proces înăuntrul căruia observăm nu numai creşterea rolului metodelor de convingere, ci şi modificări mereu mai accentuate în chiar conţinutul constrîngerii. Exprimînd cerinţele unor necesităţi obiective conforme cu interesele majorităţii covîrşitoare a societăţii, cerinţe înţelese şi însuşite de această majoritate, constrîngerea statală capătă treptat o altă natură, *o calitate schimbată*, specifică constrîngerii exercitate de colectivitatea ca atare, de opinia publică, cu care se identifică din ce în ce mai mult, iar la nivelul individului manifestă tendinţa de a deveni o autoconstrîngere, o constrîngere liber consimţită, conştientă.

Cartea analizată se încheie cu o serie de consideraţii cu valoare de concluzii, referitoare la condiţiile şi obiectivele noi ale etapei istorice pe care o străbatem, pe linia dezvoltării şi perfecţionării continue a statului nostru democrat-popular, „astăzi *un stat socialist* atît prin sarcinile şi ţelul său, cît şi prin faptul că reflectă triumful definitiv al socialismului în ţara noastră la oraşe şi sate" (p. 348).

Subliniind că linia de dezvoltare a organizării politice a societăţii noastre este întărirea statului, lărgirea neîncetată a democratismului socialist, creşterea rolului organizaţiilor obşteşti sub conducerea şi îndrumarea permanentă şi fermă a Partidului Muncitoresc Romîn, lucrarea se opreşte asupra experienţei U.R.S.S. în domeniul vieţii de stat, experienţă generalizată în *Programul P.C.U.S.* şi în celelalte documente ale Congresului al XXII-lea al P.C.U.S. Autorul prezintă tezele cuprinse în aceste documente, referitoare la premisele şi conţinutul transformării statului de dictatură a proletariatului în stat al întregului popor, la necesitatea şi rolul statului în perioada construcţiei desfăşurate a comunismului, la direcţiile principale ale evoluţiei orînduirii de stat sovietice în etapa actuală. Tezele *Programului P.C.U.S.*, conchide autorul, indică în linii esenţiale căile pe care va evolua organizarea politică a societăţii în toate ţările socialiste, inclusiv în ţara noastră.

Această trecere în revistă a tematicii îmbrăţişate de volumul *Republica Populară Romînă — stat socialist* arată că lucrarea lui I. Ceterchi reprezintă într-adevăr o expunere sintetică, cu caracter monografic, a principalelor aspecte ale dezvoltării statului nostru democrat-popular. După cum am văzut, într-o serie de probleme autorul face o analiză aprofundată, la un nivel corespunzător, contribuie la îmbogăţirea cunoaşterii în acest domeniu (îndeosebi în partea a III-a a cărţii).

Totuşi, capitolele lucrării au o valoare ştiinţifică inegală, unele fiind, parţial, deficitare din punct de vedere teoretic. Autorul se lasă nu o dată furat de nenumăratele implicaţii ale problematicii statului democrat-popular, a cărui activitate se răsfrînge asupra întregii vieţi sociale, abordîndu-le oarecum „în sine" (caracteristic, într-o anumită măsură, îndeosebi pentru partea a II-a a lucrării, în care de multe ori se vorbeşte despre industrializare, colectivizare etc. *ca atare*); manifestă o insuficientă preocupare pentru a delimita net şi în mod explicit ceea ce este general de ceea ce este particular, specific, în desfăşurarea procesului abordat; dă o pondere, poate, exagerată istoricului, în defavoarea analizei logice (mai ales în partea I), ca şi prezentării laturilor juridice (a legislaturii etc.), în dauna aspectelor sociologice ale problemei; există şi pagini descriptive, unde argumentarea este mai puţin prezentă.

Pe lîngă evitarea acestor neajunsuri, ar fi fost totodată necesar să se pună pretutindeni în lumină, mai ales printr-o mai bună marcare şi explicitare, bogata contribuţie a partidului nostru la tezaurul teoretic şi practic al marxism-leninismului creator.

În cele ce urmează, vom căuta să notăm cîteva din principalele aspecte în care se resimt cel mai puternic scăderile teoretice ale expunerii.

În legătură cu procesul istoric de făurire a statului nostru, am fi dorit să se prezinte mai complex particularităţile dictaturii revoluţionar-democratice a proletariatului şi ţărănimii. Avem în vedere în special conţinutul specific al alianţei muncitoreşti-ţărăneşti, legat de linia de neutralizare a chiaburimii în lupta pentru reforma agrară şi de măsurile antichiaburești luate de puterea populară încă în condiţiile desăvîrşirii revoluţiei burghezo-democratice ş.a. Înfăţişarea modalităţii concrete a sfărîmării vechiului aparat de stat din ţara noastră, modalitatea indicată de politica ştiinţifică a partidului, se cerea întregită în mod explicit nu numai cu concluzia desfăşurării treptate a acestui proces, ci şi cu aceea a capacităţii puterii populare de a folosi o întreagă perioadă, în slujba transformărilor istorice, vechi forme ale mecanismului de guvernămînt, introducînd în ele noul conţinut al puterii, idee ce apare în text destul de palid. De asemenea, nu este subliniată suficient de puternic originalitatea soluţiilor date de P.C.R. în probleme — cum sînt: transformarea parlamentului într-un instrument al noii puteri, în sprijinul luptei revoluţionare a maselor în frunte cu clasa muncitoare, pentru instaurarea dictaturii proletariatului; înfăptuirea paşnică a trecerii la revoluţia socialistă etc. —, probleme de mare actualitate pentru mişcarea comunistă şi muncitorească internaţională. Un teren rodnic pentru aprofundarea teoretică a problemelor era examinarea raportului dintre economic şi politic în etapa respectivă, care ar fi permis să se explice mai adînc temeiurile obiective şi limitele activităţii economice-organizatorice şi cultural-educative a statului democrat-popular în prima fază a existenţei sale; după cum se ştie, aceste activităţi — deşi se sprijineau în principal pe factori de natură politică, şi nu pe stăpînirea principalelor mijloace de producţie şi pe legile economice obiective specifice socialismului, care sînt premisele exercitării funcţiilor constructive caracteristice statului dictaturii proletariatului — au reuşit pînă la urmă să imprime vieţii economice cursul cerut de sarcinile revoluţionare.

În ciuda aşteptărilor, temeiurile obiective pe care iau naştere, se exercită şi se dezvoltă funcţiile economică-organizatorică şi cultural-educativă ale statului socialist, nu capătă suficientă aprofundare, nici în paragrafele ce le sînt destinate în mod direct. În acelaşi timp, deşi în aceste paragrafe se vorbeşte pe larg

despre obiectivele şi sarcinile economice şi cultural-educative ale etapei desăvîrşirii construcţiei socialiste, nu se aprofundează în măsura necesară problematica perfecţionării exercitării funcţiilor respective în lumina noilor cerinţe, mult sporite. Astfel de probleme de maximă importanţă, cum sînt, de exemplu, sarcinile statului pe linia formării şi dezvoltării conştiinţei politice, juridice etc. a cetăţenilor sau stabilirea direcţiilor şi căilor de perfecţionare a tuturor funcţiilor statului nostru în condiţiile ridicării pe o treaptă superioară a diviziunii internaţionale socialiste a muncii ş.a., aproape că nici nu apar.

În legătură cu conţinutul de clasă al puterii în ţara noastră, se arată că statul democrat-popular continuă să fie în prezent un stat al dictaturii proletariatului. Dar credem că autorul nu ar fi trebuit să se limiteze la această constatare, de altfel pe deplin justă. În momentul de faţă, în condiţiile cînd la noi nu mai există clase exploatatoare şi socialismul a învins definitiv, se impune o analiză mai nuanţată a problemei, avînd în vedere că trecerea la statul întregului popor se realizează într-un proces ale cărui elemente, ai cărui embrioni, au apărut şi se acumulează de pe acum. În această privinţă ar fi fost de un real folos examinarea conţinutului alianţei muncitoreşti-ţărăneşti în etapa actuală, a unităţii politice, morale şi ideologice a poporului muncitor, pentru a conchide în legătură cu baza socială largă a statului nostru democrat-popular.

În ceea ce priveşte adîncirea democratismului orînduirii noastre de stat, există încă pete albe sau aproape albe pe harta expunerii, în cîteva probleme cum sînt : prezentarea concretă a formelor variate de atragere a maselor la viaţa de stat, atît la nivelul sistemului de organizare a sfaturilor populare, cît şi la nivelul conducerii întreprinderilor ; bogăţia semnificaţiilor ce se desprind pentru evoluţia statului nostru din reorganizarea conducerii agriculturii şi a conducerii de către stat a activităţii cultural-artistice ; sarcinile de prevenire a infracţiunilor şi de educaţie în munca organelor de stat menite să realizeze funcţia represivă ; căile şi metodele perfecţionării aparatului de stat prin simplificarea şi ieftinirea lui, ca şi sarcinile actuale ale luptei împotriva birocratismului etc.

După părerea noastră, lucrarea recenzată ar fi avut mult mai multe elemente teoretice (şi, poate, ar fi reuşit să facă chiar unele recomandări practice în vederea îmbunătăţirii muncii organelor puterii şi administraţiei de stat), dacă autorul ar fi căutat să-şi bazeze expunerea pe generalizarea unui material faptic mai bogat privind viaţa politică şi de stat a ţării. Este semnificativ că, făcînd abstracţie de paginile de istorie, datele concrete ale analizei se rezumă doar la *trei* aliniate (inclusiv o notă) conţinînd cifre referitoare la regiunea Cluj, precum şi la statistici pe ţară, tot foarte puţine, în problemele construcţiei de stat propriu-zise. În plus, autorul nu a citat nimic din nenumăratele date şi fapte vii publicate în presă referitor la experienţa formelor de atragere a maselor în activitatea de stat, a formelor obşteşti de înfrîurire etc., care, de altfel, ar fi dat textului un suflu proaspăt.

Construirea expunerii pe un bogat material de viaţă în sensul amintit şi confruntarea permanentă a realităţii din ţara noastră nu numai cu cea din Romînia burghezo-moşierească, ci şi cu situaţia din statele capitaliste contemporane ar fi permis de asemenea să se demonstreze mult mai pregnant, cu mai multă forţă de convingere, superioritatea democraţiei socialiste asupra democraţiei burgheze. O asemenea confruntare ar fi putut constitui şi punctul de plecare pentru o demascare argumentată a concepţiilor burgheze, reformiste şi revizioniste în problemele studiate, care reprezintă şi astăzi, ca şi în vremea lui V.I. Lenin, un cîmp de bătălie principal al luptei ideologice. Dar autorul nu face acest lucru (singura referire concretă la autori burghezi se găseşte într-o notă de subsol la p. 131), ci, limitîndu-se în majoritatea cazurilor la simpla respingere generală a unor teorii şi teze antimarxiste, face ca lucrarea sa să devină slabă din punctul de vedere al combativităţii.

Cartea nu se caracterizează, în genere, printr-un spirit polemic. Or, se știe că în paginile literaturii de specialitate juridice, filozofice și economice din U.R.S.S. și din celelalte țări socialiste se desfășoară discuții asupra cîtorva dintre problemele abordate în lucrare (începînd cu categorii ale disciplinei „Teoria statului și dreptului", cum sînt, de pildă, noțiunile de „funcție de stat", „regim politic" etc., continuînd cu determinarea funcțiilor diferitelor tipuri de stat și sfîrșind cu căile trecerii spre autoguvernarea comunistă). Autorul nu-și spune cuvîntul și, poate, din această cauză ajunge uneori la formulări mai puțin clare, contradictorii. De exemplu, noțiunea de „regim politic" apare atît în sens de „totalitatea mijloacelor și metodelor specifice de guvernămînt prin care se înfăptuiește puterea de stat" (p. 259), cît și în sensul larg al orînduirii sociale și de stat (p. 266 și altele); deși autorul consideră că apărarea proprietății socialiste și a ordinii de drept socialiste constituie o latură a funcției represive, el nu este pe deplin consecvent în privința acestei aprecieri (vezi p. 133). Spațiul nu ne permite să ne oprim și asupra altor deficiențe în formulare, de altfel puține la număr. Lucrarea ar fi avut de cîștigat printr-o atenție sporită, spre a evita și desele repetări, uneori chiar supărătoare.

În încheiere, am vrea să subliniem că insistența noastră asupra lacunelor cărții nu urmărește nicidecum negarea valorii ei reale. Dimpotrivă, tocmai seriozitatea tratării problemelor ne obligă la formularea unor exigențe mai mari. Observațiile au în vedere în același timp necesitatea continuării muncii de cercetare în problemele statului, muncă pentru care lucrarea lui Ion Ceterchi va constitui, sperăm, un imbold. În deplin acord cu autorul, ne exprimăm și noi convingerea că, prin efortul comun al istoricilor, economiștilor, juriștilor, filozofilor etc., această cercetare va fi „adîncită și lărgită continuu, în noi lucrări de sinteză" (p. 6).

Gh. Chepeș

C. Mille, Scrieri alese [1]

Centenarul nașterii lui Constantin Mille, unul dintre scriitorii reprezentativi ai școlii „Contemporanului" (1881—1891), a fost marcat, printre altele, și de prezența în librării a unei bogate culegeri de *Scrieri alese* din opera scriitorului, apărută sub îngrijirea lui Virgiliu Ene.

Înmănunchind un bogat grupaj de *Versuri* (selectate din cele două cicluri de poezii: *Din caietul roșu* și *Din caietul dragostei*, precum și traduceri din lirica universală), alături de nuvelele și schițele publicate de scriitor în volumul *Feciorul popii*, de romanul autobiografic *Dinu Milian* și de capitole alese din romanul *O viață*, de fragmente din cele două volume de *Letopiseți* (care cuprind însemnări apărute în ziarul „Adevărul" în anii 1904, 1905, și 1906) și de pagini selectate din articole neretipărite în volum în timpul vieții scriitorului, volumul *Scrieri alese* reprezintă cea mai cuprinzătoare culegere din opera lui Constantin Mille apărută pînă acum.

Un amplu studiu introductiv, elaborat de G. C. Nicolescu, prefațează volumul, înfățișînd cititorilor personalitatea artistică a scriitorului, încadrată în epocă și îngemănată strîns cu activitatea sa social-politică.

Astfel structurat, este limpede că volumul vizează un larg public cititor. O asemenea audiență însă obligă. Iar exigențele care se impun unei cărți de acest gen sînt sporite, ținînd seama chiar și numai de faptul că ea rămîne pen-

[1] C. Mille, *Scrieri alese*, București, Edit. pentru literatură, 1961, 512 p.

tru numeroşi cititori *principalul izvor* pentru cunoaşterea şi înţelegerea operei scriitorului.

De aici decurge, în modul cel mai evident, şi necesitatea unei atenţii sporite din partea criticii literare şi a specialiştilor din domeniul istoriei literaturii romîne în primul rînd, pentru analiza ştiinţifică competentă a unor asemenea lucrări, precum şi preocuparea din partea revistelor de specialitate pentru desfăşurarea unui schimb de păreri asupra modalităţilor de valorificare a moştenirii literare, care, în acest caz, se defineşte printr-un conţinut variat şi bogat, uneori contradictoriu, alături de o inegală realizare artistică.

Or, ediţia de faţă a apărut şi aproape s-a epuizat, într-o tăcere de loc justificată, tocmai din partea celor care aveau primul cuvînt de spus[1].

Observaţiile noastre, limitate la *unele* aspecte ale înţelegerii moştenirii literare a lui Constantin Mille (făcute fiind de un nespecialist în problemele istoriei literaturii romîne), s-ar fi dorit precedate de o analiză temeinică, mai ales sub raport istoric-literar, a volumului în discuţie. O asemenea analiză nu a fost însă întreprinsă şi nici prezenta recenzie nu-şi asumă, bineînţeles, această sarcină.

★

Pentru a surprinde mai profund „noutatea pe care Mille o clama la 1882 şi pe care poezia sa, în cadrul mişcării de la «Contemporanul», o aducea în general în literatura noastră", autorul studiului introductiv îşi propune să elucideze „ce însemna ea în raport cu ceea ce fusese pînă atunci, şi firesc, ce împrejurări istorice concrete îi determină trăsăturile ei dominante noi" (p. VII).

Cum realizează G. C. Nicolescu acest deziderat întrutotul necesar pentru înţelegerea ştiinţifică a problemei? Să-l urmărim în studiul său.

Analiza fenomenului literar în perioada anilor 1848 şi 1860—1880 este interesant şi nuanţat realizată. Autorul urmăreşte procesul prin care literatura militantă, ancorată solid în problemele vieţii naţionale şi sociale, a scriitorilor paşoptişti[2] cedează treptat locul, în perioada următoare Unirii, acelui deceptionism pe care, cu multă pătrundere, îl evidenţiază Gherea. În scrisul generaţiei următoare celei paşoptiste se manifestă cu precădere o retragere din arena luptei sociale, o închistare într-un individualism vag sentimental, blazat şi sceptic în cel mai bun caz. Noile trăsături ale literaturii perioadei 1860—1880, precizează G. C. Nicolescu, erau rezultatul dezamăgirii care stăpînea acea parte a intelectualităţii care nu aparţinea nici moşierimii, nici marii burghezii. Contactul cu masele populare, a căror nemulţumire activă se accentuează mai ales în anii următori războiului pentru independenţă, determină însă la cei mai buni scriitori ai acestei perioade o intensificare a criticii sociale, a caracterului realist al scrierilor lor. Repunerea în drepturi a criticii sociale în literatura noastră se accentuează în deceniul al 9-lea al secolului trecut, îndeosebi sub influenţa dezvoltării proletariatului şi a pătrunderii ideilor socialismului ştiinţific în Romînia.

Autorul evidenţiază succint procesul de dezvoltare a noii clase sociale : proletariatul industrial, legat de dezvoltarea capitalistă a Romîniei, clasă căreia îi revenea sarcina de a duce înainte societatea noastră, de a fi conducătorul şi călăuzitorul transformărilor necesare în direcţia burghezo-democratică pe cale revoluţionară.

Pentru a putea conchide asupra sensului şi valorii activităţii literare şi social-politice a lui C. Mille era necesară schiţarea, chiar şi

[1] Notiţa informativă apărută în „Gazeta literară" din 19 aprilie 1962 sub semnătura lui Fănică N. Gheorghe semnalează doar apariţia cărţii şi remarcă stilul greoi, pe alocuri, al *Introducerii*, precum şi decalajul dintre spaţiul întins acordat de G. C. Nicolescu discutării poeziei lui C. Mille faţă de cele cîteva pagini rezervate analizei prozei sale. Atît!... Ceea ce, trebuie să recunoaştem, ajută prea puţin la elucidarea cititorilor asupra valorii şi limitelor culegerii.

[2] G. C. Nicolescu foloseşte termenul „patruzecioptişti", considerîndu-l, probabil, mai literar, deşi îngreuiază evident pronunţia.

numai în liniile sale generale, a tabloului dinamic al pătrunderii și răspîndirii ideilor socialiste în țara noastră, al închegării și dezvoltării primelor cercuri socialiste, al formării presei socialiste românești și al apropierii treptate de ideologia socialismului științific.

G. C. Nicolescu creionează pe mai multe pagini și acest tablou, dar condeiul său, precis orientat pînă acum, devine mai puțin sigur, documentarea sa își vădește limitele, iar rezultatele nu sînt întru totul cele scontate. Această parte a studiului introductiv rămîne insuficient realizată. Sînt cuprinse aici unele exagerări, aprecieri confuze, neprecise, dăunătoare calității științifice a lucrării, neajunsuri care puteau fi evitate printr-o exigență sporită a autorului.

Ca și în alte țări în perioada istorică corespunzătoare, și în Romînia, în deceniul al 8-lea al secolului trecut, mișcarea socialistă și-a început dezvoltarea izolată de mișcarea muncitorească. Bineînțeles, paralelismul nu este tranșant și el nu trebuie înțeles în sens metafizic. Ascuțirea contradicțiilor de clasă în procesul dezvoltării capitaliste a Romîniei, începutul luptei spontane a proletariatului împotriva exploatării crunte la care era supus și, legată de aceasta, apariția primelor organizații ale lucrătorilor au influențat desigur, procesul apariției și răspîndirii mișcării socialiste în țara noastră. Ea nu se identifică însă, la începutul ei, cu mișcarea muncitorească.

Creșterea simțului de solidaritate al muncitorilor în fața greutăților materiale ale traiului lor zilnic și a exploatării capitaliste determină primii lor pași *spontani* pe calea organizării. În deceniile al 5-lea și al 6-lea ale secolului trecut se formează și se dezvoltă primele asociații, case de ajutor reciproc, printre membri cărora însă, alături de muncitori, erau prezenți și patronii (de exemplu, în 1858, se înființează la București „Casa de prevedere a lucrătorilor tipografi", iar lucrătorii tipografi din Brașov înființează încă în 1864 „Asociația de ajutor de boală, înmormîntare și ajutor de călătorie". Asociații asemănătoare apar și la Timișoara, Anina, Reșița etc.). Încercarea claselor exploatatoare din Romînia de a înăbuși încă de la început tendințele de organizare a proletariatului sînt evidente și în structura „Asociației generale a lucrătorilor din Romînia" (1872), burgheziei liberale reușindu-i să impună admiterea patronilor de ateliere în rîndurile asociației.

Prima asociație muncitorească de clasă — „Societatea generală a lucrătorilor tipografi din Romînia" intitulată „Deșteptarea" — ia ființă în 1879. Ea semnifică desprinderea treptată a muncitorimii de influența ideologiei burgheze, care încerca sădirea în rîndurile proletariatului a iluziei armoniei de clasă, a iluziei unității de interese între patroni și lucrători. Acest exemplu al lucrătorilor tipografi este urmat de muncitorii din alte ramuri de producție, care încep să înființeze societăți asemănătoare, bazate pe principiul de clasă.

Paralel cu aceste acțiuni de luptă spontană, caracteristice în acei ani condițiilor social-istorice din țara noastră, ia naștere și se dezvoltă *mișcarea socialistă*.

Primele cercuri revoluționare secrete, înființate între anii 1875 și 1878, erau alcătuite din intelectuali înaintați, animați de idei progresiste. Sub influența narodnicismului, dominant în primele cercuri revoluționare, aceste cercuri își îndreaptă atenția mai ales spre suferințele țărănimii, neînțelegînd rolul istoric revoluționar al proletariatului și fiind totodată izolate și de începuturile luptei spontane a lucrătorilor din Romînia.

Activitatea acestor cercuri revoluționare, printre ai căror membri de frunte se numără și C. Mille, reprezenta în acea perioadă cele mai înaintate poziții politice din țara noastră.

Elucidînd principalele aspecte ale acestei probleme — a începuturilor dezvoltării *mișcării muncitorești* și a *mișcării socialiste* —, Lenin precizează, în lucrarea sa *O orientare retrogradă în social-democrația rusă*, următoarele : „Trebuie să lămurim problema generală a poziției *socialismului* (a mișcării socialiste — *O. Ch.*) față de *mișcarea muncitorească*. În toate țările europene socialismul și mișcarea muncitorească au existat la început separat. Muncitorii duceau lupta împotriva capita-

liştilor, organizau greve şi uniuni, iar socialiştii rămîneau la o parte de mişcarea muncitorească şi creeau teorii prin care criticau actuala orînduire capitalistă, burgheză a societăţii şi cereau înlocuirea acestei orînduiri cu altă orînduire, superioară, orînduirea socialistă. Separarea mişcării muncitoreşti de socialism a provocat slăbiciunea şi lipsa de dezvoltare atît a uneia cît şi a celuilalt"[1].

În această chestiune, fundamentală pentru înţelegerea condiţiilor social-politice în care îşi desfăşoară activitatea C. Mille, autorul studiului introductiv confundă elementele problemei, referindu-se nu la dezvoltarea, la început separată, a *mişcării muncitoreşti* şi a *mişcării socialiste* (care, din acest motiv, păstra un caracter neştiinţific, utopic etc.), ci la dezvoltarea, separată la început, a mişcării muncitoreşti şi a *socialismului ştiinţific* (? !) (cităm: „... se păşea spre întîlnirea şi unificarea mişcării proletariatului cu socialismul ştiinţific, care în ţara noastră, ca în toate ţările, după cum arată Lenin, la început se dezvoltă separat", p. X). Este o înţelegere greşită a tezei leniniste citate anterior. Dimpotrivă, apropierea mişcării socialiste de mişcarea muncitorească a însemnat, implicit, în ţara noastră — şi nu numai aici — părăsirea treptată în procesul luptei de clasă a poziţiilor utopice, anarhiste, mic-burgheze etc. ale mişcării socialiste şi situarea ei în mod treptat pe poziţiile revoluţionare ale socialismului ştiinţific.

În general, în această parte a studiului introductiv, G. C. Nicolescu evită orice trimitere, orice notă la subsolul paginilor, considerînd, probabil, că relatează lucruri binecunoscute atît sieşi, cît şi cititorilor. Bunăoară, el se referă cu multă dezinvoltură la Consfătuirea din toamna anului 1879 din Moldova (la care au participat unii membri ai cercurilor socialiste), considerînd-o „cum nu se poate mai concludentă" (p. XI) în ce priveşte intensificarea activităţii propagandistice de răspîndire a ideilor socialiste în condiţiile dezvoltării rapide a muncitorimii industriale şi a creşterii conştiinţei de clasă a acesteia. Or, dacă i-am solicita autorului o trimitere la lucrări care analizează amplu această consfătuire sau la înseşi documentele consfătuirii, l-am pune, desigur, în încurcătură. Materialul informativ, deocamdată foarte redus, asupra acestei consfătuiri este insuficient pentru cunoaşterea îndeaproape a lucrărilor ei. În *Amintirile* Sofiei Nădejde („Adevărul" din 24 februarie 1935) se menţionează, printre altele, că „s-a băut ceai, după obiceiul rusesc şi s-a discutat — teorii şi controverse. S-a pus la cale un program. Cum să se dezvolte propaganda socialistă la noi. Unii opiniau să se lucreze în şcoli, pentru a cîştiga tineretul. Alţii, să fie luminaţi muncitorii, adevăraţii interesaţi în cauză. Trebuie şi una şi alta, ziceau alţii". Mişcarea socialistă de la noi se dezvoltă încă izolat de mişcarea muncitorească şi sub influenţa certă a anarhismului, a poporanismului, în general sub influenţa unei ideologii eclectice, mic-burgheze.

Afirmaţii neprecise, lacune apar şi în aprecierile pe care le face autorul, în treacăt şi fără vreo trimitere la izvoare, asupra *programului socialiştilor romîni*, redactat de dr. Russel în încheierea broşurii sale *Un studiu psihiatric urmat de cîteva comentarii asupra ideilor sănătoase*, apărută la Iaşi în 1880. Omiţînd faptul, de primă importanţă, că în acea perioadă mişcarea socialistă se dezvolta izolat de mişcarea muncitorească, G. C. Nicolescu apreciază acest program drept prima concretizare a obiectivelor generale de luptă ale mişcării muncitoreşti de la noi. Citez: „În această nevoie largă de luptă pe care o simte noua clasă (proletariatul. — *O. Ch.*) îşi au obîrşia străduinţele pentru fixarea cît de cît generală a obiectivelor mişcării sale, concretizîndu-se pentru prima oară în programul din 1880 al doctorului Russel" (p. XI). În continuare, G. C. Nicolescu apreciază întreaga activitate a cercurilor socialiste (organizarea a cît mai multe cercuri socialiste, răspîndirea ideilor socialiste în rîndul meseriaşilor şi muncitorilor, crearea de periodice socialiste) ca

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 4, Bucureşti, E.P.L.P., 1953, p. 236.

reflectînd aceleaşi necesităţi de luptă organizată a clasei muncitoare din ţara noastră.

Documentele epocii nu atestă însă asemenea concluzii.

Programul cercurilor socialiste din ţara noastră, dat publicităţii în toamna anului 1880, conţine concepţiile dominante ale mişcării socialiste din ţara noastră din acei ani. El oglindea în mod firesc puternica influenţă a concepţiilor lassalliene şi anarhiste, a mişcării narodnice ruse şi a concepţiilor dominante în partidul social-democrat german. Din program lipsea o caracterizare a situaţiei economice şi sociale în ţara noastră, nu se referea de loc la mişcarea muncitorească de la noi şi nici la rolul istoric al clasei muncitoare. Erau prezente, în schimb, teza bakuninistă, care s-a dovedit falsă, a descentralizării conducerii în sarcina comunelor locale etc. şi teza lui Lassalle din programul de la Gotha, criticată aspru de Marx, în care se cerea asigurarea muncitorului cu produsul integral al muncii lui.

Elaborarea acestui program a însemnat, desigur, un eveniment politic pentru mişcarea socialistă de la noi, o mărturie a creşterii în intensitate a acestei mişcări, care — deşi mai mult sub influenţa mişcării social-democrate din Apus — cheamă la luptă împotriva realităţilor sociale bazate pe exploatarea maselor muncitoare. Programul reflectă însă şi slăbiciunile inerente unei mişcări socialiste *rupte* de mişcarea muncitorească. Referirile dese la concepţiile lui Marx, prezente în broşura doctorului Russel, ca şi considerarea propriilor teze expuse drept „socialism ştiinţific", nu depăşeau faza bunelor intenţii. Este o manifestare specifică a incapacităţii de a se ridica pînă la marxism, comună socialiştilor eclectici, mic-burghezi, care îşi desfăşurau activitatea izolat de mişcarea muncitorească şi care, deşi se intitulau uneori „adepţi ai lui Marx", nu depăşeau limitele socialismului premarxist.

O atenţie deosebită se acordă în *Introducere* problemelor legate de apariţia şi activitatea revistei „Contemporanul" (1881—1891), de elucidarea profilului ideologic al publicaţiei. Atenţia este pe deplin justificată : înainte de plecarea în străinătate (la Bruxelles), unde îşi va continua studiile — fiind eliminat de la Universitatea din Iaşi pentru activitate socialistă —, C. Mille participă la pregătirea apariţiei revistei „Contemporanul" şi i se încredinţează, la început, conducerea părţii literare. Deşi nu va putea îndeplini această sarcină plecînd din ţară, el va rămîne pînă prin 1883 un colaborator apropiat al revistei.

Atragem însă atenţia autorului, precum şi a cititorilor asupra unei greşite utilizări şi interpretări a unui document al epocii, vizînd perioada de pregătire a apariţiei „Contemporanului". G. C. Nicolescu reia, tot fără menţionarea sursei, o teză greşită, pusă în circulaţie în mod forţat de către Savin Bratu în volumul monografic *Contemporanul şi vremea lui* (E.S.P.L.A., 1959), privind contribuţia lui Gherea la noua revistă[1].

Aportul deosebit al lui Gherea în dezvoltarea presei socialiste din ţara noastră, în pregătirea apariţiei şi apoi în îndrumarea ideologică a revistei „Contemporanul" este concludent, şi el a fost subliniat în numeroase studii consacrate acestei probleme. Orice exagerare nefundată a meritelor lui Gherea deserveşte înţelegerea veridică a problemelor examinate şi dăunează caracterului ştiinţific al lucrării în care ea se manifestă.

Un asemenea exemplu negativ îl constituie încercarea de a i se atribui lui Gherea şi *ideea* editării „Contemporanului", a unei reviste asemănătoare cu „Sovremennik"-ul lui Cernîşevski şi Nekrasov. Or, după părerea noastră, ideea unei reviste socialiste româneşti în genul „Sovremennik"-ului din Rusia aparţine cercului socialist din Iaşi, care avea o experienţă mai bogată a muncii publicistice.

Iată pe ce se bazează interpretarea cu care ne declarăm dezacordul : un acelaşi document din care rezultă cu deosebită claritate că ideea unei asemenea reviste nu-i aparţinuse lui Gherea, ci altor membri ai cercurilor socialiste, a fost folosit în aşa fel de tov. Savin

[1] Vezi şi articolul, *Pe marginea lucrării : „Contemporanul" şi vremea lui*, în „Cercetări filozofice", 1959, nr. 5.

Bratu, încît să servească ca temei unei concluzii total opuse și anume că cel care a sugerat un asemenea profil de revistă a fost C. D.-Gherea. Pentru a obține această concluzie au fost extrase dintr-o scrisoare a lui Gherea numai *anumite* pasaje, dislocîndu-se unele propoziții. Iată documentul, în întregul lui. „În privința revistei — scrie Gherea unui prieten — abia ieri mi-a spus Arbore că revista nu va fi de agitație socialistă, ci ceva în genul „Sovremennik" din Rusia. Dacă e așa, atunci asta *ar fi cu totul altceva*. O asemenea revistă poate exista, desigur, înainte de formarea chiar a nucleului partidului. Asupra concursului meu, atît cît îmi va fi posibil, desigur că nici nu poate fi vorba"[1]. În lucrarea *„Contemporanul" și vremea lui*, tov. Savin Bratu a restrîns fragmentul citat de noi, dîndu-i sens de îndrumare precisă, la următoarele : „Revista nu va fi o revistă de agitație socialistă, ci ceva în genul „Sovremennik" din Rusia. O asemenea revistă poate exista, desigur, înainte de formarea chiar a nucleului partidului"[2].

G. C. Nicolescu, autorul studiului introductiv la volumul C. Mille, *Scrieri alese*, preia, după Savin Bratu probabil, numai prima frază : „Revista nu va fi o revistă de agitație socialistă, ci ceva în genul „Sovremennik"-ului din Rusia" (p. XII). Alterarea sensului real al documentului citat este evidentă.

Am insistat asupra acestui fapt, care poate părea unora minor, mai ales pentru a preveni împotriva transmiterii mai departe — cum este de altfel cazul lucrării analizate —, în alte articole și studii, în lecții și seminarii, a unui punct de vedere nefundat, întemeiat pe o practică neștiințifică.

În ceea ce privește analiza propriu-zisă a scrierilor lui C. Mille, ne asociem obiecției ridicate de semnatarul notei din „Gazeta literară", tov. Fănică N. Gheorghe, care semnala insuficienta atenție acordată prozei scriitorului. Într-adevăr, o mai detaliată analiză a nuvelelor și schițelor, a romanelor, a articolelor sale apărute în presa socialistă ar fi contribuit la precizarea și adîncirea atît a personalității sale artistice, cît și a profilului său ideologic. Ea ar fi permis o mai strînsă raportare a orientării scrisului lui C. Mille la sarcinile pe care și le asumase revista „Contemporanul" : critica temeliilor putrede și inumane ale societății vremii, relevarea descompunerii morale a lumii burghezo-moșierești, demascarea și ridiculizarea plagiatelor și falselor aureole științifice, înfățișarea suferințelor și mizeriei la care sînt supuse masele de oameni simpli, militarea pentru o înțelegere științifică a realității, împotriva superstițiilor și obscurantismului, pentru dezvoltarea științei, promovarea ateismului, apărarea idealurilor socialiste — limitate în acea perioadă — proprii mișcării socialiste de la noi.

Multe dintre aceste direcții de atac, prezente și în scrisul lui C. Mille, sînt doar menționate ; altele, omise sau greșit înțelese. Astfel, de pildă, atitudinea ateistă fermă a scriitorului rămîne nevalorificată de autorul studiului introductiv, care o minimalizează pînă la identificarea greșită cu anticlericalismul (vezi p. XXXV) (de altfel, *Feciorul popii*, nuvela în legătură cu care G. C. Nicolescu remarcă poziția anticlericală a scriitorului, este puțin concludentă sub acest aspect).

Lectura versurilor și a scrierilor în proză a lui C. Mille relevă pe alocuri, într-adevăr, și implicații anticlericale ; această observație trebuie însoțită însă de două precizări :

a) Nu trebuie omis faptul că biserica și principalii reprezentanți ai clerului erau legați prin nenumărate fire de fostele clase exploatatoare din țara noastră, constituind unul dintre punctele de reazem ale regimului burghezo-moșieresc.

Demascînd această *alianță*, critica lui C. Mille vizează uneori diferitele ei *aspecte concrete*. Un asemenea prilej îl oferă versurile pline de durere și indignare scrise de poet la moartea filozofului materialist Vasile Conta, înmormîntat de clerici cu ceremonial religios împotriva vrerii sale. Adresîndu-se plin de

[1] Arhivele Institutului de istorie a partidului, dos. 13, doc. 531.

[2] Savin Bratu și Zoe Dumitrescu, *„Contemporanul" și vremea lui*, p. 39.

mînie preoţimii adunate cu acest tragic prilej, C. Mille spune :

„Nu, se vede nu există în voi umbră de ruşine,
V-a plătit ocîrmuirea şi ca corbii aţi sosit,
. . . . . .
Astfel voi aţi luat sfiştocul şi veşmintele pompoase
Şi pe-acel ce toată viaţa contra voastră a lucrat...
. . . . . .
Cînd ştiţi bine că nu poate din nou fruntea să-şi ridice
Şi cu vorba-i, ca un trăznet, peste capu-vă să pice,
Voi cadavru-i fără viaţă îl mînjiţi nerușinat !"
(p.33).

Iar în încheiere, aducînd operei marelui gînditor omagiul tinerilor socialişti, C. Mille îşi delimitează net poziţia :

„Dormi în pace !... îţi rămîne după moarte altă viaţă,
Nu popimea, turmă proastă, îţi va şterge lucrul tău,
. . . . . .
Noi — acei ce-am supt din tine al ştiinţei dulce lapte,
Noi — copiii necredinţei, noi ateii zvînturaţi,
Noi — nebunii, ce ca tine ne-am dus poate mai departe,
Cum zbor puii de acvilă cînd au aripile-ntinse,
Cînd simţesc că ard într-înşii doruri sfinte şi nestinse,
. . . . . .
Noi — pe groapa ta deschisă — îţi dăm tot ce se cuvine,
Noi — obscurii tăi prieteni — noi a lumii răzvrătiţi,
Protestînd cu indignare, rămînem singuri cu tine ..." (din *La moartea lui Conta*)
(p. 33—34).

Alteori, versurile lui C. Mille, denunţînd *alianţa* dintre biserică şi statul burghezo-moşieresc, evidenţiază lupta lor comună *împotriva ideilor înnoitoare ale mişcării socialiste*. Propriile sale scrieri, arată poetul, vor întîmpina ura comună a oficialităţilor şi a bisericii, ai căror reprezentanţi vor căuta să înăbuşe răspîndirea lor[1].

„Chiar şi popa Alexandru, ridicînd urît sprînceana :
« Răzvrătirea merge una cu nebunii antehrişti ».
Şi pe gînduri preasfinţitul, ridicînd în brîu pulpana,
Va porni ca să întrebe profesorii plini de carte,
Cu vlădica sfătui-va şi-aruncîndu-mă departe
De popimea cobitoare voi fi pus printr-ateişti.
Vreun director pravoslavnic pedepsi-va pe şcolarul
Ce-l va prinde că cutează să citească tot ce-am scris,
Cartea mea va fi oprită ca să vadă seminarul,
Pentru şcoalele de fete voi fi sigur ca proscris" (din *Fragment dintr-un poem*)
(p. 46).

b) Ar fi însă o greşeală să limităm atitudinea sa protestatară faţă de biserică, doar la implicaţiile ei anticlericale, deşi, după cum am arătat, şi acest aspect conţine elemente pozitive în acele condiţii concret-istorice.

Atitudinea sa ateistă se vădeşte clar în demascarea esenţei de clasă a religiei, „maşină de jug şi de sclavie" :

„Un Dumnezeu în ceruri ce ţine lumea-n noapte
Şi preoţii slugarnici cu vorbe de dreptate
Ce fac din cer maşină de jug şi de sclavie
Şi umbră din lumina religiei lui Crist..."
(din *La poeţi*)
(p.114).

C. Mille subliniază deseori legătura strînsă dintre religie şi exploatarea maselor de oameni ai muncii. Modalităţile de critică sînt variate. Pînă şi închipuita fericire de „dincolo de mormînt", ironizează trist poetul, nu poate avea alt temei, făurită fiind de biserică, decît tot asuprirea celor săraci şi oropsiţi :

„Mergi copile, mergi tot mîndru, dacă dincolo de lume
Vor mai fi, cum vorbesc popii, ale raiului comori ;
Nu gusta din ele, dragă : sînt a fraţilor plînsori,
Munca noastră e acolo. Poate-o vînd sub alte nume,
Căci de-ar fi comori şi bine n-au muncit la ele sfinţii,
Poate, dragă, şi acolo sînt martiri de-ai suferinţii" (din *Vioristul cerşitor*)
(p. 26).

Analiza conţinutului de idei al operei lui Constantin Mille oferă, desigur, şi numeroase alte piste valoroase pentru înţelegerea moş-

tenirii sale literare şi social-politice. Notaţiile noastre sumare se opresc însă aici. Ele şi-au propus să completeze, doar, unele trăsături mai puţin realizate în cadrul studiul introductiv şi să precizeze unele lacune în ce priveşte schiţarea epocii scriitorului.

Oct. Cheţan

Despre educaţia estetică

Cu cîtva timp în urmă a apărut în librării cartea *Educaţia estetică* de prof. univ. Ştefan Bîrsănescu şi lector univ. George Văideanu, editată de Editura de stat didactică şi pedagogică. Tema abordată trezeşte interesul unui cerc larg de cititori : profesori şi educatori, esteticieni, artişti, critici de literatură şi artă, lucrători pe tărîmul culturii.

Interesul pentru lucrare decurge însă nu numai din arzătoarea actualitate a temei, dar şi din faptul că ea este abordată din unghiul de vedere al pedagogiei, mai puţin întîlnit în literatura asupra problematicii estetice, ambii autori fiind cercetători la filiala din Iaşi a Institutului de ştiinţe pedagogice. Din prefaţa Institutului de ştiinţe pedagogice reiese că lucrarea nu-şi propune să se pronunţe în legătură cu o serie de probleme estetice de strictă specialitate care fac obiectul unor dezbateri în curs de desfăşurare, ci constituie „ o încercare de a oferi un ajutor celor care realizează în şcoli educaţia estetică a elevilor". Cercetarea unor probleme de educaţie estetică în lumina cerinţelor actuale ale învăţămîntului de toate gradele poate fi un ajutor nu numai pentru educatori, dar şi pentru cercetătorii de specialitate, înclinaţi de obicei să abordeze problemele respective dintr-un punct de vedere cam general.

★

Trebuie spus, din capul locului, că lucrarea răspunde numai într-o anumită măsură acestor aşteptări. Meritul ei principal e legat de acele pagini în care autorii, evitînd ispita unor digresiuni pe teme abstracte, caută să dea îndrumări concrete educatorilor de diferite grade cu privire la modalităţile de realizare a unei eficienţe superioare în opera de educare estetică a copiilor şi tineretului. Avem, de pildă, încercarea meritorie de stabilire a unor distincţii pe ramuri artistice şi pe vîrste : preşcolari, şcolari mici, mijlocii şi mari. Aceste pagini, deşi nu lipsite de unele deficienţe, atrag atenţia asupra necesităţii ca toţi cercetătorii care au contingenţă cu acest domeniu să trateze mai diferenţiat problemele actuale ale educaţiei estetice, nu numai în raport cu mijloacele realizării ei, ci şi cu diferitele categorii de oameni ai muncii.

Autorii cărţii *Educaţia estetică* fac multe sugestii practice, care merită toată atenţia. Aşa este, de pildă, cerinţa, formulată cu multă vigoare în lucrare, de a se integra frumosul în procesul de educaţie, pentru realizarea a ceea ce ei numesc o „artă a pedagogiei", împotriva celor care reduc învăţămîntul artistic — literatură, desen, muzică — la memorarea unor noţiuni seci şi neatractive.

Demne de a face obiectul unor discuţii între specialişti ni se par şi alte idei formulate în carte : însemnătatea factorilor extraartistici care contribuie la realizarea educaţiei estetice, necesitatea studierii istoriei artelor în clasele superioare ale şcolii medii, a unor manuale de artă plastică, a unor cursuri de perfecţionare pentru educatori. De asemenea interesante par sugestiile de îmbunătăţire a aspectului estetic al şcolii — mobilier, uniforme etc. —, de dotare a şcolilor, pe lîngă biblioteci, cu discoteci, picupuri, diafilme artistice, mici aparate de proiecţie şi albume de artă, precum şi cele ce urmăresc îmbunătăţirea aspectului artistic al manualelor, lărgirea în manualele de istorie a paragrafelor care descriu arta diferitelor epoci.

★

În schimb, structura lucrării stîrneşte nedumeriri. Desigur, aici nu poate fi vorba de nici un fel de şabloane obligatorii. Totuşi, o lucrare care-şi propune să dezbată sarcinile profesorilor şi învăţătorilor în opera de educare estetică socialistă a maselor, situînd aceste sarcini într-un cadru teoretic general, nu poate ignora anumite categorii fundamentale ale temei respective. Din acest punct de vedere se simte absenţa unor capitole (sau măcar paragrafe) unde să se formuleze clar că obiectivul educaţiei estetice este formarea gustului estetic socialist şi a idealului estetic socialist, unde să se analizeze aceste două categorii în strînsă legătură cu practica pedagogică din ţara noastră. (Dacă în cursul lucrării există unele referiri — cu totul fugitive — la categoria de gust estetic, categoria ideal estetic e complet ignorată.) În locul unor asemenea analize, autorii optează pentru un capitol (II) intitulat „Educaţia pentru frumos" şi un capitol (III) „Educaţia multilaterală prin frumos". Noţiunile care dau titlurile capitolelor respective sînt vagi. Ele nu pot, în nici un caz, înlocui categoriile consacrate susamintite ale esteticii şi, de aci, provine într-o mare măsură impresia de neclaritate degajată din aceste două capitole.

Deşi autorii şi-au propus să scrie o carte întemeiată pe experienţa pedagogică şi destinată să sprijine activitatea de educare estetică desfăşurată în şcoli, lucrarea suferă de pe urma tendinţei de abordare, tratare şi rezolvare abstractă a unor probleme. Educaţia estetică, în afară de puţine pagini, e tratată nu ca un proces al luptei dintre nou şi vechi, ci în lumina unor teze, metode şi principii aparent imuabile. Această orientare duce inevitabil la adoptarea unor poziţii teoretice eronate : la p. 14, gustul estetic e definit ca „manifestare a propriului temperament estetic" care „variază cu epocile şi indivizii". O asemenea definiţie păcătuieşte nu numai prin faptul că situează gustul estetic în zona subiectivismului nelimitat, dar şi prin faptul că nu subliniază caracterul său de clasă. Ceea ce trebuie să promovăm noi nu este un gust estetic de echivoc „nivel superior" (tot p. 14), caracterizabil numai prin variabilitatea sa de la individ la individ, ci un gust estetic socialist, organic legat de idealul socialismului, unitar în trăsăturile sale fundamentale cu toate nuanţele individuale în care se manifestă. Aici nu este vorba de o formulare întîmplător neclară : la p. 26—27, cultivarea gustului e redusă la „o operaţie de intelectualizare a sentimentelor" ce apare independentă de convingerile politice-ideologice ale subiectului ; criteriile de apreciere estetică propuse de autori omit poziţia de clasă şi se rezumă la atitudinea neclară formulată, faţă de moştenirea culturală. Acest punct de vedere este exprimat şi în alte locuri (p. 47, 95, 109).

Legătura insuficientă a cărţii cu realităţile actuale ale ţării noastre se manifestă şi sub alte forme. Aşa,de pildă, materialul artistic concret cu care operează autorii se bazează, în majoritatea cazurilor, pe operele trecutului apelînd într-o măsură cu totul neîndestulătoare la realizările artei realist-socialiste din ţara noastră. În genere, autorii nu stabilesc distincţia dintre felul cum acţionează asupra conştiinţei copiilor arta realist socialistă şi arta trecutului. O simplă enunţare în cîteva rînduri nu e suficientă. Aceasta e o problemă extrem de importantă, căci principalul educator al conştiinţei estetice socialiste este arta realist-socialistă, iar rolul profesorilor, al învăţătorilor, constă, în mare măsură, tocmai în facilitarea unui contact cît mai eficient al copiilor şi tinerilor cu operele cele mai reprezentative ale artei făurite în ţara noastră în ultimii ani.

Slaba legătură a cărţii cu problemele actuale ale ţării noastre se vădeşte şi în tratarea oarecum izolată a muncii de educaţie estetică a elevilor în şcoli. Autorii amintesc în repetate rînduri influenţa vieţii sociale şi a naturii, însă ei nu evidenţiază suficient uriaşa acţiune complexă de educare estetică socialistă a poporului, desfăşurată sub conducerea partidului, în cadrul căreia se cuprinde, ca fiind una dintre părţile componente, activitatea educativă a şcolii. Autorii

trec cu vederea chiar asemenea factori direct legaţi de munca profesorilor şi învăţătorilor, cum ar fi contribuţia U.T.M. şi a organizaţiei de pionieri la educarea estetică a elevilor deşi, după cum se ştie, aceste organizaţii desfăşoară o activitate bogată în acest domeniu. Autorii nu evidenţiază destul însemnătatea unor astfel de pîrghii ale educaţiei estetice, cum ar fi numeroasele case ale pionierilor, căminele culturale la sate, casele de cultură ale tineretului, cluburile şi colţurile roşii din întreprinderi (pentru elevii şcolilor profesionale) etc. De asemenea sînt ignorate sau evocate cu totul fugitiv unele fenomene remarcabile ca literatura şi dramaturgia pentru copii şi tineret, teatrele de păpuşi, numeroasele emisiuni pentru copii şi tineret ale radioului şi ale televiziunii, organizarea expoziţiilor de desene ale copiilor etc.

Pe plan teoretic, această deficienţă apare îndeosebi acolo unde se încearcă evidenţierea legăturii dintre educaţia estetică şi educaţia socialistă în genere. Acestei probleme-cheie i se dedică în capitolul al IV-lea un paragraf care are mai puţin de o pagină. Aici sînt expuse o serie de considerente juste şi arhicunoscute, care nu merg însă la obiect. Caracterul socialist al educaţiei estetice nu se poate rezuma la „sănătate sufletească", „bună orientare a vieţii" (p. 85) şi alte elemente evocate adeseori şi de estetica nemarxistă. Acest caracter decurge în primul rînd din legătura organică a educaţiei estetice cu concepţia marxist-leninistă despre lume. Luminată de această concepţie, atitudinea estetică faţă de viaţă se aprofundează, se diversifică, pătrunde în întreaga gîndire, psihologie şi activitate practică a subiectului. Legătura dintre educaţia estetică şi concepţia despre lume este remarcată numai sub aspectul influenţei contactului cu arta asupra acestei concepţii (p. 63).

Alte neajunsuri se remarcă în capitolul „Principiile educaţiei estetice", unde sînt expuse şapte principii, alese şi definite într-un mod insuficient de convingător. Întîlnim astfel un „principiu psihologic", un alt principiu al „perceperii profunde şi creatoare", ceea ce de fapt, constituie nu un mijloc, ci un obiectiv al educaţiei estetice, cum este de altfel, cazul şi cu „principiul perceperii unitare a conţinutului şi formei" ş.a. În paragraful dedicat acestui ultim principiu se dezbat de fapt probleme care privesc nu perceperea, ci crearea operei de artă. O asemenea distincţie insuficient marcată duce şi la dezideratul ca elevii de 11—15 ani să dobîndească facultatea de a desprinde şi reda tipicul. Încercîndu-se să se fixeze cîteva criterii de apreciere a operei de artă (autorii formulează patru), ni se vorbeşte despre criteriul exprimării eternului omenesc — cu totul neexplicitat — al mesajului, al influenţei educative, al contribuţiei la desfăşurarea revoluţiei culturale. Lipseşte criteriul unităţii conţinutului şi formei, acela care cere exprimarea mesajului într-o formă artistică corespunzătoare (p. 28).

Conceperea oarecum de sine stătătoare a procesului educării estetice generează şi alte imprecizii. Pe această linie întîlnim unele afirmaţii neconcludente care contrazic înseşi tezele formulate de autori în alte capitole. De exemplu : „Sensibilizarea pentru frumos... are un singur punct de plecare şi o sursă de alimentare în simţul estetic al omului" (p. 36). Conştiinţa estetică este o formă specifică de reflectare subiectivă a realităţii obiective şi nu poate fi redusă la un simţ estetic izolat de această realitate (ca şi de celelalte forme ale conştiinţei).

Unele observaţii se impun şi cu privire la aparatul ştiinţific folosit în lucrare. Atrage atenţia faptul că în istoricul teoriilor asupra educaţiei estetice (p. 8—12) este nesatisfăcător reliefat saltul realizat prin apariţia marxism-leninismului. Teze de bază ale marxism-leninismului sînt citate nu după textele clasice, ci îndeosebi aşa cum apar ele formulate în diferite lucrări. Autorii folosesc mai cu seamă lucrări cu o vechime de 6—10 ani, ignorînd faptul că unele au fost îndreptăţit şi unanim criticate la vremea lor : pe de altă parte, există un slab interes faţă de lucrările de specialitate apărute în ultimii ani, deşi este ştiut că tocmai în această perioadă au fost consem-

nate numeroase contribuţii ale filozofilor marxişti în problemele educaţiei estetice şi ale formării şi dezvoltării conştiinţei socialiste a oamenilor muncii.

★

Există pe parcursul cărţii unele idei sau formulări susceptibile de discuţii. Aşa ar fi, de pildă, modul cum e tratat raportul dintre artă şi ideologie. În repetate rînduri, autorii prezintă lucrurile ca şi cum în acest raport arta ar deţine rolul principal. De exemplu : „arta dă direcţii de organizare ideilor..." (p. 17) şi chiar mai categoric : „idealul estetic reprezintă cea mai cuprinzătoare înţelegere a ţelurilor societăţii socialiste" (p. 103). Raportul este inversat : nu poate fi vorba de o supremaţie a idealului estetic socialist, el neexistînd izolat, ci constituindu-se ca parte integrantă a idealului socialist în ansamblul său.

Autorii depun eforturi justificate pentru a sublinia însemnătatea factorilor extraartistici în opera de educare estetică. Ei revin în mod stăruitor, din păcate de cele mai multe ori numai sub formă de enunţuri, la ideea că natura şi viaţa socială reprezintă factori importanţi ai educaţiei estetice. Acest punct de vedere just e susţinut uneori într-un mod prea puţin concludent. La p. 99 întîlnim chiar un paragraf special, intitulat „Componenţa estetică a naturii". E greu de sesizat, în continuare, de ce aerul proaspăt, crescătoriile de păstrăvi etc. (p. 98—99) ar reprezenta „componenţi estetici" ai naturii. Şi mai greu încă de sesizat este legătura nemijlocită, aşa cum se face în carte, dintre educaţia patriotismului socialist şi a internaţionalismului proletar şi asemenea „componenţi estetici" ai naturii ca „muntele pe care l-ai urcat pas cu pas, poposind la izvoare şi în poiene, marea în care ai înfruntat valurile şi pe malul căreia ai visat, noaptea de mai vrăjită de cîntecul privighetorii" etc. (p. 72).

O tendinţă asemănătoare se manifestă uneori şi în felul cum se explică influenţa estetică a vieţii sociale. În unele locuri, autorii (p. 13) abordează problema corect, deşi nu stăruie destul asupra aspectelor esenţiale. În alte locuri apar însă formulări incomplete. Referindu-se astfel (p. 66) la „frumosul vieţii sociale", autorii detaliază noţiunea în felul următor : „viaţa tumultoasă şi diversă a marilor oraşe, o sărbătoare cîmpenească, un disputat meci de fotbal, un mare magazin universal, o festivitate şcolară etc.". Enumerări asemănătoare găsim la p. 72, 105, 106, 144. Aceasta e o înţelegere cu totul limitată a vieţii sociale. Particularitatea fundamentală a vieţii noastre sociale constă în caracterul ei esenţialmente socialist : este viaţa unui popor eliberat de exploatare, care îşi făureşte în mod conştient, sub conducerea Partidului Muncitoresc Romîn, o existenţă luminoasă şi fericită. De aici decurg o serie de alte particularităţi specific socialiste ale vieţii noastre sociale ca spiritul colectivist, eroismul, atitudinea înaintată faţă de muncă, devotamentul în lupta pentru desăvîrşirea socialismului etc. Tocmai acest specific socialist se cere subliniat cu precădere, pentru a da categoriei „viaţa socială" un înţeles cît mai corespunzător realităţii.

O altă obiecţie se referă la diferitele aprecieri privind creaţia artistică. Voind să ilustreze literatura realist-socialistă, autorii evocă romanul lui Babaevski *Cavalerul stelei de aur*. Caracterizarea cărţii e următoarea : „*Cavalerul stelei de aur* al lui Babaevski ne învaţă cum se organizează o gospodărie colectivă" (p. 64). Aceasta reflectă o înţelegere greşită a rolului educativ al literaturii ! Aprecierile şi caracterizările folosite într-o carte care-şi propune să vină în ajutorul educatorilor trebuie să fie făcute cu cea mai mare grijă. Tocmai de aceea provoacă nedumerire caracterizarea lui Beethoven ca un compozitor care amăgeşte auditorul (p. 74), a romanului *Alitet pleacă în munţi* ca aparţinînd genului ştiinţifico-fantastic (p. 112), a artelor plastice ca avînd un „caracter intuitiv" (p. 124), a filmelor lui Gopo ca fiind deosebit de savuroase pentru copii preşcolari (3—7 ani, p. 137) etc.

Unele dintre deficienţele semnalate au fost cu siguranţă sesizate şi de editură. Numai astfel se poate explica de ce în

prefaţă se afirmă că unele probleme prezentate de autori sînt discutabile şi sînt „poate, depăşite de stadiul actual al dezvoltării pedagogiei". Afirmaţia provoacă o consternare firească: dată fiind actualitatea temei, dată fiind munca depusă de autori şi înrîurirea practică pe care lucrarea urma să o exercite, ce anume justificări are editura pentru tipărirea unei lucrări despre care admite din capul locului că ar putea fi depăşită? Ar fi fost mult mai firesc ca, bazîndu-se pe ceea ce este meritoriu în lucrare, editura să mai muncească cu autorii, să atragă eventual şi specialişti din alte domenii decît din pedagogie-psihologie — esteticieni, critici de artă — şi să prezinte publicului o carte care să nu fie precedată de asemenea rezerve grave, ci să contribuie cît mai eficient la mersul înainte al pedagogiei şi esteticii.

Pavel Cîmpeanu

Situaţia clasei muncitoare din ţările capitaliste şi apologeţii imperialismului[1]

Procesul de transformare a economiei politice burgheze din faza ei clasică, atunci cînd îşi încadra rezultatele încă în sfera ştiinţei, în cea vulgară, cînd apologetica a devenit funcţia ei de bază, a început o dată cu pătrunderea pe terenul acesta, aparent desprins de cele materiale, a ceea ce Marx numise „furia interesului particular". În *Teorii asupra plusvalorii*, Marx a urmărit istoria acestui proces, făcîndu-i un aspru şi profund rechizitoriu. Întemeietorul socialismului ştiinţific a demonstrat că, pe măsură ce dominaţia capitalului se accentua, economiştii plătiţi ai burgheziei sau, cum i-a numit el, „sicofanţii slugarnici ai economiei politice" au dezlănţuit acţiunea de proslăvire a capitalismului, de afirmare a valorilor lui „raţionale", de decretare a lumii capitaliste drept „cea mai bună dintre lumi", vizînd prin aceasta imuabilitatea unor rînduieli pe care le reprezentau şi le apărau cu înverşunare. Aceştia sînt „întocmitorii de compendii şi compilatorii cu aere de mentori"[2] care-şi puneau conştient lucrările în slujba unor înguste interese de clasă.

Pe măsura evoluţiei capitalismului în faza sa monopolistă şi apoi imperialistă, a crescut şi necesitatea sporirii efortului de a „dovedi" teoretic trăinicia, caracterul „ideal" al unei societăţi împotriva căreia se ridica imensa majoritate a celor exploataţi. Ca şi pe vremea lui Marx, racilele sistemului capitalist sînt poleite ori negate, iar alteori prezentate drept fenomene de conjunctură, care nu ar dezvălui vicii de sistem. În noile condiţii sociale, în perioada celei de-a doua şi a celei de-a treia etape a crizei generale a capitalismului, în condiţiile afirmării tot mai puternice a forţei fără precedent a sistemului mondial socialist, apologeţii capitalismului înalţă osanale „binefacerilor" regimului capitalist, voind să înşele şi să îndrepte pe căi neeficiente, nu fără ajutorul reformismului, lupta maselor muncitoare pentru eliberarea de sub jugul relaţiilor economice capitaliste. Cartea lui L. Stroja şi-a propus tocmai să ofere un tablou cuprinzător al acestor străduinţi interesate, să surprindă aspecte caracteristice pentru economia politică burgheză contemporană. Preocuparea e mai veche la autor. În *Apologie şi realităţi*, din 1956, obiectivul era acelaşi, realizîndu-se o confruntare demascatoare între realitatea rînduielilor capitaliste şi teoriile apologetice care se străduie s-o înfrumuseţeze.

Lucrarea apărută anul acesta la Editura politică, de fapt, continuă cercetarea din 1956, dar pe un plan mai sistematic. Din varietatea problemelor privind realitatea capita-

[1] L. Stroja, *Situaţia clasei muncitoare din ţările capitaliste şi apologeţii imperialismului*, Bucureşti, Edit. politică, 1962.

[2] K. Marx, *Teorii asupra plusvalorii*, Bucureşti, Edit. politică, 1959, partea I, p. 115.

lismului contemporan, L. Stroja se opreşte, anunţă şi titlul, asupra situaţiei clasei muncitoare în ţările capitaliste, demonstrînd falsitatea apologeticii imperialismului. Problema prezintă un interes central, pentru că, într-adevăr, ceea ce e specific tuturor „revoluţiilor" şi „descoperirilor" recente în economia politică burgheză e strădania de a demonstra că tezele marxiste despre pauperizarea relativă şi absolută a clasei muncitoare în condiţiile capitalismului sînt de mult depăşite şi practic „infirmate" de practica social-economică. Aceste teorii neştiinţifice — venite fie direct din tabăra ideologilor declaraţi burghezi, fie din cea reformistă sau revizionistă — se folosesc diversionist de unele aparenţe legate de capitalismul monopolist, şi în special de capitalismul monopolist de stat, prezentînd relaţiile de producţie din acest stadiu al orînduirii burgheze drept „postcapitaliste", ba chiar că legea acumulării capitaliste s-ar fi transformat radical în acumulare în interesul maselor largi, fenomenul socializării producţiei în capitalism fiind şi el prezentat drept o dovadă şi un mijloc de abolire a înseşi relaţiilor de producţie capitaliste. În acest fel, procedîndu-se la interpretarea denaturată a fenomenelor cu adevărat definitorii pentru capitalismul contemporan, se încearcă răspîndirea convingerii că ordinea capitalistă şi-a schimbat esenţa, suferind asemenea modificări structurale, încît avem de-a face pur şi simplu cu o nouă societate, căreia îi sînt proprii noi „legi" de producţie şi, mai ales, de repartiţie. Pe acest fundal, cu migală pregătit, au apărut şi apar mereu diverse teorii, potrivit cărora statul burghez, instrumentul clasei dominante pentru oprimarea celor mulţi, ar fi devenit „statul bunăstării generale", adevărat apărător al intereselor clasei muncitoare. Cuceririle muncitorimii, obţinute prin lupte grele şi îndelungate, sînt prezentate drept rezultate ale „grijii sociale" a monopolurilor şi a statului, militarizarea economiei tuturor ţărilor capitaliste fiind decretată nu drept un mijloc de îmbogăţire a deţinătorilor de mari capitaluri, ci drept un izvor de venituri pentru muncitori.

Tocmai aceste născociri apologetice sînt demascate în cartea lui L. Stroja. Examenul e foarte atent, autorul dovedind o documentare, am spune, la zi. Autorul s-a ocupat, pare-se, multă vreme de problema pe care o dezbate, cercetînd cu amănunţime literatura economică burgheză. Sînt analizate în paginile cărţii, deopotrivă, teorii ale economiştilor americani, englezi, vest-germani, francezi, belgieni, italieni etc., demonstrîndu-se esenţa şi funcţia lor comună. Modalitatea tratării materialului, a expunerii problemei e făcută după o ordine logică. Propunîndu-şi să demonstreze deplina valabilitate actuală a tezelor marxist-leniniste despre situaţia clasei muncitoare în capitalism, autorul a apelat la izvoarele clasice pentru ştiinţa economică a proletariatului. Tezele lui Marx cu privire la legea acumulării capitaliste, dar mai ales cu privire la pauperizarea relativă şi absolută a proletariatului, sînt pe larg folosite, ele alcătuind de fapt cadrul de organizare al expunerii. Se ia aproape teză cu teză şi i se demonstrează valabilitatea, fiecare dintre ele constituind obiectul, evident, fără a cădea în didacticism, al unui capitol din carte. Cele două principale părţi ale volumului se şi intitulează semnificativ *Înrăutăţirea relativă a situaţiei proletariatului* şi, respectiv *Înrăutăţirea absolută a situaţiei proletariatului*. Confruntarea e dublă. Nu numai a tezei marxiste cu realitatea economică actuală a capitalismului, dar, de pe acest fundament, şi cu teoriile apologeţilor, dezvăluindu-se conţinutul lor fals, diversionist.

Dezbătînd chestiunea înrăutăţirii relative a situaţiei proletariatului, L. Stroja se opreşte pe larg asupra modalităţii distribuirii venitului naţional în etapa actuală a capitalismului. Ceea ce se încearcă în tabăra economiştilor burgheziei este demonstrarea ideii că proletariatul beneficiază acum de o mai mare parte din totalitatea venitului naţional. Evident că o asemenea aserţiune nu poate fi strecurată decît prin fraudă, sau, cum spune autorul, prin „trucaj statistic". Se demon-

strează, de pildă, că între salariu şi profit n-ar exista raporturi de determinare. Altfel spus, că profitul poate să crească fără a determina o diminuare proporţională a salariilor (punctul de vedere al profesorului american Mccord Wrigt)[1]. Alteori, prin fals statistic, se măreşte partea alocată salariilor din venitul naţional, pretinzîndu-se că situaţia muncitorilor e înfloritoare. Aceasta se realizează însă prin includerea în capitolul „salarii" a uriaşelor retribuţii de care beneficiază membrii consiliilor de administraţie ale diverselor societăţi. E firesc astfel ca veniturile obţinute „prin muncă" să crească în greutate şi să se poată conclude că partea cea mai mare a venitului naţional ia drumul salariilor, acumularea ocupînd în această balanţă un loc extrem de mic. Uneori, în ciuda tendinţei spre fals şi mistificare, însăşi statistica burgheză infirmă unele puncte de vedere teoretice. Un tabel reprodus în carte (p. 51), prezentînd date asupra dinamicii consumului din produsul naţional brut pe deceniul 1950—1959 a cîtorva importante ţări capitaliste, dovedeşte că partea afectată consumului a descrescut sensibil. Aceasta deşi la capitolul *consum au fost calculate global* şi sumele afectate consumului proletariatului şi cele pentru burghezie. În acelaşi scop se agită şi teoria înlocuirii „vechilor" metode de calcul în distribuirea venitului naţional, adică renunţarea la criteriul funcţional în care sînt evidenţiate părţile participante şi apare clar „partea muncii", cu o metodă nouă şi adecvată, care, să ţină seama numai de „aspectul volumului" (p. 71—72). În acest fel, printr-o asemenea abordare a problemei dispare diferenţierea socială şi de clasă şi mai ales marcarea, pe această cale, a uriaşei prăpăstii, sub raportul participării la distribuirea venitului naţional, dintre proletariat şi burghezie. Semnificativ în această direcţie e însă faptul că, sub presiunea evidenţei, unii economişti au fost nevoiţi să recunoască menţinerea inegalităţii veniturilor. În carte se citează punctul de vedere al profesorului Galbraith de la Universitatea Haward din S.U.A., potrivit căruia inegalitatea, deşi se menţine, a încetat de a mai prezenta importanţă economică, deoarece, pretinde el, antagonismul social legat de inegalitate ar fi fost de mult lichidat, ca urmare a creşterii producţiei care ar determina necontenita sporire a veniturilor muncitorilor. Se ignorează însă, bineînţeles, faptul că sporirea producţiei înseamnă în primul rînd creşterea plusvalorii, deci adîncirea inegalităţii, care îşi păstrează nealterată semnificaţia ei economică (p. 74—76). Pe aceeaşi linie, stăruie autorul, se înscrie şi efortul economiştilor burghezi de a-şi convinge cititorii că beneficiarii creşterii productivităţii muncii obţinute prin intensificarea exploatării proletariatului sînt în primul rînd muncitorii. Se încearcă astfel acreditarea tezei după care creşterea productivităţii muncii ar determina, după unii, în mod automat creşterea ritmică a salariilor, iar după alţii tendinţa salariilor de a depăşi procentual creşterea productivităţii muncii, fapt care ar trebui stăvilit, deoarece implică grave pericole pentru procesul de producţie. L. Stroja dovedeşte convingător neadevărul acestor apologetice puncte de vedere: „Dacă salariile ar creşte în capitalism în acelaşi ritm cu productivitatea muncii, singura metodă de intensificare a exploatării clasei muncitoare şi de sporire a acumulării capitaliste ar rămîne plusvaloarea absolută. Dar posibilităţile de prelungire a zilei de muncă sînt limitate, mai ales în condiţiile tehnicii moderne... Cealaltă formă de prelungire a timpului de muncă — intensificarea muncii peste gradul normal social de intensitate... — se loveşte totuşi de o limită mai îngustă decît creşterea productivităţii muncii, şi anume de bariera capacităţii fizice a omului. Rezultă că procentul de mărire a profiturilor capitaliştilor se obţine nu numai sub forma plusvalorii absolute, ci şi sub forma plusvalorii relative" (p. 99). Date statistice culese din publicaţii şi lucrări ale economiştilor burghezi, selectate şi comentate, arată limpede cititorului că adevăraţii beneficiari ai distribuirii şi redistribuirii

[1] Vezi în volum p. 48. În continuare, trimiterile se vor face în text.

venitului național sînt monopolurile, determinînd accentuarea pauperizării relative a clasei muncitoare.

Cea mai mare parte a cărții (aproape trei sute de pagini) e închinată însă, pe bună dreptate, analizei procesului de înrăutățire absolută a situației clasei muncitoare. Aici e dezbătută sub toate raporturile problema nivelului de trai al clasei muncitoare. Cum se știe, pe acest teren apologetica imperialistă depune mari străduințe, încercînd să strecoare teza creșterii nivelului de trai al clasei muncitoare în capitalismul contemporan. Unindu-și eforturile, economiștii fățiși ai burgheziei și renegații marxiști transfugi în tabăra apărătorilor marelui capital urmăresc un dublu scop: pe de o parte, înșelarea clasei muncitoare, iar pe de altă parte, demonstrarea „perimării", a „inactualității" tezelor marxiste cu privire la pauperizare. Evident că și pentru atingerea acestui obiectiv se apelează la fals și răstălmăcire. Teza lui Marx despre pauperizarea absolută a proletariatului e prezentată drept o lege care ar fi stabilit că în capitalism volumul mijloacelor de subzistență primite de muncitor în schimbul forței de muncă vîndute ar trebui să scadă necontenit. Prezentate lucrurile în acest fel, e ușor de dovedit că Marx nu a avut dreptate. În realitate, Marx și Engels s-au ridicat împotriva unor asemenea puncte de vedere neștiințifice și vulgarizatoare. Ceea ce interesează în cazul de față nu e volumul mijloacelor de subzistență consumate, care nu poate fi identificat cu nivelul de trai. Se știe că acesta este rezultatul complex al *modului și al condițiilor în care se desfășoară vînzarea și utilizarea forței de muncă*. Faptul scăderii nivelului de trai al clasei muncitoare, subliniază autorul, nu poate fi determinat numai prin aprecierea volumului mijloacelor de subzistență, ci, deopotrivă, prin mărirea cantității de forță de muncă cedate în schimbul salariului (intensificarea muncii, prelungirea zilei de muncă), prin înrăutățirea condițiilor de vînzare a forței de muncă (șomaj, crize economice, militarizare, războaie), prin exploatarea milioanelor de oameni din țările coloniale, dependente sau slab dezvoltate. Or, acești factori care împreună, stabilise Marx, determină pauperizarea absolută a proletariatului trebuie luați în studiu atunci cînd se pornește la analiza nivelului de trai al clasei muncitoare, pentru a se determina dacă acesta manifestă tendință de creștere sau de scădere. Și nu întîmplător tocmai acești factori sînt neglijați în calculele economiștilor burghezi sau reformiști. Lucrările lui Schumpeter și Browder, citate în volumul lui L. Stroja (p. 144—147), sînt edificatoare. Autorul supune dezbaterii toți acești factori cu intenția de a demonstra inconsistența teoriilor burgheze, de a dovedi înrăutățirea absolută a situației clasei muncitoare, a nivelului ei de trai. Teoriile cu largă răspîndire în occident despre determinarea salariului, pe baza cărora se încearcă strecurarea convingerii că muncitorul primește o cantitate mărită de mijloace de subzistență, sînt trecute în revistă și demascate în ceea ce au mistificator. De exemplu, teoria prin care valoarea forței de muncă este tratată anistoric, ca o mărime constantă și nu variabilă, neținîndu-se seama de faptul că aceasta e, după definiția lui Engels, istoricește determinată de condițiile specifice fiecărei țări și perioade, duce în mod diversionist la concluzia că salariile muncitorilor au crescut, mijloacele de subzistență necesare recuperării forței de muncă cheltuită fiind în creștere.

Autorul dovedește, printr-o diferențiată considerare a grupurilor de factori care hotărăsc direcția variațiilor valorii forței de muncă, că, în realitate, dezvoltarea capitalismului aduce cu sine reducerea valorii forței de muncă, determinată, alături de alți factori, mai ales de creșterea productivității muncii (p. 167—185). Se stăruie apoi asupra decalajului enorm dintre prețurile de monopol și nivelul salariilor, ceea ce ne documentează suficient asupra procesului continuu de scădere a salariului real. Un capitol special e închinat problemei intensificării muncii în capitalismul contemporan, scoțîndu-se în evidență faptul că, pe măsura perfecționării procesului de producție capitalist, a evoluției sale, crește proporțional și cantitatea de forță de muncă cedată de

muncitor. Aceasta implică în mod necesar mărirea corespunzătoare a mijloacelor de subzistenţă necesare nu numai recuperării forţei de muncă consumate, dar şi reproducerii ei. Dar, de fapt, de un asemenea echilibru necesar în balanţa „forţă de muncă cedată — mijloace de subzistenţă primite" nu poate fi vorba în capitalismul postbelic. Intensificarea muncii, arată pe larg autorul, e realizată prin variate căi, nu numai prin muncă excesivă — fapt care pledează prin el însuşi împotriva teoriei considerării productivităţii muncii drept un rezultat exclusiv al „capacităţii administrative" şi nu al efortului muscular şi nervos al muncitorului — dar şi prin menţinerea timpului de muncă (capitaliştii luptînd din răsputeri împotriva revendicărilor clasei muncitoare cu privire la reducerea timpului de muncă), prin zorirea muncitorilor, folosind ca imbold aşazisele salarii „stimulative" etc.

În lucrările din trecut şi mai ales de azi ale economiştilor şi sociologilor burgheziei care prezintă societatea capitalistă drept o ordine a bunăstării generale, negînd realitatea pauperizării absolute a clasei muncitoare, se vorbeşte mereu despre un nivel de trai ridicat al celor ocupaţi în producţie. Ei „uită" mereu să vorbească, sau trec repede peste acest „detaliu", despre milioanele de şomeri al căror nivel de trai e departe de a fi ridicat. Iar dezvoltarea tehnicii cu raţionalizarea capitalistă a producţiei implicată în chip necesar aduce necontenit şomajul, scăderea calificării, reducerea salariului. În volumul recenzat, aceste probleme sînt tratate analitic, demonstrînd cu claritate modul cum influenţează ele în procesul de pauperizare absolută. Dacă la aceasta adăugăm capitolele care se ocupă de consecinţele militarizării asupra nivelului de trai al maselor muncitoare şi de starea social-economică a oamenilor muncii din ţările coloniale şi dependente, căpătăm imaginea modului cum a izbutit autorul să elucideze complexa problemă a pauperizării absolute a clasei muncitoare. În sfîrşit, partea a IV-a a volumului dezbate problema „luptei clasei muncitoare împotriva capitalismului, pentru socialism". Autorul combate teoriile apologetice şi reformiste despre aşa-zisa atenuare a conflictelor de clasă în capitalismul contemporan şi, de această dată, confruntîndu-le cu realitatea.

Tezele *Cu privire la „integrarea" imperialistă în Europa occidentală (piaţa comună)* elaborate anul acesta de Institutul de economie mondială şi relaţii internaţionale al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S., analiza profundă a esenţei „integrării" vest-europene şi a influenţei exercitate de piaţa comună asupra raportului forţelor de clasă şi politice evidenţiază procesul de continuă scădere a nivelului de trai al celor ce muncesc. Natura capitalismului monopolist contemporan nu s-a schimbat, iar în acest „imperiu al monopolurilor gigantice, care exploatează milioane şi milioane de oameni ai muncii", progresele obţinute în domeniul socializării muncii şi în dezvoltarea producţiei sînt uzurpate de marile monopoluri. Simptomatic, subliniază tezele, e faptul că monopolurile nu au admis reducerea generală a preţurilor, care putea urma reducerii taxelor vamale. Dimpotrivă, politica practicată a determinat o nouă creştere a scumpetei şi urcarea corespunzătoare a profiturilor. Tezele precizează că veniturile nete ale unui număr de 35 de trusturi din aceste ţări au crescut de 2,7 ori în perioada 1957—1961. Ofensiva pentru reducerea salariului real al claselor muncitoare e dusă pe un front larg, monopolurile voind pe această cale să obţină poziţii mai avantajoase în sistemul pieţei comune. În acelaşi scop se aplică măsuri tot mai eficiente pentru intensificarea muncii salariaţilor. Dar, ca de obicei, beneficiarii creşterii productivităţii muncii nu sînt muncitorii, ci monopoliştii. După cum subliniază tezele, „decalajul dintre creşterea productivităţii muncii şi salarii devine tot mai mare. De aici cîştigă monopolurile şi pierde clasa muncitoare". Tratatul de la Roma, care reglementează activitatea pieţei comune, prevede chiar „egalizarea" salariilor şi a condiţiilor de muncă pe teritoriul pieţei comune. Pentru realizarea acestei prevederi, monopolurile încearcă să „egalizeze" salariile, alocaţiile sociale, „înghe-ţîndu-le" la un nivel cît mai scăzut. (Pilduitor este în acest sens planul din 1960 al fostului

guvern belgian Eyskens, aşa-zisa lege unică.) Lupta grevistă a oamenilor muncii împiedică realizarea planurilor marilor monopoluri privind reducerea salariului real[1]. Faptele puse în lumină de documentul la care ne-am referit verifică încă o dată acuitatea procesului de înrăutăţire absolută a situaţiei clasei muncitoare din ţările capitaliste, dovedind falsitatea teoriilor despre „umanizarea" relaţiilor de producţie capitaliste.

Autorul întreprinde o cuprinzătoare incursiune în literatura economică *burgheză* şi *reformistă*. Socotim util să ne oprim asupra cîtorva dintre aceste teorii, pentru interesul sociologic şi filozofic pe care-l prezintă. Simptomatic pentru acest fel de literatură la modă în ţările capitaliste ni se pare teoria aşa-zisei „umanizări" a capitalismului postbelic. Pentru a se masca esenţa antiumană a capitalismului, cu ritmica sălbatică a muncii, cu intensificarea excesivă a procesului de producţie, cu transformarea umilitoare a omului într-o anexă a maşinii, au apărut diverse teorii care încearcă să convingă masele că „umanitarismul" capitalistului nu trece prin registrul de profit şi pierdere. Unii resping formal taylorismul, declarînd că acum capitalismul are în centrul atenţiei demnitatea umană a muncitorului, personalitatea sa, universul său sufletesc şi spiritual. A apărut şi o disciplină „ştiinţifică" nouă, aşa-numita „ergonomie", care are ca obiect de studiu posibilităţile şi limitele fizice şi intelectuale ale omului în producţie, în raport cu uneltele de muncă, cu metodele de producţie, cu mediul în care se munceşte. Aceasta, desigur, ca un rezultat al „grijii" capitaliştilor pentru condiţiile de existenţă ale celor ocupaţi în procesul de producţie. De fapt, această nouă „disciplină" este străină de orice scopuri umanitare. Ea are menirea de a „determina" limita capacităţii omului de a presta muncă, altfel spus limita puterii de rezistenţă a muncitorului în condiţiile actuale din industria capitalistă, în aşa fel încît capitalistul s-o poată folosi integral. Caracteristic pentru „umanismul" ergonomiei este faptul că în efortul de autodefinire se prezintă drept „*o aplicare a ştiinţei rezistenţei materialelor la om*". Aceasta îi dezvăluie fondul antiştiinţific, profund reacţionar, antimuncitoresc, ca expresie a interesului capitaliştilor pentru intensificarea necontenită a muncii celor pe care-i exploatează. În aceeaşi sferă „teoretică" trebuie încadrată şi mult trîmbiţata doctrină a „relaţiilor umane" care ar domni în întreprinderile capitaliste. Întreprinderea capitalistă apare în această doctrină drept o „comunitate umană" în care domnesc „relaţii umane" între „factorii producţiei", asigurîndu-se în întregime „respectul pentru demnitatea personală". Unii dintre teoreticienii acestei doctrine socot că specific acestui „nou tip de relaţii umane" este formarea unor grupuri sociale care se substituie diferenţierii de clasă, azi „perimată". În fond, subliniază L. Stroja, întreagă această doctrină, al cărui conţinut nociv a făcut obiectul unui schimb de păreri între diverşi economişti marxişti, organizat de revista „Probleme ale păcii şi socialismului", urmăreşte multiple scopuri reacţionare, vădit antimuncitoreşti. În acest schimb de păreri în jurul problemei „Ce schimbări se produc în structura clasei muncitoare?", s-au cristalizat puncte de vedere lămuritoare în această chestiune. Chiar în primul comentariu al redacţiei pe marginea primelor intervenţii în discuţie, se subliniau scopurile urmărite de ideologii burgheziei prin teoria dizolvării clasei muncitoare şi a burgheziei în „clasa de mijloc care creşte într-una". Revista arată greutatea obiectivă a acestor teoreticieni de a demonstra „înghiţirea" clasei muncitoare de către clasele cu adevărat de mijloc (mica burghezie orăşenească, ţărănimea). De aceea se foloseşte aşa-numita „nouă clasă de mijloc" (liber-profesioniştii, inginerii, tehnicienii, medicii, directorii şi membrii consiliilor de supraveghere ale companiilor, funcţionarii, muncitorii cu o înaltă calificare etc.). Încurcînd interesat noţiunea de clase sociale, ideologii burghezi speculează complexitatea reală a capitalismului din secolul al XX-lea, în special instabilitatea şi schimbarea continuă a graniţelor care despart detaşamentele inferioare şi

[1] „Lupta de clasă", 1962, nr. 9, p. 102—103.

superioare ale claselor de mijloc şi ale păturilor intermediare de proletariat şi burghezie. Pe baza indicaţiilor clasicilor ideologiei marxiste, participanţii la discuţie şi comentariul redacţiei au delimitat graniţele reale dintre o pătură socială şi alta, dintre clasele sociale. Menţionîndu-se precizările lui Marx cu privire la caracteristicile clasei muncitoare, comentariul revistei arată că anumite pături inferioare ale funcţionarilor se încadrează în rîndurile clasei muncitoare, sînt supuşi şi ei procesului de exploatare şi proletarizare, fiind în fond în situaţia unor semiproletari. Acelaşi lucru despre învăţători, medici. Aceasta nu înseamnă că putem include în aceeaşi sferă socială, integrînd clasei muncitoare pe funcţionarii superiori, care sînt funcţionari numai în rapoartele şi statisticile burgheze, dar, prin condiţia şi poziţia lor, sînt reprezentanţi ai burgheziei monopoliste, egali în drepturi cu capitaliştii. Revista şi participanţii la discuţie demască prin fapte diversiunea despre ştergerea deosebirilor dintre clase, demonstrînd accentuarea polarizării sociale, a delimitărilor de clasă riguroase, în ciuda complexităţii obiective a acestui proces în zilele noastre[1]. Prin asemenea diversiuni, ideologii burgheziei încearcă astfel convingerea „raţională" a muncitorului asupra necesităţii intensificării eforturilor sale, învingerea a ceea ce se numeşte în literatura economică burgheză „limita psihologică a productivităţii muncii" : prin noul tip de „relaţii umane" se caută „edificarea" muncitorului asupra „obiectivelor întreprinderii" în care este chipurile, „respectat" şi tratat la „egalitate" de patron şi administraţie. În acelaşi timp, această doctrină ţinteşte deschis spre subminarea conştiinţei de clasă a muncitorimii, spre tocirea spiritului de luptă şi organizare, îmbiind la fraternizare cu patronul capitalist. Caracterul antiumanist al acestei doctrine e la fel de evident, pe cît de clar e caracterul mistificator al unei teorii care se străduieşte să confere trăsături umaniste unei alcătuiri sociale prin însăşi esenţa ei antiumană. Autorul are dreptate cînd scrie că „doctrina relaţiilor umane este un fel de încununare a teoriilor răzlеţe despre pretinsa umanizare a capitalismului" (p. 322).

Interes deosebit pentru cercetătorii problemelor de filozofie şi sociologie prezintă în carte relevarea atacului înverşunat împotriva marxismului, desfăşurat cu stăruinţă de slujitorii burgheziei pe tărîmul ideologiei. Indirect, acest fenomen demonstrează forţa ideologiei proletariatului, a ştiinţei sale economice, atracţia exercitată asupra maselor muncitoare, chiar şi asupra celor vremelnic şi parţial încătuşate spiritual de burghezie. Sesizînd acest pericol, burghezia încearcă să-l anihileze sau măcar să-l neutralizeze. L. Stroja şi-a structurat în aşa fel volumul, încît această problemă de maximă importanţă a luptei împotriva ideologiei imperialismului străbate întreaga lucrare, asigurînd unitate materialului numai aparent disparat. Pentru că, într-adevăr, dincolo de învelişul exterior, formal distinct, toate doctrinele, teoriile, disciplinele, acele zgomotos proclamate „revoluţii" în economia politică, au ca element comun aceeaşi înverşunare oarbă împotriva marxismului. Teoria „renunţării la consum" şi teoria participanţilor, aceea a „minorităţii clasei muncitoare în raport cu celelalte clase" şi teoria „revoluţiei în venituri", aceea a „primatului creşterii venitului naţional în capitalism asupra distribuirii lui" şi a „productivităţii marginale", teoria grupurilor şi a „democraţiei industriale", ergonomia, keynsismul şi multe altele, pe care le aflăm expuse combativ în lucrare, se înscriu toate pe linia ofensivei antimarxiste desfăşurate în prezent de ideologii burgheziei laolaltă cu reformiştii. Sub acest raport, valoarea, utilitatea şi interesul volumului sînt deosebite. Am spune că această lucrare umple prin conţinutul ei o lacună sensibilă în literatura noastră economică-sociologică, oferind un tablou destul de bogat al profilului economiei politice burgheze contemporane. Combativitatea susţinută, implicată în chip necesar prin chiar obiectul studiului, sporeşte valoarea cărţii, iar analiza marxistă şi apelul informat la datele statistice, altfel spus la fenomenul

[1] „Probleme ale păcii şi socialismului", 1960, nr. 5 (21), p. 40—60.

social-economic burghez, îi asigură calitatea ştiinţifică.

S-ar putea reproşa uneori numai inegalitatea analitică. Ţinînd să ofere cît mai mult material, să probeze falsitatea a cît mai multe teorii apologetice, autorul trece uneori prea repede peste unele dintre ele, chiar dacă importanţa lor în ierarhia acestui tablou pestriţ e mai însemnată. Am fi dorit, de pildă, ca asupra ergonomiei să fi zăbovit mai mult, ca şi asupra teoriei „bunăstării generale". Ar fi fost util, după părerea noastră, ca unui teoretician ca Schumpeter, care se vrea nu numai sociolog şi economist, ci şi un veritabil istoric al gîndirii economice marxiste şi burgheze, să i se fi dedicat un spaţiu ceva mai larg, realizîndu-se, ca să spunem aşa, o imagine globală, sintetică asupra operei sale de reformist şi renegat trecut în solda burgheziei. Aşa cum e prezentat în volum, în diverse capitole şi subcapitole, imaginea se fărămiţează. Nu uităm însă că L. Stroja a urmărit o problemă, selecţionîndu-şi anume materialul cules în cadrele ei logic determinate, că nu a scris pur şi simplu o carte despre aspectul economiei politice burgheze contemporane, ci despre felul cum încearcă ea să nege valabilitatea tezelor marxiste despre pauperizare şi să înfrumuseţeze faţa hidă a societăţii capitaliste. Din această cauză a selectat din multitudinea materialului ceea ce se încadra într-o temă sau alta, citeodată, e drept, fără gradaţie şi ierarhie.

Scris foarte alert, aproape publicistic, cu evidente resurse polemice (fără a cădea niciunde în pamflet), cu ţinută ştiinţifică adecvată temei, informat şi combativ, volumul lui L. Stroja este o contribuţie utilă şi valoroasă la dezbaterea unei probleme de o stringentă actualitate.

Z. Ornea

NOTE DE LECTURĂ

Cu privire la raportul dintre logic și istoric[1]

Analiza unității dialectice a categoriilor logicului și istoricului prezintă unele aspecte specifice, care fac ca abordarea ei să aibă un interes deosebit; spre deosebire de alte cupluri categoriale, ca necesitate-întîmplare, esență-fenomen (categorii care reflectă onticul) sau senzorial-rațional (categorii gnoseologice), unitatea logicului și a istoricului prezintă, după poziția justă a autorului, trei aspecte principale, datorate faptului că aceste categorii sînt deopotrivă ontologice, gnoseologice și logice. De aceea, potrivit pluralității planurilor unde este prezentă unitatea acestor categorii, autorul procedează just cînd dezbate următoarele probleme: a) legătura istoricului și a logicului (= legicului) obiectiv; b) raportul dintre istoricul obiectiv și reflectarea sa logică; c) interdependența istoricului și logicului în cunoaștere.

Unitatea istoricului și a logicului (= legicului) în realitatea obiectivă se realizează, după părerea autorului, prin dialectica categoriilor esență-fenomen, necesitate-întîmplare, general-individual. Dacă esența, necesitatea și generalul sînt corespondentele obiective ale logicului, fenomenul, întîmplătorul și individualul sînt „purtători" ai logicului, care este inerent în *istoric*, constituind legitatea obiectivă a acestuia din urmă.

Analizînd problema *reflectării* istoricului obiectiv, care cuprinde și logicul (= legicul) obiectiv, Gy. Tamaș subliniază în mod just caracterul primordial al istoricului față de reflectarea logică a istoricului obiectiv și critică în mod convingător, de pe pozițiile materialismului dialectic, conceperea panlogistă a raportului dintre logic și istoric de către Hegel, pentru care logicul este determinant, primordial, și chiar mai mult, demiurg al istoricului. Autorul observă în această privință că „logicul este mai adînc decît istoricul, pentru că reflectă acele legături interne care determină dezvoltarea istorică. Logicul poate fi surprins numai dacă pătrundem dincolo de suprafața procesului istoric dat. La rîndul său însă, istoricul este mai bogat decît logicul, pentru că cuprinde *și* împrejurări neesențiale, *întîmplătoare*" (p. 740). De aici urmează necesitatea sintezei *metodelor* istorice și logice în abordarea cercetării oricărui obiect.

Prin discutarea raportului istoric-logic în cadrul cunoașterii, Gy. Tamaș pune, cum e și firesc, problema dezvoltării formelor și legilor cunoașterii logice. Cu această ocazie este criticat apriorismul și antiistorismul acelor reprezentanți ai logicii formale care transformă logica formală într-o logică metafizică. „Formele anumite ale gîndirii sînt puncte nodale ale dezvoltării gîndirii, rezultatul salturilor în conștiință, care iau naștere pe baza lărgirii conținutului gîndirii. Formele gîndirii sînt verigi, momente ale acestei dezvoltări" (p. 746). Deci „cercetarea dezvoltării formelor gîndirii este o problemă centrală a logicii dialectice" (p. 746). *Caracterul descriptiv și*

[1] *A logikai és történeti viszonyárol*, în „Magyar filozófiai szemle", 1961, nr. 5.

coordonator al logicii formale rezidă și în lipsa conceperii formelor gîndirii pe baza unității dialectice a logicului și istoricului.

În studiul lui Tamaș György găsim o analiză temeinică a categoriilor logicului și istoricului. Studiul nu este lipsit de asociații neobișnuite și de valorificarea referirilor clasicilor marxism-leninismului și a clasicilor istoriei filozofiei universale în problema cercetată. Totuși, am putea reproșa autorului analiza prea „categorială", abstractă a problemei; constatăm cu regret că în studiu nu se discută felul de desfășurare a unității dialectice a logicului și istoricului în cazul științelor particulare și nici felul de aplicare în politica partidelor comuniste și muncitorești a învățăturii marxist-leniniste cu privire la această problmă.

Nu găsim în studiu nici răspunsul la problema: de ce logicul și istoricul formează un cuplu categorial? Esență-fenomen, necesitate-întîmplare, general-individual etc. sînt categorii contrare, dar de ce și logicul și istoricul sînt categorii *contrare*? Pentru că logicul conține tot ce e comun în categoriile esenței, necesității și generalului, iar în conținutul categorial al istoricului ar intra trăsături ale categoriilor fenomen, întîmplare, individual? Nu primim un răspuns bine conturat la aceste probleme, ceea ce face ca valoarea studiului să fie umbrită.

G.Ö.

Despre unele probleme filozofice ale cibernetici

Sub acest titlu, Benedikt Szvetlana publică un articol[1] în care ridică, în primul rînd, problema locului și rolului ciberneticii în ansamblul disciplinelor științifice. Pentru aceasta, autoarea trece în revistă cîteva definiții ale ciberneticii. Întemeietorul disciplinei, Norbert Wiener, definește cibernetica drept știința comunicării, a comenzii și a reglajului în mașini, organisme vii și societate. Autoarea optează pentru definirea ciberneticii drept știința receptării, înregistrării și transformării informației în mașini, organisme vii etc., această definiție avînd avantajul de a introduce noțiunea centrală a ciberneticii, noțiunea de informație.

Autoarea trece apoi în revistă cele mai noi realizări din domeniul mașinilor cibernetice, în special apariția mașinilor cu sistem deschis, adică a celor care se reprogramează singure, pe baza experienței căpătate. Discutînd locul, rolul și semnificația acestor mașini, autoarea își exprimă părerea că „deocamdată nu avem dreptul de a decreta că niciodată vreuna dintre funcțiile creierului nostru nu va putea avea un model fizic". Această părere concordă cu cea a academicianului sovietic Kolmogorov, care susține de asemenea că orice funcție limitată a creierului uman care poate fi descrisă într-un limbaj formal poate fi preluată, în principiu, de mașină.

Autoarea accentuează totuși, de fiecare dată, că nu poate fi vorba decît de modelarea de către mașină a unui domeniu limitat al creierului uman, dar că mașina nu va putea atinge niciodată, în totalitate, multilateralitatea și superioritatea reflectării umane.

Această diferență esențială dintre mașină și creierul uman nu va putea fi învinsă de nici o nouă descoperire tehnică, scrie autoarea. „Chiar și cele mai simple organisme vii posedă o capacitate de reflectare superioară mașinii. Acestea posedă excitabilitate, deci posibilitatea unor reacții eficiente față de mediul înconjurător. Mașinile, în schimb, chiar și cele mai complicate, nu pot reacționa decît pe baza programului stabilit de om".

Autoarea relevă într-adevăr o diferență esențială între mașini și organismele vii, diferență care se leagă mai degrabă de plasticitate și elasticitate decît de excitabilitate. Rigiditatea mașinii, în afară de aspectul pozi-

[1] Benedikt Szvetlana, *Despre unele probleme filozofice ale ciberneticii*, în „Magyar filozófiai szemle", 1961, nr. 4.

tiv al rigorii pe care o asigură, comportă și un aspect negativ, semnalat chiar de Wiener. Într-o conferință ținută la Moscova, Wiener spunea că inferioritatea mașinii față de creierul uman constă în faptul că mașina nu poate opera cu noțiuni confuze, pe cînd creierul uman are și această capacitate. Plasticitatea materiei vii deschide posibilități infinite, pe cînd mașina, oricît ar întrece în viteză și precizie creierul uman, rămîne necesarmente limitată.

Articolul încearcă o motivare — nu prea reușită, după părerea noastră — a posibilității de modelare a creierului uman de către mașină. Modelarea devine posibilă pe baza unei funcționări analoge. Autoarea încearcă explicarea funcționării analoge prin proprietățile similare ale componentelor mașinii și ale sistemului nervos. Sistemul nervos are un prag de excitabilitate ; componentele mașinilor electronice reacționează și ele la impulsurile electromagnetice. „Asemănarea în funcționarea mașinii de calcul și a creierului uman este expresia exterioară a acestei analogii" (p. 543) — scrie autoarea.

După părerea noastră, funcționarea analogă a mașinii și a creierului uman nu trebuie să se bazeze neapărat pe proprietăți analoge. Una dintre perspectivele noi deschise de cibernetică și metodele modelării, în general, se referă tocmai la aspectul de analogie strict funcțională, structurală, independent de orice asemănare în proprietăți.

C.D.

Neopozitivismul în istorie

Una dintre dogmele filozofiei neopozitiviste a istoriei sună în felul următor : trecutul real nu are nimic de-a face cu evenimentele istorice, iar trecutul istoric propriu-zis este alcătuit numai din evenimente ipotetice, introduse în mod special pentru a explica mărturiile istorice. Aceasta este problema tratată de Leon J. Goldstein într-un articol stufos, intitulat *Mărturii și evenimente în istorie* [1]. Studiul este caracteristic pentru un fenomen gnoseologic tipic interpretărilor neopozitiviste în știință. Adoptarea unei premise subiectiviste într-o problemă centrală falsifică întreaga perspectivă metodologică a autorului, atrage după sine devalorizarea chiar și a puținelor idei conforme cu realitatea obiectivă întîlnite în studiu ; astfel, de pildă, L. Goldstein susține necesitatea folosirii unor legi generale în cercetarea istorică ; totodată, el încearcă să argumenteze că intențiile subiective sînt relevante pentru explicația istorică. Dar teza lui fundamentală, care disjunge, în plan subiectivist, *faptele* și *evenimentele* istorice, reduce la zero tendințele spre obiectivitate științifică. Ceea ce dovedește încă o dată caracterul eclectic, înjumătățit, plin de compromisuri, imposibile în fapt, între materialism și idealism al pozitivismului celui mai nou.

Iată pe scurt desfășurarea ideilor din acest articol. L. Goldstein pornește de la „paradoxul" lui Collingwood, după care istoria este *istoria prezentului* (ceea ce, după el, arată faptul că idealismul este, în ultimă instanță, vehiculat de realism). Deci pentru autor idealismul rămîne ipoteza metodologică cea mai plauzibilă.

Punctul de plecare al istoriei este constituit din mărturiile și documentele ei. Fără să nege că evenimentele trecute au existat cîndva, în sine, Goldstein pretinde totuși că evenimentele istorice sînt inventate, construite de istoric pentru a da o explicație plauzibilă mărturiilor actuale. „Oricît de bine și-ar conduce istoricul investigația, el nu se va apropia niciodată mai mult de trecut decît în momentul inițial" (p. 176). Evenimentul istoric este o construcție ipotetică, care nu poate fi niciodată comparată cu ceea ce „s-a întîmplat în realitate".

Mărturiile istorice ele însele sînt susceptibile de explicații diverse, de loc univoce, susține Goldstein. Exemplul istoric concret pe care-l aduce nu confirmă însă de loc teza sa.

[1] Leon J. Goldstein, *Mărturii și evenimente în istorie*, în „Philosophy of Science", 1962, nr. 2 (29), p. 175—193.

Un istoric german, Giesebrecht, a presupus că anumite cronici din secolul al XI-lea aveau ca sursă o singură cronică comună necunoscută. El a reconstituit din presupuneri cronica dispărută, a denumit-o *Annales Altahauses*, și apoi a murit. 26 de ani mai tîrziu, cronica respectivă fu descoperită într-adevăr. În loc să *concludă, cum ar fi normal, asupra faptului* că inferențele istorice au valoare obiectivă, că explicația care presupune evenimente trecute le „resuscită" într-adevăr, într-un cuvînt că trecutul ne este cognoscibil cu ajutorul mărturiilor prezente, autorul studiului la care ne referim trage concluzia eronată, provenind din prejudecata sa idealistă de bază, că evenimentul istoric nu este real, ci este opera de circumstanță a istoricului. Chiar cînd o mărturie nou descoperită vine parcă să confirme teoria propusă de istoric pentru a explica alte mărturii, tot nu putem fi siguri încă de exactitatea configurației teoretice avansate de el. Căci mărturiile pot fi incomplete și eventuala lor completare poate infirma oricînd, susține Goldstein, teoria avansată. Ceea ce este contrar nu numai unei concepții filozofice complexe, dar și celor mai elementare obiceiuri ale oricărui istoric.

Din faptul că evenimentul nu are existență, el nu poate avea, în concepția pozitivistă, nici localizare temporală. Din această perspectivă viciată, considerațiile asupra gradului de esențialitate a unora sau altora din legile istorice sau negarea individualismului metodologic nu au nici pe departe valoarea pe care ar fi avut-o printr-o perspectivă materialist-istorică. Într-adevăr, ce criteriu distinctiv posezi pentru a aprecia în mod diferit două „legi" ale istoricismului burghez, una despre : „care armată e mai puternică din două armate, cînd, în celelalte condiții egale, una are o superioritate numerică zdrobitoare" (lege absolut trivială) sau alta privind gradele de apropiere a nomenclaturii gentilice, în funcție de diferențele sociale care afectează ginții respective? Ignorarea totală a legilor materialismului istoric trivializează și această diferență. Întrebarea se pune dacă și unul și altul din exemplele citate de autor au valoare de legi. Criticarea pe drept cuvînt a confuziei dintre psihologie și istorie ca și a individualismului metodologic, care este, după autor, incapabil să „descrie mai mult decît comportarea unor indivizi... în diverse feluri", este și ea minată pe dinăuntru de subiectivismul total al autorului. Într-adevăr, dacă istoricul *inventează evenimente* de dragul furnizării unor explicații pentru dovezile materiale ale trecutului, ce motive metodologice, l-ar putea împiedica oare să susțină că aceste evenimente sînt mai curînd opera indivizilor decît a maselor? Subiectivismul ontologic justifică în fond orice metodologie eronată.

I. M.

Despre stimulii materiali și morali în muncă

Problema stimulilor în muncă este legată de cea a mobilurilor activității productive a omului, a intereselor sale. Ca atare, se ridică următoarele probleme : ce-l determină pe om să desfășoare o activitate? Oare numai interesul personal, așa cum susțin sociologii burghezi? Ce aduc nou relațiile socialiste și comuniste în acest domeniu al stimulilor în muncă? Aceste probleme actuale constituie obiectul articolului lui T. D. Zazerski, *Stimulii materiali și morali în muncă și îmbinarea lor în perioada construirii comunismului* [1].

Deși stimulii materiali și morali au un rol deosebit în dezvoltarea și perfecționarea relațiilor de producție socialiste și comuniste, după părerea autorului, ei au fost insuficient cercetați în literatura filozofică. Viața impune desfășurarea unor dezbateri sociologice care să ducă la indicarea unor măsuri de sporire a eficacității lor, de folosire mai deplină a virtuților educative a noilor stimuli în muncă.

Studierea stimulilor materiali și morali în muncă este determinată și de necesitățile luptei ideologice, de a da o ripostă hotărîtă teoreticienilor burghezi, pentru care acțiunile

[1] „Вестник Московского Университета", 1962, nr. 11.

pline de inițiativă și spirit de abnegație ale oamenilor muncii din Uniunea Sovietică și țările de democrație populară nu-și găsesc nici o motivare, declarînd că inițiativa particulară (ceea ce e sinonim cu goana după profit) ar fi însușirea esențială a personalității umane, iar anularea ei ar echivala cu lipsirea acesteia de stimulentul în muncă.

T. D. Zazerski, călăuzindu-se după indicațiile clasicilor marxism-leninismului și ale documentelor de partid, subliniază dependența intereselor materiale de condițiile de existență ale oamenilor. Relațiile socialiste de producție constituie baza îmbinării stimulilor materiali și morali în muncă. Pentru a analiza unitatea lor contradictorie, autorul delimitează conținutul fiecărui termen al unității.

Astfel, în ce privește determinarea conținutului noțiunii de stimul material, Zazerski aduce unele elemente interesante. El nu este de acord cu concepția acelor sociologi care identifică stimulii materiali în muncă cu cointeresarea materială, primul avînd un conținut mai bogat. Pe această bază, după părerea lui, despre stimulii materiali în muncă se poate vorbi în două sensuri. Unul restrîns : stimulul material se exprimă în cointeresarea materială, reflectînd relațiile ce se formează între oamenii care îndeplinesc o muncă anumită într-o întreprindere concretă, pe de o parte, și statul care asigură plata muncii conform cu calitatea și cantitatea muncii, pe de altă parte. În ceea ce privește sensul larg, autorul are în vedere faptul că în cadrul stimulării materiale a oamenilor, un loc important îl ocupă repartiția din fondurile sociale de consum. Distribuirea prin fondurile obștești a unei părți importante a bunurilor materiale și spirituale create de societate tuturor membrilor societății, indiferent de cantitatea și calitatea muncii lor, adică în mod gratuit, determină creșterea interesului fiecărui muncitor sovietic pentru mărirea producției bunurilor sociale, produce *obișnuința* de a pune înainte de toate interesele sociale. Faptul că bunăstarea poporului este determinată nu numai de plata muncii personale, ci și de creșterea sistematică a fondurilor obștești, exercită o puternică influență asupra evoluției raportului dintre stimulii materiali și morali, contribuie la dezvoltarea și perfecționarea stimulului material, care capătă noi calități. Astfel, alături de stimulul material în muncă al diferiților muncitori a apărut un stimul calitativ superior stimulului material individual : stimulul material colectiv.

Întărirea prin toate mijloacele a formelor colective ale stimulilor materiali în muncă, *duce la întărirea unității colectivului*, favorizează apariția unei atitudini conștiente față de muncă, devine *izvorul* formării stimulilor morali în muncă. Zazerski nu tratează numai în general acest nou fenomen, ci analizează și unele forme concrete de manifestare : munca într-un singur schimb și hozrasciotul.

După ce a trecut în revistă fiecare termen al unității, autorul își concentrează atenția asupra unității acestor stimuli. În cadrul interdependenței lor, rolul hotărîtor în socialism și în perioada construcției desfășurate a comunismului îl are stimulul material. Unitatea lor este contradictorie, ei fiind diferiți prin esență. În primul rînd, pe cînd stimulul material presupune recompensa materială, cel moral nu o presupune ; în al doilea rînd, stimulul moral este mai bogat în tendințe decît cel material, primul fiind caracteristic relațiilor de producție comuniste, pe cînd al doilea celor socialiste.

Formele de îmbinare a acestor stimuli analizate de autor sînt : subotnicele comuniste, mișcarea inovatorilor și raționalizatorilor sau, forme mai recente, mișcarea pentru titlul de colectiv al muncii comuniste, sfaturi ale inovatorilor. Aceste forme sînt cerute de nivelul de dezvoltare a forțelor și a relațiilor de producție și sînt totodată modalități de participare conștientă a maselor largi populare la producția socială.

Concluzia studiului la care ne-am referit este aceea că îmbinarea stimulilor materiali și morali în muncă este un fenomen obiectiv al societății socialiste și al construcției desfășurate a comunismului. Deși între stimulii muncii socialiste și cei ai muncii comuniste nu sînt granițe de netrecut, totuși munca co-

munistă și stimulii ei au un specific deosebit, care constă în aceea că ea este privită de membrii societății nu ca un mijloc de existență în primul rînd, ci ca o primă necesitate vitală a unui organism sănătos, iar îndeplinirea de a muncii după capacități în folosul întregii societăți este unul dintre indicii de bază ai maturității acțiunii stimulilor morali în muncă.

Creșterea rolului stimulilor morali în muncă în perioada construcției desfășurate a comunismului este una dintre legile construcției societății comuniste. Corelația dintre stimulii materiali și morali în muncă se va modifica și mai mult în comunismul deplin, deoarece repartiția obiectelor de consum se va face după necesități și deci stimulentele materiale își vor pierde rolul de forță stimulatoare a oamenilor în munca socială, locul lor fiind luat de stimulentul moral.

M. M.

NOTE BIBLIOGRAFICE

N. G. KALOMNIEȚ, *Spania azi*, Edit. politică, București, 1962, 112 p.

Printr-o documentată analiză a situației economice, politice și sociale a Spaniei franchiste, lucrarea *Spania azi* contribuie la o mai bună informare a cititorului asupra evoluției evenimentelor petrecute aici de la instaurarea dictaturii lui Franco pînă la sfîrșitul anului 1961.

Lucrarea este precedată de articolul *Clasa muncitoare deschide Spaniei calea spre libertate* de Santiago Carrillo, apărut în „Probleme ale păcii și socialismului" nr. 8 din 1962, în care secretarul general al P.C. din Spania își concentrează atenția asupra dezvăluirii semnificației acțiunilor greviste din primăvara anului 1962 și a perspectivelor care stau în fața clasei muncitoare în etapa actuală.

Tabloul general al vieții poporului spaniol, așa cum reiese din primele două capitole, intitulate *Starea de înapoiere a Spaniei* și *Sub jugul monopolurilor și al aristocrației funciare*, ilustrează intensificarea exploatării clasei muncitoare, exploatare care a crescut în perioada dictaturii franchiste de peste două ori, ca și jefuirea altor pături ale populației : țărănimea, intelectualitatea, mica burghezie și burghezia mijlocie. Atenția autorului se îndreaptă mai ales asupra aspectelor social-politice ale Spaniei. Analizînd o serie de factori ce confirmă descompunerea care domnește în sînul clicii guvernamentale, autorul, în capitolul *Mișcările antifranchiste și activitatea Partidului Comunist din Spania*, insistă asupra factorului principal care a zdruncinat temeliile dictaturii fasciste : lupta de masă a clasei muncitoare. Intensificarea acestei lupte și etapele ei sînt caracterizate în strînsă legătură cu activitatea partidului comunist. Lucrarea cuprinde, de asemenea, o postfață în care Eugen Obrea relatează asupra repercursiunilor interne și externe ale recentelor lupte greviste din Spania.

VALTER ROMAN, *Știința și tehnica în epoca trecerii societății de la capitalism la comunism*, Edit. științifică, 1962, 442 p.

Lucrarea își propune, după cum precizează autorul în *Cuvînt înainte*, să schițeze unele aspecte ale corelației dintre știință și societate, dintre știință și tehnică în dezvoltarea societății în epoca trecerii de la capitalism la comunism. Volumul este structurat în șapte capitole. Primele trei capitole, intitulate *Rolul crescînd al științei în dezvoltarea societății*, *Filozofia și problemele științelor naturii*, *Științele naturii și științele sociale în viața societății*, au o sferă mai generală. Ele constituie o prezentare teoretică a acestui domeniu în continuă

și impetuoasă dezvoltare, a trăsăturilor revoluției tehnice-științifice și a noii etape a acestei revoluții, precum și a fenomenelor de criză în dezvoltarea științei, proprii capitalismului. În cap. IV și V, autorul analizează dezvoltarea științei și tehnicii în capitalism și socialism, factorii obiectivi și subiectivi ai dezvoltării științei în socialism, condiționarea social-economică a revoluției din domeniul științei și tehnicii, caracterul și consecințele ei sociale, critica concepțiilor ideologilor burghezi, privind perspectivele ei. Tezele generale sînt concretizate cu aspecte din țara noastră și din celelalte țări socialiste, precum și din țările capitaliste.

Capitolul al VI-lea *Revoluția științifică tehnică contemporană și crearea bazei tehnico-materială a socialismului și comunismului*, prezintă un interes deosebit prin actualitatea temelor dezbătute, concretizînd o legitate a comunismului, și anume transformarea științei într-o nemijlocită forță de producție. Consecințele militare ale dezvoltării științei și tehnicii în capitalism pe de o parte și în comunism pe de altă parte, constituie conținutul ultimului capitol.

LEO TAXIL, *Biblia hazlie*, Edit. politică, București, 1962, 551 p.

Leo Taxil, publicist originar din Marsilia, a făcut o analiză critică minuțioasă a Bibliei. Lectura cărții, apărută întîia oară în Franța în 1897, este captivantă și ușoară; din ea nu lipsește tonul biciuitor al ironiei pline de sarcasm.

Înfățișînd cititorului conținutul unor istorii „sacre" dintre cele mai răspîndite și mai cunoscute unor cercuri largi de credincioși, dezvăluind contradicțiile dintre aceste istorii, caracterul lor antiștiințific și amoral, autorul contribuie la propagarea ateismului.

Deși cititorul nu va găsi în *Biblia hazilie* toate argumentele științei contemporane folosite pentru combaterea religiei, lucrarea prezintă un real interes prin demonstrarea faptului că Biblia nu este o carte „dictată" de duhul sfînt, cum susțin teologii, ci o colecție de dogme care contravin logicii, istoriei și principiilor morale general-umane.

В. П. РОЖИН, *Введение в марксисткую социалогию* (Introducere în sociologia marxistă), Издательство ленинградского университета, 1962, 157 p.

Așa cum subliniază autorul în prefață, lucrarea urmărește, în primul rînd să dea o ripostă ideologilor anticomunismului contemporan, care continuă să afirme în mod calomnios că marxismul ar fi lipsit de o sociologie proprie. Cartea cuprinde o arie largă de probleme, dintre care menționăm obiectul sociologiei marxiste, conținutul ei, structura, legile, categoriile, teoria și metoda ei.

Fără a avea pretenția unei tratări exhaustive a problematicii sociologiei marxiste (de exemplu autorul nu abordează problemele formelor ideologiei, ale rolului maselor populare și personalității în istorie ș.a.), Rojin reușește să clarifice o serie de probleme de importanță majoră.

În capitolul al II-lea, intitulat *Sociologia marxistă ca știință*, autorul își argumentează dezacordul cu părerea filozofilor sovietici care susțin că materialismul istoric este o știință filozofică de sine stătătoare, ruptă de materialismul dialectic. În continuare, Rojin demonstrează că materialismul dialectic numai împreună cu materialismul istoric poate constitui filozofia marxismului.

Următoarele capitole ale lucrării sînt:

Cap. III. *Viața materială a societății*;

Cap. IV. *Viața socială a societății*;

Cap. V. *Viața politică a societății*;

Cap. VI. *Viața spirituală a societății*.

Ele vin să fundamenteze teza susținută de autor conform căreia materialismul istoric este singura sociologie științifică. Lucrarea prezintă interes pentru un cerc larg de cititori, prin încercarea făcută de autor de a delimita problemele cele mai importante ale sociologiei marxiste ca știință.

И. А. КРЫВЕЛЕВ, *Религии и церкви в современном мире* (Religiile şi bisericile în epoca contemporană), Издательство „Советская Россия", Moscova, 1961, 188 p.

Bazîndu-se pe un material faptic variat şi bogat, lucrarea are un puternic caracter demascator al rolului reacţionar al bisericii şi religiilor în lupta ideologică actuală.

Cele patru capitole al cărţii abordează următoarele teme :

Cap. I. *Principalele religii şi biserici în lumea contemporană* ;

Cap. II. *Activitatea politică a bisericilor contemporane* ;

Cap. III. *Rolul social al învăţăturilor religioase în lumea contemporană* ;

Cap. IV. *Religia şi aspectul moral al omului.*

Fiecare dintre aceste capitole dezvăluie strînsa legătură dintre religie şi clasele exploatatoare ; este bogat exemplificată alianţa spirituală şi materială dintre fascism şi biserica catolică. Lucrarea prezintă interes pentru un cerc larg de cititori, informîndu-i asupra orientării ideologice a principalelor forme ale religiei în epoca noastră.

Л. Н. ВЕЛИКОВИЧ, *Церковь и „народный капитализм"*, (Biserica şi „capitalismul popular"), Изд. Академии наук СССР, Moscova, 1962, 117 p.

În lucrare sînt demascate şi respinse încercările clericale de a folosi religia ca apărător al capitalismului, ca modalitate de luptă împotriva ideologiei comuniste. Autorul evidenţiază, în trăsăturile ei fundamentale şi caracteristice, politica antipopulară a organizaţiilor religioase din S.U.A., Germania occidentală, Italia, Franţa şi din alte ţări capitaliste care propovăduiesc teoria „capitalismului popular", încercînd să mascheze în faţa maselor populare esenţa antagonistă şi profund antiumană a capitalismului.

Sînt analizate direcţiile şi metodele folosite de ideologii bisericii pentru a fundamenta falsele teze ale „domniei bunăstării generale", promovate de adepţii „capitalismului popular", precum şi funcţia socială reacţionară a unor asemenea teorii, menite să abată masele de oameni ai muncii de la lupta împotriva capitalismului.

Primul capitol al lucrării, intitulat *Doctrina socială a bisericii catolice — armă a anticomunismului*, demască activitatea institutului care poartă numele papei Pius al V-lea şi analizează sub aspect economic şi moral doctrina socială a catolicismului, denunţînd căile şi mijloacele răspîndirii ei, precum şi activitatea sindicatelor creştine din ţările capitaliste.

Al doilea capitol, intitulat *Demagogia socială a reformatorilor creştini*, evidenţiază adevăratele „merite" ale bisericii faţă de clasa muncitoare, risipind falsa aureolă făurită de ideologii Vaticanului în ce priveşte „grija" bisericii faţă de masele de oameni ai muncii apăsaţi de capital ; de asemenea sînt subliniate participarea bisericii la ofensiva monopolurilor în direcţia scăderii nivelului de trai al maselor, falsitatea şi caracterul nociv al reclamei pe care o face biserica „valorii spirituale" a mizeriei, precum şi ţelurile urmărite prin „critica" făcută capitalismului, devenită una dintre formele de apărare a acestuia.

Al treilea capitol, intitulat *Propaganda clericală a „capitalismului popular"*, arată atitudinea bisericii faţă de lupta de clasă în ţările capitaliste, faptul că biserica aprobă şi binecuvîntează proprietatea particulară a „capitaliştilor populari".

Ultimul capitol analizează legăturile strînse dintre biserică şi busines.

Este o lucrare interesantă, scrisă cu competenţă şi pricepere, adresîndu-se unui cerc larg de cititori.

X. ЛОТ, *Колониализм под сутаной* (Colonialismul în sutană), trad. din germană, Госуд. изд. политической литературы, Moscova, 1962

Lucrarea lui Heinrich Loth ilustrează convingător veridicitatea proverbului popular african despre aportul misionarilor în acest

continent : „Cînd misionarii au venit în țara noastră, ei aveau Biblia, iar noi pămîntul ; acum nouă ne-a rămas Biblia, iar lor pămîntul".

Începînd din secolul al XV-lea și pînă în zilele noastre, biserica creștină a sprijinit prin numeroase mijloace politica colonialistă a puterilor capitaliste ale Europei. Misionarii creștini au pătruns în Africa și Asia ca exploratori și ca detașamente de avangardă ale colonialiștilor, care nu au întîrziat să-i urmeze. Întreaga istorie tragică a colonialismului este strîns legată de activitatea, în țările reduse la rangul de colonii, a bisericii creștine, al cărei zel în jefuirea sălbatică a coloniilor nu cunoaște limite.

Bazîndu-se pe un bogat material faptic, H. Loth respinge și demască teza mincinoasă despre misiunea pretins „civilizatoare" a colonialismului și a agenturii lui : creștinismul misionar. Este denunțată de asemenea politica colonialistă contemporană a bisericii, îndreptată împotriva intereselor naționale fundamentale ale popoarelor Africii, împotriva mișcării de eliberare națională a acestor popoare.

Autorul analizează în cuprinsul capitolelor următoarele probleme :

— participarea bisericii la jaful colonial („Activitatea economică a misiunilor creștine ca formă a exploatării coloniale") ;

— metodele aplicate de biserică în lupta ei împotriva „păgînismului" ;

— colaborarea politică a misiunilor creștine cu puterile colonialiste ;

— Africa în lupta împotriva colonialismului (Misiunilor creștine le alunecă terenul de sub picioare) ;

— bisericile sectante africane, expresie a opoziției crescînde împotriva misionarilor străini (Prezența unor «profeți» africani care prezic sfîrșitul dominației colonialismului).

— noua tactică a misiunilor creștine (Societățile misionare își strîng rîndurile) ;

— transformarea bisericilor misionare în așa-numitele „biserici tinere" ;

— exemple caracteristice care evidențiază rolul actual al misiunilor creștine în condițiile contemporane, cînd popoarele Africii luptă cu succes împotriva colonialismului.

Основные вопросы научного атеизма (Bazele ateismului științific), Изд. Социально — экономической литературы, Moscova, 1962, 412 p.

Elaborată de colectivul catedrei de istorie și teorie a ateismului de la Universitatea de stat „M. V. Lomonosov" din Moscova, sub redacția prof. I. D. Panțhav, lucrarea înfățișează cititorilor cursul *Bazele ateismului științific*, întocmit după programul Ministerului Învățămîntului Superior și Mediu al U.R.S.S.

După capitolele consacrate expunerii trăsăturilor fundamentale ale ateismului marxist, cea mai înaltă formă a ateismului (cap. I), a problemelor originii religiei și a rădăcinilor de clasă și gnoseologice ale religiilor contemporane (cap. II și III), autorii urmăresc istoria principalelor religii contemporane : creștinismul, islamismul, iudaismul și budismul (cap. IV, V, VI și VII). În capitolele următoare este analizată politica P.C.U.S. și a Statului sovietic în privința religiei și a bisericii, este urmărită activitatea bisericii în U.R.S.S., sînt puse în lumină cauzele menținerii rămășițelor religioase în condițiile socialismului și se dezbat metodele practice ale luptei împotriva ideologiei religioase, pentru răspîndirea ateismului științific.

Autorii lucrării consideră ateismul științific ca una dintre laturile importante ale concepției materialiste despre lume. Străduințele lor s-au orientat nu numai asupra evidențierii unor aspecte particulare ale unei sau altei religii sau cult, ci asupra esenței și sarcinilor ateismului militant ca disciplină filozofică. Din acest motiv, pe lîngă critica anacronismelor străvechi, proprii dogmelor religiei, o deosebită atenție este acordată criticii și respingerii noilor forme sub care se înfățișează concepțiile religioase și pe care biserica încearcă în prezent să le răspîndească în masa credincioșilor. Sînt

analizate ultimele enciclici papale, precum și alte scrieri reprezentative ale teoreticienilor contemporani ai religiei.

История социалистических учений. Сборник статей. (Istoria doctrinelor socialiste. Culegere de articole), Издательство Академии Наук СССР, Moscova, 1962, p. 468

Această lucrare constituie o culegere de articole în care sînt analizate activitatea și meritele socialiștilor utopiști, care încă din secolele XVII—XVIII au prevăzut și au schițat imaginile unei societăți a viitorului. Sub învelișul fanteziei găsim adesea cu ușurință germenii unor idei geniale. Aceste visuri utopice au fost analizate teoretic și științific de genialii dascăli ai omenirii, Marx, Engels și Lenin, care au transformat ideea comunismului din utopie în știință, înarmînd proletariatul cu o armă practică de schimbare radicală a vieții sociale și definind trăsăturile cele mai caracteristice ale comunismului.

Articolele și comunicările publicate în culegerea de față pun la dispoziția cititorilor numeroase materiale și documente noi, care reflectă cele mai recente descoperiri și realizări ale științelor istorice contemporane în cunoașterea socialismului utopic. Nu întîmplător apar pe parcurs și unele puncte de vedere diferite, referitoare la probleme aflate încă la nivelul discuțiilor. Menționăm astfel că unii autori leagă apariția celor mai elementare aspirații și utopii socialiste și comuniste de nașterea într-o țară sau alta a unor embrioni ai proletariatului, pe cînd alții văd terenul social al utopiei în tendințele claselor subjugate de a înlătura pe exploatatori și de a construi o nouă societate.

Redacția critică faptul că această culegere nu cuprinde și unele probleme referitoare la soarta istorică a diferitelor curente și școli socialiste din perioada cînd marxismul a ocupat locul de frunte în mișcarea socialistă mondială a muncitorilor.

Dintre articolele și comunicările publicate în culegere menționăm următoarele :

V. P. Volghin, *Moștenirea socialismului utopic* ;

A. Norton (Anglia), *Apariția gîndirii socialiste în Anglia* ;

L. S. Gordon (Perm), *Un utopist uitat din secolul al XVIII-lea : Ch. Fr. Tiphaigne de la Roche* ;

G. S. Kucerenko, *Concepțiile social-politice ale lui S. Maréchal (Cu privire la influența lui Jean Meslier asupra gîndirii ateiste și socialiste în Franța secolului al XVIII-lea)* ;

S. S. Safronov (Leningrad), *Concepțiile sociale ale lui Pierre d'Olivier* ;

N. E. Zastenker, *Henry de Saint-Simon* ;

Giuseppe Berti (Italia), *Michel Foderà, socialismul utopic al deceniului al 5-lea (secolul al XIX-lea)* ;

Karl Obermann (Berlin), *Însemnătatea revoluționară a propagandei lui Wilhelm Weitling în anii 1838—1843* ;

N. I. Koplinski, *Rolul ziarului „La Emancipation" în propaganda marxismului în Spania (1871—1893) (Din istoria luptei lui F. Engels pentru un partid proletar în Spania)* ;

Z. J. Hobsbawm (Londra), *Noi lucrări asupra istoriei socialismului utopic în Anglia* ;

Hervig Förder și Gerhard Ziese (Berlin), *Despre cercetările în domeniul mișcării muncitorești timpurii și a socialismului în Republica Democrată Germană.*

DIN SUMARELE REVISTELOR STRĂINE

„ВОПРОСЫ ФИЛОСОФИИ"

1962, nr. 7.

И. П. Цамерян, Программа КПСС и задачи атеистического воспитания (I. P. Ţamerian, *Programul P.C.U.S. şi sarcinile educaţiei ateiste*).

А. П. Шептулин, Некоторые вопросы действия закона соответствия производственных отношений характеру производительных сил (A. P. Şeptulin, *Unele probleme ale acţiunii legii concordanţei dintre relaţiile de producţie şi caracterul forţelor de producţie*).

Г. М. Штракс, Об особенностях противоречий общественного развития (G. M. Ştraks, *Despre particularităţile contradicţiilor dezvoltării sociale*).

Збигнев Кравчик (Польша), О философских трудах Стефана Руднянского (Zbignev Kravcic (Polonia), *Despre lucrările filozofice ale lui Ştefan Rudneanski*).

С. Т. Калтахчян, Новые программы курса диалектического и исторического материализма для вузов (S. T. Kaltahcian, *Noile programe ale cursurilor de materialism dialectic şi istoric pentru universităţi*).

С. Ф. Кечекьян, Ж. Ж. Руссо — великий французский просветитель XVIII века (S. F. Kecechian, *Jean-Jacques Rousseau — marele iluminist francez din secolul al XVIII-lea*).

★

Совещание по философским вопросам физиологии высшей нервной деятельности и психологии (*Consfătuire în problemele filozofice ale fiziologiei activităţii nervoase superioare şi ale psihologiei*).

Вступительное слово академика П. Н. Федосеева (*Cuvîntul introductiv al academicianului P. N. Fedoseev*).

Академик М. Б. Митин, Материальное и идеальное (Acad. M. B. Mitin, *Materialul şi idealul*).

Е. В. Шорохова и В. И. Каганов, Некоторые философские вопросы психологии (E. V. Şorohova şi B. I. Kaganov, *Unele probleme filozofice ale psihologiei*).

П. К. Анохин, Опережающее отражение действительности (P. K. Anohîn, *O reflectare cu anticipare a realităţii*).

Ф. В. Бассин, К проблеме „бессознательного" (F. V. Bassin, *Contribuţii la problema „inconştientului"*).

„ВОПРОСЫ ФИЛОСОФИИ"

1962, nr. 8.

Передовая, Властное веление нашего времени (Editorial, *Porunca imperioasă a vremii noastre*).

А. Н. Маслин, Интернациональная культура коммунизма (A. N. Maslin, *Cultura internațională a comunismului*).

Ю. А. Красин, Мирное сосуществование и противоречия капитализма (I. A. Krasin, *Coexistența pașnică și contradicțiile capitalismului*).

Н. И. Гращенков, Л. П. Латаш и И. М. Фейгенберг, Основные вопросы структуры рефлекторного действия и их методологическая оценка (N. I. Graşcenkov, L. P. Lataş şi I. M. Feigenberg, *Problemele fundamentale ale structurii acțiunii reflectării și aprecierea lor metodologică*).

А. Н. Леонтьев, Д. Ю. Панов, Психология человека и технический прогресс (A. N. Leontiev, D. I. Panov, *Psihologia omului și progresul tehnic*).

Член-корр. АН СССР Э. А. Асратян, Условный рефлекс и родственные ему явления (Z. A. Asratian, membru coresp. al Acad. de Șt. din U.R.S.S., *Reflexul condiționat și fenomenele înrudite cu acesta*).

Н. А. Бернштейн, Новые линии развития в физиологии и их соотношение с кибернетикой (N. A. Bernștein, *Linii noi în dezvoltarea fiziologiei și corelația lor cu cibernetica*).

Еще раз о союзе философов и естествоиспытателей (*Încă o dată despre alianța dintre filozofi și naturaliști*).

Е. П. Никитин, Природа научного объяснения и современный позитивизм (E. P. Nikitin, *Natura interpretării științifice și pozitivismul contemporan*).

Г. К. Конык (Казань), Логика развития понятия „сила" в физике (G. K. Konik (Cazan), *Logica dezvoltării noțiunii de „forță" în fizică*).

Г. В. Осипов, Некоторые черты и особенности буржуазной социологии XX века (G. V. Osipov, *Unele trăsături și particularități ale sociologiei burgheze în secolul al XX-lea*).

Рой Вуд Селларс (США), Три ступени материализма (Roy Wood Sellars (S.U.A.), *Cele trei trepte ale materialismului*).

А. С. Богомолов, Рой Вуд Селларс о материалистической теории познания (A. S. Bogomolov, *Roy Wood Sellars despre teoria materialistă a cunoașterii*).

„FILOSOFICKÝ ČASOPIS"

1962, nr. 3

Frantisek Samalik, Stat a kommunismus (*Statul și comunismul*).

Pavel Kovaly, Ke kritice některych etickych koncepci amerického personalismu (*Asupra criticii unor concepții etice ale personalismului american*).

Vera Rollova, Prvky komunismu v brigádách socialistické práce (*Germenele comunismului în brigăzile de muncă socialistă*).

Marie Hulakova, K otázce kulturního dedictvi v kulturni revoluci (*Problema moștenirii culturale în revoluția culturală*).

Diskuse
(Discuţii)

Milan Machova, K zápasu o naročnejší metodologický pristup k stredoveke myslenkove latce (*Cu privire la lupta pentru o mai exigentă abordare metodologică a gîndirii medievale*).

„FILOSOFICKÝ ČASOPIS"
1962, nr. 4.

Jaroslav Koci, Zdenek Valenta, Některé otázky vztahu mezi městem a vesnici v ČSSR (*Unele probleme ale raportului dintre oraş şi sate în R. S. Cehoslovacă*).

Theodor Schwarz, „Filosofie existence" Karla Jasperse (*„Filozofia existenţei" a lui K. Jaspers*).

Karl Sacher, Za vědecké pojeti podstaty vědomi (*Pentru înţelegerea ştiinţifică a esenţei conştiinţei*).

Luisa Landova-Štychova, Materiální podminky pro výchovu a rust komunistickych lidi (*Premisele materiale ale educării şi creşterii omului comunist*).

„ФИЛОСОФСКА МИСЪЛ"
1962, nr. 3.

Редакционна, За творчество разработване на философские въпроси на естествознанието (Editorial, *Pentru elaborarea creatoare a problemelor filozofice în domeniul ştiinţelor naturii*).

Г. Гак (Москва), За моралния кодекс на строителите на коммунизма (G. Gak (Moscova), *Despre codul moral al constructorilor comunismului*).

Иван Панчев, Основните форми на движението на материята и постиженията на съвременната наука (I. V. Pancev, *Formele fundamentale ale mişcării materiei şi realizările ştiinţei contemporane*).

Елит Николов, Двадесет и вторият конгрес на КПСС за социалистическото изкуство и неговото развитие (Elit Nikolov, *Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. despre arta socialistă şi perspectivele dezvoltării ei*).

Джемшид Саяр, Мирогледът на Ахмед Кесрави-Тебризи — бележит ирански просветител-демократ (G. Saiar, *Concepţia despre lume a lui Ahmed Kesravi-Tebrisi eminent iluminist-democrat iranian*).

Дискуссии
(Discuţii)

Живко Ошавков, За предмета, характера и проблематиката на научния комунизъм и на историческия материализъм (Jivko Oşavkov, *Despre obiectul, caracterul şi problematica comunismului ştiinţific şi a materialismului istoric*).

А. Банковска, Отговор за една недобросхвестна критика (A. Bankovska, *Răspuns la o critică de rea-credinţă*).

Н. Душков, Истината на съвременната англо-американска философия (N. Duşkov, *Adevărul despre filozofia contemporană anglo-americană*).

„ФИЛОСОФСКА МИСЛЬ"
1962, nr. 4.

Светослав Славков, Към въпроса за взаимоотношението между математиката и другиите науки (Svetoslav Slavkov, *Despre problema raporturilor reciproce dintre matematică şi celelalte ştiinţe*).

Иванка Апостолова, Причина и причинно отношение (Ivanka Apostolova, *Cauza şi relaţia cauzală*).

Ян Камарит (Прага), Към критиката на кибернетичния механицизъм, позитивизъм и фидеизъм (Jan Kamarit (Praga), *Critica mecanicismului cibernetic, a pozitivismului şi fideismului*).

Слави Боянов, Обществено-политическите възгледи на Жан Жак Русо (Slavi Boianov, *Concepţiile social-politice ale lui Jean Jacques Rousseau*).

Дискусии
(Discuţii)

Р. Иванов, Някои въпроси на отражението във връзка с отражението в неживата материя (R. Ivanov, *Unele probleme ale reflectării în legătură cu reflectarea în materia anorganică*).

Н. Ястребова, Търсетнето на естетичното продължава (N. Iastrebova, *Căutarea esteticului continuă*).

Ив. Славов и П. Митев, Догматизъм и естетика (Iv. Slavov şi P. Mitev, *Dogmatismul şi estetica*).

„LA PENSÉE"
1962, nr. 104.

Paul Laberenne, Plaidoyer pour l'Infini (*Pledoarie pentru infinit*).

Arnost Kolman, Les notions d'espace, de temps, de matière et de mouvement dans la cosmologie (Noţiunile de spaţiu, timp, materie şi de mişcare în cosmologie).

Claude Papin, Le sens de l'idéal de „l'honnête homme" au XVIIe siècle (*Sensul idealului „omului cinstit" în secolul al XVII-lea*).

Jean-Jacques Goblot, L'avènement de la pensée rationnelle et le „miracle grec" (*Apariţia gîndirii raţionale şi „miracolul grec"*).

Chroniques
(Cronici)

Jean Dautry, Un témoignage pour l'histoire de la Résistance (*O mărturie pentru istoria Rezistenţei*).

R.D.G. – „DEUTSCHE ZEITSCHRIFT FÜR PHILOSOPHIE"

Numărul 7/1962 al revistei *„Deutsche Zeitschrift für Philosophie"* este consacrat pregătirii sociologilor din R.D.G. pentru cel de-al V-lea Congres mondial de sociologie care a avut loc la Washington între 2—8 septembrie 1962. El conține următoarele articole :

M. Scheler, *Über den historischen Materialismus als soziologische Theorie* (Despre materialismul istoric ca teorie sociologică).

Combătînd sociologia burgheză, autorul arată că materialismul istoric este o teorie unitară și armonioasă a vieții socîale ca proces istorico-natural, o teorie strîns legată de materialismul dialectic. Această teorie face posibilă cunoașterea legilor obiective de dezvoltare a societății, dominarea forțelor sociale și cunoașterea mersului vieții sociale. Materialismul istoric ca teorie sociologică este singura ramură vie în continuă dezvoltare a gîndirii social-științifice.

G. Söder, *Soziologie und wissenschaftliche Voraussicht* (Sociologie și previziune științifică).

Autorul tratează despre importanța sociologiei pentru politică din punctul de vedere al previziunii științifice a dezvoltării sociale, în opoziție critică cu sociologia burgheză. El arată că previziunea științifică este o parte constitutivă inseparabilă a activității productive a oamenilor și subliniază faptul că noul Program al P.C.U.S. constituie o nouă etapă a prevederii științifice a dezvoltării sociale.

G. Heyden, *Zur Situation der bürgerlichen Soziologie in Westdeutschland.* (Asupra situației sociologiei burgheze în Germana occidentală).

Autorul arată că situația de criză a sociologiei empirice, care este recunoscută și chiar exprimată în mod deschis în multe lucrări ale sociologilor burghezi, reprezintă una din formele ideale de manifestare a crizei generale a sistemului capitalist. Toate premisele metodologice principale ale sociologiei empirice se află în contradicție cu realitatea socială și știința. De aceea concluziile trase din aceste premise nu sînt apte să indice căile progresului social în Germania. În perioada de după război, sociologia empirică din Germania occidentală, împreună cu sociologia generală și teoriile sociale clericale, luînd poziție împotriva marxism-leninismului s-au situat ferm de partea monopolurilor.

H. Metzler, *Methodologische Probleme marxistischer Gesellschaftsforschung* (Probleme metodologice ale cercetării sociale marxiste).

Autorul abordează în lucrarea sa trei probleme: planul de cercetare ca o unitate de teze teoretice și metodologice, bazele experimentului în științele naturii și sociale și înțelegerea științifică a datelor obiective (protocolare).

B. Bittighöfer, *Entwicklungsprobleme der Jugend als Gegenstand wissenschaftlicher Forschung* (Probleme ale dezvoltării tineretului ca obiect al cercetării științifice).

Autorul arată că caracterul neștiințific al rezultatelor cercetărilor burgheze referitoare la tineret își are cauza hotărîtoare în faptul că sociologia burgheză cu privire la tineret ignoră problema claselor (antropologism). Dar tineretul nu este o pătură particulară, de sine stătătoare a societății, ci, în primul rînd, pe grup de vîrstă a populației, și ca parte a societății prin originea sa, respectiv prin activitatea sa, este legat de situația socială obiectiv determinată a claselor și păturilor societății.

B. John, *Zum Klassencharakter der Kulturentwicklung in Deutschland* (Despre caracterul de clasă al dezvoltării culturale în Germania).

Autorul arată că în condițiile actuale nu apar în Germania două națiuni sau două culturi naționale. Dezvoltarea culturală diferită în cele două state germane reprezintă etape istorice diferite ale dezvoltării unei culturi naționale unitare. În acest proces dezvoltarea culturii socialiste în R.D.G. reprezintă viitorul culturii naționale germane. Aceasta reiese din analiza rolului pe care îl joacă clasele sociale principale din Germania în procesul dezvoltării culturii naționale.

G. Klaus. *Zur Soziologie der „Mensch-Maschine-Symbiose"* (Cu privire la sociologia „simbioză om-mașină").

Autorul cercetează din punctul de vedere al ciberneticii formele istoric diferite ale raportului dintre om și mașină, schimbările și tendințele lor de dezvoltare. El ajunge la concluzia că din punct de vedere istoric trebuie distinse trei forme principale ale simbiozei om-mașină. Cea mai înaltă formă a acestei simbioze poate să apară numai în orînduirea socialistă-comunistă.

Numărul 7/1962 al revistei mai cuprinde articolele: T. Tilhein, *Qualifizierung der Frau — ein Erfordernis des Sozialismus* (Calificarea femeii — o cerință a socialismului); K. Winter, *Die Akzeleration als Ausdruck der gesellschaftlich bedingten Wandlung der Biologie des Menschen* (Accelerarea ca expresie a transformării determinată social a biologiei omului) și recenzii.

În numărul 8/1962 al revistei *Deutsche Zeitschrift für Philosophie* sînt publicate următoarele articole:

E. Pracht, *Ästhetik und Leben* (Estetica și viața).

Autorul analizează critic eficacitatea socială a cercetării estetice generale în R.D.G. și arată sarcinile care se ridică în fața esteticii marxiste din cerința legăturii cu practica socialistă.

E. Fuchs, *Vom Sinn des menschlichen Daseins — Eine Auseinandersetzung mit M. Heidegger* (Despre sensul existenței omenești — O polemică cu M. Heidegger).

Cunoscutul teolog evanghelic și luptător pentru pace, Prof. D. D. Emil Fuchs, discută, în acest articol, filozofia existenței a lui Heidegger.

M. E. Omeljanowski, *Das Problem der Anschaulichkeit in der Physik* (Problema intuitivității în fizică).

Autorul demonstrează în acest articol că mult discutata problemă a intuitivității în fizică poate fi rezolvată numai pe baza unității dialectice dintre cunoașterea senzorială și cea logică, avînd în vedere că însăși știința fizicii furnizează materialul necesar pentru rezolvarea acestei probleme.

Autorul ajunge la concluzia că noțiunile fizicii cuantice sînt intuitive, și anume în sensul că ele sînt legate de anumite întipăriri senzoriale și percepții pe care le produc microobiectele asupra omului prin datele aparaturii.

R. Washner, *J. P. Terletzkis Determinismusauffassung in der modernen Quanten physik* (Concepția lui J. P. Terleţki asupra determinismului în fizica cuantică modernă).

În discuția privind problemele mecanicii cuantice s-au conturat în Uniunea Sovietică trei concepții principale. Autoarea critică una din aceste concepții din punctul de vedere al interpretării cauzale a mecanicii cuantice. Totodată, ea arată, în acord cu Terleţki, caracterul limitat al mecanicii cuantice care, din cauza caracterului său statistic, nu reușește să surprindă starea obiectivă a obiectelor singulare. Autoarea se alătură concepției lui Terleţki după care caracterul limitat al mecanicii cuantice poate fi depășit într-o nouă teorie fizică bazată pe materialismul-dialectic.

W. G. Afanasjew, *Über Bertalanffys „organismische" Konzeption* (Despre concepția „organismică" a lui Bertalanffy).

Autorul combate concepția metodologică a cunoscutului om de știință burghez Bertalanffy, cu ajutorul căreia vrea să depășească opoziția dintre mecanism și vitalism. El arată că Bertalanffy, în ciuda unor teze rodnice în privința aspectului particular al problemei, nu reușește să depășească această opoziție și să dea procesului vieții explicația științifică-materialistă pentru că reduce problemele vieții în mod metafizic la probleme de organizare și ordine.

În continuare numărul 8/1962 cuprinde contribuții la discuția deschisă în numărul 11/1961 despre raportul dintre cunoaștere și practică, de asemenea dări de seamă și recenzii.

BULETIN BIBLIOGRAFIC

* * * *Lenin despre capitalismul de stat*, Bucureşti, Edit. politică, 1962, 216 p.

* * * *Victoria socialismului în agricultură*. Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naţionale din 27—30 aprilie 1962, Bucureşti, Edit. politică, 1962, 686 p.

* * * *Socialism ştiinţific*, manual, Bucureşti, Edit. politică, 1962, 750 p.

GEORGE BĂLAN, *George Enescu, mesajul-estetică*, Bucureşti, Edit. muzicală, 1962, 317 p.

ŞTEFAN BÎRSĂNESCU, *Academia domnească din Iaşi, 1714—1821*, Bucureşti, Edit. de stat didactică şi pedagogică, 1962, 202 p.

PAUL CORNEA, *Studii de literatură romînă modernă*, Bucureşti, Edit. pentru literatură, 1962, 354 p.

ANDRÉ DALMAR, *Evariste Galois, revoluţionar şi matematician*, Bucureşti, Edit. ştiinţifică, 1962, 140 p.

N. DAŞCOVICI, M. GELMEGEANU şi A. BOLINTINEANU, *O.N.U., organizare şi funcţionare*, Bucureşti, Edit. Academiei R.P.R., 1962, 506 p.

G. A. DEBORIN, *Caracterul celui de-al doilea război mondial*, Bucureşti, Edit. ştiinţifică, 1962, 144 p.

N. DMITRIEVA, *Despre frumos*, Bucureşti, Edit. meridiane, 1962, 132 p.

I. ENACHE, *Giordano Bruno*, Bucureşti, S.R.S.C., 1962, 48 p.

D. HOLŢ, *Formele de legătură a sfaturilor populare şi a comitetelor lor executive cu masele*, Bucureşti, Edit. ştiinţifică, 1962, 92 p.

* * * *Pentru realism socialist în arta plastică*, Bucureşti, Edit. meridiane, 1962, 297 p.

N. A. URSU, *Formarea terminologiei ştiinţifice romîneşti*, Bucureşti, Edit. ştiinţifică, 1962, 300 p.

C. VLAD, *Statul de-a lungul istoriei*, Bucureşti, Consiliul pentru răspîndirea cunoştinţelor cultural-ştiinţifice, 1962, 72 p.

Л. Г. ГОРШКОВА, *Развитие Ф. Энгельсом исторического материализма*, Изд. Московского Университета, 1962, 166 стр. (L. G. Gorşkova, Dezvoltarea de către F. Engels a materialismului istoric, Edit. universităţii din Moscova, 1962, 166 p.).

И. В. ДАВЫДОВСКИЙ, *Проблемы причинности в медицине*, Госуд. изд. медицинской литературы, Москва, 1962, 175 стр. (I. V. Davîdovski, Problemele cauzalităţii în medicină, Moscova, 1962, 175 p.).

* * * *Základní teoretické otázky výstavby socialismu a komunismu ve svetle výsledku spalecenckих ved*, Nakladatelstvi Ceskoslovenské Akademie Ved, Praga, 1962, 745 s.tr (Sarcinile teoretice principale ale construirii socialismului şi comunismului în lumina cuceririlor ştiinţelor sociale, Editura Academiei Cehoslovace de ştiinţe, Praga, 1962, 745 p.).

* * * *Законы мышления*, Изд. Академии Наук СССР, Москва, 1962, 336 стр. (Legile gîndirii, Edit. Academiei de ştiinţe a U.R.S.S., Moscova, 1962, 336 p.).

* * * *Мораль как ее понимают коммунисты*, Госуд. изд. политической литературы, Москва, 1962, 207 стр. (Morala cum o înţeleg comuniştii, Editura de stat pentru literatura politică, Moscova, 1962, 207 p.)

М. В. МОСТЕПАНЕНКО, *Материалистическая сущность теории относительности Эйнштейна*, Изд. соц. экон. литературы, Москва, 1962, 226 стр. (M. V. Mostepanenko, Esența materialistă a teoriei relativității a lui Einstein, Edit. pentru literatura social-economică, Moscova, 226 p.).

Г. СЕЛЗАМ, *Марксизм и мораль*, Изд. иностр. литер., Москва, 1962, 285 стр. (H. Selsam, Marxismul și morala, Edit. pentru literatura străină, Moscova, 1962, 285 p.).

* * * *Философские вопросы современного учения о движении в природе*, Изд. Ленинградского Университета, 1962, 199 стр. (Problemele filozofice ale învățăturii contemporane despre mișcarea în natură, Edit. universității din Leningrad, 1962, 199 p.).

* * * *Философские вопросы современной формальной логики*, Изд. Акад. Наук СССР, Москва, 1962, 363 стр. (Problemele filozofice ale logicii formale moderne, Edit. Academiei de științe a U.R.S.S., Moscova, 1962, 363 p.).

MICHEL VERRET, *Les marxistes et la religion*, Editions sociales, Paris, 1961, 298 p. (Marxiștii și religia, Editions sociales, Paris, 1961, 298 p.).

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE FILOZOFIE

CERCETĂRI FILOZOFICE

Anul IX 1962

INDEX ALFABETIC

EDITORALE

	nr.	pag.
Instaurarea republicii şi transformarea socialistă a Romîniei . . .	6	1365
Victoria definitivă a socialismului în Republica Populară Romînă	3	531

STUDIIND DOCUMENTELE CONGRESULUI AL XXII-lea AL P.C.U.S.

BUZDUGAN, C., Principiul colectivismului în socialism şi comunism . . .	2	305
DIMITRIU, GH., Dezvoltarea multilaterală a omului în perioada construcţiei desfăşurate a comunismului	5	1141
DUMITRESCU, D., Direcţiile principale ale progresului tehnic în construcţia desfăşurată a comunismului	3	551
NOVICOV, M., Dezvoltarea personalităţii umane în societatea comunistă . . .	1	9
RĂDULESCU, I. şi VLAD, C., De la statul de dictatură a proletariatului la statul întregului popor	2	287

MATERIALISM ISTORIC

APOSTOL, GH. P., Progresul tehnic în etapa desăvîrşirii construcţiei socialismului în R. P. Romînă şi lupta pentru stăpînirea forţelor naturii . . .	6	1423
BERESCU, GH., Întărirea disciplinei în munca şi lupta între nou şi vechi . . .	6	1443
CERNEA, M., Conştiinţa socialistă şi dezvoltarea noii gîndiri economice a ţărănimii	4	909
CHEPEŞ, GH., FLOREA, ELENA şi POPESCU, MARIA, Despre lărgirea orizontului tehnic ştiinţific al muncitorilor din R.P.R. (pe bază de date statistice şi cercetări sociologice în întreprinderi)	5	1183
DONA, A., Bazele politicii externe a Republicii Populare Romîne	6	1403
EPURE, GH., Cu privire la formarea şi dezvoltarea opiniei publice a ţărănimii colectiviste	4	977
LUPAN, M., „Ştiinţa politică" burgheză — o apologetică perfecţionată . . .	2	391
MANTA, MARIA, Statul democrat-popular în etapa actuală şi dezvoltarea democraţiei socialiste în R.P.R.	6	1385
MURGESCU, COSTIN, Experienţa Romîniei şi problema creşterii producţiei agricole în cursul transformării revoluţionare a relaţiilor agrare . . .	4	849
MURGESCU, COSTIN, Politica anţărănească a monarhiei de Hohenzollern	6	1505
PÎNZARU, PETRE, Creşterea rolului maselor în rezolvarea problemelor internaţionale	5	1163
POPOVICI, P., Cu privire la definiţia categoriei de formaţiune social-economică	1	23
TĂNASE, AL., Dezvoltarea formelor obşteşti de realizare a funcţiei economice-organizatorice a statului în perioada desăvîrşirii construcţiei socialiste . .	3	583
TĂNASE, AL., Perfecţionarea democraţiei interne şi dezvoltarea iniţiativei colectiviştilor în activitatea de producţie	4	883

nr. pag.

COMUNICĂRI

BĂLĂ, GH., Genealogia mitului hristic 5 1239
CERNEA, STELA, Observații critice asupra metodologiei în sociologia neopozitivistă burgheză contemporană 3 667
GHILIA, A. I., Însemnări despre schimbări survenite în psihologia țăranului. Psihologie deschisă 4 1043
MOȚ, GH., Din activitatea P.C.R. pentru educarea tineretului muncitor în anii ilegalității 1 99
POPESCU, V., Retribuția suplimentară și influența ei asupra dezvoltării conștiinței socialiste a țărănimii colectiviste 4 1019
POPOVICI, C., Dimensiunile cosmice ale omului 3 639

DISCUȚII

FLOREA, ELENA, Cîteva considerații cu privire la categoria de funcție a statului. Funcțiile statului socialist 3 685
FLORIAN, R., Cu privire la obiectul materialismului istoric și al sociologiei marxist-leniniste 1 135
KALLOS, NICOLAE și ROTH, ANDREI (Cluj), Materialismul istoric ca sociologie marxistă și comunismul științific 5 1257
POPOVICI, PAUL și TRĂSNEA, OVIDIU, Cu privire la caracterul și obiectul materialismului istoric și la raportul său cu socialismul științific 3 675

ETICĂ

BELLU, NICULAE, Cu privire la nou și vechi în geneza moralei socialiste a țărănimii. I. Premise 4 943
GHIȘE, DUMITRU, Non-etica existențialistă 5 1201

COMUNICĂRI

ZAMFIR, CĂTĂLIN, Întrajutorarea socialistă ca trăsătură a relațiilor și comportării morale în gospodăria colectivă (pe baza materialului adunat la gospodăria colectivă din Ceacu) 4 1033

ESTETICĂ

BREAZU, MARCEL, Idealul estetic și confuzionismul esteticii burgheze contemporane 3 605
GRÜNBERG, L. și PASCADI, I., Formarea idealului estetic socialist 3 623
IANOȘI, I., Despre sublim și monumental în epoca actuală 2 321
PASCADI, I., Amatorismul artistic în socialism 1 57
PASCADI, ION, și SMEU, GRIGORE, Rolul activității cultural-artistice de masă în dezvoltarea conștiinței socialiste a țărănimii colectiviste 4 1001
SMEU, GR., Contribuția literaturii în educația estetică a oamenilor muncii . . 2 343
SMEU, GR., Educația estetică multilaterală a maselor ca proces organizat . . 6 1463

nr. pag.

COMUNICĂRI

FILIMON, VALERIU, Trăsături noi în folclorul satului colectivizat 4 1047

MATERIALISMUL DIALECTIC ŞI PROBLEMELE FILOZOFICE ALE ŞTIINŢELOR NATURII

LUNGU, AL., Probleme ale aplicării teoriei retrorelaţiei în biologie şi medicină 1 75
NENIŢESCU, C. D., Despre metodologia şi orientarea cercetării în chimie 3 565
ROMAN, VALTER, Esenţa revoluţiei şi a crizei în ştiinţele contemporane ale naturii 1 41
SĂHLEANU, V., Valoarea gnoseologică a modelelor şi a metodei modelării . . 5 1221
USCHERSOHN, H., şi STRUNGARU, GR., BOLDOR, O., DRĂGHICI, I., Specificitatea formei biologice de mişcare a materiei şi raportul ei cu procesele fizico-chimice din organismul viu 2 365

COMUNICĂRI

BELLU, ELENA, Corelaţia dintre structură şi însuşire (cu aplicare la chimie) 3 649
GOLU, ELENA şi TOPOR, RODICA, În legătură cu problema unei singure determinări calitative a obiectelor şi fenomenelor 3 659
MOGA, A., VĂGĂUNESCU, GH. şi RĂDULESCU, D., Cu privire la aplicarea dialecticii marxiste în cercetarea ştiinţifică şi în practica medicală 1 115
WIENER, F., Problemele spaţiului în natura vie 1 123

ORIENTAREA CERCETĂRII ŞTIINŢIFICE ÎN LUMINA SARCINILOR ŞI PERSPECTIVELOR DESĂVÎRŞIRII CONSTRUCŢIEI SOCIALISTE

MILCU, -M. ŞT., Despre rolul generalizărilor teoretice în orientarea cercetărilor ştiinţifice 6 1531
POPOVICI, TIBERIU, Aspecte ale legăturii dintre teorie şi practică în matematică 6 1535
RAICU, PETRE, Orientarea nouă materialistă a geneticii romîneşti 6 1549
TOMA, VICTOR, Dezvoltarea construcţiei de maşini electronice în R.P.R. şi însemnătatea lor pentru economia naţională 6 1539

LOGICĂ

DISCUŢII

VIERU, S., Forma singulară în logica predicatelor 3 699

ISTORIA FILOZOFIEI

GULIAN, C. I., Opoziţia dintre Marx şi Hegel în problema raportului dintre metodă şi sistem 2 415
PANTAZI, RADU, Tradiţii republicane în gîndirea social-politică din Romînia 6 1481

nr. pag.

COMUNICĂRI

MAGALHAES-VILHENA, V. (Franta), Tendinţe contradictorii ale progresului tehnic în cetatea antică 2 435

PAGINI DIN ISTORIA GÎNDIRII PROGRESISTE DIN ROMÎNIA

PANTAZI, RADU, 150 de ani de la naşterea lui Gh. Barițiu, Pagini alese din opera lui Gh. Barițiu 1 165
GHIŢĂ, S., 100 de ani de la naşterea d-rului N. Leon. Pagini alese din opera lui N. Leon 3 731

ACTIVITATEA PRACTICĂ ŞI UNELE PROBLEME ALE FORMĂRII CONŞTIINŢEI SOCIALISTE

CHIRIAC, COSTIN, Rolul consfătuirilor de producţie de la Uzinele de utilaj chimic şi petrolier — Bucureşti, în dezvoltarea inițiativei creatoare şi a conştiinţei socialiste a muncitorilor 1 177
GOINA, GHEORGHE, Grija pentru sporirea avutului obştesc — aspect important al dezvoltării noii atitudini faţă de muncă a colectiviştilor 4 815
GRIGORESCU, C., Participarea activă a oamenilor muncii de la întreprinderea „Industria sîrmei" din Cîmpia Turzii la organizarea şi conducerea producţiei 3 715
LIXANDRU, PETRACHE, Dezvoltarea conştiinţei socialiste a ţărănimii muncitoare şi unele probleme ale întrajutorării în munca de folos obştesc a colectiviştilor din raionul Galaţi 4 839
MĂNĂILĂ, N., Întrecerea socialistă — factor important în procesul educativ al muncitorilor, inginerilor şi tehnicienilor 2 449
NISTOR, M., Locul şi rolul femeii în satul colectivizat 5 1271
VASILE, MARIN, Munca politică-educativă şi rolul ei în formarea conştiinţei socialiste a ţărănimii colectiviste 4 825

LECŢII ŞI CONSULTAŢII

DUMITRIU, D. şi BELLI, N., Dezvoltarea şi perfecţionarea relaţiilor de producţie ale G.A.C., expresie a consolidării economice-organizatorice 6 1559
CIOFU, ION, Valoarea ateistă a rezultatelor astronomiei contemporane 3 743
TAMAŞ, SERGIU, Aspecte ale ridicării pe o treaptă mai înaltă a unităţii moral-politice a poporului pe baza încheierii colectivizării agriculturii 4 1061
WALD, HENRI, Muncă, limbaj, gîndire 1 151
WEISSMANN, A. (Cluj), Unele aspecte ale fundamentelor teoriei relativităţii 5 1279

DIN VIAŢA CATEDRELOR DE ŞTIINŢE SOCIALE

TĂNASE, AL. şi CHEPEŞ, GH., Un manual folositor de materialism istoric 5 1295

CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

Materialism istoric

BERARU, P. şi PÎNZARU, P., O lucrare consacrată dezvoltării conştiinţei socialiste în R.P.R. 1 187
CHEPEŞ, GH., O carte despre statul democrat-popular 6 1577
ORNEA, Z., Situaţia clasei muncitoare din ţările capitaliste şi apologeţii imperialismului 6 1596

nr. pag.

Etică

MIROŞ. L., O carte mexicană de etică 5 1322

Estetică

CÎMPEANU, PAVEL, Despre educaţia estetică 6 1592

Ateism

CHEŢAN, OCT., Clasa muncitoare şi falsa solicitudine a Vaticanului 2 465
CHEŢAN, OCT., C. Mille, Scrieri alese 6 1585
TACHE, A., Un preţios îndrumar în propaganda ştiinţifică ateistă 1 225

Materialism dialectic

BANU, I. Probleme filozofice ale istoriei biologiei generale 3 755
DAN,CLARA, Louis Rougier, „Metafizica şi limbajul" 3 772
MARE, CĂLINA, Însemnări pe marginea unei lucrări interesante cu privire la rolul experimentului în cunoaşterea ştiinţifică 5 1305
MARE, CĂLINA, O monografie valoroasă despre categoria cauzalităţii în fizică 5 1305
MĂRCULESCU, ILEANA, Norbert Wiener, „Cibernetica şi societatea" 2 472
POPESCU, ST., Rolul abstracţiilor în ştiinţele naturii 1 217
SĂHLEANU, V., Un simpozion internaţional de filozofie a ştiinţelor naturii . . 1 196
VIŞINEANU, GH., Problema cauzalităţii în fizica contemporană 2 479
3 768

Istoria filozofiei

BOBOC, AL., Asupra semnificaţiei istorice a moştenirii filozofice a lui J. G. Fichte 5 1314
GHIŞE, DUMITRU, Critica filozofiei personaliste 5 1327
ORNEA, Z., Un publicist militant: Ilie Cristea 2 461
ORNEA, Z. şi MARCU, I. P., Două lucrări de critica poporanismului 1 203
OROVEANU, SANDA, Un studiu recent despre Denis Diderot 5 1316

MIŞCAREA FILOZOFICĂ DE PESTE HOTARE

ACHIM, MIHU (Cluj), Problema unicităţii şi pluralităţii calitative a obiectelor în atenţia filozofilor sovietici 2 489
SĂHLEANU, V., Probleme filozofice în lucrările celui de al II-lea Congres internaţional de cibernetică 1 233

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ

BASARAB, MARIANA (Cluj), Sesiunea ştiinţifică a Institutului medico-farmaceutic — Cluj 2 500
BUZDUGAN, COSTEL, Contribuţii la cercetarea esteticii cotidianului socialist 5 1333
DAN, CLARA, J. Piajet şi neopozitivismul 1 245
MĂRCULESCU, ILEANA, Vizita lui B. M. Kedrov în Romînia 2 497

nr. pag.

CONSFĂTUIREA REDACŢIILOR REVISTELOR DE FILOZOFIE DIN ŢĂRILE SOCIALISTE DIN EUROPA

Din partea redacţiei 4 1071
EICHHORN, WOLFGANG (R.D.G.), Despre critica filozofiei burgheze 4 1093
KALAB, MILOS (R. S. Cehoslovacă), Problemele filozofice ale construcţiei socialiste şi comuniste 4 1107
MITIN, M. B. (U.R.S.S.), Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. şi sarcinile muncii ştiinţifice în domeniul filozofiei marxist-leniniste 4 1073
Rezoluţie 4 1119

NOTE

Note de lectură 1 249
„ „ „ 2 503
„ „ „ 3 781
„ „ „ 5 1341
„ „ „ 6 1605
Note bibliografice 1 256
„ „ 2 511
„ „ 3 791
„ „ 4 1121
„ „ 5 1346
„ „ 6 1610
Buletin bibliografic 1 267
„ „ 2 515
„ „ 3 805
„ „ 4 1131
„ „ 5 1357
„ „ 6 1623
Din sumarele revistelor străine 1 263
„ „ „ „ 2 517
„ „ „ „ 3 801
„ „ „ „ 4 1127
„ „ „ „ 5 1353
„ „ „ „ 6 1615
Plan tematic al revistei „Cercetări filozofice" pe anii 1962, 1963 . . . . . 1 269

АКАДЕМИЯ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ
ИНСТИТУТ ФИЛОСОФИИ

ФИЛОСОФСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Год издания IX 1962

АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ

ИНСТИТУТ ФИЛОСОФИИ

	№	Стр.
*** Окончательная победа социализма в Румынской Народной Республике	3	531
*** Установление республики и социалистическое преобразование Румынии	6	1365

ИЗУЧЕНИЕ ДОКУМЕНТОВ XXII СЪЕЗДА КПСС

БУЗДУГАН К., Принцип коллективности в условиях социализма и коммунизма	2	305
ДИМИТРИУ К. Г., Всестороннее развитие человека в период развернутого строительства коммунизма	5	1141
ДУМИТРЕСКУ Д., Основные направления технического прогресса в период развернутого строительства коммунизма	3	551
НОВИКОВ М., Развитие личности в коммунистическом обществе	1	9
РЭДУЛЕСКУ И., ВЛАД К., От государства диктатуры пролетариата к всенародному государству	2	287

ИСТОРИЧЕСКИЙ МАТЕРИАЛИЗМ

АПОСТОЛ Г. П., Технический прогресс на завершающем этапе социалистического строительства в Румынской Народной Республике и борьба за овладение силами природы	6	1423
БЕРЕСКУ Г., Укрепление трудовой дисциплины и борьба между новым и старым	6	1443
ДОНА Х., Основы внешней политики Румынской Народной Республики	6	1403
ЕПУРЕ ГЕОРГЕ, О формировании и развитии общественного мнения в среде коллективизированного крестьянства	4	977
КЕПЕШ Г., ФЛОРЯ ЕЛЕНА и ПОПЕСКУ МАРИЯ, Замечания относительно расширения научно-технического кругозора рабочих в Румынской Народной Республике (на основе статистических данных и социологических исследований, проведенных на предприятиях)	5	1183
ЛУПАН М., Буржуазная „политическая наука" — усовершенствованная апологетика	2	391
МАНТА МАРИЯ, Народно-демократическое государство на современном этапе и развитие социалистической демократии в РНР	6	1385
МУРДЖЕСКУ КОСТИН, Опыт Румынии и проблема увеличения сельскохозяйственного производства в ходе революционного преобразования аграрных отношений	4	849

	№	Стр.
МУРДЖЕСКУ КОСТИН, Антикрестьянская политика монархии Гогенцоллернов	6	
ПЫНЗАРУ ПЕТРЕ, Повышение роли масс в решении международных вопросов	5	1163
ПОПОВИЧ ПАУЛ, К вопросу об определении категории общественно-экономической формации	1	23
ТЭНАСЕ АЛ., Развитие общественных форм осуществления хозяйственно-организаторской функции государства в период завершения социалистического строительства	3	583
ТЭНАСЕ АЛЕКСАНДРУ, Совершенствование внутренней демократии и развитие инициативы крестьян — коллективистов в производственной деятельности	4	883
ЧЕРНЯ МИХАИЛ, Социалистическое сознание и развитие нового экономического мышления у крестьянства	4	909

СООБЩЕНИЯ

БЭЛЭ ПАУЛ, Генеалогия христианского мифа	5	1239
ГИЛЯ АЛЕКУ ИВАН, Открытая психология (Заметки об изменениях, происшедших в психологии крестьянина)	4	1043
МОЦ Г., Из деятельности КПР по воспитанию рабочей молодежи в годы подполья	1	99
ПОПЕСКУ ВАСИЛЕ, Добавочная оплата и ее влияние на развитие социалистического сознания коллективизированного крестьянства	4	1019
ПОПОВИЧ КЭЛИН, Космические размеры человека	3	639
ЧЕРНЯ СТЕЛА, Критические замечания по поводу методологии современной буржуазной неопозитивистской социологии	3	667

ДИСКУССИИ

КАЛЛОШ НИКОЛАЕ и РОТ АНДРЕЙ, Исторический материализм как марксистская социология и научный коммунизм	5	1257
ПОПОВИЧ ПАУЛЬ и ТРЭСНЯ О., О характере и предмете исторического материализма и его связи с научным социализмом	3	675
ФЛОРИАН РАДУ, Об объекте исторического материализма и марксистско-ленинской социологии	1	135
ФЛОРЯ ЕЛЕНА, Несколько замечаний относительно категории функции государства. Функции социалистического государства	3	685

ЭТИКА

БЕЛЛУ НИКУЛАЕ, О новом и старом в процессе формирования социалистической морали у крестьянства. Предпосылки	4	943
ГИШЕ ДУМИТРУ, Экзистенциалистская нон-этика	5	1201

СООБЩЕНИЯ

ЗАМФИР КЭТЭЛИН, Социалистическая взаимопомощь — черта, характеризующая отношения и моральное поведение в коллективном сельском хозяйстве. (На основе материала, собранного в коллективном сельском хозяйстве Чаку)	4	1033

№ Стр.

ЭСТЕТИКА

БРЯЗУ МАРЧЕЛ, Эстетический идеал и запутывающий характер современной буржуазной эстетики 3 605
ГРЮНБЕРГ Л. и ПАСКАДИ И., Формирование социалистического эстетического идеала 3 623
ПАСКАДИ ИОН, Художественная самодеятельность при социализме 1 57
ПАСКАДИ ИОН и СМЕУ ГРИГОРЕ, Роль массовой культурно-художественной работы в развитии социалистического сознания коллективизированного крестьянства 4 1001
СМЕУ ГР., О вкладе литературы в эстетическое воспитание трудящихся 2 343
СМЕУ ГР., Многостороннее эстетическое воспитание масс как организованный процесс 6 1463
ЯНОШИ И., О возвышенном и монументальном в современную эпоху 2 321

СООБЩЕНИЯ

ФИЛИМОН ВАЛЕРИУ, Новые черты в фольклоре коллективизированных сел 4 1047

ДИАЛЕКТИЧЕСКИЙ МАТЕРИАЛИЗМ И ФИЛОСОФСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК

ЛУНГУ А., Вопросы применения теории обратной связи в биологии и медицине 1 75
НЕНИЦЕСКУ К. Д., О методах и направлении химических исследований 3 565
РОМАН ВАЛТЕР, Сущность революции и кризиса в современных естественных науках 1 41
СЭХЛЯНУ В., Гносеологическая ценность моделей и метода моделирования 5 1221
УШЕРСОН Х., СТРУНГАРУ ГР., БОЛДОР О. и ДРЭГИЧ И., Особенности биологической формы движения материи и соотношение ее с физико-химическими процессами, происходящими в живом организме 2 365

СООБЩЕНИЯ

БЕЛЛУ ЕЛЕНА, Соответствие между структурой и свойствами (применительно к химии) 3 649
ГОЛУ ЕЛЕНА и ТОПОР РОДИКА, В связи с вопросом о единственном качественном определении предметов и явлений 3 659
МОГА А., ВЭГЭУНЕСКУ Г. и РЭДУЛЕСКУ Д., К вопросу о применении марксистской диалектики в научном исследовании и в медицинской практике 1 115
ВИНЕР Ф., Вопросы пространства в живой материи 1 123

№ Стр.

ОРИЕНТИРОВКА НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В СВЕТЕ ЗАДАЧ И ПЕРСПЕКТИВ ЗАВЕРШЕНИЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО СТРОИТЕЛЬСТВА

МИЛКУ ШТ.-М., О роли теоретических обобщений в ориентировке научных исследований 6 1531
ПОПОВИЧ ТИБЕРИУ, Аспекты связи между теорией и практикой в математике 6 1535
РАЙКУ ПЕТРЕ, Новое материалистическое направление в румынской генетике 6 1549
ТОМА ВИКТОР, Развитие строительства электронных машин в РНР и их значение для народного хозяйства 6 1539

ЛОГИКА

ДИСКУССИИ

ВИЕРУ СОРИН, Единичная форма в логике предикатов 3 699

ИСТОРИЯ ФИЛОСОФИИ

ГУЛИАН К. И., Противоположность взглядов Маркса и Гегеля по вопросу метода и системы 2 415
ПАНТАЗИ РАДУ, Республиканские традиции в социально-политическом мышлении в Румынии 6

СООБЩЕНИЯ

МАГАЛАЕС-ВИЛЬХЕНА В. (Франция), Противоречивые тенденции технического прогресса в античных городах 2 435

СТРАНИЦЫ ИЗ ИСТОРИИ ПРОГРЕССИВНОЙ МЫСЛИ В РУМЫНИИ

ГИЦЭ С., Сто лет со дня рождения доктора Николае Леона. Избранные страницы произведений д-ра Николае Леона 3 731
ПАНТАЗИ РАДУ, 150 лет со дня рождения Георге Барициу 1 165

ПРАКТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ

ГОЙНА ГЕОРГЕ, Забота о росте общественной собственности — важный момент в развитии нового отношения коллективистов к труду 4 815
Г РИГОРЕСКУ К., Активное участие трудящихся предприятия „Индустрия сырмей" из Кымпия-Турзий в производственной организации и руководстве 3 715

	№	Стр.
КИРИАК КОСТИН, Роль производственных совещаний на заводах химического и нефтепромышленного оборудования Бухареста в развитии творческой инициативы и социалистического сознания рабочих	1	177
ЛИКСАНДРУ ПЕТРАКЕ, Развитие социалистического сознания трудящегося крестьянства и некоторые вопросы общественной трудовой взаимопомощи коллективистов Галацкого района	4	839
МЭНЭИЛА Н., Социалистическое соревнование — важный фактор в процессе воспитания рабочих, инженеров и техников	2	449
НИСТОР МАРИЯ, Место и роль женщины в колхозной деревне	5	1271
ВАСИЛЕ МАРИН, Политико-воспитательная работа и ее роль в формировании социалистического сознания коллективизированного крестьянства	4	825

ЛЕКЦИИ И КОНСУЛЬТАЦИИ

ДУМИТРЕСКУ Д., БЕЛЛУ Н., Развитие и совершенствование производственных отношений в госхозах — выражение организационно-хозяйственного укрепления	6	1559
ВАЛЬД ГЕНРИ, Труд, язык, мышление	1	151
ВЕЙСМАН АНДРЕЙ, Некоторые аспекты основ теории относительности	5	1279
ТАМАШ СЕРЖИУ, Некоторые аспекты перехода к более высокому этапу развития морально-политического единства народа в результате коллективизации сельского хозяйства	4	1061
ЧИОФУ ИОН, Атеистическое значение результатов современной астрономии	3	743

ИЗ ЖИЗНИ КАФЕДР ОБЩЕСТВЕНЫХ НАУК

ТЭНАСЕ А. и КЕПЕШ Г., Полезное пособие по историческому материализму	5	1295

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Исторический материализм

БЕРАРУ П. и ПЫНЗАРУ П., Развитие социалистического сознания в РНР	1	187
КЕПЕШ Г., Книга о народно-демократическом государстве	6	1577
ОРНЯ З., Положение рабочего класса в капиталистических странах и апологеты империализма	6	1596

Этика

МИРОШ Л., Мексиканская книга по этике	5	1305

Эстетика

КЫМПЯНУ ПАВЕЛ, О эстетическом воспитании	6	1592

Атеизм

КЕЦАН ОКТ., абочиРи класс и фальшивая забота Ватикана	2	465
КЕЦАН ОКТ., К. Милле, Избранные произведения	6	
ТАКЕ А., Ценное руководство по научно-атеистической пропаганде	1	187

№ Стр.

Диалектический материализм

БАНУ ИОН, Философские проблемы истории общей биологии 3 755
ВИШИНЯНУ Г., Проблема причинности в современной физике 3 768
ДАН КЛАРА, Луи Ружье, Метафизика и речь 3 772
МАРЕ КЭЛИНА, По поводу одной интересной работы относительно роли эксперимента в научном познании 5 1305
МАРЕ КЭЛИНА, Ценный труд о категории причиности в физике 2 472
МЭРКУЛЕСКУ ИЛЯНА, Норберт Винер, Кибернетика и общество . . 1 217
ПОПЕСКУ СТ., Роль абстракций в науке 1 196
СЭХЛЯНУ В., Международный симпозиум по философии естествознания 2 479

История философии

А. БОБОК, Об историческом значении философского наследия Ж. Г. Фихта 5 1314
ГИШЕ ДУМИТРУ, Критика персоналистиской философии 5 1327
ОРНЯ З., Воинствующий публицист Илие Кристя 2 461
ОРНЯ З. и МАРКУ И. П., Две работы, посвященные критике народничества 1 203
ОРОВЯНУ САНДА, Новый труд о Дени Дидро 5 1306

ФИЛОСОФСКАЯ МЫСЛЬ ЗА РУБЕЖОМ

АКИМ МИХУ-КЛУЖ, Обсуждение советскими философами вопроса качественной единичности и множественности предметов 2 489
СЭХЛЯНУ ВИКТОР, Философские проблемы в работах Второго Международного Съезда по кибернетике 1 233

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

БАСАРАБ МАРИАНА (Клуж), Научная сессия Медико-фармацевтического института в Клуже 2 500
БУЗДУГАН КОСТЕЛ, Вклад в изучение эстетики социалистической повседневности 5 1333
ДАН КЛАРА, Ж. Пьяже и неопозитивизм 1 245
МЭРКУЛЕСКУ ИЛЯНА, Приезд Б. М. Кедрова в Румынию 2 497

СОВЕЩАНИЕ РЕДАКЦИЙ ФИЛОСОФСКИХ ЖУРНАЛОВ, ИЗДАЮЩИХСЯ В СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ СТРАНАХ ЕВРОПЫ

От редакции 4 1071
АЙХОРН ВОЛЬФГАНГ (ГДР), О критике буржуазной философии . . 4 1093
КАЛАБ МИЛОШ (ЧССР), Философские проблемы строительства социализма и коммунизма 4 1107
МИТИН М. Б. (СССР), XXII съезд КПСС и задачи научной работы в области марксистко-ленинской философии 4 1073
Решение 4 1119

ЗАМЕТКИ

	№	Стр.
По страницам печати	1	249
„ „ „	2	503
„ „	3	781
„ „	5	1314
„ „ „	6	1605
„ „ „	1	256
Библиографические заметки	2	511
„ „	3	791
„ „	4	1121
„ „	5	1346
„ „	6	1610
„ „	1	267
Библиографический бюллетень	2	515
„ „	3	805
„ „	4	1131
„ „	5	1357
„ „	6	162 3
„ „	1	263
Из содержания иностранных журналов	2	517
„ „ „ „	3	801
„ „ „ „	4	1127
„ „ „ „	5	1353
„ „ „ „	6	1615
„ „ „ „	1	269
Тематический план журнала „Философские исследования", 1962, 1963		

ACADÉMIE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE
INSTITUT DE PHILOSOPHIE

RECHERCHES DE PHILOSOPHIE

IXe année 1962

INDEX ALPHABÉTIQUE

ÉDITORIAUX

	No	Page
*** L'instauration de la république et la transformation socialiste de la Roumanie	6	1365
*** La victoire définitive du socialisme dans la République Populaire Roumaine	3	531

EN ÉTUDIANT LES DOCUMENTS DU XXIIe CONGRÈS DU P.C.U.S.

BUZDUGAN, C., Le principe du collectivisme en socialisme et en communisme	2	305
DIMITRIU, C. GH., Le développement multilatéral de l'homme dans la période de la construction en grand du communisme	5	1141
DUMITRESCU, D., Les principales directions du progrès technique pendant la construction en grand du communisme	3	551
NOVICOV, M., Le développement de la personnalité humaine en société communiste	1	9
RĂDULESCU, I. et VLAD, C., De l'Etat de la dictature du prolétariat à l'Etat du peuple entier	2	287

MATÉRIALISME HISTORIQUE

APOSTOL, GH. P., Le progrès technique au cours de l'étape d'achèvement de la construction du socialisme dans la R. P. Roumaine et la lutte pour dominer les forces de la nature	6	1423
BERESCU, GH., Le renforcement de la discipline du travail et la lutte entre le nouveau et l'ancien	6	1443
CERNEA, M., La conscience socialiste et le développement de la nouvelle conception économique des paysans	4	909
CHEPEŞ, GH., FLOREA, ELENA et POPESCU, MARIA, Au sujet de l'élargissement de l'horizon technique-scientifique des travailleurs de la République Populaire Roumaine (sur la base de données statistiques et de recherches sociologiques entreprises dans diverses usines)	5	1183
DONA, A., Les bases de la politique étrangère de la République Populaire Roumaine	6	1403
EPURE, GH., De la formation et du développement de l'opinion publique de la paysannerie collectiviste	4	997
LUPAN, M., La « science politique » bourgeoise — une apologétique perfectionnée	2	391
MANTA, MARIA, L'Etat de la démocratie populaire au cours de l'étape actuelle et le développement de la démocratie socialiste dans la République Populaire Roumaine	6	1385

	No	Page
MURGESCU, COSTIN, L'expérience de la Roumanie et le problème de l'accroissement de la production agricole au cours de la transformation révolutionnaire des relations agraires	4	849
MURGESCU, COSTIN, La politique antipaysanne de la monarchie des Hohenzollern	6	1505
PÎNZARU, PETRE, L'accroissement du rôle des masses dans le développement des problèmes internationaux	5	1163
POPOVICI, P., A propos de la définition de la catégorie de formation socio-économique	1	23
TĂNASE, AL., Le développement des formes sociales de réalisation de la fonction économique-organisatrice de l'Etat dans la période du parachèvement de l'édification socialiste	3	583
TĂNASE, AL., Le perfectionnement de la démocratie interne et le développement de l'initiative des collectivistes dans l'activité productive	4	883

COMMUNICATIONS

BĂLĂ, PAUL, La généalogie du mythe de Christ	5	1239
CERNEA, STELA, Observations critiques au sujet de la méthodologie dans la sociologie bourgeoise néo-positiviste contemporaine	3	667
GHILIA, A. I., Notes sur les changements survenus dans la psychologie du paysan. La psychologie ouverte	4	1043
MOȚ, GH., De l'activité du P.C.R. pour l'éducation de la jeunesse travailleuse durant les années d'illégalité	1	99
POPESCU, V., La rétribution supplémentaire et son influence sur le développement de la conscience socialiste des paysans collectivistes	4	1019
POPOVICI, C., Les dimensions cosmiques de l'homme	3	639

DISCUSSIONS

FLOREA, ELENA, Considérations sur la catégorie de fonction de l'Etat. Les fonctions de l'Etat socialiste	3	685
FLORIAN, R., A propos de l'objet du matérialisme historique et de la sociologie marxiste-léniniste	1	135
KALLÓS, NICOLAE et ROTH, ANDREI (Cluj), Le matérialisme historique en tant que sociologie marxiste et le communisme scientifique	5	1257
POPOVICI, PAUL et TRĂSNEA, OVIDIU, Du caractère et de l'objet du matérialisme historique et de ses rapports avec le socialisme scientifique	3	675

ÉTHIQUE

BELLU, NICULAE, Le nouveau et l'ancien dans la genèse de la morale socialiste de la paysannerie. I. Prémisses	4	943
GHIȘE, DUMITRU, La non-éthique existentialiste	5	1201

COMMUNICATIONS

ZAMFIR, CĂTĂLIN, L'entraide socialiste — trait caractéristique des relations et du comportement moral dans les exploitations agricoles collectives (Sur la base des observations faites dans l'exploitation de Ceacu)	4	1033

	Nº	Page
ESTHÉTIQUE		
BREAZU, MARCEL, L'idéal esthétique et le confusionnisme de l'esthétique bourgeoise contemporaine	3	605
GRÜNBERG, L. et PASCADI, I., La formation de l'idéal esthétique socialiste	3	623
JANOSI, I., Du sublime et du monumental à l'époque actuelle	2	321
PASCADI, I., L'amateurisme artistique dans le socialisme	1	57
PASCADI, ION et SMEU, GRIGORE, Le rôle de l'activité culturelle-artistique de masse dans le développement de la conscience socialiste de la paysannerie collectiviste	4	1001
SMEU, GR., La contribution de la littérature à l'éducation esthétique des travailleurs	2	343
SMEU, GR., L'éducation esthétique multilatérale des masses en tant que processus organisé	6	1463
COMMUNICATIONS		
FILIMON, VALERIU, Aspects nouveaux dans le folklore des villages collectivisés	4	1047
LE MATÉRIALISME DIALECTIQUE ET LES PROBLÈMES PHILOSOPHIQUES DANS LES SCIENCES DE LA NATURE		
LUNGU, AL., Problèmes de l'application de la théorie de rétro-action en biologie et en médecine	1	75
NENIŢESCU, C. D., De la méthodologie et de l'orientation des recherches en chimie	3	565
ROMAN, V., L'essence de la révolution et de la crise dans les sciences naturelles contemporaines	1	41
SĂHLEANU, VALTER, La valeur gnoséologique des modèles et de la méthode de la modélation	5	1221
USCHERSOHN, H., STRUNGARU, GR., BOLDOR, O. et DRĂGHICI, I., La spécificité de la forme biologique du mouvement de la matière et ses rapports avec les processus physico-chimiques de l'organisme vivant	2	365
COMMUNICATIONS		
BELLU, ELENA, La corrélation entre structure et propriété (avec application en chimie)	3	649
GOLU, ELENA et TOPOR, RODICA, A propos de la question d'une seule détermination qualitative des objets et des phénomènes	3	659
MOGA, A., VĂGĂUNESCU GH. et RĂDULESCU, D., A propos de l'application de la dialectique marxiste dans la recherche scientifique et dans la pratique médicale	1	115
WIENER, F., Les problèmes de l'espace dans la nature vivante	1	123

	No	Page
L'ORIENTATION DE LA RECHERCHE SCIENTIFIQUE À LA LUMIÈRE DES TÂCHES ET DES PERSPECTIVES DE L'ACHÈVEMENT DE LA CONSTRUCTION DU SOCIALISME		
MILCOU, M.-ST., A propos du rôle des généralisations théoriques dans l'orientation de la recherche scientifique	6	1531
POPOVICI, TIBERIU, Aspects des rapports existant entre la théorie et la pratique dans les mathématiques	6	1353
RAICU, PETRE, L'orientation nouvelle, matérialiste de la génétique roumaine	6	1549
TOMA, VICTOR, Le développement de la construction des machines électroniques dans la R.P.R. et l'importance de celles-ci pour l'économie nationale	6	1539
LOGIQUE		
DISCUSSIONS		
VIERU, S., La forme singulière dans la logique du prédicat	3	699
HISTOIRE DE LA PHILOSOPHIE		
GULIAN, C. I., L'opposition entre Marx et Hegel dans le problème de la méthode et du système	2	415
PANTAZI, RADU, Traditions républicaines dans la pensée sociale-politique de Roumanie	6	1481
COMMUNICATIONS		
MAGALHAES-VILHENA, V. de (France), Tendances contradictoires du progrès technique dans la cité antique	2	435
PAGES DE L'HISTOIRE DE LA PENSÉE PROGRESSISTE DE ROUMANIE		
GHIȚĂ, S., Le centenaire de la naissance du Dr. Nicolae Leon. Pages choisies de l'œuvre du Dr. Nicolae Leon	3	731
PANTAZI, RADU, 150 ans depuis la naissance de Gheorghe Barițiu. Pages choisies de l'œuvre de Gheorghe Barițiu	1	165
L'ACTIVITÉ PRATIQUE ET LES PROBLÈMES DU DÉVELOPPEMENT DE LA CONSCIENCE SOCIALISTE		
CHIRIAC, COSTIN, Le rôle des réunions de production aux usines d'outillage chimique et pétrolier de Bucarest, dans le développement de l'initiative et de la conscience socialiste des travailleurs	1	177

	No	Page
GOINA, GHEORGHE, La préoccupation d'accroître le patrimoine commun — aspect important du développement de la nouvelle attitude des collectivistes envers le travail	4	815
GRIGORESCU, C., La participation active des travailleurs des usines « Industria sîrmii » de Cîmpia Turzii, à l'organisation et à la direction du processus de la production	3	715
LIXANDRU, PETRACHE, Le développement de la conscience socialiste des paysans collectivistes et quelques problèmes de l'entraide dans le cadre du travail d'utilité sociale des collectivistes du district de Galați	4	839
MĂNĂILĂ, N., L'émulation socialiste — important facteur dans le processus d'éducation des ouvriers, ingénieurs et techniciens	2	449
NISTOR, MARIA, La place et le rôle de la femme dans le village collectivisé	5	1271
VASILE, MARIN, Le rôle de l'activité politique-éducative dans la formation de la conscience socialiste des paysans collectivistes	4	825

LEÇONS ET CONSULTATIONS

DUMITRIU, D. et BELLI, N. Le développement et le perfectionnement des relations de production des exploitations agricoles collectives — expression de la consolidation économique et d'organisation	6	1559
CIOFU, ION, La valeur athéiste des résultats de l'astronomie contemporaine	3	743
TAMAȘ, SERGIU, Aspects de l'unité morale-politique du peuple, élevée sur un échelon supérieur par la collectivisation de l'agriculture	4	1061
WALD, HENRI, Travail, langage, pensée	1	151
WEISSMANN, ANDREI (Cluj) — Aspects des fondements de la théorie de la relativité	5	1279

DE L'ACTIVITÉ DES CHAIRES DE SCIENCES SOCIALES

TĂNASE, AL. et CHEPEȘ, GH., Un utile manuel de matérialisme historique	5	1295

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

Matérialisme historique

BERARU, P. et PÎNZARU, P., Le développement de la conscience socialiste dans la R. P. Roumaine	1	187
CHEPEȘ, GH., Un livre au sujet de l'Etat de la démocratie populaire	6	1577
ORNEA, Z., La situation de la classe ouvrière des pays capitalistes et les apologètes de l'impérialisme	6	1596

Ethique

MIROȘ, L., Un livre mexicain d'éthique	5	1322

Esthétique

CÎMPEANU, PAVEL, A propos de l'éducation esthétique	6	1592

Athéisme

CHEȚAN, OCT., La classe ouvrière et la fausse sollicitude du Vatican	2	465
CHEȚAN, OCT., C. Mille. Ecrits choisis	6	1585
TACHE, A., Un important guide pour la propagande scientifique-athéiste	1	225

	Nº	Page
Matérialisme dialectique		
BANU, ION, Problèmes philosophiques de l'histoire de la biologie générale	3	755
DAN, CLARA, Louis Rougier, La métaphysique et le langage	3	772
MARE, CĂLINA, Notes en marge d'un intéressant ouvrage sur le rôle de l'expérience dans la connaissance scientifique	5	1305
MARE, CĂLINA, Une valeureuse monographie de la catégorie de causalité en physique	2	472
MĂRCULESCU, ILEANA, Norbert Wiener, Cybernétique et société	1	217
POPESCU, ȘT., Le rôle des abstractions dans les sciences naturelles	1	196
SĂHLEANU, V., Un symposion international de la philosophie des sciences naturelles	2	479
VIȘINEANU, GH., Le problème de la causalité dans la physique contemporaine	3	768
Histoire de la philosophie		
BOBOC, AL., Sur la signification historique de l'héritage philosophique de J. G. Fichte	5	1314
GHIȘE, DUMITRU, La critique de la philosophie personnaliste	5	1327
ORNEA, Z., Un publiciste militant : Ilie Cristea	2	461
ORNEA, Z. et MARCU, I. P., Deux travaux de critique du courant *poporanist*	1	203
OROVEANU, SANDA, Une étude récente sur Denis Diderot	5	1316
LE MOUVEMENT PHILOSOPHIQUE À L'ÉTRANGER		
ACHIM, MIHU (Cluj), Le problème de l'unicité et de la pluralité qualitative des objets, soumis à l'attention des philosophes soviétiques	2	489
SĂHLEANU, V., Problèmes philosophiques dans les travaux du IIe Congrès international de cybernétique	1	233
LA VIE SCIENTIFIQUE		
BASARAB, MARIANA, La session scientifique de l'Institut médico-pharmaceutique de Cluj	2	500
BUZDUGAN, COSTEL, Contributions à la recherche de l'esthétique du quotidien socialiste	5	1333
DAN, CLARA, J. Piaget et le néo-positivisme	1	245
MĂRCULESCU, ILEANA, La visite de B. M. Kedrov en Roumanie	2	497
LA CONFÉRENCE DES RÉDACTIONS DES REVUES DE PHILOSOPHIE DES PAYS SOCIALISTES D'EUROPE		
De la part de la rédaction	4	1071
EICHHORN, WOLFGANG (R.D.G.), Sur la critique de la philosophie bourgeoise	4	1093
KALAB, MILOS (R. S. Tchécoslovaque), Les problèmes philosophiques de la construction socialiste et communiste	4	1107

	Nº	Page
MITINE, M. B. (U.R.S.S.), Le XXIIe Congrès du P.C.U.S. et les tâches du travail scientifique dans le domaine de la philosophie marxiste-léniniste	4	1073
Résolution	4	1119

NOTES

Notes de lecture	1	249
„ „ „	2	503
„ „ „	3	781
„ „ „	5	1341
„ „ „	6	1605
Notes bibliographiques	1	256
„ „	2	511
„ „	3	791
„ „	4	1121
„ „	5	1346
„ „	6	1610
Bulletin bibliographique	1	267
„ „	2	515
„ „	3	805
„ „	4	1131
„ „	5	1357
„ „	6	1623
Extraits des sommaires des revues étrangères	1	263
„ „ „ „ „ „	2	517
„ „ „ „ „ „	3	801
„ „ „ „ „ „	4	1127
„ „ „ „ „ „	5	1353
„ „ „ „ „ „	6	1615
Plan thématique de la revue « Cercetări filozofice » pour les années 1962, 1963	1	269

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI R.P.R.

F I L O Z O F I E

⁂ **Dezvoltarea conștiinței socialiste în Republica Populară Romînă. Contribuții la cercetarea problemei,** 619 p., 15,40 lei.
⁂ **Dialectica cunoașterii științifice,** 336 p., 10,90 lei.
⁂ **Etudes d'histoire et de philosophie des sciences,** 311 p., 23,10 lei.
⁂ **The Rumanian Journal of Sociology,** 279 p., 22,10 lei.
G. W. F. HEGEL, **Encielopedia științelor filozofice. Partea I — Logica,** 375 p., 19,30 lei.

E C O N O M I E

⁂ **Studii privind istoria economică a Romîniei,** vol. I, 341 p., 12,70 lei.
⁂ **Studii de economie socialistă,** 331 p., 13,10 lei.

P S I H O L O G I E

M. POPESCU-NEVEANU, **Tipurile de activitate nervoasă superioară la om,** 447 p. + 3 pl., 22,80 lei.
TATIANA SLAMA-CAZACU, **Dialogul la copii,** 168 p., 5,65 lei.
⁂ **Culegere de studii de psihologie,** vol. IV, 363 p., 17,90 lei.

Ş T I I N Ţ E J U R I D I C E

NICOLAE DAŞCOVICI, MIHAIL GHELMEGEANU, ALEXANDRU BOLINTINEANU, **O.N.U. — organizare și funcționare,** 507 p., 25,60 lei.
TRAIAN IONAŞCU, EUGEN A. BARASCH, **Teoria și practica litigiilor precontractuale,** 412 p., 18,80 lei.
ANITA NASCHITZ și INNA FODOR, **Rolul practicii judiciare în formarea și perfecționarea normelor dreptului socialist,** 303 p., 11,20 lei.
VINTILĂ DONGOROZ și colab., **Modificările aduse Codului penal și Codului de procedură penală din actele normative din 1956—1960,** 600 p., 23,50 lei.
YOLANDA EMINESCU, **Apărarea descoperirilor, invențiilor și inovațiilor în dreptul socialist,** 230 p., 7,80 lei.
ION NESTOR, **Probleme privind arbitrajul pentru comerțul exterior în țările socialiste europene,** 311 p., 14,20 lei.
⁂ **Îndreptarea legii 1652,** „Adunarea izvoarelor vechiului drept romînesc scris, VII", 1015 p., 4,50 lei.

Pentru a vă asigura o colecție completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv. pentru anul 1963.

ABONAMENTELE SE FAC LA OFICIILE POȘTALE, AGENȚIILE POȘTALE, FACTORII POȘTALI ȘI DIFUZORII VOLUNTARI DIN ÎNTREPRINDERI ȘI INSTITUȚII.

ERATĂ

Pag.	rîndul :	în loc de :	se va citi :	din vina :
1433	23 de sus	băgăţii	bogăţii	editurii
1437	1 ,, ,,	apariţie	apariţiei	,,
1478	10 ,, ,,	ştiinţifică	ştiinţific	,,
1490	26 ,, ,,	P.M.S.D.R.	P.S.D.M.R.	,,
1510	22 de jos	Tai leyrand	Talleyrand	editurii
1523	16 ,, ,,	primelor	primilor	autorului
1539	4 de jos	trebuie	trebui	editurii
1587	4 de jos (col. I-a)	1864	1846	autorului

„Cercetări filozofice" nr. 6/1962

ÎNTREPRINDEREA
POLIGRAFICĂ nr. 2
BUCUREȘTI
c. 3745

CERCETĂRI FILOZOFICE ★ ANUL IX, 6, 1962

Lei 6.—